

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA

68 69

Hall: TILL GEFLE LÄROVERKS HISTORIA 1557—1850

68
69

Em-c:k(p)
68-69

Pris 20 kronor

UPPSALA UNIVERSITETSBIBLIOTEK

16000

002241190

oktryckeri A.-B., 1943

TILL

GEFLE LÄROVERKS
HISTORIA 1557—1850

URKUNDER SAMLADE OCH
KOMMENTERADE AV

B. RUD. HALL

STOCKHOLM

I DISTRIBUTION: UTGIVAREN (INEDALSGATAN 7 A)

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[1944] BOKSERIE MED UNDERSTÖD AV [ÅRG. XXIV]
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[Nr: 68 69 i serien] UTGIVEN AV B. RUD. HALL [Vol. I i årg.]

PEDAGOGISKA KÄLLSKRIFTER V A5

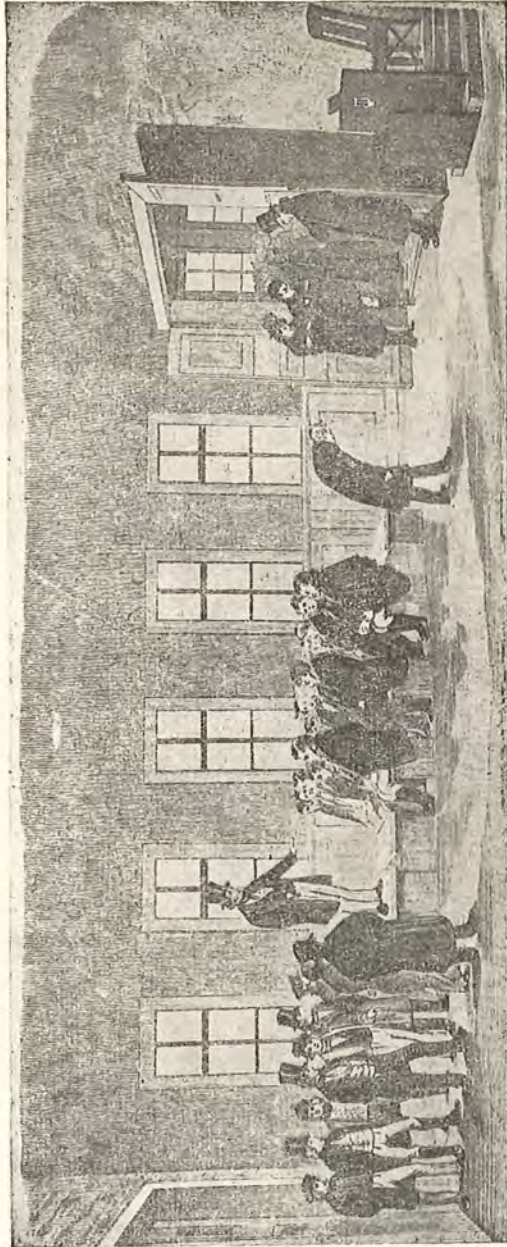
TILL
GEFLE LÄROVERKS
HISTORIA 1557—1850

URKUNDER SAMLADE OCH
KOMMENTERADE AV

B. RUD. HALL

STOCKHOLM

I DISTRIBUTION: UTGIVAREN (INEDALSGATAN 7 A)

Försalen till Constium i Gefle. Jfr här s 599.

Förord.

I min serie Årsböcker i svensk undervisningshistoria band 39 (år 1933) ingår en på K. M:ts uppdrag utarbetad plan för utgivande av handlingar till svenska undervisningsväsendets historia. I mångdubbelt större antal och omfattning, än vad denna plan angav, ha sedan dess (i huvudavdelningen om läroverken i ÅSU:s underserie Pedagogiska källskrifter) återgivits en volym akter rörande Hudiksvalls, en rörande Stockholms samt en rörande Finlands och Balticums läroverk (band 50, 58 resp. 62 i ÅSU). Om huvudstaden torde snart ytterligare en vara att vänta; när *den* och den föreliggande lämnat pressen, ha därmed ärkestiftet, huvudstaden och de f. d. svenska provinserna österut blivit så att säga »tillgodosedda» — med det undantaget att ett planerat band om Uppsala och om ärkestiftets småstäder icke torde (av ekonomiska skäl) utkomma i denna serie.

Sedan jag en vårkväll vid Fyris för snart 30 år sedan lyckades övertala dåvarande läraren i Gefle fil. kand G. E. Lundén att lämna ett visst annat studiegebit och ägna sin forskningshåg åt Sveriges nödställda undervisningshistoria, exempelvis just Gefle skolhistoria, har jag alltså sent omsider kommit att följa honom i spåren, dvs. forska i samma »scholastiska» och gymnasiala kulturskikt som han, ehuru jag för den oundgängligen nödvändiga källskriftsseriens skull kommit att arbeta i annat syfte än det han på sin tid uppställde för sin undersökning »Bidrag till Gävle skolors historia. Del I: Läroverkets historia»

Det blev en 1) arbetsdryg och 2) lärorik uppgift för mig. 1) Arbetsdryg, bland annat därför att det är mycket svårt att här nå överskådlighet, enär handlingarna förvaras på minst åtta ställen, äro av ålder till stor del irrationellt ordnade samt till stora delar opaginerade och av flertalet forskare icke annat än i undantagsfall till fyndort, signa och folio angivna. 2) Lärorik, ty de ifrågavarande handlingarna inklusive flitiga rektorers kopior äro exceptionellt många, upplysande och mångsidiga och kunna sägas innehålla mera än vad man kan finna i arkiven rörande många andra skolor. Också torde de och i ej ringa mån även den föreliggande urkundssamlingen kunna sägas ge in nuce och per analogiam hela Sveriges inre läroverks historia i flera viktiga hänseenden under ifrågavarande tidsperioder. Det som vid läsningen kanske mest fäster sig i minnet och sinnet äro de ojävaktiga bevisen för hur styvmoderligt och ensidigt lärdomen behandlades i gångna tider och hur uselt det var ställt för lärarna. I dessa sorgliga hänseenden må beaktas, att läroverken i Gefle voro i rättsligt och ekonomiskt hänseende samt i fråga om elev- och klassantal sämre ställda än läroverken i ett flertal biskopsstäder men att de många småläroverken torde haft det ännu sämre ställt än läroanstalterna i Gefle.

Med anledning dels av den fullständiga bristen på källskrifter för tiden före 1557 (förorsakad av branden 1569), dels av några uttalanden av sedermera ärkebiskop Abraham Angermannus (jfr här s 3—6) må nu några sidor ägnas frågan om *Gefle äldsta undervisningsväsen*.

Enligt den flitiga och förtjänstfulla forskningen rörande Gefle i

äldre och äldsta tider torde staden ha uppstått något före 1400, omtalas den såsom stad första gången 1413 och daterar sig den äldsta, nu visserligen blott i kopia kända privilegieurkunden från 19/5 1446. Orten nämnes bland annat en gång 1432 och två gånger 1473. I akten 16/3 1473 uppges Gästriklands menighet vara församlad i Gefle. Förlikning i tvister om fiske dryftades där t. ex. fyra dagar senare, och långväga fiskefärder var ett slags allmänhetens modernäring på fem vår- och sommarmånader årligen under många sekler. Orten var redan på den tiden landskapets folkförsamlingsplats och dess rättsväsens huvudort, en stad av central betydelse i flera avseenden. År 1491 erhöll denna exporthamn stapelstadsrätt med handelsrättigheter även i avseende på utlandet. Stockholm bekämpade emellertid länge denna sin svåraste konkurrent i fråga om skeppsfart och handel, men Norrlands första och enda stad var likväl så affärsbetonad och burgen, att dess erlagda skatt år 1526 understeg endast huvudstadens. År 1550 kommo dess borgare överens med huvudstadens och Östhammars att med stora skepp segla till Väst-Europas kuster. Och nio år senare utverkade Gefle rätt att idka utrikes sjöfart med 19 handelsskepp, men när det 1569 hade så många sådana samlade utanför Reval, togos de av dansken. Samma olycksår eldhärjades större delen av staden, förstördes alla där förefintliga manuskript och upphörde dess 12-åriga värdighet såsom biskopsstad. (Jfr s 144, 153, där även en privilegieminskning under åren 1636—1673 omnämnes.) Vågorna och ankaren i Gefle vapen äro sålunda betecknande enhetsdrag i stadens tidiga verksamhetsliv och »skolväsendet» i staden torde ha starkt influerats därav. Den kraftigaste bland de första skolorna, skoltyperna eller skoltendenserna i Gefle var antagligen en jämförelsevis självständig skriv- och räkneskola eller ock en skriv- och räknklass, vilken stod i visst samband med en latinskola eller med en annan form för latinundervisning.

Så lierade med varandra som Gefle nämnda arbetsformer voro, lika enhetsbetonade voro hela svenska kyrkans bibliska anspråk och ansträngningar i avseende å alla yrkesidkare och övriga människor: dessa borde hänvända sig till Gud, åkalla och tacka honom samt medverka till hans rikets utbredande på jorden. Ett exempel. I Psaltaren 107: 23—32 säges att sådana som drivit handel på stora vatten, kommit i sjönöd och fått hjälp av Gud, skola tacka Herren. Med ledning därav samt av Moseböckernas och kyrkans ej ovanliga metoder att förvandla tack till penningoffer eller donationer (jfr ÅSU 23, 30) praktiserades t. ex. i biskop Brasks stift förböner och ekonomiskt utlägg med anledning av hans tjänsteresor över »havet» till och från Gotland. Dettas studenter ålades i senare sekler att ge en tribut till sin nation i Uppsala efter varje deras återkomst över »havet» från fosterön. Dyliga avgälder utkrävdes av prästerskapen i olika stift och användes i många fall till att möjliggöra kyrkliga utgifter för gudstjänst- och undervisningslivets befrämjande. Skulle ensamt Geflepräster ha undandragit sig att följa sådana bibliska exempel samt sådana kyrkliga seder och påbud? Och varför skulle just de ha underlåtit att verka för både skolmässiga och icke skolmässiga, både lärda och folkliga undervisningsanordningar, då sådana anbefalldes och förefunnos på otaliga andra håll inom den allmänneliga kyrkan?

I sin doktorsavhandling »Striden kring kalvinismen», vars stora värde bland annat för föreliggande boks sakuppgifter här antydes s 514—515, framhåller en av våra främsta och lyckligaste forskare sedermera professor Kjöllnerström att Angermannus åsyftat en viss nyinrättad, högre institution med tydligt begränsad uppgift, en Gefle »egen skola för prästutbildningen» (aa s 51) från biskopstidens början. Gefleskolan kallar han den i viss likhet med Angermannus' latinska terminologi.

I fråga om benämningen »skola» torde man böra märka följande. 1) Så gott som alltid betecknar »skola» ett lågt eller mellanhögt stadium, om det ej är gemensamt namn på hela institutionen. 2) Om en specialinstitution lägges ovanpå, får den vanligen ett annat namn. 3) En »vanlig» latinskola (och ett gymnasium, när sådant tillkommit) var till stor del just en prästbildningsanstalt. — Rörande denna synes följande böra beaktas. Förutan en eller flera sådana eller motsvarande underbyggnader i Gefle och möjligen även i det övriga Norrland var antydda högre »Gefleskola» otänkbar, om denna var en enbar överbyggnad; var denna icke en blott överbyggnad utan skulle flertalet börja därstädes t. ex. med latinet, så hann »skolan» svårigen några större missionerings-, prediko- eller utexamineringsresultat under det första decenniet, dvs. nästan alla biskopsåren. Om en sådan underbyggnad eller några flera motsvarigheter till en sådan (t. ex. riklig informationsverksamhet) icke funnos i den jämförelsevis stora, förmögna och internationellt inställda staden Gefle, så funnos sådana säkerligen icke heller i det övriga Norrland.

Medan prof. Kjöllnerström sålunda icke yttrar något om en eventuell lägre latinskola etc. i Gefle, säger han däremot tydligt att Uppsala läroverk bestått av både över- och underbyggnad (= prästutbildningsinstitution resp. latinskola). I den sistnämnda låter han gefle- och norrlandsbarn begynna sina lärda mödor i alla på tal varande fall. Detta skulle möjligen kunna tolkas i den riktningen att han dels ej räknar med den eventuella befintligheten av någon latinskola eller motsvarig undervisningsform i Gefle eller t. ex. i Hälsingland näst före 1557, dels överskattar Uppsala läroverks betydelse för Norrlands pri-

ungefär i samma veva talar B. om en planerad lappskola! — Enligt Hollander (Sv. undervisn. hist. s 213) och efter honom Lundén (Gävle skola I s 22) ha de berömda Martinus Olavi Gestr. och Hels. studerat i Gefle under 1540-talet resp. under dess förra hälft; Lundén (s 22, 128) säger det vara sannolikt att skolan existerat redan under 1540-talet resp. troligt att den öppnades tidigast på detta årtionde. Något om olika skoltyper antyda dessa icke. Ej heller gör så E. Hildebrand i Sv. Biogr. lex. I s 24: Angermannus »gick till en början i Gefle skola». H. litar tydligtvis på Angermannus' ord att rektor Lars som synes kommit tillbaka till denna sin födelsestad senast våren 1558 tagit initiativet till A:s studier. A:s ordprål är dock kanske även här föga att lita på: om han nämnda år var, såsom antagits, 18 år och om han då icke kunnat ett ord latin, så hann han nog icke få mycken högre prästlärdom under L:s treåriga Gefletid, ej heller kan han då nämnvärt fått bedriva studier i den mening och i den högre institution som A. talar om eller som i varje fall kyrkohistorikern prof. Kjöllnerström med stor lärdom och trovärdighet framläser ur Angermannus' brev. (Se texten härefter.) Jfr härmed K. B. Westmans just utkomna studie Uppsala möte (Sv. Kyrk. Diakonistyr. Bokförlag) s. 6; 1557 upprättades prästutbildningsskolan i Gefle och förblev sådan även efter biskopstiden.

mära eller grundläggande latinbildning och — kanske även — för den högre, direkta, praktiska, törhända på grekiska och hebreiska språkens studium baserade prästutbildningen. Detta »kanske» sammanhänger med den obesvarade frågan, om och i vad mån universitetets verksamhet var vid dessa tider nedlagd. (Det synes ej varit så länge stängt, som man tidigare antagit. Jfr ÅSU I s 93, 107, 124, not 184.) För övrigt bör i fråga om den tidens vanliga prästbildning beaktas det faktum, att en stor mängd präster aldrig nådde längre än till diakonstadiet och aldrig satte sin fot i Uppsala eller i någon sådan speciell prästutbildningsöverbyggnad (över en vanlig latinskola), som tills nu bevarade urkunder måla ett ord om. (Därmed har jag icke sagt, att icke sådana överbyggnader eller motsvarande åtgärder funnits; jfr min undersökning Om Sveriges första läroverksstadga, ÅSU 1 s 102, 128 o. f., vari R. Askmark: Svensk prästutbildning s. 62 instämt.)

Om Hollanders och Lundéns i förra noten nämnda antaganden rörande Martinernas studier i Gefle yttrar K. sålunda (s 51) att de äro »med säkerhet oriktiga». Någon bärande grund till omdömet anges icke. De båda och den förres broder Lars (blivande Geflektorn) fick i stället »säkert» sin »första skolundervisning» i Uppsala läroverk, resp. »började [där] sina studier» på 1530—1540-talen (s 54). Och att en fjärde studievän, blivande Geflebiskopen Nils, betecknas i Leipzigs universitetsmatrikel såsom en Upsalensis tolkar K. så, att N. »med mycket stor sannolikhet . . . fått sin första grundläggande undervisning» i Uppsala, ty »Upsalensis betyder här utan tvivel från skolan i Uppsala». Den i sak rätta översättningen skulle väl i allmänhet vara: från Uppsala universitet. För detta hade Gustaf I intresserat sig 1538, biskoparna petitionerat och rådet talat 1546. Vasa ångrade sig, men prästerskapet var alltid framhärdigt i sina bildningskrav. Det böjde sig sällan ens för G. I — fastän det uppges så i många lärda böcker. Kanske lyckades det även nu få vissa övningar bedrivna i teol. fakulteten t. ex. av e. o. handledare (jfr här s. 8—9, 517, 554—5, 570—1, 377 § 3). Kanske hölls sistnämnda institution öppen åtminstone för »studentexamens» och utrikesresornas skull? Vare härmed hur som helst — ej ens »en första grundläggande undervisning» (som alltså icke har med den avslutande prästutbildningsskolan att göra), antar K. ha skett i Gefle (eller kunnat ske i Gefle eller i Hälsingland?) för t. ex. den nämnde Nils Ol. Helsingus. Jag skulle vara mera böjd för att tro motsatsen. Och det skulle väl ligga ännu närmare till hands att över huvud taget alla ifrågavarande Geflebor (och bland dem ej minst den välburgne och barnrike köpmannen Ol. Matsson som var far till de nämnda Martin och Laurentius Olai Gestr.), långt hellre låtit sina barn studera i hemstaden — i hemmet, i privatskola eller i offentligt läroverk e. d. — än från första studiedag bo i Uppsala. Jag säger icke att så nödvändigtvis skett; jag anser blott att den möjligheten bör tas med i beräkningen och att man måste anse den ha minst lika mycket skäl för sig som antagandet att de unga måst flytta till Uppsala för att lära sig mensa. Saken är ju av största betydelse för åskådningen om bildningstillfällena i Gefle före dess biskopsperiod. —

Inga uppgifter finnas om att några medlärare på länge tillsattes i den »berömda (högre) Gefleskolan». Det var ju dock sådana som skulle

bära bördan. Man kan kanske leta fram så mycket som att rektor, kyrkoherden och väl även ordinarius fått dela de nya uppgifterna mellan sig. Den sistnämnde hade väl ringa tid bl. a. för sina långa visitationsfärder och sina övriga utomordentliga arbetsuppgifter; en senare biskop, Joh. Rudbeckius i Västerås, åtog sig i varje fall under tre år undervisningen i hebreiska, trots det läroverket hade många gånger flera lärare än Gefle. Kyrkoherden (domprosten) i många biskopsstäder hade t. ex. halvtidstjänstgöring såsom lärare; här finna vi s 18 att kyrkoherden i Gefle ännu 1651 uppehöll vissa övningar, trots det ju staden icke då var biskopsstad och trivialskolan icke kunde kallas katedralskola. Någon teologie lektor nämnes icke i lönelistor, i herdaminnet eller av Angermannus. En sådan blev dock snart påtänkt såsom ökning av vissa skolors lärarestab (jfr här s 536). Åtminstone efter hand torde rektor måst dela sin tid mellan den högre specialutbildningen och latinskolan. Jfr R. Hall i ÅSU I not 184.

Då det är bekant att många institutioner bildats helt eller delvis, långt innan lagstiftning för sådana kom till, kan det vara tänkbart, att den av Angermannus antydda men ej beskrivna skolpåbyggnaden för direkt prästutbildning var eller snart blev försedd med övningar i predikokonst, i grekiska och hebreiska (bibelns språk) samt troligen i trivialskolornas högsta läroämnen (latinsk retorik och logik); så ock — osäkert! — med en repetitions- eller sammanfattningskurs i grammatik. En sådan anordning skulle motsvara en starkt sammandragen upplaga av ungefär det som 1611 års läroverksstadga kom att föreskriva rörande katedralskolornas tre högsta klasser, allt medan pensa för underbyggnaden (provinskolornas tre lägsta klasser) närmast skulle påminna om vår just under Gefle biskopstid slutredigerade första läroverksstadga i kyrkkoordningen 1561, 1571 (t. ex. de tre lägre klasserna, minimikursen; jfr ÅSU 1, 4). Efter hand, ja kanske snart nog har latinläroverket i Gefle troligen arbetat sig ur denna påvra skolförmott ett stycke framemot den betydligt förbättrade skolplan som 50 resp. 40 år efter den första kyrko- och läroverksförordningens avfattande kom att bli utarbetad 1611.

Efter textens 494 sidor finnas här i boken några *extra-avdelningar* som torde kunna anses behövliga och gagneliga: Ordförklaringar och förkortningsupplösningar, Personregister, Kommentar och Innehållsförteckning. Den sistnämnda är så översiktlig och utförlig, att den i beaktansvärd mån torde kunna ersätta ett sakregister över textinnehållet. Och i den 71-sidiga kommentaren till texten ges källanvisningar, citat, sakupplysningar och andra påpekanden i minst ett tusental. Bland dessa och i texten märkas ett avsevärt antal »nyheter», understrykningar och tillrättalägganden. Det förefaller som skulle åtskilliga av dessa kommentarer kunna ge ganska värdefulla kunskaper, rättelser och inblickar, vare sig man läser dem med eller utan nogare samband med texten.

Alla som yttrat sig i följande hänseende, ha enstämmigt prisat biskop Joh. Rudbeckius för att hans gymnasium blev så utomordentligt värdefullt, att studenter återvände dit från universitetet för att lära sig mera. Men av Gefleakterna (här s 264—273, 554) förstå vi att det där var misstag; studentgymnasister kommo tillbaka för brödfödans skull, för

att återfå tidigare och vinna nya privatelever, och de måste inskrivas för att slippa tvångsvärning och för att om möjligt få stipendier. I samband därmed och med att sockentiggeri och liksång levde kvar i viss mån trots kungliga förbud, finna vi vissa förklaringar till Sveriges enligt min mening föga kuvade kyrkas resonemang, inflytande och förfaringssätt (s 555—556, 377, 570—571). Avtryck eller tolkningar ges t. ex. rörande krav på predikoförbättring, bönesamkväm och naturteologi, — den sistnämnda ett i svensk läroverkslagstiftning och pedagogisk donationshistoria förekommande försök att förena tro och vetande, jord och himmel, Gud och värld (s 310—314, 561—563, 565—566). — Att det svenska Finland var före »oss» i fråga om läroverkens mellan- och lågstudier uppges s 576—577; en Gezelius d. ä. och en Browallius voro visserligen födda i Västerås stift, men först såsom stiftschefer vid Aura å kunde de bli banbrytande; sådan blev även rektorn och professorn Kraftman; också han torde blivit det i mindre mån, om han verkat på vår sida Bottenhavet. — Hela kap. C XII med kommentar behandlar ett mer eller mindre ostuderat men utomordentligt betydelsefullt kulturgebit: samarbetet och slitningarna mellan universitet och läroverk i studentexamensfrågor. Och dels belysande, dels kuriöst är att betjänttiteln övergick från den gamla kollega- till till tämligen nya vaktmästarinstitutionen och ersattes av Scholläraretiteln — allt under första mansåldern på 1800-talet (s 93, 128, 529); efter det folkskolan blivit statligt påbjuden tio år senare, kom sist nämnda titel att efter hand användas i stället om dennas lärare.

Att föreliggande bok kan utkomma och det med ett ovanligt stort sidoantal, beror främst på att företaget erhållit vissa understöd i form av tryckningsbidrag. För sådana ber jag få framföra mitt värdsamma, djupa och hjärtliga tack till

Direktör Birger Bellander och Bankdirektör Oscar Bjuke, Gefle
Tandläkare D. Didner och Fabrikör Bror Haglund, Gefle
Grosshandlarna J. Johansson och K. Kjessel, Gefle
Konsul K. Landström och Överlärare Alb. Lövgren, Gefle
Direktör Anna Rosenborg, Stockholm, och Bankdirektör A. Skoglund Gefle

Major Oskar Thollén och Fabrikör Alb. Westin, Gefle
Gefleborgs läns sparbank och Gefle stads sparbank, Gefle.

Ett varmt tack också till dem, som tecknat sig för exemplar av den numererade och med köparens namn i tryck försedda biblioteks- eller lyxupplaga, som utkommer i 50 exemplar.

Ävenså önskar jag ge uttryck åt min stora tacksamhet dels till f. rektorn d:r Nils Lundqvist, Stockholm, och lektorn d:r Gunnar Bohlin, Gefle, för flera översättningar från latinet m. m.; till den senare jämväl för sällsport, framgångsrikt och självförlömmande arbete för sakens ekonomiska befrämjande;

dels till Gefle läroverks rektor d:r E. Hammarström för ådagalagt intresse för bokarbetet samt till honom och Uppsala landsarkivs chef d:r J. Sandström för »långlån» av arkivalier till Stockholms stadsarkiv;

dels till stadsarkivarien i Stockholm professor B. Boëthius och de vid båda dessa arkiv anställda, vilka medelst hjälp vid vissa svåra skrifttolkningsuppgifter och på flera andra sätt underlättat min möda.

A. Första dokumenterade perioden:

LATINSKOLA FÖRUTAN GYMNASIUM, 1557 — IN I MARS 1669.

I. INLEDNINGSVIS MEDDELADE VITNESBÖRD OM STIFTS- OCH SKOLLEDNING.

a) Förste biskopen i Gefle tillsattes 1557. Gästrikprosten chef för särskilt Norrlandsstift. Stiftsdelning föranledd av store Bispers maktlystnad eller av en åldrande konungs stegrade misstänksamhet.

Wij Gustaff medt Gudz nåde Swerigis Göthis och Wendis etc. Konung. Göre wetterligitt, Att effter wij haffwe förmercht stor oskickelighet och ingen ringe skade vdi hele Swerigis Rike aff the store och widtbegrepne Biscopzdömer, som her i Riket vdi förtijden waridt haffwe. Och att sådane Biscopzdömmere äre vpkompne aff the store Bisper[s] som i Papperiet alth för mykit regeret haffwe, äregirighet och listighet, och att samme Biscoper haffwe icke ther medh söcht then Christelige församlingz förmering och förbättring, medt Gudz ordhz förkyning och amnet hwadt som tiäner till Christne menniskiers sielss salighet, vtan fast mere att komme till stort autoritet, Dignitet Stätt och wällighet, och seden haffwe vndertrycht sig wellige Landh, Riker och Förstendömer, Szåsom och nogh wetterligitt ähr, hurulunde the store Archebisper Lydebisper, Prelater, Chanicker och flere aff sådant papistisk selskap haffwe sig förhollit och skicket vdi vårt Konge Rike Swerige. Szå att the ganske ringe haffwe latidt sig worde vm Christi hiord och the församlinger som the effter Gudz skik medt hans helige ordh föregå och förestå skulle, vtan mere bekunbret sig vm wärzlige saker och regemente, och lothe så then Christelige församling swäffwe och bliffwe vdi store wilfarelser och farligheter, både till lijff och siäll, etc. Szå haffwer osz sådane oskickelighet högeligen och hierteligen [gå]t till sinnes, och osz förthenskuldh altijdh till thz högste beflithz, att sådane för:ne store Bispers och theres anhagns förderffwelige anslag och onde vpsåt [neder]jegges och vm inthz giordt bliffwe måtte, Och att Christelige Predicanter och Lärere vdi theris stadh igen både medh lerdom och exempell, effther thze wå[rt ri]kes lägenheter förordnet och tilskickede bliffwe skulle, Och haffwe wij nu (:Gudh thes loff:) driffwit then saken

så widt, att Gudz clare och rene ordh, so[m Christu]s sielff och hans helge Propheter, Apostler och Ewangelister effther honum vdi theris tijdh lärde och förkunede, nu när vtöffwer hele vårt Konge R[ike], (:som osz förhoppes:) clarligen rät och oförfalsket, prediket och förkunnet bliffwer, Och ändoch wij vår högste flijtt haffwe thz till giordt att Gudz ordh allestedz måtte rätteligen bliffwe förkunnet i alle Landzender vdi vårt Rike, Szå förnimme wij doch något fell medt somblige aff the personer, som thz göre skulle och plichtige ähre, Och att en part aff them som till prestegelden förordinerede och skickede ähre, icke så fliteligen och troligen achte theris vocatz och befallning, såsom thz ske borde, Och effther Bisperne eller Ordinarij som plichtige ähre till att haffwe ther medt vpseende, haffwe her till hafft alth för store Biscopz-dömmet och befallningar, så att the icke haffwe kunnet draget vm kring i theris befallningar, och sådane vpseende förewent medt Clerkeriet, som saken och nödtorfften i then måtte högeligen fordret och kräfft haffwer. Therföre haffwe wij saken effter nödtorfften öffwerwäget, och osz nu betencht och beslutet att wij wele haffwe flere Ordinarios i Riket, som opå alle Religions saker troligen achte skole, och så bestellet att prästegällen i alle Landzender medt fromme och lärde predicanter försedde bliffwe, Och haffwe nu tilskicket, betrot och befalet, som wij och nw her medt tilskicke betro och befale *thenne Osz Elskelig Mester Nielsz Olau*, att han *Ordinarius* och *tilsynes man* vdi alle the saker som then rätte och sanskyldige Gudz tjäniste och dyrcken fordre och kräffwe kann, öffwer alle Norlanden, som ähr Westrebotnen, Gestringelandh, Helsingelandh, Ängermanneland, Medelpada och Jemptelandh, ware skall, Szå att han till thz fliteligeste skall haffwe godh acht och tilsyn vdi för:ne Landzender, att Gudz clare, rene och oförfalskade ordh måtte rett predichet och förkunnet bliffwe, Gode Christelige och tilbörliche Stadger och Kyrcke Ceremonier vprettede och holdne, All misbruk och falsk lärdom både medt orätte Gudztjäniste och ochristelige eller otlibörliche utwertes åthäffwer, Theslig[es] ther någon förargelsze eller annen oskickelighet vpkomme eller wexe kunne, vdi tijdh förekomme och affskaffe, som en rätt Ordinarius och Christelig predicant för Gudh och på hans Embetis wegne, och såsom then Helige scriff, biuder, befaler och medgiffwer, plichtig ähr och bör att göre, Icke heller inmengiendes sig vdi någre werdzlige saker, som hans Embete och thenne opålagde befallning icke kräffwer och medgiffwer, Szammelunde skall han ware osz och våre vnge lifzerffherrer altijdh huld, tro, råträdig, lydig och hörig, vårt och wälbemelte våre vnge lifzerffherrers gagn, bäste, nytte, fromme, wälferdh och förbättring, hielpe, sökie, betrachte och förmere, All skade förderff och nachdell förekomme, warne och affwende, effther sin ytterste förmögenhet, och såsom en godh, tro och

råträdig vndersåte, för Gudh och på Eedh och äres wegne plichtig och skyldig ähr etc. Hwarföre biude wij eder osz Elskelige våre trogne Vndersåter, Friborne, Frälsismen, menige Clerkeriet, Köpstedzmen Bänder och menige almoge som byggie och bo vdi för:te Landzender, att i anamme och kenne för:ne Mester Nielsz Olawj för eders rätte Ordinario, Görendes och bewisendes honum then ähre, lydne och hör-samhet vdi alle the saker som förtalde ähre, och så mykit Gudz ordh och then rätte Gudz tjäniste och dyrckan belanger och kräffwer effther som i och skyldige och plichtige ähre att göre, han skall ther emot så skicke och förholle sig emot eder såsom en Christelig Predicant och tilsynes man bör att göre, och effther som han thz både för Gudh, Osz och hwar Christen man tryggeligen answare will, Szom wij och her medt wele att för:te M: Nielsz skall och haffwe i then måtten flitig acht och tilsyn att gode och dugelige personer måtte till prästegelden tilskickede och förordinerede bliffwe, och the som otjänlige ähre affsatte, Och att han elijest alle Religions saker på thz fliteligeste och troligeste achte skall, effter som hans Christelige Ordinarij embete kräffwer. Ther hwar och en vdi för:ne Norlanden måå wette sig effter rätte. Dat[um] Westerårsz then 9 Junij Anno etc. 1557.

(Secret)

Adress på baksidan, skriven med annan handstil, förmodligen i Strängnäs:

aff högh s[aligh] K. Gustaff Reverendissimi Magistri Nicolai Olavj biskops breff och Embetes myndighet uthj ångManland Gästrick, Mälpa jempte land helsigl. och östrebotn A 1557.

b) Brev från sedermera **ÄB Angermannus** till f. d. förste Norrlands-superintendenten **Nic. Ol. Hels.** och till f. d. »förste» **Geflerekorn Laur. Ol. Gestr. 1564.** I översättning från latinets av lektor **G. Bohlin.**

Jag hälsar Eder, frejdade man och vördnadsvärde Fader!

Då ju Gud såväl försänker oss människor i sorg genom att pålägga oss ett rättvist straff som gläder oss genom delaktighet av Hans välgärningar, ligger det en sanning i det gängse ordspråket: I sällskap med Gud prövar man på både glädje och sorg. Detta erfar nu under stor smärta och otrolig saknad hela norra delen av vårt fädernesland. Den har nämligen mist den oförliknelige skaparen av dess lycka, sin religiöse fader och sin berömmelses enastående prydnad. Ty endast genom hans arbete och strävan ha de i spillror fallna templen återuppbyggets, har religionen renats och god ordning återställt i alla församlingar, och

det är tack vare hans vishet och förmaningar, som förutnämnda stift, nu vordet lyckligt, hade börjat blomstra. Fastän det är alldeles visst, att tingens nämnda förändring [= adressatens överflyttning till Strängnäs biskopsstol] är ett nödvändigt medel för den gudomliga Försynen, som styr kyrkan och tillsätter dess biskopar (alldeles såsom Eders Högvördighet själv brukat säga: Gud skall finna rätte mannen, vore han ock undångömd i mörker, och sätta honom, där Han behöver honom), så är dock den landsändan att beklaga, som *mist* denne ledare; att lyckönska är däremot den, som funnits värdig att få detta ljus. Då nu alltså Eders Högvördighet — give Gud, i en lycklig stund! — griper sig an med detta nya arbetsfält och därvid hos oss genom välsignad gärning lämnat efter sig många ovanskliga minnesmärken, så beder jag först och främst, i likhet med hela vårt land, Gud Fader och vår Herre Jesus Kristus av allt mitt hjärta, att denna styrelse och nya verksamhet måtte för Eders Högvördighet, hela Edert hus och Edra efterkommande börja lyckosamt, fortsätta ännu lyckosammare samt fortvara och sluta allra lyckosammast. Vidare vill jag, i likhet med hela vårt nordliga stift, frambara de starkaste uttryck av den tacksamhet jag känner mot Eders Högvördighet för otroligt många och överflödande välgärningar mot oss. Ty lika visst som de äro rent underbara och väldiga och för vår fattningsförmåga obegripliga, lika visst skola de allenast av Gud, alla goda gärningars lönnare, få sin rätta vedergällning. De gamla gävo dem, som gjort sig väl förtjänsta om kyrkan och staten, en plats i himlen bland strålände stjärnor att där inför all världen lysa i evärdlig äreglans; och Eders Högvördighet har otvivelaktigt på grund av sina utomordentliga förtjänster om kyrka och skolor och alldeles särskilt på grund av den musernas hälsokälla, som Eders Högvördighet låtit i Gefle framvälla och träda i dagen, fått sig tillförsäkrad en av Guds Son given plats bland kyrkans saligvordna ljus och evinnerlig gemenskap med den Helga Treenighet. Vi å vår sida hava i ständigt minne Eders Högvördighets välgärningar och förbinda oss i tacksamma hjärtan att med all hörsamhet stå Eders Högvördighet, hela dess familj och dess efterkommande till tjänst.

Men, vördade andlige Fader, då mina studier numera sakna, att jag så må säga, en gynnare och mecenat, har jag ingen annan råd än att dristeligen ty mig till den, som hittills för mig visat sig vara både uppfinnaren, igångsättaren och fullföljaren av min lycka såväl i allt gott som särskilt i studierna. Jag beder alltså Eders Högvördighet att även allt framgent liksom hittills för Guds skull, till kyrkans fromma, av eder kristliga barmhärtighet och för min fattigdoms skull värdigas ägna en vänlig tanke åt mina studier och mitt livsuppehälle.

Innerligen beder jag Gud att taga Eders Högvördighet under Sitt beskydd till gagn för vårt högt älskade fädernesland och hela kyrkan.

Eders Högvördighets ödmjukt tillgivne

Abraham Andreæ Angermannus.

Den 12 januari 1564.

På brevets baksida: Till den frejdade, i fromhet, lärdom och karaktärens lysande anseende framstående herr magister Nils, biskop i Strängnäs, hans vördade herre och mecenat.

Var hälsad, frejdade man och vördnadsvärde lärare! Filip från Makedonien lär ha sagt att han icke så mycket gladde sig åt sin sons själva födelse som just däråt att denna inträffat på en tid, då framstående vishetslärare levde, som kunde bibringa honom utmärkt lärdom och de högsta personliga egenskaper. Detta är något, som jag för min del och mina kära studiekamraters på de ädla vetenskapernas fält ha anledning att tillämpa på oss. Vi lyckönska oss alltså själva högeligen till att just vid denna tid ha fått börja vårt liv, och att vi blivit födda just i de trakter, där I för oss genom Guds nåderika godhet blivit en ledare och särskilt för mig blivit den, som funnit vägen till min lycka och tagit initiativ därtill och särskilt till mina studier. Med en enastående framgång och en visdom, som varit närapå gudalik, haven I fostrat ungdomen i Gefle och i hela Norrland, till den grad, att den då för tiden med all rätt stod i anseende långt över många andra skolor. Därav kom sig också, att edert frejdade rykte för nit lockade alla och en var till att beundra, hylla och önska att äga Eder, så att församlingarna började en inbördes tävlan om vem av dem skulle komma före den andra för att så genom tidigare anmälan av sin önskan vinna mera berättigade anspråk på att få äga Eder. De visste nämligen, att det är den största rikedom att till vän ha en förståndig och framgångsrik man. Då därför din berömmelse hos alla är så stor, dina förtjänster om kyrka och skolor så utmärkta och det alldeles särskilt, när det gäller den visdomens källa, som I till hela Norrlands välfärd låtit framvälla i Gefle, och då I därtill, vad mig personligen angår, bevisat mig en otrolig mängd välgärningar, kan jag icke underlåta att jämte alla rättsinnade uppstämma en lovsång till edra förtjänster. Alltså frambar jag härmed uttryckligen den tacksamhet, jag känner mot Eder, min välgörare, för allt det goda I hopat över mig, varav jag ständigt förts till framsteg i allt vad gott är, och på grund varav eder välgörenhet blivit överallt kunnig, ja odödlig.

Ty en enastående heder här på jorden är det goda hjärtat, ja det är framstående mäns högsta prydnad. Att däri utmärka sig har också med all rätt ansetts vara något vackert. Så t. ex. brukar min kärleksfulle gynnare herr David Chytræus ofta fråga efter eder vördnadsvärde broder Magister Martinus' förhållanden, liksom edra egna och flera andras, och då jag berättar om hur I stigen mot allt högre uppgifter, har jag fått till svar, att nu hade hos Eder de dygdernas frön utvecklats sig till full växt, som en gång tycktes där börja spira. På samma sätt var Filip av Makedonien angelägen om att undvika just detta, nämligen att i välgörenhet låta sig överträffas av någon annan, något som vi förstå av följande hans sant kungliga svar. När nämligen denne Filip som gisslan vistades i Tebe, behandlade tebeborgaren Filo honom till den grad vänligt, att han ej blott som en gästvän tog emot konungen utan även överhopade honom med så många ynnestbevis som möjligt. Då nu Filip till gengäld ville visa honom vederbörlig tacksamhet men därvid märkte, att Filo icke önskade mottaga någon gåva, yttrade han: »Käre Filo, ävlas då inte att beröva mig mitt försprång i konsten att överträffa andra genom välgärningar, ett företräde som jag givetvis har naturens givmildhet att tacka för!» Bland oss kristna åter finnes ingen påtagligare det rätta och fromma hjärtats fatatur och ingen söt lukt

är för Gud genom Kristus välbehagligare än goda gärningar, som äro så att säga den kraftigast verkande trösten för de olyckliga och fattiga och nära på det enda medel, som Gud betjänar sig av i dessa sorgliga tider för att liksom i Abdias dagar nära och hägna sin fattiga församling och dem, som lägga sig vinn om hans ord. Det synbaraste beviset härpå har man i den vitt omtalade välgörenhet (med en sådan berömmelse höjer sig en människa nästan till Gud), som med stor nitälskan alltid främjar kyrkans bästa och ständigt befordrat mina studier.

Dem, som gjort sig väl förtjänta om kyrkan och staten, brukade en tacksam forntid till belöning för deras goda gärningar placera bland de strålande stjärnorna. Men intet är vissare, än att på grund av Edra utmärkta förtjänster om kyrkan i själv blivit inskriven och bestämd att en dag inträda i kretsen av kyrkans stora ljus och till evig gemenskap med den Helga Treenighet.

Också jag för min del skall sträva att föra mitt liv så, att det blir Gudi behagligt och alltid motsvarar mina lärares och mecenaters välgärningar mot mig och deras om mig hysta förväntningar.

Till slut beder jag Eder i eder godhet att, såsom i hittills gjort för Guds saks skull, för kyrkans bästa, för eder egen utomordentliga godhets skull liksom ock på grund av min meddellöshet, i allfort värdigas befordra och understödja mina studier.

Inför Gud vår Fader och vår Herre Jesus Kristus frambär jag dagligen ivriga böner för Eders fromma Högvördighet samt för hela fäderslandets och hela kyrkans väl.

Eder mycket tillgivne Abraham Andreae Angermannus.
Rostock den 2 mars 1564.

På baksidan: Till den frejdade, för sin fromhet, lärdom och ansedda karaktär utmärkte Herr Laurentius Olai, pastor i Stockholm, min gynnare och högst prisvärda mecenat.

II. FÖRSTAHANDSKÄLLOR OM LATINSKOLAN.

a) Tionde åt stats-, kyrko- och skolmän 1557—1623.

1) *Åt konungens sekr. samt Gefle stifts- och skolchefer: Martin Ol. Hels., Nic. Ol. Hels. och Laur. Ol. Gestr.* aa) Under åren 1557—1559.

»Saligh K: M: förlänningar aff tiende».

Affkortningenn Aff tienndenn, öffuer Hela Rikett, Hwilkett Saligh K: M: förlännt och Effterlatitt Haffuer Vtdragitt Aff 57. 58, och 59 Års Räkenskaper Anno etc. 1561.

Är förlänt aff Tiennden som Här Effter fölier

Mester Mårten Hälsingh Aff tienndenn Vthi Vlleråkers häradhe.

Huethe — 2 pund $4\frac{1}{2}$ spann. Rogh — 3 lester 4 pund 6 spann

Kornn — 5 lester 7 pd 4 spann

Summa — 9 lester 2 pd $6\frac{1}{2}$ spann

Mester Niels Biscop i Gäffla, Aff tienndenn vthi Norre Roenn och Gestrangelandh.

Rogh — 1 lest 10 pd 4 spann 1 f:r

Kornn — 3 lester 11 pd 6 spann 2 f:r

Summa — 5 lester 10 pd 2 spann 3. f:r ...

Här Lars Scholemestere. I Gäffla, aff tiennden
aff tienndenn vthi Norre Roenn.

Rogh — 8 pd Kornn — 1 lest 4 pd

Summa — 2 lester

bb) Kunglig anvisning på rektorslönen 1558.

Anno 1558 ... Aff Stocholm ... 12 Martij

Öpett breff för Her Larens Olaj Scholemestere vdi Gäffle opå tuå Lester Spannemåle Tuådelenn Kornn och tredingenn Rogh wedh Tolffta Sochn i Tierpenn och Weslandz Sochn j Rodenn till enn behageligh tidh —

2) *Åt B Mart. O. Gestr. o. R O. Bellinus 1568—9.*

Thette ähr förlänt wdi Kongl. M: Regimentz tiidh ... anno 68
... Her Oloff: Norlanden

Her Oluff Stephani Skolemest. ij Gäffle
Spannemåll — 3 lest aff tienndenn som faller ij Helsingelandh.

Förlühningz Register anno etc. 6.8.

11 Decem: M. Mårten j Gäffle

Spannemall — 6 lester till ath anamme vdi vglebo Hambrung och Forssa Sochner

31. decem. Her Oluff Stephanj Scholmestere j Gäffle

Spannemåll — 3. lester aff Tijenden

som faller j Helsingelandh,

Bijscoppers Kyrckeherrers Scholemesters ... underhåld wdi Norre och Finlandh ... Anno 1569.

Bijscoppers och Ordinariers underholdh ...

Mester Mårthen i Gäffle — 6 lester

Scholemesteres underholdh wdi ...

Gäffle — 3 lester

3) *Åt Kh Joh. Anthelius och R Joh. Petri Niurenus 1623.*

All Renta som åhrligen falla kan ... Anno 1623.

Förlänningar och andra friheter.

Kyrkeherden och Skolemesteren vthi Gafle hafua all behollen kyrketiende uthi Hedesunda och Fernebo Sokner 260 $\frac{3}{8}$ T:na Spanmåll

585 Daler 27 öre

Kyrkioherden i giefle hafuer till Preste Stumpn Hemman — 1.

Än hafuer Kyrkeherden i gäfle fritt Walebo Soken för preste Wtlagorne och ähr passat på huart hemman till 2 T:r Vtsäde

Heman — 50 Vtsäden 100 T:r

Skolemesteren Mester Johan i gefle hafuer fritt Preste Vtlagorne Af Prestmantalet i Hille Soken och ähr passat på huart Mantal 2 T:r Vtsäde.

Heman — 24 Vtsäde — 48 T:r

b) Avgångsbetyg till universitetet 1637.

I översättning från latinet av Fil. D:r Gunnar Bohlin.

De förhoppningsfulla ynglingarna Johan och Nils Pettersson samt Jakob Andersson ha hittills gått i vår skola här i Gävle men ha nu enligt sina föräldrars önskan beslutat bege sig till Uppsala universitet. Och då de ådagalagt flit i sina studier efter det blygsamma måttet av dem förlänade gåvor, visat sina lärare hörsamhet och för övrigt fört en hedrande vandel, rekommenderar jag dem i all ödmjukhet hos de vördnadsvärda herrar professorer och beder, att de må mottagas i de studerandes krets och få njuta sina lärares välbevågna stöd. Alla dem, som troget fullgöra sin plikt, skall Gud giva lönen, Han, åt vilkens nåd även herrar lärare ständigt må vara anbefallda. Gävle den 26 januari 1637.

Johannes Niurenius. Rektor vid skolan i Gävle

(Sigill)

c) Ekonomiska spörsmål.

1. *Kungl. Placat om sockengången 7/4 1624.*

Wi hafwe så bewiljat, at hwar man som å landet sitter eller bofast är, han ware helgiärdz bonde, halftreding eller fierdingz torpare, han ware sig Häfman, Ryttare eller Knekt, ingen undantagandes, skal åhrligen til nästliggande Scholars och fattige Dieknars underhåld, gifwa Sex öre penningar: och Adelen, som å landet bor, af sine gårdar så mycket mera, efter som Deras makt och goda wilja det kräfjer och tillåter, och det wille åhrligen til Nyåhrs dag hwar och en tillstålla våra Kyrkioherdar och Sexmän, hwilka tå straxt skola skaffa til nästa Schola, der emellan de fattige bondebarnen at utdelas, och der någon håller samma penningar med sig inne, skola Kiyrkio Sexmän hafwa makt dem dagen efter at utpanta, och lösa så panten igen för 12 öre innan 3 dagar näst efter, eller Sexmännerna sälja panten saklöst, som de hälst kunna, och lefwerera åganden så mycket igen, som sig öfwer 12 öre belöper etc.

2. *Djäknepenningsarv tillfaller småläroverk.*

aa) *ÅB till K. M:t 13/2 1638 om f. d. stiftsunderstöden.*

Archiepiscopi Vnderdånig:te Postulata. Stocholm then 13. Febr. 1638 anngående Particular Scholer.

Till H. K. M:tt etc. etc. etc.

Allernådigsta Drottning etc.

1) Att Rectoribus Scholarum nådigst tilldeles aff Chronan något ringa

Stipendium Särdeles Vthj Strengnäs och Nykiöping. 2) Att Rectoris Scholæ j Pjtha, effter j Sommars giorda Lyffte, ganska ringa Stipendium motte Nådigst förbättras med Spannmål — 16 eller 20 t:r Sampt hans Collegæ till Vppehälle Gäffle dieknepeningarna vtaff Lula Sochn. 3) Futuro Rectori Scholæ Vthj Söderhampns Stadh, nådigst tillförordnas Vnderhåldz Spannmåll. någhra t:or Sampt diecknepeningarna Vtaff Södher- och Norre Elffz Sochnar.

På thesse Högnödige Postulater /Begärer itt Nådigt och Behageligitt Swar och Resolution/ På thett Vnderdånligste Tienstflitelig:n.

L. Paulinus Gothus

bb) I till D 1641: Bör Härnösand få flera socknar?

30 Oct. 641

Salutem et Felicitatem perennem cum debito observantiæ studio

Reverendiss. Dn. Archiepiscopo, Pater in christo devote suspiciende, Admodum Reverendi Dn. Consistoriales Fautores ætatem honorandi,

Allthenstund wij hafwom förnummitt, att the vthi Ångermanland flitigt ther på arbetta, eller iw ått minstone ähre sinnade ther på arbetta, att ännu flere Sochner motte tagas ifrån vår Schola, och leggas till Hernösand, dett oachtandes, att schola Geffvaliensis haf:r förledne åhr borttmist heela westerbotten, 2dam partem Angermannia, ex 1:ma parte Säbrå Geld, ex Medelpadia Skön, ex Helsingia, Tuna, Norrala och Söderrala: Oachtandes och så dett, att alla Docentes in Schola Herodiana, hafwa Stipendium Regium, och cederar altså pecunia scholastica ex 2da parte, 170 d, allenast discentibus in subsidium, J then staden så well conrector, som alla tree scholæ nostræ collegæ, hafwa sitt vnderhold aff reditu scholæ, hwilkas Deputat, samptt Psalmistarum och Tubicinis, 1011 d, när thett af heela inkompsten, 1380, affdrages, blifwa allenast 369 för dieknarne beholdne. Dher nu Angermannia och så skulle winna her ifrån, dett de vthan twifwel tentera, 1:mam partem Angermannia, 270 d, blif:r theras Reditus 440 d, och vår allenast 99: ther doch her fast större frequentia åhr, än vthi Hernösand, såsom Catalogus discentium, förlidin whår, till consistorium her ifrån öfwersend, nogsamptt vttwijsar. Ähre wij underteknade förorsakade wordne, E:s F: Ä:htt samptt venerando consistorio scholæ n:ræ statum att skriffiligen ahndraga, medh ödmiuk begäran, thett E: F: Ä:htt samptt venerandum consistorium wele holla hand therwthöf:er, att vår Schola icke lider allt för stortt inpass, ther igenom han letteligen kan till inthz blifwa, anseendes vthi detta fallett scholæ antiquitatem, såsom och civium huius urbis summam liberalitatem emott fattige små dieknar, the ther altidh gernå hafwa sökt hitt, besynnerligen ifrån Angermannia, och ähre her vthaf

elemosyna wid theras Porttar nödtorfteligen spijsade och vppeholdne wordne, thett man och nu nogsamptt kan see ther vthaf, att the som ifrån Angermanland her hafwa frequenteradt, kunna hwarken vthaf sina föräldrar, eller och andra ther till öf:rtalas, att thee blifwa qwar ther hemma vthi Hernösandz Schola: vthan ähre alle hitt tillbaka kompne. Wij ähre förthenskuld vthi then godha förhopning, thett E: F: Ä:htt sampt venerandum consistorium iw låtta sikh thenna Scholans wellferdh wara befaladtt, så att ther ingalunda annars kan skiee, än 1:ma pars Angermanniaë iw enttlich skall komma her ifrån, E: F: Ä:htt samptt venerandum consistorium tå wille

hoos H:K:M:t och the Högwelb:ne Herrar Regeringen, per intercessionem, så widtt begå, att Conrector och Collegæ huius Scholæ motte, så well som officarij Scholæ Hernodianæ, medh stipendio Regio benefice-rade wardha, hwarigenom Gudz nampns ära, och hans församblingz wellferd, icke ringa, såsom wij wisseligen förmoda, fordradt och befremiadtt warder. E: F: Ä:htt samptt venerando consistorio finnom wij altidh till all willigh och plichtigh tienst redebogne, them wij och her medh vthi Gudz mildrijka protection till all begärlig wellmågo troligen befalom. R:V:D: observanter colendes

Johannes Anthelius mp.

Olaus Skough mpria

Actum Geffvaliaë 28 octob. A. 1641

3. Äldsta sockenpenningsräkenskaper. 1647.

Lärares och rektorsklassisters uppbörd och utbetalningar.

Beloppen uttryckta i daler och öre, event. även penningar.

1646 af Hille dieknepeng:r 18 d:r 24 öre 18 Feb. 1647 17 d:r 16 öre. Leffwererat D:no Johannj et Olao Notario 18 d 24 ö. Leffwererat ofwanbe:te 6 d för Juul Termin. for Sommar [d:o] 10 d. Item för Michaelis Termin 1 d 16 ö.

1647. *Ingellus Petri. Debet.* för Heerdalerne 46 d 9 ö 12 p. för Jersiö 104 d 20 ö. af Liusdaal 61 d 8 ö af Ferila 30 d. af Hodaal 13 d 9 ö [S:a] 255 dr 14 öre 12 p. *Credit.* Leffwererat Johannj Nicolaj på Conrectoris wegner 72 d 24 ö. Lefwererat Notario på lönen 30 d. Till at Betala Rectorj ähr Lefwererat af D Conrectoris Löön 45¹/₂ d [=] 45 d 16 ö. Lefwererat Rectorj 17 d 16 ö. Leffwererat N Olaj pro loco 16 d. Item Erico Erics pro loco 16 d [S:a] 197 d 24 ö. Pro Labore 15 d. [S:a] 212 d 24 ö. Rest 42 d 22 ö 12 p. [Tillägg:] 8 d Item 10 d pro Loco 7 d pro Cantu 5 d Nicolao Leffwererat pro Cantu.

Andreas Petrij. Debet. J Helsinghlandh. aff Rogstadh och JIbo Mantaal 90 15¹/₂ satt 43 d 19 ö. aff Faärs Mantaal 150 72 d 21 ö [S:a] 116 dr 8 öre *Credit.*

Leffwererat Conrectorj 90 d pro Labore 5 d Dno Rectorj 5 dr 8 öre

Jacobus Erics. Debet. aff Dilssbo 212 Mantal 102 d 22 ö. af Biöraker och Mårbo 46 d. *Credit.* Lefwererat Rectorj i Dilssbo 13 d 12 ö. Lefwererat D:no Lau: Venæsiö 40 d. Item Joh: N: på Conrectoris Nom: 66 d. pro Labore 10 d.

Michael Jsraelis. Debet. af Arbrå för 116 böndher 56 d 6 ö af Ofwanaker för 90 bönd: 43 d 19 ö af allfta för 156 Mantal 75 d 18 ö [S:a] 175 d 11 ö.

Credit. Leffwererat Her Lars Sacellano pro Colleg: 1646. 105 d 16 ö. Item Her Joen Coll: 6 d. Item Olao Joh: Not: 3 d 8 ö. Pro Labore Loco et abitu 16 d. Leffwererat Notario 44 d 19 ö [S:a] 175 dr 11 öre.

Jonas Olaj för Jemptelandh och Nordhanstijgh. *Debet.* Jemptland. J Ragundhz prestigieell 13 d 19 ö. aff Rödhan S K Mynt 24 d 4 ö. aff Sundhe K. M: 30 d 30 p. af Myskie 15 d 5 ö. af Lijdhz Giell 24 d 16 ö. aff Vndersåker 17 d 26 ö. af Hammardaal för 169 Man 17 d 1 ö. aff Refsunth 15 d. af Brondflodh Sochn 12 d 11 ö. af Låknä 12 d 26 ö. af Nääs Sochn 6 d 3 ö. Mariæby 2 d 11 ö. aff Ofwerdaals Giellet 28 d 29 ö. [S:a] 219 d 23 ö 30 p. aff Nordhanstijgh 122 d. [S:a] 341 d. 23 ö 30 p. *Credit.* Leffwererat Bastians Carl på Her Johans Lins wegner 30 d Item Rectorj Cantus Andreæ pro Anno 1646 15 d. Olao Joh: Not: 8 d. pro Labore Loco et abitu 40 d. Leffwererat Rectorj 16 Rdr à 15 m 37 d 16 ö. Item fierdingh peng:r Notario, som skall skiffthas emillan Scholares 121 d. En handskriffth af per Johansson Remero K:M: 65 d Item för En Sadel 11 d Leffwererat Notario 4 d 16 ö haffwer Arwidh Larsson Caverat 9 d 23 ö 30 p.

Johannes Nicolaj. Debet. Helsinghlandh. aff Bollnääs 108 d 16 ö af Moo och Rägnsiöö 58 d 4 ö af Skough 24 d 7 ö af SegherStadh och Haneboo 72 d 5 ö 12 p af Hambrungha 26 d 23 ö (S:a) 289 d 23 ö 12 p.

Credit. Leffreradt R:do D:no Rectorj 63 d 20 ö Item Clariss: D:no Conrectorj Anth. 187 d 24 ö Summa 251 d 12 ö pro Labore 10 d pro Loco 28 d 12 ö 12 p.

Olaus Petrij infer: Debet. Gestricia. af Ferneboo Sochn 42 d 8 ö

Credit. Leffreradt D:no Conrectori 30 d pro Labore 2 d pro uno curriculo 4 d Summa 36 d Rest: 6 d 8 ö.

Johannes Chrisostomi. Debet. Af Heedhe sundha 57 d 29 ö.

Credit. Leffreradt D:no Conrectorj 57 d 29 ö pro labore 2 d 16 ö

Olaus Petrij super: Debet. aff Ockellboo 41 d.

Credit. Leffreradt D:no Conrectorj 39 d pro labore 2 d.

Abrahamus Olaj. Debet. af Offwansiöö 58 d 16 ö

Credit. Leffreradt D:no Conrectorj 56 d 16 ö pro labore 1 d 16 ö.

D:nus Jonas Jonæ sup: Coll: Debet. Melpadia aff Tuna Sochn 67 d af Torpp Sochn 44 d af Liustorp 17 d 14 ö af Hossiöö 10 d 11 ö af Tönderöö 11 d 20 ö af Seelångher 30 d 16 ö af Niuran 30 d af Jndaal 33 d 13 ö 12 p. Summa 254 d 10 ö 12 p af Nöötangher 25 d 21 ö 12 p af Eenångher 37 d 4 ö 12 p Summa 62 d 26 ö

[NB 13 dr 10 öre effter Pastoris [i Niuran?] eghen Zedhel Rest: desse 13 dr 10 öre och moste här om wijdhare ransakas] [De förenämnda] 62 d 26 ö [lagda till de 254:10:12 blir] Summa 317 d 4 ö 12 p. *Credit.* behållidtt för åhr 646 som honom rest: 10 d Noch affräknas pro Collegatu A:o 647 210 d pro labore 14 d Summa 234 d Rest 83 d 4 ö.

Leffwereratd Scholaribus Vtj Distribution 55 d

Jonas Trast. Leffererat til ficsum 109 d 30 ö Vtaff denna Summa ehr Vtgiffwit Vtj Michaelis Termin D:no Joh Coll: Jnf. 10 d Item Olao Notario 12 d Vndantagandes Scholaribus hwilket p:mium Vtj Catalogo

forfattat ähr. på Mest: Hans Anthelij weghnar for änghe Vtj 4 ähr 10 Dr om ähret 40 d För mitt omak till at utfordra aff H K M:tz Confirmation på Jemptlandh och Herdalne 28 d Betalt Olao Joh N 15 d Till Scholæ Jernbeslagh 16 ö [S:a] 95 d 16 ö

Då wij vnderskreffne confereradhe Dn: Joh: Nicol: Coll: och Olaj Joh: Not: Sch: Räkningh, dhen the på thet ähredt, om hender hadhe, medh denne som på föregäendhe bladen är, förnummom wij att the hadhe Skolenes dieknepeningar, pro Anno 1647 riktigt och klart vthlefferad, Så att ingen hadhe tå någotd till att fordra, eller efftertala. Quod testamur infra scripti.

Jonas Trast mpp
Gef: Sch: R

Jonas Jonæ
Coll pp

4. Om Sochnarna Vnder Giüfle Schola. [Senast 1651.]

Båldnäs 108 d 1/2 ö Sädersta och Hanebo 73 d 20 ö Moo och Rägnsiö 58 d 4 ö Norr allfwa 40 d 22 ö Tröneåå 21 d 25 ö Söderelffwa 58 d 4 ö Schough 22 d [S:a] 382 d 11 1/2 ö.

Löffstadh 42 d 6 ö Hållnäs 38 d 4 ö Tegelmora 23 d 14 ö Danmora 15 d Filmen 16 d 13 ö Elff Karleby 18 d 24 ö Hareboo 34 d 16 ö Huddungh 23 d 11 ö Noora 48 d [S:a] 258 d 29 ö.

När wij denne summa medh den andre wij hafwe haft aff Helsingeland, jemföre, så miste wij 255 d 8 1/2 ö.

Vggelboo 44 d 2 ö Hambrångha 27 d 21 ö. Ferneboo 51 d 18 ö Tårgzåker 70 d 26 ö Offwansiö 60 d Ahrsundha 15 d Heedesundha 56 d [S:a] 325 d 3 ö [S:a] 966 d 11 1/2 ö.

Pro Labore ähr wthaff denne Summa vthgiffuit 81 d 4 ö.

Behållit sedhan och in i Kistan lefrerat 885 d 7 1/2 ö.

Een kort wthskriffuen räkningh på dhe Sochnar wij wthi förledne ähr haft haffue, och nu ifrån Gefle affskurne, och till Hwdhwikz Stadz Schola lagde. Uthi Helsingelandh. Alfita och Offwanåker 120 d 8 ö Arbrå 58 d 12 ö Jerffsiö 102 d Liusdaal 63 d 17 1/2 ö Ferilla 30 d Hööghdaal 14 d 15 ö Näreboo 43 d Hasel 8 d 7 1/2 ö Bersiö 44 d 18 ö Jetendaal och Harmångher 47 d 3 ö Roghstadh 35 d 18 1/2 ö Jilzboo 8 d 23 ö Forsa 78 d Nootångher 24 d 22 1/2 ö Eenångher 38 d 24 ö Dilzboo 80 d Gnarp 37 d 25 ö. Summa 835 d 2 ö.

För desse Sochnar haffue wij någre wthaff Helsingelandz Södre Contract, och Wendelz, samt Wåles Contract, i stadhen bekommit, aff hwilket löper såsom tillforendhe ähr annoterat 641 d 8 1/2 ö. Aff hwilke 641 dr 8 1/2 öhr, ähr för foorlöön, och deras omkostnad som dem Colli gerat haffua, wthgiffuit 65 d Dhe behåldne och inlefferadhe peningar ähre 576 d 8 1/2 ö. Altså ljdhe wij skadha på 255 d 8 1/2 ö.

5. Statliga lönestater — mestadels på papperet. 1649—1652.

aa. Sveriges första kungliga lönestat för hela riket, planerad 1649, upptog 1102 daler 16 öre såsom statslön åt lärarepersonalen vid Gefle trivialskola (liksom även för d:o i Uppsala, Hudiksvall och Stockholms Nikolai). Personalstaterna 1650—1652 upptogo följande löner för dem.

1 Rector 150 T:r a 9 m 337: 16. 1 Conrector 100 T:r a 9 m. 225: — 4 Præceptores medh Apologista à 50 T:r Spannmåhl. 200 T:r a 9 m. 450: —. [Summa] 1012: 16.

Nedan angivna Räkningh för ... Kyrkio Tijender ... Pro Anno 1650 upptar emel lertid blott c:a 52 % av nämnda antal spannmålstunnor, och fråga torde vara, om Præceptores [= kollegorna] erhållit ens så mycket, ja något alls.

... Skole Staten I Giefle	Spannemåhl
1 Rector. M. Jonas Jonæ Trast	— 78 t:r
1 Conrector. M. Simon Crutenius	— 52 t:r
4 Præceptores Dn. Johannes Nicolaj	— 26 t:r
Dn. Johannes Lingman	— 26 t:r
med Dn. Nicolas Olaj	— 26 t:r
Apologista Dn. Simon Olaj	— 26 t:r [S:a] 234

bb. På julafton 1652 beslöt K. M:t en ny lönestat, som verkligen skulle kunna efterföljas i fredstid — helst som den ställde kollegorna utanför. Rektors lön belöpte sig till 4/5, konrektors till 7/10 och räknelärarens till 3/5 av deras tillämnade andelar i 1649 års lönestat. Till trivialskolorna i ärkestiftet anslogs följande.

Stockholms Schola [erhåller från] Korstad 39. Åker 50. Marchim 40. Wendela 75. Löffstadh 16. [Summa] T:r 220. Upsala Schole [erhåller från] Åkerby 82. Vichstadh 65. Rassbo 103. [Summa] T:r 250. Husswald Schola [erhåller från] Moo 68. Tröne 32. Norrelf 75. Rengsiö 22. Enånger 23 [Summa] T:r 220. Giefle Schola [erhåller från] Söderala 125. Skough 50. Rengsiö 45 [Summa] T:r 220. Pædagogi [erhåller från] Swingarn 20. Hussby 7 tolfft 20. Löffstadh 79. Enånger 20. Rassbo 1. [Summa] T:r 140.

Med inräknande av 840 t:r till gymnasiet i Stockholm blev slutsumman T:r 1890. Vid varje trivialskola — alltså även Gefle — erhöles

1 Rector — 120 T:r 1 Conrector — 70 T:r 1 Apologista — 30 T:r Summa 220: T:r.

6. Första fullständiga, bevarade räkenskapsöversikten. 1653.

Anni 1653. Tabulæ Accepti.
Jfrån Helsinglandh.

Bållnäs 100 d:r Säderstadh och Haneboo 66 d:r 2 1/2 öre Skogh 22 d:r Söderale 54 d:r Nohrale och Tröhne 52 d:r Moo och Rängsiö 54 d:r 18 öre

Jfrån Gästrikland.

Akelboo 26 d:r Hamråde 27 d:r 17 öre Hedsunda 54 d:r 22 öre

Årsunda 14 d:r Ferneboo 47 d:r Tårgssäker 58 Ofwansiö 59 d:r Hille 20 d:r 20 öre

Jfrån Upsale hijt lagde

Huddinge 23 d:r Nohra 45 d:r Elfkarby 20 d:r Wäsländ och Tålffta 46 d:r 23 öre Dannemora 13 d:r Hållnäss 17 d:r Tegelssmohra 17 d:r Löfsta 34 d:r. Fillmen 15 d:r. Summa 886 d:r 6½ öre.

[Tabulæ] *Expensi.*

Clariss. D. Rector Trast. pro voto et Sigillo 40 d:r Dn Jngellus pro Rectoratu cantus 22 Februarij 80 d:r 23 Februarij köpt ett vthanläås till Scholanss behooff 4 d:r Andreas Petri Pædagogus 100 d:r Dn. Stephanus pro Tuba 10 d:r Jnter Versicularios distributum 6 d:r Distributum inter Scholares pro Anno 1652 100 d:r Distributum 20 Maij inter Scholares 150 d:r Emptæ in usum Scholæ Andreae Hammerschmidts Madrigal 20 d:r 14 Augusti Dictionarium Episc. Lincop. in usum Scholæ empt. 24 d:r Distributum 5 Decembris inter Scholares 150 d:r Jterum inter Versicularios distributum 6 d:r Præfectus Ærarij, pro suo labore 15 d:r. Summa 705 d:r. Residuum 181 d:r.

Denna åhrs räkningh är approberat

Olaus Christophorij [Aurivillius] Loci Pastor.

d) Arbets- och visitationsredogörelser överlämnade till och underskrivna av professor Olaus Unonius 1651.

1. *Två lärares arbetsuppgifter för läsåren 1649—1651.*

Prælectiones Rectoris M. Jonæ Trast ifrå den 1 Martij 1650 in till den 16 Maij 651: u[t]hi ährewyrd. och höglärde Herrens M:r Olofz Unonij närwaru blef Gefle Schola examinerat som hijt till Gefle uthi Reverendiss. Archiepiscopi namn detta underskrefne öfwersågh

/1 Compendium Theologices Haffenerreferi ifrå loco de pænitentia ad finem

/2 Compendium logices Cunradi ad finem

/3 2 Orationes Catilinaræ logicè och Rhetoricè resolutæ priores priori tempore sunt prælectæ

/4 Translatio officiorum libri primi Ciceronis

/5 Themata componerade på 42 Bladh in quarto

/6 Rethorica repetita.

/7 Repetitio narrationis compendiosæ de 4 Monarchijs

/8 Repetitio orationum Curtij.

Medan M:r Jonas Trast war Conrector hafwer han läsit logicam Rami ad finem och haft många andre Exercitier

Olaus Unonius

prof ord.

Lectiones præle[c]tæ à M. Simone Conrectore Krutenio ab Anno 1649 ad Annum 651. in Schola Gef.

/1 Grammatica latina cum prosodia

/2 Duo volumina Epistolarum à Junio collectarum cum tertij voluminis 10 Epistolis

/3 Cornelius Nepos totus /4 Tres Eclogæ Virgilij
Jn Græca
/1 Grammatica Græca [2] 1 Tim. Epist. 1 et 2.
Olaus Unonius
prof pub mpr

2. *Visitations- och examensprotokoll 1651.*

Om pensa, collegium, böcker, flit, frid, löner.

Anno 1651 in Majo höltz Examen publicum in Schola Gevaliensi effter Reverendiss: Archiepiscopi sampt V:di Consistorij Theologici Upsaliensis anordningh, aff Præclariss: Dn: Professorè, publico, M. Olao Unonio, förr än Clariss: M. Ionas Trast renuntieradhe Rectoratum, och Præstantiss: Dn: Olaus Petrij Helsing Philosophiæ Candidatus, wällförordnadhe Rector, dheth antogh, Och emädan Wällbete Præclariss. Dn: M. Olaus Unonius, Professor publicus et ordinarius examinador för ownwikelighe hinder skull något drögde, och bemelte Clariss: M. Ionas Trast mature-radhe abitum, begynte R:dus Dn: Pastor, M. Olaus Christophorj examinera den 16 maij, inferiores Classes.

1. J begynnelsen förhördhe han dem, som Pædagogus Dn: Olaus Petrij instruerat hadhe, hwilke woro wthi tuenne Classer satte, effter som dhe haffua bliffuit introducerade: Den första deelen haffuer wäll lärdt sijn Swenska Catechismum innan och wthan book läsa. Item Swenska Ewangelier och annat, sampt Donatum haffua dhe lärdt läsa innan book. Och något begynt skriffwa. Den medleste haffuer och lärdt sin Catechismum, och något lijtet begynt at läsa swenska. Den nederste hopen haffuer allenast något lijtet lärdt att ihoopläggia staffuelserna.

2. Ther effter Examineradhes Classis Donatistica, hwilken infimus Collega, Dn: Nicolaus Olaj förestådt haffuer, wthi huilken woro allenast siu dieknepåickar, effter een part aff dem haffuer för sijn fattigdom skull måst förfogha sigh tädhan. Lexiones som dem haffua warit proponeradhe, ähre dhesse: Catechesis Svetica, Dialogus cum vocabulis, et Donatus. Huilka lexor dhe wäl lärdt haffua, så myckit deras ålder kan tillåta, haffua och någorlunda lärdt skriffwa, så att man har een godh förhåpningh, att dhe medh tijden een reen hand bekomma.

3. Effter Middaghen förhördes Classis Etymologica hwilken intermedius Collega, Dn: Iohannes Andreae Lingman förestådt haffuer. Wthi denne Classen woro allenast Nije, ty een part aff dem som sig absente-radhe, woro fiskiare söner hwilka haffua fölgdt sijne föräldrar. Dhesse som få tillstādhes woro, haffua hördt Ortographiam Etymologiam Catechismum latinum, Apostolicum Symbolum, sampt Hieronum, et Athanasij, och primum Volumen Epistolarum Sturmij. Wthi dhesse böcker ähre dhe så wnderwiste, att man kan giffwa deras informatorj dheth witnessbördet, att han haffuer sitt ombetroddhe ämbethe medh flijt för-rättat.

4. Aldrasidst förhördes Classis Syntatica, hwilken Supremus Collega, Dn: Iohannes Nicolaj förestådt haffuer. Wthi denne woro allenast tije, effter een part aff dem som tillförendhe i detta forledne åhr tillstādes

warit haffwa, woro aff forbe:te occasioner förhindradhe. Theras infor-
mator haffuer för dhem läsit i dhetta år, Compendium Theologicum
Haffenreferj, Syntaxin, prosodiam Declinationes simplices et contractas,
sampt Coniugationes Barytonorum ex Clenardo, Volumen 2dum, Epis-
tolarum Sturmij cum phrasib. q[ui]b[us]dam, aff samma authore collige-
radhe. Hwilke lexor han medh tilbörlich flijt tracterat haffwer, såsom
aff hans disciplars profect, hwilket wthi sigh sielff berömmeligit warit
haffwer, kunnogt ähr.

5. Hadhe först Præclariss: Dn: Professor, et Ordinarius Examinator,
M. Olaus Unonius een Oration, lydandhes om våra första föräldrars
fall, hwilket effter det så många feehl oss menniskiom tilfördt haffuer,
ähre för den skull Scholer och Academier tanquam officinæ bonarum
artium, wthi hwilke wngdomen böör sig förkofra effter sijn äldher, wthi
alle Christelige och loflighe dygder, och på dhet att bådhe Docentes
och Discentes måghe dhess bättre göra sijn flijt, är nyttigt för den skull,
att Examina hållas, accommodera sedan alt dhetta till præsentem statum
et tempus. Och dher hoos wptåkte Wäll:bete Præclariss: Dn: Professor
et Examinator ordinarius, M. Olaus Unonius, om sijn instruction, och
till hwadh ändha han war tijt kommen. Sedhan fråghadhe han Rectorem
huad han haffuer dhetta åhret proponerat.

Till dhetta swaradhe Clariss. Dn. Rector, M. Ionas Trast hwilke böcker
och medh hwadh Methodo han läsit haffuer. The saker han handlat
haffuer, hwilke och tå aff Præclariss: Professore et Ordinario exami-
natore, wthi R:di Pastorij M. Olaj Christ: præstantiss Dn: Olaj Petrij
Helsingz philosophiæ Candidati, NB. och *Borgmästarens Oloff Joenses*
närwaro examineradhes, ähre dhese, som på näst föregåendhe bladh
klarlighen finnas anteknadhe, wthi hwilke han sigh wäl proberadhe, och
läät see sijn industriam och rationem informandj.

6. Gaff Præclariss Dn: Professor et Examinator, effter middaghen,
discipulis Rectoris et Conrectoris itt Thema. J medler tijdh öffuersågh
Præclariss Dn: Olaus Unonius, discipulorum Rectoris skriffböcker, wthi
huilke funnos 4 orationes in Cat: cum notis, translatio officiorum lib. 2.
Cic: Compendium breve, de quatuor Monarchijs, och Themata på 42
bladh Componeradhe. Sedhan begynte Præclariss Dn: Examinator, M.
Olaus Unonius förhöra discipulos conrectoris, hwilke haffue hördt dhe
Lexor som på dhe föregåendhe bladhen finnas anteknadhe. R:dus Dn:
INspector gaff honom gådt testimonium om sijn flitigheet wthi infor-
merandhe. Sedhan beslöt den acten medh locorum mutatione.

Then 20 Majj höltz Consistorium, wthi hwilket bleff affhandlat och
beslutit, wthi Præclariss: Dn Professoris et Ordinarij Examinatoris, M.
Olaj Unonij, Re:di D:ni Pastoris M. Olaj Christ: Clariss: Virorum M.
Ionæ Trastz, M. Simonis, Dn: Olaj Petrij Helsingz Philosophiæ Candidati,
NB. *Sampt Borgmästarens och tuennes aff Rådhet* närwaro, dhet som
effterföljer ./.

1. Råddhe Præclariss. Dn: Examinator M Olaus Unonius, att dhen
wåningen dher Consistorium höltz, kundhe medh spis, och andre nödi-
ghe saker tillrustat bliffwa, att man dher kan hålla Convent om dhe
saker, som kunna wara aff nöden, bådhe för Scholens, sampt andre
tingz nyttigheete skull.

Item at Cammaren som wnder Capitlet ähr kundhe wprättas och ett
skåp wthi forb:te kammar göras, till att förwara Scholens böcker, och
andre saker som Scholan tillkommer, dhet och R:dus Dn: Pastor app-
roberadhe, och föregaff att dhet skulle ställas till Execution.

2. Antwardhadhe Præclariss: Dn. Professor et Examinator M. Olaus
Unonjus heele Scholens INventarium Novo Rectorj, Præstantiss: Dn,
Olao Petrij Helsingh wthi hender hwilket wthi böcker, instrumenter
sampt andre saker bestodh så som dhetta effterföliandhe Register
wthwisar:

Calepinus Ambrosij in folio
Cornucopiæ commentarij Nicolaj Perotti
Biblia latina vulgatae editionis Basileæ 1528 impressa in 4to.
Biblia latina in folio Regalj Noribergiæ impressa 1480.
Noctes Atticæ Gellij in folio
Loci communes Philippi A:o 1559 editi in Regali 8tvo
Officiâ Ciceronis in Octavo
Lexicon Scapulæ in folio editionis ultimæ Basileæ:
Dictionarium Græcum in folio. Dasypodius in regali octavo.
Biblia svetica novæ editionis in folio Regalj.
Lexicon trilinguæ Roberti Stephanj in folio.
Cantionum motetæ Orlandi Dilass: lib. 6. continentes partes 6. 7. 8. et
10 vocum, Noribergi impressi.
Cantiones latinæ 5 Iacobj Meilandj 4 et 5 vocum Francf.
Jubilus S. Bernhardj vel cantiones Sacræ 4 vocum
Thomæ Schattenbergij, Haffniæ impress: 1582.
Libri Octo Cantionum Octo vocum manu scripti.
Prætorij tomus 1: mus 2: dus 3: tius cantionum Sacrarum, continentes 5. 6.
7 8 10 12. 16. et 20 voces cum bassu continuo in Voluminibus Novem,
Hamburgj impress:
Cantiones Motetæ Orlandi in alijs Voluminibus 6.
Cantiones incertorum authorum Anthverpiæ imp: in Voluminibus 4.
Cantiones variæ Scriptæ
Cantiones Sacræ M. Danielis Fridericj empti A:o 1640 5. thaleris cuprææ
monetæ, continentes 4 et 5 voces.
Loci Theologicij Philippi editionis antiquæ. Institutiones Scholasticæ.
Liber Chartaceus membranæ involutus 5 Thal. monetæ cuprææ empt:
Tabulæ Hisce annis emptæ, 7: tem.
Candelabra ferrea, octo Thal cuprææ monetæ empta.
Item unum 6 marcis.

3. Effter såsom dhe wnghe fattighe eij haffwa råd, till att Leija sigh
informatores, eller att köpa sig sådanne böcker, som kunna wara dhem
till någhon anledhning; Dherföre råddhes dher till att Lexicon Linco-
pense skulle köpas, och festas neder i Scholan N.B. *medh ett Jernküd*
på dhet att dhe wng Scholares kunna haffua någon wnderättelse.

4. Reciteradhe Præclariss Dn: Professor M. Olaus Unonius R:dissi
Archiepisc: medh dhet wyrdighe Consistorij consens, gifne, och hijt
offuersk[ick]adhe puncter, till hwilke så swaradhes:

1. Emädan inkompsten för detta innewarandhe år icke högre stijgher
än till 882 D:r km: derföre fåår Clariss Dn. M. Jonas Trast 130 D:r,

effter hans löhn är nu i detta åhret, worden förminskat, och han tuert emoot stooere penningar wthi wthlaghor för Hille Sochn, wthlagt haffuer. Sedan pro voto et Sigillo fåår han allenast 37 Dr NB effter störste delen aff *Helsingelandh* åhr nu wndher *Hudhwijkzwaldd* förländt wordhen. Conrector M. Simon 120 Dr. Supremus Collega 40, inter medius 35. infimus 30, Pædagogus 100. Rector cantus 80. tubanistæ 20 Dr. Dhe andhre penningar som ännu kunna öffuerbliffwa, skole emillan Scholares wthdeelas.

2. Skall och M Ionas aff dhe 25 tunor han öffuer sijn Löhn tagit haffuer, 19 igen restituera, aff hwilka, ConRector M. Simon 4 Collegæ tillhopa 15 tr fåå. Och effter M. Simon haffuer för dhetta förgågne åhr, fått Approbation om dhen Löhn som, effter Scholeordningen, . . . åhr assignerat Apologistæ; Therföre skall M Simon fåå NB *wthtagga wthi Söderhamn* 25 tr Spanmål; medhan han den samma Classen förestådt haffuer.

Föll ett discurs emillan R:dum Dn: Pastorem et Clariss Dn: M Ionam Trast Huc usque Rectorem Scholæ, wthi hwilket R:dus Dn. Pastor Exprobredhe Rectorj för oflijtigheet, Och att han intet på 3 åhrs tijdh haffuer sitt officio satisfaciat, som det sigh bordhe: till hwilket M. Ionas swaradhe, att han förebråddhe honom dhet aff affundh och annor affect, och att han på sitt wijs så wäl, haffuer stådt sitt kall före som R:dus Dn. pastor sitt, när han haffuer kunnat, och der han icke haffuer warit förhindrat aff nödighe reesor, och när han der medh haffuer warit förhindradh, så hafwer han altidh begärt förloff aff Re:diss:o Dn: Archiepiscopo, samt Ven:do Consistorio, sadhe och der hoos att R:dus Dn: Pastor haffuer honom wthi sitt officio perturberat, och giordt fortreet.

Så förmante Præclariss: Dn: Professor et Examinator Ordinarius M. Olaus Unonius, dhem bådhom, att dhe skulle moderatius och honestius handtera hwar andra, och intet medh sådanne Affecter, hårda ordh, och hwar andra angripa, wthan familiariter talas wedh, besynnerligen emädhan dhe nu skulle skulias långt från hwar andra att dhen ena skulle icke haffwa orsak, att tänkia illa om den . . . Aff samma tillfälle sadhe Præclariss. Dn. Professor, M. Olaus Unonius R:do Pastorj, att dhet war forkommit Reverendiss:o Dn. Archiepiscopo, samt V:do Consistorio, att R:dus Dn. Pastor inlåter sigh alt för myckit wthi Scholens Administration, och præter inspectionem tillmåter sigh Iurisdictionem offuer Rectorem. Rector samtyckte det sant wara, att R:d: Pastor tillägnar sigh den direction, som honom ratione officij böör haffwa öffuer Scholares, och att han wndertijden läser och disputerar på dhe tijdher, som Rector och andra skole haffwa sina exercitia.

Sadhe tå Præclarissimus Dn: M. Olaus Unonius, att dhet är intet R:dissi Archiepiscopi willia, och det angåår inthet hans ämbethe, och att han haffuer nogh beställa med Pastoratet, mädhan här åhre tuenne Auditoria, föruthan andre Casus som infalla. Tå swaradhe R:di Pastor modestè ther till, och blef så determinerat medh R:di D:ni Pastoris samtyckio, att han här effter ingha exercitia scholastica i Scholan haffuer, eller inlåter sigh i Scholens handlingar widhare, än hans inspectio tilllåter ./.

Emädhan Pædagogus haffuer ett ganska swårt arbethe, och hans Salarium är dher emoot ringt; ty bleff bewiliat, att han skulle haffwa aff

Intermedio Collega een tunna Spanmål, effter han icke aldeles heele åhret såsom dhe andre tient haffuer. Sedhan skulle han fåå 8 t:r aff infimo Collega, emädhan han hielper honom instruera dhe små ny intagne dieknepåickar. Och såsom han här tills haffuer haft een owiss löhn; Ty skall och han, dher han bliffuer Ordinarius tuiffar man intet om att dhet iu icke bliffuer aff Rev:diss:o Dn. Archiepiscopo och Vn: Consistorio determinerat, een wiss Löhn, bekomma, på dhet att han må wthan något beswär och åkæran, sitt ämbethe medh flijt förrätta.

Die 22 Maij war Præclariss: Dn Professor: M. Olaus Unonius samt tuenne aff Rådet, nemligen Jeremias Elis, och Hans Cruse, och inventeradhe i Scholemästare gården och Noteradhe acuratè hwadh der war i förrådh och hwadh som der desidererades, dhet stadsens Magistrat haffuer loffwat sigh wilia wpyfylla, Och så snart det inman een kort tijdh skedt är, skall inventarium dher på försendas till Upsala.

Datum Gäfle den 27 maj 1651

Olaus Unonius
prof ord

e) *Tvister mellan magistraten, I o. R 1666—67.*

1) *R tillbakawisar kritiken i brev till D.*

17 Nov. 1666.

Wällachtade och förståndige Herrar, denne Stads Wällbestälte Borgmästare och Rådth, förmodeligst Höghährade gode wänner.

Ehuruwäll wij ifrån wårt antråde hijt till Scholan hafwa oss altidh winlagt, wåre, aff wåra Höglärde förmän, oss anförtrorde ämbeter så att uthföra, som in för Gudh så wäll som wåre förmän bewijssliget, en rätt Christen menniskios samwett nöijachtigt, Scholans Vngdom nyttigt, och hoos hwar rättbetäncht och förståndigh förswarliget wara kunde; Doch kunne wij af en oss i dessa dagar öfwerlefrerad samptl. H. H. Borgmästare och Råds skrifwellsse nogsampt förnimma, oss af Achitophels sällskap, tywärr wara omgifne, såsom skulle wij endeles Scholans Inkompst icke wäll förestå, endeles och des Vngdom illa informera, så att oss imputeras att discentes dageligen dags deraf förminskas, alla stora dieknarna flychta hädan, och Discanten och sången lägges nu platt neder etc. Hwaraf i gode herrar förorsakade äre, såsom af it Christeliget nijt sådant oss communicera; Så oansedt wij gode skiähl hade oss derupå i punchte wijs at förklara, finne wij lichwäll onödigt wara dhet för denna gången giöra, efftersåsom sådana förwändningar synas till wår nampns förkleningh och förringande upspundne och dichtade wara och icke af aldeles fast grundade bewijss uthflugne (:Dhem förständigom eij höfwes lijda:). Och emädan I gode Herrar eij finna till eder nöijo skiedt wara dhe prooff wij nu snart på Sex åhrs tijdh här medh Scholæ Vngdomens information giordt, och lärde

rätt tänchte Män approberat och godh kiändt hafwa, tyckes rådeligst wara I gode herrar genom skrifwande förskaffa en aff Ubsala Academiae Professoribus, som i kunne tyckia sufficient wara, effter eder tyckio, att förhöra om Rectorum dieknar kunna Syntaxin etc. eller icke. Då kunde Vngdomen medh samma examineras, och Scholæ räckningarna wederbörligen öfwersees. Hwad Inspectorem anlangar, wetta wij icke någon annan wara pro tempore förordnat, ähn Hans Ehrewyrd:t Pastorem här i Stadhen, effter hans faderl. Höghwyrdigheets egne Formalia. I medler tijdh begäre wij af godh tillförsicht och wenliget förtroende, Eder gode herrar behagade uthwijsa dhen, som en sådan illwilliogh, afwundsfull och i många måtto lögnachtigh berättelse förebracht hafwer, på thet wij då kunna oss på behörliget sätt och wijss uthföra, och för sådant skamfullt dattlande förswara; I dhet öfriga wehle wij här medh Eder gode herrar medh edra kiärälskade wårdnader Gudj alsmechtigh wänligen hafwa befalldhe och förblifwe Eder gode Herrars Tienstwillige

Olaus Prosperius
Sch: Gev: Rector,
Giäfle d. 17 Novembris A:o 1666.

Ericus Er Linnelius
ibid Conrector,

2) *Magistraten: Elever fara förbi! Inspektorsbyte!*

19 Nov. 1666.

Höghwyrdige i Christo fader H:r Erkiebiskop Wyrdige och Höglärde Doctores samptlige Capitulares uthj Ubsala Högtährade gynnare och befördrare etc.

Eders Höghährewyrd:r kunnom wij, för vår ämbetes skyldigheet, icke obemält låta, huru wij, tywärr, dageligen see vår Scholæ Vngdom här i Stadhen afftaga och förminska, synnerligen af store dieknarna, något i Cantu sigh förekomne, så at numehra, icke allenast sielfwa Sängen mycket feelar, uthan och sielfwa Musicen aldeles ödelagdt, at ingen Rector Cantus hålles icke heller thet ringesta stycke i kyrkian företagas kan som lichwäll tillförende församlingen och Gudstiensten, icke till ringa prydnat och heder waret hafwer, Så wäll som andra Pastores här om kringh skicka sin barn här förbij till Wästeråhs och annorstädes, twifwels uthan för then orsack, att informationen eller annadt här Scholæprocedere them icke behagar; I förfarenheet äre wij och komne hans wyrd:t kyrkioherden [Olaus Christopheri Aurivillius] af serdeles orsack hafwa för någon tijdh sedan wedersagt Inspectionen, sedan och, som Gudh al. behagade hem sökia hans wyrd:t med en långsam kranckheet, är fuller hans förriga

åhåga om Scholan fallen af sigh sielff, at numehra ingen pro tempore är, som öfwer thes Inspection sigh wårda låter; Fördenskuldh och på thet, om i Scholan något feel i en eller annor måtto, antingen reedo kunde föreluppet wara, eller och hädaneffter sigh tilldraga kunde, måtte uthan lång tijds förhahlan och inrotande blifwa bootat och förekommet, länders vår tienstflitige begäran detta höghwyrdige Consistorium tächtes på ämbetes wägr förordna någon trogen man, som Inspection hafwa kan och tillsee huru med Vngdomens information och annat mehre tillgår så at dieknarna för något fehl skull icke förorsakas afreesa; Härupå Höghwyrdige Consistorij gunstige swahr wij medh tienstligh tillförsicht afwänte Och städse förblifwe Dhetta höghwyrdige Consistorij Tienstberedwilligste
Geffhle d. 19 Novemb:s A:o 1666.

Borgmästare och Råd i Giäfle

3) *T. f. Inspectors rapporter jan. o. febr. 1667.*

aa) *Om examensresultat, balanser och »befordran».*

3 Jan: 667

Reverendissime in Christo Pater ac Domine D:ne Archiepiscopo, Adm. Reverendi et Præclarissimi D:ni Doctores et Profess: Theol. Vener. Consistorij Ecclesiast. Adsessores, Promotores observ. colendi.

Såsom Reverendiss: Vestr. Amplitudini Vestrisque Rev. Dign:tibus hafwer behagat icke lengesedhan till mig låta afgå skrifftligh instruction att förfara om Gäfle Scholas tillstånd och i synnerheet effterfråga huru i sanning må beskaffat wara, medh thet som klagat ähr öfwer information och annat Scholæ procedere thersammastädhes: Så hafwer iag samma Reverendiss: Vestr. Amplit:nis Vestrarumque Rever. Dign:tum willia och slut mig stält till [hör]sam effterrättelse och therfore rest till Gäfle förleden den 5 Decemb. Förnam tå, så af Rever. D:no Past. et Praeposito, som Borgmästarenar, att Rector Scholæ wthi sitt ämbete, Temwål ock uthi information, skulle åthskillige fauter hafwa begångit, och att hans discipuli ther öfwer sig beklaga. Hwarföre han blef tillsagd att examen den 17 Decemb. i scholan hållas måtte. Hwilket ock tå för sig gick. Och ehuru wäl Rector sina timar i scholan ej hafwer försummat, wthan stadigt wpwacktat; docklikwål befans ex repetitione och discipulorum specimine wthi stijlo, att industria hoos honom fattas icke litet. Ty ibland annat när hans discipuli in examine skulle explicera några periodos af Curtio (:Hwilken authorem han them effter eget behag proponerat hafwer:) wthi principio libr. 8 de venatione Alexandri in Bazaria interpreterade the der Saltum per daal. Item Sci-

vere Macedones ne Alexander pedes venaretur sine delectis Principum (: verba sunt authoris his scivère deducere voluerunt a themate scio, item cum aliquis discipulorum pronunciaret, feram uno vulnere occidit, occidit pen. correpta, requisivi rationem quantitatis, respondit ex compositione hic eam iudicari debere. Quod et similia, ruditatem suam prodens, ipse Rector approbavit confitentibus quoque discipulis ita eum ipsos docuisse. Præceptorum logices et grammatices usus var dem ock nogh owaan.

Kan hända thet Rector till sin excusation will neka till detta, så ähre ther till witnen M. Olaus Aurivillius iunior, Conrector och alla Collegæ, thesslikest D:nus Elaus Laurentij Concionator Castrensis.

Sedhan emädan ock klagades thet Rector på 3 åhrs tijd alt sedhan Præpositus hade öfvergifwit inspection öfwer scholan hafwer och inghen wijss Scholans räckning; uthan allena disponerat om inkomst och wthgiff: och Scholares beswärade sigh, att deres deel afkortades: Ty ransakade iag dereffter, och hafwa de älste Scholares hemptat tillhopa af alle de andre een special räckning på 150 dl. hwilka på nästförflutne wårtermin (:300 dl. pläga åhrligen på twenne terminer delas emillan Scholares:) ähre upförde i Scholans book, likasåsom de wore alle ibland Scholares wthdelte, och fattades på samma 150 dl. 44 dl. 30 öre, hwilka Rector hafwer hafft wndan. Desse 44 dl. 30 öre rest förde iagh wp i scholans book, och Rector skref wnder att han dem innehade. Nu klandras ock på the förre 2 åhren. Rector sägher sigh då riktigt hafwa wmgåt ther medh; män hafwer inghen special räckning att wijsa; wthan allenast [fört] på scholans credit för hwar termin 150 dl. Eij heller kunna Scholares minnas huru myckit hwar tå bekommit hafwer.

Widare klagades ock att musiken på ett halfft åhrs tidh, alt sedhan Rector Cantus Petrus Andreae togh afskede och reste till Stockholm, ähr aldeles nederlagd worden. Rector Scholæ förebär att Primus Collega Petrus Jonæ, hwilken nu allena af scholans betiänte ähr capabel att förestå musiken, eij will wara nögd medh 30 dl. i lön om åhret, ehuru wäl alt ifrån An. 1657 lönen för Rectore så ähr afkortad worden, wthan begärer 50 dl. såsom tillförende så myckit, och wndertidhen meer, ähr honom tilldeelt, hwilken musiken dirigerat hafwer. Medh cantu choralis ähr ock någhot mangel, efftersåsom D:nus Laurentius Kabb den yngre sacellanus, iempte thet Pastor honom giffwer, åthniuter Notarij lön af stadhen, och hinner inthet (:ehuru wäl han flitigh ähr:) tillika wpwackta Notarij syslor Hwarken att dirigerat cantum choralem i kiyrkian, heller i Scholan att exercera gæssarna. Fehlas och honom böijelig röst ther till.

Hwad elliest the andre Docentes i scholan widkommer, så ähr Conrector een industrius Præceptor; Collegæ kunna ock giöra sin flijt, så

wida tidhen thenna gång kunde medgifwa thet förfara: allenast Secundus Collega hafwer wäl sin flijt ospard, män hinner inthet sustinera [bortrivet; kanske: Pastoratus] sui Pastoris i Hille vices in Ecclesia, och tillika st[å sin] class före. Detta iag nu effter sakens beskaffenhet eij annars kunnat än Reverendiss. Vestr. [Amplit.] Vestrisque Rever. Dignit:bus widhlyfftigare föredra[gha] ödmiukeligen afwachtandes hwad vidare af [Rever.] Vestr. Amplit:ne Vestrisque Rev. Dign:bus warder resol[verat]. J synnerheet huru wida Rector Scholæ skal sw[ara för] de tu åhren han inghen specialräkning kan eller will [lemna e]huru han hwart åhr 300 dl. emillan Scholares [deelt] hafwer. Och om icke Rector Cantus må niuta s[alarium] för sitt arbete om åhret, emädan ther fuller medell [finnas] när the rätt förestås.

Widare huru Reverendiss. Vestr. Amplit:ni Vestrisque Rev. Dignit:bus behagar disponera om secundo collegatu till hwilkens lön af scholans intrader 120 dl. Kopp tillförende altidh ähre deputerade. Kunde ock samma person giöra Notarij ämbete i kiyrkian och scholan; så skulle fuller iunior sacellanus Civitatis inthet kunna wnfalla, att han iu godhwilleligen cederar honom så myckit, som honom kan deputerat blifwa, såsom ock ther i Gäfle tillförende ähr practicerat wordit. Secundus Collega hafwer för detta åhr bekommit sin lön och will giöra i scholan sin tienst till sommaren, om honom så tillåtes.

Pastor och Borgmästarenar willia för sine personer eij urgera vidare på Rectoris fauter; wthan snarare tjänstligast intercedera för honom, thet han kunde blifwa hulpen till någhot annat rum. Ähre ock till Reverendiss: Vestr. Amplit:nem Vestrasque Rev. Dign:tes i then ödmiuka tillförsikt, thet scholan sedhan medh een Novo Rectore försörgd blifwer, hwilken then kan sättia på fötterna igien.

Slutligen här medh Reverendiss. Vestr. Amplit:nem Vestrasque Rev. Dignit:tes wnder Gudz then Högstes mäktiga skiyd och beskierm och troligen befaller Reverendiss. Vestræ Amplitudinis Vestrarumque Rever. Dignit:tum Observantissimus cultor

Marcus Joh. Simming

af ofwansiö den 3 Jan. 667.

bb) Om oflit, olydnad, försening och misshandel.

4 febr. 667

Reverendissime in Christo Pater ac Domine, Domine Archiepiscopo, Adm. Rever. et Præclarissimi Domini Doctores et Professores Theologiae, Vener. Consist. Eccles. Adsores.

Promotores observanter colendi.

Reverendiss:mis Vestr. Amplit:nis Vestrisque R:dis Dign:bus kan iagh eij annat än tjänstödmiukeligen förnimma låta, att emädan iag i för-

leden weeka förstodh, att föga scholegång effter tiugunde daghen här i Gäfle warit hafwer: thet iag nu ähr hijt kommen att förnimma huru ther medh förewetter. Och ehuru wäl iag så publicè som privatim nu för hälgen troligen förmante disciplarna, att the sina Præceptoribus och i synnerhet Rectori lydna och hörsamheet bewijsa skulle; så finnes dock icke ringa feel. Rector kom från Helsingland heem den 19 Jan. befalte så een af sina discipulis, det han ostiario tillseija skulle, att ringias måtte om måndagzmårgonen ther effter. Han sägher een höraregässe till, som thet förrätta skulle, hwilken (:som han bekienner), thet försummade. Gick så ock then wekan förbij till Söndaghen den 27 dito. Tå Rector lät ringia kl. 12 och måndagzmorgonen efter. Tå icke många af disciplarna låto sig i scholan infinna. Tijsdaghen kallade Rector till sig ostiarium i sitt huus, och förhastade sig tå att castigera honom medh munslag håarrifwande och caarbaas i hufwudet, att thet är, som witnen betyga wpswullet wordet Ähr nu ock, såsom iag förståår, hoos Rectoren och discipulos här all inbördes affection förswunnen.

Nu i dag hafwer iag än vidare förmant Docentes till flijt och industriam dock privatim, män discipulos publice till lydno och att dhe eij med någhon ohörsamheet gifwa Högha Öfwerheeten och våra andelige Förmän orsack att Scholan här ödelagd blifwer. Posten hwilken nu måste fort, tillåter eij meer thenna gång, allenast Secunda Collega kommer ganska illa till rätta att förestå sin class och församblingen i Hille Af Gäfle 4 Feb. A 1667.

Marcus Joh. Simming

4) *Rektors försvar i febr. 1667.*

Höghährewyrdighe Fadher, Gunstige befordrare.

Efftersåsom Edhers Fadherl. Höghwyrd:tt hafwer behaghatt för någon tidh sedhan (:effter borghm. och Råds i Gefle klaghemåhl): förskicka Dn. Mag. Marcum [Simming] i Ofwansiö till gefle schola, där att ransaka om scholans tilstånd där sammastädhes, och han där om sedhan någorlunda Relation öfwerskickatt hafwer, kan iag eij annat göra än migh denna gången skriffteligh där på förklara; Hwadh som föregifwes att några fauter skulle i Information och ämbetett af migh begångne wara, kan iagh egenteligh icke wetta, aldenstund så wäl R. Dn. Inspector tilförenne, som ock Mag. Marcus Simming Anno 1664 tempore annui examinis hafwa där om intett annat än wäl talat, och besynnerligh Mag. Marcus då publice in schola bekände, att intett feell war i diligentia och Informatione, lofwandes, om någon qvästio skulle där om komma, sigh wilia dett contestera. Hwadh nu widh sidsta examen aflop medh discipulorum specimine in stijlo och annat, kan man något aftagha där af, att discipuli till stoor deel ganska seent komma i scholan, sedhan scholan ähr Vptaghen, att man länge måste

låta sigh nöia medh 3 eller 4. i Classen, dett dee då hafwa öfwer sommarens förgätett, haf:r iagh äntå icke kunnat hinna att recolera, efftersåsom och examen tå på owanligh tijdh anstältes, att man äntå eij hafwer kunnat absolvera alt tet som elies pläghar till tempus annui examinis behöfwa tijdh att repeteras och bättre inculceras, ähr förmodheligett att thett niuter een skiähligh Excusation, ty när man får in annuo examine, examinando repetera såsom för discipulis ähr tilförenne explicerat, och samma methodum fölia, skal näst guds hielp ingen flijtt finnas ospard, besynnerligh af dee discipulorum swar som kunna hafwa Capabilia och maturiora Judicia, så widha som sedhwanligett pläghar wara i scholan att informera in terminis et præceptis, aldenstund man eij kan af een diekne wänta så stoor perfection in usu Præceptorum som af een studioso maturioris ætatis et Judicij. Grammaticæ præcepta ähre onödhighe att nämpna, aldenstund dee som ifrå scholan komma, ähre inskrefne blefne in matriculam, hwilkett icke skedde, om dee icke wore exercitati in componendo effter præcepta och Reg. Syntact: Och om een diekne någott feelar in pronunciendo, och eij så grant kan tilbaka minnas sin præceptoris sensus in explicando, tyckes dett wara Humanum, och kunna excuseras. Scholæ rechningen angående, så ähr inkompten och Vhtgiften så upförde, att både Credit och Debet emoot hwar annan på 1/2 öre swara; Och ähr iagh icke skylligh att swara mehra än för 664, 665 och 666 åhrss rechning, den som hwart ähr för sigh haf:r waret sluten och renskrifwen, förre än effterföliande åhrss inkomptst ähr blifwen inlewereratt, att dee åhrss rechningar intett ähre öfwersedde, wällar att R. Dn. Inspector, nu öfwer 2. åhrss förlop hafwer waret medh siukdom plägadh, den iagh doch så wäl om Directoris Cantus löhn som om annat consulerat hafwer; hwad sedhan uppå 666 åhrss rechning feelar, hafwer iagh tilstått att swara till och betala där medh att vndkomma all widlöftigheett, aldenstund sådhant icke ähr af malevolo animo, vtan af hastigt förseende tilkommett (:doch will iagh icke, vtan Edh. Fad. Högh:ts befallning. rechningen för borghm. och Råd. Vhtwijsa, aldenstund dett hwarken hafwer brukeligett waret, eij heller synes wara tenor constitutionum, vtan för E. Fad. Högh:ts Vicario framte. Specialen hafwer iagh icke, vtan menar min rechning på Credit och Debet, så wäl som mitt egett samwett inför gudh och E. Fad. Högh:tt wara så betrodt som någre dieknars föregifwande. Medh Musicen ähr så beskaffatt, att Petrus Jonæ p. t. Collega Primarius, dets direction resigneradhe den tijdh han wiste ingen i scholan war som den kunde antagha, sedhan hafwer Petrus Andreae den förestått intill förledhen Laurentij tijdh, tå han någott där effter reste till Stockholm, då war iagh tillijka medh Conrectore till Inspectorum och rådfråghadhe huadh man skulle antagha, och effter några daghar rådfråghadhe iagh och där om Kongl. borgmest. Elias pedhersson. Och effter ingentera wille gifwa förslagh att igen antagha Pet. Jonæ för sin stoor försumelsse och dryckenskaps skull, och Jnspector kunde icke samtyckia att föröka hans löhn, fan Jnspector intett annat wara därutinnan att göra, än låta så wara till en annan tijdh, emedhan ingen widh scholan eller elies war som där till tiena kunde. Att fordra någon serdeles där till ifrå någon annan ort, kunde eij heller tå skee, aldenstund den löhnen allena kan eij födha

någon serdeles, Och gifwa förslagh att removera någon af Collegis vndan då p. t., syntes och wara för migh betänkeligett, ty thett rächnas tilförenne af borghm. och Rådth een orsak till scholans aftagande, att fremmande blifwa af E. Fadh. Höghw:tt förordnadhe till collegater och dem præponeradhe som länge i scholan gångett hafwa. Om nu E. Fadh. Höghw:tt behaghadde någon till gefle schola förskicka som kunde Musicen medh flijtt antagha att dirigera, synes tet bäst kunna skee widh Sommartijdhen, ty iagh menar att jntermedius Collegatus blifwer tå löss, der medh han sigh så myckett bättre försörja kan. Och om Directoris Cantus löhn skulle af någrom föregifwas wara af migh förminskadh, så förmodhar iagh att thett icke skal af någrom kunna migh medh skähl påföras, efftersåsom Director haf. lijka löhn bekommett, sedhan iagh Inkompsten antogh såsom många åhr för än iagh till skolan trädde. Den mangel som i Cantu Choralis finnes, förmodhar icke skal kunna imputeras Rectori Scholæ, aldenstundh Dn. Laurentius Kabb åhr af R. Dn Pastore Loci och Stadsens förmän antaghen att förestå Notariatet, oansedt han där till åhr otienligh för sin oböieligha rösts skuldh. Och efftersåsom R. Dn. Inspector haf. icke lenge sedhan munteligh in præsentia Conrectoris welatt inrådha migh medh dett snaraste att fordra effter att komma ifrå scholans beswerligha arbete till någon annan läghenheett, föregifwandes sigh wilia hafwa sin Son M. olaum Aurivillium till Rectoratum igen, och iagh icke haf. welat E. Fadh. Högh:tt där om beswära, Vtan heller afwänta den tijdh iagh någott kunde förtient hafwa, dett E. Fadh. Högh:tt kunde finna migh tienligett wara, förundrar iagh intet Hans så wäl som borghm. och Rådhs Intercession för migh wara till E. Fadh. Högh:tt anstält. Doch will iagh E. Fadh. Högh:tt i all Vnderdånigh hörsamheett Vndergifwen wara, på dett ödmiukeligaste bönfallandess att tædiosus Labor in schola blifwer så ansedd, att E. Fadh. Högh:tt migh vnder sin Fadherlige benägna hägn tagher, och icke tillstædhier sådhana recommendation eller Intercession gälla som eens Namn synes wilia förklæna, åhr någon försummelse inkommen, will iagh den medh all möieligh flijtt tilsee att afböija och rätta. Och lefwer iagh i den stadigha och wissa tilförsicht, E. Fadh. Högh:tt migh i sitt Fadherl. förswar hafwer, efftersåsom iagh, näst gudh, ingen annan än E. Fadh. Högh:tt hafwer i sådhant eller annat fall att tillijta. Gudh alzmechtigh skal iagh mz innerligh böön anropa, att han E. Fadh. Högh:tt i sin stoor och högha ålder uppehåller och bewarar, och heela Hedherwärda Familien all wälsignelssse och långwarigh wälmågo mildeligen förlänar, Vnder hwilkens Gudomeligha beskydd iagh E. Fadh. Högh:tt med heela familien troligen befaller, förblifwandes E. Fadherl. Höghw:tt Tienstödhmjukaste altidh,

Olaus Prosperius Sch. Gev. Rector.

5) *Inspectors fortsatta kritik. 1667.*

3 apr 667.

Reverendissime in Christo Pater ac Domine, D:ne Archiepiscopo Adm. Rever. et Præclarissimi D:ni Doctores et Profess. SS. Theol. Vener. Consist. Eccles. Adsores, Promotores observanter colendi.

Ehuru wäl iagh tillförende een skriftligh relation om Gäfle Scholas tillstånd Reverendiss. Vestr. Amplitud:ni Vestrisque Rever. Dignit:bus öfwerskickat hafwer; Dock emädan förnimmes thet Rector Scholæ söker giöra sigh heel skuldlöös emoot wppenbara sanningen; och sidermera, ther bättring förwäntades, med nytt förseende förorsakar nyja klagomåhler: hwar om när migh ock genom den äldre Borgmästarens i Gäfle skrifwelse kungiordes, och iagh genom tillfälle kom tijt i stadhen; fan iagh i sanning att ännu klagomåhl ej förgäfwes sigh höra låta. Ty kan iagh ej annars, än thet som nödigt synes Reverendiss. Vestr. Amplit:ni Vestr. Rev. Dign:bs tienstödmikeligen insinuera. Först examen hwilket för Julehelghen angick anlangande, (:vndantagande the fauter så wäl af Rectore som Scholaribus begågne in explicatione Curtij; hwilka therföre, af mig blefwo tillförende specificerade, emädan ock klagades thet Rector offta in explicando eo authore hafwer slagit felt:) så afgick thet, Rectoris exercitier angående (:såsom alla som tillstädes woro och therpå förstånd hafwa, wetta att witna:) pro dolor snijpligen. Hwar om iagh senast någhot i gemeen, brevitæ studens, rörde. Män nödgas nu vthförligare framdragat. Ty när Rector skulle wijsa huru hans discipuli, Logicæ Præcepta lärdt hafwa, wille han gå ifrån primo till utimum vthi classen framgeent: När iagh turberade ordningen för honom, funnos the merdeles muti, vndantagande thet stycket the hwarthera fått hafwa att giöra beskied före. Ehuru wäl inthet widare af them fordrades, än thet the then terminen för händer haft hafwa, hwar till the ock hade halfannor weka frij att bereda sig till examen. Wthi Compendio Loc. Comm. Haffen, gick sammaledes. ia så att icke een fans, som riktigt een definition memoriter recitera kunde. Och när Rector tillbödh sigh vthi någhon definitionis eller descriptionis analysi låta see huru hans discipuli hade fattat usum præceptorum Logicæ gick thet ynkeligen, och kunde ej Rector sielf vthreda sig. Præcepta Etymologica och Syntactica hafwa ock mästeparten af Rectoris disciplar mycket förgätit, hwilket af repetitione noghsamt röntes, såsom ock af theras giorde specimine vthi Stijlo, hwar af itt föllier här medh innelyckt, effter sådana och inthet bättre åhre största delen: The öfrige åhre ej heller vtan grofwa erratis Grammaticalibus, vndantagande thet Notarius skrifwit hafwer, hwilken 6 åhr hafwer suttit vthi Rectoris classe. Jagh tog thetas scripta straxt i förwaring, att framdeles ther af indiceras må, huru the sigh förbättra kunna. Och hafwer Rector hela åhret igenom från Laurentij tijdh A. 1665, till thess scholan vpgafs Sommaren effter An. 1666 inthet meer exercerat them in Stijlo, än att han hafwer gifwit them 24 themata eller imitationes, hwarthera bestående af några få radher, såsom thetas skrifböcker witesbörd bära. Nu effter Julen in till thenna Aprilis månadh hafwer han sammaledes ej gifwit them meer än trenne sådana korta imitationes, och ther till medh låtit them transferera på swenska allenast itt caput vthi Curtio. Hwilket vthan twifwel orsaken åhr att the inghen wägh komma vthi studio latinæ Lingvæ, så som ock att han ganska sällan, och thet parcissimè, repetendo seer till att the præcepta Grammaticalia beholla i minnet. Hafwer elliest mäst obetänkt och oberedd gått wp i scholan att informera sina discipulos. Nu förnimmer iagh att han härwtinnan blifwer waar. Dock hafwa wij sökt rätta wäghen att blifwa vthan klagom-

mähl. Ther iagh likwäl effter examen, privatim troligen rådde honom ther till, att han näst anlagd flijt att med industria göra sina disciplar tillfyllest, skulle sökia medh moderat disciplin vthan haats och hempn-girigheets blikande, devincire sibi animos discentium.

Män först drögte han 8 daghar effter 20:de daghen förr än han effter helghen kom tillbaka ifrån Helsingland till Gäfle. och Sedhan therföre att ostiarius ej effter hans befalning lät ringia i scholan, bekiymrade han sigh om scholegången ej vidare then effter fölliande weka. Lät så först ringia i scholan den 27 Januarij och bödh inthet till några exercitier angripa förr än han widh slutet på then månaden reste Söder [u?]; vthan kallade ostiarium till sigh i sitt huus och ther för hans försummelse reef honom J håret slogh medh handen i ansichtet och omsider i hufwudet medh carbaas, att thet ther af blef wpswullit och blodröswt. Af thetta alt fölgde att the störste Scholares samsatte sigh, thet the scholan slätt öfwer gifwa skulle. När iag sådant förnam reste iag till Gäfle och förmådde medh een förmaning i Scholan, att the sigh stilla hülle och instälde i scholan igien, vndantagande twenne hwilka sedhan af Rectore togo testimonium, och een hwilken hafwer satt sigh i Skrifwareclassen. Nu sedhan hafwer han ock otillbörligen castigerat Jöran Petterssons een gammal förnämlig borgares i Gäfle lille Son, therföre att han vthi sin Collegæ frånwaro ej kunde Lexan, först medh innanstuut the kalla, sedhan medh många slagh öfwer axlar och hufwud medh rijsskafftet, och än då på nytt, mädhan gässen greet och hafwer gått tillbaka i sin class warit på honom medh slagh seijandes tu skalt weta, att iag inthet achtar Jöran Petter skom[bortrivet]-kåringen, så offentligen nämbnandes gässens Modher i scholan, öfwer hwilket föräldrarne högt klagandes hafwa tagit sin son vthur scholan. Ähr ock mere sådant ej vthan skiäl att berätta, ther thet icke blefwe alt för widlyfftigt. Huru han med scholepänningarnes delning emillan scholares vmgått hafwer nästförflutne wårtermin hafwer iag tillförende skrifwit.

Han biuder till att enskylla sigh, nu skiudandes therpå att han för the vndanhafde pänningar tänkte kiöpa åth scholan een bibel, vnder-tidhen att han them will kåsta på een wreet scholan till nytta. Män han refuterar sådant sielf medh sitt eget breff till migh, hwar af iag ock een copia har medh föllia låter. Kommer ock nu meer beswär fram emoot honom: Såsom huru han för 2 åhr sedhan hafwer vthi spannmähls fördelningen hafft vndan 9 tunnor sädh tillhopa för Con-rectore och Apologista. Och när Conrector förskaffade sig ifrån Hel-singland vnder rättelse, huru mycket ther thet året fallit hade i scho-lans kyrkiohärbergen, och honom sådant öfwertygade blefwo the först mächtige then rest them effter quotan borde. Hwilket alt såsom thet i sanning så befunnit ähr, iagh ej hafwer annars kunnat än omständeli-gen här beskrifwa.

Reverendiss. Vestr. Amplit. Vestr. Rev. Dign:tes vnder Guds mild-rijke protection troligen befallandes: Reverendissimi Vestr. Amplitu-dinis Vestrarumque Rever. Dignitatum observantissimus

Marcus Joh. Simming

af Ofwansiö den 3 Apr. 667.

B. Andra huvudavdelningen: trivialskolan 1669—1850.

I) PRIMÄRSTADIET OCH APOLOGISTKLASSEN. ORGANISATION OCH ARBETE. STATSUNDERSTÖD ELLER STADSFOLKSKOLA?

a) Dragkamp före lärareval. Lägsta klassens klyvning. 1699.

1) Rektors fåfänga försök hos ÄB att hjälpa en fattig latinare och hindra en välbesutten räknekarlar att bli lärare i skriv- och räkneklassen.

... Som Herr Hans Silvius, som iag förnummet, genom Eder Faderlige Högwördigheets gunstige bearbetande, stäär på Språng att komma här ifrån, så kan iag intet under låta att bedia, Eder Faderlige Högwördigheet med V. Consistorio gunstigast tächtes reflectera in uppå nogon Scholebetient, särdeles uppå Dn: Jonas Collijn, som nu nogra åar bortåt sutet och dragets med 60 a 70 Poijkar uthj nedersta Classen för 130 D:r K:nt om året, och till att winna denna promotion, en tijd gådt hoos en uthj räkenkonsten heel färdig Man; Jag weth wäl, att nogen töör komma med nogot specieust förslag, som der till borde nogon antagas, som lärt Bookhålleriet, men detta låter ej så snart göra sig, som det säges, ty ingen, som är nogot om, antager sig denna träldommen för så liten löön, om icke i Compagnie med en annan tienst, men som denna fordrar en heel Man, och uthj denna Classen dessutan betarfwas en Person, som kan underwijsa en hop med Bondelymlar, som komma uthaf landet, och äre aldeles okunnige uthj sin Christendom, så lemnar Eder Faderlige Högwördigheet iag med tienlig wördnad att moget efftertänckia, om icke detta sennare är af den wicht, att om det förre wore af nogon liknelse till värde, detta doch kunde wrida det samma på snee, särdeles som en dräng, hwilcken uthj Scholen lærer fundamenta Arithmetica, på en kort tijdh, sedan han blifwer antagen uthj tienst hoos en wacker Man, snart kan fatta formen af en räkning. Att iag må förtijga, [att] en sådan, som komme att förslåas under under en sådan pre[text] intet kunde wara en sådan konst mächtig, och desut[han] skulle hafwa ondt att komma till rätta i Scholen med Collegis, effter man weth att gärna emellan skrifware och literat Personer plägar wara en antipathie. Doch

beder Eder Faderlige Högwördigheet iag ödmiukeligen, Eder Faderlige Högwördigheet behagade detta cachera, till des om H. Hans promotion nogon större wissheet infaller, då iag skal sökia att vidare diducera skiälen, men detta haar iag fördenskull föruth dristat mig att giöra, effter iag är kommen i erfarenheet, att nogra intriguer äro under händer, som om de meer äro till almäna bästa, än som privat interesse, och wänskaps byggiande af wissa personer, lemnar iag osagt. Hwarföre iag och denna gången haar taget mig dristigheet att skrifwa Eder Faderlige Högwördigheet a part till.

Och iag näst Guds trogne anbefallande, förblifwer in till min dödsstund med särdeles wördsam respect Eder Faderlige Högwördigheets Ödmiukaste tienare

Johan Unonius

Gefle d. 14 Novemb:r A:o 1698.

27 M a r s 699

Högwördigste Fader, Sweriges Rijkets ErchieBiskop Höggunstige Herre,

Högwördige Herrar Professores, respective Consistoriales, särdeles förnämte herrar och gynnare —

Emedan iag på mine twenne förre ringe skrifwelser, till en deel angående Skrifware Classens förseende med en skickelig Man, en deel Kiörkioherdarnas tillhållande, att i förmågo af Högst Sahl. Konung Gustaf Adolps allernådigste forordning etc. A:o 1624 att icke allenast upbära diächnePenningarna af Sexmännerna, uthan och insända dem till nästa Schola, hwilcken de äro anslagne, hwarpå iag mig ödmiukeligen refererar, intet swar bekommet, altså nödgas iag här medh återigien giöra en ödmiuk påminnelse, i den säkra förmodan att de föreslagne Personer blifwa accomoderade så för deres tiänligheet, som fattigdom, och wedh Scholan arbete. Ty hwad beswär det lärer wara att uthi en Class nogre år bort åth släpas med 70 a 80 gåssar, som doch denna Jonas Collijn giort, lemnar Eder Faderlige Högwördigheet och V. Consistorium iag högförnuffteligen att döma. Dess uthan haar hans Fader H. Peder Collijn icke allenast länge tient wed Gefle Schola, uthan och öfwer tiugo ia in emoot Tretijo år, sutet Capellan uthi Torzåker, så att der Sonen nu skulle blifwa förbigången, han allena för sig wore Commiseration wärth. Att iag må förtijga, att den som H. Prosten Schæfer skal hafwa förslaget är uthaf stoore Medell, som beqwämligare genom andra wägar kan sökia sin fortun, om han icke aldeles will nedgrafwa sitt Pundh, och genom ingenienst giort sig meriterat till befordran. Skulle den olyckan gå de stackars Scholebetiente öfwer att deres giorda tienster och trälsamma arbete emoot så ringa löön som de niuta, intet komma uthj behörig Con-

sideration, så kan man lätt sluta, hwad Kiärleek de lära fåå och winna att gripa till arbetet. Men om iag detta med widlöfftigare ordh skulle uthföra, fructar iag intet obilligt, det iag skulle falla otacksam emoot Eder Faderlige Högwördigheet och V. Consistorium, som nyligen genom så wackre proof wijst sin benägenheet derutinnan. Hwarföre iag och sluter, doch att iag uthj ödmiukheet ochså itererar min förre begiäran om diächnePenningarna, hwilcka ännu snart allesammans ståå inne uthj Helsingelandh i mangell af den som will befatta sig medh dem. Och iag näst Guds trogne anbefallande förblifwer in till min dödsstund med wördsam respect Eder Faderlige Högwördigheets och V. Consistorij Ödmiukaste t:re

Johan Unonius

Gefle d. 27 Martij A:o 1699.

2) Eforus delar klass I i infima och alphabetica.

[Till Probstén Mag. Schæfer om Collega V:to wid Gefle Schola.]
Erewyrdige Præposite.

Såsom Eder Erwyrdighet uti andre puncten af dess d. 14 Martii sidstedne lemnade memorial berättar, huru som det wore nödigt, at ännu en Collega wid Gefle Trivial Schola antoges, som kunde informera incipienterna uti A. b. c. boken och at läsa Swenska, då hit in til warande Collega Jnfinus kunde så mycket försvarligare betiena och upwakta dem som först begynna läsa Latin och Donaten, emedan det eljest skal falla honom för swårt en så stor myckenhet af 130, och stundom 150 disciplar, som uti den Classen samblas behörigen at informera; altså emedan sådant utan Statens gravation skal kunna rättas, så wida någon del af besparingsmedlen wed Scholan af de dit infallande dieknepningar igenom Special tillåtelse der til kunde anslås och man samma förslag pröfwar både skäligt, och för ungdomen både nödigt och nyttigt; ty hafwer man ther til utsett och förordnat närwarande brefförare Studiosum Dn. Andream Quercgren, Upl. som samma condition emottaga wil, twiflandes man intet med mindre han ther til skal wara capabel och skickelig, och har således hos Eder Erewyrdighet honom welat recommendera, med förmodan, at han ther wid blifwer accomoderat, när Eder Erewyrdighet all behörig anstalt författandes warder, som til förbemelte förslagz effectuerande wil wara nödig; Kunnande han af ofwanbem:te namngifne medel til åhrlig lön bekomma 130 à 140 d:r, eftersom Eder Erewyrd. warder pröfwandes Scholans Cassa kunna tåla. Och jag förblifwer Eder Erewyrdighetz Wälwillige

Olaus Swebilius.

Upsala d. 5 April 1699.

b) Pedagogien på nytt enklassig.

1) *D t. R 1716: Om grammatiken börjar i klass II, undvikas överbelastningen och vinnes löneökning!*

Äreborne och Höglärde H:r Rector.

H:r Rectorens skrifvelse af d. 23 hujus har Consistorium låtit sig föreläsas; och finner 1) hwad Disciplarnas myckenhet [64 lärjungar] i den första Classen widkommer, det de så böra delas, at de, som äro af större profecter, och läsa Grammaticam, flyttas till Classem secundam, och så vidare, så at sielfwa Classernes eller Præceptorernes antal ei må behöfwas utom wanligheten wid andra Scholar at ökas.

2) Hwad som angår förslaget til den indragne lönens utdelning, så lemnar Consistorium til H:r Rectoren, at giöra med H:r Præpositi samråd til dess wärkställande den anstalt, som finnes skiälligast . . .

Matthias Steuchius.

Dan. Diurberg. Joh. Palmroot. Dan Lundius.

Upsala d. 29 Febr. 1716

E: Melander.

2. *Slopa icke hela klass II! Inspector och Rektor till Domkapitlet 1718.*

præs: t d. 15 Octob. 1718.

Högwördigste Fader, Swea rikets högtmeriterade ärchieBiskop, högwördigste Herre. Högwördige Herrar Doctores, och Professores, respective Consistoriales, högförnämne gynnare.

Utaf Hans Faderlige Högwördighets och V. Consistorii ankomna högtärade skrifvelse, Daterad Upsala d. 3 hujus, så hafwer man hafft til at see, huru som hans Faderliga Högwördighet, och V. Consistorium hafwer behagat giöra den höggunstiga förordningen, at de fyra nedre Classerna uti vår Schola, conformt med Scholæordningen, och wanligheten uti andra Scholar, skola reduceras til trenne, men som detta oförgripeligen intet kan skie utan den studerande ungdommens skada, och afsaknad, så hafwer man i ödmiukhet tänckt föredraga de skäl, på hwilka denna vår oförgripeliga mening sig grundar, under ödmiuk tilförsigt, at Eder Faderliga Högwördighet, och V. Consistorium med wanlig gunst, och tålmod höggunstigt tächtes der til läna sina ögon, och tanckar. Först bör detta med tienlig wördnad föreställas, at antalet af disciplarna uti denna vår Schola stiger til nogot anseeligare, och större quantum, än som i gemeen annorstädes, och det af denna orsak, at ingen här i staden, huru förnäm han ock är, drager betänckiande at sättia sina barn uti Scholan, som lichwål löper emot almenna praxin på andra orter, sedan at fattigdommen hos den gemena allmogen så uti staden, som på landet, så tiltager genom tidernas swårighet, at de intet, som tilförenne under

bättre tider want waret, mächta i begynnelsen hålla nogen privat præceptor för sina barn, utan nödgas straxt at släppa dem in i Scholan, at lära dem prima Elementa Litterarum, hwar af händer effter staden intet är så liten, at antalet på gässarna tiltager märckeligen. Hijt kommer ock det, at en hop af flygtingar uppehålla sig här på orten, som intet gitta see, at deras barn omkomma af wanrycht, och för den skuld af mangel på andra utvägar, nödgas anlita Scholæ-betiente här uti staden at underwisa dem uti sin Christendom och andra nödiga stycken. Hwar af händer at Scholan så förfylles, at den nedersta Classen, som är i förslag at indragas, rächnar 70, ia ibland 80 pojkar, hwilcke doch intet äro af en profect, utan när den ene han lærer kiänna Bokstäfverna, så stafwar den andre, den tredie läser innan, den fjärde utan, den femte Catechismum, och Latins A.B.C-Boken, och så vidare bort åt. Skulle nu denna Classen med den andra conjungeras, så blifwer arbetet odrägeligit för en man, som så fiärran intet kan giöra sin skyldighet tilfyllest, at han nödgas skärp harfwa, och giöra wärcket som han kan. At man må förtiga, det otienlige gässar i förtid komma at upflyttias i de öfra Classerna, derest de ännu intet aldeles kunna fatta, hwad som föredrages. Sedan så är ock detta intet til at utsluta, at til en grundelig information intet föreslår, at de lära läsa innan eller utan, utan en trogen præceptor måste tilsee, huru de förstå det som de läsa, och til hwad ändamåhl det tiänar i längden, det som doch intet så lättel. låter practicera sig, när som Docentes de intet swara emot ungdommens myckenhet. Skulle vidare en Class indragas, så skulle ogiörligen för myckenheten 4 exercitia hwarie wecka kunna utgifwas, och rättas, mindre alla stycken effter Kongl. Scholæordningen kunna drifwas, särdeles med det efftertryck, at ungdommen der af kunde hafwa sin tilbörliga nytta. Hwarwid ock detta ingalunda bör förgiätas, at man til Theologiens, som doch är det nödigaste stycket, drifwande, intet hafwer mera än twenne särskilte timar uti hwar wecka, hwilcken försvarligen intet kan föreställas, om antalet af disciplarna blifwer alt för stort uti hwar Class, effter timan skulle under afhörandet af deras utanläsning förflyta, utan at hafwa nogon tid öfrig, at grundeligen lära dem förstå den samma. Samma beskaffenhet hafwer det ock med auctorum förklarande. Man kunde bifoga flera skiäl, hwarföre man menar denna förändringen intet kunna göras, och inrättas, utan ungdommens afsaknad, men man går de[m?] förbij, uti den ödmiuka tilförsichten, at dessa som nu obiter nämnda äro, skola wara tiliräckeliga, at wisa nödwändigheten af de wanliga præceptorernas bibehållande. Hwilcket alt man doch underställer Eder Faderliga Högwördighets och V. Consistorii gunstiga ut[låtande] och mogna ompröfwande. Wij afwachta här på et [hög]gunstigt swar, och näst Guds

trogna anbefallande [med] skyldigaste wördnad oaflåteligen förblifwe
Eder Faderliga Högwördighets och V. Consistorii Ödmiukaste Tienare
Joh: H. Schæfer Johan Unonius
Gefle d. 18 Sept:
A:o 1718.

c) **Collega I får stadstjänst? Hans statslön böra kamraterna få dela för att inte svälta ihjäl!**

1) »*Collegernas ytterligare påminnelse om Classis infimæ afskaffande, och den derigenom indragne lörens delning dem emellan.*» 1726.

Ärewördige och Höglärde H:rr Magistri, Rector och Conrector, Günstige Gynnare.

Ehuru man med största hugnad förnummit Höga Öfwerhetens nådiga omsorg wara, at Scholæbetienters wälfärd i gemen befrämja, och enkannerligen vår slätta lön här wed Trivialen förbättra, hwar om man ock med wördnad ihogkommer Högwördige DomCapitlet burit högunstig försorg, måste man dock beklaga, at thet icke ännu wunnit sit påsyftade ändamål, hwarcken beträffande penningelönen, heller augmentz spanmålen, hafwandes man orsak at befara, thet bägge delarna ock torde thetta åhret gå os undan händerna, så wida Dn. Stiernman emot Constitutionerna wed Scholan maintineras, och ingen Pædagogia är inrättad, hwarigenom wi med våra anhöriga uti thessa beträngda tider icke komma litet at lida. Altderföre är man å nyo föränlåten wördsammast anhålla om recommendation på behörig hög ort til fulla lörens winnande: hwarom man så mycket mindre twiflar, som H:rr Rector och Conrector gunstigast kunna intyga, thet man winlägger sig efterlefwa, hwad vår allernådigste Konung och Riksens Höglöflige Ständer funnit til ungdomens information tienligt och nödigt. Hwar emot wi lefwa H:r Rectoris och Conrectoris Wördsammaste tienare

L: Waldner. Mårt. Littorin. Zach. Gevalin.

Gefle d. 5 Nov. 1726.

2. *Passerat på Gefle Rådhus d. 9 Majj 1730.*

Förehades Herr Probstens och Kyrkioherdens Högårewördige och Höglärde Magister Andræ Westermans till Magistraten inkomne Bref, daterad d. 2 Majj 1728: hwarigenom han påminner. at Magistraten wille sig företaga och behörigen afgöra saken angående Pædagogus H:r

Stiernman, hwilken efter the andre ScholæCollegiarum anmälande skal wara till förfång i lönen och rummet, så at han på annat sätt måtte försörjas, insändandes H:r Probstens derhos de andra 3. Collegiarum skrift hos honom ingifwen, berörande samma ärende, hwars innehåll består förmemligast derutinnan, at de påstå sig måge återfå deras rättighet, som dem af Cronan är anordnad, förmenande de at bemelte H:r Stiernman som är Collega infimus, och den de namngifwa för Stadens Pædagogus, bör ifrån Scholan afgå, at de så medelst måge komma at niuta den lön tillgodo, som han Stiernman härtils gådt med dem i delning, efftersom de förmena at Magistraten bör sörja för sin Pædagogus, utan at graverä dem eller bringa dem till afkortning på lönen, med flere slike Expressioner som samma deras skrift innehåller. Och ehuruwäl detta ärende om Pædagogus och om Barn Schola är redan före under d. 7. Majj 1726. med Stadsens Borgerskap under ventilation förehaft wordet, och det i anledning af venerandi Consistorii bref till Herrar Rector och ConRector Scholæ, som det samma då med Magistraten communicerade? hwaröfwer et sådant yttrande giordes, som det under samma dato fatade Protocoll innehåller, hwaraf et Extract blef till Rectoren H:r Magister Petrus Gris utlemnat; dock likwäl har Magistraten eij welat underlåta, at än vidare till H:r Probstens underrättelse yttra sig häröfwer således, utom hwad förr som förmält är under d. 7. Maii 1726. är skiedt, att emedan tiderne ännu icke anlåt sig till så god lägenhet, at man kunnat besöria om Barn Scholan, mindre finna utwäg till någon Pæda[go]giälön, hwarföre man icke heller ännu, kunnat detta ärende H:r Grefwen, General Majoren och landshöfdingen föredraga; Så måste wäl än vidare dermed anstånd hafwas till lägligare tid, innan sådant kan ställas i wärket, besynnerligen som Staden så till des enskijlte Cassa, som äfwen Borgerskapet särskilt för sig, hafwa desse åhren warit och ännu äro med ansenlige penninge utgiffter beswärade till Publique byggningar och Reparationer, samt andra Extraordinarie af höga Öfwerheten påbudne utgifter. men hwad elliest H:r Stiernman och des aflöning widkommer, så är det en sak som Magistraten så mycket mindre rör, eller sig kan ombekymrad giöra, som han utan all twifwel är af wederbörande till beställningen wid 4:de Classen antagen, som derom äga at disponera, och äfwen niuta den lön, som både af Kongl. Majj:ts och Cronans Räntor, samt andre Scholans inkomster efter Staten består, och kan således rätteligen icke säijas at han är eller warit Stadens Pædagogus, enär staten alt sedan 1696. intill närwarande tid består 4 Collegas wid Scholan, warandes den 5:te Collega eller Pædagogus, som Anno 1699 .med Sahl. H:r Erkie Biskoppens Svebelii tillstånd blef antagen till incipienternes information uti A.B.C.Boken och Swänskans lärande, så mycket Magistraten är witterligit, sedermera åter indragen.

d) Behövligheten av kl. I eller av folkskola dryftas av landshövd., domkapitel, magistrat, rektor. Avgöres av K. M:t 1735.

1) *Ur domkapitlets protokoll den 6 mars 1734.*

Resol. dessa af Probsten i Gefle och Rectore Scholæ tillika med de förr ingifna skrifterna, derutinnan är begärt, at den hit in til warande infima Classis wid Scholan i Gefle motte blifwa indragen, och staden i Gefle, såsom annorstädes sker, wara förpliktad, at löna och underhålla en Pædagogum, tå denne infimi Collegæ lön kunde blifwa delad emellan de andra Collegerna, dem till nogon förbättring uti deras ringa wilkor, communiceras med H:r Grefwen, GeneralMajoren och Landshöfdingen i Gefle med begäran genom skrifwelse, at emedan Consistorium, som för sin del finner billigt, at denne infimæ Classis lön bör indragas, och Gefle stad tilhållas, at uprätta en Barna-Schola, är sinnat, hos Hans Kongl. Maj:t detta Förslaget i underdånighet andraga, och anhålla om Nådig stadfästelse derå, det wille H:r Grefwen, GeneralMajoren och Landshöfdingen förmå Gefle stad, at i förenämde mål fullgöra sin skyldighet; jemväl, at han behagade, tillika med Consistorio, hos Hans Maj:t befrämja denna författning, så at Collegerne wid Scholan kunde, til nogon under stöd få niuta denna fierde Collegæ lön. Herr Grefwens, GeneralMajorens och Landshöfdingens swar härå begäres, samt desse communicaters återfående.

2) *Länsstyrelsens utlåtande den 28 mars 1734.*

28 Mars 1734

Högwördige och Höglärde H:r Doctor Archie Biskopp och ProCancellarie samt HögEhrewördige och Höglärde Herrar Doctores,

Samtel. Venerandi Consistorii Ecclesiastici ledamöter.

Sedan Jag under den 6 denna månaden hade den äran at ärhålla H:r Doctor Archie Biskoppens och Venerandi Consistorii högt:de skrifwelse med de deruti bilagde och härifrån — af H:r Probsten Magister Westerman och Rector Scholæ Magister Gries, gjorde föreställningar angående Pædagogiens indragande wid Trivial scholan, har Jag om samma saks beskaffenhet giort mig närmare underrättad, och befinner at samma ärende har icke allenast wid allmän Rådstugu d. 7 Maj 1726, utan ock sedermera d. 9 Maj 1730 warit föredragit, men at hwarken Magistraten eller Borgerskapet funnit någon utwäg till en slik Pædagogi belönande; Jag för min dehl ärkiänner wähl at genom Pædagogi löns indragande wid scholan, de öfrige Colleger skulle hafwa någon bättre utkomst, men finner ock ganska swårt för mig at kunna pålägga staden, emot

förrer inrättningar, at belöna och hålla någon särskilt Barne schola, efter som ganska få af stadsens Inwånare låta deras barn läsa swenska uti schola, mädan de dertill hafwa andra utwägar, anten genom studenter eller dieknar, utan de mästa som betiena sig af Pædagogien för sine barn, äro ifrån landet, och skulle således falla staden swårt at till landets eller allmogens tienst löna och underhålla en slik betiening, till förtigandes at staden aldeles icke har påbördat hwarken Rector mindre infimus Collega at under information antaga någre abcdarii eller de som allenast lära läsa Swenska, och går således icke heller staden an, huru lönen emillan Collegerne delt warder; Hafwandes Jag den äran till närmare underrättelse at till H:r Doctor Archie Biskoppen och Venerandum Consistorium härhos öfwersända Extract utur Rådhus Protocollet af d. 9 Maj 1730, hwarutaf H:r Doctor Archie Biskoppen och Venerandum Consistorium täcktes intaga Borgerskapets i dy mål då gjorde utlåtelse, så at om H:r Doctor Archie Biskoppen och Venerand. Consist. skulle finna nödigt at indraga den inrättning som Sal. Archie Biskoppen Svebelius i sin tid giort med Pædagogien, så är det en sak som på H:r Doctor Archie Biskoppens och Venerandi Consistorii behagl. godtfinnande ankommer, hafwandes den äran de mig communicerade skrifter at härhos tienstl. återsända; Och förblifwer Högwördige och Höglärde H:r Doctor Archie Biskoppens och Venerandi Consistorii Ecclesiastici Tienstskyldigste tjänare

C: G: Bielke

Jean M. Hyphoff

Gefle lands Cancellie d. 28 Martij 1734.

3) *»Wällofl. Magistratens i Gefle utlåtande om Pædagogien.»*

Högwälborne Herrar Baroner och Præsidenter så ock Hög- och Wälborne samtelige Herrar Cammarråder och Stats Commissarier

Det hafwa Edre Excellencer samt Kongl. Maj:ts och Rikens Höglöflige Cammar Collegium och Stats Contoir behagat genom Högwälborne H. Grefwen, Gen. Majoren och Landshöfdingen, låta infordra, Magistratens utlåtelse öfwer 7 § uti Upsala Stifts Prästerskaps wid nu påstående Riksdag, ingifne underdånige enskylte beswär, hwarigenom ansökes och påstås, at Classis 5:ta eller infima här wid Gefle Trivial Schola, som är utom ordinarie Staten, måtte indrifwas, och infimæ Collegæ lön anslås de andra Fyra Collegerna till delning och tillökning, samt Staden påläggas at underhålla och löna sin egen Pædagogum. Hwaröfwer afläggas följande ödmiuka förklaring: at ehuruwäl Staden icke har något at påminna wid den tilökning i lönerne, som de 4 på Staten upförde Colleger kunde komma till godo genom den 5:te Classens indra-

gande, emedan theras wilkor och inkomster äro nog knappa; dock likwäl förbehåller sig denna Staden att blifwa utan all gravation för sig och borgerskapet, at wid desse swåra tider sammanskiuta någodt till någon Pædagogi under hållande och belönande; emedan Staden icke finner sådant wara dess skyldighet likmätigt; ty förutan det man icke har sig bekant någon Kongl. Förordning, som detta in specie denna Staden pålägger, så är at anmärka det en sådan Pædagogus och barn Schola till Swänskans lärande, är icke behöfwelig för Stadens barn och ungdom, som det ej heller hit in till någonsin warit inrättad med Stadens eller Borgerskapets gravation; i ty man har andra utvägar at låta lära Stadens barn Swäniska genom Studenter och dieknar, som alltid här tillräckeligen finnas, och hwilka under deras fattigdom niuta deraf godt understöd. Hwarföre ock Staden aldrig har påbördat Hwarken Rector Scholæ, mindre infimus Collega, att under informationen antaga några A. B. C. darii eller de som allenast läsa Swenska, hwarmed then 5:te Collega besynnerligen haft at sysla, efter Salige Erchie Biskopens Doct. Swebelii år 1699 skedde inrättning; och går således icke Staden an, om bem:te Classis nu indrages eller ej, icke heller huru lönen emellan Collegerne delt blifwer. Och der änteligen en Pædagogus för landets och allmogens tjenst skulle pröfwas nödig, hwars barn äro de mästa, som betjena sig af Pædagogien, så lär icke Staden kunna påbördas at hålla en slik betjening, enär den, som förbemält är, icke är nödwändig för Stadens barn, warandes annor beskaffenhet med en del andra Städer, hwarest, som förmåles, Pædagogier äro inrättade, at de utvägar, som här äro till barnens information i Swenskan, icke läre ther stå att finnas, eller ock torde Pædagogi niuta någon lön och understöd af Kongl. Maj:t och Cronan.

För öfrigt hwad dieknepeningarna angår, som i beswärs puncten förmåles icke skola af Staden utgiöras: Så lär Ven. Consistorium hafwa sig wälbekant sammanhanget therom, och huruledes Trivial Scholæ piltarna i stället af Stadsens Inwånare och Borgerskap niuta godt understöd genom friwilliga gåfwor i penningar, tå the efter Rectoris anwisingar giöra therom besök i husen och gårdarna, som besynnerligen wid Juhle Högtids fästen sker, hwartill kommer, att Staden allena håller hus och gård för Rector Scholæ, utan att landet och allmogen uti samma gravation hafwer den minsta delaktighet. Magistraten framhårdar städse med diup wördnad och ödmuikaste förpliktelse Eders Excellensers samt Höglöfl. KammarCollegii och StatsContoires Ödmuikaste tienare

Er: Gerdzlovius.

Olof Dufwa, P: Wahlman, I: Werfwing P. Wallberg,

Casper Badhe, Jurg: Folcker, Gust: Haartman, Joh: Bollerman.

Gefle Rådhus d. 11 Novemb. 1734.

Joh. Nordenlöf.

4) Rektor Gris: Magistraten har orätt!

Wid föregående lofl. Magistratens förklaring hafwer undertecknad d. 25 dito med posten öfwersändt sina gjorda påminnelser, bestående af 7 puncter uppå 2 $\frac{1}{2}$ ark, till Herr Erchiebiskopen, som nu wistas uppå Riksdagen i Stockholm. Gefle ut supra 1734. P. Gris.

1. Magistraten förmenar det icke wara sin skyldighet at inrätta Pædagogie och hålla barne Schola, så wida Hans Kongl. Maj:t Staden sådant in specie icke pålägger, therpå swaras, at fast sådant in specie icke finnes, så dicterar dock Scholæ ordningen uti IV cap 5 § i gemen, det wara städernas skyldighet att hålla sina barna Scholar wid makt.

2. Föregifwer Lofl. Magistraten det ej heller wara nödigt, så wida man hafwer tillgång till Studenter och dieknar, och theraf en ymnighet; swaras, sådant kommer allenast them till godo, som hafwa råd och lägenhet at betala; men utom them finnes ännu en myckenhet af fattigt folk i Staden, som icke hafwa råd at betala, för theras skull wore åtminstone Pædagogien nödig. Annars lita de till förafskedade visiteurer, gamla hustrur, och andra odugeliga informatorer, af hwilka barnen, intet som det sig bör, hafwa aga, och stå under rätt tuktan, ej heller lära the af them rätt at stafwa och uttala orden, hwadan sedan stor olägenhet förorsakas, när Collegæ wid Trivial Scholan få them om händer.

3. Berättar Lofl: Magistraten, det Staden aldrig påbördat Rector att antaga A. B. C.darios, eller them, som icke wäl kunna Swäniska; swaras, hwad A. B. C.darios angår hafwa sådana på en lång tid wid Scholan icke warit, men åtskillige, som icke kunna wäl Swäniska, blifwa mig som oftast påbördade; och kunna the så mycket mindre förskiutas, som 5:ta Classis hwilken är mere Pædagogica, står uppå Kongl. Maj:ts augments stat af år 1690 och 1691.

4. Lofl: Magistraten förmenar, at Classis 5:ta är Doctor Swebelii inrättning; men wälbemelte Doctor lät komma 6:tum Collegam till för myckenheten uti 5:ta eller infima. Är altså 5:tus Collega, Apologisten inberäknad, mycket äldre. NB. Erchiebisk: Doct: Swebelii inrättning, är nu för tiden afskaffad, och warade ej längre, än från år 1699 till 1716.

5. Är intet at befara, at Stadsens Pædagogie af landets ungdom skulle lida intrång: Hwar råder om sitt, och Magistraten kunde hålla hand ther öfwer, at inga sådana ther inkomma, som ifrån landet woro. Eljest händer ganska sällan, at ifrån landet andra inkomma, än the som af Kläckare och andra hafwa lärdt Swäniska.

6. Andre Städer hålla Pædagogier, ändock the hafwa så goda utvägar till at få Studerande, som Gefle. Item hålla gård åt Rector, och tillika Pædagogien wid makt.

7. Det som gifwes Scholægåssarne om Juhltiden, kan intet räknas ske i stället för djeknepenningar, emedan wäl halfwa Staden slipper. Sochnarna betala djeknepenningar, och tillåta icke dess mindre godwilligt Sochnegången. När forthenskul Sochnarna oafkortat utgiöra djeknepenningar, ändock the wid Juhlehögtiden förmedels Sochnegångar blifwa besökte, huru mycket mindre kan en så hederlig Stad, som Gefle, räkna sig till befrielse från dieknepenningar, eller Pædagogiens inrättande, som i proportion någorlunda kan swara theremot, och nu af Staden åstundas; hwad allenast några förmögnare giöra the fattige Scholægåssar till godo. At Staden allena hafwer känning af bekostnad på Scholmästare gården, och landet therutinnan als intet participerar, tör till ewentyrs wara skedt, emedan Staden af ålder besinnat, efter Scholæordning: 4 cap. 7 § sig ingen ringa fördel hafwa af ungdomens wistande hos sig, och Borgerskapet theremot sig godwilligt uppå tagit thetta onus lika som till erkiänsla allena at draga, samt thermedels Scholans heder och wälstånd i någon måtto befordra.

5) *K. M:t om indragningen av infimaklassen. 1735.*

Kongl. Maj:tz Nådiga Resolution uppå de Beswär, som under nästl: 1734 Åhrs Riksdag Erkie Biskoppen Wyrdige och Höglärde Doctor Joannes Steuchius samt Theologiæ Professoren Högwällärde Doctor Eric M. Melander, tillika med Probstarne och Kyrkioherdarne Wällärde Magistrar, Gustaf Nordstedt, Abraham Wahlman och Ericus Klint, såsom Upsala Stiffts Fullmäktige i underdånighet insinuerat: Gifwen Stockholm i RådCammaren d: 17 Maj 1735.

Kongl: Maj:t har i nåder låtit Sig berörde Beswär föredraga, samt efter hwart och ett måhls behörige öfwerwägande, för godt funnit, Sig deröfwer, som föllier, att yttra . . .

§ 5. Kongl: Maj:t samtycker i nåder till Scholæ Statens wid Trivial Scholan i Gefle underdånige ansökning, att den derstädes hijtintills brukelige infima eller Quinta Classis må, såsom ej på den ordinarie Staten uppförd, indragas, samt att Löhnen, som för Collega derwid warit bestådd, men nu genom den sidstas död är ledig, må genom deelning komma de öfrige Collegerne wid Scholan till någon förbättring på deras willkor till godo: Men hwad widkommer bemelte Scholæ Stats i lika måtto gjorde underdånige ansökning, att Gefle Stad måtte förbindas att löhna och underhålla sin egen Pædagogum; Så finner Kongl: Maj:t intet skiähl, hwarföre Cronan eller Staden må beswäras med någon ny Pædagogies inrättande i Gefle, sedan ofwannämde indragning i förberörde måtto skiedt . . . Datum ut Supra.

Friedrich

O. Cederström

6) *Domkapitlet refererar och bekantgör kungl. påbudet. 4/6 1735.*

[Prot. s.d., § 5.] Hans Maj:t hafwer i nåder samtykt, at den i Gefle hit til brukelige infima eller quinta Classis må såsom ej på ordinaire staten uppförd, indragas, samt at lönen, som derwid warit bestådd må genom delning komma de öfrige Collegerne til godo. Men Hans Maj:t hafwer intet funnit något skähl, at Gefle Stad må förbindas, at löna och underhålla sin egen Pædagogum, eller at Cronan med någon ny Pædagogies inrättande i Gefle må beswära.

Resol. Communiceras uti afskrift med Probsten i Gefle Herr Mag. Westerman. Och på det denna nådiga resolution må ställas til underdånig efterlefnad, så sändes ock til H. Probsten det af Rectore Scholæ Mag. Gris för detta ingifne projectet til repartition af ofwannämde Lön wid den nu mera indragna classen, med begäran, at Probsten gifwer Consistorio wid handen, om något wed berörde project skulle wara at påminna.

e) **Analfabeter läre i klockare- eller privatskolor, ej i läroverk!**
Domkapitlet till Inspector Prosten Westerman 1735.

. . . Consistorium . . . skal, om icke förr, dock wid nästkommande Prästmöte, som, Gud wil, snart tilstundar, foga den anstalt, at wederbörande, som lyda under Gefle Trivial Schola, icke skola låta sända några piltar til Scholan, förr än de, likmätigt Scholæordningen, kunna läsa Swenska, utan draga försorg, at de genom Kläckarena, eller andra skickelige personer i församlingen, uti sit modersmål, förr än de afsändas, wäl må blifwa underwiste. Likaledes länder äfwen bemelte H:r Rectori til wälment efterrättelse, at han i stöd af Scholæordningens 6 Cap. 9 §. icke bör intaga någon af Stadsens barn i Scholan förr än de kunna läsa rent Swenska, på det de öfrige Scholæpiltarna genom sådana nyssbegynnare uti sina Studier icke måge blifwa hindrade. Men skulle några finnas, som aldeles icke hafwa tilfälle at lära Swenska af Gymnasister, eller andra informatorer, men pröfwat likwäl wara till studier hogade och skickelige, wil Consistorium sådanas antagande icke aldeles förmena; utan lemnar sådant til H:r Rectoris egit mogna bepröfwande och försichtiga hielpande. Förblifwer Eder Ärewördighetz Tienstskyldige

Ups. d. 8 Oct. 1735.

Joan. Steuchius

Dan. Diurberg. Ol. Celsius. E: Melander. P. Schyllberg. G. Wallin.

Joh. Wiman.

f) R och D 1762 om pedagoglön, folkskola, läsfärdighet.

1) *Præ s. 22. sept. 1762, ånyo d. 30. dito.*

Högwördigste H:r Doctor, ErkieBiskop och ProCancellor, samt Högwördige H:rr Theologiae Doctorer och Professorer.

Enligt IV Cap. 5 §. uti Scholæ ordningen åligger det Städerna at hålla Pædagogier, theruti fattigt folk i synnerhet äger tilfälle at låta sina barn lära swenskan, och i sina Christendoms stycken underwisas. En sådan Pædagogie eller Barnaschola wore jämwäl här i Gefle, icke mindre än annorstädes nödig, hwarest gifwes en myckenhet af fattiga inwånare, som icke äro i stånd at hålla sina barn i privata Scholar, så länge och til dess de kunna läsa rent Swenska, i hwad swensk bok dem förelägges, utom Psalmboken; hwadan ofta nog händer, at de i förtid komma med sina barn, och anhålla om deras inskrifning i Trivial Scholan, ehuru raa och okunniga de kunna wara. Jag har ibland måst antaga sådana, som warit utfattiga och faderlösa, men eljest icke oartade, och det i anledning af Max. Ven. Consistorii bref til Sal. Probsten Westerman av d. 8 Oct. 1735. Men som man finner, at de öfriga Scholæpiltar genom sådana nyssbegynnare warda i sina studier hindrade; så at efter H:r Conrector Nibelii berättelse, skal wara märkelig skilnad emellan gossarne uti första classen i Upsala Schola, och här i Gefle; så wore önskeligt, at Staden wille, til at undanrödia de hinder, som ligga oss i vägen, låta beqwäma sig, at löna och underhålla sin egen Pædagogum. Nödwändigheten af sådan inrättning har wäl för detta warit påtänkt och omtwistad, som man finner af Scholans documenter; men saken kommit att afstadna, jag wet icke af hwad orsak. 2:ne sådana documenter medfölja här afcopierade hwaraf det förra N. 1. är Lofl. Magistratens i Gefle utlåtande om Pædagogien til Kongl. Maj:ts och Riksens Höglofl. CammarCollegium och StatsContoir, och det senare N. 2. Sal. Rector Grises påminnelser derwid. Här af tåktes Högwördigste H:r Erkiebiskopen och Max. Venerandum Consistorium inhämta, hwad i denna angelägenhet kan wara åtgjordt, hemställandes för öfrigit Högwörd: H:r Erchiebiskopens och Max. Ven. Consistorii Höggunstiga ompröfwande, hwad än vidare kan stå at göra at förmå Gefle stad til meranämde Pædagogies inrättning, oaktat det motstånd, som man föreställer sig, at Staden än ytterligare giörandes warder. Imedlertid anhålles i största ödmjukhet om Högwörd. H:r Erchiebiskopens och Max. Ven. Consistorii Höggunstiga yttrande, huru gåssarna skola wara beskaffade, när de antagas i Scholan, om man skall fordra af alla, utan åtskilnad, fulkomlig färdighet i swenska, eller om ock de, som i brist af tihräckelig underwisning icke

hunnit så wida, kunna ändå antagas, som det ofwan åberopade Max. Ven. Consistorii bref medgifwer . . .

Gefle d. 2 Sept. 1762.

E. Stenfelt.

Bilagorna ha här nyss avtryckts på avd. d.

2) *Anno 1762 d. 30 Sept. höllts Consistorium Ecclesiasticum . . .*

VIII Rector Scholæ i Gefle, Magist. Eric Stenfelt, förfrågar sig, om icke färdighet uti innanläsning i bok, m. m. af Piltarna fordras skall, innan de i Trivial Scholan kunna och böra, uppå Wederbörandes begäran, emottagne warda. Och som det skulle lända informationen i classe prima till ett mägta stort hinder och uppehåll i de stycker, som, enligt Scholæ ordningens föreskrift, der handhafwas böra, om Nyss begynnare uti Swenskan i Trivialen intagas skulle, ty finner Consistorium, till följe af hwad Scholæ-Ordningen härom dicterar, det wara nödigt, och af Rectore Scholæ böra, wid Scholæ piltars inskrifwande, behörigen i akt tagas, att, jämte hwad eljest i detta mål föreskrifwet står, inge andre uti Trivialen emottagne warda, än de, som, jämte Catechismi hufwudstycker utan till, stafwe rätt och läsa wäl rent Swenskan, i hwad bok dem häldst förelägges, samt äro dessutan öfwade att läsa latin innan till: hwilket resolverades skola, genom Utdrag af Protocollet, Rector Scholæ till swar och efterrättelse meddelas.

3) *Anno 1762 d. 20 October hölts Consistorium Ecclesiasticum . . .*

XIII. Rector Scholæ i Gefle, Magist Stenfelt, gifwer swar, att han sökt göra sig underrättad, hwad tillgång på orten wara kunde, att få någon Kronan bespard Tijonde till lön, för en Barna-Scholæ Mästare i Gefle, och fådt af Lands Contoiret den underrättelse, att wäl både i Gestrike- och Helsingeland, någon sådan Spanmemål finnes; men, huruvida någon andel deraf skulle kunna till pædagogien anslås, att sådant uppå höga wederbörandes utslag ankommer.

Resolutio. Emedan till följe af Scholæ Ordningens 4. Cap. 5. §., utom flera Kongl. Stadgar och Påbud, i detta mål, det åligger Städerna, att hålla Pædagogier för fattiga Innewånarens barn; Gefle Stad ock är en af de större och folkrikare att anse; ty afgår bref till H. Baron, General Lieutenanten, och Commendeuren af Kongl. Swärds-Orden, Fredr. Sparre, i Gefle, med begäran, om des Embetes åtgärd, om en Barna-Scholas inrättande i Staden, likasom i andra, jämwäl mindre, Städer i Stiftet för detta skedt, wid hwilken de Fattigare Innewånarens barn, af bägge Könen, kunde äga nödig upfostran och underwisning i Christendomens hufwudstycken. Om wärkställigheten hwaraf Consistorium gör sig försäkradt, så snart wälbemälte H. Landshöfding skulle wilja

ärendet, uppå en allmän Rådstufwa, Stadsens Innewånare, till gemensam öfwerläggning förhålla: och kunde, utom andra utvägar, till Pædagogik aflönande, äfwen det dertill bidraga, om några Collecter om året skulle bewiljas, och djekne pengarne af hwarje gård i Staden Pædagogo anslås, hwilka hittils ej blifwit i Scholæ-Staten upptagne.

g) »Författning angående Räkne-Classen.» 1778.

1:mo Classen delas uti Trenne afdelningar och det så, at till den första afdelningen höra de nedre Bänckarna ifrån Dören intill Bordet, till den andra bänckarna ofwan om Bordet, och till den Tredje sjelfwa bordet.

2:do J achttages innom hwar afdelning en jämkad ordning emellan Discentes, så at de icke efter behag få intaga sina rum. När ordning så hålles, kan icke allenast Jnformator lättare se hwilcka äro tillstädes eller borta wid hwar tima, utan ock lärer då den så mycket nyttiga täflan ibland lärjungarna uppväckas.

3:tio En af Discentes uti Tredje afdelningen är Custos, och åligger honom utom andra skyldigheter, at noga efterse och på Trätaflan anteckna hwilcka uti hwar Division, under hwarje Lästima, äro borta. Jnformatorn bör sedan, så snart den uteblifwande sig inställer, noga honom om ordsaken till uteblifwandet examinera, och wisa alt eftertryck uti en wederbörlig aga för den brottsliga.

4:to Likaledes må Jnformatorn inga lunda tillåta eller onäpst lemna, at flere på en gång än högst En gosse ifrån hwar afdelning, under påstående läsning, går utur Scholan; och bör Custos äfwen detta noga efterse och angifwa; till hwilcken ända, då antalet af discentes uti Classen blifwer större, han har, at efter Successiv ordning få en uti hwar diwision sig härutinnan till biträde.

5:to Som Classen enligt första puncten hålles jämt uti 3:ne afdelningar, så blifwer ock discentium framsteg uti Räkande förnemligast det rättesnöre, hwarefter de föras till den ena eller andra afdelningen.

Uti första afdelningen räknas qvatuor Species både uti enfalldiga Tal som ock Sorter; Och bör Apologisten för Jncipienterne uppsätta exempel på TräTaflan, då 2 a 3 gossar sättas, at dem gemensamt och i samråd utarbета.

Uti andra afdelningen börjas räkna med de fyra första reglorna uti Cap: om Bråk i gemen, Regula de Tri uti Hela Tal, det öfriga af nämde Cap. om Bråk, samt qvatuor Species uti Bråk.

Uti 3:dje afdelningen börjas med regula de Tri uti Bråk och fullföljes resten.

6:to Jngen må flyttas ifrån den ena afdelningen till den andra, utan at hafwa afgort förenämnda Pensa, och måste derför flyttnings Examina afdelningarna emellan, så ofta som fordras, hållas af Rector eller Con-Rector, då äfwen Jnspector, när tillfälle gifwes, will wara närwarande och Examen samt flyttningen auctorisera.

7:mo Utom räknandet bör ock i denna Class, enligt Kongl. Schol ordningen, Catechismi Läran, Bibliska Historien, skrifwande efter Föreskrift, Svenska brefs samt räkningars sammansättande, som ock Geographien handhafwas. J detta sista är Gjørwells och BergKlints sammandrag af Wettenskaperna, utom i mycket annat ganska lämpligt, ty kommer ock nu denna Bok, at till Läsning uti Classen widtagas, hafwandes Apologisten, at med Rector rådgöra om det, som i denna Bok kan för Disciplarna wara mera eller mindre tjenligt at föreställa.

8:vo Jndelningen af Läsningarna och öfningarna uti denna Class blifwer enligt följande Schema. [Se nästa sida.]

9:no Då Discentes uti 3:dje afdelningen enl. föregående Schema Läsa Sammandraget af Wetenskaperna, så kunna ock de af 2:dra afdelningen få gå in uti samma Läxlag, så snart de äro försvarlige uti Catechismi Läran, som dem eljest på samma tima är föreskrefwen.

10:mo Till brefwens och räkningarnas etc. skrifwande gifwer Jnformatorn utstakning kl. 10 Torsdagar och Lördagar, då Disciplarna, under det han räknar med Quartanerna, få försöka deras sammansättning, och af honom som närwarande hafwa tillfälle, at få nödiga upplysningar. Det som om Torsdagen utgifwes inlemnas och rättas Lördagen och det som utgifwes Lördagen genomses och rättas påföljande Onsdag. Desse bref, räkningar och qvittencer etc. inskrifwas af Disciplarna uti därtill häftade böcker, så at det kan synas wid Examina som ock eljest, hwad flit är wisad.

11:mo Lutheri Cateches med Svebelii Spörsmål Läses så, at Discentes altid Ledas till begrepp om det de Lära utantill; och böra de så uti den andra, som den tredje afdelningen äfwen öfwerläsa de under hwart swar anförde Skriftenes språk, då informator enfalldigt förklarar språken och huru de bewisa det som swaret innehåller.

12:mo Då någon Discipel ärnar gifwa sig ifrån denna Class, bör han det icke göra, utan at gifwa sin tancka tillkänna för Rector och Apologisten, då han ock hafwer rätt, at begära om sin Scholgång ett testimonium, på hwilcket wid flera tillfällen hafwes afseende.

Och detta alt förmodar man så mycket nog grannare skola efter kommas, som det är grundadt uti Kongl. Schol-ordningen af år 1724, och således icke utan betydligt ansvar kan öfwerskridas. Gefle Schola d. 28 October 1778.

Eric Tegman.

Anders Ad: Grundén

S C H E M A.

Klockan		VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III et IV			
Mån- da- gen	I.	Äro alla tillstädes uti Bönen, hvarefter Lectionerna börjas	Catechismi Läran	Lemnas öfver alt denna timan Frihet och lof	Räkñas	Sjunges	Lemnas öfver alt denna timan frihet	M å l t i d s T i m a n	Skrifves efter förskrift.	Räkñas	Räkñas			
	II.													
	III.													
Tis- da- gen	I.		Catechismi Läran		Räkñas	Sjunges			Räkñas	Sjunges	Skrifves efter förskrift.	Räkñas	Lof	Räkñas
	II.													
	III.													
Ons- da- gen	I.		Bibliska Historien		Räkñas	Sjunges			Räkñas	Sjunges	Skrifves efter förskrift.	Framgifvas och rättas bref o. räkn.	Lof	Räkñas
	II.		Bibliska Historien											
	III.		Geograph. o. Samandraget af Vetenskap.											
Tors- da- gen	I.	Catechismi Läran	Räkñas	Sjunges	Räkñas	Sjunges	Skrifves efter förskrift.	Räkñas	Lof	Räkñas				
	II.													
	III.										Utgifves Stakning till bref o. räkn.			
Fre- da- gen	I.	Godenii Frågor.	Räkñas	Sjunges	Räkñas	Sjunges	Skrifves efter förskrift.	Räkñas	Lof	Räkñas				
	II.	Godenii Frågor.												
	III.	Geograph. o. Samandraget af Vetenskap.												
Lör- da- gen	I.	Bibliska Historien	Räkñas	Sjunges	Räkñas	Sjunges	Skrifves efter förskrift.	Räkñas	Lof	Räkñas				
	II.	Bibliska Historien												
	III.	Geograph. o. Samandraget af Vetenskap.												

h) Länsstyr. o. magistrat stödja folkskolan. 1788.

Præs d. 23 april 1788

Wälborne och Högwördigste Herr Doctor, Ärke Biskopp och Pro Cancellair, samt Commendeur af Kongl. Nordstjerne Orden, så ock Högwördige Herrar Doctores och Consistoriales!

I anledning af den anmodan, som Herr Doctorn, Ärke Biskoppen, Pro Cancellairen och Commendeuren, samt Venerandum Consistorium uti aflåten skrifwelse af den 31. sidstl. Martii behagat göra mig, angående Pædagogien här i Staden, har jag uti en med Gefle Stads Magistrat och 24 Äldste hållen sammankomst gor dt tjenlig föreställning om nyttan och nödwändigheten af berörde Pædagogie inrättnings befrämjande på det sätt som Herr Prosten Doctor Tegman föreslagit. Jag har ock dermed wunnit så mycket, at Staden tills vidare består tjenlige och nödige rum så wäl för Pædagogen som Pædagogien, samt at utwägar utses till anskaffande af Wed och Ljus för Scholæ rummet innan nästa winter inträffar, på thet någodt hinder för den angelägna barna underwisningen icke må upkomma. Så länge Pædagogen tillika förestådt Scholæ Mästare Sysslan wid Barnhuset här i Staden, och thär njutit kost och hus rum, har dess lön warit 400. D:r Kopparmynt: Men sedan han ifrån Barnhus Jnrättningen blifwit skild, har honom i ett för alt blifwit tillagdt ungefärligen = 1400. daler kopparmynt. Således äro dess förmåner förut någodt förbättrade, och blifwer det ännu mera derigenom, at han förses med frie hus- och Scholæ rum. Om alt thetta har jag skolat lämna Herr Doctorn, Ärke Biskoppen, Pro Cancellairen och Commendeuren samt Venerandum Consistorium, behörig underrättelse; och förblifwer med högaktning,

Wälborne och Högwördigste Herr Doctorns, Ärke Biskoppens, Pro Cancellairens och Commendeurens samt Venerandi Consistorii ödmuikie tienare

Carl Cronstedt.

Gefle Slott, LandsCancelliet den 21 April 1788.

Fredr. Ennes.

i) Rektor Selggren om apologistklassen 1843.

Denna klass, som numera upphört, besöktes under sista termin af sin tillvaro af 64 lärjungar. Detta icke obetydliga antal, skilnaden emellan de högstes och lägstes kunskaper samt den deraf följande mängden af lexlager gjorde, att den så mycket mindre kunde behörigen skötas af enda Lärare, som Vexelundervisnings methoden endast partiellt och

högst ofullkomligt kunde begagnas, i anseende till felaktig lokal och den största torftighet i undervisnings materialier. Som klassen likväl ägde den lyckan att äga flera nitiska och skickliga Lärare efter hvarandra, åtnjöt den allmänhetens förtroende och skulle utan tvifvel varit besökt af ett ännu större antal, om icke det fallit sig kännbart för många fattiga föräldrar, att på en gång åstadkomma de i Skolorningen bestämde inskrifningsafgifterna samt anskaffa de nödiga Läroböckerna. Ett annat skäl till detta förtroende var väl ock, att klassen hade inom sig sitt mål och omfattade en för arbetsklassen afpassad undervisnings kurs, efter hvars genomgående till och med flera, som ännu icke upphunnit den ålder, då man vanligtvis inträder i de närande yrkena, fortforo att begagna sig af undervisningen, för att derigenom vinna större fullkomlighet i ett eller annat kunskaps ämne.

Enligt Kongl. Maj:ts Nåd. Bref af d. 16 Nov. 1839 rörande ny organisation af Gefle Stads enskildta Läroverk för medborgerlig bildning, skulle den å H. Lärdoms Skolans stat uppförda Apologist-lönen öfverflyttas till den så kallade Profskolan. Till följe deraf upphörde Apologist klassen med slutet af sistledne Hösttermin och af dess lärjungar öfvergingo 8 till Athenæum och 35 till Profskolan.

Om denna sistnämnda, hvars egentliga ändamål efter de borgerliga undervisnings verkens genom högstb. Kongl. Bref fullbordade skiljsmässan från de lärda, lärare vara att förbereda till den högre borgerliga bildningen i Athenæum, till följe af sin organisation kan ersätta den gamla Apologist klassen, är en fråga, som det icke tillkommer mig att besvara.

Gefle den 14 Juni 1843.

J. Selggren
Rector Scholæ

BILAGA.

Uppgift om Apologistklassen vid Gefle Högre Lärdoms Skola från och med Läsåret 1833 till d. 15 December 1842. Uppgift om Lärjungar.

[I] Intagne i Läroverket under alla sammanlagda åren.

[A]Fördelning efter ålder. Under 10 år 28. Emellan 10—12 år 90. Emellan 12—15 år 71. Emellan 15—20 år 8. [S:a] 197.

[B] Fördelning efter stånd. Adelsmän (0). Prästbarn 3. Ståndspersoners barn 38. Af Borgare klassen 95. Af Arbets klassen 61. [Summa] 197.

[C] Fördelning efter bergning. Förmögne (0). Behållne 71. Behöfvande 109. Fattige 17. [S:a] 197. Summa af Inskrifna i klassen 197.

[II] Afgångne från klassen under samma tid Till Lärdoms Skolan 5. Till Athenæum och profskolan 43. Till andra Läroverk 6. Till näringarne 93. Utan angifven orsak 93. Döde 1. [S:a] 241. Summa af Afgångne 241.

Klassen upphörde den 15 Dec. 1842.

B II. REDOGÖRELSE, UTLÅTANDEN, REFORMKRAV.

a) Rektor till ÄB Swebilius 1687, 1690.

1) Behov, elevantal, sockengångsbrev, tionden etc.

Bärgningsvädret försenar matsäcken och höstterminen.

Högwyrdigste H:r Erchiebiskop, Gunstige Fader i Christo, och Högförnäme Gynnare

Ehuru wäl iagh weet och kan betänkia, det E:rs F:ge HögWyrd:t, så nu som alltid, är belastat med många och Höghwichtige, först i gemeen i anseende till heela vårt k. Fäderneslands, och sedan i synnerheet till detta förnämste stiftets förnämbiligast andelige, men der iempte och ibland tjemelige wälstånd ländande ärender; weet och det der hoos, att der wijd denne Preste möts tiden pläga både flere och trägnare infalla, så att iag medh rätta borde nu hafwa forsyyn före, E:rs Fad:ge Högw:t med denne min, kan skee, otijdige skrijfvelse att beswära: Doch icke deste mindre i anseende till E:rs F:ge Högw:ts Wår Trivial Schola här i Gäfwle så wäl som i synnerhet emot min ringa person ofta wijste Höga Gunst och serdeles bewågenhet drijstar iag migh wijd detta goda tillfälle /: då min trogne Collega Mag:r Laurentius Halenius till mötet resa måste /: Heela wår Scholæ stat, så wäl som Docentes & Discentes singulos, doch respective, effter hwars och ens meriter och skickeligheet, till det bästa recommendera. Och det gör Jagh för min person, såwäl som å mine Medarbetares wägnar, deste förtroligare som iag hoppas, att ingen oss för någon oreda, otroo eller oflijt i vårt Embete, med gott samwete beskylla kan. Scholans räkningar ståå alt richtige, warandes dee åhrligen af Pl. Rev:do D:no Præposito M. Wallin, effter min begäran, öfwersedde, och approberade. Informationen försummas ingaledes. Frequentia Discipulorum war förledne wår 206 personer, och på denna terminen ähro dee allerede wijd pass 100 igen komne, och in classe Rectoris circiter 20, som wijd Pingestijden wore 30. Och hade wäl dee öfwrige och warit här, om icke, Gud bättre! det swåre bärgnings wädret hade deras föräldrar alt här tills hindrat för matsäcken skull, hwilken omistandes är. Nu såsom min plicht och skyldigheet fordrar att E:rs Fad:ge Högw:t notificera om vårt Collegii tillstånd, så beder iag och här iempte ödmiukeligen än en gång det E:rs Fad:ge Högwyrd:t tecktes hafwa på oftamälte wår Schola och dem som der wijd troligen arbeta alltid ett gunstigt öga och oss så

wäl hoos Hans Kongl. M:t som sikh sielf och det HögW:ge Consistorium till alt gott Hafwa anbefallade. Officium Præsidiï till nästa Synodum Deo sic providente will iag mig påtaga der ingen mycket dignior det sökandes warder. Huru det är med Professione Poëseos Upsalensi hålles än i lugnet, och synes bäst att det lämbnas till Guds försyn och tiden, wore så Guds willia det iagh der till komme, skal iag genom Guds hielp så laga att Juventus Academica der af ingen skada taga skal. Hwar och icke wet iag det likwäl i E:rs Fad:ge HögW:t, näst Gud och Konungen, lærer hafwa en gunstgh Fader och befordrare. Vthi hwilken tanka iagh och näst troget anbefallande i Guds hand, städse förblifwer, och är Eders Fad:ge HögW:ts Ödmiuke Client och Tienare Dabam Gevaliæ 19 Sept 1687

Chr. Aurivillius

P. S. Reverendi D:ni Lectores hafwa ändtligen resolverat sikh att betala halfparten emot Scholan till klockowärkets uppsättiande hwilket eij war för mycket, emedan elliest klockan och urwäret sielf, hörer deras Stat ingalunda till, och dee lijkwäl i sitt collegio hafwa lijka stoor nytta der af som Scholan. ändoch Scholan har måst först tillsätta, jag och en god deel af mine ringa medel för hwilke man doch wäntar af Cl. Lectoribus i sinom tijdh skadestånd.

II Pastores i Rooslagen, som förtörnades öfwer dee Sochnebrief som effter wanligheten gofwos post terminariis, ut illi quidem appellat, hafwa låtit rätta sikh sedermera af Venerandi Consistorii för ledne winter ankomne brief, så att man nu icke förmodar något beswär der öfwer komma.

III Men frågas tienstödmiukeligast huru man skal betee sikh med H:r Wervier i Wesland, och Mons:r Magnus Christiernin i Söderala, bägge Bruksförwaltare Så wäl som wijd Axmar och Sundnes i Skogh och Hammarånger, om icke wore möjligt det E:rs Fad:gs HögW:ts censur der öfwer kunde komma, grundad på Kongl. M:ts gijfwne resolution, den wij hoos oss hafwer på det wij med dess större efftertryck må kunna sökia vår Gouverneur, som elliest af sin godheet mycket ståår på Scholans bästa. Causa est, att desse willia innehålla Cronotijonden af sijne brukshemman och dhe 6 öre silfwer mynt fattige Scholepiltar anslagne

Chr. Aurivillius

A tergo: Reverendissimo in Christo Patri ac Domino, D:o Olao Swebilio, S. Th. Doctori celeberrimo, Regni Sveciæ Archiepiscopo gravissimo, ut et Regiæ Acad. Upsal. ProCancellario amplissimo, Patrono meo et Promotori humilime suspiciendo, hæ veniant A Upsala

Submissè

M. Christoph. Aurivillij Breff om Scholestaten i Gefle. 1687.

2) Lärare tjänstgöra helst i gymnasiet. 1690. Skatt för 200 tunnor utebliven lönespannmål? »Jag gör nog rätt för det lilla jag får.»

Högwyrdigste i Christo Fader och Herre,

Nåd och wälmågo af Gud den allra Högste!

Ehuru wäl iagh ringa Client och tienare borde draga försyyn före Eders Faderlige Högwyrdighet, som dess uthan med många och wiktiga beswär är öfwer hopad, med denne min, kan hända, otijdige skriifwelse att bemöda: Doch förmodar iag i ödmiukheet att denne min dristigheet winner ursecht, emedan hon af ingen obetänkt dierfheet härflyter, uthan af skyldigt upsåt att wijsa min wyrdnad emot Eders Faderlige Högwyrdighets Högtbeprijliga Gunst och stora migh för detta bewijste wälgärningar; Såsom och der hoos, effter plicht låta weta huru med våra Collegiis för tiden tillstår så wijd Gymnasium som Trivial Scholan, hälst emedan tiden är nu inne, att publica exercitia på både ställen åter med alfwar måste företagas och driifwas. Här äre wäl nu nästan alle rumen både i Scholan och Gymnasio wärkeligen försedde med Docentibus allenast att ingen wiss är som läser in Theologia för Sahl. M. Hamarini änkias nåde åhr, hwilken Lection är lijkwäl för ungdomen den fornämste, och nödigaste. Jagh har wäl läsit förledne wårtermin uthi det stället med största flijt iemwäl och hösten tillförende för min K Syster uthi Sahl. Swågers Mag Schroderi lection, men tycker nu sedermera swårt falla att duplicare labores, som swåra nog blifwa, om bägge deelarna wäl, effter samwetet och Kongl. M:ts allernådigste förordning skola blifwa bestellte. Nu wille iag gärna anträda Lectionem Theologicam strax, och continuera det iag i wåras begynte, men hwarken Mag. Phragmenius som är ämbnad till min Successor wijd Scholan, eller Mag:r Torger, som ännu intet ordinarie rumm har tillträdt, willia beqwäma sikh att emottaga Scholæarbetet, med det wilkor att Phragmenius niuter sin Lectors lön, och iag min wijd Scholan, Han sköter externas curas wijd Gymnasium, såsom hoc tempore Rector, och iag wijd Scholan äfwen så: så att intet bytes meer än allenast Lexorna.

Mag:r Torger åter i åhr läser i Phragmenii ställe till hwilket han destinerad är, hwilket han och hälst will, tagandes skälig betalning af änkian i Hille, om dee kunna komma öfwerens Hwar och icke, kommer det till Consistorii arbitrerande Jag bekänner mig icke förstå för hwad orsak dee bägge så willia wäija Scholan, antingen det synes dem för gemeent eller for swårt, eller något annat förborgat. Ty, såsom iagh, Gudi lof, alltid har warit nijtisk om mitt anförtrodda embete, för-

sörrier iag det och i detta åhr det bästa iagh kan, och låter wederbörande så länge sköta Gymnasium, till dess tiden kommer, att iag det såsom ordinarie Lector tillträda bör. Doch synes tienligast, att lectio Theologica icke interrumperades med variante Lectioner och legendi methodo. Jagh kunde wäl och i åhr föreståå både, der den nådige Gud unnar hälsa och kraffter, men will det icke för Mag:r Torger skull, som och behöfwer något till sitt subsistence förwärfwa, iag och der emot behöfwer emellan det tröttsamme Scholæ beswäret någon hwijla. Men detta alt submitteres ödmiukel. E:rs Faderl. Högw:tz och Vener:di Consistorii gunstige förordning och behagelige slut; Hwilket Mag:r Phragmenius, som nu är för rest till Upsala, lærer kunna hämpta tillbaka.

Elliest hwad contributionens uthgijfwande wijdkommer, nembligen 10 penningen, anten den skal uthgåå effter Stat eller wärkelig inkomst, så war fuller Mag:r Rönqwist så godh och swarade oss det, som wij af E:rs F:ge Högwyr:d:t sielf så wäl som vår Ehrewyrdige Inspectore mundteligen hördt, wara wijd senaste Rijksdag aftalt, och öf:r alt practicabelt, att den uthgijfwes effter inkomsten, som wij wärkeligen niuta, och icke effter, den så kallade, Staten; ty det är klart, att ingen wissare Stat är giord för oss än den Gud af Himmelen uthwärfkar på Jorden, och der oss af Höga Öfwerheeten allernådigtst anslagne Kyrkio herbergen inkommer. Men Cronones upbördsmän achta sådant intet, uthan hoota oss med pantning, der wij icke wijsa vidimerat extract af Rijksdags protocollet, samt Kongl. M:tz och Statz Contoires skrijftelige resolution och förklaring, hwar på dee och uthwärfkat H:r Gouverneurens Wellings ordres. Det lærer förfarenheeten, att, när det fattas, är ingen som fyller up skadan, men om Gud gijfwer någon gång lijtet öfwer /:hwilket doch förledne åhren icke skedt är, besynnerlig på Scholæ-Staten:/ har man icke ondt effter afwundsmän, wij mistade tillhopa bägge collegia, för 2 åhr sedan, wijd pass 240 T:r för hwilke lijkwäl än fordras contribution oachtadt wij för det wij wärkeligen niutit vår skyldigheet öfwer och icke under till Cronan riktigt clarerat hafwom: ty beder iag på mina och mina medbröders wägna, om ett gott råd och bijsånd här uthinnan. Dessuthan synes och nogh swårt för Collegis Scholæ att dee ansträngias till contributionens erläggande der lijkwäl Kongl. M:t allernådigtst tillsagt dem förökning på deras ringa löön, der medel kunde wijsas, nu wore önskeligit om lönen icke kunde ökas att uthlagorne ex æquitare remitterades. Är och ondt för Rectore Scholæ när han, såsom under tiden behöfwes, förmanar en Collegam om sin embetes plicht, få höra det igen, iag gör nog rätt för det lilla iag får.

Detta alt haf:r iag med ödmiuk wyrdnad welat E:rs Fad:ge Högw:t andraga, förmodandes att denne min drijstigheet som på gemene bästa

merendels syfftar, gunsteligen uptagen och här på ett faderl. Swar meddeelt warder.

Jagh önskar och beder sluteligen, det Gud alzmechtig nådel. täcktes E. F. H:t uthi dess höga ålder, under en så swår embetes börda, med sundheet och kraffter uppehålla, samt heela den HögEdle Familien med alsköns wälsignelse rijkeligen bekröna. Befallandes uthi E:rs F:ge Högwyr:tz gunstige minne och befordran, iag mig och dee mine till det bästa, med ödmiuk begäran det E:rs Fad:ge Högw:t migh wijd tillfälle hoos H:s Kongl. M:t nämpna täcktes, såsom en godh och mächtig Patron, och icke undfalla den som städse är och warder

E:rs F:ge Högwyr:d:ts Client och ödmiuke Tienare
Gäfwle raptim 20 Aug. 1690

Chr. Aurivillius

b) **Rektor Unonius reformkrav och redogörelser inför Domkapitlet 1696—1697, 1712.**

1) *Rätt grammatik! Rätt lärare! Rätt lönespannmål!*

20 Jan: 696.

Högwördigste Fader Vthj Gudi, Sweriges rijkes ErchieBiskop,
samt des respective Consistoriales, Höggunstige Befordrare.

Eder Faderlige Högwördigheets samt V. Consistorij twenne högförnämne Skrifwelsser bleefwo mig i dag medh Påsten inhändigade, den ena af det innehåldh, iag i Vnderdånigste föllie af Kongl. Maij:ts allernådigtste befallning, som Copialiter medhfolgde, Skal med det fördeligaste inkomma medh de Privilegier, Constitutioner och resolutioner, som Gefle Schola tijdh effter annan af höga öfwerheeten kunna wara förlänte; den andra af det begreep, iag i Vnderdånigste anledning till Kongl. Maij:ts allernådigtste Schole ordning Skal antaga i Scholen Donatum och Tideri Grammaticam, och ingalunda tilldeehla Collegis nogot augment af ScholePennigarne. Hwilcket iag Skal ställa mig så wida som giörligit åhr, till hörsam effterrättelsse. Men som större deehlen af Schole Piltarne nu läst de andra Grammatiquerne, fruchtar iag medh rätta, om iag ex abrupto Skulle afskaffa dem, och nu straxt inrätta de andra, att Poikarne Skulle taga en odrä- och obootelig Skada, och Kongl. Maij:t intet winna genom sin allernådigtste förordning sin förnämsta intention, neml. Ungdommens Skyndsamma befordran Vthj Booken. Hwarföre håller iag, doch oförgripeligen till Eder Faderlige Högwördigheets närmare mogne ompröfwande och omdöme, nödigt, att de som wänt sig wedh de förre, de intet Confunderas medh desse nyss förskrefne, effter de på den händelssen Skulle råka i owisshet

om allting, och intet wetta sielfwa, hwarest de wore, och att de som nu sedermera komma till Scholan de hållas till de föreskrefne, hwarigenom Kongl. Maij:ts nådigste willia icke allenast får ett nöje, vthan och Ungdommen i sin information ingen förminskning och Skadelig afsaknat.

Collegas beklagar iag, som nu intet kommer att niuta det wanliga augmentet af ScholeCassan effter dyra tiden trycker dem, och de medh swag löön ähre försedde, den de doch merendeehls dessvthan af diäkne-Penningarna bekomma.

Skulle och Mons: Andreas Torstenson och Olaus Wederman till öfwerflödh haa den Sorgen, att Eder Faderlige Högwördigheet och V. Consistorium intet Skulle willia kasta gunstiga ögon på dem, och hielpa dem till Sucession effter herr Lars Tiälberg, så ähr lätt att sluuta att all lust för Vngdommens nytta lärer förgåå dem, effter de see sig på intet sätt komma att niuta Kongl. Maij:ts allernådigste löffte om forderson promotion, till godo. Jag brukar ingen widlöfftigare deduction, Vthan Vnderkastar altsammans Eder Faderlige Högwördigheets och V. Consistorij gode försorg och högförnuftiga disposition, och näst Guds trogne anbefallande, in till min dödsstundh medh särdeles respect förblifwer Eder Faderlige Högwördigheets och V. Consistorij Hörsammeste tienare

Johan Unonius.

Gefle d. 20 Jan: A:o 1696.

11 Aug. 697.

Högwördigste Fader utj Gudj, Sweriges Rijkets ErchieBiskop, höggunstige Herre HögErewördige och mycket höglärde herrar Consistoriales, högförnäme befördrare.

Emedan tiden nu snart inkommer, på hwilken wij i förmågo af Kongl. Maij:ts allernådigste Scholeordning, om hälssan och lijfwet är, åter böra antaga våra exercitia publica, och nödigt will wara för ungdommens bättre Skiötzell att nogon som Vicarius |iag Supponerar Eder Faderlige Högwördigheet och V. Consistorium unnar af wanlig gunst änckian nådeåår:| in till des tiden kommer som nogon ordinarius effter sin fullnacht sig samma syssla antager, Sahl. Mag. Wretmans ställe företräder; Altså är till Eder Faderlige Högwördigheet och V. Consistorium min ödmiuke böön och begäran, Eder Faderlige Högwördigheet och V. Consistorium tächtes draga den goda försorgen, att nogon god och tienlig Man interimswijs kunde blifwa Constituerad, som emoot billig recompense och wedergjälning part toge utj beställningen, på det att den Spåde ungdommens tijdh intet kommer att taga nogon skada, eller arbetet en alt för tungt giöres.

Sedan haar iag till att klaga huru som Tideri Grammatica intet giärna will låta sig igien inrättas utj vår Schola, effter mästa parten, som komma i Scholen ha läst den andra, och många så dristige äre, att de säga, att om den blir antagen, de intet willia låta sina Barn gåå i Scholen, effter de meena sina Barns opkomst genom den långa wägen blifwa efftersatt, der doch den kunde befordras, om man ginge den här in till banade wägen; Gudh weeth huru iag skal bära mig åt? Giärna will iag effterlefwa befallningar, men hindren willia det samma intet tillåta.

Elliest skulle Eder Faderlige Högwördigheet och V. Consistorium iag utj ödmiukheet bedia, Eder Faderlige Högwördigheet och V. Consistorium tächtes Saaken hoss Landshöfdingen utj Uplandh Wälborne H. Hoghuusen der hän disponera och drifwa, att diächnePenningarne effter den method som här utj länet och de Sochnar, som utj Wesmanlandh ligga under denna Schola är want, måtte fåå upbäras af Sexmännen och sedan mig tillhanda Skickas genom Pastores, och det i förmågo af Konung Gustaf Adolphs resolution de A:o 1624. Jag weet wäl att i fiool utkom en resolution till Upsala, att Penningarna allenast på twenne terminer af gässarne skulle uphämtas, men som denne anseer nogre missbruks afskaffande, synes hon intet angåå, mindre obligera oss, som utj möijeligaste måttan hafwa hållet oss effter der uppe högst bem:te resolution de A:o 1624, hälst medan wij här utj Norlanden måste giöra räkning för samma Penningar till Kongl. Cammaren, som andre Cronobetiente, som nogon upbördh under händerne hafwa, och för den skull intet drista oss att betroo nogra Poijkar des optagande. Och der andre skola Colligera dem, giöra de det intet utan löön, hwartill man doch intet tillståndh hafwer, så att man på sådan händelsse hafwer sig att befara för observation i längden. De Sochnar som under Gefle Schola i Uplandh sortera, äro fölliande, såsom Elfkarby, Wessland Tälffta, Löfstadh, Hålnäås, Tegelsmora, Danmora och Fillmen. Och på det Eder Faderlige Högwördigheet må see innehället af offta högstbesagde resolution, Skickar iag den Copialiter öfwer, som iag den finner wed Scholeacterne, i den ödmiuke förhåpning, Eder Faderlige Högwördigheet och V. Consistorium saken sig höggunstigt till befordran antager, på det iag, som täncker giöra min ytersta flijt, att alt riktigt skal tillgåå, intet må utj längden emoot min förtienst komma att häffta för nogon widlöfftigheet. Och iag näst Guds trogne anbefallande förblifwer in till min dödsstund med wördsam respect Eder Faderlige Högwördigheets och V. Consistorij Hörsammeste tienare

Johan Unonius.

Gefle d. 9 Aug: A:o 1697.

2) Arbetsredogörelse av Rektor J. Unonius 1712.

I översättning av Rektor N. J. Lundqvist, Stockholm.

Vördnadsvärde Fader, Högvördigste Herr Ärkebiskop, Höge Beskyddare!

Då Ni, Högvördigste Herr Ärkebiskop, helt nyligen nått denna höjdpunkt av kyrklig värdighet, vadan Ni på grund av tidtrång och viktiga göromål ännu ej hunnit bli underkunnig om tillståndet i stiftets alla kyrkor och skolor, har jag ansett det tillhöra min pliktskyldiga vördnad mot Eder, högvördige Fader, såsom skolornas näst Gud och Konungen högste tillsyningsman och vårdare, att i korthet och så att säga i en tabellarisk översikt framlägga hela vår skolas plan och organisation, i akt och mening att det, som möjligen brister i undervisningens metod och anordning, måtte varda fullständigat och att de mindre gagneliga och uppbyggliga anordningar, som möjligen insmugit sig på grund av den mänskliga svaghetens hemfallenhet åt misstag och urspåringar, måtte genom vederbörlig rättelse hävas, på det att det gagneliga verket måtte bedrivas med tillbörlig flit och aktsamhet och, såsom sig bör, vara inriktat på Guds namns förhålligande och lärjungarnas hälsosamma undervisning.

Men för att min framställning ej måtte råka in på bisaker och därmed komma av sig vid ingången, griper jag mig genast an med mitt ämne. Man bör alltså veta, att skolan här i Gefle är uppdelad i sju klasser. Undervisningen uti den högsta av dessa delar jag med konrektorn höglärde magister Anders Montin, den där sedan länge har ett gott namn hos alla välsinnade på grund av den ovanliga lärdom han ådagalagt i många stycken och på grund av sin oförvitliga vandel. De dagliga lektionerna ha vi så uppdelat oss emellan, att den ene uppehåller undervisningen under förmiddags-, den andre under eftermiddagstimarna. Jag tolkar Wossius' prosodi för mina lärjungar, och för att anledning må givas dem att på ett mera fruktbringande sätt tillägna sig dess regler och föreskrifter, fogar jag därtill läsningen av en skald, för att de vid skanderingen och redogörelsen för versbyggnaden må få pröva sin begåvnings och sitt minnes krafter. Och eftersom latinska språket är föreningsbandet för hela Europa och alla mera hyfsade folk och är det språk, på vars blad alla lärda män ha samlat alstren av sin lärdom, har jag efter avslutandet av Curtius företagit till behandling Ciceros brev i Junius' upplaga. Väl vet jag, att studiet av Justinus' historiska sammandrag är föreskrivet enligt kursplanen i nådiga Kungl. Stadgan, men då detta arbete på grund av brist på exemplar här ej är tillgängligt, har för denna gång så ej kunnat ske, som föreskrivet är. Än vidare,

enär särskilt de så kallade lärda språken äro med varandra förenade i ett lyckligt äktenskapsförbund, har jag ansett mig böra medtaga även grekiskans studium. Då emellertid lärjungarnas ännu outvecklade begåvning, något som en lärare måste taga stor hänsyn till, ej tillåter mig några strövtåg in på profanförfattarnas domäner, har jag inskränkt läsningen till Nya Testamentet, och efter att i varje vers ha efter måttet av mina svaga krafter såväl på latin som på modersmålet uttryckt Den Helige Andes mening, har jag granskat de enskilda orden med hänsyn till de grammatiska reglerna, detta i den tron att de på så sätt skulle bli desto mer förtrogna med saken. Med iakttagande av ordningsföljden har jag för närvarande före Pauli brev till filipperna. Därifrån har jag övergått till retoriken och har därav meddelat så pass mycket, som jag ansett vara lärjungarna fullt nog såsom första lärospån, enär de ju längre fram i mån av tilltagande ålder och förståndsgåvor bli i tillfälle att inhämta det kunskapsmått, som bidrager till mognare insikt i detta ämne. Men då denna undervisning skulle bli av mindre värde och hastigt glömmas bort, om ej samtidigt något tal utlades, där tillfälle gaves att följa spåren av retoriken under vederbörligt anförande av dess regler, brukar jag grundligt analysera något tal av Cicero, för att därmed dispositionens inre sammanhang må varda klart och framställningsformens möjligen befintliga glanspunkter i gestalten av troper och figurer få sin vederbörliga rubrik och sin behöriga plats. Men i den tanken att allt detta till intet gagn inhämtas, om ej fromhet bibringas lärjungarna, genomgår jag huvudpunkterna i den kristna läran efter salig dr Haffenreffers kompendium, detta enligt kursplanen i Kungliga Stadgan, varvid jag med all flit har för ögonen, att sammanhanget mellan de inbördes — likt länkarna i en kedja — sammanhörande artiklarna ställes lärjungarna för ögonen, att ordens innebörd skall grundligare förstås, insättas i sin rätta användning och vart och ett för sig bestyrkas med vittnesbörd ur Den Heliga Skrift, som ju är det oförlikneliga rättesnöret och den enastående måttstocken för avgörandet av alla tvistiga frågor. Och för att lärjungarna ej måtte sakna tillfälle att öva sin latinska stil, håller jag två gånger i veckan sådana övningar, och i den mån jag och de ha tid därtill, fördubblar jag min möda, för att de än grundligare må få vänja sig vid detta språk, som utgör den grundval, varpå den övriga lärdomsbyggnaden uppföres.

Min förut nämnde ämbetsbroder sköter troget sitt Sparta, han är nämligen helt upptagen av att pränta i lärjungarna grekiska grammatiken efter den här i Sverige vedertagna författaren, och för att lärjungarna måtte desto hållfastare inprägla i minnet hela lärobyggnaden, har han efter den fullständiga genomgången av hebreerbrevet, som han först upptagit till tolkning och analys, nu gripit sig an med Jakobs

brev, vilket vänder sig mot de falska kristna, villkas tro består allenast i munnens bekännelse, allt medan de i hjärtat ingen aning ha om vad verklig tro är: därav får han anledning att visa, huru tron är verksam genom kärleken, denna moder till alla goda verk. Och emedan vi med ledning av erfarenheten lärt, inhämtat och förfarit, huru svårt det är att riktigt lära sig det latinska språket, har han ansett sig böra nedlägga arbete på att inpränta hos lärjungarna också detta genom att ömsom explicera Cornelius Nepos, denne författare av tuktad latinitet, och Terentius, denna siren av samma välljudande språk. Men enär denne senare, som velat giva en verklig spegelbild av människolivet och som allmänt uppföres på scenen, i sitt trogna återgivande av människornas sätt att vara mången gång inblandar sådant, som kan vara till anstöt för anständiga öron, särskilt då det gäller ynglingar, vilka dessvärre ha alltför lätt att störta ned i lastens bråddjup, giver han somt genom en grannlaga tolkning en vändning i oskyldigare riktning, annat åter, som icke genom någon än så lämplig tolkning låter sig mildras eller omformas, utelämnar han alldeles. Han gör sig också all möda att tukta lärjungarnas stil efter mönstret av dessa författare. Men nu nog sagt om vår klass.

Den närmast följande avdelningen har till föreståndare herr Gustav Hammarin, en man, som i fromhet, lärdom och undervisningsskicklighet har få sina övermän och som under två konrektorsledigheter uppehållit befattningen ifråga, varjämte han vid Upsala akademi energiskt försvarat en av honom själv författad avhandling, innehållande praktiska satser om Genesis (1 Mosebok). Han har redan långt före detta förtjänat att uppflyttas i en högre läraretjänst, enär han i fulla 15 års tid kvarstått på sin nuvarande plats utan att ha velat eller fortfarande vilja undandraga den sina krafter. Efter att ha behandlat den först påbörjade Cornelius Nepos har han ansett utläggningen av Stephanus' Colloquia åligga honom, eftersom denne i sitt arbete har låtit de mest utsökta latinska språkregler inflyta och behandlar frågor i allra närmaste samband med ungdomens gagn. Därjämte belyser han på ett ledigt och för lärjungarna fattbart sätt högvärdige biskopen salig d:r Joh. Gezelius' grammatik, varvid han med krita på tavlan uppvisar, huru bokstäver, som man skriver, vid uttalet assimileras, förändras vid sammansättning, huru nomina skilja sig i kasus i de 10 olika deklinationerna, huru det ena härledes ur det andra, huru nomina indelas i vissa numeri, om tempus- och modusbildningens växlingar i de s. k. konjugationerna och vilket det inbördes sammanhanget dem emellan är, huru orden sammanföras till perioder och huru sådant, som lätt sammanblandas hålles isär med hjälp av accenttecken, som utsätts ovanför raderna, och flera liknande frågor, som visserligen i och för

sig kunna anses vara av ringa vikt men dock i hög grad bidra till en djupare uppfattning av detta nödiga och nyttiga språk. Och för att lärjungarna måtte få tillfälle att lära ännu ett språk, har han börjat behandla Johannes' evangelium, klargör det med tillbörlig trohet och flit och inför lärjungarna däri. Även låter han dem fyra gånger i varje vecka översätta temata från modersmålet till latin, vilka han sedan omsorgsfullt filar och rättar.

Satt att undervisa i tredje klassen är herr Jonas Collin, som jämväl är prästvigd och som från undervisningen i lägsta klassen, vars ledning ursprungligen anförtrotts honom, befordrats till undervisningen i nyssnämnda tredje klass. På honom vilar ansvaret för att lärjungarna noggrannare undervisas i latinsk grammatik och syntax och på ett mera givande sätt införas i latinets andemening. Till den ändan begagnas fortlöpande Corders Colloquia, och för att icke det oavbrutna sysslandet med ett och detsamma skall väcka leda, utlägger han till behaglig omväxling, som förtager lojheten, Catos i sanning härliga sånger och tillser, att de utantill uppläsas. Ur katekesen av Herrens utkorade redskap salig Martin Luther inpräglar han trons väsentliga huvudpunkter med tillägg av frågorna och svaren, så ock det allmänt erkända arbete, som vår förre högvärdigste ärkebiskop salig d:r Olof Svebilius till gagn och uppbyggelse för alla kyrkor och skolor författade enligt Den Heliga Skrifts osvikliga rättesnöre eller enligt de urkundsamlingar (= bekännelseskifter), som innehålla bidrag till tron, fromheten och sedligheten. I denna klass göra lärjungarna sina första lärospån i grekiska språket och få vänja sig vid små latinska övningskrivningar. Collin har ägnat sina krafter till de lärjungars fromma, som äro i femtonårsåldern eller därutöver.

Efter denna klass kommer i vederbörlig ordning den allmänliga s. k. apologistklassen, för vars handledning svarar herr Kristofer Mört, vars make i fråga om aritmetik eller räknekonst Gefle skola icke haft och kanske ej heller skall få efter dennes bortgång eller avgång. Hans uppgift består huvudsakligen i att lära ungdomen konsten att räkna och skriva samt att bibringa dem trons huvudpunkter. Alla dessa uppgifter fullföljer han till stort gagn för lärjungarna och stor heder för sig själv.

Nu följer den femte klassen i ordningen, som förestås av herr Lars Regner, helsinge till börden, en man som av naturen är skapad att undervisa ungdom och som i åtta års tid med oförtröttat nit och arbete har strävat med den uppgiften. De lektioner, som hållas här, sammanfalla till stor del med dem, som enligt vad ovan sagts hållas i närmast högre klass, med undantag av att Catos sånger och grekiskans grunder här ej föreläsas.

Härefter följer den sjätte klassen, vilken herr Petter Stiernman ägnar sina krafter. Denne är visserligen ej särdeles lyckligt utrustad men har dock, så gott han kan, i 8 1/2 års tid strävat med detta mödosamma arbete och efter måttet av de krafter, som Gud honom förlänat, sökt tjäna de ungas bästa. Jag måste också giva honom det vitsordet, att han håller sig nykter och aldrig försummat sin tjänsteplikt. I denna klass består arbetsuppgiften först och främst i att lära sig förstå latinska grammatiken och syntaxen och att läsa den lättfattligare början av Corders Colloquia, som läraren tolkar, varefter han kräver redovisning av sin egen tolkning, varvid han ånyo genomgår alla såväl nomina som verb jämte övriga ordklasser och satsdelar i enlighet med de grammatiska och syntaktiska reglerna. Även i denna klass företagas dels åtskilliga svenska stycken och verser för översättning till latin, dels, regelbundet på vissa bestämda dagar, katekesförhör.

Efter denna avdelning kommer sista eller sjunde klassen, som herr Kristiern Örn leder, en ung man, utmärkt av hovsamhet och trägen flit i undervisningen. Han har i nära tre år uppehållit denna befattning och har i hela sju års tid lett koralsången. Det är emellertid att märka, att denna klass ej kan i ålder mäta sig med de övriga utan inrättades på den högvärdige förre ärkebiskopen saligen avdöde d:r Olof Svebilius' initiativ och beslut då nämligen denne hörde, att lärjungeantalet var så stort och arbetsbördan så tyngande och överväldigande, att den ej kunde uppbäras av en enda mans arbetsförmåga, ansåg han sig böra till raden av övriga klasser föga även denna. I denna avdelning införs lärjungarna först i de första grunderna av språkstudiet, fortskrida därefter undan för undan till att läsa salig Luthers katekes och den kyrkliga sångboken. Efter avslutandet härav införs de i latinsk satsbildning och läsning och äro därmed lyckligen rustade att övergå till läsningen av Wossius' grammatik i magister Daniel Helsingius' förkortade upplaga att först läsas innantill och sedan uppläsa utantill. Detta om klasserna var för sig.

Vad angår skolan som helhet, förrättas bön varje dag klockan 6 om morgonen och klockan 5 om aftonen efter arbetets slut. Men intet kapitel i bibeln föreläses vid första ankomsten till skolan om morgonen, något som före min rektorstid var brukligt, utan detta uppskjutes till klockan 10, varmed vinnes, att ingen arbetstid tages från övriga lektioner och icke desto mindre denna uppbyggliga gärning kan försiggå. Likaledes ha vi klockan 5 om eftermiddagen god tid till andaktsövning. På onsdagarna från klockan 12 ända till klockan 2 undervisas dels lärjungarna i vår klass av apologisten i räkning, dels den närmast följande klassens lärjungar men detta av sin egen lärare.

Vad angår antalet och anslutningen av lärjungar, måste med beklagande fastslås, att antalet under en lång följd av år gått starkt tillbaka, detta på grund av det offentliga nödläget, medan det däremot före början av detta förödande krig och inträffandet av övriga hemsökelse ofta steg till omkring 300. Dock har jag nu allt skäl att lyckönska oss: sedan nämligen den gudomliga godhetens ymniga regn att jag så må säga fuktat landet med en rikare välsignelse, än när Jupiter sänkte sig i Danaes sköte i form av ett guldregn, har det förra antalet ökat med över ett femtiotal gossar, utan medräknande av dem, som med full säkerhet kunna beräknas dessutom infinna sig under detta kvartal. Med ledning av gjord beräkning beträffande totala lärjungeantalet har jag kommit till den bestämda slutsatsen, att det uppgår till 183. På denna sådd, hoppas jag, läser nog följa en än rikare skörd, eftersom av den lyckliga början den slutsatsen låter sig dragas, att föräldrarna allestädes med hänförelse bestämma sig för att ånyo helga sina barn åt Gud, vars gåva de äro.

Jag borde nu avsluta min framställning (egentligen: sätta taknocken på stugan), i all synnerhet som jag har allt skäl att befara, att jag genom alltför stor långträdighet redan brutit mot den ödmjuka och djupa vördnad, som jag är skyldig Eder höga person, men då jag nu drager mig till minnes, att jag ännu ej berört det underhåll och lönevederlag, vi för våra tjänster åtnjuta, tillförser jag mig, Högvärdige Fader, av Eder godhet, som redan länge varit beprisad med en välförtjänt berömmelse, stigande ända till himmelns skyar, och som inför eftervärlden skall stiga till samma höjd, att Eders Högvärdighet ej skall misstycka, om jag korteligen berör även detta. Man bör alltså veta, att ej alla lärarna ha det därvidlag lika ställt, enär jag, konrektorn och apologisten få lönen utbetald i spannmål, i det att vi av Konungen i nåder fått oss anvisade tre socknar i Helsingland, nämligen Skog, Söderala och Regnsjö, vilka erlægga den del av tionden, som eljest skulle inflyta till kronan, och det med den fördelningen att 120 tunnor spannmål äro anvisade åt rektorn, 70 åt konrektorn och 30 åt apologisten, dock med den inskränkning att om skörden slagit mindre väl ut och dyrtid därför är för handen, en motsvarande löneminskning inträder. I Regnsjö ha vi dock icke rätt till mer än 2/3, emedan återstående tredjedel går till Hudiksvalls skola. På herr Gustav Hammars lott ha kommit tre församlingar i Gestrikland, nämligen Ovansjö, Ockelbo och Valbo, av vilka i rent tal skulle till honom inflyta 84 daler s. m., om nämligen alla fullgjorde sina skyldigheter. Men det förtjänar att med beklagande nämnas, att många bönder nu för tiden äro antingen så utarmade eller så fulla av tredska, att de ej kunna eller vilja göra sin skyldighet. Därutöver skulle han av kunglig nåd årligen av statsmedel ha ett lönetillägg av 100 daler k. m., men fastän denna

summa utgår av bestämda intäkter, uppskjutes dock utbetalningen på två år eller mera, varunder kollegorna, som med rätt stor svett och möda arbeta för sitt uppehälle, ha att kämpa med trångmål och fattigdom. Önskvärt vore, att bot kunde rådås härpå.

Näste man efter honom, herr Jonas Collin, har likaledes tre socknar i samma landskap, nämligen Hedesunda, Färnebo och Årsunda; den därifrån uppburna summan plägar uppgå till bortåt 74 daler s. m., vartill komma 50 daler k. m., likaledes av statsmedel.

Näste man, herr Lars Regner, får sin lön från en socken i östra Helsingland, nämligen Bollnäs, som brukar utgöra en summa av 44 daler, varje daler i värde motsvarande tre daler k. m. Även han har ett lönetillskott av 50 daler k. m., utgående av statsmedel.

Näste man, herr Petter Stiernman, plägar uppbära sin lön av två socknar i Helsingland, nämligen Segerstad och Hanebo; beloppet därav brukar uppgå till 28 daler s. m., vartill komma 50 daler k. m. av statsmedel.

Pedagogen herr Kristiern Örn har sina lönesocknar i Uppland, nämligen Vessland, Hållnäs och Dannemora. Alla inkomster, som dels tillfalla lärarna, dels inbetalas till skolans kassa att sedan fördelas bland lärjungarna, uppgå till en summa av i runt tal 765 daler s. m.

Härtill komma två ledare, den ene för koralstången, den andre för flerstämmig sång. Den senare är nu död och har ännu ej fått någon efterträdare; jag räknar då icke, att förut nämnde herr Kristiern Örn provisoriskt övar gossarna, för att de icke skola alldeles glömma bort konsten. Även dessa båda ha vissa bestämda lönesocknar sig anvisade, från vilka den förre brukar ha en inkomst av 34, den senare en inkomst av 12 daler s. m. Även dessa båda ha lönetillskott av statsmedel.

Men jag har goda skäl att befara, Högvördigste Herr Ärkebiskop, att jag redan länge genom vidlyftighet rätt mycket brustit i vörndnad mot Eder godhet och gjort mig förtjänt av att få denna låt vara nödiga framställning helt lämnad åt glömskan, och därför låter jag pennan vila, i det jag av innersta hjärta beder, att Gud, som allsvåldigt styr människornas öden, måtte nådeligen bevara Eders Härlighet, Högvördigste Herr Ärkebiskop, från allt ont, låta Eder leva till barnabarns tid, att Ni, Högvördigste Herr Ärkebiskop, med samma kraft, varmed Ni redan börjat det, måtte allt framgent främja den svenska kyrkans intressen, att Han måtte stärka Eder hälsa, till dess att Ni, mätt av år och med en rik skörd av förtjänster om kyrkan varder upptagen i de saligas samfund i himmeln. Det beder den, som ödmjukligen och med all hjärtas hängivenhet skall in i döden vara, Vörndnadsvärde Fader och Högvördigste Herr Ärkebiskop, Eder ringaste pliktskyldige klient
Uppsala den 22 februari 1712.

Johan Unonius.

c) D 6/8 1712: Gefle rätte sig efter Uppsala!

Mera plats för läroverksstadgan, minnesböcker, koncentration!

Grekiska och latinska samövningar! Tätta repetitioner!

Låt lärjungarnas utvecklingsgrad vara normerande!

... §. 12. Handlades om Lectionerna wid Trivial Scholan i Gefle, och aktades för godt, at de, så mycket som möjligit är, lämpas och rättas efter det, som wid Scholan här uti Upsala nu nyligen blifwit förordnat, neml.

I. At Scholæordningen presse skal efterföljas, och hwarken flera eller färre stycker, än samma ordning innehåller, ungdomen föresättias.

II. At icke alla the böcker, som ther nämnas, tillika skola Piltarne föreställas, utan så mycket som af them successive kan fattas, och af Præceptoribus grundeliga förklaras, så at det ena stycket följer thet andra.

III. At Græcæ och Latinæ lingvæ exercitium altid conjungeras måste, och det förnäml. förehafwes, som kan finnas aldramäst lända til Piltarnas förkofring in cognitione et usu harum lingvarum, hwartil crebra regularum repetitio et Stili emendatio behöfwes.

IV. At i Classe suprema, derest Scholæpiltarna kunna wara utaf mognare förstånd, bör Rector och Conrector på Odens- och Lögerdagar, alternis vicibus repetera med sin disciplar hwad som om weckan utaf Bibelen läsit är, emedan, utan sådant repeterande är lectio Biblica merendels fruchtlös, men blifwer mycket nyttig, om hon skier träget och tydeliga.

V. At Rector och Conrector, i stället för något mindre nödigt, som de här in til kunnat läsa, til efwentys af Auctoribus Latinis, utse sig hädanefter hwar sina stunder til at läsa, nemligen den ena Galateum de moribus, och den andre sententias Græcas Upsaliæ nuper impressas.

VI. At i Classe tertia, i stället för det de härtills läsit Cornelium Nepotem, eller någon annan Latinum Auctorem, hwaraf the ännu icke kunna hafwa särdeles nytta, de hädanefter läsa sententias Ludovici Vives, sive Introductionem ad sapientiam, som kunna them mera gagna, och at fördenskuld Scholæpiltarna tilhållas måtte, sig dem samma at förskaffa, efter som de ock til den ändan uplagde blifwit.

VII. At man änteligen läser Compendium Logicæ sive Aurivillii sive Boëthii, så at Gåssarna lära åtminstone Definitiones et Canones.

c ^{1/2}) Statistik rörande trivialscolelever, fäder och lärarelöner; ht 1748.

Av utgivaren sammanställd ur Rektors redogörelse inför uppfostringskommissionen av 1745.

Skolklass	M å l s m ä n n e n s y r k e n e l l e r s t ä n d																									
	Borgmästare	Häradsövding	Kyrkoherde	Apotekare	Stadskirurg	Stadssekret.	Länsman	Komminister	Bruksjätteman	Borgare	Handlande	Bonde	Skomakare	Skeppare	Snickare	Murmästare	Smed	Tullkarl	Förare	Klockare	Skeppstimmerman	Slottsvaktmästare	Kyrkovaktare	Soldat	Trumslagare	Antal målsmän
IV					1		1			1	2	2			1					1	1	1			1	12
III	1	1	1	1		1		3		2	1									1		1				14
II		1					1		1		1	1	1							1			1	1	1	10
I								1	1	2	5	1				1	4	4						1		20
S:a	1	2	1	1	1	1	2	1	5	2	6	9	2	1	1	1	4	4	1	3	1	1	1	3	1	56

Skolklass	Elefant	Lärj. ålder		i genomsnitt	L ä r a r n a s l ö n e s ä d	
		lägsta	högsta		Rektor	Konrektor
IV	12	12—18	15		120 tr (2/3 korn, 1/3 råg)	
III	14	10—15	13		70 » (» » » »)	
II	10	12—15	13 ^{1/3}		Kollega III 15 » augment av bibeltryckstunnor	
I	20	8—15	12	»	II 11 » fyra fjärdingar av »	
				»	I 11 » spannmål av bibeltryckstunnor	

d) Episcopal examen i skolan 1752. Utmotande »snilleval» och betald »liksång».

1752 d. 27 Oct. post merid. behagade Erchiebiskopen Herr Doctor Henric Benzelius träda up i Scholan, och göra sig den mödan at sielf anställa förhör i alla classerna, begynnandes med Classe Rectoris, ther discentes blefwo förhörde uti Theologien och Grekiskan, sedan uti 3:die Classen, ther superiores läste uti Cornelius, och inferiores Grekiskan; thernäst i II:da förhördes the uti Swebilii Catheches, så väl som i I:ma, och aldrasidst i Classe Apologistica, hwarest the räknade wid bordet, och framwiste sina skrifböcker i Debet och Credit. Uti

alla Classer upwistes Skrifböckerna, och förmantes ungdomen at winlägga sig om en god stil.

Eljest och uti 3:dje Classen wardt gässen Andr. Årsell framkallad, och af H:r Erchiebiskopen rådder at tänka på något annat vitæ genus, i afseende ther til, at han war nog åldrig, och dessutom ägde af naturen ringa böijelse och skickelighet til boken, så at han efter alt utseende ei kunde göra sig hopp om at i framtiden gagna sig eller thet allmänna, om han skulle fortfara. Examen warade til kl. 8, då H:r Erchiebiskopen behagade förklara sit nöije öfwer Scholbetienternas flit och arbete, samt förmana ungdomen til gudsfruchtan, flitighet och sedigt upförande.

Dessutom befalte han mig (= rektor Erik Stenfelt, den 31/10), at som jag hade släkt, wänner och bekanta i staden, skulle jag söka at öfwertala och förmå dem och andra, at wid begrafningar betiena sig af den på andra orter brukelige sången, som af dieknar hålles för likprocessen, hwarom han tilförene giordt påminnelse först uti Kiyrkian, och sedan uti Kiyrkiorådet. . .

e) R: Utlåtande över 1760 års S.O.-förslag. Om snilleval, inkomster, mångläsning och lovtider.

Wid det höggunstigt meddelta projectet til en förnyad Scholordning har jag den äran, at med T. höggunstiga tilstädielse inkomma med följande korta påminnelser.

Uti 2 Cap. 5 §. tillåtes Rector at skilja en pilt ifrån Scholan, som efter några åhrs Scholgång, eller högst til des 12:te åhr, ingen lust för studier utmärker. At Rector i sådan omständighet tillägges en större magt och myndighet, än han nu har, lär förmodeligen lända til mycken nytta, så wida han med ett blott wälment afrådande litet eller intet uträttar hos enwisa föräldrar eller förmyndare; men at sådant afwisande ifrån Scholan bör altid skie, om gässen innom det 12:te åhret icke hyser lust för studier, torde wara betänkeligit; ty förutan det erfarenheten intygar, at sällan någon pilt innom den åldern utmärker synnerlig lust för boken, som likwäl under skiäligit twång efter några åhrs förlopp giordt wackra framsteg; så sättias större delen bondebarn icke förr i Schola, än de nått sit 11:te eller 12:te åhr, kunnandes ofta icke läsa mer än swenskan, och det illa nog ibland; hwarföre man wil hemställa T. om icke en längre proftid skulle utsättias, eller de orden: högst til det 12:te åhret utelemnas.

Til Scholæstaternas förbättring på lönen, som omröres uti 4 Cap. 5 §

skulle ock något bidraga, om Masugnar eller hyttor, som kunna anses wara af enahanda beskaffenhet med Stångjärnshamrar, skulle med någon afgift beläggas; åtminstone wille man förmoda, at giärningsmän eller handtwärkare på landet, som i berörda § gås förbi; icke mera hädanefter, än hittills, ifrån dieknepenninge-afgiften frikallas. Fabriquerna wil man allenast nämna, och til T. nådiga godtfinnande lemna, huru wida de med någon afgift kunde beswäras, sedan de kommit til önskeligit flor och trefnad.

Och som man skiäligen föreställer sig, at H:rr Pastorer på landet giärna skulle undgå alt beswär med dieknepenninge-upbörd, samt at man, oaktad all deras använde möda, alltid skulle lida någon brist genom innestående restancier ifrån det ene året til det andra; så tyckes oförgripel. denna olägenhet bäst kunna afhjelpas, om Kronofogdarna pålades, at denna upbörd, jämte andra wanliga Cronoräntors upbärande förrätta.

Widare ock som Scholæbetienternes löner mycket skulle förbättras, om de hade den förmån at få sin spanmål in natura åtniuta, och icke wore nödsakade at med sin stora skada den på aflägzne orter tillslagne spanmålen föryttra til så ringa pris, som kiöparen åstundar, såsom Scholæbetienterne här i Gefle måst giöra med Iemtelandz spanmålen; så wore önskeligit, at någon ändring i denna omständigheten kunde skie, der det sig giöra låter, genom byte med Cronobehållningar på närmare orter.

De uti 6 cap. upräknade wetenskaper, som i Trivial Scholarne lära läsas, äro nog många, och twiflar man, at de allesammans i de Triv. Scholar, hwarifrån ungdomen til Gymnasierna flyttas, behörigen kunna föreställas och läras med någon wärkelig nytta. Det skulle tyckas, at Geomet. och Arithmet efter Mathemat methoden, som fordra mognare begrep och eftertanka, kunde besparas til Gymnasium, och hwad Bokhålleriet widkommer, efter then method, som wid Cammarwäret brukas; så håller man före, at Kiöpmans- och Brukzbokhålleriet torde äfwen wara så nödwändiga för en Scholæpilt at lära, efter de äro flera, som wid Brukz och Kiöpmanscontoiren warda employerade, än wid Cammarwäret; man wil dock lemna det ena med det andra, och allenast giöra den anmärkning, at uti en Schola, som här i Gefle, der Apologisten har stundom 60 à 70 lärjungar, hinner han icke med at lära dem mer än de nödiga Arithmetiska reglor, samt at uppsättia små räkningar per debet et credit, warandes ostridigt, at gåssarna, sedan de wäl fattat desse reglor, icke haft swårt wid at i allehanda slagz bokhållerier komma fort, när de wid Contoiren blifwit antagne och fått liten öfning. En Brukzpatron, Kiöpman eller någon annan, som åstundar få en gässe ur Scholan, frågar aldrig efter om han förstår det eller det

slagz bokhållerier; utan om han kan räkna 4 Species och regula de Tri i hela tal och bråk, och dermed är han nögd.

Hwad angår den i 12:te Cap. utsatte loftiden til 8 weckor om året; så tyckes den wara nog knapper, så för en del Scholæpilter, som för Collegerne. Ungdomen i Gefle Schola består til 2/3 delar af Fiskare- och bondebarn. När Fiskarne far på sit fiske om wahren, måste hans barn följa med, blifwandes 4 à 5 månader borta. Landsgässarne återigen skulle ock swårligen kunna hållas i Scholan öfwer sommaren, åtminstone de fattigare, hälst då Sochnegången, hwaraf de hafwa så godt understöd, enligt 5 §. 4 Cap. blifwer dem betagen. Huru wida Collegerne skulle uthärda med så trägen upwaktning, kan man wäl föreställa sig, när de hittills ofta klagat öfwer mycket arbete. Det nådiga löfte om befordran til en roligere och bättre station efter 7 à 8 år länder dem wäl til mycken upmuntran; men therwid torde wäl äfwen hädanefter många swårigheter möta. Skulle läsetiden utsättas ifrån Bartolomæi til Thomasmässa, och sedan ifrån Pålsmissa til inemot höbärgningstiden, kunde mycket uträttas, när den tilböriligen användes, och det härtills gifne marknadslofwet kommer at uphöra. . . .

[E. Stenfelt.]

Gefle d. 5 Jan. 1761.

f) Tids-, hälso- och ljusbesparande schema!

Rektor E. Stenfelt till domkapitlet 1762. [Jfr s. 94—96.]

Följande utgör fortsättning på det brev, som här återgivits såsom n:r B I f 1.

. . . fördristar jag i ödmukhet underställa Högwördigste H:rr Archiebiskopens och Max. Venerandi Consistorii Höggunstiga ompröfwande, om icke någon ändring med läsetimmarna här uti Trivialen tillåtas kunde, på samma sätt, som för detta uti Upsala Cathedral Schola skiedt är, nemligen, at i ställe för den härtills wanliga läsetiden emellan kl. 6 och 8, kl. 9 och 10 för middagen, samt emellan 1 och 2, samt 3 och 5 efter middagen, alla Mån-, Tis-, Tors- och Fredagar, lectionerna fingo hållas emellan kl. 7 och 9, emellan 10 och 11 för, samt emellan kl. 2 och 5 efter middagen, samt at äfwen på samma förmiddags timmar läsas alla Ons- och Lögardagar; men at läsetiden emellan kl. 1 och 2 effter middagen, som på desse dagar warit öflig, kunde få flyttas til 2 och 3 efter middagen. Täcktes Högwördigste H:rr Archiebiskopen och Max. Ven. Consistorium efter vår enhälliga åstundan, Höggunstigast bewilja samma läsetimars ändring, som lickwäl intet hinder för våra disciplar förorsakar, hwarken uti deras läxors öfwerläsande, ei heller den wan-

liga sången, hwilken lika fult emellan kl. 11 och 12 för middagarna hållas kan; så wunnes härigenom en för de torftiga lärjungar märkelig besparing wid liushållningen i Scholan på de korta Höstedagarna, samt någon lindring och lisa för de spädares hälsa under den swåra winterkiölden; utan äfwen, det förnämligast är, kunde den tiden återwinnas, som nu, oaktat alla deremot som oftast skiedda warningar, förspilles genom de flesta lärjungars sena ankomst i Scholan, som längst bort i staden boende äro; hwilket ock förorsakat, at, fast än bönen kl. 6 om mörnarna bordt begynnas, och lectionerna straxt derpå fortsättas, det dock näpligen förrän kl. emot 7 hittills skie kunnat, samt nu, då knapt annat botemedel, än läsetimarnas ändrande, häremot finnes, föranlåter mig, at om denna sakens gunstbenägna afhielpande, hos Högw. H:r Archie-Biskopen och Max. Ven. Consistorium aldraödmikest anhålla. Med djupaste wördnad förblifwer Högwördigste H:r ArchieBiskopens och Max. Venerandi Consistorii Aldraödmikaste tienare

E: Stenfelt.

Gefle d. 2 Sept. 1762.

g) Tillsätt goda lärare på nederstadiet!

Inspectors framgångsrika förord hos domkapitlet 1775.

Ank. d. 11 Febr. 1775

Högwördigste Herr Doctor ArchieBiskopp samt Academiae Pro-Cancellor så ock Högwördige Herrar Doctorer, DomProbst och Theologiae Professorer.

Då Högwördigste Herr Doctor ArchieBiskoppen och ProCancelleren samt Maxime Venerandum Consistorium nu snart lärer afgjöra om then här wid Kongl. Gymnasium ledig warande Ebr. och Gr. Linguarum Lections besättiande, tackes Högwördigste Herr Doctor ArchieBiskoppen och ProCancelleren samt Maxime Venerandum Consistorium Höggunstigast anse, at jag therwid i ödmjukhet wägar, til wårt Scholewärecks förmån tala.

Unga och til information skickelige män, som taga wid the mindre och med et ganska ringa salarium försedde syslor i TrivialScholan, i hopp om successive befordran wid legenheter i the öfre och med bättre utkomst försedde, kunna wäl icke annat än therwid ledzna, och andra i framtiden therifrån afskräckas, om thes hopp slår felt. Här af följer onekeligen, at i Scholarne, ther grundläggningen bör skie, måste saknas för ungdomen then underwisning, och hos them the framsteg, hwar på i Gymnasio skal byggas, och at the bästa Informatorer ther

måste syselsättas med thet i Scholan borde wara afgjordt, och se omöjligheten med all sin flit, at bringa discentes til the framsteg, som Schole Ordningen fordrar. Skulle wid förenämnde ledighet Pro-Rector wid Hudikswalls Schola Magister Sundström, som dertil är sökande, hvars skickelighet och flit wid informations wärcket är så wäl Högwördigste Herr ArchieBiskoppen Pro-Cancelleren och Maxime Venerandum Consistorium bekant, som ock här wid Gymnasium, sedan han här förestod en Lection, än är med hans beröm i minne, och hwilken så länge tient wid the mindre syslor, blifwa ihogkommen och befordrad, länder thet til en stor hugnad för them som nu redan wid slika syslor arbeta, samt til en säker upmuntran för skickelige män at ingå i Scholewärcket.

Innesluter wårt Scholewäreck uti Högwördigste Herr ArchieBiskoppens ProCancellere och Maxime Venerandi Consistorii öma försorg och med största wördnad framhärdar Högwördigste Herr Doctors ArchieBiskoppens och ProCancellere samt Maxime Venerandi Consistorii ödmikaste tienare

Gefle d. 9. febr. 1775.

Er: Tegman.

h) Redogörelser för trivialscholan omkring sekelskiftet.

Ärkebiskop Uno von Troil hade den 7 jan. 1800 begärt att stiftets läroverkslärare skulle inkomma med detaljerade uppgifter rörande deras förfarande vid undervisningen. Hans frågor gällde 1) antalet lärare (inklusive sångledaren); 2) vars och ens lektioner; 3) d:o läroböcker, 4) »metoden» i hans »föreläsning»; 5) flitiga elevens kunskapsgrad; 6) lärjungarnas antal, stånd och ekonomi (»villkor»); 7) deras antals ökning eller minskning (bland annat under de senaste 20 åren) inom de olika ståndskategorierna; 8) litterära hjälpmedel, undervisningsmaterie, stipendier, djäknepengar och dessas utdelningssätt etc.; 9) nödiga och ekonomiskt möjliga förbättringar.

Alla lärarens redogörelsers ingresser äro varandra ganska lika, varför här må återges början blott av tjänstförrättande Rektors skrivelse.

Uppå de utaf Wälborne och Högwördigste Herr Doctor ArchieBiskoppen och Commendeuren uti Höggunstig Skrifwelse af den 7 Januarii innewarande är mig meddelte och till beswarande anbefallte Frågor, rörande Gefle Trivial Scholæ Werk, får jag till fullgörande deraf i all ödmjukhet afgifwa följande:

Till 1:sta Frågan.

Wid Gefle Trivial Schola äro Sju Lärare: Rector, Conrector, 3. Collegae, 1. Apologist och 1. Director Cantus Choralis. En Director Cantus Figuralis är wäl ock på Scholans Stat; Men underwisar wid Kongl. Gymnasium härstädes i Musiquen, hwar af äfwen någre hugade af Scholæ-Ungdomen få sig begagna. Swaren till

2:dra, 3:dje, 4:de och 5:te Frågorne täcktes Högwördigste Herr Doctor och Ärke-Biskopen Höggunstigt intaga af de härwid Sub. Litt:is A, B, C, D, E, F, fogade hwarje Lärares serskilt afgifne Swar för den Class, hwari han läser, äfwensom Rectoris Cantus, Litt: G.

6:te, Sistledne Höst-Termin woro närwarande Discentes

			Ståndspersoners barn	Bonde- och lägre Borgares barn
I Fjerde Classen	10.	hwaraf woro	8.	2.
» Tredje Classen	13.	» »	9.	4.
» Andra Classen	20.	» »	12.	8.
» Första Classen	36.	» »	15.	21.
» Femte Classen	59.	» »	8.	51.
	138.		52.	86. = 138.

Till beswarande af

7:de frågan, har jag trodt Discentium ökade eller minskade antal, samt förhållandet derunder emellan Ståndspersoners, samt Bonde och lägre Borgares barn, säkrast kunna utrönas af de Inskrifningar, som årligen skedt till Scholan, såsom sjelfwa grunden till frequencen, och derföre ur Schol-Matrikeln gjordt Utdrag deraf för 20 af de sist förflutne åren, hwaraf befinnas

Inskrefne År	Ståndspersoners Barn	Bonde- och lägre Borgares barn	Summa af hwarje år	Inskrefne 4 sammanräknade år.
1780.	12.	13.	25.	
—81.	5.	21.	26.	
—82.	11.	27.	38.	
—83.	10.	26.	36.	125.
—84.	12.	13.	25.	
—85.	5.	24.	29.	
—86.	14.	10.	24.	
—87.	9.	21.	30.	108.
—88.	9.	9.	18.	
—89.	19.	15.	34.	
—90.	21.	15.	36.	
—91.	12.	27.	39.	127.
—92.	15.	15.	30.	
—93.	17.	32.	49.	
—94.	13.	19.	32.	
—95.	11.	26.	37.	148.
—96.	22.	37.	59.	
—97.	14.	14.	28.	
—98.	16.	41.	57.	
—99.	15.	21.	36.	180.
	262.	426.		688.

Härwid får jag i all ödmjukhet till anmärkning nämna, at jag till Ståndspersons Classen beräknat äfwen de bättre och förmögnare Borgarne, samt under Bonde- och lägre Borgare, classificerat Gärningsmän, Soldater, Båtsmän, och dylika på Landet, samt Fiskare, Sjöfolk, Betjente, Besökare m. fl. och Förswarsfolket i Städerne.

Utaf denna tabell wisar sig någon tillökning hafwa skedt ifrån 1790 eller i sednare hälften af de utförde 20 åren, serdeles i de 4 sista, då Inskrifningarne warit de högste; Och ökningens progressiva förhållande rönes bäst utaf utföringssummorna af 4 sammanlagda år. Äfwen intages häraf, at Inskrifningarne af Ståndspersoners, samt Bonde- och lägre Borgares barn warit i ett obestämt förhållande till hwarannan för hwart år, ömsom ökat och minskat, och de förre någon gång öfverträffat de sednare, men under alla 20 åren tillsammanstagne warit de förre 262 och de sednare 426, således förhållit sig som 5 till 8.

Så wäl det obestämda förhållandet emellan dessa bägge Classer för hwarje år, som ock den tillökning, som skedt i antalet under de sednare åren, samt äfwen denna tillöknings årliga olikhet, synes icke wara af den märkbarhet eller hafwa skedt i någon sådan progression, at deraf kan slutas till några allmänna, utan blott tillfälliga anledningar, såsom ordsak dertill.

Likwäl, och ehuru antalet således ökats, får jag dock, såsom anmärkningsvärdt, i all ödmjukhet, anmäla, at under desse 20 åren Landsbarnen warit i afmen Stadsbarnen i tilltagande. Det förra har i synnerhet wisat sig, sedan Soknegången, som understödde och upmuntrade Allmogens Barn, till Studier och särdeles till Presteståndet, blef igenom Kongl. Resol. af den 6 Nov: 1780 ytterligare hämmad, ifrån hwilken tid aftagandet warit synbart. Det sednare kan hafwa sin grund uti Stadens, igenom inflyttningar och tillwäxt i sednare år, ökade folkmängd i både högre och lägre Classer.

Likaså företer sig en betydlig skillnad i antalet af discentes i de öfre Läs-Classerne här wid Scholan, som nu är wida mindre än förr. Sådan minskad frequence, särdeles i de 2:ne öfwersta Classer, synes troligast härröra dels deraf, at de, som ämna sig till civile ämbetsmannas vägen tro sig wid härwarande Lärowerken icke finna all den för sådana behof egenteligen tjenande underwisning, dels ock deraf, at denna orten, som består mäst af NäringsIdkare, ställer sina barns rigtning i sednare år häldre till näringarne än Studierne. Den för sådana wid Lärowerken härstädes saknade, men högst nödige underwisning i de lefwande Språken, gör, at en del, nögd med blott den grundläggning, som ärhålles i de nedre- och Räkne Classerne, utgår directe till Näringarne, en del till den här i Staden, egenteligen till fyllande af bristen i

dessa Språkens lärande, m. m., inrättade Elementar Scholan, eller ock för sådan ordsak nödgas antaga privata Informatorer.

8: Subsidia Litteraria i *Bibliothek* har Gefle Schola inga. Af de få böcker, tillsammans 11. stycken, som härwid finnas, äro de flesta gamle, förslitne, och defecte, och förtjena icke ens at här uptagas; Blott desse kunna nämnas såsom brukbare, nemligen: Christ: Stockii Nov: Testamentum, Gradus ad Parnassum, 1. Broocmans Bibel, tryckt i Norrköping, 1 Choral bok, sliten, 1 Homans Atlas af 20 Chartor, gifwen till Trivial Scholan 1767, af Länets då warande Höfdinge, sedan Hans Excellence Herr Baron Carl Sparre, 4 exemplar af Åkermans Atlas Juvenilis, samt 9 Exemplar af Edv. Ziervogels Historia öfwer Portugal och Spanien.

Instrumenta artium finnas aldeles icke. Men Stipendier har Gefle Schola 2:ne: Ett af afledne Handelsman här i Staden Pet: Strömbeck, Capital 1000 daler kopparmynt, gifwet, d. 20 Apr. 1730. Interesseset derå utdelas till Discentes ifrån Staden och Gestrikeland wid Examen anniversarium, efter Testators förordnande, i upköpte Böcker.

Det Andra Stipendium är gifwet af Handelsmannen härstädes Joh: Jac. Duncker, näst för des död d. 19 Januarii 1760, till Capital 2000 daler kopparmynt; hwarå Interesseset, som efter dess förordnande bör ad pios usus användas, utdelas i Contant wid Examen Anniversarium till de skickligaste discentes i hwarje Class, efter den 18 Junii 1799 tagen, HögWederbörlig Författning. Djeknepenningar, hwilka inflyta af hit anslagne 8 Soknar i Upland, 9 Gestriklands, 9 i Södra Helsingland, samt 2:ne Soknar i Westerås Län. Deras belopp plägar årligen stiga till 115 Riksdaler. Deraf hafwa 3:ne Colleger, Apologisten och Rectores Cantus till deras aflöning sine på hwarjes Class och Sysls serskilt reparerade Soknar, hwaraf årliga Djeknepenninge beloppet, för desse Lärare tillsammans, plägar gå till 97 Riksdaler, det öfriga, circa 18 Riksdaler, under namn af Scholans Cassa Medel, upbäras af de Soknar deribland, som till Ungdomens upmuntran äro uplåtne; och blifwa 16 Riksdaler deraf, i likhet och sammanhang, samt på samma grund, som Dunckerska Stipendii Medlen, till discentes utdelade wid Examen Anniversarium, inberäknade de RD:r 3: 16 S, till den Scholae Gosse, som besörjer Eldningen i Scholan. Öfwerskottet förbehålles till Medicamenter för fattige sjuke Scholaepiltar, samt smärre reparationer. Wid

9:de Frågan möter mig wärkeligen en ej ringa swårighet, at på en gång icke i swaret uptaga mer än det, hwartill frågan närmast föranleder, och tillika äga den tillfredsställelsen at anföra alt, som efter min oförgripeliga tanka wid möjliga förbättringar här borde påtänkas. Seende mig i denna collision, har jag trodt mig mindre fela, om jag i

önskan af emendanda går för långt, än om jag derwid förtegat någodt, som i alla fall förtjente namn af hufwudsaklig. I denna öfwertygelse är det äfwen, som jag dristar följande i all ödmjukhet insinuera:

1:sta Mom: Med full öfwertygelse om wärdet af den primitiva Stiftelsen äfwen af detta LäroWerk, som onekeligen länge gjordt önskad nytta, och gör den ännu i wissa fall lika, är det endast i anseende till dels tidens förändrade skick, dels i sjelfwa lokalen, som med någon derefter lämpad jämkning, jag förmodar detta Scholae-Werk skulle, utan förökande af de fonder, som nu finnas, upnä en oklanderlig fullkomlighet, och winna ett större tillopp af discentes.

De förmögnare i allmänhet, åtminstone här på orten, rigta nu mer än förr, sine barns upfostran till ingäendet uti Näringarne; till äfwen tyrs dertill föranledde af det flor, hwaruti Handel och Sjöfart m. m. här uti en af Rikets wigtigare Stapelstäder befinnes, de fattigares barn åter föras tidigt af behofwen samma wäg. I gemen har man, med hwad skäl lämnas derhän, at Scholwägen på sin högd är lämplig för dem, som ämnas at gå den egentliga Lärdomsbanan; Men för de öfrige mindre tjenlig; Också de, som hafwa råd, begagna sig deraf ganska sällan, utan i brist på annat hålla privat information; De fattige, som ej hafwa annan utwäg, ditskicka wäl sine gossar, men merendels på altför kort tid. Af Scholgossarne uthåller nu för tiden högst 1/6 del med läsningen och afgår efter hand till Gymnasium; för desse är i anseende till underwisningen skäligen sörjdt, ty alla LäsClasserne äro dit åt rigtade; Men kanske gäller ej detta om de öfrige 5/6 delarne; Så tror man mera allmänt, och dymedelst kastar en obehaglig skugga på både werket och Lärarena; Och frucktar jag äfwen någon anledning dertill finnes i saknaden af wissa delar wid den hittills warande Schol-Inrättningen. Af de nämnde 5/6 delarne tillbringa somliga en eller annan Termin i de nedre LäsClasserne, innan de till quinta öfwergå. Den Latinska Grammatik de emedlertid inhämta är dock alltid högst otillräcklig, at under deras framdeles befattning gagna dem, i bruket af deras Modersmål; Ännu mera blottade på Grammatik blifwa de öfrige, som ifrån ABC-boken och Catechesen directe i Apologist Classen inkomma; en olägenhet, som sedan, oftast under hela deras lefnad, följer och beswärar dem. Till önskandes wore derföre, at, i likhet med hwad wid Utländska Scholae-Inrättningar tillgår, en kort författad, dock fullständig Grammatica uti Swenska Språket till nytta för så wäl desse, som äfwen för de egenteligen läsande, blefwe föreskrefwen till bruk i quinta och de nedre LäsClasserne. Såsom fortsättning deraf wore små exercitia deruti äfwen tjenlige. Så aldeles icke auctoriseras man ock af Schol-Ordningen till Skriföfning i Modersmålet, at ofta en yngling i quarta, som skrifwer skäligen god Latin, deremot föga är i stånd at præstera en

mening ifrån Ortographiska och Etymologiska fel befriad Svenska; hwilken omständighet wisseligen anropar om snar hjälp och förbättring.

Om för öfrigt, serdeles i RäkneClassen, åtminstone någon början kunde göras med de så kallade Moderna Språkens inlärande, tror jag, at wäntan af Trivial Scholan i det närmaste uti detta fall wore tillfredsställd. At moderna Språken läras i den här inrättade Elementar Scholan, blir aldeles ingen ordsak till deras fortsatta utestängande från Trivial Scholan, då man eftersinnar, dels at det där fixerade antalet af endast 24 Elever är för inskränkt at uppfylla ändamålet i det hela, dels ock at samma Språk där skola Läras till mera fullkomlighet, än hwad wid Trivial Scholan i alla fall torde blifwa möjligt, i anseende till större delen fattige Gossars skyndande derifrån; Emedlertid och om någon grundläggning deri skedde, wore derwid åtminstone så mycket wunnit, at de, med eget arbete sedan, hade att bygga uppå i det för hwar och en nödigaste.

2:dra Mom: Till winnande af desse ändamål, och då likwäl desse föreslagne tillökningar i Läsningen swårligen, utan andra också nödiga lectioners utträngande, stodo at fördela på de hittils wid Scholan warande Lärares befattning; Wågade jag till deras jämna bestridande föreslå antagandet af en Adjunctus Scholae, som med beräkning af dubbla tjensteår från 25 års ålder, försäkrades om tour till ordinarie beställningar wid sig yppande ledighet inom Scholan; och således, i likhet med hwad vicarier ofta underkasta sig, utan lön tills vidare besörjde icke allenast i fråga warande, till äfwentyrs ej så trägna Lektionen, utan ock mot betingat arfwode, bestridde åtminstone för kortare tid Läsningarne för den af Scholans Ordinarie Lärare, som händelsewis derifrån af sjukdom eller andra laglige hinder afhöllos; Och hwilket ibland Sex till antalet ofta nog inträffa, en daglig ärfarenhet wisar.

3:dje Mom. Hwad de hittils nyttjade Scholböcker, i förening med sjelfwa öfningarne angår, tror jag mig derwid någodt böra fästa mig.

a) Någodt utbyte af Svebilii Förklaring öfwer Lutheri lilla Cateches är säkerligen äfwen hit at förwänta, då den tillförordnade Ecclesiastique Commissionen hinner till slut med sitt arbete; Då torde ock, om ej förr, Benzeli Theologie få en för tidehwarfwet lämpligare efterträdare.

b) Af

Bibliska Historier nyttjas nu af Disciplerne om hwaran både Hübners, Sparrmans och Millers; En blandning, som nödwändigt innebär confusion för både Docentes och Discentes, och tillkommer deraf at gossar wid inträdet i Scholan merendels hafwa någondera af dessa med sig, och äga icke råd at köpa ännu en annan. Emedlertid wore likwäl

bättre, om allenast en enda, hällst Millers, såsom den tjenligaste och minst dyra, till efterfölgd anbefalles. c) I

stället för den till Åkermans Chartor nyttjade anonyma Geographiska Beskrifning, såsom dels mycket ofullständig, dels ock för widlöftig at på året genomläsa, wille jag gerna föreslå någon annan, såsom någondera af Djurbergs mindre arbeten. d) Om de till bruk här antagne Latinske Auctorerne, i synnerhet Justinus och Curtius, såsom öfweralt upfylde med krig, mordupträden och grufligheter, samt nästan endast efter utgången bestämmande personernes värde, och således för Ungdom af wådligt inflytande, torde i allmänhet gälla, at de för våra mildare tider äro mindre passande. e) Hwad Cornelius åter beträffar, är han i min tanke ingalunda af den lätthet, at han bland auctorerne först borde sättas i en gosses händer, aldraminst i Secunda här, som nu länge warit öfligt. Ciceronis Epistlar deremot torde förtjena namn af mera tjenlige i den Classen, äfwen som hans öfrige arbeten för dem i Latinska Språket mer för sig komne. f) Då Logican äfwen i Gymnasio läses, kunde till äfwentyrs den dertill i quarta anslagne timen med mera fördel användas till lection i Mathematiquen, eller någodt annat. g) Det Vocabularium, som förr brukats i prima och secunda Classer, har länge warit saknat, och borde wisseligen, till winnande af copia verborum, i desse classer till bruket återföras. h) Den hittils warande blandningen af flerfaldigt formerade både Svenska och Latinska characterer wid Stilskrifningen i de nedre Classer, har onekligen warit ett betydligt hinder för gossarnes upnäende at skrifwa wackert; Utan twifwel skulle detta mycket hjälpas, om i stället för desse, så ofta nyskapning underkastade, stilar, endast den nu moderna Engelska tryckta stil blefwe till öfning allmänt föreskrefwen. i) Sluteligen wore härwid högeligen till önskandes, at af alla Schol-böcker ett tillräckligt antal exemplar beständigt wore at tillgå; emedan ej sällan händt, at, för bristande tillgång på den ena boken, man nödgats till bruk antaga en annan.

4:de Mom. I anseende till sjelfwa tiden för lectionerne uppe i Scholan, skulle jag, med förbigående af annat, högeligen önska, at de ej, såsom nu på våra eftermiddagar, utställdes till hela 3. timarne å rad, hällst ärfarenheten intyggar, at en Gosses upmärksamhet wid nästan en och samma sak, om den än gjordes aldrig så interessant, icke så lång tid med nytta kan bindas. Äfwen som jag har mycken anledning at förmoda, det en lämpligare indelning af timmarne, utan at inskränka antalet af dem, samt en mera connexion af de föreläsande ämnen, åtminstone i de begge öfre Classerne skola medföra större nytta, än de nu warande fördelningar deraf.

5:te Mom. Otwwifwelactigt skulle det tjena både Docentes och dis-

centes till en nyttig efterrättelse, om för hwarje Class blefwe närmare fixerat, huru mycket och det till hwad grad uti hwar och en sak eller kundskapsgrän borde præsteras, dels före intagandet i Scholan, dels innan flyttning till nästa Class kunde bewilljas.

6:te Mom. Det härwarande gamla och bofälliga Scholæhuset innebär sannerligen ett ej ringa hinder för underwisningen. Med föreställning af omkring 150. Gossar på en gång hoppackade uti ett enda rum, får man också på en gång föreställa sig alla de olägenheter, som åtfölja en skämd och ohälsosam luft, samt stundliga ämnen till distraction och ofta total störning af den wid lection i hwarje Class högst nödiga upmärksamheten; utom det at i nedre Classerne, der frequencen alltid är störst, wärklig trånghet befinnes; Således wore wisseligen magtpåliggande, at med det görligaste första få ett nytt, och, till inredningen af åtskilda rum för hwarje Class, tjenligare Lärohus.

7:de Mom. Sluteligen får jag ock i all ödmjukhet, såsom ett annat märkeligt hinder för underwisningen framställa en mycket ömmande omständighet, som är, den för Collegerne altför klena upmuntran. Knappa 80. Riksdaler per medium på dem beräknat, är wisseligen dessa tider och på en dyr ort aldeles otillräckligt at lefwa utaf. Detta kunde endock bära sig den tid, då Kongl. Maj:ts Nådiga löfte i Schol-Ordningen, at, efter 7 eller 8. års tjenande, till någon födande beställning förhjelpas, ännu wärkställes; Men sedan detta surrogat småningom inskränktes till blotta beräkningen af dubbla år under tjenstetiden, och denna årsberäkning äfwen efter hand alt mer och mer försämrades, dels genom samma förmons tilldelande åt många andra, dels genom den wid jämnförandet af enkla och dubbla tjensteår införda approximations räkningen, och det således ej blifwit utan exempel, at skicklige Colleger, under lofligt sträfwanne till bröd, wid Scholan qwarblifwit hela 20 åren; så hafwa desse tjenstemän i sanning blifwit nog mycket wanlottade. Och, då förhållandet emellan deras små löner och tidernas tilltagande dyrhet årligen blir alt mindre och mindre, men deremot senheten i deras befordran synes med hwart år säkrare, samt i följe deraf också resten af deras upmuntran årligen förminskas; Så frucktar jag, ej utan skäl, at framtiden snart nog kommer i brist på raska och fullt ut skicklige Schol-Lärare; åtminstone skulle det förefalla mindre owäntat, om, efter alt längre och trägnare arbete i Scholwägen, i betraktande af alt detta, och wid behofwens närgående, en för öfrigt otillwitlig Schol-betjent stundom skulle känna sitt nit afkylas och sin arbetsdrift förslöas; Hwilket för ungdomens bästa på ett eller annat sätt förekommet, högeligen wore at önska.

Gefle den 3 Februari 1800.

Joh: Stenfelt
Pro Rector Sch. Gew.

Bilagor. [Redogörelser, daterade under januari senare eller februari förra hälft år 1800.]

Litt. A. [Af Lars Jäderlund.]

Til beswarande af 2:dra frågan: Hvilka Lectioner bestridas af hwar och en Docens? gäller här, at jag, enligt Kongl. Maj:ts Scholae Ordning, med 4:de Classens ungdom förehafver Theologien 3:ne Mornar i veckan, Historien 2:ne förmiddagstimar i veckan, Geographien 1 time i veckan, Logican 1 time i veckan, Latiniteten 2:ne eftermiddagar i veckan, samt Scripta 2:ne gånger i veckan. I anseende til 3:dje frågan: Hvilken Bok följes för hwar och en Docens? anmäles, at, enligt samma Nådiga Scholæ Ordning samt Reverendissimi Ephori tid efter annan auctoriserade val af sednare utkomne tjenlige Läroböcker, följas nu vid Lectionerne Benzeli Epitome Repetitionis Theologicæ, Wåhlins Inledning til Fäderneslandets Historia jämte den härstädes utgifne Minnes-taflan öfver Sveriges Konungar, Åkermans Atlas Juvenilis i förening med en vid Lection til hands varande Större Atlas, Plennings mindre Logica, Phaedri Fabler och Justini Historia under ständigt afseende på den förut inlästa Strelings Latinska Grammatica.

Angående 4:de frågan: Hvilken method nyttjar Docens i sin föreläsning? bör, med förbigående af Speciela digressioner i anseende til vissa Disciplars mer eller mindre flit och fattighet, nämnas, at vid Lectionerne i Theologien expliceras först på vanligt sätt hela pensum på Svenska, och Termerne til nödig begriplighet förklaras, hvarunder de citerade dicta Biblica på sit ställe utur en förevarande Språkbok på Svenska upläsas och, där så behöfligt synes, sjelfva bevisningsorden utmärkas; derpå läsas utantill alla Definitioner samt Dicta Classica utur Gamla Testamentet på Svenska eller Latin och de utur det nya på Original Språket, hwarvid nervus probandi anvisas; sedermera, i anledning af framställda frågor, reciteras memoriter, dels med Bokens dels med Disciplarnes egna ord, och i sednare fallet dels på Svenska dels på Latin, hufvudcontenta och -momenta i hvart stycke; altsammans åtföljdt af en kort paraphrasis, til närmare anvisning på Dogmernas historia, sins emellan ägande samband, några af deras förnämsta adversarier, samt den i det hela nödiga praxis: i Historien genomgås Läxan medelst framställande af korta frågor til Disciplarnes beswarande äfwen med egna ord efter deras begrep om sjelfva saken; hwarvid, jämte etnoga afseende på Genealogie, Chronologie och Geographie, det förekommande til nödig tydlighet bringas samt personernas och händelsernas inflytande på samtid och efterverld kortligen utvisas: i Geographien nyttjas samma erotematiska genomgående, där, efter en kort Scia-graphie af Planet-Systemet och Läran om JordGloben, utom behöfliga förklaringar, med hänsigt åter på historien, de förnämsta efter Bokens

Tryckningsår skedda stadgade förändringar anföras; hvarefter orterna på den större Atlas utpekas: i Logican expliceras på Svenska innehållet med Termerne, utvisas praxis genom anförda exempel, samt memoreras Divisioner, Distinctioner och Definitioner: i Phaedri Fabler, som förehafvas vanligen vid början af Terminerne, öfversattes det förevarande dels efter orden dels något friare på Svenska, de mera främmande voces och constructioner utredas, och den af hvarje Fabel flytande sensus moralis til eftersinnande amplificeras: i Justinus, som den öfriga tiden läses, expliceras likaledes på Svenska det föresatta Capitlet, voces efter behof resolveras, constructionerne til både Syntaxis Simplex och en del af Ornata hänföras, de gamlas Mythologie, Geographie och Mores m. m. efter Bokens föranledande upplysningsvis vidröras, Grammaticalska variationer och de från indirect- til direct-Stil anställas, jämte idkeligt Locutionerande under imitation af Auctor. Föröfrigt ske uti hvarje Bok, ehuru under förändradt skick, dels efter vissa Lectioner dels efter viss tid, repetitioner af det nödvändigaste och förnämsta, til vidare inskärpning deraf. Såsom Scripta nyttjas i ena Boken continuerade öfversättningar på Latin af vissa Stycken i Wählns Historia, efter upgifna vocabula och phraser; i den andra Versioner på Svenska, Variationer och Imitationer utur Justinus, samt mellanåt Svenska Bref efter gifven anvisning: vid genomgåendet af dessa Scripta uppe i Scholan, redogöra Discentes för hvad de sjelfve skrivit, och det antingen passabla, felagtiga eller slurfviga anmärkes samt til efterrettelse corrigeras.

Vid 5:te frågan: Til huru hög kundskapsgrad hinna Discentes i hvarje Class, när de äro flitige? svaras, at vid deras flyttningsmöjlighet til Gymnasium äga de med någorlunda naturel, enligt den anförda methoden, en skäligen teinture af hela compendium i Theologien, och possidera med mera färdighet de 5, 6 à 7 första articlarne, som, i anseende til vanliga kursen, äfven för 2:dra gången på året förehafvas: i Historien, där Minnestaflan hel och hollen och i synnerhet Gustavianske perioden flere gånger samt af Wählns Inledning det från Gustaf den 1:ste til närvarande tid en gång på året genomläses, äga de, med anledning af Minnestaflan, blott en liten uppräning af tiden före Gustaf den 1:ste, men, med anledning äfven af Wählin, någon fullständigare kännedom af det förnämsta och viktigaste derifrån til innevarande tid: i Geographien, där vanligen på året medhunnits från början af Boken til Capitlet om Holland och Nederländerne en gång samt Capitlen om Globen, Europa i allmänhet och Sverige 2:dra gången, upnä Discentes en någorlunda kännedom af det förnämsta genomlästa, men familiariseras ännu närmare med det som rörer Fäderneslandet: i Logican, som en gång hel och hollen och några af de första Capitlen 2:dra gången på

året genomläsas, vinna de, jämte skäligen öfversigt af det hela, någon mera fasthet i det oftare lästa: af Phaedri Fabler läsas årligen 2 à 3 Böcker, som derefter icke allenast förstås, utan ock blifva en tjenlig Clavis för läsningen af de öfrige äfven på egen hand: af Justinus medhinnas vanligen på året, efter Capitlens mer och mindre talrikhet, 4, 5 à 6 Böcker, som då likaledes både väl kännas och betydligt facilitera läsningen af det öfriga i Auctor genom fortsatta exercitia Stili, i synnerhet Latini, komma äfven slutligen de flitige Disciplarne til tämlig färdighet, at icke allenast skriva felfritt efter Syntaxis Simplex, utan ock applicera en del af Syntaxis Ornata.

Litt B. [Af Joh. Stenfelt i sin egenskap af Conrector.]

Frågan 2:dra. Uti Conrectors Lectioner föreläses Latiniteten, Graekiska, och någon början i Hebraeiska Språken.

Frågan 3:dje. I Latiniteten följes Curtius de rebus gestis Alexandri Magni, Ovidii ex Ponto sive Tristium Libri, Schedwins Latinska Prosodie, Vossii Elementa Rhetor. Exercitia Stili Latini.

I Grækkiskan, Novum Testamentum Graec: af åtskillige Editioner, Gezelii Grammatica Graeca.

I Hebræiskan, dels Opii, dels Arosenii Grammatica Hebræa.

Frågan 4:de. Uti föreläsningen nyttjas den method, at Curtius, hvaraf några och 20. §§ i sender för de äldre, och 10 à 12 för de yngre gifvas till Läxa, expliceras på Swenska, hvarwid Sensus Auctoris tydeligen framställas, phraserne uplösas och göras begriplige, idiotismerna utvisas, Swenska locutioner i åtskilliga variationes till phrasernes utredande utsättas at gifvas på latin.

Ovidius expliceras suetice, ratio quantitatis syllabarum anvisas utaf Prosodien, hvarwid pronunciationen efter quantiteten noga inpräglas, sensus Auctoris och Allegorierne utredas, samt anvisning gifwes på tropi och schemata.

Prosodia Latina inläres för at lämpas till sitt ändamål, de förevarande Versslagen göras kände, Scansion, pedes, caesurae, figuræ, m. m. utvisas.

Elementa Rhetor. Vossii, hvaraf endast tropi och schemata verborum i denna Class förehafvas, föreställes sålunda, at, efter en tydlig uppläsning af troporum och schematum denomination, sjelfwa definitionen deraf blir begriplig, som af exemplen uti boken, och andre, som dertill appliceras, än vidare uplyses, hvarefter det blifwer för discentes lättare at fästa dem i minnet, hwartill de tillhållas. Application af dem wid Auctorns läsning underlättes icke, och bidrager till både ljus och nöje af deras bruk.

Novum Testamentum Græcum expliceras på Latin och Swenska; orden resolveras till flexioner och derivationer, Syntactiska reglorna

utwisas och accenternas bruk efterfrågas; och efter anvisning af Gezelii Grammatica Græca, hwari discentes föras till begrep af reglorne i allmänhet, till formerande af Declinationer och Conjugationer, och till dessas obehindrade flecterande; de Syntactiska reglorna uttydas till applicerande, och skilnaden ifrån den Latinska Syntaxen utmärkes; Äfwensom accenternas bruk med skälen dertill utredas genom förklaring av Prosodiens reglor.

I Hebraeiskan läras de at känna bokstäfwerne och deras fördelning, at läsa rent innan, samt föras sedan till flecterande af Conjugationerne.

I Curtius, Ovidius och Nov. Testamentum Græc. anställles repetition hwar 3:dje Läxa, då det som förehafts i de 2:ne förutgående uptages å nyo, till utrönande af hwad derunder blifwit begripit och i minnet fäst, eller än vidare behöfwer förklaras och inskärpas. I Grammatica Græca, Prosodia Lat. och Rhetoricam repeteras i nästa läxa, det som förewarit i den nästförutgående, hwarefter vidare fortfares.

Exercitia Stili Latini exhiberas på Svenska, och bestå af versioner och imitationer ur Curtius, till användande af de der förekommande swårare Constructioner; äfwen gifwas öfningar efter de swåraste Syntaxens reglor till usus Participiorum, samt någodt af Syntaxi ornata.

5:te. De Gossar, som, på sådant sätt handledde, wisa flit och tillika hafwa god fattningsgåfwa pläga uti ofwanberörde Lektion och Class hinna till den kundskapsgrad, at de wäl och obehindradt explicera 2: 3 à 4 Böcker af Curtius, och utreda de der förekommande swårare Constructioner; 12 à 15 Elegier i Ovidius, wäl scanderas, känna ratio quantitatis, wersmåttan, wersslaget och figuras prosodiacae; Capitlen om tropi och Schemata verborum i Rhetoricam med deras Definitioner, samt at applicera åtminstone de allmännaste af dem wid Auctorns läsande. Uti Grækiskan upnä de färdighet at gifwa på Latin och Svenska hela antingen Matthaei eller Marci Evangelium, äfwen någon gång bägge, samt at wäl resolvera alla ord, jämte application af de fleste reglor i Syntaxen och Prosodien.

Så wäl den Grækiska och Latinska Grammatican, som ock Latinska Prosodien, till grund lagda, förutsättas såsom wäl kände. I Hebraeiska Grammatican komma de ej längre än till några Conjugationers flecterande utantill.

Med denna kundskapsgrad, hwartill de qwickaste och flitigaste hinna på 2 à 3 terminer, men de öfrige behöfwa hela 2:ne åren, pläga Discentes i Conrectors Lektioner obehindrade uptagas till Gymnasium.

Litt. C. [Af Lars Åsbrink.]

Svar:

På 2:dra frågan: Hvilka Lektioner bestridas af hwar och en Docens? Uti Tertia Class läses Latinet, Theologien, Grækiskan, Historien, Geo-

graphien, Catechesen och Skrifwes tillika i Skrifboken 2:ne Sidor i Veckan.

På 3:dje frågan: Hvilken bok följes för hwar och en Docens? Cornelius Nepos, Phædri Fabler, Strelings Grammatica Latina, Distica Catonis med Schedvins Prosodie, Exercitia Stili Latini, Imitationes ur Cornelius och Themata efter Syntactiska reglor, Benzeli Eptome Repetitionis Theolog: Lutheri Lilla Cateches med Svebilii förklaring, Leusdenii Novum Testamentum Græcum, Gezelii Grammatica Græca, Bergklints Sammandrag det Historiska af Vettenskaperne, Åkermans Atlas Juvenilis med der till lämpad beskrifning.

På 4:de frågan: Hvilken Method nyttjar Docens i sin föreläsning? Methoden, som här nyttjas till att undervisa discentes är, att, så vida deras tankegåfwa kommit till någon utveckling, och en mera stadgad grundläggning fordras, iagttaga en sådan grad af föreställning, som är lämpad efter deras olika begrepp och lätthet att fatta: Således vid föreläsningen uti

Cornelius expliceras läxan flere gånger, resolveras noga, alla constructioner upplösas, de Syntactiska reglorna appliceras, Phraser och locutioner framställas sluteligen, varierade på flere sätt. Phædri Fabler expliceras och resolveras, tillika sägas locutioner.

Uti Grammatica Latina Declineras och conjugeras wäl alla Paradigmata, derefter flecteras sedan andra ord. Tempora formeras, först Activum sedan Passivum uti Indicativi och Conjunctivi Modi tillika. Syntaxen läses utan till och reglorna förklaras i ordning genom lämpelige locutioner.

Uti Distican Scanderas och expliceras, Åtta verser hvarje gång, då en eller flere deraf uppskrifvas på Tafla, der de undervisas om Vers Slaget, pedes huru mångfaldige, caesurae, figurae, och något om Stafvelsernas kvantitet.

Prosodien läses utan till.

Exercitia förklaras vid utgifvandet, äfwen, sedan de blifwit corrigerade, igenom ses och visas alla felaktigheter, så i anseende till ordning och constructioner, som variationer efter vissa reglor, hvilket alt lättast fattas genom korta och lämpelige locutioner.

Theologien expliceras, alla Definitioner läsas utan, äfwen Språken derunder på Svenska, och ämnet förklaras på ett Catechetiskt sätt.

Catechesen med språken läsas utan, och förklaras Styckevis och i sammanhang.

Novum Testamentum Græcum expliceras på Latin och Svenska, orden resolveras, Nomina declineras efter sina Paradigmata. Uti Verba igensökas orden igenom conjugerande och Temporum formerande. I Grammatica Græca declineras och conjugeras alla Paradigmata, Voca-

ler och Consonanter lära kännas efter Tabellen, utom dess Accenter, Augmenta samt litteræ Characteristicæ. De allmännaste reglor expliceras och läsas utan till Syntaxen.

Bergklints Historiska Sammandrag, om Guds folk, och om Monarchierna, föreställes genom frågor och Svar, deruti de märkvärdigaste händelser och årtal minnas och vissa omständigheter förklaras. Till undervisande i Geographien nyttjas Åkermans Chartor, då efter beskrifningen, på dem uppräknas alla kejsardömen, konungariket, Republikver och Curfurstendömen med deras Hufvudstäder. Sedermera betraktas hvar och en Stat särskilt till sit hela.

Ändteligen och på besvarande af den 5:te frågan: Till huru hög kundskapsgrad hinna discentes när de äro flitige? anföres, att då discentes på sätt här förmält är, uppmärksamt gifva agt på hvad som läres, äfven tillika äro flitige i sina stycken, och då sluteligen alt det, som förut blifvit läst, åter indelas i vissa läxor och å nyo expliceras och resolveras, uppnå de den grad af kännedom, att de, vid flyttningen utu Classen, utan afseende på ett eller flere år, obehindrat kunna explicera samt resolvera alt hvad som under samma tid öfvats i Cornelius, bestigande sig vanligen till 10 à 12 Vita för året, känna deruti alla constructioner, äfven som de, utan svårighet, kunna utreda alla Phraser och locutioner.

Vidare kunna de explicera och resolvera Phædri fabler, äfven känna dem till dess Moraliska innehåll

Grammatica Latina med alla Paradigmata, Syntaxen med Gerundiva, Supina och Participia till bruk och utöfning.

Uti Distican, utom explication, fördela Verser uti sina pedes, känna Dactylus och Spondæus, och i anseende till figuræ, Synaloephe och Ecthlipsis.

Exercitia: Skrifva Grammaticæ, och, vid Imitationer utu Cornelius, veta, att begagna sig af constructioner och Phraser.

Theologien explicera, läsa Definitionerna och Språken utan till från början till och med Actus Gratiae, förstå hvar och en Artikel Catecheticæ, och, efter Actus Gratiae, Salighets ordningen. Catechesen med Språk utan, äfven enfaldigt fatta honom.

Novum Testamentum Graecum explicera på Latin och Svenska 22 Capitel af Mathæi eller hela Marci Evangelium, samt resolvera alla der förekommande ord, förstå att applicera de Grammaticaliska reglor, utom de Syntactiska, alla Paradigmata, Vocaler och Consonanter till deras mutationer; Accenter, Augmenta samt Litteræ Characteristica.

Uti Bergklints Historiska Sammandrag, känna de flitige discentes Människoslägtets äldsta, och Guds folks Historia, Monarchierna huru

många de äro, dess Stiftare, men kunna allenast omständeligen göra besked för den Assyriska.

Uti Geographien känna de hela den Europæiska Verldsdelen, kejsaredömen, konungariket, Republikver, Curfurstendömen hvilka, och huru många? Hufvudstäderne i hvar och en Stat, hvarje Stat särskilt, dess Landskaper och Städer till läge och gränssor, haf, Sjöar, Sund m. m.

Litt D. [Af Daniel Axner.]

2:dra Hvilka Lectioner bestridas af hvar och en? Discentes undervisas i Christendoms kundskapen, i Geographien, i Latinska och Graekiska Språken.

3:dje Hvilken Bok följer hvar och en Docens? Doctor Lutheri mindre Cateches samt D. Svebilii förklaring, Hübners Bibliska Historier, Åkermans Atlas juvenilis jemte dertil lämpelig Beskrifning, Strelings Grammatica Latina, Corderi Colloqvier, Cornelius samt Gezelii Grammatica Graeca.

4:de Hvilken method nyttjar Docens i sin föreläsning? Sedan Discentes upläst sit pensum uti Lutheri Cateches eller Svebilii förklaring med stycken och språk, söker jag at göra hvarje stycke för dem begripeligt igenom frågor och förklaringar. Då Hübners Bibliska Historier läsas, besvaras först i ordning alla de frågor, som under hvar och en Historia finnas och sedan göres mig med egna ord redo före hela dess innehåll. Wid Geographiens läsning utvisas hvarje ords belägenhet på Chartan. I Latinet läses uti Grammatican Declinationer och Conjugationer jemte Syntaxis simplex, då tillämpning af hvarje regla sker igenom Locutioner och Exempel på Taflan. I Corderi Colloqvier samt Corneli Historia expliceras först hela stycket eller Capitlet och sedan resolveras orden, hvarefter den öfriga tiden uptages af Locutioner lämpade efter de Constructioner, som i Auctorn förekomma. I Gezelii Grammatica Graeca läres, utom innan läsningen, utan til Declinationer och Conjugationer, under et noga iakttagande af Accentuation. Vidare sysselsättes ungdomen med 2:ne Scripta i weckan, hvilka utgifvas dels efter några wissa reglor i Syntaxen, dels efter det nyss genomlästa Capitlet i Auctorn, äfven som med stilens upöfvande efter förskrift, då felen på stället corrigeras.

5:te Til huru hög kundskaps grad hinna Discentes i hvarje Class, när de äro flitige? Wid flyttningen härifrån til 3:dje Classen äger en yngling, som med hog och drift sköter sina Studier, en försvarlig Christendoms kundskap, jemte kännedom om det nya och gamla Testamentets Bibliska Historier. I Geographien känner han näst de förnämsta orter i Europa, något närmare Svenska Städernas läge och beskaffenhet. I Latinet kan han med någorlunda färdighet explicera de flesta Corderi Colloqvier och några vitæ i Cornelius, samt dessutom tämmeligen fel-

fritt efter de allmännaste reglor författa sina Scripta. I Grækiskan hin-
ner han föga längre än til en redig innan läsning, jemte Declinationer
och Conjugationes Circumflexæ.

Litt. E. [Af Collega 1:mæ Classis Samuel Gestrin.]

2:o Här föreställes Christendoms kundskapen, och göres början med
Latinska Språkets lärande, jämte handledning till Skrif-Stilens forme-
rande.

3:o I anledning häraf läsas: Lutheri Lilla Cateches, med Svebilii För-
klaring, Hübners Bibliska Historier; Strelings Grammatica Latina och
Corderi Colloqvier; samt nyttjas handskrefne Förskrifter.

4:o De Stycken och Catechesen, som Ungdomen utantill upläser,
förklaras hvarje gång, genom flera frågor, tagne utur de vidlyftigare
Svaren, då Ungdomen vid repetitionen derföre gör redo.

Bibliska Historierne läsas sålunda, att sedan Disciplarne besvarat de
under hvarje Historia fogade Frågor, efterfrågar jag i kort Samman-
drag det hufvudsakligaste af den förevarande Historien. I Grammatica
Latina öfva Inferiorerne ständigt Declinationer och Conjugationer,
hvarjämte Superiorerne tillika läsa Syntaxen till Syntaxis Ornata, då
hvar och en Regla, jämte de anförde exemplen, för dem förklaras.

Corderi Colloquia läsa Superiorerne med explication och resolution
sålunda, att det Stycket, som de den ena dagen explicerat på Svenska,
resolvera de den påföljande dagen, med anförande af alla dithörande
Reglor i Syntaxen, då jag äfven öfvar dem i korta Locutioner, som
skrifvas på Taflan, med bibehållande af de Phraser, som i det närva-
rande Stycket förekomma, hvilka Phraser, jämte Reglorna, ock derige-
nom förmärkts så mycket bättre fästa i minnet. Dessutom exhiberar
jag för Superiores några korta Scripta efter de allmännaste och hufvud-
sakligaste Reglor, äfven som desse ock, före Flyttningen till II:da Class,
skrifva ett och annat kort Thema Extemporale i Scholan. Dessemellan
öfvas Superiores, äfven som Inferiores dagligen, uti Skrif-Stilen, då
felen på stället corrigeras.

5:o De flitige kunna, vid flyttningen till II:da Class, jämte lilla och
stora Catechesen, de fleste Bibliska Historier, och det hufvudsakligaste
i Grammatica Latina till Syntaxis Ornata, tämmeligen obehindradt
explicera och resolvera 40 Stycken af Corderi Colloqvier, samt någor-
lunda försvarligt skrifva korta Latinska Scripta öfver de allmännaste
Reglor till Syntaxis Coniunctivi.

Litt. F. [Af vice Apologist Olof J. Colldén.]

2:dra I apologist-Classen bibringas ungdomen rena och tydliga be-
grip om Christna lärans sanningar och en ärforderlig kännedom af
Bibels Historiska skrifter. Dernäst och förnämligast läres ungdomen
att färdigt räkna och skrifva en läslig och vacker stil. De äldre och

något underbygde undervisas i Geographien och Svenska historien
— äfven som de skickligaste och mäst för sig komne disciplar tillika
syslösättas med Svenska brefs författande och att uppställa räkningar
i form af Debet och Credit.

3:dje De böcker, som härvid nyttjas äro: D. Luthers cateches med D.
Svebilii förklaring — Godenii barnafrågor — Hübners, Sparrmans och
Millers Bibliska Historier — Önskligt vore dock, att till lärobok af
detta slag, den sistnämnde hällst blefve antagen, såsom till stilen och
språket samt händelsernas anförande nätt och tydligt författad, och
dessutom till priset för ungdomen lindrigare. I räkningen följes An-
derssons större räkenbok. Vid Geographiens lärande nyttjas stundom
en större Atlas lika med Åkermans mindre samt beskrifning af Rector
Djurberg; äfven som i Svenska Historien läses en anonymt författad
beskrifning öfver Gustavianska Familjen och en MinnesTafla öfver alla
Svenska konungar.

4:de Vid undervisningen i dessa särskildta saker, nyttjas i allmänhet
den methoden, att gifva allt som förehafves den möjligaste tydlighet,
så att begrepet hos discenten alltid kan understödja minnet. — Således
inskräpes Christendomen förenad med den practiska sedeläran så, att
den ena timmen tydeligen förklaras, i förenämde läroböcker, det pen-
sum som en annan timme utantill bör uppläsas, då äfven en kort
repetition af den förr hållne förklaringen göres. — Ehuru för hvarje
lärare vigtig och öm pligt det visserligen bör vara, att bibringa ung-
domen säkra grunder för Christendom och sedelära; är det dock i
denna Class, som detta i synnerhet gäller, hvarifrån ungdomen genast
öfvergår till borgerliga näringarne, och således der bort i förväg in-
hämta något, hvarigenom den under loppet af sin framtid måtte
kunna upphinna målet för goda och nyttiga medborgare. — Vid räk-
ningen åter pröfvas discenten, förr än en ny afdelning begynnes, genom
exempel som ej finnas i boken och äro närmare lämpade till allmänt
bruk och gångbara priser. Han får då tillfälle att visa, om han förstår
tillämpa hvad han lärt, antingen genom uppställningen af en omvänd
proportion eller utredandet af en invecklad fråga. — Äfvenså utredas
och visas orsakerna och sambandet imellan de händelser, som i histo-
rien uppgifvas. Saknas någon vigtig eller interessant omständighet
bland uppgifterna, så blir den i sådant fall tillagd. —

5:te Flitige och med godt naturligt vett begåfvade ynglingar hinna i
denna Class vanligen till den skicklighet, att de med godt loford kun-
nat blifva engagerade i handel; och hafva åtminstone hittills dylika
engagementer ej felats för en väl undervist ungdom. Då ungdomen
flitigt använder 2—3 högst 4 år, vinner den vanligen god Christendoms
kundskap — jämn stil — försvarlig kännedom i Geographien och

Svenska historien samt fullkomlig färdighet i räknande. — De snällaste räkna i Anderssons bok till och med växel-räkningen; mängden stadnar vid regula Societatis. — Qvartanerna undervisas enligt författningarne 2:ne timmar i veckan, hvarigenom de vanligen lära sig regula de 3 — en och annan flitigare hinner dock under tiden äfven få kännedom af bråkräkningen —

Litt G. [Af Cantor Carl Joh. Moberger.]

Den 2:dra Bestrider underteknad Musiken i Gymnasio och Sången i Scholan.

3:e I Gymnasio nyttjas hvarjehanda Auctorer uti Musiken afpassade efter Ungdomens större eller mindre framsteg däruti, och uti Scholan så följes den tryckta Choral Boken, samt gjöres början med Musik af dem, som äro hugade.

4:e I Gymnasio öfvas Nybegynnare uti Musik med Duetter i synnerhet af Schvinde. De mera för sig komne spela Trior, Qvartetter och äfven Simphonier. I Scholan öfvas ungdomen uti sång med Choraler, och äfven stundom i stämmor.

5:e I Gymnasio hinna de flitige at spela rent, och med tact, samt tämeligen obehindradt exequerera sina stämmor.

I Scholan kunna de flitige sjunga noter säkert, så i Scalan som Språng, och vid tilfällen af Musik sjunga Arier eller Chorer.

i) ÅB:s examen 1811. Stipendium. Kamratkänsla.

... anställdes d. 7:de Junii under Högwördigste Herr Doctorns och Erke-Biskoppens öfwerinseende uti härwarande Triwial Schola Examen Anniwersarium, hwarwid Scholä Ungdomen i allmänhet ådagalade de goda prof af insigter och skicklighet, som på en gång wittnade om Lärarnes oförtrutna nit och lyckligt använda bemödande att befrämja Ungdomens bildning och upplysning, samt tillika åt Herr Doctorn och Erke Biskoppen lemnade en behaglig anledning, att förklara samtelige Discentes sitt bifall och nöje öfwer deras framsteg, med ömma och faderliga uppmuntringar, att fortfara i flit, dygd och Gudsfruktan, och såmedelst bilda sig till nyttige och lycklige medborgare i Samhället. . . .

Widare och då efter Examens slut regleringen af de till Scholä Ungdomen anslagne Stipendii och Prämii medel företogs, anmälde Rector Scholä Magister Carl Eric Nibelius, det han såsom ett bewis af dess wördnadsfulla tacksamhet för det Högwördigste Herr Doctorn och Erke-Biskoppen med dess uppmuntrande närvaro behagat hedra Scholan, beslutit att donera ett Capital af Etthundrade Riksdaler Banco hwaraf årliga räntan alltid wid Examen Anniwersarium skall tilldelas den Yngling, som med heder och företräde framför sine Kamerater i snille, läraaktighet, flit och stadgat uppförande, kan till Gymnasium uppflyttas.

Jämte betygande af Dess erkänsla och särdeles tillfridsställelse öfwer Rector Nibelii ofwanberörde wälgörande uppoffring, tog Högwördigste Herr Doctorn och ErkeBiskoppen sig deraf anledning, att, sedan Han upräknat de Scholares, hwilke blifwit med prämier hugnade, till dem sjelfwe öfwerlemna, huruwida de, då de med den inre tillfridsställelsen af deras företräde förenade hedern att wara utmärkte, skulle finna lämpligt, att i händelse de kände några Kamerater, som bättre än de behöfde nämnde medel, åt dessa afstå deras belöningar. Detta hade den följd, att då Rector derefter skulle tillställa hwar och en dess prämier, alle de, hwilkas lyckligare omständigheter medgåfwo eftergift af deras rättigheter, till deras mera wanlottade Kamerater lemnade, hwad deras arbetsamhet och flit dem förskaffat; hwilket ädla förhållande synes förtjena så mycket större uppmärksamhet, som denna de belöntes uppoffring blifwit verkställd med den urskillning, att de bortgifwit sina prämier åt inga andre än dem, hwilka enligt Lärarnes sedermera afgifne utlåtande, näst efter de belönte, gjort sig till prämier mäst berättigade.

j) B:s redogörelse för trivialskolan 1814.

Uppgifter rörande Gefle Trivial Schola.

Frågor framställde af Kongl. Uppf:Committén. *Svar* gifne af Scholans Rector, Magister Carl Eric Nibelius.

A. I afseende på *Inrättningen*

Fr. 1:o Å hvad ort Cathedral, Trivial eller StadsSchola kan vara inrättad? Året när den stiftades, på hvilka Documenter Stiftelsen grundar sig, samt de Verba Formalia derutur, som visa Inrättningens ändamål och beskaffenhet?

Sv. I sjö- och Stapelstaden Gefle, sätet för Höfdingen öfwer Gefleborgs Län, är en Kongl. Trivial Schola inrättad, som lyder under Upsala ÄrkeStift. Året när den stiftades, har man sig icke bekant, och föga äro några handlingar i behåll, som kunna gifva någon säker upplysning derom. Att denna Schola likväl är mycket gammal, och att den blifwit inrättad för att dana lärde och för alla Stånd skickelige män, är otvifvelaktigt. Denna sanning bestyrkes af ÄrkeBiskoppen Doctor Laurentii Paulini bref till Drottning Christina dat. Upsala den 14 Febr. 1646, så lydande: E. Kongl. Maj:t fogas härmed underdånigst att förnimma om Gefle Stads Scholas tillstånd, huruledes han i förtiden tämelig florerat, och ibland andra Scholar i Riket ej för den ringaste varit skattad, uti anseende af ungdom och ymnigt uppehälle, serdeles för de fattiga och hela Norländernas församlingar, till deras Studiers fortsättning, efter som många vackre och nyttige män, som nu både uti det andeliga och verldsliga ståndet till förnäml. tjenester blifva brukade, sådan komme äro: m. m. Ibland andre vackre och nyttige män, dem Doctor Laurentius Paulinus synes vilja utmärka, men icke namngifver, lefde på den tiden, Theol. Professoren i Upsala, sedermera Superintendenten i Götheborg, Doctor Ericus Erici Brunnius, Professoren i Upsala, sedermera ÄrkeBisk. Doctor Lars Stigzelius, Log. Professoren i Upsala, Magister Olavus Unonius, Professoren i Upsala, Magister Petrus Ol. Aurivillius, Professoren Magister Jonas Hambräus, med

flere, hvilke studerat i Gefle Schola. För dessas tid, hade ÄrkeBiskopen Doctor Petrus Kenicius och Biskopen i Wexjö Magister Petrus Jonæ Angermannus, utom många andre, vid Gefle undervisningsverk laggt första grunden till sin lärdom; hvarom sålunda kan slutas, att Gefle Schola, åtminstone i 250 år, haft för ändamål att tillskapa lärde män.

Fr. 2:o Hvilka hufvudsakliga förändringar Scholan kan hafva undergått? Af hvilka anledningar och med hvad auctoritet?

Sv. Gefle Schola hade i äldre tider *Sex Classer*, kallade: *Classis Rectoris*, *Syntactica*, *Etymologica*, *Donatistica*, *Pædagogica* och *Apologistica*. Pædagogen var således förenad med Trivial Scholan, och Pædagogen löntes på kronans Stat. Emedan denna inrättning var stridande emot 1724 års kongl. Schol-Ordning, som i 6 Cap. 3 § bjuder, att en Trivial Schola bör vara fördelt i 4 Classer, förutan Apologistens, och det syntes med rättvisan icke vara öfverensstämmande, att Pædagogen underhölls af sådane medel, som till Collegernes aflöning vid Trivial Scholan voro anslagne; så androgo, på dessa skäl Inspector och Rector denna vigtiga sak inför Max. Vener. Consist. Ecclesiasticum, och derefter ÄrkeBiskoppen, samt Stiftets Prästerskap densamma i underdånighet inför Konungen på Riksdagen 1734, sedan Pædagogen Stiernman året förut med döden afgått: hvarpå följde Kongl. Maj:ts Nådiga Utslag den 17 Maji 1735, som gjorde den hufvudsakliga förändringen med Scholan, att *Classis Pædagogica* alldeles upphörde, och Pædagogens lön fördelades emellan de andre 3:ne Collegerne. Ifrån den tiden äger Gefle Schola, i afseende på inrättningen, samma natur och egenkap, som Rikets öfrige Trivial Scholor.

Fr. 3:o Scholans tillgångar: hvaruti dessa bestå, så till ordinarie, som extra-ordinarie inkomster? Grunden och upprinnelsen för dessa inkomster? Från publik fond eller enskildte donationer? Hvad som utgår i Varor, eller i Penningar? Huru stående Capitaler, om sådane finnas, äro förräntade, samt hvartill räntan är anslagen? Scholans ständiga utgifter, samt det vanliga beloppet af extra-utgifter? — Och bifogas till dessa upplysningar en i columner inrättad Tabell på inkomsterna och utgifterna, samt sluteligen de anmärkningar, som kunna äga rum vid hufvudsakliga förändringar, jemte uppgift af orsakerna till desamma?

Sv. Scholan har inga extra-ordinaira inkomster, och hvad hennes ordinaira beträffar, så äro de mycket obetydliga, och bestå dessa årliga

Inkomster i Djeknepenningar Banco Rd. S:r rst.

ifrån Gefleborgs Län: Thorsåkers Sokn. c. 6: 40: —, Söderala S:n c. 5: 8: —, Norrala S:n c. 4: 6: —, Trönö S:n c. 2: — —, Westerås Län: Huddunge S:n c. 3: 12: —. Summa B:o 21: 18: —.

Utgifter

Ständiga: till Discenternes uppmuntran: 12: — — Apologistens Augment: 1: 32: —, Olja till Scholans lyckta, samt arvode för tändningen: 2: 32: —, Scholrummens skurning: 1: 16: —.

Extra utgifter: Till smärre reparationer, fönsterlagning, m. m. c. 3: — —. Behållning 34 Sk:r —. Summa B:co 21: 18: —.

Anm. Så ringa Scholans inkomster äro, befinnas de dock tillräcklige

till de utgifters bestridande, hvarföre de måste utgå, och skall alltid härefter en liten behållning blifva i denna Cassa, så länge nu varande Rector lefver, eller bekläder Rectorsämbetet.

Fr. 4:o Scholehus: när det tillkommit? Huruvida det är tillräckligt för behofvet? I hvad tillstånd det är? Hvad tillgång finnes till dess underhållande, samt till reparationer eller nybyggnad, om sådana nödiga prövas?

Sv. Schol-huset af trä, byggdt 1670, invigdes 1671 af ÄrkeBiskoppen Doctor Lars Stigzelius. Blef 1687 beprydt med torn, men 1701 blet ett prydligare upsatt med slagur och ringklocka, hvilket nedtogs, i afseende på dess bristfällighet, år 1794. Detta Scholhus är alldeles otillräckligt för behofvet, ehuru 1807 ett rum i öfre våningen inreddes till Apologist Class; discenterne i de öfrige Fyra Classerne äro i ett enda rum i nedre våningen hopträngde. För öfrigt är det i ett högst uselt och bofälligt tillstånd. Som en betydligare reparation på det samma vore en kostnad utan ändamål, så förses det nu med sina nödvändigaste behof af Scholans enskildta Cassa, till dess rummen hinna inredas i det hus af sten och 2:ne våningar, som Högvördigste Herr Doctorn och ÄrkeBiskoppen Lindblom, af ädelt nit och prisvärd omtanka för undervisningsverkens väl, behagat köpa till Gymnasie och Scholehus, af framl. Bruks Patron Strömbäcks arfvingar, för en summa stor 8000 Riksdaler Banco: i denna summa kommer Staden att deltaga med 3800 Riksdalers erläggande, och resten att utbetalas af de tillgångar, som finnas i Gymnasii och Scholehusens i Ärkestiftet Nybyggnads och Reparations Cassa, hvilken står under Högvördigste DomCapitlets i Upsala disposition.

Ehuru icke hörande till förevarande fråga, så förtjenar det likväl anmärkas, att följande Herrar ÄrkeBiskoppar *hedrat nu varande Scholhus med sin närvaro*, nämligen: Laurentius Stigzelius, Johannes Bazius, Olavus Svebilius, Haqvinus Spegel, Henricus Benzelius, Uno von Troil och Jacobus Lindblom. För högbemäldte Herrars tid, hafva ÄrkeBiskopparne, Petrus Kenicius och Laurentius Paulinus gjort Lärare och ungdom hedersbesök, i då varande Lærohus.

Fr. 5:o Lärarnes antal och benämningar?

Sv. Lärarene vid Gefle Trivial Schola äro Sju till antalet och kallas: Rector. ConRector. Collega Supremus. Collega Secundus. Collega Infimus. Apologista. Director Musices et Cantus, som i en person, för det närvarande, undervisar Ungdomen både uti Instrumental-Musiken, och Choralsången.

Fr. 6:o Lärarnes lönevillkor samt om derunder inbegripes Præbende Pastorat, Præbende Hemman, Boställe, fria Husrum eller Hushyra, Ämbets-åker m. m. hvilket allt uppgifves i form af Tabell med Columner, hvarvid bifogas anmärkningar, innefattande de hufvudsakliga och senare förändringar, som löningsvilkoren i allmänhet, eller något af dem kunna hafva undergått? Äfven uppgifves om någon Lärare skulle vara så otillräckligen lönt, att han, genom särskildta utvägar, behöfver söka sin bergning?

[*Svar.*] *Tabell* som utvisar Lärarnes vid Gefle Trivial Schola löner i Krono Tionde Spannmål, Djeknepenningar, Husrum eller Hushyra, Ämbetsjord och andra förmåner.

	Krono Tionde Spannm.			Djeknepeningar. Banco		
	Tunnor.	Fjerd.	Kap:r	Riksd.	Sch:r	rst.
Rector	126:	1:	1.			
ConRector	73:	4:	2 1/2	circ.	9:	— —
Apologisten	31:	4:	2 1/8	circ.	30:	— —
Collega Supremus	14:	1:	1 1/3	circ.	25:	— —
Collega Secundus	10:	6:	3 5/9	circ.	20:	— —
Collega Infimus	10:	3:	4/9	circ.	13:	— —
Director Musices	5:	5:	1 1/3	circ.	5:	— —
Cantor	8:	4:	—	circ.		

Husrum eller Hushyra. I anseende dertill, att ämbetsgården för bofällighet ej kan bebos, njuter Rector af Staden i hushyra, 66 Rd. 32 sch. B:co.

Ämbetsjord. Rector. 1 Tunmland 31 1/2 Kappld odlad jord, samt 2 Tunmland 10 kappld betesmark, af Staden. *Con Rector.* 2 Tunnl. odlad jord af Staden.

Andra förmåner: För de 3:ne Collegerne vid denna, äfvensom vid Upsala och Hudiksvalls Sch. har Kongl. Maj:t till löneförbättring, år 1800, i nåder beviljat Vederlags och ProsteTunnor under dubbla Nådår; och 1808, TertialTionden af de Pastorat, som genom tvist komma att stå lediga öfver Nådårstiden, tillika med besparda Capellanslöner.

Anm. I början af 1600 talet var Hille Sockn Præbende Pastorat åt Scholans Rectorer men efter Gymnasii hitflyttning ifrån Stockholm, blef Socknen förordnad till Præbende för Theol. Lectorerne. Till följe af skedd tionde sättning år 1744, utgå Rectors, ConRectors och Apologistens krono Tionde Spannemål ifrån Söderala, Skog och Regnsjö Socknar i Helsingland, årligen till lika belopp, 1/3 del råg och 2/3 delar korn. Collegernes, Musik Directeurens och Cantorns löningsspannmål, hälften råg och hälften korn, utgår endast och allenast ifrån Östra Fernebo Sockn i Gestrikland. En lång tid hade de 15 Tr 1 2/3 dels kappe ifrån Gestrikland, och 34 Tr 4 fj: 1 kappe Bibeltrycks Tunnor från Jemtland, men år 1763 d. 22 Dec., beviljade, uppå anhållan derom, Höglöfl. Kongl. kammarCollegium dem utbyte af förenämnde Bibeltrycksspannmål, emot lika mycket Krono Spannemål i Gestrikland. Af Vederlags och ProsteTunnor, samt besparda Pastoralier, hafva Collegerne de sist förflutna åren, fått ett så stort tillskott till den ordinaira lönen, att hvar och en af dem kunnat räkna hela sin årliga inkomst till 200 Riksdaler Banco. Således äro nu Lärarne vid Verket, ehuru olika lönte, dock samtelige så, att de icke lida nöd; likväl för att hafva ännu bättre utkomst, sysselsätta sig de, som äro mindre väl lönte, i synnerhet under ferierne, med sådana yrken, som kunna vara dem anständiga och nyttiga, såsom predikande eller privat undervisning.

Fr. 7:o Så vida ett Bibliothek vid Scholan finnes, dess upphof? ungefärliga antalet af böcker? Tillgångar och brister?

Sv. Ifrån äldre tider har Scholan haft ett *Bibliothek*, som dock föga förtjenar att så kallas, emedan det består i en ganska ringa samling af böcker, nu till största delen utslitne, skadade, samt, utom några få Volumer, för tidehvarvet obrukbare. Genom Kongl. Maj:ts Förnyade Nådiga Schol-Ordning af år 1807, som anbefaller för hvarje Schola sin

egen särskildta Bibliotheks Cassa, hafva sedan HöstTermins början 1808, och till närvarande tid, medel till ett Bibliothek blifvit insamlade af den Ungdom, som intagits i Scholan, och allt efter som tillgångarne varit, hafver Rector sådane böcker inköpt, som Schol-Ungdomen behöfver, men ej alle kunna äga lägenhet, att straxt sig förskaffa. Hela Bibliotheksfonden, som redan blifvit använd till sitt goda ändamål, bestiger sig till 17 Riksdaler 36 schill:r Banco. Genom ytterligare insamling och Rectorernes skyldiga omtanka om Läroverkets bästa, bör Scholans Bibliothek med tiden för den fattigare Ungdomen blifva lika så tillräckligt och brukbart, som behöfligt.

Fr. 8:o Stipendier och andra understöd, af hvad egenskap som helst, hvilka för Schol-Ungdomen kunna vara anslagna? hvarifrån de äga sitt upphof? Hvaruti de bestå, antingen i Varor, Penningar eller andra förmåner? Efter hvilka grunder de utdelas?

Sv. Schol-Ungdomens vid Gefle Trivial Schola understöd består 1:o uti *Djeknepeningar*, af hvilka en del, enligt 1624 års Riksdags-Beslut, tillkomma discenterne, till ett belopp af circa 12 Riksdaler Banco, och utdelas årligen vid Termins slut, straxt efter hållen Examen, åt fattige och flitige ynglingar, som derjemte äro välartade, i alla Classer.

2:o uti *Stipendier*, hvilka årligen, på samma gång, som Djeknepeningarne, utdelas, och äro:

a) Stipendium *Strömbäckianum*, gifvet af framl. BruksPatron och Grosshandlaren i Gefle, Per Strömbäck, stort 55 Riksdaler 26 sch:r 8 rst:n Banco; räntan deraf 3 Riksdaler 16 sch:r B:co, som efter Testators förordnande utgår i böcker, tillfaller de fattigaste och flitigaste af Scholbarnen, i hvilken Class, som helst.

b) Stipendium *Dunkerianum*, skänkt af framl. Grosshandlaren i Gefle, Johan Jacob Dunker, stort 111 Riksdaler 5 sch:r 4 rst:n Banco. Räntan deraf 6 Riksdaler 32 sch:r Banco, som efter Dess yttersta vilja skulle ad pios usus vid Scholan användas, gafs första året till Scholungdomen; sedermera, efter Scholans Inspector Prosten Magister Simon Melanders godtfinnande, de 7 derpå följande åren, åt Collegerne till förbättring i deras svaga löner: men genom Högvördigste DomCapitlets befallning, i bref dat. Upsala d. 31 Maji 1769, till då varande Inspector Prosten Magister Eric Tegman och Pro-Rectorn Magister Elias Nibelius blef räntan af Dunkerska Stipendium tillerkänd endast de torftigaste af Ungdomen, som tillika voro sedige, flitige och gäfvu godt hopp om sig, och skulle de, dels i böcker, dels i penningar, densamma utbekomma. Ytterligare har Herr ÄrkeBiskoppen m. m. Doctor Uno von Troil, vid detta tillfälle, då Han bevistade Examen Anniversarium i Scholan, den 18 Juni 1799, behagat förordna; att räntan af Dunkerska Stipendium i pengar skall utdelas till de ynglingar i hvarje Class, som vid Examen aflaggt de bästa skicklighetsprof.

c) Stipendium *Müllerianum*, föräradt af framl. Grosshandlaren i Gefle, Carl Cornelius Müller, stort 50 Riksdaler Banco. Räntan 3 Riksdaler Banco, tillfaller de ynglingar, som gjort bästa framsteg uti räknande och skrifvande, och tillika mäst behöfvande äro. Desse böra vara födde i Gefle eller Gestrikland. Finnas inga i Gefle födde eller Gestrikar, som till denna belöning kunna anses värdige, så bör räntan till

Capitalet läggas, och sedan, vid förefallande tillfällen, som sagt är, årligen utdelas. Discenter i ApologistClassen hafva hittills åtnjutit detta Stipendium, och komma merändels i framtiden att det åtnjuta, så vida de alltid böra kunna uppvisa större framsteg åtminstone i räknekonsten, än discenter i andre Classer.

d) Stipendium *Nibelianum*, donerad af nu varande Rector för Scholan, Magister Carl Eric Nibelius, till åminnelse af den 7 Junii 1811, då Högvördigste Herr Doctorn och ÄrkeBiskoppen Lindblom, i egenskap af Läroverkets högste Styresman, med sin uppmuntrande närvaro för första gången behagade hedra Scholan. Capitalet stort 100 Riksdaler Banco. Interesseset 6 Riksdaler Banco utdeltes derpå följande år, och skall alltid efter Examens slut hvarje VårTermin tilldelas den yngling, som med heder och företräde framför sine kamerater i snille, lärackthet, flit och stadgadt uppförande, kan till Gymnasium uppflyttas.

3:o uti *FattigCasseMedel*. Med anledning af 1807 års Kongl. Schol-Ordningens 11 Cap. 4 §, som bjuder, att vid inträde i Scholan en frivillig gåfva gifves till Läroställets FattigCassa, hade Rector Stenfelt i lifstiden, HöstTermin 1808, begynt att grundlägga denna fond, som förut icke tillvarit. Insamlingen under hans tid, blef, i anseende till hans inträffade död i början af VårTermin 1810, icke betydlig, men har sedermera under de följande åren, vunnit en tämmeligen vacker tillväxt af något öfver 50 riksdaler Banco. En mer än vanlig utdelning af dessa medel, verkställdes den 17 sistl. Junii, åt de torftigaste ynglingar i alla Classer, då Scholans älskansvärde Ephorus, för andra gången, var närvarande vid Examen Anniversarium, och fägnade Lärare och ungdom med sitt hedersbesök. FattigCassans medel användas till de mest behöfvande ynglingars understöd i deras studier, till medicamenter under deras sjukdomar, och till begrafningshjelp, om någon dör.

4:o *Frivilliga gåfvor* af Stadens innevånare, och Landtbor i de Socknar, af hvilka Scholan uppbär sina Djeknepenningar. Med gifvarens goda minne och bifall, göra fattige Scholgossar, försedde med Rectors betyg, att de äro flitige och välartade, under Julhögtiderna, sina Sångbesök i Staden, och på Landet, och begåfvas med penningar och varor. Detta understöd är för dem mycket förmånligare än det, som hämtas af Djeknepenningar eller Stipendier.

Fr. 9:o Om några Gymnastiska inrättningar vid Scholan finnas? Och huru de äro beskaffade?

Sv. Brist på erforderliga medel har vållat, att ännu ingen *Gymnastisk inrättning* kunnat göras vid Gefle Trivial Schola. Man väntar på bättre tider, som skola bringa denna goda och nyttiga sak till verkställighet.

Fr. 10:o Antalet af ScholUngdom för hvarje år af de tio sistförflutna?

Sv. Ungdomen vid Gefle Trivial Schola utgjorde

År 1803, ett antal af 159 Studerande;	År 1804, d:o d:o 186 Studerande;
År 1805, » » » 210 » ;	År 1806, » » 213 » ;
År 1807, » » » 223 » ;	År 1808, » » 184 » ;
År 1809, » » » 123 » ;	År 1810, » » 139 » ;
År 1811, » » » 141 » ;	År 1812, » » 167 » ;

Anm. Orsaken, hvarföre antalet af den Studerande Ungdomen så betydligt minskades ifrån år 1808 till år 1809, var väl mycket den, att Scholhuset, HöstTermin 1808 och VårTermin 1809, blef upptaget till *Sjukhus* under då varande krig, för kustArméens sjuke, hvarföre många Föräldrar, ehuru rum på andra ställen voro på kronans bekostnad hyrde till läsningarnes fortsättande, dock togo sina barn utur Scholan, emedan de ansågo den vidtagna anstalten med undervisningens gång mindre fördelaktig; men hvad som förnämligast bidrog till antalets minskning var det, att en smittosam och mycket förödande *fältsjukdom* grasserade i Staden, som gjorde, att den ene flydde hit, den andre dit, utan att till Scholan vidare återvända: härtill kom ock en *dyr tid*, som medtog förmågan för många föräldrar att kunna hålla sina barn till studier. Efter 1809 befinnes likväl antalet småningom med hvarje år ökas, och år 1812 i det närmaste vara så stort, som varit de 9 föregående åren.

Fr. 11:o Hvad i öfrigt, i afseende på Scholans inrättning, kan finnas nödigt att anföra?

I mina till Högvördigste Herr Doctorn och ÄrkeBiskoppen ingifna Anmärkningar öfver 1807 års kongl. ScholOrdning, har jag tillkännagifvit nyttan och nödvändigheten af en *vaktmästares* antagande för Läroverket, äfven som jag uppgifvit förslag, huru en sådan *Scholbetjent*, utan mycken svårighet borde kunna fås. Jag vågar hoppas, att min önskan rörande denna sak vinner sin fullbordan, när undervisningen i det nya Scholhuset kommer att taga sin början.

B. I afseende på *Undervisningen* uppgifves:

Fr. 1:o Classernas antal och slag?

Sv. Vid Gefle Trivial Schola finnas *Fem Classer*, nämligen:

Den Första eller Förberedande Classen, ifrån hvilken de, som ämna sig till litteraira yrken, uppflyttas till

Den Andra Classen, *Den Tredje Classen*, och *Den Fjerde* eller så kallade *Rectors Classen*; men de som vilja förvärfva sig för näringar nyttiga kunskaper, ingå i den för dessa egenteligen bestämda *Femte* eller *ApologistClassen*.

Fr. 2:o Hvilka pläga vara vilkoren för intagandet i Scholan, så i afseende till ålder, och kunskaper, som kostnader?

Sv. Ingen *under 7 år*, och ingen *öfver 15 år*, emottages gerna till undervisning i Scholan. Anmäler sig någon vid mognare år till inskrifning, antages han på prof; men om han icke visar en synnerlig flit, eller ock, om han icke har en god, utan slö och trög fattningsgåfva, afvisas han och skiljes ifrån Scholan, på det icke Schol-Inrättningen må emot sin hufvudafsigt missbrukas.

Hvar och en, som skall kunna i Scholan intagas, måste obehindradt och rent läsa i bok både Svensk och Latinsk Stil; läsa utantill Luthers lilla Cateches, känna räkneziffror, nämna Tal, räkna ur hufvudet enkla Tal, samt läsligt skriva och sammanbinda bokstäfverna, åtminstone de Latinska.

Enligt 1807 års Kongl. Schol-Ordning, 11 Cap. § 4, gifves för inskrifning i TrivialScholan till Rector af den förmögna 32 sch:r, af den mindre förmögne 16 sch:r, och till den Collega, i hvilken Class den inskrifne emottages, i afseende till Collegernes svagare löningsvilkor,

af den förre En Riksdaler, af den senare 32 sch.:r. Äfven gifves en frivillig gåfva till Läroställets FattigCassa, samt till Bibliotheksfond 4 sch.:r, till följe af Schol-Ordn. V Cap. § 2. Utfattige blifva ifrån alla dessa utgifter befriade.

Fr. 3:o I hvilka ämnen innom hvarje Class undervisning meddelas?

Sv. I *Första Classen* undervisas Ungdomen i Latinska språket, Modersmålet, Christendomskunskapen, Bibliska Historien, Arithmetiken och Sångkonsten.

I *Andra Classen*: i Latinska språket, Grekiska språket, Modersmålet, Christendomskunskapen, Svenska och Bibliska Historien, Geographien, Arithmetiken och Sångkonsten.

I *Tredje Classen*: i Latinska språket, Grekiska språket, Modersmålet, Christendomskunskapen, Allmänna och Svenska Historien, Geographien, Arithmetiken och Sångkonsten.

I *Fjerde Classen*: i Latinska språket, Grekiska språket, Modersmålet, Christendomskunskapen, Allmänna och Svenska historien, Geographien, Mathematiken, Arithmetiken och Sångkonsten.

I *Femte eller Apologist Classen*: Öfning i modersmålet, Christendomskunskapen, Svenska och Bibliska Historien, Geographien, Arithmetiken och Sångkonsten.

Fr. 4:o Huru undervisningen mellan Scholans Lärare är fördelad?

Sv. I *Första Classen* undervisar *Collega Infimus*. I *Andra Classen* *Collega Secundus*. I *Tredje Classen* *Collega Supremus*. I *Fjerde Classen* *Rector* och *ConRector*. I *Femte Classen* *Apologisten*. I alla *Classer* *Cantorn* i Sångkonsten.

Fr. 5:o Hvilka dagar och timmar hvar och en Lärare undervisar? och i hvad kunskapsgrän?

Sv. *Collega Infimus* meddelar undervisning Måndag, Onsdag och Fredag, ifrån 8 till 9 f. m. i Christendomskunskapen, Tisdag, Thorsdag och Lördag ifrån 8 till 9 f. m. i Bibliska Historien.

Måndag, Tisdag, Thorsdag och Fredag ifr. 10 till 12 f. m. öfvar han ungdomen i ljudelig uppläsning ur någon passande bok på Modersmålet, efter språkets art, skiljetekn och meningar; äfven i sådant, som Schema Lectionum vidare utvisar. Onsdag och Lördag, ifr. 10 till 12 f. m. i Arithmetik, och hvad mera Schema Lect. upplyser. Måndag, Tisdag, Thorsdag och Fredag, ifr. 3 till 5 e. m. i Latinska språket. Onsdagen och Lördagen ifrån 2 till 3 e. m. undervisar han i urskiljande af de i Grammatican så kallade partes orationis, på det hans disciplar måtte få skicklighet, att begripa reglorna för rättskrifningen uti hvad språk som helst, och i synnerhet modersmålet.

Collega Secundus undervisar Måndag, Tisdag, Thorsdag och Fredag ifr. 8 till 9 f. m. i Latinska språket. Onsdag och Lördag ifr. 8 till 9 f. m. i Christendomskunskapen och Svenska Hist. Måndag och Thorsdag ifr. 10 till 12 f. m. i Arithmetiken och Modersmålet. Tisdag och Fredag ifr. 10 till 12 f. m. i Grekiska språket och Geographien. Onsdag och Lördag ifr. 10 till 12 f. m. i sådant som Schema Lect. utvisar. Måndag, Tisdag, Thorsdag och Fredag ifr. 3 till 5 e. m. i Latinska språket. Onsdag och Lördag ifr. 2 till 3 e. m. i Bibliska Historien, och sådant, som Schema Lect. utvisar.

Collega Supremus undervisar Måndag, Tisdag, Thorsdag och Fredag

ifr. 8 till 9 f. m. i Grekiska språket. Onsdag och Lördag ifr. 8 till 9 f. m. i Christendomskunsk. Måndag och Thorsdag ifr. 10 till 12 f. m. i Arithm. och Svenska Hist. Tisdag ifr. 10 till 12 f. m. i Allm. Hist. och Geographie. Fredag ifr. 10 till 12 f. m. i Lat. språket, Pros. och Poësie. Onsdag och Lördag ifr. 10 till 12 f. m. i sådant, som Schema Lectionum utvisar. Måndag, Tisdag, Thorsdag och Fredag, ifrån 3 till 5 e. m. i Latinska språket. Onsdag och Lördag ifr. 2 till 3 e. m. i sådant som Schema Lectionum upplyser.

Rector undervisar Måndag, Onsdag och Fredag, ifr. 8 till 9 f. m. i Grekiska språket. Måndag och fredag, ifr. 10 till 12 f. m. i Latinska språkets Pros. och Poësie. Onsdag, ifr. 10 till 12 f. m. i Latinska språkets Rhetorik, och sådant, som Schema Lectionum utvisar.

Måndag och Fredag, ifrån 3 till 5 e. m. i Latinska språket.

Onsdag, ifrån 2 till 3 e. m. i sådant som upplyses af Schema Lect.

ConRector undervisar Tisdag, Thorsdag och

Lördag ifr. 8 till 9 f. m. i Christendomskunskapen.

Tisdagen ifr. 10 till 12 f. m. i Allmänna Historien.

Thorsdagen ifr. 10 till 12 f. m. i Svenska Historien.

Lördagen ifr. 10 till 12 f. m. i Arithmetik och Geographie.

Tisdag och Thorsdag, ifr. 3 till 5 e. m. i Latinska språket.

Lördag ifr. 2 till 3 e. m. i Mathematik och hvad som Schema Lectionum vidare utvisar.

Apologisten undervisar

Måndag och Thorsdag, ifr. 8 till 9 f. m. i Christendomskunskapen.

Tisdag och Fredag, ifr. 8 till 9 f. m. i Svenska Historien.

Onsdag och Lördag, ifr. 8 till 9 f. m. i Geographien och Bibliska Hist.

Måndag och Thorsdag, ifr. 10 till 12 f. m. i Modersmålet.

Tisdag och Fredag, ifr. 10 till 12 f. m. i Arithmetiken, och sådant, som Schema Lectionum utvisar.

Onsdag och Lördag ifr. 10 till 12 f. m. i Arithmetiken.

Måndag, Tisdag, Thorsdag och Fredag, ifr. 3 till 5 e. m. i Arithmetiken.

Onsdag och Lördag, ifr. 2 till 3 e. m. i sådant, som Schema Lectionum utvisar.

Cantorn undervisar i Sångkonsten, Måndag och Thorsdag, ifrån 2 till 3 e. m. Ungdomen i Första, Andra, och Femte Classerne. Tisdag och Fredag ifr. 2 till 3 e. m. Ungdomen i Tredje och Fjerde Classerne.

Fr. 6:o Hvad öfning och undervisning lemnas, så väl i skrifning efter forskrift, som öfversättningar och annan slags stilskrifning?

Sv. Så mycket andra läroämnen det medgifva, öfvas och undervisas Ungdomen i alla Classer, med all flit och sorgfällighet uti *Skrifning* dels efter goda graverade, dels ock efter väl handskrifna forskrifter, och det med den lyckliga framgång, att flere af Ungdomen skriva väl, och ansågos deföre, vid sishällne Somnar Examen, af Högvördigste Herr Doctorn och ÄrkeBiskoppen, värdige låford. Dessutom syssets Ungdomen i Andra Classen med *öfversättningar ifrån Svenska på Latin*, i Tredje och Fjerde Classerne *ifrån Svenska på Latin*, och *ifrån Latin på Svenska*, hvarjämte Discenterne i Fjerde Classen författa *Bref, Beskrifningar, Berättelser* m. m. De mera för sig komne lärjungar i Femte Classen författa ock på egen hand *Bref, Berättelser, Förskrif-*

ningar, Attester, Räkenskaper med mera, som i allmänna lefnaden vanligast förefaller.

Besvarandet af dessa frågor, med undantag af den Andra, bör vara åtföljdt af ett *Schema Lectionum*. [Av ekonomiska skäl återges detta ovanligt långa schema icke här; det är avtryckt i G. E. Lundén: Gävle skolors historia I s. 420—421.]

Fr. 7:o Hvilka läroböcker i hvarje Kunskapsgren, och hvilka Läro-Methoder särskildt för hvardera, följas?

Sv. Följande *Läroböcker* brukas, *I Latinska språket*

Milleri Chrestomathia, för 1:sta Classen. Cornelius Nepos, för 2:dra och 3:dje Classerne. Catonis Disticha, för 3:dje Classen. Schedvins Latinska Prosodie, för 3:dje och 4:de Classerne. Ovidii Tristium, för 4:de Classen. Ciceronis Orationer, för 4:de Classen. Curtius Rufus, för 4:de Classen. Wossii Elementa Rhetor. för 4:de Classen. Strelings Grammatica, för 1:sta, 2:dra, 3:dje och 4:de Classerne.

I Grekiska språket: Dahls Chrestomathia och Grammat. för 2:dra, 3:dje och 4:de Classerne.

I Svenska språket har man icke någon viss Lärobok, utan nyttjas en sådan, som hvar och en Lärare finner för sine lärjungar bäst passande.

I Christendomskunskapen: Luthers lilla Cateches, med den, af Herr ÅrkeBiskoppen m. m. Doct. Lindblom omarbetade förklar., — — för alla Classer.

Benzelii Epitome Repet. Theol., för 3:dje och 4:de Classerne.

I Historien den Bibliska: Hübners — — — för 1:sta, 2:dra och 5:te Classerne. *Svenska:* Kort utdrag utur Svenska Hist. med någon utförligare beskrifn. om Kongl. Gust. Fam. för 2:dra, 3:dje och 5:te Classerne. Wählins Fäderneslandets Hist. för 4:de Classen. *Allmänna:* Fants Historia för begynnare för 3:dje och 4:de Classerne.

I Geographien: Djurbergs Geogr. tillika med Dess, Åkermans och Homans Chartor, för 2:dra, 3:dje, 4:de och 5:te Classerne.

I Mathematiken: Euclidis Elementa, försv. af Strömer för 4:de Classen.

I Arithmetiken: Forssells och Anderssons Räkneböcker, för alla Classer.

Hvad *LäroMethoden* vidkommer, som för hvarje kunskapsgren följes vid Gefle Triv. Schola, så har man ansett det vara sin undersäteliga pligt att efterkomma, hvad i afseende på densamma, uti 1807 års Kongl. Schol Ordning III Cap. § 4, anbefalles, särdeles som derjemte en glad erfarenhet öfvertygat Lärare och lärjungar, att en dylik Method till äfventyrs torde vara den enda dugliga och rätta. Vid anställda Examina, har man funnit flere af Ungdomen gjort vackra, största delen goda, och ganska få, ringa framsteg i sina studier. Till styrka för denna sanning, tjena Examens Protocollerna, och Reverendissimi Ephori yttrade höga välbehag öfver Ungdomens berömliga och goda förkofran i sina bokliga yrken. Att undervisningen haft en så lycklig framgång, och att Lärares och lärjungars mödor blifvit så väl lönte, tillskrifver jag ett obrottsligt iakttagande af den i Schol-Ordningen föreskrefna goda LäroMethoden. Efter hvad oss såsom Lärare anbefallt är, och vårt samvete oss ålägger, söke vi att med lika öm sorgfällighet för alla lämpa oss efter lärjungarnes begrepp, så att desse, efter hvart och ett

läroämnes beskaffenhet, ledas ifrån det lättare till det svårare, samt att af inhemtade riktiga grunder draga riktiga slutsatser. Minnet ifrån början öfvas genom lämpelig utanläsning, men ingen utanläxa gifves, som icke förut till sitt ordaförstånd blifvit förklarad, och af lärjungarne fattad. Den Method följes för hvarje läroämne, som icke allenast i minnet intrycker det som skall läras, utan tillika öfvar och odlar förståndet och fattningsgåfvan, samt väcker och skärper omdömet och tankekraften. Undervisningen skyndar ej ifrån ett ämne, innan det är väl fattadt, och både i minnet och förståndet inprägladt, samt går icke fortare, än lärjungarne, utan för mycken och otidig spänning af sin fattningsgåfva hinna den följa. En jemn underhållen repetition af det redan fattade, och för detsamma af lärjungarne fordrad redogörelse, försummas icke. Det som bör läras i hvarje Class hinner på ett år genomgå, och Ungdomen plågas icke med några överflödiga, onödiga och för deras själskrafter tunga kunskapsbördor.

Fr. 8:o Vid hvilka tider Schol-läsningen tager sin början, och när ferierne vidtaga? samt om någon undervisning under ferierne lemnas?

Sv. Läsningarne i Scholan taga sin början, VårTermin, straxt efter den dag, på hvilken Mariae kyrkogång firas, vid Påsk och Pingst infalla *ferier*, som räcka ifrån Onsdagen för Helgen till Thorsdagen i derpå följande vecka. Omkring den 18:de eller sist den 20:de Junii upphöra läsningarne, VårTermin. Läsningarne, HöstTermin, begynnas straxt efter Bartholomaeidag, under 8 dagars marknad, som vanligen infaller i medlet af October månad, gifvas 4 eller 5 dagars ledighet och hvila, hvarefter åter läsningarne fortsättas i oafbruten gång, till Luciadag eller den 13:de December.

Ingen privat donation finnes, som anmodar någon af Lärarene, att läsa med ungdomen under ferierne. Likväl anser jag mig skyldig, att i afseende på denna sak tillkännagifva, att de fleste af Lärarne vid Verket, om icke alle, emellan Terminerne, gå Ungdomen tillhanda med god och nödig undervisning, dels för en ganska ringa, dels ock ingen belöning, efter deras olika vilkor och förmögenhet, som hafva tillfälle, att af denna undervisning sig begagna. Ungdomen från Landet skaffar sig gerna någon privat informator under ferierne, om tillgång till någon sådan gifves.

Fr. 9:o Huru tiden mellan Scholtimmarne af Ungdomen användes?

Sv. Tiden emellan 9 och 10 användes på frukost, samt emellan 12 och 1, eller 1 och 2 på middagsmåltid. Efter fulländad läsning e. m. nyttja lärjungarne en och annan timme till *nödig vederqvickelse och hvila*, hvarefter de sysselsätta sig med öfverläsande af de stycken, i hvilka de skola emottaga undervisning följande dag, eller med skrifvande af Exercitia Stili, eller andra nyttiga saker, som bero på deras egen arbetsförmåga. Kl. 8 e. m. spisa de aftonmåltid, och kl. 9 begifva de sig till sängs, för att njuta en behaglig sömn, efter en väl använd dag.

Fr. 10:o Grunderna för *flyttning* inom Classerne, och från Class till Class? samt när och huru ofta dessa uppflyttningar vanligen ske?

Sv. Allt efter hvar och en ynglings arbetsamhet, flit och deraf beroende skicklighet, samt uppförande, får han sitt rum inom Classen, men som, oaktadt hans och Lärarens bästa bemödande, en tid af Ett år fullkomligen behöfs, för att kunna försvarligen redogöra för allt

hvad i Classen bör läras, och vissa kunskapsgrader blifvit bestämdt utstakade, och af Högvärldigste Herr Doctorn och ÄrkeBiskoppen gillade och godkände, för flyttning från lägre till högre Class, så följas nu nedanskrefne grunder, såsom ovillkorliga,

För uppflyttning ifrån den Första till den Andra Classen:

I *Latinska språket*, att väl kunna utantill Declin. Nom. Subst. et Adject. Pronom. och de fyra reguliera Conjugationerne, vidare någorlunda utantill Verba Anom. och Defectiva, samt de i Strelings Grammatica uppräknade Adverb. Præpos. Conjunct. och interjectioner. I Milleri Chrestomathia bör Ungdomen kunna väl försvenska och repetera 20 stycken, samt i afseende på Ordens construction, känna de hufvudsakeligaste och allmännaste regler i Syntaxen, s. s. om Adject och Substant. öfverensstämmelse i lika genus, Numerus och Casus, 1:sta regeln i Synt. Nomin., 1:sta regeln i Synt. Genit., 1:sta regeln i Synt. Dat., 1:sta regeln i Synt. Accus., Regeln om Vocativ, och 1:sta regeln i Synt. Ablat. Till bevis, att ungdomen blifvit öfvad i dessa regler, böra små scripta kunna uppvisas.

I *Svenska språket* och dess ljudeliga uppläsning, böra ynglingarne blifvit vane vid en behaglig lästön, samt att iakttaga skiljeteknen.

I *Christendomskunskapen* böra ynglingarne väl lärt sig Luthers lilla Cateches, och någorlunda begripa densamma, för hvilket ändamål Herr ÄrkeBiskoppen Doct. Lindbloms förklaring bör nyttjas.

I *Bibliska Historien*, böra de kunna göra ett godt besked för Nya Testamentets Historier af Hübner.

I *Arithmetiken*, böra Fyra species i Enkla Tal tydeligen blifvit inhemtade.

I *skrifning eller förskrift*, bör grunden blifvit laggd till en god Latinsk stil.

För uppflyttning ifrån den Andra till den Tredje Classen:

I *Latinska språket* böra flexiones Nom. och Pron., Verba, Adverb. Præposit. Conjunct. och Interject. blifvit mycket väl fästade i minnet. 30 de svårare stycken i Milleri Chrestomathia och 6 af de lättare Vitæ i Cornelius, såsom Aristidis, Cimonis, Iphicratis, Timothei, Chabriæ och de Regibus böra väl kunna expliceras och repeteras; för de förekommande constructioner böra skäl kunna gifvas: hvarföre alla Reglor i Syntaxen måste vara kände, särdeles reglorne för casus, hvilka, på det Ungdomen måtte lärt sig väl förstå, och riktigt använda, böra Exercitia Stili Lat. efter dem blifvit lämpade och utgifne.

I *Grekiska språket* en säker innanläsning med pronounciation efter accentens anvisning, samt utanläsning ifrån början af Dahls Grammatica, till Femtonde Lärostycket, eller andra Conjugat.

I *Svenska språket* bör ungdomen känna partes Orationis, och veta att dem åtskilja, kunna skriva orden med sina rätta bokstäfver, samt förstå, att utsätta rätta skiljetekn meningarne emellan.

I *Christendoms-kunskapen* böra ynglingarne mycket väl kunna utantill läsa Luthers lilla Cateches, samt förvärfvat sig ett redigt begrepp om Christendoms sanningar; till vinnande hvaraf, Herr ÄrkeBiskoppen Doct. Lindbloms deröfver författade Förklaring, i förening med Lärarens munteliga, hufvudsakeligen tjenar.

I *Historien* böra de väl känna Gustavianska eller Vasaätten, af ett

kort utdrag utur Svenska Hist., utgifvet i Örebro, samt Hübners Bibliska Historier, utur Gamla och Nya Testamentets skrifter.

I *Geographien* böra de känna de förnämsta Stater i Europa med deras hufvudstäder, samt något nogare Chartan öfver Sverige, dess läge, indelning, Landshöfd. och Biskoppssäten, samt alla städer och ställen, som i ett eller annat afseende framför andra förtjena att anmärkas, allt efter Djurbergs mindre Geographie.

I *Arithmetiken* böra de någorlunda inhemtat Fyra Species i sorter.

I *skrifning efter förskrift* böra de icke allenast kunna uppvisa en läslig Latinsk Stil, utan äfven gjort början med Svenska bokstäfvers skrifning och sammanbindning.

För uppflyttning ifrån den Tredje till den Fjerde Classen:

I *Latinska språket* böra 12 Vitæ, och ibland dem Vita Attici utur Cornelius, på modersmålet väl kunna tydas, orden repeteras, och skäl till constructionerne gifvas, medelst bevis, hemtade utur reglorne i Syntaxen. Alla regler böra redigt och tydligen vara fattade, i synnerhet reglorne för Casus, Conjunctivus och Infinitivus; hvarföre ock Exercitia Stili Latini böra vara utgifne, dels extra imitationem, dels ex imitatione Cornel., hvilka, i afseende på Constructionssätten, visa på förenämnde regler. Catos Dist. bör kunna väl expliceras, och redo visas för det i boken förekommande Versslaget; för hvilken orsak de hufvudsakligaste regler i Schedvins Prosodie böra vara väl kände.

I *Grekiska språket* böra ynglingarne väl kunna läsa innan, explicera och repetera alla ord uti Förra Delen, 1:sta afdelningen, samt 20 stycken af 2:dra afdelningen i Dahls Chrestomathia. Ut i Dahls Grammatica böra de kunna väl utantill, samt förstå 27 Lärostycken, ifrån begynnelsen af boken räknade.

I *Svenska språket* böra de, genom öfversättning från Cornelius, någorlunda lärt sig känna Modersmålets bildningssätt.

I *Christendoms-kunskapen* böra de kunna väl försvenska de 5 första Articlarne i Benzeli Epitome Repet. Theol., samt någorlunda läsa utantill Definitionerne, tillika med dertill hörande Dicta Classica på Grekiska språket; hvilka Dicta Classica äfven på Svenska böra kunna väl tydas. Gamla Testamentets Dicta probantia på Svenska böra likaledes vara väl fästade i minnet. Luthers lilla Cateches och Herr ÄrkeBisk. Doct. Lindbloms förklaring deröfver, böra vara mycket väl och tydligen fattade, och de citerade språken under styckena i Förklaringen förständigt inhemtade, så att ynglingen kan uttaga derutur, hvad som bestyrker den i hvarje stycke anförda Lärosatsen.

I *Allmänna Historien* böra de hafva en någorlunda kännedom om Gamla och Medeltidens Historia, hvilken Prof. Fant för begynnare utgifvit, samt i Fäderneslandets Historia en god kunskap om alla konungaätter, som regerat i Sverige, af det i Örebro tryckta korta Utdraget utur Svenska Historien.

I *Geographien* böra de kunna göra besked för JordGloben, Europa och Sverige, efter Djurbergs mindre Geographie.

I *Arithmetiken* böra Fyra Species i sorter, och Regula di Tri i Enkla Tal, vara tydligen och väl inhemtade.

I *skrifning efter förskrift* böra prof kunna uppvisas på goda Latinska och Svenska stilar.

För flyttning ifrån den Första eller Förberedande Classen till Apologist Classen fordras: Att kunna mycket väl läsa i bok, både Latinsk och Svensk stil, väl läsa utantill Luthers lilla Cateches, och Herr Ärke-Biskoppen Doct. Lindbloms Förklaring, någorlunda förstå desse böcker, kunna räkna säkert Fyra Species i Enkla Tal, samt skriva en läslig stil. Apologist Classen har 3:ne afdelningar, och Aritmetiken är denna Classens hufvudyrke. De, som väl lärt sig räkna Fyra Species i Enkla Tal och sorter, flyttas till Andra afdelningen, och de, som tydeligen inhemtat Fyra Species i brutna Tal, till den Tredje eller Öfversta afdelningen, der ungdomen vidare öfvas uti Regula di Tri, Interesse och Vexelräkning m. m.

I flere år hafva flyttningar så inom Class, ifrån Inferiorer till Superiorer, som ifrån lägre till högre Class, vanligen skett en gång om året vid VårTermins slut, men nyligen har Högvördigste Herr Doctorn och ÄrkeBiskoppen behagat stadga och förordna, att de hädanefter skola verkställas i början af hvarje HöstTermin. Denna befallning har, utom annat godt, den fördelen med sig, att en mindre för sig kommen yngling, om han under sommarferierne flitigt sköter sina studier, hin- ner till den föreskrifna tiden blifva skicklig, att tillika med andre sine kamerater till högre rum uppflyttas.

Fr. 11:o Tiden och sättet för de Examina som med ScholUngdomen anställas, så väl vid uppflyttning, som då någre bland densamma till högre Läroverk utgå? samt, i synnerhet i den sistnämnde händelsen, hvilka grunder pläga vid omdömet följas?

Sv. Examina hållas årligen vid VårTerminens slut, i början af HöstTermin, och äfven vid dess slut. Den första af dessa Examina, som anställas sist den 20:de Junii, har för ändamål att undersöka de framsteg ungdomen gjort under hela läsåret, och hvilka af densamma kunna anses skicklige till flyttning, så inom hvarje Class, som ifrån Class till Class, och till högre Läroverk eller Gymnasium. Protocoll föres, som vitsordar hvar och ens större eller mindre förtjenst till flyttning; detta Protocoll framlägges vid den andra Examen, som hålles inom September månads slut påföljande HöstTermin; genom undersökning utrönes då, huruvida den eller den ynglingen ökat sina kunskaper, bibehållit sina förra, eller förlorat något af dem. På det Förhören måtte kunna anställas utan veld, så får icke den Läraren, som undervisat dem, examinera, utan förhöres Ungdomen i Första Classen af Collega Secundus, i Andra Classen af Collega Supremus, i Tredje Classen af Rector och ConRector, i Fjerde Classen af Theol., Eloqv., Græcæ Lingvæ, och Histor. Lectorerne, samt i Femte eller Apologist Classen af Mathem. Lectorn. Sedan denna Examen blifvit fulländad, ske flyttningarne ifrån Fjerde Classen till Gymnasium, ifrån Class till Class, samt inom hvarje Class för sig. Den Tredje Examen förrättas, när HöstTermin slutas; då undersökes, hvad hvar och en fattat och i minnet behållit af hvad han under Termin lärt, och som nu ingen flyttning sker, så examinerar Läraren sine egne disciplar. Vid Examina är antingen Reverendissimus Ephorus, eller Scholans Inspector närvarande.

För uppflyttning till det högre Läroverket eller Gymnasium ligger den kunskapsgrad till grund, som Collegium Gymnasticum utstakat,

och hvilken kunskapsgrad bemålte Collegium, enligt sin skyldighet, måtte hafva uppgifvit. I afseende på denna sak bör jag likväl tillkännagifva, att den yngling, som för ett osedligt och lastbart uppförande gjort sig illa känd, icke utan synbar förbättring, äfven om han har erforderliga kunskaper, får till Gymnasium uppflytta. Samma lag, grundad i Kongl. Schol-Ordningens VI Cap. § 9, gäller ock vid frågan om flyttningar så inom hvarje Class, som ifrån Class till Class i Scholan.

Fr. 12:o På huru lång tid hela UndervisningsCursen vid Scholan vanligen plägar anses fulländad, för dem som utgå till högre Läroverk?

Sv. Undervisnings-Cursen ifrån Första Classen, och genom alla Classer till intagandet i Gymnasium, fullända de ynglingar vanligen på 6 år, som hafva medelmåttigt snille, och använda vederbörlig flit på sina studier. De som äro begåfvade med lyckligt snille, och mycket flitige och arbetsamme, genomvandra på 4 år hela denna kunskapsbana. Andre, som hafva en trög fattningsgåfva, behöva 8 års tid, för att blifva skicklige, att till Gymnasium kunna uppflyttas.

Fr. 13:o Beskaffenheten af de Betyg eller Testimonier, som utfärdas? samt de dervid vanliga Verba Formalia?

Sv. Vittnesbörd, som Rector endast äger rättighet att utfärda, afgifvas 1:o om Lärarne, hvilkas skicklighet, förtjenst och förhållande tecknas i det Examens Protocoll vid Läse-årets slut, som till Högvördigste DomCapitlet öfversändes, och lyda de dervid brukliga Verba Formalia sålunda: Att Läraren i Classen fulltygat /berömlig/ mycken /vederbörlig flit, samt /synnerlig/ ganska god/ god lämpa och fallenhet för undervisningens meddelande, betygar Gefle d. Junii 18

Vidi N. N. Inspector.

N. N. Rector Sch.

När någon Lärare söker befordran inom undervisningsverket, plägar han vanligen begära Rectors vittnesbörd om sin skicklighet och sitt uppförande för att låta detsamma åtfölja sin ansökning. Examens Protocoll ligger då till grund för ett dylikt Betyg, blott att dessa orden tilläggas: Har i År gjort tjenst vid Scholan, under den tiden vunnit god öfning och erfarenhet i undervisningen, samt genom vackra seder, alfvarsamt, men derjemte saktmodigt uppförande, förvärfvat sig sine lärjungars aktning, kärlek och tillgifvenhet. Gefle d. . . 18

Vidi N. N. Inspector.

N. N. Rector Sch.

Beträffande 2:o vittnesbörd om Scholungdomen, så afgifvas de uti de årliga Examens Protocollerna, af hvilka Ett Exemplar till Högvördigste DomCapitlet afgår. Deruti lemnas underrättelse om hvar och en ynglings ålder, Födelseort, Föräldrar, Alder inom Läroverket, Seder, Vilkor, framsteg, och öfrige omständigheter. De ynglingar således, som ifrån här varande Triv. Schola åstunda dimission till Gymnasium, behöfva inga särskildta Testimonier, emedan Lectorerne på stället undersöka deras kunskaper och göra sig om deras sedliga uppförande underrättade, innan de bevilja dem uppflyttning till Gymnasium; men hvad dem vidkommer, som ifrån Scholan gå till näringar eller andra yrken, och för den orsaken hafva rättighet att begära och erhålla Testimonier, så utfärdas åt dem betyg, i sådana ordalag författade: Innehafvaren här af N. N. som intogs i Kongl. Triv. Scholan d. 18 . . äger /lyckliga/ goda/ hjälpliga snillegåfvor, har dem med

/mycken/ tillbörlig flit odlat, alla föreskrefne vettenskapsdelar idkat, deruti gjort för sin tid /vackra/ nöjaktiga/ försvarliga framsteg, och visat /berömlig/ stadga i sitt uppförande; varder nu på anmälda giltiga skäl och med vederbörandes goda bifall, härifrån dimitterad till — — — för hvilket lefnadsyrke han förklarar sin håg och lust, att dermed gagna sitt fädernesland, och tjena sitt bröd. Gefle d. — — 18 . .

Vidi N. N. Inspector.

N. N. Rector Sch.

Fr. 14:o Hvilka utvägar äro vidtagne till uppsigt öfver ungdomens seder, flit och ordentlighet? Hvilka straff och belöningar vanligen användas?

Sv. I hvarje Class äro *Custodes morum*, hvilka, innan Lärarne hinna till Scholan upkomma, tillse, att deras kamrater i stillhet intaga sina rum. Lärarne anse det för sitt nöje, äfven som för sin ovilkorliga skyldighet, att vara flitige och trogne uti sin undervisning, dygdige och anständige i sitt uppförande, faderligen och ömt sinnade emot sine lärjungar, samt sorgfällige om att tidt och ofta förmana dem till dygd och Gudsfrugtan, och de finna allt detta, kraftigare än hvilka anstalter som helst, bidra till Ungdomens förkofran i vackra seder, flit och ordentlighet. De underlåta icke heller, att med barnens föräldrar, Förmyndare och Vårdar rådplåga om de bästa medel, som kunna befordra ungdomens dygdiga tänke- och handlingssätt, husliga fliten och husliga ordentligheten, och med glädje se de sina bemödanden för det goda ändamålet, hafva sina helsomma och välgörande påföljder. Detta bör visserligen icke anses såsom någon synnerlig förtjenst för Lärarne vid Gefle Schola; man förmodar att alle Schol-Lärare finna det vara sin pligt, att för Guds och samvetets skull, göra allt hvad i deras förmåga står, till ungdomens bästa, äfven om ock Schol-Ordningen dem sådant icke anbefaller.

De fleste af Ungdomen rättas och förbättras genom öma och bevakande föreställningar, varningar och förmaningar. Men när man nödgas straffa en illa artad yngling, sker det genom *nedflyttning från högre till lägre rum, förlust av præmier, afbön, lindrigare eller svårare aga med ris, allt efter den felaktiges ålder och brottets beskaffenhet*, Lyckligtvis har ingen yngling på flera år blifvit straffad med *consilium abeundi* eller *relegation*. Välartade och flitige gossar belönas med *flyttning till högre rum*, med böcker och penningar.

Fr. 15:o Huruvida några allmänne anstalter äro vidtagna för att lätta Schol-ungdomens utkomst, samt att vänja den till sparsamhet och tarflighet? Hvilka anstalter kunna vara fogade till vård om Ungdomens helsa?

Sv. Intet så kalladt *Contubernium* till förmån för Ungdomen finnes inrättadt; men till Föräldrars och Vårdars heder bör nämnas, att de med all sorgfällighet hålla, de förre sina barn, och de sednare de ynglingar, som bo i deras hus, till sparsamhet och tarflighet. Behofven och den tryckande tiden lärer Ungdomen i allmänhet, att på det nogaste hushålla, och hvad den förmögnare ungdomen beträffar, så foga alltid deras föräldrar och anhörige den kloka anstalt, att barnen icke skola missbruka de tillgångar, som de skulle kunna hafva till slöseri och öfverflöd. Sällan eller aldrig hör man någon yngling vid härvarande Schola göra sig illa känd för en oordentlig lefnad.

För att vårda ungdomens helsa, hållas Schol-rummen, under den kallare årstiden, varma, äfven som, under alla årstider, granris strös på golven, 2:ne gånger i veckan. Vidare efterse Lärarne noga, att ungdomen är snygg, hel och ren, och så klädd, som dess omständigheter det medgifva, och väderleken fordrar. Under den blida årstiden roa ynglingarne sig med att kasta eller slå boll eller ock med andra oskyldiga och anständiga öfningar, som kunna befordra en nödig och nyttig kroppsrorelse.

Fr. 16:o Der inrättning för Gymnastik finnes, huru undervisningsmetoden är beskaffad?

Sv. Som inga *Gymnastiska inrättningar vid Scholan* finnas, så måste frågan rörande *undervisnings-Methoden* lemnas obesvarad.

Fr. 17:o Om och hvilka afgifter Schol-Ungdomen erlägger till Lärare, Schol-Cassa m. m.

Sv. Sedan Ungdomen bestridt den kostnad, som för intagandet i Scholan varit nödig, och hvarom upplysning förut blifvit lemnad, erlägger den sedermera för undervisningen, blott till Lärarne, en frivillig afgift. Åt Rector gifver hela Schol-Ungdomen, efter gammal plägsed, vanligen i November månad hvarje år, ljus, och ungdomen i hvar och en Class åt sin Lärare, både Höst- och Vårterminerne, penningar, efter vilkor och omständigheter. Så obetydlig denna inkomst är för Lärarne, så vittnar den dock om Ungdomens otvungna erkänsla och rena välvilja för dem. Af den fattige tager man intet; är han flitig, arbetsam och anständig i sitt uppförande, så har Läraren belöning nog för sin möda vid hans undervisning.

Fr. 18:o Hvem eller hvilka öfver Scholan hafva det närmaste uppseende?

Sv. Närmaste *uppseende öfver Scholan* tillkommer Stadens Pastor. Vid 1727 och 1731 årens Riksdagar, anhöllo Magistraten och Borgerskapet i Staden underdånigast hos Kongl. Maj:t, att Inspection öfver Gymnasium och Scholan gemensamt måtte anförtros Landshöfdingen, Kyrkoherden och Magistraten, af orsak, att denna befattning vore af större vikt, än att den på en enda person borde ankomma, som af sjukdom eller Aembetssylor ofta kunde vara förhindrad, att detta värf vederbörligen, och som sig bör sköta. Men sedan då varande Landshöfdinge, General Majoren Grefve Bjelke häröfver blifvit hörd och i underdånighet tillkännagifvit, det han i afseende på sina vidlöftiga Ämbetsgöromål icke kunde sig med denna Inspection befatta, så förblef saken sådan som den förut varit, emedan enligt Kongl. Maj:ts Nådiga Utslag, ett sådant besvär emot Landshöfdingens vilja och anförda skäl, icke kunde Honom åläggas. Efter den tiden, äfven som en lång tid tillföre, har närmaste uppseendet öfver Scholan varit, och är ännu, kyrkoherden i Gefle endast och allenast anförtroddt.

Tabell som besvarar 19:de Frågan: Huru stort antalet på Ungdomen vid Trivial Scholan varit under *hvardera af de Tio sist förflutne åren?* Huru många under *hvardera af dessa Tio år* lemnat Scholan för att välja andra yrken? Hvilka dessa yrken varit? Från *hvilka Classer* de vanligen utgått? Huru *många* de varit, som blifvit utexaminerade till *högre Läroverk?* hvarjemte meddelas underrättelse om, huru många under de Tio åren genom döden bortgått?

Schol-Ungdomens antal.

Qvarblifne ifrån	Inskrifne år	Hela ungdomens antal
1802 110 disc.	1803 49 disc.	159 disc.
1803 130 »	1804 56 »	186 »
1804 145 »	1805 65 »	210 »
1805 158 »	1806 55 »	213 »
1806 164 »	1807 59 »	223 »
1807 157 »	1808 27 »	184 »
1808 100 »	1809 23 »	123 »
1809 100 »	1810 39 »	139 »
1810 94 »	1811 47 »	141 »
1811 111 »	1812 56 »	167 »

Hvarje år af de Tio sist-förfl.	Antalet af den Ungdom som gått utur Scholan till					Antalet på dem, som ifrån 4:de Classen blifvit utexaminerade och uppflyttade till högre Läroverk eller till Gymnasium.	Antalet på dem, som under de Tio åren genom döden bortgått.	Summan på den Ungdom, som hvarje år lemnat Scholan.
	Civila tjenster.	Handel.	Handverk och handaslöjder.	Fiske och sjöfart.	Bergs- och Åkerbruk samt Landtmannahandteringar.			
År								
1803	2	5	6	10	2	4	S:a 29	
1804	3	4	7	15	4	8	S:a 41	
1805	2	6	13	15	8	8	S:a 52	
1806	5	6	10	14	5	9	S:a 49	
1807	3	2	16	18	10	9	S:a 66	
1808	6	10	24	26	6	12	S:a 84	
1809	1	5	6	8	3		S:a 23	
1810		4	10	13	5	12	S:a 45	
1811	1	3	6	8	3	8	S:a 30	
1812	2	4	9	11	4	7	S:a 38	

(Därjämte skriver förf. följande.) Classerne, ifrån hvilka de vanligen utgått.

Till nu beskrefne handteringar och yrken, hafver Ungdomen, under alla Tio åren, vanligen utgått från ApologistClassen, en och annan äfven ifrån Första och Andra Classerne, men sällan någon ifrån Tredje och Fjärde Classerne, utan har han gärna fortsatt sina litteraira yrken ifrån Scholan till Gymnasium, och derifrån till Academien.

F. r. 20:o För Cathedral och Trivial Scholor uppgifves särskildt, om,

och i hvad måtto, afvikelser från Schol-Ordningen af År 1807 blifvit införde? samt af hvad anledning och med hvad auctoritet?

Sv. På de skäl och grunder, som jag i afseende på undervisningens väl och ungdomens sanna fördel, anfört dels i mina anmärkningar öfver kongl. Schol-Ordningen, dels ock i mitt utlåtande öfver de föreslagne Provisoriska Förändringarne, har Reverendissimus Ephorus behagat gilla och godkänna följande *afvikelser ifrån 1807 års kongl. Schol-Ordning*, hvilka i början af nyssförflutne HöstTermin blifvit satte i verkställighet; nämligen:

Tvänne Läs-Timmar efterm. emellan 3 och 5, Måndagar, Tisdagar, Thorsdagar och Fredagar, i stället för Trenne emellan 2 och 5, dem kongl. Schol-Ordningens VI Cap. 11 § föreskrifver.

Fyra Timmar i veckan till undervisning i Sångkonsten, Måndagar, Tisdagar, Thorsdagar och Fredagar kl. 2 e. m. i stället för Tvänne timmar i veckan Onsdags- och Lördags eftermiddagar efter kl. 3, anbefalldt äfven i nyssnämnda VI Cap. 11 §.

Kunskapsgraden i Arithmetiken, utsträckt till Fyra Species i Enkla Tal i Första Classen, i stället för att utan ziffror räkna ur hufvudet, och att på taflan göra början med zifferräkning, till följe af Schol-Ordning VI Cap. 4 §. Kunskapsgraden i samma vettenskap, har blifvit för de öfrige Classerne, i naturlig proportion ökad, och bestämdt utstakad, äfven för Tredje Classen, der Arithmetiken ibland Läroämnen icke finnes i kongl. Schol-Ordningen upptagen.

Ynglingarnes i ApologistClassen förening i Catechetisk undervisning med ynglingarne i de andre Schol-Classerne, har blifvit upphäfvon, ehuru den finnes påbjuden i VI Cap. 10 § Kongl. Schol-Ordningen.

k) Ettårskurser. Kollegornas otillbörligt undanskjutna ställning.

Rektor Selgren: Tioårsberättelse 14/6 1843 . . .

Om tiden för genomgåendet af Skolans afdelningar lemnar Skolordningen ingen bestämning. Den har här af gammalt varit 8 år eller 2 år för hvarje klass. Närmaste följden deraf har varit, att ungdomen i allmänhet ansett sig äga ganska god tid, och detta med skäl, om afses det kunskaps quantum, som inom Skolan på dessa år bör inhämtas. Man har då och då sökt minska missförhållandet emellan det föreskrifna pensum och tiden för dess inhämtande, genom att låta de skickligare på ett år genomgå andra eller tredje afdelningarne, antingen båda eller åtminstone den sednare. Dessa undantag hafva likväl orsakat olägenheter så väl för de flyttande, som för de quarblifvande i klassen. De förra hafva mot slutet af sitt år ansett sig belastade af förhöjda lexor i de flesta ämnen, och de sednare, hvilkas quarblifvande mycket oftare förorsakats af illa använda ferier, än af medfödd tröghet, hafva vanligtvis efter skilsmässan från sina samåriga kamrater visat minskad håg och oförtrutethet. Utom alla andra skäl skulle endast lärjungarnes

spädare ålder och oförmåga att på egen hand ändamålsenligt och harmoniskt ordna sina studier afråda från allt införande af den »fria flyttningen», men å andra sidan kan icke nekas, att den sega, tvååriga kursen genom hvarje klass har ganska betänkliga följder. Någon gång ernås derigenom fasta och grundliga elementar kunskaper, men ofta äro tröghet och sömnaktighet det i ögonen mest fallande resultatet. Grundligheten bör för ingen del uppoffras, men den är icke uteslutande beroende af tiden. Jag är öfvertygad, att den skulle vinnas utan uppoffring af ynglingarnes liflighet, håg och lärgirighet, om, jemte en lämpligare method vid språk-undervisningen, kursen i de tre lägre klasserna blefve i regeln ettårig. Men för att detta må kunna verkställas, fordras nödvändigt en förberednings klass. Endast på detta sätt blefve det möjligt, att, ifrån och med prima i regelbunden ordning meddela den lärda bildningens elementer, hvilket nu icke obehindradt kan ske, då Läraren i denna klass allt för mycket är upptagen af de till förstånd och kunskaper föga utbildade ämnen, som enligt Skolordningens gällande föreskrifter i 1 Sect. 5 kap. 5 §. der måste intagas. Både Committeen till öfverseende af Rikets allmänna Läroverk och 1832 års Skol-Revision hafva funnit nödvändigheten af en sådan förberednings-klass vid hvarje högre Lärdoms skola, och den lärer äfven flerstädes hafva blifvit inrättad. Här, likasom på ett och annat ställe, saknas den ännu, förmodligen i brist på tillgångar, men att utfinna medel bör ej blifva svårt för denna Revision, då den föregående trott sig kunna bereda eller påräkna tillgångar, icke allenast för bibehållande af t. ex. särskildta Lärare med full Lektors lön i Filosofien, utan till och med för aflönande af Sekreterare åt Läroverkens Ephorer.

Denna omständighet förer mig på ett ämne, som icke bör vara främmande för den, som lika nitälskar, så väl för de lägre, som högre undervisnings verkens välgång. Näst Läraren i lefvande språk, hvilken, med större föreläsningsskyldighet än de flesta Lektorer och under anspråk af icke mindre lärdom och skicklighet än af dessa sednare, endast fått sig 50 tunnor anslagne (i verkligheten lär hans nuvarande lönebelopp vara ännu mindre), har i 1832 års Revisions förslag till lönereglering ingen blifvit sämre lottad än Collegerna. Under det Revisionen önskade att kunna, om möjligt vore, hugna ännu flera af Lektorerna med præbende pastorat; under det den tillade Lärarena i Naturkunnighet, Gymnastik och Teckning, de båda förra 50, den sistnämnda 40 tunnor för 12 till 3 timmars tjenstgöring i veckan, ansågs en Collega, hvars pligter som Lärare i utsträckning och ansvar ej kunna komma i någon jemförelse med de nyssnämnda, böra vara så belåten med 40 å 60 tunnor, att all rätt til sportler och andra emolumenter borde honom fränkännas. Det är svårt att inse, huru detta

hänger tillsammans med hvad Revisionen i sin berättelse sedermera yttrar om sitt tillgörande för lönernas jemnare fördelning i allmänhet och synnerliga tillökning för Collegerna. Undertecknad var vid den tid, då Revisionens berättelse blef för allmänheten tillgänglig, yngste Collega och glömmer icke det smärtande intryck han erfor, vid att se Läroverkens vårdare och målsmän så lågt uppskatta hans och flera andras tränga arbete, att de ansågo det förtjena samma ersättning, som för några få timmar i veckan tillades Lärare i Gymnastik och Teckning, hos hvilka man icke alltid kan eller bör påräkna ens någon humanistisk bildning, för att ej tala om lärdom.

Då man vet, att en Collega, i följd af sin befattning är hindrad, icke att fortsätta sina studier och utvidga sina kunskaper, men väl att förskaffa sig den »Akademiska Lärdom», å hvilken Skolordningen vid befordran till förmånligare beställningar inom Läroverken lägger nog mycken vikt, och att han således sällan har att förvänta någon befordran från sin plats, om icke efter mångårig väntan till någon rent ecklesiastisk befattning, har det hårda och nedtryckande i Collegernas ställning ännu mera blifvit ökad derigenom, att deras platser i ekonomiskt hänseende blifvit nedsatta till en obetydlighet, på hvilken hvarje ung man med duglighet och något derå grundadt anspråk på framtiden måste nedse med förakt. Icke lockar man på detta sätt skickliga subjekter till Läroverket, och än mindre förmår man att hålla dem kvar, i fall någon händelsevis skulle hafva förirrat sig dit. Och likväl är undervisningen i sitt första stadium lika vigtig som längre fram och tager lika mycket Lärarens skicklighet i anspråk! Möjligen skulle en ung man under de första åren af sitt Lärare-kall vara belåten med den magra kost, som nu tilldelas de äldre af Collegerna, men han måste dock oundgängeligen hafva utsigt, antingen till en med åren stigande aflöning å den plats han innehar, eller ock att kunna befordras till någon fördelaktigare lärare-befattning. Att någon skilnad emellan högre och lägre undervisnings verk i afseende på Lärarens villkor måste äga rum, är naturligt; men till Revisionens bedömande får jag hemställa, om icke skilnaden emellan Skola och Gymnasium, hvars allmänna nödvändighet blifvit mera förutsatt än bevisad, blifvit så i detta som andra hänseenden nog skarpt uppdragen, ja till och med satt, der den alldeles icke behöfves. Mig åtminstone synes den alldeles icke stå i något förhållande till dessa Läroverks spherer och de grader af lärdom och skicklighet, som fordras för att i dem vara verksam och nyttig. De lägre behöfva i detta, kanske mer än i andra fall, någon »lyftning», ty för att med trefnad och framgång arbeta i sitt kall, fordra äfven deras Lärare sin billiga andel af den erkänsla och uppmärksamhet, som tillkommer ungdomens handledare.

B III. EKONOMISKA SPÖRSMÅL FÖR TRIVIALSKOLANS VIDKOMMANDE.

[Andra hithörande specialfrågor jfr här avdelningen C III.]

a) Lista på elever, djäknepengar och enbärsleverans i Dec. 1669.

A 1669 Tå iag första resan nu skall skiffa pänningar emelan Scholares, haffwer iag i Cassan dock oräknadhe effter min Antecessoris berättelse 100 D:r Them iag skiffar såsom thee med egna händer betyga och quittera. Anno ut supra 11 Decemb

Joh. Achrelius
Sch Geff rector.

Enebär aff dielnarna

Petrus Eri 2 dl.	
And: Johannis 2 dl. item 1 D:r pro cantu	
Olaus Petri 2 dl	Kan[na]
Nicolaus Petri 2 dl	
Joachimus Petrj 2 dl	
Olaus Andreæ 2 dl	
Petrus Olaj 2 dl	
Hinri: Laurentij 2 dl	
Joh Olai 2 dl	2 ¹ / ₂
Jacobus Olaj 2 dl	
Petrus Petrj 7 mk	
Dominitius Jonæ Hans pänningar tager Andreas Petrj	2 kan
Nicolaus Petri 7 mk	
Joh Marci. NB	
And: Petrj 7 mk	2 ¹ / ₂
Olaus Eri 7 mk. item 1 D:r pro cantu	
Petrus Nicolaj 7 mk	2
Laurentius Olaj 5 mark	
Isacus Petrij 5 mk	

b) Lönebidrag och elevunderstöd 1688, 1693.

1) Rektor Aurivillius till ärkebiskop Swebilius 1688.

Opsattz på Collegarum Löön wijd Gäfwle Trivial Schola
Förr medan dee togo sielfwe penningarne contant ex cassa hade åhrligen Collega Classis IVtæ 150 dh:r koppm:t, IIIItæ 120 dh:r koppm:t, IIIdæ 100. dh:r koppm:t, Imæ 50 dh:r koppm:t. Summa 420 dh:r koppm:t.

2 Sedan blef hon något förökt deras löön, så att den i en Summa föll åhrligen 466 dh:r 16. öre kopp m:t. 3 Wijdare sedan Collegæ sielfwe fingo tillstånd att uphämta sine salaria af wissa Sochnar, wille man dem icke gifwa dee sämste, hwarföre och lönen kan skee bliir något bättre, hwilket dem och gärna bör unnas för deras swåra arbete. 4 Pro Directione Cantus gifwes åhrligen 100. dh:r 5 Bägge Distributionerne till Discentes stijga om åhret wijd pass 350. stundom till 400 dh:r. 6 Här till åhro af Öfwerheeten tillslagne, af Helsingeland 9, af Gästrijkeland och 9, men af Upland 10. Sochnar, tillhopa 28. af hwilka sombliga åhro så små, somblige och så orichtige att betala, det dee eij öfwer 11. 12. 14. 15. dh:r eller så wijd lagh kunna ränta, besynnerliga i Upland, som effter hemmantalet, och icke effter gårde- eller mantalet willia räkna, twärt emot Kongl. M:ts nådigste förordning; blijr af desse Sochnars inkomst något öfwer bespares det icke [uthan] åtgår till Scholans reparation, och andre nödige uthgiffter till fölliande åhr. Datum Gäfwle d. 25. Maji. 1688.

Christophorus Aurivillius ibid Sch:æ Rector.

2) Extracter af dee Sochnars Rökelängder,

af hwilka Schole- eller djäkne penningarne Gäfwle Trivial Schola här tillz warit tillslagne, såsom dee af Landzskrifwarena äro communicerade wordne pro A:o 1692

I Helsingelandz Södre Contract.

	Röker	Solf:m:t			Röker	Solf:m:t	
		d:r	öre		d:r	öre	
Söderala	129	24	6				
Sägerstad	63	11	26	Skoug	66	12	12
Boldnäs	222	41	20	Hanebo	87	16	10
Rägnsjö	58	10	28	Moo	64	12	—
Thröne	47	8	26	Norala	93	17	14
				S[umma]	829	155	14

Datum Gäwele d. 27 Julii 1693

Petter Henzell.

J Gästrijkeland.

Wahlbo S:n	122	22	28			
Fernebo S:n	132	24	24	Hedesunda S:n	181	33 30
Torgåkers S:n	201	37	22	Åhrsunda S:n	56	10 16
Ocklebo S:n	106	19	28	Ofwansiö S:n	198	37 4
Hille S:n	56	10	16	Hambrunge S:n	62	11 20
				S[umma]	1114	208 28

Datum Gäwele d. 10 Julii 1693
Erich Stocklin.

c) Kollegornas första statslöner.

1) Augment beslutat 12/6 1690.

Geffle Schole.

	d:k:	augment d.k.	Summa
har härtills haft			
Collega 1: mus af sochnegång	150	100	150.
Collega 2: dus af sochnegång	120	50	170.
Collega 3: tius af sochnegång	100	50	150.
Collega 4: tius af sochnegång	50	50	100
Apologista spanmåhslön	30	t:r	
Director Cantus figuralis af sochnegång	100	40	140
Director Cantus choralis har af Scolan ingen lön		60	60

2) Daler k:m ersättas medelst s:mt av motsvarande värde enligt beslut 1691:

Silfvermynt	Daler	öre pen- n:gar		Daler	öre pen- n:gar	
Collega 1: mus	33:	10: 16	Collega Secundus	16:	21: 8	
» Tertius	16:	21: 8	Direktor Cantus			
» Quartus	16:	21: 8	Figuralis	13:	10: 16	
Direktor Cantus Choralis	20 daler		Summa	116:	21: 8	

d—f) R o. länsstyrelsen om restlängder och tredska.

d) Rektor Unonius inför Eforus 14/11 1698.

1 4 N o v 6 9 8.

Högwördigste Fader, Sweriges Rijkets Erchie Biskop, Höggunstige Herre.

Jagh haar tillförende gifwet mig den hedern och skrifwet Eder Faderlige Högwördigheet och V. Consistorium till om diächne Penningarna

uthj de Sochnar, som liggia under Vplands Landshöfdingdöme, med ödmiuk begiäran, Eder Faderlige Högwördigheet och V. Consistorium behagade befordra wärcket hoos Wälborne H. Landshöfdingen uthj Upsala, att Cronobetiente måtte fåå upbära bem:te Penningar, och det i krafft af Konung Gustaf Adolphs, Högloflig i åminnelse, allernådigste resolution de A:o 1624, som samma gång Copialiter medföljde, men som iag sedermera ingen effect der af sedt, och iag doch älendigt uthj denna swåra tijden wed opbörden creperar, som doch fordras af min hand effter rökelängderna, ehuruwål iag sielf intet kan altijd niuta de samma; altså nödgas iag ännu derom giöra en ödmiuk påminnelse, särdeles som iag i mangel der af måste giöra nogon anseenlig depence af Schole-Medlen på dem, som dem colligera och infordra, som och i längden kan komma mig till gravation. Jag beder härom i ödmiukheet så mycket trägnare, som iagh fridt uth och tout de bon kan säga, att den öfrige deelen af mitt ringa Embetes förrättande intet kommer migh så beswärlig, som denna, effter iag det förra kan giöra med nöije, men detta intet uthan förtreet. Desutan såsom samma Breef och innehåller, att kiörkioherdarna skola emottaga Penningarna af Sexmännen, sedan de af dem äro upburne, och dem till nästa Schola inskicka, och doch en deel der till treskas /: iag tager de goda undan :/ altså kan iag intet uthan i lijka ödmiukheet inkomma, Eders Faderlige Högwördigheet af wanlig gunst tächtes låta tillskrifwa Pastores här i Gestrijkeland, och Helsingelands Södre Contract, eller des Prostar, de wille ställa sig högst bem:te förordning till effterrättelse, tillhållandes Sexmännen, att de fordernamst inmana dessa Penningar, och i händelse af treska sökia Cronobetiente om assistence. Och kunna de så mycket mindre undandraga sig denna mödan, som bem:te Penningar äro slagne till pios usus, och de så i anseende till det, att de äro Christne, som att de äro Guds tienare, och altså af dubbel obligation det samma böra befordra.

[Brevet fortsätter här på avdeln. B I a 1.]

e) Rektor och landshövding om restlängderna 1703.

Högwälborne H:r Vice-Landzhöfding och Öfwerste, Höggunstige Herre.

Såsom resterna åhr ifrån åhr komma at ökas uti de inkomster, som vår Schola tilslagne äro, och der ingen tidig bot skulle utfinnas, det wore at befara, at Scholan, som dock har en dryg del af aflönigz Staten at underhålla, torde gå mista sin rätt, och altså, det som oundgängeligen der på följer, det angelagne wärket til en stor del, om icke aldeles falla, hwilket skulle med sig hafwa en skadelig svite; ty nödgas

jag åter igien ödmiukel. insinuera en ny restlängd, uti den ödmiuk-
tilförsichtige förmodan, det hon blifwer med tienlige recommendationer
til wederbörande Höga Herrar Landzhöfdingar assisterader. Och som
Bönderna uti Setra ännu aldrig mer än som ett åhr welat förmå sig til
Scholæpenningarnas utgifwande, der de dock likmätigt Kongl. Förord-
ningen så wäl som alle andra uti riket äre underkastade en sådan gra-
vation och utgift, och resten derigenom på Hille Sochn mer och mer
kommer at hopas, utan förhopning at kunna den samma inbekomma;
ty kan jag ei utan i lika måtto ödmiukeligen anhålla, at derå måtte en
prompt execution meddelas, at icke allenast Scholan må komma til det
som återstår, utan de ock härefter utan tresko må bringas til sin skyl-
dighet fullgörande. Mot gamla Länsman i Hille Sochn och Biörkö
Hans Andersson Biörk har jag ock at giöra lika klagomål, som tagit
til sig en del af samma penningar, men uppå åtskilliga warningar af
mig, som befallningar af H:r Befallningzman Hällbom, ehuruwäl emot
dyr lofwen, aldrig manar sig til clarerande, utan åhr ifrån åhr tergiver-
serar, och saken på långbänken drager. Om alt detta har jag så mycket
mer orsak at anhålla, som jag förwekne åhr jämte en restlängd alt detta
i ödmiukhet ansökte, och jag deraf dock ei den ringaste effect förspört.
Hwarmed jag med wördsam respect förblifwer in til min dödztund
Högwälborne H:r Vice LandzHöfdingens och Öfwerstens ödmiukaste
tienare Johan Unonius.

Gefle d. 8 Dec. 1703.

Swar och Resolution på föregående, jämte alfvarsam påminnelse at
inkomma med 1702 åhrs Scholräkning.

H:r Magistern har at inrätta restlängderna uppå hwart Höfdinga-
döme för sig efter hosgående formulair, som kunna wisa huru mycket
hwar bonde särskilt för alla åhren är skyldig, då jag sedan wil lemna
honom handräkning, at igenom prompt execution erhålla, hwad som
i detta Höfdingedömet inestår, samt meddela honom recommendation
til H:rr LandzHöfdingarne i Up- och Wässmanland til infordrande af
det som i de länen kan befinnas restera, blifwandes ock H:r Magistern
här igenom alfwarl. förhållit, ofördröjeligen at inkomma med 1702
åhrs Räkning, emedan jag wed annor händelse intet underlåta lærer
Edert uteblifwande så för Högwördige H:r Erchiebiskopen, som det
Höglofl. Kongl. CammarCollegio at andraga; ty Eder räkning är intet
så widlyftig, at icke den utan min påminnelse kan förfärdigas, och i
rättan tid i LandzContoiret lefwereras, om någon flit der wid anlades.

Gefle d. 11 Dec. 1703.

Carl Hårdh.

And. Brohm.

f) R t. D 1719: Nödmynt åt nödställda?

Högwördigste Fader, Swea Rijkets högtmeriterade ärchieBiskop, hög-
gunstige herre: Högwördige och mycket Höglärde Herrar Doctorer,
respective Consistoriales, samtliga höggunstige gynnare.

Uppå ett inständigt anhållande, som D:ni Collegæ här uti vår Schola
giort, så hafwer iag intet annat kunnat, än här med hoos Högwördigste
Fadren, och V. Consistorium uti ödmiukheet inkomma, och i tienlig
form remonstrera, huru som de förledne åhr förmedelst mynteteck-
nens hastiga, och oförmodeliga afslag, tient nästan utan all löön, som
för dem, som äro swage uti ryggen, och intet tåla stora puffar, waret en
alt för sensibel släng, särdeles denna tiden, när, som allt det, som man
nu skal lefwa af, och kläda sig med, är alt för dyrt, och ingen uti afbe-
talningen will see nogra mynteteckn uti den nu satta valeuren. Och der
detta intet skulle uti rättan tid blifwa remedierat, och förekommet, så
torde ock wäl detta åhret den olyckan wederfaras, att de uti samma
myntesort utbekommo sin lön, och för sitt sleep hade, hunger, törst,
och nakenheet att spetsa sig på. Fördenskuld hafwer iag med dem fun-
net angeläget, och nödigt, hoos Eder Faderlige Högwördigheet, och V.
Consistorium inläggia, och incaminera denna ödmiuka böneskrifften,
att Eder Faderlige Högwördigheet, och V. Consistorium antingen uti
underdånigheet hoos Hennes Maj:t sielf, eller Herrar Landshöfdingarna
här i Westernorlanden, Upsala, och Westeråhs gunstigast täcktes bear-
beta saken der hän, att de som surt nog, måste förtiena sitt bröd, måtte
blifwa med goda penningar betalte. Om detta intet skulle skie, så fruch-
tar iag, att de lära omsee sig effter andra födomedell, och altså lemna
detta angelägna wärcket och att ingen annan torde finnas, som i så be-
skaffat måhl wille taga sig det an. Jag nämde ock Westeråhs, ty Nora,
och Huddunge äro anslagna Gefle Schola. Men huru det blifwer med
de Sochnar, som liggia uti Upland, och af den grymma fienden Ryssen
äro förbrände och i aska lagde, weet iag intet, effter allmogen knafft
lärer willia förstå sig till denna lilla utgifften, hwaregenom doch Scho-
lans inkomst märckeligen förminskas, och D:ni Collegæ, och andre be-
tiente komma att lida. Fördenskuld iag ock gärna härutinnan hade
godt råd, huru iag mig härutinnan ställa skal. Jag afwachtar på allt
detta ett höggunstigt swar, och näst Guds trogna anbefallande med
tienlig wördnad, och respect framgient förblifwer Högwördigste Fad-
rens och V. Consistorii Ödmiukaste tienare

Johannes Unonius.

Gefle d. 15 Octobr A:o 1719.

g) Scholstaten o. länsstyr. om uteblivna djäknepengar 1727.

Högwälborne H:r Baron, Gen. Lieutenant och Landshöfdinge, Nådige Herre.

Under trägna Embetssystemen och swårheten at utbekomma anslagne löner af en del tröga, är det tröst och hugnad, at Gefle Scholæbetiente alla tider, så af Högwälb:e Herrar Generaler och Landzhöfdingar wid Upsala Län, som ock här wid Länet wunnit nådig handräkning; hwilket ännu banar vägen, at hos Eder Excellence ödmiukast andraga, huru såsom 1.) Länsman uti Elfkarleby upburit, men ei ifrån sig lemnat then del, som uti Scholæpenningar af bemelte Sochn faller, och Scholæstaten i lön tilslagen är. 2.) at inga dylika medel äro inkomne ifrån Danmora, Filmen och Tolfta Sochnar, ehuruwäl der om är giord påminnelse och Kongl. Maj:ts nådigste Förordning af år 1624 d. 7 apr. dicerar, at H:r Kyrkioherdar skola tillhålla Sexmännerna at them upbära, och sedan draga försorg om thes skyndsamma befordran til wederbörande Schola. 3.) at någre af Ståndzpersoner, Brukzförwaltare och hwad characterer the kunna hafwa, hwarken för sig eller sina Bokhållare och Betienter, mindre för sina Torpare något erläggia, ther dock Högstb:te förordning therifrån ingen exciperar, som å landet bor, och egen duk och disk äger, utan fastmera Adeln och Ståndzpersonerna jämte flera til något rundeligare contribuerande borde beweka, hwilket ock här i Länet, Gudi lof! kommit at practiceras, som ses af bifogade Högwälb:ne H:r Gener. Lieutenants nådiga resolutioner. 4.) at en del Bönder, Torpare och Smeder jämte giärningzmän, Kålare och dagzwärkzkarlar uti Löfsta, Hålnäs, Wessland och de öfrige Sochnar med samma diäknepeninge-afgift restera. Nu som underskrefne fattige Scholæbetiente, hwilka här af niuta sin lilla lön, i så måtto komma mycket at lida, och merbem:te Kongl. Förordning pålägger dem tredskom at i stället för 6 öre Smt betala 12 ./.. Altså är vår ödmiukaste anhållan, Eder Excellence af högtbepreslig nåde tächtes rättwisligen gynna os, med ordres til wederbörande Befalningzmän, at the härutinnan räcka os handen, och utan inwändning, exequera dubbelt Kongl. förordningen liknätigt restantierna så för detta, som förra åhren. Och äfwen föreställa the Kyrkioherdar, som kunna wara om saken okunnige, Kongl. Maj:ts allernådigste befalning, utan vidare vår omkostnad med medlens efterresande och sökiande penningarna insända. Afwakte häruppå Eder Excellences nådiga resolution, hwilken os framgent skal förbinda at lefwa Högwälb:ne H:r Barons och Gen. Lieutenantens Aldraödmiukaste tienare

Laur. Waldner. Mårten Littorin. Petrus Stiernman. Gustaf de Blom.
Nils Husselius.

Resolutio. Remitteres til Kronobefalningzmännerna Nils Degerman och Daniel Honther, som wid Scholæbetienternes ifrån Gefle anmodan, hafwa at gifwa dem tilbörig handräkning, liknätigt Kongl. förordningarnas innehåll til de innestående diäknepenningars utbekommande, — hwilket hos de tröga och motwilliga utan uppehåll skie bör. Upsala d. 23 Martii 1727. Under Tit. frånwaro Elof Burman. Joh. Hilleström.

h) Skolrektors uppgift om lönerna 1729.

Ödmiukt Memorial.

Supremus Collega, wid Trivial Scholan här i Gefle, niuter uti lön 100 daler Silfwermynt, af diäknepenningar uti Ofwansiö, Uglebo, Wahlbo samt Löfstad Soknar. Thesutan bekommer han 15 tunnor säd in natura, til Augment, af Bibeltrycktunnor, som utfalla en del uti Gästrike- och Hälsingeland; men större delen uti Jämteland.

Collega Tertiae Classis upbär sin lön uti Hedesunda, Fernebo, Åhrsunda och Elfkarleby Soknar, bestigande til 80 daler Silfwermt. Thes Augment är 7 1/2 T:a Säd.

Apologista är anslagit af Cronotijonden uti Söderahla, Skog och Rängsiö Soknar, trettijo tunnor säd; samt 30 daler Kopp:mt af diäknepenningarne til Augment.

Collega Secundae Classis gör sin lön uti penningar til 70 daler Silfwermt af Boldnäs, Särstad och Hanebo Soknar. Augmentet är lika som uti 3:tia neml. 7 1/2 T:a Säd.

Infimus Collega har af Wässland, Hålnäs, Danemora och Tegelsmora Soknar, 60 daler Silfwermt uti Lön; Augment lika med Collegis uti 2:da och 3:tia.

Director Cantus Figuralis undfår 30 daler Silfwermt af Tolfta, Hille och Hammarånge. Therjämte, uppå samma anordning med the öfrige af Collegis, Sex tunnor säd.

Director Cantus Choralis af Skog och Filmen diäknepenningar, 20 D:r Silfmt, och nijo tunnor säd til augment, af förbem:te Bibeltryck tunnor.

Härwid är til märkiandes, angående augmentet, at Collegæ thet ej längre undfått in natura, än ifrån år 1723; utan tilförende måst låta sig nöija med betalning therföre uppå Landt Ränterijet, a 2 D:r 8 /: Sm:t tunnan. Men bem:te år, blef uppå Riksdagen, medelst Höga Öfwerhetens nådiga tillåtelse, uppå Wederbörande Förmäns Höggungstiga befordran, fast stäldt, at Augmentet skulle lefwereras in natura. Men när thet först är anslagit, kan man intet egenteligen wetta, utan lärar thet wara skedt något längre tillbaka.

Gefle d. 1 Septembris, 1729.

P. Gris.

i) Musik- och räknelärares löneökning genom djäknepengar. R till D: Räkneläraren har mest arbete, minst lön. Yrkande 1729 (bifallet 1731 respektive 1732).

Wälärewördige och Högl. H:r Magister och Vener. Consistorii Notarie.

Emedan som af Högl. H:r Magisterns och Notariens gunstiga skrifwelse under d. 13 uti innewarande månad, finner, at Ven. Consistorium wil blifwa underrättat, hwad Scholæmedel förstas månede, utaf hwilka efter mit ödmiuka förslag Director Cantus skulle kunna lönas, för en heller annans information på något Instrument, såsom i forna tider här warit brukeligt; så länder härmedelst til swar, at ther med förstas the så kallade dieknepeningar, som Scholan tilslagne åhrl. ifrån åtskilliga Sochnar uti Gästrike- och Helsingeland, uti Upland och Wästerås Län inflyta, theraf ei allenast Dn. Collegæ niuta theras lön, förutan thet them förunta augment bestående af Bibeltryktunnor, utan ock åhrl. til Discentes en wiss summa penningar blifwer utdelad, och thessutan jämwäl nödtorftige reparationer uppå Scholan giöras. Hwarföre sedan verificerade räkningar ingifwas uti LandzContoiret här på orten; Tå gemenligen sedan förenämde aflöningar med mera gått ut, en ansenlig Summa blifwer öfwer och i behåld til 4 à 500 d:r kpmynt, så framt icke någre stora reparationer komma at företagas, såsom i förledit år hände, hwilken summa man kallar Scholæ-Cassan eller Medlen. Nu af thetta tyckes oförgripeligen något kunna användas til ungdomens nytta och förkofring uti Musiquen, til ernående af Ven. Consistorii höggunstigt påsyftade ändamål, at framdeles blifwa delaktige af the wid Academien wanliga beneficia.

Thesutan har ock efter begiäran tänkt intercedera för vår Apologista, at honom äfwen af bemelte medel måtte blifwa tilslagit ett större augment, än han härtil niutit, som är allenast 30 d:r kpmynt, förutan Spansmåls lönen, hwilken efter anslaget skulle wara 30 tunnor; men hinner sällan heller aldrig ther til; utan kommer näppeligen öfwer 24 t:r eller 20. Thet hafwa the öfrige Collegæ wid förflutne Rikz dagar wunnit then för them önskade, och mycket fördelaktig skattade förmon, at the nu bekomma sin augments Spanmål ut in natura; ther the tilförene måste låta nöija sig med betalning therföre efter Cronwårdering, så at the nu wäl kunna räkna sin lön 100 d:r högre, än tilförende. Theremot har Apologista intet haft at fågna sig af then ringaste förmån, oaktat han hafwer trålsammare syssla än the andre, i anseende til myckenheten af discentibus, som är dubbelt större, än i the andra Classerna; thertil med äro honom uti nya Scholæordningen 2:ne extraordinarié timar om weckan påbördade; neml. Kl. 12 om Ons- och Lögerdagar, tå the andre Collegæ äro frie, men Apolo-

gista måste exercera Quartanos uti Arithmeticis. För then skuld wore önskeligit Ven. Consist. wille förordna honom något större augment; therigenom han också kunde upmuntras, at med så mycket större hog, lust, flit och sorgfällighet sin sysla förrätta, som han så medelst kunde finna, sina wilkor ei mindre, än the andras, warda förbättrade, och jämte arbetet också lönen förökas. Thetta behagar altså Högl. H:r Notarien benägit Ven. Consistorio föredraga, och inhämta ett gunstigt utslag.

Hwaremot näst hörsam hälsning städse förblifwer Tit. Hörsamste tienare Pet. Gris.

Gefle d. 20 Martii 1729.

Höglärde H:r Magister och Rector.

Uppå Herr Magisterns och Rectors föreskrift för Apologista, wid Trivial Scholan i Gefle, om tilökning på lönen för honom, wil Consistorium hafwa lemnat til wälment swar, at thet så i anseende til Apologista, H:r Petr. Waldners, ringa lön wid thes trägna arbete, och trogna underwisning wid Scholan, som ock, at Scholæhuset nu skal wara uti thet tilstånd, at thet icke så snart hafwer någon reparation af nöden, lemnar sit bifall och samtycke ther til, at förenämde Apologista efter Herr Magisterns och Rectors gifna förslag, får på en behagelig tid, til sina wilkors förbättrande upbära de dieknepeningar, som åhrligen samlas uti Moo och Rengsiö Soknar, hwilka årl:n skola bestiga sig til något mer än 60 d:r knt: hwilket H:r Magistern och Rectoren, honom kungöra täckes. . . .

Upsala den 18 Octobr. 1732. Joannes Steuchius.

Daniel Diurberg. Olof Celsius. Er. M. Melander. Pet: Schyllberg.

[Om musiklärarens arbets- och löneökning jfr här avd. C IXb2 1729.]

j) Augmentslönen förvandlad till säd. 1733.

Scholæstatens i Gefle Augment-Spanmål i

	Jemteland.			I Gästrikeland.		
	t.	fj.	kannor	t.	fj.	kannor
Primus Collega	10	3	4	4	4	3
Secundus	8		4 ³ / ₄	3	3	2 ¹ / ₄
Tertius	7	4	4 ³ / ₄	3	3	2 ¹ / ₄
Director Cantus Figuralis	4	1	3	1	6	4
Director Cantus Choralis	6	2	1	2	5	6
	36	4	3 ¹ / ₂	15	7	3 ¹ / ₂

36 T:r. 4 ¹/₂ fj. à 34 kappar på T:n. 15 T:r. 7 ¹/₂ fj. à 34 kappar på T:n.

k) Måste sockengångspraxis minskas?

1) R till D 1740: Det är kulturvidrigt! Hjälpl!

Högwördigste Fader, Swea Rijkes ArchieBiskop, samt Præses uti thet Högwördige Dom Capitlet,

så ock Högwördige Herrar Doctorer och Professorer, Venerandi Consistorii Adsessores,

Höggunstige Befordrare.

Emedan thet nu begynner at lida til then tiden, tå Sochnegångar här wid Triwial-Scholan pläga utdelas; altså har funnit mig föranlåten, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga resolution, wid sidsta riksdag, uppå Ridderskapets och Adelsens beswär, at hos Högwördigste Fadren och Venerandum Consistorium, med följande påminnelser uti ödmukhet inkomma.

Af ålder har warit brukelt, at wid Juletiden skicka härifrån några Scholæpiltar til the Sochnar, som Scholan tilslagne äro, 3 a 4 til hwarje Sochn, försedde med Rectoris testimonio; the ther få hos Herrar Pastores, som the öfrige Församlingarnas ledamöter uppå landet, undfådt något, til uppehälle, som warit them en god hielp, och upmuntring til flit uti studier.

Åhr 1731 blef fuller resolverat uppå riksdagen, at eij mer upbåras må af hwarje matlag, än 6 /: S:mt, i diäknepenningar eller Sochnagång; icke thes mindre hafwa Sochnarnes ledamöter här å orten, och i Helsingeland, efter sin gamla wahna, sedan som förr Sochnagången friwilligt tillåtit, bestående uti then så kallade matskattens upbårande, och therjämte oafkortat erlagt the ordinaire 6 /: S:mt.

En sådan friwilligt tillåten Sochnagång tyckes också nu wara förment, förmedelst 15:de §:n af förr högst omrörde Kongl. resolution uppå Ridderskapets beswär, i thet Rectores warda förbudne, at gifwa någon annan diäkne, som Sochnagången icke tilhör, tilstånd at gå omkring i Sochnarne. Til följe hwaraf underkastar mig med all underdånighet Kongl. Maj:ts nådiga wälbehag; men kan likwäl eij underlåta, för mina Hög Gunstiga Förmän i ödmukhet at uptäcka then swåra påfölgd, som här af existerar wid thenna Triv. Scholan. Här är icke så beskaffatt, såsom wid Upsala och andre Scholar, at wisse Sochnar warda tildelte åt the fattige studerande, them til en märkel. hielp uti theras uppehälle, som medgifwes uti förbem:te §.; utan större delen äro Collegerne förundte, så at allenast 5 Sochnar äro öfrige, theraf diäknepenningar upbåras, som om wårhtiden ibland Discentes utdelas; men förslå litet åt hwarocken: emedan the öfwerste högst bekomma Sex dahl:r; de nedrigare 3 daler, 6 mk:r, 10 /: S:mt, och äntå

mindre. Hwilket intet kan ansees för någon märkel. hielp, om icke Sochnegången kommer thertil; hälst the nu allenast en gång om åhret undfå diäknepgr, i stället the tilförende 2:ne gånger themed blefwo hugnade; af then orsaken at the fläste Sochnarne äro wordne Collegerne tilslagne, them the ock wäl til sina ringa löhners förbättring kunna behöfwa. Men Sochnagången kan skattas för en märkel. hielp: emedan the theraf en rund tid kunna subsistera och hafwa sitt uppehälle. Skulle then blifwa them förment, så komma här 72 Scholægossar til korta. Skulle än the, som Collegæ utskicka at upbåra sin rättighet niuta någon friwillig hielp, så blifwa äntå 50 uti mistning.

Hwilken stora afsaknad, som förwisso skulle giöra ungdomen härstädes aldeles försagd och häpen, Högwördigste Fadren, Samt Venerandum Consistorium, af wanlig ömhet om the fattige studerandes wälferd, höggunstigt täckas låta gå sig til hiertat, och om icke förr, doch wid innestundande riksdag, med eftertryck taga sig thessa [sp]ädas och dumbars sak an, som theras höga wård anförtrodde äro, och sin sak icke sielfwe utföra kunne, at allmogen eij må betagas at af ett gladt och friwilligt [hier]ta giöra sinom Sochna barnom, samt androm beträngdom godt; så framt the eej kunna öfvertygas at hafwa gi[ort] sig med något oskickeligit wäsande en sådan förmohn [o]wärdige. Under förwäntan af Höggunstigt swar och underrättelse, huru jag swara skal them, som dagel:n inkomma, och anhålla om Sochnagång, förblifwer in til min död med diupaste wördnad Högwördigste Fadrens Herr Archibiskopens, samt Högwördige Herrar Doctorer- och Professorernes, Ödmiukaste tienare

Gefle d. 17 Novembr. 1740.

P. Gris.

2) »Ven. Cons. bref til Collega III:æ Classis H:r Lars Fagerholm.»

Wördige och Wällärde H:r Collega.

Til wälment swar uppå Eder Wördighets tillika med de öfrige Collegernas inkomna ansökning, angående Sochnegången uti de til lön anslagne Sochnar, länder härmed, det Consistorium genom bref af detta dato, anmodat H:r Rector, Magist. Gris, til at, i följe af Kongl. Maj:ts nådige resolution på Ridderskapets och Adelsens beswär wid sidsta Riksdag 15 §. icke förpassa några Scholæpiltar til Sochnagång, utom dem, som af Collegerne i deras Sochnar, och af H:r Rector i de öfrige, som Scholan anslagne äro, til de wanlige diäknepenningars uphåttande, utses. Förbl:r Eder Wördighets Under Högw:ste H. Erchiebiskopens frånwaro på Domcapitlets wägnar Tienstberedwillige

Ol. Celsius.

Mat. Asp.

Magn. Beronius.

Upsala d. 19 Nov. 1740.

J. Schick.

1) Offentliga och hemliga instruktioner om tionde 1744. »Scholæstatens memorial wid Tijondesättningen.»

Emedan til följe af Högwälborne H:r Landzhöfdingens Eric Odelströms nådige skrifwelse af d. 3 sidstl. Octobr. til Scholæstaten här i Gefle, Rector Scholæ Högl. H:r Magister Petrus Gris påtagit sig, at på Scholæstatens wägnar wara tilstädas på the uti Arbrå Giästgifwaregård d. 24, och uti Söderhamns stad d. 29 i innewarande månad utlyste terminer til en wiss Tijonde-Sättning med allmogen uti the til Scholæstaten på lön anslagne Sochnar; altså är öfwerens kommet, at följande puncter till Scholæstatens rätts erhållande, iakttagas böra, neml.

1. Påstås at allmogen i Regnsjö, Söderala och Skogz Sochnar lefwerer then Spanmåls-summa, som man nu kan komma öfwerens om, in natura, eller ock i penningar efter öfwerenskommelse för hwart åhr, utan at Scholæstaten til någon wiss taxa eller Kronans markgång, som nu, eller hädanefter göras kan, må wara förbunden.

2. At altid god, wäl rensad och på badstugu gistad säd aflemnas.

3. At en trediedel lefwereras i råg, hwaruti inberäknas 2 t:r Erter i hwarje Sochn, och Twå trediedelar i korn, emedan rågen med Erterna mästadels waret 1/3 del emot kornet.

4:o At alla Tijondegifware äro ansvarige för then faststälte Spanmålssumman, alle för en, och en för alla. I annor händelse, bör hwar och en sig af församlingens ledamöter i rätten tid sin Tijonde afbörda, antingen det skier in natura, eller efter öfwerenskommelse i penningar, och skal stånda Scholæstaten fritt, at utan lagsökning Tijonden med en fierdedels förhögnig låta utexequera.

5. At Spanmålen hädanefter, som härtils i Kiyrkioherbret inlefwereras, så wäl för skiljaktigheten af spanmålens godhet, som större beqwämlighet at reparteras, at hwar och en af Staten lika god Spanmål bekommer.

6. Hwad sielfwa summan angår, så påstås, at ett medium tages af wissa åhr efter Kongl. brefwet af åhr 1727. Wid hwilket medii tagande bör observeras 1:o at man ei går längre tillbaka, än til åhr 1724, emedan man förr icke haft ordentelig räkning och proftröskning. 2:o At wäl under den tiden kunnat gått oriktigt til, som af nya profningen i Arbrå af thetta åhretz wäxt kan inhämtas, hwilket ock i Söderala kunnat bewisas förledet åhr, om man i rätten tid thet iakttaget.

7. Skulle någon del af församlingen unddraga sig den intenderade wissa Tijonde-sättningen, kan then samma med the öfriga ej hafwa bestånd.

Petrus Waldner. E: Stenfelt.
Conr. Sch. Gev. Apolog.

Gefle d. 19 Nov. 1744.

Hemliga Ordres. 1. Om man icke får första puncten aldeles medgifwen, förklaras, at man aldeles ingen Tijondesättning kan el:r bör ingå; utan hela förrättningen blifwer förgiäfwes.

2. Om församlingen aldeles skulle neka, at wilja gista på torkhus, så påstås at få så mycket större quantum, åtminstone ut infra tunnor, afkortningarna inberäknade.

3. Om tredie puncten nekas, låter man sig nöija med 1/4 i råg, och Erterna inberäknade i kornet; dock flera tunnor i hwarje Sochn, än upförde äro, neml. i Regnsjö 6. i Söderala 8. i Skog 7. neml. i erter.

4. Om fierde punctens bägge wilkor nekas; anhålles hos H:r Landzhöfdingen, at Länsmannen får generela ordres at exequera the tredska efter vårt upgifwande, utan at wi behöfwa först söka Landzhöfdinge Ämbetets speciela ordres

5. Om 5:te puncten nekas absolute, måste man låta sig nöija, dock at hwar och en bör wara ansvarig för spanmålens godhet, ther then utom in- och uttägt i Kiyrkioherbret warder afsänd til åtskilliga orter.

6. Om man ej kan få 93 t:r i Regnsjö, eller til det minsta 90. i Söderala 134 t:r eller minst 130, i Skog 100 el:r minst 94. Så kan ei Scholæstaten ingå något Tijonde sättningz Contract.

Gefle d. 19 Nov. 1744.

P. Waldner. E: Stenfelt.

m) Landsh. motarbete skatteberäkning efter markgång! 1744.

Aldenstund wi kommit i erfarenhet, at Upsala Scholæ Betiente fått betala bewillningen för åhr 1743 efter Cronowärdie, likmätigt Förordningens 15:de §, a 12 d:r af hundra; altså äre wi högst föranlätne wordne, at hos Eder Höga Nåde med thenna wår ödmiukaste böneskrift inkomma; hälst som det wil förliudas, at Bewillningen för os skal blifwa beräknad efter markgången, och ei efter Cronowärdie. Hwilket gör os så mycket mera häpna och bestörta, som wi, Gud bättre! nu någon tid medelst misswäxt råkat i en ansenlig brist på våra anslagna löner, i synnerhet the 2:ne sidsta åhren, tå wi thet förra kommo til korta halfwa lönen, och thet wi fingo war til större delen af frosten förderfwat, thet senare, eller nu i förledit åhr blef ock en ansenlig förminskning wid pass til 1/3 del uppå anslaget. Hwarmed huru swårt det warit at uti så ganska dyra tider, som wi nu lefwat, finna wår utkomst til födo, kläder och andra nödtorfter, en hwar lätteligen kan tänka. Kommer nu thertil, at bewillningen skal utgå efter markgången, huru kunna wi tå blifwa bestående? Förthenskuld och på thet wi ei aldeles må

blifwa utblottade och betungade öfwer förmågan, taga uti diupaste wördnad til Eder Höga Nåde wår wanliga tilflycht, som altid låter påskina ett nådigt medlidande emot the nödlidande. Eder Nåde täckes altså låta thenna wår stora afsaknad och uti råkade olägenhet gå sig til hiertat, samt hos Höga Öfwerheten wara os Höggunstigt beforderlig at undslippa bewillningens erläggande efter markgången, samt os then nåden wederfaras måtte, at lika som Upsala Scholæstat, såsom wåre wederlikar, få betala efter Cronowärdie, som i förra tider altid warit brukeligit.

Widare, som det skulle falla ganska swårt för os, som niutit allenast halfwa, heller 2 trediedels lönen at betala lika mycket, som Upsala och andre Scholæstater, som sit anslag til fullo utbekommit; så anhålle wi i lika ödmjukhet at hos Hans Kongl. Maj:t Eder Höga Nåde wår sak så täckes föredraga, at os allernådigst måtte blifwa förunt betala efter det, som utfallit, och ei efter hela anslagne lönen; ther uppå Kongl. Förordningen uti förra tider äro til at finna. Wi twifla intet, at ju wår nådigste Konung, nu så wäl, som i alla tider förr är skiedt, med förbarmande lärer anse den swårighet, som os trycker i så måtto under det trägna Scholæarbetet, och lefwa fördenskuld i den underdånigste tillförsicht, at få niuta någon lindring för ofwan anförde orsak, som är then stora brist i lönen, som wi warit underkastade, på thet wi icke nödgas at göra wårt arbete med suckande. Under förwäntan af högrättwis befördran och ett nådigt utslag, förblifwa med diupaste wördnad til wårt yttersta Tit. Aldraödmjukaste tienare

P. Gris.

n) Socknegången »obefintlig» bondplåga (1751)?

1, 2) *Skrivelser från och till landshövdingen.*

Hög ärewördige och höglärde H:r Probst.

Enligit bilagde hafwa Helsinglands Almoge der öf:er beswär upstält, at de med Soknegång skola beswäras, oansedt the årligen skola erlägga djeknePenningar; hwarföre ock som mit tilgiörande therwid åstundas, innan the saken hos Hans Maj:t anmäla, så är min wälmenta begäran at med thet första blifwa underrättad af hwad grund dylika soknegångar tillåtas. Förblifwer Hög Ärewördige och Höglärde H:r Probstens tjenstskyldige Tjenare.

A Joh. Gripenhielm.

Gefle Landz Cancelli d. 3 Aug. 1751.

...§. 4. Oansedt almogen icke annorlunda begripit innehållet af Kongl. Maj:ts nådigste resolutioner på almogens almänna beswär, af år 1731 §: 32. och på Riddar och Adelsståndets beswär 1739 §: 15. än at all Soknegång af Gymnasister och Scholegässar är förbuden, då de wanlige djeknePenningar 6 :/: S:mt af matlaget betalas; dock som så wäl Gymnasister ifrån Hudikswalls Trivial Schola effter Rectoris anwisning Jule Högtiden til Soknarne ankomma och fara gård ifrån gård, at som de förmena och påstå upbära sin rättighet, h:ket är en tunga och dryg last för almogen, som i hwarje Sokn har egne och infödde Barn at framhielpa och understödja; förthensskull anhåller almogen i djupaste ödmjukhet at E:s höga nåde nådgunstigast täcktes göra wederbörande Gymnasii och Scholæ föreståndare behörig föreställning, så at almogen intet må beswäras med någre besök och utgifter hwarifrån the äro befriade.

3) *Lektorernas utredningsresultat.*

Uppå Högwälborne Herr Baron General Major och Landshövdingens samt Commendeurens höggunstiga skrifwelse, af d. 3 hujus til Herr Probst Melander, som then samma til Collegium Gymnasticum lemnat; — hwarutinan befaller wederbörandes utlåtande med hwad grund Gymnasisters och Scholægässars Soknegång uti Helsingeland tillåtes oagat the wanl. så kallade djeknePenningar erlägges, hwaröf:r Helsingelands almoge skolat sig beswära, låter Collegium Gymnasticum och Scholæstaten hwar för sin del til ödmjukt Swar lemna, at the en dylik soknegång på intet sätt befordrat, mycket mindre någon sin någon af Gymnasisterne thertil förpassat hafwa. Men skulle en sådan Soknegång i Helsingeland hafwa skedt, måtte thermed så wara tilgångit, at Kyrkoherdarne hafwa hos en ell:r annan Församling talat til thet bästa för fattige ynglingar som ther antingen warit födde el. haft thersammastädes anhörige, och således inhämtat förut församlingarnes fria och otwungne samtycke, hwilke til följe theraf så mycket mindre orsak synes hafwa sig öf:r en sådan Soknegång at beswära etc. etc.

Joh. Alm h. t. Rect. Gymn. Gev.

o) *Slitningar mellan Gefle och Hudiksvalls latinskolor rörande djeknepenningarnas uppbärande. 1769.*

1) *Domkapitlet relaterar Hudiksvalls läroverks klagomål.*

Wälärewördige och Höglärde Herr Magister, Probst och Kyrkoherde, samt Jnspector Scholæ, så ock Höglärde Herr Magister och

Rector Scholæ, samt Societas Scholastica. Hos Consistorium har Societas Scholastica i Hudiksvall anmält, att Soknar, som anslagne äro till terminerande, eller de så kallade djeknepeningars upbärande, af Disciplar i Hudiksvalls Trivial Schola, skola besökte warda af andre, de där til samma Schola icke höra; hwilcket intrång til Soknegång skall inskränka och förminska den lilla hielp och understöd Hudiksvalls ScholæPiltar äljest kunde äga wid upbörd af dijknepeningarna. J anledning härutaf, och på det Consistorium må weta, med hwad fog sådant föregifwande sker, wille Herr Probsten och Societas Scholastica med förteckning inkomma på de soknar, som höra til Gefle Trivial Schola, samt tillika utstaka gränsen å den sida åt Helsingland, öfwer hwilcken Scholæpiltar ifrån Gefle icke komma at terminera, eller djeknepeningar upbära. Förblifwe Wälärewördige Herr Probstens och Societatis Scholasticæ Tienstwilligste

M Beronius.

Gabriel Mathesius, L. Hydrén, J. J. Annell, Er Kinmark.
/Laur. Norin.

Upsala d. 22 Nov. 1769.

2) Svar från Gefle trivialskolans Inspector och Rektor.

d. 6 Dec. 1769.

Högwördigste Herr Doctor, Archie Biskop och ProCancellor, så ock Högwördige och Widtberömde Herrar Doctorer, DomProbstar och Theologiæ Professorer.

Utaf hosgående Förteckning på alla de Soknar, uti hwilka Gefle Trivial Schola, efter anslag, har at upbära de så kallade djeknepeningar, tackes Högwördigste Herr Archie Biskopen och Maxime Venerandum Consistorium gunstigast inhämta at, då Norrala och Tröne Församlingar norrut, och Båldnäs på wästra sidan, utstaka den gränts och skillnad uti Södra Helsingland, utom hwilcken denna Schola ei har, att befatta sig med någon Soknegång, eller upbörd af djeknepeningar, så synes ock denna vår Trivial böra för sig och sin Betjening, i dessa och de hitom belägna soknar, äga en obehindrad frihet, at, såsom wid andra Scholar sker, genom sina deputerade Disciplar få upbära dessa Scholan tilhöriga medel, hwilka då lättast efter röktal kunna fult utgå, enär utskickade i Församlingarna få besöka en hwar uti sina hemwist, att sielfwa samma afgift af dem som wederbör, uphämta.

Långt ifrån, at niuta en sådan uråldrig frihet och förmon sig til goda, har Schol Staten härstädes, nu i flera år, måst erfara den motwilja och oordentlighet hos en del Församlingar, både i Helsing- och Gestrik-

land, at, då wederbörande befullmäktigat någon af sina Discentes, til at upbära de sig tilhöriga djeknepeningar, har han, särdeles i de Församlingar, där han icke warit barnfödd, antingen med största swårighet blifwit admitterad, at få kringresa i Församlingen til samma penningars insamlande, dem man welat honom i Socknestugan eller genom Länsmän och Sockne skrifware tilställa; eller har han ock til Soknegång blifwit combinerad med sådana infödingar, som frequentera Hudiksvalls, eller någon annan Schola; de där til soknegång uti denna Scholas tilhöriga soknar ingen rättighet äga; såsom det werkel:n förledet år skedde uti Norrala och Tröne, at oagtadt Rectoris ombud och discipel härifrån, som tillika war et infödt Soknens barn, utan intrång hade bordt i bägge församlingarna terminera, han likwäl, efter Församlingarnas egen disposition, måste låta sig åtnöja med en församling, samt lämna Soknegången, uti den andra, åt 2:ne andra infödingar, som gingo uti Hudiksvalls Schola.

Och när Församlingarna således taga sig frihet, at sielfwa disponera om Soknegången; torde wäl hända, at samma reciprocité och intrång möter Schol Staten i Hudiksvall, uti de honom anslagna Soknar; där äfwen jämte deras committerade disciplar, någre infödde Soknebarn, som här gå i Schola och Gymnasium, kunna af Församlingarna sielfwa til soknegång admitteras. Hwartil likwäl denna vår Societet är så mycket mindre wällande, som man, enligt Max. Venerandi Consistorii härom afgångna skrifwelse til framl. Rectorn Smaræus, af år 1751, icke en gång, uti de denna Schola tilhöriga Soknar, recommenderar, eller besedlar, någon ScholæPilt til annan Soknegång, än den som sker til djeknepeningarnas uphämtande.

Men som äfwen, uti denna Scholæ Staten tilständiga rättighet, den oordning och ogena bemötande, som förbemält är, på flera ställen wederfares dess laga ombud och deputerade, så har man wid detta tilfälle ei underlåta bordt, at i ödmukhet anhålla, det tackes Högwördigste Herr ArchieBiskopen och Max. Venerandum Consistorium, af wanlig priswärd ömhet för vår Scholas bästa, gunstigast bemedla, at wederbörande Herrar Pastores i Gestrike- och hithörande delar af Helsingland, igenom tjenliga medel och föreställningar söka öfvertala en hwar sin Församling, at wäl emottaga och bemöta de piltar ifrån Gefle Schola, hwilcka, i brist af infödingar, til äfwentyrs kunna warda anmodade, at hos dem terminera: på det at både desse, utan at blifwa med andra adjungerade, måtte igenom Församlingens wälwilja winna något understöd under sin torftighet; samt Härwarande Schol Betjening dymedelst undgå, at til sin stora mistning betjena sig af klockare, Länsmän och andra för sig mindre fördelagtiga ombud, hwilcke, oagtadt det arfwode de taga för sit beswär, ei alltid giöra för sig så rigtig

redo, under förebärande af restantier, som, genom sådana uphördsmän årligen ökas, til statens stora lidande och skada. Framhärde med diupaste wördnad Högwördigste Doctorns, Herr ArchieBiskopens och Procancellarens samt Maxime Venerandi Consistorii ödmjukaste tienare

E: Tegman El: Nibelius.

Gefle, d. 4 Decembr. 1769.

Förteckning på de Soknar, hwaräst Djäknepenningar äro tillslagne Gefle Trivial Schola, näml.

Upland. Elfkarleby till Collega II Classis. Wessland — Collega III Classis. Tolfta — Director Mus. Figur. Hollnæs 2/3 dito. Fillmen — Direct. cantus choral. Öster-Leufsta — Collega III Class. Tegelsmora — Collega II Class. Danmora — Collega I Class.

Westmanland. Nora 2/3 — Direct. Mus. Huddunge — Scholares.

Gestrikeland. Hedesunda — Collega II Class. Östra-Fernebo — dito. Årsunda — dito. Thorsåker — Scholares. Ofvansjö Collega III Class. Åckelbo — dito. Hamrånge — Direct. Mus. Hille — dito. Wahlbo — Collega III Class.

Helsingeland. Skog — Direct. Cant. Chor. Söderala — Scholares. Segerstad, Hanebo — Collega I Class. Boldnæs — dito. Mo, Regnsjö — Apologisten. Norrala, Tröne — Scholares.

3) Landshövdingens utslag till förmån för Gefle. 1770.

Aldenstund ei allenast Kongl. Maj:ts Nådiga Bref af d. 4 Novembr. 1695. tydeligen förmår, att de fattige Scholæbarnens wanliga hielp af sex öre Silf:mt i penningar för ingen del bör dem betagas eller afkortas, tå de icke oftare än 2:ne gångor om året gå omkring, ock hwar öfwer mig tilhör, att hålla handen; utan ock Kongl. Maj:ts Nådiga Resolution på Ridderskapet och Adelens beswär, d. 8 Junii 1739 uti 15. §. stadgar, att fattige studerande och Scholæbetjente, hwilcka senare Sochnepeningarne äro til lön anslagne och således efter Privilegierna bör oförminskat bibehållas, icke betagas kan, att sielfwe besöka Sochnarnas Jnwånare och på det sätt uphämta deras delar, enligt Högstberörde Kongl. Bref; Jnnehållandes 1624 års biafsked, att den af Sochnemännerna, som icke betalar, tå han efter pålysning sökt warder, skal därföre erlægga dubbelt, hwilcket Kyrckans Sexmän skola uttaga; Fördenskull och som uti Förenämde Resolution på Ridderskapet och Adelens beswär, tillika förordnas, att den ScholæPilt Sochnegången icke tilhör, ei bör tillåtas gå omkring i Sochnarna wid behörigt ansvar; Altså bör allmogen i de Sochnar i länet, hwarest Sochnegång är

tillåten, hwarcken wägra den Scholæpilt, som sina Præceptorers och lärares wid Trivial Scholan i Gefle tilstånd därtil äger, att gå omkring och sielf upbära sin rättighet, hwilcken den ei eller bör förwägras eller afkortas, wid plickt, at erlægga dubbelt, som genast hos den tredske utmätes, eller ock til de berättigades förfång och lidande med dem wid Sochnegången förena några egna infödda, som studera wid andra Scholar, och ei medelst Rectoris eller ScholæMästarens uttryckeliga tilstånd, att i samma Sochn gå omkring, äro försedde. Äliggande samtelige Crono Betjente J länet, att wid ansvar til görandes, härutinnan genast wid anmälan, lemna Scholæpiltarna, som slikt tilstånd äga handräckning, att förenämde them ifrån äldsta tider och af framfarne Konungar nådigt förunta förmoner obehindrat til godo niuta.

Gefle Lands Cancellie d. 13 Decembr. 1770.

Carl Sparre.

Joh. Magn. Nordin.

p) **Matbrist och fiskarfärder motivera, att examen och flyttningar uppskjutas till hösten 1784. Senare bifallet förslag från Rektor till Eforus.**

Ödmjukaste Memorial

Som i anseende till denna Termins utdragande öfwer PingstHelgen, som, då den kommer så tidigt, blifwit nödwändigt emot hwad i de flesta år inträffar, en större del Discentes här wid Trivial Scholan blifwit af sine Föräldrar hemfordrade, i brist af dels tillgång i denna swåra tid dels tillfälle at förses med nödigt uppehälle till Terminens slut; Fiskerskapets här i Staden Barn, hwilke utgöra en betydlig myckenhet äfwenwål måste följa sina Föräldrar till deras Fiskelägen i Norrland; och hwilket alt jag, efter inhämtadt tillstånd af Jnspector Scholæ Högwördige Herr Prosten Doctor Tegman, warit twungen bifalla; Men härigenom således ganska många komma att saknas wid den snart infallande Examen Anniversarium; Har jag trodt min Embetes skyldighet fordra, så wäl gifwa Högwördige H. Doctor, Ärke Biskop och Procancellor detta i djupaste ödmjukhet tillkänna, som lika ödmjukt underställa, om icke, fastän Examen Solemne för sig går, med Flyttningen ifrån Scholan till Gymnasium, samt, Classerne emellan, inom Scholan kunde anstå till början af nästkommande Höste-Termin, då wid allas närwarelse en så nyttig täflan emellan Discentes, wäckes, som nödig jämnförelse dem emellan bättre utrönas kan; hälst ock Examen och Flyttning, som ej lærer kunna wägras desse, hwilka på så lagliga skäl ej få deltaga i den närwarande, likafullt skulle komma at anställas i Höst. Flyttning i början af Höste Termin efter då anställd Examen, har wäl, i anseende till dess nyttiga inflytande på flera delar af under-

wisningen, blifwit, i likhet med hwad i Gymnasio skedt, i flera år, och alt sedan Tit. behagade gilla och fastställa Collegii Gymnastici Förslag om Flyttningarne inom Gymnasium, äfwen practiserad uti Scholan; Men som jag funnit, at detta nyttiga bruk i Scholan ännu saknar Tit:i Bifall och Stadfästelse, har jag ej vågat ytterligare företaga något härutinnan, förrän Tit:i Höggunstiga Befallning blifwit inhämtad.

Med djupaste wördnad framhärda Tit:i aldraödmjukaste tienare
Joh. Stenfelt.

Gefle d. 7 Junii 1784.

q) Vålbehövlige men försenade lönetillägg.

1125 Ink. d. 12 Nov. 1832. [Stämpel. 4 sch.]
Till Högwördigste DomCapitlet i Upsala!

Efter en långvarig, fruktlös väntan att erhålla den, af behovet så högt och så länge påkallade, af Rikens Ständer vid sista Riksdag beviljade Lönetillökningen för ElementarLäroverkens Lärare, våge vi, föränledde af de stora bekymmer, hvarmed ett ännu längre medlens fördröjande hotar oss och i förtröstan på Högwördigste DomCapitlets verksamma behjertande af vår förlägenhet, så vida den är en följd af svikna välgrundade förhoppningar, i djupaste ödmjukhet hos Högwördigste DomCapitlet framställa följande anhållan:

Då det, enligt Kongl. Maj:ts nådiga bref af d. 22 Decemb. 1831, i nåder blifwit bestämdt, att ofvannämnde Lönetillökning kommer att utgå ifrån d. 1 Maji 1831, och beloppet af den hvarje Schollärare inom Erkestiftet förunnade Lön, in natura eller i penningar a 6 RDr B:co per T:a, i samma nådiga Bref är utsatt, hvarigenom lätt calculeras, huru stort tillskott hvar och en har att hoppas; anhålle vi vördsammast och ödmjukast att, af de genom härvarande Rectors och ConRectors Lönersnas förminskning besparde och under Högwördigste DomCapitlets disposition stälde Medel, oss såsom förskott, till dess Löneförhöjningen utfaller, höggunstigt måtte beviljas en Summa motsvarande den blifvande Förhöjningen för förflutne 1 1/2 år, eller så stor, att nämnde väntade, och, såsom man hoppas, sanrt utfallande Löneförhöjning derföre må vara fullgod säkerhet. Skulle för ett Höggunstigt bifall till denna vår anhållan det hinder möta, att nämnde under Högwördigste DomCapitlets disposition ställde medel böra såsom Räntebärande Capital utlånas, så få vi i djupaste ödmjukhet tillägga, det vi, äfven med villkor af Räntebetaling, i närvarande omständigheter anse oss lycklige, om vår anhållan vinner ett önskadtt afseende.

Gefle d. 10 November 1832.
Bror Gust. Ekeberg. Joh. Ol. Unander. Joh. Gust. Elfsberg.

BIV) NÅGRA LÄRARES ÖDEN OCH LIVSGÄRNING.

a) Trista förhållanden. Små krafter och stora sorger.

1) Collins, Montins, Unonii och Florins öden 1711—1824.

aa) Collins armod och sena befördran.

13 Dec. 1711.

Högwördigste Fader H:r Archie-Biskop Samt Högwördige Herrar Doctores Theol., Samptl. Consistoriales Höggunstige Herrar och förmän Högwördigste Fadren och Högwördige Consistorium, föranlåtes iag fattige Prästman, utj diupaste ödmjukhet tillkännagifwa, huru som iag nu in mot 16 åhr, warit Collega här wed Gefle Trivial Schola, och under warande tid ej kommit i någon gunstig Consideration till någon bättre lägenheet, utan för en ringa lön, bestående af 240 dal: k:mtt måst till dat: med suckan och ängslan, tråla med ungdomens Information utj 3:die classen. Och står, här under, min stora trångmähl, så mycket högre att beklaga, som iag af samma ringa lön måst åhrl:n uthgifwa contributionen, mantals- Bakungp:r, huushyra och flera andra omgällder, der af hon wärkel:n så förswagas, att den knapt för mig min hustru och anhörige, kan förslå ett halfft åhr till födo, utan måst det ena åhret effter det andra fördiupa mig utj en ansenlig skuld, men nu för min medellöshet, att betahla, måst förlustiga crediten, hwar uthaf händer, att fårars bröd blifwer offta min Spijs, under detta mitt trålsamma arbete. Högwördigste Fadren och Högwördige Consistorium, skulle iag sannerl:n intet beswära med denna min ödmjuka lamentation, der iag riktigt samma lön kunde åthniuta; Men som det i sanning finnes att ingen af Collegis här wid Scholan åthniutit till Dat. sitt augment af LandtRänteriet, pro A:o 1710, der dock Kongl. Maj:tt allernådigst hwarjom och enom 50 daler k:mtt af Tryck tunnor medlen årl:n tilllagt: Och dess utan fattigdomen mången, i de mig tillslagne Sochnar, i denna swåra tiden, så högt trycker, att de ej mächta uthgifwa 18 /: k:mtt, uthan måst offta fåfånga resor der uppå använda; ty tager min stora trångmähl så mycket större till wäxt. Har och så nu ingen, utan näst Gud, Högwördigste Fadren och Högwördige Consistorium att klaga min nød före, under den ödmjuka begäran, det tächtes Högwördigste Fadren och Högwördige Consistorium, nu uppå mina 43 ålders åhr och det 10:de effter undfågne Sacros Ordines, hugna mig med något bättre brödstycke. Gud wälsigne Högwördigste Fadren och Högwördige Consistorium, som en Fattig utharbetad Scholæbetient ihogkommer. Emot hwilken Höga Gunst, iag in till min dödsstund, med diupaste respect och wördnad

förbl:r Högwördige Fadrens H:r ArchieBiskopens Sampt Högwördige
Consistorii Ödmiukeste Tienare. Jonas Collin.
Gefle d. 2 Decembr. A:o 1711.

bb) Inspectors vittnesbörd om flera sjuka lärare. 1717, 1720.

Högwyrdigste Fader, Swerjes Rikes Archiebiskop samt Upsala Academiæ Procanceller Högährewyrdige och Höglärde H:rar V. Cons. Assessores Högunstige Gynnare och förmän

Thet är för några dagar sedan Mag: Petrus Rönqwist genom döden Cons. thetta nya åhret jämte många ther på fölliande både i andel. och lekamlig måtto wara wällsignade, och thet för Jesu Christi skull amen!

Thet är för några dagar sedan Mag: Petrus Rönqwist genom döden afgången som medelst V. Cons. gunstiga tillåtelse sustinerat Rectoris Mag. Unonii Vices wid morgonstunderna i Scholan. Ehuru wäl jag samma gunstiga tillåtelse, aldrig sedt, utan allenast af andra låtit mig thet berättat, Emedlertid för än en annor Vicarius för bemelte Rectore blif:r förordnat i thes ställe, har jag ej underlåta bort af min Embetsplikt i ödmiukhet relatera; thet neml:n Rectoris och Conrectoris classer äro sammanbundna och blif:a tillika på the wanliga stunder af en Præceptore informerade. Ordinarius Conrector är Mag: Montin som beklagl:n är kommen frå sitt förstånd utan förhoppning af någon restitution, tå mot halfwa lönen Mag: Hammarin hans Vices sustinerar, hwilken jämwäl är af swaga kraffter och åhrl:n måste bruka Sur Brunds Curen, doch här til gudi lof kunnat upwachta sina stunder, Skulle å nyo en Vicarius förordnas anten til wissa e:ler alla stunder för Rectore Herr Mag. Unonio så Jnformeras Classen af twenne Vicarier och en ordinarie Rectore, och wid Jnformation brukar hwar och en sitt maner. Jag tager min gud til wittne at jag för många år tilbakas har inrådt Bemelte Rector Scholæ H. Mag. Unonius i tid wara omtänckt at på annat sätt förse sin lycka, så framt han icke wille applicera sig til Sacros ordines, och icke formera sikh then stat, at wid the annalkande åhren, och kraffternas aftagande underhålla werket genom en Vicarium, effter mig aldeles obekant är huruwida Kongl. förordningar wid Trivial Scholar thet tillåta, utan snarare tilläggia Jnformatoribus en tidig befordran til något annat, när the ther om giöra en behörig ansökning. Men huru saken nu för tiden står, angående Rector Scholæ och huru man nu söker läggia grunden at i framtiden sättia en vicarium i sitt ställe, lærer af thetta föregående gunstigt kunna inhämtas som alt samman Edert Faderl. Högwyrldighets och Ven. Cons. Högunstiga behag och disposition med ödmiukaste Submission underställes förbl:r Eders Faderl. Högw. och V. Cons. Ödmiukeste tienare

Gefle 27. Jan. Ano 1717

Joh. H. Schæfer.

P[ræ]st. d. 6 Aprill. præst. d. 3 Augusti 1720.

Ödmiukt Memorial

Sedan twenne dhe nedre Classer efter Ven. Consist. Högunstiga förordning blifwit indragne, och dess löhner anslagne dhe andre Collegis till augment, för deras swaga wilkor. Hwilken disposition migh obekant warit, effter H:r Rector Scholæ Mag. Unonius här om allena corresponderat, in till des D:ni Collegæ blifwit föränlätne att beswära sikh hoos migh, angående augmentet på deras löhner af de indragne Classer, effter högbem:te giorde disposition. Hwilket iagh i förstonne i wänlighet andragit D:no Rectori, då han någorlunda warit wid sitt goda förstånd, att han det med sachtmodighet wille rätta, men alltid giort opskof i saken, utan att iagh kunnat få wettenskapen och rätta sammanhanget, huru många medel woro upburne af dhe indragne Classer för åhren 1718 och 1719, och huru många penningar nu för tiden woro in bonis att tillgå, hwilket migh owärdig såsom ScholæJnspector, oförgripel:n sagdt, competerat att effterfråga, och huru V: Consist: Högunstiga disposition blifwit i detta målet effterlefwat;

Såsom tiden drogs uth, blef iagh föränlåtne in officio, sända honom tilhanda hoosfogat civile bref lit A, der på som iagh ej feck något swar, lät iagh genom kläckaren med all höflighet på minna honom om samma ärende, och fick ett ganska snöpligt swar, säjandes, bed Probsten bekymbra sikh om något annat, och intet der om wisar lit. B, der af iagh nogsamt förmärckte, att han intet wille med sanningen fram i liuset, och låta migh wetta huru många penningar woro incasserade, som han nu för tiden hafwer om händer, och emedlertid låta dhe arme Collegæ gå och lijda nöd. Hwarföre blefwo the föränlätne att lägga in hoos mig hoosfogat Memorial lit. C

Ty är till Eders faderl. Högwörd:t och Ven: Consist: uppå dhe fattige och nödlijdande hörarens wägnar min ödmiuke begäran, att dhe nu till Högtiden kunde få komma till det anslagna augmentet, jämwäl ock iag som uthi mitt officio Jnspectoris af Rector Scholæ blefwen læderader, måtte niuta högunstig protection och hägn. Ty medlens förvaltning fordrar förnämligast wid Scholæwärket noga Jnspection, och lell har Rector ej hållit betänckeligit, at säja, det iagh borde bekymbra migh om något annat och intet der om. Emedlertid har han medlen borta, och olyckelige Collegæ, måste med dhe sina sucka och lijda.

Elliest måste iag i ödmiukhet berättat att förl. d. 30 Martii afgick Conrector Scholæ H:r Hammarin genom döden, då iagh straxt förordnade Mons Cabæus till förvaltningen i hans ställe, in till det Högwördiga Dom-Capitlets wijdare ordres. Men straxt blef alarum i lägret, i det Rector Scholæ, uti min närwaro hoos Sal: Hammarin der han låg lijk, sögte op

hans book, som han brukte i Scholan wid information, och gick der med sin wäg, säjandes iagh förwaltar både hans och mina stunder, så ringa är iagh owärdig som Jnspector aff honom achtat. För Juul i åhr, då han hade sitt sunda förstånd, gjorde han allena distribution emellan ungdomen angående sochnarna, utan den ringaste min wettskap, twert emot Ven: Consist: föruth gifna ordres, som borde skiedt, både uti min och alle Collegarum närwaro.

Om hans tilstånd, och den förargelse han begåt i kyrkian D:ca invocavit, har iag til förenne berättat, söndagen der effter war han föga bättre, som alt för långt woro att referera. Nu är han fuller till sina sinnen intet så swag som i förstonne, i det han uppenbarl:n blyes tala om sine syner och profetior, om yttersta domen, men beklagel:n serdeles effter middagen är hans tillstånd icke som sigh borde. Nu har han skrifwit en lång skriff till Högwälb. H:r General lieutenanten och fälttygmästaren H:r Hugo Hamilton, att draga honom till den Evangeliska läran. Jtem har han låtit utgå en skriff till hela församlingen som redan gådt hand emellan, af innehåld, att han för sin död förmanar dem till det och det, talar och der uti om en blås basun, om hwilken blås-basun han mycket rörde i början af sitt delirio. Men det kan iag med godt samwett betyga, att under denna hans påstående swagheet, fins hoos honom serdeles öfwermod och högfärd, derföre är iag illa deran, och måste med tolamod optaga all den skymf migh uti mitt ämbete öfwergår, effter iag med en dåre har att göra. Gud för Christi skull hielpo honom. förblifwer med ödmiukaste wördnad Eders faderl. Högwördighets och Ven:di Consistorii Ödmiukaste Tienare

Gefle d. 4 Apr A. 1720

Joh. H. Schæfer

cc) Självspilling. Får likväl kristlig begravning. 1824.

A n k. d. 3. J u n 1 8 2 4

Till Högvördige DomKapitlet.

I Bref till Högvördigste Herr Ephorus under den 17:de dennes hade jag äran tillkännagifwa att Kollega vid härvarande Högre Lärdoms-Skola, Herr Jonas Florin, hwilken längre tid varit sjuklig, natten till den 13:de plötsligen försvunnit, utan att man ännu viste hwart han tagit vägen, ehuru sannolikt ansågs, att han omkommit i ån. Att denna förmodan icke saknade grund, har i dag blifvit bedräfligen bestyrkt, emedan hans döda kropp på morgonstunden igenfunnits uppfluten ett godt stycke utföre i ån. Jag har begärt laga undersökning öfwer denna olyckliga händelse; och skall derefter behörig anstalt fogas om begravning. Den Afledne var född i Hanebo d. 4 Juni 1786, och icke Gift. Gefle d. 31 Maj 1824. Joh. Lundström

Gefle Stads Kämnars Rätts Utslag i anledning af den, i Herr Stads Fiskalen P. H. Lindströms närwaro hållne undersökning om Förste Collega Scholæ härstädes Ärevördige och Wallärde, Herr Jonas Florins dödsätt, sedan han den 13 Maj blifvit saknad och i går igenfunnen uti den genom Staden flytande Stora Än, Gifvet den 1 Juni 1824.

Då häremot ingen den ringaste anledning förekommer: att han sjelf med berädd föresats gått sin död till mötes, men det af Stadens bägge ordinarie Läkare efter i går hållen besigtning meddelte Embets-Beviset, ej mindre än 3:ne hans EmbetsKamraters, Herrar Magistrarne Bäckbergs, Gällstedts och Ekebergs inhämtade Utlåtande fullkomligen styrker: att han tidtals svårmodig, efter en nyss knapt öfverstånden svårare nerv-sjukdom varit swag och till sinnes- och kroppskrafter afmattad, pröfvar i förmågo af M. B. 13 kap. 1 och 3 §§ Kämnars Rätten skäligt, det bör hans döda kropp, så mycket häldre ärligen begravas, och efter vanlig, hans stånd anständig, kristelig plägsed, till jorden befordras, som han i allmänhet varit känd och aktad för en stilla wandel och ett noggrant vårdande af sina pligter, betraktad både såsom Prest och Ungdomens Undervisare. Är och dag som ofvan. På Kämnars Rättens wägnar

Carl Gustaf Sundquist.

2) Skolledningen om dåliga lärare 1732—1782.

aa) Rektors klagomål om P. Stiernman 1732.

Præst d. 8 Mars 1732.

Ödmiukt Memorial.

Angående Collega, Dn. Petrus Stiernman, är thetta mitt oför gripeliga betänkande;

1:o Kan man fuller icke klaga, at han wisar någon försummelse, utan upwachtar flitigt sina wanliga och föreskrefna stunder, är ock närwarande altid sysselsatt, antingen med then ena discipelen, eller then andra, samt tyckes uti sombliga stycken följa en rätt method at informera, såsom man med nöje en eller annan gång hört Colloquia Corderi expliceras och repeteras ther i classen, tå han, jämte annat, intet underlåtit at proponera sådana qvæstiones grammaticales, som wid thet tilfället i acht tagas borde. Men så är han likwäl

2:do af ålder, och en långsam tjenst uti infima classe, så utarbetad, at wid större delen af thes sysslors förrättande, uppå en tilbör lig drift,

alfwarsam- och försigtighet, beklageligen brist förspörjas månne; i synnerhet wid utanläxors afhörande, tå han ej så achtsamt lyder uppå, som han borde, utan går omkring i classen lika som then ther något wigtigt hade at begrunda; låter i medlertid Barnen läsa som the wilja, och fast än han stundom gifwer acht uppå, såsom han ofta therom warder påmint, så rättar han dock ej med behörigt alfwar, förmaningar, hotelser och näpst, them som kunna wara försummelige och tröge, utan låter gå som thet går och när discipelen felar på ett ord, så säger ej allenast Stiernman honom thet, utan läser och up hela meningen för honom, som följer, hwarigenom Barnen, som således utan all aga och fruchtan lämna, blifwa säkre och wårdslöse til at fatta the stycker, hwilka the, såsom första grundwalen til vidare lärdom, uti thenna class borde lägga uppå minnet.

3:o Kan altså H:r Stiernman ej förswarligen Secunda class allena förestå, huru mycket mindre secunda och infima tilsamman, efter thet förslag, som fattat warit? Hwarest också antalet uti thenna termin af discentibus så blefwit förökt och tiltagit, at ther tyckes wara arbete nog för 2:ne. Och fast än the andre Herrar Collegas, efter lofwen, hafwa sökt at gjöra honom biträde, så wil dock sådant uti scholan icke särdeles wäl anstå, ja, när man saken rätt eftertänker, finner hwarock en nog at skiöta i sin egen class, så at han ej mera hinner.

4:o Har ock Dn. Stiernman äntel:n kommit i thet omdöme, hos inewånarena här i orten, at ungdomen af hans information intet skal blifwa upbygd och förbättrad; hwarföre the ock icke gerna förtro sina barn under hans hand; hwilket äfwen nyligen skedt af någre, som ärnat sättia sina barn uti Scholan, at the haft anstånd thermed när the kommit i erfarenhet, at ofta bem:te Stiernman skulle blifwa informator uti Secunda.

J anseende hwartil, och emedan man tilstå måste, at han med sin information en ringa nytta och upbyggelse skaffa kan, förmedelst både naturliga och ålderdoms swagheter, som then stackars Mannen är underkastad, ehuru god hans wilja och intention uti alt torde wara, så wil thet wara högst nödigt, at secunda class med en skickeligare Person måtte blifwa försedd, en sådan man förmodar Dn. Johannem Höberg wara, som til at förestå bem:te class under Nådeåhret sig annålt. Tå H:r Stiernman likwål i medlertid torde kunna tålas uti prima eller infima, til thes Vener. Consist:m för honom finner någon utwäg.

Hwilket alt Wederbörandes höggunstiga ompröfwande och godtfinnande ödmiukel:n underställes. Gefle d. 1 Martii A:o 1732.

P. J. Gris.

bb) Tetting saknar nit o. rättskänsla. 1779—85. I: Räkneklassen viktigast! Därför:
Bort med Tetting!

Högvördigste Herr Doctor och ArchiBiskopp, samt ProCancellor, så ock Högvördige Herrar Doctorer, DomProbst och S. S. Theologie Professorer.

Som ordinarie Beställningen uti Räkne Classen vid denna Gefle Trivial Schola, genom Apologistens Herr Lars Torgströms dödeliga afgang är vorden ledig; så få vi, efter Kongl. Scholæ-Ordningens anledning, hvad återbesättandet af denna Syssla angår, med vårt ödmjukaste betänckande härmed nu inkomma.

Collega Primæ Classis Herr Abraham Tetting är den ende, både innom och utom Scholæ vercket som ännu hos oss tillkänna gifvet Sin tancke, at hos Herr Doctoren och ArchiBiskopen samt Maxime Venerandum Consistorium, som sökande till denna ledighet sig aldraödmjukast anmäla; och kunna vi så mycket mindre vårt ödmjukaste förord honom förmena, som, utom ett stilla, alfvarsamt och dygdigt uppförande, en långlig tjenstetid, en svag lön och en mycket tryckande fattigdom äro rörande omständigheter, hvilcka för honom tala till det bästa.

Snart Trettijo år har bemålte Collega Tetting här vid Scholan varet tjenstgörande, och altid utan försummelse sökt fullgöra de sig åliggande skyldigheter. Med en ringa årlig lön af Elofva Tunnor spannemåhl och vid pass 300 D:r Kopp:mts Soknegång har han derföre länge för Sig, Hustru och barn saknat en nödig utkomst, som skolat uppmuntra honom uti dess trägna och mödosamma arbete.

Mera nämde Collega Tetting är nu Fentijo Tre år gammal, och om nödigt skulle pröfvas, at dess tjenst framdeles borde genom en Adjunct eller Vicarius bestridas, så skulle, af denna dess innehafvande lön ej något kunna till arfvode för en sådan afdragas, utan at Herr Tetting, som då förnött Sina år uti en långlig Scholans tjenst, skulle uti Sin ålderdom blottställas för kännbaraste armod och elände. Däremot är vid denna Apologist syssla, hwartill han Sig nu uti all ödmjukhet lärer anmäla, Trettijo Tunnor Spannemåhls lön, samt vid pass 200 D:r Kopp:mts Soknegång, hvaraf han, i fall han nu kom i höggunstig åtancka, kunde i en framtid aflemna ett skäligt arfvode för en Vicarius, och ändå åtnjuta större behållning än hela dess nu varande lön för Första Classen.

Utom detta tyckes det ock för Collega Tetting vara talande, at han redan uti Åtta år, enligt Högvördigste Herr Doctorens och ArchiBiskoppens samt Maxime Venerandi Consistorii Höggunstiga förordnande, Apologistbeställningen såsom Vicarius förestått, och under samma tid

visat både flit och välmening för ungdomens förkofran. Och då vi icke tvifla därpå, at Hog och munterhet hos honom skulle upplifwas, i fall han blefve lycklig, at vinna uti denna Sin ödmjukaste ansökning; så fruckte vi däremot, at den aldeles torde utslockna, om han skulle se detta Sitt endaste hopp om befördran förlorat.

Detta få wi Högvördigste Herr Doctorens och ArchiBiskoppens samt Max. Venerandi Consistorii ömma åtancka och Höggunstiga beslut uti all ödmjukhet underställa, framhårdande Högvördigste Herr Doctorens, ArchiBiskoppens och ProCancellorens så ock Maxime Venerandi Consistorii Aldraödmjukaste tienare

Gefle d. 2. Apr: 1779.

Eric Tegman. Anders Ad: Grundén.

Præsent[er] at d. 5 Septembr 1781

Högvördigste Herr Doctor ArchieBiskop samt Academie ProCancellor, så ock Högvördige Herrar Doctorer, DomProst och Theologie Professorer.

Härmedelst får jag i ödmiukhet insinuera Apologistens här wid Scholan Herr Tettings ansökning om tjenstledighet, hwilket jag, så för hans egen skuld, som för Classens nytta, för min del i ödmiukhet bör tilstyrcka; och har jag waret omtänckt at finna en pålitelig Vicarius för honom, emedan denna Class, i anseende til denna Stads ungdom, som mästadelen til handel och siöfart ämnas, fordrar en man, som är skickelig både uti Christendomen dem grundeligen underwisa, och är färdig i räkenkonsten och skrifwande, samt äger stadga at styra och handleda den gemenligen talrikaste classen. Sedan Magister Lars Åsbrinck benäget blef förordnad til min Adjunctus, och jag fant, at jämte han skrifwer wacker stijl, och war öfwad i räknande samt har [=är] mer hogad at detta Vicariat antaga, har jag, til thess nu Kyrkoherden Grundén aflyttat, lemnat honom ledighet, at sig i räkenkonsten upöfwa, så at han i alla måtto kan uppfylla hwad här fordras. Kunnandes han likafullt göra mig det erforderliga biträde i Embetet under ferierna och Högtiderna, då det mäst fordras.

Anhåller derföre i ödmiukhet om Högvördigste Herr Doctorns ArchieBiskoppens och ProCancellorens samt Venerandi Consistorii höggunstiga bifall til Tettings sökta tjenstledighet, och om thet förunnas, höggunstigt constitutorial för Magister Åsbrinck at förestå Classen med fullt arfwode, warandes tiensteårs beräknande det mästa arwodi för honom härwid som blifwer.

Framhårdar med största wördnad. Högvördigste Herr Doctorns ArchieBiskoppens och ProCancellorens samt Maxime Venerandi Consistorii ödmiukaste tienare

Gefle d. 30. Augusti 1781.

Er: Tegman.

Tetting är motsträvig.

Præs. d. 3 Aug. 1785.

Högvördigste Herr Doctor ArchieBiskop Academiae ProCancellair och Ledamot af Kongliga Nordstjerne Orden så ock Högvördige Herrar Doctorer DomProst, ledamot af Kongl. Nordstjerne Orden, och Theologie Professorer.

Så snart jag erhöit Högvördigste Herr Doctorns ArchieBiskopens ProCancellorens och ledamotens af Nordstjerne Orden samt Maxime Venerandi Consistorii Höggunstiga Skrifwelse af d. 13 Julii, lät jag kalla Apologist Tetting til mig, och, uti ProRectoris och Magister Åsbrincks närwaro, gaf honom tilkänna Maxime Venerandi Consistorii befallning i Skrifwelser til Tetings öfwerenskommelse med Magister Åsbrinck om skäligt arwodi för syslans förestående i Scholan. Teting yttrade sig icke då kunna något härom sig utlåta, men begärade sig tid at täncka theruppå.

Altsedan har jag förgäfwes afbidat hans ankomst och utlåtande at kunna bemedla emellan honom och M. Åsbrinck, emedlertid har han enskilt talat med Mag. Åsbrinck, som nämt 15. tunnor Spanmål til sin utkomst af Tetings lön.

Enär jag i dag lät kalla Tetting, at kunna fullgiöra Befallningen til öfwerenskommelsen, på det jag nu med posten måtte afgifwa min berättelse, ehuru han bor i nästa gränd, swarade han mig genom bref, at han blifwer wid contractet med Magister Åsbrinck om 200 D. och icke vidare inlåter sig, och då jag straxt derpå itererade kallelsen, war han icke hemma. Hwad Contractet widkommer grundade det sig på den utkomst Magister Åsbrinck då hade hos mig tillika, som nu måste upphöra, thet Teting icke fullgiordt på sin sida, då han sedan 1781. icke lemnat honom mera än 6 RD:r af dieknepeningar, och är wäl omöjeliget at någon för sådant arwode kan förestå syslan. Tetings undanflyckter kunna icke befria honom ifrån skälig belöning til then som gör syslan och Mag. Åsbrinck tilförser sig til Högvördigste Herr Doctorns och ArchieBiskoppens och ProCancellorens samt Maxime Venerandi Consistorii Höggunstiga förordnande af Tettings Spanmåls lön, som är 31. Tunna utom 150 D. Kopp:mt dieknepeningar, så at han kan wara någorlunda hulpen, och det af Spanmål in natura, emedan han erfarit huru opåliteligt är med penningar med Teting at handla.

Framhårdar med största wördnad Högvördigste Herr Doctorns ArchieBiskoppens ProCancellorens Ledamotens af Nordstjerne Orden samt Maxime Venerandi Consistorii ödmiukaste tienare

Gefle d. 1. Aug. 1785.

Er. Tegman [Inspector.]

Præs d. 19 Junii 1782

Högwördigste Herr Doctor ArchieBiskop och Academiæ ProCancellor

så ock

Högwördige Herrar Doctorer DomProst och Theologiæ Professorer.

Med oro måste jag Högwördigste Herr Doctorn ArchieBiskoppen och ProCancellorerna samt Maxime Venerandum Consistorium i ödmjukhet tillkännagifwa, at Studiosus Nybelin, hwars upprättelse waret mig så mycket om hiertat, så wida han til information wid Scholan wjst all skickelighet, at han nu inemot terminens slut 2:ne dagar å rad på källaren waret med drycker öfwerlastad, öfwat slagsmål, at han blifwet blodig och sårad, samt öfwerfallet hederliget folck med otidighet, absenterat sig ifrån Classen de sista dagarne af terminen, utan at man, på kallelse af Pro Rector, fådt se honom. Han hafwer, altsedan jag, näst för thenna termins början, i Herr Lector Bergstens närvaro, så ömt och alfwarligen åtvarna honom, hållit sig stilla, och med alt besked förestått Classen; men när man gjort sig om hans förbättring det bästa hopp, och han nu fådt litet penningar af en och annan yngre i Gymnasio och Scholan, them han emellan timarne med underwisning biträdt, har han förfallet i sitt förra tilstånd.

Emedan man redan hafft förebråelse af Stadens Ledamöter, at ungdomens handledande skal anförtros i en så wanfrägdad persons händer, kan han nu icke, utan största förargelse och åtal, vidare här wid Scholan bibehållas. J afseende på hans skickelighet i information wore önskeliget, om han å sin födelse ort, wid Hudikswalls Schola kunde få någon function, under Herr Prosten Scherdins uppsikt, ther mindre tilfälle til afwägar wore, och hans exorbitance icke är så känd, om han än stode at förbättras. Til hans nödtorfft under terminen hafwer Rector Stenfelt, af det arwodi han til vicarium bör betala gjort honom förskott litet effter hand, i tanke, at honom skulle theraf blifwa för hans tjenstgörning bewiljad. Framhärdar Högwördigste Herr Doctorns ArchieBiskoppens och ProCancellorens samt Maxime Venerandi Consistorii ödmjukaste tienare

Gefle d. 13. Junii 1782.

Er: Tegman.

aa) Automatisk uppflyttning. Studenter vikarier. 1778.

Wälärewördige och Höglärde Herr Doctor, Probst och Kyrkioherde, samt Jnspector Gymnasii och Scholæ [E. Tegman].

Consistorium har förehaft Herr Probstens skrifwelse af den 26 nyssförledne, och har intet at påminna wid Herr Probstens däruti gifne förslag till underwisningens bestridande i Scholan nu ingående läsetermin och intill dess det, genom Magister Johan Melchior Schönstedts nyligen skedda befordran till Eloqventiæ och Poëseos Lection i Gymnasio, ledigt blefna ConRectoratet framdeles, i laga ordning, hinner blifwa återbesatt, å det sätt, at de nu vid Scholan tjenstgörande flyttas up i Classerna efter hwarandra, samt at Studiosus Matthias Elfforss, Uplandus, hwars skickelighet i Studier och stadga i lefverne, Jnspector Nationis Uplandicæ, närwarande, nu intygat, må, efter anbud, få förestå Classis prima, som, då de öfrige Docentes flyttas up i classerne efter hwarandra, blifwer utan Informator. Och hwad angår Vicarii Collegæ Nybellins, af Herr Probstens i dess senare skrifwelse, under den 29 nyssförwekna anmälda begäran, at nu instundande termin få komma till Upsala, och därstädes fortsätta sin påbegynta Cursus Academicus, då han öfverens kommet med Studiosus Olof Edenlöf, Helsingus, at han åtager sig des sysslas bestridande uti Scholan under samma tid, så har Consistorium äfwen welat därtill sitt bifall lemna, emedan bemälte Edenlöf likaledes äger Nationens Inspectors wittnesbörd om flit och goda framsteg i Studier, samt dygdigt lefwerne; wiljande Consistorium så wäl för Edenlöf, som Elfforss, låta behöriga constitutorialer härå med första utfärdas. Förblifwe S. T. tjenstskyldigste

Carl Fridric Mennander

L. Hydrén, J. J. Amnell, Eric Kinmarck,

Er. Hesselgren, E. Hydrén

Andr. Schick.

Upsala d. 4 febr. 1778.

bb) »Memorial till Högwördigste DomCapitlet angående
Collegatets Besättande uti Classe Secunda.»

Högwördigste Herr Doctor, ÄrkeBiskop och Procancellor, så ock Högwördige Herrar Doctorer, DomProbst och S. Theologie Professorer.

Som Collegatet i Secunda Classis vid denna Schola, efter Herr Lector Wikström nu är ledigt, så fordrar vår skyldighet, at dess återbesättande till Tit. Höggunstiga besörjande ödmjukast anmäla.

Ehuru detta Collegat tils vidare beklageligen är lönlöst, så hafwa wi dock likwäl icke saknat dem som det åstunda och tillika begärat vårt förord hos Tit. De äro innom Scholan

I:o Vicarius Collega Secundæ Classis Herr Nils Nybellin, hwilcken, sedan han någon tid vicarierat wid Hudikswalls Schola, Höggunstigast förordnades i Sept. 1776 till vicarius uti Classe Prima härstädes, hwilcken han med all stadga och flit förestod till dess han i febr. 1778 feck höggunstigt tillstånd, at resa till Upsala för at fortsätta sin påbegynta Cursus Academicus. Efter 1½ års bortowaro återkom han som Vicarius II:dæ Classis och har den samma med lika flit och skickelighet, under ganska torftigt tillstånd, hitintills förestått.

2:do Vicarius Collega I:æ Classis Herr Olof Edenlöf, som, först under Nybellins frånwaro, ifrån och med wårterminen 1778, till och med wårterminen 1779, som Vicarius förestått Secunda Classis, och sedan i Sept. sistnämnda år förordnades till Vicarius i Prima Classe, på hwilcka båda ställen man icke annat funnet än god och nöijaktig tjenst.

Utom Scholæ Wercket har ock skrifteligen sig anmält 3:tio Philosophie Magistern Herr Jacob Tannberg, Helsingus, hwilcken, såsom här ej wistande, sedan han lämnade Gymnasium, mera är känd wid Kongl. Academien, och i synnerhet hos Nationens Högwördige Inspector.

Vi twifle icke därpå, at Scholan genom hwilcken som hälst af desse 3:ne sökande, får nöijaktig tjenst; Men skulle dock Tit. i afseende på Herr Nybellins företråde för de öfrige i ålder och tjenst täckas honom till detta Collegat förordna, så sker honom en upmuntran i dess tryckta tillstånd, i det han, satt på fastare fot, kan göra sig hopp, at desto förr komma till ordentelig fast liten lön.

J öfrigt är vår önskan, det hälst sådana måtte komma till innehafvande af Collegaten, som täncka gå in i PrästEmbetet, hwarutinnan de hafwa at wänta vidare befordran, då Scholan således ej så lätt kan komma at blottställas för at hafwa och till dödsdagar behålla gamle, trötte, nedslagne och onyttige lärare. Gefle d. 14 Aug. 1780.

I djup wördnad framhärde Tit. ödmjukaste tjenare

Eric Tegman. Anders Ad. Grundén.

cc) Domkapitlet utser en lärd tjänstlös till lönlös tjänst. Fattig vikarie, som ej tros uthärda, förbigås. 1780.

S. T. Ej mindre i anledning af Herr Probstens, samt ProRectoren, Magister Grundéns ankomna Förslag, än af de Sökandes ingifna skrifter, har Consistorium under ömt öfwerwägande förehaft det efter Lectoren Wikström lediga Collegatets, i Gefle Trivial Scholas Andra Class, återbesättning i laga tid, och under detta dato, med enhälliga röster därtill utsett Philosophiæ Magistern, Jacob Tanberg, Consistorio wäl och nära känd för lyckeligt snille, utmärckt flit och berömliga framsteg i Studier, hälst i de till litteras humaniores, samt till de öfrige Theologiens underbygghader hörande stycker; hwilcken dock, icke blott såsom graduerad i Consistorii åtancka kommet framför de medsökande, hwilckas skickelighet Consistorium tillika med nöije inhämtat af Herr Probstens samt ProRectorens ofwanförmälte skrifwelse, utan också i det afseendet, att Magister Tanberg förnimmes hafwa utwäg, at wid ett lönlöst Collegat sig någorlunda wäl begå; hwaremot Vicarius Collega, Nils Nybellin, på hwars ålder, och igenom förbemälte skrifwelse bestvrckta wälförehållande, Consistorium haft ett ej mindre ömt afseende. är för sin tryckande medellöshet så bekant, att Consistorium icke insett honom kunna uthärda med denna lönlösa sysslas förestående anordedes, än at han därjämte skulle antaga præceptorerande uti något enskildt hus; hwilcket sednare likwäl med Scholæ Sysslans jämna bestridande och Scholæ ungdomens nytta, ej wäl sammanstår.

Consistorium har derföre funnet Nybellin, tills vidare, bättre försedd, om han wid vicarierande i Scholan, emot någon arfwodes lön, som ärhållas kunde, emedlertid worde bibehållen; hwilcket Herr Probsten, efter sig företeende omständigheter, wid härnäst ingifwande Förslag på Vicarius, ej lærer underlåta, at föra sig till minnes. Förblifw S. T. tjenstskyldigste

Upsala d. 30 Aug. 1780

Carl Fredric Mennander.

Lars Hydrén. Johan J. Amnell. Eric Kinmarek.

Sven Wijkman Casparsson.

... Härjämte får jag ... omförmåla, at Consistorium för instundande Termin bifallit till Studiosi Gyllanders vicarierande i Gefle för Magister Tannberg, hwilken kommer at samma termin göra tjenst i Hudikswall för Magister Ekerström.

Förblifwer S. T. ödmjuka tjenare

Upsala d. 23 Januarii 1782

Sven Wijkman Casparsson Ad Mandatum.

b) Hedrande tjänstgöringsbetyg. 1716.

præst d. 19 Sept. 1716.

Högwördigste Fader, Sweriges Högmeriterade ArchieBiskop
Höggunstige Herre och befordrare. Högwördige Herrar, Doctorer,
och Professorer, respective Consistoriales, Högförnäme wälgynnare.

Emedan som Collega här wed Trivial Scholan uti Gefle, Wällärde Dn. Nicolaus Röngreen, uppå Högwördigste Fadrens, och V. Consistorii Höggunstiga tillåtelse, åter igen täncker at förresa til Upsala, til sina wälbegynta studiers bättre förkåfrande, och han begärt af mig, iag wille lemna honom nogra ord, som kunna tiäna til uplysning, huru han sig här i orten så i gemeen förhållet, och comporterat hafwer, som ock uti synnerhet huru han sin tjänst uti 5 åhrs tid, uti Scholan förrättat hafwer; altså kan iag intet annat, än som sanningen til styrckia, och honom til wälförtiänt beröm här med betyga, och det med godt och tryggt samwete, at han här å orten fördt et mycket wackert, och stilla lefwerne, så at han af alla, som med honom nogon kundskap hafwa hafft, waret älskad, och uti estim hållen, och at han däss utan, som mig bäst bekant är, så bewakat sin tjänst, at ingen uti dät ringaste måhl kunnat göra på honom nogon talan, hwarcken de som bordt hafwa inseende på hans flit, eller föräldrarne som under hans hand och information hafft sina barn. Hwarföre som iag wäl märcker utaf alla omständigheter, at han, uti Herrans namn, lærer willia sökia ordines sacros, på dät han ock med de wackra gåfwor, som Gud honom förlänt hafwer, må kunna tiäna hans dyrt köpta församling, så wil uti ödmiukaste formen hos Högwördigste Fadren, och V. Consistorium iag på hans wägnar Sollicitera, at där han nogorledes kan præstera examen, och därutinnan godkännas, som iag intet twiflar om, Högwördigste Fadren, och V. Consistorium af sin wanliga höga gunst täcktes räckia honom sin hjälpsamma hand, at han må sin önskan mächtig blifwa. Hwilcket iag så mycket snarare uti ödmiukhet förmodar, som de som uti Scholar tjänat effter gemena praxin, utan nogon annan kallelse, när de finnas skickelige, blifwa ordinerade. Hwaremot iag, näst Gudz trognaste anbefallande, med all ödmiuk wördnat, och respect förblifwer Högwördigste Fadrens och dät Högwördiga Dom-Capitletz Aldraödmiukaste t:re

Johan Unonius

Gefle d 11 Sept: A:o 1716

c) Minne af Johan Stenfelt.

Den 25 Februari 1810 afled i Gefle Rektorn vid dervarande Trivial-Skola Herr Magister Johan Stenfelt. Under 36 års nitisk tjenst vid detta Undervisningsverk har han bildat flera hundra lärjungar, hvilka nu såsom nyttiga män i Samhället, wälsigna hans minne och fortplanta hans dygder och kunskaper.

Hans lefnad företer inga stora förändringar eller lysande uppträden; den äger intet förwånande, som ådrager sig uppmärksamhet; utan får sitt hela värde af hans stilla dygder och jemna embetsnit. En Lärare, i ordets skönaste bemärkelse, kände han sig lycklig i detta kall, för hvilket han trodde sig vara född, och sökte aldrig någon annan verksamhetskrets. Att tillbringa sina dagar ibland en oförderfvad ungdom, att utveckla och bilda dess själsförmögenheter, att bevara och meddela åt sina efterkommande det kunskapsförråd han mottagit af sina föregångare, och att oupphörligen åt Samhället nyföda friska krafter, i de avtynandes ställe; det var hans lif och hans sällhet och uppväggde i hans sinne alla lyckans och ärans saknade förmåner. Att i en vrå av sitt Fädernesland obemärkt och utan afund dagligen med framgång få arbeta för dess gagn och framtida väl, var för honom nog, och den nytta han stiftade, den kärlek och aktning han njöt af alla han bildade belönte honom tillräckligt för all använd möda. Han ägde ock många af de egenskaper som utmärka den rätta Skolmannen. Af naturen saktmodig och fördragsam, gaf han alltid sin undervisning med ett makalöst tålmod. Han omfattade med ljust förstånd en grundlig lärdom, och ägde gåfvan att lätt och redigt kunna meddela andra sina kunskaper. Han förenade med mycken människokänedom ett ljuft intagande wäsende, som tillwann honom alla lärjungars kärlek, vördnad och förtroende. Han älskade dem ock samfält af uppriktigaste hjerta, såg med innerlig glädje deras framsteg och sökte på allt sätt befordra deras väl. Ynglingar, som visade håg och fallenhet för studier, men af fattigdom hindrades att följa naturens kallelse, understödde han efter sin förmåga, eller utverkade för dem andras bistånd. De som kände Rektor Stenfelt närmare veta, huru han på detta vis framhjelpat flere ynglingar.

Nöjd att gagna inom sin Skola, kände han ingen kallelse att eftersträwa någon annan ära. Inga litterära arbeten förvara derföre hans namn, utom de vanliga Akademiska lärdomsprofven, tvenne Dissertationer under Prof. Joh. Floderus och P. N. Christiernin samt ett Specimen De Linguarum Græcæ et Latinæ Studio culturæ patrii sermonis inserviente, Upsaliæ 1781, 2 ark. Den tid hans embetsgörömål lemnade honom öfrig måste han länge för nödig utkomst använda till enskilt undervisning, ty han hade tidigt ingått i äktenskap och hade sjelf tvenne barn, en Son och en Dotter, att försörja och uppfostra.

Han bibehöll under hela sin tid en jemn munterhet, den arbetsammes vanliga belöning, och sågs ännu vid två och sextie år uppfylla sitt kall utan all ålderdomströtthet. Men hans goda kroppsbyggnad upplöstes snart af en kort sjukdom, då man än hoppades att han länge skulle få gagna i sin krets.

C. GYMNASIET 1667—1850.

Tredje huvudavdelningen.

CI GYMNASIETS FÖRFLYTTNING. MÅNGSIDIG »KOOPERATION».

a) Gymnasiets instiftelse och första besvärligheter.

Åtgärder för den tidiga elevbristens avhjälpande.

1) Magistratens bön 1667 till ÄB om Stockholms gymnasium.

HögEhrewyrdige Fader H:r Erkiebiskop, Högtährade Patron och Gynnare.

Eders Faderl. Högärewyrd:t betacke wij Vndertienstligen, som hafwer wedh förändringen, af Gymnasij transfererande ifrån Stockholm, Kongl. Maij:t underdånigst föreslaget, iblandh andra orter, denna vår Stadh, såssom begwämligh, uthj hwilken bem:te Gymnasium kunde igen planterat blifwa, som Eders Högärewyrdh:ts bref daterat Ubsala d. 11 Martij A:o 1665 thet medh mehra innehåller och förmåler; Så emädan nu nyligen oss förekommet är, Hans Kongl. M:t till vår Stadz förkofringh, hafwa behagat allernådigst resolvera, att Gymnasium må hijt transporterat blifwa, och intet mehre skulle fattas, ähn allenast Eders faderl. Högärewyrd:t täcthes der till consentera och samptyckia; altså länder vår Vndertienstlige böön och begäran, Eders faderl. Högärewyrd:t af sin wahnliche förnehme bewägenheet emot oss, och serdeles hafwande condolens öfwer denna gamla Staden som nu i många åhr borttåth hafwer mycket af sigh kommet, behagade sitt Consens och goda beiakande till Högst bem:te Kongl. Maij:ts allernådigste Resolutions fulbordand, gunstigst contribuera, på dhet, att Staden igenom thet medlet icke allenast populeras och sålunda till en lijten begynnelsse uphielpas måtte, uthan och Kongl. Maij:t sedermera allernådigst animerat blifwa för den orsaken skull Stadsens privilegier och frijheeter föröka och förbättra; Detta Eders faderl. Högärewyrd:t wij ödmiukeligen och undertienstl:n williom hafwa i all godh måtto recommenderat, altijdh förblifwandes Eders faderl. HögEhrewyrd:ts Ödmiuke och hörsammeste tienare

Borgmästare och Rådth i Giäfle

Geffle d 1 Aprilis A:o 1667.

2) K. M:t bifaller stadens hemställan om gymnasium 27/11 1667.

Nu må den stödja och båda samarbeta!

S. Franc. Till ÄrkieBiskopen i Ubsala angående Gefle Gymnasium.
CARL etc.

Wår ynnest etc. Wij mände Tro Man etc. för någon tijdh sedan Eder

försäkra, dhet Gymnasii här i Stockholm medell och Spanmåhl skulle blifwa odistraherade och till ett annat Gymnasium huarest dhet då best transporteraras och förleggias kunde, bruukas och användas; Och såsom J sedermehra Oss låten förstå, dhet samma Gymnasium best och tjenligast skulle förleggias till Ubsala, Så skulle Wij och eder meening bifalla, der Wij icke något serdeles hade at reflectera på, såsom ähr förnemligast nyttan för Landet, som man bör uthi Gymnasiers och Scholars inrättande see uppå, sedan och sielfwa orthens Situation, der man täncker sådant at inrätta. Uthi Ubsala befinne Wij mindre nödigt ett Gymnasium at inrätta, efftersom dersammastedes jempte Academien een Trivial Skohla ähr, jämwäll och på någre mijhl derom kring andra Gymnasier, huarest Ungdomen lähres och informerades, Annan beskafenheet ähr med Gefwel, huilcken orth långt ifrån Ubsala och Hernosandh sampt andre orther der Gymnasier och Skohlar inrättade ähre, belägen ähr, Och skulle således både Stadhen och sielfwa Landhet dermed merkeligen wara betient, der Gymnasium dijt förlades, huilcket Wij och resolverat hafwe och således till Wårt Cammar Collegium breff afgå låtit, at den Spanmåhl och underhåldh, som hertill under Stockholms Gymnasio hafwer warit deputerat och brukat, skulle nu hereffter odistraherat till Gefle Gymnasium conserveras och behållas. Och såsom denne Wår förordning blått och allena Gudz ähras befrämjande sampt Ungdomens education till Gudzfruchtan och bookelege konster anseer och intenderar, Så förmode Wij och sampt i nåder Eder befalle, det J den anstalt giöre, at huadh till Gymnasii inrättande nödigt requireres måtte i tijdh förordnas, och att J deriblandh wille wara betänckte om gode och skickelige Män som till Lectores kunde wara tienlige, at Wår gjorde disposition måtte med det forderligaste som skee kan, stelles till execution. Wij befalle edher etc.

HEDEWIG ELEONORA

P. B[rahe]. L. v d L[inde]. C. O. St[enbock]. M. G. D[e la Gardie].
G. Soop.

S. Franc. Till Borgmästare och Rådth i Gefle angående Gymnasiumet dersammastedes.

CARL etc.

Wår ynnest etc. Wij hafwe tro Undersåthare etc. till Gudz ähras befrämjande sampt Ungdomens education till Gudz fruchtan och bokelege konster godt funnit, at beneficera Stadhen Gefle med ett Gymnasio och till den ändhan icke allenast beordrat Erchiebiskopen, at han skulle wara betänckt om gode och skickelige män som till Rectores förordnas skulle, uthan och dhen förordning giort, at dhe medell och underhåldh, som för detta till Stockholms Gymnasium hafwa warit använde, nu hereffter till dhet nya Gefles Gymnasium förordnas och deputeras skulle, Och såsom Stadhen Gefle och Borgerskapet denne vår förordning länder till hedher, gagn och befordring, Altså förmode Wij, at J och på edher sijda huadh till samma Gymnasii inrättande aff Edher kan fordras, at J dertill coopereren, sampt medh alle giörlige medhel och rådth befordren, dhet ett så nyttigt werck måtte nå sin fullbordand. Wij befalle edher etc.

[S. Franc. Till Cammaren angående Gefle Gymnasium.]

CARL etc.

Wår synnerl. etc. Wij hafwe Troo män etc. denne tijdhen hafvt uthi betänkiande på hwadh sätt Wij dhe Spanmåhls medell som till Gymnasium her i Stockholm hafwa warit förordnade, hereffter sedan Gymnasium nu mehra herifrån på en annan orth förleggias skall, användas skulle, antingen till at underhålla någon illustre Schola her i Stockholm eller at leggia samma medhel till något annat Gymnasium, ehwarest dhet då på någon tienligh orth inrättas skulle, Och såsom wij äntligh hafwe godt funnit, at lämpa desse medhel, som aff wåre Antecessorer till Gymnasij underhåldh förordnat ähr till samma usus som intentionen hafwer warit, men derjempte för best och rådhligast erachtat, at låta samma Gymnasium till Gefwel transfereras medh samma frijheet, willkohr och underhåldh, som Gymnasiumet her i Staden niutit hafwer; Ty ähr wår nådige Willie och befallning, det J stellen edher denne Wår giorde förordning till effterrättelse, görandes den anstalt at desse medhel, som till Stockholms Gymnasii underhåldh hertill hafwa warit deputerade widh det nya Gymnasium uthi Gefle måtte conserveras och stadigt behållas, effter som Wij och till Erchiebiskopen i Ubsala wårt breff hafwa afgå låthit, at han och uppå samma medell och fundament, Gymnasium i Geffle inrätta och instaurera måtte. Wij befalle edher etc.

3) *Påvra förhållanden. Rå lönesäd. Kyligt mottagande. Skrivelse till domkapitlet från rektor Phragmenius 1669.*

Gymnasii begynnelse i Gäffle Anno 1669. den 5. Martij

5 Mars 669

Berättelsen der om är denna.

Nästförledne Odenssdagz affton kom M. Jonas Phragmenius till Staden och strax uthan uppskof Torssdagz Morgonen instälte sigh både hoos Stadsens Magistrat såsom och begge Schole Mästarne, tilböriligen föredragandes sitt ärende, och det såwål som sigh sielf hoos Wederbörande insinuerandes. Straxt besågs det uthsedde och betingade rummet till Gymnasij Exercitierne, hwar till bestältes strax Cathedren dubbel och sådan, som han borde wara och kunde tiäna uthi sielfue Gymnasij Auditorio. Ty att låtha ihopslå syntes wara spillsamt. Några Bänckiar eller Säten kunna wäl i hastigheet göras. Till hwilkas så wäl som Cathedrens afbetalning önskas tillstånd att taga af inkomne Spanmål. Medh Spanmålen är så fatt, att den kom för 14 dagar [sedan] ifrå Börklinge /: Summan är wijdh 70 t:r:/ men så råå och buhlen, att det är stoor fara wedh, att hon snarligen i denne tijden förskämnes. Derföre woro bäst man finge weeta, hwar till hon skall användas, förr än hon tagher skada.

Medh Rectore Sch[olæ] blef och handlat om Futuris Gymnasij Discipulis. Hwar til förste gången inthet mycket swarades. Andre dagen förmärktes att Rector inthet wäl kan släppa någon af Scholan förr öfuergångne Examen, hwilken för Pingesstijden inthet anstalles. Der bredewidh namngofwos några af Rectore, som nyligen hafua valedi-

cerat Scholan och sigh nu somblige i Stockholm, somblige i Upsala uppeholla, och kunna liqväl medh sitt bättre gagn och dee sijnes nöje här effter underwijsas wijdh Gymnasium. Mehra kunde då inthet drifuas på, att skillja disciplerne aldeles ifrå Schola Triviali, förrän dee flere förordnade Lectores ankomma.

A tergo: Om Gymnasij byggning i Geffle A:o 1669.

4) *Eforus om ekonomiens och elevfrekvensens upphjälpande.*

aa) *ÅB Lenæus till M. G. de la Gardie 1669.*

Högwälborne Greffwe Sweriges Rijkets Cantzler etc.

Höggunstige och nådige Herre etc.

E:s Högh Greffl. Excell:ntz finner iagh nödigt at tienstl. notificera det effter H:s Kongl. Maj:tz allernådigzte til migh komne befallning, iagh gärna til hörsammest föllie migh ombeflijtar at medh fordeligste inrätta Gymnasium i Gefle, hafwer och allaredo der til förordnat docentes, skickelige och effter sin ålder wällärde personer, af hwilka 2. eller 3. resa i mårgon, som strax när de komma fram och hafwa tingat sigh herberge och kost, skola begynna läsa i en Steenus Saal, som jagh hafwer låtit der til betingas uthi interimis wijs, til dess man kan få fram materialer och i tilkommande åhr, Gudh wil, emedan nu är försent, effter wintren är mäst förleden / wärket til Gymnasij byggningen fulkomligen angripta och fort sättia, hwarföre iagh och skrifwit til Gouverneuren öfwer wäster norlanden om bijstånd hoos almogen, at fram föra der til hwad som fordras för skiäligh betalning, til den platz något när widh kyrkian och Scholan som iagh hafwer låtit uthstackas och giordt afrijtning til byggningen och aream, förmodandes wisslerligen alt wäl blifwa bestält, dock wil wara någon tijdh der til, iämwäl och medel, efter Borgarena i Staden äro merendels fattiga och kunna intet myckit hielpa der til docentes äro och fattiga, at de intet kunna nu i förstone af ägna medel läja sigh kost, måtte förden skuld få någon hielp af de penningar, som wij hade ärnat til byggningen hwarföre iagh och förorsackas hoos E:s Högh. Greffl. Excell:ntz migh tienstl. at förfråga, om icke man må taga Gymnasij medel til at begyna auditorium medh, och nu allenast hafwa der några lectores, til dess Gymnasium blifwer fulkomligen upbyggt, och sedan när wij få igen kyrkiothijonde Spanmålen som til den Staten deputerat är, tå tilsättia så många personer som effter Staten wara bör eller om numerus Lectorum blifwa minder, och ens löön tagas til at hugna Auditores medh, dock icke så mycket för Siguna barna Schola skuld, eller om H:s Kongl. Maj:ts wår aller nådigste Konung och Herre, allernådigst behagade af andra medel låta det upbyggias eller något påläggia Almogen i landet och dem i Staden at contribuera til dess uprättelse, emädan sådant länder til Stadens upkomst och Landzens ungdoms nytta. Hwaröf:r E:s Högh Greffl. Excell:ntz nådige Resolution iagh tienstl. förwäntar. I mellertijdh skal iagh skrifwa till alla Pastores här i Stiff tet och andra som hafwa sina Söner widh andra Gymnasier, at de hämta sina barn der ifrån hijt til Gefle, at wij lijckwäl i förstone må få så många auditores, som wore här i Upsala när Academien begyntes. Och befaller i dett öfrige E:s Högh. Greffl. Excell:ntz medh

hela den höghborne Familien under Gudz mächtige beskydd trofligteligen. E:s Högh Greffl. Excell:ntz Til willie och Tienst

Johannes C Lenaus Arch:pus Ups.

Upsala den 2. Martij A:o 1669

bb) Till prästerskapet »Om gamla antiquiteters Upsökande, och Gymnasio i Gefwele».

Venerandis D:ni[bu]s Præpositis et Pastoribus Salutem.

För 2 åhr sedan wid pass, månde effter H:s Kongl. Maij:ts allernådigste befallning, iagh uthskrifwa kring om heela Stifftet, begärandes at ven: D:ni P. et P. allehanda monumenter och antiqviteter i sina kyrkior och Sochnar grannerligen upsökia och effterspana wille sampt deröfwer itt noga och wist upsats här inkomma låta. Och så som ifrån de andra alla Stiffth äro på sidst hålne Rijkzdagh deras collecta och memorialer til collegium antiquitatum inkompne, men allenast några få af detta Stifftet, hwadh orsaak der til mån wara kan iagh icke nu äfwen weta; Altså emädan åter der om skrifwelse ankommen är förorsakas iagh än yttermera hoos ven: D:nos Præpositos och Pastores här om påminnelse göra, medh alfwarlig förmaning, at de som icke hafwa ännu inlefrerat det samma, de wille änteligen uthan längre drögmål det göra eller om hoos en eller annan intet sådant finnes, at de då skrifwa hijt der om, på det man må weta huru der medh aldeles föreweter.

Här iämte will iagh och hafwa ven: D:nis fratribus notificerat, det H:ns Kongl. Maij:tt wår allernådigste Herre och Konung Hafwer nådigst Resolwerat at låta Gymnasium transporterat och förläggias ifrån Stockholm til Gefwele, der medh och så wijda kommit, at dijt äre förordnade Lectores, som allarede hafwa begynt läsa. Men emädan der äre nu i begynnelsen så få auditores; Dy begäres, at D:ni fratres som hafwa sina barn wid andre Gymnasier, de wille dem hämpta der ifrån, låtandes dem komma til bem:te Gefle Gymnasium, så skola de förmodeligen der så blifwa informerade, at det skal framdeles hwarken dem eller föräldromen ångra. Wore och andra ståndzpersoner i deras Sochnar, som hafwa sina barn wid andra Gymnasier eller Scholar, D:ni fratres wille och tala medh dem, at de i lijka måtto låta sina Sønner komma til detta Stiffth Gymnasium. Om begge dessa ärender förwentar iagh ven: ven: Dn: Dn. Præpositorum Swar medh det första som skee kan, och Gudi dem här medh troligen befaller, af Upsala den 14. Martij A:o 1669

Johannes C Lenæus
Archiepiscopus upsaliensis

b) Läroverkets avhängighet av stifts- och länscheferna.

1) Läns- och stiftschefer välkomnas med bön om hjälp.

GC 1681 6/10. Opwacktade Lectores H:s Excell:ce Pl. Gouverneuren, och gratulerade Hans lyckelige hemkompst, då H:s E:ce med hög

ynnest sig utfeste till Gudz Församblingz literarum och Literatorum och i synnerhet detta Kongl. Gymnasii Patron.

D:o 8/10. Inlefrerade iagh [rektor Olaus Schroderus] en Supplique till H:s Excell:ce H. Gouverneuren.

GC 1682 25/8. Reste iagh [= rektor Olaus Schroderus] till Upsala, der iagh nomine publico et privato mundtligen gratulerade R:mo D. ArchiEpiscopo Hans lyckelige ankomst till dette stift, som och recom-menderade honom Gymnasium och der wed betiänte personer med skriffelig ingifwen supplication om des och deres försvar och befording på instundande Rijkzdag, winnandes [30/8] på Ups. Consist. der om ett gunstigt swar, och strax iagh kom hem till Gieffe optogz Gymnas.

GC 1682 16/10. Tillskrefz Erchiebiskopen medh ödmiuk begiäran Han wille fawera Gymnasio på Rijkzdagen i fall det på något sätt skulle af missgynnare anstötas. Jtem öfwersändes till H:s H:ge Högw:t då warande i Stockholm Gymnasisternes numerus, hwileke den tiden woro öfwer 50.

2) Eforus första Instruktion till Inspector. 1671.

[Förordning om Scholæ- och gymnasij wäsendett i Gefle.]

Reverende et Clarissime D:ne M. Fonteli, Pastor et Præposite Gewaliensis honoratissime, amice plurimum dilecte et honorande;

Huru D:ni Lectores haffwa beställt, och än beställa om kyrkio tijenden som kommer Gymnasio till, åhr migh här till intedt kunnogt. Jagh tror fuller det T. R:tia där på haffwer godh inspection, och dem förmanar i tijdh, låta dem som wedherbör, rächna, pröfwa och uthgiöra effter kongliga order, såsom och riktige längder författa, och aff dem twänne Exemplaria rett skriffwa, aff hwilka ett bör skickass hijt till Consistorium, det andra dher i Gefle qwarbliffua, och inläggiass uthi Archivo Templi: för i fiol haffwe wij här ingen längdh bekommit, som doch wara borde, och kommer dett Lectoribus till att skaffa ifrån församlingerne riktige längder, och Pastores der tillhålla att de leffrera riktige Tertials längder, och wäll uthräknadt Chronotijendh, effter hwilken Kongsstijenden in uthi kyrkiohärberget inleffwererass bör. Om den som tijenden bör haffua en eller flera, intet tyckia sigh hinna detta omaket medh längderne haffwa, så måste en godh skriffware lejass, för betahlingh aff kyrkiosädhen, som dhet giör. Och hielper intet att Lector som dett kyrkioherbäret hafwa skall, der igenom lijdher någon affkortningh på sin Spanmähl. Han måste anthen sielf förfärdiga längden och giöra klar rechingh, eller låta en annan godh dett giöra för betallningh aff kyrkiohärbett.

Om D:nj Lectores intett wille haffwa omaak här om, måste som wijdh Academien skeer, aff öfwerheeten förordnass en ordinarie tijenskriffware och godh fougde som dhet riktigt beställer, och lærer öfwerheeten intet försumma en sådhan ordinarie tijenskriffware och fogde snardt tillsättie om han seer gåå försumliga och oachtsampt till, Så att inga riktiga längder författas och inlefrerass uthi Consistorium och Cammaren på dett sidsta.

Jagh bedher thesslikess T R:tiam flijtwänligen, om flijtig och allffwarsam inspection på informationen och lexorna i Scholan och Gymnasio, att Præceptores bäggestädess, uthan all försurmelse och medh största flijt, trooheet och ijjfwer sitt ombetrodde ämbete effterkomma, haffwandess altijdh för ögonen Schole och Gymnasij ordningen, som aff H. M:t Drottningh Christina gi[ffwen] ähr och sedhan aff fölliandhe öffwerheet och Regerningh approberat, att Præceptores ingalundha taga sikh licentz, publica auctoritate factum et præscriptum informandi modum, privata præsumptione Rectioris Judicij, effter egen godhtyckio reformera och ombyta, ehuru wäll en Præceptor kan synass att dhen publike och pålydne reformandi ratio, behöffwer någon förändringh och förbättringh, hwilket om så wara kan, bör lijkwäl aldriht tillåtass att någon förändringh görass må, uthan Consistorij publico judicio, ja och dett samma Consistorium bör och rarissimè et ægerrimè taga sikh före någon mutation, uthan R:ia M:tis omsijdhör rådfrågan och consens. Elliest bliffwer ingen wijssheet, enigheet och uniformitet, medh informandi modo uthi Rijket och Stifften. Hwar om man får tala en annan gångh.

Om dhe förskreffne uthi Drott: Christinæ ordningh authoribus som i Gymnasio läsass skola, ähr fuller altijdh klagat att dhe till en dheel för många ähro, så att Præceptores så wäll som Discipuli intet hinna dem igenom löpa på förelagdan tijdh. Men dhet war intet upsåtet att the skole ändtliht alla på ett ähr igenomlöpass, uthan så mycket som en flijtig kunde hinna, och att man hadhe någon Copiam och delectum Authorem och dett man intett kunde på thet ena åhret, bleffwo läset på thet andhra, såsom att dhe discipuli som snällaste ingenia haffwa, kundhe privatim för sikh något förråd haffwa att läsa, etc. Uthi præscripta regula publica haffwa wij Gramaticam Wossij. Men nu tror iagh de haffwa behållidt Nathanis pluttradt aff Tidero, hwilket ähr aff Majestate icke tillåtidt. Dett war bättre man brukadhe den Synopsis, som M:ter Daniel extraherade aff Wossij grammatica, till dess Discipuli bleffwo sikh bättre förekomne. Och läse in Clas. Syntactica Etymologiam ex Wossio. Och in Clas. Conrectoris Syntaxin ex Wossio. Och detta till dess publicè bleffwo något wijsst om sådant ordinerat. Hwar om i sinom tijdh mera.

Nu föruthan dhet iagh i begynnelsen påmint haffwer om Præceptorum flijt och trooheet samt rätta ordningh, uthi institutione och lectionibus, måste iagh bidia T. Rev:tiam warna, ia strängeligen förbiudha Præceptores i Scholan och Gymnasio, det intempestivè hoppande, i förtijdh till the lectiones och exercitia, som intet tiena Discipulis Scholæ och Gymnasij, så att discipuli in Schola, springa till lectiones Gymnasio præscriptas, för än dhe fulkomligen kunna dhem som ähro föreskreffne Classerne uthi Scholan, och der emoot Discipulis, uthi Gymnasio proponeras lectioner som höra Academien till, och än tå för än the fullkomligen kunna sina Gymnasticas. Ja uthi Gymnasio, bordhe Lectores intet proponera Academiæ debitas et accommodatas. Nu skieer dhet ex prava æmulatione medh Academien, att Lectores der i Gymnasio, dhe haffwa største flijten medh högre lectionibus än Gymnasio tienlige och accomoderlige ähro, hwilket fuller der aff kommer (1.) att dher i gymnasio gå en hoop ifrån Academien studenter, som åstundha

och behöffwa högre information. R. Men man bordhe intett dem till mätta förändra publicas lectiones, wille dhe något Academicum haffwa så gå till Academien, eller begiära dhet privatim aff Lectore. (2.) att om dhe skulle enfalligt effter Gymnasij sätt lära, hållas dhe och kundhe uthropass intett mycket lårdhe. R. Dett ligger intett macht uppå hwadh tookar om dem döma, och intet bör dem till at förwärffwa sikh högt beröm, skadha sina disciplar, elliest ähro de otrogne lärare. (3.) att Scholæ Rector, som säjess, läser privatim för studiosis på Academicum sätt, och skulle bliffwa högre achtat än Lectores, om dhe icke läsa så högt som han. R. Rector bordhe intet befatta sikh medh Academiska lexor, han haffwer nogh giöra medh dhem som Scholan föreskreffne ähro; han må intet till sikh taga Gymnasij Lecturum, mycket mindre Professorum Academicorum. Will han något extraordinarie privatim lära, så tage för de snällare ingenijs suæ classis Gramaticam Latin. Wossij. såsom och exercitia stijli, på Swänksa och latin för suis discipulis. Såsom och om han hinner för studiosis wijdh Gymnasium om där i Stadhen gåendess. Ty de exercitia räckia wäll till för honom, så wäll som Lectore Eloquentiæ uthi Gymnasio, och ähre fast nyttigare än subtilitates Metaphysice et Physique. Om nu Rector Scholæ och Lectores Gymnasij intet wella ahta förb:te discrimen lectionum et modi informandi, (som om dem säjess:) så ähr dett skadeligit och bör intet lijdhass. Och wille T. R:tia ändtliht låta migh förestået, vthan all respect till wänskap eller owänskap, att the olydige och enwijse måtte hijt Citerass och affsättiass, för än höga öffwerheeten kommer der uthi, och oss alla hårdt tilltalar, eller gymnasium ödhelägger, som wijsst iagh dett fructar, lærer skiee, om han spör der går försumeligen eller oordentligen till, hwilket bägge iagh hoppass T. R:tiam kunna förhindra. Jagh befaller här medh Rev. T Dig:ten medh alla sina uthi Gudhz mildhe beskydd troligen. Dat. Wpsala d. 21 octobr A:o 1671

T. R. Dig:ti Addict.

A. L. Stigzelius

3) *Visitorsuppgifter, fastställda av AB Stigzelius.*

Salutem per Jesum Christum Dominum etc:

Reverende et Clarissime Dn. M et Præposite amice in Christo pl. dilecte.

Mädan Pl. Reverendus Dn. Doctor Petrus Rudbeckius wår uthi Consistorio Ecclesiastico Collega Honorandus för sit angenäme ährende reeser nu till Gevele, och får med detsamma på Consistorii Ecclesiastici wägnar tala med T. R:tia och förfara om Gymnasii der hoos edher samt Scholæ tilstånd, så mycket nödigt wara och i hast skiee kan, så Recommenderar iag med Consistorio n[ost]ro honom T:æ Reverendæ dig:ti med flijtig begiäran at T. R. D. så myket i hast skiee kan, wnd[er]rettar om Gymnasii serdeles tilståndh, såsom om Præceptorum flijt och trooheet, uthi theras embete, och Progress Discipuli uthi sine tilbörliga och nödiga Studiis, effter Constitutiones scholasticas giöra, huru de i sit lefwerne sig förhålla, och disciplinen kan med dem öfwat warda och i Summa, hwadh uthi alt detta, samt annat nödtorffigt

effter Constitutiones fordras och wara böör, som man intz twiflar T. R:m [wil] tag[a] i acht, och doch behöfwa hielp af Consistorio genom thes alfwarliga admonitiones til segnem juventutem, såsom och påminnelse til Præceptores, serdeles at desse icke allenast wore försvarligen flijtige, uthan och behändighe at informera sina Discipulos uthi det som nödigt (NB.) är til at lära at de det kunna exactè, låtandes non necessaria och superflua, (ratione temporis) bestå til en annan tijd, hwilket och mycket nödigt är observera uthi informationen i Scholan. At icke Præceptoru der tillåtes effter sit god tyckie Proponera docenda, uthan det som discipulis är nödigt effter Consilium prudentum et superiorum. Hwarföre måste Præceptores tilhållas, at aldeles accommodera sig til Captum discentium. Och der de uthi Gymnasio så wäl som Scholan icke hwart år hinna alla de auctores och böker som föreslagne äro wäl genom löpa och för discipulis interpretera, hwilket först och främst alt ske måste på Swenska, så kunna dhe det göra med de förnembste och nyttigste af dem, med Inspectoris consilio och samtykio. Stijlum in lingva lat: måste discipuli in Classe Trivialis Schol. Synta[c]t. och Etymolog. fljigt exercera ad imitationem Latini auctoris. Men aldramäst uthi Gymnasio, så at der in omnibus Classibus, hwar och en discipulus åtminstone ett Thema förferdigar uthi hwar 14 dagar, och det, Correct uthi sin skrif book, inskrifwet, wijsa kan i sinom tijdh vis[it]atoribus Scholæ, undantagandes den tiden in diebus Canicularibus. Etc. af Ubsaliæ d. 5. Septemb. 1673. Rev. T:æ Dig:ti Addict.

A. L. Stigzelius

c) Magistraten rörande magistrarnas gebit. Dessas inställning.

- 1) Gefle föredrar trivialskolan framför gymnasiet. Hemställan från magistraten till AB 1671.

27 Mars 671

Högwyrdige Fader H. Archiebiskop
Wår gunstige och högtärade gynnare.

Såsom Ederess faderlige Högwyrd:t här på orten effter hållen visitation referera månde om Kongl. Maij:ts till Ederess faderl. Högwyrd:t allernådigste ankomne bref om Trivial scholans, nu sedan Gymnasium är wordet här i staden inrättatt, transporterande till Sunswald eller Jämteland, altså äre wij förorsakade hooss Ederess faderl. Högwyrd:t på det undertienstligaste anmoda, att Ederess Faderl. Högwyrd:t på förnåme Embetess wägnar täcktes hooss Hanss Kongl. Maij:tt sig härutinnan interponera, och det förmå att schola trivialis här qwar blifwa måtte, Ty om hon kommer här ifrån, huadan skola då de tagass, som per translationem borde komma till Gymnasium? Heller wille staden wara Gymnasio förutan än mista Trivial scholan; är elliest practicable på andre orter der Gymnasia äre, att der jämbwäl äre Trivial scholar, såsom uti Linkiöping, Wäxsiö, Wästeråss, Hernösand och flerstädess, hwilkett Ederess faderl. Högwyrd:t bättre än oss bekant är, och der scholan här ifrån tagess, gifwer det itt sådant utseende, som Gymnasium med tiden af sig sielf falla skulle, och blefwo tå staden så

wäl Gymnasio som scholan qwitt, det som öfvermåttan illa war, och Ederess faderl. Högwyrd:t högtwijssligen kan efftertänckia. Fördenskuld Ederess faderl. Högwyrd:t wij detta ärendett så mycket mer undertienstligast recommendere med förmodan att Ederess faderl. Högwyrd:t sådan scholans skildnadt ifrån Gymnasio gunstigast afwärrja täckess. Ederess faderl. Högwyrd:ts gode försorg, och nu mere här om försporde åhåga wij altid tacksamligen undertienstligast ihugkomma skolom, befallandess Ederess faderl. Högwyrd:t här med under Gudss den aldrahögstess trygge beskiärm till all långwarig hälsa och wälmågo troligast förblifwandess Ederess faderl. Högwyrd:t Till skyldig dienst beredwilligast

Gäfle d. 27 Martii Anno 1671.

Borgmästare och Råd.

- 2) Magistraten till visitator Rudbeck om D:s bevågenhet, missförstånds undanröjande, musiklivets höjande och stipendiärs anskaffande.

Dagen effter [visitationen 29/8 1673] som war den 30:de Eiusdem inkom Borgmästaren Isack Bröms att fåå något tala med migh, som angåå kunde, något både Gymnasij och Scholens wällstånd, lijkwäll sikh först höfligen excuseradhe, williandes sikh befrija ifrån den Suspicion, att han icke skulle falla in uthi wederbörandes inspection och upsicht på Gymnasium, Scholen och dess wäsende, säijandes ehuruwäll han weet sikh intet stoort det wederkomma, ty han weet wäll H:s Högw:tz ArchiEpiscopi berömlige nijt och V:di Consist: beprisslige försorg om Gymnasij och Scholens goda tillstånd och upkompst, beder derföre på sina och Statz Magistratens wägnar tienstl. att thet icke dem förtäncktes, att the i god mening och tancka påminna och anhålla, att thet nya påbegynte wärcket med Gymnasio denne Staden icke till ringa glorie och beröm, wille låta sikh, så här effter, som här till i bästa måtto på gundstigt sätt wara recommenderat, hälst emedan R:ndssmus D:nus ArchiEp:us och V:d Consist: kunde det wärcket märckeligen och berömligen underhjälpa och fortsättia.

2 Önskade han Musikens upkompst och dess floor, begierte få een god person och der på förståndigh, och af Auctoritet /then och wore Conrector Scholæ/ så att både Gymnasisterne /såsom annorstädes/ som och dem i Scholan kunde der till hålla, och will Stadz Magist[r]aten intet undandraga sikh thet samma att förfodra och med det foderligaste underhjälpa, som skee kan, men nu gåår något långsampt för oss, och fast än wij Privilegierne hafwa igen bekommit, doch will 1.) något i förstonne wara der till. 2.) hafwer thet något kostat oss, wed thess extradition. 3.) skepp nyligen förgåtzt med wår största skada. 4.) måtte wij betala een gammal skuld till Cronan, thet ingen af oss som nu lefwa skulle nästan hafwa der på täncktt, altså önskade wij att af högre hand, måtte någon hiälp i förstonne der till stötas.

3. Tillsade H:r Borgmästaren sikh wäll willia der om bekymbrat wara, att han kunde upfinna förslagh till något underhåld för discentibus i Gymnasio och skola thet oförtruten gifwa wed handen, j det öfrige förhoppandes att R:nd:ss D:num ArchiEp:us wille så Staden i

gemeen som Gymnasium wara bewågen och gundstigh. På detta swarades, som tienligt att wara kunde, remitterandes alt till R:nd,ss:mi ArchiE:pi och V:di Consist: gode behagh och försorgh.

3) *Sekulär medverkan föreslås men avvisas. 1726—27. Olika meningar om tillbörliga infattningen av »rikets ädlaste juveler».*

aa) Gefle borgerskaps »besvär» vid riksdagen 1726.

... §. 2. Såsom för detta, wid det i staden warande Gymnasium och Trivial Schola, icke något Bibliothek varit inrättat, som dock til Docentium understöd och hielpredo wid Lectionerne och exercitia publica är aldeles oumgängeligt, nödigt och nyttigt; så har stadens Magistrat och borgerskap i anseende til alt sådant förmådt framl:e H:r Kyrkioherden och Probsten Schæfer, uti sin lifstid, at uplåta til Gymnasium och Scholan des efterlemnade wackra Bibliothek, med de wilkor, at staden der emot åtagit sig at reparera Probstgården, som under sal. H:r Schæfers 36 års tiensteår, nästan aldeles förfallit, och erfordrar åt minstone, en 5 à 6000 D. K:mts omkostnad; hwar hos Magistraten och stadsens borgerskap, at än ytterligare betyga sin ömhet och sorgfällighet om ber:de Gymnasii och Trivial Scholas önskelige upkomst och förkofring, i förmågo af det löfte, som genom Justice borgmästaren Palmberg skedde på 1723 års Riksdag, nu sedermera ifrån begynnelsen af år 1725, med Magistratens och samtel. borgerskapets enhärliga samtycke, wid tilfalle af afwittringar uti sterbhusen, Burskaps winnande och avanceringer wid Rådstugun, samt flere händelser, insamlat öfwer 200 D:r S:mt och hwar med Magistraten och borgerskapet alt framgent är sinnad at framhärda, til at således der med kunna styrka, och vidare förmera det nu inrättade Bibliotheket, til Gymnasii och Trivialens beständiga dienst och fromma; lefwandes Magistraten tillika med samtel:e stadens inwånare uti den underdånige tilförsicht, det täcktes Eders Kongl. Maj:t sig sådant icke allenast i nåder behaga låta, utan ock, när Riksens tilstånd så medgifwer, med anburen HögKonungslig nåde och mildhet, til ytterligare önskelig fullkomlighet beneficiera och omfatta.

Wid detta tilfalle, kan man icke underlåta, i underdånighet påminna, at ehuruwål Magistraten och stadens inwånare, medelst berörde Bibliotheks inrättande förmoda, at genom Guds wälsignelse, och Eders Kongl. Maj:ts allernådigste befordran, kunna göra Gymnasium och Trivial scholan florerande, dock som detta angelagne wärket, ibland annat, mycket ankommer på sielfwa inspectionen, hwilken härtills, uppå Ven. Consistorii wagnar, för aflagenheten skull, endast varit anförtrodd H:r Kyrkioherden i staden; och denna sysslan pröfwat wara af en fast större wikt, än at den på en enda person bör ankomma; hwilken ehuru wälment han kunde wara, man dock offta befunnit, det han dels af ålderdoms bräckligheter, dels af egne Embetes syslor hindrad, icke kunnat göra tilfyllest; Altså och emedan högst angelägit är, at ungdomen, som är rikets ädlaste juveler, och föräldrarnas alldrakäraste skatt och egendom, med en sådan flit, ömhet och sorgfällighet upammas, hanteras och skiötes, at den lika som uti sin sommartid och bästa åren, med nyt-

ta må kunna tiena Publico. Ty underställer Eders Kongl. Maj:ts nådigste wälbehag stadens borgerskap och inwånare i underdånighet, om icke Eders Kongl. Maj:t, i betrachtande til alt sådant, allernådigst täckes behaga förordna, at inspectionen wid detta Gymnasium och Trivial Schola, bör hädaneffter gemensamt anförtros H:r Landzhöfdingen, Kyrkioherden och Magistraten i staden, på sätt och wis, som effter öfwerläggande med Venerando Consistorio kan nyttigt finnas, och Eders Kongl. Maj:t widare i nåder ompröfwa och fastställa täckes; men i widrig händelse, at här wid skulle göras något hinder, som dock icke förmodas; så förbehåller sig borgerskapet, och samteliga stadens inwånare i underdånighet, at använda hwad de på ofwanbemälte sätt til Gymnasium och Trivial Scholan wälment ärnat, til andra pios usus, effter eget behag och godtfinnande och i synnerhet, til den nu warande bofällige kyrkian. . . .

A tergo: Gefle stadz Magistratz ansökning ang. Inspection öf:r Gymnas. och Scholan.

bb) **Lärarna: Avslå den ogrundade och otillständiga begäran!
Magistraten upprätte en folklig barnskola! Snilleval!**

Högwördigste Fader, Herr Archibiskop

Högwördige Herrar Consistoriales Höggunstige Befordrare

För höggunstig communication af Höglofl. Kongl. Cancellie Collegii skrifwelse, jämte bifogade besvär och ansökning, som Gefle stad på warande Riksdag inför hans Kongl. Maj:t i underdånighet föredragit, angående nogon Magistratens eftertractade inspection öfwer Kongl. Gymnasium och Trivial Scholan härsammastädes; afläggas härmed hos Eders Faderl. Högwördighet och Högwördige DomCapitlet en ödmjuk tacksägelse. I följe hwaraf samtelige docentes wid berörde Kongl. Gymnasium och Trivial Scholan, icke underlåta bordt at hörsamast inkomma, med hwad, som wi härwid i ödmjukhet kunna hafwa at påminna.

Utaf communicerade documenter är uppenbart ände orsaken, hwarföre Gefle stad anhåller at tilwinna Magistraten thenna inspection, wara ungdomens flitiga, öma och sorgfälliga upammande, handterande och skötande; men tilfalle at sådant, emot wanligheten af alla tider och orter, sökia, tagas af Bibliothekets inrättande; hwilket tilfalle såsom thet i ingen måtto gör tilfyllest, så är ock icke allenast sielfwa begäran ogrundad och oanständig, utan ock ändamålet anstöteligt och skadeligit.

Ty hwad Bibliothekets inrättande beträffar, så, ehuruwål Borgerskapet påstår at thet cum titulo oneroso är Kongl. Gymnasium och Trivial Scholan tilflutit, i anseende til Prästegårdens reparation, ther om Sal. H:r Probsten Schæfer och församlingens ledamöter, sig emellan många åhr tillbaka stridige varit: är dock här wid til märkiandes, icke allenast at samma Prästegård aldrig blifwit Sal. Probsten til inventerad; utan ock at bem:te Probst sielf på almän Rådstugu dag i Gefle, den 2 Junii 1724, såsom Testator, varit första och förnämligaste orsaken til thetta Bibliothekets testamenterande, oachtat Magistraten i sit besvär och ansökning behagar säga thet the Probsten ther til förmåt och öfwertalat; thet the likwäl uti et sit Protocoll på Gefle Rådhus hållit d. 15 Decemb. 1725 fastmera med klara och tydeliga ord betyga och

tilkänna gifwa at Sal. Probsten Schæfer af berömlig nit och kiärlek för then studerande ungdomens upkomst och förkofring til ewärdelig egen-dom skänckt och gifwit thetta Bibliotheket til Kongl Gymnasium här i Gefle stad.

Är ock thetta icke til förtigandes, at ehuruwäl Magistraten och Stad-sens inwånare, uti sit til hans Kongl. Maj:t förömrörde ingifne beswär, hela Bibliothekets inrättande sig tilägnar; dock Bibliotheket, des vtan dageligen på thet sättet inrättadt och förmeradt warder, at penningar wid fulmachers vtlefweringar til Ecclesiastique embetens anträdan vti Stifftets Consistorio samlas: och at eliest goda böcker af hwart ock et Probste- och Kyrkioherde-Sterbhus i stiftet insändas; såsom hans Kongl. Maj:t vti nya Gymnasii och Scholæ ordningens Cap. V §. 3 et 4 allranädigste stadga ther om lyder.

J dy beskaffat mål, och i annor händelse, at Magistraten och Borger-skabet skulle hafwa tildelt eller och ännu i sielfwa wärcket kunde til-dela Kongl. Gymnasium och Trivial Scholan the alra viktigaste och berömwärdaste beneficia och förmoner, kan man sig icke nog samt för-undra, at i anledning ther vtaf, theas gemöten skulle af nogot mod och tancka finna sig föranlätne, in för Höga Öfwerheten anhålla om sådana Jura, som aldrig wid nogot Gymnasium här i Riket äro practicable, utan fastmera stridande emot alla privilegier, som någonsin ifrån gamla och wrminnestider, sådana Ecclesiæ och Reipublicæ Seminariis, hwilka äro Kongliga, af Höga Öfwerheten warit, och ännu äro i nåder förunte. Så at ock the Literarum Patroni, hwilke the ansenligaste sti-pendier och Donationer til Academier, Gymnasier och Scholar af be-römlig nit för ungdomens upkomst förährt och upoffrat hafwa, sig aldrig underståt en sådan heder och myndighet at efftertrackta. Kun-nandes man med skäl icke finna, huru en skänck til Bibliotheket må wara mera gällande at auctorisera nogra til Inspectores här wid Kongl. Gefle Gymnasium, än slika donationer til Bibliotheker wid Academier och andra Gymnasier här i riket, thet hafwa kunnat göra? Och hwar-före kläckor, altar-taflor, funtar, Takläggning, hwitmening etc., som lända til Kyrkiones tarf och prydnad icke må på samma sät förwärfwa Jus Patronatus i församlingarna? Hwaremot likwäl stadgas i Kyrkio-lagens XIX Cap. 12 §.

Finnes förthenskul thenna ansökning uppenbarligen strida emot Kyrkiolagens XXIV Cap. 3 §, theräst Biskoparna allenast Jnspectionen öfwer Gymnasier och Scholar tillsäjes; warandes thetta en syssla, så aldeles intet Magistraten i Städerna tilhörig eller anständig, at, tå äfwen samma Kyrkiolag i anförde Capitels 5 §. ingom androm frihet gif:er at wara Biskoparna til hielp i deras många åliggande swåra Ämbetes ären-der; hwaribland Gymnasie och Scholæ-inspectionen icke är thet ring-aste; än som Consistoriales, samt Probstar i städer och på landet: man därutaf nog samt har at skönja, det Magistraten i Städerna, uti Inspec-tionen öfwer Gymnasier och Scholar, näpligen tilförende, eij heller nu, besynnerligen qva interna, warit mächtige at göra Biskoparne någon hielp och handräckning.

Jcke des mindre, medan Magistraten sig bemödar, at en sådan rättig-het erhålla, och uti en syssla, som är juris mere ecclesiastici, sig in-mängia, underlåter then icke på hwarjehanda sätt at ogilla, och in för

Hans Kongl. Maj:t illa tyda så wäl det wanl:a sättet af Inspectionen, som äfwen Docentes här wid Kongl. Gymnasium och Trivial-Scholan; förebärandes nu på thenna sidan, Herr ArkieBiskopens och Vener. Con-sist. aflägenhet: nu på then andra, KyrkioHerdens ålderdoms bräcklig-heter och ämbetes hinder: åter å docentium wägnar, at the, i följe ther-utaf, ungdomen som är rikets ädlaste *jouveler och föräldrarnas aldra-käraste skatt och ägendom, icke med sådan flit, ömhet och sorgjällig-het upamma, handtera och skiöta*, at the nytta kunna tiena publico; hwilket alt med enskijlta apologier, til hwarje del, widlyftigt kunde beswaras, där saken icke sielf talade, at sådant med mera måtte tiena til skiähl, dermed at utsmycka en orimlig och oanständig ansökning; lemnandes man förthenskul Vener. Consistorium omsorgen at swara, huru Kyrkioherden, dels af ålderdoms bräckligheter, dels af ämbetes sysslor hindrad, icke må kunna göra, som beskylles, inspectionen til-fyllest. Man kan i medlertid icke se, huru Kyrkioherden i Gefle, som allenast har sin församling at skiöta, af sådana hinder, som förmäles, icke skulle kunna inspectionen tilfyllest göra, när Herrar Biskoparne och Superintendenterna, som wid andra Gymnasier och Trivialer, der sådane wid Biskops säten äro belägne, omedelbart inspectionen bestri-da, under deras höga ålder och många ämbetes förrättningar i Con-sistorier och widlyftiga Stiften, utan at hafwa understöd af Magistra-terne i Städerna, det fritt ifrån någons deröfwer hörde klander, i alla tider hafwa kunnat, och ännu kunna göra. Wetandes man wäl, at hwar-ken ålderdom, eller många beswär, så aldeles förmå, at fälla någon ifrån sin qwickhet och munterhet i det eller det Ståndet, när man med för-stånd, erfarenhet och tolamod sig deremot befästat: Som man ock ther-om Öfwermåtan är försäkrad, at et sådant skiähl, å Magistratens wäg-nar, ingalunda wore kraftigt, til at införa någon them otienlig subordi-nation ij deras stat, der någon af deras ledamöter, särdeles Förmän och Borgmästare, skulle, efter den almänna natursens lag, lida i sit ämbete någon anstöt och hinder, af ålder och många sysslor; fastän wälbem:te Magistrat finner sig föranlåten sådana skiähl beifra, och om någon ny och härtills obekant ändring, wid Kongl. Gymnasii och Tri-ualens inspection sig at beswåra.

Men hwad Docentes här wid Kongl. Gymnasium och Scholan angår, så har man orsak at uptaga detta, för en tämmeligen slät och ringa erkänsla af den fördel, som Gefle Stad hafwer af theas, så wäl som ungdomens wistande hos sig, emot thet, som likwäl i nya Gymnasii och Scholæ ordningens IV:de Cap; 7 § sådana Städer erhindras, hwilka den förmon äga, at Gymnasier och Scholar hos them äro; jämwäl för ett mächta prof af otacksamhet, emot then oförtrutna flit och möda man har anwänt, och anwänder på theas egna Barns informationer, hwilket loford de wid hwarjehanda tilfällen eij kunna wägra; at the så oför-swarligen understådt sig in för Höga Öfwerheten wår existimation medelst detta beswär och ansökning afdraga. Warandes hwarocken samt och synnerligen redebogen at med godt samwete in för Gud och them som wederbör, ansvara och besked göra, huru man här Rikets Jouveler, och föräldrarnas aldrakäraste skatter upamat, skiött och han-terat. Icke des mindre, såsom Gefle Stad på almän Riksdag, och in för Hans Kongl. Maj:t, i så måtto ett beswär emot wårt förhållande

andraget, undrar man högeligen, huru härutinnan kunnat så uppenbart procederas emot Kongl. Maj:ts allernådigste förordning och påbud, angående sollicitanter, gifwet Stockholm d. 3 Octob. 1723, derest befalles, at samtliga Kongl. Maj:ts undersåtare, innan the med sina besvär och angelägenheter, in för Hans Kongl. Maj:t inkomma, skola hos wederbörande domstolar, Collegier och Consistorier sig angifwa; emedan Hans Kongl. Maj:t betänkeligit faller på ensidiga berättelser, annorledes än genom remissorialer och förwisningar til wederbörande, at resolvera. Hwarefter om Gefle Stad bewakat sin förmente rätt och frihet, at påminna så wäl om inspectionen som om Docentium flit: man i följe therutaf haft tilfälle och lägenhet wid wederbörligit forum en oskyldig och rettfärdig sak at förklara och förfächta. J hwilket afseende wi i högsta måtton anhålla, Venerandum Consistorium täcktes vårt redeliga förfarande med den os anförtrorde ungdomen emot sådant Gefle Stads besvär, på behörig ort, ett wälförtient wittnesbörd gunstigast förinna och lemna.

Widare, at komma til sielfwa sakens nytta, giörlighet och anständighet i denna Magistratens eftersträfwade inspection; så underställes Vener. Consist. Höggunstiga ompröfwande, huru ett så angelägit wärk, som inspectionen är, til alla sina delar, serdeles qwoad interna; medelst duchtiga Docentium wahl och ompröfwande, recommenderande och promoverande; Nyttiga och försichtige Methoders författande til ungdomens eftertryckeliga förkofring; Lectioners ordinerande, exercitiens utdelande och drifwande; discentium skärskodande til theas ingenia, profecter och inclinationer, med mera dylikt, som til noga utforskande fordrar the fermeste och erfarnaste hufwuden: i synnerhet wid Gymnasier, der ungdomen bör wägledas til sublimes artes och disciplinas, som wid Academierna sedermera til större mogenhet och fullkomlighet komma at upöfwas, må kunnat sådana personer, som äro illiterate, hwarutaf Stadsens Magistrat til största delen består, och som merendels aldrig gått i något Gymnasium, mycket mindre handterat någon informationsöfning, anförtros och i händer lemnas; och huru detta så icke mindre laggrant, än som angelägit wärk skulle kunna dependera af sådana, the ther hwarken hafwa nog capacité at rätt döma om studier och literat folk ej eller auctorité dem at befordra. Om detta icke snarare skulle tiena til at förfrämia studiers föracht i landet, at Lectores Gymnasii och Rectores Scholæ, hwilka hoppas wara af den frägd och yrkio i sina stycken, och äfwen af den credit för sina förmän, och den rättsinta werlden, at the både med förnufft och alförsam åhoga, effter yttersta kraffter, kunna och gitta drifwa sitt anförtrorda wärk, til Ungdomens förkofring, effter det sätt, som i krafft af Kongl. Förordningar, under H:r Archiebiskopens, Vener. Consistorii och Probstens i staden styrsel och inseende härtils warit, och ännu är brukeligit; skulle icke mindre til andra och Kongl. Gymnasiers och Trivialers, än sin egen nesa och wanheder, lyda under Magistratens i Gefle inspection och gouvernerande. Kongl. Gymnasium här å orten hyser, med all modestie til säjandes, den honetta tanka om sig, at i alla mått wara godkände, för all den skickelighet til de anförtrorde stycken, och i följe deraf, samma heder och anseende wärde, som Lectores wid andra Gymnasier, hwilka äro Adsores Consistorii; så framt Magi-

straten i betrachtande deraf, at Lectores här icke äro Capitulares eller Consistoriales, skulle haf:a giordt detta tilbud, then gemensamma inspectionen sig at bemächtiga.

Worde ock desutan en sådan Inspection med sig i följe dragande många andra olägenheter och obehageligheter, såsom missförstånd bägge Staterna emellan, Gymnasium, Trivial scholan och Magistraten; Magistratens egennyttiga afsichter wid Docentium wahl och recommenderande, derigenom ofta Stiftets Barn kunde blifwa utslutne, såsom förtiden sker wid Församlingarnas Scholæ i Stockholm; discentium esomofftast otidiga dimitterande ifrån Gymnasio och Scholan; hwaruppå man af föräldrarnas benägenhet til sådant här på orten noggsamt prof hafwer, och mera dylikt; hwilket ingalunda skulle lända til Kongl. Gymnasii florerande och upkomst, utan fast mera förderf och skada.

Eljest såsom ingen Pædagogie eller Barnschola ännu här i staden är uprättad, kunde Magistraten i wärkställigt anstaltande derom, såsom i en ganska angelägen, och för dem anständig sak, ämne hafwa at betyga sin förklarade ömhet och sorgfällighet om studiers upkomst och inseende deröfwer, så framt the i widrig händelse, torde, hwad the til Gymnasium och Trivial Scholan ärnat, til andra pios usus använda. Warandes detta en sak, hwarigenom the icke allenast sin egen plicht, i anledning af Kongl. Maj:ts Stadga, i nya Gymnasii och Scholæ Ordningens VI. Cap. 3. och 9. §. num. 1. item IV. Capit:s 5 §. utan ock det som sielfwa nödwändigheten förtiden högeligen fordrar, worde effterkommande; emedan Pædagogus, som här tils, ej utan the andre Collegiarum Scholæ Trivialis afsaknad på deras belöningar, niutit underhåll af Scholæstaten, nu, effter Kongl. Förordningen derifrån blifwer utsluten, så at Staden, honom både lön och hus här effter oumgängeligen bestå måste.

För öfrigt, erkänner man med största tacksäjelse Magistratens berrömmeliga benägenhet, så i anseende til Bibliotheket, som de til des vidare förmerande samlade penningar, och hwad the eljest genom hwarjehanda medel och utwägar, kunna häreffter til Ungdomens och sina egna Barns tjenst och nytta åstadkomma: hafwandes man til yttermera betygande deraf sinnad warit, at med en tienlig Dedication til Samtel. den Lof:le Magistraten låta Cataloguen af thet Schæferianska Bibliotheket på trycket utgå, och eljest på andra anständiga sätt, en sådan wälwiliighet för Publici bästa, them sielfwom til wälförtient Lof, och androm, som studier wäl mena, til exempel och upwäckelse, almänt kunøg göra: Såsom man ock är ganska benägen, at Magistraten, så wida deras tid och embetes syslor det medgifwa, täcktes, effter som ock här tils icke warit owant, sig i Gymnasio infinna, när solemne acter och Exercitia, såsom Orationer, Disputationer och anniversaria examina med mera för händer hafwas, til at gemensamt taga glädie och hugnad af Discentium prof och framsteg, såsom en sak, then ock Ungdomen til flit och omtanka i någon måtto kan upwäcka och muntra. Jämwäl önskar, at Magistraten behagade wara willig til at, likmätigt Kongl. Maj:ts Nya Gymnas. Ordningens IV. Cap. §. 7. wid hwarjehanda tilfällen, befordra Kongl. Gymnasii och Trivial Scholans heder och wälstånd; äfwen at the Kongl. Privilegier,

som Gymnasier och Trivial Scholar i nåder äro förunte, och ibland Presterskapets infattade finnas utgifne d. 16 Octob. 1723, måtte effterlefwas; så at Docentes, som dock härtils icke skedt är, för Brandwachts påläggande: item utfärdade executioner för Lectorum Gymnasii, Rectorum Scholæ, som ock sielfwa Inspectoris Likringningar, i anledning af 1719 års Riksdags Privilegier; jämwäl för wretars ifråntagande och förminskande med mera dylikt blifwa förskonte.

Men hwad then prætenderade Inspectionen anbelangar, så, emedan Magistraten den samma ehuru wälment han ock tyckes wara, icke kan tilfyllest göra, och man i anledning så af anförde, som eljest många andra omständigheter nogsam kan finna, at afsichten derutinnan mera är stäld på egen heder och myndighet, än som sakens nödwändighet och nytta; täcktes Högwördigste Fadren H:r Archiebiskopen och Vener. Consistorium desse i ödmiukhet insinuerade påminnelser gunstigast anse, och hos Höga Wederbörande sådana remonstrationer göra, at Kongl:e Gymnasium med en sådan Gefle Magistratens Inspection, uti hwad mål den ock må bestå, eller hwad namn den hafwa kan, aldeles intet måtte hafwa at beskaffa, och således intet gifwa något exempel af Subordination, som wid andra Kongl:e Gymnasier och Trivialer intet är wanlig: utan at man i förmågo af Kongl. Privilegier och Förordningar må få trygga sig wid den Inspection, som under H:r Archiebiskopen, Venerandum Consistorium och Kyrkoherdens här i Staden i alla tider warit och ännu är öfwelig. Förblifwer med wördnad etc.

Magnus Thelauus Regii Gymn. h. t. Rector	Ericus Stenfeldt. S. S. Theol. Lector.	Magnus Beronius Eloq: & Poës. Lector
Nicolaus Wettersten Græc. et Hebr. Lingu. Lector.	Bernhardus Brunnelius Histor. et Moral. Lector	Ericus Ahlroth Sch. Triv. Con-Rector.

Petrus Gris
Scholæ Trivial Rector

Gefle d. 24 April 1727.

d) Gnabb och sammanhållning mellan lärargrupperna.

1) Ekonomiska tvister 1684. Lämne skolcheferna lektorerna i ro.

Reverendissime in Christo Pater ac Domine,
Mecænas et Patrone æternum suspiciende!

Eders Faderlige Högwyrldighets Skrifwelse är med Påsten Lectoribus tillhanda kommen, angående Rectoris Scholæ Gevaliensis postulatium för Rectore Cantus, ath han för sin möda med Gymnasisterne må hafwa af Gymnasii Medell 50. D:r årligen ath undfå: Så ehuruwäl Lectores fast ogärna see det, ath Eders Faderl. Högw:het med sådant ärende warder af Rect. Scholæ beswärad; doch, efter Eders Faderl. Högw:het har behagat der om nogare undersökia; Ty förmode Lectores, som de och her med ödmiukeligen begäre, ath Eders Faderl. Högw:het täcktes denna deres förklaring gunstigast uptaga. Och referere Lectores sig nu icke så mycket der på, att Gefle Schola har af

forne tijder haft, och ännu haf:r sith wissa sig af Kongl. M:tt tillslagne underhåld, hwar af så Docentes, som Discentes kunne rundel. subsistera; som mera behierta det, att Gymnasij Medell, hwilka ringa nog kunna wara, disputeras af Rectore Scholæ, Mag. Aurivillio, pro h. t. Rectore Cantus, Conrectore, Mag Phragmenio, hwars Antecessores hafwa warit benögde med 60 D:r kopp:tt, Cantum angående. Eders Faderl. Högwyrldigheet behagade af sith Högwijse förstånd wäl döma, huru obilligt postulatium det är af Rect. Scholæ ath Gymnasii Medell, skulle dragas ifrån fattige Gymnasister, och användas annorlunda, änn Kongl. Maij:tt nådigst har förordnat, som är att see af Kongl. M:tt's Bref, Dat. Gefle d. 28. Jan. 1673. och här copialiter finnes; Sampt hwad tilförrenne resolverat är, så af Högwyrldigste Fadren Sal. Doct. Bazio, som Högw:het är utdeelt, den ingalunda tåla kan någon afkortning, emedan man ganska lijtet årligen kan bespara till reparation och annat tarfligit; der Scholan haf:r fast Månge Sochnar sig underslagne, så att alle dess betiänte ganska wäl der af kunna bestå. Och wore sannerl. önskeligit, att Gymnasium kunde snarare få någon hielp af Scholan, änn vice versa; efter En god deel årligen är besparad, sedan Scholepenningarna deelte ähro; Eller åt minstone, må då hwar behålla sitt efter Kongl. Maij:tt's giorde förordning, på det man all confusion och oreda måtte kunna hafwa att undfly: Eders Faderl. Högw:het wij Lectores ödmiukl. bediandes, att wij för Rectore, sampt Conrectore Scholæ, som är Rector Cantus, här efter måtte få lefwa i ro! Hwar om, som Lectores förmode, altså de och ödmiukl. begäre, att Edert Faderl. Högw:het täcktes draga en Faderl. försårg. på det att Gymnasium, så wäl som Scholan, må blifwa wid sin Flor. Den allrehögste Gud wälsigne Eders Faderl. Högw:het med godh helsa och långt lijf, fäderneslandet till Nytto och hugnad, Guds församling till uppbyggelse, dethe kongl. Gymnasio till förköffring och bästa, till heder och wälgång, Hwar med Lectores förblifwe Eders Faderl. Högwyrldighets Ödmiukaste tienare Samptl. Lectores Geval. J hwilkes Nampn Olaus Blidh, h. t. Gymn. R.

Gefle d. 25. Aug. 1684.

2) Gymnasiadjunktoren förloras för 25 år delwis till följd av kollegornas klagomål över minskade befördringsutsikter.

aa) Lectorerna till ÄB 1762 om adjunktens allhjälpsskarakter.

... Som tiden nu är inne, på hwilken den förordnade Adjunctus Gymnasii härstädes, H:r M. Tybelius, kommer at tilträda sin nya sysla, bör Consistorium Gymnasticum enligt Tit:s höggunstiga befallning, i

ödmjukhet aflemna sit betänkande angående göromålen, som med samma sysla kunna synas böra förbindas, Och är Consistorii mening, at, utom de, hwilka i Scholordn. 7 Cap. och 9 §. nämnas, samt hist. nat., hwilken, i senare tider, uti wissa Gymnasier blifwit införd, och wår-tiden, ons- och lördagar efter middagen, när de öfrige Lectioner uphöra, beqwämligen, med ungdomens både nytta och nöje, drifwas kan, föga mer lærer kunna tilläggas, utan at rubbning åstadkommes både i läsetimmar och de öfriga stycken, hwilka disciplarne ega at sköta Det torde ock wara betänkeligt, at syselsätta Gymnasisterna med flera göromål, än de nu idka, så framt icke något annat, i dess ställe, brista skal: hwilket alt til Tit:s Högt uplysta ompröfwande öfwerlemnas.

Derjemte utbeder sig Consistorium Gymnasticum i ödmjukhet, wid den 5 puncten i ofwannämnda Scholordn:s 9 §., Tit:s närmare utstakning och yttrande angående Adjunctens skyldighet, när någon Lector af sjukdom, i synnerhet på kortare tid, häftas, då Consistorium Gymnasticum tycker skäligt wara, at Han, utan serskild wedergällning, den sjukes ställe i gymnasio företräder. Men deräst sjukdomen wore af den beskaffenhet, at en vicarius fordras på längre tid, hoppas Consistorium Gymnasticum at Lectores få, efter gammal wanlighet, öfwerenskomma med Adjuncten eller någon annan skickelig man om arfwodet och syslans bestridande, med Tit:s minne och Höggunstiga tilstånd. Och det så mycket mera, som 1. Scholordn., i detta fall, ingen ting wist stadgar. 2. Efter ej kan förmodas, at en Adjunctus altid kan wara til alla Lectioners skötande lika skickelig. 3. aldenstund Adjunctus Gymnasii, som desutan har mycket at sysla, i synnerhet om Han winner ungdomens förtroende wid privata information, torde, under wissa omständigheter, jemte vicariatet, ej hinna med at fullfölja alla de skyldigheter, som Honom, efter Scholordningen, åligga, i synnerhet om någon annan Lector, under samma tid, skulle af opasslighet öfwerfallas och behöfwa hjelp en eller annan wecka. I anseende hwartil Adjunctus Gymnasii icke synes böra wara sjelftagen til vicarierande, utan i de fall, som Scholordningen tydeligen utsätter, och då Han derjemte, til den lediga Lectionens förestående af Tit. godkännes. . . .

Carl Bergsten. M. Justus. J. Torell. E. Almquist. M. Gestrin.
R. G.

Gefle d. 3 Maj 1762.

bb) Kollegorna till I 1769: Bort med adjunkten!

. . . Sedan wi, större delen, i flera års tid, dels utan ringaste wedergällning, dels ock med et ganska knapt och til bergning aldeles otillräckeligt arfwode, waret ansvarige för de mäst arbetsamma poster här wid Trivial Scholan, hwarunder wi redan både uppoffrat kärnan af våra år och krafter, som ock nödgats fördiupa oss i mångfallig och märkelig widlyftighet; hafwa dock dessa våra tryckande omständigheter icke kunnat beröfwa oss mod och munterhet, att på alt uptänkeligt sätt gagna ungdomen i de oss åliggande underwisingns delar, så länge den nödiga och enda upmuntran icke waret oss betagen, att i

wår tour och ordning framdeles warda förhulplne til de bättre och fördelagtigare lägenheter innom Informations Werken. Men då detta wårt billiga hopp ganska mycket förqwäfwes, i anseende til de nog betydande hinder, som wår befordran i wägen igenom den, för några år sedan, här wid Gymnasium inrättade Adjuncts sysslan, så framt den samma, i stöd af Kongl. Scholæ ordningen, skulle framför de flästa Informations sysslor ständigt medföra någon förmons rätt til hwad Lectorat, som hålst ledigt blefwe, ökar sådant, å ena sidan, så märckel:n våra bekymmer och swårigheter, at många af oss, å den andra, twungne ei mindre af brist på nödig utkomst, än all fägnande utsigt för framtiden, ofelbart innan kort måste sättas i nödwändighet, att lämna våra innehafwande sysslor, och söka andra utvägar til wår nödtorftiga bergning. Wi giöre oss alldeles försäkrade, att Herr Probsten, såsom wår närmaste Tilsyningsman, hwilcken aldrabäst känner beskaffenheten både af våra arbeten och belöning, lærer i ömaste måttom deltaga uti wår bekymmerfulla belägenhet; hwarföre wi ock, wid närwarande obehagliga adspecer för wår lycka, härmedelst welat i ödmjukhet inkomma med wår samfälta anhållan, det tackes Herr Probsten, af wanlig ömhet och nit för wårt bästa, genom sin gunstiga före ställning hos det Högwördigste DomCapitlet så anmäla och befordra detta wårt åliggande, att ofwanber[ör]de Adjunctur, hwilcken i flera afseenden, är både Ordinariet och ExtraOrdinariet wid Trivialen til märckeligt förfång, måtte, wid dess nu existerande vacance, warda indragen och afskaffad.

Billigheten af denna wår wördsamma begäran lærer icke undfalla Herr Probstens grannsynta uppmärksamhet, enär i öfwerwägande kommer, att denna adjunctur nu mera tyckes wara öfwerflödig; då, utom den hjelp, Gymnasium redan eger af Herr Mag. Sparrman, ingen brist nu finnes, eller framdeles torde blifwa att befara på dem inom Scholæ werket, som så ofta någon af Herrar Lectorerna wore hindrad, antingen af siukdom, eller annat laga förfall, både wilja och kunna, med Herr Probstens goda minne, åstadkomma det biträde, som händelsewis påfordras, utan att därigenom, i någon måtto, wanskiöta sina egna sysslor; hålst endera af oss, som förestå Rectors Classen, altid kan, genom den andras assistance i Scholan, när så om tränger, wara wid Gymnasium behjälpeilig, hwartill wi ock härmed förklara oss aldeles willige och oförtrutne. Warandes dessutom denna adjunctur af en hel annan beskaffenhet, än wid de större Gymnasierna i Riket, för hwilcka, i anseende til både ett större antal Lectorer, och deras mångfalliga hinder af Consistoriers trägna hållande och de därwid förknippade göromål, en sådan adjuncts Syssla ju är oumgängel:n nödig, och har därför blifwit i Scholæ lagen grundad och stadfast; ehuru wäl hon så mycket mindre hindrar Scholæ Betieningens tidiga befordran til några sysslor wid ber:de Gymnasier, som Herrar Lectorerna därstädes, såsom tillika Consistoriales, sielfwa kunna wara närmare til undanflynning, och dymedelst oftare giöra öpning för andra. För öfrigit kunna wi ei eller undgå, at erindra, det ofta nämde adjunctur här wid Gymnasium, såsom en ny inrättning, icke allenast intet blifwit af Hans Kongl. Maj:t och Riksens Höglöfl. Ständer behörigen confirmerad, utan ock fast mera synes, enligt Högbem:te Ständers betänkande wid

sista Riksdag, böra, tillika med alla andra nya och lönlösa sysslor, af sig sielf förfalla och uphäfwas. Förden skul, och som af hwad redan anfördt är, nogsamt kan intagas, huru denna syssla både är af mindre angelägenhet, som ock nu mera stridande med Riksens Ständers Höga författningar, utom det hon länder til wår och Scholæ Werkens gemensamma skada och förfördelande: altså hysa wi til Herr Probst den glada och wördsamma tilförsigt, at Herr Probst, i ömsint behiertande af alt detta, med sin eftertryckeliga åtgärd, täckes understödja och befrämja denna wår angelägenhet til ett godt och önskeligt slut. Gefle d. 10 Martii, 1769.

Elias El. Nibelius. Petrus P. Hillberg. J. M. Schönstedt.
Joh. Westerström. Joh. Ek. Jon. Brändström.

3) *Rakryggade lärarekårer mitt i armodet. 1801.*

*Böra omogna och okunniga få flytta upp till gymnasium,
blott därför att de ha borgmästaren till far?
Harmoni mellan båda läroverken bör uppehållas.*

GC 1801 d. 2 Octob. 2:o Föredrog Rector [Nils Bergsten] att vice Borgmästaren Åkerbergs tvänne söner, hvilka gått et år i Rectors Class här i Skolan, och vid sista Sommar-Examen icke kunde till Gymnasium upflyttas, såsom i anseende till profecter för mycket omogne, nu anmält sig till ny Examen för att antagas till Gymnasister; i anledning hvaraf Rector anmodat Rector Scholæ, att noga pröfva dessa ynglingars under sommaren gjorda framsteg, och sedan afgifva sitt yttrande, huruvida de äro skickelige att till Gymnasium upflyttas: att Rector Scholæ sedermera på sitt samvete försäkrat, att de ännu äro lika omogne, som de befunnos vid slutet af förleden Termin: och underkastade Rector Collegii ompröfvande, huruvida det vore nödigt, och med god ordning öfverensstämmande, att nu admittera dem till Examen.

Lector Schönstedt anförde, att det wore hvarje ynglings oförgrife-liga rättighet, att begära Examen till Gymnasium, och att Collegium icke hade fog att afslå en sådan begäran, att följakteligen Åkerbergs söner borde admitteras, men förvisas tillbaka till Scholan, i fall Examen icke skulle aflöpa till deras fördel. Derimot yrkade de öfrige Collegii Ledamöter jämte Rector, att det vore att störa den Harmonie, som är nödvändig imellan de båda Läroverken, om Skole-piltar antagas till Gymnasister, hvilka Rector Scholæ icke godkänner; att det vore utan allt ändamål, att Examinera en yngling, när man förut känner, att han är för mycket omogen, att upflyttas till Gymnasium; att Collegium skulle blottställa sig för et onödigt besvär, om det ansåge för en skyldighet, att examinera hvarje yngling, som af ungdomskitslighet anmäler sig till Gymnasium, utan at vara försedd med recommendation ifrån Rector Scholæ.

Beslöts derfore, att Åkerbergs söner skulle af Rector tillsägas, att de för denna gången icke admitteras till Examen, och att på deras begäran ej heller skall hafvas afseende nästa vårtermin, så framt de icke dessförinnan, genom promotorial ifrån Rector Scholæ, ådagalägga sin skicklighet, att blifva antagne till Gymnasister.

C II LÄROVERKSHUS. INREDNING. TEMPORÄRT SJUKHUS.

a) Uppförandet av gemensam skolbyggnad 1669 o. f.

1) *ÄB ber Landshövdingen gynna skolbygget. 1669.*

Höghwälborne Herre H:r Gouverneur, gunstige och nådige Herre etc.

E:s Excell:ntz är twifwelsuthan icke okunnigt, huru såsom H:s Kongl. Maj:tt wår aller nådigste Herre och Konung, nådigst hafwer Resolvet rat, att låta Gymnasium transporteras och förläggias ifrå Stockholm til Gefle, migh och i nåde befallat at det samma medh det forderligste som skee kan, der inrätta, hwilken högstbem:te Kongl. Maj:tz aller-nådigste befallning til skyldigst föllie iagh gärna hörsamligen effterkommer, hafwer fördenskuld strax låtit uthsee platz der til, der Auditorium må kunna läghligast byggias, williandes medh högsta flijt så laga at materialerna kunna nu mädan wintren påstår, inskaffas, på det i til kommande wår, Gudh wil, werket måtte medh alfwar angripas och fortsättias. Men så som man wäl seer E:s Excell:ntz goda adsistentz och bistånd fast nödigt här til behöfwes; Altså länder til E:s Excell:ntz här medh min dienst flijtige begäran, E:s Excell:ntz täcktes wara migh här uthinnan behielpeligh, och låta hoos Almogen i landet uthgå befallning at wackert och stort furu Timber kunde inskaffas / som man meenar största deelen 20 och 16 al:s längd, men 4 sty. Syllar 25 al: om der så långt värke finnes ./ penningarna skola de strax få som föra, dock wore skiäligit, at det såldes för något ringare, än som til någon privat person, emädan sådant länder til heela landzens och dess ungdoms Nytt. E:s Excell:ntz iagh detta wärket troflijtigt rekommenderar, medh wijss förmodan att det i bästa måtto uptagit warder såsom designatus Pastor i Gefle M:r Petrus Fontelius migh der om och berättade. Och befaller E:s Excell:ntz medh alt dess kärkcommit här medh under Gudz milderijke beskydd troligen. E:s Excell:ntz

Johannes C Lenæus Archp:us Upsaliensis

Datum Upsala den 27. Februarij A:o 1669

2) *Domkapitelsprotokoll om skolbyggnadens storlek. 1669.*

[28/4] Slötz att Gymnasij Auditorium Majus blifwer 21 aln, och det mindre 15 och förstugu 8 aln, bredden 17 al:r hwarom skall skrijfwas till H:s HögGrefl. Excellents R: Cantzleren, och sändas afrijtning derpå...

[23/6] Sade R:diss: D:r Stigzelius efter M. Fontelij begäran att den Gymnasij byggningen i Gefle som hon nu är uthrijtat, blifwer allt för lijten och trång, hwar om och discurrerades huru det förändras

kan, ty uthrijtades då till större widd, hwilcket M: Fontelius lofwade willia hemma proportionaliter göra och uthrijta, och M. Olof Auriwil-lius drifwer på arbetet och låter grefwa grunden, Jtem betinga arbetz-folck till nogre wekor här efter. Slötz sidst att man måtte endteligen påla och lägga grunden och muuren nu i Sommar eller åt minstone i Höst.

3) I till AB om arbetarnas matfråga och prestationer. Byggnadsunder-stöd. 1670.

Reverendissime in Christo Pater, Domine benignissime.

Eders Faderliga Högwyrdigheet håller iagh förr min skyldigheet wara, ödmiukeligen esomofftast förståå låta, hwadh här på orten hafwes förhänder. I synnerheet, gymnasij bygningen belagande, haf:r iagh tillika medh M:r Oloff [Aurivillius d. y., rektor] waridt bekymbradt om timbärmän, hwilka wij för bygningens och timbretz stoorlek skuldh medh stoor möda bekommo, effter dhe heller wille låta sigh bruka i staden och anderstädes wijdh mindre bygningar, hwarest dhe och kunna hafwa Maat och dricka. Dheras belöning stijger tämelig högt, dhe begiärte i förstone 600 Dr, att wij medh möda kunde winna dem till att upföra wäggiarna eller Asken, som de kalla, för 450 Dr. Wij dristade oss eij heller att vpskiuta till E Fadhl. Högwyrdighetz ratification, emedan de allenast till Pingesshelgen hade lägenheet att bortstädia sigh. På desse 14 dagar hafwa dhe upfördt bygningen någorlunda till förste biälckelagett, och behöfwa ännu 3 weckor till fullbordan. Till desses betalningh fattas 170. Dr, som af nya medell betalas måste. Hwar till äntå mycket behöfwes till taketz och golfwetz förfärdande, till brä-der, fenster, fyllningh, smeder, och snickare, om hwilket alt huru här beställas skall, förwäntes E. Fad. Högw:hetz förordningh när så beha-geliget faller. Hr Doctor Bröms haar som iagh förnimmer gifwedt här på orten tillkänna sin omsårgh, att vthbringa dhe medel som af Kongl. Maj:tt ähre nådigst skiänckte till Gymnasij bygningen uthaf Commerce Collegii medel, hwilka skulle hafwa stådt in parato för någon tijdh se-dan, men blifwedt deputerade till andre Usus efter ingen afnehmare sportz hafwer; Dock skulle bem:te D:r Bröms ännu å nyio hafwa fådt tillsäielse på samma medell. Jagh skickar copien af bem:te assignation här innelyckt, att i fall den icke wore inkommen till E. Fad. Högw:het denne copie hwilken iagh här af Borgmästaren bekommet haar, i sådant fall kunde wara till tjänst. Elliest hafwa Kongl. Commissarierne wijdh öfwerståndne inquisition, effter meddelt Kongl. fullmacht, /: som dhe hafwa låtitt förmärckia :/ sökt att beqwäma allmogen till någon hielp för denne bygningh, men allenast förmått att dhe nähr pålyses willia gifwa i hafwen; och elliest förskiuta något af kyrckiones medell. Om detta förslagett E:s Fad. Högw:heet: behagade, skulle församblingarna vthan twifwel rundeligare gifwa om dhe genom E. Fad. Högw:hets Breff blefwo påminte. . . . Förblifwande effter skyldigheet E: Fad. Högw:heet till tjänst och wyrdnath

Petrus Fontelius

Geffle den 9. Maj A:o 1670.

4) »Bygningz-Räckningh» under 1671 och 1673.

	k. mynt dr öre
19 Jan. bekommet räkning af Jöran Petterson på 800 Spijk som i förre räkning intet uppförd war.	7: 24
Till gymnasij taak oppkiöpt och tillredt 19 800 Spåån à 3 d.	594: —
lechtspijsk 20.000 à d. 7 1/2 150: — be:te Spijkz förzel och tull 6: 16	[156: 16]
Anders Steffanson för halfwa taketz täckan- och kiärande samt till twenne som oppförde Spåån. tillhopa	100: —
Noch för samma arbete för den andre halfparten till Per Olson och SätreJöns etc,	100: —
För alle knutars och pelares kiärande 10: — För hwfwarne till gymnasij taak 5: —	[15: —] 60: —
För 10 t:r kiära à 6 d.	[reva]
För tiäras oppforande ifrå fiälen	10: 16
be:te tiäras kookning och oppförande på taakett	14: 8
För Spijror, krokas på taakett och stellingar	4: (reva)
4 dagzwerke till stellingarnes oppsettiande	5: »
bräder till fensterluckor åt gymnasium	
DD:ni Lectores begiärade att af mootskrefne medel skulle be-talas till expenser på Comoedien wijd gymnasij inaugura[ti]on som här till wijdare ratifica[ti]on oppföres	20: —
Kiöpt Jern till fensterlwkorne för	6: —
Smeden för gångjern och skrwfwar till be:te lwkor	12: 8
Snickaren för be:te 6 paar lwkor och trappan	15: —
Gymnasij fenster bygde 4: 8 För 150 stellingspijsk 9: 12	[13: 20]
8 al:r wallmar till kiäärSuddar 5: — till block och togh	
7 m. smöör 2: 16	[7: 16]
till kiärningen för lijnors och kättlars låhn	8: —
Smeden för krokas till 2 taakstegar och jernskällor till hwfwen	4: 16
För klockarens omaak med Spåånens emottagan och räkning der öfwer för annat	15: —

Till carceris bygning

46 stockar timber	36: —
Timbermännen för opphugningen och takning tillhopa samt golf och trotzbotn	42: —
5 lass mossa 5: — 8 tolffter bräder till taakett etc. 16: —	[21: —]
130 dreflingspijsk och 400 lechtspijsk	8: 4
För döör, döörjern och låås tillhopa 8: 24 För 2 paar små fensterlwkor 3: —	[11: 24]
	Summa 1.290: 8

Petrus Fontelius
Mpria

När Hans Kongl. M:t A:o 1673. reeste igenom Gefle, wunno wij Lectores wnderdånigst Supplicando, af H. Maij:t AlerNådigast, 500 d:r Sölf:rmnt, til bygningens fortsättiande; Och uthwårkade Jag af H:r Gouv:n, Assignationer, til fougderne i Ångermanland, på 250 d:r Sölf:rmnt, hwilka iag bekommet, quitterat, och som effterfölliande räkning uthwijsar, redeligen anwånt hafwer. . .

Debitum Gymnasij Geffv:sis

	Kopmt dr öre
Ballance af Förra räkning, som finnes in actis Consistorij Kongl. Secretario, för tree Kongl. breef, til Commercie collegium, och H:r Gouv:n om pengarne; Til Erchiebiskopen, om numero Lectorum; gafz, jemwål til Cancellisten, tilhopa Landz Secret:n för Assignationer til Fougderne 2 Rd:r Expenser att uthfordra, och inbringa pengarna En kista att förwara Gymnasij acta uthi 2 lass näfwer til Tråätzbotn; öfwer Gymnasio, 4 d:r st. Fylning på Gymnasij gård, wnder gatan 2 gran spjror wijd gatan på sijdorna, 20 öre st. Tolf fambnar gata på Gymnasij gård, och wijd porten den som lade henne, 3 ¹ / ₂ m. fambnen arbetzlöhn 14 T:r Tiära af större Tim Trää til Gymnasij Taak, 6 Dr st Gijwit fattige Gymnasister in consensu Jnspectoris En börda stoor Näfwer, ännu til Trätzbotn 4 st. arbetzKarlur som drogo op mull och lade honom En Karl som giorde stålningen dagen tilförenne groof spijk åth stålningen leegt itt blåck att winda op mullen medh leegt Tiäre Kitlarna, och lihnor af Walbo kyrkia Jster att smöörä lihnorna medh Walmar til Tiäru suddar, tå Gymnasij Taak beckadess En som förde Ketlerna och Lihnorna af och til Walbo Arbetzlöhn 4 Karlur som beckade Gymnasij Taak drijkzpengar när Jag Contraherade medh dem Fohrlön för 14 T:r Tiära in på löten der hon kokades 12 st spjror, wnder golfwet, öfwer Gymnasio, — 24 öre st. låtet byggia een Jernskopa til Tiärningen Jtt st. Jern, att holla stegen qwar på taket Tolf Tolffter enkla bräder, 9 aln long, 3 Dr Tolfft Tijo Tolffter af samma lengd, 5 Dr Tolfft, botn bräder Fohrlön för de enkla, ifrån Sågholmen, Tolfften 16 öre För halfbotn bräderna, Tolfften 24 öre, ifrån samma orth Tull för alla bräderna tilhopa 3: 24 Halfanden T:a rödferga, 18 Dr T:n 27— En Målardräng som rödfergade Gymnasium, och målade lukorna Faat godt SPijssöhl til rödfergningen	18 50 11 10 15 8 3 1 8 10 16 84 42 1 12 1 16 8 4 1 16 3 16 60 1 1 8 9 8 24 36 50 6 7 16 [30 24] 22 4

ArbetzKarlarna som höflade botnbräder, och lade in golfwet En som ophöijde Gymnasij gårdz portstolpar Otta Tolffter bräden torkades, och inlades wnder Taak En lijten JernliussCrona i Gymnasio Tolf lass sand på den lagda gatan på Gymnasij gård Otta Tolffter uthwalda Snickar bräder 9 m. Tolfften Snöre åth LiussCronan —12 En ny nyckel åth Gymnasij gårdz port 1: — 4. goda stockar, 5 m. st. 2 st. til bielkar Tålgde arbetzlöhn 1: — 2 st. slåttade på två sidor —24 Snickar löhn til qwisten wijd Gymnasii dör Ophögt Trappan och optålgd golfwet 250 st. twebredd spijk åth dubbel Taak på qwisten 2 lispund Tiära til qwist Taket, 24 öre den som tiärade det samma, och porten Tijo st. Foder kring fönstren, 20 öre st. 6: 8 100 leckt spijk åth fodren 1: 16 Två sågade plankor, til trappan åth öfre Gymnasio Trapfoten 3 hwarf Timbret 3: — Snickaren för Taket, öfwer Gymnasio 34: — 100 Spijk der til 1: 8 Målaren målade qwisten 2— Tunna Tiära til Prob Taket, och Knutarna 6: — aln Walmar til Sudd —16 låtet laga söndergångna fönster på Gymnasio lååss, gångjern, 2 gröppen, på öfwer Gymnasio dör Jtt nytt fönster i stället, för ett som föll uth och staalz bort den som slog in fönstret, och lagade annadt smått wijd Gymnasium låtet laga Probdören två gånger Jnsatt een ny spåån på Gymnasij Taak, uthfallen	30 1 1 2 16 1 18 [1 12] 5 [1 24] 28 1 3 4 1 16 16 [7 24] 1 8 [37] [3 8] [6 16] 6 6 3 16 1 16 16 16
Saldo hoss mig innehollet 71	

Såsom Jag för denna räkning, det beswär och omak hafft, att Jag wålförtient, de 71 Dr, förmodar Jag och mijne Högw:ge H:r: och Föremän, mig gunsteligen til afräkning dem för wune hwar medh blifwer

Summa Sum: d. 750 —

Gefle 23 Januarij 1673

Olaus Aurivillius

b) R till ÅB 1678: 25 d. k. för arbetstillsynen!

Plurimum Reverendi, Amplissimique Dnn., Consistorij Ecc[lesi]astici Adsessores gravissimi, Patroni et Promotores Suspiciendi.

E:ra Högw:ters gunstige bewågenhet mig stådse ertedd, sampt wäl-

willige befordran, erkänner iag med skyldig Taksamheet, beflijter mig och gärna med ährewyrdning och tienst sådant hoos E:re Högw:ter afftiena. Och såsom iag vthi det breef, ifrån E:re Högw:ter, sidst ankom til Collegium, befinner mijn sidste innelagde räkning, af E:a Högw:ter wara samtyckt och gillat, är det mig hugneligit, medan iag och der medh troligen hafwer omgångit, och hafwer godh Samwett. Men der hooss rörer det mig nogot, och til Sinnes går, att alt mitt anwände arbete, och hafde möda, wijd Gymnasij bygning, ifrån begynnelsen, hwilket nog wijsar sig, af bäggie räkningarne, icke hafwa warit eller så ringa, skal med så ringa pening hollas betalt och compenserat, som är 25 D:r Kopm:t. När iag det togh på mig, bleef det af Sahl. Erchiebiskop Stigzelio mig så skriff- som munteligen pålagt, och som iag icke mehra, än nogon af dee andra Lectoribus, war här til skyldig ty tilsade Hans Sahl. Högw:t mig offta, der iag skulle göra mijn flijt, wärket befordra, een skiählig refusion derföre. Och war medh Materialernas inköpande största beswäret, för dess åtskillige Quantitet, och [fatleek?]: dem iag och moste nästan war gong dee stycketalz tilfördess besee, att dee swarsgode och dugelige wore, och optäkna på räkning. Hafwer och icke fått pgr i någon post lefrera der före, och til det mehra af bygningzwärket, utan smått effter handen, med större möda, offta öfwerlupen, tå iag bordt see på mijn stycken, ämbetet angående. Hafwer och kundt offta mitt fattiga huusshold lijsat, öfwer Sommartijden, hooss mijn Swärmoder och annorstädes, men är så presse hollen wijd Staden, för bygningzarbetet, som om Sommaren mäst är drijfwit. Här emoth, hafwer tienstödmikeligen förmodat til godt afskeedh skolat mig bestås, för bägge räkningarne af Sum: 1757 Dr, wäl til bygningen anwände, den rest af 70 Dr, som belöper allenast 4, af cento, hwilket kan icke wara för mycket, för mitt hafda omak. Hwarföre jag härmed, ödmiukelig, få niuta resten til goda, ännu af E:ra Högw:ter begärrar, emedan sielfwe bygningzarbetet, och den som det, på sitt wijs befordrat, sortere vnder een Titel, och han af bygningzdonationen blir nogorledess tilfrijdz stält. Men den af E:ra Högw:ter skulle ingalunda mitt arbete och beswär, hollas den lilla refusion wärtdt, som resten är; E:ra Högw:ter, techtes tå af sin gunstige benägenheet, nogon tilökning göra. Så wille iag gärna tilfrijdz blifwa, hwar om jag Gunstig tilsäjelse hugnelign afwänter. Befaller här medh, E:ra Högw:ter, mijn förnäme Förmän, och Gunstige befordrare Gudh Alzmechtigh trolighen, Förblifwandess E:ra Högw:ters Tienstödmike O Aurivillius.

Gefle 16 Martij A:o 678.

c) Gymnasiets tornklocka, kassaskrin, sigill och kakelugn 1675—1726.

GC 1675 20/10 § 5. Förfrågades effter de Penningar som effter Sal. M. Ewert Beläthuggare til Gymnasium testamenterade wore. R. At Secreteren Lorentz Elis dem innehafwer hwilka til säijarens opsättning oppå Gymnasij bygning wore embnade.

GC 1676 5/4. Frågades om Scholesjären som Pl. R. Jnspector wille opsättia låtha förmedelst Gymnasii och Scholans medel? R. Ehuruwehl den icke synnerlig nödig synes, emedan hwarken kan höras öfwer hele staden, eij heller stämma öfrens med stadz säiaren, hwar af kunde lätteligen mycket owäsende förorsakas, dok effter som de 10 Rdr effter Belethuggaren der til ehre deputerade och Pastor tillika med staden ståår der på, wil Collegium icke heller läggia sig der emot.

GC 1680 19/3. Consulerade iag [= rektor Olaus Schroderus] A. R. D. Jnspectorem om man eij nyttigt skatta borde att låta göra en kista med 2 lås och twenne nycklar, der af 2 Lectores hwar sin om händer hafwa skulle till att der i förwara residuum till Gymnasii nödige tarfwer, sedan discentes hafwa fådt sin beskedda deel af Stipendio. Hwilket institutum H:s H:t höllt aldeles godt wara.

GC 1706 28/11. Wore H:r Probsten Samptl: Lectores, Rector och Conrector Scholæ med bägge Capellanerne uti Kyrckian och besichtigade Gymnasii och Scholækistan, som stådt uti den indre Sacrestigan, hwar utur tiufwarne om natten emellan d. 26 och 27. Nov: stulit alle både gymnasii och Scholæ peningar som där inne legat, i det de skurit håhl på bottnen wid bägge ändarne, så att intet mera befans wara qwar än twenne obligationer, Nembl. Häradzhöfdingens Forsells på 100 d:r koppm: och Mag: Agrelii på 54 dr. l. 8 pg Silf. m:t item Mag: Wretmans på 8 d:r 17 :/: 8 p. Silf.

GC 1715 28/6. Blef effter hållen Communication med H. Probsten resolverat för större säkerhet skull at Gymnasii kistan, med thess documenter skulle föras til Hedesunda och sättias ther vti Kyrkian, hwar om Rector tå wille draga omsorg.

GC 1696 17/9. Blef slutit att Gymnasii Sigill förfärdigas med heela nampnet rundt omkring skrifwit och en Sohl mitt uthi.

GC 1728 d. 12 Sept. § 4. Angående en kakelugn i Gymnasium, blef effter H:r Inspectoris och Collegii godtfinnande beslutit, at den kommer at hitsättias. Och utläto sig HH:r Lectores Thelaus och Wettersten at willia spendera derföre at det icke skulle wara Ven. Consistorium emot; Hälst som den senare neml. Mag. Wettersten i förleden sommar, under sin resa til Stockholm, hördt en eller annan af Herrar Consistoriales derom affirmative tala

d) Gymnasiehusets bofällighet. 1729 o. f.

1. Lektorskollegiets påpekande inför domkapitlet 1729 30/9.

Högwördigste Fader H:r Archibiskop och Præses
Högwördige Herrar Doctorer och Professorer Venerandi Consistorii
Assessorer

. . . Effter . . . befalning, at inga reparationer skola wid Gymnasium företagas, utan therom först är Collegio Gymnastico öfwerlagt, och sedan förslagen uti Venerando Consist. insändt, Så hafwe wi fuller tilförne både in genere och Specie sådant wid handen gifwit, skolande ock hädan effter thet ingalunda försuma. Men at kuna föreslå huru mycket medel skola behöfwes wil icke så lätteligen låta sig wid alla reparationer göra, emedan åtskilliga materialier måste upköpas, och sedan åtskilliga embetsmän brukas, hwilkas värde och aflöningar man förut intet kan uträkna; utan måste Rector Gymnasii i anledning af sin aflagda ed therföre wid afträdet från Rectoratet redo och räkenskap göra

Hwad the bofälligheter, som ännu wid Gymnasium här befinnas, wedkommer, så är ibland the samma

1:o Gymnasii qwisten som har aldeles warit förderfwad och nedfallen; hwilkens reparation, såsom then för Eder Faderl. Högwördighets och Venerandi Consistorii brefs ankomst war påbegynt, så har man then samma måst fortsätta, warandes ock tilförne ther om uti Venerando Consistorio anmält.

2:o Äro alla fönsterna uti sielfwa Gymnasii rumet så bofälliga at man liten nytta hafwer af then uprättade kakelugnen, men af owäder stor olägenhet så fram the icke förnyade warda, hwartil wid pass 40 plåtar torde behöfwes.

3 Är hela Planckett framför Gymnasiegården så förfallet och förrotnat at man sielfwa gården för ohägn och annan oläglighet som nappligest kan befria.

4:o är Gymnasiegården så nedsänkt och ojämn at han nödwändigt både upfyllas och jämnas bör.

5o Böre ock trån effter Kongl. förordn. theruppå planteras

6:o är Gymnasii och Scholæ uhret så gamalt och förnött at man theraf ganska liten rettelse hafwer wid Lectionernes omskiftelser; behöfwes altså et nytt som ungefär bör kuna köpas för 150 pl.

7 Betarfwar och sielfwe tornet reparation med omstrykande af sadana färger, som thet från röta hädan effter vidare förwara kunna, emedan then förra målningen är mäst af regn och slag afrifwen och bortnött.

8 Är ock nödigt för warman och anseendet at Gymnasii wäggarna innantil blifwa med spilor i myskiesåten beslagne, och så hela Gymnasii rumet hwitlimadt

9 Behöfwes en ny trappa up til Musique salen och Bibliothequet, samt förändring på gålfwet så öfwer Gymnasii förstugan, som i Musique salen och Bibliothequet med ännu mera, som ej så noga kan anföras

Häraf behagar Eder faderliga Högwördighet och Venerand. Consistorium Höggunstigast antaga, at ansenlige reparations medel ännu behöfwes förän Gymnasium kan uti någorlunda wälstånd komma; anhol-

lande wi ock härjämte ödmiukeligen at med thet första nogon tilökning bekomma, emedan thet som ännu uti Cassan wara kan, knapt förslår til qwistens fulbordande, [än mindre til inköp af materialier] . . .

2. Domkapitlets svar »med näbbar och klor».

Ährewördige och Höglärde Herr Magister, Probst och Kyrkoherde.

Consistorium har ytterligare genomsedt the ingifna Räkningar angående reparation på Gymnasiihuset, och funnit sig föränlåtut at theröfwer göra föliande påminnelser:

1:o Är thet nästan ohördt at en kakelung kommer at kosta öfwer 300 D:r K:mt ,ty åstundas på bemelte kakelung en utförligare beskrifning at theraf närmare må kunna skönias, hwarutinnan thema ansenlige bekostnaden månde sig besticka.

2 Kan Consistorium intet finna nödvändigheten til Gymnasiihusets reparerande. och än mindre til et nyt uhrs anskaffande, emedan Gymnasii Staten synes wäl kunna af stadsuhret sig betiena.

3 At af thessa reparations medel göra nogon Stat för Kläckställaren til thes aflöning, samt theraf utdela Stipendier som nu skiedt, är en sak, som Consistorium ej heller understår sig at bifalla.

4 Så måste ock the 12 D:r K:mt för hwilka wed til Gymnasium blifwit upköpt, bland reparationsmedlen åter uptagas och til sina rätta usus användas.

5 Then upförde provision a 74 D:r K:mt synes äfwenledes böra återställas, emedan Rector Gymnasii wäl åtager sig reparations beswäret, utan at nogot therföre præterendera, hälst en Lector icke så ofta kommer then sysslan at företräda.

6 Är rådeligast at Svecia antiqua och nova föryttras och i thes ställe nödigare böcker til Bibliothequet anskaffas när för bemelte bok the utlagde penningar återbekommas kunna.

7 Åstundar Consistorium weta, huru the medel, som af Hiälsta och Bred inflyta disponeras, och om therföre til LandzContoitet ännu åhrlig räkning ingifwes.

Thetta behagade Eder Ährewördighet med Collegio Gymnastico til wälment och behörig effterrättelse communicera, samt thes wärkstälighet Consistorio framdeles wid handen gifwa. Thesutom wille Eder Ährewördighet låta Collegium Gymnasticum förstå, at the reparations medel, som åhrligen utaf stiftet insamlas, böra icke allenast til Gymnasii utan ock til Scholarnas widmachthållande användas. Förblifwa Eder Ährewördighets Vppå DomCapitlets wägnar Tienstberedwilligaste

Daniel Diurberg Er. M. Melander, Petrus Schyllberg

Upsala d. 24 Novemb. 1729.

3. Svar från stiftets förnämsta plantskola näst universitetet.

I följande af Eder Faderliga Högwördighets och Venerandi Consistorii Höggunstiga skrifwelse af d. 24 Novemb. hwaruti medelst otta puncter påminnes om the reparationer, som härtils wid Kongl. Gymnasium här i Gefle gjordes äro, och räkning therföre uti Venerando Consistorio insänd är, länders thetta till ödmuikt swar.

1) Hwaruti then stora omkostnaden på kakelugnen sig besticka månne, hafwer Lectoren H. Mag. Nils Wettersten, under hwilkens Rectorat then blef upsat, effter Collegii Gymnastici anmodan sig åtagit, at medelst utförlig beskrifning demonstrera; hwaraf Eder Faderliga Högwördighet och Venerandum Consistorium förmodeligen lära finna, at en kakelugn uti et så stort rum, som Gymnasii Auditorium, ej med ringare omkostnad kunnat uprättas.

2) Nödvändigheten af Gymnasii och Scholæ-uhrets reparation et förnyande förhoppas Collegium Gymnasticum at Eder Faderliga Högwördighet och Venerandum Consistorium, så mycket snarare lära finna, som här med i ödmuikhet gifwes tillkänna at stadz uhret, som sitter uti Rådstugu tornet mit i staden ganska sällan rät afdelar timarna, och thes utan intet offta höres til Gymnasium besynnerligen under läsande, så wäl af docentibus, som discentibus. Hwarföre, effter Kongl. Maj:ts förordningar befalla, at hwar Lector skal på wissa timar läsa och eliest intet uhr är wid Kyrkan, så är thet oumgängeligt både för Præceptorernas och disciplarnas rättelse at uhr måste wid Gymnasium wara. Förhoppandes therföre at Eder Faderliga Högwördighet och Venerand. Consistorium åtminstone effterlåter så mycket medel at thet gamla effter handen kan repareras, så länge möjligit är.

3) a) Angående Kläckställarens aflöning, så förmodar ock Collegium Gymnasticum ödmuikeligen, at han med samma rät nu för tiden kan niuta sin lön af Collect medlen, som til reparation och andra nödvändigheter anslagen är, såsom han jämwäl tilförne af reparationsmedlen, som influtit af Bred och Hiälsta, then sama bekommit; och ännu af slika Scholæreparaturers penningar sin andehll af Rectore Scholæ åhrligen undfår. b) Samaledes förhoppas ock Collegium Gymnasticum at stipendier äfwenwäl kunna af thessa reparations[medel] nu utdelas, såsom the tilförne både effter Kongl. och Venerandi Consistorii flere bref af reparations medlen, som fallit af Bred och Hiälstas kyrkoherbergen äro dispenserade; Hälst som här wid Gymnasium är allenast 60 d:r åhrl. Stipendium Grubbianum, hwilket intet vidare förslår, än at the Gymnaster, som uti 3 el:r 4 år sutit i Gymnasio wid afresan til Academien kuna bekomma 6 d:r K:mt; och emedan thetta är så ringa at man thet

intet kunat förminska, men de dimitterade i förledit åhr woro flera än 10, så har man i afseende uppå thet som för skedt är, samt disciplarnas fattiga tilstånd tå allenast tagit af reparations medlen 18 d:r K:mt, på thet hwarthera skulle 6 d:r K:mt bekomma.

4) The 12 d:r K:mt för hwilka wed til Gymnasium köpt är skal Collegium Gymnasticum tilhålla disciplarna at proportionaliter betala, emedan the förnämligast nyttan theraf åtniutit, oansedt en god del är härifrån afsände til Academien som ther uti borde participera.

5) Hwad provision a 74 d:r K:mt widkommer, så har jämwäl Lectoren H. Mag. Nils Wettersten, som the samma allena angår lofwat, at medelst enskilt skrifwelse theröfwer sig uti Venerando Consistorio förklara; förmodar i medler[ti] Collegium Gymnasticum ödmuikeligen, at Eder Faderliga Högwördighet och Venerandum Consistorium Höggunstigast lära finna, thet ware billigt, at Rector Gymnasii åtminstone, såsom tilförne wid LandzContorets räkningar, 24 d:r K:mt åtniuter; hälst som thet samma wäl upgår uti skrif-requisiter, samt andra publique Correspondencer och påstpeningar, hwilket dock aldrig nogon stat af sina egna medel utlägger. Warandes ock betänckeligt, at Rector Gymnasii, som nästan mer, åtminstone obehagligare upwachtning måste göra wid reparations wäsende, än sina egenteliga sysslor, hälst han hwarest så många bofälligheter äro, nogon wedergälning therföre, såsom andre dhylike Stater, skal haf:a.

6) Ehuruwäl Collegium Gymnasticum förmodat at Eder Faderliga Högwördighet och Venerandum Consistorium skulle höggunstigast tilstädia, at Svecia antiqua och nova skulle såsom en prydnad för Bibliotheket få behållas, emedan han allaredan köpt är: dock likwäl skal man effter befallning sökia then samma at foryttra, hwartil redan godt förslag wid handen är.

7) Hwad disposition wid Bred och Hiälsta anbelangar, så är ther med sålunda, som tilforne lærer wara bekant, beskaffat: At thessa soknars kyrkioherbergen warit medelst Kongl. bref först från början jämte the andre, anslagne til fem Lectorers aflöningar: Sedan tå effter Kongl. befallning, Lectorernas antal forminskades at the allenast 4 blefwo, äro thesse kyrkioherbergen både effter Kongl. och Venerandi Consistorii anordning til reparations och Stipendiemedel anslagne, neml. ifrån åhr 1673 til åhr 1722, under hwilken tid räkning för thesse kyrkioherbergen i LandzContoret giord och inlemnad är. Men sedan åhr 1722, tå effter Kongl. resolution åter then femte Lectoren tilkom, äro thesse kyrkioherbergen igen anslagne til fem Lectorers aflöningar jämte the andre, så at nu therföre ingen räkningskap vidare uti LandzContoret giöres.

8) Thet Eder Faderl. Högwördighet och Venerandum Consistorium til slut låter förstå, at the medel som åhrl. af stiftet samlas, böra icke

allenast till Gymnasii utan ock Scholarnas underhåld användas; Så är thetta så wida en otwifwelachtig sak, som nogre scholor i stiftet skulle wara, som ingen reparationsmedel hafwer. Men som Kongl. Maj:ts nyare scholæordning Cap. 4 §. 6. förmåler och tydeligen gifwer wid handen, at these Collecter äro förordnade til the Gymnasiers och scholors underhållande och andra nödwändigheter, theräst ännu intet wist är anslagit; Och Gymnasium Gevaliense har aldeles intet anslag, hwarcken til Gymnasii husets wid macht hållande el:r andra nödwändigheter (hwarunder billigt kan begripas stipendier) och ther emot näppligen nogon Schola i hela stiftet finnes, som icke jämte reparationsmedel hafwer the andra nodwändigheter såsom diekne penningar och soknegångar: Så lemnas i ödmiukhet Eder Faderl. Högwördighet och Venerandum Consistorium at bepröfwa, om icke förnämligast Collectmedlen böra tildelas Gymnasio Gevaliense; icke allenast til reparation, utan jämwäl til stipendier, besynnerligen at thet från åhr 1722 inga inflytande medel, såsom the andre scholor i stiftet hafft hafwer. Och skulle theas inkomster från bemelte åhr sammanläggias, skulle the hwar för sig förmodeligen göra så ansenlig summa, som på Gymnasii huset använd är: ther likwäl Gymnasii huset, med tornet, Bibliothequet, Musique salen och gården fordrar fast större reparation, än nogon Trivial Schola behöfwer. Och i fal at nogot hädaneffter skulle delas til Scholarna, af Collect medlen, så bör i anledning af Kongl. förordning Gymnasium först bekomma en proportion, som bestiger sig emot theas åhrl. beholdna reparations och stipendie-medel samt sedermera af resten proportionaliter emot Gymnasii och Scholarnes storlek, angelägenhet och nödwändighet.

J afseende uppå alt thetta underlåte wi samtelige eij at yttermera i ödmiukhet anhålla; thet täcktes Eder Faderlige Högwördighet och Venerandum Consistorium höggunstigast behierta, at Gefle Gymnasium likwäl näst Kongl. Academien är thet förnämsta Seminarium i hela stiftet och har dock the slättaste wilkor; Samt at Gymnasii bofälliga tilstånd har gifwit Magistraten anledning at sökia Jnspection öfr:r Gymnasium, hwilket förmodeligen lärer förfalla och til intet blifwa, om wi under Eder Faderliga Högwördighets och Venerandi Consistorii Höggunstiga omwordnad och omsorg få fortfara uti the nödwändige och oumgänglige reparationer; Och altså med thet första anordna til Gymnasium först tilräkelig reparations-medel, at både thet som reparerat är kan betalas, och thet som återstår företagas; Samt sedan göra then önskelige anstalt at Gefle Gymnasister äfwen kunna bekomma nogon hielp och understöd af stipendier, såsom wid andra Gymnasier och Scholor. Ty thet synes wäl wärdt wara at efftersina, thet en Scholegosse här i Gefle (och kanskie mer annorstädes) åhrl. niuter præter-

propter 6 d K:mt stipendium när han kommit nogot up uti Scholan, och therjämte soknegångar, Men theremot så bekomma knapt våra Gymnasister 6 d K:mt på 3 el:r 4 åhr, hwilka dock proportionaliter borde hafwa större formån: och äntå thetta litzla intet af konungen, såsom the andre, utan af privat-donation nemligen Stipendio Grubbeano.

Afwachta häruppå samtelige wi Eder faderliga Högwördighets och Venerandi Consistorii höggunstiga utslag, och med wördnad förblifwe Eder Faderliga Högwördighets och Venerandi Consistorii Ödmiukaste Tienare

Anders Westerman.

Gefle d. 4 Decemb 1729.

E Alrot

h t Rect. Gymn.

E Stenfelt. M. Thelaus. Nils Wettersten B. Brunnelius

4. Lärarna: Mera reparationsmedel nödvändiga 1730.

Högwördige H:r Doctor och Professor vice-Præses.

Högwördige H:r:r Doctorer och Professorer, Assessorer

Höggunstige befordrare

Såsom Venerandum Consistorium af hosgående Gymnasii reparationsräkning pr Anno 1729, som uti Collegio Gymnastico är genomsed och befunnen hafwa sin riktighet, höggunstigast kan inhämta at eij allenast the undfågne reparationsmedel äro afgångne, utan jämwäl 88 d 29 ./.. K:mt prænume[re]rat för hwilket tå warande Rector Gymnasii Mag. Erich Alrot ännu hos åtskilliga står skyldig; Altså är Collegii Gymnastici ödmiukaste begiäran, Thet täcktes Venerandum Consistorium höggunstigast meddela Gymnasio nogon vidare reparations medel med thet första, på thet både prænumeration må kunna betalas, såsom ock andre nödwändiga reparationer företagas. J synnerhet är nya fönsters förfärdigande uti Gymnasii rumet oumgängeligt, emedan de gamla äro mycket bofälliga; Warande Collegii Gymnastici wälmenta förslag, at ther man kunde bekomma nya fönster för sielfwa Gymnasii rumet, så kunde sedan de gamla lemnas til Scholan at insättias uti then öfra wåningen, hwaräst inga fönster äro, utan stå antingen luffterna öppna el:r igentäpte med gamla söndriga luckor, hwilket så wäl skadar sielfwa bygnaden, som wanskapar hela Gymnasii och Scholæ huset, som nu begynner at bekomma nogorlunda anseende. Och oansedt thetta reparations wärket förorsakar Rectoribus Gymnasii nog beswär och upwachtning, så äro

dock alle redebogne at effter förmågo och lägenhet thet samma fortdrifwa til thes Gymnasium kan komma til nogorlunda wälstånd; Hwarföre Collegium Gymnasticum lefwer uti then ödmiukaste tilförsicht at Venerandum Consistorium höggunstigast täckes understödia wärket med tilräkliga medel.

Förwäntande häruppå Venerandi Consistorii höggunstiga utslag Hwar emot städse med al wörndnad framhärda Venerandi Consistorii Ödmiuke T:re

Gefle 9 Nov 1730.

Anders Westerman

E Stenfelt M. Thelaus N. Wettersten. B. Brunnelius E Alrot.
h t Rector

5. *Gymnasiets odugliga fönster böra användas över skolan.*

Ärewördige och Höglärde H:r Magister, Probst och Kyrkjoherde, Så och Ärewördige och Höglärde

H:rr Magistri, Rector Gymnasii och Samtel. Lectores.

Consistorium har förehafft den ingifne reparations-räkningen pro anno 1729, och jemwäl funnit den samma hafwa sin riktighet, såsom och deraf inhämtat, at ei allenast de undfångne reparations-medel äro upgångne utan och 88 D:r 29 ./.. Kopp:mt prænnumererade; hwarföre monde Collegium Gymnasticum begära, det ville Consistorium meddela Gymnasio ännu mera reparations-medel med det första, på det både prænumerationen må kunna betalas, såsom och andra nödiga reparationer företagas. I synnerhet finner Collegium Gymnasticum nya fönsters förfärdigande uti sielfwa Gymnasii rummet wara oumgängeligit; emedan de gamla äro mycket bofällige: warande Collegii Gymnastici förslag, at der man kan bekomma nya fönster i Gymnasii-rummet, så kunde sedan de gamla fönstren lemnas til Scholan, at insättjas uti den öfriga wåningen, hwarest inga fönster äro, utan stå antingen lufterna öppna, el: r igentäpta med gamla söndriga luckor.

Consistorium har tagit detta förslag uti behörigt öfwerwägande, och funnit jemwäl godt, at dertil lemna sit bifall, til hwilken ända Collegium Gymnasticum hafwer af de insamlade collect-medlen, hos Notarien, emot behörigt quittance, än vidare at undfå 300 D:r Kopp:mt. Förblif:r

Eders Ärewördighets och Collegii Gymnastici tienstwilligste

Daniel Diurberg. Olof Celsius E. M. Melander. Pet. Schyllberg

Upsala d. 7 Decemb. 1730.

Ericus Klint.

6. *Önskemål om reparation och nyanskaffning 1732. Biblioteksmedel måste anlitas därför.*

Högwördigste Fader H:r Doctor och ArchieBiskop Vener. Consistorii Præses

Högwördige H:rr Doctores och Professores Venerandi Consistorii Adsessores

Hos Eders Faderliga Högwördighet och Venerandum Consistorium orsakas Collegium Gymnasticum härmedelst inkomma, och i ödmiukhet föredraga de brister, som, effter för giord reparation, ännu wid Kongl. Gymnasii huset [förefinnas], och nödwändig förbättring behöfwa. näml.

1:o bör qwisten för Gymnasiihuset bekas, om den icke skal taga skada.

2:o Fordrar taket öfwer hela huset åter igen ny tiärning, såsom den förra til största delen för hetan och regnet är förswunnen.

3:o betarfwas nya fönster i Auditorio in åt gården, såsom på de andra sidorna; då man kunde insätia de gamla i salen öf:r Scholan, derest en del luft er ännu aldeles öppna stå, huset til skada.

4:o behöfwer Auditorium innan til hwitlimas, at man något bättre lius ega må, den mörka tiden igenom

5:o äro 5 st. Liuskronor ganska nödwändiga för disciplarna; såsom de gamla aldeles obrukelige äro och disciplarna, icke utan fara för elden, betiäna sig af lysträn, som stundom itändas, när liusen niderbrinna.

6:o Wil den swära trappan til sångsalen och Bibliotheqvet ändras och lagas

7:o Tarfwar golfwet i förstugun för sångsalen, aldeles nytt och stadigt giöras, och äfwen i Sångsalen förbättras och iämnas.

8:o Skulle fönsterlufterna i Sångsalen med foder försees, hwilka alt härtills ofärdiga stått hafwa med ringa anseende, men mer skada för rumet.

9:o I Bibliotheqvet hade man nödiga gångjärn på några fönster, at någon gång böckren och rumet kunde wädras.

10:o Äro en del af de planterade trån på Gymnasiigården utgångne, och tyckes böra med nya ersätias.

11:o finnas inga instrumenta musica här wid Gymnasium, så som wid andra Gymnasier och Scholar: hwarföre man de fattiga Lärogiriga til tienst några åstundade, besynnerliga en Bass-viol, en Basson el: r Dulcian, par discant violer, en alt- och en tenor-viol, samt en Chor Fleuter; så framt man efter Venerandi Consistorii befallning, skall kunna ungdomen med flit i musiqven underwisa.

Om hwilka förnödenheter hos Venerandum Consistorium Collegium

Gymnasticum i ödmukhet tilförena skrifteligen af d. 30 Sept. item 4. Decemb:r 1729 til största delen påmint. Men såsom härtil inga tilräckliga medel ännu influtit, har Collegium nödgats taga af Bibliotheks medlen (:häldre än at de här skola fruktlösa ligga, så länge Venerandi Consistorii höggunstiga utlåtelse icke skiedt, hwilka böcker derföre skola uphandlas:) och förfärdiga liuskronorna som oundgängeligast warit, item uphandla bek til qwisten, och anskaffa trän til gården. Acktande, så snart några reparations medel hit öf:rkomma deraf restitueras, hwad af Bibliotheqvets Cassa til reparation är utlagt.

Anhåller fördenskuld i ödmukhet Collegium Gymnasticum, det täcktes Eders Faderliga Högwördighet och Venerandum Consistorium draga den Höggunstiga försorg, at Kongl. Gymnasium måtte til bemälte bristers anskaffande åtniuta de medel, som hans Kongl. Maj:t allernådigst til slika nödtorfter behogat i Collecter förordna

Eders Faderliga Högwördighets och Venerandi Consistorii Ödmukaste Tienare

Gefle d. 12 Octobr: 1732.

Anders Westerman

N. Wettersten. Magn. Thelaus. B. Brunnelius. E Alrot.

7. Lärarna upprepa begäran 3/9 1733.

Högwördigste Fader, Herr Doctor och Erchiebiskop, Ven. Consistorii Præses.

Högwördige

Herrar Doctorer och Professorer Venerandi Consistorii Adressorer.

Sedan de tilförene af Högwördigste fadren Herr ErchieBiskopen och Ven. Consistorio hit til Gefle Gymnasium anordnade medel til åtskilliga nödiga reparationer blifwit använde och nu aldeles opgångit, fordrar nödwändigheten at hos Högwördige Fadren och Venerandum Consistorium vidare inkomma med ödmuk berättelse, om hwad som nu mera til Gymnasii oundgängeliga wid macht hållande och tarfwor behöfwes, så är föliande:

1:mo At gatan omkring Gymnasium, så i anseende til des oduglighet, som der til at de näst intil boende hafwa låtit förändra och uphöja sina gator, måste nu straxt omläggas och uphöjas, så framt Gymnasii huset icke skal genom gatans nedrighet, af tilflytande watt taga skada. Wid hwilcket tilfälle ochså kommer at Sten lägges på Gymnasii gården, gången ifrån porten til Qwisten hwilcken sedan gården blef fyld och uphögd intet blifwit stenlagd. Effter giordt förslag och uträkning finnes här til, til det ringesta behöfwes 120 D:r K:mt.

2:do At Gymnasii Tornet, som ifrån ofwan til nedan begynner wisa stor bofällighet, behöfwer ansenlig reparation, med spånande tiärande, Snickare wärckets förbättrande utomkring, samt målning; så framt det icke skal taga röta, såsom ock sielfwa huset af drop snart taga en alt för stor skada. Hwartil göres förslag til 400 D:r K:mt.

3:tio At Gymnasii taket fordrar ock nu åter igen, särdeles för den nya spånen som uplades och första gången tiärades år 1728, at det nästkommande wår måste bekas å nyo; Hwartil förslag göres til 200 D:r K:mt.

4:to Behöfwes ännu til fönster, gålf uti Musique Salen och Bibliotheket, fönsterbeslag och mycket annat, som intet så noga kan Specificeras, något ansenliget. Fördenskull anhålles i ödmukhet, det täcktes Högwördigste Herr ErchieBiskopen och Venerandum Consistorium til ofwannämde nödwändigheter Höggunstigast anordna Ettusende D:r K:mt, på det til altsamman må wåra tilräckeliget, och man intet under sielfwa byggnaden i brist af penningar med skada uphöra måtte. För öfrigit förblif:r Eders Faderliga Högwördighets och Ven. Consistorii ödmukaste t:re

Gefle d. 3 Sept. 1733,

Andreas Westerman

Bernh. Brunnelius.

h:t. Rector

Magn. Thelaus.

Nicol. Wettersten.

Ericus Alrot.

Joh. Rudman.

8. 900 daler kpmnt och en skrapa ger Eforus 17/12 1733.

Ärewördige och Höglärde H:r Magister Probst och Kyrckoherde [A. Westerman].

Emedan Eder Ärewördighet, tillika med Lectoribus wid Gefle Gymnasium, gifwit wid handen, det skal til den wid Gymnasium warande oundgängelige reparationen erfordras en ansenlig Summa penningar, altså lemna Consistorium härmedelst sit bifall och samtycke dertil, at til förberörde reparationers fullbordande, Eder Ärewördighet må lemna utaf de detta året i Gefle, Walbo och Hille influtna Collectæ-medel, och om de icke skulle wåra tillräckelige, af nästkommande års i nysnemde församlingar inflytande medel, en Summa af Nijohundrade D:r K:mt, på det Gymnasium derigenom måtte kunna komma i behörigt stånd, förmodandes Consistorium, at desse medel blifwa til det, som är nödwändigt, med all försigtighet använde, emedan icke allenast detta Gymnasium utan och Scholarne i stiftet af de Nådigst bewiljade Collecterna måste hafwa sin behöriga del.

Eliest som det befinnes utaf den af Rectore Gymnasii H:r Mag:r Wet-

tersten, i förleden sommar här ingifne Räkningen för de anslagne Collecte-medlen, at Ur-ställaren, som skiöter och ställer Gymnasii Uret, årligen af dessa medel får niuta femtio daler k:mt, åstundar Consistorium, at af Eder Ärewördighet blifwa underrättadt, huruledes Ur-ställaren af desse Collecter, som allenast äro i Nåder bewiliade och anslagne til reparations medel, kunna til en sådan aflöning användas, och hwarutaf Ur-ställaren, förrän desse Collecter kommo at samlas, hade sin lön och wedergällning för sitt omak och beswär. Förblifwer Eder Ärewördighets Tienstskyldige

Johannes Steuchius

Upsala d. 17 Decemb. 1733.

Joh. Wiman

e) **Tegelräkning i stället för privatinformation. Konrektor i Uppsala begär ersättning för byggnadsbestyr där senast 1748.**

Ansökan belyser svårigheter och klagomål även i Gefle.

præ s d. 10. Maji, 1749.

Högwördige Fader, Herr Doctor och DomProst, och Venerandum Consistorium Ecclesiasticum.

At fullgöra min skyldighet, kan jag icke underlåta ödmjukaste tack-sägelse aflägga för det Högwördiga DomCapittlet Höggunstigast behagat entlediga mig ifrån omsorgen för den lilla återstående Scholæ byggnaden, jämte i lika ödmjukhet erindra hwad skada och beswär denna sysslan mig tillskyndat. Jag har tilföre kunnat förtjena några hundra daler om året, utom min lilla lön, för private disciplars information ifrån Fahlun, Stockholm, Leufsta Bruk och andra orter: men sedan jag effter Hög befallning för några år antog mig Scholæ byggnaden, har jag intet understått mig eller kunnat bortfästa några stunder til sådan privat information, emedan jag som oftast har måst vara stundom på kyrkogården, at emottaga och räkna tegel, bjelkar, bräder etc., stundom wid Jslandet, at emottaga och låta upföra sandsten, trappsten, hwit Kalck, taksten, lechter, jernplåtar, gipsspik med mera, och desutom alla dagar på Torget, at uphandla nödiga materialier, såsom murkalck, tegel, stockar, bräder, tiljor, näfwer etc., hwarföre min lilla lön i så dyra tider och misswäxt år intet warit tilräckelig at underhålla mitt stora hushåll. Hoppas altså, at Högwördige DomCapittlet i afseende så på mitt myckna beswär som tagna skada genom mistning af annan förtjenst, i synnerhet som jag wid alla tilfällen observerat Scholans bästa och accorderat nogaste priser, Höggunstigast täcktes tilerkänna mig något nöjachtigare arfwode, och derest någon balance skulle emot förmodan blifwa, med des betalande hålla mig förskott til des jag kommer at upbära tilräckeligare lön, emedan jag nu omöjeligen är i stånd at åstadkomma någon

återbetalning. Framhärdar med all djup wördnad Högwördige Fadrens, Herr Doctorens och DomProstens, och Venerandi Consistorii Ecclesiastici Ödmjukaste tjenare
Martin Hedenberg.

f) **Skolsalen uppdelas i kättar.**

1. *Inspector till domkapitlet 1744.*

Præ s t d. 4 Aprilis 1744.

Högwyrdige Herrar Doctores och Professores Theologiæ.
Venerandi Consistorii Assessores.

Hos det Högwyrdige DombCapittlet föranlåtes jag andraga angelägenheten därutaf at här i Gefle Stads Trivial Schole så wäl som i Andre Städens Trivial Scholar, såsom i Stockholm och annorstädes, sielf:a Scholrummet til sine indelte Classer kunde blif:a med Plankwerk afstängdt, at sålunda Classerna ifrån hwarannan Separerade, at de eij af hwarannan hindrade warde under sielfwa informationen. Man hade wäl hafdt orsak at för detta här til begära det Högwyrdiga DombCapittlets gunstiga tilstånd, men för de efventyrliga och widt utseende tidens Conjunctioner som warit hafve, har man nödgats hafwa anstånd där med. Nu såsom denna afstängsel lærer fordra någon, dock som jag hoppas drägelig omkostnad, är min ödmiuka anhållan hos Högwyrdiga DombCapittlet at man de åhrlige Scholæ och Gymnasii Collecter kunde få innehålla til des denna efter alt utseende mycket nödiga reparation blifwer fulländat och betalt. Tiden til denna byggnad kan bäst passas til instundande Sommarlof Jag har sielf wid mina besök jag giordt i Scholan förnummit hwad hinder Sker af det Sårlande som höres ifrån Class til Class. Afvachtar här uppå Högwyrdige DombCapittlets Höggunstiga utlåtelse sampt förblifuer Högwyrdige DombCapittlets Ödmiuke Tienare

Gefle d. 22 Martii 1744.

Simon Melander

2. *På tal vid visitation; uppskjutes. 1752.*

d. 31 [oct. 1752], då jag [rektor Er. Stenfelt] upwaktade H:r Erchiebiskopen uti Probstgården och aflade behörig tacksäjelse för dess höggunstiga befordran til Rectoratet efter Sal. Rector Smaræus, gjorde jag äfwen ödmiuk förfrågan om wärkställigheten af den för 3 åhr projecterade reparationen, och Classernas afplankning uti Scholan, hwarpå jag feck til swar, at thermed skulle hafwas anstånd tils widare, efter det wore på tapeten, at låta uplaga den öfriga wåningen för RäkneClassen och 1:ma, som dit skulle komma at flyttas.

3. Utgifter för inredningen 1753.

Debet.

Til Classernas afplankning upkiöpt 10 tolfter enkla breder à 9 d:r	90	
Dito halfbotn så til golfwet, som afplankningen 3 tolfter 4 breder à 24 d:r	80	
65 golfplankor, som för detta af Hr Pastoren Magist. Waldner blifwit uphandlade och kosta efter dess i Ven. Consistorio ingifne räkning af d. 24 Apr. 1750	204: 21	
Desse plankor har Sal. Rector Smaræus låtit uptälja och inlägga i Stad- sens material hus, och therföre betalt	17: 16	
800 lektspik a 9 m:r	18: —	
1000 twebred spik a 7 m:r	17: 16	50 drefflingar 3
Swarfwaren Myrtenberg för 120 swarfwade pinnar til afplankningen	24	
150 tredubbla tenlikor	1: 13	
Låtit tils vidare upsättia de gamla bänkarna i öfra Scholrumet, hwarföre arbetzlön bestigit til	7: 8	
Ther til upgått 150 lektspik	3: 12	
Mäster Ferling giordt 2:ne lås med gångjärn uti 3:die och 4:de Classen	9	
Byggmästar Fromling upkiöpt diverse materialier, som jämte arbetz- lönen efter des gifne räkning bestiger til 493	Summa 968: 22	
Gefle d. 6 Dec. 1753.		E: Stenfelt.

g) Elevfängelset ersättes med kryddgård. Men kanske ett annat kan behövas? 1764.

1. Utdrag af Protocollet, hållet på Gefle Rådhus d. 2 Aug. 1764.

Beslöt Magistraten att genom utdrag af Protocollet anmoda Herr Prosten Högärewördige och Höglärde Magister Eric Thegman, såsom warande Inspector Scholæ och Gymnasii, att benäget besörja, thet then wid Scholæhuset stående gamla, bofällige och wanprydelige så kallade Prubban, kunde med dess tillbehör blifwa aldeles borttagen, så wida then samma före thetta wid the årligen hållne Brandsyner för berörde ord-
saker skull blifwet utdömd, ehuru wederbörande om wärkställigheten theraf hittils ej draget försorg. Och som platsen sedermera är tjänligast till kryddgård, så bör then med ett wackert planck af wederbörande förses, på thet ej vidare wanprydnad ifrån thetta ställe förordsakas måtte. Är och dag, som förr skrifwet står

På befallning
Anders Westin.

2. Lektorskollegiet till domkapitlet senhösten 1764.

Högwördigste Herr Doctor och ArchieBiskop så ock Högwördige Herr Doctor och DomProst samt Högwördige Herrar Professorer.

1:o Sedan man nu så wida hunnet att Gymnasii och Scholæ huset utan till är förbättrat och i stånd satt, undantagande tornet, som nästa sommar kommer att målas, och wisartaflornas hjelpande; återstår den inwärtens förbättringen af nya bänkar och golf samt ganering kring foten af wäggarna, hwartill nu i winter de materialer, som utom de redan opköpta vidare tarfwas, komma att anskaffas.

2:o Kommer nytt planck wid stora gatan att sättas i stället för den gamla Prubban, som så wäl af Collegio Gymnastico som Politie Collegium i Staden är utdömd för thess osynl. och wanprydel. utseende så nära kyrkan och Gymnasium, och underställer Collegium Gymnasticum Högwördigste DomCapitlet, om icke en bod till Material hus, thet Gymnasium med olägenhet så länge saknat, på en sida af Gymnasii gården kan upsättas, som tillika i nödfall, och om så behöfwes skulle, kan tjena till Prubba. Kostnaden förmodar man blifwa så mycket drägeligare, som mycket wärke af den gamla Prubban därtill är dugelighet. Hwad som icke af de äskade 600 R:r k:mt åtgår till materialer för dessa behof, kommer att, så långt thet hinner, användas till arbetslöner. . . .

h) Reparationer verkställas efterhand 1763 o. f.

1. R till D om fönster och inredning 1763.

præs. d. 28 Jul. 1763.

Högwördigste H:r Doctor, Erkie Biskop och ProCancellor, samt Högwördige Herrar Theologiae Doctorer och Professorer .

Uti Trivial Scholan äro alla fönster så förfalne och bofällige, at de icke stå vidare at botas, lärandes wara lika gamla med sielfwa huset; äfwenledes är Stolen eller Cathedern så bofällig, at han af sig sielf må ramla omkull; i sådan beskaffenhet föranlåtes jag at ödmukeligast an-
hålla, det täktes Högwördigste H:r Erchie Biskopen och Max. Veneran-
dum Consistorium af wanlig ömhet för Scholwäret draga försorg om nya fensters och en ny Catheders förfärdigande, hwartil omkostnaden kan inhämtas af Glasmästarens och Snickarens förslager, som härjämte följa.

Desutan har ock en god del af Scholgolfwet tagit märkelig skada af swampen, at det oungiängeligen bör förses med nytt golfwärke på många ställen; men huru högt des reparation kan bestiga, är swårt at säija, förr än golfwet rifwes, och man får se, om och huru många tiljor äro i behåll, och kunna vidare brukas. Med diupaste wördnad förblifwer

Högwördigste H:r Erchie Biskopens och Max. Venerandi Consistorii
aldrädmuikaste tienare

Gefle d. 7 Julii 1763.

E: Stenfelt

Cathedern i Scholan kommer at kosta ungefär 132 D:r Och hwardera
Fönsterluft med Bogar, utan och innanfoder 24 D:r k:mt

Gefle d. 6 Julii 1763

Martin Grönqvist

Förslag till nödiga fönster uti Scholan effter den förra form, så lemnas
effter denna tidens Prijs på glaset, hwarje luftt, bestående af Fyra
fönster, til Sextijo dahl:r Kopparmynt luftten Gefle d. 4 Julj 1763.

Olof Eek.

Fensterlufterna äro 8 til antalet.

Glasmästarens arbete kostar altså D. kpp:t 480.

Snickarens dertil 192.

Cathedern 132.

D. 804.

2. Skriftväxling mellan lektorerna och D 1769—1770.

... At bespara ved och njuta nödig värma har Collegium nu i höst
låtit omsätta kakelugnen i Gymnasio på nya sättet, hvartil, jämte väg-
garnas diktning med mossa, åtgådt litet öfver ethundrade D:r. Härtill
kommer at Gymnasii Portarne, som äro af järn-galler. blifvit ranke och
således böra hjälpas, hvartil förmodeligen behöfves 30. a 40 d:r. När
härtill lägges, jämte fönsterlagning 60 Dr. 31. :/, som föregående Rector
förskutit, måste Collegium Gymnasticum vördsammast åter begära 200
D:r hvaraf större delen redan är utbetald.

Dessutom, efter knutarne på Gymnasii Huset med det första oum-
gängeligen tarfva beklädning, har Collegium låtit StadsByggmästaren
upsätta medföljande Förslag på en sådan reparation. Men emedan västra
långsidan på Huset äfven är så medtagen, at hon på ett och annat ställe
måst blifva lappad och derjemte Husets varaktighet, värmen tyckes
kräfja, at hela beklädningen snart sker och på en gång har Collegium
låtit Byggmästaren göra förslaget både Styckevis och för det hela; va-
rande norra sidan således länge sedan försedd. Detta underställes
Maximi Venerandi Consistorii Höggunstiga pröfning och godtfin-
nande...

[Förestående skrivelse är daterad 23/10 1769, nästa 2/11 s. å.]

Välärevördige och Höglärde Herr Magister, Probst och Kyrkoherde,
samt Inspector Gymnasii så ock Ärevördige och Höglärde Herrar Ma-
gistri och Lectores.

Af Collegii Gymnasii Skrifwelse samt bilagde Räkning, har Consisto-

rium inhämtat at till redan skedde och ännu förevarande reparationer
på Gymnasii Huset, samt flera dess behof 200 Dr k:mt nu genast nödige
äro, hvilka fördenskull härinnelykte sändas till handa, hvarå behörigt
qvitto väntas med första.

Härjämte finner ock Consistorium en dryg och kostsam reparation,
medelst hela Gymnasii Husets beklädande med bräder, vilja blifva nöd-
vändig, hvilket Edär Välärevördighet och Collegium Gymnasticum till
Consistorii godtfinnande hemstält och fördenskull medsändt Byggmästa-
rens gifna förslag, som med Materialier och arbetslön utföres in alles till
2367 D 14 :/: kopparmynt; men dock torde blifva något lindrigare, om
de enkla bräderna köpas något under 12 D:r kopparmynt Tolften och
halfbotnar under 26 D:r ditto, hvartil de i Förslaget äro uptagne, jämte
det, at någon minskning på arbetslönerna torde kunna betingas. Och
som denne byggnad anses kan för nödvändig till Gymnasii Husets be-
stånd och varaktighet i framtiden, har Consistorium til dess företagande
velat sitt bifall lämna, hvartil, efter inkomna Reqquisitioner medel skola,
så snart de behöfvas, och efter hand, varda öfverstyrde...

Enligt Tit. benägna bifall af d. 2. Nov. sistledne år, til Gymnasii
Husets beklädning med bräder, sökte Collegium under förra vintern
förgäfves at skaffa nödiga Materialier; ty bräderne voro då både dyre
och mindre dugelige; emedan Allmogen, för det svåra föhret ej lätte-
ligen kunde utväga sig. Nu, som bemälte reparation, utan ansvar, ej
längre kan uppskjutas; ty tror Collegium Gymnasticum sig böra nyttja
det tillfälle, som visar sig at få köpa goda bräder, til skäligt pris, an-
tingen på en auction här, d. 14. nästkommande Dec., eller hos en köp-
man; emedan man har anledning och hopp at få de enkla åtminstone
till 10. D:r Tolften.

Efter uptedd reqvition af Byggmästaren, behöfvas 64. Tolfter sådana
bräder, utom vid pass 4. ditto dubbla, som lära kunna fås föga bättre
än till 30. D:r Tolften. Således nödgas Collegium vördsammast anhålla,
det 1000:de D:r kopparmynt måtte Höggunstigt, till dessa förnödenheter's
inköp öfverstyras, innan varan, närmare Vintern stiger; hälst förslag
äfven tarfvas till upköpande af 5000. spik, förutan omkostningar vid
brädornas upfordrande...

Gefle d. 1 Sept. 1770.

Välärevördige och Höglärde Herr Magister och Probst, så ock
Ärevördige och Höglärde Herrar Magistri och Lectores.

Uppå Collegii Gymnastici nyligen ankomna Skrifwelse, angående nöd-
vändigheten af Gymnasii-Husets vidare Reparation samt reqvirerade
medel dertill, en Summa Tusende D:r K:mt, öfverlämnas här innelykt

besagde Requisition, uti en Transport-Sedel, sub Num. 8203. af d. 8. Martii detta år, stor D:r k:mt 1000. Uppå hvilken Summa behörigt qvittance förväntas, samt Räkning framdeles. Förblifve

Välärvördige Herr Probstens samt Collegii Gymnastici Tjenstvillige
Magnus Beronius

L. Hydrén Christ. Clewberg J. J. Amnell. Er. Kinmark, D. Annerstedt
Upsala d. 12 Dec. 1770 Laur. Norin

3. Sju Rdr begära (och få) Insp. och Rektor 1783
till 176 utslagna rutor och en uppbränd kakelugn.

Till M: Venerandum Consistorium,

Hos Tit. får härmed ödmjukt tillkänna gifwa, hurusom en stor myckenhet fenster Rutor tid efter annan blifwit i Trivial Scholans Öfra Rum sönderslagne, hwilkas antal, emedan andre efter hand ej blifwit insatte, nu mera går till ej mindre än 176 stycken. Och ehuru väl man hade ärnat uppskjuta denna reparation, tills dess någon större på nedre rummet med Tit:i bifall får företagas, hwars Fensterluffer både äro för små, och hwars alla bågar äro så förrutnade samt blyen så skadade, at de knapt tola någon ytterligare reparation, utom det at sjelfwa rutorna äro af solbränna och luftens åvärkan så skämde, at knapt någon dag kan falla dem igenom; Dock som nödwändigheten fordrar, at, till förekommande af den skada, som väggar och golf, ju längre dess mer, taga af indrifwande snö och regn, utom det ohyggliga och wårdslösa utseende, som holen efter desse rutor göra emot en stor allmän gata; ett utseende, som ej annat kunnat än wäcka Stadens Jnwånares och serdeles Politiens upmärksamhet och åtal, måste man till en början ödmjukast föreslå reparationen på desse Öfra Rummets Fenster, såsom i öfrigt uti bättre stånd än de i nedra rummet, som Tit:i Bifall dertill ödmjukeligen anhålla. — Likaledes tarfwade wäl Kakelugnen, at hel och hollen ny göras; emedan både sjelfwa Kaklen äro så bräckta, och innan muren så förbränd, at ytterligare eldning ej bör wägas, åtminstone ingen värme kan länge behållas; Men som igenom dess rifwande, Kaklen skulle ännu mera skadas, så har man på skedd besiktning af och öfwerläggning med kakelugnsmakaren funnit för tjenligast, at till kaklens styrkande ej allenast å nyo brukslå dem innanföre, ock inuti kakelugnen upföra ett slags hwalf af tegel, som både håller en jämnare värme och gör säkerhet emot den stränga eldning, som till Rummets upwärmade fordras. — Till desse reparationer upgå: efter förslag af Glasmästaren, till ofwanberörde 176 st:n Rutor à 1¹/₂ ss Rd:r 5: 24:ss:r och af Kakelugnsmakaren till Kakelugnen: 100 st.; Murtegel 32: — 3 st. Järn à 5 ss 4 rst 16: — Dess arfwode 1: 16: — 2: 16: — Tillsammans RD:r 7: 40:ss:r

Och som denna summa är större, än at dertill af Scholans Dieknepenninge anslag nu är tillgång, föränlåtes wi ödmjukast anhålla, at T:us af wanligt nit och omsorg för denna Scholas wid mackt hållande, täckes dessa medel försträcka. Framhärde etc. Ti

Er. Tegman. Joh: Stenfelt.

4. 350 fönsterrutor och en kakelugn.
I och R om gamla missförhållanden 1787.

Præs. d 5 Sept. 1787

Högwälborne och Högwördigste Herr Doctor, ÄrkeBiskop, ProCancellor och Commendeur af Kongl. Maj:ts Nordstjerne Orden,
Så ock Högwördige Herrar Doctorer, DomProbst och Ledamot af Kongl. Maj:ts Nordstjerne Orden, samt Professorer!

Då wi ej utan mycken och tillika obehaglig nödwändighet finna oss föränlåtna, at hos Högwördigste DomCapitlet i all ödmjukhet anmäla sådana bristfälligheter wid Gefle Trivial Schola, som, oacktat hela Gymnasii och Scholæhusets längre bestånd är satt i fråga, dock tarfwa en provisionel hjelp, innan antingen någon hufwudsakligare reparation blifwer pröfwad möjlig å det hela, eller Ny Byggnad hinner wärkställas; Är det en glad tillfredsställelse, at wi hafwa at wända os till Högwördigste DomCapitlet, hwars öma wård om detta Scholæwærk gifwer os det bästa hopp, at Högwördigste DomCapitlet ej allenast inser nödwändigheten af, utan ock Höggunstigt anslår medel till denna interimis reparation af Gymnasii och Scholæ Casse fonden, och hwarom wi härmed i största ödmjukhet anholla.

1:o Är Kakelugnen, sådan den nu befinnes gammal och tunn, efter BrandCommissionens derå d. 8. December sistl. år hollen Syn och Magistratens derpå grundade Utslag, såsom wådelig, förbuden at eldas. Eldning i Schol-rummet är dock högst oundgängelig för i synnerhet den spädare Ungdomens skull, hwilke under sistl. winter, som dock war owanligt blid, slet mycket ondt af både köld och osund luft i rummet.

Till winnande af mera säkerhet för elden och jämnare varme, har man således föreslagit kakelugnens omsättande och förseende med rörgångar samt nich[e?] af tegel, hwartill kostnadsförslag blifwit af kakelugnsmakaren inhämtat, som för den gamla kakelugnens nedtagande, och upsättande ånyo, jämte någre Kakels tilläggande fordrar RD:r 4: 24 300 st. Murtegel dertill à 32 ss. D:r 2: — [S:a] 6: 24 —

2:o Kakelugnspipan af jernplåtar, som går ut genom väggen, är både af rost uppräten och hel och hollen fördärfwad, med många och stora hål öfwer allt, samt för kort, hwaraf den olägenhet händt, at, då wädet legat inpå väggen, röken indrifwit i Rummet, och, jämte den farhoga deraf åstadkommits, ofta hindrat läsningarne intill des röken om flere timar hunnet utgå.

En sådan måste således helt ny omgöras, samt till undwikande af sistnämde olägenheter och bättre drags winnande, förlängas så hög, at den räcker öfwer takfoten. Härtill upgå efter Plåtslagarens gifne förslag 18 st. jernplåtar à 9 ss. 4 rst 3: 24 — des arbetslön, jämte olja, färg och tillhörige jernkrokar 5: — —

3:o Uti Scholans Öfre Rum, som wäl till ingen ting nyttjas, äro en stor hop fensterrutor, särdeles å de 3 lufter, som äro intill Gymnasii-gården, sammanräknade 350 st. af tillfällige åkommor, dels aldeles utslagne dels mer och mindre fördärfwade. Desse, så wida inga luckor äro för denne öfra wåning, böra dock, i anseende till indrifwande Snö och Regn, hwaraf röta å golf, wasar och wäggar, till Scholæhusets än vidare för därff förordsakas. förses med nödig lagning; Och har Glas-mästaren efter med honom träffat accord, modererat priset för hwarje Ruta, med inberäknade de nya Bly, som der och hwar kunna tarfwas, till 1 ss. 4 rst., som på 350 rutor belöper till

9: 34. 8 rst.

Denna kostnad till en sammanlagd Summa af R.D. 24: 34. 8 rst Specie, är wäl ganska stor på ett Hus, som står i sitt fall; Men torde dock af Högwördigste DomCapitlet pröfwat nödwändig till så wäl Scholæ Husets provisionelle bestånd, som både Docentium och Discentium möjliga bärgning under tiden; Hwilket allt Högwördigste DomCapitlet wi i största ödmjukhet underställa och till tidig hjälp Recommendera bordt.

Framhärde med all wördnad Högwälborne och Högwördigste Herr Doctors, ÄrkeBiskopens, ProCancellorens och Commendeurens af Kongl. Maj:ts Nordstjerne Orden Samt Högwördigste DomCapitlets ödmjukaste tienare

Er. Tegman. Joh. Stenfelt.

5. *Lättantändligt skolhus en fara för staden. 1786, 1788.*

Skriftväxling mellan magistrat och gymnasiekollegium.

Högwördige Herr Doctor, Probst och Inspector Gymnasii så ock Ädle och Höglärde Herr Rector Gymnasii

samt Välborne, Ädle och Höglärde Herrar Lectorer!

Sedan Magistraten af den farliga tillställning, som genom eldning uti Gymnasii och Scholæhusen, om morgonen den 6 i denna Månad upkommit, och satte hela Staden snart i allmän bestörtning, så mycket mera som den med täta eldsvådor warit hemsökt, funnit sig föranlåten förordna vederbörlig syn på stället om anledningen och ordsaken härtill, har Magistraten af samma Syne förrättning, hwilken den 7. dennes uti Herr Rector Gymnasii och ProRector Scholæ Herr Johan Stenfelts, så wäl som Stadsfiscalens med tilkallade Handtwärkares öfvervaro för sig gådt, ej mindre af Syne männens än Stadsfiscalens Embets Memorial, funnit anledning förbiuda all eldning uti detta mer än hundrade åra gamla af trä upbygde Lärohus, så mycket mer som inga eldstäder ifrån början deruti inrättade med skorstenar, utan i senare tider genom Jernpipor, uthuggne och i sielwa väggen insatte, tilkommit; Hwaraf förundranswärdt är, at det ej länge sedan antände snart tunder liknande

wäggar, hälst de utgående Jernpipor äro så förlorade, at flere hål, store som handen, derpå finnas: Kakelugnarne dessutom stå utan all mur eller intill, så nära wäggen, at den af eldgnistor kan antändas.

Härvid har Magistraten, så mycket mindre kunnat låta bero, som eij allenast af denna syn utan ock af förr ägande kännedom funnits, det sielwa huset, såsom af forntiden på olämpeligit ställe anlagt, genom dropp ifrån tornet, hwilket är utruttit, eij mindre än af sine utrutne Fenster Karmar och Bågar, snart oaktadt all möjelig och kostsam reparation lutar til sin undergång, och med sit torn samt höga och lika wådeliga taklag, är at anse som en wåhlkase, så för den nära intil belägna StadsKyrkan, hela Församlingens dyrbaraste ägendom, som för samtelige wästra Stadens Innewånare, at förtiga det hela Gymnasii Bibliotheqve såsom i öfra wåningen förvaradt, wore utan räddning om eldswåda derstädes upkomme, utan har Magistraten deremot funnit sig föranlåten härmedelst på det wänligaste anmoda Herr Doctorn och Probstens samt Ädle och Högtärade Collegium Gymnasticum, at på hög vederbörlig ort, sådant qvam amplissime andraga; eij twiflandes, at ju Hans Kongl. Maj:ts, som med så utmärkt Kongl. nåd och ynnest omfattar alla för Riket så nyttiga outhärliga och lysande Inrättningar, icke lika nådigt utser fond, til et nytt, beqvämligare, prydeligare och på behageligare ställe anlagt Gymnasii och Scholæhus. hwartil Magistraten, medan ännu tomter efter skiedd Reglering, kunna wara at tilgå, wilja med utmärkt nöije bidraga; men som framdeles kunna saknas. Under förhoppning at Herr Doctorn och Probstens samt Ädle och Högtärade Collegium Gymnasticum deltager med ömhet och drift i et så Allmänhetens wäl nära rörande ämne, förblifwer Magistraten med estime,

Högwördige Herr Doctors och Probstens samt Ädle och Högtärade Collegii Gymnastici Hörsamste tjenare
Carl Dahl
Sam Valley Peter Waxbom Nils Amberg, Nils Jac: Sehlberg
Gefle Rådhus d: 11. December 1786.
H. Schöning.

Ödmjukt Memorial.

Præs. d. 13 dec. 88

Af medföljande Lofliga Magistratens i Gefle skrifwelse tackes Högwördiga DomCapitlet inhemta, huru wårt Gymnasii och Scholehus af dem och Staden nu anses. Anledningen dertill har waret, at eldningen den morgonen, som åberopas, skedde något bittidare, än wanligt, och at den tunga luften gjorde röken så tjock och mörk, at de förbigående först, och sedan Tornwäktaren, wid deras påminnelse, trodde elden i huset wara i utbrott, och derföre började at klämta. Hela Staden kom härigenom i rörelse, all vidare eldning förböds, och en noga besigtning anställdes dagen derpå. Den bristfällighet, som åldren på detta gamla Läro huset förorsakat, kan icke nekas, äfwensom dess läge, så wäl för

dess egen fara, som Kyrkans, icke är det bästa; hwarföre wi, så wäl som Magistraten, skulle önska, at någon förhoppning wore, at få et annat af mera anseende och beqwämlighet. Imelertid, så länge det icke sker eller kan ske, lära wi betjena oss af vår urgamla Boning, ehuruwäl en allmänne reparation då torde bli nödig, än man hittills påtänkt, i anseende till eldstäderna och den myckna röta, som tornet och utrutna fensterbogarna förorsakat: hwilket wi hos Högwördiga DomCapitlet bordt förut ödmjukast anmäla, och dess höggunstiga utlåtande häröfwer afwakta. Skulle någon Nybyggnad påtänkas, som wäl förr eller senare måste ske, då inga reparationer vidare wilja förslå, wore önskeligt, at Högwördiga DomCapitlet sådant hos Hans Kongl. M:t i underdånighet täcktes andraga, medan tjenliga tomter i den afbrunna delen af staden äro at tilgå, så wida et publikt hus af denna beskaffenhet twifwelsutan genom publika medel kommer at upföras, såsom ock i början, då Gymnasium här anlades, befinnes wara skedt. Gefle d. Dec. 1786.

Er Tegman L. Hallencreutz. Carl Bergsten nuwar. Rector.
Gabr. G. Tybelius Jean Melch. Schönstedt. Joh: Wikström

6. Sjuk kollegas (bifallna) begäran om bostadsskola. 1788.

Högwördigste Herr Doctor, Arke-Biskop, ProCancellor samt Commendeur af Kongl. Nordstjerne Orden Så ock Högwördige Herr Doctor, DomProbst och Ledamot af Kongl. Nordstjerne Orden samt Högwördige Herrar Doctorer och Th. Professorer!

Då under flere års oafbruten tjänstgöring jag lidit mycket till min hälsa genom wistande i härwarande schol-rum, som, oakadt en eller annan derå gord dock efter husets storlek och behof föga betydande reparation, likwäl är så bo- och bristfälligt, at deraf i synnerhet den, som äger swag kropsbyggnad, måste ådraga sig krämpor och siukdom, hwilket äfwen ej länge sedan till betydelig del orsakade Magist. Elfors's tidiga död, at förtiga flere Exempel; så wågar hos Högwördigste herr Doctorn, ArkeBiskopen, ProCancelleren och Commendeuren samt Högwördige DomCapitlet jag aldraidmiukast anhålla om höggunstigt tillstånd, at uti en ej långt ifrån Scholan belägen tjenlig och warm sal tils vidare få förrätta läsningarne med mina Disciplar, i synnerhet som denna 3:die Class äger uti Scholhuset det läge at den mäst är utsatt för nord- och östan wedren, hwaraf köld och swåra drag genom wäggarne förorsakas.

Härigenom wågade jag tro, at Disciplarne skulle winna mycket mer till sina framsteg, och i öfrigit så wida Classerne i scholan ej äro medelst wäggar från hwarandra afskilgde, hwaraf händer under läsningarne, at sorlet från den ena går obehindradt till den andra och stör attention

både hos Docentes och Discentes, så wunno de öfrige Classerne äfwen härigenom den förmån, at de till ej ringa del erhöello mer stillhet, tystnad och lugn, som är så nödigt för at fästa upmärksamhet hos Disciplarne. Under hopp af höggunstigt bifall framhärda med största wörndnad

Högwördigste Herr Doctorns, ArkeBiskopens, Pro-Cancelleren och Commendeuren af Kongl. Nordstjerne Orden, så ock Högwördige Herr Doctorns DomProbstens och Ledamotens af Kongl. Nordst. Orden, samt Högwördige Herrar Doctorernes och Theologie Professorernes Aldraidmiukaste tienare

Pehr Fromén

i—j) Skolbyggnaden — soldatsjukhus. Följder.

Rektors sorgliga interiörer. Förslag gillade av ÄB.

i) Klassläsning i privatrum. Vikariat. 1808.

Aldraidmiukaste Memorial.

Förledne Gårdags afton blef jag, tillika med Rector Gymnasii, åtföljde af Stadens Borgmästare, upkallad till Länets Höfdinge, Högwälborne Herr Grefwe Cronstedt, Som efter vår inställelse förklarade, at Han i anseende till det dagligen sig ökande antal sjuke af den här i Staden och nästgränsande Soknar förlagde militair, funnet Sig föranlåten till Sjukhus occupera äfwen Gymnasii- och Scholæhuset. De betänkligheter, som jag derwid förebragte i afseende på ScholæUngdomen, gillade wäl Högbemäldte Herre, men hade för det närwarande ingen annan utwäg; Likwäl yttrade Han: at i mon af de sjukas förminskande antal, Gymnasii- och Scholæ huset skulle blifwa det första, som skulle utrymmas, samt kostnaden blifwa ersatt. — — — Innan klockan 8 i går aftons war ock det, för Apologist klassen förledne År inredde öfre Skolrummet, till ändamålet utredt. I dag på för Middagen har Högbemäldte Herre Sjelf tagit rummen i besicktning, och före klockan 12. woro redan 25 från Landet inkomne sjuke der inlogerade; i morgon wäntas omkring 100:de.

Emedlertid, som det wore nog ömt, at hemförlofwa Ungdomen, som matsäckat sig hit för denna termin, och serskildte rum således böra sökas för Läsningsens fortsättande, men de fleste Lärare wid Trivial Skolan äro sjelfwe Hyresmän, således ej äga rum för sin klass i de Gårdar de bo, hwilka dessutom äro af starka inqvarteringar uptagne, har jag, så widt tiden i dag tillåtit, sökt at emot Hyra, den Kongl. Maj:t och Kronan består, förskaffa Rum, om ej i ett Hus, åtminstone i flere, dock i någorlunda concentrerad läge; Men har ännu wid Postens skyndande afgang, ej fådt mer än anledning på någre, med löfte om wissare till nästa Post, då mig torde Höggunstigt tillåtas få afgifwa närmare aldraidmiukaste berättelse, under lika ödmjuk anhållan om Högwördigste Herr Doctorns

och Ärke-Biskopens afwacktande Höga Utlåtande och Befallning. Under tiden äro Ungdomen föresatte wissa Repetitions stycken, och så fort jag erhåller säkerhet på rum, skall underwisningen efter bästa möjligheten fortsättas.

Gefle den 27:de Octobr. 1808.

Joh: Stenfelt.

Gefle Sch. Ink. d. 2 Nov. 1808.

Aldraödmjukaste Memorial.

Såsom fortsättning af mitt, förra Postdagen i största ödmjukhet insinuerade, Embets Memorial, får jag nu vidare lika ödmjukt inberätta, at större swårigheter möta i anskaffande af rum, passande till frequencen i hwarje klass, än jag förmodade; Dock har det omsider kommit så wida, at ett mera säkert löfte blifwit mig gifwit, at Föreläsningarne för alla klasser skola kunna få företagas om Onsdagen i denna wecka, och kan hända uti en och samma Gård.

Men det obehagliga skulle äfwen nu inträffa, at Collega uti Tredje klassen Magister Ol. J. Colldén med alfware och, som synes, för en längre tid insjuknat. Han har wäl en 8:ta dagar warit sjuklig, dock ej werre än at förhoppning war om hans förbättring, och har derunder ConRector Nibelius gjordt hans tjenst, till fullo på sine ledige dagar, på de öfrige har han nödgats dela sig emellan den Fjerde och denne Tredje, och detta kunde låta sig någorlunda göra för en så kort tid. Också tillfrisknade Mag. Colldén på en par dagar. Men då han åter plötsligen, och, som är at befara, för en oberäknad tid, insjuknat uti swår Gickt i hela kroppen, som håller honom sängliggande, företer sig den swårigheten, at här få någon skicklig till bestridande af des vices. Jag har i detta ärende talat wid den enda jag förmodade finna dertill ledig, SlottsPredikanten Molin; men som Han har blifwit i dessa dagar constituerad äfwen till SjukhusPrest, och har dessutom en Lifsfånge at bereda, hwilken han om högst 14. dagar har at i Helsingland utfölja, samt äfwen är af privatister hindrad, så, och ehuru willig han eljest förklarade sig till detta interims biträde, trodde han, det jag ock finner, sin tjenst blifwa för mycket afbruten och Scholen dermed mindre betjent. Wid så fatta omständigheter har jag nödgats wända mig till en här warande Studerande af Gestrike Nation, wid namn Lars Lifner, hwilken i flere år här öfwat privat underwisning, och hwars skicklighet till information och redig grundläggning i de till Trivial Scholans serskildte klasser hörande stycken jag förmonligen lärdt känna af de flere han beredt till intagning i Triv. Scholan, Och har han förklarat sig benägen, at wid detta tillfälle betjena, om Högwördigste Herr Doctorn och ÄrkeBiskopen skulle täckas honom med Höggunstigt Constitutorial till någon dess

upmuntran och förmon, för den återstående tiden af denna termin autorisera; Hwilket jag til Högwördigste Herr Doctorns och ÄrkeBiskopens Höga Bepröfwande och Godtfinnande får i all ödmjukhet underställa.

Till i dag på förmiddagen äro uti Gymnasii och Scholæhuset 113 sjuke inlagde.

Gefle den 31 Octobr. 1808.

Joh: Stenfelt

S. D [= 2/11 1808] Bifalles och expedieras

J. Lindblom

Gefle Schol. Ink. d. 9 Nov. 1808.

Aldraödmjukaste Memorial.

Det hopp jag hade om rum för alla Skol-klasser uti En Gård, hwarom jag aldraödmjukast förmäldte i memorialet d. 31 sistl. October, har ock felslagit.

Sedan det skridit in på förledne Onsdag, då, efter förr gifne försäkningar af Herr Borgmästaren Lodin, som tillägnat sig bestyret at anskaffa dessa rum och, å Kongl. Maj:ts och Kronans räkning, afsluta Hyres accordet derom, jag skulle få företaga Föreläsningarne, blef jag genom Honom, som nu hade besökt Herr Landshöfdingen, Högwälborne Grefwe Cronstedt i detta ärende, kallad, at till dagen derpå eller Thorsdagen d. 3. dennes inställa mig hos Högbemäldte Herr Grefwe, då mig till känna gafs, at äfwen denna Gård skulle till Sjukhus uptagas.

Wid det fråga upstod om andra rum och Hyran derfor, mötte mig det oförwäntade, at Herr Grefwen och Landshöfdingen wore lika så okunnig som jag, hwilken komme at bestå Hyreskostnaden, och om icke Gosarne kunde resa hem. Likwäl efter de erindringar jag derwid gjorde, serdeles mot det sednare, såsom hwilket jag förmodade Högwördigste Herr Doctorn och Ärke-Biskopen, efter de anledningar man förr gifwit till Föreläsningarnes fortsättande, ej torde tillåta, samt i afseende på Ungdomens wäntan, som stundeligen öfwerlopp mig härutinnan, wille Herr Grefwen och Landshöfdingen angående Hyreskostnaden förfråga sig hos Kongl. KrigsDepartementet, och afwackta dess yttrande. Jag trodde mig deremot böra erindra, at detta skulle för långt inpå den korta återstående Terminen utdraga tiden till de redan nog länge uppehållne Föreläsningarnes återtagande, och föreslog, om icke mig kunde tillåtas i förwäg anskaffa rum på hwilkens som hållst bekostnad; Då Herr Grefwen och Landshöfdingen täcktes yttra, at jag skrifteligen kunde upgifwa den Hyra hwar och en äskade för sine rum, för at Högbemäldte Departement underställas. Affärdad med detta i afseende på Hyreskostnaden obestämda besked, hade jag lyckligtvis förrut warit omtänkt, at, i händelse af felslagning om rum i den Gård man i flere dagar haft under negotiation, efterhöra Rum, och prenumererat på 3:ne, om hwilka jag nu genast gjorde mig förwissad, och företogos der Föreläsningarne genast

samma dag på eftermiddagen, samt anskaffade vidare de 2:ne återstående rummen, så at Fredagsmorgon alla klasser woro i activitet.

Ehuru således klasserne nu äro spridde, och tillsynen i följe deraf ej kan blifwa så jämn som annars, hoppas jag dock af Lärarenas nit i sin tjenst, och hwartill upmuntringar å min sida ej felat, at underwisningen ej serdeles skall förlora. De talrikare klasserne I:a och V:a ligga i En Gård, och hafwa rymliga rum för sine discentes; IV:a är i en gård nära derintill. De öfrige begge klasserne III:a och II:a ligga wäl någodt långt ifrån de förra, i de gårdar deras Lärare bo, men likwäl i granskap med hwarandra. Det rum, som är utsedt för V:a, tjenar tillika för Sängen och Prestordsförhöret, samt för de anledningar jag kan hafwa, at wid tillfällen möta ungdomen en corps. . .

Gefle den 7:de Novembr. 1808.

Joh: Stenfelt.

S. D. Exp.

Gillas och bifalles.

J. Lindblom.

j) Inflyttning i smittade och smutsiga skollokaler uppskjutes. Skrivelse till domkapitlet från en överansträngd skolrektor, som sedan efter ett år avled, trots det han intill 1808—1809 års krig varit fullt arbetsför.

Gefle Schole

Ink. d. 25 Jan. 1809.

p. 50.

Aldraödmjukaste Memorial.

Som, i anseende till så wäl bristande på stort Rum, som till Examens hållande med hela Scholæ-Ungdomen på ett ställe, erfordrades, och, då V. Inspector, Herr Doctor HallenCreutz ej eller skäligen kunde beswäras, at densamma företaga i de kring Staden förlagde klasser, hwilket fordrat lika så många dagar som klasserne äro; som ock deraf, at de fleste Landsgossar blefwo af farhoga för den i Staden gängse smittosamma sjukdom förtidigt af Föräldrarne hemtagne; ej någon sådan ordentelig Examen med Scholæ Ungdomen kunde wid sistledne Hösttermins slut anställas, som Kongl. Maj:ts Förnyade Nådiga Scholæ-Ordning uti IX. Cap. 2. §. synes åläggga; samt i följe deraf ej eller någon så beskaffad Catalog, som det hitsände Formularet anwisar, kunnat åstadkommas; Har jag trodt, det dock wara bättre insända någon, än ingen, för at ej aldeles brista i uplysning gifwande i det hela, hwartill jag i all ödmjukhet anhåller at nerlagde Catalog, ehuru ofullständig, denna gången måtte få tjena. Högwördigste Herr Doctorn och Ärke-Biskopen täcktes deraf intaga Scholæ-Ungdomens under sistförflutne Höstetermin mindre antal, ja det minsta, som i någons minne waret wid

denna Trivial Schola, troligen orsakadt af tidens dyr- och orolighet. Af de under förutgående WårTermin närwarande saknades nu, som sedan sistl. Wår-Examen d. 10. sistl. Junii utgådt, ej mindre än 73. Discentes, hwaraf endast då upptogos till Kongl. Gymnasium 12. De öfrige 61. utgörande ej mindre än tredjedelen af Wår-terminens numer hafwa utgådt till okända yrken. Hela ersättningen för desse utgångne äro 8 under Höstterminen inskrefne; lika så owanligt. De öfwer Framstegen tecknade Jntyg äro af klassernes Lärare sjelfwe upgifne.

Men; Tiden är ock nu snart inne, då Föreläsningarne åter böra taga sin början; Huru motbjudande och obehagligt är det dock icke at nödsakas för Högwördigste Herr Doctorn och ÄrkeBiskopen yppa de bekymmer, som möta wid öppandet af de Rum, som dertill egentligen äro bestämde. Det till Sjukhus förledne Höst-Termin intagne Scholhuset blef wäl 8. dagar före Juhl af derwarande sjuke utrymdt; men de efterlämnade osnyggheter af alla namn, smittande dunster och den i springor och hål oerhördt innästlade ohyra hafwa ej ännu fådt full anledning at lämna det.

Efter flere itererade erindringar och anmaningar till Wederbörande, Sjukhus Jntendenter, Directeurer, Commissarier, Förrådswacktare, med flere, hwilkas obeständiga befattning hittills warit orsak till owerksamheten, har det omsider nu kommit så wida, at en början till Rummens renande blef i går med rökning företagen af en dertill beordrad Wargeringskarl, hwarefter rummens skurning skall äga rum.

Föga lärer dock fullt förtroende kunna hysas till en verkställning, som är anförtrodd åt en okunnig karl, som är sig sjelf lämnad, utan tillsyn af någon de ofwan nämndes, än mindre af någon Läkares eller annan Kännares om rätta behandlingssättet och dess noggranna fullgörande; äfwen som till en nu i kölden anställande skurning; emedan wattnet, sedan det tillfrusit, otwifwelacktigt i sig behåller de smittande ångorna till utbrott wid en derefter skeende uptining, hållst rummen äro för stora at under den starka köld, som nu dagligen råder, kunna eldas till den wärmegrad, som till watten-particlarnes fullkomliga och snara intorrkande erfordras.

Det är af desse med flere betänkligheter man, kan hända förlätligt, befarar, at Scholrummen, hwilka i anseende till ett större antal sjuke och deras längre qwarliggande der än i Gymnasium, blifwit, mer än detta, för ohyrans och smittans inbitande utställde, kunna denna årstid till pålitlighet rengöras; och om icke Wårens mera renande och torr-kande luft borde afbidas. Sådan är åtminstone allmänna tankan. Nödigt torde ock blifwa, at äfwen klassernes i Nedra rummet afdelningskrank och derwid fästade Bänkar till serskildt rengörande fräntagas, samt wäggar och tak hållst rappas, åtminstone med Kalk- och Limwattn anstry-

kas, utom hwilket, efter hwad härwarande Sjukhus Medicus, Doctor Rislacki yttrat, ohyran ej skall kunna förtagas; och detta allt låter ej wäl göra sig förr än wid en blidare årstid. Flere af Stadens bättre Folk hafwa gifwit tillkänna sin frucktan härwid, at förtro sina Barn åt det nu så beskaffade Scholhuset; äfwen som från Landet någre dels personligen dels skrifteligen yttrat sin betänklighet, at denna Termin insända sine Söner, ej af misstroende till Scholhuset allena, utan ock af farhoga för den i Staden härjande Fältsjukan, som nu äfwen börjat angripa de bättre Husen.

Wid så fatta omständigheter, och efter at hafwa gjordt denna obehagliga framställning af de bekymmer, som förete sig wid Scholans öppnande, fölger af Scholæhusets, mera till störande af vårt afwundade lugn än oundwikligt behof, af någre, på Högwederbörligt ställe föreslagne, och derefter skedde occupation, önskade jag, till mildrande af det billiga missnöje Högwördigste Herr Doctorn och ÄrkeBiskopen af denna teckning fattar, och vår trygghet, kunna upgifwa något Förslag till deras afhjelpande. Det enda jag derwid hade at i största ödmjukhet föreslå, wore, om icke Föreläsningarne kunde på samma sätt, som förledne Hösttermin verkställas i private Hus, tills närmare inpå Wären, till exempel Påsken, då jag förmodar, at, om Skolrummen efter den rökning och rengöring, som nu göres, äfwen derefter utställas för Wårluftens fria ingång och wärkan, skall, wid en då skeende ytterligare rökning, golfwens skurning, samt wäggarnes och takens anstrykning, och detta, under olegdt folks då wågande tillsyn säkerhet för smittan winnas, och allt misstroende häfwas för rummens nu afskydda tillträde.

I den händelse Högwördigste Herr Doctorn och ÄrkeBiskopen skulle tackas finna detta aldroadmjukaste Förslag antagligt till befordrande af så wäl Lärares, och Ungdomens samt dessas Föräldrars tillfredsställelse, förmodar jag, at sådane och ännu beqwämligare, än förledne termin Legde, Rum skola, sedan Staden nu blifwit lindrad i inquarteringar, utan swårighet kunna erhållas. Men här möter frågan om Hyreskostnaden. Troligen lærer ej Höglöfl. KrigsDepartementet wilja bestå den, sedan det publike Huset blifwit återlämnadt. Hyran för de förledne termin nyttjade Rummen war för 6. weckor betingad och accorderad för 3 mindre rum à 3 RD:r, för 2 större à 5 RD:r Banco, tillsammans 19 RD:r B:co. För de 2:ne nära fulla Månader till Påsk will jag förmoda Hyreskostnaden ej skall öfwerstiga denna summa.

Härom, jämte öfwer ofwan aldroadmjukaste föreslagne, utbeder mig lika ödmjukt få afwackta Högwördigste Herr Doctorns och Ärke-Biskopens Höggunstiga Godtfinnande och Befallning.

Gefle den 23. Januarii 1809.

Joh: Stenfelt.

k) Jättebyggnad köpes till läroverkshus 1811.

Skrivelse från Inspector till Eforus.

Ink. frå H. H. Erkebisk. d. 6 Aug. Gefle skola

Gefle d. 18 Juli 1811.

Högwördigste Herr Doctor, ÄrkeBiskop, ProCanzler, Commendeur af Kongl. Majits Nordstjerne Orden, En af de Aderton i Svenska Akademien.

I största hast får jag äran berätta att köpet af Strömbäckska huset just nu på stunden är aftaldt mellan Unge Strömbäck, Landshöfdingen, Lector Nils Bergsten och mig. Strömbäck sade sig äga fullmakt af sin Mor, samt bref af sin Svåger Öfwerste Brändström, innehållande tillstånd att sälja för den förr uppgifna Summan, 8000 R:dr B:co. Bergsten är förmyndare för den ogifta Arfvingen. KöpeBrefvet kommer med första att uppsättas. Såsom vilkor förbehåller sig Strömbäck, att så snart köpet nu ordentligen slutes, så börja Säljarena att beräkna sig ränta på köpeSumman, hvaraf 4000 R:dr Riksgälds, som är tredjedelen, utbegäres contant vid Michelsmässan, eller, om det sig ej göra låter, vid årets slut. De öfriga två tredjedelarna få stå inne mot Inteckning i huset. — — I morgon kallar Landshöfdingen till sig Borgmästaren och Ordföranden för Borgerskapets Äldste, för att höra när de kunna skaffa de af Staden utfästade penningar, hvarom jag skall hafva äran lämna underrättelse nästa post. — — Sedan jag förra gången skref att Elfbrink bjudit 11,000 R:dr R GD:s, sade mig i dag Strömbäck att han ökat på 500 till; så att köpet, så vida det borde ske, just synes slutas i rättan tid. — — Gref Cronstedt har skrivit för omkring åtta dagar sedan till Landshöfdingen Rosenstein och begärt, att innan beslutet om köpet skulle tagas, någon man ifrån HofIntendents Ämbetet skulle besigtiga Huset. Nu, ehuru detta icke hann verkställas, anser jag det vara utaf ganska mycken vigt, att ändå någon sådan man blir hitsänd, om det ock skall ske på byggnads Cassans depense; för att undersöka hwad med Huset bör tillgöras. Gref Cronstedt har i 30 år varit ifrån Architecturen. Och då han i berörda bref yttrat föga förtroende till sina nuvarande ByggmästareInsigter, så kan han icke taga illa, om någon Architect par profession blir anlitad jämte honom. Med fullkomligaste vördnad har äran framhärda Högwördigste Herr Doctorns, ÄrkeBiskopens, ProCanzlerens och Commendeurens ödmjukaste tjenare

Joh: Lundström

1) Skolvaktmästares arbete och lön. Eldfara. 1826—1843.

SC 1826 16/9. Beslöts Att Skolrummens eldning och städning hädan-efter skulle bestridas af Skolans Vaktmästare, som derföre borde af Skole Kassen erhålla en lämplig lön, hvars belopp nu likväl icke kunde bestämmas.

SC 1827 26/9. § 3. Erinnrade undertecknad [= G. Vinberg, Rector] att, ehuru redan i Collegium Scholasticum den 16 Sept. förlidet år beslöts att Skolans Vaktmästare enligt SkolOrdningens föreskrift skulle erhålla en lämplig lön, dennes belopp ej ännu blifvit bestämdt, hvartill nu tillfälle vore. Collegium ansåg väl den interimis lön som han under löpande året af Rector uppburit med 20 RD B:co för någorlunda tillräcklig. Men då han nu yrkade ersättning för de föregående åren ifrån 1821, då han ej haft någon särskild lön af Skolan, och Skolans Kassa ej befanns i tillstånd att tillfredsställa en sådan ehuru billig pretension, beslöts att erbjuda honom såsom årlig lön, att räkna ifrån början af detta Skolår, Trettio Riksdaler Banco, med vilkor att han nedlägger sina ersättningsanspråk och med förbehåll af minskadt belopp ifall Skolans tillgångar så skulle aftaga, att hela denna lön ej kunde utgöras, om hvilket Vaktmästaren Lindrot skulle underrättas.

SC 1830 25/9. Emedan Skolans Vaktmästare af frugtan för skorstenseld hade blifvit förbjuden att till mats kokning nyttja sin kakelugn, och ingen spis funnes i huset; hade han fått löfte att erhålla någon hjälp af Gymnasii och skolcassorna till hyrande af del i någon spis utom hus. Gymnasii Rector hade redan beviljat en sådan och Skolans Collegium beviljade nu äfven ett lika stort bidrag neml. 3 RD 16 ss till samma ändamål; men blott för ett år. Följande år skall nytt beslut fattas.

GC 1843 9/6 § 3. Då de båda källarhvalfven till höger vid södra ingången under Gymnasii huset, hvilka hittills af Gymnasii Vaktmästare consensu tacito fått disponeras, nu blifvit reparerade och uthyrde, hvarigenom en förökad årlig inkomst af 33 R 16 S B:co tillkommit Gymnasii kassan; så hemställer Rector, huruvida icke billigt vore, att Vaktmästaren, som hittills genom inhysande af potatoes lärar dragit någon inkomst af dessa lägenheter, ehuru han till begagnande deraf icke haft någon laglig eller i lönevilkoren sig förbehållen rätt, dock borde erhålla någon skäligen ersättning för denna faktiska minskning i sina inkomster. Collegium beslöt, att Vaktmästarens lön utur Gymnasii kassan, som hittills utgjordt 20 RD B:co årligen, nu borde höjas till 32 RD B:co, att utgå med 8 RD B:co i quartalet ifrån och med d. 1 instundande Juli månad.

C III EKONOMISKA SPÖRSMÅL I SYNNERHET FÖR GYMNASIE-
INSTITUTIONEN OCH DESS LÄRARE.

a) Excerpt ur 1652 års lönestat. (Jfr avd. BIIIc2.)

Gymnasium [i Stockholm erhåller följande antal tunnor spannmål från] Biörklinge 106. Danmark 82. Wendela 211. Waxala 127. Breedh 54. Långtora 57. Hielstadh 59. Hussby SiuTolfft 10. Swijngarn 17. Arbrådth 97. Enånger 19. Rassbo 1. [Summa] T:r 840.

b) Kungabrev 9/2 1671: Ingen löneminskning får ske! Läroverkets lataste lektor får lov bli själaherde på landet.

CARL medh Gudz nåde, Sweriges, Giöthes och Wändes Konungh och Arfförste, Storförste till Finlandh, Hertig Uthi Skåne, Estland, Lijfland, Carelen, Brehmen, Vehrden, Stettin, Pommern, Cassuben och Wänden, Förste till Rhügen, Herre öfwer Ingermannelandh och Wissmar; Så och Pfaltzgrafwe widh Rein i Beyern, till Güllich, Clewe och Bergen Hertigh etc.

Wår ynnest och nådige benägenheet medh Gudh Alssmechtigh; Wij kunne Edher, Troo Man och Erckiebiskop, nådeligen icke förholla huruledes Wij, then relation, som Wåre till Westernorländske Gouvernementet för Ett åhr sedan förordnade H:rr Commissarier Oss i underdånigheet giordt hafwa, iblandh andre ärender hafwe erfarit om Gymnasij uprättande i Giäfle Stadh, att thet hade här till dagz wäl gådt för sigh, och att än gått hopp woro att thet medh tijden mehr och mehr, särdeles till discentium förökningh, som än syntes något feela, tilltaga skulle; alleenast hade Lectores på sin sijda något omrördt om sin lööns och underhåldz knappheet, att the icke mehr hijt in till än 30 t:r Spannmåhl hwarthera om Åhret undfått, att Lectori Theologiä inthet præbendegäldh tillordnat, och att them för så ringa icke möijeligt woro ther att Subsistera, och sigh medh hustru och Barn föda kunna. Och som Wij inthet kunne skatta thenne theras klagan för obilligh, men therhoss förmode att thet Underhåldh, som bem:te Lectoribus af Oss förordnat är, skall myckit högre än till 30 t:r åth hwar åhrigen stija. Wij och förthenskull hafwe resolverat att bem:te Underhåldh icke skall i någon måtto blifwa them undandraget, eller till någre andre usus förwändt, uthan att desse Lectores i detta Gymnasio måge hwadh them af Oss deputerat är, oförryckt åthniuta på lijka sätt som i andre Gymnasijs skeer och öfligit är; Altså länder till Edher Wår nådige wille och befallningh att J till föllie häraf wille giöra then förordningh

som till wärckställande af berörde Wår Resolution nød- och tienligh pröfwes så lagandes att bem:te Lectores ther fulleligen må åthniuta! Anlangande præbende gället, så emedan Mag: Iacobus Grubb kan för sin långlige tiensts skull hafwa thet wäl meriterat och Oss berättas att galdet Hille är för tiden vacant och leedigt: jämwäl så närbeläget att han thet bequemmligen skall kunna förestå, thy wele Wij i lijka måtto att J tillser thet han må blifwa thermedh accomoderat: efftersom Wij förmode att ther således Docentes wäl till sitt underhåld blifwa försörgde, skole och Discentes igenom deras flijt och ohuga dess bättre fahra, och således heele Gymnasium nåå sin upkomst och förkoffringh. J effterkomme härmedh thet Oss länder till nådigt behagh, och Wij befalle Edher Gudh Allsmechtigh nådeligen. Aff Stockholm d. 9 Februarij A:o 1671 Uppå Högstbe:te Hans Kongl. M:ttz resp: Wår Elskel. k. H:r Sons Så och Allernådigste Konungz och Herres wägnar Hedewig Eleonora . . .

c) **Gymnasielärares kronotionde 1672, 1673.**

1) *Försäljning, leveranser, fördelning. Förluster.*

GC 1672 d. 20 Maj. Ankom Befalningz Mans Wälb:de Anders And. Höökz brief til Collegium, af inneholl, /1 att Collegium wille gijfwa honom öfwer een Copia af, dee Kongl. privilegier Gymnasio förwnte, at tijondens inhemptande må skee utj dee församlingar som Gymnasij wnderhold är, af Lectorum egen Tijonde Jnspector, der dee intet behagade bruka der til Cronans befalningzman.

/2 Om den qwarliggiande Spanmählen wore faal, wille han beholla henne, om han finge wetta kiöpet: Blef här på Swarat til det förra at Bef.:ns begiäran om privilegierne skulle effterkommas tå Rector komme heem, hwilket och så skeedt är. Til det andra swarades af Collegis som hemma woro, Om han wille gijfwa 10 d:r, skulle han få anamma Spanmählen råg och korn lijka kiöp.

GC 1672 3/6 . . . /2. Consenteradess Collegæ Kolmodino, at anamma dee 49 d:r 16 öre kpmt. som H. Åhrew:t Pastor i Wendell, har reverseerat sig på, att lefrera utj Elfkarby marknan i Missommar, för 5¹/₂ t:r korn kiöpt à 9 d:r t:an. Och M:r Jon Phragmenius, war tilfrijdz taga Spanmähl i höst, j Michælis marknaden i Elfkarby af dee uthlånte 12 t:r 3 R:r à 2 R:r Jnteresse, hwilken lähnt Spanemähl Bönderne som den lähnt hafwa moste til Elfkarby föra, och äntelig godh reen sädh . . .

/6. Wardt för godt och nyttigt funnet, at Restans lengder lectorerne emellan åhrligen hollas motte, och förwaras åhr ifrån åhr til rättelse så kunde således, och itt wist Sluuth göras, på dee gamble Restantier.

/8. Discurreradess och, af och an, om icke nogot gravamen, kunde wnderdånigst andragas för Kongl. M:t, ifrån Gymnasio nästkommade Herredagh; Att emedan Scholæ Staten i Gefle, til deputerade kyrckerherben, wijdt öfwerskiuta, den löhn på Staten, som Rectores hafwa, och Lectorum kyrkioherber gå wnder anslagen, jemwäl een deel, ifrån Gymnasium til androm deriverade äro; att tå alla kyrkherbren motte slååss ihop i een massa, och så proportionaliter effter hwars och eens stat uthdehlas, ibland Lectores och scholebetiente. Eller och att det som åhrligen öfwerskiuter Rectorum Scholæ stat, motte deriveras til Ordinarie åhrligit Stipendium, discentibus i Gymnasio.

GC 1672. Jn Augusto Emedan såsom effter H. Högw:tz Brunneri förslag för dee stoorä beswär, som sig finna, wedh Spanmähls hijsbringande Jfrån Danmark, bleef för godt funnet att få byta bem:te Danmark kyrkherber, utj Löfstadh, som Rectoribus Holmensibus anslaget är. Ty medh allas eenhellige Consens, afgik der om bref til Rectores Holmenses anhollandes om byte medh godt Accord, att ingen thera staten skulle der af nogon saknadt eller skada taga. Jemwäl til Brunnerum som det godhe förslag, att rama wårt bästa, gaf, emedan han för tiden lærer wara i Stockholm, att han wille disponera dee Godhe H:rr Rectores, utj det Sinnet, dee motte willige finnas att effterkomma wår begiäran, som wij förmode til ingen skada skal lenda.

GC 1672 Septemb. d. 25 war Collegium tilsamman, och tå opläsit bleef Rectorum Scholæ brief ifrån Stokholm, utj hwilket dee swara sig intet utan sin störste skada kunna göra byte medh oss om Danmark och Löfstadh kyrkherben, och woro alla i den meening af Lectorib(us), att man om nogot byte eij wijdare skulle dem i Stokholm molestera. . . .

/3. Höllo alle der medh att Spanmählen utj Breed, Hielstad, sampt Danmark och Waxala skulle försällias wijdh Sahlberget i detta åhr och lofwade Red:us Dn. Collega M:r Grubb reesa tijt, och skaffa een godh kiöpman, att hon på bättre sätt, til större fromma än tilförenne skulle försåldh blifwa.

/4. Bleefwo och så alle kyrkherber [i Danmark, Vaksala, Björklinge, Vändel, Arbrå, Bred och Hjalstad] anförtrödde Larss Jacobsson uti hender, medh allas Samtykio, att hafwa om dem bekymber, effter den Jnstruction som Omätten tilförenne hafft hafwer, den der och honom skal öfwersendas, och han honom medh egen handz wnderskrifft, skal beplichta sig att fulgiöra så frampt han wil hafwa denne Tijonde Jnspectionen. Och skal han hafwa i löhn åhrligen 20 tr korn, dem han skal taga i Bred eller Hielstadh.

/5. Slöth och Collegium, att Larss Jacobsson skulle fulmechtigas /— bleef effterkommet d. 29. Septemb./—, att sökia Omätten lagligen.

2) Femtelektoratets lön förvandlas till elevstipendier (1675).

aa) Enligt kungabrev 1673 må beloppet bli understöd åt några välbegåvade, framförallt fattiga lärjungar.

Carl medh Gudz nåde, Sweriges Giöthes och Wändes Konung . . .

Wår ynnest och nådige benägenheet medh Gudh Alzmechtigh, Aldenstundh troo Man och ArchieBiskop och samptel. Consistoriales, Wij förnimmom at uthi det Gymnasio som nyligen her i Gefle är inrättat wordet inthet ännu någhon stoor myckenheet af den Studerande Vngdomen sig samblar och infinner, och altderefore synes inthet wara af nödhen at underhålla femb Lectores uthan allenast fyra, på det något lijtet må åhrligen kunna besparas och åth någre af dem som spörrias hafua godha ingenia, och serdeles dem fattighom till hielp och understödh uthdeelas; tä åhr wår nådige willie och befallning at J sökn medh dhet forderligste som skee kan medh något godt Pastorat att föreesee och accommodera een af dhe nu warande Lectoribus, och låten sedan wedh dhe fyra beroo till wijdhare Wår nådighe förordning och godtfinnande. J förrätten hermed dhet som Oss länder till nådigt behag. Och Wij befalle edher Gudh Alzmechtigh Nådel. Datum Gäfle den 28 Januarij 1673.

CAROLUS.

E. Lindschöld.

bb) Eforus nämner begåvnings- men icke armodsvillkoret samt gillar lörens partiella användning till ett pro-diverse-konto. 1693.

Såsom Hans Kongl. Maj:tt genom dess Nådige bref och Remissorial af d. 28 Januarii 1673. Allernådigst anbefalt ArchiEBiskopen, att med den till Docentes i Gefle Gymnasio anslagne löhningz Staten giöra en sådan förordning, det så snart en af Lectoribus kunde med något annat ställe blifwa accomoderad, då, på det qwicke ingenia till så mycket större flijt måtte upwäckias och anmahnas, skulle samma Lectoris löhn ibland Discentes uthdeelas: Altså emedan till underdånigst föllie af Högstbem:te Kongl. Maj:ttz Nådigste willia och befallning effter Consistorii Ecclesiastici godtfinnande, då warande Lector Matheseos Sal. Mag: Michael Kolmodin Lectoratet afträdde, och antog den uthi Gefle Trivial Schola ledigblefne Rectoris beställningen, som skiedde A:o 1675. Ty hafwer ifrån ofwannembde tijd bem:te afskilde Lectoris löhn, som i Breed och Hielstad Kyrkioherbergen faller, till Stipendier för den Studerande ungdomen, så och andre Gymnasii oundgängelige tarfwer uthgådt, som där på åhrl. författade räkningar utwijsa; hwilket här med atterteras. Upsala d. 3 Februarii 1693.

Olaus Swebilius.

3) Sädbyte mellan Sthlms storskola och Gefle gymnasium.

aa) Den förras klagomål till Eforus om Vändel-säden.

Högwyrdigste fader H:r Erkiebiskop Höggunstige Patron,

Högärewyrdige Herrar, samptlige Consistoriales, gunstige befordrare.

Eders Fad: Högwyrdigheet, och Eders Högährewyrdigheeter betacke wij ödmukeligast för dät underhåld, wij härtill haf:a åthniutit, wijd Trivial Scholan, här i Stokholm: Ehuru wäl wij näplig hafwa uppburit desse åhren halfparten, emot anordningen, för kiörkiöhärbärnes höga wärderande och stoor[e] åter slag skul, synnerlig på denna orten; dät wij doch lyckan och tijdernas förändringar, billigt tillskrifwa. Men emedan D: Lectores i Gäfwele, willia nu aldeles gå oss undan, den siätte delen, som oss tillslagen är till itt augment af Wändels kyrkiöhärbärgz inkomst, och wij i näst twänne föregående åhr, effter E:rs Fad: Högwyrdigheetz och E:rs högährewyrdigheeters gunstige Disposition, och förordning, hafwa uppburit samma påst af Långtora kyrkiöhärbärg, hwilken berörde spannmål förb:te Lectores willia wägra oss oachtandes den brist wij älliäst lijda i proportion moot dem. Ty hoos E:rs Fad. Högwyrdh: och Eders Högährewyrd:ter bönfalle wij ödmukeligen, att den förökning oss icke ifrântages för wårt ringa underhåld skul, och den dyra orten wij män här wistas uppå, framför annorstädes, och röne nogsamt åhrligen huru wårt underhåld förminskas, och mycket aftager, emot våra Antecessorium tijder, så Ordinarie som extra ordinarie, så att hoos E:rs Fad. Högwyrdt: och E:rs Högährewyrd:ter billigt förorsakas ödmukeligast anhollo, att wij dän berörde Siätte deel af Wendel icke allenast effter förre wane åtniuta, uthan och berörde ort, effter som gammalt haf:r warit, och för andras klanders skull uthtaga finge, emedan Lectores Långtora kiörkiöhärbärg sig tillwälla willia, och oss därifrån uthsluta som lijkwäl effter E:rs Högwyrd:ts och E:rs Högährewyrdigheeters ordre, aldra först wår del föruntas uthtaga, then the nu oss aldeles förneka willia, som medhföliande Attest uthwijsar: hwaruppå wij Eders Fad: Högwyrd:s och E:rs Högährewyrd:ters gunstige resolution ödmukeligen förbida.

Förblifwandes så länge wi lefwa E Faderlige Högwyrdigheetz samt Högährewyrdige Herrars ödmukaste tienare

P Hivonius

uppå the andre medColleganters wägnar.

Aff Stockholm den 23 Janua: A:o 1673.

bb) Ärkebiskopens medlingsförslag; sedan gillat.

Rev: Clarissimique D:ni Lectores Gymnasij Gevaliensis Amici dilecti.

Af Jder ankomne skrifwellse och swar uppå det beswär som Rectores i Stockholms Trivial Schola här i Consistorio emot Eder insinuerat hafwa, kan man nogsamft aftaga huru Saken Eder emellan föreweter: Och låter sigh wäl märckia det J på begge sijdor på Ider deputerade löön och underhålld en märckeligh brist och afsaknat lijden: som, Gudh bättre, flere stads, serdeles i detta åhret klagligit är /: och fördenskull ingenthera kan någon deel af sitt umbära. Alltså hafwer man häruthinnan således resolverat: Att man ännu blifwer wijd det sluit och förordning som sidst här i Consistorio 1671 den 8 December: giordes uthi förslagswijs, Nembl: att Trivial Scholans betiänte måge för bättre lägligheets skull, taga af Långtora Kyrckioherberge så myckit som sigh belöper på siette delen i Wändel. Hwilcket är så till förståendes: så frampt det räcker till att samma quantum kan der uthtagas, men der annorlunda händer, såsom i detta åhret skiedt är, måste J wara förtänckte, dem, antingen af Wändels eller annat Kyrckioherberge som lägligare är, upfylla den deel som fattas, ehuru stoor eller lijten den wara kan, efter proportionen af Wändels Kyrckiotijonde, wäl besinnandes, att dem intet bör lijda brist i Långtora, uthan i Wändel, när som för Eder brister. Och efter som Eder twifwelsuthan genom Tijonde-fougten kunnigt blef det Långtora Kyrckiotijonde i detta åhr intet kunde förslå till den deelen, undrar man uppå det J icke sielfkräfiandes hafwen tillbudit något annat der till använda, som samma deel opfylla kunde. Hwarföre måste J ännu tillsee och owägerligen så laga att den deel som i Långtora Kyrckioherberge, öfwer afkortningen och Pædagogii i Sigtuna, löön, till Trivial Scholan icke tillräcker, må af andra Jdre medel opfylld blifwa, så att här öfwer icke wijdare beswär må inkomma. Ellies är och det tillbörligt, att den som niuter Kyrckiotijonden, hafwer och macht sielf der om att disponera och nyckelen till Herberget uthi sitt eget wålld hafwa, eij heller kan någon annan honom föreskrifwa hwadh han Tijonde-fougten gifwa skall, uthan står i hans egit skiön, och som han medh honom accorderar. Valet.

Upsala DomCapitel den 9 Aprilis 1673.

L. Stigzelius A. Ep. Upsaliensis

A tergo: Rev. Clarissimisque Dominis Lectoribus Gymn. Gevaliensis, amicis dilectis pateat Amice

Revdiss Aepi bref Stocholmsbornes 6tal for Wendel d. 9 Apr. 1673. N:o 8.

4) Löneminskning. Misskund och tredska. Lektorerna säd försäljare.

GC Anno 1673 *Februarius*. /1. d: 25 Febr kommo alla Collegæ tilhopa hooss Rectorem att öfwersee, sin inkomst af wnderholdz Spanmålen pro A:o 1672, närwarande Tijonde fougden Wäl:t Larss Jacopsson, och funno af hans lengder, och uth räkningar, sig kunna effter quota för bem:te åhr för den stoor misswäxt skull, allenast bekomma hwardera 65. T:r Spanmåhl förutan Tertialen J Enånger, och nogre Tunnor i Hielstad.

/2 Bleef samtykt, att Dn. Collega Mag:r Grubb, skulle för dee 8 T:rs Restans A:o 670, han hafwa skulle af Biörklinge, dem han nu inforrade, bekomma allenast 3 i detta åhr, och dee 5 Resterande, uth til kommande åhr hafwa att wenta.

GC 1673 *Martius*. d: 19 Martij woro Collegæ tilhopa, wndantagandess M:ro Grubb, Tå samtyktes af een godh willia och benägenheet, een Tunna Spanmåhl att gifwa til Danmarkz kyrkia åhrligen, af öfwermåhl som der i kyrkherbert falla kunde: Ea conditione, att Almogen der af motte blifwa beweekt, riktigt och Troligen sin åhrlige Tijond uthgiöra och uthföra til behörig ordt: Men hwar de skulle wijsa sig emoth wår godhwillingheet, mootwillige och Treeske, kunde wij hafwa orsak wår lofwen retractera; såsom der om af Rectore, brief afgånget är, til H. Högw:t Prof. Brunnerum; Jemwål innehölt samma brief, Samptl. Lectorum flitige begäran, H. Högw:t wille å deras wegna, wijdh tilfalle, hooss H. Grefl. Exell:tz H:r Landzhöfdingen skaffa nogon boot, emoth nogre sin Sochnemäns Treesko, och moothwillingheet i Tijondens uthgiörande, och uthförande, hwilket och H. Högw:t utj sitt brief til Rectorem igen, af Dato 15 Martij lofwade sig skola uthrätta.

GC 1673 26/5 /IV. /1 Om kyrkioherbergens förestående /:

Antingen man skulle låtha blifwa wijdh det som förr [t. ex. 25/9 1672 och 25/2 1673] är afskedhat medh Lars Jacobz Sohn eller göra der i någon förändring:/ discurrerades mycket af och ann, och slöts omsijder, att Lectores skulle tagha hwar sitt att förestå och derföre göra Collegio godt, uthan någon betalning eller afräkning för sitt omak. Och således föll per sortem Biörklinge på M. Grubb, Wändel och Waxala på M. Aurivillium och Phragm. Arbrå på M. Stiärnman, Danmark på M. Kolmodin. Hiälstadh och Bredh effter dee liggia afsijdes, och Spannmåhlen måste på een annan orth säljas, committeras Lars JakobzSohn såsom förr.

d) Lektorslönernas storlek 1674.

GC 1674 18/3 § 2. Efftersågz hemma huru mycket hwar Lector hadhe i åhr bekommet ifrån Upland. och befans M. Grubb hafwa bekommet ifrå Biörklinge 32 t:r R och korn och 1 t:a hafra, ifrå Dannemark 20 tr. Rogh och korn. Mag:r Aurivillius ifrå Wändel 25 t:r ifrå Biörklinge 7 tr. ifrå Waxala 21 t:r. M. Stiernman ifrå Wändel 24. item förmentes hafwa der 3 t:r som woro skickade till M. Aurivillium och eij af Auriv emottagne ifrå Biörklinge 3 t:r ifrå Waxala 7 t:r ifrå Danmark 16 t:r M. Kolmodin ifrå Wändel 28 t:r ifrå Biörklinge 3 t:r ifrå Bredh 29 t:r ifrå Danmark 6 t:r Phragmenius ifrå Wändel 26 t:r ifrå Biörklinge 6. t:r ifrå Danmark 20 t:r 2 fgr ifrå Waxala 4. t:r

Item böra Recknas på M. Grubb 5 t:r Rough som ähro uth och intagne wijdh Biörklinge, men ännu till Gefle icke framkombne.

Item togh M. Aurivillius till sigh af 10 t:r som ännu äre qware wijdh Waxala 6 t:r så att hans quantum blifwer 57 t:r af Upland. M:r Stiernman tager resten wijdh Waxala 4. och wijdh Danmark 3 t:r.

e) Löneförkluster och »tjänsteresor» 1676—1677.

1) Länsmanen kan ej leverera försenad ersättningsspannmål. 1676.

Landshöfdingens skrivelser till länsbokhållare och befallningsman.

Efftersom Kgl Cam:r Collegium förmedelst dess hoosgående Resolution af d. 15 hujus, haf:r för godt funnit, att Kgl Gymn:mt i Gefle skola tilställes Tolff dal:r kmt af dhe till refusion och ersättning destinerade Medhel, för hwar tunna, som det, för dess häruthi Uplandz Kyrkohärbergen faldne och till Rijksens tarfwer använde Spmähl, bortmist hafwer: Ty wille Landz Bookhollaren wälbetrodde Johan Nielsson Träboohm nu strax göra den förordning och anstalt, att welbem:te Gymnasii uthskickadhe må på samma Medhel wisse assignationer till Wederböranderne hafwa att undfå efftersom han långwägadh sigh nu här så länge måst dereffter oppeholla. Gudhi befallet. Af Stockholm d. 28 Junii 1676.

Axel Lillie

S Forsell.

BefallningsMan, Wäll:e Anders Pärson Rox

Jagh måste fast ogierna änu vidare, emoth all förmodan förnimma lectorum vthj Gefle Gymnasio instendige lamentationer dher öfwer, att dhe, tillföllie af den till edher förlängst sedhan och den 28. sidstförwekne Julij, afgångne Assignation och befallningh, än icke hafwe bekommet refusion och betallningh, af dhe der till af högl: Kongl. Cam-

mar Collegium dhen 15. Junij nest tillförende destinerade och anordnade Medhell för den Spannemähl förledne åhr, till Rijksens tarffwer oplåta monde. och emedan deras willkor och tillståndh, numehre, för dem, så myckit swårare göres, som dhe icke allenast, än icke, ber:de betallningh åtniutet för förgångne, vthan och för detta innewarande åhr, måst, jempte andre, mista och afstå till Kongl. Maij:tz och Cronones behoff all sin Kyrkioherbergen Spannemål så att dhe nu intet hafwe till sitt och dhe sinas oppehålle och vnderhåldh, fördenskull, i betrachtande, här af, befallnes edher än ytterligare, att j, medh högste flijtt och allfwar sådanna Medhell indrifwa, hwar på dhe anwijste ähre, och dhem sedan medh dhett alldraforderligeste till dheras Nödtorfft owägerligen afföllia låta, att iagh dheröfwer ingen vidare qwida höra måtte, Gudhi befallet aff Stockholm d:n 15. November 1676.

Axel: Lillie

Samuel Forsell:

2) Löneförkluster genom domprosten Teol. prof. P. Rudbeck. 1676—7.

GC 1676 Jn Majo affärdadess M:r Phragmenius, nomine Collegij, til Stockholm,

I. att sökia hooss Kongl. Senaten emoth Doctor Rudbeckium, att Collegium motte få niuta Kongl. Maij:tz öpne breef til goda om den deelen af Waxala Cronotijonde, som borgarena uthgöra. II. att göra ansökning j Kongl. Cammar Collegio, om betaling för den Spannmål, Collegium hade mist af wnderhollet pro Anno 1675.

Och wan Mag:r Phragmenius godt uthslag på både ährenden, een god Kongl. Senatens resolution, emoth Doct. Rudbeckium, som in actis copialiter ligger förwarat; Item Assignationer til fougderne Lydich Fröman i Håtuna, och Anderss Persson Rox i Ubsala, Albrecht Stare i Wändel, hwilka assignationer stå att uthfordra

M:r Phragmenius war borta 14 wickors tijd, honom bestås 5 D:r om weckan, och resepeningar.

Jn Augusti fingo wij uth Kongl. Senatens Resolution, och som H:r Landz Höfdingen Gref Axel lillie, hade skrifwit Doctor Rudbeckio til der om, och äfwen Slotz Bef:n Samuel Stehn ordre gifwit, om Execution utan dröjzmähl, förreste Jag p. t Rector, åstad til Ubsala, att drijwa på Executionen, jemwäl på Assignationerna uthfordra peningar af fougderne. Och war Jag 3 weckor borta, Expenser med resepeningar belöper 25 D:r Kopm:t.

GC 1676 15/12. Afhandladess utj Collegio effterfölliande punchter, /I. Opwijsades collegio af Rectore [= O. Aurivillio], vidimerade copier

af Kongl. Senatens Sennare Resolution emoth Doct. Rudbeckium, och befallning til H:r Landzhöfdingen om Execution: Jtem af H:r Landzhöfdingens mandatorial, til Slotzfougden, att han utan nogot opskoff skulle låta exequera.

/II. Angående Spanmålen Doctorn Collegio förhollet, och innelåg sedan i fiol, wore Dnn. Collegæ tilfrijdz med rogen, att taga honom, effter det prof som Rector hade med sig heem i från Ubsala; men skulle brief afgå til Doctorn, att han wille gijfwa oss anndt godt korn, eller och peningar 12 d:r T:n, effter Crono werdering, och Cammar Collegij briefz lydelse, att Lectores motte wara skadelöse.

GC 31/12 1676. Ankom Doct:ris Rudbeckij skrijwelse til collegium, att Dnn. Lectores wille wara tillfrijdz, med Spanmålen, Doct:n hade haft borta, sådan som hon war, ehuruwäl kornet war bortskämt: Och ehuruwäl Dn. Lectores hade stoor skada der af, wille thee doch intet wijdare der om agera, utan sände fohrbönder effter Spanmålen.

GC 1677 5/4 § IX. Påmintes, att ifrån Collegio skulle afgå brief til Doct. Rudbeckiu[m] om den Cronotijonden som han ännu hade borta af Vaxala gården. Om han wille afstå den samma, hwar och icke hade collegium resolverat sig, ännu der om een gång hooss Kongl. Senaten beswära; och wnder det brief skulle alla Lectores sielfwe wnder-skrijfwa.

GC 1677 6/8. Aldenstund jagh [= Rektor Phragmenius] wijdh wahnlighe mutations tijdhen i förledne Majo war borta, effter samptl. Collegii godtfinnande, att sökia om Hans Högwyrd:t Doct:r Rudbeckius wille uthan längre opehold ställa Gymnasium till fredz för dess hoos honom innestående rest af A:is 1675 och 676. och H:s Högw:t sådant icke allenast aldeles i Upsala förwägradhe, uthan och sadhe sigh för det samma och andra ärenders skull resa till Stockholm: derföre måste man och tagha sigh een Stockholms resa före, så wähl som för ford-rans skull hoos Kongl. Cam:r Collegium. Hwadh uthi begge ärenderne war utthättadt, och synnerlighen hwadh beswär man hadhe haft, för dee åthskillige gjorde inkast af H. Doct:n, war tilförende fuller medh Posten effter handen communiceradt, men dock strax wijdh heemkomsten för dee närwarande Dn Dn Collegis orepadhes.

3) *Rektors resor i löne- och rättsärenden 1677.*

D. 20 Sept:br [1677] reste jagh [= Rektor Phragmenius] i Herrens namn åstadh att beställa om in och utthächter i Wändel och Biörklinge, medh mehre som det af Collegio meddeladhe memorial uthwij-sadhe beståendes i effterföliande Punchter.

1. Beställa boderum i Elfkarlby åth Sp:m:hl:r ifrå Wändel och Biörkl.

2. drifwa på i begge Sochnarna att om icke alt dock mäst som skee kunde, måtte derifrån komma i Marknadz dagharna.

3. a Fordra betahlning af Befalnm:n Roxen för 1675 åhrs Spanmåhl.

b. beskedh om qwarliggiande hafra i Danmark af A:o 1676. och den i bästa måtton föryttra

4. Waxala och Danmarks Sädh säljes, för förestående efwentyrskull a 12 D:r t:n öf:r hufwud.

5. Tijenden i Upsala skyndas in, att hwar kan sedhan hafwa bekymber om sin deel.

6. Drijfwa på hoos Slotz Befalningz:n om exsecutionen.

7. Opwijsas Befalningzman Roxen een copia af Cam:r Collegii resolution för Gymnasio af d. 21 Aug.

8 Det samma communiceres och medh Befalningzman Fröhman hwilken man måste och tillijta om Hielstadh och Bredz kyrkoherbergh

Angående N:o 1. bestältes boderum af Gästgifwaren Matz Hansson och lofwadhes honom derföre så mycket som han eljest plegar få af annat Marknadz Folk, nembl. 2 D:r KM:t

2 Att förrätta N:o 2 war jagh daghen der effter till Kyrkia i Wändel, och fan der Sochnemännen mäst willighe att framföra till Michel-MesseMarknad:n sin Cronotijende: nogre difficulteter resolverades der muntl:n

Till Biörklinge behöfde man då inthet resa, effter Tijenden war der då redha både in- och utthaghen, hwaröfwer Isack Nielsson sedhan een opsatz öf:rlefreradhe.

N:o 3. Uthi det förre, nembl. betalningen, lofwade BefalM:n gifwa order till Länsmännen att arresteras hoos Ridderskapetz bönder så mycket, som till deres Contribution kunde göra fyllest, hwilket sedhan Gymnasio skulle till bethalning oplåthas så långt det kunde förslå. Det andra anlangande, blef hafren bortlofwadh åth Landzskrifwaren Engman för een half daler bättre köp, än för tijdhen war på torget, och det för den orsakens skull, att wij i åtskillige tilfällen måste lijta till Landtbetiändtesienst och omak.

N:o 4. Tahlte jagh sielf medh Jöran Bagherr och badh Päder Matz-Son göra det samma hoos andra, men effter alla wille hafwa bättre köp och ändå inthet wist lofwa förrän dee fingo see prof af Spanmåhlen, så blef inthet slutet.

N:o 5. Lofwadhe Sellingen alt wähl beställa.

N:o 6. Här om sökte jagh badhe Hans Hög:t Herr Doct:n sielfwer som och Befalningzman. H Doctoren lofwadhe alt clarera, Ehuru wähl det föllo honom swårt, dock effter Kongl. Senatens och Landzhöf:ns

ordres woro så stränga som och medh Slotz Befalningzmannen, hwilken och lofwade göre sitt embete, om inthet annat wille hielpa, så snart han af H Doctorens Tijonde opbörd hindte uthräkna huru mycket hans Högw:t af Waxala åkernerne för 1675 och 76 hadhe opboret, på det han der af wist kunde weta förrän executionen anstältes, till huru stoor qvantum man gå borde. Detta war än då inthet alt utharbetat när jagh kom tillbaka ifrå Stockholm, hwarföre man än längre töfwa skulle.

N:o 7. Oppå opwijste Kongl. Cam:r Collegii Ordres fick Sällingen lof att handtera Cronotijenden i Sochnarna och Stadhen, som han till Gymnasii gagn bäst kunde.

N:o 8. Aldenstund jagh fan det wilia blifwa owist och långsampt att få wist beskedh och swar ifrå Befaln:M:n Lydech Andersson igenom skrifwande, derföre sedan jagh hadhe drögt någre dagher i Upsala, reste jagh landwägghen till Lydich Andersson, hwilken då han sågh Cam:r Collegii resolution lofwadhe strax infordra Tertialerne af Bredh och Hielstadh och sedhan skynda medh intächten. Under hwilken handtering han och lofwade wara Gymnasio så godh, att han wille riktigt oss tillställa så mycket som Tertialerne innehollo, reen Sädh Rogh och Korn, allenast han kunde niuta för sitt omak någre t:r Hafre. Hwar wijdh han och lofwadhe skaffa Gymnasio refusion för hafren af förre åhret.

Der hoos aldenstund bem:te Befaln:M:n godwilligen yppadhe, sigh ännu hafwa några Cronones Medhel om händer, dem han eij wiste wara till något särdeles anordnadhe: derföre tyckte iagh den lägenheten icke böra försummas, uthan reste så ifrå Befaln:M:n till Stockholm der hoos Landzhöfdingen och Cammereraren att sökia någhon assignation på Cammar Coll:ii Ordres till betahlning för 1676 åhrs Sp:m:hl. Kom så till Stockholm medh stoort beswär och elakt före daghen för Mickelssmässe daghen, och begyndte strax att medh flijt och utlofwadh wedergälning anholla hoos Cammereren om assignation. Och wan omsijder een till Lydich Andersson a 600 D:r och een annan till Carlsteen a 100 D:r SölfM:t dock måste jagh här af lofwa Landz Cammereraren 14 D:r hwilka blefwo honom medh een Zedhel gifwne och försäkrade af dee 100 D:r som Carlsteen skulle lefrera af hwilka och Carlsteen sielf gafz tilstånd till een discretion for sigh att afräkna 12 D:r KM:t. Mehr kunde jagh i Stockholm denne gången icke winna. Dock lofwadhe Landz Camr:ren framdeeles något mehra. Hwilken och till att opwachta jagh bestälte een man, och gaf honom lof att skrifftl. försäkra Landz Camr:n om 4 p. Cento af det, som wij sedhan wijdhare kunde få assignation oppå.

Derföre reste jagh åther effter 14 dagars förlopp tillbaka igen och af

wägen till Lydich Andersson, hwilken effter undfängen Copia af assignationen, lofwade sin flijt, att den mäst skulle kunna blifwa betahlt till Distingen. Wijdhare kom jagh så medh honom öfwer eens att han skulle få afräkna 5 p. Cento, och hwad P:n:gr kunde falla skulle lefreras hoos R:dm Dn Præpositum i Håtuhna, hwilken och skulle få sielfwe original assignationen om händer. Dessföruthan begärdtes och af Befalningzmannen att han wille hafwa godh opsicht med kyrkehärbergen.

Sedhan gick resan till Upsala, hwarest, när jagh hadhe låthet noga frågha effter, hwar Carlsteen war boendes, och om han för den tiden skulle finnas hemma, att man kunde få tahla medh honom om assignationen, och jagh förnam det wara owist att få honom hemma derföre skref jagh honom till ifrån Upsala ladhe een Copia af assignationen der uthi medh begäran att han wille bewijsa Gymnasio den benägenhet och medh första betahla denne fordran foruthan det han sielf och Cam:r:n skulle hafwa deraf. Originallet lämbnades hoos min Broder att han kunde tagha emot P:ng:rne och qvittera på Gymnasii wägnar, så mycket som betahltes.

Medhan jagh då i 4 daghar war i Upsala, dref jagh altfort på Slotz Befalningzmannen, hwilken undskylde sigh der medh att han ännu inthet hindt räkna uth H Doct:ns opbörd af Waxala åkrarna.

Sammaledhes hoos Befaln:M:n Roxen om betahlningen men låtho migh afspijsas medh samma swar som tilförende.

Till denne resans expenser togh jagh af Päder MatzSon Selling 54 D:r Kop:rM:t hwilka skulle betahlas af den Sp:m:hl Gymnasium skall hafwa af Upsala Stadh för Waxala Åkernerne.

D 24 Nov:br. Kom jagh af denne resan wähl heem igen.

f) Lärares lönesäd krigaremat. Forslingsstrejk 1677—8.

GC 1677 2/11. Ankom H. Excell:s Gouvern:s Högwälb. H. Jacob Flemingz bref till Collegium att wij måste afstå till Jämtlandz Missionen vårt underhold här af Helsingeland, aldenstund Kongl. Cam:r Collegii Ordres der på wore uthgångne. Hwilket beswaradhes strax medh ödmiuk begäran, att wij, i anseende till förre åhrens skadha och Cam: Collegii sidste förklaradhe godtfinnande af d. 21 Aug, kunde få niutha vårt underhold orördt; Men om det ingalunda wore görliget, wij då till det ringaste måtte få beholla halfparten in natura och hafwa att wänta för den afgående halfpart säker betahlning af wissa Medhel.

D. 5. Dito Ankom Secret Forsels bref medh een Copia af Kongl.

Cam:r Collegi bref Jnehollandes att alla som af sitt underhold hadhe satt *Spannmåhl* till skulle blifwa betahlte.

Skrefz till [landssekreteraren] Forsell medh tack för copian och begäran om hans assistence till att niuta derpå någon betahlning item om executions ordres till Roxen [kronobefallningsman A. P. Rox].

GC 1678 6/1. Kom swar ifrå Gabr Phragm. om bestälningen i Arbro att Tijenden war der intaghen d. 2 Jan. Men Soknemännerna kunde icke komma åth att föra Gymnasii deel ifrå sikh förrän dee fingo hwijla sina hästar, som nu större woro till wägz medh Prowiant ifrå Söderhambn till Jämteland, dijt dee och strax effter skulle medh den delen Gymnasium hade afstådt till militien.

GC 1678 17/2. Kom bref ifrå BefalnM:n Grijsen medh uhrsäkt att Arbro boerne än icke kommet fram medh Gymnasii *Spannmåhlen*, gaf och slätt hopp om någon betahlning för den *Spannmåhl* wij hafwa släpt till Jämteland, aldenstund hoos bonden är inthet att tagha effter han sin lilla egendom måste använda till krigzfolkz underhold och Skiutz af och an och dee altför beswärlige Jamptelandz forslor. Dito ankom några tunnor *Spannmåhl* ifrå Arbro.

GC 1678 24/1. Aldenstund jagh [= rektor Ol. Aurivillius] om morgonen förnam att dee betingadhe fohrbönder i Hedsunda ännu inthet woro åstadh reste, och wore owist om dee wille holla ord ellereij: derföre reste jagh om afftonen till Hedhsunda att få daghen effter wijdh kyrkian handla medh på nytt. Hwilket och skedde: Så att Bengt Olofz Son i Bäck lofwade swara för sikh och [13 åboar med 34 hästar]... Hwilka alla, som sedhan spordes, Måndagen der effter ladhe till wägz, Men wille när dee kommo till Upsala inthet holla köp ej heller låtha sikh öfwer tahlas af M:ro Aurivillio som bödh dem 18 och sedan 19 mark lasset uthan togho annan fohra till kopperbärgen lämnandes wår *Spannmåhl* qwar, och oss i stoort bekymber.

GC 1678 11/2. Collegium ... betänkte huru man kunde få Sådhen ifrå Upsala bygden, sedhan mehre inthet war att wänta på Hedsunda böndernes lofwen. Omsijdher beslötz att wij skickade effter Rectorem Scholæ och af honom begäradhe att Collega Joachimus Jnsulander måtte få på een dagh eller två lof att resa på wåre wägnar till Hedsunda der på nytt att betinga fohrbönder, och om der inga funnos, som för halffembte eller femb daler lasset, då resa öfwer till Nora och Harboo, der att beställa detsamma. Detta blef strax bestält. Dn. Joachimus afskickadhes medh resepeningar och dessföruthan att gifwa något på handen. Kom tillbaka wijsandes Böndernas namn och huru många t:r hwardere wille föra ifrå Upsala till Gefle ... a 4 d:r 16 öre lasset. ...

Wekan dereffter kom her Johan Lingzelius in i Stadhen och hade det att berättta, hurusåsom bönderna hadhe sändt honom åtherbodh, och

inthet wille göra denne resan, medh mindre dee finge två d:r för hwar tunna, Och aldenstund M:r Aurivillius och M. Schroderus hade bedet honom skaffa sikh fohrbönder, dee måtte då kosta hwad dee kunde, derföre giorde och jagh [= rektor O. Aurivillius] effter jagh war nödstäldt om *Spanmål*, samma aftahl medh honom. ...

J medler tijdh communicerades medh pl. R:do Dn Jnspectore, huru *Spanmål*hln bäst skulle kunna förtrytras till Gymnasisternes gagn, om den framkomme. Hwaroppå Hans HögEhrew:t effter åthskilligt discurerande, om man skulle låtha den inläggias på något säkert rum, att förwaras längre inpå wåren, eller strax försälias, fan det wara medh minste efwentyret, att man skulle biudha den deelen åth Arrendatoren Lars Hammar för 16 d:r öfwer hufwudet, effter här nu såldes på torget ifrå Upland Rogen a 16 och kornet a 15 d:r t:n. Detta blef honom tilbudet men han wille hafwa bättre, aldenstund han fuller wiste den *Spanmål* som tages uhr kyrkehärb:en inthet är så godh som den bonden tager uhr sin egen låhr.

GC 1678 27/12. Reeste iag [= rektor O. Schroderus] till Hedsunda att tinga forbönder biudandes dem den förste dagen 18 m km:tt för 3 t:r den andre dagen 19 m men den tridie, emedan de elliest ej föra wille, måste iag effter lång dagtingan lofwa dem 5 d:r för 3 t:r på lasset ifrå Danmark, Waxala och Upsala. Swän Pedersson i Koffta försäkrade mig att skaffa 48 hästar, men effter han ej war tillstädes wed afreesan, gaf iag Jöns Månsson ibidem 3 d:r på handen. Bref med ordre till Zellingen lemnades hoos h. Johan Lingzelius, hwilcken och lofwade anteckna böndernes namn. ...

g) Notväxling mellan R och D om löner, stipendier m. m. 1678.

1) Rektor: *Bedrivas machinationer med löner och brev?*

Högwyrdighe Herrar, gunstige och Högtbewågne Befordrare.

Såsom Edra Högwyrd:trs stadigwarande bekymber om detta Gymnasii wählstånd och wår der emot ödmiuka wyrndadh föranledde oss d. 31 Decemb nästförledne det Högwyrd:ge Consistorio tilskrifwa, och dess gunstige betänkiande tienstödmiukl:n anmodha öf:r några ärender, hwarpå M:r Aurivillius wijdh sin Upsala-resa i Adventz tijdhen, ej kunde något wist swar tillbaka bringa: Altså, emädhan wij altsedhan hafwa wäntat, men icke wunnet något swar, och derhoos befahra, att brefwet antingen på Poste-huuset eller annat illwilligt wijs är stucket af wäghen, måste wij på nytt medh skyldigh wyrndadh, det Högwyrdh:e Consistorii gunstige uthslag öf:r samma ärender tienstödmiukl:en begära. Först hoppas wij och tienstödmiukl:n förmodha, att E:ra Högw:tr

warda finnandes icke allenast medh Gymnasii privilegier och här hoss fogadhe H. Kongl. Maj:ts allernådigste förordning lijkmatigt, uthan och, wår i någre förflutne åhr lijdne brist och skadha til någon boot, skähliget, att discentium stipendium blifwe för A:o 677 till 40 tr modereradt: och det så wähl för rätt nu i ödmiukheet anwijste Skähl, som och derföre, att wij ändå för samma åhr fögha kunna njutha öfwer halfwa deputatet bådhe derföre att årswexten på somblige ställen, det Gudh bätre, är blifwen ganska ringa, som och att wij större delen af wår underholds Spanmähl här i Helsingeland måste afstå till Jemptelands militien, och äre ändå ännu heelt owisse om wij af det öfrighe få något niutha. Medh det samma, som Edre Högwyrd:tr gifwa här uppå sitt behaglighe Swar, hwilket wij i alla måtto ställa oss till hörsam effter rättelse, antingen E:e Högw:tr täckes låtha qwantumet af Gymnasister-nas stipendio denne gången, wedh angifwne förslagh beroo eller något deröf. förhöjas, önske wij och blifwa underrättadhe huru E:re Högwyrdigheter finna bem:te Spmhl skola effter Kongl. brefwet bäst och skähligast uthdelas.

För det andra, anlangande dee 500 Dr Sm:t som Hans Kongl. Maj:t på wårt underdånigste ansökande A:o 1673 Gymnasio allernådigst förähradhe: Så hafr M:r Aurivillius allena deraf halfparten emottaghet, och lærer ofördröjligen een nöjachtigh räkning wijsa huru han dem till Gymnasii bygning hafwer anwändt: den andre halfparten hafwa Lectores deels för sin brist och trångmähl taget till lähns deels till fattighe discentes uthdeelat, och till andre nödighe expenser uthlagt, hwaröfwer, om det Högwyrdighe Consistorio så behaghar, een lista och opsats effter åhrs protocollen skall uthdragas och ödmiukl:n öfwerskickas.

Dessföruthan är och wår ödmiuke förmodhan och ansökian, först att Högwyrdige H:r D:r Rudbeckius behagade icke allenast lämbna Gymnasio den Chronotiende, som för 677 bör uthgöras af den inom Waxala Råå och Röör liggande åker, uthan och, uthan längre oppehold, låta komma tillbaka hwad H:s Högwyrd:t för förre åhren 675 och 676 ännu innehafwer: och sedan att det Högwyrd:ge Consistorium benägnast wille Gymnasio till godhe förmå på någhot sätt H:s Högw:t här till, eller och i widrigt fall, sökia och bruka görlighe uthwäggar till att gunstel:n befordra Gymnasium till sin rätt: På det alles wår trångmähl och i synnerheet Sal. Lectorens M:ri Stiernmans Enkias torfftigheet och bedröfwelige tilstånd, och dessuthan wår, af Kongl. Commissorial domen 664 och åthskillighe Kongl. bref och Resolutioner, Samptl. hafwande Rätz förwäggran icke må wijdhare beswär och klaghemähl uthdrifwa, Edre Högwyrd:tr desse ärender medh oss sielfwom och heela Gymnasii wählstånd wij ödmiukl. recommendera, och jämppte E:re Högw:trs trogne anbefallande under Guds nådigste beskydd till et hugn-

och fredeliget godt nytt åhr, sampt ett gunstigt Swars afwachtan, städse förblif:e Edre Samptl. Högwyrdigheeters ödmiuk och hörsamme tiänare suo et collegar. nomine Jonas Phragmenius p t. R.

Af Gefle d. 21 Januarii 1678.

2) *Domkapitlet: Samarbeta med Inspector och lämna redogörelser!*

Salutem i Christo Jesu Reverende et clarrissime Dn. Rector.

Såsom thet förre brefwet som R. T. Cl:s berättar sig ha skrifwit på sine och sine Collegarum wägnar, är af wägen kommet, så är och det andre af dato 21 nu innewarande Januarii, oss kommet wäl i händer. Åhr och detta der på att swara. Först att den sorgfällighet som R. Dn. Rector och samptlige Cl. Dn. Lectores effter embetes plicht wijsa om Gymnasii Gevaliensis wälstånd, meriterer sitt tillbörliga beröm, hälst i desse tijder: och det så mycket mehra, som man wakesammare der med continuerer. som och wij här på wår ort det så giärna som skyldigt giöra. Der wijd är doch det nödigt, at Cl. Dn. Rector, med samptlige sine Collegis, sådane saker communicerer med pl. R. Dn. Inspectore, och intet går honom förbij. Ty thet är giord förordning, och god sedwana lijkmatigt: lærer och förmodeligast lända till hele wärketz bästa. Sädan, och såsom wij underdånigest med hugnad erkänne, och Gymnasio gratulere H. Kongl. M:tz allernådigste disposition om det ene lectoratz Salario, som till discentes till wijdare förordning slaget är: alltså är och den meningen som R. Cl. Q. Dn. Lectores fatta af Högst b:te K. M:tz breek om deelningen emillan sig och discentes, der intet så klar och finna, utan bokstafwen torde behöfwa någon elucidation. Lijkwäl, och i anseende der till, att det Kungl. brefwet gifwer ju någon anledning, och sedan der till kommer nu warande så docentium tillstånd, som discentium anntaal, synes thet wara förswarligit, att thet ju denne gången, et rebus sic stantibus, går den wägen som deras breek förmäler. Men för änn man kan komma till någon wärkelig delning, är det af nöden, att ehuru wäl man intet ärnar in particulari något der om förordna här i Consistorio, utan lemnar det pl. R. Dn. Inspectori med andra wederbörande der å orten: lijkwäl med thet första en förteckning hijt skickes på discentium anntal, nampn, föräldrar, medel eller medellöse och för all ting på deras profect och förhållande. Hwilket alt nödigt är att hafwa wijd handen, der det skier som ju är att wänta att på högre ort efterfrågat warder, både om Gymnasii tillstånd i gemen, så och om denne delningen. När wij nu en sådan förteckning hafwa, då kunna wij bättre och närmare oss uthlåta om nu föreslagne quanto, som elliest, och nu, intet går så långt ifrån wår tancka. Och will denne relationen jämwäl och af Gymnasii Inspectore underskrefwen wara. Widare, är det och nu hög tijd der till att den räkningen på Gymnasii penninge

medel, som R. Cl. Q. Dn. Rector, suo et Collegarum nomine uthlofwar, med det första här inkommer. Och wille de der med intet wijdare dröija. Pl. R. Dn. Inspector skrifwer och tillijka med under den räkningen åth minstone attesterande hwad han effter sin wettskap i saken attestera kan, lemnande det öfriga som i hans frånwaro i desse åhren, eller elliest utom communication med honom torde skedd wara, till wederbörande. Den påminnelse som Cl. Dn. Rector i sitt och Dnn. Collegarum namn beder oss giöra till Pl. R. Dn. D. Rudbeckium kunna wij nu i hans frånwaro intet munteligen giöra. Se eij eller huru den med frucht kan giöras skriffteligen. Är derföre bäst att de här i, nu som tillförende giöra hwad de finna sig med skäl hälst giöra kunna: som wij och intet undfalle att dem j giörligaste måttan Secundera i alt thet, som wij effter behörig information om saken, finna rättmätigt wara. J Gudz thens Högstes beskydd R. Cl. Q. D:nos Rectorem och samptlige Lectores här med troligen befallat.

Upsala d 26 Januarii 1678.

På Consistorii Ecclesistici wägnar
Martinus Brunnerus.

h) Överfall. Ersättningslön. Kassabrist. 1679.

1) Överfall på tiondefogden i Danmark. 1679.

GC 1679 20/1. Notificerade M. Jonas Phragm[enius] effter sin Broders Mons. Gabriels bref huru som en bonde i Danmarck Sochn skamligen hade öfwerfallit Zellingen i Tijondeboden, hwilcket foorbönderne skulle weta wittna, och Zellingen der utaf wore förorsakat att begiära en recommendation af Collegio till Tinget som hållas skall om måndagen, men effter bönderne än eij ankompne woro och förseent wore dröija der med till näste post, fann Collegium rådsampt . . . skrifwa Zellingen till, att han drifwer sin saak det beste och skarpeste han kan, och i synnerheet att han endtligen effter Gymnasii fullmæckt må blifwa ansedd som en Cronones Man, hwilcken fuller altid i sitt ärende och beställning, men synnerlig i Kyrckians och Cronones Spanmålsbod borde wara säker för öfwerwåld, och att den som sådant emot honom föröfwat, måtte straffas exemplariter.

2) Hären får lärarelöner. 1679. Kassabrist.

Såsom Gefle Gymnasii betiente aff Arbrå Kyrckioherberge uplåtit till Militiens behoof 50 tunnor Spanmåhl i Struckett och Skyfflat måhl, hwar uppå dhe opwijst Pastoris loci Attest dett samma quantum till den ända uthtagit åhr. Och ehuruwåhl samma bewijs icke åhr Suffi-

cient, icke dess mindre på thet wederböranderne eij måge uppehållas medh betahlingen för dett de godwilligt förskutit, warder eder här medh Befalln. Wålb:de Anders Persson Grijs anbefallat sådane 80 t:r Spanm. à 4 1/3 D. S:mt Tun. förnöije aff detta åhrs mantahls Penning:r som giör Twåhundra Sexton d:r 21 1/3 öre Silfm:tt:, och dett uthan uppehåld, i fall så stoort quantum afstått åhr, dragandes iämwåhl den omwårdnadtt att uppå samma 50 tr. Spanm: wederbörl. Quittens må till Rächningarne inkomma, wål wettandes, att i fall något aff samma Spanm. ännu inelliggiande wore aff hwariehanda försummelse bör dett dem eij till gravation komma, vthan dhe lijka fult niuta sin förnögning då opskaffandett till Jämpteland medelst eder omsorgh, skall äfwen fullgiöras. Datum Gefle borg d. 24 Ap: 1679

216 2/3 D. S:mtt Jakob Flemming

GC 1679 12/5. Inkom Befallningzmannens Grijsens bref att Pl. Gouverneurens assignation eij kan betalas förr än bönderne såldt sin boskap.

i) »Gefle Scholas Uthgift för Åhr 1680.»

Rector pro voto etc. 40. Pro cura ærarii 15. [S:a] 75.—: Conrector i anseende till curam cantus 20. Dr. Collectorum aflöning, hwilken så rundt opføres, effter Præceptores publ. den mehrendeels nuto. for Söderahla 10. dr Norra 10 Dr. Torgzåker 10 Dr. Hedsunda 9 Dr. Skoug. 5 Dr Wahlboo 5 Dr Hambrunge 5 Dr. Ferneboo 7 Dr. Åhrsunda 3. Dr. Danemora och Filmen 5 Dr. NB Till Nora och Huddinge tilhopa, sändes, som forr war wahnt, een Gymn:sist Joh Sundius att colligera. Hwilken till Nora framkommen och sköniandes Almogens mootwilligheet, som Comm:stri attest uthwisar, lämbnar collectionen. Man kunde lijqwåhl eij annars än gifwa honom för sitt omak 3 Dr Kmt. Huddunde collectionen är medh min particular omsorgh bestäld. Till Comm. i Nora skref jagh den 1 Jan. 680. begärandes han wille till sigh tagha hwadh af Sochnen falla kunde Och sammaledes d. 10 Martii. Och ändtligen d. 2 Aprilis affärdades dijt een Scholegosse medh bref om det samma. Hwilken kom effter Poskehälgen tillbaka medh Comministri attest att af den Församlingen inthet mehra war samblat än 19 Dr 2 1/2 öre KMt. Hwartill lägges 18 öre ifrån Anders Erikzon i Broo, att hee collectionen blif:r 12 Dr 20 1/2 öre. Gossen måste lijkwåhl för Hästelega från Hedsunda hafwa 1 Dr 24 öre. Är så på Nora collectionen kostadt. 4 Dr 24 öre.

Summa på Collectorum aflöhning 73.24:

Distributionen d. 18 Maji:155.8: Distributionen d. 11 Decembris: 179, 8:

Extraordinarie Utgiffter. d. 3 Martii botadhe GlaassMäst:e Johan Pärsson 27 Rutor i Scholan: 3.12: Een fattigh Student ifrån Åboo . . . 2.16: d. 10 Martii till Järn åth 4[?]par lukor fick Anders Balzars Son :6.—: d. 13 Bräder till Ett par lukor som än feeltes åth Scholan 2.3: d. 20. Köptes 4 st bräder der af att göra ett lijtet Skåp i Scholan [öre] .30: Snickaren Johan Ersson för een bänk i SkrifwareLexan 1.24: Noch ett Skrifwar pulpet der sammastädes :—.24: Briegels Trost-Cwellen, i 9 band köpte :15.—: Bookbindaren för sitt arbete der på — :9.—: d. 25 Aug effter H.W:ge herr Insp:is godtfinnande till Comediæ Theaterns oprättande 30.—: NB [Summa] 71. 18.

M:r Anders Balzars uthbetalt för sitt arbete till Scholans nya luckor etc. vid. prot d. 26 Octob 680 18.20: 200 st spijk till gångjernen åth 3 par lukor . . 1.24: 50 st stor spijk att fästa fodren medh — —.24: Karlarna som tålgde wäggiarna för fodren : 1. 8: Öfre botnen i Scholemästare Härbret fogadh och drifwen sampt annat i Gården lagat 2. 8: den löhn Scholen intet beståår. Lås och gångejärn till ett nytt Skåp i Scholan. 2.10 Glaassmästare Johan Ersson för fönster botade i Scholan Hösteterminen 8. 8: [Summa] 106.24.

j) Lektorlöner, svinmat och skuldsättning.

Ehrewyrdige och Höglärde Herrar Consistoriales mine gunstige Befordrare.

Ehuruwäll jag för en tijd sedan ingåt med Venerandi Consistorii upbördsman Mons:r Ekerot, på en Påst Roug och Korn, ett wist Accord, hwilket iagh uti alt welat effterkomma, och skolat ej heller i någon måtto å min sijda fehla; doch måste iag klageligen förnimma, att Säden då han omsider blef mig tillförd, icke ens swarade emot det Prof H. Upbördszmannen mig i förstonne wid Accordet wiste, ty will jag se uppå Råugen, så kan iag ey utan i sanning bekänna, det han till ingen annan ting kan brukas, än att der af brännas och tillredes brännewijn, ja 3 tunnoro woro så illa förskämde, att man dem till ingen nytta föra kunde, utan moste /:med låf till sägande:/ kastas för Swinen; Hwad Kornet anbelanger, så må iag fritt uth bekänna, att det till intet bruk beqwämt är, Emädan det så illa förskiämt, /:dock alt förr än det in om mina dörrar kom, det iag med klara Attester betyga skall:/ att det uti ingen måtto står till att förändras; dy är till Venerandum Consistorium min skiälige begäran, det Wille Venerandum Consistorium taga detta till betänkande; Hwad Råugen angår will iag wäl hålla det Accord iag en gång ingåt, men för kornet kan iag det ingalunda, ty såsom bægge delarna, doch mindre det senare, icke till ens swarat emot det prof som H:r Upbördszmannen wid Accordet framwist, så kan och detta Accord

sålunda disputeras; kornet kan iag intet gifwa mehr före än 5 D:r Kmt Tunnan, der iag det behålla skall, Elliest såge iag gärne att det måtte lefwereras tillbaka till H:r Upbördszmannen; Iag afwachtar här uppå Venerandi Consistorii swar, och imedlertid, näst trogen anbefallan, förblifwer Ehrewyrdige och Höglärde Herrars Consistorialium Tienstskyldigste

Ups. d. 21 Martii 696.

Ferdinand Zellbill

Högwyrdigste Fader, Mächtige Befordrare!

Högwyrdigste Fadrens Högstbeprikeliga godheet oss wijd Gefle Gymnasium warande Lectorer, så wäll som wåre Antecessorer wederefare, ärkännom wij med ödmukaste wyrdnad, wettandes wår högsta plicht wara, effter yttersta förmågo, winn och flijt använda [och] så oss förehålla, det wij måge wårde finnas hwilkom en sådan faderlig fromheet framgent må ärtees och wijsas. Och såsom wij detta åhret, ej mindre än det förra, utan fast mehra, komma att fördiupa oss uti ouplöselig gäld och skuld, medelst den swära misswäxt Gud täckt hemsökia wårt land med, och serdeles de Soknar, som till Gefle Gymnasii Docentes och Discentes anslagne äre, förorsakas wij uti diupaste ödmukheet hos Högwyrdigste Fadren oss förfråga om intet wederlaget uti detta åhrett kunde proportionaliter afkortas, emädan wij uti widrigt fall ej komma att niuta något af somblige Kyrkiöhärbärgen, hwilka detta åhret ej hinna fyllest till wanliga afkortningarna, såsom uti Bred och Hiälsta, som till Gymnasium äre afslagne för 113 T:r, men detta åhr niuter der af intet, sedan wanlige afkortningarna äre afdragne. Wij hafwa och kommet uthi ärfarenheet der om, att wår allernädigste Konung har uti nåder slutit giöra en wiss Stat, hwilken blifwer, sedan han en gång giord är, oföränderlig, och uti anledning der af har Collegium högst nödigt skattat, med lijka ödmukheet hoos Högwyrdigste Fadren anhålla, det wij medelst Högwyrdige Fadrens Högst giällande recommendation hoos wår allernädigste Konung, kunde ej allenast få förblifwa wijd 4 Lectores som wanligit är, utan och att wij finge en Stat, som kunde fullgiöra den anslagne lönen. Ty hwad förslaget angår om 5:to Lectore så finner Högwyrdigste Fadren aldrabäst af dessa åhren hwad han och wij, om lönen uti flera delar skulle skifftas, hade att lefwa utaf, och föda hustru och barn med. Ty skulle den Staten wij nu hafwa komma genom Quintum att minskas, blefwo säkert ingen af oss behållen, hälst emädan wij desse twenne åhren i en sådan skuld oss fördiupat, att wij ej wetta någon utwäg oss der ifrån att reda. Ty af förledne åhrswäxten kunde wij ej bruka en tunna till huusbehof, utan måste alt kiöpa, alldenstund kornet mältade intet, och rågen låg så lenge uti Kyrkiöhärbärgena inne för den ohjelpsamma winteren skull att han möglade

bort, emädan han war mycket blöt af sig. Sedan hinder och de Kyrkiohärbergen ganska sällan till att wij kunna niuta den lönen som de uti Staten äre upförde före, utan mistom sombliga åhr 40 Tunnor ja mera och mindre som årswäxten faller. Det är wäl sant att effter förslaget på Kyrkiohärbergenen, skulle wij hafwa en stoor lön, om wij finge någonsin det de upföras före, men att få wijsa hwad återslaget är, och huru mycken åtskilnad finnes emellan förslaget och sielfwa spanmählen som faller, beder iag ödmiukeligen om. Waxala och Danmark äro anslagne till hopa för 209 T:r men uti detta åhret niuta wij allenast åtta [=åttatijo?] och då goda åhr äre stiga de högst till 112 T:r som utaf LandCammererarens för öfwerskickade attester synnes då af trenne åhr proportionen tages, hwarföre wij uti goda åhr mista på dem öf:r 100 T:r. Wändel och Biörklinge som äre anslagne för 317 tunnor stiga detta åhret till ottatijo, som wij äre mycket owisse om, emädan wår uppördsman skrifwer sig fruchta att han intet Cronotijenden i detta åhr får af mången ut, effter de lära gripet till henne sielfwa. Bred och Hiälsta som till Gymnasium äre afslagne upföras för 113 Tunnor, men stiga uti goda åhr aldrig högre tillhopa än till 30 tunnor, och detta åhr hinda ej till afkortningarna. Nu som spanmålen stiger högt effter anslaget, men blifwer lell [=väl?] lijten effter inkomsten, och wij dess utan på en dyr ort wistas, hwarest man med dyreste penningen alt måste kiöpa, nödgas och taga på sig en stoor huushyra, om man skall hafwa huus att boo uti; Altfordenskull bedie wij som sagdt är ödmiukeligast att wij måtte så här effter som här till få förblifwa fyra Lectores, att om wår Stat intet komme till förbättras /:det wij dock högst önska:/ han ej må förminskas och aftaga, häst emädan wår allernådigste Konung allernådigast förordnad d. 9 Febr. 1671 att Lectores måge, hwad dem af höga Öfwerheeten är deputerat, oförtryckt och fulle:n åtniuta. Och såsom Högwyrdigste Fadren ej allenast sin faderliga godheet och försorg låter här igenom lysa oss, utan och gör sig för alla våra Successorer odödelig, som af samma faderliga omsorg och Promotion med tijden, sedan en oryggelig Stat uprättadt är, hafwa sig att hugna, förmoda wij att wår ödmiuka begäran kommer uti gunstig Consideration. Emot hwilken höga faderliga gunst, så wäl som all annor faderlig fromheet, wij städze skola oss högst ombeflijta, att förblifwa och finnas Högwyrdigste Fadrens Allerödmiukeste Tienare

Samtelige Lectores

Utanskrift: Kongl. M:tzt Tro Man och Swea Rijketz Högstmeriterade Archiepiscopus Den Högwyrdigste Herren och Fadren H:r *Doctor Olaus Swebilius* Wår Mächtige Befordrare ankomme detta ödmiukel:n à Upsala
Lectorum i Gefle, om sin Löhn, 1696.

k) Lönespannmål och dess priser för 1708.

GC 1709

Anno 1709 d. 12 Maji woro Lectorerne så wäl som regementz Pastoren H:r Petrus Aurivillius på Sahl. Mag. Erich Halenii wägnar tillsammans att sluta 1708 Åhrs reckningar.

/1. Sättes werdiet på Spanmählen för 1708. Nembl:n Hwetet 18 d:r T:n Helsinge korn 18 d:r Rågen 15 d:r. Upsala Stadz Spanmål råg och korn tillhopa 15 d:r T:n jemte ther till fohrpenningar a 6 mk:r T:n, Hafra 8 d:r Vtaf Waxala och Danmarks Kyrkioherbergen belöper effter Befallningsmannens Jonas Hööks gifna attest, för hela Gymnasii Staat, sedan afkortningarna äro aftagne, behållit, effter inrättad tiondelängd Ett hundrade femb Tunnor, 7 f. 1 4/5 faat Jfrån Upsala Stad bestiger Trettijo Otta T:r 3 f. 3 kapp. Mag. Elis bekommit ifrån thesse 3 orter. Hwete —: 6 f. råg 9 T:r 4 f. korn 15 Hafra 1:— Stenfeldt bekommit ifrån Samma orter Hwete —: 6 f. råg 10 T: Korn 15 T: Hafra 1 T. För Waxala och Danmarks Spanmål 105 T:r 7 f. 1 4/5 fat belöper i fohrpenningar a 6 mk:r T:n 160 d:r 10 /: . Madame Christina Aurivillia också bekommit Hwete —:4 f. råg 7 T:r Korn 16: Hafra 16 T:r 4 f. som Mag. Anthelius Vppburit ifrån bemälte Orter Hwete —4 f. råg 9 T:r Korn 15 T:r Hafra 2 T:r P. P. Aurivillius. P. Elis. E. Stenfeldt Js: Anthelius Vtaf Wändel är behållen för 1708 Ett hundrade Sex T:or 3 fd: 3 7/10 kpr. Mag:r Stenfelt bekommit Nembl. Hwete 5 fd: Råg 13. t:or Korn 11 T:r Hafra 1 t:a 2 fd:— Mag:r Anthelius bekommit Hwete 5 fd: Råg 13 t:or Korn 11. t:or Hafra 1 t:a 2 fd. Sahl: Mag:r Halenii Änckia bekommit. Hwete 5. fd: Råg 13 t:or Korn 11. t:or Hafra 1 t:a 2 fd: Mag:r Petrus Elis bekommit. Hwete 6. fd: Råg 12 t:or Korn 8. t:or Hafra 1. t:a 2 fd. Afkortningen effter Mag:r Elis Räkning afgår 2 t:or 2 fd: Ifrån Börklinge bestiger effter tijonde längden 22 t:or 3 4/5 kpr Mag:r Stenfelt bekommit Råg 2 t:or 1 fd: Korn 2 t:or 3 fd: Hafra 6 fd: Mag:r Elis. Råg 2 t:or Korn 2 t:r 2 fd. Hafra 5 fd: Mag:r Anthelius Hwete 1 fd: Råg Sahl: Mag:r Halenii Änckia. Såsom man intet kan få underrättelse huru mycket en part antingen fått mer el:r mindre, ty måste Biörklinge rechningen lembnas till dess quittencerne inkomma Räkningen ifrån Arbro kan äi slutas, för än en richtig tertial öfwerkommer.

Högwyrdige Herrar Doctores, Professores och Consistoriales
Högförnämne gynstige gynnare

Alldenstund icke allenast af andre stånd, utan jembwål af det wyrdige Prästerskapet, på sidstledne herredag till Kongl. Maij:ts och Rijkets högst trängde nödh och farliga tillstånd, en friwillig gåfwa bewilliadt blef, det hwar och en rättsinnig bör behierta och sig till sinnes föra. Doch såsom i synnerheet, serdeles af de sidst inlupne bedröfwelige och alt för beklagelige tiender nogsamt spörjes, det fienderna hafwa det onda upsåth, som doch Gudh den allrahögste nådeligen afböije och förstöre, att i synnerheet först antasta denne vår stadh, och här på orten sökia till att giöra landstigning och anfall; är fördenskull till Högwyrdige Herrar Doctores och Consistoriales, min ödmiukeste förfrågan och begiäran, helst efter wi och förnummit, att widh andre Gymnasier och Scholar är äfwen passerat, det wi och här på orten, blifwa ifrån samma utgift befriade och förskonte, hälst effter man och förnimmer af utgifne ordres, att detta extenderes allenast till Pastores af Clereciet, hwilka hafwa store förmohner emot Lectores och Schole betiente, hwilka eij heller så just kunna taxeras uti Contribution för deras åtskillige inkomster, som widh Gymnasier och Scholar, hwarest de hafwa en wiss löhn, hwaraf 5:te peningen owägerligen måst utläggias; desslikes äro och Pastores på landet frie för tull, acciis, bakungs peningar, samt mycket anat, som är denne tiden till högre och mera än förledne åhren upstigit, för hwilket Pastores eij graveras; men i synnerheet är det swårast, att wi här uti siökanten hwar stund måste lefwa i fruchtan för fiendens oförmodelige öfverrumplande, eij wettandes oss någon dag eller tima kunna sittia orubbade, eller så länge fredige, att wi af löhnen, som detta år faller, i något måhl eller till undanflycht kunna oss betiena, där så nöden skulle påträngia; Hwarföre äre wi föranlätne, för desse wiktige orsaker, hoos det Högwyrdige DomCapitlet ödmiukeligast anhålla, det de Högwyrdige Herrar gunstigast tåktes ansee det älende och farliga tillstånd, wi nu här på orten swäfwä uti, elliest skulle wi aldrig undandraga oss effter ytersta förmågo giöra hwad kraffterna kunde förmå, doch lembnas detta alt uti Högwyrdige DomCapitlets gunstigaste ompröfwande, att wi i detta måhl kunde winna vår önskan och ödmiuke begiäran, hwar emot jag städse förblifwer Högwyrdige Herrars Doctorers och Consistorialers ödmiukeste tienare

Gefle d. 29. Septembr. 1710.

Petrus Elis Rect: Gymn: Gev.

Stormächtigste, Allernådigste Konung.

Det skulle wara en ochristelig undersåte, och owärdig at bära namn af en redelig patriot, som icke af yttersta krafter under dessa farliga conjuncturer skulle wilja gripa Eder Kongl. Maij:t under armarna, och understödia det almänna bästa; men som skoen klämmer os arma Gymnasii och Scholæbetiente här i Gefle alt för swårt, och nöden är så stor, at hon går os öfwer öronen, så nödgas Eder Kongl. Maij:t man uti diupaste underdånighet den samma föredraga, uti den underdånigste tilförsichten, at Eder Kongl. Maij:t af hög infödd Kongl. mildhet den samma behiortar, och relaxerar sequestrationen på den spanmål, som Eder Maij:t våra tienster allernådigst tillagt. Utom det, at denna swåra krigztiden mer än mycket, jämte andra, också twungit os, så hafwer Gud ock förledne år hemsökt os med så stor misswäxt, at vår del, som os tillföll, intet kunde längre räckia än til Midsommar, ehuru man menagerat, och sparsamt lefwat. Efter den tiden har man måst se andra i händerna, och efter man inga penningar haft i förråd, opnegotiera hos Kiöpmännerna det som man skulle lefwa af, emot hwad pris i denna dyra tiden är mer än kunnigt, och med förpliktelse at återställa betalningen af innewarande åhrs fallande lön. Hwilka, sedan de märkt den samma wara sequestrerad, undsäija os med execution, wiljandes borttaga den lilla ägendom, som beror uti några böcker, hwilken wi ännu öfrig hafwe. Sedan han är utmätt, så hafwa wi ingen annan lön för all vår ungdoms arbete at wänta, än hunger, törst och nakenhet, efter Spanmålen är mächta dyr, och dagel. upstiger, inga penningar äro i förråd, och all credit förlorad. Tiggia blyas wi, stjäla är förbudit; fördenskuld hafwa wi intet annat igen än bara döden, den wi dock mycket hederligare hade kommit at undergå, om vårt stånd hade tillåtit os at få gå emot Riksens fiender i fält, och för dess förswar sätta lifwet uti sticket. Heller ock så skulle det hafwa warit bättre, at wi aldrig tagit någon bok i handen, och derpå användt vår ädla ungdoms tid med stor bekostnad och giäldz pådragande, utan lärt något handtwärk, hwarmed wi kunnat redel. föda os, och de våra, än som under ett trögitt arbete aldeles undergå och ruinerade blifwa. Således förehåller sig beskaffenheten af vårt eländiga tillstånd.

Fördenskuld, Allernådigste Konung, så nederläggie wi för Eder Kongl. Maij:ts höga Kongl. thron denna vår underdånigste böneskrift, underdånigst supplicerande at Eder Kongl. Maij:t tåktes allernådigst föra sig til hiertat detta vårt trångmål, arresten relaxera, och lemna os respiration at kunna med gladare mod och sinne förrätta de tienster, som Gud och Eder Maij:t behagat i nåder os anförtro. Hwad som af os eljest kan förskiutas til det almänna bästas uprätthållande, bidra ga wi giärna af Zele emot en så stor Konung, och vår skyldighetz wederkänsla, wäntandes här på Eder Kongl. Maij:ts höga och nådiga swar uti underdånighet. . . .

Högwälborne H:r Baron, General Lieutenant och Gouverneur, Nådige Herre.

Man hafwer intet utan alteration och kiänning af sorg förnummit, huru som Eder Excellence, til underdånig hörsamhet af Hans Kongl. Maij:ts allernådigste befallning, för någon tid sedan, låtit sequestrera och til vidare i qwarstad sättia then Tijonde Spanmål, som af högstbem:te Hans Kongl. Maij:t til wedergjälning för then tjänst, som wi giöre Stadsens och Landets ungdom här i Gefle Schola, allernådigst tillagd är. Nu emedan som en i mannaminne ohörd swår tid trycker vårt wärda Fädernesland, och ibland andre os fattiga Scholæbetiente, och thet med så mycket häftigare och kraftigare eftertryck och tendresse, som wi nyligen hafwa måst taga del uti ansenlig Dragone præstation, som likwäl andre våra wederlikar uti andra Rikets delar waret dispenserade ifrån; ty äre wi härutaf föränlåtne, i diup ödmiukhet inkomma med thenna vår underdånige Böneskrift, at såsom Eder Excellence icke allenast wist sig nådig emot Kongl. Academien uti Upsala, utan ock Gymnasium och Scholan uti Hernösand, Eder Excellence också af wanlig nåde täktes hafwa på os ett blidt öga, som uti widrig händelse aldeles skulle komma at crepera, och med suckan och ängsligit sinne nödgas at förrätta våra trägna och trälaktiga embetes syslor.

Utaf Eder Excellences nådiga skrifwelse til Befallningzmännerna hafwer man ock haft til at se, hurusom allenast Råg och Korn äro sequestration underkastade, fördenskuld wi ock giöre os thet goda hoppet, at ärter och hafra äro lemnade til vår fria disposition, och at wi them lyfta få utan all afkort- och förminskning. Och som Conrector här uti Scholan H:r Gustaf Hammarin intet niuter mera, än som halfwa delen af then anslagna lönen, af then orsak, at hans Antecessor Mag:r Olaus Montin ännu lefwer uti ett siukligt och bedröfweligit tilstånd, så underkastas thetta jämwäl Eder Excellences nådiga behag, om icke Hammarin som hafwer hushåld, och wärkeligen företräder och förwaltar tjensten, bör niuta spanmålsdelen, och then andre sig nöijer med penningar, eller om icke the uti så beskaffat mål bägge få at hugna sig af hela quantumet, som sedan emellan them delas. Wi afwakte härpå en nådig resolution och förblifwa med diup wördnad inom lifztiden Eder Excellences aldreödmiukaste tienare.

Gefle d. 14 Nov. 1718.

Skrivelse till domkapitlet från gymnasiet.

Högwördigste Fader, Swea Rijkets Archiebiskop, samt Högwördige Herrar Doctores och Consistoriales, Höggunstige Gynnare.

Effter thet så wida kommit är, at Eder Faderl. Högwördighet och Högw. DomCapitlet tänker nu ställa then femte Lectionens besättiande i wercket, ther om hans Högwördighet H. Probstens och Kyrkioherdens Magist. Johan H Schæfer fått i befallning at låta os kungöra; ty fordrar vår skyldiga plicht, at i så beskaffat mål ödmiukl. andraga Gymnasii nu warande tilstånd, neml. at ganska litet redbart medel är i behåll. Ty thet som [bortrivet] i Cassan wara kunde, blef effter Höga Öfwerhetens befallning förwandlat i Myntetecken, hwilka sedan tillijka med 1718 åhrs indrägt blefwo nederslagne til 2 öre silf:rm:t och försäkrings sedlar gifne på 14 öre Silf:rm:t å hwart mynteteckn. Huru litet man ther med uträtta kan, är hwariom och enom wäl bekant. Och nu erfordras reparation så mycket ansenligare, som then samma i några åhr afstadnat, för then fruchtan man åhrl:n lefwat uti för fiendens hotande anfall. Förthenskull är vår ödmiuka begiäran, Ed:r Faderl. Högwördighet och Högw. DomCapitlet behagade höggunstigast innehålla med besättiandet af bemälte rum til nästkommande währ, på thet Gymnasium måtte til sin angelägenhet niuta innewarande åhrs wanliga inkomst, så framt icke Ed:r Faderlig Högwördighet och Högw. DomCapitlet allaredan dragit försorg om andra medel i thes ställe. The vtan äro disciplarna nu til antalet allenast 20 st., och wid slutet af innewarande termin ännu mera förminskandes warda, så at våra syslor wäl utföras kunna. På thet ock Discentes icke måge blifwa modfälte, kanskie ock torde sökia sig til andra Gymnasier, wil man ock å theras wegnar ödmiukel. anhålla om Ed. faderl. Högwördighets och Högw. DomCapitlets faderliga försvar at ock the wid sådan ändring måtte få fagna sig af någon hielp och vnderstöd. Hwaremot förblifwer Eder Faderlig Högwördighets och Högwördige DomCapitlets Ödmiukaste tienare

Vppå samtl. Lectorernes wegnar E. Stenfeldt.

Gefle d. 5 Octob. 1721.

A tergo: Kongl. Maij:ts Högtbetrodde Man, och Swea Rijkets Archiebiskop, then Högwördigste Herren och Fadren. Doctor Matthias Steuchius, samt Högwördiga DomCapitlet J Upsala

o) Fixt tionde, femdelning etc. 1730, 1731.

1) Stabilisering i flertalet socknar.

Räknare, tiondebelopp, tröskning, gruppering.

GC 1730 d. 9 Julii. Uplästes Landshöfdingens i Upsala Lähn Högwälborne H:r J. Brauners Bref af d. 1 Julii til samtel. Lectorerne, hwaruti han gifwer underrättelse om then wissa tiondesättning han fogat med the Gefle Gymnasium anslagne soknar i Vpland, åstundandes theröfwer wår utlåtelse antingen wi wille then mottaga el:r ej.

Häruppå blef af Samtel. HH. Lector[er]ne resolverat at Wändels, Börklings, Waksalas och Danmarks utfästelse til et wist quantum åhrl. skulle antagas Men Breds och Hiälstas Soknars anbud wedersakades til vidare försök om almogen sig til större billighet skulle beqwäma. Hwarom alt bref samma dag til HH Landshöfdingen afgeck, såsom af documenterna vidare kan inhämtas.

Samaledes at Bref skulle afgå til Lieutenant Oxell med anbud at wilja gifwa honom 8 t:r Spanmål för Tionderräkandet uti Bred och Hiälsta Soknar.

GC 31/5 1731 § 3. Beslöts, at man skal anlita H:r Lieutnant Oxell, om Sommarinspection i Wändel, emot hwar 25:te T:a af Behåldningen, som förslags-wis kan blifwa wid pass 170: T:r så han kan hafwa för sitt beswär inemot 7: T:r och lofwas honom byte på Spanmålen af Arbrås herberge.

4. Collega scholæ H:r Waldner betingas til Räkande och Profwande i Arbrå för den wanliga Penninge-provision, näml. 66: D- för Åker-säden och 36: D. för Swediorna, om det lönar mödan dem at räkna, som gör tilsammans 17. Plåtar eller 102: D- Kmt. . . .

GC 1731 d. 4. Aug. § 2. För H:r Barons och Landshöfd. Brauners resolution af d. 29 Julii nästl. beträffande Proftröskningen skal ödmu- kel:n tackas; men der hos begäras, at wi måtte få resolution på wår supplique in Originali, med H:r Landshöfdingens höga egit namn under, oss til säkerhet, at förwaras, effter Förordning, uti Gymnasii Archivo, såsom et högt angelägit Document, på det wi framdeles icke må få orsak at beswära S. T. H:r Landshöfdingen så ofta och mycket i detta mål, såsom här tils skedt.

§ 3. Angående Tjonde-Räknaren i Biörkl:e Sergeanten Winter, måste man bestå honom, uppå des påstående, 4 T:r spanmål, så framt der i sommar skal blifwa räknat.

§ 4. Then af Commistern, H:r A. Ulsberg föreslagne 10:de Räk-nare, Rustmäst:e David Kock i Lunda by, antages til Danemark.

§ 5. H:r Lieutenant Oxell anlitas och befullmächtigas at förätta ProfTröskningen uti Wändel, Biörkl:e, Waxala, Danemark, Hielsta och Bred Socknar. Men när han kommer till Waxala, förfrågar han sig i Upsala Lands Contoir, om han ock icke i anledning af resolution af d. 29 Julii nästl. må hafwa tilstånd och frihet at proftröska i Upsala stad, eller om man skal derom å nyo supplicera. J öfrigt tager H:r Lieuten- anten wid Proftrösknings framresan genom Socknarna, Tjonde-Räk- narens Skyl-längder och specificationer sig til effterrättelse; hwilka Skyl-längder han sedan, effter sluten ProfTröskning, jämte ProfTrösk- nings attesterne ifrån sig lefrerar til Wederbörande Häradsskrifware, effter min gifna förteckning.

§ 6. Gymnasiistaten består H:r Lieut:n Oxell riktig och skälig be- talning, effter vidare öfwerenskommelse, såsom han profwas hafwa skäligt förtient.

GC 1731 d. 11. Aug. Blef . . . samrådt, at Gymnasiistaten skulle be- swara Wändel Sokns bref af d. 9. Aug. nästl. angående en wiss Tjonde- sättning, på följande sätt; näml:n

Man kan nu icke begifwa sig til någon wiss 10:de sättning; emedan 1:o wi nu icke kunna ändra wår hos S. T. H:r Landshöfdingen giorda be- gäran, och redan af Högwälb:te H:r Landshöfdinge undfångne, och för Soknen publicerade resolution af d. 29 Julii, 1731, angående fri prof- tröskning. 2:do Står det ei heller i wår och Soknens enskylda macht och öfwerenskommande, om en sådan wiss Tjonde-sättning oss emellan afhandla och stadga förutan Höglöfl. Kongl. Cammar Collegii, Vener. Consistorii Upsal. och Högwälb:ne H:r Landshöfdingens communication, bifall och ratification. Och 3:o finna wi Soknens anbud långt ringare, än Kongl. Maj:ts allernådigste anslag, som är 211: T:r. Hwarföre wi för- blif:e wid H:r Landshöfdingens nåd-rättwisa resolution til fri proftrösk- ning, och vidare oss anförtro under den Nådige Gudens wälsignelse.

Detta swar til Wändel Sokn afgick med posten d. 12 Aug. 1731. Lika- ledes afsändes samma dag bref til H:r Lieutenant Oxell om samman- hanget af alt detta.

GC 1731. d. 27 Octobr. Närwarande Toto Collegio, resolverades, at sådant swar skulle skrifwas til S. T. H:r Landshöfdingen Brauner i Up- sala, til Förklaring uppå Fierdingsmans i Biörkl:e S:n Anders Larssons Supplique angående Betalning af Lectoribus för det han följt Gymn. Fullmächtig 6. dagar omkring Socknen at biwista ProfTröskningen; Näml:n

1. Såsom wi fått S. T. H:r Landshöfdingens resolution på ProfTrösk- ning, samt niuta Crono-Betienternas handräckning: Så förmode wi wara befriade i det målet, för Crono-Betienternas belönande, altsam-

mans likmätigt Häreadsfogde Instruction af d. 9 Octob. 1688, 3:die Punct 2. §. jemwäl ock Häreadsskrifwar Instruction af d. 16 Octob. 1689. IV Puncten; item, Kongl. Maj:ts Ordning och Stadga om Kyrkio- Tjenderne, gifwen Stockholm A:o 1638. hwilken återopas uti 1723 års Presterskaps Privilegiens 4:de Punct: Dito. Kongl. Maj:ts Placat om Tjondens Rättrådiga utgörande, gifwen Götheborg, d. 15 Maji 1658. Sidst, Kongl. Maj:ts Resolution och Förklaring, öfwer Presterskapets Beswärs Puncter i gemen af d. 1 Septemb. 1664. 1. punct. § 5.

GC 1731 d. 3 Novemb. Beslöts . . . 1:o At alla herbergen skulle delas i Fem delar, til disposition åhrl:n effter detta datum, sålunda; at Arbrå Kyrkioherberge blifwer 1:a Pars med alt Öfwer mål til Provision, samt 1:Gästnings T:a. Dock om något anseenligt af Behåldningen skulle lösas, så at Öfwer målet märkeligen förminskas; will Collegium hålla Dispositor skadelös, med någon Provision, som swarar emot bristen af Öfwer målet.

Beträffande Enånger, om samme Dispositor har lust at resa tijt för den Wanliga Provision, som är 1/2 T:na Spanmål; står honom fritt. Men will han icke, disponerar Rector Enångers 19/62 delar, effter wanligheten.

2:da Pars blifwer Wändel; des Dispositor niuter til provision, allenast alt Öfwer mål, samt En Gästnings T:a.

3:a Pars, Biörcklinge och Danemark; des Dispositor niuter alt Öfwer mål, och för Biörcklinge 1/2 Gästnings T:a Men i provision för Danemark, Femtbjo D:r Km:t af Fohrpenningarna.

4:ta Pars, Upsala och Waxala; Dispositor niuter i Provision alt Öfwer mål, samt Etthundrade D. Kmt af Fohrpenningarna.

5:ta Pars, Bred och Hiälsta; Dispositor niuter i Provision alt Öfwer mål, samt 50: D. Kmt i penningar; Item, för hwartera Socknen 1/2 Gästnings T:a. Och i fall Hjalsta boerne skulle lösa all Behåldningen; så bestås i ersättning för Öfwer målet 2: T:r i Rog och Korn.

2:do För år 1731. disponera H:rar Lectores bemälte herbergen i sådan ordning: 1. H:r Lector, E. Stenfelt, Wändel. 2. H:r Lector, Magn. Thelaus, Upsala och Waxala. 3. H:r Lector, Nicol. Wettersten, Biörcklinge och Danemark. 4. H:r Lector, Bernh. Brunnelius, Arbrå. 5. H:r Lector, E. Alrot, Bred och Hiälsta.

3:to Thema Ordning observeras hädaneffter således, at Primus nästa år tager 2:dra rummet, och 2:dus Tredie rummet, & sic consequenter. Så är ock hwar Lector förpligtat at sielf, i egen person, disponera; men bestås icke, at sätta någon annan, i ställe för sig, til disposition; så framt icke den ena Lectoren will accordera med den andra, såsom de bäst kunna åsämias, om sin Quintæpartis disposition för det året.

2) Björcklinges klagan över provtröskning. Avslag.

Högwällborne H:r Baron och Landzhöfdinge Nådige Herre!

Eders Höga Nåde, äro wij Hans Kongl. Maj:ts nödlidande Skattdragare utj Biörcklinge Sockn, förorsakade wordne i diupaste ödmiukhet till beswär komma; Ödmiukeligen tillkiänna gifwandes, at den i år af Gud nådeligen förlänte Åhrswäxten, är icke allenast utaf de tillsatte Kyrckiones Sexmän efter wanligheten räknad, utan jämbwäll och af Lectorernes i Gefle tillförordnade Tijonde fogde riktigt upförd blefwen, at nu ingen ting af det som tijonde bör utgiöras före är som fehar, likwist måste wij förnimma, detta intet nog wara, utan än vidare blifwa med Proftröskning hemsökte och beswärade, nu sedan all Säden, så wäll den stridare som Medellmåttige äro utj wåre Lador inbärgat worden, samt tillhopa blandat, hwarutaf kan förorsakas, at Hans Kongl. Maj:ts allernådigste utgifne Tijonde förordning, som dicterar det till Tijonde intet skall tagas af den bästa el:r sämsta utan utaf den Medellmåttige, härutinnan lærer öfwerträdt blif:a, emedan den bättre säden, snarare än den Medellmåttige, nu kan profwadt blifwa; Fördenskull är wår Ödmiuka anhållan dett Eders Höga Nåde, förmedelst dess Höga och widd kring spridda hielsamhet emot alla nödlidande nådeligen täcktes oss för denna Proftröskning fri ehrkiänna, och at få giöra tijonde efter det gamla i Nåder bibehålla, emedan wij, i all annor händelse och om Proftröskningen skall för sig gå, ingalunda kunna påtaga oss denna tijonde längre än till Lagsagu at bärtföra, utan i ödmiukhet påstå, det Lectorerne måtte Rätwiseligen blif:a pålagde, den samma nu i höst icke allenast at intaga, och utj Kyrkiohärbarget till åke föhret blif:r förwähra, utan jämbwäll henne der på ett wist ställe, efter wårt dijtförande, afhämta. Här å Eders Höga Nådes nådige bönhörellse wij i diupaste Ödmiukhet afwachta och förblifwe Eders Höga Nådes Alldra Ödmiukaste Tienare

På samtel: Socknens wägnar: Lars Michelsson i Gränby, Erich Erichson i Sahlsta, Olof Ersson i Norrwissjö, Jan Jansson i Rickbärga, Per Jansson i Långåker.

Resolution. Proftröskningen för denne Sochn, intet mehr än de andre Gymnatio anslagne Sochnar sig undandraga, i förmågo af Instructionerne, som bör skie, intet af den bästa eller sämsta, utan af den medellmåttige Säden. Cronotinden bör intet längre än inom lagsagan föras, så framt Gymnatium icke will serskillt betahla den öfrige wägen, och de således öfwerens komma kunna. Upsala d. 30 Sept. 1731.

J. Brauner.

Elof Buhrman.

p) **Provtröskningar 1744. Orätrådighet.**

GC 18/10 1744 . . . öfwerlades i *Collegio* om *Lieut. Oxels Proftröskning*, hwilken jämfördes med *Rängsiö Proflän[g]d*, hwaraf befants at *Oxels Profning* war orichtig; Ty beslöt följande *Lectores. Rudman, Smaræus, Justus* och *H:r Lector Diurberg* som i denna saken togo del, at hos Högwälborne Herr Landzhöfdingen *Eric Odelström* ansökning giöra om nytt profs anställande, hwilket herr Landzhöfdingen bewiljade.

GC 1744 20/10. S. d. Beslöt de *H:r Lectores*, som d. 18 hujus gjorde ansökning hos Högwälbor. *H: Landshöfdingen* om ny proftrösknings anställande i *Arbro Socken*, at *Adjutanten Turdfield* skulle tilskrifwas och befullmächtigas, at förrätta förberörde nya proftröskning.

6/11 1744 . . . uplästes *H:r Turdfields* bref och *Proflängd*, som befants, hos hwilka han fådt proftröska, långt öfwerstiga *Lieut. Oxels*, fastän *Turdfield* profwet långt mindre upfört än han det befunnit. Beslöt *Collegium*, at hos *Hög. H:r Landshöfdingen* skulle ansökning giöras, at de motsträfwige *Arbroboer*, som inte wille tillåta *H:r Turdfield* proftröska, icke skulle winna sin framgång, utan at *H. H:r Landshöfdingens Resol.* af d. 19 *october* skulle blifwa ståndande, hwilken *H. H:r Landshöfdingen* confirmerade,

GC 1744 5/12. § 3. Som *Lieutenant Oxel* oförswarligen umgådts med *Proftröskningen*, så hade han intet arfwode förtient, utan fast mera tiltal för des otrohet: dock i betrachtande af des fattigdom, bewiljade *Collegium* honom 2:ne *T:r*, hwilka 2:ne *T:r H:r Lector Thelaus* kommer at utlägga af sin andel. Dock med det förord, at *Oxell* per gratiam det skal ärkiänna. *Disposition* i *Arbro* åtog sig *H:r Lector Thelaus*, och om *Socknen* något skulle wilja inlösa, så blef priset utsat til 20 *D:r* för råg, korn och Erter, och för hafran 10 *d:r T:n*

q) **Skriftväxling mellan Vaksala och nödtidens lektorer med anledning af dessas krav på säd eller pengar 1749.**

Högärewördige, Ädle och Höglärde *Herrar Kongl. Gymnasii Rector* och samtelige *Herrar Lectorer* Gunstige *Herrar*.

J anledning af den nyligen os tillhanda komne *Kongl. Gymnasii Högtärade* skrifwelse under d. 2 innewarande, hafwe wi samtelige *Tiondegifware* af allmoge här i *Waksala Sochn*, sammanträdt, och effter noga öfwerens läggande, änteligen stadnat i det slut, som nedanföre följer, och med hwilket etthera wi uti ödmiuk hörsamhet förmode *Kongl. Gymnasii Staten* täcktes wara nöjd, och i betractande af den swåra och allmänna misswäxt, som så wäl os, som flere omgräntsande *Sochnar*, i detta år beklageligen händt, besynnerligen hwad höstsädet beträffar,

följande omständigheter hos sig i ömsint och rättwist öfwerwägande komma låta. Wi kunna ei annat än erkänna för godt, hwad *Kongl. Gymnasium*, i stöd så wäl af vår d. 31 december 1741 ingångne *Tiondesättning*, som af den sedermera utfärdade *Kongl. förordningen* af d. 8 *Januarii* sistl. år anförer: det skal ei *Cronotionden* begripas under misswäxt *Syner*, utan utgöras in natura, antingen effter räkning af *Proftröskning*, eller efter en til goda och onda år lämpad *Tiondesättning* eller änteligen ock effter öfwerens kommelse. J anledning hwaraf *Kongl. Gymnasium* gunstigast begär det wille wi os utlåta, på hwilketthera sättet wi, för detta året, häldst skulle wilja vår *Cronotionde* utgöra; antingen både råg och korn in natura, hwilket *Kongl. Gymnasium* häldst skulle se, eller ock den samma, antingen effter markgången, eller öfwerens kommelse med reda pengar betala. Wi erkänna samteliga med serdeles wördnad och tilgifwenhet, den ynnest *Kongl. Gymnasii Staten* här ut innan emot os täcktes betyga, och i anledning deraf förhoppas, det lærer ei deras ömhet för et fattigt och så hårdt nu straffat folk, wilja se, det wi ännu swårare skulle komma at lida; häldst då wi gerna wilje utgöra hwad os åligger och bör, så långt någon sin råd och lägenhet kan räcka til. Men gunstige *Herrar*, täcktes dock, at *Edre tienare* måtte för *Eder* få klaga sin nöd. Alt, hwad wi här, å orten äga, til kläder, födo, hus, wed och warma, etc. det består alt sammans i vår årswäxt, och när *Gud* den borttager, som nu beklageligen skedt, så är intet råd mera öfrigit, besynnerligen för en tilförene utblättad allmoge. Behierten ock gunstigast, at i detta år ganska få här i *Sochnen* fåt sit utsäde igen, en del halfparten, men större delen mindre, ja somlige tijonde delen. *Kornet* har fuller *Gudi* lof! blifwit något, Dock ei öfwer wanligheten; men när deraf alt skall tagas, kan man snart tänka huru wida det wil förslå. Detta alt hafwe sin richtigkeit, kunna nogsamt intyga de mäst öfwer alt hållne och af *Härads Rätten* undersökte och bewittnade misswäxt *Syner*. Warandes det nog säkert, at om i et sådant år ei wis *tionde sättning* här i *Sochnen* warit, så hade *Kongl. Gymnasium*, fast effter nogaste räkning och *Proftröskning*, ei en gång kunnat erhålla fierde delen af deras det samma i *staten* anslagne lön, men wäl mindre efter vår gjorde *tionde sättning*. J anseende til hwilket alt, och när dertil kommer i öfwerwägande den mistning, som ei allenast *Cronan* sielf, och alle *Jndelningshafware*, utan ock en del af os sielfwe, som hafwe och bebo *Rusthåll* här i *Sochnen* til 14 st., måste förnimma och widkiännas, då wi måste låta os nöija med 15 *d:r Kr:mt* för tunnan, eller om så tilgång kan wara, med något korn i stället, hwilket dock ei eller låter sig hos mångom, utan stor olägenhet göra; Så förmode wi i ödmiukhet, det lærer *Kongl. Gymnasium* i hänseende til anförde skäl och omständigheter, os gunst-

benäget hugna med någotthera af nedanskrefne wilkors antagande och gillande, hwar åter wi på intet sätt kunna se os behållne, utan än mer fördärfwade.

1:o Erbiude wi os, at öfwerhufwudet, för Råg och Korn tilhopa, betala til Kongl. Gymnasium 20 d:r k:rmt Tunnan för all den Cronotione Spanmål, som til wälbemälte Stat, effter vår stadfäste Tionde Sättning af denna Waksala Sochn kommer at utgöras. Eller ock 2:o om Kongl. Gymnasium, i stället för Rågen — hwarpå i synnerhet ingen tillgång finnes, och hwilken dock, effter accordet, bör utgöra halfwa Summan, wille låta sig åtnöija med 24 d:r k:rmt för tunnan, då den andra hälften, eller kornet, in natura lefwereras. Eller och änteligen 3:o Om wi finge betala altsammans uti Korn, och de som i år ei kunna lefwerera någon råg, finge i det stället, nästkommande år deremot göra hela lefweransen i råg. Wi afwänte så mycket begärligare Kongl. Gymnasii Statens gunstbenägna swar och bifall til något thera af dessa förslag, som vårt tilstånd Gud bättre! i detta år är des utan nog tungt; häldst då wi erbiude 9 d:r K:rmt öfwer det, hwarmed wi til en stor del sielfwe måste låta os nöija, och för en tunna hålla til godo 15 d:r, ei omtalandes, at wi måst köpa både hwad wi sådt våra åker med, och hwad wi skole äta. Och wi framhärde med wördnad På Waksala Sochnens wägnar Det Kongl. Gymnasii ödmiukaste tienare

Jan Janson i Råby [bomärke] Isaac Person i Swidia [bomärke]
Rusthållare Härads domare och Rusthållare
Kyrkwärd

Erich Matson i Trälösa [bomärke] Mats Janson i Råby [bomärke]

Samtelige Hederwärda Tiondegifware och Allmoge i Waksala Sockn. Kongl. Gymnasium har ärhållit samtelige Hederwärda Socknemännernas i Waksala skrifwelse, hwaruti the beklaga then miswäxt, som i år, thes wärre, blifwit på råg, och som the then ei kunna utgiöra in natura, så ärbiuda the för then Cronotione, som Gymnasium af Waksala Sockn anslagen är, 3:ne willkor, nemligen antingen 20:r öfwer hufwudet för råg och korn, eller 24 d:r för rågen allena, eller ock änteligen altsammans Korn och i stället et annat år altsammans råg. Kongl. Gymnasium försäkrar sig hafwa alt billigt och Christeligt medlidande med allmogen uti thes swära omständigheter: men hoppas ock at allmogen theremot ei begär Gymnasii alt för stora skada och mistning i thenna dyra tiden på alt hwad nämnas kan. Och kan man ei undgå at ställa för ögonen, huru man nu hafwer fruchten i händerna af then wissa tiondesättningen, hwartill Allmogen med så mycken enwished nödgade Gymnasium, ei achtandes Gymnasii trogna råd och warningar therföre. Thet är säkert, at om allmogen hade blifwit wid förra wanligheten och gifwit efftersom

Gud förlänt årswäxten mer eller mindre, så hade the ei känt till sin tionde hwarken i onda eller goda år. Gymnasium hade ock tå warit belåtit: men nu har wäl allmogen någon fördel i goda år; dock huruvida then swarar emot then tunga, the måste känna, när miswäxt infaller, thet kunna the nu sielfwe bäst finna. Hwaremot Gymnasium lider och får mindre än årswäxten i goda år: och nu wil man äfwen at thet lida skal, när missväxt blifwit. Hwilket huru obilligt thet är, lærer hwar förnuftig finna. J anledning af alt thetta hade Gymnasium fullt skähl at til thet yttersta påstå sin rätt. Men wil likwäl låta falla af Christeligt medlidande emot then enfaldiga allmogen, som man tror mer af andra intald än af egit bewåg hafwa förkastat vårt goda råd. Länder förthen-skul på the goda anbud följande til wälment swar; nemligen

1:o hwad angår thet 3:die och sista willkoret, at i år taga för altsammans korn och ett annat år altsammans råg; så kan Gymnasium thertil icke samtycka, utan thet, såsom aldeles owist och obilligt afslår. Och hwad 2:o betalningen med penningar beträffar, så kan Gymnasium ei lemna under 24 d:r för råg och korn öfwer hufwudet; och, om rågen allena löses, 28 d:r Tunnan. Ty här kan man icke få någon Tunna råg under 30 d:r, som man ock wet at hon annorstädes gäller; kornet kostar och här 24 d:r. Således afslår Gymnasium ganska mycket, som allmogen också lærer finna, enär Thomas-mässa markegången sättes, Hwartil om the 2 d:r for pengar, som för hwar Tunna elliest ärläggas borde, afdrages; så hafwa the Tunnan öfwer hufwudet för 22 d:r eller rågen allenast för 26 d:r, hwilket tyckes wara billigt på båda sidor. Häröfwer wille allmogen yttra sig hwilketthera the utwälja, antingen lösa altsammans eller rågen allena. Ty om the senare tages, och kornet kommer i Kyrkiö-härberget at inlefwereras, så bör Gymnasium hafwa tid, at til kornets utförande betinga nödiga forhästar. Förblifwe samtelige Hederwärda Allmogens Tienstwilligste

Gefle d. 30 Novemb. 1749.

J. Rudman, h. t. Rector M. Smaræus. M. C. Justus. J. Alm. G. Vougt.

r) Omkostnader och instruktion för kontrollen. 1754.

GC 1754 20/8. 1:o Effter Skiörde-tiden uti Upsala nu war inne och i anledning af åtskillige Collegii skrifwelser til Magistraten therstädes om Tjonde Räkning och Prof Tröskning, och then saken med alfwar borde företagas, infant sig Adjutanten H. And. Hedmark, med hwilken, om thenna förrättning man således accorderade; at han skulle för sit beswär undfå 1:o til 50 T:r hwar 20:de som giör 2 T:r 4 f.
75 — hwar 10:de — — 2: 4
100 — hwar 5:te — — 5.

så att af 100 T:r blefwo 10 d:o hans arfwodi.

2:o til res Pg. — — — — 24 D. k:t

3:o til andre oumgängel. utgifter äfwen 24 D. k:t 48 D.

hwilka 48 D. nu återwarande pro Rector Lector Vougt af the hos sig innestående inscriptions och dimissions P:gne straxt utbetalte.

2:o Blef följande instruction lemnad:

1:o Skulle bref lemnas til Borgmästar Printz och fullmagt för H. Adjut. Hedm. uppställas.

2:o Äfwen hos Politie Notarien therstädes H. Sven Lunden, begäres underrättelse om åkrarnes innehafware.

3:o Wid sielfwa räkningen i agt tages:

1:o Bandens beskaffenhet och antal i hwar skyl.

2:o I fall något skulle emot förmodan af åkrarne redan wara bortfördt, måste begäras underrättelse i Kongsängs, Waxala och Swartbäcks Tullar.

4:o Wid Prof tröskningen äfwen observeras, hwad billigt skönjes såsom någon gistningsmån 1 el. 2 kapp:r på T:n effter sädens beskaffenhet, såsom then kan wara blötare el. torrare. Så torde ock någon Stads betjent behöfwat, at så mycket mera wara witnes gill.

3:o Effter Rector Gymn. W. Torell förut wore wistande i Upsala, skulle adjutanten Hedmark ock med *honom* sine giöromål Communiera.

4:o Skulle Herr Adjutanten med sig taga icke allenast Chartorne och then ifrån Stockholm nyl. undfångne beskrifningen öf:r åkrarne, utan ock i synnerhet 1752 års Skyl och åkerlängd, at theraf sielf utleta så wäl åkrarnes belägenhet som theas innehafware, om hwilka äfwen Mätaren Browallius, såsom tilförne Gymnasii Tijonde räknare bästa besked gifwa kunde, hwilken therföre therom anlitas skulle.

s) Kontrakt om tiondet, i synnerhet med Uppsala. 1793.

GC 1793 11/6. 1:o Sedan Contractet med Upsala Stad, angående kronotionde lösen, med nästl. år 1792 till ända lupet: så önskade Gymnasii Staten att få det samma, under lika wilkor, på wissa år förnyadt; förbehållandes sig efter lag, att hos den eller dem, som häruti icke wilja ingå, låta anställa behörig räkning och proftröskning.

2:o Ehuru de af Danmark och Waksala hittills bestådde forpenningar af 5 D. Koparmynt på Tunnan, nu mera blifwet otillräckelige, då förbördren påstå tillökning af 16 ⅞, som man ock måst till dem utbetala; wore man dock dermed nögd, om berörde Soknar wille, på wissa år, samfält ingå det contract med Staten, att owägerligen lösa

kronotionden efter Uplands blifwande Markegång hwarje år, jämte tillskott af ofwannämde 5 D. Kp:mt på Tunnan. I annor händelse, måste dessa Soknar tills vidare öka forlönen med 1 D. Kp:mt tunnan.

3:o Erbjudes Bred och Hjelsta Soknar att med Staten, äfwen på wissa år, upprätta ett dylikt Contract, att enhälligt lösa kronotionden efter Uplands Markegång, jämte 5 D. Kp:mts tillskott på Tunnan.

4:o Ehuru Björklinge Soknemän, enligt Tiondesättnings längden af år 1742, åtagit sig att utgöra 95 T:r årlig kronotionde, Afkortningarne inberäknade; har dock Staten allt sedan 1759, då wissa hemman underlades Sætuna Säteri, såsom Rå och Rørs hemman, waret dymedelst försatt uti en årlig mistning af 7 T:r 2 f., som från dess behållning afgått. Således skall detta lidande bemälte Soknemän behörigen föreställas, i förmodan, att de finna skäligt sins imellan repartera denna brist, och fyllnaden hädanefter oafkortadt utgöra. Hwar icke de i godo förmås, göres härom å högwederbörlig ort skriftelig ansökning, samt att tillika utbekomma denna reste för de 3:ne näst förflutne åren tillbakars; men i händelse af widrigt Utslag, måste uti Kongl. Kammar-Collegio anhållas om upphäfwandet af den gamla, och upprättande af en ny Tiondesättning med Soknen, så wida icke Staten, utan Soknen å sin sida brustet i Contractets oswikeliga fullgörande.

GC 1793 16/11. Sedan Rector [Jean M. Schönstedt], å Gymnasii Statens wägnar, med Kongl. Akademien och Borgerskapet i Upsala Stad, ingått och slutat Accord om kronotiondens utgörande af de Gymnasii Staten dersammastädes å lön anslagne Åkrar, till 9 kappar Spanmål af Tunnelandet, på 15 års tid, räknad ifrån och med innewarande år 1793 till och med år 1807: så ankom i dag med posten från Upsala berörde Contract... behörigen undertecknadt...

t) Vissa lektorlöner utgår med hälften av vad höga vederbörande tro och uppgiva.

GC 1819 13/9 § 2. Efter närmare granskning af det utlåtande, som till Högv. DomCapitlet med denna dagens post afgifvas borde, om de åtgärder, hvilka Collegium Gynasticum ansåg blifwa nödige vid den af Kongl. Maj:t i Nåder fastställde Interims-Stats tillämpning till Gefle Gymnasium, beslöt Collegium Gymnast. att hemställa huruvida Högv. DomCapitlet, enär nu både Gymnasii Adjuncten och Director Musices härstädes blifwit hugnade, den förre med full lön, den sednare med betydelig löneförbättring, ville påtänka någon utväg, att äfwen förhjelpa de ännu endast för half lön tjenande Lectorerne Hällström och Ödmann till någon emot det i Interims-Statens utsatte Minimum svarande tillökning; hvarom äfwen nämnde Lectorers skrifteliga andragande bifogas skulle, så lydande:

Vid genomläsande af Kongl. Maj:ts Nåd. Bref till Uppfostrings Comiteén angående en Interims Lönereglering vid Rikets Elem. Läroverk och den derjemte följande Interims-aflönings Stat hafva vi undertecknade, icke utan den största förundran, sett oss uteglömde bland de yngre och svagare lönte Lärare, hvilka såsom de der icke uppnått det för samma grad fastställde minsta Löne-belopp (för en Lector 100 T:r), njutit lönförbättring till ernående af detta minimum, utan å Tabellen upptagne såsom de der ägde full aflöning, ehuru vi enl. Kongl. Brefvet af d. 25 Jun. 1807 blott njuta half lön. Då de af Upf. Com. uppgifne och antagne allmänna grunder för upprättandet af detta Stats project innehålla att alla Löner, hvilka finnas och utgå till högre belopp än minimi-summan af Lönförbättringen, förblifva tills vidare orubade, så att icke ens af deras framtida reduction någon tillgång för Interims Staten nu finge påräknas, samt att alle Lärare af lika grader, hvilka komma i fråga till löneförbättring, skulle undfå lika löner, kunna vi icke upsöka någon annan anledning till vårt uteslutande från denna förmån, än en felaktig upgift af nu varande Lönings Stat vid detta Gymnasium. Vi hafva så mycket mera skäl till en sådan förmodan, som Kongl. Brefvet af d. 7 Dec. 1807 innehåller, att vid de Gymnasier, der de 2:ne yngste Lectorerne tjena med half lön och Adjuncten för hoppet om befordran, skulle, enär omständigheterna sådant medgofve, lön anslås först åt Sjette Lectorn och sedan åt Gymn. Adjuncten, till beloppet lika med deras vederlikar, så vidt tillgång dertill gofves. Men uti den nu fastställde Int. Staten har Gymn. Adjuncten blifvit ihogkommen med full lön 50 T:r, så att med de 30 T:r han derjemte njuter såsom Vicarii-arfvode, hans löne inkomster komma att vida öfverstiga våra, ett förhållande, hvilket synes oss stridande icke allenast mot sistberörde Kongl. Bref, utan ock emot den esprit, som för öfrigt följes i Upfostr. Comit:s underdåniga förslag öfver detta ämne. Vi våge derföre hoppas och tillförse oss, att Högv. DomCapitlet i Upsala, som lärer hafva sig det om hjertat, att alle Lärare komma i lika åtnjutande af den genom Kongl. Maj:ts Nådiga Beslut och Riksens Högl. Ständers anslag åsyftade Löne-förbättring, täcktes draga benägen omsorg, det äfven vi måtte njuta sådan på alla förr upräknade grunder fotade förmån; underställandes vi, om icke, i brist af annan tillgång härtill, måtte kunna med allernådigt tillstånd användas de 52 T:r, hvilka enligt Kongl. Brefvet den 25 Jun. 1807 årligen från detta Gymnasii Lönings Stat indragas till Stiftets Byggnings Cassa. I anledning häraf anhålle vi, att detta vårt anförande till Protocollet få åtfölja Collegii afgående skrifvelse till Högvörd. DomCapitlet i det nu under fråga varande ämne.

L. Hällström. E. S. Ödmann

CIV. Hjälpmedel vid undervisningen.

a) Läroverkets bokförvärv och boksamling.

1. »Referensbibliotek» 1734—1780. Premieböcker 1804 o. f.

GC 17/9 1734. 5) Samtycktes at 2:ne *Pulpeter* skulle göras i *Gymnasio* och fastslås fram på pelarena, uppå hwilka *Sorani Lexicon Latin.* och *Budæi Lexicon Græcum* til *disciplarnas*ienst skulle liggia orörde, emedan the af thet ständiga flyttande och kastande ifrån thet ena til thet andra rumet här tils blifwit ganska illa medfarna

6) Sammaledes at 2:ne smärre *Pulpeter* skulle göras och fastsättias en på hwar sida om *Cathedern* uppå väggen, hwaräst *Biblarna* och andra *Gymnasii* böcker kunde undanläggias

7) At nogra *Bibliotheks* böcker, som wore illa farna, skulle lagas, fast ey å nyo inbindas, såsom i synnerhet *Sorani Lexicon Latinum Nizolii Lexicon Latin.* och *Aleri Gradus ad Parnassum*

GC 1804 10/10 [*Premieböcker*] Af Kongl. Expedit. Secreteraren [J. D. Flintenberg] til detta Gymnasium donerade Skrifter ankommo: . . .

200 ex. Zöllner om MänniskoSlägtets ursprung. 250 ex. Magazin för literat. och Statskunskap. 300 ex. Hedewisch Rätta Begreppet om Penningar. 300 ex. Dalberg om Statskunskap och Moral. 300 ex. Ehleus SedelBanks verkan på Samhället. 300 ex. ABC Bok med figurer. 300 ex. Anvisning att lära Stafva . . .

GC 1805 5/10. Lätt Rector [= Carl Bergsten d. y.] . . . utdela . . . till hela Coetus hvarsitt exempl. af Profess. Thorilds Glädjesång på konungens Födelse Dag 1. Nov. 1804, hvilken i en sådan afsigt af Kongl. Bibliothekarien Gjörvell blifvit hitsänd.

GC 1816 4/4. Utdelade Rector [C. B—n d. y.] bland Ungdomen de smärre andaktsSkrifter i blandade ämnen, hvilka det i Stockholm varande Evangeliska Sällskapet i sådan afsigt icke länge sedan hitsändt.

Præ s d. 19 April 1780

Högvördigste Herr Doctor, ÄrkeBiskopp och ProCancellor, Så ock Högvördige Herrar Doctorer, DomProbst och S. Theologiæ Professorer.

Som Scholans både Svänska Bibel och tryckta Not-Psalm-Bok, genom långliga tiders bruk äro sönnerrefne, utnötte och icke vidare brukbare, så är högsta nödvändighet, at Nya uti deras ställe med första varda för Scholans räkning inköpte. Härtill hafva vi inga medel, sedan den, vid Gossars inskrifning i Scholan fallande Bibliotheqves afgiften tid efter annan, enligt Kongl. Schol-Ordningens föreskrift, blifvit lemnad till Gymnasii Bibliotheqvet. Wi kunna icke heller ifrån de Scholan förbe-

hållne Djeknepenningar draga en mot desse Böckers inköp svarande Summa; emedan desse, sedan vissa ordinarie afgifter afdragas, äro nog knappe och mindre tillräckelige till sitt ändamål, som är utdelning ibland discentes vid Examen anniversarium. Not-Psalm-Bok i 4:to på Skrif-papper med franskt band har, efter anstalt från Stockholm, blifvit hitsänd och kostar 1 RD:r 32 ss Specie, och en Bibel med Summarier och anmärkningar vid Capitlen lärer icke inbunden kunna fås under 3 RD:r Sp. Det är således vid pass 4 RD::r 32 ss hwarpå köpet ankommer. Till Högvördigste DomCapitlets höggunstiga bepröfvande få vi derföre härmed ödmjukast lemna, huru vida desse penningar, af Gymnasii och Scholæ-Medlen, kunna nu vår Schola beviljas, och i önskad fall få vi i lika ödmjukhet anhålla, at dem med det första få inhändig. I djup vördnad framhärde Högvördigste Herr Doctorens, Ärke-Biskopens och ProCancellorens, så ock Högvördigste DomCapitlets ödmjukaste tienere

Gefle d. 13 Apr. 1780. Er: Tegman. Anders Ad: Grundén.

[Högvördigste DomCapitlets swar på föregående.]

S. T.

Härjämte medfölja de af Tit. uti Skrifvelse af d. 13 hujus begärade Fyra RD:r 32 ss Specie af Gymnasii och ScholæMedlen, till en tryckt Not-Psalm-Boks och en Svensk Bibels anskaffande till Scholans behof i Gefle, hwarå behörigt qvittance återförväntas. Förblifwer Tit: Tjenstskyldigste

Carl Fredric Mennander

Upsala d. 19 Apr. 1780. Sven Wijkman Casparsson

2. L och D om bokinköp 1729—1783.

aa) Lektorernas beslut om inköp 1729—1745.

1729. d. 18. Martio. Effter Collegii Gymnastici samråd kiöpt til Bibliotheket

G. Pauli Röteneccii Logica Vetus & Nova, Exemplaret 9:

Inbindningen uti 2:ne band	3: —
16 Junii Lefwererat til följande Rector M:r Eric Alrot	138: —
1729 18 Junii Effter Collegii Gymnastici beslut kiöpt i Stockholm Svecia Antiqua & Nova för sielfwa Exemplaret	120: —
Inbindningen uti Franskt band 2:ne Folianter	48: —
1729 27 Nov. Pro-Rector igentagit sin Prænumeration [på den]	30 . . .

1733 26 Julii Kiöpt i Stockholm Biskop Gezelii arbete öfwer gl Testament twänne Tomer til samman . . . 84: —

Låtit inbinda samma Gezelii wärk a 10 D. Tomen . . . 20.—

13/3 1745 § 2 . . . framwiste i Collegio H:r Lector Diurberg, och understälte Collegii ompröfvande om icke Lands och Stadslagen, Östgiöta, Wästgiöta, Södermanna, upplands och Hälsingelands Lagen, hwilka woro uti ett band in folio skulle för Biblioteket kiöpas. Resol. at om denne Lag book kunde fås för 12 dl:r K:rmt, så kommer den at kiöpas för inscriptions penningarna.

bb) Gymnasiikollegiet till ärkebiskopen 1747.

Med lista på önskade böcker.

Högvördigste H:r Doctor, ArchiBiskop etc.

Emedan thet är både anständigt, nyttigt och nödigt, at et Swenskt Bibliotheque förses med Swenske lärde mäns böcker och skrifter; så anhåller Collegium Gymn. i ödmjukhet om Tit: Archiebiskopens och Ven. Consistorii höggunstiga tilstånd at til thetta Gymnasii Bibliotheque upkjöpa the på hosgående förteckning upförda merendels inhemska böcker, hwilka man icke kan wänta at få af något Sterbhus, hwarifrån merendels gifwas Theologiska el:r andra utländska böcker, som ei äro så dyre och nye. Och emedan här är aldeles ingen tilgång på Kongl. förordningar, riksdags Besluter och andra Stadgar, hwilka dock äro högstnödige så wäl wid förefallande rättegångar på Gymnasisternas wägnar, som wid åtskilliga andra tilfällen, såsom docentium indelnings och privilegiers bewakande, med mera; så utbeder sig äfwen Coll. Gymn. i ödmjukhet höggunstigt bifall til the upsatte samlingars och utdrags uphandlande. Huru mycket *penningar* til these böckers inkiöp och inbinding behöfwes, kan man icke så wist säja, emedan åtskilligas pris är oss obekant. Coll. Gymn. anhåller therföre ödmjukast thet täcktes Tit. ArchiBiskopen och Venerandum Consistorium låta hitremittera 6 à 700 D. K:nt, skolande hwad öfrigit blifwer til vidare behof besparas och wederbörlig räkning för altsammans göras.

Eliet som Coll. Gymn. kommit i ärfarenhet, at et partie böcker, dels inköpte dels från Sterbhussen inkomne, skal i Upsala för thetta Bibliotheque ligga, och man ärfarit, at the swårigen kunna fås hit utan betalning; så underställes Tit. ArchiBiskopen och Ven. Consist., antingen the behaga lemna Coll. Gymn. frihet at accordera med någon från Upsala hitresande student at mot skäligen wedergällning föra them hit, el:r genom H:r Notarium Consistorii besörja om theras hitsändande. Förblifwe etc. Gefle d. 13 April. 1747.

Simon Melander.

M. Justus. M. Thelaus. J. Rudman. M. Smaræus. P. Diurberg.
h. t. Rector.

Förteckning på the böcker, som åstundas til Gefle Gymnasii Bibliothecae.

1. Kongl. Wetenskaps Academiens Handlingar ifrån början til thenna tid, samt hwad hädanefter theraf årligen utkommer. 2. Acta Literaria Sveciæ felas ifrån och med År 1734. 3. Doct. Ol. Celsii Hierobotanicon. 4. Doct. Linnæi samteliga utkomna Arbeten i Historia Naturali. 5. Mag:r Ol. Celsii Historia om K. Gustaf 1. 6. Konung Johan III:s Chronika samt Liturgien. 7. Konung Sigismundi och K. Carl IX:s Historier. 8. Swea och Götha Höfdinge-Minne. Alla 3 utgifne af And. Ant. Stiernman. 9. Doct. Nordbergs Historia öf:r Carl XII. 10. Ol. Dalins Sweriges Historia, som nu är under prässen. 11. Doct. Rhyzelii Monastereologia. 12. Lagman Königs Lärdoms-Öfning 4 Thomer. 13. Mag:r Pet. Högströms Beskrifning öf:r Lappmarken. 14. Er. Ekelunds Upfostrings-Lära. 15. And. Ant. Stiernmans Alla Riksdagars och Mötens Beslut. 16. Ejusd. Samling af kongl. Bref och Stadgar om riksens commerce, Politie och Oeconomie från År 1523 til närwarande tid. 17. Utdragen utur Kongl. Förordningarna från 1718 til 1740. 18. Hübners Supplementa til hans Historiska och Genealogiska frågor, felas från och med År 1735.

cc. Ärewördige och Höglärde H:r Mag:r, Probst och Kyrkioherde samt Jnspector Gymnasii

så ock Ärewördige och Höglärde HH:r Collegii Gymnastici Ledamöter,

Effter plägad samråd med Högwördigste H:r Doctoren och Archi-Biskopen, har Consistorium, til wälment swar på H:r Probstens och Collegii Gymnastici ankomna bref, lemna welat, at ehuru de til Gymnasii Bibliothecuet, effter medföljande Specification, åstundade böcker äro både tienlige och nyttige; likwäl och emedan de merendels äro sådana, som pläga finnas i Privatorum Bibliothecuer, jämwäl kunna alla tider träffas och köpas; ty är Consistorii oförgripeliga mening, at de ei på en gång, utan effter hand anskaffas böra, och hålst sådana böcker köpas, som sällan finnas, och för Dn. Docentibus finnas nyttige, at wid wissa tilfällen äga tilgång til. Och som nu til sådana Böckers uphandling, såsom Henrici Stephani Thesaurus Ling. Græc. — Pollucis Onomasticon, nyaste Edit. — Diodorus Siculus ex edit. Steph. — Xenophon Græc. Lat. Leonil. — Scaliger de Emend. Tempor. — Thuani Historia. — Fabricii hist. Biblioth. — Pope Blount Censura Auct. etc. på Triwaldiska Auctionen i Stockholm et ganska godt tilfälle är, så lærer Högw:ste H:r ArchiBiskopen, effter Consistorii begäran, foga then anstalt, at the för Bibliothecæ Gymnasticæ räkning blifwa inropade.

Hwad de ifrån Kyrkioherde Sterbhusen inkomne el:r eljest opkiöpte, och i Consistorii förwar här liggande böcker beträffar, så skal Notarien, i fall H:r Probstens och Colleg. Gymn. sielf ei kan utse något tilfälle til deras afhämtning, draga därom försorg, at de med någon resande blifwa öf:rstyrde. Förblifwe Ärewördige H. Probstens och Collegii Gymnastici under Högwördigste H:r ArchiBiskopens frånwaro på Dom-Capitlets wägnar Tjenstberedwilligste

Olof Celsius. Engelb. Halenius. Petrus Ullén. Gabriel Mathesius.

Ups. d. 29 Apr. 1747.

dd. Adle och Höglärde Herr Mag:r och Lector [Djurberg], högtärade Gynnare.

Til skyldigt swar uppå Herr Magisterens och Lectorens ankomna skrifwelse, har iag skolat gifwa tilkänna, at V. Consistorium lämnat bifall der till, at de sidst begärte Böcker, Neml. literar. Hübner, Celsii, Linnæi, måge för Bibliothecuet köpas, och har fördenskull welat af Herr Lectoren begära få weta, hwem i detta mål blifwer Gymnasii commissionair, til hwilken penningarna af mig utlefwereras måge, som sedermera kan draga Nödig försorg så om Böckernas anskaffande, som deras inbindande, hwilken tillika ock torde kunna draga en lika omsorg för de Juridiska samlingar, som förut äro bewiljade. Förblifwer Adle och Höglärde H:r Magisterns och Lectorens Hörsamste Tienare

Laur. Norin.

Upsala d. 28. April. 1748.

ee. Högagtd H:r Secreterare [= Boktryckaren Salvius, Stockholm].

Det hafwer Collegium Gymnasticum pröfwat nödigt, för Gymnasii Bibliothek härstädes upköpa följande Böcker: näml:n

1:o Continuation af Kongl. Swenska Wetenskaps Academiens handlingar ifrån och med 1748 års början, och hwad framdeles utkommer; 2:do Continuation af therstädes hålna Tal, ifrån och med ÖfwerDirectorens Jacob Faggots, som föreställer historien om Swenska Landtmäteriet och Geographien; samt hwad sedermera utkommit, så ock the Tal, som saknas i vår förra samling, näml. Göran Wallerii Tal emellan Mathesin och Physiqlven, om theras wärkan och nytta i Bärgs wäsendet. 3:o Continuation af Acta Societatis scientiarum Upsaliensis ifrån och med år 1734 och hwad thereafter utkommit. 4:o Continuation af Hübners Supplementa til Hans Historiska, Genealogiska och Geographiska ifrån, och med år 1735. på Tyska. 5:o Cancellierrådet H:r And. Anton von Stiernmans Riksdagsbesluter alla delar, som utkomna äro, tillika med flera thes Juridiska el. Historiska samlingar. 6:to Samteliga Assessor Modées utkomna utdrag af Kongl. förordningar. 7. Alla H:r Archiatern Carl Linnæi, utgifna Böcker och tractater uti Historia Naturali på Latin el. Swenska, utomlands el. hema trykte. 8:o H. Doctor Olof Celsii Hierobotanicum bägge delarna. Alla föreskrefne Böcker åstundas hel complete, på godt paper, af the bästa utkomna och nyaste Editioner, samt så mycket til thenna dag af hwart och et arbete utkommit är.

Nu såsom en god del af thessa böcker finnas hos H:r Secreteraren, ty anhåller Collegium tjenstligast, at H. Secreteraren i thetta mål tåktes åtaga sig then mödan, at wara vår Commissionair, och förskaffa til Collegium Gymnasticum icke allenast them H:r Secreteraren sielf är innehafware af, utan ock alla the öfrige upnämde; them på en gång hit öfwer uti oinbundna Exemplar öfwersända siöledes; med posten lemna oss therom underrättelse, jämte förteckning och räkning på böckerna efter thet närmaste pris, som the af förläggaren, el. innehafwaren kunna försäljas: Skolandes Collegium tå strax igenom säker assignation på Notarius Consistorii i Upsala, hos hwilken thetta Bibliothecues medel innestå, lemna nöijagtig betalning. Om H:r Secreteraren heruti wil hafwa

then godhet at betiena Collegium, lofwar det, at sedan dels för Bibliothequets dels för enskilt räkning köpa flera af Herr Secreteraren utgifna böcker, efter then theruppå befintliga trykta förteckning. Herom väntar Collegium H:r Secreterarens benägna swar och utlåtelse med första. J öfrigt förblifwe wi H:r Secreterarens hörsame tienare

Magn. Thelaus. I: Rudman. Math. Smaræus. MC Justus. P. Diurberg.
h. t. Rector

Gefle d. 19 Maji 1748

ff. Räkning . . . pro A:nis 1748. 49 och 50. Credit.

1748. Jun: 9 . . . Kongl. Wetensk. Acad. Handl. 1. qvart. p. a 1748	2: 16
Riks Råd. Bar. Ehrenpreutz Tal	—: 27
Prof. Laurels Åminnelse Tal öf:r Capit. Triewald	—: 24
Kammarh. och Assess. Tilas d:o öf:r Assess. Wallerius	—: 24
Assessor Wallerii Tal —: 24.	Öf: Directeur Faggots Tal 2: —
Acta Societ. Reg. Scient. Ups. p. 1740. 1741. 1742.	12: —
Stiernmans Hist. om Westerås Biskopar 3: — Ejusd. Centuria I. & II. 2: 8.	
Archiater Linnæi Flora Svecica 8: — —	Fauna Svecica 9: — —
Flora Zeylandica 6: — —	Critica Botanica 6: — —
Hortus Upsal. 8: — —	Wästgiöta resa 7: —
Doct. O. Celsii Hierobotanic. 2:ne delar	16: —
Acta Upsaliensia för år 1735—1738 inclus.	12: —
Linnæi Classes plantar. 10: — —	Musa Cliffortiana 13: — —
Flora Lapponica 18: — —	Systema Naturæ in fol. 15: — —
Hortus Cliffort: c. f.	130: —
Cancell. R. v. Stiernmans Riksdagz besluter 3 delar	48: —
Ej. Bihang	9: —
K. Joh. d: 3:djes historia	9: —
K. Sigismundz och K Carls d: 9:des d:o 2:ne delar	25: —
Swea och Giöta Höfdinga Minne	8: —
Assess. Modées Utdr. 2:ne delar	36: —
Linnæi Systema Naturæ nyaste Edit. 8: —	Ej. Gottlandsresan 7: —
Acta Vpsal: p. a:o 1734 3: — — d:o pro A:o 1739 3: —	[6: —]
Wettensk. Acad. Handl:r 2:dra qvartal p. 1748	2: 16
Rudenskölds Tal 1: 16 gref Bondes d:o 0: 24	

[Summa 417: 27 + 25: 24]

gg) GC 1760 2/10 . . . beslöts, att med skrifwelse hos Ven. Consistorium Ecclesiasticum anhålla det till Gymnasii Bibliothequet måtte förskaffas de resterande Tomer af Swenska Wettenskaps Academiens Handlingar, tillika med den kända journalen kallad Swenska Mercurius. J anseende till denna sednare påtogo sig Collegii Gymnastici Ledamöter att siewfwe bestå prenumeration till hälften, för de följande Åren, allenast den andra hälften, tillika med de redan utkomne Årgångar, finge inlösas af Bibliotheqves medlen.

Detta blef sedan med Ven: Consistorii tillstånd bewiljadt, igenom bref af d. 29 Octobr:

GC 1783 25/1. § 2 . . . Domkapitlet föreslår någre, genom H:r Adessor Görvels försorg dels redan utkomne, dels under arbete warande nyttige Böcker, tjenande til uplysning, uti fäderneslandets Historia, samt hjelpreda wid ungdomens underwisning: ibland hwilka i synnerhet nämnas, H:r Cancellie-Rådet von Celses Apparatus ad Historiam Svio-Gothicam och H:r Hofrådet Warmholzes Bibliotheca SvioGothica. Och som uti det här wid Gymnasium inrättade Bibliothequet, utom i andra wetenskaper och lärdomsgrenar, i synnerhet saknas behörige hjelpredor uti historia patriæ: så beslöt Coll. att hos M. V. Consistorium anhålla icke alenast om inköpande af desse och flere af H:r Adessor Görvell utgifne böcker och skrifter, utan äfwen, att de här wid Biblioth. befintlige werk, som årl. tilökas och utgifwas, måtte completeraras, ibland hwilka i synnerhet Vetenskaps Academiens Handl:r och Tal för flere år saknas; hwarjämte äfwen Coll. föreslår och begär få inköpa, Encyclopedie Methodique, redigée par ordres des matieres, ou Bibliothequet complete de toutes les connoissances humaines, par une Societé de gens de lettres, de Savans et Artistes: som författas af 40 lärde; innehållande 3000 nya articular, som icke finnas uti de öfrige Encyclopedierne; utgifwas och tryckas med största skyndsamhet uti Paris, såsom en högstnödigg bok att tilgå wid ett publiquet Bibliothequet. Härom skulle skrifwelse til V. Consistorium afgå framdeles, då Bibliothequet blifwit reviderat.

GC 1799 Febr. 28. 1:o Inberättade Mag. Fagerborg, som nyss hemkommet från Upsala, det Herr ÄrkeBiskopen bewiljat Collegii Gymnastici begäran att för Bibliothequet anskaffa den projecterade litteraire Tidning, som i Jena utgifwes, och lofwat till dess prenumeration gifwa förskott af de uti Ven. Consistorio inestående Bibliotheks medel; men kostnaden för Tidningens hitsändande per postu ifrån Stockholm borde Collegium sjelf bestå. Mag. Fagerborg anmodades derföre att med Post-Inspectoren Aschling härom betinga, och repartera den belöpande afgiften imellan dem, som, utom Gymnasii och Scholæ Staten, wilja läsa berörde Tidning. Warande det Collegii beslut, att Inspector, med Docentes, wid härwarande publique informations werk, böra fritt få nyttja samma litteraire Tidning, så snart någre andre personer äfwen wilja sig deraf begagna.

3. Katalogisering. Inventering. Bibliotekarie. Arkivvård.

GC 13/4 1728 § 5. Såsom icke särdeles redigt kan tilgå med Bibliothequet ok dess böcker så länge ingen wiss swarar derföre. kommo samteli Collegæ öf:er ens, at Rector [nu: N. Wettersten] här efter haf:er dess räkning om händer, ok för ut- ok intagande böcker swarar. Fördenskuld ok han alt inventerat imottager, ok sedan lika så ifrån sig lef:ererar. Men at han af lånande icke för mycket må beswäras, stiger han hwar odensdag kl. 2 eftermiddag up på Bibliotheqves salen, då de lånande ok igenlef:ererande kunna sig infinna.

6:o Såsom Rector Wettersten berättade at ännu icke hela Bibliothequet i Classer wissa är afdelt, ock slikt fordras nödwändigt innan at någon inventering kan skie, lof:ade samtl. Collegæ at til denna syslan med honom mödan låna.

GC 14/9 1743 § 5. Begärade *Rector* [= P. Diurberg] at *Bibliothequet* måtte *inventeras*. Res: At ther med göres begynnelse nästa måndag kl. 1 efter middagen.

§ 6. Beslöts at bref skulle afgå til Consistorium Ecclesiasticum af følgende innehåll. 1. At ny Catalog inrättas. 2. At the oinbundne böcker inbindas. 3. At Collegium för hwart år får en förteckning på Pastores Defuncti. 4. At Collegium årligen får underrättelse hwad tillgång är på penningar för Bibliothequet. 5. At Collegium får göra samling af dupletter. 6. At then yngsta af Lectores altid hafwer curam Bibliothecæ.

GC 1745 27/2 § 5. Som Consistorium i upsala påfordrar en Catalog öfwer alla Bibliot. Gymnast. Böcker, så Resol. at någon skulle betingas, som Catal. Bibliot. Gymnast: emot en skiäblig betalning afskrifwer.

GC 22/4 1745 upwiste i Collegio H. H:r *Lector Diurberg Catalog. Bibliot. Gymnast.* bestående af 18 arck, som *Studiosus Lindfors* afskrifwit, hwilken *Catalog* skulle då til *Ven. Consistor.* insändas, för hwilkens afskrifwande *Lindfors* begiärt 24 dr K:rmt, emedan des utskrifwande varit beswärligare för honom, för de många Titlar och språk, än något annat at afskrifwa, med flera *raisoner* han anförde; Ty blef effter *Lindfors* eget begifwande beslutit, at han i arfwode skulle af *Biblioteks* penningarne bekomma 18 dl:r K:rmt.

Lektorskollegiet 27/9 1764 till domkapitlet (som gillade förslaget 3/10 s. å.).

. . . 6:o Emedan både Herr Prosten och Inspector Gymnasii och Herrar Lectores Almquist och Bergstén tillika med Adjunctus Herr Magister Thybelius nu i sommar arbetat på en ny Catalogs förfärdigande öfwer Gymnasii Bibliothequet i den förras ställe, hwilcken länge sedan blifwit dömd för ofullkomlig och illa inrättad, och penningar behöfwes till pappers upköpande, renskrifnings betalande med mera, så anhåller Collegium Gymnasticum om nödiga penningars öfwerremitterande.

[. . . Inspector Gymnasii]

Eric Thegman.

GC 1784 12/12. 1. Emottogs af warande Rector efter bifogad förteckning alla Kongl. Gymnasium tilhörande Handlingar och Böcker; dock så, at

2. Gymnasii äldre Protocoller och Handlingar tillika med Original Reverserne uppå de Capitaler, hwilka til Stipendier äro donerade, förwaras uti Gymnasii Arca, hwilken hädanefter ej borde af Rectores hysas, utan i Gymnasii Bibliotheqves rum insättas.

GC 1795 d. 23. April. 1:mo Erinrade Rector om nödwändigheten af en snar Gymnasii Bibliothekets inventering till yngste Lectorn, så wida nu snart dess tjensteår wore inne, och han hwarken wille eller kunde sig något answar för Bibliotheket åtaga, innan en sådan inventering föregått, hwilken Rector helst såge, att den af Samtelige Collegii Leda-

möter blefwe anställd, helst wid flere omwäxlingar af Bibliothekarier, på mer än en mansålder icke någon sådan skedt, hwaraf den oreda upstått, som hittills gort författandet af en correct catalog nästan omöjligt. Alla Herrar Lectores funno både angelägenheten och billigheten af det förra eller att nämde inventering ju förr dess heldre borde företagas, i anseende till anförde skel, men då någon icke trodde hela Collegii deltagande deruti wara nödwändigt, utan ansågo den af och tillträdande Lectorn, såsom hufwudpersoner derwid, togs det beslutet, att denna förättning på dessa sistnämde skulle få ankomma, och erbjöd v. Lector Fagerborg dessa sitt bitrede, så mycket heldre, som han åstundade närmare lära känna härwarande Gymnasii Bibliotheket.

4. Tvångsbetonade bokförvärv. 1745—1757.

GC 1745 27/2 § 3. Som Kongl. Maj:ts allernådigste förordning klarligen dicterar, att alla fram ledne Pastorum Sterbhus skola efter Högstbem:te förordning, efter Sterbhusens förmögnare el:r slätare tilstånd lefwerera til Biblioth. Gymnast. i Gefle någon wacker Book, och som Sahl. Probsten Hasselhyns Sterbhus, hwars tilstånd varit ansenligt, hwarom des arfwingar nogsamnt äro öfwertygade, ännu icke fullgjort sin skyldighet, ehuru H:r Lector Smaræus, som til förbem:te Sterbhus ock en arfwinge är, esomoftast i Collegio blifwit påmint; fördenskull blef nu beslutit, at detta utur protocollet skulle extraheras och til HH:r Lector Smaræus aflemnas, som detta hafwer med sine medarfwingar i förbr:de Sterbhus at communicera, på det en wacker Book til Bibliotheket med första måtte blifwa aflemnad.

§ 6. Opwiste HH:r Lector Diurberg den hederliga och vackra föräring, som Sahl. Doctor Diurbergs Sterbhus Sahl. HH:r Doctorn til åminnelse Bibliot. Gymnast. behedrat, som bestod i Samuel. Bocharti Oper. omnia h. e. Phaleg. Canaam et Hiero Zoicon 2 Tom. in folio.

GC 30/3 1745 § 2. *Jtererade* H:r Lector Diurberg samma sit påstående som wäl bem:te H:r Lector gjorde d. 12 sep. 1744, at i anledning af *Gymnasii* och *scholæ ordningens* 2 Cap. 3 §. borde alla *Scholæ* gåssar som både i *Gefle. Hudiksvall, Upsala* och *Stockholms Schola* inskrifwas, lefwerera och betala sina 6 ./. S:mt til *Biblioteket*, som härtills icke blifwit *practicerat*. Här öfwer med H:r Jnspector något ræsonerades. och blef beslutit, at här om skulle skrifwas til Archiebiskopp. och V. Consist. i upsala.

GC 1750 2/5 § 2. Gaf Rector til känna, at Kyrkioherden Eric Ekrots Sterbhus i Danmora Socken i stället för then wanliga Booken insänt til Gymnasii Bibliothequet 12 dl:r Krmt, hwilka 12 dl:r Krmt Rector hafwer lefwererat til H:r Lector Vougt som them i Bibliotheqves räkningarne uptager.

Efter 1746 års Synodal Protocoll och 14 §, som innehåller at för god bok ej kan anses [den] som icke är wärd 2 el. 3 plåtar, kan wäl Friedlibii Medulla Theol. af Bibliothequet ej emottagas; blifwer dock uppå Högwördige H Probstens Mag: Nic. Wetterstens intygan, at ingen tjenligare uti S. Kyrkoherdens i Tuna, H Johan Backmans Sterbhus funnits, härmedelst qvitterad: Gefle d. 13 Decemb. 1757.

G. J. Vougt.

5. Skolböcker angivas, debatteras, föreskrivas.

GC 1679 18/10. Kiöptes $\frac{1}{2}$ rijs paper för $7\frac{1}{2}$ d:r, som Gymnasisterne emellan utdeltes till att der på afskrifwa Orationem Cic. pro L: Manil. Hwilcken der effter publicè proponerades.

GC 1692 31/8 § 4. Förfrågades af H:r Præposito, Om Disciplarna kunna hafwa the böcker, som här warda Proposerade? Swarades, at mycket måste af mångom afskrifwas: Påmintes af H:r Jnspectore, at man kunde förskrifwa något från Åboo utaf Gezelii vplagde böcker, och således en ymnigheet af Exemplar för ringa prijs hafwa.

5. Frågades af Mag. Halenio, om icke ifrån Stockholm kunde förskrifwas Opitii Atrium Hebræum: sammaledes af M. Torger om Profess. Bilbergz nys Vthgagne Scriptis Mathematicis, såsom hans Geometria, och Computo Ecclesiastico? Swarades at medlen måste först öfwersees, Hwad som de kunna förslå.

6. Blef och discurrerat, at loco Stipendii skulle de fattige disciplar gifwas några böcker, hwilket war dem fast nyttigare, än om dem gofwes penningar, som uti hwarjehanda fåfängia kunde använde warda.

7. Frågade Mag. Phragmenius, hwilka Auctores Latini skulle pröfwat nyttigste vti Scholan? Recommenderades för classibus inferioribus Phædrus, och Superioribus Colloquia Erasmi och Helvici, besynnerligen vti Classe Suprema eller Rectoris.

8. Påminte Mag. Phragmenius om libris Musicis, at the skulle påsees, på thet the icke måtte förskämmas.

GC 1696 17/9. Skulle Rector [Peter Elis] förskrifwa de böcker, som detta åhr woro nödige att proponeras för ungdomen, emedan de ej äro till finnandes här i staden.

Blef resolverat att högwyrd. H:r ArchiEbiskopen skulle tillskrifwas och af honom begiäras tillstånd det ett lexicon latinum och ett græcum kunde kiöpas till gymnasium, som äro heel nödige för disciplarnas fatigdom, såsom och någre geographiske taflor.

GC 1696 17/9 § 4. Slöt och Collegium att Mester Johan Schivert uthi Upsala skulle skaffa Böcker för Gymnasisterne, emedan de här wijd anfodran ej stodo att finna, och såssom då böckerne namngofwos, och talet aff hwardera slaget blef antäcknat gick genast bref aff till honom; och effter böckerne ej genast effter förmodan komma skrefz honom andra gången till d. 2 octob: och har han redan förskickat 9 Exem: af Physica Sperlingz för hwilka han begärer en Carolin Exempl: De andra har hans andre bref ankommet d. 2 Nov: låfwat med första.

GC 1696 4/11 § 7. Böckerne som nödige äre för Gymnasisterne såssom Lexicon Sorani af nyaste edition och Lexicon Schrevelii jämte goda land taflor resolverades med första böra kiöpas, samt förskaff. till Gymnasii behoof en ny Scholæ ordning.

GC 1709 15/10 § 7. Pröfwades nödigt att, när Gymnasii medel inkomma, låta kiöpa till Gymnasium Globes och Geographiska Taflor, samt ock 5 a 6 exemplar af brukliga böcker, att wara i förråd för Gymnasisterne, när the them behöfwat. Nödiga böcker vti Trivial Scholan kunde ock af Scholæmedlen hafwas i förråd.

GC 1793 13/7. Som HH. ÄrkeBiskopen, under Rectors wistande i Upsala, ytterligare recommenderat Plinii Epistlar och Panegyricus att

läsas uti Gymnasio af Eloqu. Lectorn: så hade i dag till Rector ankommet 100 Exemplar deraf, inköpte af Gymnasii Bibliothèques medlen till en Summa af 34 RD. 18 ss, efter Boktryckaren Edmans räkning. Förlönen har Rector betalt.

GC 1793 11/9 § 6. Inspector tillkänna gaf Ven. Consistorii uti dess Circulaire gjorda begäran, det skola Rectores upgifwa, huru många Exemplar för ungdomen behöfwat af Philos. Adjunctens i Lund Mag. Wåhlins tillärnade nya Upplaga af dess Historia Patriæ. I följe hwaraf sedermera med Inspectors samråd af Rector Gymn. å Subscriptions listan teknades 70, och af Rector Scholæ 100 Exemplar, att förskjutas dertill af Gymn. biblioth. medel.

Ärewördige och Höglärde H:r Magister och Rector,
samt Ärewördige och Höglärde Herrar Lectores.

Bilagde afskrifft af Hans Kongl. Maj:ts nådigst gifna befallning, genom skrifwelse af d: 19 December förledit åhr, angående den af Biskopen i Götheborg, H: Doct. Jac. Benzelio, til Publici dienst och nytto författade Repetitionis Theologicæ, samt Epitomes ejusdem repetitionis antagande och brukande hädanefter wid Academiene, Gymnasierne och Scholarne, föranlåtes Consistorium at communicera, med begäran, at Collegium Gymnasticum til alla delar, hwad thy der af tilkommer, ställer denna Hans Kongl. Maj:ts nådiga befallning, sig til underdånig effterlefnad, så at det påsyftade hälsosamma ändamålet må kunna erhållas.

Derjemte hafwer Consistorium skolat lembna Collegio Gymnastico del af den upsats, som H:r Secreteraren Wilde, hwilken dessa böcker til trycket befordrat för ett mycket billigt pris, hos Consistorium ingifwit, med begäran, at Collegium Gymnasticum ofördröjel. meddelar Consistorio kunskap, huru monga exemplar af förenämnda Böcker och dictis Classicis, hwilka wid hwart och ett exemplar nödwändigt måste bifogas, åstundas, och på hwad slags paper; tå, sedan de genom Consistorii försorg hitkommit, Collegium måste draga försorg, at de skyndsammast härifrån afhämtas, och betalning derföre effter det utsatta priset ärläggas. Förblifwe Collegii Gymnastici Tienstberedwilligste

Upsala d: 23. Aprilis 1735.

Joan. Steuchius

Daniel Diurberg. Olof Celsius. Er. M. Melander. Pet: Schyllberg.

Jöran Wallin.

Johan Wiman

pr. d. 21 Mart. 1769.

Ödmjukaste Memorial.

Til följe af Max. Venerandi Consistorii, i anledning af Högwördige Prästeståndets beslut, ankomna befallning, aktar Collegium Gymnasticum sin skyldighet wara, at inkomma med berättelse angående de böcker, som, wid detta Läro-wärket, hittills nyttjade blifwet, och hwad, i den delen, ännu kan desidereras.

I. Lector Theol. förklarar Benzeli Repetitio och Hist. Eccles., tils tjenligar Compendier bli föreslagne, som närmare passa sig efter discen-tium minne och begrep.

II. Lector Hist. et Moral. betjenar sig I. I Historien af Hubners inledning, och, hwad den nyare tiden beträffar, af Woltemats Stats-historia

så länge inga bättre och brukbarare waret at tilgå. Han har draget be-
tänkande wid at begynna med Eberhardts utkast til allmänna historien,
såsom för widlöftigt och fordrande en omständeligare förklaring, än
ungdomens begrep, minne och tid tillåta, utom det Docens synes förän-
låtas til samma möda och widlöftiga läsning och böra ega samma källor,
som Författaren, wid dess sammanskrifwande, haft, i synnerhet det stora
Engelska wärket, hwilket kostsamt anskaffas. Til ändamålet, wid de
mindre Läröstäder, anser han altså Hollbergs Synopsis H. lämpeligare,
såsom kort, redig och ändå, efter görligheten, utförlig och pragmatisk.
I anseende hwartil anses för nyttigt, om den samma för gamla historien
skul, öfwersättes, eller någon annan Bok, i samma smak, utarbetades,
som innehölle gamla och nya historien tillika, och der frågorna under
texten utsattes, efter Hubners method uti sin Bibliska historia. Och,
på det densamma af begynnare och mera försig komne måtte med för-
del kunna nyttjas, torde wara gagneligt, at sakerna, efter bægges begrep,
med olika stil, utstakades, såsom i Gråbergs Cateches finnes wara skedt:
hwaraf mångfaldig nytta förmodas. 2. Uti disciplina Morali äro althittills
Rechenbergs lineamenta, enligt Schol-ordn., brukade, ehuru man funnet
Zopfens Jurispr. nat. mera redig och tydlig: hwilken om den förbätt-
rades, der det behöfwes, och anmärkningarne öfwersattes på swänkska,
tros den, framför många andre, kunna ungdomen recommenderas.

Lector Hebr. et Gr. LL. läser med de nedre classerna IV Capita Gen.
och med de öfre Psalterium Davidis, i brist af tilgång på lättare den H.
skrifts Böcker, dem de likwäl sedermera, suo marte, torde kunna med
tiden sköta. Wid denna läsning nyttjas Opitii Grammatica af nyare
editionerna, som inneholla paradigmata irregularia, och tillägges nödig
illustration efter Danzii method.

Grekiskan läres merendels af pure Græco, i anledning af Sal. AB.
Herr Doct. Henr. Benzeli muntel. befallning, dock at Isocrates Orat.
och Plutarchus de Educatione blifwet en tima i wekan derjemte läste.
Men som dessa senare ej erhollas utan latinsk version, underställes
Max. Venerandi Consistorii högtuplysta ompröfwande, om icke Æsopi
Fabula selectæ jemte de i Upsala utgifne Poëta Gnomici i stället kunde
antagas och om tillräckeliga exemplar deraf besörjas.

IV. Lector Mag. & Log. brukar: 1. Euclides, och tycker derwid ingen
ändring behöfwes: 2. Palmquists Arithmetica, som är tillräckeligare, än
Liedbecks, och tydligare, än Celsii, efter räknekonsten endast de yngre
föreställes: 3. Wikströms utkast, (hwilket är nått och icke kostsamt,)
til at wisa Globernas bruk: 4. Plennings Logica, i anseende til dess
rediga och erotematiska method, utom det at det mindre compendium
deraf i Scholen läses. På instrumenta mathemat. är, wid detta Gymna-
sium, fullkommelig brist.

V. Lector Eloq. & Poës. läser med ungdomen ömsom Curtius, Cice-
ronis Orat. och Virgilius, efter dessa Auctorer äro allmänt godkände
och præcepta artis låta sig af de samme tydeligen förklaras. Wossii elem.
Rhet. och Burmans poët. juv., som allmänt äro i ungdomens händer,
torde, såsom tillräckelige, hwar och en i sitt slag, böra bibehollas. Var-
imot wore wäl, om lättare tilgång blifwe til nåtta compendier i Anti-
quitatibus Romanis och mythologien, hwilke hos de flesta discentes nu
saknas. Äfwenwäl wore önskeligt, at Chartor samt stuckne Taflor til

upplysande af gamla Geographien och Antiquiteterna serskilt blifwe ut-
gifne, som kunde wara til hands wid auctorernas förklaring.

Slutligen önskar Collegium Gymnasticum, at ungdomen, i språken,
måtte förses med tjenliga Lexica, för drägeligt köp. Schenbergs Lexicon
skaffa sig wäl alla, som ha råd dertil; men i grekiskan få de lof at wara
nögde med Pasors manuale, och i Hebraiskan hjelpa de sig mest med
blotta version.

Uti Historia naturali tryter ännu et sådant Compendium, som är
passat efter Gymnasiernas behof. Tilgång til de hittills brukel. Schol-
böcker är ofta liten eller ingen, til intet ringa hinder, i synnerhet
för de fattigare piltar. Geographien börjas gemenligen i Scholarna nog
sent, och måste långsamt bibringas, så länge discentes, utom Scholan
och Gymnasium, blott nödgas betjena sig af General-Chartor, sedan
exemplaren af Ziervogels Schol-Atlas äro aldeles åtgångne, så at en ny
uplaga deraf åstundas, helst som den nu synes kunna erhollas för et
temmeligen lindrigt pris.

Carl Bergsten Gymn. h. t. Rect.

b) Undervisningsmaterieell 1701 o. f.

1. Anskaffa lexika, glober och kartor! Lärarna behöwa befordras till
prästkjäll. Hudiksvalls latinskola bör ge Gefle vissa socknar! I t. D 1701.

Högtyrdigste Fader H:r ErkeBiskop

Högtyrdige Herrar Professores och V. Consistorij Adsessores.

Högtyrdigste Fadren och samtel. Högtyrdige Herrar Consistoriales
behagade gunstigt vptaga, det Jag både på Gymnasij såsom och på
Scholans wägnar wijd Gefle, hafwer at i ödmukhet andraga, hwarvppå
Högtyrdigste Fadrens samt Högtyrdige Herrar Consistorialium hög-
gunstige betänckiande Jag ödmukeligen afwacha will.

1 Til at facilitera Disciplarnes framsteg i theras Studier synes märke-
ligen tiäna, om ett gott Lexicon, så wäl Latinum, såsom Græcum, item
Globus terristris et coelestis, och Tab. Geographica kunde för Gym-
nasij medel vpkiöpas, och i Gymnasio förwaras, på thet Disciplarna
måga sådant in loco publico hafwa at betiäna sig af.

2 Hans faderliga Högtyrdighet och Högtyrdige Herrar Consistoria-
les tächtes taga i gunstigt betänckiande, det som Rector Scholæ Mag.
Unonius i thes öfwergifne berättelse angående några flera socknar, som
liggia til Hudwikswald Schola, och icke synas wara för them så nödige,
som för Gefle Schola; Emedan i the senare större myckenheet är af
Discentibus, the ther til sina Studier kunna therigenom få skaffa sig
något Vnderstöd.

För thet öffriga lefwa wij samtel. Docentes wijd Gefle i then ödmuka
tilförsicht, at Högtyrdigste Fadren och samtl. Högtyrdige H. Consisto-
riales altijd, hafwa oss vti ett gunstigt minne och för vårt trägna arbete
wijd någon anständig öpning til något roligere förhielpa, ther wij äfwen
många våra kraffter til Guds Ähra och Hans Församlings vpbyggelse
använda, såsom städse förblifwer Högtyrdigste Fadrens och samtl. Hög-
tyrdige Consistorialium ödmukaste Tienare

Upsala d. 6. Dec. A:o 1701.

Nicol. Torger

præs d. 27 April, 1748

Högwördige Herr S. Theolog. Doctor, Professor och DomProbst, Vice Præsens, Högwördige Herrar, S. Theol. Professores, Vener. Consistorii Assessorer.

Emedan tid effter annan vår Director Musices här wid Gymnasium, H:r Amnelius sig beklagat, at han icke kan tilbörigen underwisa den läregiriga ungdomen uti Musica Instrumentalis; emedan här såsom wid alla andra Gymnasier i Riket, ingen tilgång är på nödiga Bass-Instrumenter, hwilka discentes icke förmå at sig sielfwa köpa: begärande, det Collegium Gymnasticum må änteligen anskaffa en Bassons; aldenstund thes egen, som han sielf här tils tilsläpt, nu snart blifwer förnött; hwilket sant wara, Rectores Gymnasii, som Inspection på Musiquen hafwa, nog-samt erfarit.

Fördenskull är Collegii Gymnastici wördsamma anhållan, at af Collect-medlen, med der första hit öfwerbekomma 150 D. K:mt, at inlösa en Bassons af Instrument-makaren i Stockholm; hwarom redan i nästl. Februario är betingat; dock torde hända, at H:r Amnelius kunde några dal:r aftinga, som han menar

Om Musicaliska Instrumenternas nödwändighet är redan 1741. d. 5. Octob. Collegialiter i ödmiukhet ansökning giord; men man icke ännu der år erhållit Vener. Consistorii gunstiga swar och utlåtelse. Förblifwer med diup wördnad, Venerandi Consistorii Ödmiuke tienare

Gefle, d. 21. April. 1748.

Simon Melander.

M. Thelaus, I. Rudman, Matth: Smaræus,

Director Musices H:r Carl Amnelius har andraget, att den brist, som härtills waret både på instrumenter och musicalier, hwilcke nödige äro till ungdomens underwisning och öfning i musiquen, kan till en god del nu afhjelpas; 1:o emedan en Studiosus här på orten aflidet, som lemnat effter sig en hop wackra Musicaliska Saker af Pergolesi och andra nyares composition, hwilcke thess anhörige bjuda till köps för 36 d:r samt en någorlunda behållen Bassviol för 36 d:r och har Herr Lector Gestrin besett dessa saker och funnet både Bassviolen wärd de penningar och priset på Musicalierna så godt, att föga mer än papperet är därmed betalt. 2:o Emedan Herr Prosten och inspector Gymnasii [Thegman] af berömlig sorgfällighet för ungdomens underwisning för 60 d:r upköpt och till Gymnasium förärat 2 st. wälbehållne Waldhorn. I anledning häraf anhåller Collegium Gymnasticum, att Maximum Venerandum Consistorium höggunstigt täckes bifalla inköpjet af ofwan anförda Musicalier och BassViol och därtill af Bibliothèques medel anordna 72 d:r och skall Collegium Gymnasticum draga behörig försorg, att dessa saker tillika med hwad Gymnasium förr af dylikt äger warda effter förteckning i Skåpet i musique Salen förwarade, och att Director Musices för dem blifwer ansvarig. [27/9 1764.]

Ödmiukaste Memorial.

Emedan detta Gymnasium ej äger de Instrumenter, hwilcka äro oundbärlige till ungdomens underwisning i Mathesi adplicata; fördenskul är hos Max: Ven: Consistorium Collegii Gymnastici ödmiukaste anhållan, att detta nödwändiga behof må komma i höggunstig åtanka.

Tillfälle till dessa instrumenters förskaffande tyckes nu wara så mycket beqwämligare, som de i nästa månad komma att försäljas på Kongl. Academiæ Auctions Kammaren i Upsala, ibland andra Sal. Biskops Billbergs Bibliothèques tillhörigheter.

Utaf de Mathematiska instrumenter, som finnes anförda inter addenda, på bemälte Bibliothèques Catalogve, bifogas fördenskul i ödmiukhet hos liggande förteckning, på de mäst nödwändiga, för detta Gymnasii Bibliothèque.

Max: Ven: Consistorii ömhet och nit för ungdomens underwisning, lofwar, att detta Förslag ej ogunstigt uptages; häst Gymnasii Protocols och Bref böcker wittna, att Collegium Gymnasticum ifrån äldre tider haft frihet, att på Bok-Auctions Catalogver anmärcka och gifwa tillkänna, hwad som wore nödwändigt till Gymnasii Bibliothèques fulkomligare i stånd sättande.

Gefle d. 23 Feb: 1761.

E. J. Almquist M:C: Justus. Joh. Thorell Gabriel G. Tybelius.

Förteckning på de mäst nödwändiga Mathematiska Instrument, som tarfwas till Gymnasium, och finnes inter addenda på Sal. Biskop Billbergs Bibliothèques Catalogve

NB. N: 3 Ett Landtmätare bråde, NB. 4 Ett Astrolabium, tages 5 En Diopter lineal, tages 8 En dito Winckel, NB. 15 Ett Instrument att aftaga Solenes högd

4. D och CG om kartor o. glober 1769.

Wälärewördige och Höglärde Herr Magister, Probst och Kyrkoherde, samt Jnspector Gymnasii et Scholæ, Ärewördige och Höglärde Herrar Magistri, Rector och Lectores, samt Rector Scholæ.

Uti skrifwelse till Consistorium Ecclesiasticum förständiggar Amplissimum Consistorium Academicum härstädes, at Graveuren wid Kongl. Wetenskaps Societeten här i Upsala, And. Åkerman, har förfärdigat åtskilliga arbeten til Gymnasii och Scholæ Ungdomens tjenst, ibland hwilcka förnämligast räknas dess Atlas Juvenilis af 20. chartor och kostar allenast 12 d:r k:mt Exemplaret, til hwars närmare kändedom en beskrifning kommer at tryckas, och säljes a part, som torde blifwa något öfwer ett halft alphabeth med måttelig stil: warandes i denna Atlas så mycket utsatt, som i de flesta Scholæ Geographier förekommer. Härjämte förmäler ock Amplissimum Consistorium Academicum, at af bemälte Graveur, utom det stora globarbetet, af en Swensk alns diameter, äro nu äfwen til salu färdige mindre glober af en Swensk fots diameter, a 120 d:r K:mt paret, som äro ganska tjenlige wid Gymnasier

och Scholar; samt ännu mindre glober af 5 tums diameter a 48 dal:r k:mt paret, tjenlige för ungdom at lära de första och förnämsta grunder i Geographien, särdeles wid Trivial och mindre Scholar.

Et sådant tilfälle, at gagna ungdomen wid Gymnasium och Scholarna i Stiftet, har Consistorium ei welat låta förbigå. Och som förenämde Atlas Juvenilis, ehuru til formatet liten, dock synes wara för begynnare fullständig och kan för ett ganska lindrigt pris erhållas; ty warder til närmare kunskap om beskaffenheten af bem:te Atlas, ett profblad här innelyckt öfwersändt, jämte anmodan, at discentes, som råd och lägenhet hafwa kunna, upmuntras, at förskaffa sig exemplar där af, då Graveuren lofwar efter inhämtad kunskap om antalet, til orten öfwersända så många, som åstundas. Och på det denna Atlas jämwäl må blifwa uti Trivial Scholan kunnig och nyttja, wille Herr Probst, såsom Jnspector Scholæ, äfwen lämna Docentes wid Trivialen här af del, på det disciplarna, särdeles i de öfre Classer, måge hafwa tilfälle, at så mycket bättre grundläggga i denna wetenskap, sedan de af generalchartorna inhämtat hwart och et rikets belägenhet.

Hwad de omförmälte globerna anbelangar, och emedan Consistorium ei har sig bekant, af hwad slag och beskaffenhet de wara kunna, som förut wid Gymnasium finnas, hwarom fördenskull berättelse införwäntas, är Consistorium af den tancka, att, i fall någon bristfällighet wore dem åkommen, som förut ägas, så kunde de större glober, som kosta 120 d:r k:mt, af Bibliotheks cassan, til Gymnasii behof inköpas; men de mindre a 48 d:r paret af Scholæmedlen til Trivial Scholan inlösas. Införwäntande Consistorium genom Herr Probstens försorg och föranstaltande, så wäl Collegii Gymnastici, som Rectoris Scholæ swar och yttrande öfwer hwad här ofwan berördt är. Förblifwer Edar Wälärewördighets och Collegii Gymnastici Tjenstwilligste

Magnus Beronius

Lars Hydrén, Christopher Clewberg, Joh. J. Amnell,
Upsala d. 18 Januarii, 1769. Laur. Norin.

Til ödmiukaste följe af Tit. Höggunstiga skrifwelse, har jag öfwer de Geographiska arbeten, som Herr Graveuren Åkerman förfärdigat, hört Samtelige Docentes wid denna Trivial Schola; och får i anledning af deras yttrande, samt hwad til nyssnämnda geographiska arbetens recommendation hos vår Schol ungdom redan är åtgjordt, i ödmiukhet aflämna följande swar:

Scholæ Societeten erkänner med diupaste wördnad Tit. wanliga högtbeprikeliga nit och sorgfällighet om vår Trivial Schola, och anser det wara för sig en angenäm skyldighet, at på alt möjligit sätt hos discentes upwäcka hog och lust til en så nyttig wetenskap, som den geographiska är: til hwilcket ändamål äfwen Herr Åkermans Atlas juvenilis synes wara både lämpelig och tilsräckelig: då man i de nedre classer förut och tillika nyttjar general chartorna, dem man ock redan giordt anstalt om, at köpas til hwarje class, och sedan uti den öfwersta classen bifogar Specialiora utur den större Atlas, som genom Högwälborne Herr Baron och LandsHöfdingen Carl Sparres frikostighet, för 2:ne år sedan, til vår Schola skäncktes.

Hwad Societeten uti detta upsåt uträttat och wunnit, är, at in classe IV:ta, III:tio och apologistica, 17 a 18 piltar af Stadsens infödda barn med sina Föräldrars samtycke redan anmält sig, at få köpa oftänämde Atlas juvenilis: blifwandes ofelbart antalet större, då äfwen de ifrån landet hunnit inhämta sina anhörigas samråd och bifall. Man önskar fördenskull, på det denna lilla Schol Atlas måtte blifwa så mycket mer allmän och brukbar, at äfwen den Beskrifning, som Herr Graveuren öfwer honom lofwat, med det första må blifwa färdig; utan hwilcken sielfwa Atlas emedlertid torde blifwa något beswärlig både för Præceptorer och Disciplar.

Hwad globerna angår, så skola de ock, om Titulus så profwar för godt och befaller, blifwa af Scholæmedlen inköpte; Dock, som utom en enda tima i weckan, som uti Rectors class användes och wäl behöfwes til chartornas läsande och geographien, ei någon tid är öfrig til globers bruk och nyttjande; hwarföre och dessa mathematiska grunder i geographien tillika med elementa matheseos hittils altid blifwit sparde til Gymnasium, så underställer Scholæ Societeten i ödmiukhet Tit. gunstiga bepröfwande, om icke i stället för ofwännämde glober kunde tillåtas, at af Scholæmedlen inköpa 4 exemplar af Atlas Juvenilis, som fingo nyttjas af de fattigare gåssar, i synnerhet uti apologistlassen, där discentes, ofta 70 a 80 til antalet, måste delas uti flera lexlag, och många således mista underwisning i geographien, om ei en eller annan uti division haft råd at köpa sig boken: warandes äfwen så liten besparing uti Scholcassan at dessa 4 exemplaren tillika med globerna ei kunna inlösas. Framhärdar etc.

Gefle d. 9 Marti, 1769.

Tit. ödmiukaste tjenare Elias El Nibelius.

S. Å. Då jag under Påskferierna upwagtade i Upsala, lämnades, til swar å nästföregående skrifwelse, igenom V. Notarien, H:r Magister Er. Klint, muntelig tillåtelse och befallning, at för Scholæmedlen inlösa 4 Exemplar af Åkermans Atlas juvenilis, som fingo nyttjas af de torftigare discentes uti Apologist-Classen.

5. Inventarier i matematik och fysik 1793.

GC 1793 10/5 § 2 Förteckning på de Mathematiska och Physiska Instrumenter, som blifwit inventerade till Matheseos Lectoren Nils Joh. Bergsten.

En Declinations Compass af J. G. Hasselström; i godt stånd.

En Barometer, graderad genom Nonnius, med widfästad Thermometer, af J. G. Hasselström; i godt stånd.

En Thermometer af Hasselström, med foder; sönderslagen.

Ett Planetarium af Lector Rudman; mycket förfallet.

En Electricitet med glas kula, Hjul och wäf: kulan spräckt, Conducteuren af bleck tillstädes, men för öfrigt inga andra tillbehör.

2:ne st. Glober om en alns diameter, af N. Grå i Stockholm 1730. Himmels Globen litet skadad.

2:ne st. mindre Glober, 3/4 alns diameter, af Gerh. & Leon. Valk, Amsterdam 1715; i godt stånd.

C V. Korta mellanspel och långa avbrott i arbetet.

a) Nationella högtidligheter 1751—1843. Riksdagsvistelse.

GC 1751 26/11 som war theras Kongl. Maj:ters [Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas] Höga Krönings dag. Sedan Rector Gymn. H Mag. Joh. Alm, d. 24 el. Söndagen förut, igenom et wackert och widlöfftigt programme inviterat, och en wacker samling så af Stadzens inwånare som ifr landet inkomne Ståndspersoner hade sig på Gymnasium inställt kl. 10 f. m. hölt Eloq. & Poës. Lect. Mag. Georg Vougt öf:r tå warande höga ämne oration på latin och Heroisk vers af 358 stropher. D. 27 wid samma tid, orerade Supr. Collega Mag:r Nicolaus Casström på Svensk alexandrinisk wers, och likaledes d. 28 therpå följande Studios: Peter Sundius Hels. wid *hwilka* sednare tillfällen äfwen en stor Samling af Fruntimmer sig infant, som af skickel. Studenter mottogs och på sine ställen placerades. Cathedern war med en röd Blommerad Silkes Himmel och frantzar öfwerhölgd, såsom ock bägge pulpetterne i Cathedern med samma tyg beklädde; med rödt kläde woro främsta bänkarne betäckte, äfwen ock Musique lächtaren, hwarest under in- och utgång, en behagelig vocal och instrumental musique upfördes.

GC 1752 6/8. Kl. 8 f. m. infunno sig jämte Rector Gymnasii [= G. Vougt] the i staden warande H:rr Lectores och Scholbetjente i Probstgården at upwakta H ArchiBiskopen [H. Benzelius], hwilken ock med mycken ynnest samt. emottog. Straxt thereffter behagade Högwördigste H Archi Biskopen stiga up i Gymnasium, hwarest the här wistande discentes woro församlade och honom hwar effter annan af Rectore förestältes: Theruppå besågs Bibliotheqvets och H Lector Rudmans Systhema Planetarium, *hwilket* wälbem:te Lector sielf wisade. Sedan gaf H Archi Biskopen ordres til Hans Kongl. Maj:ts emottogande; hwilket icke skedde förr än kl. 10 om afftonen, tå tillika med H Archi Biskopen, H Probst, Gymnasii och Schol betjente samt Prästerskapet församlades i Kongl. Maj:ts logement, hwarest när Hans Maj:t täcktes gifwa sit allernådigste audience, Högwördigste H ArchiBiskopen förde ordet til at betyga sin och samteliges underdånigste fägnad öf:r Konungens lyckel. ankomst. Imedlertid war Gymnasii och Scholhuset, jemte flere hus i Staden, öf:r alt illuminerat. Then samma Nattem återreste Högwörd:ste ArchiBiskopen til Vpsala, och morgonen ther efft:r kl. 8: Hans Kongl. Maj:t.

GC 1766 4/11. Firades Hans Kongl. Höghets, Kron Prinsens [Gustafs], Bilägers fest, som tilkänna gafs dagen förut af Rector Gymn. genom et Swänskt program, wid hwilket tilfälle vice-Lectorn H. Mag. Gabriel Tybelius, för en Talrik samling uti Gymnasio, höll et wackert tal på Swänsk vers, som sedermera trycktes. Om afton war hela Gymnasii och Sch. huset i bägge wåningarne illumineradt. På Gymnasium viste sig i devise fjällryggen jemte 7stjern. med dessa orden: collesque resultant; men på Scholan en Aloë, med lemma: Pulcrior mora. Kostnaden härvid steg til 337 D:r, och betaltes af reparations medlen.

GC 1768 11/9. Hade Gymnasium den Heder, at Kron Prinsen [Gustaf], under sitt wistande i Gefle, upträdde i Gymnasio, (dit Han, strax wid sin ankomst dagen förut, af Rector genom en skrift på Swänsk vers, inviterades,) och med nådigt nöje afhöorde et kort Tal, som hölls af vice Lectorn C. G. Tybelius, på Swänsk vers, hwarefter Högbem. Herre, med sitt höga följe, besåg Gymn. Bibliotheket. Om aftonen derpå, så wäl som aftonen förut, war Gymnasii och Schole-huset illumineradt. Devisen på Gymnasium war en Vase och wintergatan deröfwer, med lemma ur Virgilio: Multusque recursat Gentis honos. På Scholan et lagerträd, som betäckte Gustavianska Acad. och vårt Gymn. och Schole-hus med lemma ur Virgilio: pastoribus Umbram.

GC 1792. Jan.

Sedan kallelsen till Riksdagen i Gefle Nyårsdagen å Predikstolen blifwit upläst, och Landshöfd. samt Ståthållaren m. m. af Nordin, hwilken alla nödiga anstalter till detta Riksmöte af Kongl. M:t blifwit updragne, utsedt Gymnasii Lärosal till Präste ståndets samlings rum, med hwars reparation samt inredande till ett dylikt behof genast begyntes, lätt ofwannämde Herre, genom en af sig utfärdad kundgörelse underrätta den frånwarande ungdomen, om inställandet af de offentliga föreläsningarne näst instundande Wärtermin till Riksdagens slut, att dermed förekomma deras hitresa till den i Scholordningen fast[st]ällda tiden.

GC 1792 22/1. I dag mot kl. 8 om aftonen anlände H:s Kongl. M:t och H:s K.H. Kronprinsen med sin höga Svite från Forsbacka Bruk, dit de dagen förut ankommet, hit till staden, då Gymnasii och Scholæstaterne jemte det öfriga Prästerskapet hade den nåden att wid Tullen upwagta sin konung, anförde af Högwördigste Herr Å-Biskopen, som tolkade deras undersäteliga nit och Lyckönskan till det wigtiga wärf, som tillskyndat staden dess Höga närwarelse.

GC 1792 d. 24. Febr. Wid pass kl. 10 om aftonen hade ofwannämde Stater, anförde af Herr Inspector sin afskeds audience hos Kongl. M:t, hwilken, efter s. d. lyckligen slutat Riksmöte, följande morgonen tillika med H.K.H. Kronprinsen återreste till residentsset.

GC 1794 Julii 18. I dag anlände hit til Staden Hans Kongl. Maj:t [Konung G. IV A.] tillika med H. Kongl. Höghet Hertigen [Carl] af Södermanland, i hög wälmåga; wid hwilket högst glada tilfälle nådigst tilläts Gymnasii och Scholæ-Statens tillika med Prästerskapet i staden, anförde af H:r Kongl. HofPr. och Prosten Eneroth, at, wid wästra tullen, de Höga Kongl. Personerna i underdånighet emottaga.

GC 1799 Novemb. 27. Sedan Gymnasii och Scholæ-Staterne jämte Stadens Prästerskap blifwit samlade i Prostgården, hwaräst äfwen Länets älskade Höfdinge, Högwälb. Grefven och Commendeuren F. A. U. Cronstedt behagat sig inställa, med flere af Stadens Magistratspersoner och förnämste af alla härwarande Societeter, skedde, wid gifwet tekn med stora klockan, processionen til Gymnasium, där en talrik samling af Stadens respective Inwånare af bägge könen woro församlade att afhöra det Tal, som i anledning af Hans Kongl. Höghet Kronprinsens [Gustafs] Födelse hållas skulle: Och emottogs processionen af en wacker Musique, hwartil de här i staden warande H:rr musique älskare benäget behagade biträda: Lect. H:r Mag. Carl Bergsten jun. upträdde i Cathedern och, i ett wackert Tal, om Ett arfrikes företräde för ett walrike, tolkade wårt Samhälles och hela Rikets förmon och glädje, i anledning af ofwan berörde glada händelse: Wid slutet hwaraf, auditorium åter förnöjdes, så wäl med vocal, som instrumental musique. Processionen begaf sig åter til Prostgården, där alla blefwo med midt-dags måltid undfägnade. Herr Kongl. HofPred. och Prosten Eneroth proponerade wid detta högst glada tilfälle, om inrättande af ett arbets-hus, hwarigenom Stadens fattige så nu som i framtiden skulle kunna få tilfälle att förtjena sitt lifsuppehälle: hwilken wackra och nyttiga inrättning alla närwarande lofwade biträda och befordra.

GC 1800 April 30. Enligt . . . Kungörelse [å Gymnasii Tafla] höll i dag Gymnasist. Dan. Hwasser ett wackert Tal på Swensk vers, til alla åhörarens fullkomliga nöje. Denna Högtidlighet behagade så wäl Länets Höfdinge, högwälborne Grefven H:r F.A.U. Cronstedt, med sin högförnäma närwaro behedra, som äfwen en talrik Samling af Stadens respective Innewånare af bägge könen. Musique för, under och efter acten upfördes under Direct. Mobergers anförande.

Efter actens slut framträdde H:r Lectorn Carl Bergsten, Senior, hwilken, sedan han tackat den unge oratorn, och begåfvade honom med R.G.A. krönings penning, öfwerlämnade til Rector [C. Bergsten d. y.] ett document, som i anseende til trånghet ej kunde öppnas på stället, och befans wara, som följer:

Till åminnelse af Deras Kongl. Maj:ters höga Kröning, den wi i dag efter den anledning, som Gymnasisten Daniel Hwasser dertil gifwet, högtideligen fira, och til betygande af min undersäteliga fågnad der-

öfwer, har jag den äran til C. Gymnasticum öfwerlämna i RiksGälds-sedlar Ett hundrade Riksdaler, til ewärdeligt Stipendium för Gymnasii ungdomen, hwaraf räntan årligen tilfaller den yngling, som innom werket utmärker sig genom lyckligaste genie, utan afseende på nation, eller den Class, hwari han sitter; förbehållande mig endast, så länge jag lefwer, med Collegii Gymnastici Samråd, få blifwa utdelare deraf. Skulle så hända såsom i geniernes werld sällan händer, att 2:ne eller flere i slikt afseende, skulle anses lika berättigade dertill, må lotten den Gud styrer, göra utslag i saken. Dermed bör dock icke wara den qwicka ynglingen betaget att njuta sin rätt i de stipendii medel, som wanligen efter profecter utdelas.

GC 1819 13/9. § 1. Antogs det af H:r H. Conducteuren Bäck upgifna förslag, att wid Hans Maj:t Konungens samt H.K.H. Kronprinsens förmodade Höga ankomst hit till Staden den 23:dje dennes, med Marechaller uplysa så wäl platsen rundt omkring, som äfwen Cordon-Listen af Gymnasii- och Scholæhuset, hvars Balcon likaledes skulle eclaireras, hvarjemte de på Facaden warande 7 Fördjupningar för tillämnade Medailloner och andra Ornamenten, ansågos tjenlige för lika många Transparenter, neml. 6 runda med Signaturerne: C XIV J J F O och midt emellan dessa en af rectangulair form, innehållande någon för det höga tillfället afpassad Inscription. Vidare skulle 3:dje Våningen, samt de till Triv. Scholan hörande rum med Ljus illumineras.

GC 1843 11/5. Kl. 10 f. m. Efter af Rector utfärdadt tryckt Program firades, enligt Collegii beslut af d. 26 sistl. April, 25:te årsdagen af H. Majt. konung Carl XIV Johans kröning med Tal på Svenska språket af Hist. Lect. Theol. Lic. Mag. C. O. Björning samt på Fransyska språket af Athenæi Rector J. W. Liffman.

b) Fritider.

GC 1732 20/9 § 5. Beslöts gif:a Discentibus efter wanligheten marknads lof ifrån d. 26 Septembris nästk. til d. 4 i Octobris månad.

GC 1746 18/10 § 2. I anseende thertil at man af ärfarenheten befunnit, huru ei allenast beswärligit thet fallit, at man härtills så bittida neml:n klockan 5 hwar morgon måst gå up i Gymnasium, utan ock skadel:t för discentes, i thet the kommit omörnade up och ei haft tid at förut om morgonen igenomse och öfwerläsa hvad som komme at förehafwas, har man, på Högårewördige H:r Probstens och Inspectoris tilstyrkiande, warit omtänckt om utwäg til thenna olägenhetens afhielpande genom timarnas annorlunda indelning, utan någon ändring i the uti Gymnasii ordningen föreskrefne lectioner. Som nu Collegium befant, at genom föregående timarnas indelning thet förr nämnda

ändamålet kan ärnås, och likwäl ingen ändring sker i Lectionerne, utan samma och lika många Lectioner som förr hålles af hwar och en Lector; så beslöts, med Högärewördige H:r Probstens och Inspectoris samtycke och bifall, at hädaneffter tils vidare förblifwa wid thetta Schema, hwilket kommer at upslås i Gymnasio til allas rättelse.

GC 1750 7/3 § 2. Blef beslutit at med Lectionerne skulle continueras til nästkommande onsdags afton, som är den 14 hujus el:r dagen för Skiär Tor:dagen; men gångedags Predickningarna skulle Gymnasisterna af Rector tilsägas, at flitigt biwista, och måndagen effter Påskhälgen, som är d. 26 hujus wara tilstädes då Lectionerne åter uptagas.

GC 1753 28/11 § 5. Fant Colleg. uppå Rectors föreställande skäligt at frikalla Berger för Böter när han then mörka tiden och i elakt wäder råkade komma något sent om mornarna, emedan han wistades utom staden och thess utan såsom inskrefwen Student och then ther redan frequenteradt Academien, kunde här njuta någon lindring.

GC 1759 26/9 . . . blef stadfästadt, att Gymnasii ungdomen ej skulle få mera än fyra dagar lof under marcknaden uti Elfkarleby.

GC 1764 1/9 . . . afgordes med Inspectoris samtycke, att man skulle upphålla med intimation till lectionerna till d. 9 Sept. för den sena bergningen skull, hwilcken hindrade ungdomen att tidigare infinna sig.

GC 1778 16/9. § 1. . . belöts, att företaga Flyttnings Examen d. 24 hujus, om ungdomen då samlat sig; hwar icke, borde den icke dess mindre wara verkställd till månadens slut.

[Redogörelse för lovtiderna av I till D 1774.]

Högwördigste Herr Doctor ArcieBiskopp samt Academiae Pro-Cancellor, så ock Högwördige Herrar Doctorer, DomProbst och Theologiae Professorer!

Til upfyllande af Höggunstig befallning, genom Skrifwelse af d. 16. nästledne, hafwer jag i ödmiukhet skolat berätta, at här wid Gymnasium och Scholan ferier och lof-dagar, likmätigt Kongl. Schole Ordningen, altid blifwit nyttjade i så måtto, at Rector Gymnasii til Höstterminen intimerat första Söndagen i September Månad, som effter nya stylen i det närmaste slår in med Bartholomæi dag i gamla stylen, då Scholan tillika uptagits; och hafwer terminen slutits Luciae dag. Nästa Söndag effter Kyndelsmässodagen hafwer intimation skedt til vårterminen, hwilcken hållits til d. 11 el. 12 Junii, enär Pingsthelgen icke infallit i Junii Månad, i hwilken händelse examen anniversarium i weckan för Pingst hållits, emedan warit swårt at få ungdomen qwar öfwer helgen för en, el. halfannan weckas läsning. At terminen icke

hållits närmare til Midsommar har warit ordsaken, dels Marcknadens utlysande här i Staden d. 10. Junii och påstående til Midsommar, då Schole ordningen tillåtit frihet, dels at 3:die dagen gemenligen i weckan för Midsommar infaller. Sedan Fierdedagarnas indragning i Påsk och Pingst helgen, hafwa läsningarne uptagits Onsdagen i samma wecka. Andra lofdagar hafwa här icke warit i bruk wid Gymnasium och Scholan än 3. dagar under höstMarcknaden i Elfkarleby, derest en del af ungdomen ifrån Helsingeland afhämtat sina matsaker, som siöwägen blifwit skickade med Marcknadsfolket.

Här wid måste jag nämna, genom thet at inbärgningen här i orten sker något sent, at ungdomen ifrån landet sällan samlas förän inemet slutet af September, hwarigenom lectionerna icke förr kunnat tilfullo företagas, thet ock swärligen kan ändras.

Af ålder hafwer ungdomen i Scholan, men ej i Gymnasio, biwistat weckopredikningarne, och således den timan icke warit i Scholan. Förmodeligen lände til ungdomens bättre förkofring i Christendomen, om i Scholan de timar Cathechismi lära med dem drefwes. Af den tancken hafwer Schole Betieningen en weckopredikan utelemnad; at aldeles dem utelemnna hafwer man ej dristat, utan Höggunstig befallning. . . . Framhärdar med all wördnad Högwördigste Herr Doctors Archie-Biskoppens och ProCancellarens samt Maxime Venerandi Consistorii ödmiukaste tienare

Er: Tegman [Prost; Inspector]

Gefle d: 28. feb. 1774.

GC 1789 18/6. . . . slöt Rector de publique Lectionerne för denne Termin, och hemförlofwade coetus Gymnasticus, med tillsäjelse, att ofelbart här åter samlas till d. 1. September, samt förmaning till flit och beskedlighet under ferierne; börande tillika de, som resa härifrån, wid återkomsten medhafwa Pastorum betyg om sitt uppförande öfwer sommaren.

GC 1836 20/9. . . . tillkännagafs för ungdomen att Collegium den 16 bestämt att hädanefter skulle följande dagar anses såsom Gammalt Bruks lofdagar vid Gefle Gymnasium. Höstterminen, 2 Dag Marknadslof, 1 eftermiddag Skrinlof. Vårterminen 1 Dag Fettisdagen, 1 Dag D. 1 Maj. 1 eftermiddag Bollof. Dessutom eftermidd. före en Helgdag om den icke inträffar på onsdag eller Lördag, samt d. 1 Dec. och den sista April eftermiddagarne om dessa ej voro Ons- eller Lördagar, och om Ungdomen dessa aftnar, såsom vanligt varit vill tåga genom gatorna under sång. Utom dessa nu nämde dagar äger ingen Rector att gifwa lof i stöd af Gammalt Bruk.

GC 1838 8/5. Collegium: beslöts att skrifwelse skulle till Ephorus afgå med underrättelse att Lect. Rosenblad skulle mottaga Rectoratet

för nästa år, samt med anhållan att för förekommande skäl Termin detta år skulle slutas den 12 Junii, hvarföre Examina skulle taga sin början den 8:de. Vid samma tillfälle skulle ock anhållas om tillstånd att Terminerne hädanefter skulle så ändras att Höstterminen började den 8:de i stället för den 16 Sept. och Vårterminen slutades den 8 i stället för den 16 Junii, hufvudsakligen af det skäl att de som från Gymnasium dimitteras i annat fall ej kunna hinna samma termin taga Student-Examen.

c) Teater. Med nöjesskatt till gymnasiet.

1) *Bibliska och klassiska »komedier». Björnspel. 1680—1721.*

GC 1680 22/8. Begiärte Mons: Roland Fontelius peningar af Gymnasii Cassa till en Comœdia, som ageras skulle i öfwer Gymnasio de Penelope

D:o 27/8. Förnam iag att det war Adm. R. D. Inspectoris willia och begiäran ty bekom M. Roland den 3. Sept. 24 d:r k:mt.

GC 1680 1/11 resp. 2/11. Agerade några Pålackar ett björnspel öfwer Gymnasium, där till dhe dagen tilförende Collegii samtycke begärade och medh Rectoris Scholæ M: Phrag[menii] samtycke bewilliades at få upp i Gymnasium inkomma, och i det rummet öfwer Scholan sitt Speel föröfwa, men effter ingen Nyckel war för det rummet öfwer Gymnasium, togo dhe thet inn och sitt Spel där brukade, at samma rum war oläst, swarar Rector Scholæ före.

Wille och samma Pålackar medh sitt Speel up i öfra rummet komma, tå af Gymnasisterna dem skäligen förwägrades, hwilcka, till att dhe andras upsåt hindra nedertogo Gymnasii trappor.

GC 1684 3/4, 4/4, 6/4. Agerades i Gymnasio af Tyskar Cum Consensu Collegii om Haman och esther.

d. 4. Om Adam och Eva. d. 6 om Rijke Man och Lazaro.

GC 1721 16/9. Kommo Lectorerne öfwer enss, at Commedianten Jean George Kiempe skulle gifwa til Gymnasium 3 d:r kopp:mt för hwar dag han agerar vti Gymnasii öfra wåning.

2) *Senare bifallen begäran om »spektakel». 1802.*

GC 1802 Februari 17. Herr Inspector gaf Collegium del af en ansöking, som Gefle stads 24 äldste å Borgerskapets vägnar i underdånighet ingifvit till Kongl. Maj:t om undantag för Gefle i förbudet mot Skådespels upförande i de städer, der Gymnasier finnas, hvaröfver Kongl. Maj:t infordrat Herr Inspectors utlåtande, och hvilken nu uplästes; hvar efter Herr Inspector till Protokollet sig yttrade på följande sätt:

»I afseende på Borgerskapets äldstes nu uplästa underdåniga ansökan hos Kongl. Maj:t, at skådespel må, utan hinder af Kongl. brefvet af d. 7 Aug. 1798 till Hrr. Landshöfdingar, få upföras i stadens Comediehus, är jag föranlåten begära Hrr Lektorers yttrande: huruvida de anse den af Borgerskapets äldste omförmälta tjenliga tillsyn från Herrarnes sida vara tillräcklig, att hindra Gymnasisterna från skådespels besökande, om sådane skulle här i nåder tillåtas, och i vidrig händelse, om de icke kunde vara vådliga för deras grundsatser och seder, i fall en kringresande Theater-trupp, med rättigheten att här få gifva skådespel, får utan all kontroll upföra äfven sådana, som kunna vara menliga för religion, regering och goda seder?

Dernäst skulle jag af Herr Rector anhålla om en förteckning, eller blott summariskt utdrag ur matrikeln öfver årliga antalet af Gymnasisterna, deras ålder och föräldrarnes stånd. Och sluteligen skall jag utbe Herrarnes yttrande, om de anse nödigt och nyttigt, at något vidröra det af Borgerskapets äldste nyttjade skäl, om den af Comediehuset påräknade inkomst till godtgörande eller utgifvande af de 2000 Rdr, som till byggnad af et nytt Gymnasii-hus blifvit för 11 år sedan låfvade?

Wid första frågan tänker jag det ej skulle vara omöjligt erhålla Kongl. Maj:ts nådiga förbud för en sådan trupp, at ej vid förlust af rättigheter upföra andra piecer, än sådana, som af Kongl. Spektakel-Directionen i Stockholm äro gillade, då all fara af Spektaklets beskaffenhet, som ofelbart är den största, vore undanröjd, i händelse näml. Kongl. Maj:t i nåder beviljade ansökningen.

Upgiften af Gymnasisternas antal tänker jag nyttja för att constatera hvad skriften derom innehåller, och med åldern och Föräldrarnes stånd utlåta mig öfver sannolikheten, huruvida gymnasisterne skulle vara i tillstånd, at ofta besöka Spektaklet. Öfver 3:dje frågan är jag ännu odeciderad.»

Vid första frågan instämde Collegium enhälligt i Herr Inspectors åfvan anförda yttrande. Rector lofvade, att med första lämna till Hr. Inspector det begärta utdraget ur Matrikeln öfver Gymnasisternas årliga antal, ålder och Föräldrarnes stånd.

GC 1802 17/2. Vid 3:dje frågan tillkännagaf Collegium sin önskan, at Herr Inspector som noga har sig bekant det Gamla Gymnasii- och Skolhusets beskaffenhet, täktes i sitt afgifvande utlåtande ådagalägga nödvändigheten af en ny Lärohusbyggnad, till hvars skyndesama befordran Staden hädanefter så mycket mindre Iärer vägra en verksam åtgärd, som Staden derpå tyckes grunda sitt hopp om Kongl. Maj:ts nådiga bifall till dess underdåniga ansökan.

C VI o. f. GYMNASIETS (OCH I NÅGON MÅN TRIVIALSKO-
LANS) PERSONER OCH ARBETSLIV.

C VI—C VII GYMNASISTERNA OCH ELEVMORALEN.

C VI GYMNASISTERNA, UPPFOSTRINGSARBETETS SUBJEKTER.

a) Elevnamn, påbrå, hemorter, levebröd och studieämnen. Student-
gymnasister («deponerade», »studiosi») o. a. åter- resp. nyinskrivas.

1) R Schroderus' elevlista 3/11 1679 till ÄB.

Numerus discentium et quo anno inscripti

- 1676 Nicolaus Johannis Pastoris i Gnarp af Gevele Schola
1677 Laurentius Johannis Kläckarens Son i Gefle
» Johannes Johannis Bondson i Ofwansiö
1678 Olaus Johannis Valenius Pastoris Son i Forssa, Faderlöös och
fattig, men fljttig och af godt ingenio.
» Olaus Olai Strandel Pastoris Son i Tuna Helsingorum af qwick
art men ringa medel, som han och är faderlöös, har doch nys
fått disciplar Pastoris Söner i Moo.
» Ericus Jonæ Halenius Pastoris Son i Bergsiö. Desse 3 af Scho-
lan i Hudwikswald der ifrå och desse 2 fölliande äre
» Jonas Jonæ Waldner Bondson i Arbrå
» Elias Johannis Wixnär Bondson i Forssa
» Andreas Petri Hambræus Bondson i Norrala af Gevele Schola
» Johannes Johannis Kyrckiwacktarens Son i Gefle
af Gevele Schola
» Olaus Laurentii Fernander fattig bondson i Fernbo flitig i lexor,
informerar nu Pastoris Söner i Harmånger af Gevele Schola
» Ericus Andræ Forss Pastoris Son i Årsunda temmelig Snabber
pilt af Gevele Schola
1679 Michael Petri Biörckman Bondson i Jemptlandh och Owijken
af Hudwikswaldz Sch.

Nuper in album discipulorum relati ex Sch. Gevaliensi

- 1679 Johannes Petri Pastoris Son i Särsta parente orbus
» Andreas Jonæ Bondson i Ofwansiö
» Laurentius Petri Bondson i Skog
» Johannes Petri en fattig enckias Son i Gefle
» Petrus Andræ. Skreddare Son i Gefle
» Zacharias Petri Pastoris Son i Bollnäs

Martinus Laurentii Portuanus Pastoris Son i Söderhamn har åtskil-
lige gånger anhållit om Testimonio men effter han förledne år rätt
ung först inkom till Gymnasium 1678 den 9 oct. wegrades det honom,
såsom den der ännu icke capabel skattas kunde till exercitia Acade-
mica, icke des mindre håller hans fader honom i Upsala, som troligt
är under privati præceptoris information.

Ericus Halling pröfwades oduglig här att frequentera, hade eij hel-
ler medel der till, ty bekom han i desse dagar afskedh

Studiosi Johannes Sylvius Pastoris in Tierp filiorum præceptor
Nicolaus Biörckman informerar Norrala Prest Söner
Laurentius Tuscherus har Pastoris Son i Hållnäs
Andreas Sellinus föreståår Factorens Magni Blix Söner
Jacobus Rönqwist præceptorerar hoos Arendatoren Lars Cr[oläsligt]
Martinus Strandberg är dagelig hoos Rådmans Peder Grijs S[on]
Johannes Alberg är nyligen till Befallningsmannens Anders Grijs Sö-
ner [antagen?] Andreas Tolstadius Magnus Leufstadius

Desse pläga och tillstädes wara så i publicis som i privatis Lectio-
nibus.

2) Återkomna studenter dec. 1677—jan. 1678.

Lista på dem, som A:o 1677. funnes här tillstädes näst för Juuhl. och i
Gymnasii Book antecknadhe. Deponeradhe.

Abrahamus P. Fontelius.
Ericus Borgh Holm. Skeps Majors S:n i Stockh.
Daniel Tredsk Hels. Borg S:n i Hudwikswald
Jonas Hellbergh Hels. Past:s Swåger i Hudwikswald
Petrus Jette Hels. Bond S:n i Jettendahl Nästan alle
Nicolaus Biörckman Hels. af swaghe
Martinus Bergqwist Hels. Läns:m:s S:n i Forssa Medhel och
Jonas Lingman Hels. Bond S:n i Harmånger sig oppe-
Olaus Holm Geval. Borg' S:n i Gefle hollandes
Andreas Engman Hels. Bond S:n i Arbrå medh pæda-
Petrus Åbergh Geval. Fattigh. Enkies S:n i Gefle. gogier.
Näst för Juuhl kommen från Upsala

GC ht 1677 o. f. Anteckning på Studiosorum namn och hwadh lexor dee sigh tilskrifwet.

Martinus Bergqwist. Jonas Lingman. Olaus Holm. Daniel Tresk höra alla 4. Lectores.

Abraham Fontelius Ericus Borgh höra allenast Rhetorem och Theol. Petrus Jette hörer Theol. Rhet. och Græcum.

Andreas Engman Theol. Log. och Rhet.

Nicolaus Biörkman hörer alla Lector:s

Jonas Helbergh fordrades några gånger att angifwa men blef alt uthe.

Petrus Åbergh [och] Laurentius Tuscherus höra alla Lect:s

Hwilka af dee odeponeradhe hadhe försummat några tjemar, finnas på särdeles papers lappar af hwar wekas notar[i]us antecknadhe.

Sedhan kommo effter Juuhl

Petrus Aurelius hörer alla

Andreas Malörth. Theol Rhet och Graec.

3) Sponsions- o. a. studenter må tolereras.

GC 1679 31/3. Communicerades genom bref Doct. Brunneri råd, att man behåller Discipulos, så lenge de med skiäl kunna qwarhållas. 2. att ingen deponeradt må gerna komma hijt tillbaka, utan man skulle undfly den mixturen det meste man kan. Önskar och i samma bref att folcket kunde betänckia hwad gagn är hafwa Gymnasium i Stifttet, der om han pio zelo wille tala med R:mo ArchiEp:po.

GC 1681 24/1. afreste Laurentius Johannis till Deposition gifwandes een försäkring at effter Sin återkompst sittaa i sitt wahnliga rum, och at förbijda examen. Tå gaffs honom een zedel på 12 dal. till Stip.

GC 1683 28/1. Begiärte Rådmannen M:t Per Jacobsson Grijs och Lars Ersson Hammar att deras Söner måtte deponeras och sedan kom[ma] hijt till Gymnas. igen. Swarades, de wore alt för unge och immaturi der till, doch emedan wij befrucktade att Lars Ersson Hammar skulle emot vår willia, effter sin hustrors tregne inrådande gå en annan oss okunnog wäg att få sin Son Esajam fram, consenterade omsider effter lång dispüt alle Lectores, doch med det förord att P. Petri Grijs och Esajas L. Hammar skulle skrifftligen obligera sig att sittaa på samma sijda i Gymnasio, stå i benck med de andre i Kyrckian, opwackta med lijka flijt som tillförne deres Lectionsstunder för allt Lectorerne och i alle måtto håla sig lijka med odeponerade Gymnasister halftannat år, på det ingen otidig æmula[ti]on och förargelsse måtte ovpwexa dem och de andre discentes emellan.

GC 1683 29/1. Stadfäste deras Fäder b:de obligationer med pennan och signete och Rådm. HW:t H Grijs utfeste sig skrifftligen som en Cautions Man willia hålla alfwarsam hand der öfwer.

GC 1683 30/1. Gafs dem der på testimonium.

GC 1683 12/9. Begärde Matthias Hediin, effter depositionen straxt, in Gymnasii exercitiis at sittaa ibland studiosos; hwilcket effter communication med Dn. Collegis honom bewilljades, af orsak effter han intet här effter så egenteligit Gymnasii membrum är, emedan han collegatet wedh Scholan antagit, och ganska sällan kan få tilfälle at höra Lectiones publ. in Gymn. fördenskul kan ingen hans exempel med rätta sökia at effterfölja.

GC 1741 2/5. Examinerades Sal. H:r Probstens Westermans Son, Sven Westerman, som jämte sin äldre Bror, under privat Information någon tjem warit i Upsala, och der äf:n såssom Student inmatriculerad: Men som han effter sina nog späda år befants wara wackert för sig kommen, bewiljades honom rum uti Gymnasio in Classe infima.

GC 1793 25/2. § 1. I dag skedde profskrifning uti latinska Stilen uti Gymnasio. Derwid äfwen, med Collegii Gymnastici tillstånd, sig infann H. Stads Majorens och Riddarens Samuel Valleys äldste Son, Anders Valley, hwilken, såsom inskrifwen Student under Sponsion, hittills nyttjat privat information.

GC 1793 26/2. § 1. I dag företogs uti H. Inspectors öfwerwaro, sjelfwa Examen med Gymnasii Ungdomen, hwarefter Anders Valley blef intagen uti 1:sta Classen, och samma dag af Rector uti Gymnasii Matrikel inskrifwen.

GC 1804 13/2. Ankom unge Studiosus H. Axel Westlinger, Son af Befallningsman uti Kopparbergs fögderi, Pehr Westlinger, med begäran, att bli intagen uti Gymnasium. Denne hade hittills nyttjat privat informator, med hwilken han äfwen waret i Upsala, och derstädes under sponsion, blifwet inskrifwen wid Kongl. Academien. Han examinerades särskilt af Lectores med godt bifall, fick rum tills vidare i första Classen, inskrefs derpå i Matrikeln, och erlade Bibliotheks afgiften.

GC 1813 3/5. Utfärdades på begäran, och enligt samtelige Lectorernas yttrande, et Kunsksaps- och Sede-betyg för P. W. Afzelius, som, ehuru Civis Academicus, vid detta Gymnasium varit inskrifwen, och under 3 års tid Lectionerna bevisat.

4) Sökandes kunskapsgrader etc. Latineelever i Uppsala och Hudik fortsätte i Gefle! 1673 o. f.

GC 1673 14/9. War här R. D. Pastor i Hudwijkzwald angifwandes några sina Disciplars namn hwilka nu woro mogne att stijga ifrå

Scholan; Men wille icke gärna till Gefle uthan heller annorstädes, hwilket han [:Pastor:] i Upsala skulle angifwa och Resolution här öfwer skaffa. . . Af hwilka [sex] allenast Petrus Petri framkom och blef immatriculeradt den 20 Septembris.

GC 1673 13/10. Skrefs effter Collegij godtfinnande till H. H. W:tt M. Brunnerum om dee discipler, som man här till hade wäntadt ifrån Hudwiczwald, effter Pastoris dersammastädes angifwande, men nu här effter näplighen warda sigh här inställandes.

GC 1673 5/12. Den 5 Dito kommo dee Helsingi till Staden, hwilkas Testimonium af Rectore Sch. Hudw. Hans Högwyrd:tt M. Brunnerus då Rector Magnif. tilförende den 25 Nov:br hade hijt öfwer skickadt: nembl. Jonas Jonæ Helsing Andreas och Johannes Johannis Wallenii.

GC 1679 14/9. Framwijste M. Phragmenius Rectoris Scholæ Hudvikswaldensis bref, der i han begjärte att ingen af den Scholan skulle intagas i Giefle Schola, eij eller till Gymnasium utan hans testimonio.

GC 1679 2/10. Præsenterade sig Ericus O. Tanelius att inskrifwas i Gymnasium, framwijsandes Pastoris i Bergsiö testimonium, som och twenne Studiosi iempte flere andre för honom talte, men effter han af sitt scripto och andre prof eij fans Capabel till Gymnasium eij eller hade testimonium af Rectore Hudvikswald., hwilcken sielf emot honom till M. Phragmenium skrifwit hade, ty blef han till Scholan remitteradt.

GC 1687 18/9. War med Mag. Schrodero Rector hoos höögEhrewyrdige Herr Inspectorem, Mag. Wallin, som dagen ther effter till prästmötet i Upsala förresa skulle, och leffrerade opsatz på 3 puncter, med begäran, at Han dem på Lectorum wägnar wille i Consistorio angifwa och gunstig Resolution tillbaka hämpta. Puncterna woro desse. I. Om Physica wijdh Gymnas. skulle läsas eller eij, et an Peripatetica eller Cartes. II. att Gymnas:m kunde få ett säkert och kraftigt mandatorial, det ingen, som låter Sine Sönner komma till Gymnas: fördristar Sig at taga dem ther ifrån till Upsala på 3 åhrs tijdh. III. Att till förökning på Numerum Discent. wijdh detta Gymnas. kunde och från Upsala Trivial Schola hijt förordnas dhe pilltar från Upland, som hafwa Närmare Wäg till Gevele änn Upsala.

GC 1687 30/9. Refererade Admod. Rever:s Dnus Præpositus hwad i Upsala resolverat war på dhe förbem:te puncter. 1. Physica Peripatetica skulle läsas i Gymnas. 2. Att qwarhålla Discipulos på 3 åhrs tijdh kunde intet Reverendiss. ArchiEpiscopus samtyckia särdeles om Parentes wille hålla præceptorer för sina Sönner i Upsala. 3. J lijka måtto stode och Parentibus fritt, om dhe wille från Upsala schola låta Sina Sönner komma till Gymnas:m eller eij.

GC 1732 5/10. § 1. examinerades trenne ifrån Schola Hudvikswaldensi med Rectoris derstädes goda testimonio ankonna disciplar. . .

befunnos uti examine tämmeligen enfaldige, och blef:o i nidersta rumet antagne.

1736 4/10. Examinerades ankommande disciplarne ifrån Hudigswalds Schola . . . Och som de [fyra] ifrån Rectore Scholæ Trivialis hade et wackert testimonium; så aflade de det prof af sina framsteg i studierne at Collegium fant sit goda nöije, och antog dem til information och sit tilbörliga rum i Gymnasio.

GC 1737 8/10. Woro H:rr Lectores tilsamman och examinerade en ifrån Norrtelie ankommen Discipel, wid namn Gustav Strandberg; hwilken som han befans wara wackert för sig kommen, bewiliades honom rum i Gymnasio näst effter dem som sittia på 3:die året.

GC 1740 29/10. Woro H:rr Lectores tillsammans, och examinerade en ifrån Stockholm ankommen Discipel, som sedermera i Stregnæs någon tijd warit under privat Information, benämd Friederic Franck. Och som han befants tämmel. wara för sig kommen, i synnerhet uti Latinen, Historien, Moralen etc. så lemnades honom rum uti Gymnasio in Classe näst Eric Alrot.

GC 1757 9/3. § 5. Beslöts att en föreställning skulle å Collegii Gymnastici wägnar afgå till Högwördigste Herr Erke Biskopen och Max: Vener: Consistorium angående de få Gymnasister som ifrån Hudiksvalls Schola hit anlända, och till en del härrörer deraf att Scholepiltarna till andra Gymnasier afsändas.

GC 1758 13/9 § 2. Bewiljades Tengjutare gesällen Petr. Tillæus, som med samtel. Lectorum goda minne d. 11 Aug. i Gymnasio blef intagen, at få sit rum ibland them som et år freqventerat Gymnasium; och thet i anseende til hans ålder och at han tilförne warit Student.

GC 1762 19/2. Anstältes Examen med Olof Viklund och Sven Forsius, som befunnos så svage i alla stycken, at Collegium fant sig föranlåtit at låta afgå en skrifwelse til Rector Scholæ i Hudiksvall om tjenlig ändring för framtiden.

GC 1764 21/11 § 6. Blef beslutet, att som Gymnasisten för detta Pettersson, hwilcken mer än för ett år sedan tog afsked från Gymnasium i tancka att komma på Handels contoir här i staden hos Handelsmannen Arnberg, men gåt miste om sit löfte, icke hos Rector Gymnasii anmält sig förrän H:r lieutenanten Gagge på honom såsom lösdrifwargot anspråk hos LandsHöfdinge ämbete; Collegium Gymnasticum sig med honom icke befattar förrän han aldeles från lieutenant Gagges talan [varder?] frikänd och entledigad.

GC 1785 29/2 § 4. Antogs Flodberg Hudiksvallensis, ehuru med Swenskt Testimonium vitæ försedd till Gymnasium.

GC 1785 13/10. . . mottogos 7 upflyttade Novitier från Gefle Schola och 4 med hedrande testimon. från Hudiksvall.

GC 1787 24/9. Sammanträdde C. G. ... angående Scholaris ifrån Hudiksvall Anders Frenell, som ankommit med tvetydigt Testimonium ifrån Rector Scholæ. hvilket han genom barnslig pickhogenhet och sina föräldrars obevekeliga envishet erhållit. Öfver dess admitterande till Examen eller afvisande delibererades. Han blef admitterad till Examen, som följande dagen, d. 25 Ejusdem anställdes i Gymnasio, i öfvervaro af samtliga Coll. G. Ledamöter och befans at hans framsteg ingalunda gorde honom berättigad at blifva antagen: Dock i anseende på hans ålder och at Rector intygat hans naturliga qvickhet blef han på prof antagen, med alfvarlig tillsägelse at skaffa sig privat undervisning uti bristande grammatikalisk underbyggnad. I annor händelse skulle han fara tillbaka eller intagas i Gefle Schola. Till bibehållande af vederbörligt förtroende emellan läroverken, blef Herr Rector Qvist här om skriftel. underrättad.

GC 1787 13/10. § II. Rådgorde om Math:s Rollman, hittils Scholaris Upsaliensis, hvilken anmält sin åstundan at blifva Gymnasist. Han hade dagen förut blifvit examinerad och befunnen svars god. Hans anhörige lämnade honom det vitsord, at han ägde goda seder och Herr Lector Bergsten gick i borgen för hans frägd; således blef han antagen och blef Ultimus in Classe II:da Sedan upstedde han äfven nöjaktigt vitnesbörd ifrån Rector Scholæ Upsaliensis.

GC 1789 20/10. I dag företogs Examen med de ankomne Scholares, Lars Måhlström ifrån Gefle Schola och Eric Bjurling från Hudiksvalls: om den förre, som waret Superior i våras, men måst då följa med sina Föräldrar i fiske, aflemnade Rector Boling ett godt betyg muntel., och den sednare presenterade nu ett skriftel. Testimonium för sig och sin kamerat Ferlén, som nyss förut blifwet i Gymnasio intagen. Måhlström och Bjurling gillades, och fingo sina rum näst ofwan om Ferlén, samt inskrefwos samma dag uti Gymn. Matrikeln, emot behörig afgifts erläggande till Bibliotheqv.

b) Ekonomiska understöd för fattigdoms skull.

»Om Præpositur hielpen.» Domkapitlets prot. 9/4 1673.

Proponerade Pl: R: Prof: M: Brunnerus om den penningehielpen som af Præpositurerna billigt wore att uphämtas till discentium Stipendia, ty wore till befruchtandes om inga medel der till läggias, det ingen stoor frequentz der lærer blifwa.

R: Skrifwes till Præpositos i Gestricia och Helsingia det de förehålla detta sina Contractister om de godwilligen här till willia åhrl: samman-skiuta något.

GC 1673 2/5. Bewilliadess och tå d. 6 Dato, att discipuli skulle få

nogot stipendium, till præmium diligentiae: Men såsom præpositur hielpen, om hwilken af H. Högw:t Erchiebiskopen war breef uthgånet, til Præpositos utj Gestrijke och helsingeland, den der skulle colligeras til Gymnasisternas hielp och wnderstöd, att fortsättia derass begynte Studier, intet så snart kunde inkomma, skulle tagas til 100 d:r, af Bygningzmedlen som finnas kunde för tijden inne, och uthdeelass ibland dem, effter som dee flitige warit hafwa, och fleera lexor hörddt; 6 m. kop:mt för lexan: hwilke 100 d:r sedan skulle refunderas til bygningen.

GC 1673 21/10. Lefreredes ifrå Helsingelandz Södre Contract af Pastorum berömlige och frijkostige sammanskott till Stipendium åth Gymnasisterna Ett Hundradhe Fembtijo D:r Kprm:t.

Af hwilka effter Herr Inspectoris och Collegors godtfinnande dagen effter uthdeeltet åth dem, som i förre terminen inthet fingo, alle tilhopa Sextijo Sex D:lr kpm:t. ...

GC 1674 13/3. Lefrerade Rådmannen Lars OlufzSohn Korstadh ifrå Helsingelandz Norre Prosterie fembtijo otto dr. kprm:t af R:dis D:nis Pastoribus deer sammastädes sammanskutne till Gymnasisternes stipendium.

GC 1674 sid. 17. Ytterst i Majo deeltet Penningarna, af Pastorum i Helsingeland liberale sammanskott, Emellan dee Gymnasister, som då hade warit tilstädes i Examine annuo, hwilken distribution stegh till 99 d:r KM:t för dem som finge heele sitt deputat uth: Några andra oräknade, som för Examen bortreste, och der före blefwo icke heele sitt deputat mechtighe, uthan allenast een deel der af; dock så att dee effter sin återkomst skulle winna Resten i proportion emot sijna Con-disciplar. Hwilken rest bestående i 13 d:r 16 öre Novus Rector emottogh att uthdeela, tillijka medh det som öfwer skulle wara till een annan distribution Nembl. 23 D:r K. M:t. Hwar medh är klart beskedh giordt för heele Sammanskottet 208 D:r.

21 Juni 646 [läs 1676]

Högwyrdigste Fader H:r Erchiebiskop, Högwyrdige H:rr Doctorer, och Assessorer utj domCapitlet, Gunstige Fäder och Högtbewågne Befordrare.

Wij hafwe in för E:ers F:ge Högw:t, och E:ra Högw:tr, tilförenne ofta låtet förmerkia, att numerus discentium, icke stoor kan tiltaga, wijdh Gymnasio i Gefle, så lengie der intet Stipendium är, hwar medh fattige poikar kunna soulageras, som der wijdh, uthi Studerande sin flijt göra, vtan dee sökia uthu landet, til Gymnasier i andre Sticht, der som nogott Salarium wankar, så att det synes, som Gymnasium snart wil förfalla ob paucitatem discipulorum, hwar detta icke kunde i tijdh före-

kommas och nogot stipendium medh första, der til uthsees, och förordnas. Hans Kongl. Maij:t, för nogre åhr sedan AlraNädigest, förmedelst dess Nådige befallning, til Högwyrdigste Fadren Erchiebiskopen, monde Resolvera att Numerus Lectorum skulle minueras, och blifwa allenast wijdh fyra Lectores, och af den femtes löhn, nogot besparas til fattige discipulorum hielp, som wackra ingenia hade; Och ehuru wäl M:r Kolmodinus nu omsider är Rector Scholæ blefwen, lærer det doch intet på tw åhr ännu skee, att nogot af hans deel kan tilslås Gymnasisterne emedan Sahl. M:r Achrelij änkia, hafwer och niuter ännu detta Nådhåhr, och M:r Kolmodinus beholler sin löhn för Lectoratet. Hwarföre, såsom ingen beqwemligare wäg kan uthsees, än att den wahnliga præpositurhielpen i andra Sticht, som Colligeras til fattige Studerande, kunde och komma til gångs i detta Sticht, Serdeless i Helsinge, och Gestrijkelandh, emedan Præpositi, och Pastores der i landen, hafwa låtet sig eij owillige, vtan bewägne finnas, att sådana hielp til fattige Gymnasisters, wijd Gefle Gymnasio, vnderholdh, colligera och sambla af sine församlingar, nogre wissa Söndagar medh Håfwen, hwilket intet lender Pastoribus, eller församlingarne til nogon tunga, vtan står hwar och een frijt, effter sin goda willia der til gifwa; Præpositi hafwa lofwat willia sådan hielp til sig colligera af sine Contract, och den öf:rsenda til Gymnasium. Allenast står det nu der vppå, att Præpositi kunde få här om af H. F:ge Högw:t, och Högwyrdige Consistorio, lijten påminnelse lära dee så myckijt mehra, detta werket, befordra, som dee tilförene der til intet hafwa warit obenägne. Jag bönfaller för skull ödmjukeligast til E:rs F:ge Högw:t, och E:ra Högw:tr, att detta såsom det görligaste förslag, kunde genom E:ers F:ge Högw:ts, och E:ra Högw:ters, Höghgållande Intercession, hoos Præpositos, winna sin fortgång. Jag afwäntar E:rs Högw:ters, gunstige, och behagelige swar, Och befaller E:s F:ge Högw:t, och E:ra Högw:tr, uthi Gudhs Alzmechtige beskydd, förblifwandes E:rs F:ge Högw:ts och E:ra Högw:trs ödmiuke och hörsamme Tienare

Upsala 21 Junij 1676

Olaus Aurivillius

GC 1729 d. 18 Junii. . . . Effter man kommit i erfarenhet, at nogra soknar, som förr warit anslagne til Capellet i Upsala, skola wara in-dragne, så anhålles uti Venerando Consistorio at the sam(m)a måtte Gefle Gymnasium förlänas, som aldeles ingen tilgång hafwer hwarken til Stipendier (förutom 60 D:r K:mt om åhret, som kallas Stipendium Grubbianum.) eller diekne penningar och sokne-gångar, som likwäl effter Kongl. Maj:ts nya Schole-ordning Cap. 4. §. 3. 4. böra proportionaliter utdelas emellan Gymnasium och Scholan.

GC 1729 d. 27 Sept. § 5. Begiäres at V. Consistorium täcktes i anledning af nya Schole-ord. Cap. 4. §. 6 draga försorg thet våra Gymnasister kunde nogot til stipendium bekomma.

GC 1729 27/11. Præsenterades uti Collegio Gymnastico af Pastoren och Lectoren H:r Mag. Stenfeldt til honom Handelsmannens i Gefle HH:r Petter Strömbecks bref af d. 8 October 1729. Hwaruti han medelst bifogade originaler af fordringar, accepterade och invigilerade förährar til then studerande ungdomen här wid Kongl. Gymnasium 1007 D 16 kmt at af thes interesse niuta åhrl. Stipendier, som af sielfwa original documenterna kan inhämtas. Emot thenna hedersamma skänk, och berömwärda benägenhet för then Studerande ungdomen, blef beslutit at Rector Mag. Alrot, samt Lector H. Mag. Stenfelt skulle på Collegii Gymnastici wägnar hos honom afläggia en tilbörl. tacksägelse; Åtagande jämwäl Lector Mag. Alrot sig med Collegii Gymnastici samråd och samtycke at wid nästa Termin anföra en af Disciplarna i Gymnasio at til HH:r Handelsman Petter Strömbecks wälförtiente ähra hålla publice en Orationem . . . uppå Swensk wers.

Exercitia Publica. . . . Orationer.

GC 1730 Die 18 Martij Georgius Vougt Gestric. Carmen Svecanum in Laudem Petri Strömbeckii.

GC 1795 d. 24 October. Inlämnade hos Rector Supremus i Gymnasio Lars Hillberg ett friwilligt sammanskott af 8 RD 4 ss:r hwilket hela coetus gort till understöd för Olof Dahl i första classen, såsom den der bland alla Gymnasister wore stadd i de knappaste omständigheter, hwilka penningar också s. d. blefwo egaren tillstäldte, och tog sig Rector häraf anledning, att, jemte wälförtjent loford för en så wacker gerning, gifwa ungdomen de upmuntringar till dygd, hwartill detta prof af ädla tänkesätt kunde honom föranlåta.

GC 1839 8/6. Öfverlemnade Lector Rosenblad, på sätt Skol-Ordningen föreskrifver, Rectoratet till Lector Emanuelsson sedan han tillkännagifvit 2:ne Stipendii-donationer, den ena af 133 Rd 16 s:r B:co, gjord d. 1 April innevarande år af Lector C. Bergsten [d. y.] till förmån för »en för framsteg i Studier samt sedlighet mest godkänd Yngling vid dess afflyttning till Universitetet; den 2:dra stor 200 Rd B:co af Herr Grosshandlaren A. P. Göransson vid dess Sons afgang från Läroverket till Academien d. 7 Junii s. å., med föreskrift, »att denna Summa utlånas emot full säkerhet i fast jord eller brandförsäkrad Egen-dom, och att den årliga Ränta, som deraf inflyter, användes till understöd i resekostnaden åt en till Academien härifrån utexaminerad omedlad yngling».

C VII LÄRJUNGARNAS VILJEFOSTRAN OCH VANDEL.

a) Förmaningar, åtvarningar, tillsyn, straffhot, ordningsstadgar.

1) Kollegiebeslut och åtvarningar rörande pennalism, skolk, elev- och kamratkontroll etc. 1734 o. f.

GC 1734 17/9 § 2. Förmanades Gymnasisterna allwarl. at hafwa återhåll med alla vexationer, och intet nogot tractament el:r Spendacium utfordra af the nys upkomna Gymnasister emot Gymnas. ordning. Cap. 3: §. 11. wid alfvarsam näpst för bägge parter, om nogot skie skulle.

GC 1734 4/10 [s. 190]. Föredrog Rector uti Collegio, närwarande hela Coetus Gymnasticus, huru han kommit i erfarenhet, thet then osed och sielfswåld åter war indragit af Superioribus, at the eij allenast beswära the nys komna med åtskilligt skrifwande, utan jämwäl twingat them at hwar morgon säga sig til och wäcka them up kl. 5. Och som et sådant misbruk och oskick strider emot al ordning och tilförne år 1734 d. 12 Octob vid. fol. 125. blifwit alfwarl. förbudit: Så förmanades, under hotelse af tilbörl. näpst samtl. Gymnasisterna, at hedan effter noga afhålla sig ifrån sådan sielftagen myndighet at på et el:r annat sät inferiorerna beswära.

GC 1743 26/4. Præsente Collegio, & Toto Coetu, resolverades, at de, som hädaneffter äro försumlige at gå up i Lectiones, slå sig til drycken-skap och liderlighet, wisa sturskhet, och giöra sig mistänkta til föröfwade excesser och insolentier, skola angifwas i Vener. Consistorio.

GC 1757 9/3. § 4. Som offta händer att Gymnasisterna wid pligt-peningarnes uppbärande förebära sig hafwa af en eller annan utaf Lectores fådt tillstånd att wara borta, och det will falla swårt att till san-ningens utrönande en sådan omständighet vidare effterfråga, slöts att de som antingen i kyrkan eller wid bönen sig absentera skola hos dem af Lectores som har bönweckan anmäla de hinder som afhålla dem härifrån, eller i widrig händelse pligten owägerligen erlægga.

GC 1789 28/2. . . 1:o förehades, hwad tillförene uti Collegio d. 1 Dec. sidstl. år stadgadt blifwet, ang:de bötespengarnes afskaffande; hwilket nu å nyo faststältes, och genast derpå för ungdomen kunnigt gjordes, med alfwarligaste förmaning, att flitigt bewista kyrkan, repetition af Predikan, och bönen i Gymnasio, så kärt dem wara will att undgå de straff, Kongl. Gymn. och Scholæ Ordningen utsätter för försummelse

uti Lectionerne. Till hwilken ända, listorne för hwar wecka, af sin Præsenter underskrifne, aflemnas till Rector, som har att dem under-söka, och, sedan wid Examen hos Collegium uppte, till någon grund för ungdomens deraf beroende förmon, eller skada.

GC 1790 1/3. Lät Rector sammankalla Gymnasii ungdomen och för dem upläste de kapitel uti Kongl. Skole-ordn. som angå Gymnasister-nes seder och upförande, samt förmante dem til flit, Gudsfruktan och ärbart upförande.

GC 1805 23/10. Sedan Rector [= Carl Bergsten d. y.], till hämmande af den, till sina följder, skadliga osed, som af en och annan bland Gymnasii ungdomen, nog oförsynt öfvades, att, som oftast, försumma de publika Lectionerne, med tillämpning af 3:dje Capitlet 10 §ph: 2:dra Cap. 6 §ph: samt II. Cap. 2:dra §. i Kongl. Skolordningen hvartill kommer Colleg. Gymnast. Författning 1774 om flyttningar, Sanctionerad af Ephorus, till Collegium Gymnasticum uppgifvit ett förslag, som, genom bifall af Collegii pluralitet, vant egenskap af beslut, blef detta beslut i dag af Rector ungdomen kundgort, till rättelse för framtiden, hwilket lydte som följer;

Att den, eller de af Gymnasisterna, som utan anmänt förfall, och, oagtat förnyade varningar och föreställningar, betädas med försum-melse af publika föreläsningarne, ett ibland de påtagligare bevis af mindre flit och god frägd, skola för ett sådant uraktlåtande af sin skyl-dighet, förlora sin rätt till flyttning vid näst påföljande flyttnings-examen, inom, eller dimission till Academien från Gymnasium, vid hvars öfvergifwande ett Svänst betyg sådane meddelas, i hwilket deras visade oflit under Gymnasii gången rent af utsättes.

Kongl. HofPredik. och Prosten [= Olof Eneroth Olofsson] var, i anseende till ofvannämnde beslut af den tanken; att, om det inneholler en i Lag grundad Sanctio poenalis, vore tillräckligt, att blott Lagens locus förelästes ungdomen, hvartill Rector, utan Collegii hörande, egde all rättighet; skulle åter beslutet stadga något utom och öfver lagen, som i disciplinens många särskilta fall, någon gång synes erforderligt, blir sådant ett öfverläggningsämne, hälst om straff skall bestämmas för fel, då proportion så bör afpassas, att icke hela framtidens väl sättes i fara, för en ungdoms obetänksamhet, som skadat ingen utom den, som begått densamma. Collegiala beslutformen tillägger ock den annars nyttiga hotelsens påföljd en art af nödvändighet, om ej Collegium skall comprometteras och emedlertid är ju dess dimissions rättighet ex ante-cedentibus précaire.

GC 1809 22/9. Uplästes de Ungdomens upförande och skyldigheter närmast angående ställen ur Kongl. Mj:ts Förnyade Sch. Ordn. jämte andra Författningar, med tillagda förmaningar och upmuntringar till

en obrotslig efterlefnad af dessa kraftigt förbindande Stadgar, hvarigenom Undervisningens viktigaste ändamål så hufvudsakeligen befrämjades. Och tillförordnades nu trenne Custodes morum, en i hvardera af de högre Classerne, med updrag, att all veterligen tillämnad eller å färde varande oordning, vid Ungdomens sammankomster, möjligast söka förekomma och afstyra, eller der detta ej kunde ske, saken hos Rector genast anmäla.

GC 1810 21/9. . . . togs i öfvervägande hvad till ungdomens båtnad uträttas kunde genom en sorgfällig upmärksamhet på dess upförande, så offentligen som enskildt. Och då, beträffande den offentliga tillsynen, hufvudsaken väl berodde på hvarje Lärares ordentliga iakttagande af sin tjänstgöring, så att han dervid sig tidigt infinner och ej före timmens slut bortgår, men detta oaktadt någon mellantid vanligen upkommer, då den församlade ungdomen är sig sjelf lemnad och vid sådane tillfällen ej alltid med betänksamhet tillväga går, ehuru mycket den derom borde vara påminnad genom de både ur erfarenheten och Sedoläran dageligen förebragta skäl; så ansågs äfven för dylika fall någon tjenlig författning vara nödig. Och såsom Rector härvid underställde Collegii profning den af honom redan förl. år. (Se protoc. d. 22 Sept. 1809) i detta afseende, på ett försök, vidtagna anstalt, att tillsätta 3:ne så kallade Custodes morum, en i hvardera af de högre Classerne, med updrag och förbindelse, att all slags oordning, som vid ungdomens Sammankomster kunde förefalla, antingen i godo söka afstyra eller der detta ej lyckades, vid ansvar saken hos Rector till skyndsamt rättelse anmäla — samt Collegium Gymn. denna anstalt till alla delar gillade; ty beslöts, att densamma framgent skulle bibehållas. När nu så väl genom denna författning som det vid sistl. Examen anniversarium gifna exemplet af ett offentligt afsagt omdöme öfver hvarje utmärkt förtjänst eller fel hos ungdomen, hvilket förmodades blifva ibland de kraftigaste väckelser så till flit, som goda seder, och derföre likaledes till framtida iakttagande var fastställt, ungdomen borde finna sig åtföljd af sine Lärares upmärksamma blickar i allt dess sätt att sig offentlig visa; så återstod nu blott, att afgifva något vedermäle af en äfven till dess enskilda lefnad sig sträckande uppsikt, och åtog sig i detta hänseende samt. Lectorerne, att skiftevis esomoftast besöka Gymnasisterne hemma i deras quarter, för att sålunda närmare lära känna hvar och ens enskilda upförande och hemseder, samt äfven till dessas förbättring i den mån det kunde behöfvas, möjligast söka bidraga.

GC 1811 12/12. Collegium Gymnasticum. Gymnasii Ungdomen var . . . , efter tillsägelse, samlad. . . .

. . . gjorde Rector [A. Fagerborg] några alfvarsamma erinringar om och emot de oordningar, som nästföregående dagar sig tilldragit, hvarvid

åtskilliga saker i nedre Lärorummet synbarl. med afsikt blifvit förderfvade; och underrättades ungdomen om sin gemensama förbindelse till skade-ersättning, så framt ej uphofsmännen kunde uptäckas — samt hemförlofvades påminnad så väl att nästa termin i laga tid sig åter inställa, som att under ferierne i studier sig förkofra, men framför allt, att stadgas i ett med Religions- och Sedoläran enligt tänkesätt och upförande.

GC 1845 3/2 beslöts att Lectorerna skulle fördela ynglingarne . . . för att besöka dem i sina quarter, och att vid nästa termins början fordringar vid flyttningar inom de särskildta afdelningar skulle uppspikas på dörrarne i auditorium till lärjungarnes efterrättelse.

GC 1845 2/5. Följande beslut fattades vid detta tillfälle. 1. Att Collegii ledamöter skulle till nästa termins början öfverlägga om fordringarne för flyttningarne afdelningarne emellan och om möjligt vid denna tid bestämma dem. 2. Att vid nästa termins början Ungdomen skulle fördelas på lärarna, så att hvar och en lärare skulle erhålla på sin lott vissa ynglingar, som han skulle besöka i deras quarter, och hvilka han skulle bibehålla genom hela deras Gymnasii tid. 3. Utsattes examina till d. 5 och 6. Juni. 4. Anställdes Rectorsval, hvarvid 2:ne röster tillfölla Lector Aurivillius och de öfriga Lector Björling; och skulle Erkebisk. underrättas om Examensdagarne och utgången af Rectorsvalet.

2) *Kyrkorådsprotokoll om sönderslagna kyrkfönster 1750.*

. . . Såsom Kyrkiorådet med största misnöije erfarit, huruledes wanartig ungdom tagit sig den odygden före, at med stenar och snöbällar sönderkasta fenstren i Kyrkan, altså til hämmande och förekommande af en sådan å Guds hus föröfvad skada och otilbörliga sielfzwåld, har Kyrkiorådet funnit sig föranlåtitt, at genom utdrag af detta Protocoll, wälment anmoda Rector Gymnasii och Rector Scholæ at 2:ne eller flera gånger hvarje åhr, låta upläsa detta Protocoll samt warna och förmana ungdomen uti Gymnasio och Scholan, at den samma tager sig noga til wara, at icke på ringaste sätt giöra sig delaktig uti detta eller andra brått, emedan ,om någon härmed skulle beträdas, skal den samma, ware sig ho den wara må, utan all skonsmål, plikta 15 d:r Kpmt eller i brist af botum, sittaa en Söndag i stäcken. . . .

3) *Ordningsstadgar för olika kategorier. Vaktmästare. Bokauktioner. 1803—1821.*

GC 1803 21/10. Till främjande af skick och ordning, samt nödig kontroll å ungdomens förhållande, täcktes Herrar Lectores noga i akt taga följande:

1:o Innan prediko-förhöret sker, och morgon-bönen begynnes, uppropar wederbörande Lector Gymnasisterne i ordning efter Cataloguen. Den som wid uppropet, utan laga förfall, ej är närvarande, antecknas som absens, fast än han kommer under acten.

2:o En sådan skall för sin försummelse wid predikoförhöret böta $\frac{1}{2}$ ss, men wid morgon-bönen $\frac{1}{4}$ d:o; hwilka penningar, hwarje lördag, jämte Weckolistan, igenom Custos Superior aflemnas till Rector, som sedermera, i måhn af tillgången, deraf låter uppköpa Wed och ljus för Gymnasii behof, samt för de influtne medel gör uti Collegio behörig räkning.

3:o Jntet annat skall som laga förfall anses, än det, som en discens anten sjelf då redan anmält, eller låtet anmäla hos wederbörande Lector, om han det godkänner. Försummas sådan anmälan, antecknas denne som absens.

4:o Att förekomma allt underslef, bör Wecko-listan genast efter prediko-förhöret och morgon-bönen, hwarje gång, afsändas till den Lector, som nästa dag har att biwista denna förrättning.

5:o De uti Lectionerne frånwarande anteknas af wederbörande Lector på dess särskilta lista, som hos honom förwaras, att wid Examen Anniversarium uti Collegio då företes. Äfwen detsamma observeras angående Scripta, såsom, enligt författningarne, en hufwudgrund till flyttning.

6:o Denna Bok åtföljer alltid prediko-förhörslistan i tour imellan Lectores.

J. M. Schönstedt
Gymn. h. t. Rector.

Af ofwanstående puncter, hade Rector i dag lemnat hela Coetus behörig kannedom, med tillsägelse, att i öfwormorgon, d. 23 hujus, kommer denna författning att gå uti verkställighet.

GC 1817 13/2. Högv. Herr ÄrkeBiskopens skrifvelse af d. 30 Januar sistl. om vårdandet af det nya Gymnasii och Skol-Huset uplästes, i anledning hvaraf belöts, att

1:o Lärarena noga skulle passa uppå sina Läsetimar och alldrig på egen hand lemna Ungdomen, hvilken vid Läsningens slut före Läraren borde afträda.

2:o Vaktmästaren hafva ansvarigheten för nycklarne till Lärosalarne, hvilka af honom i rätt tid borde upplåtas och tillslutas.

3:o Hvad rumens nytjande till BokAuktioner angick, ansågs klokast, att derom intet orda, innan ungdomen sjelf yppade frågan; och i händelse de komma att fortfara, kunde hos Vederbörande rum på fornda stället för dem beredas åtminstone till dess att Biblioteket blir flyttadt.

4:o När ungdomen hunnet samlas, skulle Ephori bref för dem upläsas, och tjenliga föreställningar bifogas; bland annat skulle de preveneras

om mistning af Stipendier och premier, i händelse af någon betydligare åverkan.

5:o Ungdomens upmanas till något sammanskott åt Vaktmästaren vid hvarje termins slut.

6:o Et Inventarium uprättas på husets alla lösa tillhörigheter, ju förr desto häldre, åtminstone så fort Rector Gymn. Nils Bergsten återkommer från Stockholm.

7:o Skulle ungdomen tillhållas, att på Stallgården kasta sitt vatten, för att ej skada rappningen på murarne.

GC 1818 19/5 § 3. I anseende dertill att Gymnasisterne i 4:de klassen föregått de andra klasserna med elakt efterdöme deri, att de försummat Gudstjenst, Morgon Bön och Lektioner; infunnit sig sent i kyrkan och i otid gått derifrån, samt vid Gudstjenst och MorgonBön förgätit iakttaga den anständighet, som förrättningen kräfver; och Collegium icke utan bekymmer blivit varse, att ett sådant sjelfsvåldigt lynne börjar att mer och mer yttra sig hos Gymnasii-Ungdomen: så beslöt Collegium, att hvarken denna gång, eller hädanefter utdela Stipendier åt andra, än sådana, som jämte et ärbart upförande noga iakttaga hvad dem såsom Gymnasister åligger. Och blifva således de 28 Rdr. 16 sss Stipendii medel, hvilka efter vanligheten borde utdelas i 4:de klassen, till nästa års Examen innehållne.

GC 1821 17/9. Uplästes de i Schol-Ordningen till kungörande vid detta tillfälle anbefalldte Lagrum, till hvilka, enligt Collegii derom förut fattade Beslut, lades följande för ordningens bibehållande nödiga ansedde puncter:

1:o Att under varande Lection ingen ibland Ungdomen tillåtes, utan sjukdoms förfall, utgå från Läro-rummet.

2:o Att vid de Föreläsningars slut, hvarefter Läro-rummen böra tillslutas, näml:n kl. 9. och 12. f. m. samt 5. e. m., ungdomen genast och före Lärarens utgång från Läro-rummet, sig ovilkorligen därifrån aflägsnar, hvarefter det allmänna rummet af Vaktmästaren igenläses och ej förr än en fjerdedels timme före nästa Lection får af honom öppnas.

3:o Att de bord, vid hvilke Ungdomen har sine platser, icke få under Lectionen uptagas af hattar eller af andra böcker än dem, hvilke till den förevarande Lectionen erfordras.

4:o Att Ungdomen icke blott vid Lectionerne, utan ock vid Bönstunderne och Predikoförhören iackttager den numer eller ordning, hvilken hvar och en innom sin afdelning innehar.

Sluteligen förklarade Rector, det Collegium med fullt alfvar skulle vaka öfver den nya Schol-Ordningens noggranna iackttagande så i afseende på discipline, som på undervisnings-ämnen, förmanade Ungdomen att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, den nu hört sig meddelas,

väl använda sin tid till egen båtnad och anhörigas tillfridsställelse, samt i sitt upförande visa, det den här upfostrades icke blott till studiers inhämtande, utan ock till Gudsfruktan och dygd. Acten slutades med bön och sång, hvarefter Ungdomen tillsades, att följande dagen kl. 8 f. m. sig till Skrif-Examen infinna.

b) Oförstånd, ungdomsyra, tuktlöshet och tukt.

1) Skolk och oarter under lektioner, predikningar etc.
Straff medelst djäknehäkte, böter osv. 1674—1736.

GC 1674 18/3. 1. In Gymnasio hades alfvarsamt och hårdt tiltaahl till dem af Gymnasisterne, som hade antingen waret försummelige uthi Lectionibus eller och motwillige att ställa sigh in i Choret, hwilke och om dee icke wille bätra sigh hotades medh straf både af proban såsom och af diminutione stipendii... Petrus Arfvelius uthan wijdhare opholl dömdes till prubban.

GC 1681 2/5. Examinerares Petrus Boze, som om Stoore bönedagen i ingen thera predikjan war tillstädes i kyrckian i dhe wanliga bänckiar.

Han bekende Sig i Ottesongen hafwa kummit seent, och fördenskull stått utan för kyrckedören, och Texten sade han sig intet minnas. Högmässan sade han sig hafwa warit på slottet, det och Zacharias Sandel och Ericus Talenius wittnade hwilcka och på Slottet i den prädikan woro. Afftonsongen sade Han sig hafwa warit hemma för såår på benet.

Om detta Communicerades Pl. Rev:dus Dnus Inspector, och blef så resolverat, att Bozen skulle på ett dygn incarcereras och mista Stipendium detta åhr.

GC 1683 3/4. Jncarcererades P. Hörn kl. 3. effter middagen för det han hele Söndagen uteblifwit ur kyrckan, så wäl som offta ur Gymnasio och der iempte war anlagat för stim på lecktaren. Sleptes ut om afftonen kl. 10 intercedente matr.

GC 1688 14/4. D. 14 April anklagade Dn. Kerner Jsrael Bure, och Olaum Grijs för stijmande i Körckan i högmässan.

Kerner sade, at dhe blädra i een bok mädan prästen prädikade, och sedan skötes dhe sin emellan; wed predikan påstod, och jag warnade dem.

Jsrael Bure swarade sig hafwa warit samma söndag på djiekneskuljan, och ingen hafwer budit honom dijt.

item at han hade een bok, neml. Logicam, den dhe tå hade sitt samtaal om och förfrågningar.

Dn. Brandt wittnade, att dhe hade först een Psalmbook och blädtrade uti, och sedan begärde Jsrael Buhre af Olao Grijs Logicam, och sedan dhe tillika medh Norberg hade Confererat om Lectionen den dhe skulle effter helgen swara före, så rycktes dhe om boken och sådant skedde alt medan prästen så när hade uthprädikat.

Johannes Höök berättade: at Jsrael Bure medan prästen prädikade, begärde logicam af Ol. Grijs, och Olaus Grijs lutade sig till Jsrael, och wille där med hafwa boken igen.

Johannes Hammar berättade idem. ... *Resolut.* Jsrael Buhre och Olaus Grijs befrijas för Sabbatzbrott och stötning, emedan inga fullskälige wittnen dem det öfwertyga kunna;

Skolans R till gymn. om ordningen i kyrkan. 1688.

Emedan iagh, icke uthan missnöije, förnimmer den ene gången effter den andra, stort owäsende och förargelse skee på diekne Lächterne under Gudz tiensten, och der man om sådant will ransaka, finnes ock beskyllningar grofwe nog på Gymnasister, som sigh der ibland otillbörligen inställa och reeta dee andre till oreda, så wäl elliest som och ibland der Brude processer äro, stort tumult der pläga åstadkomma. Ty beder iagh här med fljtwänligen att Cl. Rector Gymnasii och samptlige Clarissimi Lectores, wille alfwarligen förbjuda sijne Disciplar att stå der på lächterne, tillhållandes dem wijd straff, att stå i sijne tillordnade bänckiar, på det iag sedan så mycket bättre må kunna hålla mine i en tillbörlig aga. Datum Ex museo meo Gevaliæ d. 24 Aprilis 1688.

Dee Högtährade Herrars, samptl. Lectorernes Tienstwilligste

Chr. Aurivillius,

Scholæ Gev. Rector manu propria.

GC 1731 3/9 § 3. ... upstego i kyrkan S. T. H:r Probsten [A. Westerman], och tå närwarande ... H:r rar Lectores, tillika med then tå församlade coetu Gymnastico, at ställa Cives Gymnasii under ögonen, hwad ofog och otillbörlighet Gymnasisterne föröf:at, under Guds Hel. Ords hörande, på de gamle Gymnasiste-Bänkarna, i det the med knifwar ristat och skurit sina namn här och ther, så wäl i pulpeter, som Bräden och Bänkar; i synnerhet observerades, at Olavus Forssen Hels. nyl:n ristat sitt namn helt och hållit, i sielfwa pulpeten. Effter skedd remonstration, blefwo alle i gemen, och hwar och en i synnerhet alfwarl. förmante, at hädaneffter granneligen taga sig til wara för en sådan lastbar odygd och wanart, wid Exemplariskt afstraffande, för den, som deremot bryter. Och såsom H:r Probsten nu dragit försorg om nya

Bänkars så wäl byggande, som förlängande; så tilförordnades En Observator i hwar Bänk, näml:n Gymnasista Gærtner i Första Bänken: Pet. Wallberg i andra Bänken: Olaus Nordin i 3:die; och Nicol. Ödman i 4:de Bänken; skolandes desse 4. Observatores stå sielfwe alt ansvar för skadan, i fall the icke gitta upwisa skadesman.

GC 1740. D. 5 Junii . . . undersöktes om [sju Gymnasister] . . . , hwilka woro enhälligen borta under Disputations acten d. 4 Junii.

Åfwannämde Gymnasister blefwo en i sänder inkallade och förhördes hwarföre och för hwad orsak de sig så enhälligen absenterat under åfwannämde disputations act, och hwilken warit uphofsman til en sådan sammangadning Gymnasium och Lectores til största skymf och nesa, hwilka dels swarade at de förtrutit, det Inferiores disputerade som icke war brukligit; dels at de skulle läsa öfwer til Examen, men utaf H:r Lector Justi förmaning til Wandin at han dagen förut d. 3 Junii skulle wara sina Camerader ifrån en sådan otidighet, effter som H:r Lector Justus förnummit at förskrefne Gymnasister icke skulle infinna sig under disputations acten, Såsom af Beckbergs intygande emot Wettersand samt Åsbergs och Momans bekiännelse befants klarligen at allesamman om åfwannämde sin bortowarelse hafwa öfwerens kommit.

Collegium resolverade, at, i anledning af Scholæord. 12 Cap. 6. §, hwar och en skulle få stut 6 slag af ferulam; men Falck och Åsberg 8 slag för det de förr warit noterade, samt Wandin och så 8 slag effter han icke lydt H:r Lector Justi förmaning, och alle samtl. mista sit stipendium.

Denna Resolution uplästes, och som de föllo til afbön, tilstodo sit brått och bad om få behålla sina Stipendia; ty limiterades Resolution och bewiljades Dimittendis hwar sina 12 D:r K:ppmt

GC 1751 30/10 § 4. Blef uti Collegio förestält om icke Sparbössemedlen som härtils blifwit använde til weds up köpande för Gymnasium, kunde hädan effter komma til pios usus, och Gymnasisterne i thess ställe per qvota sammanskjuta til wedköpet. Affirmerades och beslöts at hwar och en Lector som hölt Bön, skulle examinera them som warit borto el. kommit sent til gudstjensten, skulle ock böterne uthaf Gymnasisterne uttaga och på et Papper som blifwer liggande i Sparbössan annotera hwad som i hwarje weka fallit.

1753 22/9 § 2. Som Sparbösse medlen blifwit anslagne till pios usus, at understödja fattige och sjuke Gymnasister, och man funnit förl. winter, samanskottet til wed skedt både knapt och ojämt, då sådant endast på Gymnasisternes öfwerens komande och jämkande sins emellan ankommit; så åtog sig Rector at med första efter slutna Lection då hela coetus wore tilsamans, göra proposition om $\frac{1}{2}$ d:rs erläggande

thertil för person, hwilke Pengar then älsta Gymnasisten hade at nu sedan mäst alle blifwit samlade, och i början bäst kunde betala, af sine kamrater hade at infordra och emottaga, och til wedens inköpande at disponera, skal hädan eft:r i Början af hwarje skulle observeras.

1753 28/11 § 4. Föredrog Rector, thet han funnit sig föranlåten at antyda och uttaga af them dubla böter, som efft. slutna gudstjenst om Söndagarne, tå näst examen Bötes Pengarne böra erläggas, hwarken sielfwe ej hell:r ther the nödgats wara borte, genom andre them betalte, til förekomande af vidare swårighet, som wiste sig och sina H:r Collegier hafwa under tiden haft at få in böterne, sedan Gymnasisterne fått wana at theymed kunna draga ut på tiden, och hem stälte tillika Collegium, om icke en sådan dubbel plikt kunde och borde stadgas, hwilket faststältes.

2) Slagsmål mellan kamrater och med lärpojkar 1672—1816.

GC 1672 13/10. Resolutio Collegij. Att Laurentius Laurentij som . . . buller, och slagzmåhl först orsakade, och sedan medh pust, och håår drag fulföljde, plichtar med 2 dygn in carcere. Men Olaus, som nödgat sådan slagzmåhl hölt medh Laurentio, 1 dygn.

Collegium hade fuller haft skiähl til gravera straffet, men i betrachten der af, att disciplerne, skulle för sträng disciplin skull, blifwa afskräkte ifrån Gymnasio, det lindrigaste will denna gången handla.

GC 1673 25/2 § 6. Kom Laurentius Laurentij Supplicando in för Collegium, och badh om skonsmåhl för den poena honom bleef pålagd, Neml. 2 dygn att plichta i präbban, för sitt Slagzmåhl, medh Olao And. . . , Wndan hwilken han hafwer sig dragit, hollandess sig af Treska ifrån Gymnasij Societet alt in til bem:te Dato.

R. /1. Att det ingalunda kunde skee, att Collegij Sententia kunde gå tillbaka, och han aldeless befrijas. /2. doch der han ännu wille rätta sig och godhwilligt gifwa sig wnder poena carceris, wille collegium lindrat medh honom itt dygn, der til han tå swarade sig willia lydachteligen effterkomma och wndergå pålagde straff, /3. Men badh om skutmåhl til bättre fram för kiölden skull, medan ingen Spijs är i proban, att der kan eeld hollas, hwilket honom indulgeradess. /4. Bleef likawäl strax admitterat til Societeten igen.

GC 1741 28/10. Woro samtel. Lectorerne tilsammans at ransaka öfwer några klagomål, som 2:ne Handtwärkare-gossar emot någre Gymnasister angående slagsmål förl. Söndags affton d. 25 Octobr. an gifwit. Först beklagade sig Thengjutare gossen Conrand Baltau at han förb:te dag om afftonen kl:n 7 blifwit af några Gymnasister, Ström, Högberg, Franck och Lindfors på gatan mit för g. hospitalet öf:rfallen

och först slagen med en piska och äntel:n med et wed-träd, hwaraf han fått et stort sår i hufwudet, som mycket blött, säjandes, at alt sådant utan ringaste gifwen orsak honom wore wederfarit.

Widare angaf CronGjutare Gossen Eric Kullman, at samma dag kl:n 4 hade Gymnasisten Jdvard Lundberg wid Kopparslagarens Berglunds gård sprungit på honom, tagit honom för halsen och satt honom mot väggen. Emedan man förnam, at det som Kullman händt, war första början til det följande slagsmålet på Baltau; så företogs det först at ransakas. Och frågades Lundberg, hwarföre han skulle så öf:rfalla Crongjutare gossen Kullman? Hwarpå Lundberg swarade, at, då han kom gåendes, stod Kullman med en annan gosse wid Kopparslagarens gård, och sins emellan skrattade åth Lundberg, och tå han frågat, hwarföre de skrat-tade, hade Kullman swarat: hwad kommer det dig wid, hundswott? hwarföre Lundberg tagit honom för bröstet och hotat honom med näpst för sit owett; men vidare intet rört honom. Detsamma intygade också Gymnasisterne Myrstedt, som kom gåendes straxt effter Lundberg, och Groop, som ock där på gatan ståt.

Frågades, huruledes sedermera war tilgångit? Och berättas:

At Kullman berättat, hwad sig händt, för sin kamerat Baltau, hwilken när han tillika med Kullman och 2:ne andra gossar råkade Myrstedt på Lill-torget kl:n effter 5, då han war af Superior[er]ne utsänd at köpa några skorpor hos Bagaren samt 2 kannor dricka hos Lemons, hafwer han Myrstedt öf:rfallit, frågat honom, hwad han hade göra med Kullman, och hwarföre han stött honom mot väggen, och äntel:n knytt näfwen för näsan på Myrstedt och sagt: jag skal laga dig, innan jag släpper dig. Häraf nödgades Myrstedt taga flychten och springa in i H. Lector Alrots portlider, hwarest sedan han en stund ståt, har han äntel:n gått in til bagaren och köpt skorporna; men när han därifrån utgick, hafwer Kullman och Baltau ståt på hwar sin sida om porten med wedträn i händerna och slagit honom några slag, då han tog til flychten. När han nu kom tilbaka, har han berättat för Superiorerne hwad sig händt och huruledes han intet feck gå i frid och skaffa det af dem begärta dricka. Då hafwa Ström, Högberg, Franck och Lindfors gåt ut, i den afsicht at ledsaga Myrstedt, at han kunde sit ärende beställa. Först hafwa de sökt handwärgsgossarna hos Bagaren; men dem icke funnit, då de sedan gåt och köpt dricka. Men wid hemgången hade Myrstedt gåt den gatan åthofslagaren Ollenborgs, och de andre stora gatan. När nu Myrstedt kommit mit för Ollenborgs smidia, hafwer där en stor hop handwärgsgossar warit samlad, hwilka haft störrar, stenar och wedträn, och när de märkt Myrstedt, hafwa de börjat en del kasta effter honom stenar, hwaraf en honom i ryggen träffat, en del springa effter honom, ibland hwilka Baltau warit den främsta,

hwilken, när han kom mit för Apothequet, hafwer Högberg och de andre, som där stadnat af det hörda bullret, stigit fram, och sedan tilltalat honom för det på Myrstedt föröfwade öf:r wäld, hafwa de hållit honom och Högberg med et litet stycke af en smal spansk rör slagit honom några slag; men det wedträdet, som Baltau hade i händerna och i det rispet släppt, hade Högberg sedan märkt och det uptagit och kastat effter Baltau, bediande honom taga det med sig hem, då det träffat honom i hufwudet och gort det förenämnda såret.

Om denna Högbergs och de andra Gymnasisters enhälliga berättelse frågades Baltau och Kullman, hwilka wäl til en del nekade, men likwäl mycket tilstodo.

Häraf kunde Collegium inhämta, at skuld och fel funnes på bägge sidor, och som Gymnasisterne sig högel:n beklagade at de sällan få gå i frid på gatorna för handwärgsgossar, så föreställes Thengjutaren Mäster N. N., som ock war tilstädes, at han wille hålla sin gosse i tucht och icke tilstädia honom löpa på gatorna om Söndagsaftnarna, såsom och honom aga för det nu anförda owäsendet. Hwaremot Collegium Gymnast. lofwade, at de brotslige Gymnasister skulle få sin tilbörl. aga.

Och resolverades öf:r Gymnasisterne

1:o at Högberg, som slagit och sårat Baltau skulle sättas en dag i Proban.

2:o at Lundberg, som först begynt, samt Franck och Lindfors skulle få 6 slag af ferlan, som straxt skedde. Men Ström, som allenast set uppå, och Myrstedt, som befans oskyldig, blefwo förskonte.

3:o Förmantes samtel. Gymnasisterna at hålla sig stilla och ärbart, och förböds dem wid vite af swårt straff at sammanrotera sig om Söndags och andra aftnar på gator och annorstädes; emedan därigenom gifwes tilfälle til mycket ondt.

Slutel:n beslöts, at Rector, på Collegii wägnar, skulle hos Politie-Borgmästaren anhålla, det han wille samtel. ämbeten och Mästarena i staden tilsäja, at de sina Läro-gossar och drängar ei tilstädia at om Sön- och he[I]gedags aftnar stryka kring gatorna och sig sammanskocka til at göra hwarjehanda oljud och Gymnasisterna ofreda, som offta skett är.

GC 1816 6/4. Uppå föregången kallelse af Rector [hist. lekt. Carl Bergsten d. y.] sammanträdde en Gymnasii- och Skole-Rätt, bestående af H:r Inspector, samtelige Herrar Lectores, ProRector Skol[æ] Vinberg, Apologisten Gällstedt och Collega Florin, hwilken sammankomst var föranledd af en från nyssnämnde ProRector inkommen Rapport, så lydande: [Tretton] Gymnasister uppgifvas forledne gårdag d. 5:te April, kl. strax efter 3 på eftermidd. hafva infunnit sig i Råken Classen... Gust. Tjerneld igenslog genast dörren, och stadnade der, för

att hindra alt ut- och ingående. Stolpe och Vennberg, den förre vepnad med en kepp, den sednare med en Rotting, anföllo derpå genast Åslund och Bodin. Förgäfves skola äldste Tjerneld och Lohman hafva velat hindra användandet af hugg och slag. Yngste Tjernell anföll och slog Hammar. Vid inkomsten skall Stolpe yttrat: Nu skola vi slå nacken af dem allihop. En stund förut blef Vahlquist midt emot Gymnasiigrindarne af Vennberg med en Rotting slagen öfver ryggen, hvarvid Stolpe, som åtföljde Vennberg, skall yttrat: Gif honom ett slag öfver ögonen. Under Svordomar hotade Gymnasisterne vid bortgåendet, att de vid ett annat tillfälle skulle hemsöka... [sex skrifklassister], hvilka nu lyckligen hade kommit undan. De nedgingo med föresats och hotelse, att också tukta några gossar nedre i Skolen, som likväl tillintetgjordes genom Magist. Florins ankomst.

Efter upläsandet af den rapport för den samlade ungdomen tillfrågades hvar och en af de derutinnan angifne ynglingar, om de vidkändes sin öfverklagade förvillelse, hvilket de alla gjorde, föregifvande såsom en orsak dertill Quintanernes och andra Skolepiltars emot dem och deras kamrater en längre tid visade otidigheter, samt det dagliga Stojandet både i och utanföre Skolen, hvilka oordningar de genom denna obetänksamma åtgärd trodde sig kunna rätta, för att ej af desamma störas under läsetimmarne. Uppå vidare tillfrågan af H:r Inspector, om någon af den öfriga Gymnasii ungdomen, utom de redan nämde, deltaget i detta Slagsmål, svarades af de fleste, att, ehuru de det icke gjort, hade de likväl velat öfvervara ett sådant uptrade, och gofvo dermed sitt likasom öfverenskomna gillande deraf tillkänna. Enlund, en af de anklagade, hvilken 2:ne dagar förut blifvit admitterad till första nattvardsgången, nästkommande Långfredag, fick serskilt tilltal för sin delaktighet i detta uptog, hvarigenom han ådagalagt ett ännu oförändrat tänkesätt, icke förenligt med en så helig och vigtig handling.

Sedan derefter ungdomen aftredt, öfverlade Gymnasii- och Skole Rätten om det straff som på en sådan sjelfhämd borde följa, hvarunder ej förglömdes, att det oljud af Skolares, hvilket hittills utan rättelse varet föröfvat, och äfven af H:rar Lectorer kunde intygas, borde anses för en mildrande omständighet af det brottsliga i Gymnasisternes upförande, en icke ovanlig följd af en tanklös ungdoms öfverilning. Emedlertid, och då sådane gerningar, till lugnets vårdande, ej kunde lämnas obesträffade, stadnade Gymnasii- och Skole Rätten, med tillämpning af 12:te Cap. 3 §. Kongl. Skolordningen i det beslut, att 1:mo alla, som antingen redan hade Stipendier, eller eljest vid Läseårets slut, dertill varet berättigade, skulle blifva dessa præmier förlustige, så vida de offänteligen yttrat sitt samtycke till gerningen. 2:do Hade de, som egde hopp om dimission till Academien, och af hvilka de fleste deltaget i

gerningen, förvärvat en del af det fördelaktiga Sedebetyg, som de i anat fall, vid sin bortgång från Gymnasium haft att vänta. 3:tio Skulle Sven Tjerneld af den 3:dje, samt Stolpe och Vennberg af 2:dra classen degraderas till de ytterste i Sina classer, såsom de mäst graverade i den inkomna rapporten. 4:to Till förekommande af all mannamon, hvarigenom grund lades till fortfarande missemja emellan Gymnasii- och Skolæ ungdomen, skulle, i Gymnasii Rectors öfvervaro, en lika alfvarsam undersökning af de brottsligheter, som Skole piltarne sig tillåtet, och hvilka föranledt till i fråga varande händelse, anställas. 5:to Skulle det öfver denna händelse hollna protocoll till Reverendissimus Ephorus insändas. Denna dom afkunnades af Rector för den åter inkallade ungdomen, hvarefter Gymnasii- och Skole Rätten åtskildes.

3) Krogliv, kortspel och »härjningståg». Värkning.

GC 1672 Decemb. d: 19 War Collegium tilhopa, af orsak att nogra hade besvärat sig öfver Gymnasisterna, att dee gådt och grasserat, ropat och skrijat på gatorne d: 17 Huius om affton klockan 6. Effter skrefne som woro angifne citeradess. Johannes Brådd, Nic. Beronis.

Thesse tilsporde först, hwilke fleere wore medh i sällskap, opnembde Nicolaum Wthenlands och Petrum Olai Råd:ns Olof Larssons Son, men kunde tå intet i hastigheet opkallas. 2 frågadess af dem, huru tilgik, och af hwad tillfälle dee kommo til att så grassera, R. Nic. Beronis att Petter Folker han gik til Johannem Brådd och hade honom uth, och så kommo the både til honom der ifrån tå dee gåå, möta dee Nicolaum Wthenlandz på gatan, och taga honom medh sig, och så biuder Petter Folker dem alla in på källaren hwarest dee woro een tijdh, och Folker spendera på dem Spanstwiijn. wijdh klockan 6 eller 7 om affton, gingo dee af källaren på torget, Tå sade Petter Folker, att han war förrijfrat af sin moder, som hade banadt honom och begynte att skrija och ropa, så ropade och Joh. Brådd, och Nic. Beronis med een gång eller två. Tå kommer Sahl. Borgmest:ns änkia, och sade til dem, det är een wacker lååt j holla: Tå teego dee stilla, men när hon war förbijgången begynte åter Folker att roopa och skrija, och gingo så öster uth, heem til Brådden, der Petter låg qwar om natten.

Collegium hade fog och skiähl, att sliik excess och brått, straffa medh Carcere androm til warnagel; men såsom desse Gymnasister älliast wore stilla drängiar af hwilka man sådant intet sport hafwer, och denna sin brått ödmiukt deprecerade, uthlåfwandess bättring, blefwo dee denna gången förskonte medh alfvarsam admonition at här effter wachta sig för sådant oskickeligt wäsende, och för ondt sällskap.

Emedan och Petter Folkers moder dygdesamma Matronan; hon

klagade sig högeligen, att hennes Son, war af dem bedragen til dryck och styrk til olydna emoth sin moder; bleef dem pålagt att gå tijt til henne och afbedia sin Brått, och ödmiukeligen sig uhrsechta, att hon öfwer det skeedt war, sig icke wijdare beswära motte.

GC 1679 29/4. Höltz inquisition, præsentibus Mag. Grub, M. Phragmenio och Rectore [Olavo Schrodero] i sielfwe Gymnasio och alle discenternes närwaro. 1. Tillspondes de Hwarföre de sin tijd så illa angewendt och tagit sig sådant oråd före? R. af obetenckiande och ungdoms dårskap. 2. Hwilcke hafwe spelt och wore primi Auctores? R. Johannes Abrahami med sine Camerater. 3. Hwad de spelt om?. R. under tijden för tijdfördrif, och stundom om halförer. 4 Hwar de speelt? R. på åtskillige ställen. 5 Hwar de fådt peningar? R. somblige lånt, somblige hade sielfwe. 6. Hwad slags spel, Styrwolt, Lantly eller annat? R. 5 kort Labet, Budi och Cronpening. 7. Huru offta, Hwad tid, om seent om afftnarna, sedan ringt i wård, om på Helg- och Söndagar och särdeles under predikan R. Aldrig under predikan, eij eller sedan det ringt i wård. Der effter oplästes för dem Swenske Lagen Doblarebalken p. 210 af D. Loccen. verterat Latine p. 144. Synops. Juris Locc. p. 326. item Constit. Academicæ. De som befunnes hafwa spelt äre desse effterfölliande. Johannes Abrahami aldrig i sin, men i Särsta gossarnas stugu spelt till kungz och om peningar. Joh. Unonius speelt hoos Särsta gossar om halförer. Martinus Portuanus hoos Särsta gossar Labet om peningar Johannes Joh. Sup. spelt hoos Erich Jacobsson en gång eller annan med Borgen. Olaus Strandel och Joh. Salenius för Jul men intet sedan. Jonas Waldner hoos H. Abrahams Joh. med Särsta gossar 5kort. Olaus Fernander spelt Budi med Mart. Portuano och hoos Särsta gossarna. Martinus Portuanus burit kort i Olai Fernandis kammar. item spelt Cronpenning iempte flere ofwannembde på Hille Änckians gård. Laurentius Johannis beskyltes fuller hafwa kastat Cronpenning wed klockstapelen med Scholgossar, då Stadzdrenger spelte med terning, men kunde intet öfwerlygas mer än en gång kastat en pening i wädret, när han ex accidenti kom gåendes. Ty blef han befrijat, men de andre lågo i proban ett helt eller halfft dygn pro racione delicti. Johannes Abrahami war der i 4 dygn insluten Och war wäl embnat, att han heela dagen der effter skulle sättias i Ståcken in i Gymnasio och blyias för sine præceptorer och Condisciplar och sedan med rijs afstraffas, men effter han utlofwade bättring och hans moder som sielf war målseganden bad för honom, slapp han med en streng och alwarlig förmaning att taga sig för odygd till wara.

GC 1742 3/3 § 2. Angaf Rector [= Magnus Justus], huruledes i des händer kommit en bokpärm som wisar at någre bruka spela kort, emedan på samma pärm äro betar opskrefne och synas klarl:n deras namn

som spelat, neml:n Wallström, Torgner, Franck och Hamræus, berättande därhos Rector, at han til sig kallat dessa Gymnasister och tilfrågat dem, om de spelat; men de hafwa enständigt nekat: för hken deras sturskhet han funnit sig föranlåten detta i Collegio at angifwa.

Tilspordes först Bergner, som dessa pärmar hafft på sin Thema-bok, hwarest och af hwem han dem fått? Swarade sig ej kunna minnas, ei el:r weta af något kortspel. Frågades hwars namn han utskrapat? Swarade sig ei minnas, om det icke warit en Schol-gosses, som förr warit med honom i kammarn, benämd Isac Ekner. — Wallström nekade i förstone, på tilfrågan, om han spelat kort, men bekände likwäl omsider, sade sig dock ei minnas, när detta skett, som på pärmarna skrifwit är. — Torgner sade sig aldrig spelat sedan han kom i Gymnasium, samma tal hade också Franck och Hamræus. . . .

GC 1742 6/3 § 2. . . . ransakades angående kortspelet, och föreställes Franck, Torgner och Hamræus, at aldenstund Wallström bekänt, borde de ock sit brått tilstå, då straffet med dem kunde lindras, men där de emot så klara skähl nekade, hade de långt swårare at wänta. Hwaruppå de alla samtel:n bekände, at de ibland spelat Lanter och äfwen stundom om penningar el:r halförer. Norström som ock war angifwen hafwa spelat en gång hos Besökaren Wernhelts, tilstod äfwenledes. De dömdes fördenskul at hwar och en få 4 slag af färlan.

GC 1744 2/6 § 3. Som Gymnasisterna Myrstedt, Westman och Forsell igenom Högwälborne H:r Landshöfdingens skrifwelse af d. 10 Apr: warit angifne af Styckejunkaren Olof Söderbom såsom the ther warit på krogen i otid, och therföre påstås at blifwa tagne til Artillerie krigstienst: Ty blef nu beslutit at Westman och Forsell skulle tillsäjas nu i thenna sommar taga sig något annat vitæ genus och i höst sig icke inställa wid Gymnasium, på hwilken händelse the skulle komma at undergå poenam relegationis, emedan the länge tilförene warit bekante för dryckenskap och andra laster:

Knektskrivna gymn. Lärareänkas krog. CG till D 1745.

Högwördigste Herr Doctor, ArchieBiskop och Procancellor Ven. Consist. Præses Högwördige och Widtberömde H:r Doctorer och Professorer Ven. Consist. Assessorer.

På Högwördigste Fadrens H:r ArchieBiskopens och Venerandi Consistorii Höggunstiga skrifwelse af d. 8 sidstl. Julii angående Apologisten Röngrens och Forsbergs Enka, hustru Elis. Sehlberg, länder härmedelst til ödmiukt swar, at Collegium Gymnasticum giordt sig underrättadt, det hon wärkeligen trädt utur Prästeståndet, i det hon idkar borgerlig

näring med öhl, bränwins, och dylika sakers försäljande, uti öppen Krog och derföre är skatlagd at årl. til Staden betala 15 Dr Kppm., förutan the öfriga sina Cronoutskylder och Båtsmanshåld. Hwad hennes upförande eljest i des hus angår, har Collegium Gymnasticum theröfwer wäl icke kunnat anställa någon formenlig ransakning, dock tillfälligt wis förnummit, at ther städse warit et öppet lefwerne: J anledning hwaraf Collegium härjemte ei underlåta bordt wid handen gifwa, huruledes denna Forsbergs Enka tillåtit wanartiga Gymnasister hos sig hålla hus, med kortspel, samt öl och bränwins supande, sent inpå aftnar och nätter, hwarom Collegium icke kunnat blifwa underrättad, förrän wid sidstl. April månad, då Styckejunkaren här wid Artilleriet Olof Söderbom hos Högwälborne H:r Landshöfdingen angaf 3:ne stycken sådana, hwilka ther woro kl. 10 om aftonen, the ock sedermera, så wäl efter Högbemälte Herres, som ock hans Kongl. Majts höga resolution blifwit förklarade för Artillerie Karlar: och som thetta icke allenast strider emot en til Prästeståndet hörande Enkas tuchtiga, stilla och ärbara upförande, utan hon härmedelst gifwit anledning til sådana Gymnasisters förförande och förderf, samt förbrutit sig mot Gymnasii Ordningens 12 Cap. och 10 §. och giordt sig skyldig til 40 D:r Silfwermynts plickt, hwarföre hon ock af Fiscalen efter då warande Rectoris Gymnasii påstående blifwit lagförd; ty underställer härmedelst Högwördigste H:r ArchieBiskopens och Venerandi Consistorii höggunstiga ompröfwande Collegium Gymnasticum, om en sådan Enka vidare bör unfå then Enketunna, hon til sidstl. åhr 1744 åtniutit. Förblifwe städse med diupaste wördnad Högwördigste H:r ArchieBiskopens och Procancellerens samt Ven. Consistorii Ödmiukaste Tienare

Gefle d. 7 Octobr 1745.

Simon Melander.

M. Smaræus. M. Thelaus. J. Rudman. M: P. Justus. P: Diurberg.
h.t. Rect.

GC 1747 4/11 § 1, 2. . . . ransakades om siu Gymnasister af Classe 2:a & 1:a, hwilka d. 20 Sept. om qwällen dansat, och hållit lek hos Westbergs. Och ehuruwäl det befans, at the hwarken föröfwat dryckenkap, eller andra oanständigheter; utan allenast dansat med några ringare slags jungfrur: blefwo the dock alfwarl:n förmante, wid wite, hädanefter icke gå på dans-stugor, för åtskilliga onda påfölgder skull.

S. d. Frankallades . . . Warg inferior, som Dominica 23. p. Trin. kommit förklädd på Lars Larss bröllop i Sätra, och skrämt Mag:r Pet. Stocksells små döttrar, näml:n uti en Lappmudd, klädesrocken bak til up- och sammanknytt, såsom en Mantou; item, Lappmudden upskiörtat wid midian med band. Warg förklarade sig, och betygade, at, när han kom i gården, han icke gått in i någon kammare; utan en annan för-

klädd karl, med fotsid fårskins-päls, omvänd med håren ut, silkesstrumpor och guldringar, har gått in i kammaren och skrämt barnen. Denne kände Warg icke, ei eller hade han warit i följe med honom. Magist. Stocksell, nu närwarande, påstår intet straff på Warg; utan Commissarien Arwid Kierulf lofwat, at han privatim skal bli agad.

GC 1754 6/11. Hölts Collegium öfwer Gymnasisten Hillén, som föröfwat några oordentligheter, och blef han effter förutgången ransakning dömd till Stut, som strax blef wärkstält, för thet han isynnerhet ofoligen 8 dagar waret borta från Gymnasium, och under den tiden biwistat Bondebröllopen i Hille Församling och dessutan spelt och swärmat med gement folck på krogen Öster i staden. Och som han så ofta gått för varning, blef honom för nästa gång förelagt poena relegationis. Wid samma tillfälle blef strängel. effterfrågat, om någon rökte tobak, spelte kort eller öfwade gatugång sedan klockan 9: men som ingen kunde öfvertygas eller bewisas att hafva öfwat sådant, skildes Gymnasium åt för den gången.

GC 1755 26/4. Som Collegium Gymnasticum kommet i erfarenhet, att den odygden begynte inrita sig hos ungdomen att spela kort och därunder föröfwa alla de oordentligheter, som därmed hos ungdom pläga wara i följe, fan man rådeliget att hålla en ganska sträng ransakning däröfwer, och som . . . [tre Gymnasister] befunnos vara delacktige, blef beslutet, att dimission, som dem war ärnad till Pingest, skulle upskjutas för prof skull till midsommar och dessutom förlora den hedern att stiga i Cathedern och aflägga publica Specimina. De öfrige warnades och förmantes att ändra sin lefnad, så kärt dem wore, att härnäst undergå de straff, som Gymnasii och Scholæ Ordn:n strängel. föreskrifwer.

GC 1761 2/12. Framhades Gymnasisten Fors för sittande Collegio, då Rector [= Carl Bergsten d. ä.] anmälte dess befundna onda upförande, i synnerhet dess flitiga källargång, kortspelande, kringlöpande i staden om nättren, uteblifwande ifrån Lectionerna, m. m. Hwarpå han, som förut blifwit flera resor warnad, med färlan straffades, och fick tilsäjelse, at, wid första yppande af slika lefnadsfel, i längden blifwa från Societeten utstött.

GC 1762 25/5. När ungdomen förmanades til flit under ferierna, afkunnades derjemte, at G. Anders Fors, genom nya bråttmål, gjort sig owärdig at wara en civis Gymnasii, så mycket mera, som Han, genom flera kallelser, icke låtit sig förmås, at i Collegio inställa sig til svarande.

GC 1776. D. Mart. inlopp hos Rector [= C. Bergsten d. ä.] berättelse, at en del Gymnasister spelade kort. Han besökte då strax C. Bahde och A. Martinson kl. mot 9 om morgonen, och fann dem ännu på sina sängar, ehuru Logiska Lection var förbi, hvilka, jemte Rickman,

således fingo tilltal, S. d., som var en lördag, gjorde Rector offentel. föreställning i Gymnasio, i stöd af Schol-ordningen, som dervid nyttjades; men fölghden blef den, at Rectors 3 hela Fenster inslogos kl. 11 om aftonen. Ophofsmännerna dertill blefvo dock efteråt satta i den förlägenhet, at de hos Rector måtte bekänna och skämmas för sitt brott; hvarpå de bägge fingo förlåtelse och försäkran, at deras namn skulle bli förtogade.

GC 1848 2/3. Kl. 12 sammanträdde Collegii samtliga ledamöter, då Rektor anmälde följande disciplin mål: Måndagen den 21 sistl. Febr. hade ett sällskap af ynglingar fört oljud å gatorna i östra delen af staden med inslagning af ett fönster, bultning på fönster, fönsterluckor och väggar å flere hus, tjut och vildt skrik, hvarefter sällskapet hade under stoj och tjut begifvit sig uppåt Stora gatan till Stora torget, der de af stadsvaktmästaren varnade ändock hade fortsatt sitt oväsande.... [Fyra elever] voro förvunna till brott emot Kgl. Skolordningens 1 Sect. 10 kap. 5 § 16 mom. för oljud å gator och gränder, hvarjemte Collegium icke kunde för sanning antaga deras förnekande af vetskap om det våld, som föröfvats af ett sällskap, deruti de ända till åtskiljandet deltagit. Med anledning häraf pröfvade Collegium skäligen att i stöd af ofvannämde lagrum samt 1 Sect. 10 Kap 4 § dömman... [de fyra] till förlust af premier för innevarande termin samt nedflyttning under sina kamrater under en månads tid.

4) *Subordination. Pennalism. Spenderingar med kamratdråp o. a. sorgliga följder. Kamrattillsyn. 1685—1826.*

GC 1685 20/2. ...frågades af Rectore [Olof Blijdh], af hwad tillfälle Gymnasisterne wore gångne på en offentl. krog tillsammans? Der på swarade Johannes Jonæ: att effter det varit en gammal plägsed, det Juniores som först upkomma till Gymnasium spendera någre kannor öl på dem, som äldre äre; alltså hade de och i god mening samma Sedwänia efterfölgt. Sedan frågades, huru Många hade spenderat? R. Joh. Lingzelius, Joh. Jonæ och Nicolaus Biörck, på sine LandzMänn Gestriciis; 3 1/2 kanna öl hwardera, och för 12 öre Bränwijn inalles. Men [5] Helsingi... på sine Landzmänn 12 K:r öl och för 16 öre Bränwijn. Der näst tillspordes Helsingi, (:I Medler tijd togo Gestricii sitt afträde:) hwad tijd de hade kommit tillhopa? R. Om afton kl. 6. och allenast varit tillsammans till kl. 8. och under den tiden, sade Pernæus, att de hade hört och sedt på gatan spelas på Fiol af Skolegässar; sade och det, att Lars Erichsons Son, Lars Hammar hade varit med dem i föllie; Men efter kl. 8 hade de gått hwar hem till sitt. Der efter inkallades Gestricii, hwilka berättade, att dhe hade samblatz hos Knutz Brita kl. 6

om afton, och varit tilhopa till kl. halfgången till 9. Berättade och Joh. Krethsmers, att skolegässen Petrus Olai hade spelt på Fiol på gatan samma afton. Joh. Lingzelius sade, att han hade träffat på tårget Petrum Olai, Jonam Collin, Israel Bure, Olaum Grijs och Olaum Wädermann, item tillstod Joh. Jonæ efter Gerhardi Stenfäldtz ord, att desse föreNämde Skolegässar hade trallat på torget och i Korsgatan. Så berättade och Joh. Jonæ tillijka med Joh. Lingzelio, att Jonas Petri och Petrus Olaj hade om aftonen kommit till Knutz Brita på krogen, och der köpt öl, samt spelt på Fiol; Men då ginge Gymnasisterne bort, och de blefwe quar efter dem. Der på inkallades Gerhardus Stenfäldt, hwilken tillstodh, att han varit med de andre hos Knutz Brita, och om aftonen följt Olaum Forrsberg hem, och legat hoos honom om Natten. Då tillspordes han: Hwad han gjort på vägen, och om han icke sönderslagit Sal. Hr Erichs Enckias fönster? R. Då han kom på gatan, sade han, sig hafwa gjort en Snöball och kastat den i väggen, och intet bättre honom lyckas, än att han träffat fönstret, och sönderslagit två rutor; Men Forsbärg, som var med honom i föllie wiste intet der af, efter som han kom efter gångandes. Sade och det, att han hade budit änckian 4. öre i betalning för Rutorna. Men som änckian hade klagat, att han gifwit henne stor och owettig Munn, samt och hölt honom Gerdt misstänckt, som skulle han och Någre dagar efter hafwa åter sönderslagit å Nyio hennes fönster, tillspordes han: Om han hade andre resan och slagit hennes fönster sönder? R. Nekade han der till, och kunde Man icke heller, hwarken med Skiäl eller wittnen honom der till binda. Allenast kunde præsumeras, honom det hafwa gjort, efter han hade gifwit änckian swåre ord, som hon berättade.

Sedan inkallades Olaus Forsberg, hwilken refererade så wara tillgångit, att Gerhardus hade gjort en Snöball uthe wed Skolan kl. emillan 8 och 9 och gått föruth, slagit sönder 2 Rutor, och sprungit undan. Men han wiste intet der af, förr änn han kom efter honom löpandes, och Stenfäldt honom det berättade, då han och låg hos honom om Natten.

Der näst blefwo Scholares, Petrus Olai, Jonas Collijn, Israel Bure, Olaus Grijs och Olaus Wederman inkallade, och refererade Petrus, att Jonas hade då om aftonen begärt Fiolen till Låns af honom, Men nekade sig hafwa spelt utan klanckat på honom, medan de gingo på gatan, såsom och, att de hade intet trallat eller Siungit: Uthan kl. half 7. hade de gått på gatan och således hemåth. Men då Gerhardus Stenfäldt, Joh. Jonæ och Joh. Lingzelius, blefwo inropade och med dem confronterades berättade Gerhardus att han hade blifwit dem warse på torget, stådt wid Jöran Petters Port, då de varit wid Boden, och begynt tralla, och sagt till dem: Kommer Jag till Er, så will iag lära er siunga. Der på de swarade alltz intet, och så gick Gerhardus sin wägh.

Hwar emot Scholares intet hade att inwända, utan sade, att de intet sedt honom. Så berättade och Gerhardus det, att Olaus Grijs plägar ofta gå på gatan om aftons tijdh och Siunga. Item, att Petrus Olai hade warit hos Knutz Brita om samma afton, då Gymnasisterne der wore, men kommit något sent Collijn köpt öl och tagit peningar tillbaka på en Carolin, samt Petrus der på Fiol spelt. Det samma tillstod och Lingzelius. Der med blefwo Scholares öfwerlygde; och sade Lars Hammar, att han hade med de andra lekt på torget den lek, som de kallade Slingra, och att Petrus har spelt på Fiolen. Gerhardus sade och det, att hans Bror hade spelt kort med Jona Collijn om Penningar, det spelet, som de kalla Spela Budit.

Tillspordes sedan Gymnasisterne, om de elliest hafwa Något emot Skolegässarna, et vice versa? R. Non.

När nu på detta sättet alt ransakat war, blef således resolverat; att

1. Hwad Skolegässarna angåår, skulle det remitteras till Cl. Dn. Rectorem Scholæ.

2. Att Gymnasisterne alle i gemeen, som hwar och en i synnerheet skulle admoneras, att de achta sig här efter för sådana Collationer, särdeles på offentl. krogar. Men wille dhe Nysskombna gifwa dhe äldre ett stop öl, skulle dhe giöra det på sin kammare; Och såsom de intet länge warit tillsammans, intet oliudh giort, och ingen klagomåhl på sig fått; ty blefwe de, denne gången, efter den admonitionen, förskonte.

3. Att Stenfeldt betalar fönstren åth Enkian, såsom till En förlikning; går i Prubban 3. tijmar, efter han här till sig så försumlig förhållit både i Kyrkian och under Lectionerne, gör sedan afbön hoos änckian och lofwar bättra sitt lefwerne. Hwilket strax exsequerades.

Der på, sändes sedan bud efter M:r Erich Stenfält, Gerhardi Fader, och repræsenterades honom Sakens beskaffenheet. Hwilken war wäl till fridz med det som Lectores hade giort; begärandes, att hans Son Mätte sittaa i Prubban öfwer Natten; Men som man wille moderera Saken, bäst man kunde; altså blef det wid som Collegium slutit hade. Och lofwade Gerhardus med hand och Munn, så Lectoribus, som Faderen, att han här efter wille beflita sig om Gudsfruchtan, förkofring i Studierne och allehanda dygder.

GC 1728 d 24 Sept: Upkom Skräddaren M:r Sundling, och klagade öfwer Gymnasisternas förhållande, at d. 22 Sept: kl. 9 om aftonen, hade de med siungande och Gastrerande gått der förbi, och wid förbigåendet kastadt in en sten igenom fönstret, hwaraf några rutor tillika med bly blifwit förloradt; Desutom såsom des Hustru, nyligen fallit i Barnsäng, hade hon deraf illa blifwit altererat. Hafwandes bem:te M:r Sundling tillika med dem som hos honom närwarande warit straxt derpå sprungit ut, och fått fatt uppå Gymnasisten Petrus Forsner.

Widare uppå anställd ransakning och efterfrågan, hwaraf ett sådant owäsende hade blifwit förorsakat? befans at mästadelen af de i staden warande Gymnasister hade några dagar tilföre, warit ute wid Strömslund och der låtit tractera sig af de nyl. til Gymnasium transfererade Gymnasister. Men wid det tillfället, som detta skedt, hade allenast desse Juniores warit tilsamman, til at då betala, hwad som förra gången war consumerat. . . .

Omsider kom Joh: Bomarck til den bekännelse, at han sedt Thyris Thyrsson uptaga en sten, sedermera hördt at fönstret slogs sönder; men wiste intet säkert at Thyrsson det giordt, fast han sedt honom taga up stenen. Fördenskull i anseende til det at Thyrsson intet kunde neka härtil, så wäl som ock sedermera blef öfwerlygd, at han sedan med oqwädinsord och swäriande, öfwerfallit folck på gatan, så blef härutinnan fäld följande *Resolution*

Emedan Thyrsson efter omständigheternas noga öfwerwägende, befinnes wara den, som kastadt Stenen; såsom ock sedermera med oqwädinsord och swärjande anfallit folck på gatan: så warder han effter Gymnasii Ordningens 12: Cap: 4. §. sig sielf til wälförtient straff och androm genwördigom til exempel, dömd til at i Proban insättias, och der sittaa ifrån kl. 10. om morgonen til kl. 7. om aftonen. Och der han sedermera understå sig til at tilfoga dem, som sanningen bekändt, några injurier; skal han derföre, utan exception och Skonsmål wara förfallen til det straff som Gymnasii Ordningen innehåller.

De öfrige som om Söndags aftonen el:r d. 22 Sept: warit med, för det owäsende de giordt på Gatan, och sedermera in för HögÄrew: H:r Probstens och Collegium sanningen förtegat, och uti sin updichtade osanning warit så samhällige och framhårdande, warda förfallne til Stut af Ferulan, hwarthera med 5 slag. Undantagande Högberg, som befinnes hafwa förmant de andra til stillhet, och sedermera gifwit sanningen tilkänna, warder här ifrån befriad.

Sidst förestältes hela Coetui, at så wida de, uppenbarliga giordt emot Kongl. förordningar, och sina Præceptorers wälmente förmaningar, hwilcka de nu offentel. tilstodo wara sig ganska offta gifna, angående at afhålla sig ifrån de tilföre wanliga Spendacier; så borde de wäl med alfvarsamt straff castigeras, effter Gymnasii Ordningens III Cap. II. §: Men så har doch med HögÄrewyrdige H:r Inspectoris samtycke, Collegium Gymnasticum för denna gången welat hafwa dem derföre förskonte, med det alfvarsamma wite föresatt, at der de hädan effter blifwa med något Spenderande beträdde, skola de utan all Skonsmål blifwa alfwarl:n afstraffade, med ris, ferula eller Proban, alt effter Sakens beskaffenhet.

GC 1734 12/10. Vti Högährewördige H. Inspectoris och Collegii Gymnastici närwaro förehades föliande mål neml.

1. Anfördes Gymnasisternas Bromans, Backlunds, Rödings och Holms /:som tå woro inferiores, uti Classe 1:/ klagemål emot Gymnasister Waldner och Bergquist /:som tå woro Superiores, uti 4 Classe:/ at then förste blifwit af Bergquist, och the tre andre af Waldner med ferula slagne up uti Gymnasio.

2. Theruppå swarades af Waldner och Bergquist at thet wore skiedt therföre, at the under Lectionerna hade sqwalrat samt kommit sent, föregifwande at the med hela Classis 4:tæ samråd thet giordt hade, hwartil the andra intet kunde neka

3. Thetta såsom thet strider emot Gymnasii ord. Cap. 3 § 11. som ny-ligen med åtwarning hade blifwit hela Coetui föreläsen, ... [17/9 1734 § 2], och sådant aldeles intet skickar sig emellan Condiscipulos; så blef resolverat at Waldner och Bergquist skulle med 5 slag af ferula hwarthera offentel. blifwa afstraffade, som ock strax skiedde, med warning til them och the andra, at ther the flera gångor sådana vexationer föröfwade, skulle straffet skiärpas, och then bråttsliga straffas med Proban.

4:o Til förekommande af nogon enskild hemn uppå the klagande af the anklagade, blef äfwen præcaverat, at ther them nogot skulle wederfaras, och injurier hemligen el:r uppenbarl. tilfogas, skulle först the 2:ne bråttslige Waldner och Bergquist wara underkastade poena relegation[i]s, samt alla the andre som kunde öfwerlygas warit härutinan delachtige.

5:o Sedan coetus således war dimitterad framkommo samtl. Infe-riores af 1 Classe, och beswärade sig at the af superioribus 4:æ Classis blifwa på et och annat sät graverade och vexerade

1:o At the måste hwar morgon säga them til kl. 5, hafwande Superiores tildelat sig en hwar af inferioribus til thena tiensten.

2:o Blefwo the med hug och slag öfwerfalne om the intet på kläckslaget woro uppe i Gymnasio fast H. Lector än ej upkommit

3:o Blefwo the med hot och trug twingade at intet upskrifwa Superiores, när the woro borta utur Gymnasio el. Kyrkione.

4:o Hafwa Superiores befalt inferiores at begiära lof af sig om the skulle få absentera sig utur Ottesångarna, hwartil the dock hade med the andre alla Collegii tilstånd.

5:o At Superiores beswärade them med åtskilliga pappers afskrifwande, fast the sielfwe kunna hafwa nog at syssla med sina egna stycken.

Thetta alt blef upskutit til nästa Concilium emedan swarande woro

redan bortgågna. [Senare är här tillskrivet:] Tå the blefwo alle alfwarl. förbudne med hotelse [om] swårt straff at på nogot sät beswära inferiores etc.

GC 1742 3/11. J Collegii Gymnast. närwaro, ransakades om det upkomna klagomål, at Gymnasisterne, Hanving, Wimark, Jerler och Bremer vexerat och slagit inferiores; ty 1. Hafwa Superiores hållit sammankomst en Onsdag kl:n 1. i Gymnasio, och tå har Wimark slagit Collner 6. slag med ferula, och Jerler slagit honom 9. slag. 2. Bremer skickat Forssel i April med bref til Laurin. Item, 3. Bremer fixerat, eller styrkt Kiällström at framlägga ogilla *penningar*, tå han skulle böta pro absentia sub precibus. Hwar wid ock 4. Lars Balk colluderat med Kiällström. Bemälte 5. Superiores blef:o straxt, hwar effter sitt brott, med Ferula afstraffade.

25/2 1746. 2:o Beswärade sig de 2:ne yngsta Gymnasist. nemligen Siöström & Sundström öfwer sin starka oppassning uti Gymnasio, som nu, sedan then näst före gående cirkeln tagit sig derifrån, et inga Camerader detta åhr hwarken ankommit, ej heller wäntades dem till hielp ifrå Hudikswals Schola, wille falla dem begge allena altför swår och hinderlig uti theas Studiers idkande. Anhållande fördenskull, at den förr nämde Cirkeln motte blifwa pålagt, at åtminstone hwar sin wecka hielpa till under denna Termin. Resol.

Collegium fant denna deras ödmiuka anhållan ganska billig, och förthenskull beslöt, at Rector nomine Collegii skulle härom föranstalta.

Nästa torsdag derpå nemligen d. 26 Febr. kl. VIII om Morgonen wid Lections slutande, beflijtade Rector sig om, at med alla giörliga föreställningar förmå wederbörande der till: Men blef öfweralt Nej swarat; så at Rector ej utan största missnöje moste gå ifrån dem, under strängt hotande, at nästa Collegiidag få umgälla denna sin stora sidwördnad och motsträfwighet.

5/3 s. å. Den 5 Martii War Högährewördige Herr Probstet et Inspectoris Gymnasii med Colleg. Gymnast, åter tillsammans, då in præsentia totius Coetus, de förr omrörde Enwijsa Neij — karlarne förekallades, och fingo alfvarsamt tilltal för sin ewettenhet och sturskhet, den de nu, uppå Herr Probstens efftertänkeliga föreställning, hwad sijdwördnad emot sina FörMänn et Præceptorer har at betyda, ångrade och afbådo, samt godwilligt underkastade sig, at effter Collegii beslut wara behielpelige med oppassning, i Gymnasio hwar och en sin wecka, uti denna ingångna Termin, hwilket och sedan af dem wärkstält blef.

GC 1811 4/12. Hade Herr Lagmannen och Borgmästaren Lodin hos Rector anmält, att hans Son Gymnasisten Gustaf Eric Lodin aftonen förut blifwit i Gymnasium öfverfallen och illa slagen af de så kallade

Superiorerne, samt att, efter berättelse, sådana upträden i Gymnasium ofta skola förefalla, ehuru de sällan torde komma till Lärarnes kunskap; hemställande derföre Herr Lagmannen om icke gårdagshändelsen förtjente ett alfvarsamt beifrande, och att undersökning derom skyndsamt företogs inför Colleg. Gymnast., hvarvid Herr Lagmannen önskade att såsom den förolämpades Fader, äfven få vara närvarande . . .

Gymnasisten Lodin afgaf sin berättelse om det honom skedda förolämpande, hvars anledningar och beskaffenhet hufvudsakel. varit följande:

En af Juniores, Brodin, hade påminnat en af inferiores, Albert Steinmetz, att gå ut ur Gymnasii rummet och kamma sitt hår, hvilken erinran Lodin hade ansedt för obehörig och derföre tillstyrkt Steinmetz att ej rätta sig derefter. Sedan detta kommit till Superiorernes kunskap, hade Lodin blifvit framhafd för deras så kallade concilium och tilltalad för visad upstussighet, men såsom han förmente sig ej böra emottaga några förebråelser af desse och derföre velat gå sina färde, hade han blifvit quarhållen af någre, som stodo bakom honom och dervid i hufvudet slagen med hand eller bok, hvilket ej så noga kunnat urskiljas. . . .

Häruppå förekallades då warande Custodes Morum Joh. Er. Malmberg, Arnell och Nordlinder till att hvar för sig upgifva förloppet af en oordning, som ej kunnat dem ovetande förefalla, och erkändes af dem det öfriga i Lodins berättelse, utom den omständigheten, att han blifvit slagen, hvilket Malmberg och Arnell bestämt nekade, men Nordlinder sade sig ej hafva sedt, emedan han ej gifvit akt på hvad Superiorerne förehade. Deremot beskyllade desse Lodin, att så vid i fråga varande som flera tillfällen hafva visat förakt för sina äldre kamrater, angripit dem med skymford och undandragit sig de inferiores åliggande skyldigheter, hvilka tillmälen honom likaledes gjordes af de sedan, för delaktighet i det skedda oväsendet, tilltalade Brodin och Kjelldahl, som bägge vidgingo hvad emot dem särskildt var angifvit, men nekade sig ega kunskap om Lodins våldsamma behandlande. Häruti instämde äfven Östlund, hvilken såsom primus hade fört ordet vid omnämde så kallade concilium, medgifvande likväl, att han sett någon med handen vidröra Lodins hufvud, men ej med den ansats, att det troligen kunnat mycket kännas, dock hade han ej bland mängden kunnat urskilja hvilken detta gjorde. Äfven så liten uplysning kunde härom vinnas genom de af någre inferiores infordrade berättelser, hvaraf endast inhämtades, att desse, för att hvarken kunna se eller höra hvad vid dylika öfverläggningar förehafves, tillhållas att vända sig bort och bevakas af Juniorerne med en jämt underhållen sång, utom andra stojande upptåg.

De som nu blifvit hörde tillsades att afträda, och såsom af den hållna

undersökningen ej utrönas kunnat hvilken till det öfverklagade förolämpandet varit den mest skyldige, eller huruvida förbrytelsen varit nog betydlig till att förtjena någon alfvarsamare bestraffning, hvarom Hr Lagmannen icke heller något påstående gjorde; så beslöts, att ungdomen i allmänhet skulle varnas för alt inbördes förolämpande, hvarigenom en äfven till framtida ovänskap ledande missämja kunde grundläggas, och särdeles de äldre alfvarl. påminnas om obehörigheten af deras sjelftagna välde öfver de yngre, hvilka de väl egde, när så behöfdes, vänligen påminna om deras skyldigheter, äfven som de borde dem med exempel af ett värdigt upförande föregå, men ingalunda att med hårdhet bemöta eller någon doms- och bestraffnings rättighet emot dem utöfva, och skulle derföre de så kallade *concilia* tillika med den dervid besynnerligen brukade oseden att stoja och sjunga, såsom uppenbart stridande emot Kongl. Skolorningen strängeligen förbjudas. Härjämte ansågos till särskild varning förtjente icke allenast de, som, dels efter eget vidgående, dels efter förekomne anledningar, befunnits närmare hafva befattat sig med Lodins ofredande, utan ock samtelige Custodes morum, som härvid illa upfyllt sina skyldigheter, varande således Arnell i dubbelt afseende besvärad. Och såsom Rector [Andr. Fagerborg] anmärkte, att han med en lika efterlåtenhet beträdd de fleste, åt hvilka Sede-vården hittills varit anförtrodd, hvadan denna inrättning, för att svara emot sitt ändamål, syntes tarfva någon förbättring, föreslående han i denna afsikt en så beskaffad förändring, att de, som med Lärarnes gemensama bifall ansågos för de pålitligaste att hafva uppsynen öfver Sederne, skulle så länge de funnos värdige ett sådant förtroende, dervid bibehållas, och under denna tid innehafva de främsta rummen i sina klasser, framför andre vara till premier berättigade, samt vid bortflyttning från Gymnasium med speciel recommendation för ett sådant välförhållande ihogkommas uti de för dem utfärdade Testimonier, men deremot, för bevislig försumlighet i dem åliggande plikter, skiljas ifrån hedersrummen och öfrige dem tillagde förmåner, samt dessutom, efter omständigheterna, till annan laga bestraffning vara förfallne; så vidtogs denna föreslagna ändring att med nästa Termins början införas, hvarom ungdomen inkallad och efter Collegii förenämde beslut af Rector tilltalad, underrättades. Men då efter erhållne varningar Arnell och Malmberg anhöllo om entledigande ifrån sin befattning såsom custodes morum, hvilket dem utan svårighet beviljades, så nyttjades tillfället, att genast införa den nya ordningen. . . .

Kamratdråp.

Till Högvördigste Herr Ephorus.

En stor olycka hände sistledne Wallborgmessoafton genom en gosses oflofliga och oförståndiga bruk af skjutgewär. Gossen Lars Er. Söder-

lund i första Afdelningen, f. 1814, råkade neml. af våda att döda sin Kamrat A. Gustafsson, f. 1815, son till en Bergsman i Fahlu Län. Saken är i Rektors närvaro undersökt vid Kämnars Rätt, och Domen, som nu vid Rådstufvu Rätten lär hafva fallit, skall innehålla att gossen af föräldrarne i Stadsbetjents öfvervaro skall med ris agas, samt att föräldrarne skola plikta 3 R:dr 16 ss för det de icke tagit gewäret från gossen. —

Gymnasii-Ungdomens Seder under hela Terminen voro, efter vanligheten, berömliga; men just i slutet hade någre af dem ett upptåg för sig, som icke länder dem till heder. Tvärt emot Skol-Ordningens förbud och flera gånger gifna förmaningar, åtföljde en del af Gymnasisterne, sistledne Tisdagsafton, sina till Akademien resande kamrater, ungefär halfannan fjerdingväg utom Staden, till en By, för att vid en Bål der taga afsked af dem. Vid återgången till Staden något sent på afton ankom Hofmarskalken, Baron Jean Jaques DeGeer, åkande i en Caleche och körde dem förbi, Någre, af den föregående trakteringen ostyrige, kunde då ej låta vagnen i fred passera förbi. En Ex-Gymnasist, som för ett år sedan skilde sig från Gymnasium, utan att kunna få giltigt afgångsbetyg till Upsala, och som ännu uppehåller sig i orten och vid detta tillfälle lär varit fax et tuba, skall då hafva med en käpp flera gånger slagit bak på soufletten, och flere hafva sökt klifva upp bakpå vagnen, medan andre ropat: hurra för orrkojan! Ovet lär dessutom vankats för den som körde och med piskan ville hålla de obudne åkarena borta.

Ehuru Baron De Geer genast beklagat sig häröfver för Gref Sparre, som åter kungjorde saken för Borgmästaren, Lagman Lodin, fick hvarken jag eller Rektor höra något härom förr, än genom ryktet långt in på andra dagen. Jag erhöll då tillika den underrättelsen, att en deputation af de brottslige redan varit både hos baron DeGeer, Grefve Sparre och Lagman Lodin, för att be om förlåtelse. Som desse Herrar förklarar sig nöjde med denna ånger, och lofvat att icke göra något åtal; så lät Collegium Gymnasium också bero vid en af tillträdande Rektor gifven alfvarsam förmaning.

Emedlertid hade Gymnasisterne det missödet, att de, då de utforskat stunden till Baron DeGeers bortresa och samlat sig vid Norra Tullen, för att genom sång betacka honom för hans ynnestfulla öfverseende och yttranden, blefvo sedde af en fjäskig Stadsbetjent, som skyndade till Gästgifvargården och underrättade honom, att Gymnasisterne nu voro samlade i hans väg, troligen uti ingen god afsigt. I anledning häraf lär han ännu någon stund hafva dröjt, och Gymnasisterne bort gått, antingen misstänkande hvad som händt, eller för det att

Bar. DeGeer dröjde något längre, än de väntade. Denna småsak har jag icke velat förtiga, på det berättelsen icke genom någon annan måtte vanställd frambaras. . . .

Gefle d. 19 Juni 1826.

Joh. Lundström

5) *Vanvördnad ådagalagd av ordningsmän o. a. 1744 o. f.*

GC 1744 29/2 §2. Jnfandt sig H:r Collega Laur: Fagerholm och besvärade sig huruledes Gymnasisten Sundius sidstl. d. 13 Febr: kl. 9 om morgonen, tå H:r Fagerholm skulle gå ifrån Conrector Walner, stådt gent emot uti Besök. Wernhelts fenster, och innanför fenstret ropat på honom flera gånger thet namnet lasse, och sedan när H:r Fagerholm geck fram och ei brydde sig ther om ropade han äfwen Collega: Sundius nekade wäl hertil i förstone men tilstod sedan at thet skedt af oförstånd och owett. Res. Som ett sådant anropande är ganska otidigt och skimfeligit, ty blef Gymnasisten Sundius pålagd, at therföre göra offentlig afbön, samt åter träda tillbaka i Scholan til dess han wisar prof af större beskedelighet.

GC 1744 1/3. J närwaro af H:r Probsten [= Simon Melander] och Collegium Gymnasticum, samt alla Gymnasister uti Gymnasio, gjorde Sundius sin offentliga afbön efter et af Rectore [=Petro Diurberg] föreskrifwit formulair, hwarpå han til Scholan förwistes: tå ock H:r Probsten förmanade samteliga til flit och beskedelighet.

GC 1744 26/3. Efter H:r Rectoris Scholæ goda witnessbörd, om Sundii förhållande uti Scholan, samt H:r Lectorum samtycke, blef åter Sundius intagen uti Gymnasio och feck sitt förra rum; wid hwilket tillfälle Rector gjorde å nyo en trogen warning och förmaning, så wäl til honom som the öfriga Gymnasister.

[*Relegerad studentaspirants avbön. 1762.*]

Högwördigste Herr Doctor, ÄrkiBiskop och ProCancellor

Samt Maxime Venerandum Consistorium

Hos Högwördigste Herr Doctoren, ÄrkeBiskopen och ProCancellaren samt Maxime Venerandum Consistorium fördristar jag mig i all ödmjukhet inställa och i lika måtto andraga mina tryckande omständigheter, hwaruti jag såsom en oförständig yngling af Siutton års ålder råkat igenom några begångna felaktigheter tillika med 2:ne andra Gymnasister wid Kongl: Gymnasium uti Gefle, så at jag ensam, såsom tagen för hufwudman, icke så mycket i anseende til brottet, som fast mera någon min oförständigiga dierfhut uti tal och swar emot Herrar

Lectorerne wid then af them hållne undersökningen, blifwit dömd at mista jura Societatis Gymnasticæ. Och som jag med min Fars dryga och kännbara kostnad härtils användt min tid til Studier, och wid nästkommande Pingesttid tillika med flera mina Kamerater skulle komma att absolvera min cursum Gymnasticum, så wil thet wara hierteligen ömt för min k:ste Fader, som nu är här med mig i Staden och häraf hafwer en odräglig sorg, at se sin använda kostnad frukt-löst aflöpa och mig des olyckliga barn, som ännu intet äger lust för något annat vitæ genus, än endast studier, igenom en oförståndig ungdoms kitslighet så platt och hårdt störtad i en sådan wådelig belägenhet. Förthenskull och i betractande häraf framträder jag nu i barnlig tilförsigt och hos Högwördigste Herr Doctorn, ÄrkiBiskopen samt Maxime Venerandum Consistorium söker min enda tilflyckt, under aldraödmjukaste anhållan, det täcktes Högwördigste Herr Doctorn, ÄrkiBiskopen och Procancelleren samt Maxime Venerandum Consistorium höggunstigast wisa en Faderlig ömhet för en olyckelig yngling och thes uprättelse, samt tillåta mig antingen at på prof få återwinna jura Gymnastica, eller med erfoderligt Testimonio Gymnastico försedd, blifwa härstädes antagen til civis Academicus; hwaremot thenna mig nu således träffade olycka skall wara och blifwa min bästa Läromästare samt göra mig med Guds hielp både uti lefnad och Studier til en nyttig medlem i vårt allmänna.

Under aldraödmjukaste afwaktande af Höggunstig willfarighet härutinnan, framhårdar med diupaste wördnad in til mitt yttersta, Högwördigste Herr Doctorns, ÄrkiBiskopens och ProCancellereus, samt Maxime Venerandi Consistorii Alldraödmjukaste tjenare

Er: Gust: Malmgren

Upsala, d: 23. Martii, 1762.

GC 1809 4/11. Sedan Gymnasii Ungdomen uppå tillsägelse sig mangrant inställt . . . företogs undersökning om det näst föregående dagar föröfvade och, oaktadt Rectors [Andreas Fagerborgs] mellankomne varning, fortsatta oljud medelst ett lättsinnigt sjungande och stojande uppe i Lärorummet, hwarvid, uppå Rectors förnyade allvarliga förhållande af det straffbara i ett sådant upträde, med hänvisning till de ej länge sedan uplästa Höga Författningar, som dylika oordningar uttryckel. och strängt förbjuda, Jonas Lundstedt icke desto mindre velat försvara saken med den oskickliga anmärkningen, »att det ej kunde vara förbjudit, att uppe i Gymnasium göra hvad man på gatorna fått göra» (såsom orden föllo sig), och af Rector med behörig förebråelse för denna otidighet afvisad, efter några timmar återkommit med förfrågan »om det tilläts Gymnasisterne, att uppe i Gymnasium få öfva

sig i sång»? samt, uppå det till den frågandes underrättelse af Rector meddelta svar, »att det icke allenast tillätes, utan ock åligger ungdomen att taga undervisning i sången, af Musik-Directören och på de dertill i Scholæ-Ordningen utsatta timmar, men ingalunda att efter godtycke och när som helst utbryta i skrål och skrik, under förebärande af öfning i Sång» haft i beredskap det inkastet: »att äfven en sådan tillåten öfning torde ådraga sig de förbigåendes upmärksamhet och förundran», åsyftande dermed att gifva replique på den under föregåagna varning af Rector gjorda och med verkliga förhållandet enliga anmärkning: »att ock de förbigående hade synats förundra sig öfver det oljud, som de sannolikt ej väntat sig få höra ifrån ett Lärohus». Och ehuru Rector ej underlåtitt, att med det stränga tilltal, som en så långt drifven vettlöshet förtjente, offentliggen bestraffa så i synnerhet denne hittills, för sina sällsynta snillegåfvor, med möjligaste skonsamhet behandlade yngling, som i allmänhet de öfrige i sin egen medvetenhet brotslige, under den billiga förmodan, att härmed tillräckeligen hafva beifrat denna högst obehageliga sak, för att ej behöfva närmare utmärka de vanartige och i Handlingarne förvara minnet af ett ungdomen så mycket vanhedrande utbrott; hade likväl, i anseende till sig företeende bevis af någras ännu icke nog hämmade lättsinnighet, denna ytterligare åtgärd icke kunnat undvikas.

Nu förekallad att så väl öfver det anställda oväsendet och sin delaktighet deruti, såsom ock öfver sina särskilda kitsliga utlåtelse sig förklara, föregaf Lundstedt, hvad det förra beträffade, att det, utan all veterlig öfverläggning, upkommit på det vanliga viset, att en — hvilken det varit kunde han icke säga — börjat, då strax flere instämt, hvilket han ock för sin del gjort, i tanke att det ej vore förbjudit; men att detsamma följande dagen äfven skedt, oaktadt Rectors deremot gjorda påminnelser, hade kommit af ett missförstånd, i det man föreställt sig, att det missnöje Rector yttrat öfver hvad aftonen förut sig tilldragit, egentel. härrört deraf, att ungdomen genast efter förrättad andakt, utbrustit i bullersamma nöjen hvilket de ock sjelfve, efter gifven varning, funnit ej vara anständigt, ehuru de trodt detta vid andra tillfällen vara tillåtet. Hvad åter angick det sednare, eller de af Lundstedt vågade obehöriga utlåtelse, sökte han undskylla sig hufvudsakel. dermed, att honom felade skicklighet till att så uttrycka sig, som han hade önskat och bordt, hvarföre han ock vågade hoppas förlåtelse för hvad han sålunda, efter eget vidgående, af oförstånd hade otjenligt framställt, då han likväl, hvad sjelfva saken beträffade, åberopade sina kamraters vitnesbörd, hvilket han anhöll att de skulle få afgifva till bestyrkande deraf att han icke blott på egna, utan på deras gemensama vägnar yttrat sig i detta ämne.

Häruppå tillspordes de öfrige, hvar för sig, huruvida de i oväsendet deltagit och med Lundstedt ingått i öfverläggning om hvad af honom yttradt var, eller ock detta gillade? då genom de afgifna svaren uplystes, att alle varit anmanade, att förena sig i den begäran, hvilken genom Lundstedt, såsom primus, skulle framställas, om tillåtelse att få öva sig i sång, men att sättet, på hvilket detta blifvit framfördt, tillhörde Lundstedt ensam, och af dem icke gillades. För öfrigt kunde icke flere, än [fyra] aldeles frisäga sig ifrån delaktighet i det skedda oväsendet, hvaruti likväl [åtta] funnos mindre hafva inlåtit sig än de öfrige, af hvilka i synnerhet Lundstedt jämte de med honom för veckan tillförordnade Custodes morum Murén och Leufvenius, då de, långt ifrån att afböja oordningen, såsom dem närmast ålegat, fast mer beträddes deruti hafva föregått, dubbel brottslighet sig åsamkat.

Ehuru nu härigenom nogsam updagad var en straffbar öfverläggning hos flere af discentes, att först gifva sjelfsvåldet ett fritt utbrott och sedan genom en tillkonstlad förfrågan uti en sak, der ingen okunnighet bordt ega rum, upsöka en förevändning, med det oblyga anspråk, att inför sine Lärare vilja göra denna upfinning ansedd och gällande för ett skäl, och Colleg. Gymnasticum funnit hela detta brottmål, men särdeles Lundstedts dervid ådagalagda oförsynta åtgärd, af den allvarsamma beskaffenhet, att detta genast bordt underställas Reverendiss. Ephori granskning och afdömande; likväl i betraktande af det obehagliga i denna anmälan medan Högvördigste Herr Ärkebiskopens tid, under ännu påstående Riksdag, af så många viktigare göromål vore uptagen, beslöts, att tils vidare låta det bero med den ytterligare åtvarning, som nu gafs, jämte tillsägelse om ofelbart anmälande om detta ej till glömska nedlagda, utan endast uppskjutna mål, vid första gifna anledning till dess återuptagande, och slöts denna föreställning med en upfordran till ungdomen, att hädan efter, genom ett upförande, som vittnade om någon aktning för plikt och känsla för heder, söka afleda följderna och utplåna minnet af nu begåagna felsteg.

GC 1836 26/11. v. Apologist. vid härvarande Skola H:r Ehrenström, äfvensom v. Collega Scholæ Mag. C. F. Sjöström hade hos Rector anmält att deras bröder Gymnasisterne N. G. Ehrenström och G. Sjöström blifvit af 2:dra årets Gymnasister slagne och knuffade, hvaraf äfven Ehrenström skulle fått hufvudverk, m. m. Sedan Rector berättat hvad han genom enskild efterfrågan hade sig bekant, och 2:dra årets Gymnasister blifvit hvar för sig förhörde utröntes, att Ehrenström, hvars tour det var att påtända ljusen och ställa dem i ordning Fredags-morgonen, försöfvit sig, att han derföre, under förevändning af att uppdraga gardinen uti 1:a Årets rum, der då var mörkt, blifvit dit inlockad och slagen af flere; samt äfven sedermera erhållit åtminstone en örfil, och

slutligen efteråt blifvit slagen med en rätting uti Nedre Afdelningens rum; varandes Ehrnström för öfrigt utan all märkbar skada eller åkomma. Det syntes ock såsom hade det ej egenteligen varit Ehrnströms försummelse, utan mera den upstudsighet som han och Sjöström visat emot de äldre kamraterne, enl. hvad dessa påstodo, hvilken varit anledningen till detta ledsamma uptråde. Hvad Sjöström angick hvilken ej nu blifvit slagen, hade Rector redan förut sökt bilägga en dylik tvist, men då anledningen dertill enligt hvad han kunnat utröna ej varit annan än den att de klagande ej velat lyda Dahlin, då han såsom Custos Morum befallde dem att vara tysta, hade Rector blott funnit sig befogad att varna de äldre för att ej företaga något våld mot de yngre, och dessa att de borde lyda Custos Morum då han såsom sådan, något befallde, eller om de ansågo sig orätt behandlade klaga hos Rector.

Under det Collegium förehade detta mål, inkom Apologisten Ehrnström, hvilken under tiden vistats i Öfre Afdelningens rum, och tillkännagaf att han blifvit öfverfallen med ovet af någon af Öfre Afdeln:s Gymnasist:r, hvilka då voro uti Bönrummet. Då Rector utgick för att förmana dem att afhålla sig ifrån slikt ofog förhöllo väl de öfriga sig stilla och anständigt, men Malmqvist bemötte Rectors föreställning med åtlöje, utan att på hans åtvarning vilja erkänna sitt fel. Då tiden ej tillät att taga dessa nya förseelser uti öfvervägande uppskjöts fortsättningen af Collegium till Måndagen d. 28 Då först Öfre Afdelningen 2 o. 2 i sönder inkallades för att utröna hvilken det varit, som öppnat dörren emellan bönrummet och Öfre Afdelningen samt dervid haft de otidiga uttryck öfver hvilka Apolog. Ehrnström klagade, Ehuru det nu var tydligt att några, om ej alla af dem skulle hafva sett när detta skedde, och hvilken som gjorde det, nekade de likväl alla dertill, endast några erkände att de hördt dörrn häftigt igenslås. Alla föreställningar om det straffbara i denna sammansättning att dölja den brottslige verkade ingen ändring i deras nekande. Gymnasisten Ehrnström sade deremot bestämt att han igenkändt Astner, men denne kunde det oakadt ej förmås till bekännelse. Fråga upstod derföre huruvida denne borde fällas såsom skyldig, hvarom tankarne voro delade, då Lector Hällström afgaf följande skrifteliga votum: »Aldenstund det kan tagas för afgjordt att då Apologisten Ehrnström och hans bror sistledne Lördag befunno sig i Öfre Afdelningens rum, det vid dörrrens öppnande med hög röst blifvit yttradt, det är suggor uti Öfre Coetus och ut med fyrfotingarne, samt att dessa yttranden kommit från någon af Öfre Afdelningens Gymnasister, som voro samlade i yttre eller så kallade bönrummet, äfvensom att dessa yttranden varit med upsåt riktade mot Skolläraren Ehrnström och för honom förolämpande — Och då i 1:a Sect. 10 Cap. 5 § 3 mom. stadgas att den förolämpande, utom nedflytt-

ning och premiers förlust skall göra offentlig afbön, men vid anställd undersökning icke med full visshet kunnat utrönas, hvilken eller hvilka varit de brottsliga, ehuru otvifelaktigt synes att alla i Öfre Afdelningen känna uphofsmännen, men af motvilja vägra att dem upgifva — Fördenskull anser jag för min del 22 mom. af nyssnämnde §. Cap. och Sect. böra tillämpas och att straffet Offentlig afbön verkställas medelst lottning sålunda att 2:ne af Öfre Afdelningen utlottas, hvilka ej mindre å egna än å hela Afdelningens vägnar inför Collegium och i öfriga ungdomens närvaro, afbedja sitt fel mot Apolog. Ehrnström. Hvad för öfrigt Malmquist beträffar i afseende på sitt förhållande mot Rector, anser jag honom böra sitt fel försona med afbön inför Rector i Collegii närvaro.»

Härmed förenade sig v. Lector Forssén. Inspector ansåg hela straffet för strängt för en så ringa förbrytelse. Rector, Lect. Rosenblad v. Lect. Forsell och Björling ansågo deremot att då säkert hvar och en af Collegii Ledamöter inom sig vore öfvertygad att Astner var den verkliga brottslige, och Collegium ej vore någon Juridisk Domstol som behöfde lagliga vittnen för att fälla till de i Skollagen utsatte straff, det vore rättare både i sig sjelf och genom verkan på ungdomen att straffa Astner, än att uttaga genom lottning en ell flere troligtvis oskyldige; då de tillika just genom en sådan dom skulle vinna sin afsigt att undandraga den rätta gärningsmannen straffet. Collegii beslut om alla tre sakerne hvilka varit föremål för öfverläggning blef derföre.

1:o Dahlin som långt ifrån att hindra sina kamrater att misshandla Ehrnström, sjelf varit en af de brottsligaste afsattes från sitt ämbete såsom Custos Morum, och de öfriga af Andra året erhålla en sträng åtvarning att ej öfver sina yngre kamrater tillmäta sig något herravälde som utöfvas genom våldsamheter, eller i allmänhet något annat än hvad som åsyftar att bibehålla en på sämja grundad god ordning inom Gymnasium.

2:o Astner afbedjer inför Collegium sin förbrytelse mot Apolog. Ehrnström. och Öfre Afdelningen förhållas strängeligen dess brottsliga afsigt att söka dölja hans gerning, med tillsägelse att de derföre förtjent särskilt straffas, hvilket ock ofelbart skulle ske om sådant en annan gång inträffade.

3:o Malmquist afbedjer inför Collegium sitt fel mot Rector.

Denna Dom afkunnades genast inför Collegium och den Församlade ungdomen af Rector, och verkställdes afbönen genast i Collegii Närvaro.

GC 1836 29/11. Valde Nedre Afdelningen till Custos Morum Göranson i stället för Dahlin.

C VIII. GYMNASIELÄRARNAS, UNDERVISNINGENS SUBJEKTER.

a) Karakteristiker. Prestationer. Minnesgärder.

1) Pedagogiska lektorsdisputationer 1752, 1755.

GC 1752 27/10. Uti Högwördigste Archi Biskopens och ProCancellariens Herr Doctor Henric Benzeli, samt General Majorens, Landshöfd:s och Commendeurens af Kongl. Sw. Orden, Högwälb. H. Baron Axel Joh. Gripenhielms och andre, förutan härvarande Landt- Civil- Gymnasii och Schol Stater, främmande Ståndspersoners närvaro, präsiderade i Gymnasio designatus Græc. & Ebr. LL. Lector H. Mag:r Eric Hesselgren, för XL §§ de variis V. T. Lectionibus, som han til underdånigste följe af Gymn. och Sch. Or:s 1. Cap. och 2 §. och Högwördigste H ArchiBiskopens samt M. V. Consistorii Befaln. nu utgifwit.

Respondens war Stud. Christian Arnold Cadovius Gestr. Opponentes ordinarii designat. Rector Sch. Gev. Mag:r Eric Stenfelt & Stud. Laur. Qwist Gestr.

Sedan primus opponens slutat, behagade Högwördigste H ArchiBiskopen sielf til thenna acts lustre, med åtskillige arguments framställande hedra Præses och Respondens. Extra ordinem opponerade sedan p. t. Rector Eloq. & Poës Lect. Mag:r Georg Vougt och Vicar. Theol. Lector Mag:r Joh. Torell.

Efter sluten Disputations act, förklarade Högw. H ArchiBiskopen sit hög gunstiga nöje öf:r thet som förrättat war; gaf ther uppå Befallning, först til Notar. Consistorii H Mag:r Laur. Norin at upläsa Lector Hesselgrens Fullmagt daterad Ups. domCap. d. 4 Nov. 1749, och sedan til Lect. Hesselgren at aflägga then i Kongl. Gymnasii Ord:n föreskrefne Eden. Heruppå hölt Högw. H Archi Biskopen et installations tal, och thet samma med ganska rörande och faderliga Förmaningar til samtel. Discentes beslöt. Til slut proclamerade Lect. Hesselgren sin wälutarbetade Inaugurations oration de Glossariis græcis; Hwarmed thenna, igenom Högwördigste H Doctors och ArchiBiskopens närvaro, synnerl. märkvärda Disputations acten ändades.

GC 1755 17/2. Sedan Decanus Facultatis Theologicæ Herr Doctor Asp Söndagen förut jämte Thesernas spikande genom ett programme intimerat, aflades på ofwannämnde dag mitt [= rektor Joh. Torells] Præsidium i Upsala öfver blandade Theses uti Philologia Græca & Hebræa, som i följe af Gymnasii et Scholæ Or:dns 1 Cap. 2. §. och Högwördigste Herr ArchiBiskopens och Maxime Ven. Consistorii Högunstige befallning utgifne woro. Acten blef hållen i alla Herrar Con-

sistorialium och andre Professorum närvaro, samt uti stor samling af Ståndspersoner och studerande.

Respondens war studiosus Murberg Gestricius, hvilcken ehuru knapt årsgammal student, doch icke utan besynnerliget beröm Gymnasio Gevalensi till heder fylte sitt rum.

Primus Opponens war Magister docens uti Hebraiska Språket vid Academien i Upsala Herr Jonas Apelblad, och Secundus Opponens Magister Wenström, Uplandus. Sedan Primus Opponens slutat, behagade Theologiæ Professorn Herr Doctor Lars Hydrén å Maxime Ven: Consistorii wägnar med några argumenters framställande hedra Acten.

2) *Rektorn Prosten S. Melander, Sthlm o. Gefle.*

Grafskrift Af Gymnasii och Scholæ Staterna i Gefle. 1762.

Kom, Rykte, hit til denna grift, Du, som så gärna nytt förkunnar,
Och ofta fyller tusen munnar Med idel galla och förgift.
Här kan du värdigt ämne få, At långt och bredt, med lof, utsprida,
Och tarfwar ej af egit smida; Ty, hwad du säger, tros ändå.

Men gör dig lös från lögn och prat; Ty oweld bör din tunga röra,
Om du skalt rätt din sysla göra Och slippa dygde-werldens hat.
I detta stoft en Hedersman Du skådar lagd, som sannings strålar
Har tåldt och tål, hwars duk hon målar, At ej dess glans fördunklas kan.

Man bör Melanders wärda namn I våra lärdoms lundar rista,
Och lägga Hans förtjensters lista, At wårdas wäl, i ärans famn.
Han sielf rest opp sin minnes-stod I bland det folk, som snillet hwässa,
Som prydde stå med lagrad hjässa, Och fruktar ej för glömskans flod.

Han hade hämtat djupt sitt wett Ur fria konstrens rena källa,
Der pärlor opp med ådran wälla; Fast ingen botnen nånsin sedt.
Han war ej nögd med bara skumm, Som största hopen i sig dricker,
Då ofta wett af bokwett spricker Och hjernan blir af Konsten dum.

Dess lärdom war af egta slag, Som blomster bar och frukt tillika;
Ty sågs hon honom icke swika, När åldren gjorde kroppen swag.
Hon drog sig hop med all sin kraft Och gaf Hans sinne dubbel styrka;
Han log åt dem, som dräggen yrka Och aldrig smaka drufwans saft.

Ach! gamla Swänska ärlighet, Här hade du dit rätta tempel,
Fast sällan man nu ser din stämpel, Och knapt dit namn mer nämna wet.

Med skäl du drager sorgeduk, När dine siste wänner slockna,
När molnen kring dit säte tjockna, Och sjelf du kommer utur bruk.

Säg, om du nånsin warse blef, At wår Melander kappan wände,
Alt som han wädret blåsa kände Och dit han såg at ilen dref.
Bekänn Hans swaghet och Hans dygd: Han liksom öppnar nu sit öra
I mulen, at, til slut, få höra Dit witesbörd med frögd ell' blygd.

Nej, swarar du, Han aldrig lärdt At räfwen under kåpan draga
Och, genom konstgrep, at behaga: Et fladdersken Han höll ej wärdt
At eftergapa; ty Han gick Den wäg, som krumsprång ej tilstädar,
Den wäg, som gint til äran leder Och gifwer sinnet ädelt skick.

Han ansåg för en usel sak, At Hedersdunst för heder wälja,
At samwet bort för pengar sälja Och frögdas under lustans tak.
Med redlighet och gammal tro Han kunde ej nymodigt tänka,
Ej alment wäl, för enskildt, dränka, Och bygga opp et drakabo.

Hos honom rätt fick heta rätt Och krokigt måtte krokigt blifwa;
Han kunde fram i ljustet gifwa, Förutan blygd, sitt tänkesätt.
Hans hatt war ej af siden gjord; Men fick en silkes oskuld täcka:
Hwad kan wäl mera wörndnad wäcka? Här tarfwas inga smicker-ord.

Sin herde-staf Han nu lagdt ned, Som Han i twänne städer burit,
Der Han har HERrans rätter skurit Och manadt syndare til fred.
Hwad Han bygd opp med ord och tal, Dess lefnad ej har nederrifwit:
Lät detta på Hans sten bli skrifwit, Til mången Prästmans skam och qwal.

Hans hus war alfwarsamt och jämt. Ej yppighet dess bo förstörde;
Man öfwerflödets röst ej hörde, Ej flättjans gapskratt, kättjans skämt.
Som wärd, Han munter war och glad; Bland stadigt folk sitt nöje sökte:
För neslig winning sig ej krökte: Gaf efterdöme åt wår stad.

Sin ålderdom Han tåligt bar, Och wisse så med goda lämpor,
Ta gadden bort från sina krämpor, At tunga bördan dräglig war.
Et stilla ögnkast til Gud, En hemlig suck utur Hans hjerta
Försäckra kunde kroppsens smärta Och wäcka själens fågneljud.

Ty skal ock, Gefle, jämt din munn Til denne Mannens heder tala:
Du dermed kan dig sjelf hugswala. Nu hemtar Han ur lifsens brunn
Den Himlamust, den söta saft, Som Helgons tungor åt sig suga.
M e l a n d e r, dessa runor duga Ej mot den wård, du om oss haft.

3) *Carl Bergsten den äldre.*

aa) **Pingstvind genom professorers predikoförbättring! Religiös övertygelse ersätte tidens sömnsjuka! C. Bergsten d. ä. till Pro fide 18/3 1784, 5/3 1787.**

Högvördige Herr Doctor och Præses jemte Respective Samfund Pro Fide et Christianismo,

Med wördnad uptager jag den Heder, hwarmed Respective Samfundet mig upmuntra welat, då jag, för längre tid tillbaka, blifwit wärdig ansedd at öka de Herrars och Männers antal, som, inom vårt rike, i en ädel förbindelse, arbeta för Christi rikets tillväxt. Om någon ting kan öka min hog och pligt at följa med på en så mödosam och ärorik bana, wore wist denna hjertrörande winken från Kärnan af Swänska Medborgare den aldra kraftigaste: At bemöda sig för Guds sak och människo-sjäalars wäl, såsom det är pröfwostenen för all egta dygd, altså blir det äfwen Kronan för alla våra öfriga göromål inom tidens gränser, ehuru lysande de ock måtte synas. När frukten af andra Societeters nit och flit uphörer, infaller rätta skörden af vårt Samfunds idoghet, som med mera skäl, än fordom en målare, kan säga: pingo æternitati.

Jag lofwar derföre Respective Samfundet, det jag med Guds hjelp holla skall, at använda mina återstående år och krafter till befordran af den plan, som Samfundet sig föresatt, hwar till mig lägenhet icke tryta lär, om jag densamma rätteligen och redeligen nyttjar. Jag har trodt och tror ännu, at ju ömmare jag sköter det kall, som Försynen mig anförtrodt, ju mera winner Christendomen och dess ifrige Befordrare af mitt pund. I upfostringswägen borde ock en 30årig erfarenhet på min sida snart föra Samfundet i det hopp at af mig wänta något; men jag upställer mig bland Lärningar i denna djupa konst, efter jag, i anseende till flera misstag, i min hufwudsak börjat misströsta om lägsta graden af fullkomlighet. Jag önskade derföre wid våra Academier et sådant Seminarium, derifrån öfwade ungdomsledare hemtas kunde till privat och publikt behof, och Landet en gång slippa den omogenhet och charlatanerie, som så allmänt slår ut till vår ungdoms skada. Knappt hinner ynglingen få wärjan wid sidan, innan han förstår at uptukta barn, äfwensom den 15åriga flickan aldrig twiflar om sitt goda begrep at wara mor. Således kunde wara anledning at draga uti twifwelsmål, om Catechet-inrättningen, Samfundets hederswärk och ögnasten, tör lofwa den wälsignelse, som deraf eljest wore at henta. Finnes hos oss et Halliskt Wajsenhaus, så wäl som Lazaretter, utbredde sig snart nyttan deraf både i hufwudstaden och Landsorterna. Då jag detta nämner, rinner mig något in, som jag anmärkt i Janneways

exempelbok. Wi tro med säkerhet, at de Engelska barnen icke äro af naturen bättre, än våra Swänska; dock läser man om flera med fågnader, hwilka, hemsläpte från Skolan, löpa Far och Mor i famnen och med glädjetårar tala om de lexors sötma och ljuflighet, som de nyligen läst. När höras våra oskyldiga små frögda sig öfwer sådant, och hwaraf herrörer det? Af Läromästarnas olika sätt och beskaffenhet. Är denna själf andäktig, rörd och upeldad, när han talar om Guds godhet, Jesu kärlek, Himmelens härlighet, siälens värde o. s. w., och det efter Barnens begrep, hwad gäller han snart försätter dem i lika eld, i lika åtrå, i lika känslor, och har på köpet till belöning de Spädas tillgifwenhet och för hwar dag, en ny tillväxt på sin egen dygd och dermed förknippade lycksalighet. Med hwad utmärkt nöje skulle icke både Föräldrar och andra tillbringa mången stund i en sådan skola, till egen winst och upbyggelse? Wår själ hänryckes lätt; när hon får rätt tag på sådana ting, som äro efter Hennes Natur, och, när hon upstiger åt högden, huru liten blir då en kortlek, en opera, en concert, med hwilka hon eljest, om hon skall roas, får holla till godo. All slags wetenskap, men förnämligast religionen, bör för de unga göras smakelig och behagelig. Men detta är icke så lätt gjordt, som sagdt, aldraminst af dem, som wälja den wanliga ginwägen, eller rättare afwägen, genom utanlexor och hot. Informatorer hafwa ock sina lärospånar, och Gud gifwe! de icke spånade så länge, at mäterstycken blifwa aldeles ogjorde.

Den Christeliga upfostringen räknas billigt för hufvudkällan till et förbättradt slägte; men huru mycket sätter hon förut, innan saken blir möjlig? Öfwerhet, Lärare, Husfäder få lof at gripa wärket med ifwer an, hwar och en på sitt sätt: öfwerheten skaffar goda lärare, Lärarena goda Husfäder, Husfäderna goda barn och tjenstefolk. Men af hwilken skall början ske? Jag menar af öfwerheten. Så länge anstalter fela till et förbättradt Läro-ämbete, blifwer det mesta ogjordt i denna wäg. Det är icke nog, at alla Trones läropunkter läsas, förklaras och bestyrkas wid våra Gymnasier och Academier: blotta teorien, i synnerhet när hon föreställes på et magert wis, utträttar ej mera wid Lärohuset, än i kyrkan. Ämneswänner till Predikoämbetet böra äfwen få lära det practiska, som är ändamålet, själen och andan så wäl af religionen, som all annan kundskap. Wid hwarje Academie fordras, om icke et helt College, dock en egen Mann af utmärkt skickelighet, som underwisar candidaterna till Läro-ämbetet i sättet att upbyggeligen predika, at tydeligt och rörande catechesera, at göra gagn wid en sjuksäng, at bereda en fånge till döden, och framför alt at skilja natur och nåd i sina egna hjertan. Dertill tarfwades ingen ny lön, men wäl en ny inrättning wid någondera af nuwarande Theologiska Professionerna, som besattes med en Bælter, en Petterson, en Jan Alm, eller den namnkunnigaste Prac-

ticus af den sorten inom vårt rike, utan afseende på tjenste-år och meritlistor. Wi böra härwid komma ihog en Pontoppidan och anstalterna i Hall. En wiss hög Herre, hwilken ännu lefwer, yttrade en gång sin förundran deröfwer, at Prästerna, som, i sina predikningar, hafwa så stora och wigtiga saker at tala om, sällan imponerade, (at jag må nyttja dess egna ord) då likwäl en taleman i et witterhets Samfund, hvars ämne är wida nedanom deras, gemenligen gör sina åhörare förnögda och lämnar i deras sinnen något qwar, som de ej strax skaka ifrån sig. Men orsaken är ej swår at finna. Den som wet driffjädren till våra ynglingars wal af andeliga ståndet, deras ringa förråd af det mest erforderliga inombords, sättet till deras beredande, beskaffenheten af deras Präst-examen och då aflagda Prediko-prof, må snarare undra, at Sverige kan upte et så stort antal af dugeliga Prästmän, som danat sig sjelfwe och lysa, som stora stjernor, bland sina medbröder. Förmodeligen hade ock dessa hunnit et steg längre, om tillfällen i rättan tid stått öppna at få afgöra sina lärospånar under en mästars trogna handledning. Höra gör mycket, se än mera, men öfningen det aldramesta. Om någon endast will lära det anständiga och pathetiska wid action och uttal, hwarpå så mycket beror, torde actuerer på theatern wara den enda tillgång ännu at fylla detta behof. Tack ware wanan, som skyler löjeligheten af så mangas otjenliga både mål och åtbörder på våra Predikstolar. Det wore likwäl icke ur wägen, om antingen Theol. eller Eloqu. Lectorn wid hwarje Gymnasium, ons- eller lördags eftermiddagen, öfwade sina äldsta Lärjungar i pronuntiation utur någon ascetisk Bok, hwaraf nyttan blefwe oändeligen större än af en predikan, som Gymnasisterna då och då, wid sin bortflyttning, på minnet lägga och, som en lång utanlexa med räddhoga framstafwa.

Alt sådant fordrar hjelp och torde wara snart hulpet, om Samfundets mest betydande Ledamöter andraga målet på Högwederbörlig ort, då nya Schol-ordningen närmare kommer at påtänkas. . . .

[Andra brevet.]

Hwar tänkande människa må falla i bestörtning öfwer vår tids sömnsjuka, då likwäl christendomens både grund och ädla beskaffenhet, i utkomna skrifter, blifwet så updagad, som den tillförene näppel någonsin waret. Man tror sig snart misskänna öfwertygelsens natur, som alla tider kommet människobloden att röras, och äfwen att strömma ut, när wäld densamma welat qwäfwä. Är werldens Skapare och Far något mindre nu, än han de förra ljusa tidehwarfwen waret, eller har Jesu kärlek ej samma nödgande kraft, som fordom danat så stora Sanningswitnen, och förmått dem att upofra sjelfwa lifwet och alt det ädla, de någonsin haft? Mången skyller denna kölden på inbrytande Fritän-

keriet, ehuru dess senor tillräckeligen, genom uplysande skrifter, blifwet afskurne; men tanklösheten, i sällskap med sinnligheten, äfwen hos dem, som kunna tänka, gör större förödelse i Christi rike på jorden, än man, efter första utseendet, torde förmoda. Man will för Herrans sak ingen ting wäga: man tror sig göra gud en tjenst dermed, att man berömmar Apostlarnas och Reformatörernas nit, som endast hunno med att göra en wälsignad början: man förkättrar tillika och beundrar Hallenser och Zinzendorffianer: Tollstadier få omsider bland oss de ärestoder, som de så wäl förtjent; men huru många af våra Lärare, äfwen af högsta rangen, träda i deras fotspar? Detta ser Respective Samfundet så wäl, som jag; ty det kan icke undfalla något tänkande hufwud. Wore derföre icke nu tid, då en ledig Theol. Profession snart lärers tillättas wid Academien i Upsala, at Samfundet antingen i eget namn, eller genom vår raske Ärkebiskop, hos Hans Kongl. Maj:t anmälte nödwändigheten af en sådan Practisk Lärare, som blir en Pontoppidan för Ministerii Candidaterna, till vår Swänska Församlings margfaldiga båtnad? Låt wara, att den förste härtill utsedde Mann icke wore någon Chrysostomus eller Lactantius: saken komme dock i gång, och om det öfwriga låte wi den wälgörande Försynen sörja. Werldsliga ståndet förbättras aldrig utan et förbättradt Läröstånd. Att predika, för att genom predikande få sitt bröd, war ingalunda hufwudändamålet af Evangelii utsändande i werlden. Den wärde Doct. Rambach tälde icke en gång, att en slik afsigt kom under namn af finis secundarius; utan förliknade denna wid Pharaos magra Nöt, som åto opp de feta.

Jag twiflar aldeles icke på, att Respective Samfundet förlåter mig uprepandet af min förr inlemnade tanka. Ännu kan och bör mycket hjelpas, och är så mycken dygd hittills ibland oss qwar, att wederbörligt biträde ej lærer saknas, om Zions refwor på rätta ställen ömt och idkel. afskildras.

Till Samfundets hugnad wägar jag berätta, att vårt kalla Norrland är icke aldeles utan värma. Wackra gerningar äro icke rara. Allmänna gudstjensten holles i mycken aktning. Fritänkeri anses med styggelse och töres näppeligen wisa ansigtet bland hederligt Folk. Bland Allmogen göra de så kallade Läsare mycket upseende. De hafwa det gemensamt med andra Secter, att de ogilla sina Lärare, när de ej tro dem wara af rätta ullen; men då kronobetjeningen blifwet anlita till Orthodoxiens stöd och hos Landshöfdinge-Ämbetet derom gjort förfrågan, har intet annat swar följt, än att Folket bör lemnas i ro och njuta sina läse- och sångstunder till goda, så länge de göra sina utskylder och träda ingen människa för nära. Så tolerant är vår tid, och torde äfwen böra wara det. Wi få lof att tåla grofwa laster, hwarföre icke jemwäl smärre fel, i synnerhet då de hafwa enfaldighet och wälmening till

grund. Jag kommer härvid ihog D. Luthers klosterlefnad, der gudsfuktan och okänd widskepelse bodde med honom, likasom Syskon, i et rum. Dygdens bästa wänner hafwa allesamman lika hjertan, men olika insigter, och samme Mann går ofta än fram, än tillbaka, på sitt sköna fält, altefter som ljus och öfwertygelse till eller aftager. Detta är onekligen orsaken, hwarföre Gellerts och Herweys likar äro så tunt sådde. Men små stjernor ega ock någon glans, fast liten warma i wintertgatan. . . .

bb) Senare beviljad ansökan om avsked och arvtagning.

Högwördigste Herr Doctor och Ärkebiskop, Academie ProCancellor och Commendeur af Kongl. Nordstjerne-Orden,

I anseende till min ålder och en mycket swag helsa har wäl Högwördigste Herr Ärkebiskopen, uppå min ödmjukaste anhollan, redan 1784 behagat höggunstigt förinna mig den förmånen, at få nyttja min son, Collega wid Stockholms Trivial Schola, Magister Carl Bergsten, såsom Vicarius wid den Lectors syslas bestridande, som jag wid Kongl. Gymnasium i Gefle innehafwer, hwilken ynnest jag med all wördnad erkänner; men jag har icke dess mindre med bekymmer förmärkt, at detta hans biträde, i samma mån, som det lisar min ålderdom, är et hinder för honom uti dess vidare befordran, då han, af ömhet för mig, såsom Fader, och hvars wilkor och nödiga bergning icke medgifwa någon delning af innehafwande lön, anser för en större skyldighet at qwarblifwa till min hjälp, än at söka någon sysla, hwaraf han hade mera förmån och bättre tour till framdeles befordran.

Af denna mig mycket ömmande orsak wågar jag ödmjukast anholla om Högwördigste Herr Ärkebiskopens underdånigste förord och tillstyrkande hos Hans Kongl. Maj:t, at mig i nåder må förunnas tjenstfrihet i min öfriga lifstid med bibehollande af min innehafwande Lectors lön, samt at förberörde min Son må i nåder förordnas till *Moralium* och *Historiarum* Lector i mitt ställe, med rättighet at, efter min död, få tillträda den lön, som syslan åtföljer.

Den Nåd, jag i underdånighet söker, torde icke sakna all anledning till nådigt bifall, enär i öfwerwägande kommer, at, sedan år 1753, då jag till tjenstgöring, såsom Lärare wid Upsala Cathedral Schola, förordnades, och hwarifrån jag år 1761 till min nu innehafwande Lectors sysla befordrades, har jag oafbrutet blifwet nyttjad wid Ungdomens underwisning, hvars trägenhet och beswärligheter skyndsammare åstadkommet et aftagande uti både sinnes och kroppskrafter, än wid 65 års ålder, som jag snart uppnår, wanligen inträffar; samt at mera

nämnde min Son, efter antagen Magister grad 1779, året derpå förordnades till vice Collega wid Stockholms StorSchola, hwarest han år 1783 blef Ordinarius och 1785 præsiderade i Upsala, hwarigenom han wunnet den competence, som författningarna fordra till en Lectors sysla.

Med all wördnad har jag äran at framhärda Högwördigste Herr Doctors och Ärkebiskopens, ProCancellerns och Commendeurns ödmjukaste tjenare

Carl Bergsten.

cc) Minnestal över R Carl Bergsten d. ä.

Av Olof Eneroth Olofsson samt, noterna, av C. E—n d. ä. och d. y.

En Man har slutat sin efterdömliga wandel ibland oss, som öfver ett halft århundrade känd af högre och lägre, här varit älskad och vördad af alla Folkclasser, såsom öm *Make*, huld *Far*, rättvis *Husbonde*, rättshaffens *Tjensteman*, god *Medborgare*, redlig *Undersåte*, trogen *Vän*, ömsint och välgörande *Menniskja*, kort: såsom god *Christen*. Hans egentliga kall, det i Skaparens visa afsigt minst umbärliga till utveckling af vår höga bestämmelse, det viktiga och värdiga kall, att bereda ett uppväxande Slägte till alla dessa dygder, har så varit Hans hjertas käraste föremål, att Han ofta och lyckligt utöfvat detsamma *utom tjensten, och med uppförande af egna fördelar*. Detta tillika med Hans offentliga Syslas långvariga fortsättning har så vidt sträckt sig, att en stor del af de, dessa sista 30, 40 åren, tjenstgörande vid Församlingen och Undervisningsverken i hela detta Stift, varit Hans *Lärjungar*. Desse hafva ej kunnat annat än vörda Hans afsigter, erkänna Hans otröttliga flit, Hans älskliga förtrolighet, Hans hulda omsorger, för hvilka tacksamheten tidigt förbytt sig i barna-tillgifvenhet, hvilken sedan, i mån af deras böjelser och växande upplysning, satt sig till en tyst men kärleksfull wördnad, som fått en art helighet af tiden. En del af dem hafva dock före Honom borrtgått; men Hans *första Lärjunge*, i Hans första offentliga tjenst, lefwer ännu, och var utsedd af Försynen, att — — — strö mull på Hans Likkista.

O! Mine Vänner! Flere ibland Eder hafva ock njutit frukten af Hans nu rikt belönta möda; och jag ser dem styrka, på ett deras hjertan hedrande sätt, den erkända sanningen, att tårar, bättre än ord, ära de Aflidnas minne, tolka naturligare vår saknad, våra tänkesätt för borrtgående Välgörare. Men tårarna hindra dock äfven de ord, som stundom kunna vara nödiga för hjertats tillfridsställelse. Jag ville åtminstone,

och hälst vid denna jordfästning, kunna ännu nyttja några af de sednare. Och skulle icke några kunna tillåtas mig, som här, utan afseende på mitt Ämbetes sorgliga pligt, kan anse mig, som vore jag den Aflidnes äldste Son, då denne mitt hjertas Danare hos mig väckt och alltid bibehållit sådane med högsta rätt förtjenta tänkesätt? Skulle jag då icke, i eget och så många andras namn, få göra en offentlig fast ringa rättvisa åt Hans ljufhet i tal, Hans vänlighet i åtbörder, Hans kärlighet i förmaningar, Hans lekande och i synnerhet för barna-åldren liksom skapande sätt, att göra fliten till ett trängande behof, och dygden till det rätta sträfningens-målet. Då ett blott teknings-utkast af Hans okonstlade skicklighet att tillvinna sig den spädare åldrens hela förtroende, skulle vara en lika så lärorik som muntrande föresyn för Fäder och Fostrare, borde jag icke — om än med en darrande röst — kunna framställa det såsom en *Efterföljds*-vink, hvars tysta intryck skulle mottagas och behållas i tacksamhetens öppnade känsla? kunna erinra om Hans sällsynta gåfva, att likasom spå till barna-begreppet, lämpa sig derefter, finna ord att det igenkänneligt uttrycka, upplysa, rätta och vidga det till en afpassad grad af ett rätt förhållande med öfriga tjenliga och tillgängliga kunskaper? kunna påminna om Hans i ansigtet lysande goda Själ, med det gillande nöjets bild vid de ungas oskyldiga glädje; med den bekymrade godhetens — aldrig stränghetens — blick vid oaktsamhetens fel; med det hejdande missnöjets uppsyn vid onda böjelsers skymt; med mildhetens lena och synbart nödtvungna behandling vid motviljans rättande; med ömhetens ljuft lindrande deltagning i olyckor och bedröfvelse? Men jag känner att tungan skulle blifva oförmögen, att förståndligt uttrycka, hvad jag mera härom ville säga.

Noter. Både som Tjensteman och tjenstfri sysselsatte Han sig med enskild undervisning; och var hos Honom en sällsynt håg för detta i sig sjelft mödosamma arbete, förenad med icke mindre sällsynt lyckliga Undervisnings-gåfvor. Behof eller egen nytta voro aldrig driffjädrar för Hans verksamhet. Vittne derom alla de medelösa ynglingar, som utan all afgift njutit Hans enskildta handledning i Studier; vittne härvarande Elementar-Schola, der Han, blefven dess första Inspector hela 2 åren och, med uppoffring af sitt Inspectors arfvode, 50 R.d., till 3:dje Lärarens aflöning, deltog i den offentliga undervisningen; vittne Gefle Gymnasium, dit Han gifvit ett stående Stipendii Capital af 100 R.d.; vittne den af framl. Grosshandlaren C. G. Müller gjorda Catechisations-anstalt, hvilken förrättning Han äfven i 2 år bestridde, och anslog den derföre fallande lönen till præmier åt ungdom och andra välgörande ändamål.

Då Han i slutet af October 1753 började sitt Vicariat i 2:da Classen af Cathedral-Schola, var Classen genom den afgående Lärarens förvällande så öde, att H:r Prosten Eneroth var den ende kvarvarande af alla Scholares, som likväl snart återkommo.

Följande ställe af Hans egenhändig Biographie kan visa, huru nödvändig Han

ansåg en rätt Läromethod, för att göra undervisningen för barnen både gagnande och angenäm: »Vid betraktande af den Läro-bana som jag trampat, ryser jag ännu för de ställen, der den gamla Slentrian hafver sitt näste. Minnet skulle göra alt, förståndet intet. Om det lände till läromästarens heder, skulle jag berätta, att jag måste lära Latinska A b c Boken utantill, innan jag förstod ett enda ord Latin. Denna omväxlade timvis med Svebilii Cateches, som lärdes på samma uppbyggliga sätt, tills Grammatican kom, hvilken i minnet småningom trängde sig in, medan det förra utträngdes. I alla dessa Scener fans ingen ting som roade, ej en gång bekantskapen med Corderi gåssar, hvilka samtalade på ett för mig obekant språk. Vidlöftigare bör den första anläggningen ej beskrifvas; ty den visar tillräckligt, att ett hjeltemod hos mig förutsattes, om jag skulle uthärda. O! att aldrig något sådant läseok publice eller privatim måtte blifva synbart denna tiden!»

Sättet af Hans lifliga väckelse till et religieust tänke- och lefnadssätt, samt dess framgena lyckliga vidmagthållande, har Han sjelf uppgifvit i sin Biographie till Samfundet pro Fide & Christianismo, sedan Han till dess ledamot blifvit kallad på 1780 talet.

4).

Om och av Erik J. Almquist.

aa) Av Rektor J. C. Höjer:

**Minnesteckning över lektorn i Gefle,
kyrkoherden i Vändel och i Tierp,
dogmatikprofessorn E. J. Almquist i Uppsala.**

I översättning från latinet av Rektor N. Lundqvist.

MINNET AV

i detta jordelivet vittberömde
och högärevärdige teologie professorn
och kyrkoherden i Tierps församling,
desslikes ledamoten av kungliga nordstjärneorden,
herr doktorn Erik Jonas Almquist,
vid ärkestiftets prästmöte i Uppsala
den 23 januari 1812

i ett minnestal

tecknat av

Johan Carl Höjer,

lärare och rektor vid Uppsala Katedralskola.

Tryckt i Uppsala hos Stenhammar och Palmblad.

Högt ärade och förträfflige åhörare av alla stånd! Kring de ovissa, i mörker höljda människoöden, som höra framtiden till, kretsar med aldrig vilande förvitenhet vårt hopp, kring de människoöden, som höra det framfarna till, kretsar det bakåtblickande minnet. Den unge, som ännu icke lärt sig inse, med vilken flygande hast allt svänger kring i ödets och lyckans föränderliga kretslopp, lyster det därför att i inbillningen låta framtiden gestalta sig som en trogen avbild av hans böners och önskingars innehåll. Och den gamle, som ett obevekligt hårt öde berövat alla de vänner, han ägde i mannaåren, drager sig, ensam överbliven, till minnes den framfarna tiden och blir genom att leva i den liksom ung på nytt. Och om vi bortse från det hopp, som sträcker sig bortom detta jordelivs bräcklighet och växlingar, måste förvisso sägas, att de nu nämnda själsrörelserna, huru inbördes olika de än äro varandra, tyckas skänka högst olikartade livsskeden en lika grad av sällhet; ty de insmickrande förhoppningarna, som sedan gäckats av verkligheten, och det trogna minnet av utståndna trångmål och vedermödor skänka visserligen alltid en känsla av glädje, ja, de kunna till och med giva det av dessa själsstämningar förtjusta sinnet en riklig ersättning för de verkliga glädjeämnen. Så kommer det sig, att vi, berövade anförvanter, vänner och stora män, män vi sett upp till och alltid skola se upp till och vörda, och i behov av tröst, förnimma en viss känsla av vederkvickelse, när vi i minnet återvända till de tider, då dessa nu slocknande ljuskällor spreda ljus och värme, alldeles såsom de på bergstoppar lysande strålarna av den nedgående solen med glädje skådas av invånarna i dalen, som hava dem att tacka för frodiga sädesfält och ymniga skördar. —

I, den sanna religionens högberömde föreståndare, lärare och tolkar, i allra högsta grad, högeligen och rätt vördnadsvärde, samlade i denna troshuvudstad till att giva skäl för den tro, som är Eder ledstjärna, till att giva prov på den teologiska lärdom, som är Eder prydnad, skulle väl någon av Eder stå så främmande för den riksförlust, som vårt svenska Sion för icke länge sedan lidit, att han icke skulle bittert sörja förlusten av denna religionens uppriktigaste bekännare, det stora ljuset vid Uppsala akademi, det märkliga lärdomsmönstret, allas vår trogne ledare på den branta och ojämna jordevägen, väl värd att efterliknas och efterföljas, sörja honom så, som han skulle se upp till honom och vörda honom beständigt, om han vore i livet? Jag menar Hans Kungl. Maj:ts beprövat trogne undersåte, den vittberömde professorn i teologi vid detta lärosäte, den vaksamme prosten, den trogne kyrkoherden i Tierps församling, den högtförtjante ledamoten av kungliga nordstjärneorden, herr doktor Erik Jonas Almquist.

Vi ha ingalunda så förslöade känslor, fastän vi äro nabor till nordavinden, att icke denne store man, som här i livet förtjänade att utan avund och förställning nämnas en »svenska teologernas hövding», skulle, då han nu är död, få sin förtjanta, bestående erkänsla. Fastmer har den högste och skarpsyntaste bedömaren av dennes sanna värde behagat såsom tolk av såväl det allmännas som sina egna pietetsfulla känslor gentemot den saligen avsomnade tillerkänna honom ett minnesmärke, varaktigare än kopparen, genom att bestämma, att hans kommentar till Ernestis teser, ett verk från hans mogna ålderdom, men samtidigt ock ett alster av hans mognaste lärdom, vilket arbete re'n länge av oss med

all flit lästs och flitigt använts, skulle vid ärkestiftets prästmöte behandlas, rådfrågas och försvaras, för att sålunda heretikernas satser skulle varda vederlagda, sektmakarnas villfarelser avslöjade och de teologiska nyhetsmakarnas förklaringar tillbörligen rättade, liksom vore det en hekatomb, den där vi och våra avkomlingar i avlägsnaste led skola offra på Almquists grav.

Icke nöjd härmed har vår högvördige stiftschef därtill befallt, att den förträfflige och oförvitlige mannens ädla levnad skall omutligt sant och utan färgläggning här skildras i ordalag, som föremålets på en gång ädelt enkla redbarhet och höga dygdevärde gjorde självskrivna, och som skulle giva goda impulser, icke i kraft av skildringens konst, utan i kraft av förtjänsterna hos föremålet för skildringen. Och för att icke en alltför rikligt flödande värtalighet, en alltför klangfull stämma och en alltför utsökt metod att teckna dödsrunan skulle hindra åhörarna att fasthålla dragen i den kära bild, som inom ramen av en enda kort timme skall fullbordas — huru enastående är icke Hans Högvördighets skarpsyn! — har han å ena sidan icke lyckats, å andra sidan hade han icke kunnat finna någon lämpligare än mig, som under 60 levnadsår icke lärt mig konsten att träda in i de levandes stolta gemak för att komma med smicker, än mindre då att med allsköns värtalighetsblomster vanhelga de dödes gravar, utan som har den arten, att jag inte skulle vilja med några grant svarvade fraser förfuska teckningen av en ädel levnad, och även om jag aldrig så mycket önskade att höja mig till en konstfullt och grant utsmyckad värtalighet och en viss oratorisk högflykt, i alla fall skulle vara helt ur stånd därtill. Till ett enkelt och osmyckat framställningssätt tvingar mig nämligen min begåvnings natur, och de 35 år jag strävat i skolarbetet hava därvid vant mig, vartill I, älskvärde åhörare, strax skolen bliva vittnen, allenast Ni i kraft av Eder vördnad för den hänsövne och i kärleksfull uppskattning av hans förtjänster med intresse och tystnad följn min nu följande, högst kortfattade framställning av hans levnad.

Den man, vars likbegängelse vi nu ånyo begå, såg första gången dagens ljus den 13 februari 1729. Hans fader var dåvarande komministern, sedermera kyrkoherden i Täby församling av ärkestiftet och kontraktsprosten Abraham Almquist. Hans moder hette Anna Maria Ekvald, dotter av kamreraren i Krigskollegiet Jonas E—d.

Vår vän hade alltså icke den ganska olyckliga lotten att vara född av föräldrar, tillhörande en ätt med en lång, lysande historia eller tyngd av äran av en massa beklädda höga ämbeten; barn till sådana föräldrar hava svårt att styra sin färd emellan fädernehemmets sandbankar och skär, till exempel en alltför slapp uppfostran, svansande matfriares smicker, sin egen tidigt överhandtagande höga tanke om sina utmärkta naturgåvor och otvivelaktiga företrädesrättigheter, och hindras därigenom understundom att odla de begåvnings och sinnelagets goda egenskaper, som de möjligen genom långliga tider och många generationer fått i arv från verkligt förnämliga förfäder, egenskaper, vilkas frånvaro måste vara desto mera påfallande, ju rikare deras stamträd är på lysande föredömen från förfäderna. Eller blir barnet i ett hem, fyllt av en mängd arvegods, av en betald tjänarskaras vårdande händer strax efter födelsen ryckt ur sina föräldrars famn. Och icke fick han alltifrån sin späda barndom lära sig att värdesätta andra människor efter de rågade pen-

ninghögarna, efter bordets storståtliga anrättningar, efter ståten av dyrbara kläder, efter den utsökta glansen av husgerådet, såsom helt säkert plägar vara fallet med icke så få unga herrar av lysande för-mögenhetsvillkor, vilkas enda stora olycka är den, att de icke kunna sluka i sig kunskaper i nyttiga ämnen samtidigt med att de äta efterrätt, icke köpa sig för pengar en ihållande, trägen flit på samma sätt som stående platser på teatern och icke till stadigvarande förtjusning för åskådare utvärtes förgylla sin invärtens tomma bild av bly. Men han behövde ej heller pröva på armodets smuts och vanvård, att som barn sakna kläder och mat för dagen och slita ont på alla sätt, allt missför-hållanden, vilka alltför ofta förslöa förståndsskärpan och utsläcka be-gåvningsens gnista hos de i späda år vanskötta barn, vilka härstamma från kyffen och små kojor, i vilka det dagligen överhängande arbetet med tillgodoseendet av de angelägnaste levnadsbehoven och den full-ständiga ovanan att ägna dessa ädelstenar någon uppmärksamhet hindra ägarna att vederbörligen uppskatta och slipa den diamant, som, om den på rätt sätt slipats, skulle kunnat en gång skänka glans åt sånggudin-nornas kransar, smycka Arons stav, ja, till och med öka kungaspirans glans. Nej, vår vän fick börja sitt liv i den krets av gyllene lagom, som, lika fjärran från de lägres avund som från de högre ställdas förakt, är den sanna plantskolan för medborgare, som äro högst nyttiga för staten och därför ock väl värda heder; av dessas villkor, karaktär, redbarhet och kunnighet härleda goda historieskrivare och förutspå skarpsinniga politici stadga, förkovran och blomstring för staterna, medan de där- emot fästa platt intet avseende vid övriga samhällsmedlemmars skick, eftersom det är en dräkt, som i alla stater med eller mot deras vilja är en och densamma.

I moderns famn och under båda föräldrarnas trogna vård fick den späde Erik sin hälsa stärkt och vann goda både själs- och kroppskrafter, ty i deras hus såg man inga nedrökta och fallmurkna anbilder, men väl levande och lysande föräldradygder. Fromhet, undersåttlig lojalitet och god medborgaranda, enkla levnadsvanor, rena seder, en ärlighet, som icke vet av några bakvägar, en energi, som försmådde all inställsamhet och var oavslätligen verksam i alla lovliga förehavanden, allt egenska-per, dem den lille pilten allt ifrån sin späda barndom såg för sina ögon bland sina närmastes böner och önsknings, egenskaper, dem han vör-dade och sökte förverkliga, medan han växte upp till att bli en prydnad för familjen. Och varför skulle icke Erik Jonas hänföras till kärlek, aktning och vördnad av dessa gestalter av sanna dygder, som aldrig vanställdes av något förskönande smink, när marmorbilder av avlägsna förfäder hava med framgång kunnat till allsköns ryktbara bedrifter elda förnäma mäns odågor till söner?

Genom att giva utveckling åt den lysande gnistan av begåvning och bereda näring åt den för varje dag tilltagande lusten att lära började fadern i förstone själv giva sonen den första undervisningen, därefter såg han sig ivrigt om efter lärare, under vilkas allvarliga tukt och trogna undervisning sonen skulle införas i alla de kunskapsgränar, vari gossen i unga år plägar invigas. Men dessa lärospån gjorde den unge rekryten enligt en metod, som icke, efter vad eljest är vanligt, var för-vänd, utan stod i fullständig överensstämmelse med naturen. Ty tack vare sin livliga begåvning tillägnade han sig med största lätthet alla

grunderna av de språk, han hade att inlära, och åt ett otroligt snabbt och troget minne överlämnade han det inlärdas och lagrade så till fram-tida bruk allehanda kunskaper, på vars bäriga grundval varje håll-fast bildning bör grundas. Däremot eggade man icke alls den ännu å förståndets vägnar omogne gossen tvärt emot naturens ordning och sunda undervisningsprinciper till att yttra sig och uttala omdömen i alla möjliga förekommande ämnen. Fadern, som var en på samma gång gammaldags, karaktärsfast som mångsidigt erfaren man, visste mer än väl, att gossar, som med klådighet att yttra sig vitt och brett ävlas att vinna rykte för brådmogen begåvning, men som icke anse just någon-ting vara värt att inlära, aldrig någonsin bli verkligt mogna, och att de med åren visserligen bli män och gubbar, men dock i sitt sätt att yttra sig och fälla omdömen stadigt bli allt mera barnsliga. Men denne gosses omdömesförmåga påkallades endast steg för steg, och det genom studiet av icke ovidkommande eller onyttiga och allra minst av skadliga ämnen. Det latinska språket, det språk, som de lärde ännu alltjämt ägnade sig åt, och dess äldre syster, grekiskan, lärde han sig grammatiskt ur de källor, som själva den klassiska litteraturen utgör, denna, som ensam förslår att släcka den brinnande bildningstörsten; så var han helt olik dem, vilka likt hundar som frukta att bli bortsnappade av de i Nilen dolda krokodilerna, sörpla i sig vatten under språng och slicka det i sig ur små rännilar. Vid dessas studium påvisade man för honom å ena sidan invecklade synpunkter, hårklyverier och anmärkningar, varmed pedanter uppfyllt texten, å andra sidan förmanade man honom att icke till undvikande av dessa besvärligheter hemfalla åt ett alltför flyktigt studiesätt, till vars möjliggörande man finner på så många vidlyftiga översättningar, hemliga genvägar vid studiet och övriga hjälpmedel för lärande, utfattade av en välmett beskäftighet och av olycksalig vinnings-lystnad utgivna till nybörjarnes tjänst, för att dessa kantänka allt ifrån späda ålder må kunna undgå all kroppslig som andlig ansträngning, vadan de en gång bli män, ur stånd att uthärda allt slags mera an-strängande arbete. Vår vän åter nöjde sig icke med att i förbigående kasta en ytlig blick på sånggudinnorna, utan, utrustad med de lyckligaste snillegåvor och av sina lärares trogna hand ledd men icke buret, arbe-tade han med all flit på sin bildning; han kände nämligen då liksom alltid ingen annan väg till den sanna ärans topp än en enda, och denna brant. De nyare fysikernas vackra uppfinning att med hjälp av en gas med mycket gles byggnad och följaktligen lättare än den omgivande luften stiga över molnen beundrade han visserligen, men i den form den av gammalt och ännu alltjämt praktiserades vid strävandet efter äre-ställen, avskydde han den alltid såsom låg och föraktlig. Sedan han i hemmet åtnjutit en undervisning, som i lika grad hos lärare som lär-junge utmärktes av sedesamhet och flit, och under framsteg, varmed den unge var långt framom sin ålder, sändes han i sitt tolfte år till detta läroverk, vars prydnad han skulle bli, och uppodlade där sina lysande snillegåvor, och vann i så hög grad alla rättänkandes gillande, att han vid knappt fyllda 15 års ålder kunde självständigt driva sina studier och i det moraliska levernet svara för sig själv. På denna hos ynglingar så sällsynta karaktärsfasthet visade han i tre års tid så många tungt vägande prov, att han både ansågs och var fullt vuxen den mycket krävande uppgiften att undervisa och i levernet handleda andra. Även

om vår unge väns tämligen svaga ekonomi bestämde honom för att söka förvärva livsnödtorft genom undervisning och fostran av ynglingar med mera lysande förmögenhetsvillkor, är det dock icke i första hand den därtill tvingande fattigdomen, vi ha att tillskriva mannens älskvärdhet i umgänget, hans från strävhet fria vederhäftighet, saklighet och hans lärdom. Ty det finns rätt många, som äro proppfulla av en massa eller rättare skräpbråte av från alla håll sammanrafsat kunskapsstoff, som inom föräldrahemmets väggar hava inhämtat all sin erfarenhet av människorna och livet och som ur på bokhyllan väl ordnade böcker hava i grunden inhämtat hela sin bildning, ja, levnadsviisdom. I allt sitt framträdande äro dessa mer än lovligt envisa och kunna icke finna sig i minsta lilla undantag från den innöta vanan, de alldagligaste sanningar kännas de icke vid annat än i den dräkt, de själva äro mästars för; de taga illa vid sig för minsta tvivel på deras egna, kantänka ofelbara, meningar; från första bästa stol tala de i docerande ton liksom från en kateder och tro sig vara stora ljus, även om middagssolen står i sin glans. Då dessa för övrigt rätt aktningvärda lärdomsidkare råka in i kretsar av folk, som fått lära sig ett mera belevat umgängessätt, bli de ofelbart sedda över axeln för sin plumphet, vilken de säkert skulle ha lyckats genom umgänge med belevat folk bli kvitt, i varje fall mildrat, om i väsendet funnits kvar en viss strävhet och skrovlighet, som uppfostran i hemmet icke fått makt med.

För att bli kvitt detta fel behövde vår vän visserligen icke nämnda botemedel, men det åtagna informatorsuppdraget hade han dock i icke ringa mån att tacka för att han hela livet igenom av alla, som kommo till tals med honom, var avhållen, eftersökt och hedrad. Som ung i kretsen av åldringar, som åldring i kretsen av unge män, i hyddorna stående vid dödsbäddar, i talarstolen omgiven av en krets av åhörare, som ge sitt bifall tillkänna, vid hovet, hemma, borta, med ett ord: överallt tycktes han vara på sin rätta plats. Och sådan började han själv till väsen och personlighet utformas under sin strävan att utdana de honom ombetrodda ynglingarna till blivande prydnader för staten. Dessa unga hette Olov och Fredrik Malmerstedt, Ulrik Cronstedt, Carl Gabriel Klingstedt, Alexander och Gustav Adlerberg; alla dessas tillgivenhet och vänskap vann han genast och behöll den ständigt ända till döden. Alla dessa fostrade, undervisade och föregick han med eget välförhållande, så att den glada tonen i undervisningen aldrig minskades, att arbetstiden alltid lika samvetsgrant tillvaratogs och de till lektioner anslagna tiderna alltid utan förkortning iakttogos, detta trots lärarens starka lust att studera för egen räkning och fastän bränsle sannerligen icke fattades för hans brinnande studiehåg. Men under den pålitlige guvernörens ledning gjorde de högättade eleverna, som skulle danas att bli till fromma för sitt tidevarv, så goda framsteg, att de fullt motsvarade sina föräldrars önsknings och i kunskaper voro före sin ålder.

Men huru stora och huru snabba framsteg vår vän gjorde vid denna högskola på arbetets vädjobana, bevisa de gedigna avhandlingar, som han på eget bevåg utan en hjälpande hand från några presiderande utgav, och vilka han försvarade med sådan skicklighet, att alla de, som voro vittnen till dessa skärmytslingar, länge med beundran omtalade för akademiskt intresserat folk vilken häpnande beundran han förtjänat och avtvingat åhörarna, och det under ett tidsskede, då dessa strider

utkämpades på allvar, i en anda och en stil, som jag är frestad att kalla den karolinskt-svenska. Den studerande ungdomen var nämligen då intagen av en mycket stark tävlingslust, som gick ut på att vinna berömmelse genom ådagalagd förmåga att tala rent och flytande latin, genom avhandlingar med sakinnehåll, genom saklig både opposition och respon-sion, genom mängden av på arenan framträdande motståndare och genom antalet av de timmar, varunder respondenten framgångsrikt fäktade med de mot honom uppträdande kämparne, och allt detta inför en talrik åhörarskara. Under detta tidsskede gällde vår vän Almquist som en första rangens kraft, ja, som den förste bland kämparne. Ty bortsett från den mångsidiga lärdom, han förvärvat, och från ett lyckligt och aldrig svikande minne hade han en ständigt lika flytande förmåga att tala ett rent och sakmässigt latin och en sådan rikedom på naturliga och efter ämnena växlande bevisgrunder, att han, lik icke en flod utan en störtflod sköljde över, slog ned och vräkte undan alla invändningar, och mitt i denna överväldigande kraft verkade han icke envis, icke hetsig, icke självbelåten. För att nu icke nämna två högtidstal, som han höll inför sina landsmän, utgav och försvarade han en del högt skattade akademiska skrifter, en pro exercitio, som det heter, »Om skapel-sens trängtan», och för filosofiska graden en avhandling med titeln »Om det pedagogiska bruket av förnuftet vid undersökningen av uppenbarelsens nödvändighet», och efter promotionen till magister en skrift »Om deismens skadlighet för samhället», och kort därpå en med titeln »Om materialisterna såsom falska teologer och falska politiker», avhandlingar, som sorgfälligt bevaras och ännu i dag läsas, då så många andra alster för dagen hava upphört att finnas till redan under loppet av den dag, varunder de framträtt, och nu äro höljda av djup glömska. År 1752 kröntes han med den apollinska lagern, för vilken han själv var en heder. Jämte honom bekransades Melander, Mallet, Älf, Lindblom, Annerstedt, Brander och andra, vilka allesammans vederlade den skarp-sinniga profetian »om lärdomssamfundets framtida ställning», en förutsägelse, som under andra förhållanden skulle hava haft mycken sannolikhet, enär beviset därför hämtades från vetenskapernas ständigt fortgående erövringar, från den efter boktryckerikonstens uppfinnande alltjämt ökade massa av böcker, vari vetenskaperna äro nedlagda och därmed begravna, från den stora mängden av reallexika, i vilka vetenskapernas olika grenar saluföras, från den oräkneliga mängden av tidsskrifter, i vilka de utställas i uppsat skick, från mängden av språk, som måste inhämtas, enär de, framlagda på varje särskilt folks eget språk, visa sig hava ringa verkan. Och om eljest någon akademi kunnat med stolthet framvisa akademiska lärare, som var för sig inom sitt forskningsområde varit synnerligen berömda och därmed ägnade att jäva riktigheten av nämnda förutsägelse, så hyste i varje fall Uppsala akademi sådana, liksom den ännu i denna dag — ett bevis på försynens synnerliga nåd — ännu hyser sådana. Jag menar de män, vilkas namn vetenskapens ämnessvenner länge nämnt med en vördnad, som vore de gudanamn, och som fosterlandet med tacksam stolthet alltid skall värda, jag menar en Celsius, en Asp, en Wallerius, en Aurivillius, Boberg, Klingensstierna, Ihre, Rosenstein, Linné, Strömmer och Amnell, vilka vår vän med andlöst intresse åhörde. Honom prisade de såsom vänner och åstundade de högeligen att få införd i de akademiska lärarnas krets;

den teologiska fakulteten, som befarade, att han annars skulle övergå till annan tjänst, gav honom, utan att han begärde det, ja, nästan utan hans vetskap, fullmakt och rätt att meddela teologisk undervisning vid universitetet, en utmärkelse, som då för tiden var så sällsynt, att den före Erik Jonas Almquist kommit blott en enda till del. Detta lärarkall förestod han icke ytligt och endast till namnet, utan meddelade en stor skara unga män, som ville intränga i dogmatikens, symbolikens och moralteologiens helgedomar och samla sig en skatt av insikter för det heliga värv, som de en gång skulle komma att vederbörligen utöva, meddelade dem, säger jag, en häpnadsväckande teologisk lärdom, som han icke blott bevarade i minnets djupa gömma utan också kunde med största lätthet meddela. Under det flitiga sysslandet med undervisningen undergick han teologie kandidatexamen och utgav ett lärdomsprov, vari skriftstället Apostlagärningarna 10: 35: »i varje folk Gudi täckelig» förklarar och försvaras mot inkast från naturalister och indifferentister.

Efter att hava givit så många prov på gedigen lärdom och efter att hava nog och övernog prövat sin lärarebegåvning i förövningen på privatundervisningens fält flyttade han för att göra sina första lärospån vid de allmänna läroverken år 1759 över till Gefle, där han efter att i sju år hava tjänstgjort såsom vikarierande teologie lektor slutligen anställdes som ordinarie lektor i grekiska och hebreiska. I skötandet av dessa honom ombetrodda uppgifter gjorde han sin mångsidiga lärdom så gällande och ådagalade i 17^{1/2} års tid en sådan lätthet vid ungdomens undervisning, att han kan betraktas som ett föredöme att för varje läroverkslärare framställas till efterföljd. Ty elever vid Gefle gymnasium, som hade lyckan att åtnjuta hans undervisning, älskade så denne sin lärare och visade honom en sådan vördnad, att de unge männen efter avgången till akademien länge saknade honom och såsom män och åldringar ständigt och jämt ånyo uppsökte honom. Ty den undervisning han gav var alldeles fri från alla onödiga och narraktiga detaljer, var avpassad efter lärjungarnas fattningsförmåga, gjorde rent hus med villfarelsernas halvmörker och klargjorde på ett lika raskt som skickligt sätt det, som var oklart och för tanken svåråtkomligt. Hans från all grovhet fria, allvarliga väsen avtvang lärjungarna hörsamhet, hans outtröttliga och visliga arbetsenergi vann deras kärlek, då de sågo honom helt offra sig till deras gagn och bästa. Helt fri från all vinningslystnad tog han hänsyn allenast till rättvisans krav. Vid uppdragandet och bestraffningen av de ungas missgrepp och felsteg var han icke den stränge rannsakningsdomaren, ej heller otillbörligt efterlåten eller alltför överseende, utan en vän, en fader, en människa, som icke ansåg något mänskligt vara för sig främmande. För övrigt var han en i levernet oförvitlig man, som föregick sina lärjungar på dygdens väg, till stor skillnad från de falske lärare, som med ett utstuderat och tillgjort tillvägagångssätt söka genom en salvelsefull uppsyn och omsorgsfullt utstuderade åtbörder bedraga sina överordnade och tränga ut sina gelikar, men däremot äro platt likgiltiga för sina lärjungars dom, dessa, som dock äro allra skarpsyntast och därför genast upptäcka lärarpedanteriets högfärdiga tomhet, charlataneriets karaktärslösa brist på fasthet, lättjans sömnaaktighet, dryckesbrödernas motvilja vid skolarbetet och deras under lektionerna endast halvkvävda gäspningar av tråkighet, och falla dom däröver först genom sakta mummel, men snart nog genom

öppet och hemligt pratande utsätta dessa lärare för öppet förakt hos allmänheten. För ett sådant sätt att sköta undervisningen var vår vän helt främmande, och därför undervisade han den studerande ungdomen vid Gefle gymnasium med utmärkt framgång. I själva verket äro trogna och lärda lärare behövlige vid de allmänna läroverken eller de i mindre avdelningar uppdelade plantskolor, i vilka nybörjare skola uppfostras och danas enligt en naturlig, sund och ständigt godtagen organisation enligt av lagen bestämt överinseende av förmän och enligt en beprövad och grundlig metod. Ty de räddas undan risken att oavbrutet skämmas bort av klemiga, kärleksfulla mödrar, de dragas ifrån det icke alldeles ofarliga umgänget med tjänarna i hemmet, de undgå de tätt på varandra följande studieavbrotten av skilda slag i föräldrahemmet, de föras ut att andas den luft, de såsom svenskar skola leva i, till sammanlevnad med de studiekamrater, med vilka de framdeles skola sammanleva, till de sysselsättningar, som — låt vara under mindre kraftprov — utgöra förspelet till det kommande livets mera krävande företag. Vid dessa skolor få de lära känna andra och framför allt sig själva, de få lära sig att infinna sig på bestämd tid, att taga vara på tiden och lyda order; att i viss mån vara lärare för varandra, att tävla inbördes, få vänja sig att slipa bort fel, som de lagt sig till med i hemmet. Med ett ord: på den vägen får man fram för staten högst gagneliga medborgare, högst laglydiga och synnerligen lämpade för att en gång i framtiden bestrida samhällseliga uppgifter; så ock guvernörer och lärare, dugliga att övertaga handledningen av barn till folk, som antingen icke hava tillfälle att begagna sig av den offentliga undervisningens fördelar eller icke hava förstånd att göra det.

Men jag håller ju på att komma från mitt egentliga ämne. I ett så eländigt arbete, i detta söckniga trampande i skoldammet se vi vanliga lärares förståndsskärpa undan för undan förslöas och deras kroppsliga hälsa börja vackla, vår vän åter behöll sin lärdoms hela glans, bevarade alltjämt oförminskat det glada humöret och det brinnande intresset i sin undervisning. Ty kraften av hans mognade och oförminskade tankkraft och den ständigt flödande rikedom av hans odlade snille iakttago och beundrade hans lärjungar och ämbetsbröder dagligen, detsamma beundrade under allmänt betygat bifall ärkestiftets hela vördade prästerskap vid det år 1771 hållna prästmötet; till detta utgav han nämligen icke en liten avhandling, utan en stor bok, »Om den treenige Guden», och vid prästmötet försvarade han den med så väldig lärdom, som man av hans stora namnkunnighet hade även då kunnat vänta. Så blir det väl härdade stålets skarpa egg icke förslöad ens genom huggningen av eketrä, och en störtflod med klart vatten genombryter slammiga fördämningar och går med egna vattenmassor även genom träskets gyttja.

Hans om dessa krafter medvetna duglighet, vänners råd och kärleken till det vetenskapliga arbetet vid Uppsala akademi påminde vår vän om huru föga det anstode en man, vilken liksom han var fostrad och skapad till tjänst, icke vid vanlig undervisning, utan vid den förnämligaste, att så länge stanna i templets förgård i stället för att ingå i den innersta helgedomen. Såsom en kortare väg härtill sökte han alltså tre gånger och fick också tre gånger ett av de tre förslagsrummen till en ledig teologisk adjunktur vid sagda akademi, men av någon för mig obekant tillfällighet, eller på grund av något misstag vid ärendets behandling

gick han miste om den sökta tjänsten. Långt ifrån att taga illa vid sig för denna motgång, tvärtom visade han med äkta spartansk storsinhet glädje över att fäderneslandet hade så många män, som bättre än han lämpade sig för teologisk undervisning. Då emellertid hans begåvning behövde ett vidare verksamhetsfält och då familjens ökning krävde högre lön, än lektorstjänsten gav honom, sökte han kyrkoherdetjänsten i Vendels församling, och efter enhälligt val från församlingens sida fick han av konung Gustav III fullmakt på tjänsten dårsammastädes samt tillträdde befattningen i sitt 47:nde år.

Nu öppnade sig för vår vän ett nytt verksamhetsfält — men icke ett för honom obekant sådant. Ty religionens sanningar hade han tidigt inpräglad i sin själ, det hade varit hans ständiga strävan att försvara dem, och det hade varit hans aldrig försummade vana att giva dem ett påtagligt uttryck i ett rent leverne. För att med mera framgång inpräglade hos sina åhörare detta religionens bud gick han det egna föredömet väg, vilken enligt vad hans erfarenhet från hemmet visste leder fortast till målet. Han, som nyss i katedern hade jämfört den Heliga Skrifts språk med dialekterna, genom sorgfälligt övervägande ur texten fått fram andemeningen, mot motståndarnas anfall försvarat de klassiska trosutsagorna, dundrande med hela den flödande kraften av sin vältalighet, han fick nu i bondstugorna, där man nått och jämt kände de allra enklaste grundbegreppen av modersmålet, undervisa i vår höga religions nåderika bud med en enkelhet, som icke uteslöt lärdom, han uttydde dem, inpräntade dem och gjorde dem genom sitt eget föredöme och genom den lydnad, han själv visade för deras krav, lätta och älskade. Så talade en gång i tiden Guds profeter till folket i ett enkelt, klart och efter åhörarnas bildningsgrad lämpat språk, men ett, som senare tiders vältalighetslärare ringaktat såsom torftigt, nyktert och torrt. På samma sätt talade också de första förkunnarna av den kristna religionen genom sitt liv och sin rena vandel ett språk, som var lika verksamt som yttre vältalighet.

Det överstiger min förmåga att skildra, och inom det knappt utmätta tidsutrymmet kan för övrigt ingen ge en rätt livlig föreställning om huru framgångsrikt vår vän under den fjortonåriga, såsom det tycktes, fullständiga skilsmässan från vetenskapen använde sin vinnande talegåva till nitisk undervisning av det enkla folket rörande vår religions heliga hemligheter och himmelska utsagor, huru på en gång vältaligt och kraftigt han, närhelst han i helgedomen lät upp sin mun till att utsäga det han i sitt inre förnummit, eggade dem som voro tröga på frälsningens väg, värmden dem, som voro kalla i dygdens övning, näpste dem, som voro uppblåsta av andligt högmod, styrkte de vacklande, upprättade de modlösa, gav de rådlösa behövt stöd genom en hjälp, som ständigt krävde upoffringar av hans egna penningmedel, och vilken ständig, gagnande, ivrig och faderlig vård han ägnade kyrkan. Och icke anstår det mig, en lekman, att i en krets av andans män teckna de lysande förtjänsterna hos denne fromme prästman, vars varmt älskade och aldrig ur Edra tankar gående bild, och vars i ädla sinnen inplantade dygder icke tillåta, att några av minnestecknarens oförmåga beroende skönhetsfläckar låda vid minnesbilden.

Helt upptagen av kyrkoherdetjänsten i denna församling, hade han ingått i sitt 60:nde år och trodde, att han skulle fortsätta att leva i

landsbygdens ljuvliga stillhet, fjärran från sånggudinnornas famn och den svenska Pindens helgedomar, då Gustaf III ingrep, han som, medan han levde, åtskilliga av hans samtid bedömt med ledning av sitt eget hat mot honom, men som efter döden av de överlevande begråtits, och som av eftervärlden med större rättvisa skall genomgående uppskattas såsom en konung långt utöver de alldagliga måtten, och som dels var en skarpsynt bedömare av sina undersåtars förtjänster i allmänhet, dels var en konung, som stödde och ärade den verkliga lärdomen; denne konung lärde först utan att ha sett honom känna honom genom ryktet, men längre fram träffade han och samtalande med vår vän, vilken som erkänsla för den duglighet, som konungen nu på närmare håll lärt inse, fick kyrkoherdebefattningen i Tierps församling, som gällde för att vara stiftets fetaste gäll och kort därpå professuren i dogmatik och moralteologi, vilken undervisning vid detta lärosäte och överallt, där religionen åtnjuter tillbörlig heder, räknas som den viktigaste, och denna lön, eller snarare segerpris, för sitt herdenit och sin teologiska lärdom fick han plötsligt utan ansökan, utan sin bön därom, ja, utan att han haft en aning därom.

Sitt professorsämbete, som han för 20—30 år sedan väl kunnat uppbära på kraftiga axlar, skötte han på ett alltigenom föredömligt sätt, alldeles som om han varit i blomman av sin ålder, ty eftersom han alltifrån sin tidiga ungdom ägnat sig åt den teologiska vetenskapen, var han rikt utrustad med de hjälpmedel, som skapa en alltigenom utmärkt akademisk lärare, vadan han, så snart han uppsteg i katedern för att föreläsa över något ämne av större vikt, ryckte med sig uppmärksamma och häpnande åhörare och oemotståndligt påverkade dem genom en underbart rikt flödande vältalighet, som eljest högst sällan står tillsammans med framställningen av teologiens mera upphöjda mysterier, vilka gå över gränserna för sinnen och inbillningskraftens räckvidd. Följden var den, att han i teologiska frågor var hela den studerande ungdomens lärare och de blivande prästernas orakel. Ty till deras gagn framletade han ur teologiska urkundssamlingar dogmer och sammanställde med hjälp av kyrkohistorien en dogmhistoria; i lärotvister avslöjade han gamla, men sedan förnyade sofismer, helt nya sådana kvävde han redan i deras linda, bestickande motbevis betog han all deras nimbus, svärmeandars drömmierier omtalade han utan att lägga större vikt vid dem än de förtjänade, maskerade skräckbilder från motståndarna utsatte han för dagsljuset och det allmänna åtlöjet. Med sådana vapen gick han naturalister och deister in på livet, löste socinianernas krångliga knutar och redde upp de falska vishetslärarnas invecklade och tillkrånglade vändningar och påfund.

I denna labyrint hade han merendels litat till det teologiska repetitorium, som en gång Sveriges störste teolog på sin tid, den vördnadsvärde dåvarande biskopen Jakob Benzelius, författade på anmodan av prästeståndet; denna den lärde mannens högst sorgfälligt utarbetade framställning ansåg man vara mest lämplig att tjäna som lärobok för den studerande ungdomen. Denna bok blev också offentligt erkänd som lärobok och var alltfört i bruk utan att underkännas av censuren från myndigheterna eller förlora sitt anseende genom framträdandet av något annat innehållsrikt teologiskt kompendium, som skulle varit lämpligare att läggas till grund för föreläsningar än Benzeliis lärobok. Detta

repetitorium, vars lämplighet för sitt syfte jämväl bestyrktes av dess användning, ansåg sig professor Almquist, den givet främste av våra nuvarande svenska teologer, icke böra och icke kunna med gott samvete förkasta, eftersom denna lärobok med sådan kortfattad klarhet och sådan kraft behandlade den Lutherska kyrkans icke blott dogmatik, detta direkt, utan även, visserligen liksom i förbigående, dess apologetik, och eftersom nästan vartenda ord gav en lärare anledning att belysa och kommentera sanna och falska dogmer och uttalanden av de äldre teologerna, vilkas uttalanden sedan lånats eller förvridits av de yngre och ofta nog med mera sinnrikhet än grundlighet i bevisföringen blivit av dessa nyare teologer antingen överändakastade eller också med nya bevis underbyggda; eftersom inom varje särskilt lärostycke, uppställt i lämplig och naturlig ordning, systematiskt framställdes allt till ämnet hörande och därtill i en provisorisk definition eller deskription eller sammanfattning inrymdes hela det till behandling upptagna lärostycket, så att lärjungen redan genom denna blotta definition kan erinra sig så väl hela lärostycket som den förklaring därav, som han under läsningen därav fått av en hjälpligt duglig lärare.

Men fastän detta arbete är så alltigenom värdefullt, har det dock ovillkorligen med tiden blivit i någon mån föråldrat, så att det icke fullt tilltalar dem, som, påverkade av det ljus, som filologien och historien spritt över teologien, börjat skingra skuggorna, därmed tjänande det sunda förnuftets rätt att komma till tals vid undersökningar rörande den övernaturliga världen. Jämväl mot den grövre och undan för undan under dessa forskningar tilltagande skepticisken hava många svenska teologer, och detta just de, som vaksammast kämpa för kyrkans bästa, tyckt sig finna, att man hade av nöden nya vapen och en ny stridsmetod och att teologiens unga ämnessvenner skulle få dessa till beskådande framställda liksom krigsgudinnan i ett nötskal. Att alltså en kortfattad lärobok, framställande »hela Guds vapenrustning», snarast möjligt borde författas, var den mening, som uttalades av de biskopar och präster, som voro samlade i Uppsala till det senast firade reformationsjubileet. Åtskilliga av våra ryktbaraste svenska teologer fingo också uppdraget att utföra detta, av vilka dock några under de 19 år, som sedan dess förflutit, hava lämnat detta jordiska, medan däremot de andra, som ännu äro i berömliga gärningar verksamma, ingiva endast stadigt minskad förhoppning om att en sådan lärobok någonsin kommer att av dem författas. Ty fränsett det brådsnkande arbetet med dem ombetrodda värv, har en allt brantare stupande ålderdom löst dem från kravet på att utföra ett så högt och besvärligt arbete. Visserligen saknar icke vårt land andra män, som skulle vara vuxna detta arbete, men dessa tryckas av svårigheter, som antingen endast med stor svårighet eller icke alls kunna övervinnas. Hit hör, om jag icke misstager mig, handeln med utländska böcker, vilken att börja med av våra s. k. vänner hindrades och därefter av våra fiender; detta hinder för bokhandeln har i flera års tid avstängt oss från att läsa i utlandet tryckta böcker, som, vare sig de äro värdefulla eller icke, i varje fall måste köpas för häpnadsväckande höga priser och på de vidlyftigaste omvägar. Vidare har den stränga, helt nyligen avskaffade censuren beträffande böcker, som i Sverige skola utgivas, särskilt sådana med teologiskt ämne, avskräckt våra landsmän från att skriva annat än det de kunna försvara genom

hänvisning till ord av en författare med stadgat rykte för renlärighet; och, för att icke förbigå något, betager dessutom det av oss alla med en högtidlig ed bekräftade löftet att icke [hysa] någon åsikt, som står i strid med eller avviker från vår kyrkas symboliska böcker, varje edsvuren teolog helt enkelt möjligheten och rätten att tänka självständiga tankar och stänger för honom vägen ut ur den atmosfär, i vilken de alltigenom ofelbara författarne till de symboliska böckerna en gång levde. Och om dessa hinder aldrig så mycket vore undanröjda, kommer i alla fall den svårigheten att möta, att detta teologiska kompendium måste lämpas efter vår tids skaplynne, vilket enligt vid upprepade tillfällen gjorda erfarenheter är så ostadigt, nyckfullt och föränderligt, att det höjer till skyarna första bästa skriftalster, när det renskrivits av författaren, men nästan undantagslöst glömmes bort det, när det gått i press, då det kommit ut i bokhandeln icke läses det, men när det anbefallts till allmänt bruk utdömer det, skäller ut det och anser det förtjäna att å bålet brännas.

I betraktande av allt detta ville vår teologiprofessor, som så ofta hade upplåtit dörren till det Benzelianska repetitoriets innersta, fastän han skarpsyntare än alla andra märkte, att byggnaden var behäftad med fläckar och ålderdomstecken, likväl icke påbättra eller göra om det. Däremot författade han till teologiska teser av den store tyske teologen Ernesti vid över 70 års ålder en kommentar, som över allt bar spår av en vidsträckt beläsenhet, utmärktes av mångsidig lärdom och fin formulering med en blandning av hovsamhet och förståndsskärpa, så att författaren med all sin stora gammaldags lärdom icke alls förefaller vara en åldrande man, å andra sidan icke heller alls uppträder som en nyhetsmakare, fastän han berör de allra modernaste hugskott, m. a. o. en skrift som både lärare och lärjungar med behållning kunnat rådfråga under väntan på att längre fram i tiden få läsa ett teologiskt repetitorium, som någon modern Jakob Benzelius eller Erik Almquist skall skänka de högre lärosätena.

Ätt en sådan lärobok icke alltid skall förbli allenast ett önskemål, utan att till tillgodoseende av den studerande ungdomens trängande behov en sådan fortare än man kunde vänta kommer att författas, därom har man grund att nu hysa ljusa förhoppningar. Ty sedan den ärkebiskopliga herdestaven anförtrots åt en man, som personligen står över alla sina titlar, vars kraftiga personlighet och vars faderliga omsorg om Sveriges kyrka skall skapa en ny epok i vår kyrkas historia, förtjänt av evig hägkomst i det svenska Sion, hava vi sett stora ting utföras, vilka mottagits med så mycket större tacksamhet, just därför att de så länge varit efterlängtrade. Reformeringen av skolväsendet, rensningen, förbättringen eller snarare omskapningen av Svebilius' katekes; rättandet, tryckandet och påbudandet till bruk av kyrkohandboken; fullbordandet och tryckningen av en ny bibelöversättning, korrigerings och fullkomning av vår kyrkliga koralbok: för allt detta hava vi att tacka den nuvarande högvördige ärkebiskopens gärning, råd eller aldrig vilande initiativ. Tacksamt skall fosterlandet ge sitt erkännande för dessa förtjänster om dess väl, hans enastående, dagligen bevisade välgärningar mot skolor, högskolor och detta stifts prästerskap erkänna vi redan nu med tyst tacksamhet; båda delarna skall en gång en tacksammare eftervärld värdigt prisa.

Dock från att under en förman med så kraftigt initiativ författa en sådan lärobok hindrades denne nu hänsovne storman bland svenska teologer dels av åtskilliga olika hinder, av vilka jag nämnt några, men främst av en ganska hög ålder. Ty så länge krafterna tilläto honom, fyllde han ständigt troget de plikter, som hans professorstjänst syntes ålägga honom. Då han anmodades att föra presidiet vid granskningen av akademiska avhandlingar inom hans ämnesområde, gjorde han aldrig några svårigheter eller sökte att genom anförande av svepskäl undandraga sig; såsom ledamot och bisittare i konsistoriet såväl för stiftet som för akademien räknade han det som en helig plikt att tillvarataga både lärarens och lärjungars rättsliga intressen. Icke av maklighet eller indolent omedgörlighet sökte han undgå representativ möda, som ämbetsbröderna såsom en gård åt den Almquistiska vältaligheten lade på honom, när vid högtidliga tillfällen akademien behövde en talesman. Som tolk för akademiens sorg gav han ett värdigt uttryck däråt genom ett tal över den bortgångne konung Gustaf III:s *odödliga förtjänster om vitterheten och fäderneslandet* och vid det kort därpå firade reformationjubileet granskade han vältaligt *den stora tacksamhetsskuld, vari religion och kyrka stå till Sveriges tre kungliga Gustaver*. Och under det gångna seklets sista år gav han uttryck åt fosterlandets förhoppningar om välgång, såsom en lojal undersåte anstår. Det tal, som vid nedläggandet av väl och framgångsrikt förvaltad rektorsämbete vid akademien hölls av honom *om den lutherska teologien* förbigår jag med avsikt.

Att en man med så mångsidig begåvning, ryktbar för så enastående lärdom, känd för sådan verksamhetsiver, av så allmänt erkänd gammaldags redlighet, fick många bevis på den kärlek och vördnad, som man både allmänt och enskilt hyste för honom, måste vi med icke ringa stolthet erinra oss. Då åtskilliga fromma och om kyrkan högt förtjänta män stiftat Samfundet till främjande av kristen tro, kallades vår vän bland de första medlemmarna av detta samfund, och till bevis på sin tacksamhet härför erbjöd han samfundet en av honom författad skrift *om läsningen av den Heliga Skrift*. Då han fått kunglig fullmakt på kyrkoherdetjänsten i Vendel, emottog han ett brev med erbjudande av kontraktsprostbefattningen, ett brev, som i hög grad hedrade den högvördige brevskrivaren. Som en gård av skälig rättvisa, icke av ren gunst och nåd, fick han av konung Gustav III teologie doktorsgrad, varav han genom sin otvivelaktiga lärdomsbredd gjort sig förtjänt. Och då samme konung, denne vitterhetens skyddsande, beslutit att med nordstjärneorden utmärka de andans män, som inlagt de största förtjänsterna om kyrkan och vitterheten, uppletade han med ängslig noggrannhet män, som skulle giva anseende och glans åt denna orden, och vår vän Almquist ansågs under allmänt bifall från alla rättänkande vara en av dessa män. Denna offentliga utmärkelse behövde han visserligen icke, men alla sällsynta utmärkelser äro ärofulla. Ärkestiftets prästerskap, som kände honom både innan och utan, valde honom att inför fäderneslandets fader frambära dess besvär vid alla av Gustav III utlysta riksdagar utom de två, vid vilka konungen måste kämpa om sin kungliga makt med den hundrahövdade hydra, som visserligen flera gånger slagits ned, men som med jämna mellanrum brukade leva upp och resa upp sina till hälften avhuggna huvuden, så ofta som det aristokratiska vildjuret trodde att Herkules klubba fallit i svaga händer. Men vår vän,

som hela sitt liv igenom visat en sträng lojalitet mot konungens majestät och som av inga den egna fördelens lockelser kunnat anfäktas, strävade med sådan oegennyttia och samvetsgrannhet att vid riksdagarna befrämja prästerskapets sanna intressen, som aldrig stodo i strid med fosterlandets, att han i lika grad var älskad av konung och undersåtar och i Gefle utsågs till ledamot av det sekreta utskott, som hade att hålla rådslag om rikets säkerhet och sannskyldiga välfärd.

Bevis på den aktning och det förtroende han i det offentliga livet åtnjöt, är vad som ovan nämnts; även bevisen på vänskap och förtroende av mera privat natur voro mångfaldiga. Ty å ena sidan vann han den studerande ungdomens vördnadsfulla hyllning genom sin ända till döden oavbrutet ådagalagda flit och trohet vid dess undervisning, å andra sidan fick han genom sin fina och enkla livsföring densammas kärlek och för sina oegennyttiga, för all förställning främmande råd röna prov på en vördnadsfull tillgivenhet av äkta sonlig art; för att betyga honom denna tillgivenhet anmodade honom Roslagens och Gästrik-Hälsinge nationer att få honom till inspektor, vartill han också befanns villig.

Denne vördnadsvärde man var så fjärran från uppblåsthet och högdragenhet, att ingen var lättillgängligare, älskvärdare och i hela sitt sätt att vara folkligare än han. Fastän han i beundransvärd kunskap om allt gudomligt och mänskligt överträffade så gott som alla, skydde han att under samtal komma till och med den okunnigaste att känna sig skamsen, men de strålar, som ljuset av hans vidsträckta lärdom spred, skapade i det förtroliga umgänget en nöjsam trevnad, och de sårade icke det ömtåliga sinnet hos dem, som högmodades över sin lärdom, och bländade icke ögonen på den ljusskygga okunnigheten på ett smärtsamt sätt. I sin mun hade han intet svek, i sin uppsyn ingen förställning, ej heller hade han något skrytsamt och oförsynt i sitt sätt att uppträda; han älskade rena seder, höll hårt på besinningsfull fasthet och fläckfri heder, alltid oföränderligt densamme var han utåt alltid den mest älskvärda människa. I hemmet funno honom alla besökande vara utan all förställning, älskvärd, kärleksfull och högst intagande. Endast i ett hänseende var han bortkommen, nämligen i det ekonomiska, ty med sitt stora intresse för vetenskapen och sina böcker och helt uppgående i skötseln av sina ämbetsplikter, ansåg han det icke särskilt anstå en filosof, en kyrkoherde och en teologie doktor att spela rollen av skaffare och förskärare. Men hela omsorgen om hushållet och ekonomien överlät han åt sin maka, som var rivande duglig och sällsynt skicklig på detta område.

Jag syftar härmed på högärvärdige prosten och kyrkoherden i Bollnäs församling Olof Bergmans dotter Hedvig Cecilia, med vilken dygderika och alltigenom fullkomliga unga kvinna han år 1761 hade ingått äktenskap. Fager var hon som den skönaste ros, såsom maka visade hon en den orubbligaste renhet i seder, trohet och kärlek mot sin man, som moder visade hon en oöverträffad ömhet mot sina barn. Den fina begåvningen, den från all beskhet fria skämtsamheten, den behagliga kvickheten och hjärterenheten hos denna kvinna, som i lika grad var fri från barsk häftighet och loj kylighet, läto under nära 50 år av molnfri och varm sammanlevnad med henne Almquist smaka den sällhet, som kan finnas redan här på jorden. Det var i glädjen över den innerliga

känslan och den oblandade njutningen av denna lycka, som den lycklige maken, efter vad vi finna i hans anteckningsbok, skrev: Jag har genom Guds ledning funnit en dygderik hustru; en sällsynt ting och dyrbarare än pärlor.

Denna i hemmet starkt upptagna husmoder hade icke mycken tid övrig till skyldighetsvisiter, men alls ingen till att fiska upp nyheter eller att konversera med damer, som mer än andra, om möjligt är, hava reda på formerna för ett mera förfinat levnadssätt, vilka sträva efter en elegantare stil och vad som är i ropet för dagen, samt efter att vara alla till lags, dessa som jakta efter sökta kvickheter, utmåla de närvarande i alla möjliga smickrande färger men rikta försåtliga hugg mot de frånvarande, dessa som förnöta sitt liv med att göra ingenting eller vad som är ännu sämre än ingenting. Hedvig Cecilia, den mest passande maka till sin man och det fullkomligaste mönster av kvinnlighet, sökte sin äktenskapliga lycka, som aldrig stördes av ett oenighetens åskmoln, i minnet av vederbörligen fyllda plikter som maka, i de tio ännu levande underpanterna på deras ömsesidiga kärlek, vilka allesammans ge en lätt igenkänd bild av föräldrarna, vari de mest framträdande dragen utgöras av: Ett livligt, säkert och ytterst ihärdigt minne, ett snabbt och skarpt arbetande förstånd, stor gåva att tala och att tala väl i förening med uppriktighet, ett sinne hängivet allt, vad ädelt och ärbart är, med känsla för andras nöd, renhet i seder, ett okonstlat väsen, som icke har bruk för någon förställning; dessa huvuddrag i det Almqvistska släktarvet uppvisa samtliga barn utan någon nämnvärd av kön, levnadskall och övriga yttre omständigheter betingad skillnad.

Arvingar till dessa fäderne- och modernedygder äro fem söner: *Erik Abraham*, teologie doktor och professor vid denna akademi, prost och kyrkoherde i Börje församling; åt denne sånggudinnornas älskling har i flera års tid varit ombetrodd uppgiften att i sin faders ställe hålla föreläsningar under den tjänstledighet fadern åtnjutit för författandet av sin kommentar; och denne, som helt i sin faders anda och med hans lärdom skött denna uppgift, undervisar nu den studerande ungdomen i symbolik.

Gustav Carl, skattmästare för den kungliga drabantkåren, lever i lugn på landet som en driftig husfader.

Olov Fredrik, räkenskapsförare i riksbanken, sköter troget och noggrant detta krävande arbete.

Jonas Ulrik, teologie lic. och professor, sekreterare i två konsistorier, har vittnesbörd om redlighet, friskt humör och utmärkt skicklighet i allt, som hör eller hört till hans arbetsuppgifter, av såväl ärkestiftets prästerskap som av de båda konsistorier han tjänar.

Axel Johannes, amanuens i samma institutioner, vilken genom att redigera och utskriwa protokoll över förhandlingarna strävar att nå den för dylika värv nödiga skickligheten.

Fyra av döttrarna, vilka äga samma goda gry, äro gifta med högst aktningvärda män, nämligen *Hedvig Magdalena*, som varit gift med prost och kyrkoherden i Norrala och Trönö *Fredrik Jakob Rönnqvist*, men hon har redan följt sin döde fader efter och väntar nu på återförening med sin make.

Anna Cecilia är gift med kungliga sekreteraren och rektorn vid Stockholms Katedralskola magister *Johan David Flintenberg*.

Catarina Ulrika, gift med prost och kyrkoherden i Söderfors Petrus Björkman.

Elisabeth Christina, gift med kyrkoherden i Knutby och Faringe, vice kontraktsprosten teologie kandidaten och filosofie magistern *Nils Abraham Pihlman*.

Var och en av dessa döttrar följer sin hulda moders föredöme och håller sig troget till hennes förmaningar samt gör sin värdige prästerlige makes liv angenämt och hjälper honom med de husliga bestyrens skötande. De båda återstående, *Margareta Eleonora* och *Eva Ulrika*, äro ännu ogifta och ägna modern sin hörsamma och nitiska omvårdnad, hon som tretton gånger lyckligt fött barn till världen och nu av sina tio i livet varande barn älskas, vördas och med barnsligt kärleksfulla blickar bäres på händerna.

Förenad med en sådan maka, omgiven av så älskliga barn, försedd med tillräckliga tillgångar för de nödtorftiga livsbehoven, älskad, hedrad och sökt av alla levde vår vän, hemsökt av inga andra krämpor än dem, som nödvändigtvis följa med sena ålderdomen, fullt lugn till sinnes, nöjd med sin lott, utan att känna avund mot någon och utan att någon kände avund mot honom. Han visste med sig att icke hava försummat några plikter, att icke hava vunnit något ämbete på mera förtjäntas bekostnad eller att på simpelt sätt hava sammanskrapat penningar; mätt men icke trött på livet såg han utan fruktan, ja, med glädje och jubel upplösningen av sin jordiska och förgängliga natur nalkas, och när han var i färd med att uppgiva sin ande voro de sista ord han yttrade till sin sörjande familj följande: »Trött av år går jag nu till min och Eder Gud, till min och Eder Fader». Vid sin hädanfärd lämnade han efter sig en honom fullt värdig familj, lärjungarna, dem han infört i den hälsosamma läran, åhörare, vilka han genom predikningar, råd och föredöme hade undervisat, hjälpt och föregått, vänner, dem han genom gammaldags redlighet och enligt gammal god sed hade vid sig bundit och bevarat, ämbetsbröder, vilkas vördnad han förtjänat och behållit, förmän, med vilka han knutit en vänskap, grundad på stark ömsesidig uppskattning. Med samma lugn, varmed han bestigit katedern och talarstolen för att genom en spegel från himlen till de dödliga bära fram den jordens barn förunnade dunklare kunskapen om himlens Gud, gick han nu genom det jordiskas dimmor att själv skåda sin Gud ansikte mot ansikte i sitt 80:de år den 15 mars 1808. Denne högst vördnadsvärde man nådde alltså en så hög åldersmognad, som i varje fall endast få av oss skola uppnå, men ännu färre äro de, som skola nå upp till hans älskansvärda dygder, till hans väldiga teologiska lärdom, till hans varaktiga eftermäle hos eftervärlden, ty så länge som det i nordanlanden kommer att finnas de, som studera teologi, så länge som tro och kristendom ännu hava hemortsrätt i dessa bygder, så länge här finnes ett de heligas samfund, skall detta ljus på det nordiska Sions himmel icke veta av någon nedergång.

bb) E. J. Almqvists avskedstal till gymnasiet 1775.

Efter hans krigsförklaring mot Rousseaus Emil.

Iag wänder mig nu till Eder, I här wid Gymnasium Studerande Ynglingar, som ären FädernesLandets hopp, Edra Föräldrars Glädje,

äfwen som I hittils waret min fägnad och förnöijelse. När en af de Förste Lärare, wid den då nyss inrättade Academien i Wittenberg, gick in i Lärosalen, hälsade han alltid de der närwarande Studerande således: Salvete Doctores, Professores, Pastores, Consules et Senatores! Jag tror mig icke heller lämna min inbillningskraft för widsträckta gränсор, om jag föreställer mig, att ibland Eder skåda Wärdige Lärare; så wid Församlingen, som större och mindre Lärosäten, samt Andre Hederlige Ämbetsmän och Nyttige Medborgare. Jag har ock alltid wisat Eder den agtning, som jag tyckt mig wara skyldig dem, hwilcka en gång skola intaga mitt och andras rum på Werldenes stora skådeban. Jag fordrar derföre nu af Eder, såsom en slutelig ärkänsla för min wälmening och goda hopp om Eder, att I ej låten mig derutinnan blifwa bedragen. Men om det skall upfyllas, bören I icke blifwa Emiler eller H. Rousseaus Lärjungar; ty I hafwen redan hört, att hans uppfostringssätt icke till alla delar är *Förnuftigt, ännu mindre Christeligt eller medborgeligt*: Wisen twärtom i sielfwa wärcket, att Eder upfostran kan göra Eder till *Förnuftige människor, Rätte Christne och Gode Medborgare*: Men som *Förnuftige människor* skolen I achta Eder, att ej så bruka Förnuftet, att I genom dess missbruk, täncken och handlen oförnuftigt: Undflyn att tro Rousseau och andre sådane oförnuftige FörnuftsLärare: Ansen deras infall, deras hierneslott, hwarmed de för mycket söka att uphöija Förnuftets Lius, såsom blotta kornbleck, hwilcka endast lysa, men ej värma. Med ett ord: Sköten så Edra hiernor, att I icke wansköten Edra hiertan. Men som I äfwen blifwit *upfostrade till Christne*, finnen I af och genom Christendomen medel, att förbättra både hierna och hierta, både förstånd och willja. Det kommer hufwudsakeligen derpå an, att I, genom Den Högstes wälsignelse, söken använda hwad I lären, och wärckställa hwad I weten: I undwiken med omtancka, att fela emot Prisciani reglor; Söken ännu med större flit, att undwika alla upsäteliga fel, emot Mosis bod: I räknen ju för wanheder, att grofwa fel, skola finnas i Edra Scripta; achten Eder ännu mer, att med upsäteliga fel wanhedra Edert lefwerne. I söken wid hwarje dags slut, att göra Eder redo till den följande dagens läsning; waren ännu mera angelägne, att, wid hwarje dags slut, göra redo för Edert, under den förbigångna dagen, förda lefwerne: Då I gransken Edra böcker, waren tillika påminte, att granska Edert Samwetes Bok; men skrifwen och underskrifwen deruti dageligen Eder Räkning, med det dyra Försoningsblodet. Således ären I *rätte Christne; Men då blifwen I ock Gode Medborgare*: Eder lefnad har infallet på det lyckeliga tidehwarf, då en infödd Svensk Konung sielf will wara Den *Förste Medborgaren i sitt Rike*: I bören fördenskull sätta all heder uti, att blifwa Gode Swenske Medborgare

och en sådan Konungs wärdige undersåtare. Kärlek för och trohet emot sin Öfwerhet, har waret den stämpel, som alltid utmärckt det Swenska Folket: Edra Förfäders efterdömen böra och kunna äfwen på ett besynnerligt sätt upmuntra Eder till dessa dygder: Ty de fordne Gestrike- och Helsinge-Lands Inbyggare utmärckte sig, ibland alla Swenska Folckslag i synnerhet, igenom en oryggelig trohet emot Gustaf den Förste: I som ären deras Barn, uti hwilckas ådrar deras blod rin- ner, I, som andens samma luft och tråden samma jord, träden ock uti Edra Förfäders fotspår, medelst en beständig kärlek, obrotslig lydnad och helig tro emot Gustaf den Tredie. Doch jag må ej vidare påminna Eder om skyldigheter, som I både sielfwe redan weten och hwilcka äfwen dageligen inskärpas uti Edra sinnen, af Edra Trogne Lärare: Bemöten dem med lydnad och upmärksamhet! Lätten deras omsorg för Edra framsteg, igenom egen flit och omtancka; Jag tackar Eder för den kärlek, hwarmed I mig alltid bemött och för det förtroende, som I mig alltid wisat; Jag önskar deremot Guds Nåd och Wälsignelse öfwer Eder allesamman! Herren, som allena wäxten gifwer, låte Eder tillwäxa i alt godt! Eder ungdom blomstre af dygder och wettenskaper! Eder mannaålder bäre mogne fruchter till befrämjande af Guds ära, Det allmänna Bästa och Eder enskildta sällhet! Eder ålderdom whitne och blekne icke igenom åtanckan af några i ungdomen begånga laster och nedrigheter! Hela Eder lefnad hedre Fäderneslandet! Hedre Eder sielfwe! Hedre detta Lärohus! Hedre Edra Lärare, ibland hwilcka jag nu innesluter mig uti Edert beständiga minne och kära ihogkomst!

cc) F. d. gymnasieaktorn sedermera teol. prof. E. J. Almqvist skildrar sin verksamhet för folkundervisningen under kyrkoherdetiden 1776.

Ödmiukaste Memorial till det Högrespective Sällskapet pro Fide et Christianismo.

Har den æran, att aflægga ödmiukaste tacksæjelse så för Samfundets wördade skrifvelse af d: 31 sidstledne Januarii, hvilcken först vid slutet af förra månaden mig till handa kom; som för det bifogade ganska wäl conditionerade Exemplaret af Inledningen till den Hel: Skrifts Läsning; önskan, att detta arbetets inværtes beskaffenhet vore lika nitid, som det meddelade Exemplaret utværtes.

Sammanstæmmer så mycket upricktigare med Samfundet uti hiertelig önskan, att Gud, som har Konungars hiertan i sina hand, måtte beveka Hans Kongl. May:st, att taga något kraftigt Steg till fritænckeriets förqväfvande; som detta ogræssets betrachtande, och Sættet huru det

mätte undergræfvas, har, under mina Academiska År och sedan, varet ibland mina hufvudsakeliga yrken.

Igenom sitt berömvärda bemödande, att uphielpa det Catechetiska Lærosættet, söker Samfundet, att åter uprödia en væg, hvilken i första Församlingens tid både banades och med mycken framgång nyttjades, till en san Christendoms befræmjande, så i anseende till Kunskap som utöfning; fördenskull hoppas man med rätta, att, igenom Den Högstes vælsignelse, samma dyra endamål ænnu dermed ofelbart vinnes.

I denna Församling drifves den Catechetiska undervisningen således, att, i hvarje Rota, hvarutinnan Församlingen ær indelt, har en Scholemästare blifvet förordnad, som emot lindrig betalning, lærer ungdomen att læsa rent Svenska innan till och Christendomens hufvudstycken utan till.

Utom dess ær en så kallad fattigScholmästare, hvilken undervisar sådane barn, som antingen mist sina föräldrar i mycket torftiga omständigheter, heller hvilckas föräldrar, ehuru lefvande, æro så medellose, att de ej sielfve kunna betala sine barns undervisning.

Till Scholemästarens lönande och nödige böckers inköpande, som æfven skænckes de fattige barnen, ær en fattigSchol Cassa inrättad af frivilliga sammanskot, som ske vid begrafningar och kyrckogångs Husturs intagande.

Efter Kongl. May:ts nådiga förordnande, brukas Svebilii Förklaring öfver Lutheri Cateches; doch så, att ScholeMästarena sielfve blifvet underviste, huru de, igenom någre korta frågor, skola upfylla hvad som synes brista i bemældte förklaring, i synnerhet öfver Tredie Artikeln, angående Actus Gratiae, hvilka de, igenom flitigt uprepande, inskærpa i Barnens minnen; æfven æro de förre underrättade, huru de, igenom frågornas fördelande och ombyte af ord, må förmå de sednare, att binda tankar och begrep med hvad de læsa; på det ej utanlæsningen måtte bestå i ett blott mekaniskt munpladder.

Nær barnen första gången skola begå den Hel: Nattvarden, blifva de, efter særskillda förhör hemma hos Lærarena, næsta Söndag föræn Communionen sker, offentligen förhörde i hela Församlingens närvaro; Men derefter, på sielfva Communiondagen, gå de allena till Nattvarden, då så væl skriftermålet, som en föreställning ifrån Predikstolen, ær læmpad till detta viktiga tillfællet.

Till ett litet understöd för Samfundets Cassa öfversændes bifogade Assignation, som vid uppvisandet straxt honoreras.

Innesluter för öfriget så væl Samfundet i gemen, som alla dess Hög- och Respective Ledamöter i synnerhet, uti den Nådige Gudens beskydd och vælsignelse.

Vendel d: 25 Juli 1776.

Eric J. Almquist.

b) Skavanker. I t. ÅB om försumlighet hos teol. lektorerna Grubb och Anthelius samt kassabrist efter rektor Krafft.

Reverendissime in Chr[ist]o Pater Domine benignissime.

... Rev:us M. Jacobus Grubb har flijtigt begiärt, att hoos E:s Högst:ge Fad. iag ödmiukeligen för honom i dett han begiärandes warder, intercedera wille: och oansedt jag hafwer tyckt sådant af mig skee fördrigtigt, hafwer iag dock icke kunnatt mig här vti vndandraga, ty den tiden han nu i höst har warett här på orten, hafwer han drifwett sin lection med godh flijt, och eliest sig wäl förhållet, at iag icke annatt hafwer orsaak, ähn gifwa honom ett godt wittnesbörd. Till erudition, och gáfwer honom at vtföra, kan iag effter mitt ringa omdöme eij annatt förstå ähn han til ämbetet Sufficient åhr: men efter ålderen någott tilltager, kan icke annars wara, ähn han någott wijd pueril informa[ti]on trötta. Sänder fördenskull till E:s Högst:ge Fad. min ödmiuka böön att dett gunsteligen opptages som iag härvtinnan för ofw:tes befodran ödmiukeligen förmåler, hwilket iag som alt annatt E:s Högst:ge Fad:tz gunstige behag och godtfinnande vnderställer, förblifwande städse E:s Högst:ge Fad:s till ödmiuk dienst och wyrdnatt redebogne

Gefle den 18 oct. 1670.

Petrus Fontelius.

Högwyrdige Herrar Doctores och Consistoriales förnåme och Gunstige Gynnare.

Emedan någon orichtighet finnes med Gymnasii rechner, i det H:r Mag: Isac Krafft A:o 1707, då warande Rector medelst privat Disposition öfwer Breds och Hielstads Kyrckiotiende, som särskilt tillfaller Kongl. Gymnasium, ännu intet giordt reda och klart för de medel som samma åhr borde uti Gymnasii Cassa inlewereras och med rechner samt andra Documenter verificeras; ehuru wäl han esomoftast därom blifwit påmint, och hoos Högwälborne H:r Baron General Lieutnanten och Landshöfdingen om detta ärendet ansökning är giord, hwarföre till att undwika vidare ansvar, hoos det Högwyrdige DombCapitlet, förånlåtes wij ödmiukel. anhålla om en gunstig recommendation till här warande H. General Lieutnant och Landshöfdinge H:r Baron Strömberg, att ber:de H:r Mag: Krafft nu warande Pastor uti Norala, utan vidare inwändning och uppskof, må imponeras att infinna sig med 1707 åhrs rechner och Medell; Hålst effter de fölliande åhrens rechner intet kunna förfärdigas, för änn han med sin rechner är inkommen, hwarigenom Kongl. Gymnasium kommer i medlertijd mycket att lijda och en stor oredo förorsakas, förblifwande städse Högwyrdige Herrars Doctorers och Consistoriales Ödmiukaste Tienare

Gefle d. 11 Xber A 1710

Joh. H. Schæfer

P. Elis. Js: Anthelius

Petrus Halenius

E. Stenfeldt.

præst d. 3 Maji 1721.

Högwördigste Fader H. Doctor och Swärjes Rikes Archiebiskop, samt Upsala Academiæ Procanceller.

Högärewördige och Höglärde Herrar ven: Consistorii Assessores
Högförnåme Gynnare.

Huru ogera iag under min påstående siukdom griper til pennan, wet min Gud alrabäst; Men såsom min dyra ed och ämbetes plicht erfordrar, at intet dölja sanningen, nödsakas iag å ämbetes wägnar i ödmukhet ange den stora försummelse Lector Theologiæ Ärewördige och Höglärde H:r Mag. Israël Anthelius tid efter annan wisar wid information, och des ämbetes förrättning. I det han icke allena förledne terminer många gånger absenterat hela två, stundom tre dagar i weckan at opwachta des stunder, det iag ock sielf observerat, och då iag honom inom 4 ögon wänligen förmant, har han föreburit, at han dhe andre dagar informerats två timar för en, med mehra, som nästan en fåfång ursäckt warit, och äntelig försummelsen blifwit så appert, at des egne medbröder Herrar Lectores der öfwer honom hoos mig sig beswärat; utan jämwäl ock nu nyligen, då lectionerne efter påsk blifwit optagne, rest til Upsala, utan någon der af wetat, än mindre behörig anstalt blifwit giord, det någon des vices el:r stunder skulle sustinera.

Enär man obligerat honom exercera ungdomen disputando, hafwer han deraf hwarken gifwit mig eller någon af Herrar lectoribus den ringaste part, då disputation blifwit hållen, så at ingen af oss wet säja, hwad, eller på hwad sätt, något blifwit tracterat, hwilket iag och bem:te lector i wänlighet har förhållit, at detta gåfwe ett sådant anseende hoos förnuftigt folck, såsom han wore en luci fuga, och droge en fruchtan för vår närwaro, hwilket des egen reputation, wore icke til en ringa nachdel.

Nu under des frånwaro och warande i Upsala hafwa Herrar lectores af god willia påtagit sig at opwachta des stunder, pådet ungdomen icke altför mycket skulle komma at lida.

Eder faderl. Högwördighet och det Högw:a DomCapitlet hemställer iag i ödmukhet detta ärendet, huru och på hwad sätt sådant kan rättas, på det Kongl. Majj:ts tjenst eij må blifwa eftersatt, och H:r lector Theologiæ obligeras hädanefter, att med större flit opwachta alle sine timar, och så syta sitt ämbete, som in för Gud och hwarje manne kan wara förswarligt, förblifwer med ödmukaste wördnad

Eder faderl. Högwördighets och Ven:di Consistorj Ödmukaste Tienare

Joh. H. Schæfer

Gefle d. 19 Apr A 1721

CIX—XI GYMNASIETS OCH I VISS MÅN TRIVIALSKOLANS UNDERVISNINGSVÄRKSAMHET OCH ARBETSFÖRHÅLLANDEN.

IX SPRIDDA UPPLYSNINGAR OM UNDERVISNING OCH FÖR- BÄTTRINGAR.

a) Allmänna karakteristica under gymnasiets första årtionden.

Få elever, klasser, lektioner och läsdagar. Slapp regim.

Matsäck, fiske, oväder och foror avgöra lästiden.

GC 1672 d: 14 Majj Hölzt Examen in Gymnasio, af Rectoribus Scholæ, utj Rev:d. Inspectoris ställe, som för sin opassligheet skull, intet kunde komma op, medan een deehl af disciplerne synnerligen dee longwägade, intet kunde längre hollas qwaare, för brist på kost. Tå fingo och effter fölliande Helsingi subsidium til reesepeningar, Laurentius Jonæ 5 D:r, Jonas Steph. 5 D:r. Bero Nic. 6 D:r, som een long tijd hade siuk legat, i stoor fattigdom, Och Olaus Erics Walbogæus, 6 D:r, som int(et) hade fått tilförenne.

GC 1672 3/6 /7. För disciplernes paucitet skull, tyktes intet wara nyttigt, continuera medh public ordinarie Exercitierne lengre, ty det skulle wara dem som bortreeste äro til skada, och fåam til nytta, som tilstädes äro ickie öfwer 3 eller 4. Vtan att Gymnasium kunde resigneras d: 8 huius hwar om först Pl. Re:du: Jnspector skulle berådfrågas.

GC 1672 25/9 6. Emedan för disciplernes paucitet skull, ogiörligit synes holla dem nu utj visse classes, lijkawäl att icke nogon motte sig dee nödigste Lectiones publicas wndandraga af disciplerne eller af egit råd höra deem dee intet gagn utaf hafwa; beslöt een dag, på hwilken, alle discipuli Enhälleligen skulle sam(m)ankallas och utj præsentia præceptorum digereras til wissa Lectioners opwachande, effter som deras Capacitet kan fordra, och dem kan lenda til nytta. Tå sedan kan hwar af Lectorib(us) hafwa acht om sine auditorib(us), och dem til flijt holla.

GC 1673 23/4 Påmintes... af Rectore, att Examen oförtöfwa skulle hollas utj Gymnasio, medan Gymnasisterne allaredan begynte reesa bort, Ty kunde hwar och een, sig der til præparera.

GC 1673 d: 2 Majj, och 6, höltz Examen uthi Gymnasio, af Hans Högährew. Jnspectore: och stodo Examen medh sine discipulis, Auri-villius, Phragmenius, Stiernman, Kolmodin. Men Collegij Senior, Magister Grubb, hade sig för sin opassligheet sielf excuserat, hooss Hög-

ährew:ge H:r Jnspectorem, att han intet kunde inkomma, till att holla Examen.

GC 1673 26/5 I Exercitierne in Gymnasio till Midsommar.

Resol. 1. M Grubb för sine bestälningar i Hille och M. Aurivillius samt M. Stiärnman för sin resas skull, förmente sigh kunna in hac discipulorum paucitate /: som nu allenast wore 5 :/ blifwa för sitt utheblifwande uhrsäktade; Men M Kolmodin och Phragmenius, som förmodeligen blifwa stadigt i Staden, lofwa upwachta sijna tijmar, om några Auditores finnas.

2. Skall här effter om morgon, will Gudh, spörjas, och sedhan deröfwer medh H:s H. Wyrd:t Herr Inspectore communiceras. /II Om dem som begära testimonium till Academien.

Resol. Joachimus Petri och Olaus Andreæ kunna effter dee förliudas nu strax wilja hafwa testimonium, det samma effter sitt ämbne wederbörligen winna. Om dee andre slutes framdeeles, när dee sigh presentera.

GC 1673. Junius. Den 2 hujus communicerades med H. E. Wyrd. Herr Jnspectore om paucitate discipulorum, hwilken och fan icke wähl görliget eller reputerliget att Lectores skulle publice drifwa Exercitierne för een eller två af Auditoribus, uthan tyckte det wara nogh och förswarliget, att Lectores privatim upläto discipulis någon information. Hwilket och uthlofwades.

Hwarföre blefwe och daghen effter Exercitia publica resignerade, medh förmaning till discipulos der om, att dee icke allenast skulle wara öfwer sommaren bekymbrade om dee härtill förehafde Exercitiers recolerande, uthan och effter H. E. Wyrd:ge Herr Jnspectoris befallning, sökia hoos sijna Præceptores privat information

Endteligh blefwo då samme gång disciplarna dimitteradhe, medh innerligh tacksäjelse till Gudh för den intill detta åthnuthne wälsignelse, samt bön och önskan till wijdhare lycka och framgång.

GC 1673 30/8. Sändes Petrus Eriki omkring till att sammankalla Gymnasisterne till DD. Lectorum lexor hwilka dagen effter skulle mannegrant begynnes. Hwilke härtill af åthskillige hinder icke woro så jempt och alfwarligen ijdjade som sigh borde.

GC 1673 23/9. Samma dagh woro DD. Collegæ tilhopa till att öfwerläggia, huru Lexorna kunde möjligast blifwa anstälte effter Constitutiones: Och kunde man inthet wijdhare komma, än att somblige skulle publice Läsa 7 somblige 8 tijmar hwar om wekan. Blef derföre delat som följer.

Græcus upwachtar alla dagar klockan 6 om mårgonerna och der till klockan 10 om tisdagarna. Logicus läser alla dagar klockan 7 föruthan om fredagarna kl. 10. för Wekopredikningens skull. Theologus beholler

sin förrige tijma klockan 9. Mathematicus blifwer och wijdh sin wahnlike tijma kl. 1. och tager nu der till kl. 10 om Månd- och Torssdagarna. Rhetor förnöjer altijdh både klockan 3 och 4. undantagandes wahnlike lekedagar.

GC 1677 12/8. Woro härwarande Collegæ tilhopa, då refererades till deres betänkiande effterfoliande . . . Om Exerciternes begynnelse. Resp. Den kunde ännu på een weka eller två inthet gå för sigh, aldenstund närwarande discentes icke funnos öfwer 4 eller 5 stadigt warande här i Stadhen.

GC 1677 22/8. Confereradhes medh Pl. R:do D:no Inspectore om Exerciternes begynnelse i Gymnasio aldenstund daghen tilförende begyndte röras i Scholeklockan. Då man och togh sigh före grannare att effterspöria och förnimma huru många discentes wist funnos i Stadhen.

GC 1677 27/8. Communiceradhe Pl. R:dus Dn. Inspector medh Rectore ett bref ifrå Högw:ge Consistorio. Hwaroppå Dn. Inspector, såsom sigh tilskrefwet, lofwadhe sielf swara, /1 att discentes bådhe studiosi och odeponeradhe woro wijdh Pass 10 eller 12. och 2:o att närwarande docentes samma daghen begyndte hafwa sijne auditores tilstädhes i Gymnasio.

GC 1677 6/9. Begynte M:r Grubb och M:r Schroderus exercitia publica då ännu icke mehre än 6 discentes funnos stadigt tilstädades.

GC 1677 26/11. Confereradhes medh Pl. Rev:do Dn. Inspectore, præsentē M:ro Schrodero, så wähl om informationen, som om disciplarnas rum i kyrkian. Och resolveradhes att dee, exceptis depositis, skulle stå fram i Högchoren på wahnliget ställe. Till exercitium Musices skulle dee och hollas, som der till kunde finnas tiänlighe. Om hora septa matutina discurrerades mycket, hwilken fuller jagh gärna wille opwachta; men aldenstund bådhe Stadsens Tijmeklocka gick mycket orätt och understundom slätt inthet, såsom och att M:r O. Aurivillius omöjeligen kunde komma åth, så länge gamble broen wore ofärdigh, att gåå tilstädades klockan siuu i mörkret och så lång wägh, förmodhade jagh migh kunna förswaras, om jagh då /: föruthan predijkningz dagarna, då jagh til kl. 6. lofwade wara tilstädades :/ brukadhe klockan 7.

Hwilket så blef hollet alt in till Juhlehälgen föruthan det jag, privatim två och mäst 3 tijmar om wekan, hemma hadhe att göra medh correctione scriptorum.

GC 1678 17/4. Om terminens länger uthdragande än förr skee plegar och att exercitia alt öfwer Pingst måtte continueras. Resp. Om discipuli kunde hollas qware, då wille och præceptores sigh eij undan dragha.

Discipuli, medh åthwarning om sitt stipendii förlorande, om dee nu, som förr, för bittidha wille afresa, swaradhe somblighe sikh nu blifwa stäldte och begynna see botnen på Matsäcken, somblighe, som fuller kunde hafwa een wekas kost öfwer Pingst, föregofwo och snart störste deelen sikh der medh wara illa uthstäldte, att deres wärdar wille nu snart medh heele sitt bohagh dragha af till fiskerij, somblighe som i Stadhen infödde klagadhe att dee hadhe ingen annan uthwäg, uthan måste göra fölie medh sijna föräldrar, när dee wille resa.

För alt detta kunde Collegæ sina disciplar icke aldeles uhrsächta eller dimittera uthan wille sökia pl. R. Dni Inspectoris betänkiande.

GC 1678 28/4. Communicerades M:ro Grubb D:ni Inspectoris zedel hwaruthi förmältes förspordt att han M:r Grubb, nu denna terminen skulle slutet sitt arbete medh Lectione publ. Hwilket M:r Grubb protesterade så ej förewetta, uthan sikh allenast på een weka för nödigh cur och bönedagens skull oppehollet, men sedhan tänkt continuera längre fram.

GC 1678 9/10. . . . Proponerades . . . 2. Hwad publicè skulle förehållas: R. det hwar Lector i sin Lection pröfwade förswarligt och discentibus nyttigt wara. 3. Om de skulle divideras i Classer: R. att Docentes in paucitate Discipulorum ej funne det nödigt, effter som hwar Lector wille sig lempa ad captum discentium och så föra sin Lection, att meliores grundelig informerades, doch sine damno simpliciorum 4. Om discentes borde skrifwa sig till wisse lexor. R. Emedan Lectores i det som publice och privatim föreställtes, sig applicerade både till de bättre och sämre piltar, tycktes wara rådeligit att de sig i alle lexor inställa skulle.

GC 1679 10/9. Öpnades Gymnasium och Exercitia företogos, när allenast 4 disciplar samlade woro. M. Aurivill[ius] war då siuk och än ej hade tillordnat någon wiss substitut. Quartus Lector war ej eller wed den tiden i M. Phragmenii ställe introducerat.

GC 1680 20/9. Discipuli woro när till ändan i Septembr. månad allenast 4. dock begynte iag Lection. publ. 1. Sept.

GC 1681 5/9. Begynte alla 4 Lectores sine Lectiones publicas då 7 discentes igenkomne woro tillstädes.

GC 1681 8/12, 10/12. Begiärte långwägade Gymnasister lof att resa hem. R. I betraktande af den bedröfwelige wäderlek och beswärlige wägar, som längre än wanlig tid att resa fordrade, blefwe de iempte de andre (effter Lucia och strax war för handen) dimitterade den 10. Doch gafz dem som i Staden qwarlemnade woro fritt tillträde till Lectores privatim.

GC 1682 15/5, 16/5. Sedan Ad: R. D. Jnspector blef underrättat om Gymnasisternes brist på lijfzmedel ställtes examen på den 22 och dagen

der effter, sedan Gymnasisterne hade förebrackt åtskillige nog giltige skiäl, särdeles commoditet att resa med fiskiare, lång och beswerlig wäg och mangel på uppehälle, wunno de det de träget anhölle examen på nästfölliande dagh.

GC 1682 11/12, 12/12. Anhöllo Gymnasisterne ganska träget att få nyttia längenheet till hemresan med här warande Helsingebönder som hijt fördt Scholsäden, och effter man det ej wägra kunde resignerades Gymnasium och sleptes disciplarna med alfwarlig förmaning till Gudz frucktan, flijt i Studier och erbart förhållande.

GC 1683 10/10. Disputerade Mag. Hammariin publice, respond. Zachar. Sandel. Opponentibus Esaia Hammar at Petro Grijs. Resolve-rades, at Mag. Blijdh skulle läsa publ. om måndagar och torssdagar Hor. 1. pomer. och Blixen Tijsdagar och Fredagar särdeles pro Inferioribus, ty the andra skulle stå fritt samma tima hoos Mag. Schrod[erus] privatim se exercera.

GC 1683 16/10. 3:o Tiltalades Studiosi om exercitiis eller Lectionibus Privatim, och offererade hwar Lector Sin flijth at willia privatim informera, hwar the lust hade och dem om sådant ansökia wille. Och såsom Dominus Uddo Maker lät sig tå märckia, at the gärna wille privatim i Theolog. exercera sig hoos Rector. Scholæ Mag. Aurivillium, fingo the af Mag. Hammar[inus] först sedan aff Mag. Schrod[erus] ett tilbörigit Swar. 1:o Förklarade Sig Mag. Hammariin på det at Mag. Aurivillius i fiol fek af honom tillåtelsse at privatim i Theolog. disputera, af orsak ty Sielff war Han heela tiden propter morbum ther til obeqwämm, och Aurivillius i Hans Ställe skriffteligen det begärade. 2:o Frågades om Dn. Studiosi hade nogot emoot H. Theolog. Lectorem, eller om dhe elliest ex obstinacia intet wille hoos honom privatim sig exercera låta. Respondebant Sig inntet hafwa nogot emoot Honom, utan effter betänckiande hoos honom Colleg. privat. sig willja antaga. 3:o Sade Mag. Hammar[inus] them, at ther han genom siukdom wore förhindrader, effterleetz nogon annan i medler tijdh i Theolog. Studiosos privatim informera, såsom dhe och med honom alternatim publice finge i Theolog. disputera. 4:o Förbödos dhe af Rectore taga nogot privat Colleg. hoos [Rector Scholæ] Mag. Aurivillium. 5. admonerades the sådant intra parietes låta sig wara sagdt.

Sedan gaffs exercitium in Stylo pro loco åth dhe andre Gymnasisterne.

GC 1684 7/5. . . . resignerades exercitia publica i Gymnasio, men Förmantes the Gymnasister, som öfwer Sommaren i Staden woro, at privatim Studierna hoos Lectores Continuera, effter dhe funnos redebogne dem gärna utan nogon penning at informera.

GC 1708 11/6. /1. Såsom allenast 4 el:er 5 discentes äro tillstädes,

ty skulle nästkommande lögdag som blir d. 13. Junii Gymnasium resigneras då och Rector Gym[n]asii tillsätter observatores uti kyrckian öfwer Sommaren.

GC 1711 6/2. 1. . . . det beslötz att hwar och en, dagen effter begynner ordinarie Lctionerne, emedan för det elaka Wädret inga discipular tillförende woro församblade.

[Betydande kompletteringar härtill finnas å avd. B II och C X.]

b) **Vissa läroämnen och befattningar 1672—1850.**

1) *Bibelns utläggning. De tre helgade språken.*

GC 1672 Septemb. d. 25. Påmintes . . . af *Rectore* Att *Exercitium precum* affton och morgon ingalunda motte niderläggias.

GC 1673 25/2. § 5. Bleef . . . påmint af *Rectore*, att änteligen böön ordinarij hollass motte affton och morgon! Jtem förmantes D:ni Collegæ wänligen att medh flijt driifwa exercitierne, och holla disciplerne til flijt, och skickelgheet, etc.

GC 1673 19/3 §II. . . . discurerades om Gymnasisternes benkiar i kyrckian, som hafwa stådt j choren, om dee icke kunde komma tillbaka igen, och Gymnasisterna kunde utan få stå i wist rum i kyrckian. Swarades af *Rectore*, att han hade tå om morgonen i kyrckian, talat medh H. Högährew:t Pastore; och hade fått det Swar, att så som dee benkiar woro nästan för orymmelige i choren, och icke alla kunde få rum der utj, utan somlige moste doch stå annor städes i kyrckian :/ skulle andre stadige Säten fleera göras åth dem på samma rum i Choret, J medler tijdh kunde dee stå hwar dee komma åth.

III. Om *precibus* ordinarijs affton och morgon att dee intet på een tijd holne äro, är orsaken, att biblia den lilla gamla som kyrckian tilhörde, och blef lähnt til Gymnasium i fiol, sade klockaren, H. Högährew:t Pastorem hafwa gifwit sig, som kyrkiowerden Råd:n Dunder och hörde. Och har klockaren ehuru wäl offta tiltalt, fördenskul intet welat släppa henne ifrån sig. Hwarföre lähnte Rector, itt gammalt N. Test:m til Gymnasium, til dess een annan bibel kunde der til förskaffas, och kiöpas.

GC 1673 12/11. . . /1 Gafz tilkänna om Kyrkiors förmäns befallning att Gymnasisterne skulle stijga uthur här till innehafde bänk i kyrckian, hwilket Collegæ tyckte illa wara: och derföre skulle man försökia om icke Inspector kunde här uthi annorledes disponera. Hwilken och der om sökt gaf tilstånd att dee måtte då få beholla bänken, till dess dee lofwade Stolar i Choren blefwe färdige.

GC 1674 7/2. War jagh [= J. Phragmenius, Rector] medh M. Stiern-

man hoos HögErwyrd:ge Herr Inspectorem. Hwart och Gymnasisterna kommo tilstädes och finge då lof och tilstånd att trädha uthur sina förre bänkiar i kyrckian till dee bestälte Säten i Högchoret hwar-est alle odeponerade bådhe yngre och äldre blefwo förplichtade sigh att inställa.

GC 1682 27/2. Förfrågade M[ag.] O. Blid om han finge taga timan mellan 10 och elfwa i stället för kl. 7 om onsdagarne, på det både han och discentes kunde wara i kyrckian, så lenge passionen predijkas. Såsom detta propositum tycktes grunda sig på ett gudfrucktigt nijt och elliest ingen läste den tijman, pröfwades skiäligt aatt han det giöra måtte.

GC 1682 10/4. Finge discentes Påsklof med admonition att flijtigt för sig sielfwe öfwersee prælecta, item under helgen flijtigt infinna sig i kyrckian, sampt åtwarning att den ur gudstiensten uteblefwe, skulle mista förste gången 16 öre af Stipendio och sedan skulle mulcta dupleras

GC 1682 27/4. Tillsades discipuli, att den som blef:e bortta en predijkan på Storböndagen skulle haf:a förgiordt hela sitt stipendium och des utan plickta med fengelse

GC 1682 3/5. Ransakades om någon absenterat sig ur kyrckian Storböndagen. Befans ingen, utan O Netzelius, som då låg illa siuk till sängs.

GC 1727 d: 11 October § 3. Angående aftonbönerne proponerades, om icke man skulle kunna finna der wid et bättre el:r lägligare sätt än förr. Då H:r Lectorn Mag:r Alroth påtog sig hwar afton afhöra bönen, sedan han slutit sin Lection, den han här efter håller emillan kl: 4 ock 5. Så at Lector Græc. & Hebr. Ling. Mag:r Wettersten, nu läser emillan kl: 3 ock 4: näml. Mån- Tis- Thors- och Freij-dagar.

GC 1790 18/5 § 4. Beslöts att böneweckorne skulle gå i behörig ordning ifrån den ena terminen til den andra. Rector skulle hålla den sidsta af denna termin, då åt hösten de fortfara i wanlig ordning. Herr D:r Hallencreutz upgaf wid detta tilfälle ett förslag, såsom mera bidragande til ungdomens nytta wid repetitionen af predikan, at den Lector, som i weckan har bönestunderne, och som nästpåföljande söndag repeterar predikan med Gymnasii ungdomen, om lördagen förut i stället för att läsa ett kapitel, som efter wanligheten sker, nu häle borde förklara den epistel och evangelium som är för söndagen, och gifwa ungdomen utstakning til ett eller annat därtill lämpligt ämne, hwarigenom den skulle lättare både kunna fatta predikan och den samma bättre i minnet behålla: hwilket bifölts och derföre beslöts att hädan efter antagas och följas.

GC 1794 24/2 § 7. Till efterrättelse, att prediko-förhör owägerl. bör

ske strax efter Aftonsången, utan att uppskjutas till en annan dag: uppläste Rector §. 5 Cap. 3, samt §. 2 mom. 5 Cap. 11 uti Kongl. Scholæ Ordningen. Och beslöts, det Rector börjar, och så vidare touren igenom, samt att hwar och en ansvarar i ordning för sin söndag eller helgdag med slikt förhörs anställande.

GC 1673 19/3 § IV. Påmindes af Rectore att Exerцитium Stijli går intet så foort som man gierna wille; R. Collega Phragmenius, sig wäl offta hafwa förmant att och nogra motte komma til sig och skrifwa, men har intet fått dem der til.

Lektorskollegiet till Eforus 3/9 1753.

Til Högwördigste Herr Archi Biskopen.

Hos Högwördigste Herr Doctorn och Arki biskopen såsom thess höga Ephorus och Kongl. Academiens Pro Cancellor fördristar sig Collegium Gymnasticum i djupaste ödmjukhet följande andraga.

1:o Sedan en del Gymnasister ej allenast låtit förstå, at the icke tänka framdeles begära Sacros ordines eller någon gradum Academicum, utan ock sökt blifwa undantagne ifrån wissa lectioner i synnerhet grekiskan och Ebraiskan, såsom til theras ändamål ej tjenande; så har Collegium Gymnasticum wäl anwänt al flit at hålla them til alla the stycken, hwilka enligt Kongl. Maj:ts Gymnasii och Schol ordning här läras, jämte föreställning, at the ej kunde sig nog sielfwa, icke heller sågo förut hwarjehanda förekommande omständigheter för at fullkomligt döma, hwartil the framdeles kunde blifwa skickelige eller hogade, samt hwilka språk och wetenskaper woro them i längden mer eller mindre nödige, och borde således uti yngre åren lägga sådan grund, hwaruppå the kunde bygga sin fortkomst, ehwad lefwernes sätt the ock sedermera skulle utwälja, särdeles tå sielfwa underwisningen them intet kostade, och the i öfrigit under sken at för sig idka något, som i anan afsikt skulle synas mera gagna, torde i thess ställe förfalla uppå fåfångt och skadeligt tidsfördrif. Men, ehuru Collegium på thetta sätt förmått några at godwilligt förblifwa wid alla här öfliga lärostycken, har thet dock ej underlåta kunnat, i anseende til wissa disciplars utrönte böjelse och omständigheter, samt Föräldrars och anhöriges wilja, at tilstådja en och anan i thetta mål någon frihet, dock med then åtskilnad wid Ebraiska och Grekiska språken, at thet sednare icke borde aldeles sättas å sido, utan åtminstone igenom Nya testamentets läsande i Gymnasio bibehållas och med ringa möda ökas hwad the i nedra Scholan therutinnan lärdt, hwarest i thet förra liten eller ingen grund lägges, och äfwen i thet afseendet snarare kunde lemnas. Uti hwilket giöromål Collegium Gymnasticum trodt sig ej heller hafwa

handlat emot Scholordningen, som i Cap. 2. § 6. särskilt nämner them, som ej tänka länge blifwa wid Studierna, än mindre söka Sacros ordines, oansedt om thessas anförande wid Gymnasium hwarken ther eller annorstädes något egenteligen finnes förmålt. . . .

2:o Om man således skulle hafwa skälig anledning at undantaga några discentes ifrån en eller annan Lection, så will ej allenast följa, at the förbindas desto mer til förswarliga framsteg i andra delar, serdeles Latinen, Historien Moralen och Mathematiquen, utan Collegium Gymnasticum är ock kommet på then tanken, at sådane icke böra försändas til Academien, för än the uti berörde stycken wunnit then Kundskap och stadga, som therutinnan af the öfrige dimittendis plägar fordras; hwartil så wida the förre tå olikheten i snille eller flijt ej är thesto märkeligare, kunna och böra snarare hinna än the senare, hwilke på flere stycken, och i synnerhet språk, sin tid anwända måste; altså synes häruppå grundas then tidigare dimission til Academien, som Scholordningen i ofwanåberopade rum för them tillåter, hwilka tänka ej förblifwa ständigt wid studierne, hälst som ifall anan grund tages, den ibland disciplar nödiga æmulation skulle komma at lida.

3:o Som Föräldrar och Förmyndare ej lära kunna wägras, at enär omständigheterna påfordra, med præceptorum goda minne och wettenskap, taga sine barn och Pupiller ifrån Gymnasio, för at låta them antingen tråda til annat vitæ genus eller ock under privat information komma til Academien; så håller Collegium Gymnasticum före, at i båda thesse fall them et kort testimonium på Swänska angående theras frågd och förhållande må meddelas, och allenast the formelt och uttryckeligen recommenderas til Magnific. Acad. Rectorem, hwilke gåt Gymnasium så igenom, at the ernått rätta ändamålet, som, i anledning af merbemålte Cap. & § i Scholordningen är at kunna wid Academien sig sielfwa med nytto anføra, tå igenom så olika afskeds-pass, then lättare och med mycket missbruk förknippade wägen, at medelst Sponson blifwa Civis Academicus, och för mången torde giöras obehagligare.

J medlertid, och som Gymnasii och Scholæordningen angående thessa mål intet enkannerligen stadgar, så kan ej Collegium Gymnasticum trygga sig wid thess egen ringa insikt, utan anhåller ödmjukast om Högwördige Herr Doctorns och ArkeBiskopens höggunstiga utlåtelse och befallning huru themed bör förhållas, och som Collegium i lika ödmjukhet sig til effterrättelse ställa skal. förblifwe med djupesta wördnad Högwördigste Herr ArkeBiskopens ödmjuka tjennare

E Hesselgren. Joh Rudman. Magn Justus. G Vougt.

Gefle d. 3 Sept: 1753.

GC 1789 28/9. Skedde profskrifning i Gymnasio, och följande dag den 29 sjelfwa flyttnings Examen ...

Efter Collegii Gymnast. beslut, gjorde Rector föreställning till Klinberg och bägge Brundiner, att börja läsa grekiska, äfwen som de, i allt fall, böra biwista morgonbönen de dagar, Grekiska läses.

GC 1794 17/5 § 1. Föredrog Rector de Gymnasisters begäran, som anhöllo om dimission til Kongl. Academien uti Upsala wid terminens slut. Och woro desse i 4:de Classen följande: Olof Florin, Olof Backström, Lars Hallström, [och] Lars Fr. Lundin. ... Coll. G. lämnade de 3:ne förstnämde så mycket hältre sit bifall, som de under den tid de frequenterat Gymnasium härstädes genom berömlig flit, sedigt och erbart upförande förwärfwat sig alle sine lärares goda loford. Lundin erhöit äfwen Coll. bifall; hwilken til känna gifwet at han ernade blifwa Handlande, i följe hwaraf han ej läst Grekiska och Hebræiska Språken, men önskade få begagna sig af andre Academiska öfningar, som kunde tilskynda honom någon nytta uti sit redan walde lefnads stånd. I följe hwaraf samtel. Coll. ledamöter afgåfwö hwar sit videtur på den wanliga förteckningen, som til winnande af Högw. H:r Doct. och ÄrkeBiskopens Höggunstiga bifall med det första afgå skulle

GC 1799 Septemb. 10. ... rörande Grækiska och Hebr. Språken, hwilka en eller annan wilja undandraga sig, hölt Collegium före, att Grækiskan borde läsas af alla; Rector [Joh. Wikström], som sköter dessa Språk gorde den erinran, att om en yngling förut ej läset dessa Språk, det wore swårt om icke omöjligt att i Gymnasio begynna, isynnerhet med Grækiska hwilket skulle förorsaka hinder hos de mera för sig komna, m. m. Men att den försiktighet bör iagttagas, den ingen yngling, i synnerhet om han i Scholorna läset Grækiska, bör få undandraga sig detsamma, utan Föräldrars eller närmaste anförwanters, som kuna hafwa omwårdnad om dem, uttryckliga och bewisliga medwetenhet och tilstånd: neml. sådana Föräldrar, som sjelfwa kunna determinera sina barns tilkommande lefnads stånd.

Om därföre det skulle hända, at någon med Föräldrars minne skulle undandraga sig Hebr. och Grækiska Språkens läsning, men åstundade begagna sig af de öfrige wetenskaper, som i Gymnasio drifwas; så bör en sådan då fråga är om flyttning nödwändigt hafwa Eloqu. Lectors röst, jämte de 3:ne andras: och hwad rummen i Classen beträffar, bör en sådan blifwa nedre om dem, som winlägga sig om alla de stycken i Gymnasio lässas, och äro försvarligen godkände i Språken. H. Lect. Schönstedt förbehöit sig att få göra någon erindran och widare granska detta project, äfwen så H. Doct. Hallencreutz, hwad

Theol. studium angår, innan det underställes Högwördigste Ephori ompröfwande.

GC läsåret 1849—1850. Vid [Höst-]Terminens början [1849] hade Rector [= C. A. Forssell] tillkännagifvit att Kgl. Majt:s Nåd. Circ. Bref af d. 6 sistl. Juli gifver yngling rättighet till dispence från de gamla språken, då han lemnar föräldrars eller målsmäns skriftliga tillstånd dertill; i anledning hwaraf sig nu vederbörligen anmälde Till dispence från Grekiskan [fyra] ... från Hebreiskan [elfva].

2) Sång och musik.

GC 1680 19/10. Begärte Mag. Gabriel Phragmenius at Gymnasistren skulle tillseijas, det dhe måtte och wara tillstädes uthi exercitio Music. ... 20/10. Tillsades the ther om och admonerades.

GC 1684 7/9. Beswärade sig Rector Cantus, ConRector Sch. Mag. Phragmenius att Gymnasistæ intet sig i Cantu exercera: Hwilket blef strax efterfrågat, som och på Gymnasio publicerat, att de som hade Röst att siunga, skulle sig flitigt inställa, efter de finge gratis lära konsten, och der till stipendium. De som och ingen röst, eller Lust hade der till, kunde Man icke heller tvinga: Doch skulle desse infinna sig hoos Rectorem, och framtee sina Skiähl.

GC 1696 4/11 § 2. Effter organisten Mons:r Michaël Creutz beklagade sig att de som förre waret på Musiken, absentera nu sig, wart slutet att de borde förmanas, och alfwarligen där till hållas att de ej måtte läggia ett så nödigt och däm nyttigt Exercitium öde, uthan de som begynt måste där med continuera.

GC 1727 d: 8 Novemb. § I:o Utaf Prorectore Gymnasii samt Conrectore Scholæ proponerades om information uti Cantu Figurale under Organisten Blom: näml. som här til dags ganska lamt der med gått til.

I. N. I. A:o 1728. d. 28 Martii Församblades hos mig P. Gris, Con Rector Mag. Jonas Buller och samtel:e Collegæ tillika med Direct. Cantus Choralis Nicol. Huselio; tå delibererat wardt; om icke såsom förr warit brukeligt, at en eller 2:ne Tubicines blefwit lönte af Scholæ-medlen, för någon tid sedan, sammaledes ock nu Dn. Huselius emot en skiählig wedergäldning skulle kunna uppå sig taga at informera en af Scholæ Piltarna i Rectoris class åhrl:n, som qwickast är, och altså befinnes wara wärdigast, at niuta denna förmåhn. Hwaruppå Dn. Huselius swarade, at han gierna wille hafwa thet beswäret, H:r ConRector tillika med Collegæ tyckte och wäl therom, at någon af ungdomen kunde hafwa til fälle at öfwa sig gratis uti ett sådant wackert

exercitium: fallande samtel:e på then tankan at i stället för tuba, som förr varit i bruk, hädan efter information måtte skie uppå Clawer.

Blef ock fram för andra Johannes Wählberg recommenderad, at nu til en begynnelse thenna termin sig ther uppå få öfwa, för then särdeles qwickhet uti Boken, hwar före han både af Rector och Con-Rector äger beröm

Widare uppå tilfrågan, hwad Dn. Huselius åhrl:n prætenderar för sitt beswär med sådan information på Clawer, sade han sig wara nögd med hwad som man skulle behaga at determinera. Tå wardt uträknat, at när han ifrån Michaëlis tid informerar 3 gånger i weckan, så länge ungdomen ifrån landet är tilsamman, påstår thes arbete $3\frac{1}{2}$ Månad, när man afdrager the dagar och weckor, på hwilka han är fri. I lika måtto sågs efter, hwad fordom varit gifwit, at man theraf i jämnförande af tiderna, kunde uttaga Medium. Tå om sider skiäligit pröfwades, at H:r Huselius för thenne sysslan får niuta 30 d:r om året, hwarmed han också war tilfrids.

A:o 1728. Mense Apr. Hwad på föregående sidor af Rectore præsentibus Clariss. Dn. ConRectore et Collegis wardt delibererat och samtyckt, thet har ock för thetta wid ett särdeles tillfälle, Högwördige H:r Probsten och Kyrkioherden, H:r Mag. Andr. Westerman, Gymnasii och Scholæ Triv. Inspector med sitt bifall och samtycke äfwen gillat.

I. N. I. 1729 — uti Januarii, d. 18 hujus ankom Vener. Consist. bref til Rectorem Scholæ af d. 16:de D:o; hwaruti förmäles, huru thetta Stiftets ungdom sällan kommit til then erfarenhet uti Musiqven, at the therföre kunnat niuta de wid Academien wanlige beneficia, utan främmande theraf delachtige. Och, som orsaken thertil förmenes wara thenna, at de af begynnelsen uti scholarna icke blif:a därutinnan behöri-gen öfwade och underwiste, så påmintes Rector, at jämwäl deruppå hafwa ett noga inseende, huru ungdomen måtte blifwa uti Musiqven grundel:n och fliteligen informerad och upöfwad.

Til följe af Högbem:te skrifwelse kallade jag C. Gris Directorem Cantus Fig. til mig, och honom then samma föreläste; med förfrågan om hos honom, eller uti hans information något fel wore, eller skuld thertil, at the så rude uti Musiqven härifrån komma, som thet klages; hwaruppå han swarade, at han fuller, så mycket hos honom stod, gjorde sin flit, men tracterade allenast, såsom sina antecessorer, Vocal Musiqven, kunde ej heller, såsom han förmente, obliгерas at företaga någon information på instrumenter; med mindre honom någon större lön blefwe tilslagen

Jag talade vidare med honom, och frågade hwad han skulle begära, om han en eller annan Scholæpilt skulle uppå instrumenter informera? Han swarade, om han 2 st:n under sin information antaga skulle, på

stod han 150 D:r, om 2 stunder i weckan extraordinarie thertil komma at användas, nembl:n kl. 2 effter middagen, om ons- och lördagar.

Theruppå skref jag swar til Vener. Consist. d. 10 Februarii, anförandes theruti hans påstående at få större lön, och föreslåendes thertil något af Scholæ medlen.

[Efter Rektors skrivelser 13/3 1729 och 4/10 1730 samt domkapitelsnotariens den 13/3 s. å. beslöt Eforus genom skrifwelse till Inspector 9/12 1731 anslå djäknepenningarna från Nora socken i Västmanland åt läraren i musik på villkor att medlen icke behövdes för »någon ansenlig reparation wid Trivial Scholan framdeles». GLA Copiebok 4 s. 140—141, 150; d:o 2 s. 113—114; se här s 116—117].

GC 1787 13/10. 1:o . . . bref skulle afgå till Summus Ephorus och M. V. Consistorium med förfrågan om Rectoris Cantus Syslan, som alltid, så här, som annorstädes, varit förenad med Organist syslan, borde och skulle hädan efter ifrån den samma skiljas. Anledning här till är gifven af det försök, som Gefle Stads Äldste inför Kyrkorådet gordt, at förordna det skulle blifvande Organist af Församlingen genom Votering tillsättas och af Stadens medel, till des kyrkan blefve skuldfri, undfå femtio R:dr och således hela dess lön blifwa hundrade R:dr, och han således ej behöfva eller böra blifwa Rector Cantus. Under det at svar härpå afvaktades, åtog sig Brenner, som upkallad inställde sig, at undervisa Ungdomen.

GC 1789 28/2 § 2. förekom Organisten Moberger, och upptedde H. de Brenners skriftel. yttrande, att wilja till den förra afstå sin innehafwande Rectoris Musices sysla. Resolwerades, att de bägge borde i Ven. Consistorio anmäla om saken, hwarwid Collegii tillstyrkan skall affölja.

GC 1791 2/3. Kallade Rector Directeur Musices de Brenner till sig och förehölt honom sin skyldighet att ofördröjeligen begynna tjenstgöringen i Gymnasio, hälst redan 3:ne weckor af terminen framgådt, under hwilken tid ungdomen saknat hans underwisning. Och då Brenner inwände, att hans närwaro på Embetsrummet wore onödig, så länge inga lärjungar sig der med honom wille infinna; lofwade honom Rector derutinnan sin handräckning, och tillsade derföre följ. dagen ungdomen, att icke försumma det tillfälle de hade till öfning i Musiqven, hwilken förmaning i synnerhet anginge dem, som redan dermed gjordt någon början, och efwen med nödige instrumenter woro försedde.

GC 1791 12/12. Anställte Directeur Musices de Brenner kl. 10 före midd. examen, med dem af Gymnasii ungdomen, som förflutne Höste termin njutet dess underwisning så i sången som på violin. Herr Inspector, Herrar Lectores samt Rector och Conrector Scholæ, som alle wid detta tillfälle woro närwarande, betygade i synnerhet sitt nöje

öfwer Molins, Mörtenbergs och Höjers gjorda framsteg och fallenhet för musiquen, samt gofwo de Brenner det loford, som dess på informationen använda möda förtjente.

3) *Räkning i högsta skolklassen. 1731.*

I. N. I A:ö 1731. d. 6 Octobris. Tilsade Rector [Scholæ] Discentes uti Classe Rectoris at hafwa med sig theras Räkneböcker kl. 1; at han theraf måtte inhämta, hwad profecter superiores hade gjordt uti räknande förledne åhret. När the kl. 1 upwiste sina, efter förtherom åtskillige resor gjorde påminnelser, skrefna Räkneböcker, uti hwilka them war anbefalt, at upskrifwa alla exempel som publice uppå taflan blefwo utarbetade, fans näppel:n en som hade öfwer ett blad uti IV:to af utarbetade exempel. För then skul, emedan uti Scholæ ordningen 2:ne timar i weckan äro förordnade, uppå hwilka Rectoris disciplar uti räknande skola informeras, och utaf thet som förmält är, så wäl som af thet försök, som för en ell:r annan wecka nyligen gjordt är, befinnes at discentes i classe Rectoris äro mycket litet för sig komne; ty blefwo följande påminnelser, angående then saken gjorde.

1:o Anbefaltes alla Discentes i bem:te class, at förfärdiga sig böcker, uti hwilka alla exempel införas skola, som uppå taflan blifwa förestälte.

2:o Utlofwade Apologista, Dn. Forsberg, at när han practicerat the exempel, som i Auctore finnes, at sielf exhibera ett eller annat utom det som finnes i auctore, uti alla Speciebus, samt af then titul, som uti Räkneboken förekommer at proponeras.

3:o Skal sättjas dag eller Datum uti then skrefne räkneboken öfwerst på sidan, at man se må, huru många exempel hwar gång förekomma, och wid the exempel, som utom Auctoren utgifwas, sättias, ofwan före extra Auctorem.

4:o Blef öfwerenskommit at superiores räkna och skrifwa in sine exempel om onsdagarna och inferiores om lördagarna, tå superiores skrifwa af the Psalmer, som Rector Cantus Choralis uppå Taflan upsatt; det samma göra inferiores om onsdagarna.

5:o Förhördes the uti Tab. Multipl. et divis. och som någre then icke kunde, anmantas the, at läsa bättre öfwer then samma til näst kommande lördag.

6:o Discurrerades om Methodo informandi, och biföll H:r Forsberg, at thet är nyttigt, at wid hwarje exempel bifoga något af thet, som dagel:n förekommer i handel och wandel, så at exemplen eij göras af pura Zifror, utan altid tillägges något hwad thet skal betyda, så

at the måga se hwad nytta i thet algemena lefwernet som räknande med sig hafwer.

7:o Slutel:n förmantes discentes at flitigt infinna sig the stunder, på hwilka the kunna blifwa uti Aritmetica informerade, samt at wisa Dn. Apologistæ all skyldig heder och lydna. Sker annat, lærer sådant förorsaka, at the framdeles komma at mista sina Scholæ pg.

4) *Undervisning i stats- och rättskunskap. Domkapitlet till Hist.- och moral-ektor Justus 1757.*

Ärewördige och Högl. H:r Magister och Lector.

Uti Nådigh skrifwelse af d. 10 sistl. Febr., som nu nyligen til Consistorium ankommit, föreständigär Hans Kongl. Maj:t i nåder, huru som Hans Maj:t med Rikens Ständer, anser både för nödigt och högst nyttigt, at Rikets Regeringssätt och fundamental Lagar blifwa alla Kongl. Maj:ts trogna undersåtar och Rikets inbyggare, til deras rätta innehåll, kunnige och noga bekante, på det hwar och en uti möjligaste måtto, må blifwa underrättad om sin pligt emot Konung och fädernesland, samt de willkor och den rätt, hwarjom och enom tillkommer.

Till befrämjande häraf, och at ungdomen så wäl wid högre som lägre lärosäten må handledas til en rätt och fullkomlig kundskap härutinnan, har Kongl. Maj:t, på det sådant, utan ny tunga för staten, må kunna verkställas, uppå Rikens Ständers underdåniga tilstyrkande, i nåder godt funnit, det en af Lectorerne wid Gymnasierne, samt Schlæ Betjente i de smärre Scholarne, hwilkas utnämmande och förordnande på Consistorio ankomma bör, skal förbindas at grundeligen samt effter hvars och ens af de lärandes begrep, underwisa ungdomen så wäl om Rikets nu warande Regeringssätt och allmänna eller Fundamentale Lagar, som om de öden Riket undergått med de däruti timade förändringar. Til underdånigt följe häraf, och som Consistorium finner, at detta wigtiga ämne närmast förenar sig med undervisningarna uti Moralen och Historien; Ty har Consistorium welat anförtro Eder Ärewördighet des handhafwande, således, at till minsta en eller 2 gånger i hwarje wecka föreläsningar härutinnan hållne warda. Och will Consistorium förmoda, at Eder Ärewördighet detta med behörig sorgfällighet uträttandes warder, och därmed lemnar et nytt prof af berömlig flit uti informations werket. Förblifwer etc.

Henric Benzelius

Matth. Asp. Gabr. Mathesius. L. Benzelstierna. L. Hydrén.

Nils Wallerius.

Upsala d. 26 Octobr. 1757.

5) *Naturvetenskaper vålla lätt »oreda». De komma på snålskjuts.*

aa) *Oavlönad befattning i lanthushållningsvetenskap och botanik tillstyrkes på papperet men hindras genom schemat, dvs. latinherraväldet. 1751 o. f.*

1/2 *Skrivelse från ekonomen Nybohm, som erbjuder sina tjänster.*

J n k o m d e n 3 0 J a n u a r i i 1 7 5 1

Stormäktigste Allernådigste Konung.

Eders Kongl. Majestäts Stora och Dyra Namn, weta Swea och Götha Män, effter sin skyldighet, i högsta måtto wörda, för den Nådiga Omsorg Eders Kongl. Majestät bär för en Rätt Barna Education i Landet, som i sanning är ett fullkomligt Wedermåle af Eders Kongl. Majestäts oaf-läteliga Ömhet för dess Rikes ständiga Wälgång: Ty en god Barna Upfostran, eller en Wis och försiktig Ungdomens Handledning och rätteliga Underwisning, är just den som lägger grunden til ett Lands Wälfärd och Tilwäxt uti all Sällhet. J betraktande hwar af Eders Kongl. Majestät har ock ansenligen förbättrat alla de af forna Sweriges Rikes Glorwyrdigst i åminnelse Stora Konungar gjorda Jnrättningar af så wäl lägre som högre Läroställen, och tillåter inga andra där wid antagas, än Wällärde, Konstärarne och Bepröfwade Män, de der, hwar i sitt göromål, weta så underwisa och steg ifrån steg handleda den läregirige Ungdomen, til des den pröfwas mogen deri och skickelig til allmän Tjenst. Och på det Landsens Studerande Ungdom måga i framtiden blifwa så mycket skickeligare och nyttigare Ämnen i det Allmänna Samfundet, så har Eders Kongl. Maj:t allernådigst förordnat, at Studia Oeconomica skola wid de Swenska Academierna med aldrastörsta ömhet och Flit drifwas och läras. Dessutan har Eders Kongl. Maj:t med synnerlig Nåd uptagit det af då förtiden warande Justitiæ Cancellaren, men nu Præsident uti Eders Kongl. Maj:ts och Riksens Högloflige Swea Hoff Rätt, Högwälborne H:r Baron Carl Gustaf Löwenhielm ingifna Memorial til Riksens Högloflige Ständer, angående det, at ej allenast de Studerande wid Academierna, utan ock de wid Scholar och Gymnasier warande Discenter borde niuta den förmån, at uti Oeconomien blifwa informerade. Uti hwilket med owedersägeliga skiähl wisas, hwad oskattbar Nyttia Riket, innom korter tid, derigenom skulle winna, om de Unge Studerande fingo så wid de Lägre som Högre Läroställen en Fidel Information uti Hushållnings konsten och Wetenskapen.

Nu i anseende der til at detta wälgrundade Förslag redan är approberat, som ock i förtröstan på den aldrig tilfyllest beprisliga Höga Nåd som Eders Kongl. Maj:t altid omfamnar alla sina Trogna och Wälsinnade, samt för Konster och Wetenskaper hugade Undersätare med, fördristar inför Eders Kongl. Majestäts Höga Thron, jag at framträda, som, effter min plikt, hyser ett Redeligt Swenskt Hierta, älskar högt mitt Fädernesland, och dess blomstrande Ungdoms Bästa, allerunderdånigst bönfällandes, at Eders Kongl. Majestät wärdigas mig dess allernådigste Privilegium där til förläna, at uti Gefle Stad, försedd med ett stort och ansenligt Gymnasium, få sätta mig ned, och som Oeconomiae

Lector få i den Swenska Landthushållningen fritt hålla både publica och privata Föreläsningar för de därstädes Studerande Gymnasister och Scholares, så wäl som ock för all annan bemälte Stads Ungdom, som kunna äga någon Lust til det Ädla och förträffeliga Studium Oeconomicum. Hwilken Högnödiga Syssla jag förhoppas med all Lätthet kunna förestå och bestrida: ty 1:o hafwer jag wid Upsala Academie studerat, och under den tiden, lade mig enkannerligen uppå Studia Oeconomica och Natural Historien: 2:do Har jag, innan jag kom i Cronans Tjenst, ganska wäl fått exercera mig wid Barna Jnformation, och, til mina då warande Högt Respective Herrar Förmäns fulla Nöje, effterkom min åliggande skyldighet, test. Lit. A, B, C et D. Samt 3:tio har jag, til min stora fördel, wid det å Cronans kostnad inrättade publica Informations-Wärket i Högentorp och Alingåhs, warit Discent, och då, utom den Jnsikt jag fick i Manufactur Wetenskapen, förskaffat mig, genom min trägna flit och Arbetsamhet, en grundelig Theorie och Experience uti åtskillige Ting, som höra Landt-Oeconomien til, test. Lit. E, F, G, H, I et K. Hwarföre ock den Lyckan hafwer händt mig, sedan jag wardt, wid sidstnämnda Läroställe, Utlärd, at Eders Kongl. Maj:ts och Riksens Högloflige Commencie Collegium behagade Åhr 1748 lämna mig sin Nädgunstiga Fullmakt til at i Uplands Höfdingedöme wara Provincial Skäfer, eller Docent och Läromästare så i Skäferi-Wetenskapen som uti andra Oeconomiska Måhl. Hwilken Beställning jag nu nödgas afsäga mig, effter Hälsan är så swag, at jag omögeligen står ut med de många resor som nödwändigt öfwer hela Provincen Åhrligen göras måste. Men at jag likafult må gagna det Allmänna med min i Landt-Hushållningen förwärfwade Kunskap och Ärfarenhet, så offererar jag Cronan, på åfwannämnda sätt, min ringa Tjenst; och på det Hon må slippa at löhna mig och betala min Möda, så wil jag wara nögd med den lilla penning som kan fås af Discen-terne.

At nu Eders Kongl. Maj:t warder mig uti min Allerunderdånigste Ansökning allernådigst bönhörandes, äger jag ett så mycket större och fastare hopp, som denna Oeconomiae Lectors Sysslan intet kommer at lända Cronan til någon Gravation och kostnad; men wäl, med Gudz hielp, i längden til Publici märckeliga och känbara Gagn och Nyttia. Uti detta hopp framhårdar jag med aldradiupaste wördnad och Devotion til dödztunden Stormäktigste Allernådigste Konung, Eders Kongl. Majestäts Allerunderdånigste och Tropliktigaste Undersäte

Henric L. Nybohm.

Under vokationen är senare skrivet: Kongl. Maj:t will häröfwer i nåder hafwa inhämtat den öfwer Academiae och Scholæwärken förordnade Commissionens underdåniga utlåtelse. Stockholm den 30 Januarii 1751.

På nådigste befallning

Gust. Boneauschiöld.

2/3 Utlåtande av uppfostringskommissionen och lektorskollegiet

1751. d. 7. Sept:

J n k o m d. 17. Octob: 1751.

Stormächtigste Allernådigste Konung.

Eder Kongl. Maj:t har i nåder behagat infordra Commissionens underdåniga utlåtelse öfwer den ansökning, som hos Eder Kongl. Maj:t Provincial Schäfern i Upland Hinric Nybom i underdånighet giordt, at wid Gymnasium i Gefle, såsom Lector, få underwisa så wäl den studerande som annan ungdom där i Staden utj oeconomiska wetenskaperna, och det utan någon gravation för Cronan, endast mot den winning han af Discentes kan ernå.

Till underdånigst fullgiörande af denna Eder Kongl. Maj:ts befallning, har Commisionen denna ansökning till öfwerwägande förehaf, sedan Commisionen förut hört Ärckie Biskopen Doctor Hinric Benzelius såsom både Commissionens ledamot och berörde Gymnasii Ephorus, hwilcken ock lemnat till swar, at han, efter inhämtad behörig under rättelse, förnummit, det denne Nybom utj flit och sedigt upförande skall tillbragt sine academiska åhr i Upsala, som ock de wid ansökningen bifogade attestata bestyrcka, at han, hwad på Theorie kan ankomma, äger erforderlig skickelighet, och fördenskuлд kan Ärckie Biskopen för des dehl ej hafwa något at påminna wid ofwann:de ansökning, vidare än at som han sielf begifwit sig at förestå denna lectors syssla utan någon gravation för Cronan, endast mot den winning han af discentes kan ernå, han altså tillika förbindes at icke framdeles, och wid förefallande öppningar, giöra anspråk på någon af de redan inrättade ordinarie lectioners löningar, emedan Gymnasium så mycket mindre kan tåla någon af de nu warande Lectioners minskning, som de från början warit och ännu 2:ne mindre till antalet, än som finnes wid de mästa och fullsutna Gymnasier i Riket.

Med denna Ärckie Biskopens Doctor Benzeli mening har Commissionen funnit godt at till alla delar instämma, och fördenskuлд hemställes Eder Kongl. Maj:ts nådige wälbehag underdånigst, huruwida Eder Kongl. Maj:t må täckas bifalla Provincial Schäfern Nybohms förenämde ansökning, på sätt och med wilckor, som han sielf begiärdt och Ärckie Biskopen jämwäl erindrat. Framhärde till döds stunden, Stormächtigste Allernådigste Konung, Eder Kongl. Maj:ts Allerunderdånigste Tropliktigaste Tienare och Undersåtare

Carl Erenpreus: Carl G. Tessin. I: Gyllenborg: Clas Ekeblad.
C: F: Piper. Henric Benzelius. H. A. Gyllenborg.
Sam. Troilius. Ol: Estenberg. Sten C: Bielke.
O. Malmerfeldt. P. Aulævill. Justus C: Hauswolff.

/Sam. Sernander

Stockholm d. 7. Septembris 1751.

Upläst i Cabinetten den 30 octobr. 1751 och bifallit.

Högwördigste Herr Doctor och ÄrkeBiskopp, Samt ProCancellaire, så ock Maxime Venerandum Consistorium.

Venerandi Consistorii Höggunstiga Skrifwelse af d. 11 Decembr sistl. har Collegium haft then äran att bekomma, hwaruti till känna gifwes, huru som Kongl. Majest:t i nåder täkts bifalla Provincial Schefferns i Upland, Henric Nyboms, underdåniga begäran, att såsom Oeconomiae Lector här wid Gymnasium få underwisa then Studerande oh annan Stadsens ungdom uti oeconomiska wettenskaper, dock utan gravation för kronan och Jntrång uti then Gymnasio tilslagne Stat, tillika hwarmed efwen Collegii Gymnastici utlåtande fordras om the dagar och timar, som till bemålte föreläsningar beqvämligast kunde användas. Häruppå har Collegium i ödmjukhet till swars bort lemna, att så framt ungdomen tillbörligen skulle anföras uti the i Kongl. Gymnasii ordningen föreskrefne Stycken, och hälst som här intet mer, än ett Auditorium wara mände, inga andra än Ons- och Lördags Eftermiddagsstunder till sådana föreläsningar inrymmas kunna, hwilka dock hit intill blifwit använda, dels till Disputationes Theologicas, dels till en Latinsk Poëts föreläsning. På thet ock Ungdomen ej måtte blifwa hindrad uti sina öfriga angelägna göromål, som them intills tillräckelig sysselsatt hafwe, synas thessa timar giöra tillfyllest och tjenligast wara, när årsens tid så medgifwer, att nogot ute på marken uträttas skall. J öfrigit förmodar Collegium, att ingen annan ungdom med Gymnasisterna förbindas i thesse föreläsningar; hwilket hwarjehanda oreda åstadkomma torde. Förblifwe med all wördnad och Högaktning Högwördigste Herr Doctors och Arkebiskoppens samt Venerandi Consistorii Ödmjukaste tjenare

Gefle d. 23 Decembr. 1751

Simon Melander

Joh Alm Johan Rudman. M: C: Justus G: Vougt.
h. t. Rect. G.

3/4 Nybohm avstår från att komma och svälta eller klämmas ihjäl av trångboddheten hos beati possidentes.

Vid inspektion den 30/10 1752 (enligt § 11 i protokollet; GLA)

»Frågade Högwörd:ste H:r Archi Biskopen om Collegium sedermera haft någon underrättelse om Provincial Scheffern Nybom och thess ansökning v. Br. Cop: B. p: 99 sq. Hwartil swarades: at såsom Kongl. Maj:t uti thess allernådigste skrifwelse til V. Consistorium betagit bem:te Scheffer Nybom alt hopp om ändring uti the, til ordinarie lectioner anslagne löningar wid förefallande vacancer, så är til förmoda at han uti sin Dessein aldeles afstannat.»

bb) Donerad botanikundervisning i gymnasiet samt i Brändströmska språk- och handelsläroverket.

GC 1798. Maji 8. Herr Lector Carl Bergsten den äldre, såsom Inspector wid Elementar Scholan härstädes, gaf till känna, att H. Commerce-Rådet Pehr Brändström inköpt en samling af Örter och In-

secter, den han ärnade förära till vårt Gymnasium, i afsigt, att, wid framdeles skeende Adjuncturs vacance, med anslående af någon fondh, söka bedrifwa saken derhän, det måtte en ny Gymnasii Adjunct tillika underwisa ungdomen uti Botanique och Natural Historie.

Imedlertid har han welat låta den inköpta samlingen blifwa nyttig, och till den ändan fogat den anstalt, att veterinaire Läkaren H:r Lef-rén för det närwarande, emot af honom erhållande arfwode, wissa tider företager det Botaniska Studium med 6 ynglingar af Elementar Scholan, samt 6 Gymnasister, hwilka sednare dock böra wara födde i Gefle.

Begärandes alltså Lector Bergsten, att Gymnasii ungdomen härom blifwer underrättad till åtnjutande af sådan förmån, och wederbörande, som hafwa hog för detta studium, genast låta anteckna sig. Till följe hwaraf, Rector i dag förständigade ungdomen härom.

c) Läsordning, pensa o. a. anordningsfrågor.

1) Lektorerna till ÄB 1679 om schema och pensa.

12 now: 679

Högwyrldige Herre H Erchiebiskop, Fader i Christo och Mecktige Patron

Såsom wij med tillbörlig wyrdnat erkiänne Eders Faderl. Högwyrldigheets Höge ynnest, befording, from-och bewågenheet emot detta Kongl. Gymnasium: altså inkomme wij med ödmiuk urseckt, att wij E:s F. Högw:ts för guds församblings wälfärd wicktige beställningar och wakande försorg med denne skrifwelse understå oss att hindra, der på allenast förtröstandes, att oss eij annat anstår, än E:s F. H:ts gunstige behag och befallning i E:s F. H:ts bref till Adm. R:dum et Præclariss. D:num Præpositum ett hörsamt föllie wijsa. Belangandes Docentes här i Gymnasio, så har man tijmarna fördeelt på sätt som föllier. Först om morgonen hålles bön och Capitel reciteras så bittigt, att Græcæ L. Lector kan præcis kl. 6 begynna sin Lection, der med han continuerar till kl. 8. Hwad han proponerar finnes af hans egenhendige här innelyckte Scripto. Sedan kl. 9 uttyder Mag. Grub Theol. Lector Compendium Hafenreferi, och det repeterar på det discentes der af bettere kunskap inhempta. Kl. 10 utgifwer M. Blix Temata och dem publice öfwerseer. Kl. 1. läser Eloq. Lector Curtium privatim och tillåter hwem helst behagar och alle i gemen i samma Collegio lijka som publice sig infinna. Ifrå 3 och till 5 har han någon tijd i höst explicerat Ciceronis Epistlar ad Fam: men

måste ob penuriam librorum sedan der med uppehålla, som och för andre orsaker. Nu proponeras i de tijmar Præcepta Rhetorica och Oratio Cic. pro Lege Manilia, hwilcken ad usum præceptorum appliceras. Lectionen slutes med böön och Capitels upläsande, effter middagen utur Josuæ book och de der effter föllie, men för middagen ur Mosis böcker, till hwilcke Capitel Capitum kortte Contenta bijfogas, af b:m. Doct. Jordani Memoriali Biblico. Themata och Imitationes exhiberar El. L. 2 eller 3 om wickan såsom tijden och negotia publica infallande i Rectoris embete mehr eller mindre kunne tillåta. Studiosis och flere som i profecter ljttet högre än de andre wuxne äre, gifwas ibland progymnasmata, och de så wäl som de andre Stijli exercitia emendéras mehrendels hemma om mornarna, men sedan publice upläsas och wijsas hwar och en sine errata, med förmaning att taga sig för samma fauter till wara. Elliest, om Scripta alltid (som doch undertijden skeer) skulle in publico loco corrigeras, måste man stoor tijd ifrån andra Lectioner afdraga. Således passeras här tijden igenom wed detta Gymnasium, och willia Lectores sig gerna ombeflijta det att förehålla ungdomen, som de profwa förswarligt och discentibus nyttigt wara, lempandes sig ad captum discipulorum och så förändes sine Lectioner att meliores grundelig informeraras, doch sine damno simpliciorum. Denne wår oförgripelige mening och anstalt om Lectionibus lemne wij ödmiukel. uti E:rs F. H:ts Högwijse omdöme, ställande oss till lydig effterrättelse alt hwad E:rs F. H:t behagar beordra och här uti adprobera eller ändra. Som wij och en ödmiuk tack-säjelsse heembäre E:rs F. H:t för det oförenderlige Hiertelag och Faderlige wårdnat om detta Gymnasio, Hwar emot wij med innerlig bön Guds Guddomlige Godheet anrope, han nådigast tecktes med alskiöns långlig flor och wältrefnat E. F. H:t wälsigne och des kraffter alltid styrkia och förmera, sitt H. namn till ära, Guds Försambling till wälstånd och merckelig vpbyggelse, sig och de sina till glädie och berömlig åminnelse, detta Kongl. Gymnas. till förkofring och förswar och oss till hugnat och befording, som stedsse förblifwe E:s Faderl. Högw:ts Ödmiuke och Hörsammeste Tienare Samptl. Lectores i Giefle och på deres wägnar

Olaus Schroderus
h. t. Gymn. R.

Giefle den 3. Novemb. Anno 1679.

Så snart Tertialerne på innewarande års Spanmål till Gymnasium inkomma, skall quantum så wijda det der af utdragas kan, Eders Faderl. Högw:t ödmiukelig insinueras. På de 50 T:r som discentibus förledne år tillslagne woro, skall framdeeles, wil Gud, ricktig räkning huru

mycket hwar och en i säd och penningar bekommit, och hwar till Gymnasii nytta inkiöpt är, inlefweras.

Præmissa lectione in Syntaxi Græca, Sex Cap. Epist. ad Romanos prælegi. Jam Secundum Constitutionum præscriptionem Evang. S. Luc. explicare aggressus sum. Deinde Orationem unam vel alteram Isocrat. proponere animus est. In Stijlo duo Exercitia qualibet Septimana Discipulis exhibeo, Latinum unum. Græcum alterum

Logicam etiam Mag. Aurivillii vices sustinens semel de die explicandam et repetendam ejus ægritudine motus suscepi. Petrus Blix.

A tergo. Lectoris Schroderi i giefle Gymnasio breef om exercitierna och discentium antahl. insin d. 12 9 bris 1679

Reverendissimo in Christo Patri ac Domino, D: no JOHANI BAASIO S. S. Theol: Doctori et Regni Sveciæ ArchiEpiscopo Eminentissimo, nec non Academiæ Upsaliensis Procancellario Gravissimo, Mæcenati et Promotori Submissa observantia æternum, Suspiciendo præsentem Upsaliam Humilime

Lektor Blix' ovanstående pensauppgifter samt utanskriften återges här nedan i översättning av Lektor Bohlin.

Efter genomgång av grekiska syntaxen har jag föreläst sex kapitel ur romarbrevet samt enligt stadgarnas föreskrift börjat förklara Lukas evangelium. Därefter har jag för avsikt att förelägga dem ett eller annat tal av Isokrates. I fråga om stilskrivning ger jag lärjungarna två övningar varje (möjlig) vecka, den ena i latin, den andra i grekiska.

Vad logiken beträffar har jag, med uppehållande även av magister Aurivillius' tjänst, på grund av hans ohälsa åtagit mig att utveckla och repetera den en gång om dagen. Petrus Blix.

Bakpå står följande: Rektor Schroderus' vid Gävle gymnasium brev om övningarna och lärjungarnas antal. Inlämnat den 12 nov. 1679.

Åt den högvördige fadern i Kristus, herren, herr Johannes Baazius, teologie doktor och Svea rikets framstående ärkebiskop, därjämte Uppsala universitets vördnadsvärde prokansler, mecenat och befrämjare, värd att med ödmjuk uppmärksamhet för evigt vördas Till Uppsala Ödmjukeligen

2) Anordning än enligt, än mot SO 1693: om schema, böcker, övningar, sovborgnar etc. 1693, 1694, 1698.

aa) Lektorernas önskemål om delvis traditionella modifikationer.

Några sammanfattande momenter och förfrågningar, som wijd Hans Kongl. Maj:ts Nådigste publicerade Förordning, angående Gymnasier och Scholor i Rijket af præposite och Inspectore Gymnasii och af samptl. lectorerna här wijd Kongl. Gymnasium i Gävle pröfwat nödige, at vti ödmjukheet öfwersända til Hans Faderlige Högwyrdig-

heet H:r ErchiBiskopen och Venerand. Consistorium, och deröfwer Hans Faderl. Högwyrdigheets sampt Ven. Consistorii goda betänkiande inhämpta.

1. På thet man sig så mycket bättre må kunna skicka effter hvars och ens mogenheet och capacitet af den studerande vngdomen, och at then Eene eij må wara then andre til hinder och meen vti thes studiers förkofran; synes nödigt at twenne Auditorier här effter blifwa, och discentes vti 2:ne Classer warda fördeelade: Hwarföre ock, den Öfre wåningen, som til Gymnasium hörer, med det forderligaste i några stycken, som der til fordras, will förfärdigas.

2. Anlangande Distributionem horarum ex operarum, så är detta wårt eenfaldiga förslag, at pro numero docentium et discentium (1) kl. 6 om morgonen, församlas heela Coetus tillijka med en af lectorerna vti auditorio inferiori, och der göres böön, sampt läses ett Capitel af Novo testamento. Sedan det är skedt, fördeelar sig Coetus således, at inferiores upträda i Audit. superius och der informeras af Græco til kl. 8, Superiores blifwa vti inferiori och informeras af Logico äfwen så länge.

(2) kl. 9 kommer åter heela Coetus tilhopa, då Theologus proponerar articulos fidei til kl. 10: (förutan onsdagar och lögerdagar, då han continuerar sin lection til 11.) Sedan läses ett capitel af Salomons ordspråk el:r en af Davids Psalmer, och dimitteras discentium Coetus.

(3) Sedan en deel af disciplarna kl. emellan 12 och 1 är exercerad uti Musica, församlas Superiores vti auditorio inferiori at informeras af lectore Eloquentiæ, men inferiores uti Superiori, hwilka vnderwisas af Logico.

(4) Kl. 3. läser Theologus uti inferiori auditorio præsentem universo discentium coetu något af Historia Ecclesiast. eller historia Euangelica.

(5) kl. 4. hafwer Lector Græcæ 1 classem Superiorem uti inferiori. och Eloquentiæ inferiorem vti det andra auditorio til kl. 5. då alt sammans slutas med Böön och ett capitels läsande.

3. Förfrågas af Lectore Theologiæ, om honom tillåtes i stället för historia Bunonis och Edenii bruka Indiculum Historiæ Ecclesiast. Mag. Johannis Kromajeri, som nu i samptl. disciplarnes händer är, och disciplarna til en god deel redan wänt sig med? Sammaledes förfrågar sig Lector Gr. Ling. om här brukas kan i stället för Grammat. Hebræa Buxtorfii, Atrium Linguæ S. Henr. Opitii, hwaraf redan en stor ymnogheet til Exemplar är hoos disciplarna, och det för denna orts beskaffenheet skull synes wara beqwämligare, i det textus hebræus der finnes, och disciplarna icke förmå försee sig med Biblar? Sedan såsom disticha Catonis ex versione Planudis här icke finnes, förfrågas om de icke i dess ställe kunna proponeras af Græc. versione Josephi

Scaligeri? Jämwäl ock, om thet icke skulle för vngdomen pröfwat nyttigt, at Novum Testamentum måtte ibland proponeras.

4. Såsom ingen Lector historiarum här vjd Gymnasium är, begäres ödmiukeligen Reverendissimi ArchiEpiscopi och Ven. Consistorii betänkiande, om Eloquentiæ Lector jämpte det som är föreskrifwet, må ibland proponera någon af the Auctorer, som Lector Historiarum borde läsa.

5. Studia Mathematica fördeela Logices och Eloquentiæ Lectores sins emellan således, at Eloquentiæ tager Elementa Geometriæ och Geographiam wisar och usum globj, och Logices Arithmetiam och Computum Ecclesiasticum.

6. Terminerne då vacationes publicæ böra tillåtas, synes på denna ort de tilförene wanligen kunna hälst practiceras, och til det högsta om wahren produceras til Missommars, om hösten til Lucietijd, och det (1) för Orternas aflägenhet, som af sig kastar större beswärligheet, än at disciplarne kunna sig här längre uppehålla. (2) För disciplarnas tilstånd, som hoos måste parten sådant är, at de måste för sin fattigdom skull heela Sommarn med fiskiande förskaffa sig winterfödan.

7. Ähr vår ödmiuke förfrågan, om the Studenter, som här wistas och intet hålla sig til någon Academie, skola här wijd Gymnasium antagas, emedan den 13. §. Cap. 2. af högst bemälte Förordning förbiuder, at sådana ingestädes utan wijd Academier skola lidne warda.

J det öfriga skola wij oss effter ytersta förmågo alltid ombeflijta, at medels Guds nådige bistånd kunna i alla stycken effterlefwa det som oss i högstbemälte Hans Kongl.Maj:ts förordning nådigst befales; warandes ock der hoos vår ödmiuka anmodan, det Hans Faderl. Högwyrdigheet tächtes lemna oss någon effter rättelse, hwadan ett godt förråd af the böcker, som oss föreskrifwes, kan förskaffas, antingen Hans Faderliga Högwyrdigheet sielf behagade denne försorg draga, el:r effterlåta oss den anstalt göra, at böcker ifrån andre orter må i rättan tijd förskrifwas, och för skiäligt wärde disciplarne til kiöps hållas. I medlertijd medan wij uppå alt detta Hans Faderliga Högwyrdigheets och Ven. Consistorii betänkiande och wijdare disposition afwachta och til dess något större antaal på disciplar kan blifwa, tänkie wij uti Publicis lectionibus, dem wij i nästfölliande wecka, will Gud, skola begynna, at proponera några præliminaria, och sedan oss företaga det som af större wichtigheet kan wara, effter den plicht wj Gud den allerhögste och vår nådigste Konung skyldige äre at bewijsa.

Nomine Collegii Nicolaus Torger. h. t. Rector Gymnasii.

Gefle d. 8. Aug. 1693

Ehrewyrdige och Höglärde Herrar, Kongl. Gymnasii Lectorer.

Det haf:r fuller, för en mycket lång tid Edre Ehrewyrdigheter, ige-nom då warande Gymnasii Rectorem låtit skrifftel:n andraga några förfrågningar angående den publicerade Scholæordningens practice-rande, hwar öfwer långt för detta hade bort wara swarat; Men för åtskillige hinder och förrättningar har det hit intil kommit i förgäten-het, kunnandes man fördenskuld nu med intet mindre än detta där uppå kortel:n swara.

1. Att til Gymnasium blifwe twänne auditoria, skattas mycket nö-digt och nyttigt; fördenskuld och E. Ehrewyrd:ter läre wara sorg-fällige det öfre att förfärdiga låta. 2. Hwad Dispensationem horarum & operarum angår, finner Consistorium sig förnögt med den anstalt som effter D:ni Rectoris insinuerade förslag, är opfört. 3. S:æ Theo-logiæ Lector må wäl läsa Historiam Ecclesiasticum vthur Indiculo Kromajeri, intil dess de föreskrefne kunna tryckias och kringföras.

4. Sammaledes kan Opitii Atrium Linguae S:æ proponeras för Discentibus, medan där vthj finnes Hebraiska Texten af någre Capi-tibus Geneseos, och Buxtorfii står så swärligen att bekomma. 5. Eme-dan ingen Lector Historiarum är wed Gymnasium, bijfaller Cons:m det förslaget, at Eloquentiæ Lector må ibland läsa några Historicos. 6. Och som sammaledes Matheseos Lectio intet är där, wore wäl att effter det ingifne förslaget Eloquentiæ och Logices Lectores delade sig denna Lctionen emellan. 7. Termini Vacationis, emedan de för dena Ortens beskaffenhet intet kunna vtdragas til den föreskrifne tiden, lämpas dock däreffter, som de giörl:n kunna. 8. Det synes oförgripel:n swårt wara, om Kongl. Förordningen skulle Simpliciter förmena alla Studen-ter att uppehålla sig wid Gymnasier, emedan en dehl, intet så mogne til Academiske Lectioners afhörande, med frucht kunna wed Gymnasier frequentera, hälst då de intet äga att betala præceptores privatos och Collegier med wed Academierne. 9. Ytterst som Edra Ehrewyrdigheter gärna önskade wetta, hwadan de föreskrefne Böcker kunde stå att up-kiöpas, kan man wäl ännu intet wetta hwilcke och hwarest de är vplag-de, lärandes E. Ehrewyrd:ter framdeles kunna där om få någon Vnder-rättelse i medlertid Edre Ehrewyrdigheter kunna draga försorg, att de nödtorfftigaste icke må feela. Önskar E. Ehrewyrdigheter här med i den Högstes bewar och förblifwer Edra Ehrewyrdigheters Wälwilligste,

Olaus Swebilius

Ups. d. 3 Sept. A:o 1694.

GC 1698 27/10.

2. Tog H:r Probsten [Mag. Schæfer] Schole ordningen fram, förfrågades om alt blifwer effterkommit och practicerat som där är föreskrifwit, igenomlöpandes den samma och fan nödigt påminna.

3. Att såsom Discipuli tillförende intet biwistadt Onsdagz predikningarne uti kyrkian, utan warit qware uti Gymnasio, emellan kl. 7. och 8. dy resolverades att de så wäl om Ons- som fredagarne frequentera Gudz huus, och Logices Lector tager på de dagar en annor tima i stället, nembl. kl. emellan 10. och 11.

4. Såsom och att Discentes så wäl uti gymnasio som Scholan examineras på nogon wiss stund, hwad acht de gifwit på Predikanterne.

5. Såsom den 10. puncten om ungdomens information uti gymnasio innehåller att en gymnasist skal hwar Lögerdag effter middagen hålla en kortt predikan, ty påminte H:r Probsten, att ett sådant ädelt exercitium bör aldeles hafwa sin fria gång. Lector Theologiæ Mag: Torger, hwilken detta wercket enkannerl. angår, swarade: att såsom han icke allenast occuperas af sin ordinarie Lection, utan och hindras mycket af annexan och församlingen uthi Hille, där han om Söndagarne måste upwakta, ty kunde han omöijeligen hwar lögerdag det åstadkomma, men gaf likwäl wid handen att fyra gymnasister woro redan der till beredde, dem han på en dag hwar effter annan will låta predika, och så disponera att någre hwar termin skole wara beredde, men låta en hwar lögdag predika, fölle för honom ogiörligit, effter han och sielf till Söndagen måste sig bereda. H:r Probsten replicerade att Schole Ordningen bör sancte hållas, och desse fyra förordnade gymnasister till ett prof predika sin lögerdag, men så som lögdagen faller Mag: Torger oläglig, ty höll Dnus Præpositus rådeligit, att han i medler tid någon annan i sitt ställe anordnade, offererandes och Dnus Præpositus här till sin egen tienst.

6. Och emedan uti Scholeordningen för mäles att discentes skole församlas kl. 5 om morgonen, men det faller dem alt för swårt så många stunder å rad att upwakta, aldenstund de skulle då snart ingen tima hafwa ledig att hemma öfwerläsa och recolera sine Studier, emedan de ändå Sex timor om dagen höra publique Lectioner, för utan den stund de exerceras uthi Musiquen; altså förblifwer det wid Consistorii förklaring af d. 3. Sept: 1694. att lectiones publicæ begynnas kl. 6. om morgonen.

§ 1 J allmänhet får man wid detta project göra den anmärkning, att ehuru de derutinnan föreslagne medel äro gode och krafftige till litteratures befrämjande, samt äfwen wid de större Gymnasier kunna wärkställas; doch äro de eij i alla omständigheter lämpelige till detta Gymnasium, i anseende till så wäl det här befinteliga mindre antal af Lectores, som brist på fond till några nya inrättningar; Hit höra följande omständigheter.

I:mo projecteras att Theologia Moralis skal läsas wid Gymnasium (Cap. 7 mom. 1.) Detta låter eij så beqwämligen göra sig här, hwarest allenast är en Theologiæ Lector, som fördelar de honom tillhörige timar emellan Theologia Dogmatica och Historia Ecclesiastica. Dena sednare läses allenast 2:ne gånger om weckan, och således synes ingen tid derifrån kunna tagas till Theologiæ Moralis läsande. De återstående timar tyckes ock wara nödige för Theologia Dogmatica om den skal hinna igenomfaras på den tid som är förelagd till Cursum Gymnasticum. Doch om den ändring sker, som föreskrifwes (Cap. 3 mom. 8) att i stället för 2:ne repetitions timar, som nu äro wanlige i Theologia Dogmatica allenast en dertil användes, kan den andra lämnas till kort förklaring af Theologia Morali.

II:do Historia Naturalis är af samma beskaffenhet wid detta Gymnasium, hwarest ingen Physices Lector finnes, till hwilken den närmast hörer, och af hwilken densamma föreställes wid de större Gymnasier. Doch om Adjunct här skulle förordnas, ehuru ingen fond till hans lön ännu finnes, kunde utom de för honom stadgade göromål (Cap. 7: mom. 4) äfwen honom åläggas att gifwa ungdomen någon smak i historia Naturali, igenom excursioner, onsdags och lördags efftermiddagar, om wären och wid början af sommaren.

§ II. Hwad Exercitia Publica om Orationer och Disputationer beträffar, finnes deras nytta wara ganska ringa, emedan ärfarenheten wisat att mäst altsammans kommit an på den Lectorns åtgärd, under hwilckens anförande de skola hållas. Deremot taga wederbörande Gymnasister sig deraf anledning, att försumma sina Lectioner i Gymnasio, under sken att de syslösättas med utarbetande af sina exercitiis. Nyttigare är fördenskul för ungdomen att igenom ständiga colloquia Disputatoria öfwas till att både täncka redigt och tala färdigt.

§ III. Wid de wettenskaper hwars lärande i Trivial Scholarne pålägges, will Collegium Gymnasticum eij widlyfftigt yttra sig, emedan Rector Scholæ deröfwer lär inkomma med sitt särskilta betänckande. Man gör allenast den allmänna anmärkning, det meningens eij kan wara, att alle i gemen, som frequentera Trivial Scholarne, må utan snillewal och afseende på deras tillämnade lefnadssätt tillhållas att lära de här upräknade stycken; emedan man har all orsak att fruchta dett tilbörli grund då eij blifwer lagd i någon wettenskap. Äfwen tyckes någon åtskillnad böra göras emellan Cathedral och Trivial Scholar hwarifrån ungdomen skickas till Academien, samt sådane Trivial Scholar hwarifrån flyttning sker till Gymnasier. — J de förra må, så wida

möjligt är, någon föresmak gifwas ungdomen af de Academiska wetenskaper, men i de sednare må de stycken drifwas på allt sätt, som lägga grund, hwarpå i Gymnasio vidare kan byggas. Således tyckes nödigt wara, att på Hebræiska språket, hwars lärande i projectet endast föres till Gymnasium, äfwen så mycken tid må användas i Scholan, att det kan läsas innan till, samt paradigmata och de nödigaste reglor fästas i minnet; emedan sådant ej lätteligen kan ske i Gymnasio, hwarest bör arbetas på några större framsteg. För öfrigt lära swårigen så många wettenskaper, som i projectet upräknas, kunna tracteras i Trivial Scholarne effter deras nu warande inrättning, och för än de tjenstgörande derwid blifwa hugnade med de förmåner, som lofwas Cap: 4: §. 1. 5.

§ IV. Angående Sollennes Vacationes, nödgas man, oachtadt all möjlig åhoga, att använda tiden till ungdomens nytta, doch likwäl ärhindra, att den Cap. 18: § 1, projecterade tiden till ferier är för kort. Ty om man effter wanligheten delar densamma i twänne Terminer, kan ej mindre tagas till Jullof än 3 veckor, då föreläsningarne måste fortsättas alt till d. 21 Dec: och åter begynnas en wecka effter 13:de dagen, eller d. 14 Januari. Således återstår ej mera än 5 veckor till sommarferien. Effter wanligheten böra wäl läsningarne uphöra till midsommar eller d. 24 Junii, men om Vacationstiden ej blifwer längre än förenämndt är, skola de åter börjas med Augusti månad och således förän halfwa Röt månaden är slut. Wid alle publice verk äro doch de fläste tjenstgörande frie, under den så kallade Röt månaden, hwarföre Informations wercken med skäl wänta samma förmån. Fördenskul tyckes till den projecterade vacations tiden åtminstone böra läggas 14 dagar, så att Information ej må börjas för än i medio Augusti. Härmed fästas doch mer på Disciplarnas än Informatörernas beqwämlighet. Ty en stor del af ungdomen, som frequenterar detta Gymnasium har långwäga hemwist, och skulle således under den här utsatta tiden knapt hinna hem, förän de åter måste tillbaka. Åtminstone den besparing, som de kunde hafwa igenom hemma wistandet hos sina Föräldrar eller anhöriga, under så kort tid, ej swara emot resekostnaden. Årfarenheten visar att allenast de närmast belägne infinna sig wid de nu warande Terminers början, d. 1 Feb: och 1 Sept: och är således all anledning till att föreställa sig, att de fläste skulle uteblifwa flere veckor, om ej längre vacationstid bestås, än den som i projectet utsatt är. Det i Cap. 3: § 18 stadgade straff, att præmium må nekas dem, som dröija öfwer tiden, låter ej exsequera sig wid detta Gymnasium, hwarest få eller inga præmier äro, åtminstone sådane, som hwar Termin komma att utdelas. Någon altför stor hårdhet tyckes åter skola blifwa, att fordra nya inskrifningspenningar af de uteblifwande emedan en och samma skulle effter all förmodan, flere resor komma att påläggas denna afgift, om ej längre tid till bortowarande wid Ferierna bestås, än den som i projectet utsatter blifwit.

Gefle d. 19 Dec: 1760.

E. J. Almquist M: C: Justus. Joh: Thorell, Gab. Tybelius. J: Sundström
h:t: Rector

4) Pensa. Hembesök. Examen vid hts början.

GC 1821 5/9. Med anledning af 8. §. 6. Cap. 1. Sect. Kongl. Schol-Ordn. bestämdes kundskapsgraderne för flyttningen innom Gymnasium från Nedre till Öfre Ringen, sålunda:

1:o i Theologien: kunna utantill alla Definitioner i Wöldikes Theologie, samt göra reda för hela denna Theologie in thesi. 2:o I Kyrko historien: De 3:ne första Sekterne af Möllers kyrkohistoria tillika med hela Inledningen. 3:o i Latin: kunna med säkerhet öfversätta 4 Böcker af Virgili *Æneis* och Sallusti *Bella Catil.* och *Jugurth.*, aflägga ett godkändt Specimen Stili, känna af Prosodien Reglorne för Hexam. och Pentam., samt i Retoriken läran om Troperne, och sluteligen de allmännaste grunderne af Grek. och Rom. Mytholog. och Antiquiteterne. 4:o i Grekiskan: kunna med grammatikalisk analys öfversätta *Lucæ Evangelium* och *Dahls Chrestomathie* till pag. 147. 35. st. 5:o I Hebreiskan: 4. Cap. på *Genesis* med Grammatik. Analys. 6:o I Matematiken: De 4 första Böckerne af *Euclidis Geometrie*, samt kunna uplösa Aequationer af första Graden med en obekant. 7:o I Philosophien: Anthropologien och Elementerne af Logiken. 8:o I Historien: att noga känna den Svenska efter *Wåhlins Lärobok* ifrån början till den *Pfalz-Zweybrückiska Ätten*, och den gamla allmänna efter *Schröcks Lärobok* från början till *Folkvandringarne*. 9:o I Geographien: Göra reda för *Jordgloben* och *Europeiska Staternas General-Chartor*. 10:o Att kunna rent uttala och med tillhjälp af *Lexicon* tyda det Tyska Språket.

Allt detta skulle genom Skrifvelse underställas H. H. Ephori profning och stadfästelse.

Vidare beslöts: ... 2:o att för ordningens skull en särskildt *Rotulus* för den *Gemensama Talöfningstimmen* skulle emellan HH:r *Lectorer* cirkulera.

3:o att den, i *Schol-Ordningens* 10. Cap. 1. §. 5. mom. anbefallte, *Inspectionen* skulle få verkställas, att ungdomen indelades i fem quarter, af hvilka då hvart och ett af en viss bland *Lärarena* besöktes. Likwäl kunde stundom *Inspectorn* öfver det ena quarteret göra besök hos någon af *Ungdomen* i ett annat quarter, på det *Ungdomen* aldrig skulle vara säker för *visitation*.

4:o att sedan uprop med ungdomen skett den 17 nästkommande, skulle den följande dagen *Skrif-Examen* anställas, hvarefter så väl de, som till intagning på *Gymnasium* sig anmälte, som ock de öfriga *Gymnasisterna* skulle i alla *kunskaps-grenar* examineras, så fort möjligen ske kunde, på det föreläsningarne genast efter flyttningens verkställande måtte kunna börjas.

C X MÅNGOMFATTANDE REDOGÖRELSE FÖR GYMNASIETS
UNDERVISNING OCH — FRAMFÖR ALLT — ARBETSFÖRHÅL-
LANDEN 1673—1843.

a) Prof. P. Rudbecks visitationsberättelse 1673.

Effter den Commission som Reverendissimus Pater Dominus Archi-Episcopus D:r Stigzelius migh undertecknad gaf den 22 Augusti 1673 något att effterhöra och förrätta uthi Giefle så widh dess Gymnasium som Schola som och något annat, så är be:te Commission på effterfölliande Sätt aflupen och förrättat.

Dhen 29 be:te Augusti i min närwähru som och Pl. R:di D:ni Pastoris i Giefle och Gymnasij Inspectoris och dhe andra Lectorum M. Grub M. Aurivillij, M. Kolmodini och M. Stier[n]mans (:M. Phragmenius p. t. Gymnasij Rector sades för tiden wara siuk och opassligh:) hölss först för middagen af een Studioso som præceptorerar för M. Fontelij barn Oration de conjugio mystico Christi et Ecclesiae uthi Gymnasio, och sedan effter dess förrättan, tillsägzh hwadh i förledet årh på Gymnasij bygningh war tillbyggt, hälst öfwerwåningen, hwar om besynnerligh M. Aurivillius curam hade, hwilken och något af the medel han hooss sigh hafft hade, som H:s Kongl. Maijttz till Gymnasij bygningz fullbordan förähradt hafuer, och sade att ther af nu resterade än mehrendelss, hwilka uthfordras skulle af Kongl. Commercij Collegio i Stockholm, hwarföre han och tienstl. anmodade att R:dissimus D:nus Archi-Episcopus medh V:do Consist. wille wedh Occasion der om hooss wederbörande påminna. Wedh denne Gymnasij bygningz besichtningh begärtas af D:nis Lectoribus, att det Södre öfverrummet måtte blifwa behållit till ett Auditorium, men det Norre sönderdelas i Kamrar tienlige för Gymnasij och tarfwor. Gymnasium war nu wäll tiärat och gålf inlagdht uthi Södre öfverrummet. Lärer och medh det snaresta een timkläcka der upsättias, medh huilken och ringas kan, när så behöwes, så för Gymnasio som för Scholan.

Der effter Componerade Gymnasisterna som tå icke woro mehr än 6 till numerum igenkombne, och äre deras Exercitia Styli sådane som de å part finnas och præsenteras kunna D:no ArchiE:po och Consistorio.

Eodem die Effter middagen komme ofwanbe:te D:ni Lectores tillsammans uthi R:di D:ni Pastoris gårdh, och der blef handlat och talt Som følger.

1. Hades ett lijtet förtaal således, att Oansedt R:dissimus D:nus ArchiEp:us intet twiflade om docentium flijt i Sine Embeten, hälst och

att Rector Gymnasij hölle både docentes och discentes till det som Constitutiones förmå så att deras diligentia in Exercitijs och inculpati mores i deras vita kunde förspöras, och myckit mindre twiflade R:dissimus D:nus ArchiEp:us om R:di D:ni Pastoris och Inspectoris flijt och vpseende, i alt det honom kan Committerat wara uthi detta wäsende, doch lijkwäll att rönas må den wederbörlige R:ndissimi Archi-Episcopi cura om Gymnasij wälständh, hafwer han widh denne gången medh V:do Consist. funnet rådeligit genom migh effterspörä, hwad wijdare woro der till som och till Scholers bästa görande och förrättande.

2. Vplästes ArchiEp:i breff angående denne Commission och befans rådligast att man saken Sigh så företager som ordningen i Commission förehåller.

3. Taltas 1) om Gymnasij tillständh i gemeen. 2) om numero discentium, et 3) cur nondum inchoata exercitia publica? Swarades ad 1. Thet wore som det wara kan, effter det är nytt wärck, och lærer fuller mehr och mehr tilltaga der som (a) någre wisse leges disciplinarum angående författade woro. (b) præmia kunde discentibus förskaffas. (1) Staden kunde werkel. få niuta sina Privilegier, tå kunde och både docentes och discentes sigh bättre underhålla. Ad 2, wore numerus discentium in alles till 25 eller 26 personer att förwänta, när the igenkomme doch förmantes D:ni Lectores att Läsa, fast än fåå wore igenkomne, så att ingen skäligh occasion gáfwas Sinistrè att omtala Gymnasij wäsende. Ad 3. Skedde det propter defectum Auditorium, och det åter der aff, att föräldrarna intet hafwa kunnat dem Commodè afskicka för än effter andtjyderne.

4. Taltas om Examine publico anniversario, att den hållen war af R:do D:no Inspectore, och granneligen Noterat, så den som i Gymnasio, som den hwilken i Scholan skedde. In specie Sades det att M. Grubb ingen publicum Examen hölt, hwilken förebär 1) sigh hafwa hållit twå predikningar den weekan. 2) Att han som oftast repeterar medh sina Auditoribus det han läss. 3) Att han seent der af fick wetta; här på Swaradess honom 1. att han ingalunda är uhrsächtat för sina predikningar och arbete wijdh Församblingen ifrån publico Examine. 2. Examen anniversarium måtte änteligh hållas effter Constitutiones, fast the andre af honom drifwass och äre nyttige i sigh sielfwe. 3. Betygades att han fick wetta här om när the andre, och war icke af nöden, så långt der om Notificera, emedan Constitutiones och Praxis läre dem märckia tiden der till. Migh tyckte att han i måhl och annat wille hafwa någon dispensation och præ för de andre Lectoribus, ia meente sigh och injurierat, att han icke är kommen till någon bättre lägenheet och godt Pastorat, hälst till den nylige falne Condition i Helsingh-Landh. Det swarades honom 1. att han intet meriterar bättre Condition

på det sättet. 2. Är tänckt wordet att accommodera honom medh någon Condition neder på Landet, för hanss och hälst hans hustrus begäran. 3. Kan det intet skee, att han föredrages androm der i Landet, huilkom för hans ankomst någon Lägenheet lofwat är, som både der länge arbetat och tiänt hafwa.

5. Wart discurrerat om tijnarna för Docentibus till deras Lectioner. Swarades att G. L. Lector M. Phragmenius läste Klåckan 6. M. Grubb Theol L. klåckan 9. Logicus M. Aurivillius klåckan 10. för middagen. M. Kolmodinus in Mathesi Arithmeticom et Computum h. 1. Eloq. Lector M. Stiernman Epist. Cic. etc. h. 3. Alltså hade de icke mehr än som een tijn hwar, der lijkwäll Constitutiones påbörda dem 2. tijnar om dagen, een uthi hwardera Lection sikh till hörigh, men de excuse-rade sikh propter defectum Auditorum.

6. Här på fölgde något att omtala de distributione Classium, hwilken D:ni Lectores wäll önskade skee, men sade icke än kunna skee, för än numerus discentium större blefwe, eller ad minimum när den numerus igenkomme, som här nästan plägar wara.

7. Talt om disciplina, hwilken sades eij häller wäll kunna exerceras. 1) propter defectum ministri eller Cursoris. 2) propter defectum legum, ära fuller några in Constitutionibus satte, men icke Sufficiens, begärtes för den skull ett upsat och förslag af R:ndissimo ArchiE:po och V:do Consist. att dhe medh dess bättre effter tryck kunde disciplin öfwa. 3) propter defectum præmij eller Stipendij för discentibus, af hwilken något kunde afdragas pro qualitate delicti, ty carceris pœna kunde intet appliceras till alla.

8. Wardt omrördt något om præmij för discentibus: förledet år fingo dhe 100 D:r koppM:t af Gymnasij bygningzpenningar. Elliest war någon Præpositur hielp nu inkommen ifrån några Pastorater in Gestricia, men intet ifrån Helsingia, mentes att de skulle den medh sikh föra, när dhe draga till Synodum. Elliest wille fuller gerna D:ni Pastores uhrsächta sikh ifrån den hielpen, hälst ex proprio, lättare syntes det wara att några wissa dagar om året der till andwändess, och någon Collecta skedde i församlingarna hälst in Helsingia, Gestricia och de Sochner som i upland närmast liggia, här uthi begärtes wijdare R:dissimi ArchiE:pi och V:di Consist. adistentz in futura Synodo.

9. Effterfrågades hwar uthi feelet mäst bestodh, att här war så lijten numerus discentium? Swarades 1) att det skedde der af, att Studiosi som der in loco præceptorera, vexerade dem wijdh hwariehandad occasion der ibland. 2) Ex defectu Subsidij. 3) Att de förpassas ifrån de andra Trivial Scholerna i landet till Wästeråås och Strängnäs Gymnasia, der wackra Stipendia och præmia äre, Kan icke heller i förstonne

4) alt wara i den perfection, som wedh de andra gamla Gymnasierna. Thet wille fuller af någrom menas, att Gymnasium icke hade den frucht medh sikh som annorstädes, och derföre skulle fuller wara defect uppå discentes. Nu frågades effter, om icke Docentes göra sin flijt som wederböör, hwilka förnämst den fruchten skaffa skola? dhe swarade sikh göra det möijeligast är på sin Sijda, både publicè och privatim, fast the icke kunna alla ordinarias horas upwachta publicè effter Constitutiones, hwilket icke än skee kan propter defectum Auditorum, och denne defect här flyter af defect på Subsidij för discentibus, der på inwändes och sades, att Scholares tå söckia mehr sitt gagn och præmia än som Information, som förnämst böör här komma af docentium industria och diligentia. Så seer man fuller att bægge will wara, och det eena räckia det andra handen, om Gymnasium skall stå i godt renomie och Floor, derföre bode D:ni Lectores tienstl. att R:ndissimus D:nus ArchiEp:us och V. Consist. wille omtänckte wara. Så förslogz nu Opræjudicerligt detta, Nembl. att strax om hösten skulle wist och richtig förslagh angifwas på den fallne Spanmählen uthi Gymnasio tillhörige Kyrckioherberge, tå kunde man uthräkna huru stoort quantum giörligast falla kunde på hwar Lectorem |det kunde ju wacker portion komma på hwardera, emedan the ära allenast Fehm och annorstädes Siu:| Ändoch Lectores widh andra Gymnasier kunna hafwa några Commoditeter i annat:| och sedan det öfrige delas emellan discentes och andra necessarios Gymnasij usus, hälst till dess andra giörliga medel utsees kunde, der medh kunde Auditorum numerus ökas och behållas.

10. Discurrerades om Exercitio Musices, unde præmium för den tagas skulle? Staden wille och kunde fuller i sinom tijdh att något hielpa der till, men der behöfdes een dugeligh Rector Cantus, och förmentes att een som der uthi exercerat wore kunde och wara Conrector, som dess bättre Auctoritet hade |som i andra Scholis Trivialibus:| att kunna hålla både dem i Gymnasio och i Scholan till Choral och Instrumental Music, men till den effter allena Onssdagarna och Lögerdagarna, att han icke förhindras skulle i sitt Scholarbete.

11. Vplästes R:dissimi ArchiEp:i admonition gifwen i sitt bref till R:dum D:num M. Fontelium de Simpliciori modo docendi ad captum auditorum och wijdyfftigt der discurrerades, att D:ni Lectores skola docendo söckia icke så sitt renominie, uthan Auditorum information, och så Slötz der medh att R:ndissimi D:ni ArchiEp:i instruction till denne Commission skulle läggias ad Acta, att i längden skönias kunde den åhoga och bekymmer som han droge för Gymnasij och Scholens wälståndh, och der medh förmantes D:ni Lectores på hwariehandad giörlig Sätt, att behålla Gymnasium wedh godh Stat och Esse, H:s

Kongl. M:t till nådigt behagh och så H:s Höggrefl. Excell:z Rijkz Cantz-
leren och andra förnämte Herrar, Män och personer till goda Nöije,
hwilka detta wärket hafwa promoverat och förfrämia, så att der af
tillfället gofwes icke allenast wäll om Gymnasio och dess wäsande att
tänckia och döma uthan och wärket adsistera, wederbörande uthi alt
det som kunde lända till dess froma honeur och widmachthållande.

Medh *Rectore Scholæ M. Achrelio* taltes och handlades som föllier
in præsentia M. Fontelij.

1. Taltes om Räkningarna för Scholpenningarna, hwij det dröijes
medh dess Clarerande tijdh ifrån tijdh? Swarades att Collectores ära
försumlige och sena att inkomma medh penningarna, så och medh
Verificationerne af pastoribus, och effter de nu tagas af Gymnasio, får
han lijten eller slätt ingen rätt uppå dhem, måtte tijden förspilla medh
Rättegångz processer, som han och giorde förr, tå han måtte anlijta
någon af Staden, Pastores wille heller icke så godwilligh utgifwa Veri-
ficationer der uppå fruchtas och före att Collectores för sin egen nytta
ibland icke Urgera på dhem.

2. Effterfrågades Instrumenterne till Musicen, hwarföre the icke
förwaras in publico loco tillijka medh Musical böckerne? Swarades,
icke något Special public beqwemligit rum wara dertill, och när det
förordnas skall det skeep, emedlertijdh Liggia dhe här hooss migh (sade
M. Achrelius) på mitt answar, der på replicerade Rev. Pastor M. Fon-
telius sägandes dem kunna wäll Liggia uthi kyrckian på något rum,
der till sades af M. Achrelio, der intet wara något beqwemligit ställe,
att the må blifwa behåldne, uthan i Längden något beqwemligare rum
kunna förordnas i Gymnasio.

3. Synes nästan myckit penningar tagas af Recto(re) Scholæ pro
Sigillo et voto, widh Sochnarnas distribution? Swarades det stego fuller
mehra för Rectore om han hade tree gånger om åhret 1. m. 2. m. 3 m
Sölfw.mt. af hwar diekne, 40 dhr kopp.mt är icke så stoort een gångh
för alla, förr hade Rector 60 Dr, men nu Conrector 20 medh honom,
emedan han och något omaak wedh Samma Sochn distribution hafwer.

4. Omtaltes i Synnerheet om den Negligentia Som är hooss pastores
att Attestera om Collecterna för Scholan, begärtes dherföre Adsistens
af R:dissimo D:no ArchiEp:o och Consist. in futura Synodo.

5. Omrördes Collectio och distributio Stipendij Collegarum i Scho-
lan, antingen dem effter anslaget på wissa Sochner uthdeelas skulle,
och Lyckan råkade man eller effter qvantumet som Collectores kunna
i hoop fåå, och så briste för hwar och een effter Proportion. Thet förra
synes wara något profiterligare för Collegis, men Skadeligare Scholan,
att docentes icke i så godh tijdh kunna igen komma till Exercitia. Thet
andra synes skadeligit wara för Collegis, att Collectores hafwa något

undan, och offta medh process måtte sitt igen söckia. Råddes att uth-
sees något tienligit Remedium för bägge delarnas incommodis.

6. Discurrerades om Informatione i Scholan, att den kunde Skee
medh Scholarium bästa nytta. M. Achrelius sade sigh icke kunna
komma till rätta att imitationes och Versiones kunde Skee ex Livio,
emedan det fulle för swårt för så unga piltar, Lade och det till att han
hafwer fått Loff af R:dissimo ArchiEp:o att dispensera der uthi, lijkwäll
improberades det att han tager uthaff Biblien, Librum Josuæ och slijke,
att dhe dem skulle transferera på Latin, emedan ther medh kan icke
rätteligen tillgå, uthan måtte Lijkwäll taga någon af the Autoribus, som
föreskrefne ståå, och der af Exercepera det som Lättast wara kan effter
captum discentium, in Logicis föllier han Conradum effter tenorem
Constitutionum, men M:r Aurivillius hade gerna sedt, att Rector
Scholæ exerperade generalissima uthaf Profess. Aurivillij nyligen uth-
gångne Logica, att een Auctor i Scholan som i Gymnasio tracterades,
till bägge delarnas Större nytta, detta remitteras till R:endiissimi Archi-
Ep:i och V:di Consist. censur och omdöme.

7. Förhöltz om Exercitio Musices Scholaris, huilken skulle effec-
tueras på det giörligaste, men Instrumentalis kunde fuller så icke
öfwas i Scholan, uthan allenast af någre enda personer, som der till
Inclination hade, huilka och uthan twifwel wänta något præmij loco, till
Större Incitament.

8. Effterfrågades huru stoor numerus Scholarium wore? Swarades
på ett par hundrad, der af Apologisten plägar hafwa på een 30 eller 40
allena, men nu war icke öfwer 7 eller 8. tillstädes, allenast af Stadz
barnen, men icke af Landet, här medh förmantes M. Achrelius Rector
att giöra sin flijt medh vngdomens Information och wäll tillsees, att icke
någon Æmulatio prava woro emellan honom och D:nos Lectores Gym-
nasij, hwilken mehra Skada än upbyggia kunde.

(Sigill)

Petrus Rudbeckius Mpp.

b) Lekt. till D om elevernas o. stip.:s fåtal. Femte lektorslönen an-
vänds till reparationer. Konkurrens med Hudiksvalls läroverk. 1719.

Præs:t d. 9 Dec. 1719.

Högwyrdigste Fader och ArchiBiskop,
Högwyrdige Herrar Doctorer och Consistoriales.

At Venerandum Consistorium höggunstigast behagat giöra os den
åhnan, och gifwa os del utaf sina sorgfällige förfatningar til detta Kongl.
Gymnasii wälstånd, och den femte Lectoris insättjande, tackom Vene-
randum Consistorium wi med al ödmjuk wyrndnad. Så mycket mera

man hoppas, at detta förslag skal lända Gymnasium til heder, förmån och upkomst, önskom wi högre, at det samma efter högst sahl: Kongl. Majestäts nådigste befallning må wärkställas. Hwilka lectioner nu för tiden med ungdomen drifwes, behagar Venerandum Consistorium utur catalogo lectionum, som wid begynnelsen af terminen upsattes, och nu i originali medföljer, höggunstigast inhämta. Discentes äro nu allenast 23, på hwilkas både namn och födelseort, samt tid som de här wid Gymnasium warit, til Venerandum Consistorium nu ödmjuk under rättelse jämwäl bifogas. Ehuru få de äro, kan Venerandum Consistorium man likwäl i ödmjukhet försäkra, at större delen af dem äro qwicke, och gifwa godt hopp om sig.

Til detta ringare antalet af disciplarne äro orsaken, dels desse swåre och bistre tider, dels at man nu så öfvermåttan få hit skickar ifrån Hudicksvalds Schola; Warandes utaf hela societeten, såsom Catalogus utwisar, icke flere än 3, som där ifrån ankommit.

För 20 och 30 år sedan, då talet af discentes steg öfwer 40 til 50, kommo likwäl åhrl. där ifrån 4 el:r 6 Scholares: män, förutan det at desse swåre tider jämwäl den Scholan icke litet lär förringat, hafwa ock de senare rectores wid bemälte Schola begynt, at hålla disciplarne qwar uti några år, och dem sedan immediate till Academien förskickat.

Så mycket större försorg man wet, at Venerandum Consistorium hafwer för detta Gymnasii wälstånd, gör man sig ock högre försäkrader, at Det höggunstigast behagar wid sine högtberömde förfatningar utse någre säkra och tillräckeliga utvägar til des nödwändigheter och uprätthållande.

Förr än den fämte Lectoris lön blef indragen, woro här inga andra medel til bygning och reparationer at tilgå, än, såsom man kan se af de tiders räkningar och protocoller, särskilte Kongl. benådningar och asignationer, hwilka fuller desse tider swårligen lära stå at ärhålla, så fram icke Venerandum Consistorium genom sit högtförmående sådant behagar och kan utwärka. Och ehuruwäl högst Sahl. Kongl. Maj:t, K:g Carl den Elloftes afseende icke war, at lämna något af den indragne lönen til sådan ända, utan allenast til upmaning för goda ingenier, och dem fattigdom til hjälp, såsom ses kan af Kongl. Maj:ts egit bref, som nu copialiter bifogas: hafwer likwäl nöden, då annat icke warit at tilgå, twungit at där til gripa.

J lika måtto gjøre wi os ock det säkra och ödmjuka hoppet, at Venerandum Consistorium behagar hafwa et höggunstigt afseende på den studerande ungdomen, som merendels är fattig, at den måtte, så wida all gjörlighet tilsäger, ihugkommas med hjälp uti sin trångmål, och upmaning til alfwarsamhet och ifwer i studierne.

Til förtigande det understöd, som de fattige behöfwa, och utan hwilket många icke kunna hjälpa sig fram hwarken til någon bok, eller uppehälle, som likwäl gifwa godt hopp om sig och med tiden kan skje kunde blifwa lumina Ecclesiae & reipublicae, om de i barn- och ungdomen kunde hållas under armarne; detta, säger man, till förtigande, borde nu ungdomen hålla det för den största belöning utaf sin flitighet, at de uti de yngre åhren lärde det, hwar med den i Ungdomen kunde betjäna Guds församling eller eljest det allmänna bästa, och föda sig sjelf, dock wet man wäl så tilgå wid informationen, at man med et litet närwarande och uti ögonen skinande præmium mera kan uträtta och upmana, än med föreställningar och löften af de största ting för dem uti Ungdomen och kommande tider.

Skulle fördenskul wid detta tilfalle ungdomen undgå alt understöd och upmaning til boken, hwilket man likwäl i ödmjukhet beder, och otwifwelaktigt håppas, at Venerandi Consistorii ogemena försårg med särdeles gunst behagar förekomma; torde det, som Venerandum Consistorium likwäl ment skulle lända til Gymnasii förkåfring och upkomst, icke allenast intet föra den föresatte frukten med sig, utan ännu vidare förringa talet af discentes; Såsom man uti denna höst haft exempel, at en Scholaris ifrån Hudicksvals Schola, tagit witnessbörd til Strågnäs Gymnasium, uti håpp at få af det wackra salarium, som där finnes, tillräcklig hjälp uti sin trångmål och fattigdom.

Wid detta Gymnasium, såsom det lär wara Venerando Consistorio wäl bekant, hafwer man allenast det stipendium, som Sahl. Probsten Magister Grubbe hit gifwit af 1000 D K:t, som nu för tiden ligger uti fasta vretar under denna staden, hwilka äro uti en säker mans händer, och åhrl. ränta 60 D:r Kopparmynt.

Man twiflar derföre mindre uppå, at Venerandum Consistorium behagar hafwa sit höggunstiga afseende på det, som wi uti wälment ödmjukhet anført; som man snarare fruktar, at man brukat för många ord uti de tings anwisande, som lära wara Venerandum Consistorium mera om hjärtat, än någon annan; och vidare bekant tilförende än man behöft det ringaste ord wid detta tilfalle där om införa.

I öfrigt skole wi, så wida någon förmåga tilsäger, wara högre sorgfällige och ifrige uti våra sysslor, som wi finnom det wara mera vår skyldighet, för Guds församling och det allmänna bästa angelägnare, och os sjelfwom säkrare håpp gjörom, at Venerandum Consistorium, som bättre wet, än någon kan utwisa, huru stor möda et informations wärk, särdeles det som är rätt och troget, med sig förer, och enom förr afmattar, snarare warder vår flit hugnande, och andre, som äro recen-tes, til ungdomens tjänst och bästa uti våra rum lämnande; . . . Wi anförtro Venerandum Consistorium os uti al ödmjukhet, och städse med

all skyldig wyrdnad förblifwom Högwyrdigste Fadrens Hrr Archi-Biskopens, Högwyrdige Herrar Doctorernes och Consistorialiernes ödmjuk- och hörsammaste tjän.

AbrWahlman Js: Anthelius. E. Stenfeldt P: Halenius.

h:t: Rector.
Gäfle d:3 Dec: 1719.

c) Inspektion i gymnasium av ÄB H. Benzelius 1752. Om vandel, inskrivningsavgifter, kyrkbänkar, ankomst- och avgångstider, liksång, biblioteket, häktet, uret, myntväxling, skolans utrymmen, skolårets början och slut etc.

GC 1752 29/10. Behagade Högwörd:te H Doct:r och ArchiBiskopen tilbringa mäst hela förmiddagen i Gymnasio; tå han icke allenast afhörde then Examen, som hwar ock en Lector anställte öf:r the stycker som thenna Termin blifwit förehafde, utan ock i anledning theraf, sielf framställte åtskillige frågor för discentes at beswara. Emedan Lector Hesselgren ännu icke tilträdt sin syslo i Gymnasio, examinerade Lect. Torell, utom hwad sin Lection tilhörde, äfwen uti Græcis & Ebraicis.

Öf:r then methode, som af Examine kunde inhämtas, såsom ock öf:r sielfwa Examen, täcktes Högwördigste H Doctorn och ArchiBiskopen, til allas såwål Docentium som Discentium glädje och upmuntran, fälla Höggunstigt yttrande, och beslöt thenna förrättning med ganska efter tryckeliga förmaningar til förkofring i dygd och gudsfuktan.

GC 1752 30/10. Efter Högwördigste H Doct:s och ArchiBisk:s befalln. war Collegium församlat i Gymnasio, tå följande stycken blefwo företagne.

1:o Förestälte Högwördigste H ArchiBiskopen huruledes thet, d. 28 föregående, uti Kyrkoförhöret blifwit klagat öf:r stor otidighet af ungdom och annat löst folk, som wid förefallande Bröllop giöra mycken oro och buller: ty frågades om Gymnasisterne kunde til sådant hafwa någon skuld? Beswarades at man nu icke wiste af sådant; men om tilförene så händt och blifwit kunnogt, så hade thet icke utan wederbörl. ransakning och then brottsliges näpst aflupit, ut ex protocollo 1747 d. 4 Nov.

2:o Frågade Högwördigste H ArchiBiskopen i anledning af protocollet pro a:o 1751 d. 20 Sept: huru med Incriptions Penningarne förwette; emedan tå warande Rector i Collegio föredragit Bergers och Gerdzlovii förskoning för these Pg:s erläggande. Hwarå swarades, at these Pgr icke, som wäl Scholordn. 2 cap. och 3 § dicterar allena tilkomma Rector Gymnasii, utan efter gamal öfwerenskomelse reparteras emellan samt. Lectores. Högwördigste H Doctorn och ArchiBiskopen

erindrade dock, at these Pgr böra af hwar ock en erläggas, så til förekomande af något missbruk, som ock förtrytande disciplarne emellan, men kunna them fattigdom återgifwas wid slutet af Termin, när befinnes at the genom flit och sedigt upförande gjort sig thertil förtjente.

3:o Frågade Högw:ste H ArchiBisk:n vidare 1:o om Gymnasisternes rum i Kyrkan? 2:o Om ScholPiltarne här som i Upsala och gemenligen annorstädes, under sången sittja i Choret, men under Predikan och bönen på gången? 3:o Om här brukas som ock äfwen i Stockholm, at Schol-Barnen sjunga för lik, såsom en gammal och wacker plägsed?

Til thet första swarades, at Gymnasisterne hafwa sina egne bänkar i Kyrkan: men ScholBarnen en tid sutit på lächtaren ofwan Sacristigan, hwarifrån efter predikan icke kunde wäl höras, the sedan blifwit flyttade som förr bemält, först i Choret och sedan på stora gången under Predikan; men althenstund Choret är nog litet och äntå mycken trängsel under communion, måste the nu ständigt blifwa på Stora gången. Hwad åter sång för lik widkommer, så har then för någon tid sedan uphördt, icke af annor ordsak än at ingen then begärt, och för öfrigt ganska sällan hålles någon likPredikan, tå gemenligen något äfwen gifwes til Scholan, at af Rectore therstädes utdela emellan the Barn som sången hållit. För öfrigt wille man tilse at sådane gamle och wackre plägseder kunde åter införas; Hwarom Högwörd:ste H A.Biskopen gjorde sig så mycket mera förhoppning, som han förl. onsdag under Visitation i Stads Kyrkan och i samt. Borgerskapets närwaro recomenderat thenna sak, hwarvid the förklarade sig ei hafwa at påminna när någon sådant åstundar.

4:o Efter thet befants högst nödigt at någon ändring uti classernes indelning i Scholan borde ske, för bättre utrymme skul och sorls undwikande; och emedan thet toma rumet öf:r Scholan kunde inrättas för classes apologistica och prima; ty skulle Rectores Gymnasii och Scholæ samrådas om en sådan Mans efterspörjande, som gofwe förslag til samma bygnad, och för lindrigaste betalning kunde then sielf bedrifwa. Hwilket Rector sig åtog och låfwade så snart sig kunde giöra låta, til Högwörd:ste H A Biskopen referera.

5:o Emedan Gymnasii tornet och thet theruti warande Uret äfwen befants så bofälligt, at thet i längden icke tyckes hafwa bestånd: ty pröfwade Högw H A Biskopen rådeligare thet samma aldeles borttaga.

6:o Then förfallne probans reparation el. borttagande lemnades til Inspectoris godtfinnande och Collegii samråd.

7:o Talt om Bibliothequet och thess bättre i ordning ställande, i synnerhet om onödiga böckers insändande ifrån Kyrkoherde Sterbhusen. Hwilken sak Högw:ste H A:Biskopen lofwade i nästa Prästmöte wilja föreställa.

8:o Af the gamla Gymnasii Medlen finnas Fyra st. försäkrings Sedlar som Rectores Hwar efter annan swara före, näml.

År 1719 d. 8 Junii	137	11/32	d: S:mt	i Mynteteckn
D:o d:o	490		d: d:o	i »
D:o d. 17 Jun.	178		d: d:o	i »
D:o på samma Sedel	180		d: d:o	i »
1723 d. 12 Dec:	53		d: d:o	i »
S: 1038 11/32 d: S:mt				

Efter thesse Pgr i så lång tid legat onyttige, och thet ingen förhoppning wore hela Summan någon sin utbekomma, täcktes Högw:ste H ÄB:n sielf thesse Sedl:r emottaga och til högsta Priset förwäxla låta.

9:o Understältes Högwördigste H Archi Biskopens ompröfwande, om icke någon annan tid til examen anniversarium kunde tagas än härtil wanlig warit, på thet at dimittendi til Academien kunde innan ther warande Lands-Män åtskiljas, få afgiöra hwad som innom nationerne kan wara brukeligt; emedan thet blefwe them för kostsamt som ega sina Föräldr:r el. hemwist up i Helsingel., at först resa tit och sedan til Upsala, tå the likwål nu wore långt närmare. Bewiljades, dock med förbehåll, om the qwarblifwande frequentera lectionerne til then wanliga tiden och Mutatio Rectoratus, hwilket man igenom tjenliga föreställningar wil förmoda, så wida ock thenna förmån en gång kommer them til godo: imedlertid står at försöka.

12:o Ytterst frågade Högwörd:ste Herr Doctorn och Archi Biskopen huru tidigt Discentes wid lectionernes uptagande i Gymnasio sig infinna? Hwaruppå man beklagel. måste swara, at en stor del af Gymnasister, särdeles ifrån Helsingeland sig nog sent inställa, offta hela fem wekor sedan lectionerne börjats, och at sådant i brist af Stipendiers undandragande för the senfärdige, icke beqämligen ståt at rätta: Högwördigste Herr ArchiBiskopen behagade för then skul låta samtel. Gymnasisterne inkomma och i thetta mål på thet eftertryckeligaste förmana them, at then ädla lärdoms tid och tilfälle icke försuma. Hwar med han af Collegio Gymnastico och Discentibus tog Hög gunstigt afsked.

D. 30 oct. Henric Benzelius.

Bilaga här: Mynttecknens försäljning. Stipendium.

GC 1753 8/12. För middagen. 1:o Uplästes ArkiBiskopens bref om Gymnasii Myntetecn Sedlars igenom thess Höggunstige försorg skedda förwandling, och at the således influtne 501 d. 15 ./ k:t skulle uti Consistorii räkenskaper uptagas, at enär så behöfdes til Gymnasii förnödenhet blifwa anwände. Br. Cop. B. p. 134. Och som thesse medel

syntes alrabäst nyttjas om the blefwo anslagne til et litet Stipendium för fattige Gymnasister, så beslöts at näst ödmjuk tacksägelse för Rev. Ephori omwårdnad om Sedlarnes förytttrande, tillika hemställa thess godtfinnande, om icke the til berörde bruk och ändamål kunde anwändas. Br. Cop. B p. 134.

d) Rektors och gymnasielärarnas redogörelser för gymnasiet 1800.

GC 1800 Jan. 8. Ankom ifrån Högw:ste H:r Ärke-Biskopen Höggunstig skrifwelse, hwarutj Rect. Gymnasii [= Joh. Wikström] anbefalles, att, i samråd med H:r Inspector och Col. Gymnasticum, inkomma med en fullständig berättelse om detta Gymnasium; och på det denna måtte blifwa i anseende til methoden enahanda med de ifrån de öfriga Scholæwerken i Stiftet, äskar Herr Ärke-Biskopen följande frågor beswarade, alrasist til d. 5 nästkommande Februarii.

1:o Huru många Docentes äro wid Gefle Gymnasium?

2:o Hvilka Lectioner bestridas af Hvar och En?

3:o Hvilken Bok följes för hvar och en Lector?

4:o Hvilken methode nyttjar Docens i sin föreläsning?

5:o Till huru Hög kunskaps-grad hinna discentes i hvar classe när de äro flitige?

6:o Huru många voro sista Termin discentes i hvar classe, samt af hvad Stånd och vilkor?

7:o Är antalet af discentes ökad eller minskat i sednare tider? Huru förhåller sig i afseende härpå antalet af Ståndspersoners, eller Bonde och lägre Borgare Barn? och af hwilka anledning har ettdera skedt?

8:o Hvilka subsidia litteraria i Bibliotheque, Instrumenta artium, Stipendier m. m. finnas vid detta öfnings Hus?

9:o Är någon förbättring nödig i Läroverket, som ock är möjelig med de fonder som nu finnas, och under bibehållande af den primitiva Stiftelsen, hvilken visserligen medför allmän nytta och under en längre tid redan visat den?

Sedan Rector i flere conferencer med H. Inspector och Coll. G. häröfwer inhämtat Coll. tankar, upsattes af Rector följande swar på ofwan anförde frågor för att innom föreskrefne tid til Högw:ste Ephorus öfwersändas.

Till ödmjukaste åtlydnad af Högw. Tit. Höggunstiga befallning, att inkomma med fullständig berättelse om Härwarande Kongl. Gymnasium, har jag i Samråd med H. Inspector Gymn. och C. G. detta ärende förehaft, och får nu den äran, detta ämnet rörande, i största ödmjukhet andraga.

1:o Wid detta Kongl. Gymnasium äro på Stat 5 ordinarie Lärare, hwilka bestrida de Lectioner, som 7. 8. Cap. uti K. Gymn. och Scholæ-Ordningen af d. 24 Febr. 1724 nådigst påbjuda och befalla; En Gymn. Adjunct på extra Stat, som tillika är Bibliothecarius; samt en Rector Cantus figuralis, hwilken underwisar ungdomen i vocal och instrumental musiquen; men njuter derföre lön på härwarande trivial-Scholans Stat.

2:o *Theol. Lectionen* innehafwes af Lect. och Prosten Doctor Lars Hallencreutz; men bestrides under warande tjenstledighet af Adjunctus Gymn. Mag. And. Fagerborg. Bil. N:o 1.

Eloquent. och Poës. Lectionen bestrides af Lect. Mag. Joh. Melch. Schönstedt. Bil. N:o 2.

LL OO. Lection, af L. Mag. Joh: Wikström Bil. N:o 3.

Histor och Moral. af L. Mag. Carl Bergsten, jun. Bil. N:o 4.

Log. och Math. af L. Mag. Nils Bergsten, Bil. N:o 5.

Histor. litteraria läses af Adj. G. M. And. Fagerborg Bil. N:o 6.

Af hwilka Bilagor denne vidare, samt 3. 4. och 5, frågorna finnas af hwarje Lect. särskildt beswarade.

6. Antalet af discentes i hwarje Class, samt af hwad Stånd och wilkor war sidstledne Höste-termin

	Antal.	Adel.	Præst.	Civil.	Borg.	Allmog.
Uti 4:de Classen	9.	—.	2.	1.	3.	3.
Uti 3:dje Cl.	8.	1.	—.	1.	—.	6.
Uti 2:dre Cl.	18.	1.	1.	4.	1.	11.
Uti 1. Cl.	9.	—.	2.	1.	2.	4.
Summa	44.	2.	5.	7.	6.	24.

Att noga bestämma hwars och ens wilkor är underkastadt mycken swårighet, om icke aldeles omöjligt, utan att dertil någorlunda sluta af hwars och ens Stånd, hwilket icke eller så noga torde kunna kännas; imedlertid, om något därom skulle i allmänhet kunna sägas, så lärer den swagare lotten, eller mindre förmöghet falla på Ståndspersoners, lägre Borgares och de fläste af Allmogens Barn, hwilka nu, och nästan alltid utgöra största antalet.

7. Huru stort antalet af Studerande waret i sednare tider som biwistat Gefle Gymnasium, huru detsamma til- eller aftagit, samt huru Förhållandet i anseende til särskilda Stånd befunnits, har jag trodt mig bäst kunna träffa ändamålet af Tit. Höggunst. Befallning, igenom inrättande af nedanstående Tabell, som ifrån och med 1780 utwisar antalet för hwart år, och hwaraf Föräldrarnes Stånd, förhållandet Stånden emellan samt discentium ökande eller minskande lättast kan utrönas och synas.

Tabell, som wisar antalet, Stånd m. m. af Studerande wid Gefle Gymnasium ifrån och med a:o 1780, til närwarande tid.

År.	Antal.	Ifrån Städerna			Ifrån Landsbygden	
		Stånds- personers Barn.	Hand- lan- des B.	Lägre Borg. och försvars folks B.	Bonde	Gernings- mäns B.
1780.	58.	27.	6.	16.	5.	4.
1781.	58.	18.	6.	21.	4.	9.
1782.	53.	15.	3.	26.	3.	6.
1783.	54.	15.	5.	24.	5.	5.
1784.	59.	17.	5.	21.	8.	8.
1785.	55.	18.	3.	18.	9.	7.
1786.	42.	18.	2.	11.	7.	4.
1787.	40.	13.	1.	12.	9.	5.
1788.	38.	10.	3.	11.	11.	3.
1789.	38.	7.	3.	12.	11.	5.
1790.	33.	6.	3.	8.	9.	7.
1791.	27.	6.	1.	9.	6.	5.
1792.	33.	12.	1.	13.	4.	3.
1793.	31.	16.	2.	7.	1.	5.
1794.	34.	18.	2.	9.	2.	3.
1795.	44.	24.	4.	10.	3.	3.
1796.	44.	23.	2.	9.	6.	4.
1797.	49.	22.	1.	12.	6.	8.
1798.	48.	17.	1.	10.	11.	9.

Till vidare uplysning af föregående tabell, får jag i all ödmjukhet tillägga, att under Ståndspersoner innefattas Närings- Præste- och Civile tjenstemäns barn, så ifrån Städerna, som Landsbygden; och under lägre Borgares alla öfriga Innewånares barn i Städerna, utom Handlande, hwilket Stånd jag lämnat egen column för att wisa det ringa antal däraf som igenomgått Gymnasium, och hwartil orsaken med säkerhet kan gifwas, att desse employera merendels sine barn i sina egna näringar.

Häraf finnes, att antalet sidst på 1780talet märkeligen börjat aftaga, och i förhållandet mäst ibland Ståndspersoners barn, til och med 1791 då det war minst, hwarefter det sedermera åter begynt att något öka sig.

Hwilka anledningar bidragit til eller orsakat detta af och tiltagande kan med säkerhet icke upgifwas. Som det synes, att minskningen waret märkligast under sidsta krigsåren; så skulle någon slutsats däraf kunna göras, att kriget härtill bidraget, hwaraf en mindre förmögenhet torde wara en säker följd: och att mindre förmögne Föräldrar, hwilkas barn wid detta Lärosäte utgöra största antalet, funnet lättare utväg för dem att ingå i näringarne. Men af de anteckningar här äro gorde befinnas ganska få ifrån Gymnasium hafwa ingått i Näringsstånden, utan de fläste blifwit dimitterade til Kongl. Akademien. Af de uplysningar, som inkomma ifrån Scholorna, torde detta med mera säkerhet kunna ut-

rönas; emedan därifrån större antal afgå til näringarne; och i följe hwaraf större eller mindre aftagande wid Scholerne altid grundlägger detsamma wid Gymnasierna.

Härtil torde få nämnas äfwen en annan orsak, hwilken bör sökas längre tid tillbaka: om någre farsoter, och barnsjukdomar, såsom koppor med flera, 10 à 12 År förut härjat? så torde sådant wisseligen hafwa merkligt inflytande på antalet wid Lärowerken; hwilket med mera säkerhet lärer kunna utrönas af de årligen ingifna tabeller ifrån provincierna. Dessa äro de förmodeliga anledningar man sig kunnat föreställa och andraga.

8. Beträffande de Subsidia litteraria, som uti detta Gymnasii Bibliothecae finnas, af hwilka så wäl Docentes som discentes äga tillfälle att sig begagna, äger det i större och mindre werk och afhandlingar ett antal af 1288 i 1620 volumer, bestående til största delen af Theologiska böcker, något uti Historien, så wäl Allmänna som Historia Patriæ, Philosophien, och några auctores Classici uti Latinska Språket; få uti Græskiska litteraturen och de öfriga wetenskaperna.

Donationer. Första och betydligaste grundläggningen til detta Bibliothecae är af Sal. Prosten i Gefle och Inspector Gymnasii Scheffer: hwilken hit anordnade hela sin Boksamling och utgör största nummern; mäst i Theologiska, Philologiska och Philosophiska wetenskaperna.

Sedermera hafwer framlidne Hans Excellence m. m. Baron Carl Sparre, äfwen som Hans Excellence m. m. Herr Grefve Nils Phil. Gyldestolpe, hwilka waret Höfdingar här i Länet, hit förärat hwar sitt partie wackra Böcker mäst uti Franska litteraturen, Historien och belles lettres. Framlidne Archiatern Abrah. Bæck, har likaledes i sin lifstid skänkt en icke obetydlig samling uti åtskilliga wetenskaper.

Herr Canzlie rådet And. Schönberg har af sin stora och wackra Boksamling icke alenast redan hitsändt ett ansenligt antal Böcker, utan äfwen lofwat genom gord disposition af d. 22 Sept. 1794, att, efter hans död alla de böcker, som förut icke äro anordnade til andra publique werk, såsom Kongl. Wetenskaps Academien i Stockholm, och Lidenska Bibliothecae, skall blifwa en Gefle Gymnasii Bibliothecae tilhörig egendom; med begäran att honom tillåtas måtte, til det Högw:ste Domkapitlet i Upsala få hemställa sina tankar, huru Gymnasii Bibliothecae bäst må kunna användas til gagn och underwisning för den wid detta Lärohus Studerande ungdomen; och har i anledning häraf Högbemälte Kapitel förordnat, att Adjunctus Gymnasii skall hålla Föreläsningar för ungdomen uti Lärdoms Historien; hwarmed ock redan början gordes år 1796.

Thes förutan erhåller Bibliothecae de inkomster, som i 5 Cap. 3 § af Kongl. Scholæ-Ordn. nådigst äro tilslagne och anordnade. Hwaraf

efter skedd requisition och anmälade hos Högw. H Doctorn och Ärke Biskopen, såsom detta Gymnasii Höga Ephorus, samt det Högwördige DomKapitlet, nya böcker efter behof inköpas.

Följande *Instrumenta artium* finnas wid Bibliothecae: neml.
2:ne större målade Glober, skänkte af framlidne Hans Excellence m. m. Baron Carl Sparre. Obrukbare.

2:ne d:o Graverade Glober af 3/4 alns diameter: skänkte af nu warande LandsHöfd. öfwer Gefleborgs Län, och Commend. Herr Grefve F. A. U. Cronstedt: hwilka nu nyttjas wid ungdomens underwisning.
1. Barometer med åtföljande Thermometer. 1 Declinations Compass.
4 st. Chartor öfwer verldsdelarne, jämte några få andra provincie Chartor.

Instrumenta musica. 2:ne Violonceller [och] 1. Alto Viola i godt stånd och nyttjas til ungdomens underwisning. Jämte ett partie Musicalier, bestående dels af Clavers musique och Ariers: dels för Violin, Trios, quartetter, quintetter och Symphonier af diverse auctorer; enligt härå uppå Bibliothecae befintlig Specification.

Stipendier äro följande. 1:o Stipendium Grubbianum, Capital Rd:r 55.26. 8.
2:o Stipendium Strömbæckianum 111. 5. 4.
3:o Stipendium Wesslanderianum 166.32.—
4:o Stipendium Ödmanianum 33.16.—
5:o Stipendium Amanuens. 27.37. 4.
6:o Stipendium Bergmannianum 166.32.—

Summa 561. 5. 4.

Hwilka Stipendii Capitaler äro emot laga säkerhet utlånte emot 6 pr:ts Årlig ränta; undantagandes det Bergmanska, Rd. 166.32. som i R. St. Riksgälds Contoir inestår emot 5 pr:ts i ränta om året i Bancomynt. Wid årliga examen utdelas räntorna häraf, efter Testatorns förordnande, til dem af Gymnasisterne, som dimitteras til Academien.

Förutan dessa ofwanberörda Stipendii medel, har aflidne Secret. uti Höglöfl. Canzlie Coll. Christoph. Depken igenom testamentarisk disposition af d. 27 Febr. 1781, anordnat til detta Gymnasium Stipendier för de ynglingar, som bäst utmärka sig wid Årliga Examen.

1:o Uti Theol. wetenskapen, för 2:ne som bäst kunna wederlägga Fritänkarens inkast emot christna religionen, af ränt. Rd. 5.

2:o Uti mathematiquen för 3:ne Rd:r 6.

3:o Uti musiquen, att delas emellan 6 af Gymnasisterna eller Scholæ-ungdomen, som häri skickligast pröfwat Rd. 8.

Hufwudstolen til ofwan berörde räntor inestår enligt Testatoris förordnande uti Gefle Stads Cassa under lofl. Magistratens och Borger-skapets Älstas wård och answer emot 5 proc. ränta om året: hwilken ränta efter skedd tilsägelse af Rector Gymnasii wid midsommars exa-

men under någon magistratspersons och Borgares öfwerwaro, enligt dispositionen, utdelas til de ynglingar, som Inspector Gymnasii och de Lectorer, som sköta Theol. och mathem. wetenskaperna, samt Rector musices hwar i sin sak utnämna såsom bäst förtjente.

9:o Sluteligen, och då Tit. äskar utlåtande huruwida någon Förbättring wid detta Lärowerk är nödig m. m. önskar man med största skäl att få hemställa detta wigtiga ämne til Tit. egen Högtuplysta känedom, så wäl om Scholæ werken i Stiftet i allmänhet, som i synnerhet detta Gymnasium. Men då utlåtande i denna Sak såsom warande af högsta wig, påfordras, så skulle ett aldeles stillatigande med rätta anses för en brotlig efterlåtenhet eller kall liknöjdhet i ett för Samhället angelägnaste wärf; i anseende hwartil jag å C. G. wägnar kortel. får anföra följande.

Wid detta Gymnasium såsom ett bland de mindre i Riket och hwarom uti 8 Cap. Kongl. Sch. Ordn. särskildt stadgat finnes, saknas wäl några wetenskaper, som wid de större bibringas ungdomen, såsom naturalhistorien och Physiken. Detta lärar så mycket mindre kunna wäntas wid detta lärowerk, med bibehållande af primitive Stiftelsen, som Höga LagStiftaren uti ofwanberörde lagens rum funnit nödigt dem utesluta och bespara til Academien, och där til med sammanslå några wissa lectioner, som wid de större Gymnasierne äro delade emellan flere lärare. Erfarenheten har ock wisat, att om ungdomen är wäl grundad i det som är egenteliga föremålet med Gymnasierne, Språken och det hufwudsakeligaste i de öfrige föreskrefne wetenskaper, har denna brist lätteligen kunnat ersättas wid Academien.

Af större nödwändighet torde anses publique lectioner i de lefwande Språken; hwilket möjeligen skulle kunna verkställas, med bibehållande af det hufwudsakeligaste i den första Stiftelsen, om lägenhet och utrymme, i anseende til Lärohuset, och tid i anseende til de andra anbefalta lectioner sådant medgäfw. Önskeligt wore derföre, om wårt Gymnasii förfallna Lärohus snart kunde få en högst tarfwande förbättring, och tillika en mera utwidgad inredning af 2:ne Auditorier til desto beqämligare fördelning af prælectionerna för ungdomen; hwaraf det wore til förmodande, att större framsteg så i ett som annat kunde wara möjeliga.

Tid efter annan hafwa dock Gymnasisterna haft och hafwa ännu tillfälle att nyttja Lectorernas underwisning i de lefwande Språken, Fransyskan, Ängelskan och Tyskan, enär de sådant åstunda. En del hafwa äfwen begagnat sig därpå i den mon som deras tid i anseende til andra i Gymnasio erfordrade göromål kunnat medgifwa.

Lect. Schönstedt, yttrade sig öfwer denna fråga, med begäran att hans tanke måtte ord ifrån ord anföras, så lydande: För min del finner

jag ingen hufwudsakelig förbättring i Lärowerket wara hwarken nödig i anseende til nu warande Scholæ Ordningens fullständighet; ej eller möjelig med de fonder som nu finnas, och under bibehållande af den wälgrundade och wisa primitiva Stiftelsen.

Detta är i korthet hwad som kunnat anföras til uplysning om detta Lärosäte: Och skulle räkna för min största fögnad och tilfredsställelse, om jag med denna berättelse kunnat någorlunda upfylla Tit. wäntan och Höggunstiga befallning. Skulle någon hufwudsakelig omständighet saknas, så utbeder jag mig i största ödmjukhet att därom ytterligare få Tit. Höggunstiga erinran. Framhärdar med oafblåt. djup wördnad Tit. Ödmjukaste tjänare.

På Collegii Gymnastici wägnar
Joh. Wikström.

BILAGOR.

[Redogörelser i tur och ordning av v. lektorn And. Fagerborg i teologi, lektorerna Jean M. Schönstedt i eloquens och poesi, Joh. Wikström i hebreiska och grekiska, Carl Bergsten j:r i historia och moral, N. J. Bergsten i matematik och logik samt gymnasieadjunkten ovannämnde A. Fagerborg i lokalt betonad litteratur- eller lärdomshistoria med bokvärdering.]

1. I Theologiska lectionen wid Gefle Kongl. Gymnasium följes wid undervisningen in Doctrina Coelesti Benzeli Repetitio Theologica, hvilken, för den tid vices Theol. Lectoris varit underteknad updragne, således blifwit ungdomen föreläsen, at jämte et bestämdt uppgifvande af de i förekommande quæstioner innehållna Lärostycken, bevisen för de samma efter discentium behof blifwit utredde, samt en kort exegesis öfver citerade dicta Sacra gifven, äfven som af hvarje sålunda fastställd lärosats practiska tillämpningar äro gjorda. At härvid tydlighet i föreställningssättet ej skulle saknas, äro de afhandlade ämnen tilräckligt och vanligen genom frågor repeterade, hvilket i synnerhet wid fulländad explication af någon Artikel tjent, ej mindre at i korthet framställa å nyo hela dess innehåll, än at utröna, hvad upmärksamhet och flit Discentes til dess inhämtande användt.

Vidare är både til befrämjande och kännedom af ungdomens framsteg in Theologicis, ofvannämde Lärobok, hvilken med uragtlåtande af en för stället mindre tjenlig vidlöftighet, merändels på tvänne år absolveras, i pensa så indelad, at discentes under vilkor af flyttning ansvara i 1:sta Classen för 7, i 2:dra för 13 de första Artiklarne, medelst explication af de vigtigaste Stycken, Definitioner och Dicta classica; i 3:dje Classen för 17, och i den 4:de äfven för de öfriga Artiklar, med anförande af Dicta probantia samt de under lectionerna meddelade hufvud-

sakligare förklaringar. I Kyrkohistorien, der Möllers Sammandrag, såsom både lätt och för begynnare tillräckligt at i minnet behålla, är til Lärobok antaget, sker undervisningen erotematice, med de tilläggningar och upplysningar som nödige finnas — och præsteras vanligen i 3:dje Classen de fem första, samt de tre sista Seclerne af N. Test., hvartil i 4:de Class. ännu läggas några af Sæcula barbara och det korta utkastet til G. T:s kyrkohistorie.

A. Fagerborg.

2. 2:o Undertecknad bestrider Eloquentiæ och Poëseos Lection wid Gefle Gymnasium.

3:o Utaf Auctoribus Prosaicis, läser ungdomen Curtius, eller Sallustius; Ciceros Orationer; Plinii Epistlar och Panegyricus. Af Poëter, Virgilius.

4:o Wid hwarje Termins början, nyttjas Curtius, stundom Sallustius. När ungdomen är samlad, alternera Cicero, Plinius och Virgilius 2:ne gånger i weckan om hwarann.

Inferiores tyda Auctorn på Svenska: Juniores börja derjämte variera grammaticæ: Seniores underhålla samma öfningar, och tillöka sina pensa med att äfwen variera rhetorice: Superiores stadga sig uti sidstnämnda öfning ej mindre, än de förpligtas att obehindradt præstera de 3:ne nedre Classernes åliggande pensa.

Det Capitel af Auctorn, som nästa gång skall läsas, blifwer alltid, för mera redighet, timan förut af mig förklaradt, och rhetorice varieradt, då ungdomen har tillfälle, att göra nödiga exerpta. Under läsningen, observeras troper och Schemata, äfwen som förekommande Romerska Antiquiteter förklaras. I öfrigt, wänjes ungdomen wid en rätt pronunciation, och att lära känna Latinska språkets genie, i jämförelse med Svenska språkets art. Då Poeten expliceras på Svenska, förklaras Mythologien; verser scanderas och examineras efter prosodiska reglor; figuræ prosodicæ med troper och Schemata anmärkas; samt phrases & dictiones mere poëticæ utwisas, för att föreställa ungdomen skilnaden imellan en Oratio prosa et ligata.

2:ne gånger i weckan, under min handledning öfwas Superiores uti de nödigare Progymnasmata Stili Latini, särdeles Chrior, efter gifna dispositioner; stundom reduceras också Carmina fracta; stundom underwisas de uti Svenska Poësie, medelst utarbetande på wers af ett gifwet ämne, eller ock fri öfwersättning på wers af något ställe utur Virgilius.

Dessutom hålles, under mitt inseende, hwarje termin Colloquium Disputatorium uti Gymnasio öfwer förelagda ämnen.

5:o De flitige och qwicke uti 1:sta Classen explicera Auctorn samt Poeten redigt och wäl, och göra godt besked uti grammaticæ delar.

De samma uti 2:dra Classen göra allt detta ännu bättre, med tillägg af tämmelig färdighet att variera grammaticæ, och scandera verser.

De samma uti 3:dje Classen ega förenämnde kunskaper uti högre grad, och äro så för sig komne, att derjämte variera rhetorice, samt känna det förnämsta af Rhetorique och Romerska Antiquiteter, tillika med Prosodie och Mythologie.

Ändtel. de samma uti 4:de eller öfwersta Classen wisa redan, wid utgåendet, nöjagtiga framsteg uti alla föregående stycker, kunna på egen hand läsa en okänd Latinsk Auctor, samt författa ett Latinskt Scriptum correct och wäl. De som tillika hafwa fallenhet, skrifwa Swensk wers, som ej otydligt röjer wackerhet i tankar och justesse i uttryck.

Jean M. Schönstedt.

3. 2:o Hebrææ och Græcæ lingvarum Lectionerna wid härwarande Gymnasium bestridas af undertecknad Lector.

3:o Uti Grækiska språket läsas med ungdomen Nya Testamentet, Plutarchus de Institutione puerorum, Isocratis Orationem, ad Demonicum, Nicoclem II et III. af hwilken Lärobok, i anseende til flere och nyare uplagor, ungdomen äger bästa tillgång.

Wid underwisningen uti Hebræiskan, följes Opitii Atrium lingvæ Sanctæ, och för de öfwersta Classerna läsas Psalterium Davidis.

4:o Grækiska litteraturen föreställes på det sätt, att, sedan texten är upläst, öfwersättes den på latin eller modersmålet; de yngre resolvera de swårare orden, och öfwas flitigt i flectionerna och formatione temporum. Idiotismer och constructions sätt observeras, och wisas huru detta Språk afwiker eller öfwerenskommer med det latinska. Öfwer de i Nya Testamentet förekommande mindre tydliga ställen, gifwes en kort förklaring, af ordens egentliga eller tropiska bemärkelse, eller textens sammanhang; och om uttrycken grunda sig Judiska eller Grækiska fornhäfder och plägseder, gifwes derom en kort underrättelse. Häruti underwisas alla classerna tillika. Uti Hebræiska Språket föreläses för 1 och 2 classerna de til språkets kannedom nödigaste elementer, i största korthet sammandragne: öfwas uti innanläsning och flection; hwarefter begynnes med analysi af det första Capitlet uti Genesi; hwilket fortsättes uti den 2:dra Classen.

För 3:dje och 4:de Classerna läsas Psalterium Davidis; verteras och resolveras flitigt, för att så mycket bättre i minnet fästa de grammaticaliska reglorna.

5:o Uti Grækiska Språket kan wäl discentium kunskaps grad ej så noga utsättas för hwar class; emedan den beror af hwad som under

året blifwet läst; för hwilket hwar och en bör ansvara wid examen. De öfrige Classerne böra göra skäl för alt hwad de läset i Gymnasio. Då således en Gymnast biwistat Gymnasium i 4 år, som Höga Lagstiftaren wisligen stadgadt, har han genomgått nya testamentet, och likaledes innom samma tid Plutarchus och Isocrates; för hwilket han bör kunna ansvara. hälst om han under ferierna repeterat flitigt, hwad under terminen blifwit förestält.

Uti Hebræiskan lærer ungdomen i 1:sta Classen att känna elementerna, läsa innan och begynna med resolution: uti 2:dra Classen att explicera och resolvera de 4 första Capitlen uti Genesi. Uti 3:dje Classen medhennes 18 à 20 Psalmer under 2:ne terminer, eller om året. 4:de eller öfwersta Classen fortfar vidare, och ansvarar tillika för 3:dje clasens lection, såsom en repetition af hwad som förut är genomgått, och läset. På detta sätt hinner ungdomen i 4:de Classen genomläsa 30, till 40 Psalmer, förän Gymnasium lämnas, och wara i Språket så grundad, att han på egen hand kan däri wägleda sig och vidare sig begagna af Föreläsningarne häruti wid Academien. Collegium disputationum hålles hwarje termin.

Joh: Wikström

4. Historiarium och Moraliu Lectorn vid härvarande Gymnasium undervisar ungdomen så väl i Fäderneslandets som Allmänna världshistorien, i Natursrätten och Latinska Språket både genom läsning af en Historisk Auctor och öfning i Stilen. Historien läses för alla Classerne, Natursrätten för de 2:ne Öfversta, Latinska Auctorn för de 2:ne Nedersta, och i Stilen öfvas de af nedersta Classen, alt efter Kongl. Scholordningen eller Ephori föreskrift, och hwad Företrädare i långliga tider brukat.

Vid undervisningen i Historien följes Våhlins Sammandrag af Svän-ska, och Schröckhs Lärobok i Allmänna världshistorien; i Natursrätten Brunmarks Jurisprudens. Natural. och i Latinska Språket Justinus.

Under föreläsningarne i ofvannämde Vetenskaper brukas, jemte korta förklaringar öfver de ämnen som sådane behöfva, den Erotematiska methoden, hvilken både underhåller ungdomens upmärksamhet, och medförer mästa begriplighet och minneshjelp, hvarföre och Frågor blifwit författade öfver de Läroböcker, som vid undervisningen nytjas.

Ehuru geniets beskaffenhet altid bibehåller sitt märkliga inflytande på Lärjungarnes större eller mindre framsteg, kan dock deras kunskapsgrad nu mera lättare bestämmas, sedan man, till befordrande af flit och täflan, utstakat vissa pensa för hvarje class, hvilkas afgörande blir det rätta och sanna vilkoret för flyttning. Således, då man, efter antalet af Classerne, indelat sina fordringar af ungdomen i de antagna

Läroböcker, hafva de, innan afflyttningen till Academien, genomgått hela Wåhlins Sammandrag, i Schröckhs Lärobok hela gamla och nyare Historien från Reformationstiden, hvilken sednare i synnerhet läses publice, och det hufvudsakligaste af Brunmarks Moral.

Carl Bergsten C:son.

5. 1:o Mathes. et Log. Lectorn bestrider Lectionerna i Logican, Geometrien, Arithmetican och Usus Globorum.

2:o I Logican brukas Plennings Compendium i brist af tillgång på något bättre; I Geometrien Euclides Elementa: I Arithmetican Beckmarks Lärobok för Eleverne vid Krigs-Academien: och i Usus Globorum Professor Schulténs Lärobok.

3:o Vid föreläsningarna i Logican nyttjas, den Methoden, att Lectorn 1:o förklarar Auctorn: 2:o användes Locicans Definitioner, Distinctioner, Reglor etc. på Exempel, som till största delen hemtas ur Geometrien, hvarigenom studium af denna senare Vetenskapen för Ungdomen mycket faciliteras, 3:o vid hvarje ny Lection examinerar det som i nästföregående Lection förhades — I Geometrien nyttjas samma Method — Äfvenså i Usus Globorum, hvarvid Lectorn dessutom genom Globerna låter ungdomen få et redigt begrep om det som anföres i Boken, och väner Lärjungarne att sjelfve nyttja Globerne till uplösande af allehanda Astronomiska frågor — I Arithmetican nyttjas samma method med förklaring, och Lectorn söker, så mycket tiden medgifver, att genom myckenheten af Exempel inskräpa de Arithmetiska Reglorna och bibringa ungdomen färdighet i räknande.

4:o Med vanlig flit gör en Discens i första och andra Classerna de framsteg, att han kann göra godt besked för de Två första Böckerna af Euclidis Elementa och för Usus Globorum, och har dessutom någon färdighet i räknande, så att han vet huru han bör använda proportionsläran vid förekommande Arithmetiska frågor, äfven då de äro mycket sammansatta. I tredje Classen ökas framstegen med 3:dje och 4:de Böckerne af Euclidis Elementa och någorlunda kunskap af Logican, hvilken än vidare stadgas i 4:de Classen, der profecterna i Geometrien ökas med 5:te och 6:te Böckerne af Euclidis Elementa hos dem, som hafva någorlunda fallenhet för de Mathematiska studierna. Till säkrare vinnande af dessa profecter har hvarje Class sitt pensum, hvilket en discens bör prestera för att erhålla Lectorns samtycke till flyttning ur Classen.

N. J. Bergsten.

6. Den mig såsom Gymnasii Adjunct åliggande förbindelse, at 2:ne timmar i veckan söka bibringa ungdomen, icke allenast kändedom af

de i Bibliotheket befintliga böckers litteraira värde, utan ock de första och nödigaste grunder in Historia Litteraria i allmänhet, har jag ifrån 1796 års början genom undervisning i dessa ämnen bemödat mig att uppfylla och dervid följt Hermanns Consp. Reip. Literariæ, med beständiga anvisningar på de vid Bibliotheket varande Subsidiæ, i den sak och ordning de förekommit.

De framsteg, som i detta Studium hittills kunnat påräknas, äro i nedre Classerne en någorlunda kännedom af Lärdomshistoriens syftemål, indelning och förnämsta källor, jämte det allmännaste om Litteraturens upkomst, fortgång och mest lyckliga tidevarf — hvartil i de högre Classerne kommer närmare kunskap om de förnämste Græckiske och Latinske Auctorer, äfven som de namnkunnigaste Författare och Lärde i åtskilliga tider.

Då ock under samma tid exercitia Stili för 3:dje Classen varit mig öfverlemnade, hafva så väl Svenska som Latinska öfningsämnen uti Öfversättning, Imitation, paraphrase, Chria och flera Progymnasmata 2:ne gånger i veckan blifvit utgifne och de deröfver utarbetade försök granskade och emenderade.

A. Fagerborg.

e) Rektors redog. för gymnasiet 2 auditorier 1814.

Meddelade Uppgifter, rörande härvarande Gymnasium, hvilka af Uppfostrings Committén uti Circulaire af den 3 sistl. April äro infordrade.

A. I afseende på Inrättningen.

1:o I Upsala Stift finnes ett Gymnasium, beläget i Gefle. Detta Gymnasium inrättades i Stockholm 1640, men flyttades till Gefle 1668. Stiftelsen grundar sig på Drottning Christinas Stat d. 24. Decembr. 1652. och Kongl. Maj:t:s Bref till Ärke Biskopen Lenæus i Upsala d. 27. Nov. 1667.

Det andra Momentet lärer Högvördigste DomCapitlet ensamt kunna nöjagtigt besvara.

3:tio Gymnasii-huset blef färdigt och invigdes 1671, är för närvarande behof högst otillräckligt och i uselt tillstånd. Hvad tillgång till dess underhållande, reparationer eller nybyggnad finnes, är Högvördigste DomCapitlet närmast bekant.

4:o Lektorerne äro till antalet 6, och benämnas hvar och en efter den Vetenskap, hvaruti han undervisar, näml, 1:o Theol. Lektor, 2:do Græc.

Lingvæ Lektor, 3:o Eloqu. Lektor, 4:o Mathes. Lektor, 5:o Histor. Lektor, och 6:o Philos. Lektor.

5:o De till Gymnasii-staten i Gefle enligt 1652 års stat anordnade Krono-tionde Herbergen utgöra, enligt Kongl. Kammar Collegii till Kongl. Maj:t i underdånighet inlemnade uppgift, ungefärligen 730 Tunnor, som ifrån Inrättningens början varit delade emellan 5. Lärare. Men genom Kongl. Maj:t:s nådiga Bref af den 25. Jan. 1807 till Consistorium Ecclesiasticum i Upsala, har vid detta Gymnasium blifvit inrättad en Sjette Lection, hvartill lön skall tagas af det redan fastställda Löningsanslaget, dock så, att de äldre Lektorerne bibehålla så länge de lefva sina löner orubbade. Enligt samma Kongl. Bref är en Lektors-lön bestämd att hädanefter endast utgöra 120. Tunnor. Sedan en Lektor efter denna reglering med döden afgått, hafva bägge de yngsta Lektorerne enligt nyssnämnda höga Förordnande hvardera 60. Tunnor af den ledigblefna lönen, och det som af den öfverskjuter 120 Tunnor, insändes årligen till Högvördigste DomCapitlet. På detta sätt fortfara alltid de tvänne yngste Lektorerne att tjena för blott half lön, till dess alla de Äldre gått undan, då det bestämda quantum för hvar och en fullt utfaller.

Hille Pastorat, det enda hithörande Præbende, skall hädanefter alltid tillfalla den Äldste Lektorn, som är Prest. För öfrigt hafva Lektorerne utom sin spannmål inga förmåner. Af det ofvan anförda synes klart, att bägge de yngste Lektorerne ännu äro så otillräckligen lönte, att de genom särskildta utvägar nödgas söka sin bergning.

6:o Gymnasii Adjunktens hufvudsakliga göromål äro uti 1807 års Kongl. Schol-Ordning utstakade; men genom Collegii, i anledning af Rever. Ephori till Collegium under den 2. Jun. 1813. aflätne skrifvelse, föreslagne och af Kongl. Maj:t på obestämd tid i Nåder fastställde Provisoriske förändringar, äro de tills vidare desse:

Utom vården af Bibliotheket läser Gymnasii Adjunkten tvänne timmar i veckan Latin med nedre Afdelningen, utgifver och corrigerar ett Latinskt och ett Svenskt scriptum i veckan för Första Classen, och är skyldig mot skäligen arfvode lemna biträde åt den Lektor, som det lagligen kan fordra.

Gymnasii Adjunkten har ännu ingen lön, ehuru genom Kongl. Maj:t:s Nådiga skrifvelse till Consistorium Eccles. i Upsala af den 7. Decembr. 1807., ledigblefven och inndragen behaglig tids Förlänings-spannmål ifrån Ecclesiast. staten till lön åt Adjunkten i nåder blifvit ansedd disponible, och Consistor. Eccles. i Upsala i stöd häraf under den 17. Mars 1813. i underdånighet föreslagit till lön åt Gymnasii Adjunkten i Gefle 50 tunnor af den behaglig tids Förlänings-spannmål, som till indragning redan blifvit fastställd.

7:o Första och betydligaste grundläggningen till detta Bibliothek är af Sal. Prosten och Kyrkoherden i Gefle, Inspector Gymnasii & Scholæ, H:r Magister Scheffer, som hit anordnade hela sin boksamling. Sedermera hafva Hans Excellence m. m. Baron Carl Sparre, och Hans Excellence m. m. Grefve Nils Gyllenstolpe, hvilka varit Höfdingar i detta Län, hit förärat en stor del af sina boksamlingar. Framlidne Archiatern Abrah. Bäck har likaledes i sin lifstid hit skänkt en icke obetydlig mängd af böcker, men aldrasist har H:r CancellieRådet A. Schönberg genom sin frikostighet ökat detta Bibliothek till ungefärl. dubbelt af hvad det förrut var, så att hela antalet nu mera stiger till nära 6000 Volumer, hvaribland saknas de fleste för Gymnasii Ungdomen nödige böcker, såsom Lexica, tjenlige Editioner af Latinske Auctorer, m. fl. Denna brist kunde möjligen fyllas, om de medel, hvilka från Stiftets Ecclesiastika Sterbhus böra inflytas, finge användas till sådant ändamål. Bibliotheket vårdas med fullt ansvar af Gymnasii Adjunkten, som derfor hitintills icke åtnjutit något arfvode.

8:o De Stipendier, som för här studerande Ungdom äro anslagne äro till antalet åtta, näml:

det Bergmanska, stort 166:32.—. det Bergstenska, stort 66:32.—.

det Grubbska, stort 55:26.8. det Wesslanderska, 166:32.

det Strömbeckska 100:—.—. det Müllerska 50:—.—.

det Ödmanska 33:16.—. det Depkenska 380:—.—.

Det Bergmanska är stiftadt 1751. af Prosten och Kyrkoherden i Bollnäs H:r Magister Ol. Bergman. Det Bergstenska är stiftadt år 1800 af Histor. Lektorn H:r Magister C. Bergstèn, Senior. Det Grubbska år 1703. af Lektorn vid Gefle Gymnasium, Prosten och Kyrkoherden i Hille, H:r Magister Jakob Grubb. Det Wesslanderska år 1751. af Enke-Pastorskan Fru Helena Wesslander. Det Strömbeckska 1730. af Grosshandlaren i Gefle H:r P. Strömbeck, och bragtes genom hans Sons, BruksPatronen I. P. Strömbecks frikostighet år 1791. till nu varande belopp af 100:RDr. Det Müllerska år 1801. af Grosshandlaren i Gefle H:r C. C. Müller. Det Ödmanska 1773. af Rådmanen i Gefle H:r Simon Ödman. Det Depkenska 1781 af Secreteraren uti Höflofl. Cancellie-Collegium H:r Christ. Depken.

Desse Stipendii-medel utgå af emot säkerhet förräntade Capitaler. De utdelas enligt Stiftarens förordnande dels åt Ynglingar från vissa Provinser, dels, utan detta förbehåll, åt sådane, som i vissa eller alla Vetenskaps-delar mest utmärka sig, alltid med afseende på ett godt upförande.

9:o I Gefle finnes väl ett Boktryckeri, men som tillhör en Privat.

10:o Vid detta Gymnasium finnas inga Gymnastiska Öfningar inrättade.

11:o Antalet af Gymnasister var år 1804.—38. 1805.—36. 1806.—34. 1807.—38. 1808.—41. 1809.—30. 1810.—44. 1811.—43. 1812.—50. 1813.—54.

Desse voro i Classer fördelade på följande sätt:

År.	Class IV.	Class III.	Class II.	Class I.	Summa.
1804.	9.	11.	7.	11.	38.
1805.	8.	8.	5.	15.	36.
1806.	4.	6.	13.	11.	34.
1807.	2.	12.	11.	13.	38.
1808.	7.	7.	11.	16.	41.
1809.	4.	10.	9.	7.	30.
1810.	9.	7.	6.	22.	44.
1811.	4.	6.	23.	10.	43.
1812.	4.	22.	9.	15.	50.
1813.	17.	9.	8.	20.	54.

12:o Vid detta Gymnasium är ock en Director Cantus et musices, som undervisar både i Vocal- och Instrumental-musik. Egentligen lönes denna Lärare på härvarande Trivial-scholas stat med 14. Tunnor säd och circa 20:Rdr i Djekne-penningar, hvarföre han äfven lemnar åt Scholæ-Piltarne undervisning i sång. Denna syssla har ock tillföre här likasom annorstädes varit förenad med Organist-sysslan vid Staden stora Kyrka, men är nu för andra gången skild derifrån. Antingen böra dessa sysslor, som ganska väl kunna skötas gemensamt, för bättre utkomst alltid vara förenade; eller också denne Lärares Löne-vilkor förbättras, på det man må kunna påräkna skicklige Sökande.

B. I afseende på Undervisningen.

1:o Huru Föreläsningarne äro emellan Lektorerne och Gymnasii Adjunkten fördelade, samt i hvad eller hvilka ämnen hvar och en bland dem undervisar, kan af här bifogade Schema-Lectio-num Litt A. inhämtas.

2:o *Theologiæ Lektorn* följer såsom Lärobok vid Religions-undervisningen Benzeli Repetitio Theologica, hvaröfver förklaring gifves på Svenska med Symboliska; Apologetiska och efter ämnets föranledande äfven Polemiska Åsigter, hvilka Kongl. Schol-ordningen i afseende på de Äldre fordrar; dock så att upmärksamheten i synnerhet ledes på Lärosatsernes praktiska användande. Öfver hvarje sålunda hållen Föreläsning framställas följande timme innan vidare fortsättning några frågor, hvarigenom Ungdomen får tillfälle både att tydligare fatta, hvad Afhandladt blifvit och att derföre redovisa; hvilket sednare dock egentligen äger rum vid hvar och en afslutad artikel, hvaröfver en kort Examen anställles. Kyrkohistorien läses efter Möllers korta begreper deraf och nyttjas här mest den Erotematiska methoden, hvarvid Ung-

domen först göres upmärksam på hufvud-händelserne inom hvar och en till öfverläsning anvisad period, hvarefter de öfriga betraktas i det förhållande, de stå till desse, såsom antingen ordsaker eller följder. Repetitionerne innefatta en Chronologisk öfversigt af det sålunda genomgångna. — I *Hebraiska Språket*, som, efter Collegii Gymnastici i Gefle underdåniga Förslag till Provisoriska förändringar på ett år under den 19. Jul. 1813. och Kongl. Maj:ts Aller Nådigste stadfästelse derå, anses vara ett ovillkorligt Läro-ämne, begynnes i nedre Afdelningen med innan-läsning, hvartill förberedes genom de nödigaste reglor om bokstäfvernes och Vokal-punkternas uttal, indelning och sammansättning till stafvelser, dessas egenskaper m. m., hvarjämte Paradigmata läras och någon början göres med explication af de första Capita Geneseos, under beständigt acktgifvande på skilnaden emellan litteræ radicales och serviles, essentielles och extra-essentials, äfvensom på forma, qualitas och status Nominum. Den fullständigare Analysen bespares för Öfre Afdelningen, där samma Explication fortsättes, till dess några de lättare Psalmerne kunna företagas.

Græce Lingvæ Lektorn följer vid undervisningen i Grekiska språket Dahls Grammatica Græca och Chrestomathia, och läser detta språk under beständig jämförelse med så väl det Svenska, som det Latinska, på hvilka bägge det öfversättes — i de nedre Classerne alltid med Grammatisk resolution och jämn öfning i flexionerne, hvartill läggas de allmännaste reglor om accenter och quantiteter — i de högre med närmare acktgifvande på ordens construction, ordningen och sammanhanget emellan deras flere bemärkelser, samt språkets idiotismer och förnämsta dialekter. — Vid den egenteligen Exegetiska Lectionen öfver Nya Testamentet användes äfven efter behof Analysis Grammaticæ och fästes i synnerhet upmärksamheten på de säkra bevisnings-ställen för vår Religions viktigare Dogmer.

Eloquentiæ & Poëseos Lektorn läser Ciceronis Orationes Selectæ och Virgiliti Æneis så väl med nedre som öfre Afdelningen. I afseende på Orationes Ciceronis låter han Ungdomen på Svenska öfversätta Författaren, hvarvid de svårare ställen förklaras. Härunder öfvar han den nedre Afdelningen med Locutioner, framställde i anledning af det under Lection föreläste, samt låter den Öfre Afdelningen försöka att variera Författaren dels Rethorice dels Grammaticæ. Hvad läsningen af Virgiliti Æneis beträffar, tillgår vid öfversättningen ungefärligen lika, men för hvarje stycke gifver Läraren här nödig undervisning uti alla förekommande Mythologiska Åsigter, stundom jämnförande dem med de Grekiska och gamla Nordiska, där en sådan Jämnförelse kan äga rum. Efter gjord öfversättning af det utsatta pensum öfvar han Nedre Afdelningen uti Prosodien, men upläser för den Öfre en fri Öfversätt-

ning, för att gifva Ynglingarne ett ungefärligt begrep, huru möjligen en gammal Författare kan gifvas på god Svenska. — Vid tjenliga tillfällen under läsningen öfvar han äfven samteliga Ungdomen uti Rhetoriska Figurer, Troper, Schemata, m. m. Han sköter äfven Exercitiefskrifningen med 3:dje och 4:de Classen, och utgifver dertill dels öfversättningar för de mindre försigkomne, dels variationer från Direct stil till Indirect och tvärtom, samt Chrion öfver tjenliga Moraliska ämnen.

Matheseos Lektorn nyttjar vid Geometriens föreläsning Euclidis Elementa, vid Arithmetikens Beckmarks Arithmetik, men vid Algebras egna anledningar. — I Geometrien bemödar sig Läraren om att Lärjungen redigt fattar så väl det Grammatikaliska, som Logiska sammanhanget af meningarne, hvilka i Lexan förekomma. Sedan bör Lärjungen öfverläsa samma lexa till nästa tima, och då vara beredd att derföre göra reda utan tillhjälp af boken. Sedan Lärjungen redigt fattat Arithmetikens och Algebras reglor och känner grunderna till dem, öfvas han flitigt med Exempel att använda dem. För öfrigt anmärkes angående matematikens, att sedan Afdelningens pensum är slutadt, Läraren icke går vidare, utan använder resten af Läsåret till att åter genomgå detsamma. Och då lärjungen vanligen använder 2:ne år i Afdelningen, händer derigenom, att han går igenom sitt pensum minst 4 gånger och kan slutel. med lätthet öfverläsa det helt och hållet, för att göra sig förtjent till flyttning.

Historiarum Lektorn nyttjar i Allm. Historien Schrouks Lärobok, i Fäderneslandets Wåhlns Sammandrag, och i Geographien Djurbergs Geographie för Ungdom. Så väl vid Historiens, som Geographiens läsning nyttjas den erotematiska Läro-metoden; vid hvarje Läs-tima göres en kortt återhemtning af hvad som under det föregående blifvit föreställdt och en gång i månaden examineras ungdomen i de framfarne veckornes pensum.

Philosophiæ Lektorn, som ej tror sig äga någon tjenlig Lärobok att sätta i Ungdomens händer, har i Psychologien, Logiken och Allmänna språkläran, som i nedre Afdelningen föreläsas, äfven som i Moralen och Naturrätten, som för öfre Afdelningen föredrages, författat korrt kurser, efter hvilka Föreläsningarne hållas, och som efter hand lemnas Ungdomen till afskrifning. Efter en kortt framställning af det nödvändigaste ur människans physiologie, i synnerhet de delar deraf, som betrakta människan till sin sinnligt Intellectuella natur, sker öfvergången till egenteliga Psychologien. Derifrån till Logiken och sluteligen derifrån till Allmänna Språkläran. Denna kurs är på ett år gjord; således genomgås den 2:ne gånger med dem, som äro i Nedre Afdelningen. För öfre Afdelningen föredrages, efter meddeladt korrt begrep om philosophie i allmänhet, Läran om Rätt, så inre som yttre, hvilken kurs

äfvén innom ett år är slutad. Vid alla tillfällen användes af den Erote- matiska methoden så väl den Katechetiska, som i synnerhet den Dialo- giska eller så kallade Socratiska. Vid få tillfällen, när man efter stycke- vis fattade ämnen vill i sammanhang lemna en öfversigt af det hela, användes den Akroamatiska methoden — och när så händer, endast för Öfre Afdelningen. Repetitioner anställas ofta och Läraren går ej vidare, förrän dessa bevittna riktig fattning.

Alla Lärare föra hvar för sig vid repetitionerne Protocoll, som vid en skeende Examen ligga till grund för deras omdömen om rättighet till Flyttning, stipendier, etc.

3:o Vid antagandet till Gymnasist har man hittills ej haft något af- seende på ålder — endast på kunskaper, såsom följer:

Theol. Lectorn fordrar Benzeli Repetitio Theol. ifrån början till och med 7 Art. Græcæ Lingvæ Lectorn, färdighet i declinationer och con- jugationer äfvén som öfversättning både på Svenska och Latin af Dahls Chrestomathia Græca ifrån början till och med pag. 56. Eloquentiæ Lectorn, obehindrad Explication af Sallustius (föreslagen att nyttjas i 4:de Class. i Skolan i stället för Curtius); att kunna i skrift använda de allmännaste reglor af Syntaxis, äfvén den om Conjunctiones, Supi- num, Gerundium & Participium — och att känna de allmännaste grun- derna af Prosodien och Rhetoriken. Math. Lectorn, säkerhet och fär- dighet att räkna quatuor Species i sorter och Bråk. Histor. Lectorn, att kunna Fants Lärobok för begynnare i Allmännare Historien — att känna Svenska Konungaätterna efter ordningen och tiden, som de re- gerat — och att i Geographien göra reda för det generelaste af Char- torne öfver Globen, Europa och Sverige. Philos. Lectorn har hitintills ej haft något att fordra vid intagandet i Gymnasium.

Kostnader vid intagande i Gymnasium äro enl. Kongl. ScholOrd- ningen 5. Cap. 2. §. 8. sk:r till Bibliotheks Cassan, en frivillig gåfva till Fattig-Cassan, och till Rector 1: RD:r, näml:n blott af dem, som ej ur Trivial-Schola till Gymnasium ankomma, enl. Kongl. Skol-Ordn. XI. Cap. 3. §.

4:o Gymnasii ungdomen är fördelad i 2:ne Läslag, kallade Öfre och Nedre Afdelningen (Coetus) och hvarje Afdelning i 2:ne Classer, såle- des det hela i 4. Classer.

5:o Se bifogade Schema-Lectionum.

6:o Hvarje Class utgör ett eget skriflag. Hvarje skriflag skrifver 2:ne scripta i veckan. Ämnet vare sig Chria, Öfversättn. etc. utlemnas till Ungdomen att hemma utarbetas, hvarefter det lemnas till Läraren. På utsatt time samlas skriflaget uppe i Gymnasium, där Läraren anmärker det rätta och orätta, och visar skälen till de förändringar, som befun- nits nödiga.

S C H E M A L E C T I O N U M .

	kl. 7.		kl. 8.		kl. 10.		kl. 11.		kl. 2.		kl. 3.		kl. 4.
	Öfre Afd.	Nedre Afd.	Öfre Afd.	Nedre Afd.	Öfre Afd.	Nedre Afd.	Öfre Afd.	Nedre Afd.	Öfre Afd.	Nedre Afd.	Öfre Afd.	Nedre Afd.	
Mån- dag.	Histor. Alm. Hist. Geograph.	Theol. Theol. Dogm. Hebr.	Eloqu. Lat. Poët. Lat. Pros.	Græc. Chrest. Græc.	Nedre Afd.	Græc. Chrest. Græc.	Math. Arithm. Geometr.	Math. Arithm. Geometr.	Histor. Geograph. Alm. Hist.	Histor. Geograph. Alm. Hist.	Adj. Lat. Pros.	Philos. Psychol. Logika. Gramm. Gener.	
Tis- dag.	Histor. Alm. Hist. Geograph.	Philos. Psychol. Logika. Gram. Gener.	Eloqu. Lat. Pros. Lat. Poët.	Math. Geometr. Arithm.	Græc. Nov. Test. Chrest. Græc.	Math. Geometr. Arithm.	Eloqu. Lat. Poët. Lat. Pros.	Eloqu. Lat. Poët. Lat. Pros.	Theol. Theol. Dogm. Hebr.	Theol. Theol. Dogm. Hebr.	Græc. Chrest. Græc.	Philos. Natur- rätt Ethika.	Musik.
Ons- dag.	Græc. Chrest. Græc. Nov. Test.	Histor. Hist. Patriæ Geograph.	Theol. Theol. Dogm. Kyrko- Hist. Hebr.	Math. Geometr. Arithm.	Eloqu. Lat. Poët. Lat. Pros.	Math. Geometr. Arithm.	Philos. Psychol. Logika. Gram. Gener.	Math. Algæbra Geometr.	Math. Algæbra Geometr.	Adj. Scr. 1. Class. Philos. Scr. 2. Class.	Frans.	Philos. Natur- rätt Ethika.	
Tors- dag.	Philos. Natur- rätt Ethika.	Theol. Theol. Dogm. Hebr.	Græc. Chrest. Græc. Nov. Test.	Math. Arithm. Geometr.	Math. Algæbra Geometr.	Math. Arithm. Geometr.	Histor. Alm. Hist. Geograph.	Eloqu. Lat. Poët. Lat. Pros.	Eloqu. Lat. Poët. Lat. Pros.	Adj. Lat. Pros.	Frans.	Philos. Natur- rätt Ethika.	Musik.
Fre- dag.	Theol. Theol. Dogm. Kyrko- Hist. Hebr.	Eloqu. Lat. Poët. Lat. Pros.	Math. Algæbra Geometr.	Philos. Natur- rätt Ethika.	Græc. Chrest. Græc.	Græc. Chrest. Græc.	Math. Arithm. Geometr.	Eloqu. Lat. Poët. Lat. Pros.	Math. Geometr. Arithm.	Adj. Lat. Pros.	Frans.	Philos. Natur- rätt Ethika.	Musik.
Lör- dag.	Philos. Natur- rätt Ethika.	Græc. Chrest. Græc.	Eloqu. Lat. Poët. Lat. Pros.	Histor. Alm. Hist. Geograph.	Math. Algæbra Geometr.	Math. Algæbra Geometr.	Theol. Theol. Dogm. Hebr.	Histor. Alm. Hist. Geograph.	Histor. Alm. Hist. Geograph.	Adj. Scr. 1. Class. Philos. Scr. 2. Class.	Musik.	Philos. Natur- rätt Ethika.	Tyska.
	kl. 7. Bön och Bibelläsning alla dagar.												

Granskningen delas Lärarena emellan så, att Eloqu. Lectorn altid har 3:dje och 4:de Classerne, samt Adjunkten den 1:sta. Granskningen af 2:dra Classens scripta öfverlemnas, enligt Ephori godtfinnande, till någon af de öfrige Lärarena.

7:o Föreläsningarne börja och sluta här enligt 1. och 2. §§ XIII. Cap. af Kongl. Skol-Ordningen.

8:o Tiden emellan Föreläsningarne användes till öfverläsning och nödig både själs- och kropps-recreation.

9:o Sedlighet och kunskaper äro de grunder, hvarpå man gemensamt vid flyttningar har afseende. Innom hvarje Afdelning (Läs-lag) och egentligen innom hvarje Class bestämmes flyttningen till en god del af sedebetygen; men ifrån Afdelning till Afdelning med ett betydligare afseende på kunskaps-betygen. Dessa flyttningar ske vanligen en gång om året, vid Examen Anniversarium, som hålles vid slutet af Vår-Terminen.

10:o De 2:ne sista dagarne af Vår-Terminen anställles offentligen den så kallade Examen Anniversarium, så väl för flyttning innom Gymnasium som för dimission till Academien. Denne Examen föregå tentamina för hvar och en af Lärarena, hvarvid reda fordras för hela den kurs, som under föregående läs-år blifvit fulländad; men af dem, som begära dimission till Academien, fullständig redovisning för allt hvad under Gymnasii tiden blifvit föreläst och det så, som följer, näml. af

Theologiæ Lectorn: i Theologica Dogmatica, hela Benzeli Repetitio Theologica: i kyrkohistorien, 16. Sekler af Nya Testamentet efter Möllers Compendium; samt i Hebr. Språket 4: Capita Geneseos, 5 à 8. Psalmi Davidis, jämte paradigmata verborum och de allmännaste Grammatikaliska reglor.

Græcæ Lingvæ Lectorn: Obehindrad öfversättning på Svenska och Latin af alla Prosaiska stycken i Dahls Chrestomathia Græca, samt i Exegesi Novi Testamenti så många bibliska böcker, som hinna läsas och repeteras under det kursen göres genom den Öfre Afdelningen.

Eloquentiæ Lectorn: Att en dimittendus skall tämeligen obehindradt kunna läsa en Prosaisk Latinsk Författare, äfven om han den förrut ej sett: att på god Svenska kunna öfversätta 8. böcker af Virgili *Æneis*; att i talande någorlunda uttrycka sina tankar på Latin; att öfver något ämne hvilket som häldst i skrift felfritt framställa sina tankar och att någorlunda fullständigt känna Latinska Prosodien och Rhetoriken.

Matheseos Lectorn: Fullständig redovisning för 1:sta, 5:te, 6:te Böckerna af Euclidis Elementa och uplösning af *Æquationer* af första graden.

Historiarum Lectorn: Schroïks Lärobok i Allmänna Historien till Franska Revolutions början. Wåhlins hela sammandrag af Svenska

Historien och en någorlunda fullständig Geographisk kännedom af Europeiska Staterne utom det huvudsakeligaste af Geographien i allmänhet.

Philosophiæ Lectorn: Utom redovisning för Psychologien, Logiken och allmänna Språkläran, som i nedre Afdelningen blifvit föreläst, en grundelig kännedom af Sedoläran och det hufvudsakeligaste af Naturrätten.

Vid början af hvarje Höst-Termin anställles äfven en Examen för att utröna, huruvida hvar och en under sommar-Ferierna bibehållit, minskat eller ökat sitt vid Vår-Examen offentligen visade och erkände kunskapsförråd. Sättet vid denna och föregående Examen är enahanda och detta:

Lärarena, i Ephori eller Inspectors öfvervaro, framställa hvar i sin ordning och i sin sak sina frågor till Ynglingarne, hvilkas svars beskaffenhet anmärkes i det Protocoll, som af hvar och en särskildt föres; och i det som dessutom af Ephorus eller Inspector föres. På resultatet häraf grundar sig slutliga omdömet om hvars och ens förtjenst.

11:o På 4 år bör hela kursen vara fulländad och är det vanligen; ehuru det någon gång händt, att en och annan behöft blott 3, en annan till och med 5 år.

12:o Alla betyg från Gymnasium meddelas af Rector och äro för dem, som ärna sig till Academierne charterade, men för dem, som bestämma sig till näringarne eller andra yrken ocharaterade, enl. 10. §. 2. Cap. Kongl. Skol-Ordn. Enligt samma § lyda de ungefärl. sålunda:

»Innehafvaren här af N. N. (nation), som äger — — — snillegåfvor, har under — — — års tid vid detta Gymnasium dem med — — — flit odlat, och i alla de Läro-ämnen, som här föredragas, gjort — — — framsteg. Dessutom har han i sitt upförande visat — — — stadga. Hvilket honom på begäran härmed till bevis meddelas. Gefle d. — — — 18 — . . . (Sigill)

N. N. Gymn. Rector.

Då testimonium lemnas för dimission till Academien införes i stället för sista punkten, — »hvilket honom m. m. — »hvarföre han hos Kongl. Academiens H:r Rector Magnificus till det bästa recommenderas.»

13:o En Gymnasist erlägger, utom vid antagandet den förrnämnde till Bibliotheket, under hela Lärotiden ingen afgift, hvarken till Lärare, Gymnasii Cassa eller Bibliothek.

14:o Vid detta Gymnasium är ej ännu någon regelbunden Gymnastik införd.

15:o Till ungdomens upmuntran gifvas här inga andra belöningar änn de förenämnde Stipendier och upflyttningar. Til uppsigt öfver dess seder, flit och ordentlighet är den utvägen vidtagen, att Lärarena esom-

oftast göra besök hemma hos Ynglingarne, och att dem beredes, så mycket möjligt är, tillträde till goda sällskaper.

16:o För att lätta Gymnasii-ungdomens utkomst äro här väl inga anstalter gjorda; men större delen af Ungdomen, försedd hemifrån med egen kost, har i sina quarter sin egen lilla hushållning, som emot ett ganska lindrigt arfvode, besörjes af Vårdinnan. Flere bo oftast tillsammans och hafva äfven sin mathållning gemensam.

Af Gymnasii Fattig-Cassa erhåller en af Stadens Läkare ett ganska måttligt årligt arfvode emot den förbindelse att lemna biträde, då någon af Ungdomen det skulle behöfva. Af samma Cassa betalas äfven medicamenter för dem, som äro fattiga.

17:o År

1804.	utgingo från Gymnasium	9.	hvaraf	8.	till Academ.
1805.	»	»	»	16.	» 13.
1806.	»	»	»	12.	» 11.
1807.	»	»	»	7.	» 6.
1808.	»	»	»	11.	» 5. — 2. till handel.
1809.	»	»	»	9.	» 8.
1810.	»	»	»	9.	» 4. 1. till militair. 1. fått consil. abeundi.
1811.	»	»	»	11.	» 10.
1812.	»	»	»	9.	» 6.
1813.	»	»	»	10.	» 3. 3. till militairen. 2. till Handel.

Vanligen hafva de, som ej gått till Academien, ur 2:dra och 3:dje Classerne lemnat Gymnasium.

18:o Från 1807 års skol-Ordning äro här åtskillige afvikelser införde:

1:o är undervisnings-timmarnes antal förminskadt för hvarje Lector från 10 till 8 och för Adjunkten från 4. till 3.

2:o Hebraiska Språket, betraktadt som ett ovilkorligt undervisningsämne är förflyttadt från Gr. Ling. Lection till den Theologiska. Adjunkten sysselsatt att i stället för undervisningen i Natural-Historien läsa Latin med nedre Afdelningen 2:ne Timmar i veckan; och skrifningen med 2:dra Classen flyttad från Histor. Lectorn till Philos. Lectorn.

3:o Franska och Tyska Språken anses numera såsom frivillige Lectioner hvaruti undervisning meddelas af Philosophiæ Lectorn i Tyskan och af Adjunkten i Franskan åt den eller de af Ungdomen, som sig der-till anmäla.

4:o Computus Ecclesiasticus och Physiken, ansedde såsom mindre tjenlige och nödvändige att Ungdomen här föredragas äro från Matematiska Lectionen uteslutne.

5:o I stället för Kosmographien läser Philosophiæ Lectorn allmänna Språkläran för nedre Afdelningen.

Dessa förändringar äro här införde i anledning af Kongl. Maj:ts, på Upfostrings-Committéens underdåniga hemställan, utfärdade nådiga befallning till Högvördigste H:r Doctorn och Ärke-Biskopen och Vederbörande Lärare att inkomma med sine underdånige tankar och förslag till Provisoriska förändringar och äfven af Kongl. Maj:t genom Dess nådiga bref till Reverend. Ephorus af den 20. Oktobr. tills vidare till efterlefnad stadfästade.

På Collegii Gymnastici vägnar

Lars Hällström

Gymn. n.v. Rector.

f) Landvinningar i realia 1833—1843. Ny undervisningsmateriell. Nya stipendier.

»Uppgifter till 1843 års SkolRevision

angående Gefle Gymnasium med anledning af Kongl. Skolordningens 4 Sect. 4 Kap. 12 § samt 5 Sect. 3 Kap. 2 §.»

1:o a) Till vinnande af mera sammanhang och grundlighet i Bibel-förklaringarne erbjöd och åtog sig nuv. Theol. Lectorn Theol. Candidaten Herr Mag. P. Rosenblad redan år 1835 att ensam bestrida dessa under morgonbönstunderna hela året igenom. Deremot inskränktes hans föreläsningsskyldighet år 1841 från 9 till 6 timmar i hvarje vecka, dels för att bereda mera tid åt de lefvande språken, som dittills af Adjuncten lästs endast 5 timmar i veckan men nu af den nya Läraren läsas 8 1/2 timme, samt åt Natural Historien, som förut icke lästs på Gymnasium, dels emedan denna tid för Theologien ansågs tillräcklig, sedan tjenligare läroböcker blifvit antagna.

b) Likaledes och af samma orsak hafva föreläsningarne i Philosophien till 6 timmar i veckan blifvit inskränkta.

c) Deremot hafva Matematik samt Grekiska och Hebreiska, hvilka sednare skötas af samma Lektor, ansetts behöfva mera tid, hvarföre dessa båda Lektorer läst hvardera 11 timmar i veckan. Dessutom hafva Eloquentiæ och Matheseos Lektorerna fördelat nedre Afdelningen af Gymnasium på 2:ne auditorier och således föreläst den förra 13 och den sednare 15 timmar i veckan, alltsedan hösten 1833.

d) Elementära Physiken har icke blifvit läst på Gymnasium förnämligast af den orsak, att den tid, som Math. Lektor kunnat erhålla varit

fullt behöflig för Arithmetik, Algebra och Geometri. Deremot hafva Globläran på nedre och de förste elementerne af Astronomien på Öfre Afdelningen blifvit föredragna 1/2 timme på hvardera i veckan, eller 1 timme hvarannan vecka. . . .

5:o a) Enligt Collegii Gymnastici beslut af d. 9 dennes och H. H. Ephori sanction derå, kommer Gymnasium med instundande hösttermin att fullständigt fördelas på 3 auditorier, på det sätt, att 1:sta klassen läser särskildt, 2:dra och 3:dje tillsammans samt 4:de särskildt.

5:o b) Gymnasium har sedan d. 1 Maj 1841 fått 2:ne nya Lärare, nemligen i lefvande språk och Natural Historia, för hvilka föreläsningstimmor blifvit beredda på sätt ofvanföre blifvit nämndt. Läraren i lefvande språk har hittills läst 8 1/2 timmar i veckan och dessutom haft skriföfningar, och får nu vid nyssnämnda fördelning på 3 auditorier 9 timmar. Läsningen af lefvande språk kunde och borde visserligen vidare utsträckas; men då Läraren har så ringa arvode som 300 R. B:co, så kan man icke skäligen af honom begära mera arbete och tidsuppoffring. Obilligt synes ock att ett numera så viktigt ämne på Gymnasium skall läsas af en så ringa lönad person. Om ett större anslag för honom kunde erhållas, så kunde man ock af honom vänta och begära mera arbete och tid till båtnad för Läroverket.

7:o a) Sedan Gymnasium fått en Lärare i Natural Historien hafva ock materialer för detta studium blifvit för de anslagna allmänna medlen anskaffade och Naturalie samlingar småningom af eleverna bildats. Ett särskildt rum för dessa har i Gymnasii huset blifvit upplåtet. Till dessa samlingar har Adjuncten vid Upsala Vettenskaps Societet Herr G. Marklin godhetsfullt förärat en samling af 97 arter Conchylier och 87 Petrificater.

b) Fyra Stipendii donationer hafva under denna tid af enskilde personer blifvit gjorda till Gymnasium nemligen:

1:o af f. d. Hist. Lektorn vid detta Gymnasium Mag. C. Bergsten en summa af 133 R. 16 S. B:co.

2:o af Grosshandlaren i Gefle Herr A. P. Göransson 200 R. B:co.

3:o af Borgmästaren i Gefle Herr C. E. Wahrenberg 200 R. B:co.

4:o f. d. L. L. O. O. Lektorn härstädes numera Kyrkoh. i Hellestads pastorat af Linköpings Stift Herr Mag. P. J. Emanuelsson 333 R. 16 S. B:co.

Gefle d. 13 Juni 1843.

C. A. Forssell.
Gymn. n.v. Rektor.

C XI. EFFEKTIVISERANDE REFORMTENDENSER. SNILLEVAL.

Examensprov, tävlingsstipendier, klassificeringssystem, organisationsförändringar och elitklasser.

a) Studiekontroll. Begåvningsurval 1732—1745. B-linje?

1) *Notväxling 1732 om studieresultat och spärr. Adagaläggande universitetets och gymnasiets ömsesidiga missnöje med och anspråk på varandra. Inledning till kapitlen XI och XII.*

aa) Studenter odugliga för universitetsstudier och prästtjänst.

ÄB begär flyttningsspärr och studietidsförlängning.

Ärewördige och Höglärde Herr Magister och Rector

Emedan Consistorium ofta med missnölje måste förnimma, at ifrån Gymnasium i Stiftet, sådana piltar warda med testimonio försedde, och hit til Academien försände, de der icke äro til den grund uti sina studier komne, som billigt fordras af dem, som med nytta och sin uppbyggelse skal kunna betiena sig af lectionibus et Exercitiis Academicis, hwar utaf sker, at fast än sådana personer flera år frequenteradt Academien, finnas de likwäl otienlige och oskickelige til det Heliga Prediko Ämbetets antagande; altså profwar Consistorium nödigt, at alfwarligen påminna, det Eder ärewördighet, Hwad detta Gymnasium beträffar, fogar den efftertryckelige anstalt, at sådana omogna discentes ifrån Gymnasium ej hädaneffter dimitteras, för än de hunnit til wederbörlig stadga uti de stycker, som Scholæ-ordningen före skrifwer. Hwilket ändamål, at det så mycket bättre erhållas må, bör det noga tagas i öfwerwägande, hwilka som profwas wärdige, at upflyttas i den öfwersta Classen, tå de ock sedan böra ett år sitta där längre qwar än här tils skedt. Consistorium wil förmoda, at denna nödwändiga påminnelsen wederbörligen effterkommen warder, emedan här igenom intet annat sökes, än det, som länder til Gudz ära, Scholæ-ordningens fulgiörande, och Stiftet til heder, samt de studerandes egen nytta och förmån. Förblifwer Eder Ärewördighets Tienstberedwillige

Johannes Steuchius

Daniel Diurberg. Olof Celsius Er Melander Pet Schyllberg
Johan Wiman

Upsala d. 10 Maji 1732

bb) Lektorskollegiet begär universitetsspärr, kontrollbesök och annan medverkan till resultatens förbättring.

Högwördigste Fader H:r Doctor och ÄrckieBiskop Venerandi Consistorii Præses

Högwördige H:rr Doctores och Professores Venerandi Consistorii Adsessores.

Högwördigste Fadrens Herr ÄrckieBiskopens och Venerandi Consistorii Höggunstiga skrifwelse daterad d. 10 Maji som öf:r kom d. 14 Junii sidstl., angående Disciplarnas qwarhållande wid Gymnasium, til des de hunnit til wederbörlig stadga uti de stycker, som Scholæordningen föreskrifwer, uptager Collegium med skyldigsta respect och wördnad. Fägnande sig så alla i gemen, som hwar och en i synnerhet af Lectoribus Gymnasii, at dermedelst dem tilfalle öppnas, at fritt bekiänna och föredraga, hwad dem en tid bort å å hierta legat och bekymrat, nämligen

Det haf:a Docentes wid detta Kongl. Gymnasium samt och synnerligen, alt ifrån den tiden, som de sit ämbete tilträdt, med den flit och trohet arbetat på ungdomens information, i alla de stycker, som Kongl. Förordningar wid handen gifwa, så at, utan all förmäthenhet til sägande, de hoppas ingen försumelse i någon måtto dem kunna tilwitas, ei helde någon wid andra Gymnasier, för starkare Force dem bör föredragas. Hwilket at det wederbörligen klart blifwa måtte, Collegium hiärteligen önskade, at en gång haf:a Högwördigste Fadren Herr ÄrckieBiskopen närwarande wid examen anniversarium, til at sielf höra både Disciplarnas profecter i Gymnasio, och Præceptorernas frågd och yrkio wid sin anförtrodda syssla.

Ändoch Collegium hoppas, at eliest nog kan tiäna för bewis om deras ömhet wid ungdomens handledande til wet och dygd, *dels* de åtskilliga hedersamma utlåtelse af H:rr Rectoribus et Professoribus Academiae både för Collegii ledamöter och iämwäl andra inwånare af denna staden om Gymnasistarum Gevaliensium wackra mogenhet, *dels* at ingen uti examine hos Decanum Academiae blif:it för odugelig kiänd, at med nytta och sin uppbyggelse kunna betiäna sig af lectionibus et exercitiis academicis som med Testimonio ifrån Collegio warit försedde, utan des häldre hwar och en med beröm i Matriceln inskrifwen, *dels* och de flästa våra dimissorum skyndsama promotion, antingen inom et och annat år til veniam concionandi, el:r til Stipendia, el:r och iämwäl inom få år til Sacros ordines; Så at Lectores i ödmiukhet om all Höggunstig åtanka hos sina höga herrar förmän sig försäkrade giöra, och lef:a i den förtröstan, at wid tilfalle til det bästa befordrade warda.

Imedlertid hafwa de, ei utan särdeles rörelse, måst erfara, huru en del omogne disciplar, som Gymnasium el:r ock Scholen biwistat, och

i otid och olofligen härifrån bortrest, til Academien i Upsala, oakadt, at de inga testimonia ifrån Collegio haft at upwisa, på andra Studenters Sponsioner och otilbörliga cautioner likafult äro af Rectoribus och Decanis Academiae ibland studerande antagne, hwarmed icke allenast handlat är twärt imot Kongl. Maj:ts Allernådigsta Förordnings 2 §. 6: *Wi förbiude här wid strängeligen at de som utan ofwan anförde mål begifwa sig bittida ifrån Gymnasium, resandes bort antingen utan testimonio, el:r med et sådant, hwaruti the icke uttryckeligen äro recommenderade til Rectorem Academiae ei skola blifwa antagne ibland Studiosos, utan tilbakas wiste likmätigt Akademiske Constitutionerne, på det Guds församling och fäderneslandet icke må genom sådanas fåkunighet och odugelighet, samt deraf gemenligen flytande förmäthenhet blifwa illa betiänt, och bokliga konstens öfning både uti det andeliga och wärldsliga ståndet wanhedrat.* Utan och en sådan förmäthenhet och öfwermod hos somliga disciplar wärkad blifwit, at de, förr än de hunnit til wederbörlig stadga uti de stycker, som Gymnasii ordningen föreskrifwer påstått til Academien dimitteras, och då Præceptores dem nekat sina testimonia, de tråtsat på samma sätt som flere andre deras medlikar, utan Lectorum testimoniis kunna blifwa wid Academien antagne. Så at om genom denna vägen äro sådane personer til Academien inkomne, hwilke fast än de flere år freqventerat Academien, finnas de likwäl otiänlige och oskickelige til det heliga prediko- el:r annat ämbetes antagande, Collegium Gymnasticum räknar sig dertil aldeles oskyldige wara.

At hwad som sagt är, må finnas sant och otwifelaktigt wara, lemna i ödmiukhet samtel. Lectores Högwördigste Fadren Herr ÄrckieBiskopen och Venerandum Consistorium om föliande namn och personer at inqvirera. Andreas Fernström Helsingus dimitterad 1727 med et testimonio, som klarligen gaf hans odugelighet til Studier wid handen. Nicol. Insulin Helsingus 1728 utan testimonio ifrån Gymnasio bortrest. Petrus Söderbom Söderhamnia Helsingus. Olaus Gabr. Phragmenius Helsingus 1731 bortreste från Gymnasio utan testimoniis. Johannes Backmark ifrån Gymnasio och brodren Peter Backmark ifrån Scholen bortreste utan testimoniis Item Joh. Hartzell ifrån Gymnasio i det samma han ifrån Scholen war dimitterad. Hwilke alle under Studenters sponsioner blifwit wid Academien antagne.

Fördenskuuld bönfaller hos Högw. Fadren Herr Arke Biskopen och Venerandum Consistorium i lika måtto Lectores Gymnasii, det tåktes Högwördigste fadren Herr ÄrckieBiskopen och Venerandum Consistorium på detta sättet styrka den alfvarsamhet, som Lectores wid disciplarnas qwarhållande til rätten mogenhets tid både förr wisa welat, och här efter wärkeligen mer wisa skola, sedan Högwördige Fadren

Herr ÄrckeBiskopen och Venerandum Consistorium behagat en längre tid för Superioribus föreskrifwa: at hädan efter likmätigt Kongl. förordningar, inge sådane wid Academien antagas, utan tilbakas wisas, som ifrån Gymnasio och Scholen, utan Testimonio ankomma, icke häldre tilstädas H:rr Studiosis frihet, at få för dem, som de behaga, spondera.

Förmode således, at med större kraft kunna hålla de discentes, som Lectoribus til största förtret, påcka på sin dimission, och när de tilböriligen warda examinerade i de stycken, som här efter Kongl. förordningen drifne blifwit, ingen owärdig skal finnas recommenderad til Academien. Iämwäl i framtiden Lectores finnas utan skuld, om mången sedan han blifwit värdig kiänd, och wid Academien inskrifwen, genom wårdslöshet och försumelse kan göra sig oskickelig til all befordran. Lefwe med wördnad Högwördigste Fadrens Herr Doctorns och ÄrckeBiskopens Samt Venerandi Consistorii Ödmiukaste tienare Gefle d. 19 Junii 1732.

N. Wettersten Magn. Thelaus. E. Stenfelt. B. Brunelius E. Alrot.

2) *Urvalsprotokoll 1743. Motivering. I:s och D:s utlåtande.*

GC 1743 4/3. Uti Högårew. Herr Probstens och Collegii Gymnast. närwaro, jemwäl ock præsentate Rectore Scholæ, Magister Pet. Gris, uplästes för totus Cætus Gymnastarum, §. 8. af Kongl. Maj:ts Förordning, angående Öfwerlops Manskap, daterat den 11. Febr. 1743. Tå Herr Probstens rätteligen uttydde bemälte punct om dem, som äro försumelige, ligga, utan laga förfall, hemma under Lectionerne, suppa, dricka, föröfwa insolentier, och spela kort, &c. Fördenskull blef dem nu det wite förelagt, at så snart någon 1. Tima är borta; skal han uppskrifwas, och namngifwas hos Herr Probstens, och sedan vidare uti Vener. Consistorio, och der effter hos S. T. Herr Landshöfdingen.

GC 1743 22/3. Uplästes, i Collegii närwaro, Vener. Consistorii bref, af den 16. Martii nästledne, angående Kongl. Maj:ts Förordning om Öfwerlops Manskap, dat. den 11. Febr. 1743. och des §. 8. Detta bref war Herr Probstens tillskrifwit.

Resolwerades, at någre wisse Gymnasister böra examineras.... den 23 Martii, klockan 8. f. m. skrefwo desse 18. Gymnasister et Latinskt Scriptum effter utgifwen Swänska. den 24. Martii, klockan 8. f. m. blefwo de examinerade af samtelige Herrar Lectorerne; ehuruwäl de tilförne hade sig hwars och ens framsteg nogsamt bekante.

Effter Vener. Consistorii ofwanbemälte bref dicterar, at uti Förteckningen, som likmätigt §. 8. i Kongl. Maj:ts Högstbemälte Förordning, skal i Vener. Consistorio upgifwas, bör utföras om dieknarnas giorde framsteg, ålder och scholæ-år: Så blef derom undersökt, såsom följande

Förteckning wisar, hwilken af S. T. H:r Probstens, och samtelige Herrar Lectores underskrefwen, blef den 28. April der på följande, insänd til Vener. Consistorium.

Præsent. 9. Jul. 1743.

Förteckning på the Gymnasister i Gefle Gymnasio, som enligt 8 §. uti Kongl. Maj:ts Nådiga Förordning af d. 11 Febr. 1743. Vener. Consistorii närmare bepröfwande underställas.

Jonas Norén, Nora-Fierdhundrens. af 22 års ålder: i Schola Triv. gått 6 $\frac{1}{2}$ år, i Gymnasio nu emot Midsommaren uti 4 år. Hafwer någorlunda judicium; men warit mycket försumelig, så at honom nu mycket felas af the stycker, som en Gymnast af the åren tilhöra. Hans upförande har thes utom ei warit särdeles skickeligt.

Laurentius Westadius, Hels. 17 år gammal, frequenterat Trivial Scholan 4 $\frac{1}{2}$ år, Gymnasium 3 $\frac{1}{4}$ år. Hafwer goda naturens gofwor; men af början icke fattat then grund i studier, som wederbort, och sedermera icke wisat then flit, som honom ålegat: Hwarföre thes anhörige hos Collegium Gymnasticum sig anmält, at wilja sättia honom under en stadig Privat Præceptor, emedan han hafwer wackert arf effter sina föräldrar. Emot thes lefwerne hafwer man intet at påminna.

Eduard Lundberg, Gestr. af 20 år; hans Scholæ-år 6; i Gymnasio nu snart i 3 år. Tyckes wara med någorlunda snille begofwad; men är befunden något försumelig och swag, som han wil med sin fattigdom enskylla. Uti lefwerne icke uppenbart straffvärdig; men tyckes eljest icke wara af särdeles god art. Har begärt få blifwa qwar i Gymnasio på prof ännu någon tid.

Martin Ferling, Hels. 28 år gammal, kom på 17:de året i Scholan, där sutit 8 år, under hwilken tid han warit 1 år i räkne Classen, i Gymnasio 2 $\frac{1}{4}$ år: har icke särdeles snille och naturlig böjelse til studier; men fört et stilla och sedigt lefwerne. Anhåller om råderum at söka sig utwäg til et annat vitæ genus.

Magnus Hæggbom, Hels. af 22 års ålder; i Scholan warit 7 år, i Gymnas. 2 $\frac{1}{4}$ år. I studier och lefwerne af samma beskaffenhet, som förenämde Ferling. Anhåller ock om samma råderum; emedan han är särdeles fallen til Mechaniquen och Musiquen.

Thesutom kan man icke obemält lemna, at Gabriel Ömarck, Joh. Paul Strömbeck, Andreas Garp och Eric Hall, som dels icke warit fallne til studier, dels ei af god frägd, hafwa nyligen begifwit sig, twenne til militien, och twenne til annat vitæ genus.

M. Thelaus, I. Rudman, M:Smaræus, M:C:Justus. Peter Diurberg
h. t. Rector

Gefle d. 27 April 1743

Wid noga undersökning om åfwanförmälte Gymnasisters tilstånd, har jag närwarande funnit alt af den beSkaffenhet, som här förmält är, hafwandes jag giordt mina påminnelser, wid detta som wid andra tilfällen, at inga Scholares måge i förtid blifwa transfererade til Gymnasium, för än de uti Trivial Scholan lagt en mogen grund uti Lingva latina et Græca; i annor händelse Sker det, at de utan frucht förnöta sin tid uti Gymnasio länge nog, börandes efter mitt tycke utmönstringen ske af inhabila ämnen uti Trivial Scholan, innan någon Translation Sker til Gymnasium, hwilket lemnas til Högwyrdige DomCapitlets egedt goda ompröfwande, at med eftertryck föreställa Herrar Lectorer här wid kungl. Gymnasium.

Gefle d. 2 Maji 1743

Simon Melander

Inspect. Gymnas. et Scholæ Trivial.

A tergo: Undersökningsprotocoll ifrån Colleg. Gymnastic. i Gefle om några djeknar, som finnas mindre skickel. til Bokel. wettenskaper. 1743.

»Consistorii bref angående Odugeliga Gymnasister.»

Wälärewördige och Höglärde Herr Magister, Probst och Kyrkioherde, samt Inspector Gymnasii så ock Ärewördige och Höglärde Herrar Magistri, Rector och Lectores.

Som den gode Guden nu hugnat oss med frid och rolighet utom Riksens gränсор, at landets ungdom ei lærer til krigstienst och recruterigar så noga efterfrågas, utan hwar och få sköta sina egna stycken, samt Scholares upodla sig i the wetenskaper och slögder, genom hwilka the med tiden kunna blifwa til Fäderneslandets tienst i hwarjehanda stånd nyttige; altså har Consistorium i anledning af thet communicate Undersöknings protokollet om dieknarnas skickelighet til Studier intet annat at erinra, än at de 3 förstnämde måge få det rådet, at åfwen så wäl som de 2 senare nu strax häldre utse sig något annat vitæ genus, än fåfängt sina år wid boken förnöta, så framt på nästa termin ei skulle någon särdeles flit och förbättring i lefwernet af dem förmärkas. Men herjämte har ock Consistorium icke underlåta bordt at wälment och tienstligen påminna. 1:o At inga Scholæpiltar måge hwarken i otid blifwa til Gymnasium transfererade nämligen förr än the i Schola Triviali lagt god och pålitelig grund, synnerligen uti lingwis, ei eller sådane emottagne, som finnas icke ega böjielse til Studier; ty om urskilningen der, och således i rättan tid skedde, skulle sedan ingen orsak gifwas, at klaga öfwer oartiga och odugeliga dieknar i Gymnasio. 2. At inga Gymnasister måga til Academien försände warda, innan the med Herr Jnspectoris och Collegii Gymnastici goda adprobation, aflagt alla de

prof, som Gymnasii och Scholæordningen föreskrifwer, och derjämte blifwit i alla delar förswarlige befundne, fast mindre at någon med annat testimonium skulle förses, än han med hela Collegii minne, och samråd wärkeligen förtient; utan at then som mindre dugtig pröfwat, må än blifwa qwar wid Gymnasium, fast än des Camerater kunde dimitterade warda; men den odugelige aldeles wisar ifrån Gymnasium; på det Societas Academica ei måtte med onyttige ämnen blifwa öfwerlastad, och sedan Publicum i sin förwäntade tienst komma til at lida. . . . Upsala d. 9 Jul: 1743.

Olof Celsius.

Matthias Asp.

Magnus Beronius.

GC 1743 14/9 § 1. Uplästes Consistorii bref angående odugeliga Gymnasister af d. 9 Julii 1743; och resolverades 1. At thetta communieras med Rectore Scholæ Mag:r Gris, som thet återställer. 2 At thet upläses för samtliga Gymnasister, wid nästa sammankomst.

3) *Granskingar 1743—1745.*

aa) *Placering efter stilhalten. Lektorerna till D.*

GC 10/10 1744 § 4. Beslöts at hela Coetus skulle d. 11 derpå följande skrifwa Thema Extemporaneum.

GC 12/10 1744. Examinerales scripta, då omwäxlingen skiedde, at hwar och en feck sit rum effter som han wist prof.

GC 17/10 1744 § 2 föredrogs Wargens beswär öfwer det han d. 12 octob. näst förut blifwit nedflyttad. beslöts, at om Wargen wisar flit til nästa Termin, så bekommer han sitt förra rum igen.

GC 27/2 1745 § 2 Effter som Ludovicus Wargh gifwit hopp om sig uti studier och wist prof deraf, så bekommer han sit förra rum igen.

bb) *Icke läslystna ha alltid (!) bortmotats från latinklasserna.*

Skolans R ger D förteckning på tio »utmönstrade».

Skriv- och räkneklassen ger dem sedan fackbildning. 1745.

Ödmiukt memorial

Aldenstund Venerandum Consistorium höggunstigt behagat anbefalla, at lämna underrättelse om sättet, huru jämwäl här wid Trivial-Scholan behörig *Selectus ingeniorum skier*, samt insända förteckning för 2 a 3 åhr tillbaka öfwer them, som efter befunnen oskickelighet uti examine kommit at slå sig til något annat vitæ genus; hafwer man ej underlåta bordt at ödmiukel:n gifwa wid handen, huru det alltid warit os om hier-tat, at the, som man funnit wara af mycket trögt ingenio, ej måtte få-

fångt använda theras tid uppå studier, utan taga sig något annat lofl:t före, och förthenskul ej allenast förmant sådane disciplar at afstå med läsande, utan och i tid gifwit sådant theras föräldrar, förmyndare och fränder tilkänna likmätigt Sch. Ord. 2 Cap:s 5:te §.

The fläste hafwa fuller lydt råd; men så har thet ock kunnat hända, at någre ej welat finna sig therwid, utan föreburit ett och annat, hwarigenom det gådt något uppå tiden, innan man kunnat intala them til thet, som warit barnsens bästa. Men sedan Hans Kongl. Maij:ts nådiga förordning om Öfwerlops Manskap utkom, uti hwilken en § för-mäler, huru med sådan ungdom förhållas bör, som til studier ej är fallen; har man fådt friare händer, än som förr, at utmönstra them, som befinnas wara oduglige, hwilket äfwen af efterskrefne förtechning står at inhämta. Imedlertid tyckes ej alt wara rådeligit at hasta med ett sådant förwisande til andra näringsmedel, i synnerhet uti the nedre Classerne; emedan förfarenheten medgifwer, at någre, som en tid haft mycket swårt före, at fatta bokliga konster, och synts mycket tröge och oböijelige, sedan likwäl, när the kommit til åhren och mognare förstånd, med alfwar gripit saken an, och genom Guds nåd arbetat sig igenom, samt blifwit berömmelige män.

Thetta är, hwad man i ödmiukhet haft thenna saken angående at berätta. Afwachtar i öfrigit, ther Venerandum Consistorium skulle hafwa något vidare härwid at påminna, som i acht tagas bör. Hwilket skal ställa mig til ödmiuk efterrättelse, samt altid noga tilse, det ingen, så wida möjeligit är, til sin egen och rikets skada, går sin tid i Scholan fåfengt och fruchtlöst bort. Gefle d. 6 Februari 1745. P. Gris.

Förtechning på the Scholæpiltar, som uppå 2:ne åhrs tid hafwa slagit sig ifrån Studier, och begynt at räkna och skrifwa uti Classe Apologistica.

1 Framl. Rådmannens H:r Petter Unonii son, Laur. Unonius, ifrån Rectoris class. 2 Framl. Handelsm. H:r Norströms son, Magnus Norström, ifr:n D:o class. 3 Framl. Räntmäst:e H:r Christoph. Depkens son, Johannes Depken, äfwen ifr:n samma class. 4 Sämskmak:e Bergs son, Nicol. Berg ifr. D:o class. 5 Sahl. H:r Probsten Westermans son, Carol. Westerman, ifr. Secunda. 6 Sahl. H:r Camereraren Hasselhuns son, Esaias Hasselhun, ifr. 2:da. 7 Hammarsmeden Palms son, Joh. Palm ifrån 3:tia. 8 Klockaren Altbergs son ifrån Boldnäs, Hans Altberg ifrån 2:da. 9 Bagaren Efwerts son, Johan Udde Efwert ifr. secunda. 10 Framl. Handelsmannen Petter Ödmans son freqventerar ännu classen Rectoris; men Modren lofwat at nästkommande währ sättja honom uti Räkne classen. Gefle ut supra.

P. Gris.

cc) »Sättet huruledes Selectus... sker wid Gymnasium.»

Lektorskollegiets redogörelse till Domkapitlet 1745.

Med förslag till positiva snillevalspåföljder = förberedande, högre yrkes- och borgarbildning (jfr C XII a).

2 Apr. 1745

Högwördigste Herr Doctor och Archiebiskop så ock Högwördige och widtberömde Herrar Doctores och Professores Venerandi Consistorii Adsesores.

Til ödmiukt följe af Venerandi Consistorii Höggunstiga skrifwelse til Högwördige Herr Probsten och Gymnasii Jnspector af d. 31 sidstledne october. hwarutinnan i anledning af Kongl. Maij:ts och Riksens Höglöfl. Cancellie Collegii skrifwelse begäres underrättelse om sättet, huruledes wid Gymnasium i Gefle behörig Selectus Jngeniorum sker, så at the, hwilka til fortfarande i studier finnas otienliga icke måge fåfängt förnöta sin tid, utan blifwa tillbaka sände och til andra näringsmedel förwiste, samt at slika förteckningar för 2 à 3 åhr sedan måga insändas, har Collegium Gymnasticum härmedelst bordt inkomma med sin ödmiuka berättelse, och fördenskull hwad angår sättet, huruledes Selectus ingeniorum här wid Gymnasium skedt, så har Collegium Gymnasticum härtils stält sig til underdånig effterrättelse Kongl. Maij:ts Gymnasii och Scholæordnings 2 Cap. 5 §. J anledning hwaraf en del hafwa tagit sina Præceptores wälmenta råd til godo och begifwit sig til andra näringsmedel, en del sielfkraft tagit sig härifrån neml:n åhr 1741. Petrus Lybke. Stockholmensis 1742. Andreas Garp. Gevaliensis Ericus Hall Helsingus Gabriel Ömarck Uplandus 1743 Joh. Paul Strombeck Gevaliensis Petrus Norström Gevaliensis Fredric Franck Stockholm. 1744 Andreas Åkerbom Roslagus. En del hafwa ock blifwit från Gymnasium afwiste för sit oskickelige och förargelige lefwerne neml. åhr 1744 Eric Myrstedt Carl Westman Johan Forsell Edvard Lundberg Gestricii. Widare än genom afrådande ifrån fortfarande i studier har Collegium Gymnasticum i anledning af Högstbemälte Kongl. Constitutioner, icke kunnat gå emot dem, som, ehuru de warit tröge och mindre fallne til bokelige konster, likwäl fört ett stilla lefwerne. Men som Höglöflige Cancellie Collegii Höggunstiga skrifwelse gifwer wid handen, at hädan effter Docentes friare macht äga kunna at sända dem tillbaka och til andra näringsmedel förwisa, som til fortfarande i studier finnas otienlige, så har Collegium nu ifrån Gymnasium afskiedat 2:ne Gymnasister af sådan beskaffenhet, neml:n Martinus Ferling [och] Magnus Häggbom Helsingi hwilka man rådt at taga sig sådan näringsmedel före, hwar til man funnit dem fallne. Men i desse dagar

har man förnummit, at desse sistnämnde blifwit wid Upsala Academie antagne, hwarigenom Collegii Gymnastici urskilning blifwit fåfång, och lærer hädaneffter, i så beskaffade omständigheter icke kunna anställas. Hwar til äfwen det kommit, at 2:ne Scholægossar ifrån Hudiksvalls Schola, wid namn Bergman och Wiman, af hwilka den senare warit hit til Gymnasium förpassad, under Sponsion af betingade præceptorer, hwilka de dock hwarken ärna el. hafwa förmögenhet at löna och underhålla så länge de dem behöfwa, blifwit nyligen til studenter inskrefne. Emedan nu sådane missbruk, sättia Collegium Gymnasticum utur stånd både at förrätta den af Höga wederbörande anbefalta Selectus ingeniorum, och at hålla en god ordning ibland discentes, som i anledning af sådana Exempel, lära hopetals antingen gå Gymnasium förbi, el:r oskickekige til studier och i otid, förr än de lagt wederbörlig grund i sina studier, fara här ifrån, til sin och publici stora skada. Altså föränlåtes Collegium Gymnasticum, at hos Högwördigste Herr Archiebiskoppen och Ven. Consist. [anhålla] det täcktes Högwördigste Herr Archiebiskoppen och Venerandum Consistorium genom sin höga myndighet däruti tilbörlig bot skaffa, så at, såsom Kongl. Constitutionerne förbiuda Collegium Gymnasticum, at utan Testimonio commendatitio, sända någon til Academien, icke eller någon ifrån Scholarne och Gymnasium i stiftet måtte wid Academien antagas, som icke et sådant Testimonium äger. Elliest är Collegium Gymnasticum i twifwelsmål, huru man skal sig förhålla med dem, som fastän de icke äro fallne till studia Theologica, likwäl äro med någorlunda antingen memoria, ingenio el:r judicio begåfwade, så at de, om icke i alla, dock några lärostycken, såsom åtskilliga partibus Matheseos, Geographia, Historia, Philosophia morali samt latinska Språket kunna giöra framsteg, hwilket med mera är både nödigt och nyttigt för dem, som med tiden kunna blifwa officerare, Secreterare, Jnspectorer, Bokhållare, Landtmätare, feltscharer, organister, skrifware eller och the som sedermera kunna blifwa Bruks-Patroner, Handelsmän, Siöfarare, Konstmästare, Architecter, orgebyggare, eller andre tylika konstmästare Fabriqveurer och handtwärksman. Och som om sådane icke finnes något uttryckeligit i Constitutionerne utsatt så utbeder sig Collegium Gymnasticum Högwördigste Herr Archiebiskoppens och Venerandum Consistorii Höggunstiga förordnande, om icke desse böra wid Gymnasium effter sin åstundan bibehållas och i ofwan sagde ändamål til Academien försändas. Förblifwer med wördnad Högwördigste Herr Archiebiskoppens samt Venerandi Consistorii ödmuikaste tienare

Johan Rudman Mag. Thelaus. M. Smaræus. M. Justus. P. Diurberg.

h. t. Rector

Gefle d. 2 April 1745.

b) Lärarekollegierna 1755—6 om Browallii reformkrav.

Præs 14 Januar 1756.

Ödmjukt Betänkande öfwer de af trycket utgifne *Oförgripelige Tankar om Underwisnings wärket wid Gymnasier och Scholarne i Riket*, upsatt och insändt til följe af Högwördigste Herr Doct., Archi Biskopens och Pro Cancellerns samt Max. Ven. Consistorii Ecclesiastici Höggunstiga Befallning.

§. 1. Så nödig ungdomens tillväxt och förkofring i Christelige och Lofwärde wetenskaper är uti ett wälbestält Samhälle, och derföre i Företalet til Scholæ Ordningen nämnes, om icke den förnämsta, dock en ibland the förnämsta Grundpelare till det allmänna Bästas lycka och wälgång; så onkeligit är äfwen det, att ju ordenteligare underwisningswäret inrättas och skötes, ju större frukt och nytta måste deraf härflyta. Om fördenskull det wanliga lärosättet någon förbättring äskar, bör den samma med all sorgfällighet sökas, och kunna således de i denna afsigt utkomne *oförgripelige Tankar* ej annat än anses med tilbörlig erkänsla. Men som desse i betraktande af ämnets wig och hwarjehanda påföljder förtjena ei mindre upmärksamhet, nyttja undertecknade den frihet dem höggunstigt blifwit förundt att öfwerberörde Betänkande och de derutinnan gifne förslag sig på följande sätt yttra

§. 2. Sedan upfostringen och underwisningen i gemen blifwit omrörd, samt egenteliga afhandlingen inskränkt till information wid publicque Scholar, hwarunder Gymnasier äfwen i anledning af Titul-bladet måtte wara begrepne, anföres mäst ändamålet af deras inrättning de uti underwisnings sättet derstädes förekommande brister, till hwilkas afhjelpande åtskillige medel sedermera föreslås. Och emedan ändamålet af Scholars inrättning med rätta åberopas och uprepas ej allenast såsom en pröfwesten till att utröna, hwad i den antagne underwisningen felar, utan och såsom den förnämsta grunden till des hälsosamma ändring; ty är aldraförst nödigt at det samma behörigen öfwerwäga.

§. 3. At underwisningen i Scholarne bör wara så inrättad, som Fäderneslandets flor och tarfwor kräfwa (p. 5), att om republikuens upkomst och flor påsyftas, måste ämnen med förnuft och omsorg upodlas, också till de ringare sysslor (p. 11.), att fördenskull Scholarne böra wara allmänna lärohus, der hwar och en måtte få en önskad och nödig underwisning, till hwad hälst för stånd och lefnads art han då måtte hafwa ämnat sig (p. 6); alt detta kan wäl icke blott nekas, så wida en allmännare nytta bör skattas större än en mindre allmän, och i Scholarne, besynnerligen de nedre äfwen sådant wärkeligen läres, som för en hwar både i bättre och ringare stånd är dels gagneligit, dels och nödwändig. Men at egenteliga ändamålet af Scholars och Gymnasiers inrättning sig så widt sträcker, har man anledning at draga i twifwelsmål. Ty 1. äro lärarena nog sysslosatte med de hittills wanlige stycken, så att om flere med tilbörlig och lika omsorg skulle idkas, kunde sådant ej ske utan ändring i sjelfwa inrättningen, ehuru den (p. 5 & 6

n. 1.) förmenas icke vara nödig för att häfwa de wid Scholarne anmärkte brister. 2. Lägga berörde Lärostycken tillräckelig grundwal till hwad som begripes under Bokwett och den kundskap, som widare bör inhämtas wid Academierna och omsider wid de wigtigare ämbeten och sysslor i fäderneslandet fullkomnas och bringas i utöfning. Hwarföre och som närmaste afsigten med ungdomens underwisning wid Scholar och Gymnasier är att med nytta kunna betjena sig af Academiska föreläsningar, klandras det ej utan orsak (p. 5 n. 1) att många tagas emot till lärjungar, som hwarken hafwa hog och hufwud till studier, eller råd och ämne att hålla sig wid Scholan och Academien, och heter det rätteligen, dock icke om underwisningen i gemen, utan den som leder till en grundeligare insigt i wetenskaper och bokliga konster, at den samma börjas i barnkamaren, fortsättes i Scholan, fullbordas wid Academien och under sysslornas lärospån, och att den består fördenskull af 4 wäsentelige stycker eller grader, hwilka böra hänga som länkarne i en kädja tillsammans (p. 3. 4.) då till de ringare stånd och lefnads arter ei allenast Academiska öfningar, utan ock de mäste, till Gymnasier och Trivial-Scholar hörande, umbäras kunna. 3. gifwes tillfälle att antingen i allmänna lefwernet eller eljest utom Scholan med ingen eller ringa kostnad inhämta, hwad som i anseende till andre ändamål der skulle tyckas fela. 4. Befordras fäderneslandets anseende och nytta med mera eftertryck, om Scholar och Gymnasier blifwa innom sina wanliga gränstor, så at ungdomen der förnämligast anföres i de stycken, som fordra längre tid, upbruka sinnets krafter och bana vägen till mogen lärdom, samt skickelighet till swårare och angelägnare gjöromål i republiken, än om underwisningen i dessa lärohus med lika drift lämpas till alla förekommande lefnadssätt, i hwilket sednare fall de flästa ynglingar för att undfly det som mera eftertanka och arbete fordrar, skulle wända all sin hog på det lättare och de utwärtens sinnen mera rörande, hwarmed de sågo andre sine medlärjungar mäst sysselsättjas, så att ganska få ämnen torde blifwa öfrige, af hwilka, så wäl det andeliga som det wärldsliga ståndet, hade att framdeles wänta den kundskap och stadga, som aldramäst skulle både gagna och pryda fäderneslandet. 5. Blifwa dock Scholarne i så måtto allmänna Lärohus, att de öppnas för alla af hwad härkomst och wilkor de dock äro, hwilka äfwen därstädes, som förrut nämndt är, inhämta det i allmänhet tjenar, men hållas i synnerhet öpne för alla dem, som ega naturl. förmögenhet samt lust at lära de delar, hwilka der hufwudsakeligen böra drifwas.

§. 4. Sedan detta blifwit korteligen anmärkt, får man nu skärskåda, om och huruwida de klagomål äro billige, som uti otta särskilte puncter emot Scholarne anföres och hwilka alla påstås hafwa sin goda grund (p. 9). Det Ista, att många antagas i Scholarne, som hwarken äro fallne eller hogade för studier är redan medgifwit såsom ett fel (Se §. 3. n. 2), hwarwid dock den åtskillnad måtte förstås, at där lärarena ej äro i stånd att straxt med wisshet sluta om lärjungens snille och böjelse, må han wäl på prof tagas emot, men icke behållas länge qwar, derest han sedermera befinnes oskickelig att fortfara i de stycker, som höra til Scholæarbetets hufwudmål. När då medel och utwägar tillika tryta att hålla sig wid Scholan, blifwer anledningen så

mycket större att göra sig en sådan qwitt, fast fattigdom allena icke gör tillfyllest at någon utestänga. Man lærer ock icke hafwa försummat att på allt möjeligit sätt råda them, att taga sig något annat lofligit före, på hwilka man funnit nästan all möda uti Scholan förgäfwes användas, hwilket äfwen wid Gefle Gymnasium och Trivial Schola skedt och hwarigenom en del blifwit bragte att i tid taga afsked, men att andre, alla alfwarlige föreställningar oagadt, äntå fortfarit att besöka Scholan, endast för att framdeles få namn af studenter, har man måst hålla till godo, aldenstund man ei egt full myndighet att aldeles afwisa tröga och onyttiga Lärjungar. Således handlar den obekante Auctorn til Tankarne om underwisningswäret ganska skäligt, som icke will lägga detta klander Lärarena och uppsyningsmännen till last; men ehuruwäl des utlåtelse att äfwen i anseende till de följande wilja frikalla dem, ei kan wara upriktig, när de samme til större delen ei kunna bestå med ett förnuftigt anförande, kommer det dock här deruppå förnämligast an att i ren afsigt öfwerwäga sjelfwa saken, och att lemna, hwad dit ej egenteligen hörer.

§ 5. För det II:dra klagas, att underwisningen i Scholarne är altför trång, och alle, som dit komma, lära ett och det samma; i ty, att hwar och en Lärjunge informeras nästan blott och allena, såsom att blifwa ett Prästaämne. Man kunde häremot anföra, att Prästaämbetet, såsom icke allenast det angelägnaste utan ock swåraste, äfwen fordrar mera arbete och underwisning; innan behörig skickelighet dertil kan winnas, än något annat, och att derföre ämnen til sådant borde framför andra, ifrån första början, med all uptänkelig flit wägledas. Om ock detta utan afseende på lärjungens naturliga böjelse ske skulle, wore man ursäktad, när de uti Scholarne ännu med fullkomlig säkerhet icke utrönas kunde. Men utan att detta så mycket yrka, torde följande wara mindre gensago underkastadt. 1) äro wetenskaperna så nära förknippade, att de ej allenast fordra en gemensam förberedelse, utan ock sedermera räcka hwarandra handen, och som den förra ei kan delas, så äro ock de flere kundskaper af nöden för att sedermera ei behöfwa sig särdeles med dem uppehålla, men dock, med deras hjelp, kunna göra obehindrade framsteg i någon wiss föresatt wetenskap. Hwaraf följer, at i så måtto ei bör räknas för et fel, at lära ett och det samma, så ock, att flere i stöd af sådan underwisning kunna blifwa lärde, utan att Klärck och Lärld gälla för Synonyma. 2) kan af alt det, som i Trivial-Scholan läres, intet eller föga något sägas allena tjena för ett Prästaämne. Ty så mycken Theologie, som man der hinner bi-bringa, behöfwer hwar och en, som i annat will blifwa mer än gemene man ansedd. Ebraiskan hafwa Lärarena i nedre Scholan antingen aldeles lemnat, hälst som den i Scholæ Ordningen icke föreskrifwes, eller på sidsta året gifwit sine lärjungar deraf allenast någon försmak. Altså wore Grekiskan den endaste stötesten, men det lilla, som deraf i Scholan inhämtas, lærer ei allenast icke wara onödigt, utan ock komma wäl til måtta så wäl i Latinen, som uti en stor del af wetenskaperna; åtminstone för att bättre både begripa och behålla de derutinnan förekommande terminos technicos. 3:o) Om då i Gymnasierna Theologien med Grekiskan och Ebraiskan skulle undantagas, äro dock de öfriga och fläste stycken, näml:n Eloquentien, Poésien, Logican, Arithmeti-

can, Geometrien, Geographien, Historien och Moralen ofelbart af den beskaffenhet, att de så mycket gagna det världsliga som det andeliga ståndet och till stor del mer i det förra. Och må then Theologiske kundskap, som förwärfwas i Gymnasierne wäl fordras af dem, hwilke, utan [att] blifwa Präster, kunna framdeles med sitt tankesätt och efterdöme hos andra mycket uträtta hwaruppå hälst i these tider ligger magt, då, förutan hwarjehanda secter, Religions föragtare alt mer och mer ökas, hwilka mäst äro sådane, som uti himlaläran aldrig blifwit stadgade. Hwad Grekiskan och Ebraiskan åter widkommer, wil man här icke vidare undersöka, om dessa språk, antingen ettdera eller ock bägge, när den Theologiska kretsen blifwit undantagen, böra utdömas utur den öfriga delen af lärde världen, utan torde emedlertid göra tilfyllest att wid detta tillfället nämna, det i Gefle Gymnasio redan och för detta en och annan, som man befunnit, hwarken skickelig eller hogad till fortfarande studier, i synnerhet i studio Theologico, blifwit från desse språken, antingen bägge eller ettdera, frikallad, och att de äfwen i så måtto för mindre hinderlige lära anses. 4:o) wisar förfarenheten, at Gymnasierne upodlat många ämnen, hwilka blifwit gällande och hederlige lemmar i det Politiske ståndet, utan att de behöft att ångra, hwad de i Scholarne lärt och kunna en myckenhet sådana från nyss berörde Gymnasio uptes.

Det heter wäl, at i anseende till andra sysslor i Samhället wankar fögo någon vidare underwisning i Scholan, än att gossen wräks i Räkne Classen; men, förutan det, som nu wist är, att i gemen lärostyckerna, så wäl i öfre, som nedre Scholan, tjena icke endast för Prästeämnen, utan äfwen för andra, hwilka igenom studier wilja förwärfwa sig någon skickelighet, tror man säkert, att ganska många i sin öfriga tid med hugnad rönt frukten deraf, att de blifwit wräkte i Räkne Classen, och der, utom Geographien och att sammansättja Swenska bref med annat mera, fått lära Catechesen samt räkna och skrifwa, som det då gådt, näml. wäl och förswarligen, åtminstone så mycket deraf warit af nöden til deras Christendom samt lärospån wid de ringare syslor och göromål, som af de fläste i denna Classen allenast påsyftas, ehuru wäl berörde stycken tillika i alla lefnadssätt behöfwat. Och om annorlunda gått, har det warit antingen Apologistens eller ock gossens enskyldta fel.

När alt derföre i Scholar och i Gymnasier ei allenast Theologien med de öfrige grundwetenskaper, hwilka äro nödige för en hwar, som med tillhjälp af bokel. konster will gagna fäderneslandet, utan ock enkanerligen i Apologist Classen sådant läres, som, utom kortare lärotid äskas, äfwen af de mindre ansedde lemmar i Republicuen och således igenom det förra information det egentliga, igenom den senare det vidare begrepne ändamålet winnes, hos alla dem, som någotdera söka och i anseende till olika natursens gåfwor och flit antingen det ena eller det andra ernå kunna; så följer deraf, att underwisningen i Scholarne är så allmän, som den betarfwat, och att de uti sitt nu warande tillstånd förtjema namn af allmänna lärohus. (Se §. 3.)

§. 6. Som den III:die bristen, att mången använder sin tid i Scholan till att lära mycket sådant, som sedan i lefwernet icke kommer

honom till någon nytta, anföres såsom en påföljd af den näst föregående, wid hwars skärskådande redan är påmint, att förutan dem, som ärna komma till Prästaämbetet, icke allenast de, som i öfrigit wilja hålla sig wid studierne och igenom dem befordra sin och fäderneslandets lycka, i Scholarne kunna dertill lägga god grund, särdeles, när de i anseende, så till wetenskapernas inbördes gemenskap, som andre orsaker, icke lätteligen undantaga sig från någon af de öfliga lärdoms delar, utan ock att andre, som, dels till sitt ändamål ei behöfwat studier, dels till dem icke fallne äro, uti Apologist Classen anföras allena uti de lättare och i det allmänna lefwernet för de flästa erforderlige kundskaper (Se §. 5.), så håller man före, hälst, när desse senare ifrån de förra rätteligen skiljes, att hwar och en lärjunge måtte hafwa långt mer af sitt Scholæarbete, än att han lärt en hop, som han sedan saklöst må tycka sig kunna glömma bort.

§. 7 För det IV:de förmenes i så måtto mycket fela, att ock på den händelsen lärjungen skal blifwa Präst, en hoper läres, som icke särdeles komer till gagns, mycket bakfram angripes och ofta mästa delen utan begrepp i minnet fästes: hwilka trenne puncter förtjena särskildt att öfwerwägas. Hwad det wore, som i så beskaffadt mål icke särdeles kommer till gagns, är sannerligen swårt att finna, aldenstund Theologien och språken för en Präst äro oundgängelige, Logican och Moralen nödige, Historien och Mathematiquen, med dess delar, wisseligen sådane, som komma både en Präst och andra förnuftige ämbetsmän makalöst till nytta, om man får låna de wid slutet av perioden anförde ord. Och som desse hufwudstycken innebegripa alt hwad i Scholar och Gymnasier läres, blifwer intet öfrigit, som i berörde händelse kan sägas icke gagna. Att mycket bakfram angripes, kan man så mycket mindre widgå, som alt hwad i Scholarna tjenar att grunda studium Theologicum, uti en naturlig ordning föreställes, i ty, att i Trivial Scholan, då man undantager Catechesen, såsom aldraförsta grunden och för alla utan åtskillnad nödwändig början sker med Latin och Grekiskan, hwaruppå i the öfre Classerne jemte desse språk och till äfwentyrs något Ebraiska Sal. Herr ArchiBiskopens Doctor Jacob Benzeli Epitome Repetitionis Theologicæ läses; i Gymnasio åter ej allenast fortfares med berörde språk, för att derutinnan komma till någon färdighet, utan ock af Lectoribus Theologiæ Föreläsningar både öfwer sielfwa Repetitio Theologica och uti Historia Ecclesiastica, förutan exercitia disputatoria och concionatoria, anställles, at förtiga de PhiloSophiska wetenskaper, som uti Gymnasierne dels begynnes, dels med mera drift fortsättes, såsom af hwilka de mera för sig komne kunna äfwen i Theologicis göra sig större nytta. At ofta mästa delen utan begrepp i minnet fästes, är angående Theologien, som här i synnerhet omtalas, först och främst alfwarligen förebygdt uti Scholæordningen, hwarest utom Catechesen, hwilken efter Cap. VI. §. 10. n. 1. bör läsas under noga utfrågande om det, som lärjungarne intet så wäl förstått, så snart dem förelägges Compendia Theologica, föregången förklarung (ibid. §. 11. n. 1.) fordras, och hwarken i nedre eller öfre Scholan något annat att läsa utan till än Skriftenes språk och Definitionerne, såsom grundbewis, hwilka sednare lärarena uttryckeligen anbefalles att tydeligare till sina delar förklara, och uti de förra att wisa probationis nervum,

förutan articlarnas sammanhang och tillämpning till en Christelig wandel, med mera (ibid. §. 12 n. 1 & Cap. VII. §. 3.) Således kan detta igenom ingen eftertryckeligare stadga mötas, och måste altså felet i synnerhet stadna uppå Præceptorerne, men skulle någon af dem så uppenbart hafwa handlat emot sin pligt, lærer det af Ephoris och Inspectoribus blifwit rättadt, då man likwäl härstädes ej annan förfarenhet eger, än att lärarena så till följe af det gifna rättesnöre, som sjelfmante både med ord och i wärket förekomma hos sina lärjungar den inbillning, som Theologien allenast bestode uti att hafwa ett Latinskt Compendium från topp och till tå inpräntadt i minnet.

De mång stycker — de der beqwämligast i Scholan kunde till början läras, men dock aldeles blifwa åsidosatte; går man förbi, så länge de icke blifwit namngifne och man ej weta kan, hwilka dermed förstås.

§. 8. Hwad det V:te klandret widkommer, att öfwer hufwud snart alt det, som i Scholan läses, med för mycken tidspillan och omswep läres, så synes här wara så mycket onödigare att undersöka, om detta sig så i gemen förhåller, eller ock om i andra lärostycken föga framsteg göres, som sällan större igenom privat information på lika tid åstadkommes, och de årliga offentlige förhör nogsamt kunna intyga om Lärjungarnas önskelige förkofran, derest Lärarena sielfwa skulle hållas för ensidiga wittnen, utan skrider man straxt til de lärde språken, och i synnerhet latinen, såsom hwarutinnan en ibland the förnämsta orsakerna skall finnas igen, hwarföre det går så senfärdigt till. Och som flere omständigheter i detta ämnet anföras, torde det wara redigast att hwardera serskildt eftersinna. 1) att de så kallade lärde språken äro ingen lärdom, utan allenast ett litet medel thertill, medgifwer man till en del, om lärdom tages i ett trängre begrepp, såsom endast innefattande, hwad egenteligen kommer under namn af wettenskaper, men så påstår man tillika, at berörde språk böra anses icke såsom ett litet och ringa, utan såsom ett eftertryckeligt och ännu outhärligt medel till grundelig kundskap i de fleste wetenskaper, hwilken ei förwärfwas kan, utan tillgång både till äldre och nyare skrifter, att förtiga så wäl omöjeligheten att på modersmålet få öfwersatt alt, hwad på främmande både döde och lefwande språk till gagns utkommit, och hädanefter utkomma kan, som den deraf flytande biliga önskan, att de lärde språken och i synnerhet Latinen måtte ock hädanefter blifwa brukad och tjena för en gemensam nyckel till att uplåta det mästa och serdeles det innersta af lärdomen. 2) att lärjungan efter 8 eller 10 års ständiga läsning ej ännu kommit så långt i latinen, att han kan förstå de för sig angelägnaste på det språket skrefne böcker, strider wäl mot sjelfwa förfarenheten, hwilken nogsamt wittnar, att skickelige ämnen, innom de åren blifwit så långt, som nyss nämdes, derutinnan bragte, oagtadt de ej ständigt med latinen, utan tillika med andra stycken, warit sysslosatte. Jcke desto mindre och änskjönt en längre på detta språket använd tid sedermera lönar sig igenom den under N. 1. omrörde nytta, wore det dock godt att upfinna medel till dess skyndsammare lärande. 3.) att man på Grekiskan och Ebraiskan tycker sig wäl hafwa användt ett par års arbete, när gossen kan efter Grammaticalska Tabulaturet resolvera några ord, wore wisserligen ett felachtigt tycke, oansedt Grammaticalska uplös-

ningen lägger grund till en redig kundskap i språken och altså icke bör föraktas, mindre afläggas. Men om lärjungan ifrån den tid dessa språk börja läras, innom twänne år inhämtar de angelägnaste Grammaticalia och uti tillämpningen deraf kommer så långt, att han är i stånd att resolvera ej allenast några ord, utan ock de fleste förekommande, samt medelst uttolkning, då orden med deras förstånd, jämte språkets art intryckes, hunnit genomgå uti Grekiskan Matthæi Evangelium och uti Ebraiskan inemot Halfwa Genesis, såsom det sker i Gefle, beträffande det förra uti Classe 3:tia Scholæ Trivialis, och hwad det senare språket widkommer, under de senare 2:ne åren i Gymnasio, så hoppas man från den anförde tillwitelsen blifwa befriad. 4:o) Att deremot icke är owanligit, att ett någorlunda lyckeligt minne och qwickt snille på några månader kan lära Tyska, Engelska Fransöska och dylika språk så wäl, att han kan hjälpa sig dermed, deruppå twiflar man storligen, serdeles om Tyskan undantages, i anseende till der förekommande ord, hwilka, för deras närmare öfwerenskommelse med Swenskan, snarare kunna behållas och förstås. Det samma kan ock till en del sägas om Engelskan, men om i öfrigit dess och ännu mera Fransöska och Italienska språkens nära förwantskap med det latinska anses, och en någorlunda regelbunden kundskap fordras, utom hwilken man icke förmår sjelf bringa sig högre, så påstår man, att en så kort tids underwisning i någotdera af de förnämsta Europæiska Språken wore till ringa hjälp, derest lärjungan icke förrut lärt latin, dels för des gemenskap med de fleste förenämde språk, dels för det rediga begrep om talets delar och deras inbördes sammanhang, som under det Latinska språkets lärande plägar bibringas. Det är wäl icke utan, att en ständig öfning i de lefwande språken ganska mycket uträttar, dock finner man, at en lärjunge, under hälften mindre öfning, men med tillhjälp af latinen, gått längre i ett Europæiskt språk, än en annan af lyckeligare snille och minne, som aldrig läst latin, jemte den åtskillnad, att den senare sedermera kunnat hjälpa sig sjelf, men den förra måste stadna wid det han lärt, eller ock efter handen glömma det samma, så framt han ei vidare af andra blifwit anförd. 5:) Att snart altsammans i Scholan ända till Grammatican, efter wanligheten, nödwändigt skall läras på latin; kan till någon del ogillas, när nödwändigheten deraf sträckes till latinska Grammatican, så ock alla andra stycken utan åtskillnad, men som det sålunda icke tillgår allestädes, och de lärare, hwilka enligt sin pligt lämna sig efter lärjungarnas begrepp, hwarken använda latinen uti wetenskaperna, förrän den någorlunda blifwit bekant, ei heller utan förklaring på modersmålet så wäl för begynnare i disciplinerne, som ock sedermera, enär något swårare förekommer, binda sig eller sina lärjungar wid Latinska språket; så förorsakar det samma sannerligen icke, att de fleste utan någon kundskap, förnuft eller sundt begrepp, komma ifrån Scholan, hwilket man dessutan förmodar icke ske, ej heller bör det hållas för ett täckelse att hänga öfwer okunnigheten, enär det af förnuftiga lärare förnuftigt och till kundskapens befrämjande brukas.

§ 9. Wid den V:te föregifne bristen, att de få elementerne af wetenskaper, som i Scholarna läres, gemenligen äro icke stälde på den foten, att de kunna tjena till en grundwal, hwarpå sedan utan vidare omak

wid Academien samt i sysslornas lärospån och öfning kan byggas, sätter man förrut, att, såsom Scholæarbetet bör lägga grund till det Academiska, altså ock detta senare till sysslornas lärospån, i stöd af det som (p. 4) sagdt är, att intetdera af desse gör tillbörligt gagn det andra förutan: hwarföre frågan blifwer, om underwisningen i Scholarne är så beskaffad, att de Academiske studierne deruppå beqwämligen kunna grundas? Hwilket man ej annat kan än bejaka. Ty 1) Giöres i Scholarne början så wäl med språken, som Theologien, Mathematiquen, Historien, Förnufts och Sedoläran, hwilka delar wid Academien ej allenast fortsättjas, utan ock utgjöra sjelfwa hufwudstyckerna och grundwetenskaperna, hwaruppå all lärdom sig stödjer. 2) föreställas lärostyckerna wid Scholarne icke allenast i sin naturliga och rikftiga ordning, så wäl sins emellan, som hwart och ett för sig, så att förwänd läroart eller så kallade språng i möjligaste måtto undwikas, utan nyttjas äfwen mäst de böcker, eller utdrag af dem, öfwer hwilka wid Academien i samma ämnen läses. 3) antages aldrig andre till läromästare, än de, hwilka sjelfwe wid Academien studerat, och äro kunige så wäl om sakerna, som sättet, huru de samma derstädes drifwas, hwarefter de, att handla förnuftigt, ei annat kunna, än lämna sin underwisning wid Scholan. 4) Bekräftar förfarenheten, att de som wid Scholar och Gymnasier tillbörligen anwänt sin tid, och rätteligen nyttjat sina Præceptorers flit, utan att sedermera lära tillbaka, då en nödig repetition undantages, mindre att undanrödja hwad de i Scholarne inhämtat, under egit anförande uppå den wid förenämde lärostäder lagde grund lyckeligen bygt sina Academiska studier, men att de, hwilka antingen för bittida kommit utur Scholan, eller i sina stycken der warit försummelige, sedermera sällan eller aldrig kommit till någon sund och gagnelig kundskap, så att missbruk i detta målet, så wäl som andre, från sjelfwa bruket behörigen bör åtskiljas.

§ 10. Det VII:de förmente hufwudfel innefattar 2:ne puncter, näml. att ungdomen kommer gemenligen ifrån Scholan antingen med olust till studier, eller åtminstone med den inbillningen, att studiernas skola handteras såsom ett handwärk, och anføres till det förra 2:ne orsaker, först efter han med trug, hot och missnöje, blifwit handterad, hwarest billigt tillägges, som understundom sker, men häldre sägas kunde, som för detta understundom skedt, emedan den fordna otidiga stränghet, så wäl uti sjelfwa Scholæ agan, som medelst altför mycken utan läsning nu mera blifwit så aflagd, att den näppeligen någonstädes utöfwas. Och äro rättsinnige Scholæ lärare sorgfällige om ei allenast att med godo, så långt det ske kan, tillhålla sina lärjungar till deras skyldighet, så i seder, som studier, utan ock att föreställa dem bokeliga konster såsom både nöjsamme och nyttige, hwarigenom det andra skälet, efter ungdomen aldrig sedt något behageligt på lärdomen, hwarföre den skulle älskas, äfwen förlorar sin styrka. I öfrigit tror man säkert, derest studier uti ett samhälle icke tillika anses med belöningar, antingen någon afskild heder eller andra præmier, hwartill ock kan räknas hopp om tillräckeligt och hederligt underhåll för deras oförtrutna idkare, att få skulle upoffra sin tid på bokwett och lärdom, ehuru den i sig sjelf eger sitt stora värde, men att den inbillningen i Scholan bibringas, att studiernas skola handteras som ett handwärk, hwarwid man icke

syftar på mera, än att kunna förwärfwa födan, wore att hysa för nedrigt och oriktigt begrepp om dem, hwilkas heder deruti förnämligast består, att befordra ungdomens förkofran i studierne. och att till den ändan på alt sätt upwäcka hos lärjungarna lust och smak för lärdom, hwilken blott såsom ett näringsmedel förestäld, snarare skulle minska deras hog, då de på lättare sätt och inom kortare tid sågo sig genom annat kunna förwärfwa sig födan

§. 11. Att för det VIII:de och sidsta, alla lärjungar komma ifrån Scholan med nästan lika hederlige testimonier, lärar ock lättare kunna sägas än bewisas. Ty så wida tillfälle warit att wid Kongl. Academien i Upsala både se och höra berättas om åtskilliga från andra Gymnasier dit ankomne testimonier och man i synnerhet kan åberopa sig dem, hwilka ifrån Gefle Gymnasium afgått, så wet man i sanning ej annat, än de samme warit inrättade, efter sakens beskaffenhet och personernas förtjenst, oaktadt stil och ordning blifwit tillika i akttagne, såsom erforderlige, så wäl i andra, som serdeles i öpne och till högre ort stälde skrifter. Den dubbla olägenhet, som testimonier, utan åtskillnad upstälte, skulle hafwa med sig, måtte altså förswinna, då sådana befinnes icke hafwa rum.

§. 12. Således har man genomgått de anmärkte brister wid den i Scholarne brukelige underwisning, hwilka nästan alle dels utan fullgiltige orsaker tilläggas Scholarne, dels ock i fall en eller annan af dem skulle yppas, redan igenom högt förordnande blifwit förekomne, oansedt man ei funnit nödigt, att det samma, såsom nogsam bekant, wid hwar och en punct anföra, som man icke heller så långt will förswara närvarande underwisingswärk wid Scholarne, såsom derwid als inga fel och missbruk förelöpa kunna. Men som de, hwilka man nu sedt anföras, ega långt mindre grund, än å andra sidan förmodas; så lärar man ock uti så mycket större korthet kunna utlåta sig om medlen, som till deras afhjelpande föreslås.

§. 13. Hufwudsaken tror man äfwen komma an på goda lärare och uppsyningsmän; men att de förra blifwit sjelfwe på ett pædantiskt sätt underwiste, utan twifwel uti sina yngre år wid publique scholar, det kan man ei säga gemenligen ske, om inte den, i anseende till större antal af lärjungar derstädes nödige ordning och lärosätt komma under namn af pædanterie och onyttigt omswef, hwarigenom man dock funnit flere lagt grund till en sanskyllig lärdom, än igenom annan besynnerlig och enskildt underwisning. Imedlertid och om sådant under tiden skedt, såsom längre tillbaka flere missbruk wid de allmänna lärohusen warit gängse, och icke uti mindre omständigheter från dem alltid äro oskiljachtige, så bör man förmoda, att wälbetänkte lärare, hwilka sjelfwa på mindre beqwämt sätt blifwit anförde, långt ifrån att emot bättre wett och öfwerlygelse på samma sätt anföra sina lärjungar, just derföre söka och bruka en beqwämare wäg, emedan de med egen skada erfarit olägenheten af den förra, hwaraf wedermälen äfwen kunna framwisas. Så att intet twifwelsmål är, att ju de, som bekläda sysslorna wid Scholarne skulle antaga och wärkställa en förnuftig underwisingns plan; så framt den nu warande kunde bewisas wara oförnuftig och icke snarare allenast tillfälligtwis, så wäl som alt annat, som

i sig sjelf nyttigt och hälsosamt är, underkastad några afwägar, hwilka mäst alle, såsom ei rörande hufwudinrättningen af skickelige lärare, emedan andre ei pläga tillsättas, lätteligen och särdeles under uppsyningsmännernes direction, afstyras kunna

§. 14. I öfrigit och enär Scholæ wäsendet i gemen fordrar förbättring, säges den rätteligen ankomma dels på ämnens antagande, dels på sjelfwa sakerna, dels ock på lärosättet (p: 10.) Hwad lärjungarna beträffar, är man ock aldeles af den tankan, att dumme och olärachtige . . . böra hänwisas till tjenlige näringsmedel, näml. sådane, som hwarken hafwa hog och hufwud till studier (p 5) Hwaremot det följande synes strida, att informationen i Scholarne på en så allmän fot inrättas bör, att hwar och en der anföras kunde, som till något stycke eger böjelse och skickelighet, af den grund, att mången, som hållits aldeles odugelig till studier, dock sedermera blifwit mästare i sin wetenskap och slög. Det är onkeligit, att många och förmodeligen de fläste, utan att wara fallne till fria konster och wetenskaper, icke desto mindre kunna gå långt i slögder, handtwärk och annat, hwarutinnan försynen äfwen bör prisas, som tildelt människorna olika förmögenheter och böjelser, hwilka, rätt använde, kunna främja deras samhällens mångahanda och åtskilliga behof. Men att i Scholar, hwilka egenteligen för Boklige konstens idkare äro stiftade, äfwen andre skulle formeras hwar och en till sitt tillkommande lefnadssätt, det kunde ei annat än förordsaka en oreda, hwarigenom hända skulle, att snart hwarken den ena eller den andra wunne sitt ändamål (se §. 3.) utan wore det nyttigt och önskeligit, om lärarena erhöille frihet, sedan de funnit någon af lärjungarna aldeles oskickelig till fortfarande i studier, hwilket åtminstone i Gymnasio med säkerhet kan utrönas, samt fåfängt tillstyrkt en sådan att begifwa sig bort, att då efter gemensamt pröfwande och samråd, samt med uppsyningsmännernes goda minne, aldeles utesluta en sådan ifrån Scholan, för att icke der wara sig och sina medlärjungar längre till hinder, utan i tid se sig om något annat för sig och det allmänna tjenligit lefnadssätt (se §. 4.)

§. 15. Hwad åter sakerne angår, äro de wärkeligen så beskaffade wid Scholarne, som de nu inrättade äro, at de kunna göra en allmän nytta och tjena till grundwal wäl för de flästa stånd och lefnads arter, som fordra insigt i studier (§ 5) Men at de skulle sträcka sig till alla ringare lefnadssätt, som utom räkna och skrifwa, jemte kundskap i Christendomen, icke kräfja något bokwett, är hwarken nödigt eller möjeligit. Ty när man undantager det som i räkneClassen läres och tjänar allom, ehwad lefnadssätt man utwäljer, kan man aldrig wänta att grunden till den på följande speciele underwisingns determination, som till handtwärk, manufacturer m. m. skal läggas i Scholan, der bokwett och icke slögder öfwas, utan att förorsaka största oreda, som i föregående § sagt är. Och sedan wore det onödigt att uppehålla dem med sådane saker i Scholan, som antingen läres uti det allmänna lefwerne eller ock inhämtas under läroåren i then underwising, som hwart och ett ringare lefnadssätt uti republiken bibringar.

Wi gå närmare de stycken, som Auctoren till oförgripelige tankarne anser för allmänneligen nödwändigade att om hwart och ett i synnerhet yttra våra tankar

1:o Natural-Historien, ehuru den är en wacker och för det allmänna ganska nödig wetenskap, blifwer dock ett hinder till en större båtad, om den i Scholarne skulle antagas och drifwas. Så angelägit det är, att lärare ei föreställa disciplarna annat, än det som begripas kan, att ei förtaga dem lust och smak för studier, så granlaga är ock att i tid wänja späda och flygtiga snillen wid alfwarsamma och nödiga ämnen och skärpa deras eftertanka, som så mycket mer hindras af sensuelating, som barndomens lott i synnerhet är at följa alt det som kitlar i utwärtens sinnen. Skulle Natural Historien sysselsättja deras hog, förrän de wunnit någon insigt och smak för de wetenskaper, som i början äro mindre lockande, skulle fläste delen fatta wämjelse för de stycken, som äro nödigare för ungdomen att lära och ganska få lämpa sig till de lefnadssätt, som fordra mera läsning, mindre roliga saker och alfwarsammare tankesätt och följachteligen icke straxt med lika nöje betala ungdomens flit och möda; att förtiga, huru swårt det wore, att med ungdomen idka desse stycken, utan Cabinetter, som skulle för de allmänna falla nog dryga att anskaffa. Men häremot tyckes saken stå på bättre fot, när desse stycken med mera upmärksamhet på lättare sätt, med mindre tidspillan och utan att hindra en späd ungdom i angelägnare mål wid Academierne inhämtas, sedan unga snillen om det ena och andra fått mognare begrepp.

2:o Men af en hel annan beskaffenhet är Geometrien, som mycket bidrager till snillens upodlande, och bör således läsas i Scholarne, åtminstone i Rectoris Class, som ock merendels sker, och sedan tillika med Mathesi i Gymnasio fortsättes. Arithmetican öfwas så wäl i Räkne Classen, som i Rectoris, der Apologisten wissa timar i weckan använder till ungdomens underwising. Men hwad Mechaniska grunderna angår, fordrar naturl. ordning att de besparas till des Mathesis pura, hwarpå de grunda sig är tämmeligen inhämtad; i afseende hwartil de höra antingen til Academien, der man bygger på de wid Scholar och Gymnasier lagda grunder, med mera tillämpning till wissa lefnadssätt, eller ock under lärospån i dem sedermera läres, såsom wid Architecturen, Skepsbyggeriet m. m.

3:o Att författa sin mening i tydeliga och tjenliga ord, både i tal och på paper, sker öfwer alt i Scholan med så mycket större flit, som det hörer till de hufwudsakeliga stycken, som med disciplarne drifwas, dels hos Apologisten utom skrifboken genom brefs upsättjande, och andre dylika öfningar, dels i de andre Classerna genom Versioner, Compositioner, Redogjörande för Lectioner, och äfwen ofta genom sådana Exercitia, som discipelen måste öfwer ett gifwit ämne ur egen hierna skrifteligen yttra sina tankar. Sådant är hitintils så mycket mindre försummat, som våra dageliga arbeten gå derpå ut, at lära ungdomen rätt tänka och med redighet wäl yttra sina tankar

4:o Nödigt och wackert är wäl at lära disciplarna känna sig sjelfwa, så wäl till kroppsens konstiga byggnad, som till själen, och i följe häraf se, huru wida deras wäsende öfwerträffar de oförnuftiga djurens; Men så tror man säkert at det kan winnas utan att med en särskilt Lection uti Historia hominis Naturalis öka ungdomens stycken, helst skickeliga lärare wid förelöpande tillfällen icke lära underlåta at leda deras dis-

ciplar till *Cognitionem Sui*, enär under *Lectionerna* ofta nog dertill anledning gifwes; och är man försäkrad, at knapt någon här uti *Scholan* gådt, som icke enfaldeligen lärt, hwarföre människjan uti *djurriket* eger främsta rummet.

5:o De förnämsta tidehwarf uti historien, yrkas med så mycket större skjäl, som historien med språken, såsom till större delen minnesaker, mäst passar sig för *Scholæåren*, då minnet för de andra förmögenheter eger företrädet. Dock som enhwar förnuftig ei blott anser Historien för en samling af namn, åretal och slägtregister, försakes här hwarken i de trenne öfwersta *Classerne* i *Scholan*, där man begynner, eller i *Gymnasium*, där man fortgår, at *pragmatice* handha historien, att den omsider ei warder ett *Lexicon* i minnet, utan förståndets war samma och försigtiga öga.

6:o Hwad *Moralen* angår, kan wara nog för *Scholan*, när man med *Catechismi* förklarande tillfällewis sammanbinder förnufts grunderne till en sund *Moral*, då de späda snillen lättare kunna se öfwerensstämmelsen, uppenbarelsen och förnuftet emellan. Men *Moralen*, som en disciplin med dess systematiska afhandling, spares med så mycket större fog till *Gymnasium*, som den fordrar mognare förstånd, större omdömesgåfwa och äfwen någon insigt i andra stycker, som dels förut läras i *Scholan*, dels i *Gymnasio* räcka handen, såsom himla-läran, slut-konsten och Historien.

7:o Teckning och utkast af rikets tillstånd och regeringssätt hörer rättare till *Gymnasium*, der denna kundskapen dels ur rikets *Stats historia*, dels ur *Compendio Politico* med tillämpning till rikets regering, egenteligen förbehålles them, som fortfara med studier, och framgent ärna sig till sådana ämbeten, som mer eller mindre äska insigt i Rikets regering. Hwad de öfriga angår, wet man ei, hwilket mera gagnar, om deras *Statsklokhet* ei sträcker sig vidare, än att weta en undersåtes skyldighet att älska sitt fädernesland, wörda och lyda sin öfwerhet. Men hwad konst, handtwärk, näringsmedel, m. m. angår, lär ungdomen så mycket mindre behöfwa att i *Scholarna* se dem afmålas, som alt sådant lifligare och med mera intryck förelöper i det allmänna lefwernet (vid §. 3 n. 3.) Den kan bättre säga, huru en ort är beskaffad och belägen, som rest derigenom, än den som wandrat på *Chartan*.

8:o I följe häraf är *Orbis Sensualium Pictus* icke nödig, åtminstone i det afseende, som obekante *Auctoren* täckes högt anse honom, särdeles när man tillika skäligen påstår, att snillewalet efter honom icke med någon trygghet kan anställas; emedan den, utom en historisk kundskap, som blott kan roa späda snillen, icke lägger grund till någon disciplin, som likwäl bör wara profwesten för snillewalet. The skulle i brist af eftertanka med större hog falla på de ting, som mäst röra utwärtens sinnen, än på alfvarsammare saker, som efter handen bana wägen till oundgängeliga wetenskaper. En dugelig lärare, som med flit och förstånd fyller, hwad där felar och som både wil och kan anwända honom till sådant ändamål, skulle ändock, ehuru skarpsynt och akt-sam han wore misstaga sig på snillens art och naturliga böjelse, som i spädare åren äro nog twätydige och flygtige. Man torde få hålla till

godo, om större delen med åren ändrade sådant wal, och med mycken förlust antaga annat lefnadssätt. Man kunde äfwen nämna, att allmänna lärohus icke öfwer ungdomen hos oss ega den rätt, at anstalta, som fordom hos de *Lacedæmonier*, efter *Lycurgi* lagar, utan föräld-rarna, som ega och råda barnen kunna säga, at gossen skal blifwa *Präst*, när läraren påstår, att han bör ämnas till andra sysslor och så vidare.

Man behöfwer i spädare åren ingen annan urskillning, än den, som i allmänhet grundar sig på piltarnes qwickhet eller dumhet, och följ-achteligen wore nog, om man får utgallra obeqwäma ämnen till bok-wett och dem till andra närings medel bortwisa, enär gossen någon tid warit på prof i nedra *Classerne*, att man noga lärt känna hans snille-gåfwor, om han är dum eller qwick, fallen till studier i gemen eller icke. Men att i yngre åren närmare utleta hwars och ens särskilta snillegåfwor, naturliga böjelse, sinnelag, tom och ämne till wissa wetenskaper och lefnadsarter, och derefter indela *Lärjungarna* i särskilta *Classer*, inrättade efter lefnadssätten i riket, är ett förslag hos *Auctoren* p. 14, som kan lättare sägas än wärkställas. Man må taga hwad grund man will till snillens urskillning, löper man dock fara att för-taga sig på unga och flygtiga sinnen, som icke hafwa någon stadgad hog till något wist lefnadssätt, och ehuru gossen skulle synas wisa mera lust och böjelse till det ena än det andra, följer icke deraf, att han till annat wore oskickelig; emedan qwicka snillen äro fallne att fatta alt, hwad man dem förelägger. *Lärarena* skulle sjelfwe med största möda och utan nytta sköta sina sysslor, om de woro förbundne att inrätta sina *Lectioner* för en myckenhet efter sådan *Classificering* af helt olika och med hwarannan knapt förbundne wetenskaper, som dessutan dels böra sparas till *Academien*, såsom *Juridiquen*, *Landthushållningen*, *bergswetenskapen*, *Handelen*, *Läkarekonsten*, *Militair kundskapen* och ei förr läras än ungdomen inhämtat de allännare grunder wid *Scholarne*, dels höra till *Handtwärkares wärkstäder*, som slögder och handtwärk.

Disciplinerna skulle ei heller råka i mindre willerwalla, om så många stycken skulle dem föreläsas. De som sköta underwisingswärket wid *Gymnasier* och *Scholar*, lära af erfarenheten nogsamt kunna intyga, att ungdomen förr med nog många stycken äro sysselsatte, hwilka alle, som de äro grundwetenskaper, hwarpå all annan lärdom sig stödjer (§. 9. 1.) icke kunna utdömas, utan att sättja underwisingswärket på swaga fötter. Antingen måtte det ske, eller ungdomen med största oreda öfwerlastas med för många stycken, om speciela wetenskaper efter lefnadssätten i riket böra idkas under de åren, när grunden dertil för framtiden lägges, och de framsteg i allmänna hufwudstycken icke äro gjorde, som hwar och en disciplin i synnerhet efter naturlig och god ordning fordrar förrut (§ 3. § 5)

Man kan fördenskill i spädare åren icke så noga lämpa hwar och en till wissa wetenskaper och faculteter, som wid *Academieerne* tilgår, undantagande *Theologien*, som fordrar längre och arbetsammare förberedelse för *Grekiska* och *Ebraiska språken* och kyrkio historien skull, som i god tid böra läras, medan minnet i de yngre åren är qwickt. Hwad de andra styckerne angår, som i nedre och öfre *Scho-*

larne drifwes, äro de alle af den beskaffenhet at de tjena de öfriga Lefnadssätten i republiken till godo, som äska bokwett, derigenom att de dels lägga grunden till andra wetenskaper, som wid Academierna inhämtas, dels där vidare till fullkomlighet bringas (§. 3. §. 5). J hwilket afseende Scholarne utom en dylik Classificering hafwa nära gemenskap med de wid Academien inrättade faculteter, till hwilka våra ämnen som telningar ur traskolan årligen flyttas. J följe häraf är obekante Auctorens utlåtelse för hård och ogrundad om våra Scholar, när han pag 15 säger, att man i them efter wanliga sättet med underwisningen intet ändamål hafwer. Auctor lär weta, att de närmare ändamål som medel syfta på de längre aflägsne, och att man som på en stege måste från det ena till det andra klifwa till dess man omsider hinna det yttersta: och lät wara, att man i yngre åren, särdeles i nedre Scholan ännu icke wet thet yttre ändamålet, hwarefter de närmare, såsom medel böra rättas, kan man dock likwäl med så mycket mindre fog säga, att man med underwisningen intet ändamål hafwer, som man med ungdomen där i ögnasigte håller ett allmänt ändamål genom de stycken, som för alla enskildta och synnerliga ändamåls winnande lägga en allmän grund, och så till reda och ämna gossens snille gåfwor, som snickaren höflar bredet, att han sedan, till hwad han sjelf har hug, föräldrarna wilja och lärarena godt finna, kan wara lämpelig. Att i synnerhet till ett wist utmärkt ändamål för framtiden gå närmare i nedre Scholan genom en så particuliere informations plan, som Auctor råder, wore att gjöra luftsprång till målet, och antingen af wanmägtighet stadna i loppet, heller som bönås hinna fram. Om Auctor därmed menar Gymnasium eller öfre Scholan, är sådant tillmäle så mycket mera ogrundadt, som till de i nedre Scholan allmänna stycken nya tillägges i Gymnasio, som ännu närmare förbindelse ega med de lefnadsätt i riket, som fordra lärda ämnen; Och dessutan lärarena, så mycket möjligt är, fast ej så noga och strängt, som Auctor kräfwer, utröna lärjungarnas snille, bøjelse och naturliga drift, och derefter genom öfwerenskommelse sins emellan inrätta Lectionerna, at den discipline hufwudsakeligen drifwes, hwartill ynglingen mäst är fallen, blifwande för de andra, alt eftersom de hafwa med hufwudsaken mer eller mindre sammanhang, antingen aldeles frikallad, eller åtminstone icke med lika alfwar, som hans medlärjungar pådrefwen. Wårt Gymnasium kan uppe många exempel af dylika ämnen, hwilka i wissa wetenskaper genom lärarens synnerliga omsorg kommit rätt wida och långt ifrån att hafwa lärt tillbaka wid Academien, eller, utan att winna något ändamål, kommit härifrån, hafwa med största nöje där blifwit emottagne af faculteterne, såsom wäl anförde och skickelige ämnen, att med tiden blifwa mästare i sin sak. Men därjämte måtte man äfwen bekjänna, att någre, som i början låtit se mycken lust och alfwar för en wiss wetenskap, och blifwit för andra stycken spard, antingen en tid efter, af flygtighet, eller omsider wid Academien wid mognare åren för andra utsigter, som barndom icke ser, ändrat sin hog och fallit på de stycken till slut, som han i yngre åren till sin stora skada med mindre flit fått lof att skiöta, för att i god tid winna sitt fattade ändamål, i hwilken händelse ingen skada warit skedd, om han som andra gått jämna vägen. Af alt detta lär hwar och en, som owäldugt dömer, klarligen sluta, at lärare

efter wanliga underwisningssättet både hafwa och winna ändamål och med nöje blifwa warse, att de gagna och icke skada det allmänna.

J följe hwaraf icke kommer på en blind lycka an, om underwisningen slår wäl ut, och om så wäl lyckas för qwacksalfware in praxi medicinæ, täckes obekanta Auctoren antingen göra dem till Doctorer, eller igen taga sin liknelse

§. 16. Man går vidare till sjelfwa lärosättet, och oansedt där, som på andra ställen, mycket förekommer, som förtjenar, att i akttagas af lärare, som hafwa ungdom under händer; har dock Auctoren med skjäl wäntat gensagor pag. 17, n. 5. lit. 6. hwad genwägen angår, att lära alt på Swenska. Man har redan till en del §. 8. n. 5. ogillat den vägen att lära alt på latin, som ei heller sker hwarken i Gefle Schola, at gossen på en gång måste lära ett främmande språk och en främmande sak, p: 15:n. 2. eller i Gymnasio, där man så mycket mindre binder sig och sina lärjungar wid Latinska språket, som Mathematiquen, historien m. m. läses på Swenska och andra Lectioner, som Theologien, Moralen, Logican och lärda språken, enär det behöfwes, innänges med förklaring på modersmålet. Men som man skjäligen medger, att icke alt bör läras på Latin, så påstås däremot med lika skjäl, att icke alt bör läras på Swenska, utan går man säkrast medelwägen, när Theologien åtminstone undantages, som både i Rectoris Classe och Gymnasio på latin bör läras, så framt en grundelig och mogen lärdom skal kunna winnas. Ty

1:o äro mästadelen alla subsidier och hjelpmedel skrefne på latin, som i alla tider warit likasom eruditorum vernacula, och wäntar man förgäfwes, att på modersmålet få öfwersatt alt, hwad på främmande både döda och lefwande språk till gagns utkommit och hädanefter utkomma kan, (Se §. 8 n. 1.) Man medgifwer wäl att mycket utkommer på Europæiska språken, men hufwudsakeliga arbeten see dagsljuset merendels på latin, hwilket wi ei kunna wägra. Lättare och genare wäg är att lära latin, som är de lärdes allmänneligen wedertagna språk, än utan latin lära en del af de Europæiska för hjelpreda skull, och öfwer-sättja alla på latin utkommande lärde skrifter.

2:o kan man icke bilägga Religions twister eller förswara dess sanning, utan att kunna latin. Den inskränkta kundskap, som hämtas af några på Swenskan öfwersatte böcker, och som knapt wore tillräckelig uti församlingens lugn, lemna Religion wärnlös emot en Celsus, Calvine och Bellarmine, om de åter skulle upresa hufwudet, och med latinska skrifter ansättja vår tros lära. Alla så wäl äldre, som nyare tiders arbeten woro då så mycket mera oundgänglige än förr, som wi lefwe i lärare tider, hwilka oansedt de woro öfwersatte, som wi likwäl anse för en omöjlighet, ändock icke skulle kunna skaffa den styrka emot wederparten, som hufwudskrifterna på deras egit språk. Skulle man äfwen emot them utge en Apologie, inskränkte man sanningen och en god sak inom för trånga gränсор, om man på Swenska skulle skrifwa en sak, som hela den lärda wärlden wille läsa och döma om. Så wida latin än är de lärdes allmänna språk, torde en Zwinglius än mana fram den ena efter den andra till disputation, och wore man då ei bättre utsatt för honom än Patriarchen i Moscov för Laurentius

Petri, om man hwarken förstod, eller kunde swara sin wederpart på latin. Man ser wäl, att Auctor torde gjöra ett inkast med åtskillnad emellan dem, som i Religions försvar måste stå i spetsen, och de ringare Präster, som blott hafwa att syssla med församlingen; de förre böra lära Theologien på latin; men de senare på Swenska.

Wi sware, att skjöta en församling, fordras ofta en grundelig lärdom, som utan ofwannämde hjälpmedel icke winnas, behållas eller ökas kan. Att hjelpa en enda anfäktad ur sina griller och swara på hans inkast, att utdela sanningens ord efter hwar och en åhörarens tom och insigt, att dämpa falska satser, förrän de till kätteri rota sig, och hälst i våra tider så wara på sin wakt, att fritänkare ej få kringstå sitt onda frö: och flere sådane gjöromål fordra mera insigt, än man merendels föreställer sig, och dageliga förfarenheten wittnar, att en grundelig lärdom oftare för en Präst i en församling kommer wäl till pass och är nödig, än för någon annan. Och lät wara, att en del af sämre Präster skulle kunna umbära en mognare lärdom, hwem kan i yngre åren med wisshet se, att den ena gossen blifwer Biskop och bör läsa Theologien på latin, och den andra blir bonde-Capellan, och bör allenast hålla sig wid Swenska böcker.

Man måste dessutan noga akta, att okunnigheten i Religion och läran ej först insmyger sig bland Prästerna, som kunde efter hand hafwa samma påföljd, som i 5:te, 6:te och 7:de Seculis, eller åtminstone sätta vår församling i så magert tillstånd, som den Grekiska kyrkan till större delen är uti, och skulle då wisseligen wara föga heder, om man antingen med lika warkunsamhet eller förakt talte om en Swensk Präst, som en Grekisk.

3:o Hwad wi n. 1. anført om Theologien, kan äfwen med skjäl sägas om andra discipliner och wetenskaper, om wi nogare eftertänka, i hwilka ingen, som genom Gymnasium ärnar sig till Academien att erhålla en grundelig kundskap och Systematisk lärdom, till någon högd kan komma, utan att förstå såwäl latinska språket, på hwilket de förnämsta och wäsenteligaste böcker och hjälpmedel äro skrefne, som ock en del af Europæiska, hwilka i åtskilliga wetenskaper lemna oss ansenligt förråd. Och hwad Latinen angår wil ej wara nog, att superficialiter lära språket, utan pure, och så mycket som ske kan, exquisite, på det en Polsk latin, eller en sådan, som i medio ævo brukades, icke hädanefter bland de lärda må komma i swang. Och lär Auctor wäl känna språket, att man måste gå tämmeligen wida, innan man är i stånd att hjelpa sig fram med att förstå en bok, som hör till ens wetenskap och slögd. p. 18. lit. C. Har man läst latin så mycket, att man förstår wända sig till nytto en eller annan bok i en wiss wetenskap, följer ock nödwändigt, att han förstår flera, när man undantager terminos technicos, som enskilt höra till hwar wetenskap i synnerhet. Ej heller är vår tanke, att hwar och en skal wara Cicero i tal och skrifter, som för sin framtid läsa latin; men Auctor tager igen sina ord straxt därpå och tror sig tänka rättare efter saken, när de flesta af ungdomen wid Scholan skonans för att läsa ett främmande språk och pag 18 lit. b. lägger till grund, att wi icke böra misströsta att kunna lära tänka förnuftigt och blifwa lärde på vårt eget språk, ju så wäl,

som fordom de Greker och Romare och nu för tiden Ängelsmän, Frantsoser och Italienare. En sådan genstig fruchtar man på slutet stanar i kiärr och moras. Att lära tänka förnuftigt, utan att lära latin, lär ingen neka: men att blifwa lärde i sitt egenteliga förstånd på vårt eget språk, utan att förstå latinen, som är nyckelen till en grundelig och widsträckt lärdom, har man redan föreställt swårigheten.

Med de Greker och oss är 1:mo icke samma beskaffenhet: de lefde på en tid, då wetenskaper och lärdom hos dem allena tagit hemvist, och behöfde Grekerna så mycket mindre lära sig ett främmande språk för att öka sin kundskap, som de utifrån icke hade att söka något, utan kringliggande folk kom att hämta ur deras källor. Hwad 2:o de Romare angår, lär Auctor påminna sig, att de höllo ingen för lärde, som icke kunde Grekiska, efter det språket för Latinerna war nyckelen till de tiders lärdom. Och om de Romare lärde sig Grekiska för de Grekiska skrifter skull, som på långt när icke icke woro så talrika, som närwarande tiders Latinska i alla wetenskaper, fastmer måste wi då lära latin.

3:o Hwad Ängelsmän, Fransoser och Italienare widkommer, lära de wäl mycket på eget språk, som tänka sig till ringare sysslor och närings-sätt: som Mathesen, Physiquen, Arithmetiquen, Navigation och flera dylika wetenskaper, som äfwen hos oss läras på Modersmålet, så wäl wid Gymnasier som Academier; men wi förstå egenteligen icke dem, när wi tala om lärda, utan sådane som enkannerligen slå sig till boke-liga konster, och med tiden tänka sig till sådana ämbeten, antingen i andeliga eller världsliga ståndet, som fordra en grundelig lärdom. Att dessa, för hwilka Scholar och Gymnasier egenteligen äro inrättade (§. 3) hos ofwannämde folck, lära alt på deras eget språk utan Latin och andra främmande, lär Auctor aldrig kunna bewisa, utan wärkeligen finna wederspelet, om Auctor täckes nogare underrätta sig om de åberopade Nationers lofwärda arbeten, som icke tillåta, att wi betaga deras lärde män den hedren, att ega widsträcktare lärdom, än den, som skaffas af inhemska skrifter. Ehuru man på deras språk ser flera böcker än på vårt modersmål nästan i alla wetenskaper, inskränka dock icke deras lärde sin kunskap inom de gränser, som modersmålet sätter; utan genom främmande språk, så wäl lefwande, som döda fylla bristen med utländska arbeten, både äldre och nyare, och tro sig icke med rätta bära namn af lärda, utan att med egna ögon se främmande arbeten i samma wetenskaper och fälla eget omdöme, hwad andra skrif-wit och hädanefter i lärda saker skrifwa. För denna de lärdas gemenskap skull, lära de sig icke allenast latinen, som deras utgifne arbeten intyga; utan äfwen de angelägnare Europæiska språken; som till exempel: Ängelsman lär sig fransöskan, och Fransosen Ängelskan, och så vidare. Dessutan wet man förwisso, att latin ännu i dag läses i Ängelska Scholan, som å publicqe bekostnad underhålles, och att Fransosen, ehuru kjär i eget språk, ännu icke banlyst latinen, som ännu mindre kan sägas om Italienaren.

Widare har man orsak att säga, det latin icke allenast är nödig för wetenskaperna skull; utan äfwen för de angelägnare Europæiska språken, till hwilka latinen banar vägen, lägger god grund, och lättar oförligneligen swårigheten att lära dem /§. 8. n. 4./

Lägges latinen antingen aldeles bort, eller låter man komma an på ungdomens egen lust och böjelse att gå den swårare vägen att lära latin; torde på slutet rätt få och snarare ingen finnas, som dertill hade hog och följachteligen kunde både latin och andre främmande språk ibland oss aldeles dö ut, eller åtminstone bland de lärda omsider införas en lingua franca, som till det ringaste wore ett förebod till Barbari.

Att latinen gör det mästa bryderiet p. 19. är ei underligt, efter det är första främmande språket, som efter några reglor läres och wore ei mindre bryderi, om Fransöskan eller något annat ifrån modersmålet wida skildt språk skulle bryta isen.

Föröfrigt håller man wäl med, att det uti Scholarne särdeles tillförne antagna sättet att lära latin anseenligen ökat swårigheten genom för mycken grammaticalisk utanläsning på latin, förrän gossen kunnat förstå, hwad han läst och håller man wärkeligen den vägen för gen och lättare, att latin läres på Svenska och Grammaticaliska reglor med Syntaxi under tillämpning till modersmålet i yngre åren inpräglas. Hwartill bör komma större omsorg hos läraren att genom ständig och idkesam läsning fästa ord och talesätt i gossens minne, än beswära honom med sådana themata, förrän språket till någon del genom läsning blifwit bekant. Då följa wi mäst i naturlig ordning wår tänkegåfwa, när wi först och främst skaffa oss ömnoget af ord, som utgjöra ett språk, under det samma efter hand lära sammansättningen, att man begynner som på modersmålet jolra och tala; sedan är tid nog att skrifwa, och sålunda bör man gå ifrån lättare till swårare, till thess man omsider hinner färdigheten.

Som Scholæ-böckerna böra inrättas efter Scholarnes ändamål, som egenteligen icke kan vara, at igenom en particulier informationsplan för hwart och ett ringare lefnadssätt i riket underwisa ungdomen (§. 3. §. 15) utan att med allmänna lärostycken lägga grunden till hwad som begripes under bokwett och den kundskap, som sedermera med tillämpning till wigtigare ämbeten och sysslor i fäderneslandet wid Academierna inhämtas (§. 3. n 2) följer onekeligen att nya i hwar wetenskap utarbetade böcker till instruction för hwart lefnadssätt wid Scholan icke ega rum, utan äro Scholæ böckerne då rätteligen inrättade, när de tjena till en allmän grundwal för den wid Academien följande underwisning. J afseende hwartill man har ingen ting att påminna

1. Hwad Theologien angår.

Man bygger ju på en oomstötelig grundwal, när gossen från Rectors Class här Epitome Repetitionis till Gymnasium och för från Gymnasio till Academien med sig sjelfwa Repetitionem Theologicam, som där och sedan i Ministerio med så mycket större skäl hålles för hufwudbok, som den är utwald, innehåller korta och tydliga begrep, så mycket som saken tillåter och grundeliga, att när gossen förstår definitionerna kan han swara till hela artien, af aldrabästa skrifter, som must utdragen samt sammansatt af den yppersta Theologus.

2) brukar man med nytta Hübners Universel Historia uti Scholan, och uti Gymnasio den wid Academierna äfwen wedertagna genwäg till Europæiska staterne, till des bättre böcker för Historisk underwisning blifwa uplagde.

3) wet man än icke någon större mästare än Euclides af Herr Pro-

fessor Strömer förswänskad, hwarmed en oomstötelig grundwal lägges uti Gymnasio till Mathematisk lärdom, som mångfaldigt sedan därpå bygges wid Academien. Kan någon annan genwäg till Mathematiska wetenskaper upfinnas, wore wäl om den genom instruction och underwisningsplan utstakes.

4) Gamla Weisii Logica är långesedan kommen ur bruk, och i stället Salig Mag. Plennings antagen, som lär få samma öde, sedan den yppersta mästaren uti den, som andra Philosophiska wetenskaper, Professor Kalsenianus Herr Doctor Nils Wallerius in usum Scholarum nyligen låtit utkomma en annan, som så mycket mindre för latinska språket skull må ogillas, som Logican bör läsas på latin.

5:o Men hwad Moralen angår, skulle man gjärna åstunda, att i stället för Rechenbergii Lineamenta eller Omeisii Ethica någon mästare wille på latin, som är för Gymnasii ungdomen ett bekant språk, utge ett Compendium i Moralen af de erforderlige egenskaper, som wid pag 17. n. 4. upräknas.

6:o Wore ock Methoden att lära latin lättad, om en i underwisningen förfaren lärare wille på Svenska till Scholarnes tjenst skrifwa latinska Grammatican med en kort och tydlig Syntax, samt Prosodien och Rhetorican.

7:o Tager man gärna emot någon bättre om usu & praxi globorum, i synnerhet sedan den saken i nyare tider fått mera ljus och hindrar ingenting at den läses på Svenska.

8:o Behöfwes ganska wäl en bättre och fullständigare Arithmetica än den i nedre Scholan brukelige Agrelii, som, i anseende till de i nyare tider upfundne genwägar, gör i räknekonsten för widlöftiga omsvep.

Om de böcker, som nu äro upgifne för mindre dugelige, mästerligen förbättras; så kan man wid Academien gå närmare til sit lefnadssätt, att bygga på thet man lärt i Scholan, som på en oomstötelig grundwal, hwilken äfwen för Theologien där bör läggas genom grundspraken.

§. 17. Wi gå därföre fram till pag 19 wid slutet af Lit. C. Hwad Grekiskan och Ebraiskan åter widkommer, så börjas med dem tids nog, när lärjungen fått mognare förstånd och redan är wan wid regelbundna språk, så framt icke skulle finnas rådeligare, att aldeles bespara dem för Academien; man har nog undrat, att Auctor kunnat föreslå så många wetenskaper för ungdom att lära i yngre åren, som med mera fog sparas till mognare förstånd, som likwäl Auctor äskar till de ofwan-nämde språkens lärande. Om wi jämföre dessa stycken med våra förmögenheter och Psychologiska principer, kan hwar och en, som i dem någorlunda är hemma, ofelbarligen se, att desse lärostycken, som innehålla wetenskaper och språk, föreställas i en förwänd ordning att läras. J yngre åren är minnet friskare och qwickare, än förmögenheten att urskilja, döma och sluta, som med tilltagande åren blifwer starkare, då minnet däremot åldras, blifwer mattare, och ei eger den eld, som i första ungdomen. Nu blir frågan, om språken eller discipliner och wetenskaper fordra mera förstånd än minne? Swaret ligger uti desse lärostyckens art och natur. En gosse om 10 eller 12 år kan weta likawäl med en mogen man, huru Gud, himmel, jord, sol, måne m. m. kallas på Grekiska och Ebraiska; men han åter kan mognare tänka om samma ting än gossen. Fördenskull må gossen förnämligast wid de åren lära

språk och följachteligen Grekiska och Ebraiska; men disciplinerne sparas till mognare förstånd; se äfwen Scholæ ordning. §. 7. Cap. III.

Det är en gång icke tids nog att börja med Grekiskan och Ebraiskan, när gossen redan är wan med andra regelbundna språk. All den hjälp gossen af dem kan njuta i Grekiskan och Ebraiskan, äro de allmänne regler, som i alla språk förekomma och inhämtas uti Latinska Grammatican. Grekiskan och Ebraiskan äro dessutan ei swårare språk, än något annat, hwad regler widkommer, som dock uti alla språk wid späda ungdomen må sparas, så mycket möjligt är till mognare förstånd. Man kan fördenskull dröga med Greskan och Ebraiskan till dess de Simplare principierna uti Latinen äro fattade; men icke en gång sparas till Gymnasium, långt mindre till Academien, hwarest desse språken ej läsas för begynnare, så framt icke under privat information, (och uti docentium Collegiis), men som den kunskapen kostar en meddellös pung, kommer dem ganska wäl till pass, om de wid Gymnasierna hunnit så wida, att de kunna wägleda sig sjelfwa, och med nytta afhöra de uti språken offentliga föreläsningar.

Är lärjungen ei under Gymnasii tiden så wida framhulpen uti språken, att han efter öfwerwunnen swårighet, som i begynnelsen möter, kan vidare fortgå med nöje för dessa stycken, lär det sedan ske med långt större swårighet, när åren tilltagit, minnet blifwit trögare, och utom andra sysslor, som wid Academien med språken dela tiden, större delen af studerande måtte hjälpa sig fort med conditioner, som antingen hålla dem ifrån Academien, eller där hindra, att genom trägen flit bryta sig fram genom nya stycken.

Dageliga erfarenheten wisar detta ögonskenligen. Man kan nämna dem, som efter wäl använd tid med dessa språken i Gymnasio, innan kort wid Academien hunnit rätt wida, då andra deremot, som utan någon kunskap åtminstone i Ebraiskan kommit dit, somliga wäl lärt något, dock sällan att någon hunnit de förra, somliga åter aldrig kommit så wida, att de förstätt språket, och omsider blifwit mindre dugelige och skickeliga ämnen till Prästa ämbetet.

En Theologie studiosus behöfwer fördenskull nog tid att gå vidare i dessa språken wid Academien, särdeles om han will komma till någon grundelig kundskap i Ebraiskan, då han äfwen har nödigt, att lära lingvas cognatas, såsom Chaldaiskan, Syriskan och Arabiskan, hvilka förrut fordra tämmelig läsning uti Ebraiskan.

Att spara Grekiskan och Ebraiskan för Academien, wore altså ett förslag att banlysa Philologiam Sacram, som till en grundelig Theologie är oundgängelig; och så illa sinnad lär vår auctor aldrig wara emot Studium Theologicum och vår religions underhållande och förswarande.

Ännu mindre will man förmoda, att under sådant förslag ligger förborgad den fåwitska och skadeliga mening, som fåkunnoga människior i himlaläran och om Prästeämbetets wigtighet icke spart at sprida, näml. att dessa omrörda språk allenast wore nödiga för Biskopar och andre högre ämbetsmän i andeliga ståndet, men att alla andre Präster, som stå under Consistorier och upseende, ei mer tarfwa insigt uti dem, än en gemen soldat uti militaire kunskapen att styra och regera en armée.

Hwad påföljd wärkställigheten af en sådan tanka med tiden skulle hafwa, lär hwar och en som eftersinnar, nogsamnt finna, särdeles om man i kyrkio historien läser den Christeliga religions öden, som antingen begynt att småningom inswepas uti mörker, alt efter som okunnigheten insöft mera nämde språk, eller ock så snart de waknat, ur dimban framskuttit sit ljus, hwilket mer och mer tilltagit, efter det mått, som de hunnit åter utbreda sig wid Academier och Scholar.

§. 18. Att under informationen wänja barnen tidigt til akksamhet, upmärksamhet, reflexion och eftertanka wid alla dem förekommande tillfällen, m. m. som Auctor råder pag 20 n. b., försummas icke af en förnuftig lärare, emedan han wäl wet, att när människian ifrån barn- domen får wänja sig till wårdslöshet, hon anser altsammans antingen för bekant eller icke wärdigt att fästa hogen och akksamheten uppå. Sker annorlunda är det lärarens fel, som antingen sjelf i sin syssla är wårdslös, eller okunnig, och fölgachteligen odugelig. Det förra kunna Jnspectores Scholarum bota, och det senare förekommes genom Biskopens och Consistorii granskning wid Scholæ-sysslors besättjande.

Men hwad Naturaliernas demonstration angår, samt deras efterletande under spatsergång, med mera, som upräknas, må det icke förwägras läraren, att som tidsfördrif därmed roa sina lärjungar, och gifwa dem någon försmak wid lediga stunder; dock med samma förbehåll här, som ofwanföre §. 15, att naturalierna icke utgöra en särskilt och wiss Lection wid Scholan till de nödigare styckens förfång.

Scholæ matrikeln eller den så kallade dagboken, om hwilken Auctor talar, pag 20 n. 7, kan hafwa mycken nytta med sig, om den på följande sätt inrättas.

1) Böra alla Collegerna, hwar uti sin Classe, wid hvar månads slut till Rector inkomma med förslager eller förteckningar, att för honom upgifwa, huru långt de uti de stycken, som den Classen tillhöra, äro för den månaden avancerade.

2:o För hwar gosse efter Cataloge anteckna hans egna framsteg, med anmärkning, om han är qwick eller dum, tyckes wara fallen till studier eller icke, flitig eller trög.

3:o Bör Rector taga emot dessa förslagen, efter dem uti följande månads början tillika med Inspector Scholæ anställa examina uti alla Classerna, och sedan dem förwara till examen anniversarium, eller ock wid slutet af termin till Consistorium insända, om så skulle befallas. Härigenom winnes

1: Att Rector derjämte kan till skiftes med Conrector sköta sin Classe efter Scholæ ordningen, och publiqven slippa löna en särskilt för denna sysslan.

2:do Förekommes försummelse och wårdslöshet hos Collegerne, ei mindre än flit och åhåga wäckes hos lärjungarna.

3:o Kan den förr omrörde urskillning befrämjas, som i gemen allenast i yngre åren bör grunda sig på snillens naturliga gåfwor och förmaner, som efter någon tid på berörde sätt uti Classerne, åtminstone, när han kommer i de öfre kunna utrönas, at man omsider se kan, om gossen är fallen till bokwett eller icke, i hwilken senare händelse Rector bör, som Scholæ-ordningen stadgar Cap. II §. 5. gifwa till känna för föräldrar, Förmyndare eller Fränder, och med deras samråd utse annat

lefnadssätt för honom; eller om de enwisas, när snillerönet är aldeles otwifwelachtigt, wore önskeligit, om Rector hade magt, att med Ephori goda minne, utesluta en sådan, som i framtiden sig och det allmänna skada skulle, om han med studier fortfor.

§ 19. Som man i föregående med skjäl bewist, att de angifne brister icke äro till: kan underwisningen i Scholarna pag 21 äfwen lyckeligen winnas, så mycket deras ändamål fordrar, när den så anställles, som dels hit tils skedt, dels om någon, dock icke stor och hufwudsakelig ändring hädanefter kunde träffas

Informations ställningen i anseende till studium Theologicum i synnerhet, som Auctor håller för angelägen och oundgängelig sak att ställa på bättre fötter p: 21 felar i intet mål sådan, som han hit intills warit, men skulle ofelbart komma på swagare, om en tidig och behörig underwisning i grundspråken af den heliga Skrift åsidosättas, hwartill äfwen bidrager en swagare kunskap i Latinska språket. Går man rätt fram genom wanliga stycken på gamla vägen, lär man icke sakna dugtiga ämnen till ämbetet, hwarpå församlingens wällfärd och samhälles bästa beror.

Den särskilta instruction, som Auctor håller nödig att upställas, hwarefter ungdomen kommer att handledas och underwisas till hwar och en lefnadsart, kan uprättas genom præceptorers och föräldrars samfälta råd, när det begäres, då de omständigheter kunna tagas i ögnasigte, som både för barn och föräldrar äro angelägne att skjärskådas uti wal af lefnads sätt, hwarpå ens timmeliga wällfärd till större delen beror. Men att öfwer alt antaga någon särskilt instruction för alla lefnadsarter uti Scholan, wore att i späda åren indela lärjungarna uti faculteter, hwarpå Auctor fått swar ofwanföre uti §. 15.

Genom Scholarnas inrättning efter Auctorens oförgripeliga tankar kan man ej se, att freqvenzen skulle blifwa större, emedan de som ärna sig til ringare lefnadssätt, nu nyttja all den underwisning uti räkne-Classen, som för dem tarfwas, och icke allenast folck af ringare stånd och wilkor, utan äfwen de bättre och förnämre här sättja sina barn i Scholan, till hwilken äfwen Scholæ ordningen dem wisar Cap. II. §. 1. Enär det annorlunda skjer, står felet icke hos Scholan eller dess inrättning; utan hos föräldrarna, som antingen ledas af præjudicier om allmänna Scholar, hwartill forna lärare, törhända, gifwit anledning, eller dels af klemoghet för barnen, dels för att härma höga och för mögne herskaper, antaga private informatorer, för hwilka deras barn ofta med största skada får wara lärospån. Och ånskjönt freqvenzen skulle blifwa större efter föreslagen inrättning, blef dock nyttan mindre, om äfwen de, som tänka sig till ringare sysslor och lefnadsarter, skulle utom wanlig öfning i räkne-Classen, äfwen sysselsättja de andre lärarne, som hafwa alla händer fulla med sysslor att rätt skjöta dem, som en-kannerligen hålla fort med studier.

Att åtminstone rent läsa i bok, som Auctor p. 22 gerna fordrar förut af hwar och en, som kommer att antagas i Scholan, kunna alla piltar i stöd af Scholæ ordn. Cap. VI. §. 9. förrän de här wid Scholan emottagas. Detta kan häruti stiftet så mycket bättre ske, som barnens underwisning i Socknarne på landet warit både förr och nu i synnerhet en af de hufwudsakeligaste och ömmaste puncter, som så nära legat Herr Archi-

Biskopen om hjertat, under alla hållna Visitationer kring stiftet, att allmogen af ömma och kärliga föreställningar rörde icke gjort någon swårighet att ingå i alla de anstalter, som warit påtänkta, hwarigenom icke allenast de som ärna sig till Trivial-Scholarna, utan äfwen alla andra, som med tiden komma att sättja handen till plogen, hafwa tillfälle i hwar församling att lära rent läsa i bok och förstå sin Christendom.

§. 20. Som det föregående hos Auctor lagt grunden till Classernas indelning pag 23, så lär man här kunna spara mödan, sedan wi utförligen, genom alla förutgående stycken yttrat vårt betänkande öfwer Auctorens oförgripeliga tankar, så i gemen till den 12 §, som sedermera i synnerhet. J följde hwaraf

den II läraren går ut. Dock kunde Natural-historien med en af de nödigare Lectioner så sammanbindas, att någon af betjeningen wore försedd med den kundskapen, som kunde om sommaren under spatsergång roa ungdomen och gifwa them första grunderna med någon försmak, då man äfwen fick tillfälle att utröna, hwilken till detta studium wore mäst fallen. Om den på sådant sätt handhafwes, att andre nödiga stycken icke utdömas, utan tillika med dem wid lediga stunder, som tidsfördrif användes, rädes man ei för en wetenskap, som i den händelsen skulle både roa och gagna.

den III:dje går äfwen sin wäg och Mathematiquen, som blir qwar eller rättare Geometrien kan läsas af Matheseos Lectoren, där Gymnasier äro; hwarom icke förenas med något nödigare lärostycke.

den VII:de kunde aldrig med nytta sköta sin syssla. Där wore trenne angelägna språk, hwilka med ungdomen i yngre åren böra hufwudsakel. drifwas: De skulle åtminstone utgöra otta Lectioner, latinen fyra; Greskan tre och Ebraiskan en; hwilket wore för mycket arbete för en ensam, som har att göra med begynnare och fölgachteligen bör noga granska, hwad han läser.

den VIII:de lärarens syssla hörer Rector Scholæ till, som jämte examina, styrslen och urskillningen, hwilken med Collegernas samråd bör ske, kan beqwämligen tillika förestå en Class och därmed skonas kronan, at för det löna en särskilt.

När man nu lägger till, att wid Triwial-Scholarne icke äro flera än Sex lärare, Scholæ Ord. Cap. VI §. 3, synes detta af obekanta Auctoren uppgifne förslaget icke kunna wärkställas. Men ehuru den fordna inrättningen i sig sjelf är rätt god, och tyckes ei behöfwa någon ändring i hufwudställningen, skulle dock höga wederbörande finna någon wara nödig och för det allmänna nyttigt, får man i djupaste ödmjukhet lof att i stället lemna följande förslag.

Utan att nämna Bibel-läsningen, som bör wara det första och förnämsta wid Scholar, tager

I:sta läraren Christendomen, skrifwa och räkna enfaldigt.

II:e Geographien, Historien och om sommaren wid lediga stunder Historiam Naturalem samt Catechesen två gånger i weckan.

III. Latin med begynnare och Arithmetiquen.

IV. Europeiska språken, i synnerhet Tyskan, fransöskan och Ängelskan samt Exercitia uti Swenska språket.

V. Latin med de vidare för sig komne och prosodien samt Exercitia stili.

VI. Theologien, Greska och litet Ebraiska samt Cathechesen två gånger i weckan, som bör förklarar för de vidare för sig komme på ofwannämde sätt §. 15 n. 6.

VII. Geometrien och första grunderna af Mathesi applicata.

Där Gymnasier äro, torde Lector Matheseos kunna sin Lection för provectiones i Gymnasio fylla den VII:e lärarens ställe; men på andra orter, där en sådan tillgång icke är, kunde Arithmetiqven och Geometrien med första grunderna af Mathesi applicata sättas på den VI. läraren, då den andra i stället tog Tyskan och den III Fransöska språken.

Rector kunde taga det VI rummet jämte examina och styrslen och hålla snillewalet eller urskillningen med alla lärarens samråd, efter anstälta examina, i anledning af upgifne förteckningar, under Ephori eller Inspectoris öfwerwaro.

Den gossen som icke wore fallen at begripa eller komma fort med någöndera af ofwannämde stycken, kunde med skiäl anses för dum och till studier obeqwäm.

Härigenom kunde Gymnasium slippa att taga emot odugeliga ämnen och lemna ifrån sig en del ibland till Academien, som hwarken hedra sig eller läraren, och med tiden härigenom mer skada än gagna det allmänna.

Disharmonien, som Auctor p. 23 tror wara större emellan Gymnasier och Scholar än den wärkeligen är, blef då aldeles häfwen genom Mathesen uti en särskilt Class uti nedre Scholan.

Sådant är vårt ödmjuka betänkande efter bästa wett och samvete upsatt och underskrifwit i Gefle d. 9 April, 1755.

<i>Joh. Torell.</i>	<i>Joh. Rudman</i>	<i>M: C: Justus</i>
Gr. & Ebr. ling lect. et h. t. Rector Gymn.	Mathes. & Logic. Lect.	Mor. et. Hist. Lect.
<i>G. Vougt.</i>	<i>Nicol. Casström.</i>	<i>E: Stenfelt.</i>
El. & Poës. Lect.	Theol. Lector Vicarius.	Rect. Sch. Triv.
<i>M. Gestrin.</i>	<i>Lars Torgström.</i>	<i>And: Groop.</i>
ConRect. Schol. Triv.	apologista Scholæ Triv.	Coll: Cl: 3:tiæ Vic:
<i>E. Norman.</i>	<i>Abrah. Tetting.</i>	
Coll. 2:dæ class.	Coll. 1:mæ Class.	

c) Sporrande uppflyttningsnormer.

1) Skall 4-årsgränsen gälla eller uppgivus? 1748.

Högwördige H:r S. Theol. Doctor, Professor och DomProbst, Vice-Præses, Högwördige H:rr S. Theol. Professores, V. Consistorii Assessores.

Här wid Gymnasium har tilförne warit then inrättning, at hwar och en Gymnasist skulle här förblifwa fulla fyra år, innan han til Kongl.

Academien härifrån blefwe afskedad: Men som Coll:m Gymnast:m funnit, at thetta warit et twång för Gymnasisterna, hwarigenom alla blifwit lika räknade, och wunnit samma förmån, antingen the warit mer, eller mindre flitige, qwicke, skickelige och wälartade; ty hafwer Collegium Gymnasticum, med Inspectoris goda minne, samt Högwördigste H:r Archi-Episcopens, sal. Doct. Jacobi Benzeli ther å gifne samtycke, i thessa sednare åhren, fattat thet beslut, at låta en och annan, som wisat prof af någon mera flit, qwickhet och färdighet, än the öfrige, enär han thet åstundat och begärt, med wederbörl. Testimonio, blifwa til Academien försänd, innan the fyra åhren lupet til ända; och thet i sådan afsicht, at härmedelst upwäcka hos hwar och en så mycket större hog och lust til flit och alfwar med sina studier, samt en loflig, och nästan aldeles nödwändig æmulation emellan samtliga Gymnasisterna, Som man ock å andra sidan nödgat en och annan, som warit besynnerligen trög och oartad, at sittia här qwar öfwer the utsatte 4. år. J anledning här utaf hafwer ock thenna Termin, Collegium låtit Johan Wallström, Gestic. med wederbörligt Testimonio blifwa til Academien försänd, effter thes begäran, fast än han icke setat mera, än 3 1/2 år; Men såsom en annan, wid namn, Jacob Fornander, Gesticus, äfwen wid samma tid, månde begära dimission; Så har Collegium med skäl nekat honom thet samma, förän the 4. utsatte år woro til ända; och thet emedan han warit En af the minst färdiga, och i sina stycken minst kunnig, ibland them, som warit med honom i samma Classe Suprema. Hwarföre han ock sedermera anhållit om Rectoris Testimonio Vitæ, med utlåtelse, att begifwa sig til annat Vitæ genus, och icke söka Academien. Ther emot hafwer nu Collegium kommit i erfarenhet, at han lika fult, på thetta Testimonio Vitæ blifwit till Studiosus antagen wid Academien; och är således föränlåtet, at anhålla om Venerandi Consistorii gunstiga utlåtelse, huru här med, wid thäslika flera tilfällen skal förhållas, anten the 4. år skola strictè hållas, eller om man skal hafwa anseende på flit, qwickhet, och mera kunskap i studier, wid en och annans tidigare och sednare afsändande: Så ock, huru the skola anses, som med et sådant Testimonio Vitæ tränga sig fram at blifwa Studenter. Här om är man så mycket mera angelägen, som Collegium eliest icke finner, huru någon ordning här wid Gymnasium skal hållas, eller någon æmulation, såsom nödwändig, upwäckas; Ty skulle Collegium släppa saken handlöst, kunde man wäl undwika många ledsamheter af sollicitationer, och sådant, när hwar och en finge resa här ifrån, enär honom behagade, med wanligt Testimonio; Men man fructar billigt, at sådant icke skulle lända til Rikets förmån; hälst sådana Ynglingar mera söka Academien, för en friare lefnad skull, än at Fäderneslandet theraf, med

tiden, skulle hafwa thet gagn och nytta, som med Scholar, Gymnasier och Academier är påsyfftad.

Förblifwe med wördnad, Venerandi Consistorii Ödmiuke tienare, Gefle, d- 28 April. A:o 1748.

Simon Melander.

M. Thelaus, I. Rudman. M. Smaræus. M. Justus, P. Diurberg.
h. t. Rector.

Wälärewördige och Höglärde Herr Magister, Probst samt Inspector Gymnasii, så ock Ärewördige och Höglärde Herrar Magistri och Lectores.

Till wälment swar på Collegii Gymnastici ankomna skrifwelse angående Gymnasisternas antingen tidigare afskickande, när de befinnas qwicke och wälartade, eller längre qwarhållande, när de finnas tröge, och i studier mindre för sig komne, med mera, har Consistorium welat nämna, at det för sin del tycker rådligast wara, at man wid Gymnasisternas afsändande til Academien stricte blifwer wid den tid, som uti Scholæordningen finnes utsatt, dock så at man den samma antingen förkortar när besynnerliga prof af qwickhet och färdighet gifwas, eller ock förlänger, när nödwändigheten så fordrar. Och hwad dem angår, som, när de finnas tröge och til studier oskickelige, begära Testimonium vitæ allenast, föregifwande sig wilja wälja et annat vitæ genus, må et slikt Testimonium på Swänska dem icke förwägras, dock med det förbehåll, at det icke ställes til Rectorem Academiæ, i hwilken händelse de icke blifwa till Studenter antagne. Förblifwer Collegii Gymnastici dienstberedwilligste

Olof Celsius. Math: Asp. Eng: Halenius. Gabr. Mathesius. L: Benzelstierna.

/Laur: Norin

2) 4 1-åriga kl. i st. f. 4-årssittning. 1774.

GC 1774. den 6 Junii war Collegium Gymnasticum samladt, nærwarande Probsten och Inspector Herr Doctor Tegman, då ett Project, som Herr Lector Murberg upgifwet, att upwæcka tæflan och flit emellan och hos den Studerande ungdomen, undersöktes, och i anledning deraf, följande faststældtes:

1:mo Att ingen intages i Gymnasium, som icke ær wæl underbygd i Språken, i synnerhet Latinen, så att Han ohindradt kan explicera och göra redo för hwad han læset uti de i scholan antagne Auctorer, samt skrifwa efter de allmännare reglor rätt Grammaticæ Latin; hwilket wid en enskildt alfvarsam Examen undersökes,

2:do Att Examen Anniversarium wæl sker på den wanliga tiden, men de, som upflyttas utur Scholan till Gymnasium ej få sina rum

föræn om hösten, då Lectionerne skola börjas; då de Lectorer, som hafwa att sköta Språken, egenteligen i agt taga, hwad i första momentet sagt ær.

3:o Att indelningen i Gymnasium ej sker efter År, som hærtills wanliget waret, utan efter Classer; samt i anledning deraf, ingen Flyttning tillåtes utur den ena Classen i den andra, med mindre Collegium Gymnasticum, efter alfvarsam undersökning, finner en sådan flyttning igenom flit, framsteg och sedigt upförande förtjenad och derom öfwerenskommer. Dessa flyttningar behöfwa således ej bindas till någon wiss tid, utan kunna då omstændigheterna det fordra, företagas.

4:o Att wid förefallande flyttning utur den ena Classen i den andra, såsom ock wid intagandet i Gymnasium, Gymnasisterne placeras i ordning efter sina framsteg, Och denna ordning efter omstændigheterna ändras, då någon i ett lægre rum wisat mera flit, framsteg och sedighet æn en, som setat i ett högre. Hwaraf nödwändigt följjer, att hwar Gymnasist, som tillförene wanliget waret, får sitt wissa rum, hwarest han alltid bör finnas, antingen flere eller færre æro tillstædes, och att 3 eller högst 4 placeras på hwarje bänk, altsom rummet tillåter,

5:o Att grunden till all flyttning utur den ena Classen i den andra blifwer tagen af Capacitet i språken, i synnerhet Latinen och Scripta, af flit wid Lectionerne och sedigt och stadgadt upförande wid alla tillfællen, samt att den, som utan laga och hos Lectorn förut tillkännagifwet förfall flere eller færre timar försummar föreläsningarne, derigenom gör sig förlustig sin flyttnings rätt.

6 Att den som kommet till 4:de Classen, men der antingen ej gort den flit, att han eger de insigter som fordras att kunna med nytta freqventera Academiska föreläsningar, eller ock icke eger den stadga i seder och lefnad, att han med någorlunda säkerhet tros kunna lemnas på egen hand, ej dimitteras ifrån Gymnasium, förr æn han finnes ega erforderlig både insigt och stadighet,

7:o Att flyttningsexamina, ske wanligen dagen efter Michaélis eller wid slutet af September månad om hösten, och om det profwas nödigt, wid Mattsmæsso tiden om våren, Men den Gymnasist eller scholegåsse som ej tidigt ær inne wid Gymnasium, eller, om oundwikeliga hinder det förbiuda, sådant förut, igenom bref gifwet Rector wid handen, jämte de skæl, som hindra honom att i rættan tid wara tillstædes, derigenom förlorar sin flyttningsrätt för den Terminen.

8:vo Att hwar Lector, wid hwarje föreläsning, antingen sielf, eller igenom en af Collegium utsedd Notarius efterser och antecknar hwar och en, som föreläsningen utan tillstånd försummat, och förteckningen deröfwer wid Terminens slut till Rector öfwerlämnar, som hafwer att sådana listor wid flyttnings Examina för Collegium framlægga. Detta

faller så mycket lättare, som det kan ske med ett ögnakast, då Gymnasisterne placeras i den ordning på sina bänkar, som 4 Momentet utstakar.

Sedan beslöts, att ett sammandrag af det som hærutinnan rörer Classification, skulle igenom Skrifwelse communiceras med H. Herr Archiebiskopen och M: R: Consistorio, samt ett sådant svar begæras tillbaka, som kunde upläsas för Ungdomen, att gifwa författningen hos densamma wederbörlig wig och eftertryck.

[Begäran 8/6 1774 om förslagets godkännande.]

An kom d. 11 Junii 1774 [till Domkapitlet, som godkände förslaget].

Högwördigste Herr Theologiæ Doctor, ArchieBiskop, ProCancellair och Præses Consistorii så ock Högwördige Herrar Doctorer, DomProbst och Theologiæ Professorer, Samtel. Max: Ven: Consistorii Ecclesiastici Assessores.

Hos Högwördigste Herr Doctorn och ArchieBiskopen samt Max: Ven: Consistorium har Collegium Gymnasticum den äran, att, i all ödmukhet, anmäla följande Författning, hwilken detsamma funnet nyttig och nödwändig, till upväckande och underhållande af ordning, täflan och flit, ibland den, här wid Gymnasium, Studerande ungdomen:

Densamme har här tillföre waret indelt efter Åren, så att de ynglingar, som suttet fyra år i Gymnasio, sedan hållet sig sielfskrefne att dimitteras till Academien; Men härigenom har det måst å sido sättas, både sakens beskaffenhet tyckes fordra och äfwen i Gymnasii- samt Scholæ-ordningen C. 2 § 6 uttryckeligen stadgas: Att inga må flyttas ifrån Gymnasio till Academien, förän de blifwet så mogne i Studier och stadige i lefwernet, att de kunna anföra sig sielfwe och wäl betjena sig af exercitiis Academicis; Till winnande af detta ändamålet, har Collegium Gymnasticum funnet nödigt, att, i stället för den ofwannemda Indelning efter År, inrätta Fyra Classer, efter discentium olika framsteg; hwartill Gymnasii Constitutionerne äfwen gifwa anledning, ehuru sättet derwid icke blifwet tydeligen beskrifwet.

Collegium Gymnasticum håller doch oförripeligen före, att det sålunda kan wärckställas, att, en gång hwarje Termin, alfwarlig undersökning anställes angående discentium framsteg, och att de sedan, i anledning deraf, utan afseende på tiden, flyttas ifrån en Lägre Class till en Högre, Derwid blifwer insigt i språken, i synnerhet uti Latinen, hufwudgrunden, doch så, att använd flit i de öfriga Lärdomsstycken, efter hwar och en Lectors intygande, äfwen kommer i behörig åtanka. Detta tjenar ock till en driffiäder, att förmå Gymnasisterne, att flitigt i agt taga Läsetimarne, emedan de, som utan laga, och hos den Lector, för hwilken de sig absentera, anmält hinder, försumma några timar,

göra sig derigenom sielfwa förlustige sin rätt, att flytta i en högre Class. Men som denna rättighet således icke får grunda sig på mer eller mindre tid, som discentes sitta i hwarje Class, utan på de framsteg, som de derutinnan göra; så kunna de icke heller flyttas utur den fjerde eller Öfwersta Classen till Academien, förän de ega den mognad i Studier och lefwerne, som Constitutionerne, i det ofwan anförda rum, fordra.

J anseende till detta hufwudsakeliga Ändamålet, som härmed påsyftas och förmodeligen i det närmaste winnes; anhåller Collegium Gymnasticum ödmukast, att Högwördigste Herr Doctorn och Archie Biskopen samt M: V: Consistorium täcktes gilla och stadfästa denna Jnrättning igenom en sådan skrifwelse, som för wederbörande ungdom kan upläsas, att hos densamma gifwa saken så mycket större wig och eftertryck.

Till ödmukaste swar på M: V: Consistorii höggunstiga skrifwelse af d: 1 dennes, länder, att här i Gæfle icke finnes någon Boklåda eller Förråd på Lexica och Dictionarier, utan måste den Studerande ungdomen dermed förse sig ifrån Stockholm eller Upsala, för det der gängse pris. Wid Gymnasium nyttias mästadels Schenbergs större Lexicon; och lär förmodeligen det omskrefna Lector Siögrens Lexicon Manuale der wara otillräckeliget; Wid Scholan brukas det mindre Schenbergs Lexicon eller en nyare Edition af det Anonyma Dictionarium Svetico Latinum. Doch om M: V: Consistorium finner Lector Siögrens Lexicon Manuale fullständigare, är afsättning deraf wid Scholan säkert att förmoda.

J den händelsen wore likwäl nödigt, att Auctor, för egen Räkning, måtte hitsända några Exemplar, hwilka, efter afsalun, enligt Räkning, kunde betalas; emedan här inga medel finnas, att för dem göra förskott.

För öfriget framhärda med all wördnad och undergifwenhet, Högwördigste Herr Doctorns, ArchieBiskopens och ProCancellairens samt Max: Venerandi Consistorii Ecclesiastici ödmukaste tienare

Er: Tegman.

Gæfle d: 8 Junii 1774.

Eric J. Almquist.

Joh. Thorell.

C. Bergsten.

h: t: Rector Gymnasii

Gabr. G. Tybelius.

Joh: Murberg.

GC 1774. Den 12 Junii skrefwos scripta Extemporanea så i Gymnasio som Scholan; den 13 anstältes Examen Anniversarium i Gymnasio och den 14 i Scholan. Efter slutad Examen i Gymnasio uplästes ofwanstående den 6 sidstledne Junii gorda Författning; i föllje hwaraf icke heller nu, som wanliget waret, någon flyttning skedde ifrån det ena Året till det andra; utan Gymnasisterne påmintes att tidigt infinna sig

næsta Termin, på det den förenämnda Classification, om Gud behagar, då måtte kunna wærkstællas. Men som denna Inrættning icke tillförene waret gængse, blefwo de, som nu sutet fyra år i Gymnasio derifrån dimitterade till Academien . . .

GC 1774. VIII October: skedde . . . inrættningen i fyra Classer enligt Protocollet af den 6 sidstledne Junii. Derwid togs grund och anledning till Gymnasisternas placering, efter hwars och ens å daga lagda flit och skickelighet så i scriptis, som den öfriga Examen, i synnerhet uti det, som rörde latinen. I anseende dertill blefwo de fleste, som sutet på det tredje Året upflyttade till fjerde Classen, utan åtal, men . . . [2] med tillsægelse, att wisa mer flit æn tillförene; hælst deras efterlåtenhet war skulden, att de nu fått rum under sina Camerader, öfwer hwilcka de tillförene sutet . . .

GC 1775 6/3—8/3. Den VI Martii skedde skrifning samt d. VII och VIII Examen för flyttning Classerne emellan; då allenast de fingo flytta som i synnerhet utmärckt sig. . . .

Sluteligen förmanades samtelige Discentes till flit, emedan de nu sågo, att de derigenom så mycket fortare kunde absolwerer cursum Gymnasticum.

GC 1776 22/2. Skedde skrifning och Examen, hwarefter i IV Classen J. Öfwerbom blef Primus, i ans. till sina wackra framsteg så i andra stycken, som i synnerhet i Euclid., der han, mot all wanlighet, gjorde skäl för 6 Böcker. Elfstadius, som kunde hela N. T. græcum, och dessutan ständigt wisat mycken flit och beskedlighet, fick rum öfwer F. Garp. . . .

3) Uppflyttningsvillkor i Gefle och Hudiksvall. 1795.

GC 1795 Febr. 21. 4:o För att hos den här wid Gymnasium studerande ungdomen upwäcka flit i studierna, samt täflan sins emellan, trodde Collegium att, til detta ändamåls winnande, nyttigt wara, att, jämte den redan år 1774 d. 6 Junii tagne och af Högwördigste Domkapitlet faststälte Författning, projectera som följer, att iagttagas wid Flyttning

1:o Att wid Flyttningen utur Trivial Scholan til Gymnasium likmätigt ofwanberörde 1774 års Författning, 5 momentet, förnämligast hafwes afseende på Språken, jämte wittnesbörd om ett anständigt och ärbart upförande, så att en yngling, som i Språken godkännes, äger rätt till flyttning, oagtadt han i de öfrige wetenskaper, som i Scholan läsas skulle wara mindre för sig kommen.

2:o Att wid flyttningen ifrån den ena Classen til en annan uti Gymnasio, hwar Lector äger afgifwa ett antingen jakande eller nekande

votum: men till flyttnings ernående fordras 4 jakande röster, ibland hwilka deras, som sköta Språken, nödwändigt böra finnas; och ehuru wäl prof-Scriptum icke utgör någon särskildt röst, så bör det dock anses, såsom läggande mera eller mindre wigt til den ifråga warande ynglings wärdighet til flyttning.

3:o Beträffande Ordningen i rummen kamerater emellan uti en och samma Class, så blifwer, så wäl beräkmandet af röstetalen, som afseendet på Språken, aldeles det samma, som i näst föregående moment om flyttningen ifrån den ena Classen i en annan stadgat finnes.

GC 1795 d. 5. Mars. 1:mo . . . Sedan Collegii Ledamöter, enligt sitt, af d. 21. dennes gorda förbehåll, nogare öfwertänkt det, till wäckande af flit och täflan hos ungdomen, widtagna flyttnings project, funno de nödigt och till ändamålet hörande, att dertill göra följande tillägg.

Till 1:sta momentet hörer, att om en Scholæpilt befinnes så rå, att han för de Herrar Lectorer, som sköta wetenskaperne, ej för sig kan göra något skel i de stycken han i Scholen haft tillfälle att lära, bör en sådan tills vidare, eller till dess han kan begagna sig af föreläsningarne i Gymnasio i Scholen kwarhollas. Här af följer, att de ynglingar, som från Hudiksvals eller andra Scholar hitsändas, utan att ega den skicklighet, som i detta moment, och än närmare i det Protocolsutdrag, hwilket till Rectores Scholarum kommer att afgå, finnes utstakad, böra till Scholen återwisas.

Wid 3:dje momentet anmärkes, att rösterna utgöras af Approbatur, Admittitur och improbatur; men om någon wore af så ypperlig flit och snille, att han wida öfwer wägede sina kamerater, och prästerade mera, än som begäres af hans Class, bör den hafwa Laudatur, och derföre njuta den företrädesrätt, som ett sådant witsord förtjenar.

GC 1795 d. 10. Mars. I dag afgik det förenämde protocolsutdraget med posten till Rector Scholæ i Hudiksvall, och tillställes ett lika lydande Rector Scholæ i Gefle, derutinnan Lectores af dem som åstunda flyttning till Gymnasium fordra följande:

Lector Eloquentiæ; att de böra göra godt besked för hwad de läsit i Latinska auctorer, så prosaicæ som ligatæ orationis, samt derjemte kunna skrifwa rätt Syntactice, hwilket alt Kongl. Scholordningen påbjuder.

Lector Lingvæ Græcæ; att de i Grækiska språket prästera en af Evangelisterne, hælst Lucæ eller Mathei Evangelium och Grammaticalia.

Lector Historiarum; att de kunna wäl Svenska genealogien, och char-tan öfwer Sverje; ega de tillika ett kort begrep om de 4 äldsta monar-chierne wore så mycket bättre.

Lector Matheseos; att de åtminstone ega fullkomlig färdighet uti quatuor Species i hela tal.

Lector Theologiae; att de jemte en god cathechetisk kundskap, någorlunda redogöra för de artiklar, som efter någon utförligare lärobok blifwit i Scholen afhandlade.

GC 1795 d. 18. Jun. 3:tio Skedde flyttning ur classerne efter den nya flyttningsprincip, som Collegium under den 21. Febr. och 5:te Mars innewarande år antaget och stadgat, till hwars 2:dra moment nu efwen lades, att en yngling, som ej läser Grækiska och Hebræiska bör på 3:ne Lectorers samtycke ega rätt till flyttning.

[Tacksamhetskrivelse från Hudiksvall.]

För angenäma Skrifwelsen af d. 10. i denna månad tackar jag ödmjukast, och beder Titulus gunstigt förlåta, att jag af hwarjehanda göromål hindrad, icke förr haft den äran densamma beswara. Det meddelta Protocols utdraget har jag med största agtning emottaget, såsom åsyftande ett så godt ändamål, som ungdomens förkofran och inbördes täflan. För min del är jag så willig, som pligtig, att uppfylla Tit. icke mindre billiga, än i sakens natur och författningarne grundade fordringar. Önskligt wore om de mindre lycklige snillen i tid kunde afrådas ifrån boken, och den enwished brytas, som wisar sig dels hos ynglingen, dels hos föräldrar; så skulle många hinder för snabbare framsteg warda häfne, då tillika alt på hwart ställe i en Schola göres, som göras bör. Med all Högaktning Tit. ödmjuka tjenare

Lars Quist.

Hudiksvall. d. 27. Mars. 1795.

d) Depkens stipendiebrev 1781.

Wid den omtanken, huruledes det goda som Herren behagat mig förlåna, måtte efter min död, till nyttigt ändamål användas, har jag efter Guds Ords föreskrift i 2. Petri 1. Cap: at i broderliga kärleken utöfwa allmännelig kärlek, närmare eftersinnat huru jag måtte draga försorg om min sjuckliga Syster, ifall hon mig öfwerlefwa skulle, samt tillika till någon allmännare och waracktig nytta anslå min Qwarlåtenskap.

Ungdomens upmuntran til nyttiga wettenskaper, samt til dygd och goda seder anses af allom för ett ganska angeläget ögnamärke: Guds rätta kännedom samt deraf följande kärlek och fruktan för det Högsta Wäsendet är bode den menskom wärdigaste och fördelagtigaste kundskapen, emedan den kraftigast förer dem til dygd, den enda och rätta grundwalen til både enskild och allmän sällhet. Uppå en sådan grund och at efter mit bästa begrep och förmåga befrämja det goda, förklarar jag följande wara min yttersta willja och testamente: . . .

§ 1. Den af Ungdomen i Gefle Gymnasio, som utaf Doct: Less eller andra framdeles utkommande goda Auctorer förwärfwar sig bästa in-

sigten, at wederlägga Fritänkares inkast, och wid årliga Examen kan ådagalägga prof deraf får 3. Riksdaler, den dernäst får 2 Riksdaler.

Som Mathematiquven bäst upöfwar Ungdomen at tänka med redighet och sammanhang, äfwensom den lägger till grund att efter menskligit mått se naturens Herres oändeliga allmagt, wishet och godhet, anslås af räntan årligen Sex RD. till upmuntran för Gymnasii Ungdomen at in Mathesi skaffa sig insigt. Och emedan Evclides inneholler grunden dertill, får ingen denna belöning, annan, än den som kan undergå Examen i hans Geometrie, såsom erkänd tjenligast at upöfwa Ungdomens tänkekraft: Skulle något annat Mathematiskt Compendium läsas, gör det alsintet til saken, ty den som har någon insigt i något annat godt Compendium lærer sig sjelf lätt Evclides. På det utdelningen må ske utan manna mån, lär, bäst wara, at den som Examinerar offentligten wid årliga Examen frågar, om någon är, som kan demonstrera en Proposition, efter lottagning utur Sjette Boken; Och i fall ingen swarar, frågas widare, om någon kan utur Femte, Fjerde eller Tredje Boken. Den som på detta sätt utrönes hafwa hunnit längst, får Tre Riksdaler, den dernäst får 2 RD. och En RD. gifwes den i nedersta Classen, som hunnit längst i Evclides. Ingen af dessa får belöning nästa året, deräst han icke hunnit minst två Böcker längre fram i Evclides, til hwilken ända han hwar gång, då Examen sker, upskrifwer hwad Proposition och i hwad Bok han blifwit examinerad, och låter det attesteras af 2:ne Lectorer, det han gömmer till nästa Examen. Den som tredje gången gör sig wärdig dessa premier, bör tillika wisa prof af kundskap om worldssystemet och de bewis deraf dragas om Skaparens oändelighet.

Till at så mycket mer upmuntra Ungdomen, torde någon af Wälädle Magistratens eller Wällofflige Borgerskapets medel wilja bewista Examen, och då offentligten lämna Stipendium till de skickeligaste ynglingarne efter Gymnasii Inspectoris och Matheseos Lectoris anwisning, grundad på de wid samma tilfälle aflagde prof. Och på det Borgerskapet så mycket häldre wille åtaga sig mödan, inskränkas desse och följande små belöningars utdelning, innom födde i Gefle och Gästrikland.

§ 2. På det Ungdomen, som emellan läsningstimmarna söker sinnes förfriskning och roande tidsfördrif, icke måtte med sit wal falla på mera äfwentyrliga, föreslår jag i detta hänseende Musiquven, hwarigenom äfwen Ungdomen gör sig känd hos bättre och äldre folk. Således anslår jag af Räntan årligen Åtta Riksdaler till delning lika emellan de af Gymnasii eller Scholæ Ungdomen, hwilka till Instrumental Musiqve skickeligast och mest fallne pröfwas, efter den tid som i följande § utsättes. Desse böra, äfwen som all ungdom, i tid wänjas, att wända hwad de lärt till allmänt gagn; följakteligen wara behielpelige, enär Kyrko-

Rådet, och Barn eller Fattighusets Styresmän låta i kyrkan eller annorstädes upföra Musiqve till desse Inrättningars förmån. Organisten och KyrkoSjungaren, i fall bägge underwisa i Instrumental Musiqve äga rätt att gemensamt föreslå Stipendiater hos KyrkoRådet, och jämwäl ombyte, såsnart mer fallne tillwäxa. Til Ungdomens tjenst testamenterar Jag til Gymnasii Biblioteqvet mine samlingar af Musicalier. Desse Musiqve Stipendiater få ock sin andel wid Gymnasii Examen, då de wid dess slut böra wisa prof af deras framsteg i konsten. . . .

Alt hwad öfrigt är af Rântan, sedan Legaterna §. 1. och 2. utgådt, användes 1797. och framgent årligen till hemgift för någon fattig flicka, som träder i Gifte med någon i Gefle boende man. Annat wilkor erfordras icke, än at Flickan är kiend af dygdig och erbar wandel, flit arbetssamhet och sparsamhet. Äger Flickan i arf Trettijo Riksd:r eller therutöfwer, lär hon icke kunna qualificeras för fattig. Flickor hwilkas Föräldrar ännu lefwa, få icke uteslutas när Föräldrarnes fattigdom är känd. Flickan får icke wara äldre, än ifrån 15 till 35 År, och icke lyfta någodt af hemgiften, förr än dagen efter wigseln, hwilken bör ske i kyrkan efter Aftonsången eller Aftonbönen.

Tre Classer af Stadsens Inwånare äga rätt, at genom hwar sin eller flere Fullmägtige, antingen gifte Hustrur eller Enkor, öfwerenskomma och föreslå hos Magistraten några Flickor, och sedan Wälädle Magistraten icke funnit någodt at erhindra i här ofwan nämde delar, träde de åter tilsammans och komma öfwerenskomma, sker nämmandet efter nedanstående Classer. Will hwar Class hafwa sin, uttages genom lottning af et Barnhus Barn hwilken skal få hemgiften. Den som nämnes af 2:ne Classer, anses lagligen nämnd. Skulle 2 år årad twenne Classer göra et, äger i fall det samma skulle hända tredje året, den öfwerröstade classen rättighet, at fordra lottning emellan den af sig begärte Flickan, och den, som de 2 andra classerne nämna. Om lotten det året icke faller på den öfwerröstade classens flicka, blifwer hon utan omröstning det fierde året berättigad till hemgiften. Första Classen består af Civil Stat, Prästerskap och Handlande, Andra Classen endast af Handtwärkares, och tredje Classen af Fabriquesarbetares, Fiskerskapets och det öfriga minst skattdragande Borgerskapets Medel.

I fall Gymnasium eller Scholan skulle framdeles indragas eller flyttas får detta capital icke dragas ifrån Gefle Stad, utan då användes tilsammans till en eller 2:ne fattiga Flickors utstyrsel.

At detta är min yttersta wilja och testamente, warder härmed bekräftadt med mit namns underskrift och Sigills undersättjande, hwilket skiedde i Stockholm d. 27. Februari 1781.

(L. S.)

Christopher Depken.

GC 1784 30/11 § 3. Beslöts, at de, som hädanefter anmäla sig til något ledigt Stipendium, skola innan dess förgifwande undergå särskilt Förhör uti Coll: Gymnast:

GC 1787. den 3 oct. Sedan Skrifning pro Examine dagen förut skedt, hölts den wanliga Examen med Gymnasii Ungdomen. . . .

Så snart Candidater anmält sig och voro beredde till täflan om H:r Secret. Depkens Stipendium skulle Examen denna Termin anställas; men skulle hädanefter alltid ske vid Examen anniversarium enligt Testamentets lydelse.

GC 1787. Nov. d. 27. . . .

2:o Afgjordes at Examen för Premium Depkenianum skulle hållas i Gymnasio kl. 10 f. m., d. 5 Sept. som genom Extractum Protocolli borde gifwas lofl. Magistraten till känna.

3:o Som et rum till Stipendium Wesslandrianum var ledigt, beslöts at genom anslag derom underrätta Ungdomen.

GC 1787. Dec. d. 5. Skedde ofvannämde Examen; Närvarande Inspector och alle Ledamöter af Coll. G. samt Herrar Borgmästaren Dahl, Rådm: Häradshöfdingen Örner samt Grosshandlaren Brändström, såsom testes på Magistratens och Borgerskapets vägnar. Theologiæ Lectorn, Probstn Herr Doctor Hallencreutz förhörde Ungdomen angående de kraftigaste och mäst bindande Argumenter at bevisa Christna Lärans Sanning och öfvertyga fritänkare. V. Lectorn Hr Mag. Gæverberg Examinerade Gymnasisterna. Brenmehl 14 Propos. i II:dra Boken Evclidis: Kullberg 20 Pr. i III:dje Boken: Flodberg 31. Pr. i III:dje B. Axner den 26 i 1:sta B. Aschling den 4:de i I:ta Boken: Luth. d. 5 Pr. i I:sta Boken. Till Præmiers undfående nämdes i Theologien Brenmehl 3 R:dr, Kullberg 2 R:dr. I Mathematiquven Kullberg 3 R:r, Brenmehl 2 R:dr: Axner 1. R:dr. Desse aflämnades genast på stället af H:r Borgmästaren Dahl.

GC 1789 14/5 § 4. Erinrade Rector wederbörande Lectores att preparera sine Elever till den instundande Examen för det Depkenska Stipendium.

GC 1789 8/6 § 2. Gaf Rector wid handen, att, till Stipendiens utdelande ibland dimittendos till Academien denna termin, följande tillgång är: näml. detta årets influtna med 1787 års inestående räntor af Grubbiska Stipendium, tillsammans 6 Rd. 32 ss; detta årets utfallna ränta af Wesslanderska Stipendium 3 Rd. 16 ss., och af Bergmanska Stipendium 10 Rd. jämte dess behållning sedan i fjol 3 Rd. 16 ss. Gymnasisten Axner, såsom Stipendiat. Wesslanderian., kommer således att

behålla den Stipendii räntan 3 Rd. 16 ss. Utaf det Grubbiska njuta Schörling och Bergenson hälften hwardera, eller 3 Rd. 16 ss. till mans. Widkommande det Bergmanska Stipendium, så, alldenstund ingen ifrån Boldnæs nu här studerar, pröfwade Collegium skäligt att tilldela hela Summan af den upplupna och behållna räntan, 13 Rd. 16 ss., åt Gymnasisten Aschling, i afseende på dess flit och beskedlighet, samt kända torftighet; hwadan ock Herr Probsten och Ledamoten af Kongl. Nordstjerne Orden, Doctor Almquist, honom såsom warande i någon skyldskap med framl. Testator, Probsten Bergman, hos Collegium uti skrifwelse recommenderat.

GC 1794 Junii 3. I dag holts examen uti Gymnasio, i H:r Kongl. Hofpredik. och Prosten Eneroths närwaro, då samtel. Herrar Lectorer hwar i sin wetenskap examinerade. Sedermera skedde examen för Depkenska præmierna, hwarwid H:r Lagmannen och Borgmästaren Flygare, samt Stads Majoren Walley å Magistratens wagnar, woro närwarande, äfwensom H:r Grosshandlaren Martin Stenfelt och Tennjutaren Anjou ifrån de 24 Stadens äldste deputerade. Sedan denna examen war slutad blefwo præmierna til följande af Gymnasii ungdomen utdelte: neml. i Theologien erhöit Hællström 3 Rd:r, och L. Fr. Lundin 2 Rd:r. I mathematiquen erhöit Hællström äfwen 3 Rd:r. L. Jggström 2 Rd:r, och af inferiorerne Möller 1 Rd:r. Äfwenledes hade en okänd til H: Lectorn Carl Bergsten insändt 2 Rd:r 3 ss B:o at utdelas åt den som gordt bästa framsteg uti Historiska wetenskapen; hwaraf tildeltes Florin 1 Rd:r 32 B:o samt til Brændström 1 Rd:r; Desutom hade en äfwen okänd lämnat til Matheseos Lect. Nils Bergsten 1 Rd:r, at tilställas den af inferiorerne som läset det mästa uti mathemat. som tilföll Boivie.

GC 1799 Junii 18. Som Högwördigste Herr Doctorn och ÄrkeBiskopen [Uno von Troil] i går aftons hitkommet, så hade Gymnasii och Scholæ Staten i dag f. m. kl. 8 hos honom företräde, då Rector förde ordet, och honom beneventerade. Herr ÄrkeBiskopen täcktes beswara talet med wanlig ynnest, och förklarade sig wara sinnad att biwista Examen i Trivial Scholan. Så snart Herr Ärkebiskopen med H. Prosten Eneroth derstädes uppträdt, företogs Examen uti Rectors Class af Rector Gymnasii, hwarunder Herr ÄrkeBiskopen afhörde ungdomens framsteg; och fortsattes Examen sedermera af de öfrige Lectores. Imedlertid besökte Herr ÄrkeBiskopen de öfrige Classerne, för att der inhemta disciplar nes flit. Herr Grefven och Landshöfdingen Cronstedt hade ock på en stund infunnet sig uti Scholan. Efter slutad Examen, lät Herr ÄrkeBiskopen alla afträda, utom Gymnasii och Scholæstaten, samt höllt ett Collegium, hwaruti han i synnerhet yrkade, att noga, efter Scholæ Ordningens föreskrift, förfara wid ungdomens uppflyttande utur den

ena Classen i den andra, särdeles utur IV Classen till Gymnasium, så att inga omogne till ålder och framsteg må förtidigt upptagas, innan de gjordt fullt besked för sig, samt innehafwa de år, att med den stadga, som wederbör, vidare fortsätta studierne. Hwilket beslut Herr ÄrkeBiskopen genast upprepade för den inkallade ungdomen. I följe hwaraf, flyttningen företogs utur Classerne. . . .

Junii 19. Sedan Gymnasii och Scholæ Staten samlats hos Herr ÄrkeBiskopen, täcktes han, åtfölgd af Herr Landshöfdingen, anförä processionen till Gymnasium kl. 10 f. middagen, under ringning med stora kläckan, då afträdande Rector höllt en Latinsk Oration de vana Mortalium ostentatione atque ridiculo inclarescendi Studio, litteratis adeo familiari. Hwarefter Rector, med wanliga ceremonier, aflemnade styrelsen till L. L. Gr. & Hebr. Lectorn, Herr Magister Johan Wikström, som slöt Acten med böner och tacksäjelser. Både före och efter Acten hade Directeur Moberger föranstaltat om uppförande af en wacker Musique. Enär allt war slutadt, och åhörarne gingo bort, ringdes åter med stora kläckan. Herr ÄrkeBiskopen höllt . . . med samtel. Lectores Collegium, då om hwarjehanda ärender öfwerlades. . . . Och yrkade Herr ÄrkeBiskopen det samma nu, som uti Scholan, angående Ungdomens uppflyttning, att den måtte företagas med yttersta noggranhet, i mohn af hwars och ens egande profecter, och dermed ingalunda förhastas, *alldenstund dessa lärowerk woro att anse icke för ett drifhus, utan en plantSchola, såsom ock Lärarne ej borde wid Examina, wara patres misericordiae.*

Slutel. besökte Herr ÄrkeBiskopen Bibliothequet som hastigast, och tog Gymnasii byggnaden i ögnasigte, hwarefter han tillät Gymnasii Staten, igenom Rector, få taga ödmjukaste afsked, så wida han ärnade afresa nästa morgon bittida.

GC 1809 16/6. Herr Doktor Hallencreutz hade vid detta tillfälle ser skildt anslagit Tre Rdr B:co till belöning åt en eller två Gymnasister af hvad Nation som hälst, hvilka bäst skulle kunna göra reda för hvad de läst i Geometrien. Och som Jon. Lundstedt och Lars Fr. Schöning härutinnan i synnerhet utmärkte sig, så tilldömde Herr Doktor dem En och en Half Rdr B:co hwardera.

GC 1811 21/9. Sedan flyttningen . . . blifwit verkställd, uplästes de höga Författningar, som utstaka den studerande Ungdomens skyldigheter, hwarvid, utom andra upmuntringar till ett sedeligt upförande, ungdomen underrättades, att ehuruval erforderliga kunskaper och ådagalagda framsteg i Studier voro vilkoren för uppflyttning ifrån en till en annan klass, skulle likwäl hädanefter rummen inom klasserne utdelas med hufvudsakeligt afseende på goda Seder.

GC 1820 13/6. F. m. anställdes Skrifning pro Examine så i Gymna-

sium, som i Triv. Scholan. E. m. Examineras, i H:r Inspectors och H:r Lectors öfvervaro, de Gymnasister af Gestrike Nation, som anmält sig till täflan om de af framl. H:r Kongl. Secr. Depken utsatte belöningar för framsteg i Theologia apologetica och Mathematiken. Collegium Gymnasticum, som derefter sammanträdde, hade så väl nu, som flera gånger förut, med missnöje funnit att, likasom efter öfverenskommelse, de täflandes antal varit jemnt beräknadt efter antalet af prémierne, hvarigenom den examen, som togs i förenämnde ämnen, upphörde att vara, hvad Testator egentel. dermed velat, en *Certamen*, hvilken ej kan ega rum utan att flere täfla om samma pris. För att göra ungdomen mer uppmärksam på afsigten med denna Siftelse, ansåg derföre Coll. Gymn. nödigt att stadga, det hädanefter, närvarande tillfälle dock undantaget, dessa prémier icke skulle utdelas, med mindre 2:ne medtäflare funnos om hvar och ett, eller åtminstone 3:ne om två; och blef detta beslut ungdomen förkunnadt då prisutdelningen skedde.

SC 1833 10/6. . . . Till flyttning ifrån Rectors Class till Gymnasium samt ifrån Lägre till Högre Afdelning, som likväl helt och hållet kommer att bero af den Examen, som i Höst anställes, blefvo med förutsättande af flitig läsning under ferierne följande föreslagne, deribland några för närvarande svagare och som endast genom ansträngd flit under sommaren ansågos kunna hinna det kunskaps mått, som till flyttning erfordras; men hvilka med tillkännagifvande af detta villkor tillfälle sålunda lemnades öppet att till flyttnings Examen i höst få anmäla sig [till gymn. 9; till rektorsklassen 16, därav 3 villkorligt; till avd. 3 14, därav 2 villkorligt; till klass 2 13].

Inspector H:r Doctor Lundström behagade derefter betyga sin tillfredsställelse så väl öfver den flit ungdomen i allmänhet visat som ock öfver dess anständiga och sedliga uppförande så sinom som utom Scholan, och tillade, att den anmälan härom han går att göra inför Läroverkens Vördade Ephorus säkert mycket skall glädja Dess för upplysning och sedlighet varmt nitälskande hjerta.

Ungdomen hemförlofvades under förmaningar att väl använda sin tid och helga den åt dygd och Gudsfruktan samt tillönskades den Allsmäktiges nåd och välsignelse dertill.

GC 1836 30/5. Utsattes Skrifexamen, (då hvar och en skulle exhibera Scripta för det skrif lag han under terminen skött) till den 3 Junii, och Examen Anniversarium till den 4:de, i enlighet med hvad Ephorus i enskildt bref till Inspector, hvilket blifvit Rector communiceradt, låtit förstå. Tillika beslöts att Rector skulle hos Ärkebiskopen framställa och söka utverka någon hjälp för Gymnasii Cassans svaga tillstånd, hvars utgifter alltid öfverstego dess inkomster, oaktat den strängaste hushållning. Dessutom borde man anhålla om att Påsklofvet

utsträcktes till 14 dagar och Pingstlofvet i dess ställe indrogs, såsom föga tjenligt så nära slutet af terminen, i synnerhet som de 3 första dagarna af Påskveckan i alla fall föga lästes för passionspredikningarne och Nattvardsbarnens examen.

GC 1836 31/5. Ankom H. H. Doct. och Ärkebiskopen om aftonen och uppvaktades Jun. 1 om Morgonen af samtelige Gymnasii och Skole-Lärarne, H:r Doct. och ÅKB. förklarade sig nöjd med de utsatte Examens-dagarne och bestämde tiden till Certamen för Depkenska Præmierne till kl. 5 e. m. d. 3 Junii.

Juni 3 Skrifexamen med hela Gymnasium. Kl. 5 e. m. Certamen för Depkenska præmierne, Ut i Theologien hade G. Ödman anmält sig att täfla, men såsom ensam kunde han ej något præmium erhålla. Ut i Mathematiken certerade G. Ödman . . . [och 7 andra]. Bland dessa erhöil, enligt Ephori och Collegii beslut, G. Ödman det högsta præmium af 3 Rd B:co . . . B. Strömb[eck]. C. Strömb[eck]. Roos. Ödman och Wahrenberg lottade om det andra 2 Rdl. hvilket tillföll B. Strömb. Frisk erhöil minsta belöningen 1 R. B:co. Dessutom utdelades Musik-præmier af 1—16 B:co till [6 gymnasister].

Juni 4 Hölls Examen Anniversarium. Resultatet deraf, hvilket H:r Doct. och ÅKB. afkunnade var följande:

1:o Då ingen af 4:de året begärt Afgangsexamen till Academien, erinras de att de dem nu uti Examens-Catalogen gifna betyg, ej utan vidare undersökning framdeles komma att gälla såsom Dimissions betyg.

2:o Från 3:dje året till det 4:de föreslås alla till flyttning utom [en] . . .

3:o Från 1:sta till 2 året föreslås till flyttning alla, likväl med förbehåll af förkofran för [fyra]. . . .

5:o Tillkännagafs hvilka som erhållit Stipendier och Præmii samt fattigmedel. De som ämnade afgå till Academien skulle erhålla hvad som var dem anslaget vid afgang; de öfriga kunde på eftermiddagen hos Rector uttaga hvad dem tillfallit.

6:o Hvad Gymnasii Ungdomens Seder och Uppförande angår får Collegium det nöjet, att dermed yttra sin tillfredsställelse; med ett eller annat enskildt undantag har det varit sådant man önskat och väntat. Dock kan den anmärkningen ej underlåtas att flere försummat Lectionerne i mer eller mindre grad. . . . Men hvad i detta afseende särdeles fäst at Collegii uppmärksamhet är den försumlighet som i detta fall visat sig hos de aldrayngsta på Gymnasium. . . . Det finnes ingen af dem som ej är antecknad för 20 à 30 timmars frånvaro, ehuru mest under förevändning af sjukdom, och de åtvarnas härmed på det alfvarsammaste att till nästa år blifva ordentligare, och det så mycket mer som de fleste af dem äro svaga i flere stycken, med nöje kan deremot Collegium utmärka Holmström, S. Ödman, Luth, Harlingson, och på Nedre Afdelningen

Roos, båda Strömbeckarne, Tybeck, Longberg, Södermark, Nordin, Frisk, Göranson, såsom de, hvilka antingen icke en enda, eller och högst få timmar saknats.

Sedan H. H. Doct. och ÄKB. på det bevekligaste upmanat ungdomen till Gudsfruktan, flit, sedlighet och ett i alla afseenden berömvärdt upförande, slutades acten med bön och sång. Då Rector [C. E. Auri-villius] derefter blifvit ensam med ungdomen hölls uprop och Gymnasium upplöstes för terminen, med tillsägelse att det åter börjades d. 16 Sept.

Jun. 5 Upvaktade Rector tillika med Rector Scholæ H. Doct. och ÄKB. hvilken lofvade att söka hjälpa Gymnasii och Scholæ Cassans tillstånd, äfvensom han gaf sitt bifall till ändring af Påsk och Pingst-ferierne. S. D. på e. m. afreste H. H. Doct. och ÄKB.

GC 1843 12/6 Kl. 8 f. m. hölls Skrif Examen med Gymnasii ungdomen och på e. m. kl. 4 den vanliga certamen för erhållande af de Depkenska præmierna, då 3:ne ynglingar certerade i Theologien . . . och 6 i Matematiken. . . Vid samma tillfälle utdelades de Depkenska musik-præmierna till [sex] af Director Musices föreslagne ynglingar . . ., hvilka erhöilo hvardera 1 Rd 16 s. B:co.

Juni d. 13 Kl 8 f. m. börjades examen anniversarium med Gymnasii ungdomen under H. H. Ephori öfvervaro. . . H. H. Ephorus tolkade å egna och Collegii vägnar sin stora tillfredsställelse med dels den skicklighet, som ungdomen i allmänhet ådagalaggt vid denna examen, dels och förnämligast med den ordning, flit och sedlighet, som varit rådande bland ungdomen under förflutna läseår. För synnerlig ordentlighet och påpasslighet vid bönstunder och lectioner nämndes och låfordades Göransson, Söderblom, Ekström, Söderlund, Longberg, Lindman, Sandström och Hollinder.

. . . H. H. Ephorus tillkännagaf, att Lector Emanuelsson, vid sin afgang från Gymnasium donerat 333:16 B:co till en stipendiefond. Akten afslutades med bön och sång, hvarefter tillkännagafs att nästa termin, med afseende på det blifvande prestmötet i Upsala, börjas först d. 16 Sept. kl. 10 f. m.

f) Graderade betyg: års- 1805, termins- 1841. På ny grund: 1824.

GC 1805 4/6 § 2. På det att Gymnasisternes förhållande uti profecter i studierna skulle, så mycket möjligt wore, kunna noggrannare bestämmas, blef beslutadt, att följande känningsord, skulle uti Protocollet wid Examen anniversarium brukas; neml. berömligt, väl, medelmåttigt och klent. Utom det af H:r Inspector G. under Examen förde Protocoll

öfwer Gymnasii Ungdomens större och mindre framsteg, lämnade äfwen nu hvar Lector, på en därtill inrättad lista, sitt videtur öfwer ungdomens wisade flit, så väl i Läsning, som Skrifning, under de 2:ne sidst förflutne terminer, såsom den säkraste grund, hwarefter discen-tium beskaffenhet, och sins emellan ägande företräde må kunna be-dömmas. I följe häraf företogs Flyttningen.

GC 1806 12/5 § 4. Afgordes, att, till utmärkande af ungdomens olika framsteg, skulle Protocollet vid instundande Examen anniversarium följande känningsord nyttjas, näml. Berömlig, Snell, Medelmåttig, Svag.

GC 1824 14/12 § 1. Afgåfvo samtl. Lärare sina vitsord om ungdomens, under nu till ända gående Läro-Termin, ådagalagde kunskaper, flit och Seder, dock så, att kunskaperne graderades, icke efter ynglingarnes framsteg i afseende på flyttning till högre Afdelning eller Läroverk, utan endast efter jemförelse dem emellan såsom Klass-kamrater; och skulle derföre, om någon, innan nästa Examen från Läroverket afgående, åstundade betyg, detta utfärdas icke efter nu gifna, utan de vid sista Examen erhållna vitsord, så framt ej Sökanden ville ny Pröfning undergå. Om detta beslut, och grunderna dertill, skulle skrifvelse till Ephorus afgå vid Katalogernas insändande.

GC 1841 2/11. Sammanträdde Collegii samtliga Ledamöter och beslöto att hädanefter vid slutet af hvarje läsetermin tilldela hvarje yngling ett af Rector underskrifvet utdrag af termins Catalogen, som utvisar hans erhållna betyg öfver kunskaper, flit och uppförande under den förflutne terminen. För att vinna det härmed åsyftade ändamålet, borde detta beslut blifva känt för ynglingarnes föräldrar och målsmän, hvarföre Collegium, såsom tjenligaste utvägen härför, beslöt att i en skrifvelse till H. DomCapitlet i Upsala anhålla om införande af detta beslut i DomCapitlets Cirkulär, med anmaning till vederbörande presterskap att detsamma från predikstolarne uppläsa. — — Tryckte Blanketter för ofvannämnde betyg skulle af Rector anskaffas och kostnaden derför af Gymnasii kassan bestridas. — Colle-gium beslöt äfven att hos Ephorus anhålla om behöflig förändring i sede-betygen.

GC 1841 15/12. Kl. 12 afslutades terminen, då till hvar och en af ynglingarne utlemnades ett betyg, som innehöll vitsorden öfver deras framsteg, flit och uppförande under terminen.

Näste termin skulle börjas, Thursdagen d. 3 Febr. kl. 10 f. m. Straxt efter anställdes afgangsexamen . . .

g) Organisationsförändringar 1809—1848.

GC 1809 10/4. I dag gjordes början med Gymnasii-Ungdomens för-delande på två lärosalar; sedan en blidare årstid tillätit att fortsätta och

fullborda inredningen af den öfre Salen. Och blefvo för den återstående delen af Terminen föreläsningarne inrättade efter det Schema Lectio-num, som Högv. Herr Ärke-Biskopen fastställt under d. 17:de Octob. 1808. Dock gjorde brist på ej mindre et tillräckeligt antal Lärare, än nödiga Läroböcker i vissa ämnen, et och annat undantag oundvikeligt.

GC 1809 17/6. Läs- Examen i Gymnasium hölls i båda Lärosalarne, för att vinna så mycket mera tid, att undersöka Ungdomens framsteg. Efter Examens slut dimitterades till Academien . . . Åtta Gymnasister . . . och uppflyttades till högre klass de Gymnasister, som genom flit och framsteg dertill gjort sig förtjente.

GC 1825 14/5 § 3. Ansågs en Classskillnad böra göras inom hvardera Afdelningen, på det ungdomen i stället för blott 2:ne flyttningar måtte genom flere sådana desto mer manas och uppmuntras till flit.

GC 1833 3/8. Ankom H. H. Ephori bifallande Svar på Coll. Gymnastici genom Rector gjorda hemställan om Gymnasii Ungdomens undervisning i 3:ne Auditorier, jemte tillkännagifvande af H. DomCapitlets tillåtelse, att den hyra, 20 Rd:r B:co, hvilken hittills för det af Landthushållnings Sällskapet i Gefle begagnade Rum i Gefle Gymnasii-Hus till Gymnasii-Cassan ingått, hädanefter och tillsvidare må användas såsom årlig ersättning till nuvarande Gymnasii Adjuncten för de rum, han i Gymnasii Huset på Lön innehar, och hvilka han förklarar sig villig, att mot tillgodonjutande af nämnde summa afstå för att till det 3:dje erforderliga Auditorium begagnas.

1843 26/4. § 3. Sedan de omständigheter, som hittills förhindrat den i flere år påtänkta Gymnasii fördelning på 3:ne Auditorier, numera icke förefunnos, företogs och discuterades åter denna fråga och fattade Collegium det beslut, att denna fördelning med Ephori minne och bifall skulle taga sin början med instundande Hösttermin. I afseende på grunden för denna fördelning de särskilda klasserna emellan uppstodo tvänne meningar: den ena, länge förut påtänkta, att 4:de klassen borde utgöra den öfversta afdelningen, 3:dje och 2:dra klassen den medlersta, samt 1:sta klassen den lägsta: den andra, af Lect. Björling nu framkastade, att 4:de och 3:dje klasserna tillsammans borde utgöra öfversta Afdelningen och de båda öfriga klasserna hvar sin afdelning, såsom Eloqu. et Matheseos Lectorerna hittills partielt haft dem fördelade. Grunden för denna sednare åsigt vore den, att det i afseende på disciplinen vore magtpåliggande att bibehålla såsom hittills 4:de och 3:dje klasserna förenade i en afdelning, hvaremot den förra fördelningen ansågs tjenligare i och för undervisningen. Collegium beslöt att till närmare öfvervägande af skälen för dessa olika meningar uppskjuta beslutet härom till det sammanträde, som borde hållas straxt före instundande Examen Anniv[ersarium].

GC 1843 9/6. § 2. Beslöt Collegium efter någon discussion att den tillämnade och i protokollet för d. 26 Apr. omrörda fördelningen af Gymnasium på 3:ne auditorier skulle instundande Hösttermin ske på det sätt, att 4:de klassen ensam utgör öfversta afdelningen, 3:dje och 2:dra klasserna tillsammans medlersta Afdelningen och 1:sta klassen ensam Nedersta Afdelningen, till hvilket beslut H. H. Ephori bifall och sanction borde begäras under hans förväntade besök härstädes vid blifvande examen.

GC 1843 13/6 . . . Efter Rektors ombytets slut behagade H. H. Ephorus inför Collegium meddela bifall och sanction till beslutet om Gymnasii fördelning på 3:ne auditorier ifrån och med näst instundande Hösttermin.

1848 8/9. . . . Rector [= Forssell] hemställde till öfverläggning den af Lärarena förut påtänkta och enskildt discuterade frågan om Gymnasii fördelning på 4 auditorier och beslöt Collegium för sin del att en sådan fördelning skulle ske under nu ingående termin, schema med anledning deraf uppgöras och alltsammans underställas Ephorus.

1848 30/9. Kl. 12 uppläste Rector [= Forssell] för den församlade ungdomen de vanliga §§ af Skollagen och tillkännagaf att enligt det af Ephorus stadfästade Collegii beslut af d. 8 dennes skulle Gymnasium med nästk. Måndag d. 2 Oct fördelas på 4 auditorier, så att hvarje klass läste för sig. då 2:dra klassen bibehöll det nuvarande medlersta auditorium, 3:dje klassen intog det 3:dje auditorium och 4:de klassen flyttade till det nuvarande Collegiirummet. Collegii sessionsrum skulle hädanefter blifva det botaniska rummet.

C XII GYMNASIETS SPÄRRAR OCH BRYGGOR TILL UNIVERSITETET. MOGENHETS PROV. SNILLEVALETS PRAKTISKA FÖLJDER VID SLUTET AV GYMNASIEVISTELSEN.

a) Ärkebiskopens och lektorskollegiets principdebatter om spärr, dispenser, differentiering och dimission. 1745, 1753, 1800. (Inledning härtill jfr här CXIa1 och c1 samt e.)

1) *ÅB: Mitt veto mot okunnighet i studentexamen! Coll.: Ge ock positivt »snillehjälpe» för andra än prästämmen! 1745.*

Wälärewördige och Högl. H: Magister Probst och Inspector Gymnasii. Årewördige och Högl: Herrar Magistri, Rector och samt: e Lectorer.

Ehuru iag ingen orsak har at twifla om Eder Wälärewördighets och Collegii Gymnastici goda sorgfällighet, at inge andre, än mogne och til studier tienlige ämnen ifrån Gymnasio hit til Academien försände warda, har jag dock härmed welat begära, at, wid dimitterandet och testimoniers utfärdande, Scholæ ordningens 2 Cap: 6 § til alla delar noga i ackt tages, samt at i anledning af samma § så wäl som 10 Cap: 12 § Gymnasisterne wid deras ankomst hit til staden sig aldrärförst hos mig, eller i händelse af min frånwaro, hos H:r Seniorens Consistorii anmäla om ytterligare tilstånd, at få hos H:r Rector Magnificus begära at warda i Albo studiosorum antagne, på det förut, och innan detta skier, äfwen iag måtte, mitt åliggande Embete likmätigt, hafwa tilfälle at pröfwa deras wärdighet der til. Förblifwer Eder Wälärewördighets och Collegii Gymnastici Tienstberedwilligste

Jacob Benzelius.

L. Norin.

Upsala d. 31 Julii 1745.

Högwördigste H:r Doctor och Archiebiskop samt Upsala Academie Procanceller. Höggunstige Herre.

Then öma försorg och trogna wårdnad Högwördigste H:r Archiebiskopen, medelst sin höggunstiga skrifwelse af d. 31 sidstl. Julii, täckes wisa för detta Kongl. Gymnasio, ärkänner Collegium Gymnasticum, med ödmiukaste wördnad, kunnandes sig öfwer ingen högre ting fågna än at Högwördigste H:r Archiebiskopen Sielf gunstigast behaga pröfwa theras wärdighet at blifwa antagne wid Kongl. Academien i Upsala. hwilka härifrån Gymnasio med Testimonio försände warda, lefwandes då Collegium Gymnasticum i det säkra hopp, at Högwördigste H:r Archiebiskopen gunsträttwisligen icke tillåter någon at blifwa til Student antagen, som ifrån Scholan aldeles reser Gymnasium förbi, och under skien af Sponsion eller Privat information söker at komma in wid Academien, — hwilket, såsom det icke allenast är stridande emot Gymnasii Ordningens innehåld, utan ock åtskilliga Venerandi Consisto-

rii skrifwelser i synnerhet af d. 21 Febr: 1733, likwäl sidstledne Wårtermin skiedt är, oagtadt Collegium Gymnasticum hos Venerandum Consistorium i rättan tid ingifwit sin wederbörliga protest, af d. 4 och 11 Martii sidstledne, hwarföre och nu Collegium tillsagt, och ständigt hädanefter skal tillsäga them, som härifrån til Kongl. Academien dimitteras, at the sig aldrärförst hos Högwördigste H:r Archiebiskopen i ödmiukhet anmäla om ytterligare tilstånd at hos Herr Rector Magnificus warda in albo Studiosorum antagne: och på det härmed så mycket ricktigare må tilgå, föränlåtets Collegium Gymnasticum i ödmiukhet anhölla Högwördigste Fadren Herr Archiebiskopen gunstigast behagade i Consistorio Academico wid handen gifwa, det ingen, eho den ock wara kan, ifrån Upsala Stift, som ifrån Sclar eller Gymnasium ankommer, må förr antagas til Student, innan Högwördigste Herr Archiebiskopen medelst påskrift på thes Testimonio förklarar honom thertil wärdig, förmodandes således Collegium Gymnasticum at alt underslef och bilöpande hädanefter med säkerhet kan förtagas. Äljest kan Collegium Gymnasticum wid detta tilfälle, icke obemält lämna, det Collegium medelst skrifwelse af d. 2 April detta år, understält Venerandi Consistorii gunstiga ompröfwande, om the, som wäl icke äro falna til studia Theologica, men dock med tiden kunna blifwa Officerare, Secreterare, Inspectorer, Bokhållare, Landtmätare, Fältskiärer, Organister, Skrifware, eller ock BruksPatroner, Handelsmän, Siöfarare, Konstmästare, Architecter, brobyggare, Fabriqueurer med mera, böra wid Gymnasio bibehållas, at excolera sina sinnets gåfwor, och lära sig något i partibus Matheseos, Geographia, Historia, Philosophia Morali samt Latiniska språket, och sedermera til Academien i ofwansagda ändamål försändas; men som Collegium Gymnasticum ännu icke erhållit Venerandi Consistorii gunstbenägna utlåtelse härutinnan, föränlåtets Collegium än ytterligare therom i all ödmiukhet anhölla, emedan Collegium eljest icke wet huru man sig med den anbefalte Selectu ingeniorum förhålla skal, hwarmed wi oafwåteligen i diupaste wördnad och högachtung förblifwa Högwördige H:r Archiebiskopens och Procancellens ödmiukaste T:re

Sim. Melander

M. Smaræus. M. Thelaus. J. Rudman. M. Justus. P. Diurberg.
h. t. Rect.

Gefle d. 7 Oct. 1745.

2) Om bortval, kompositioner o. treårskurs. Svenskt intyg för blivande icke-teologer. 1753.

Til Högwördigaste H:r ArchiBiskopen.

Hos Högwördigste H Doctorn och ArkiBiskopen såsom thess höga Ephorus och Kongl. Academiens ProCancellor, fördristar sig Collegium Gymnasticum i djupaste ödmjukhet följande andraga.

1:o Sedan en del Gymnasister ej allenast låtit förstå, at the icke tänka framdeles begära Sacros ordines eller någon gradum Academicum, utan ock sökt blifwa undantagne ifrån wissa lectioner i synnerhet grekiskan och Ebraiskan, såsom til thess ändamål ej tjenande; så har Colleg: Gymn. wäl anwänt al flit at hålla them til alla the stycken, hwilka enligt Kongl. Maj:ts Gymnasii och Scholordning här läras, jämte föreställning, at the ej kände sig nog sielfwa, icke heller sågo förut hwarjehanda förekommande omständigheter för at fullkomligen döma, hwar til the framdeles kunde blifwa skickelige eller hogade, samt hwilka språk ock wetenskaper woro them i längden mer eller mindre nödige, och borde således uti yngre åren lägga sådan grund, hwaruppå the kunde bygga sin fortkomst, ehwad lefwernes sätt the ock sedermera skulle utwälja, särdeles tå sjelfwa underwisningen them intet kostade, och the i öfrigit under sken at för sig idka något, som i anan afsikt skulle synas mera gagna, torde i thess ställe förfalla uppå fåfängt och skadeligt tidsfördrif. Men, ehuru Collegium på thetta sätt förmått några at godwilligt förblifwa wid alla här öfliga lärostycken, har thet dock ej underlåta kunnat i anseende til wissa Disciplars utrönte böjelse och om ständigheter, samt Föräldrars och anhöriges wilja, at tilstådja en och anan i thetta mål någon frihet, dock med then åtskilnad wid Ebraiska och Grekiska språken, at thet sednare icke borde aldeles sättas å sido, utan åtminstone igenom Nya testamentets läsande i Gymnasio bibehållas och med ringa mödo ökas hwad the i nedra Scholan therutinna lärddt, hwarest i thet förra liten eller ingen grund lägges, och äfwen i thet afseendet snarare kunde lemnas. Uti hwilket giöromål Collegium Gymnasticum trodt sig ej heller hafwa handlat emot Scholordningen, hwilken i Cap. 2. § 6. särskildt nämner them, som ej tänka länge blifwa wid studierna, än mindre söka Sacros ordines, oansedt om thessas anförande wid Gymnasium hwarken ther eller annorstädes något egentligen finnes förmält.

2:o Om man således skulle hafwa skäligh anledning at undantaga några discentes ifrån en eller annan lection, så will ej allenast följa, at the förbindes desto mer til förswarliga framsteg i andra delar, serdeles Latinen, Historien Moralen och Mathematiquen, utan Collegium Gymnasticum är ock kommet på then tanken, at sådane icke böra försändas til Academien, för än the uti berörde stycken wunnit then Kundskap och stadga, som therutinna af the öfrige dimittendis plägar fordras; hwartil såwida the förre tå olikheten i snille eller flit ej är thesto märkeligare, kunna och böra snarare hinna än the senare, hwilka på flere stycken, och i synnerhet språk, sin tid anwända måste; altså synes häruppå grundas then tidigare dimission til Academien, som Scholordn. i ofwan åberopade rum för them tillåter, hwilka tänka ej förblifwa ständigt wid studierne, hälst som i fall anan grund tages, den ibland disciplar nödiga aemulation skulle komma at lida.

3:o Som Föräldrar och Förmyndare ej lära kunna wägras, at enär omständigheterna så fordra, med praeceptorum goda minne och wettenskap, taga sine barn och Pupiller ifrån Gymnasio, för att låta them antingen tråda til annat vitae genus eller ock under privat information komma til Academien, så håller Colleg. gymnasticum före, at i båda thesse fall them et kort testimonium på Swänska angående thess frågd och förhållande må meddelas, och allenast the formelt och uttryckel. recommenderas til Magnif. Acad. Rectorem, hwilke gåt Gymnasium så igenom, at the ernått rätta ändamålet, som, i anledning af merbem: te Cap. & § i Schol ordn. är at kunna wid Academien sig sielfwe med nytto anförä, tå igenom så olika afskedspass, then lättare och med mycket missbruk förknippade wägen, at medelst Sponson blif:a Civis Academicus, och för mången torde giöras obehagligare.

Jmedlertid, och som Gymnasii och Scholae Ord:n angående thessa mål intet enkannerl. stadgar, så kan ej Colleg: Gymnast:m trygga sig wid thess egen ringa insikt, utan anhåller ödmjukast om Högwördige H Doctorns och ArkeBiskopens Höggunstiga utlåtelse och befallning huru thermed bör förhållas, och som Collegium i lika ödmjukhet sig til effterrättelse ställa skal. förblifwe med djupaste wörndnad Högw:ste H. Abiskopens ödmjukaste T:re

E. Hesselgren Joh. Rudman Magn. Justus G. Vougt
Gefle d. 3 sept. 1753.

... Hwad Collegium Gymnasticum i Bref af d. 3 Sept. sistl. rörande Gymnasisternes lectioner och deras dimitterande til Academien, til mit ompröfwande hemställt, har jag noga öfwerwägat, och finner mig föranlåten följande yttrande deröf:r aflemna. Hwad 1:o angår dem, som framdeles icke tänka antaga Sacros Ordines och i anledning theraf wilja wara undantagne ifrån wissa lectioner, såsom til deras ändamål ej tjenande, så finner jag med Collegio Gymnastico at de, i anseende till de anförda skälen, böra alfwarligen styrkas, at ei medan så godt tillfälle gifwes, utur agt lemna the stycken, som i Kongl. Scholordningen äro föreskrefne, och hwilka, ehuru de ej alla lika mycket tjena uti en sådan gymnasists utwalda vitae genere, likwäl ej mindre pryda, än wid flere förefallande tilfällen gagna en hwar, som på ett eller anat sätt ämnar blifwa thet almänna til tjenst. Men skulle de, alla sådana föreställningar oagtat, likafult uti bemälte sin begäran fortfara, så ser jag så mycket mindre, at denna deras begäran dem förwägras kan, som det af Collegio G. åberopade rummet uti Scholae Ord:n tillåter, at de, hwilke ej tänka länge bli wid studierne, än mindre söka Sacros ordines, må kunna förän de öfrige ock således, innan de den eljest wanliga Cursum wederbörligen igenomgå, ifrån Gymnasium släppas. Hwar wid jag likwäl ej bordt obemält lämna, det denne författning på intet sätt bör eller kan af de discentes, som länge tänka blifwa wid studierna, el:r framdeles wilja begära Sacros ordines lämpas derhän, som skulle de kunna undandraga sig något af det, som i Gymnasio föreläses, hälst en sådan af mig likwäl oförmodad åstundan, aldeles wore stridande emot hwad uti ofwan oförmälte Kongl. Scholordnings rum finnes stadgat. giörandes jag mig utom dess det säkra hopp at Collegium. Gymnasticum sådane, som til

Studiers idkande befinnas, effter noga bepröfwande, aldeles otjenlige, lærer alfwarligen styrka, at ej befatta sig med thet, hwartil the ej befinnas hafwa nog höjelse, samt at the således böra utvälja det lefnads sätt, som med theras lynne och thet Almännas nytta i framtiden är mera öfwerens stämmande.

Som således de, hwilka på ofwannämnde sätt med en del af de uti Gymnasio föreläste stycken sig ej befatta, snarare i almänhet derom at döma än de öfrige, kunna hinna at inhämta tillräcklig Kundskap uti det, som hörer til deras underwisning, så finner jag äfwen med Collegio Gymnastico 2:o at ehuru sådane Gymnasister sig förskaffa grundeligare Kundskap uti de studier, som de idkat, än i annor händelse, när de med alla föreskrefne lärodelars inhämtande warit syslosatta, kunnat ske, så will likwäl theraf följa, at de, som tidigare således kunna absolwera deras pensum, ej då kunna förwägras at ifrån Gymnasium dimitterade warda.

Rörande 3:o de af Collegio Gymnastico föreslagne olika testimonier för them, hwilke af Föräldrar eller förmyndare, snarare än eljest wanligt är, tagas ifrån Gymnasio, samt de hwilka gådt gymnasium så igenom, at de nått rätta ändamålet; så finner jag mig föranlåten, at, i anledning här af wänligen anmoda Colleg:m Gymnasticum, det de wid förefallande sådane tilfällen, med al ömhet söka förmå sådane föräldr och förmyndare, det de ej til sine Barns och Pupillers märkeliga skada i framtiden, uti otid skilja them ifrån then nytta the, genom Gymnasii bewistande sig förwärfwa kunna hälst ofelbart är, at frukten af theras wistande wid Academien mycket ankommer på then grund the förut lagt, såsom de utom dess i synnerhet böra förmås, det de wid sådane omständigheter åtminstone ej skicka allt för unge och omogne ynglingar, utan pålitelige præceptorers inseende och handleding til Academien, hälst i widrig händelse dem hända lærer, at de i stöd af Kongl. Academiens Constitutioners 9 cap. §: 9 wid ankomsten til academien ej blifwa til Studenter antagne utan dem pålagt uti Studier sig vidare at förkofra. För öffrig har jag wid thet nämnda förslaget om olika testimoniens utgifwande, såsom ländande til en god ordnings bibehållande, ej något at påminna, som jag ock alltid ansedt för mindre nyttigt och tjenligt, at medelst Sponsion blifwa civis academicus. Förbl:r Collegii Gymnastici Tjensbberedwillige

Henric Benzelius

Ups. d. 8 nov. 753.

3) *Svårare att få dimissions- än studentbetyg. 1800. Lektorerna anses ha för höga; filosof. dekanus för låga fordringar.*

Wälborne och Högwördigste Herr Doctor Ärke-Biskop och ProCantzer. Commendeur av Kongl. Nordstjerne Orden.

I största ödmjukhet öfwersändes härjämte den wanliga Förteckningen på Gymnasii och Scholæ-ungdomen för nästledne termin, med Lärarens Betyg öfwer hwar och ens flit och framsteg i Studierna, samt hwilka njutet stipendier: Äfwen som Förteckningar öfwer Lectionerna under de 2:ne Sistledne terminer. Det lærer ej undgå Högwördigste Herr Doctors och Biskopens upmärksamhet, att [af läroverksstatistiken] se så många

antecknade hafwa dels med, dels utan testimonium vitæ under loppet af denna termin lemnat wårt Gymnasium

De fläste om icke alla af dem hafwa warit tillbakahållne och qwar-sittande i samma Class 3:ne terminer, för bristande kunskaper i de delar, som Lectores hwar för sig erfordra till flyttning: Ehuru det om dem i Allmänhet torde kunna sägas, att de äga mindre gynnande naturs gåfwor, så är dock, hos en del, mindre använd flit orsaken til nekad flyttning.

Under loppet af terminen har den ena efter den andra infunnit sig, och anhållet om Testimonium vitæ, föregifwande att de i dessa swåra tider ej längre kunde hålla sig wid studierna, utan ernade wälja annat lefnads stånd. Men för än de wunno sin önskan, har jag ålagt dem att wisa sina Föräldrars och anhörigas tilstånd härtil, och at det wore med dessas wett och wilja; hwilket de af swaga föräldrar ej hade swårt att erhålla; hwarpå ett Swenskt betyg om deras upförande och seder blifwet dem lämnat. Omsider och efter någon tids förlopp blef det kunnigt, at desse rest til Upsala, och blifwet wid Academien inskrefne. Herr Doctor och Professorn Almquist, såsom Inspector öfwer Helsing och Gestrike nationerna blef, til förekommande af denne oordentlighet genom bref härom underrättad; och genom skrifwelse til Rectors Ämbetet som uplästes offentligen i Gymnasio warnade ungdomen att taga sådana för sin framtida lycka mindre nyttiga steg.

Detta oagadt, hafwa sedermera 2:ne, af 2:dra Classen utan att säga til, utan at begära något testimonium af Rector på en students sedel, som det berättas, såsom de där skolat warit under hans information, afrest näst för Pingst Helgen; komna tillbaka straxt efter såsom cives Academici.

Orsaken til denna desertation, har man nu mera tydeligen fått höra, skall vara den att ungdomen tycker för mycket fordras af hwar lector, så at det är omöjligt, som de säga, äfwen för dem med bästa snille att fullgöra alt, fast mindre för dem med trögare naturs gåfwor: hwarför de nödgas draga sig ifrån Gymnasium, och söka sin framkomst antingen wid något annat Läroverk eller genom private information.

Af de upgifter om läsningsmetoden, samt huru mycket kunde medhinnas i hwarje Class, som hwar Lector wid början af detta år uppgifwit, torde Högwördigste Herr Doctor och Ärke-Biskopen höggunstigt torde öfwa, om och huru wida detta tilsammans kan præsteras, och är den wigtiga och angelägna omständighet, som Collegium Gymnasticum framdeles får i största ödmjukhet föredraga.

Med oafslätelig djup wörndnad framhårdar att wara Wälborne och Högwördigste Herr Doctors, Ärke-Biskopens och Commendeurens Ödmjukaste tjnare

Joh: Wikström.

Gefle, d. 26 Junii 1800.

4) *Nations-Inspectores förbjude inkompetentas studentinskrifning. 1800.*

Ädle och Höglärde Herr Magister, Lector och Rector Gymnasii.
I anseende därtill, att understundom Gymnasister, under hwarjehanda förebäranden, söka begifwa sig ifrån Gymnasium til Academien innan

de, som wederbordt gått sina År till ända, och således brustit i de stycken, som erfordras til ordentelig förflyttning til Academien ifrån lägre Lärowerken; Altså får Consistorium härmedelst anmoda Herr Rectoren, att enär Herr Rectoren, genom tjenliga föreställningar ej förmår afhålla Gymnasii Ungdomen ifrån sådane för tidiga afflyttningar, Herr Rectoren då må desse obetänksamme och i sina studier ej tilräckeligen underbyggde Gymnasister hos wederbörande Inspectores Nationum här wid Kongl. Academien anmäla, på det de samma måtte taga en närmare kunskap, och dymedelst sättas i stånd, att så wida möjeligt är afhålla alla dem ifrån att söka sin befordran uti Präste Ståndet och Läro-Ämbetet, hwilka antingen af bristande natursgåfwor eller egen wårdslöshet icke hunnit att sig några grundeliga insikter förwärfwa; Förblifwer Höglärde Herr Rectorns hörsamste tjenare

Uno v. Troil.

Joh: Lostbom.

Pehr Svedelius.

Upsala. d 2 Julii 1800.

Er. Alb. Almquist

b) **Gymnasiet beslutar för sin del i förväg hindra vissa i moraliskt eller kunskapligt avseende undermåliga studerande från inträde vid universitet. 1680—1794.**

GC 1680 22/1. Begärte Olaus Fernander få deponeras i Dijsting för sin fattigdoms skuld, på det han des lättare kunde få disciplar; det honom nekades effter han ej länge waret wed Gymnasium, som och propter exemplum.

GC 1680 31/1 § 1. Reste iag (rektor Ol Schroderus) till Upsala, der iag talte medh R:mo ArchiEpiscopo, ödmiukel. andragandes den oordning och missbruk, som i Gymnasio inrijtat är, i det discentes altför omogne anhålla ganska trågit om depositionen, ia och när testimonium dem wägras af Rectore Gymnasii, smyga de sikh somblige fram utan testimonio att deponeras, som skiedt är med Martino Portuano och Andrea Forman, det H:s H:t lofwade rätta. Ericus Forss och Nicolaus Gevalius som emot Rectoris samtycke till Upsala reste woro, till den ände att de fordra skulle depositionem den ena med sin fader, den andre med sin moder, blefwe af R:mo A:po tillbaka wijste.

GC 1681 3/10. Afgick bref till M. Rectorem och Consist: att Petrus Andreae utan Rectoris testimonio afrest, såsom incapabel må remitteras. Jtem begiärtes bref af Cons. att immaturi till depositionen, icke må understå sig den att begiära.

GC 22/11 1727. 1:o proponerades af ProRectore Magister Wettersten at, såsom åtskillige af discipulis superioris circuli anhållit om dimission til Academien, dem må Collegii utlåtelse der om lemnas.

ProRector uppläste Constitutionis Gymn. Cap. 2, §: 5: ock 6. derpå resolverades at, som ingen dera af petentibus giordt ännu sina wid Gymnasium öfliga ock antagna exercitia ifrån sig, de tilhållas ännu qware blifwa, ock först söka winna sina præceptorers fullkomliga approbation, innan de på någon bortresa tänkia. Prorektor tillfrågade i Collegii närwaro samtliga Discipulos, om någon tänker öfwerגיע Studierne. ock der före, at winna någon recommendation, til Academien skyndade? Då swarades, at ingen dera slikt af eller om sig kunde betyga. Så förehölts dem alfwar-

ligen, at icke skynda på bortgången utan giöra riktigt ifrån sig sina stycken.

GC 1735 25/11. § 1. War hela Collegium tilsammans, tå följande ärender förehades. Angående Gymnasisten Joannes Ferlander, hwilken nu begärrer dimission til Upsala, förän Gymnasium til Julhelgen uppgifwes: resolverades, at honom icke kan bewiljas afresa, förän Ferierna infalla; 1:o Emedan han nästl. währ-termin utan testimonio afresandes til Upsala i dymmelwickan, men måste dock straxt, uppå Högwördigste H:r A-Episcopi och Vener. Consistorii stränga hotelse och Befalning sig åter här wid Gymnasium inställa, förorsakat Collegio beswär och ledsamhet; och således icke syntes hafwa förtient denna gratification på slutet. 2:do För Exempel och ledsamhet skull. 3:tio Hans egen nytta, heder och förmån skull.

GC 1736 11/7 § 1. Gymnasistens Lemans K. moders Fru Capitains: Elisa Tidemans bref uplästes. derutinnan med attester bewistes sonens oskuld til uteblifwandet ifrån Gymnasio förleden termin och begiärtes hans dimission til Upsala tillika med hans localibus. Collegium fant nödigt sådant swar skulle gifwas näml. (a) at ursäkterna som med sina befogade attester skiälige äro kunna ei annat än gillas, angående uteblifwandet, men (b) hwad Dimission angår: så har Lemans sielf utlåtut sig här, at willia bli präst: Tyckes wara fallen der til; och altså kan man ei tro hennes betygande i brefwet, om Lemans wändning til annat vitæ genus. Han har i Studierna ganska mycket satt efter, och kan icke lika med sina Localibus considereras. Så dicterar Gymn: ii Ordningen, han måste undergå examen: fördenskund om Gymnasisten Lemans åstundar Rectoris recommendation til Upsala, må han infinna sig wid Gymnasium 1 Septembris nästk: bli här til Michaelis, och recolera förgiätne stycken, Och undergå wederbörlig examen. Detta swar afgick d. 17 Julii.

GC 1742 24/4 § 1. Anmäntes Gymnasistens Petri Wallströms anhållan om dimission til Academien tillika med sina kamrater, som sådant bewiljat blifwit. Collegium fant wäl, at Wallström i qwickhet intet gaf sina kamrater effter; dock i anseende därtill, at han warit något ostadig och flychtig, fant Collegium rådeligit, at genom Rectore låta des fader föreställas, det wara fast bättre, at han icke med honom skyndar, hälst han än är nog ung til åren.

GC 1742 2/9. Uplästes Gymnasistens Olawi Bergners Supplique til Collegium Gymnasticum, hwaruti han begärrer Testimonium vitæ, at få resa til Academien; emedan han tänker begifwa sig til et annat vitæ genus, och söka sin lycka med pännan, så wäl för andra orsaker och omständigheter skull, som serdeles derföre, at des arf effter modern, på de 2:ne ännu resterande Gymnasii åhren, skulle aldeles upgå, så at han sedan icke skulle hafwa något öfrrigt at förhielpa sig til Academien med. Resolutio: I anledning af Gymnas. Ordning: Cap. 2 § 6. blef honom, med Högårew. H:r Probstens samtycke, bewiljat dimission och Testimonium vitæ; dock med det krafftiga förbehåll, at andra icke må draga sådant til exempel.

GC 1744 17/10 § 1. Föredrogs i Collegio Gymnas. Færlings och Häggboms begiäran, at bekomma Testimonium vitæ effter de sade sig icke längre wilja hållas wid Studierne; dock så at de med berörde Testimonio kunde blifwa Studenter, häröfwer Resolverades, at Testimonium

skola de få, som de hafwa förtient; men om de där med kunde blifwa Studenter kunde icke Colleg. låfwa, utom detta, gaf Collegium desse förbe:te Gymnasister det rådet, som ofta til förende, at de något annat vitæ genus i tid skulle sig utvälja.

27/2 1745. § 1... förehades angående *Ferling* och *Häggbom*; hwilka begiärt *Testimonium* at resa til upsala. *Resol.* at *Testimonium vitæ* skulle blifwa dem meddelt, af innehåld, at de til studier äro oduglige; men under de 4 åhr, som de warit wid *Gymnasium* emot *Herrar Lectorum* råd, /at de i tid skulle söka sig om något annat näringsmedel hwartil de kunna wara fallne/. fört et wackert och stilla lefwerne.

GC 1747 11/4 § 2. Anmälte Rector Gymnasisternas Rambergs, Altins, Norströms, Forsgrens och Törngrens begäran, at til Pingst blifwa dimitterade til Upsala, dels för någon lindring i omkostningar, dels för conditioners skull, som the wäntade at få. Hwarpå resolverades at en sådan dimission ei kunde bewiljas, 1:o emedan then är otidig mit under Lectionerne 2:o Fastän tilföre en och annan blifwit på then tiden dimitterad; har dock Collegium funnit så mycket missbruk therwid wara inritad, at en sådan otidig resa hädaneffter med skähl bör hämmas. Och will Collegium häldre, om någon wisar prof af synnerlig qwickhet och flit, hädaneffter dimittera en sådan i början af termin.

GC 1747 20/5. Præsente admod. Reverendo Dr. Inspectore, androgs Gymnasisten Norströms ytterligare enträgna begäran om dimission i thenna wecka til Academien, hwartil han förebar åtskilliga oekonomiska skähl och orsaker. *Resol.* Collegium förblif:r wid sit förra d. 11 Apr. fattade slut, hållandes betänkel:t at reflectera på hushålls raisoner.

GC 1754 7/12 § 2. Fan Collegium Gymnasticum nyttigast att afslå Gymnasisten Ahl sin begäran att få dimission till Academien nu för jul, så wäl för hans egen skull, som behöfde vidare mognad, som i synnerhet att ej lemna ungdomen något exempel att i otid wilja löpa från sin mästare.

GC 1763 26/10. Gymnasisten Carl Fredr. Werner anhöllt om testimonium, effter hans k. Moder och Anhöriga beslutit, medan nådåret effter fadren warar, låta honom komma till Academien. Men som han allenast setat här i 3 år, afråddes han därifrån. Hwilket likwäl intet gällde hos hans anhöriga. Därföre fick han allenast testimonium vitæ på Svenska

GC 1792 15/3 § 4. Anmälte Rector Gymnasisten Åkerstens begäran, att nu genast få dimission till Academien, emedan han wore sinnad öfvergifwa Studierne och wälja ett annat lefnads [yrke]. Collegium kunde ej härtill gifwa honom sitt bifall så wäl i anseende till ett befarat afslag för Åkersten af Reverendiss. Ephorus, som i ett sådant ämne nödwändigt först skulle höras, som ock förnämligast i anseende till den korta tid han i Gymnasio, såsom Superior har öfrig, hwilken han rätt wäl behöfde till sin förkofran i nödiga kundskaper, och efter hwars förlopp han med mera skel kunde göra sig hopp om flyttning till Academien.

GC 1794 28/1 § 3. Anmälte Rector Gymnasisten Bergenssons anhallan om dimission till Academien, af det skäl, att honom wore erbuden Condition hos H. lagman Dahlman i Bollnæs, som genast borde till-

trädas. Till styrka häraf, upplästes nu wälbemälte H. lagmans skrifwelse till Bergensson. Collegium Gymn. fannt Bergensson nogsam behöfwa denna återstående termin till stadgande af sine kundskaper såsom Gymnasist; wille dock, för sin del, i så fatta omständigheter ej lägga hinder för hans lycka, utan beslöt öfwerlemna målet till Ephori Höggunstiga pröfning.

1794 8/2. Med denna post ankom Ephori swar på Collegii Gymn. skrifwelse för Gymnasisten Bergensson, innehållande afslag å dess sökta dimission till Academien.

c) Om Hudiksvalls skolgossars öfverflygningar (Bergman, Wiman) 1714—1745.

Gymnasiets klagomål öfver Hudiksvallsgossarnas »flygfärdighet». Eleverna vare rätta Scholmästaredjäknar! 1714, 1745. Annat strider mot SO. — D: Det strider mot föräldramyndigheten.

1) Gymnasiets rätt och heder läderas genom Hudiksskolans oanständighet att träda i dess ställe.

præs:t d. 3 Februari. 1714.

Högwördigste Fader Herr Archiebiskop samt Högwördige Herrar Doctorer och Consistoriales Höggunstige Befordrare.

Härmed nödsakas man på Kongliga Gymnasii wägnar beswära sig hos Eder Faderlig Högwördighet och Venerandum Consistorium öfwer thet ofog som åhrligen förfwas af Rectore Scholæ i Hudikswall, ther med at han sina disciplar effter behörig tid intet låter komma till Gymnasium, utan qwarhåller them wid Trivialen så länge, at the immediate förpassas af honom til Academien, twärt emot Konglig Majestetz förordning, som Gymnasium för Trivial Scholarne förordnat hafwer. Man har wäl tid effter annan giort honom påminnelse ther om och i största höflighet förestält honom oanständigheten ther af, hwar på han wäl lofwat med ett sådant missbruk at afstå, men tå finner man likwäl wid thenna tiden några af honom immediate wara hitsände, hwar igenom Gymnasio betages then rätt och heder, som thy tilkommer. Haar han thessa så wäl kunnat perfectionera at the til Academien pröfwas skickelige, så har thet intet kunnat ske utan efftersättiande af thet, som för the yngre och rätte Scholmästare dieknar utan vppehåll drifwas bör. Här af kommer ock thet, at i ställe tilföre kommit åhrligen ifrån Hudikswalls Schola til Gymnasium 7 à 8 dieknar, äro nu på 5 åhrs tid allenast 2 tilkomne. Beder förthensskull ödmiukligast Eder Faderliga Högwördighet och Högwördige Consistorium täcktes bibehålla Kongliga Gymnasium wid thess heder, och gifwa Herr Rector Scholæ i Hudikswall en behörig correction: warandes icke heller obilligt, at thesse hijt komne dieknar måtte begifwa sig til Gymnasium, och ther bepröfwas, om the uti alla the stycken, som effter Kongl. Majestetz förordning fordras, äro förswarlige. Förblifwandes Eder Faderlige Högwyrldighets och Högwyrldige Consistorii Ödmiukeste tienare
Ericus Stenfeldt. Rect. Gymn.

Upsala den 3 Febr. 1714.

2) *Misslyckade klagomål hos domkapitlet över att trivialskollelevarna
And. Bergman och And. Wiman blivit studenter.*

Högwördigste Fader Herr Doctor och Archiebiskop Venerandi
Consistorii Præses

samt Högwördige Herrar Doctores och Professores Venerandi
Consistorii Adsessores

Högwördigste Fadren Herr Archiebiskoppen och Venerandum Consistorium månde Collegium Gymnasticum d. 4 sistl. hujus i ödmukhet wid handen gifwa, huruledes man kommit i ärfarenhet, at en Scholægosse ifrån Hudikswalls Trivial Schola vid namn Anders Bergman hafwer rest Gymnasium härstädes förbi til Upsala, hwilken ock förleden höst slagit sig ifrån studierna: men på egit bewåg och utan Testimonio afrest. Utom denne Bergman war en annan Scholægosse ifrån Hudikswall wid namn Anders Wiman sinnad at taga samma steg, som den förre, fastän han effter Herr Rector Frodlins Testimonium med fyra st: andra war hit til Gymnasium destinerad; men blef wid ankornsten härstädes öfwertald af Collegio, at här wid Gymnasium förblifwa hwilket han ock låfwade at effterkomma, sedan han först gifwit detta sina föräldrar tillkiänna, effter de honom til Upsala utrustat och icke annat weta, än at han dit skulle anlända. Under det, at denne Wiman härstädes några dagar warit, och wäntat på sina föräldrars swar, har han förnummit, at den förre Bergman blifwit wid Academien antagen, hwarföre han nu i dag hos Rector Gymnasii til kiänna gifwit at han så wäl som Bergman kan blifwa student, hwarföre han här wid Gymnasium icke kommer at förblifwa, utan nu i dag reser til Upsala. Och emedan som denne Scholægosse And. Wiman warit så dierf och uppenbarligen narrat Collegium i det han gådt och lurat på hwad utslag den förre Bergman skulle ärnå; så kan Collegium ej underlåta, at gifwa Högwördigste H:r Archiebiskopen och Venerandum Consistorium denne Wimans arghet wid handen, och i ödmukhet anhålla, Högwördigste H:r Archiebiskopen och Venerandum Consistorium til förekommande af all oreda och alt misbruk, täcktes hos H:r Rector Magnus aldeles förbiuda denne Wimans antagande, hälst och emedan man har största orsak at befruchta, at om denne, äfwen som Bergman, hwilken nu nys förut blifwit wid Academien bibehållen, tilstädiess at slippa fram, så skulle hos en hwar både wid Scholarne och Gymnasium en ganska stor upstutzighet upwäckas, at de effter behag och utan Testimonio afresa, så at på slutet skulle studier och lärdom aldeles förfalla, när omogna och oförswarlige gå Gymnasium förbi och straxt til Academien anlända. Förblifwe med wördnad Högwördigste Fadrens H:r Doctor och Archiebiskoppens samt Venerandi Consistorii ödmukaste tienare

J. Rudman.

h. t. Rector.

M. Thelaus, M. Smaræus, M. C. Justus P. Diurberg

Gefle d. 4 Martii 1745

Wälärewördige och Höglärde Herr Magister Probst och Kyrkioherde samt Jnspector Gymnasii så ock Ärewördige och Höglärde Herrar Magistri, Rector och Lectores.

Uppå Collegii Gymnastici ankomna twänne skrifwelser under den 4 och 11 Martii förweken, angående Scholæ gåssarne ifrån Hudikswall, Anders Bergman och Anders Wiman, som rest Gymnasium i Gefle förbi, til Academien här i Upsala, har Consistorium härmedelst skolat lemna til tjenstligt swar det Consistorium, effter skedd communication med nu warande Rector Magnus, och jemwäl Herr Decanus, samt sedan saken dereffter i Venerando Consistorio Academico, uppå detta Consistorii anmodan, til öfwerwägande förewarit, bekommit det utlåtande och swar, at som förenämde Scholæ gåssars föräldrar ei destinerat dessa sina Söner til Gymnasium i Gefle, utan directe til Academien härstädes, och ei allenast lofwat påkåsta deras underwisning genom private præceptorer, utan ock anmodat någon af Herrar Professorerne härstädes at skaffa dem enskilte Jnformatorer, hwilket äfwen blifwit wärkstält, så har, wid så beskaffade omständigheter, dem ei kunnat förwägras, at här wid Academien blifwa antagne och inskrefne.

Förblifwe Eder Wälärewördighets och Collegii Gymnastici Tienstberedwilligste

Olof Celsius. A. Winbom, Math. Asp.
Eric Waldius

Upsala d. 17 April 1745.

d) *Uppsalaromantik; locktoner; bakslag; avböner. 1733—1776.*

1) *Lektorer om tre som fått biträde av trivialskollelärare. 1733.*

Lektorernas redogörelse; de flyktigas locktoner och avböner.

GC 14/2 1733. 1:o Rector i Collegio förestälte, hwad til görandes är med de utan Lof och Testimonio til Academien bortreste Gymnasister Ol. Forssen, Ionas Valster och Iohan Hallenius Helsingis, hwilka man genom bref förnummit wara inskrefne under Collegæ Peter Waldners och Adjuncti herr Magister Halenii Sponsioner. Collegium fant skiäligt, emedan de bortreste Gymnasisterna äfwenwäl berömt sig der af, at de utan någon imot säyelse blifwit inskrefne in Album Studiosorum, utlåtande sig försmädeligen om Herrar Lectoribus och deras förbod, som de gjort wid deras resa, at Rector gifwer detta Venerando Consistorio wid handen och skriftligen remonstrerar 1:o at dermed, sådane utan testimonio äro antagne, handlas twärt imot Gymnasio ordningen Cap. 2: 6 §. it. 13 Cap. 3 §. Twärt imot Venerandi Consistorii giorda anstalt efter brefwets innehåld den 23 Augusti 1732. p. 129 copie boken T w ä r t imot Constitutiones Academicas och T w ä r t imot Constitutiones Nationales Helsingicus. 2:o igenom sådant förfarande lider ganska mycket Lectorum existimation hos en och annor som ei saken så noga har sig bekant, at Rectores tilstädia en Collegam och studenter Spondera för sådana disciplar, hwilka inbilla sig wara mera för sig komme, än at de behöfwa någon Lektorernas information. Och synes af detta som H:rr Rectores Academiae hafwa ringare tankar om Lectoribus än

om en student som tör hända i något stycke lærer knapt längre hunnit än den han Sponderar före. 3:o Vener. Consistorium täckes inquirera, hwilken måtte wara orsaken, at Helsingi endast och allenast så med makt lika såsom söka göra oordning, imedan af andra Nationer ingen något imot Præceptorum råd och Gymnasii lagen något: Ty både desse och de som nämnas 6 st. i vårt förra af den 19 Junii 1732 äro alle Helsingi. 4:o Anhåller Collegium om Venerandi Consistorii beskydd för sådana injurier och försmädelser, som af dem nu bortreste uppå Lectores wräkna äro: Hwilka likmätigt Gymnasii ordningen ingalunda böra lemnas ohämnade: se Cap. 12 §. 6. 5:o At Vener. Consistorium må se af hwad art och frågd desse bortreste äro, och hwad beskiadelighet af dem kan wäntas, sedan de Studenter blifwa lemnas deras bref til de qwarsitiande in originali. 6:o Vener. Consistorium täcktes höggunstigast wara omtänkt, huru man skal nu bringa de qwarsittande i ordning och til lydno efter de genom sådana bref icke ringa uphitsade äro och Præceptores med sit eftertryckeliga sät må blifwa wid sin honeur behålden.

2:o Gafs Superiores en alwarsam förmaning, at ei låta förleda sig af sina förföriska kameraters bref och ord; utan hörsama sina Præceptorers råd och Kongl. förordningen til at undwika all olägenhet.

[Lockelsebrev och urskuld; den senare uppläst 4/4 1733.]

Honoratissime Domine Frater Optime.

Nu må du tro utaf en gammal Halffierde års diäkne har blifwit en omsider edsworen Poenal el:r Pinal, hwilket, fast det i sig sielft eij är så hersamt stånd, dock i förwäntan af något annat rätt upfriskande. Har iag nu som du wille råda mig til, blifwit qwar, så har iag giordt mig et galit råd, ty här war intet et emotseijelses ord, utan forsta dagen blef iag inskrifwen och effter öfwerständens examen sielf betrod at aflägga Student eden,

gack du och gör sammaledes. etc. etc. förblifwer min K. Brors Trogne Broder

I: L: Halenius.

Upsala d 9 Febr. 1733.

Högtärade Monsieur h. e. Godaffton käre Broder.

Hei lustig på det ena benet halftan wärre på det andra; Du ska tro nu är ro nu är gille, nu är en gammal diäkne en edsworen Novitius blefwen. Tro mig det gick intet som Wettersten wille, utan en dag ha vi nu hwardera skålat hei här är reelt wäsende, och et sådant som upmuntrar våra sinnen så til det ena som til det andra, så at i stället för twungenhet är en ädel frihet, fastän Spring fort står på utan skrifften. Nog wet iag huru the stålta Lectorer sig nu öfwer oss mochera, men skrif mig til om deras försmädelser, som de häfwa utur sig, iag lef:r ändock lika förnögd, om de halften wärre än illa leto. Inskrifningen gick som aldra bäst och hastigast för sig, thet stod intet en tima wal uppå, förän det war bestält, med examen gick hel braf för sig, och der

på inskrifningen, med Studente eden. Hälsa nu alla etc. etc. Högtärade K. Broders Trogne broder

Ol. Forssen.

Upsala första gången d 4 el:r 8 Febr 1733

P. S. berätta dem /:Bröderna:/ änteligen soml. verbotim, soml. med få ord el:r contentum af brefwet valeas etc.

Högärewördige och Höglärde Herr Prost Ven. Collegii Gymnastici Præses, Wälärewördige och Höglärde Herr Rector och Lectores Gymnasii.

Efter vår ankomst hit til Upsala hafwe wi kommit i erfarenhet, at Ven. Collegium Gymnasticum inkommit med någre klagomål, öfwer vår resa ifrån Gefle Gymnasium, såsom then skulle skiedt til någon sidwördnad, när wi thenna företagit, emot Venerandi Collegii lof och tilstånd; men som vårt giöromål ingalunda ther hän syftat, utan allenast at göra några framsteg i våra studier, enär våra föräldrar, i synnerhet nu, hafwa welat lägga sig ut för vår opkomst, ther thet eljest, som Vener: Collegium lærer hafwa bekant, för oss, som äro af ringa förmögenhet, framdeles torde blifwa swårare; ty länder härmedelst vår ödmjukaste begäran, at Ven: Collegium ej widare täckes draga öfwer oss Höga Wederbörandes ogunst, utan hädan efter, ej annorlunda än såsom tilförne, med sin ogemena gunst och bewägenhet omfatta, samt nu til thet bästa recommendera. Hwaremot wi med största respect framgent förblifwa Venerandi Collegii Gymnastici ödmjukaste Tienare Olavus Forssén. Jonas Walster. Johannes L. Halenius.

2) Studenten Kinbergs förespeglingar om konditioner. 1759.

aa) »Collegii Bref til V. Cons. ang. Hellinders bortresa.»

... Sedan Gymnasisten Carl Hellinder flera resor och under hwarjehanda förewändningar af oss begärt dimission och testimonium til Academien, men altid fåt afslag, så i anseende ther til at han halfwa förledna året för sjukdom skul warit borta ifrån Gymnasium som ock i synnerhet at han sedan icke heller giordt så märkeliga framsteg at han, förr än hans och til en stor del långt wärdigare locales borde dimitteras, och han likwäl som man i dag förnummit skal begifwit sig på vägen til Upsala at igenom Sponson bli Student; så finner Collegium Gymnasticum sig föranlåtit at sådant V. Consistorium i ödmjukhet wid handen gifwa, såsom icke allenast stridande emot the goda författningar tid effter anan blifwit gjorde af Högw. H. Archi Biskopen och V.Consist: i anledning af Collegii Gymnastici bref och berättelser om dylika casus af d. 19 Febr. 1733. 10 Martii & 28 apr: 1735. 28 apr. 1748. utan ock förordsakande hwarjehanda oreda och upstussighet i bland the quar blifwande at icke förbida then wanliga tiden och examen anniversarium. Så kan icke heller Coll. G. obemält lemna huru som thenne Hellinder igenom correspondence med unge studenten Kinberg ifrån hwilken han i går upstedde bref såsom skäl til sin afresa, men effter förenämde Kinbergs bref befinnes på wist sätt nog anstötligt är

Collegium Gymnasticum nödsakat äfwen them in originali at öfwer-sända med then ödmjuka förmodan at V.Consistorium til Collegii *Gymn.* bibehållande wid thess tilständiga rätt och anseende, tackes nu så wäl som wid dylik händelse 1733 ställa thenne otidige correspondenten thess ofog under ögonen, at ej ytterligare inbilla oförfarne ynglingar thet wara giordt med 8 dagars Sponsion, och utan Collegii *Gymn.* råd och samtycke löpa ur Gymnasium, Lectorerne må giöra huru the gitta: thet hielper ej hwad the säga. Jämwäl ock i anledning af thet som Kinbergs bref förmäler om unga Schönstedts tilbud om examen Theologicum, finner Coll. *Gymn.* sig nödigt at förståndiga thet bemelte Schönstedt näst för jul blef dimitterad wäl i anseende til sin giorda flit och framsteg, men aldra mäst effter hans faders och eget föregifwande thet han nu mera utwalt studium juris, som Gymnasii protocoll af d. 6 Dec. 1758 innehåller, hwarmed Theol. examen för at erhålla Veniam Concionandi eller något dylikt ej kan öfwerens komma: utan M. Ven. Consistorium intaga huru som et sådant föregifwande endast warit at i för-tid skaffa sig til Academien, men lemnar et förargeligt præjudicat för framtiden at under hwarjehanda prætexter skaffa sig utur Gymnasio.

Beträffande thet owäsende som Kinberg säger sig hördt om Gymnasisterne at the nu anställer; så har *Collegium Gymn.* sig intet bekant utan anhåller thet måtte han upgifwa hwad och hwarest han sådant fått höra, på thet man therom måtte behörigen kunna undersöka och the som finnas brottslige warda näpste. . . . Gefle d. 29 Mart: 1759.

G: Vougt. Joh. Rudman Magn. Justus J. Torell
h. t. R.

bb) »Stud. Kinbergs Bref till Hellinder» 12/3, 22/3 1759.

Ehuru tiden är kort, så kan jag ej anat än med några ord skrifwa tig til. Jag råkade Murberg för en handwänning sedan, han berättade thet han hade en Condition in commissis om 20 Pl. som wäl är i minsta lag, men borde kunna dragas til 25. Patron är Inspect. Ekorn på Gimo bruk, 2 disciplar

Tiden til besättningen kan wäl utdragas til några wekor. . . . Jag för min del håller före tu wäl kunde börja med thenna commoda station. finner tu tig så res H:rr Lectorerne må giöra huru the gitta med testimonium. tag dock testimonium vitæ etc.

J G Kinberg.

Du måste ursäkt mig om jag denna gången skrifwer något owäligt emedan man är rasande syslosatt nu här i Upsala. ty wi få Theologiæ examen och Facultets skrifningen nu til Påsk, wil Gud, och jag har aldrig et ord ännu fådt läsa i Theologien. Tänk din Narr, om du rest och tagit sponsion på 8 dar så hade du ock kunnat så wäl som unga Schönstedt bjuda på Theologiæ examen. . . .

Jag har fått weta här i Upsala det skal wara et rasande wäsende som djeknarne anställa både i Gymnasium som ock på gatorne. Akta dig MkB. för elakt sällskap. . . . Gör dig ledig med det aldräförsta och kom hit, jag försäkrar dig heligt at skaffa Condition hwarest du behagar. . . . det war en rasande faut at du ej fölgde mig hit. ty jag försäkrar at om

tu thet giordt, skulle du hafft en på 400 a 500 d[r] hälst du til Påsk kunat giordt tig färdig någorlunda i tyskan och fransöskan. dock lika mycket jag accorderade så där til hälfften med en i går om 50 Pl:tr i Stockholm disciplarne börja nu först på at läsa, at sålunda ej språk fordras. Sista Postdag skref jag til D:r Knös i Skara få se hwad han swarar. Här är ock besynnerl. godt effter vocationer, här äro 3 st. på Consistorium som de ej fåt någon til etc:

J G Kinberg.

PS:m Norblad ärnar disputera: än en gång beder jag dig komma. Det hielper ej hwad Lectorerne säga.

e) För rå elev förvärras sakläget genom beskyllningar mot lärare. För levnaden är gymnasiets moral viktigare än matnyttig kemikunskap och akademiskt juristeri.

1 Coll: »Om förreste Gymnasister till Acad. utan Testimonio.»

Som Gymnasisterna And. Martinsson, Lars Svanberg och Arwid Stakel, förtrutne deröfwer, at de, i anseende till sina klena framsteg och bekanta försumlighet, wid den i höst anställda examen, icke blefwo opflyttade till en högre Class, sedan dem Testimonium till Rector Academiæ enligt Scholorningen 2 Cap. 6 §. blifwet förnekadt, berättas likafullt, med Landscancelliets förpassning, begifwet sig till Upsala at inskrifwas till studenter, förmodeligen under någon benägen students eller magisters Sponsion, för att derigenom mätta sitt okynne och wanwårda den ordning, som Schole-lagen på nyssanförda rum och den af Tit. gillade författningen inom vårt Gymnasio så wisligen påsyftar; har *Collegium Gymnasticum* icke bordt underlåta, at gifwa Tit. sådant i ödmjukhet tillkänna, med lika ödmjuk anhollan, at, genom Tit:s Högt gällande anstalt, desse förlupne Gymnasister, i stöd af Acad. Constit., af Rector Acad. måtte tillbakawisas, på det lusten till slika otidiga och skadeliga bortflyttningar den öfriga ungdomen betagas måtte. I annor händelse blefwe för oss en tydelig omöjelighet at bereda för Academiska lärowärket så tjenliga ämnen, som Fäderneslandets wälfärd och Församlingens bästa kräfwere. Hwad nytta den nya inrättningen och Classificationen inom vårt wärk åstadkommet, skall, med Gudz hjelp, innan kort blifwa synbart; ty förkofringen redan på detta enda året är så märkelig, att wi med dubbel fågnad göra våra syslor och blifwa warse en munter täflan ibland Gymnasisterna, som lofwar mycket godt för framtiden, om allenast någras sjelfswäld nu i början qwäfwes. Gefle d. 16 oct. 75.

Eric Tegman

C. Bergsten G. Thorell G. Tybelius J. Murberg J. E. Sundström.

2 Ynglingarna finna först nu att sedebetyg »torde wara nödigt».

Högwördige och Widtberömde Herr Doctor, Probst och Inspector Gymnasii Samt Högärewördige, Högädle och Höglärde Herrar Lectorer.

Sedan wi för leden söndag lyckel. hit ankommet, hafwe wi ansedt det för en ibland våra största skyldigheter, at Colleg. *Gymn.* tillkänna

gifwa, at wi här under Privat Jnformator med ro och upmuntran fortsatte våra Studier. Och som wi wilje betena oss af den allmänna rättighet, at till cives Academici antagas, och wi erfaret, at Collegii Gymn:i betyg om vårt ostraffel. förda lefwerne, dertill torde wara oss nödigt, så hafwe wi härmed äran, at om berörda betygs erhollande förnya vår ödmjukaste begäran, i det säkra hopp, att Colleg. Gymn. gunstigast låter oss wederfaras den rätt, som oss efter lagar ostridigt tillkommer, och den andre, under samma författningar, bewisligen till godo njutet. Skulle emot all förmodan mer berörda betyg oss wägras, anholle wi ödmjukast åtminstone om skrifteligt afslag. Med djupaste [wördnad] framhärde Tit:s tjenare Lorents Svahnberg. Andreas Martinsson. Arvid Stakel. Ups. d. 19 oct. 1775.

3 Stakels fars framställning. Och rektor C. Bergsten d. ü:s svar.

Som min k. Son, Arvid Stakell, sedan han, på min tillstedjelse lemnat Gefle Gymnasium och begifwet sig till Upsala, i tanka, at der blifwa antagen ibland cives Academicos, ännu enligt sin skrifvelse till mig, är i mistning af det wittnesbörd om hans lefwerne, som honom ifrån Rector Gymn. åtfölja borde; altså anholler jag ödmjukast, at Herr Lectorn, såsom nuwarande Rector Gymn., täcktes wara så gunstig och meddela honom et sådant testimonium vitæ, som swarar emot hans upförande under den tiden, han waret ibland discentes i Gefle Gymnasio. . . . Tit:s Östanå Pappersbruk 18 Novembr. [1775].

Jonas Stakell.

Jag wille gerna tjena i det som begäres, om det ock wore något större, så framt det stode i min magt. Men som Scholordningen, efter hwilken lag wi böra och måste lefwa, förbjuder slika Testimonia, at dermed gå till Academien, är hela vårt Collegium deremot. Dertill kommer efwen att Herr Factors son, twärtimot all Lag och ordning, sjelfwilligt, ehuru af oförstånd, utan att säga sina Præceptorer till, utan att rådfråga föräldrar, ofwergifwet vårt Gymnasium, ifrån hwilken tid han ej kan anses för vår discipel, med hwilken wi något hafwa att skaffa. Hade han lydt förståndigt folks råd mer, än sina obetänksamma kamraters, hade han aldrig kastat sig i de olegenheter, som detta förhastade steget torde medföra. dessutom min K. Herr Factor, om Er son, med så liten underbyggnad, som han ännu eger, kunde bli student, hwad wore dermed wunnet? En onyttig kostnad wore det wissaste. På studiernas wagnar wore han skämd för all sin tid, så wida han ej lærer hafwa råd att länge bestå sig Privat informatorer, och toge ännu mera skada om han skulle nödgas conditionera, Hwarwid andra föräldrars barn efwen komma att oskyldigt lida. Mera ljus i denna ömma saken, har jag bedt Herr Kyrkoherden Hambræus gifwa Herr Factorn, så som sjelf förmodeligen ostuderad, om det behöfwes. War emelertid försäkrad, att både jag och mina Colleger unnat Herr Factors son så mycket godt, som någon annan af våra disciplar, och att dess förnekade upflytning helt säkert gort samma gagn hos honom, som flera andra, hwilka derigenom till mera flit blifwet uppspårade, om han sig icke låtet förledas att ränna hufwudet emot wägen. Gefle 25 Novembr.

Carl Bergsten.

4 Gymnasisterna söka lägga saken till rätta inför domkapitlet. Och lektorskollegiets yttrande över de studerandes skrivelse.

Högwördigste Herr Doctor och ArchieBiskop, samt Högw. Herr Doctor och domprobst så ock Maxime Venerandum Consistorium.

Sedan wi, genom våra Föräldrars befallning, blefwo pålagde att resa ifrån Gefle Gymnasium, och söka blifwa till Cives Academicos antagne, för att så mycket förr kunna engagera oss i Borgeliga lefwerne och förtjena vår utkomst, anhöllo wi hos Collegium Gymnasticum om testimonium och tillstånd at resa till Kongl. Academien; men det blef oss wägrat, under förebärande, at wi der ännu et år borde wistas qwar. Okunnige om en författning, som strider emot allmänna lagar och Föräldrars rättigheter öfwer sina barn, samt den lydnad wi äro dem skyldige, itererade wi vår begäran, och blott anhöllo om testimonium vitæ, men alt förgäfwes, ehuru twänne andre våre Kamerater, som sednare rest derifrån, än wi, testimonium erhollit. Wi tage derfore vår tillflygt till Tit., med allerödmjukaste begäran, det täcktes Tit., af Högunstig gunst och rättwisa, pålagga Collegium Gymnasticum, att oss testimonium vitæ lemna.

Tit:s godhet, till hwilken förtryckta med fullt hopp kunna taga sin tillflygt, och ömma försorg för fattige studerandes wäl är vår största och endaste upmuntran i våra olyckeliga omständigheter. Våra Föräldrars befallning frikallar oss för all olydnad emot våra förra Läromästare, och enligt Guds och werldslig lag är den oss en säker borgen om Tit:s ynnest, åtgärd och räddning från en hotande motgång. Under hopp, att hos så store och uplyste Mæcenater blifwa bönhörde och understödde, framhärde wi med djupaste wördnad Tit. allerödmjukaste tjenare

A. Martinsson,

L. Svanberg,

Arv. Stakel.

Ups. d. 14 Nov. 75

Högwördigste Herr Doctor, Ärkebiskop och ProCancellor, samt Maxime Venerandum Consistorium, Höggunstige Herrar,

Af den Höggunstigt communicerade Böneskriften, som Gymnasisterna Martinsson, Svanberg och Stakel i Högwördige DomCapitlet d. 14 Nov. nästledne insinuerat, har Collegium Gymnasticum med förundran sedt, huru ifrigt desse ynglingar, i sitt oförstånd, fika till det målet, at i otid winna Burskap wid Academien, och det genom helt annan wäg, än den, som flit och skickelighet, sakens natur, och de derpå grundade Kongl. Stadgar angående Informations wärken för dem öfna. Collegium Gymnast. har tillföre, i skrifvelse af d. 16 Oct., haft den äran Högwördiga DomCapitlet i ödmjukhet at tillkännagifwa, huru desse Gymnasister, för sina klana framsteg och bekanta försumlighet i studjer, ej wunno upflytning till en högre class: huru de strax derpå, af harm häröfwer, begärde testimonium vitæ, at dermed resa till Academien, hwilket dem, enligt Schol ordningens 2 Cap. 6 §., som in extenso

dem förelästes, afslogs, tills man inhemtat Föräldrarnas tankar och yttrande, om de skulle fortsätta sina studjer eller icke: huru de, utan at afwakta swar derom eller säga någon af sina Præceptorer till, olofligen ginast afreste, twärtimot den warning, som dem i den öfriga ungdomens närvaro, gifwen war. Men knapt woro de till Upsala anlände, innan de låto en skrifwelse till Collegium Gymnast. recommenderad afgå [jfr här nyss]; hwarpå då intet swar fölgde, kom Gymnasisten Martinsson tillbaka, och lät, genom en plump och ohöflad student, som gjorde honom följte till Rector Gymnasii, helsa ifrån deras Privata Informator, Candidaten Geringius, med påck och oanständiga åtbörder begärande Rectors utlåtande, om testimonium öfwer deras ostraffel. förhollande wid Gymnasium dem wägrades, eller icke. Hwarpå då intet annat swar kunde falla, än at man här icke kände Candidaten Geringius, utan numera hänskudet målet till Högwördiga Dom-Capitlet, dit de sig således hade at wända, har man altsedan ingen ting hört af denna saken, utom det, at Gymnasisten Stakel förmått sin Far, [här nyss avtryckt] at med sig hos Rector Gymnasii i enahanda begäran instämna, utan at den kunnat bewiljas, sedan saken fått det utseende, som den nu eger.

Af alt detta kan ögonskenligen intagas, huru djerf och tillika förripelig osanning desse Gymnasister inför Högwördiga DomCapitlet wåga frambära, då de förtiga rätta orsaken till sin otidiga bortgång från Gymnasium, och skjuta all skulden på sine ostuderade föräldrar, hwilka icke kunde weta af deras resa, innan de redan woro i Upsala. En lika djerf osanning är äfwen det, att Collegium Gymn. nekat dem testimonium och tillstånd at fara till Academien, under förebarande, at de ännu et år här borde sitta qwar: så mycket mera, som, utom Schol-lagen, efter den nyare författningen wid vårt Gymnasium, inga år, utan blott Disciplarnas framsteg, komma hädanefter i räkningen. Dessutom woro Svanberg och Stakel sittande i andra classen, dit de för et år sedan med förmaning flyttades, och hade således i bägge de återstående classerna behöft twänne års underwisning efter hwad förut inom vårt wärk waret brukeligt. Samma beskaffenhet eger deras osanfärdiga berättelse om twänne andra deras Kamerater, som skola senare rest från Gymnasium och testimonium erhollit. Härmed syftas twifwelsutan på H. Probsten Lundquists Söner, för hwilka Fadren, på vår egen tillstyrkan, taget Privat Informator, (för orsaker, som, wid påfordran, kunna legitimeras,) och om witesbörd derföre anhöll, innan Läse-terminen i höst war här wäl börjad, utan at sända sina Söner till Gefle, och utan at någon fråga således kunde upkomma om deras vidare flytning inom Gymnasio; hwilket honom af Collegio lemnades, ehuru et slikt bewis, i denna händelsen, efter vår tanka kunde synas mindre nödigt.

Af detta, med mera, torde nu ligga i dagen, af hwad anda desse tre förlupne Gymnasister drifwas, och hwad elak wärkan det för dem och flera likasinnade skulle medföra, om de finge wid Academien till Studenter antagas.

Hwad testimonium vitæ angår, hwilket de så högeligen påyrka, har Collegium Gymn., såsom klarligen synes, af ingen annan grund det-

samma wägrat, än efter de båda muntel. och skriftel. gifwet tillkänna, at de derpå tänkte blifwa cives Academici, som wore at eludera alt hwad Öfwerheten i Schol-ordningen wid Academiska Constitutionerna så wisligen, till Studiers och ordnings främjande, stadgat. Nu ehuru et slikt testimonium, enligt dessa åberopade stadgar, icke gifwer rättighet till inskrifning wid Academien, sågo wi dock förra året twänne owäntade prof derpå, då en Holmstrand och en Tollin antogos antingen under sponson eller aldeles utom densamma, ehuru de här knapt kunde förswara sitt rum i andra classen. Af dessa säges nu den senare flera resor hafwa predikat, och lärer innan kort, om dess förra mod och dristighet står honom bi, anmoda Högwördiga DomCapitlet om Sacros ordines, till fullkomligt bewis, huru illa bestäldt det är, om icke den obetyänkssamma ungdomens tilltagande sjelfswäld i tid och med eftertryck hämmas.

Till slut kan Collegium Gymnasticum icke undgå at anmärka det oriktiga begrep, som desse ynglingar, i sin skrift, göra sig om Informations wärken, om utfärdade lagarne derom, om skyldig lydnad mot Informatorer och om Högwördiga DomCapitlets räddning från en så kallad hotande motgång, hwilken deras egen lättsinnighet dem ådraget. Det synes ock, at de redan ärna förtjena sin utkomst, såsom orden lyda, twifwelsutan med oskyldiga barns lidande och skada, under så släta läromästares upfostran, ehuru de förut mycket skrifwet och mycket talat om sin egen Privata Informator, den de i Högwördiga DomCapitlet icke en gång tro sig numera behöfwa at nämna, i stöd af den principen, som i hela deras Böneskrift finnes wara rådande, utom det at näppeligen någondera af dem är så bemedlad, at han sig en sådan et enda år skulle kunna bestå.

Collegium Gymnasticum kan aldrig öfwerlemna detta ömma målet i bättre händer, än Högwördiga DomCapitlets, som högt uplyst inser, huru angeläget det will blifwa, at lagarnas helgd räddas, aktning för offentliga Lärare bibeholles, ungdomens sannskylliga bästa befrämjas, en munter täflan bland discentes upwäckes, goda ändamål och goda medel, utan rubbning förenas, och Gymnasii wärkets flor och heder icke kommer at lida. Imelertid göre wi mot dessa owarsamma ynglingar, hwilkas wäl wi af hjertat åstunda, icke hårdare påstående än at de här eller wid något annat publikt wärk så länge befallas at stadna, tills de, genom mera flit, än de hittills låtet påskina, förwärfwat sig den mognad både i studjer och lefnad, som en wärdig Academiens medlem icke kan umbära, efter hwad äfwen skedde med en Novander 1745, enligt Sal. Ärkebiskopens H. Doctor Jacob Benzeli fogade anstalt wid högbewägna skrifwelse till Collegium af d. 13 Nov. samma år.

Framhärde med renaste wördnad Högwördigste Herr Doctors, Ärkebiskopens och ProCancellerns samt Maxime Venerandi Consistorii ödmjukaste tjenare

Carl Bergsten Joh: Thorell. Gabr G. Tybelius.
Gymn. h. t. Rect.

Johan Murberg. J: E: Sundström
Gefle d. Dec. 1775

5) »Det ömmar Consistorium...» Ur långt svar 17/1 1776.

...Wid det nu anmälte målet, behöfdes så mycket mindre någon Consistorii åtgärd, som de nämde 3:ne Gymnasister, innan H:r Doctorns och Probstens samt Collegii Gymnastici skrifwelse ankom, redan wore af Kongl. Academiens då warande Rector expedierade och återförwiste. De underlätto wäl icke, att sedermera wisa sig hos Domcapitlets ledamöter, med anhållan om hjälp och befordran till deras föresatta ändamåls winnande; men genom öma och alfvarsamma föreställningar underrättade att sådant icke kunde låta sig göra, lofwade de att ofördröjligen begifwa sig tillbaka till Gymnasium; det ömade Consistorium, att höra huruledes de med tårar i ögonen beklagat sitt förhastande, och welat till sin ursäkt nytja att deras hitresa skedt med föräldrarnes lof och tillstyrkande, hwilke dock, om de egt nödig underrättelse om hwad författningarne i slika fall bjuda, samt om deras barns sanskylliga bästa, förmodeligen hade hindrat och afhållet dem ifron deras upsåt och företagande. Någon tid derefter, när Consistorium icke annat hade förmodat, än att de efter löfte, följt de dem härstädes gorde föreställningar, och i stillhet sig åter begifwet till Gymnasium, inlämnades af dem wid medium Novembris, den klagoskrift öfwer förnekadt Testimonium vitæ från Gymnasium, hwaraf Collegium Gymnasticum genast behörig del lämnades, och Consistorium fick då anledning, att med mera stränghet påskynda deras återresa, med tillsägelse om Landshöfdinge Embetets anlitande, i händelse de härstädes sig längre uppehölle, hwar efter med wisshet förspordes att de sig på resan härifrån begifwet. Imädertid som de med beswärlig och kostsam resa, måst umgälla hwad de felat, gör Consistorium sig försäkradt att Collegii Gymnastici ledamöter, wid deras återkomst till Gymnasium, till deras rättande och upmuntran samfält bidra, och på alt sådt se dem till goda, på det de måga hädanefter med mera flit sköta sina stycken. Och kan Collegium Gymnasticum aldeles wara förwissadt derom, att Kongl. Academiens Rector, så wäl som wäderbörande Inspectores Nationum, wid slika försök, som dessas, icke gå ifrån hwad Academiska constitutioner och Scholæ ordningen innehålla. Af H. Doctorns och Probstens samt Collegii Gymnastici senare skrifwelse i December nästlädit år, och utlåtande öfwer förenämde Gymnasisters, communicerade klagoskrift, har Consistorium inhämtadt nöjaktig uplysning, i de af dem förebragte omständigheter, och har för dess del Consistorium intet att påminna utom det efter Consistorii tanka, ett sådant Testimonium vitæ, som de med sin oflit och egenwillighet förtjent, icke bordt dem wägras, aldraminst på den här till nu anförda grund, att Collegium Gymnasticum som funnet det ett slikt Testimonium, enligen Kongl. Stadgan i slika fall icke gifwer någon rättighet till inskrifning wid Academien, lika fult woro i fruktan att få se det samma med desse twenne hända, som de förra året skola sedt twenne owäntade prof uppå, då en Holmstrand och en Tollin skola blifwit wid Academien, antingen med eller aldeles utan sponzion emottagne, helst emedan desse exempel, icke äro hit hörande, eller lämpelige...

6) *Stakels nya försök att få sedebetyg och bli student. Och Rektors utlåtande till honom och till domkapitlet.*

Höglärde Herr Rector.

Det har waret min föresats, att ännu en och annan Termin, läsa wid Academien, emedan jag funnet, att man här kan winna många Lärde, som underwisa i alla wettenskaper, fast man ej blifwet inskrefwen i någon matrikel, men ett tillbud, som jag här om dagen fick, gör för mig, wid förlust af en borgelig utkomst, nödigt, att om möjligt är, kunna blifwa till civis Academicus antagen. En, som här wid Academien emot oss wisat mycken wänskap, tillböd mig en emploi up i Bergslagen. Twenne köpmän Kysel och Warendorff, hafwa anmodat honom att framdeles, emot hederligt appointment, skaffa dem en studerande, som något litet förstod Chymien. Han har tillbudet mig detta, jag har med nöje emottaget anbudet, och ämnar nu helt och hållit, så länge jag får wistas här, lägga mig på denna wettenskap. Som Swanberg nu tillika ärnar söka sig in på något Lands Cancellie, så androgo wi gemensamt vår sak för Herr Rector Magnificus Hesselgren. Wi berättade honom, hwad lefnadssätt wi föresatt oss, att utwälja, huru det i följe deraf, för oss blefwe en försummad tid, och illa använd kostnad, om wi nu fore tillbaka till Gymnasium der hwarken Chymien eller Lagfarenheten läses, och huru hårt vårt öde är sedan mäktige och ansedde Ämbets män betaget oss vår naturliga och borgeliga frihet. Här uppå fingo wi af honom den glada uplysning, att man enligt, någon Paragraph i Schole ordningen, innan den utsatte tiden expirerat får resa ifrån Gymnasium då man ärnar öfwergifwa boken. Han gaf oss sedan det rådet, att andraga detta för Rector Gymnasii, och begera oss ett Testimonium, hwaruti wore infört, att som wi wore sinnade öfwergifwa boken, och söka annat lefnadssätt, så lämnades oss enligt den paragraphen tillstånd att resa från Gymnasium, samt huru vårt upförande warit, och om det tillika är ställt till Rector Magnificus, så blifwa wi antagne. Höglärde Herr Rector, om ändamålet med vår förföljelse, har waret, att igenom oss afskräcka andra, att i otid wilja skilja sig ifrån Gymnasium, så är ju ändamålet wunnet, då Herr Rectorn will afboja någon ifrån detta beslut, behöfwer han blot hädanefter föreställa huru trögt och swårt det gick för oss. En Philosoph och Lärd, så framt jag i vår tid får gifwa dessa twänne namn en lika bemärkelse, hwars pligt det är, att hos alla inplanta mänsklighet och wälgörande, bör ju, fast han är beklädd med magt, göra slut på sin wrede, om den än wore billig. Herr Rectorn, som sjelf en far, kan bäst döma hwad Föräldrar känna, när de se sina barn lida. I betraktande af alt detta, gör mig Herr Rectorns hjerta och uplysning försäkradt, att han icke utan ändamål, blott för sitt nöje skull hämnas, derfore winner jag wäl nu och, denna min sista begeran, hwarutaf en stor del af min wälfärd, åtminstone besparning af tid och omkostnad beror, och hwaremot jag försäkrar, att med all erkänsla och högaktning framhärda Höglärde Herr Rectorns ödmjukaste tjenare

Upsala d. 20 Maj 1776.

Arvid Stakell.

Som en af Collegii Gymn. Ledamöter nu är illa sjuk, och twänne, under pingstferienne, utreste på landet, kan jag icke, innan de åter komma tillhoppa, producera Ert bref och anmäla Er begäran. I medlertid tackar jag för Edra wackra moraler och underwisingar, som utwisa, med hwad utmärkt nytta och förkofring, i synnerhet i de finare delarne af Moralen, I detta året wistats wid Academien. Jag will dock skrifwa det mästa på Er Concepists räkning, som haft antingen dumhet eller plumphet nog, eller bägge tillhoppa, att förleda Er till en så oanständig skrifwelse. Min kära Stakell, hos Eder saknar jag icke mera, wid afskrifningen, än blotta blygseln, som likwäl, i denna Eder ålder, är en så stor och betydande förlust, att I för densamma borde wäga all ting, om hon stode att återfås. Jag beklagar Er af mitt innersta hjerta: tekn dertill, att jag icke drifwes af hämd, af wrede, af förföljelse-anda, af nedrigt nöje, att missbruka den lilla magt, jag, som Ämbetsman, eger, till Ert eller någon annans förtryck, som I mig oförståndigt förebråen. Jag har hittils, efter den nåd och insigt, som den Gode Guden mig förlänat, både som privat och publik lärare, användt i 30 år, mina krafter till riksens ungdoms tjenst: ingen af alla har, förän I, min K. Stakell, belastat mig med en så grof förewitelse, eller wanhedrat mig med en så mörk skugga: twärt om hafwa många erkänsamma och dygdige ynglingar lämnat mig ett större loford, än jag någonsin förtjent. Ty, genom Guds godhet, känner jag, i öm måtta, både min pligt och min swaghet. Och om intet annat bewis wore på mitt otillräckliga bemödande, att inplanta, i de unga sinnen, en gagnande insigt och oförfalskad dygd, så behöfwer jag endast, till mitt förödmjukande, tänka på Eder, min K. Stakel, som så ganska rå utlupet från detta Lärosätet. Egna kärleken är wäl nog blind att betaga Eder känslan af Ert beklaganswärda tillstånd och den sanning, som jag Eder nu å nyo förholder; men, om I förakten mina wälmenta warningar, så undankommen I dock icke, med all den juridik, som wid Academien wankar och Edert bref omrörer, den inwärtas dommaren, som, förr, eller senare, låter höra sin stränga och försträckliga röst. Derföre, efter I skrifwen, att wid Academien är så godt förråd på Lärde, som underwisa i alla wetenskaper, så utwälg af dem den dugtigaste I kunnen, som Lär Eder att pröfwa Er sjelf, at se Er skröplighet och fel, att söka nåd och Wälsignelse hos Gud, att bli en god Christen och dygdig människa, och således att, på en fast grund, upföra bygnaden af Er timmeliga och ewiga wälfärd. Denna Kundskapen är alltid så nyttig, som Chemien, och lofwar Eder ett långt hederligare appointment, än I wid något kopparwärk kunnen förwänta. Förblifwer oafsläteligen och i sanning Min Herres redelige wänn och tjenare

Gefle d. 24. Maj 1776.

Carl Bergsten

Tit.

Af hosföljande bref från Gymnasisten Arvid Stakel tåktes *Eders Magnificens* inhemta dess förnyade begeran, angående Testimonium till K. Academien, att derpå blifwa inskrefwen till Student. Sedan han nu twenne Terminer wistats ifrån Gymn. ega wi hwarken nödig kundskap om dess under den tiden förde lefnad, eller finna oss i stånd att

granska sanfärdigheten af dess föregifwande, då han säger sig wilja utwälja ett sådant vitæ genus, som skrifwelsen innehåller. Troligast är, att en osanning åter här under ligger gömd, hwilken torde yppa sig för Tit:s ögon, som förut har sig saken i Högw. DomCapitlet noga bekant. I anseende härtill har *Collegium Gymnasticum* fattat det beslut, att i ödmjukhet henskuta saken, rörande denne Stakels och Svanbergs inskrifning in Albo Academico, till Ed:s M:s uplysta decision, ej fruktande, att ju Ed:s M:s dermed så försiktigt förfar, att *Collegii Gymnastici* aktning, wårt Lärosätes påsyftade flor, och desse ynglingars wälfärd ingendera kommer att lida. Det som synes förtjena mesta upmarksamheten, är, att desse Gymnasister från början aldrig erkänt sig vara felande, utan ansedt *Collegii Gymnastici* Ledamöter, såsom sine förföljare, i hwilken mening afwen den medföljande skrifwelsen befinnes vara författad, hwars oanständiga innehåll strax röjer sig, utan att man behöfwer göra mycken påminnelse derom. Så stor oblygd hade man af en wettig discipel icke wäntat, helst då han sjelf är felaktig, och står i ansökning om en förmån, hwarpå han bekänner sin lycka i någon måtto bero. Men wi lemna i Ed:s M:s mogna ompröfwande sättet att bringa desse oförståndiga och illa artade ynglingar till erkänsla och ett billigt förödmjukande, på det deras hjerta icke nu och framdeles måtte afkläda sig all känsla af dygd och Lagwördnad. . . .

f) **Minimikursares, specialbegåvningars och icke-bokmalars kortare väg till profanfakulteter och till »fria studier». Bibelns språk och högsta gymnasieklassen kunna de möjligen gå förbi.**

1) *Kollegiet och konsistoriet hindra fattiga lycksökare (Ferlander o. a.) att förstöra sin framtid för adels- och rikemansstudier i moderna språk, ritt o. a. »vackra konstern». (Jfr positiv snillehjäl).*

GC 1735 8/3. Vti Samtel. H:r Lectorernas närwarelse.

Ingaf Gymnasisten Joannes Ferlander i Collegio en skriff, hwaruti han anhåller om dimission til Academien, förmodande sin begäran wara billig, emedan Gymnas. ordning Cap. 2. § 6. en limitation om dimittendis innehåller then som verbotim anförer från thessa orden: men så kunna likwäl etc. — til lyckas befrämjande; förberändes muntel. at han är så fattig och gäldbunden at han intet kan längre blifwa wid studierna; utan åstundar winna studenttitulen, förmodande at han tå kunde på nogot sät snarare finna utwäg at fortbringa sin lycka. Thet skiälet af Gymnasii ordningen antogo jämwäl sig til hielp uti samma begäran Mart. Rogstadius och Ericus Wiklund Hels. som för hade fådt afslag, föregifwandes at the afwen wore så fattige, som Ferlander, och wille försökia på samma sätt sin lycka.

Häremot remonstrerade Collegium, at thenna limitation intet har afseende på them, som för fattigdom just wilja öfwergifwa studierna, utan egentel. på them, som intet ärnade komma til någon akribeian studiorum Academicorum, utan hade medel at giöra sig skickelige til Politiska sysslor i framtiden genom studia humaniora och åtskilliga exercitia, både uti the nu mäst brukel. Europæiska språken, såsom ock hwarjehanda kropsöfningar hos Exercitie mästarena och i andra

wackra konster, hwilket fattige intet hafwa råd at lära sig; Jämwäl ock förestälte Collegium, at thet intet war theras alfware som the föregofwo, emedan the äntå hade fult ärnat at continuera wid studierna, at åtminstone winna sacros ordines: men skulle the strax them öfwer gifwa wilja, så kunde blåtta studentenamnet intet stort gagna them. Hwarföre theras begiäran blef aldeles likmätigt Gymnasii förordningen och Archibiskopens bref them afslagen. [GC år 1735 26/2.] Men emedan the äntå påstodo at i anledning af andragna rum få dimission beslöt Collegium at referera thetta thessa Gymnasisters påstående til Venerandum Consistorium och saken remonstrera, samt uttydning på Gymnas. ord. Cap 2. § 6. begiära, och om utslag häröfwer anhålla.

Ährewördige H. Magister, Probst och Kyrkioherde
samt Ährewördige och Höglärde Herrar Rector och Lectores...

Beträffande... then förklaring som öfwer Scholæ Ord. Cap. 2 §. 6 begiäres, bifaller Consistorium til alla delar then mening och uttydning, som Eder Ährewördighet och Collegium Gymnasticum brukat emot the Gymnasister, som förberörde rum, til sina otillbörl. afsichters befrämjande anföra welat; nemligen at uti thenna limitation intet hafwes afseende på them, som för fattigdom wilja strax öfwer gifwa Studierna, i hwilken händelse blåtta Studente namnet, om the thet ej wärdige äro, kan them ganska litet hielpa; utan menas sådana besynnerligen som wäl icke hafwa någre gradus Academicos el. Sacros ordines för syfftemål, men äga dock förmögenhet och medel, at wed Academien göra sig i framtiden skickeliga til Politiska bestälningar, genom Studia humaniora och andra exercitia, så wäl uti the nu mäst brukelige Europæiske Språken, som åtskilliga Kropsens öfningar, och andra wakra konster, som wid Academien hos Exercitie mestarena är tilfälle at lära. Kan nu thetta skäl lämpas på Gymnasisterna Ferlander, Rogstadius Wiklund, som i otid wilja aftwinga Collegio Gymnastico dimission til Academien lærer then samma them icke kunna förwägras, i hwilket fal Consistorium icke lærer underlåta at efterse huru wida sådant af them här wärkställes, men är thet icke theras upsåt, hwilket är mächta troligit, i anseende til the af Eder Ährewördighet och Collegio Gymnastico andragna omständigheter, at allenast en nyfikenhet at under Studenternamnet kunna erhålla större frihet, sedan nogon tid förnöta med conditioner, til sin egen och disciplarnas oobteliga skada, och omsider ehuru omogna the ock äro, wilja trängia sig til Sacros ordines, som fast ofta skie plägar, bör them tilstånd til sådan afresa i otid icke lämnas. Hwarföre ock Consistorium til hämmande theraf, at sådane ostadige och omogne ynglingar, som uti behöriga testimoniis afrest här wid Academien icke må antagas, läter äfwen genom skrifwelse afgå til Amplissimum Consistorium Academicum behörig remonstration häraf, med anhållan at Consistorium Ecclesiasticum måtte af wälbemelte Consistorio få kunskap therom, så framt någon sådan Gymnasist warder anländande, på thet nödig förfatning til at hämma thes sielfswäld må kunna göras. För öfrigt och som Consistorium hittills med nöge wändt och erfarit Collegii Gymnastici flit och sorgfällighet med then therstädes Studerande ungdomens

handedande uti the stycker och wettenskaper, som Scholæ-ordningen föreskrifwer, så lefwer äfwen Consistorium i then säkra förhopningen, at Collegium äfwen hädan effter och framgent warder til sit embetes fulgörande och samwets befredande al möda och afsicht therhän wändandes, at theras disciplar, af hwilka en stor del icke torde weta sit eget bästa och wälfärd; men dock med tiden tänka tiena Fäderneslandet, och besynnerligen uti Sacro Ministerio tiena Guds församling, icke dimitteras ifrån Gymnasio förän the förskaffat sig så stadig grund i sine Studier, at the med frucht och nytta här kunna bruka Lectiones och Exercitia Academica. Försäkrande Consistorium, at thet til befrämjande af et så hälsosamt ändamål städse tå thet erfordras, skal göra Collegio Gymnastico al nödig handräkning och biträde, så at Collegium wid sin tilståndiga heder, myndighet och anseende skal bibehållas, hwad them af discentibus angår, som til Studiers idkande och fortsättiande finnas otjänliga, men likwäl therifrån icke godwilligt låta sig afråda, lærer nu snart en förordning utkomma, som tydeligen stadgar, huru med sådana förhållas skal. Förblifwer Eder Ährewördighets och Collegii Gymnastici Tienstskyldige

Joannes Steuchius

Daniel Diurberg. Olof Celsius. E. M. Melander. P. Schyllberg.
Jöran Wallin Johan Wiman
Uppsala d. 16 April 1735.

2) *Domkapitlet underkänner lektorernas resonemang. 17/1 1776.*

Gymnasisten Holmstrand föregav sig skola ge sig till militären, men när han wäl fått ut sitt sedebetyg, for han till universitetet och blev där immatrikulerad. /Cop. 3 s. 359; 20/1 1775/. I fortsättningen av skrivelsen om fallet Stakel (jfr här något tidigare) tyder domkapitlet Holmstrands »förseelse» på ett helt annat sätt, än gymnasiekollegiet gjort i sin förkastelsedom.

... Af aldeles olika beskaffenhet [mot fallet Stakel] war det, wid hwilket Collegium Gymnasticum, igenom bref af d. 15. December år 1774 begärte DomCapitlets åtgärd till Gymnasisten Holmstrands återförwisande till Gymnasium. Och som bemälte skrifwelse i anseende till då warande Ephori, Salig ÄrkeBiskopens Doctor Beronii afgang med döden, som sjelf war sinnad, att swara derpå, blifwet hittills obeswarat, så får Consistorium wid detta tillfälle, då detta i Collegii Gymnastici så wäl förra, som sednare skrifwelse uprepas och yrkas, derå till swar lämna, att då bemälte Holmstrand wid sin ankomst hade att upse ett sådant testimonium vitæ, att emot dess frägd och upförande i lefwer-net, intet wore att påminna, men att han hedanefter tänkte wälja ett ifrån studier afskildt lefnadssätt, med den tilläggning i ofwannämde skrifwelse till Consistorium, att han efwen redan tillföre, innan upflyttning till högre Class honom wägrad blef, och något missnöje deröfwer hos honom kunnat upkomma, gifwet tillkänna, det han beslutat gifwa sig till militären, hwilket sista framlädne Herr Ephorus sjelf efwen af hans testimonio inhämtade, kunde hwarken Herr Ephorus eller Konglige Academiens Herr Rector wägra dess antagande till civis Academicus, emot Scholeordningens 2 Cap. 6 § som af Collegium Gymnasticum härwid blifwet åberopad, och hwilken likwäl, sedan

Gymnasiorum Ephori och Docentes blifwet alfwarligen anmante, att med all flit tillhålla Gymnasisterne att ej förr öfvergifwa Gymnasium, än de det helt och hållet genomgått, och wunnet hos en dimittendus erfordelig mognad i studier och stadga i lefwernet, gör det undan tag; men så kunde lik wäl de förr släppas — — — hwilka ej länge blifwa wid studierne, än mindre söka Sacros ordines, men wilja dock betjena sig, af de wid Academien öfrige exercitier, att derigenom mera anseende winna till sin lyckas befremjande. I stöd häraf, kunde bemälte Holmstrand icke mera hindras ifron inskrifning, eller åter förwisas, än de oftast ifrån andra Gymnasier och Scholæ ankommande ynglingar på lika sätt, hwilka utwalt Krigswätenskap, Oeconomie, Chirurgie, Pharmaceutique, Musique rekonst och Bokhålleri, med mera annat till sitt hufwud studium; warande efter Consistorii tankar intet der uti felat, att Holmstrand med flera sådane som icke hålla fort med Academiska studier, uppå en inom deras utwalda vitæ genus i så måtto inskränkt examen, blifwet ibland de studerande immatriculerad...

3) *Exempel på av kollegiet tillåtna minimikurser.*

GC 1742 21/4. Androg Rector Gymnasisternas Joh. Ströms och Ol. Bäckbergs ödmjuka begäran, at tillika med Waldenius och Hatzelius blifwa til Pingst med testimonio dimitterade: Deras raisoner anfördes, neml. at Ström icke ämnade hålla sig wid Studierne, utan hade slagit sig till Musiquen, at Bäckberg förhoppades, at han så wäl fullgiort sina stycken, som des Kamerater; hoppades fördenskul at samma gunst honom wederfaras måtte. Collegium Gymnast. stadnade häröfwer i det slut, at emedan nu en gång öfning gjord war, kunde och dessom deras begäran icke wägras; hälst de ock woro förswarlige i sina stycken och allenast några weckor af deras 4 år återstodo.

Exp. d. 16 Sept. 1789.

Högwälborne och Högwördigste Herr Doctor, ÄrkeBiskop och Pro-Canzler,

Commandeur af Kongl Nordstjerne Orden.

Hos Collegium Gymnasticum har Herr Majoren och Riddaren Isaac Dahl anhållit om wederbörligt Testimonium för sin Son, Gymnasisten Reinhold Gustaf Dahl, för att låta honom, denna Termin, frequentera Academien, och der förnämligast lära de stycker, som till Bergswetenskapen höra, ärnandes sedermera engagera honom wid Kongl Bergs Collegium.

Detta har hos Högwördigste Herr Doctorn och ÄrkeBiskopen Collegium Gymnasticum, i all ödmjukhet, bordt anmäla, samt tillika nämna, det Gymnasisten Dahl, som är 18 år g:l och af lyckligt snille, har med särdeles flit och nytta genomgått 3:ne Classer i Gymnasio, warandes nu i ordning att uppflyttas till den öfwersta. Linguas Sacras, såsom mindre tjenande för hans föremål, har han wäl här icke lärdt; men winlagt sig desto mera om kannedom af det Latinska språket, jämte de öfriga wettenskaperna. Hwad an ock, som han dessutom är känd af god frägd, wackra seder och stadgadt uppförande, Collegium Gymnasticum icke kan wägra hans åstundan; utan i stöd af Kongl Gymn.

och Scholæ Ordningens 2 Cap. 6 §., will honom härmedelst till Högwördigste Herr Doctorns och ÄrkeBiskopens Höggunstiga bifall, i största ödmjukhet, recommandera.

Collegium Gymnasticum afwaktar ett Höggunstigt utlåtande, och framhärdat med djup wörndnad att wara Högwälborne och Högwördigste Herr Doctorns, ÄrkeBiskopens, Pro-Canzlerens och Commandeurens ödmjukaste tjenare

Jean Melch. Schönstedt. L. Hallencreutz. C. Bergsten. Gabr. G. Tybelius
Gymn. nu varande Rector J: Wikström.

Gefle, d. 14 Sept. 1789.

GC 1779 26/4 § 3. Androg Rector Gymnasisten Pet. Zellingers begäran, att, oakadt han endast är på 3:dje året, få nu till Midsommar dimitteras till Academien, i anseende dertill, att han ej ärnar blifwa wid Studierne, utan genast utvälja Studium juris: hwarföre han ock redan undantaget sig från Græckiska och Hebræiska språkens läsning. Härtill kommer ock, att han, denna gång, uti sitt fattiga och faderlösa tillstånd, fått löfte om någon hjälp till Student-kostnaden af sine Anhörige, som han en annan tid torde sakna. I anseende till andragne skäl, fann Collegium billigt, enligt Kongl. Gymnasii och Scholæ Ordningens föranledande uti 2 Cap. 6 §. att till ofwannämde Zellingers begäran sitt samtycke gifwa. Och skulle Rector således hos Reverendissimus Præsul recommandera honom, Zellinger jämte de 8 Gymnasister af IV Classen, som äro i ordning att gå härifrån.

GC 1780 9/5. Uti Collegio Gymnastico i dag anmälte Rector, det tiden nu wore inne, att till Reverendissimus Ephorus afgifwa Collegii betänkande öfwer dem, som nästa Midsommar, begära dimission till Kongl. Academien: Hwarföre hwarje Lector egenhändigt teknade sitt videtur om Superiores, som nu äro i ordning att gå bort, på sätt, som nedanstående förteckning utwisar, af hwilken ett lika lydande Exemplar skulle insändas till Högwördigste H:r Doctorn och ÄrkeBiskopen. Tillika gaf Rector wid handen, att Martin Stenfelt, 19 år gl., Jonas Olof Westman, 22 år, och Olof Wahlrot, 23 år, Gestricii, äfwen begärdt med de förra dimitteras till Academien, af de skäl, att Stenfelt, som ärnade sig till handeln, såsom student kunde få en förmånlig condition, och såmedelst winna lättare engagement wid något Handels-Contoir; Westman åter och Wahlrot, ehuru ännu i 3:dje Classen, och ej till alla delar jämgode med Superiores, önskade dock, för sin påskyndande ålders skull, att såsom Studenter förr komma till sådane Conditioner, hwarigenom de, uti sin fattigdom, kunde sättas i tillstånd, att med eftertryck widare fortsätta sina studier.

Sedan Herrar Lectores sålunda yttrat sig öfwer Superiores; så beslöts, att, för andragna skäl, äfwen anmäla de öfrigas...; häldst desse waret flitige, och ej mindre, än de andre, under sin Gymnasii tid fördt en ärbar och anständig lefnad.

GC 1789 14/5 § 1... anmälte Rector Jonas Næsell och Eric Schyttner af 3:dje Classen, Hels., de der... anhöllo om dimission till Academien, af det skäl, att de icke ärna blifwa wid Studierne, utan wilja utvälja något annat lefnads stånd, till bestyrkande hwaraf nu upplästes

Probstens i Ljusdal, Mag. Sundii skrifvelse för den förre, och fadrens egen för den sednare. Detta blef också nu bewiljadt, i stöd af Kongl. Gymn. och Scholæ Ordningen; och skulle häröfwer inhemtas Reverendissimi Ephori höggunstiga utlåtande.

GC 1789 30/11 § 4. Anmälte Rector Gymnasisten Hollstrands begäran om dimission till Academien wid denna Termins slut: hwilket Collegium fant skäligen bewilja, i afseende på hans ålder och andragna skäl, att wilja lemna boken, och tänka på något annat vitæ genus.

GC 1789 5/12. I dag med posten ankom HH. ÄrkeBiskopens skrifvelse, dat. d. 2 hujus, hwaruti han lemnar sitt bifall till Gymnasisten Hollstrands dimission i från Gymnasio . . . Som bemälte Hollstrand i dag ärnade afresa: så meddeltes honom nu af Rector wederbörligt Testimonium till Academien.

GC 1793 19/2 § 2. Föredrog Rector Gymnasisten Hæggbergs begäran, att nu genast dimitteras till Academien, af det skäl, att han, som torftigt, ej kunde sig på egen hand här längre uppehålla; utan wore nödsakad söka sitt understöd igenom någon condition, hwaraf han ock nu hade ett fördelagtigt anbud. Collegium fann, för sin del, Hæggbergs begäran billig, i afseende på hans berömliga flit och wackra framsteg, jämte hans ålder och torftighet, och beslöt att med Torsdags posten låta skrifvelse härom afgå till reverendissimus Ephorus uti Upsala, för att erhålla dess bifall. [Godkänt genom skrivelse anländ 27/2; GC.]

Sonens studier och yrke böra likna faderns och den förre sålunda »vinna» den senares »med honom åsyftade ändamål». 1801.

Högädle och Höglärde Herr Magister, Lector och Rector Gymnasii Så ock Högädle och Höglärde Herrar Collegii Gymnastici Ledamöter.

Sedan min Son, Gymnasisten uti 4:de Classen härstädes, Eric Fridric Åkerberg, numera Aderton år gammal, vunnit den stadga, och som jag vill hoppas, ådagalagt den insigt i the af Honom här vid Gymnasium fortsatte Studier, att Han såsom Student, till Kongl. Academien i Upsala kan befordras; Så får hos Herr Rectoren och Kongl. Collegium Gymnasticum i slikt afseende jag Honom ödmjukast anmäla.

Min afsikt med Honom är, att Hans Studium vid Kongl. Academien i synnerhet skall blifva Lagfarenheten; att Han efter aflagde prof utinnan, skall taga HofRätts Examen och sedan Han någon tid varit i Kongl. Hof Rätten, blifva befördrad till Notarius i denna Stadens Kämnars Rätt, hvilken Syssla, jag under väntan på hans antagande, sjelf bestrider, och intill dess ärnar för honom behålla.

Då en Syssla således väntar Honom, hwarvid Han såsom Tjensteman kan komma på Ordinarie Stat, ärhålla Lön och Embets jord, vill jag hoppas, det Hans egen böijelse och alltid visade åhåga och flit at lära, skall upmuntra Honom, att till vinnande af mitt med Honom åsyftade ändamål, söka de ytterligare framsteg i Studierne, hvilka uti en framtid skola bana Hans egit väl och befordran; Och i anledning häraf får jag ödmjukeligen anhålla, det behagade Herr Rector och Kongl. Collegium Gymnasticum hos Herr ÄrkeBiskopen, ProCancellairen och Commendeuren välborne och Högvördigste Doctor von Troil anmäla min ödmjukaste åstundan, att uti nästkommande Månad, då jag skall anträda

en resa till Upsala och vidare, hvar vid min Son blifver följaktig, Han då vid samma tillfälle kunde få taga Examen och vid Kongl. Academien inskrifvas; Och jag hoppas härutinnan så mycket häldre vinna Herr ÄrkeBiskopens, ProCancellairens och Commendeurens Höggunstige och gynnande bifall, som jag, i anseende till mine mångfaldige och träge gjöromål, vill skynda, at så fort möijligt är, af denne min Son vinna hjälp och biträde.

Med all Högaktning framlefver Kongl. Collegii Gymnastici Ödmjuka Tjenare
M. Åkerberg

Lektorerna C. Bergsten d. y. och Joh. Wikström hade vidfogat intyg av 22/6 1801, att F. Å. hade för universitetsstudier erforderliga kunskaper i moral och historia, resp. hade nyss uppflyttats till fjärde klassen och ägde uti grekiska språket försvarlig kännedom och grund. Begäran bifölls 8/7 1801.

g) Högsta offentliga mogenhetsprov och inskränkingsfri dimission till universitet.

1) *Gymnasiets fjärde avdelning tjänstgör såsom ett slags speciell förberedelse till (de facto i ej ringa mån ersättning för) teol. fakulteten och prästseminarium. Tydligast vittna källorna därom under 1724 års läroverksstadgas giltighetstid (till 1807).*

GC An. 1727, d. 21 Octobr. höll Gymnasista Nicolaus Hellen, postea Hellstedt dictus, en Oration i Gymnasio de Humilitate studiose colenda, et Superbia fugienda, under Lectorens Magist. Magni Thelai anförande, i närvaro af bägge H:rar Borgmästarena.

GC A:o 1727: d. 14 october Hade Gymnasist D:nus Petrus Selgström Oration om Præstantia literarum. Närwarande Præsidenten H:s Excellence H:r Baron Magnus Palmqvist, som Collegio så wakra disciplar gratulerade.

GC 1734 6/6 . . . Exercitia Publica som förledne året hållne äro: Predikningar Under Herr Lectorns Magister Thelai anförande.

Jonas Österberg, Hels., ex Ps. 27: 1. 2. —	1733 den 13. Octobr.
Andreas Norstrand, Helsing. Psal. 140. 5. —	den 28. Nov.
Johannes Forssell Helsing. Esa. 55. 6. 7.	den 5. Decemb.
Johannes Sandberg Hels. Zach. 9. 9.	den 8. Decemb.
Claudius Schröder, Gestr. Deut. 30. 19.	den 11. Decemb.
Carolus Quistberg, Gestr. 1. Timoth. 6. 6.	den 12. Decemb.
Nicolaus Ödman, Gestr. ex PS. 33. 22.	1734 den 16. Martii.
Petrus Wallen, Gestr. — PS. 37. 37. 38.	den 27. April.
Johannes Sibelius O-Bothniensis — Ps. 77. 2. 3.	den 4. Maji.
Joannes Ferlander, Helsingus, ex Rom. 8. 38. 39.	den 11. Maji.

Orationer. Under Herr Lectorns Magister Wetterstens anförande Petrus Werwing, Gestr. de Optimo convictu Civium Gymnasticorum. d. 13 Martii 1734.

Under Herr Lectorns Magister Alrots anförande

1733. d. 1. Decemb. Jacobus Bæckbom, Hels. de Variis Variarum gentium Ritibus Nuptialibus. den 8. Decemb. Ericus Seljeström, Hels. de variis Fortitudinis Stimulis. 1734. d. 18. Maji Olavus Bolin,

Hels. Carmen Heroicum, quo Barclaji Argenidis Lib. 1. C. XI. duabus stropharum centuriis metro ligabatur. d. 22 Maji, Daniel Garnberg, Hels. Septem primæ ex Metamorph. Ovidii lib. 1. fabulæ versibus Svecanis redditæ.

Disputatio Under Herr Magister I. Rudmans anförande 1734. d. 2 Mart. In Theses Miscellaneas Respondente Carolo Fred: Quistberg, Gestr. Opponentibus Laur: Norelio [et] Olavo Bolin, Hels.

Ut et extra ord. oppon: Iohanne Forsslund, Hels.

Predikningar. Under Herr Lectorns Mag:r Magni Thelai anförande. 1736. Johannes Verolin, Hels. in 2. Tim. 1: 9. d. 30. Octob.

Carolus Hagberg, Gestr. in Ebr. 9: 27 d. 20. Nov:

Andreas Staf, Uplandus, in Tit: 3: 1, 2. d. 11. Dec.

Olaus Backlund, Hels. in Rom. 4: 5, 6, 7, 8. d. 1 Decemb.

Nicolaus Casström in Ezech. 33: 11 d. 4 Decemb:

1737. Sveno Berg, Hels. in 1. Joh. 5: 14, 15. d. 12 Martii

Alexander Forell, Gestr. in Tit: 2: 11, 12, 13. d. 30. Mart:

Albertus Holmquist, Gestr. in Es. 6: 1, 2, 3. d. 2 Apr:

Under H:r Lectorens Mag:r Thelai anförande. Concionatores: Oratores Sub Præsidio Eloquentiæ & Poës. Lect. Mag:r Erici Alroths. 1738 den 11 Novemb. De Furiosæ Cupiditatis Furiis Fugandis, E. Forsbeck. Upl.

den 25 Novemb. De Priscis Afrorum Moribus. Henric. Bodin Gestr den 11 Decemb. De Sacris Romanorum Ordinibus. Abrah. Enagrius Upl.

1739 den 17 Mart. De Priscis Asianorum Moribus. Olaus Cuprin Helsing.

1742. d. 7 April. Ericus Pihl, Gestr. e Syr. 51: 31.

d. 21 April. Petr. Wallström, Gestr. e. 2 Corinth. 5: 14, 15.

d. 26 Maji Engelbert. Ol. Hanning, Hels. ex Luc. 11: 9, 10.

d. 29 Maji Johannes Bremer, Hels. ex. Ioël 2: 12, 13.

GC 28/5 1754. Exercitia publica.

Under Rectors och Gr. et Ebr. LL Lectors Herr Mag:r Eric Hesselgrens anförande

1753 d. 5 Dec: Joh. Muhrberg Gev. Gestr. Orat: de Melchisedeco Rege et Sacerdote, non terreno d. cælesti.

Under Eloq. et Poës Lect: Georg Vougt

1753 d. 5 Dec: Joh. Elfstedt Gestr. om Syndaflo den, på Svensk wers.

» d. 8 dito, Matth. Wilksson Gestr. om wänners inbördes skyldigheter på Sw. wers.

1754 d. 1 Maji Andr. Lithorell Upland. Orat. pros. de varia Gentilibus et Christianis meditatione Mortis.

1754 d. 4 Maji. Petr. Boling Hels. orat. pros. de Notitia sui.

D. 28 Maji 1754. S: D. G. G:V: Vougt:

Blott moraliska få öva sig i att predika. Minimipensa.

GC 1762 14/5. Söndagen förut hade en intimation angående Gymn. Brändströms tilärnade oration, upväckt imot honom Lemoine och några andre dess kamerater, hwilka trodde sig, genom et och annat klagomål, som Collegium fann af ringa wärde, kunna hindra honom

ifrån et slikt hederligt förehafwande. Anledningen dertil war, at mera-nämde Lemoine nyss förut blifwit af Rector förbuden at predika, ehuru han dertil gjort sig färdig. Orsakerna woro: 1. at han war bland dem, som blifwit känd för kortspelände och, jemte Sundvall, wunnit det mesta af Rehn. 2. at han skåtkat i lectionerna och bönestunderna, under förebärande at arbeta på sin predikan. 3. at han likafult, såsom Rector fick weta, plögt med en annans kalf, som ej war underligt, i an-seende til dess swaga studjer. 4. Effter han, til Rector kallad, swarade sig ej hafwa tid för sin predikan skol.

GC 1762 15/5. Höll G[ymnasisten] Brändström et Tal på swänsk vers: om et ädelt sinnes förhollande i mot- och medgång, under dyg-dens ständiga utöfning.

GC 1762 16/5. Intimerades om skrifning i Gymn. och Scholan til d. 21. samt examen i Gymn. d. 22. och i Scholan d. 24.

Efter examen i Gymn. förafskedades til Upsala de återwarande 7 Gymnasister af 4:de året . . . Bland dessa war Brändström, til fram-steg och snille, den käckaste, men Nordstedt, och i synnerhet Lemoine, swage.

GC 25/5 1773. Emedan Collegium Gymnasticum ofta blifwet beswæ-rad med ansökningar af dem, som i förrtid, och innan den i Scholæ-ordningen utsatte tiden, blifwit förfluten, willja flytta hærifrån till Academien; gaf Rector Ungdomen tillkænna, att en sådan begæran hærefter aldrig antages, så framt icke de, som förebringa densamma kunna wid föregående Examen, wisa, att de för hwar och en Lector gort följande framsteg:

Nu warande Rector Gymnasii Lector Almquist, lofwade gifwa sitt bifall till en sådan tidig flyttning, allenast den som åstundade den-samma, kunde göra redo för Nov: Testamentum Græcum, samt qvatwor Capita Geneseos och 20 Davids Psalmer på Ebræiska.

Eloquentiæ Lectorn Mag: Bergsten wore för sin del nögd, om dimit-tendus obehindrad kunde tyda Curtium.

Matheseos Lectorn Mag: Tybelius fordrade fem böcker i Euclide. Theologiæ Lectorn Mag: Thorell war för siukdoms skull frånwarande och Moralium Lectionen vacant.

Wår-Termin 1793. Disputationes:

[Varje gång två responder. 2—4 opponenter och 0—3 extra opponenter.]

Mart. 27. Præsiede M. Joh. M. Schönstedt, Eloqu. & Poës. L. in C. VI—X Themistoclis ex Cornel. Nep.

Apr. 26. Præsiede D. Laur. Hallencreutz, Theol. L. in Artic. de Gratia Dei in Ch:to data, & Vocatione, ex repet. Benz.

Maji 11. Præsiede M. Joh. Wikström, Gr. & Hebr. Lingu. L. in C. XIII de Institutione Pueror. Plutarchi.

Maji 16. Præsiede M. Car. Bergsten, jun. Mor. & Hist. L. in C. I. Elem. jurisprud. Nat. Brunmarkii.

Maji 29. Præsiede M. Nicol. Bergsten, Math. & Log. L. in C. I. part. pract. Log. Pleningii.

GC 1845 3/2. . . . beslöts att en lista skulle af Rector upprättas öfver disputationsöfningarne, hvarvid Lector Rosenblad och Lector Berndtson anmälte, att de ville använda sina disputationstimmar till declamation.

2. *Avgångsprövning och godkännande. Slutligen även specialbetyg.*

GC 1674 21/10 § 6. Uppå Jonæ Jonæ Helsingz breff till collegiummet, som denne gången framwijstes, angående een mycken trägen begäran om testimonio för sig till upsala Academ., discurrerades af och an, föll lijkwäl mästa parten på den mening, at man kunde trygert och skäligen förwägra honom dett för effterföllande orsaker skull. 1. Constitutiones och Leges Academ. holla där med, at man ingen må meddela testimonium, som icke hafwer gådt alla sina partes wäll igenom uthi Gymnasio. 2. hafwer han intett warit här öfwer een termin. 3. ingen publicum eller anniversarium Examen undergått. 4. hafwer han och inga viktigare skähl att förebära, hwarföre han så hastar med testimonii påfordran, än sin stora fattigdom, som snarare borde be-weeka och intala honom där till, att längre på denne orten för mindre omkåstnadt skull fördröja.

GC 1674 25/11 § 7. Begärtes Dn. Collegarum mening om Ionæ Jonæ Helsingz testimonio, emådan plur. Rev. D:nus Brunnerus mycket flitigt för honom hoos Collegium intercederat hade. Hwar på swarades, at ehuruwäll man kunde skäligt förholla honom testimonium, doch i anseende till hans tragne och ickesamme anhollande, sampt den Högt-Ehrewyrdige Herrens gunstige intercession, må något i detta fallet honom indulgeras, som andre intet måge för exempel effterföllia.

GC 1674 7/12. öfwersändes Jonæ Jonæ Helsingz testimonium till Upsala.

GC 1678 7/6. Begärde Andreas Selling och Gudmundus Portuanus afskedh. Den förre kunde man inthet hindra effter hans discipler woro reda för 8 daghar borta och hans Maatfader hadhe nu befalt honom skynda sigh effter. Den sednare war bättre skähl att qwarholla, men effter hans Brodher hade af M Rectore Sch förlof och fådt sine Scholep:ng:r, ty syntes olijkt holla honom allena qwar. Selling fick 8 och Portuanus 10 d:r till wijdhare beskedh.

GC 1679 12/5. Begiärte Ericus Halling lof att reesa bortt. R. Det kunde intet skee förr än Examen wore öfwerständen. Hwar till han Swarade 1. att hans Nutritius Otto Hansson skulle fara till fiske, ty hade Halling hwarcken der eller annorstädes något uppehälle att wänta. 2. Att hans utfattige föräldrar i Medelpad boende intet kunde hielpa honom tillförende, opwijsandes der på Rectoris Scholæ Mag. Martini Porzelii testimonium i Hernösand af dat. 16. Sept. 1675. mycket mindre i desse beswärlige tijder. 3. att han genom bref är kallat till Præpositum i Harmånger H. Olof Hofman att informera hans Sonebarn öfwer Sommaren, hwar igenom han till des exercitia företagas mot hösten kan blifwa försörgd. 4. Om han nu strax eij får föllia med fiskiarena, wet han sedan ingen lägenheet att fordra sig fram tijt han kallat är. För hwilcke orsaker honom omsijder blef tillåtit resa och gafz honom cum consensu Collegarum den 14:de 6 Dr k:mtt loco stipendii.

GC 1681 23/2. Gaffs Eliæ Wixner Testimonium till upsala, effter han aff Sin Farbroder Roland Elisson war kallader at præceptorera för hans söner.

GC 1682 6/2 § 2. Anhöllt Mich. Biörckmans Fader att hans Son skulle admitteras till depositionen. R. Han skulle blifwa qwar och stå Examen i sommar, så kunde han med bättre fog dimitteras. Tå begynte Fadren precibus addere lachrymas, beklagandes 1. att han så lång wäg ifrå Jemptland hijt hade giordt sig möda och omkostnat allenast i intention att föllia sin Son till Upsala. 2. att han war tillskrifwen af sitt Syskonebarn H. Peder Simming Pastore i Åker, det och han med sin berörde Pastor wore ålderstijgne män, och i ty gerna önskade Michaellem immatriculeras wed Academien medan de wore i lijfwet. Nu ehuruwäll Mich. ännu skattades immaturus, consenterade lijkwäl omsijder Collegium till denis tregne anhållande, och gafz honom andre dagen Testimonium. Doch måste han först gifwa en skriftlig obligation, att så frampt han denne termin wille komma tillbaka till Gymnasium, skulle han stå i bencker bland de odeponerade både under lectioner och predijkkan, på det ingen oreda af otijdig æmulation måtte vpwexa discentes emellan.

GC 1685 5/2. Sedan Befallningzmannen Swen Jöransson, sampt Ländzmannen Oloff Hansson, begge boendes i Walboo Sochn, hade trågit och flitigt anhållit, så Mundtl. som Skriftl. om sine Söners dimission här ifrån till Upsala, och de icke stode att öfwertalas, sine Gåssar här quar willia hålla till wåren: altså samtyckte Collegium, att de då Mätte ändtl. få sin willia. Der på fölgde swar, att man Andreae Jonæ intet kunde wägra det samma, efter som han deras superior war, och beröml. sig förhållit wid Gymnasium. Der näst kommo Andreas Amundi och Petrus Hörn, anhållandes om samma ärende; hwi[1]cket fuller intet wägrades Andreae, uthan Collegium gaf strax sitt votum; efter han på 4:de året warit wid Gymnasium; Men Petrus fick i förstone afslag. Doch i betrachtande af hans Faders tillstånd, som och att han hade lijka länge warit i Gymnasio, som Georgius; altså måste trägen winna. Fingo derföre Andreas Jonæ, Ericus Olai, Andreas Amundj, Georgius Svenonis och Petrus Hörn, tillsammans Testimonium till Academix Rectorem.

GC 6/12 1727 § 2:o. Som Gymnasisterna Sundel ock Insulin, sedan sidsta Collegium höltz fått sin Cousins Årew. ock Högloflige Magister Magister Magni Beronii sponsion i Upsala; Så bewiliades dem här uppå Dimissionen til academien här ifrån Gymnasio.

3:o. Såsom Gymnasisterna Bergqvist, Selgström ock Backman anhålla äfwen wäl om dimission, så wida deras föräldrar nu mera neka, at försträcka dem här wid Gymnasium lifsmedel eller uppehälle, tog Collegium deras begäran i betänkande. Ock resolverades at som Bergqvist ock Selgström de sutit här på fierde året, ock man håller betänkligt at hindra dem wid slika omständigheter som andragas, de måga med Testimonio här ifrån befordras. Men så wida Backman icke mer än en termin sutit i Circulo superiori profwas billigt han måste til vidare här idka sina studier.

12/12 1727. Hölts examen med Gymnasisterne Sundel, Insulin, Fernström, Hellen, Selgström, Bergqvist ock Gæwer samt Hillberg hwilka alle saman begiära Dimission til Academien. Collegium uti högärewördige Probstens närwaro fant dem samtliga wäl behöfwa ännu här idka sina Studier ock söka förkofring: Men som de på sina föräldrars enträgna anhängning om deras afskiedande här ifrån Gymnasio icke stå at längre här qwarhålla, Så måste man lemna hwar ock en efter sin förtienst ock profecter til Rectorem Academiae sit testimonium.

GC 1729 29/3 § 1, 2... proponerades åter om Gymnasisten Lang och des dimission til Academien. [Han var anmäld för att jämte två kamrater ha förövat skadegörelse på borgares luckor och fönster.]

1:o Bergs-fougden *Sundberg*, som håller honom til *Studier*, som ock nu närwarande war, *contesterade* inför *Collegium*, at der honom icke nu skulle bli tillåtit at resa härifrån, wille han aldrig vidare dra försorg för hans befördran til Academien. *Resolverades*: at emedan *Lang* änteligen kan winna det testimonium, at han under den tid han här warit, giordt wackra framsteg, men fattas likwäl mycket, som han bordt afbida tiden til, så måste han låta sig nöja, med ett *conditionatum testimonium*.

2:o *Resolverades*: at det wid tilfälle skal för hela *coetus* föreställas hwad *circumstantier* wid *Langens dimission* kommit at *considereras*; och at ingen må understå sig, at draga detta sig til något *Præjudicatum*.

GC 1742 14/4. Anmäletes i Collegio H:r Kyrkioherdens i Bergsio Hatzelii begäran för des son Gymnasisten Petrus Hatzelius, at han måtte blifwa med testimonio nu til Pingst dimitterad til Academien och få göra följe med Ol. Waldenius, föregifwande H:r Kyrkoherden åtskilliga raisoner, besynnerl:n at det faller honom mycket obeqwämt at höstetiden, för den elaka wägen skul från Bergsiö, affärda sonen til Upsala. Collegium tog detta i öfwerwägande, och, så wida H. Waldenius fått permission, fant skäligit, at det ei eller kunde nekas Petr. Hatzelius; hälst emedan han är af en särdeles qwickhet, warit flitig i sina stycken och därjämte upfört sig stilla och sedigt. Dimission blef alltså honom bewiljad; hwartil dock först borde af Rectore inhämtas HögÄrewördige H:r Probstens samtycke, som ock ärhölt.

GC 1744 4/4 § 3. Förestältes Gymnasisternas Torgners, Elviks, Thelai, Isæi, och Hambræi begäran at nu strax få komma til Academien. Res: At thetta icke kunde bewiljas, emedan tiden ännu ei är inne och man ei vidare wil låta sådana Exempel ske, mitt uppå terminen.

GC 1744 24/4. Bewiljade dimission för nys anförda Gymnasister, i anseende til theras vidare anförda skäl och trägna anhängan.

GC 1754 21/5 f. m. Förrättades examen uti Gymnasio, tå sedan hwar ock en Lector låtit discentes giöra besked för then förkofring och kundskap, the af thess föreläsningar inhämtat; behagade Högwördigste Herr ArkiBiskopen sielf hålla förhör öf:r the stycken, som af för thetta Gr. & Ebr. LL. Lector, men nu warande Theol. Adjunct och pastor uti Börje H:r Mag:r Eric Hesselgren, föreläste blifwit, låtande Gymnasisterne för hwarf explicera och resolvera en el:r flere verser, som här ock ther uti Psalterio Davidis, til och med then 79

Psalmen, och uti Novo T:to, in Epp. ad Romanos & Corinthios, föresattes.

Effter slutad examen förklarade Högw:te H. ArkB:n sit höggunstiga nöje: men sedan the främmande auditores woro bortgångne och dör-rarne tilslutna, Berättade han sig icke utan innerl. grämelse förnummit, at någre af gymnasisterne icke allenast giordt sig misstänkte, utan och wärkel. funnits uti sit upförande icke så beskedlige som han förmodat; hwilkas namn han aldeles icke wille weta, dels at icke öka sin oro, dels at bibehålla then goda tanke, som han hade om alla i gemen och hwar ock en i synnerhet, dels ock alramäst igenom et så ömt och kärligt föreställande beweka til dygd och ärbarhet, såsom ett ungdoms för-nämsta prof af gudsfruktan, märkeligste prydnad och säkraste grund til lycka och befördran för framtiden.

Sist förekallades Hallström och Stillmark och förestältes, om icke the i tid och effter the til studier woro mindre skickel:e wille utwälja något anat lef:ssätt: men som thesse enkannerl. begärde at ifrån Aca-demien få försöka sin lycka, och thet ännu återstående året i Gym-nasio lofwade använda al möjel. flit, måste man therwid låta bero.

1757 26/11 § 2. Till at litet hålla de många ansökningar, om dimission i förtid, tillbaka, beslöts, at de, som truga sig därtill, skola intet stipendium hädaneffter få; dock de undantagne, som med Collegii Gymnast. fulla nöje släppas för [= före] 4 år.

GC 1763 10/12. Gymnasisten Nicolaus Insulin bewiljades testimonium till Academien, fastän för honom felades en termin i 4 år. Och det 1:o för hans flit och qwickhet i studier 2:o effter han af Probsten Wijkman i Mo åstundades till Jnformator för hans barn, hwilket lände Insulin till hjelp i des medellöshet.

1766 30/5. Bewiljades Gymnasisterne Lundbergs och Boumans den äldres begäran, att till midsommar få resa till Academien, ehuru de allenast sutit trenne år i Gymnasio: Skäl dertill woro, att bägge gort ganska wackra framsteg, i synnerhet in Græcis, så att de äro i stånd att göra reda för hela puro Græcum, samt äfwen tämmeligen göra skäl för sig i Ebræiskan; men i synnerhet hades afseende derpå, att bägge redan hunnit öfwer tiugu års ålder.

GC 1776 8/6. I Collegio afgjordes, at alla, som setat sitt år uti 4:de classen, skulle dimitteras. deras Testimonier uplästes af Rector och gill-lades, hwaruti deras ålder, snille, lärdom och seder nogare, än vanligt varet, blefvo utsatte, och derjemte beslutat, at så altid hädanefter ske skulle, till upmuntran för de dygdige och flitige, och skälig blygd för de tröge och illa artade.

1779 8/6 § 4. Alldenstund Dimittendi hos Rector [J. M. Schönstedt] begärdt, att i dag få resa till Upsala, för att äfwen hinna åskåda instundande Magister-Promotion; fördenskuld föredrog Rector [= Tybelius] deras ärende uti Collegio, som förklarade sig wäl icke wilja neka dem sin begäran, ehuru de således icke kommo att undergå behörig flyttnings examen härifrån, som först blifwet utstald till den 10 hujus.

Spalthuvudena på samt referat av första, i protokolls-boken angivna specialbetygen (Testimonia) åt dimittendi, dvs. de nio som avgingo till universitetet 26/4 1779.

- /Spalt 1/ /Elevens n:r bland de avgående/
 / » 2/ E Classe IV /8 elever/, E Classe III /1 lärjungar/
 / » 3/ Natione /=*»*landsmän*»*/ /1 Vestm., 4 Gestr., 4 Hels./
 / » 4/ Annos Natis /=*»*levnadsår; 17—22 år. I medeltal 19¹/₃ år/
 / » 5/ In Lectione Eloqu. & Poës. /6 Approbatur, 3 Admittitur/
 / » 6/ In Lectione Theolog. /5 Approbatur, 3 Admittitur/
 / » 7/ In Lectione Moral & Histor. /7 Approbatur, 1 Admittitur/
 / » 8/ In Lectione Math. & Log. /3 Approbatur, 4 Admittitur, 1 Improbatur/
 / » 9/ In Lectione L. L. Gr. & Hebr. /4 Approbatur, 4 Admittitur/

[Den ende från ring III hade betyg endast i latin.]

Sist följa ort, datum, år och de respektive lektorernas namn.

1793 4/6 §2. Uppläste Rector Dimittendorum Testimonia, hvarwid af Collegio beslöts, att Testimonia vitæ på Svenska böra vara ställda till Rector Academiæ för dem, som begärt och fått Collegii Gymnastici föreskrift samt Ephori bifall att dimitteras till Academien. Lector Carl Bergsten förbehöll sig dock vara utan allt tilltal, såsom dissentiens, i händelse detta Collegii beslut af Ephoro ogillades.

1793 11/9 § 2. Anmälte Rector Gymnasisternes utur 4:de Classen Joh. Er. Mörtenbergs, Lars Höijers och Mich. Ahls begäran om dimission till Academien för att denna Termin få biwista den samma. Collegium Gymn. kände nogsamnt deras wackra framsteg i studier och dygdiga uppförande; hwadan ock dem nu af Lectores meddeltes nedanstående hedrande Videtur, till att widfogas Collegii skrifwelse i detta ämne, som i morgon skall afgå till Ephorus.

E Classe IV.	Eloqu. & Poës.	Theol. & Hist. Eccl.	L. L. Gr. & Hebr.	Moral. & Hist. Pol.	Math. & Log.
Joh. Er. Mörtenberg Gestric.	Cum Laude Adpro-batur	Adpro-batur	Cum laude Adpro-batur	Cum laude Adpro-batur	Adpro-batur
Laurent Höijer Gestric.	Laudatur.	Adpro-batur	Cum laude Adpro-batur	Adpro-batur	Adpro-batur
Michaël Ahl Helsing.	Cum laude Adpro-batur	Adpro-batur	Cum laude Adpro-batur	Adpro-batur	Adpro-batur

Avslutning:

Tidigare reformtedenser utkristalliseras till grundritning för framtidens dubbelsidiga gemensamhetsläroverk med ämnesläsning, årskurser och bortval.

Båda lärarkollegiernas detaljförslag 1850 rörande det läroverk, som skulle uppstå s. å. enligt Kungliga cirkuläret 6/7 1849.

GC 1850. Mars. 13. § 1. Sedan vid ett föregående sammanträde d. 19:de December sistledne år samtliga lärare vid Gefle Gymnasium och Skola förklarar sig beredvillige att till underdånig åtlydnad af Kongl. Maj:ts nådiga Cirkulärbref af den 6:te juli 1849 innan nästkommande läsårs början verkställa den i högstberörde Kongl. bref anbefallda sammanslagning af dessa läroverk, samt rörande sättet för denna sammanslagning öfverlemnad åt en för detta ändamål utsedd Committé att sig utlåta, och sedan denna Committés utlåtande sedermera blifvit vid åtskilliga tillfällen diskuteradt, beslöto nu de förenade LärareCollegierna att till Högw. Ephori pröfning och Kongl. Maj:ts nådiga sanction framställa följande förslag till de båda Läroverkens förening och undervisningens ordnande derinom.

A. Gefle Skola och Gymnasium förenas till ett sammanhängande Läroverk, med namn af Gefle Gymnasium, under en gemensam Rector, inledadt i 9 klasser.

De tvenne nedersta af dessa klasser förblifva fasta med samma lärare för hvardera i de flesta inom dem förekommande ämnen, under det undervisningen i de 7 öfre klasserna fördelas mellan samtliga det förenade läroverkets öfriga Lärare.

För den nedersta klassen beräknas tvenne år, för de öfrige 1 år i hvarje. Flyttning från en klass till en annan vare dock äfven vid midten af Läsåret, d. v. s. vid Vårtermens början, tillåten; likväl med det förbehåll, att den som sålunda uppflyttas, dervid ansvarar för allt, som under den förflutna delen af Läsåret blifvit i den högre klassen genomgånet.

De olika klasserna undervisas dels hvar och en särskildt, dels 2:ne eller flera gemensamt.

De ynglingar, som åtnjuta befrielse från ett eller flera af de gamla Språken, erhålla på motsvarande timmar undervisning i Mathematik och moderna Språk, dels särskildt, dels gemensamt med lärjungarne i andra klasser, der dessa ämnen då föredragas.

I alla öfriga ämnen undervisas ynglingarne på den reala och klassiska lineen gemensamt, dock så att lärarne i Historie, Theologi, Philosophi och Naturkunnighet förbinda sig att genom meddelande, hvar i sitt ämne af särskild undervisning söka för dem på den reala lineen, som sådant önska och dertill i öfrigt visa sig mogna, bereda tillfälle till hastigare fortkomst, likväl icke längre än hvad kongl. Skolordningen fordrar för intagning vid Universitetet...

C. Rector för det förenade Läroverket tillsättes genom val af Collegii samtliga Ledamöter för en tid af 3:ne år, med iakttagande af den föreskrift om Ephori pröfningsRätt, som Kongl. Cirkulärbrevet af d. 7 December 1843 gifver angående Gymnasii Rectors tillsättning.

§ 2. Då emedlertid, i anseende till den utvidgade undervisning, som den reala lineen inom det sålunda förenade Läroverket kommer att erfordra, och med bibehållande för äldre Lärare af den i 6:te § af det kongl. Circuläret hvarje med fullmagt försedd Lärare medgifne rättighet att icke utöfver hvad han frivilligt vill sig åtaga, åläggas annan undervisningsskyldighet än den hvarå hans fullmagt lyder, denna nu föreslagna organisering af Läroverket icke kan verkställas, utan att taga Lärarens i främmande lefvande Språk och Gymnasii Adjunktens tid och arbete i anspråk vida utöfver hvad deras innehafvande tjänster dem ålägga, och billigheten synes fordra, att desse båda lärare, af hvilka äfven den sednares undervisningsskyldighet inom de honom tilldelade ämnen blifver lika beskaffad och lika vidsträckt som öfrige lärare, äfven erhålla de dessa tillkommande förmoner, så ansåg Collegium ett nödvändigt villkor för den föreslagna förändringens verkställande vara, det af kongl. Maj:t i underdånighet utverkas, att Språkläraren och Gymnasii adjunkten måtte från den dag den föreslagna förändringen vinner stadfästelse, inträda i lönetur med öfrige Gymnasii lärare, beräknad efter fullmagtens datum, dock så att den lönetur, som emellan nuvarande Lectorer redan eger rum icke derigenom i någon mon rubbas, samt erhålla en lönetillökning af 240 Rd Banco årligen, så att deras lön uppgår till den i staten beräknade minsta Lectorslönen; förklarande både språkläraren Berndtson och Gymnasii Adj. Mag. Klintberg att de endast mot dessa förmånens erhållande ansåge att den af dem påräknade utvidgade undervisningsskyldighet billigtvis kunde dem åläggas.

Som vidare Rectorsbefattningen öfver hela det förenade Läroverket, hvilken kommer att blifva i högsta måtto ansvarsfull, och för dess innehafvare medföra den största uppoffring af tid och möda, icke torde kunna någon af nuvarande lärare i kraft af innehafvande Embete åläggas, och dessa samtliga förklarade sig icke utan ersättning vilja densamma sig åtaga; så beslöts, att för undanröjdande af denna svårighet hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla om arfvode för blifvande Rector, beräknadt till 300 Rd Banco årligen, såsom ett äfvenledes nödvändigt villkor för ifrågavarande reorganisation af Läroverket.

Och som slutligen antalet af lärjungar inom Skolans båda nedersta klasser redan betydligt ökats och all anledning vore att detsamma skulle fortfarande komma att tilltaga, samt när redan under närvarande förhållande, och ännu mera vid ett sannolikt snart förökadt antal i Läroverkets III:e och IV:e klasser biträde för Conrector Sjöström vid de Svenska skriföfningarna ansågs nödigt, så beslöts att hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla om arfvode åt en Duplikant till biträde vid undervisningen inom dessa klasser, hvilket Collegium ansåg sig med så mycket mera skäl kunna hoppas, som detta Läroverk icke, såsom öfrige motsvarande inom Riket, har att vid undervisningen använda den förre Apologisten, som redan för 10 år sedan från Läroverket borttogs och förflyttades till härvarande profskola . . .

Ordförklaringar. Förkortningars upplösning.

På några ställen ges sammanhängande översättningar av latinsk text. Denna återfinnes här nedan på den alfabetiska plats som första latinska ordets första bokstav betingar. Många sak- och ordförklaringar bland annat till redogörelserna för dåliga översättningar 1667 (s 21—22) samt för trivialskolan år 1800 s 77 o. f.) ha benäget lämnats, av Rektor Nils Lundqvist, Stockholm.

✓ = skillingar; A = anno, år, ärkebiskop; absentera = avlägsna; absolverad (i Uppsala) = deponerad, immatrikulerad vid universitetet; Academi = universitet (här: Uppsala); Achitophel = Absaloms medförrädare mot konung David, 2 Sam. 17; achte deris vocatz = lyda sin kallelse, fylla sin ämbetsplikt eller uppgift; ad captum disc. = till lärjungarnas utvecklingsgrad; addictus = tjänstvillig; adj. G. = adjunctus Gymnasii; adm., admodum = mycket; Admodum Reverendi Dn Consistoriales ætatem honorandi = högst vördnadsvärde hrr konsistorieledamöter, förtjänta att av mig röna ständig hedersbevisning; adplicata = använd; adprobera = gilla; adversarier = motståndarnas motskäl; ægerrime = mycket ogärna; æmulatio[n] = tävlan; æmulatio prava = skadlig tävlan; A. Ep:s = ArchiEpiscopus, ärkebiskop; æstim = anseende, aktning, heder; affirmeras = godkännas; afeende = avsikt; afslagna = anslagna, uppförda; AKB = ärkebiskop; akribeian etc. = grundlighet i de akademiska studierna; akromatisk = meddelande [läroform]; al. = alsmechtigh; alarum = alarm; alternis vicibus = i omväxling med varandra; Ampl. Cons. Ac., Amplissimum Consistorium Academicum = högst vördnadsvärda lärareförsamling vid universitetet; anford = undervisad; angick = började; angripa = begynna [jfr gripa sig an]; anledning = ledning, handledning; anmärkt = lagt märke till; anniversaria = årliga; ansee = beakta, betänka, ihågkomma, taga hänsyn till, inse, behjerta; anser och intenderar = avser och åsyftar; anses = taga hänsyn till, hedras; antecessor, -is = företrädare, -s; a:o = anno, år; appert = öppet; application = tillämpning; appliceras = ankyntas; appointment = ersättning; arbitrerande = avgörande; Arch. B. = ärkebiskop; ARD, Admodum Reverendus Dominus = synnerligen vördnadsvärde herre; area = plan, tomt; assignation = check; at = och; atlas juvenalis = karta för ungdom; attention = uppmärksamhet; auctor = författare; auditores = åhörare, lärjungar; augment = ökning, tillägg, »påökt», i synnerhet rektorernas statliga lönetillägg och kollegornas första statslön 1690, 1691.

B = biskop; Bartholomei dag = 24 augusti; befallningsman = länsman; befalningar = officiella verksamhetsområden; belönande = avlöning; belöning = lön; bene et etc. = lev väl och lyckligt i Christo!; beneventera = hälsa välkommen; beneventerade = välkomnade; besinna = tänka mig; beslöt = slöt; besvära = betunga; besvära sig = klaga; besynnerlig = särskild, synnerlig; besynnerligen = i synnerhet; borg. och försvarsfolks b. = barn till borgare och till i det allmännas eller i ståndpersoners tjänst anställda personer, vilka på grund av denna sin ställning voro fria från värmtjänst; brevitæ studens = i korthet; botas = lagas; byta uti = byta ut emot; bytas = fördelas; bönås = bönhas, fuskare, stackare.

C., cap. = kapitel; C = collegium; cabinett = naturaliesamling, biologiskt museum; cantionum motetæ Orlandi Dilass = en sångbok av Di Lasso; cantus,

cantum, cantu = sång; cantus choralis = koralsång; capabilia och maturiora Judicia = antagbara och mogna omdömen; cap., caput = kapitel; captum discen-tium = uppfattningsförmåga; castigera = bestraffa, prygla; caution = löfte, bor-gen (om lektionsgivning); cavera = gå i säkerhet för; certamen = tävlan; certera = tävla; CG = lärarkollegiet vid gymnasiet; circumstantier = omständigheter; cives academici = akademiska medborgare, här: studerande vid universitetet; civitas, civitatis = staden, -s; civium huius etc. = denna stads medborgares ut-märkta givmildhet; clarissimus vir = högtberömd man; classis suprema = högsta klassen; coetus = (elev-)skaran; cognitio sui = självkänedom; coll. = (lärare-) kollegium eller ock kollega, lärare vid trivialskola, stundom: kamrat, alltså i fråga om gymnasielärare vanligen lektor; collectores = insamlare, medlärare; Coll. G. = kollegium vid gymnasiet; collesque resultatant = och kullarna genljuda; collu-dera = hemligt samarbeta i brottsligt syfte; commendatitonus = rekommenderat [brev]; commmoditet = lämplighet, tillfälle; competerat = varit behörig; com-portera = förhålla; computus ecclesiasticus = kyrklig tidräkning; conceptist = medhjälpare; concionator castrensis = regementspastor; concionatores = präster; conditionatum testimonium = intyg på svenska rörande vandel och flit (men icke rörande »student»-kunskaper); condonera = förlåta; conf. pag. = jfr sid.; confe-rerar = sammanskjuter; conformt = i enlighet med; conjugationes circumflexæ = konjugationen av de sammandragande verben; conjugeras = förenas; con-sensus = bifall; consensu tacitu = under tyst tillåtelse; consideration = över-vägande, åtanke; consilium prudentum et superiorum = de erfarnas och förmäns råd; consentera = bifalla; consulera = rådfråga; contestera = intyga; contri-bution, contribuerande = skattebetalning; correctio scriptorum = rättning av elevernas latinska skrivningar; corriculum, curriculum = lopp, sockengång, om-gång under mattiggeri etc. för läroverks elever; crebra = täta; cum titulo one-roso = under betungande former; curam cantus = sångundervisning; Curtius de rebus gestis Alexandri Magni = Curtius: Alexander den stores historia.

D, Domk., Domkap. = domkapitlet [i Uppsala]; DD = herrar; dactylus och spondæus = daktyl, spondé; Danmark = församling nära Uppsala; debitus = tillbörlig; D:ca, Dominica = söndagen; decimam partem = tiondedel, tionde; de conj. etc. = om den mystiska föreningen mellan Kristus och församlingen; defec-tum = brist; defuncti = avlidna; d: k: daler kopparmynt; dem borde = dem tillkom; deponerad = den, som »avlagt hornen», blivit inskriven vid universitetet, student; deprecera = avbedja; deputerade = anslagna; desiderera = uttala önskemål om; designatus = en som utsetts men icke tillträtt; determinera = av-göra; devincera etc. = besegra [vinna] deras sinnen åt sig; dicta Biblica = bibel-språk; dicta classica = centrala citat; diducera = utreda, klarlägga; difficulteter = svårigheter; dignior = värdigare; diligentia = flit; d. in etc. = flit i studierna och renhet i sederna; diminutio = minskning; dimissi = de avgångna, utexami-nerade; dimission = godkänd avgång [till universitetet för att där undergå studentexamen]; dimissorum... promotion = härifrån utgångnas befordran (exa-men, hjälp); dimittendi = de avgående, de som bli rekommenderade till univer-sitetsstudier; discant = figuralsång; discentes, -ium = lärjungar, -nas; discipuli in examine etc. = när hans lärjungar vid examen skulle översätta några meningar av Curtius (... förelagda till studium) uti början av åttonde boken om Alexanders jakt i Bazaira (en ort i Sogdiana, persiska rikets nordöstra provins), översatte de Saltum med bruten terräng. Likaså ville de på tal om författarens ord: »Mace-donerna beslöto, att Alexander ej skulle få jaga till fots eller utan ett utvalt följe av stormän» här påstå *scivere* vara en form av *scio*; likaså då en av lärjungarna

i frasen »feram uno vulnere occidit» (= dödade vildjuret med en enda spjut-stöt, -kast) uttalade *occidit* med kort penultima, frågade jag efter skälet till en sådan behandling av kvantiteten, varvid denne svarade, att kvantiteten måste bedömas vara sådan på grund av sammansättningen. Detta och liknande godtog rektorn själv, därmed röjande sin okunnighet, allt under det att även lärjungarna erkände, att han hade lärt dem så. Iakttagandet av de logiska och grammatiska reglerna...; discipulus superioris circuli = lärjungarna i högsta cirkeln; dis-crimen lect. etc. = felaktighet i avseende på lektioner och undervisningssätt; diskretion = drickspengar, »handtryckning»; dispositio = ombud; dissentibus = av annan mening; distribut. etc. = fördelning av lektionstimmar; distributum = fördelat; docenda = det som bör läras; docens, docentes, docentium = lärare, -nas; domk. = domkapitel; drängar = ynglingar; duplicare labores = bära dubbel börda, tjänstgöra i två befattningar.

E = Eders; ea conditione = på det villkor; een studioso maturioris ætatis et Judicij = en student av mogen ålder och moget omdöme; EFÄ:htt = Eders Fader-liga Åhrewyrdighet; ethlipsis = utstötning av *m* med föregående vokal; ehuru betecknar ofta huru, när; ej, ejusdem = densammes, samma dag; eleemosyna = fattigunderstöd; elementa rhetor. exercitia stili latini = grundlinjer till retoriken och övningsstycken i latinskrivning; El. L. = lektorn i vältalighet; elucidation = belysning, förklaring; eludera = utesluta, upphäva, förebygga; embetsmän = yrkesmän, arbetare; embetspojkar = yrkeslärningar, läropojkar; emendanda = som bör rättas eller förbättras; emendera = rätta; en skyl = högst 10 band (ett band bör vara högst en aln tvärsigenom); enär = när; eo authore = denne för-fattare; epitome repetitionis theologicæ = teologiska repetitionssammandrag; erote-matisk = frågande [läroform]; errata = felaktigheter; et = och; ex abrupto = genast; ex æquitate = billigtvis; exceptio = undantag; exceptis depositis = med undantag av de deponerade (studenterna); excola = uppöva, odla; excusation = ursäkt, överseende; excusera = ursäkta; excuserade etc. = ursäktade sig för bris-ten på lärjungar; exercera = öva; exercitia stili latini (exhiberas) = övningar i latinska stilskrivningar (hållas); exercitium precum afton och morgon = afton och morgonandakt; expliceras suetice = översättas till svenska; ex prava æmula-tione = av vrång tävlingslust eller rivalitet; exprobera = ogilla, kritisera; ex-quisite = grundligt, sorgfälligt; ex repet. etc. = av repetitionsförhör och av ele-vernans prov i översättning till latin, att lärarenit...; externas curas = de offi-ciella angelägenheterna, de representerandes skyldigheter.

F = fjärding; facilitera = underlätta; Fad:tz = faderlighets; familiariseras ännu närmare = bli ännu närmare förtrogna med; fatleek = kärlsorter; favera = gynna; fax et tuba = anstiftare och ryktessmidare; fd, fgr = fjärding(ar); f:ge = faderlige; fig = figurativ sång; finis secundarius = ett syftemål ställt i andra rummet, i efterhand; fiscus = kassa; flecterande = böjning; fr:; fr = fjärdingar; fratres = bröder; fult = fullt; futura = kommande; futuris etc. = de blivande lärjungarna på gymnasiet; ft = fat; fåfäng = fruktlös, dålig, torftig; föreweter = förhåller sig; förfara = erfara, undersöka, taga reda på; förlorade = förslitna, fördärvade; förlorat = skadat, odugligt; för:ne = förenämnde; förse sin lycka = skaffa sig en lämplig befattning; försiktig(het) = klok(het), varsam(het); försvars-folk = arbetsfolk i statens eller kyrkans tjänst, som på grund av denna sin ställ-ning äger frihet från krigstjänst; för:te = förbemälte.

G = gymnasium, gymnasii; G II2al osv. = signum å urkundsvolymer i UDA rörande Gefle läroverk; GC = Collegii Gymnastici Protocolum, gymnasielärarnas (inklusive Inspectors) sammanträdesprotokoll; gemöten = sinnen; genesis = första

Mose bok; gerningsmäns b. = grovarbetares barn; giell (gäll) = prästhem, prästgård; gifwa något på handen = ge handpenngar; GL = Græca Lingua = grekiska språket; GLA = Gefle läroverks arkiv; Globus terrestris et coelestis = jord- och himmelsglob; GR = Gustaf I:s registratur; grammatica græca = grekisk språklära; grammatica hebræa = hebreisk språklära; grassera = »härja» på gatorna; gravamen = börda, svårighet, orättfärdig skyldighet; gravation = tunga, kostnad; graverade och vexerade = belastade med arbetsuppgifter samt skymfligt behandlade (pennalism); gymn. ordning = läroverksstadga; går staden icke an = angår icke staden; gärningsmän = yrkesarbetare.

H = helig(a), herr; H. A. Biskop = Herr Biskopen; hemn = hämnd; H. (H.) H:tt = Hans Hög(äre)vördighet; hora = timme; hora septa matutina = klockan 7 om morgonen; h. t. = hoc tempore = nutilldags, vid denna tiden; hujus = hennes, t. ex. i denna månad; humillime = »ödmjukeligen»; häfwa = borttaga, rata; Höw:ste = Högwördigste; Högw:ts = Högwördighets; hörare = medlärare i latin-skolan.

I afseende till = i anseende till; iakttaga en sådan grad af föreställning = hålla framställningen på en sådan nivå; ibid., ibidem = dersammastädes; ickesam = idkesam, flitig; idem = detsamma; idiotism = det fullt språkriktiga uttrycks-sättet; immaturus = omogen; immediate = direkt, omedelbart; imponeras = åläggas; imputera = förebrå; imputeras = läggas till last; in albo = i inskrivningsboken; in bonis = i sin ägo, i kassan; in Cat. etc. = till Catilina med noter, översättning av Ciceros de Officiis bok II samt ett kort kompendium om de fyra monarkierna (världshistoria) och uppgifter för stilskrivning; incipienter = nybörjare; in cognitione etc. = i kännedom om bruket av dessa språk, vartill... (s 63); inculpati [mores] = obehärdade [seder]; indicera = förklara, påvisa; in diebus canicularibus = i hunddagarna, röt månaden; indulgeras = efterskänkas; industria, industrius = flit resp. flitig; industriam etc. = flit och undervisnings-sätt; inferiores = de lägre, den nedre årsringen av en klass; inhabila ämnen = olämpliga lärjungar; in hac = i denna, i detta; I. N. J., in nomine Jesu = i Jesu namn; innanstut = ris- eller rotingslag på naken bakdel; inquirera = efterfråga; insinuerad = inlämnad; insolentier = skälmsstycken; i staden = i stället för; in subsidium = till understöd; intaga = iakttaga; intaget = iakttaget; intempetive = i otid, olägligt; inter addenda = bland tilläggen; intercedera = träda emellan, förebedja; intercedente matr. = efter begäran av modern; intercession = förbön; interesse = ränta; intermedio = mellersta; in terminis et præceptis = i huvudsaker och regler; interrumpere = avbryta; inter Versicularios distributum = fördelat bland försångarna; intimation = kallelse, inbjudan; intra parietes = innanför väggarna, mellan fyra ögon; in transitu ad = under färden till; it., item = lika-ledes, så ock; iterera = upprepa; i then måtte = i den utsträckning; iunior = den yngre; iunior sacellanus Civitatis = andre stadskaplan.

Jura = rättigheter, förmåner, friheter, makt; jura societatis = rätten och privilegiet att vara gymnasist; juris mere ecclesiastici = av enbart kyrkorättslig art; juvenus academica = studenterna.

KA = kammararkivet; KK = kammarkollegium; klitedammet = kritdammet; K. M:t, K. Maj:t = Kunglig Majestät; knäband = detalj i »hovmansdräkten» o. d. världsliga nyheter i klädväg, som av ålder voro förbjudna i de kyrkligt betonade läroverken; kpr = kappar [säd]; kmt, knt, k:t, kopparm:t = kopparmynt; köpet = priset.

L = lektor, lektorerna, lektorskollegiet; L., lingva, -æ = språk; lædera = sära; læderad = skymfad, sedd över axeln; lamentation = klagomål; landsh. = lands-

hövding; legendi methodo = undervisningssätt; leges, legum = lagar -s; leke-dagar = ons- och lördagar [eftm.]; lexor = läroämnen, uppgifter däri; liber chartaceus etc. = skrivbok inlagd i membran och köpt för 5 d:r kmt; licentz, publica etc. = frihet att godtyckligt reformera och ombyta den med statlig auktoritet avfattade och påbjudna undervisningsmetoden, därför att de mena sig själva ha ett riktigare omdöme; ligate orationes = i bunden form; likafult = lika fullt; limitation = gräns, tidsgräns, begränsning; limitera = begränsa, mildra, pruta av; lingua franca = italienskt blandspråk (i folkmun); linguæ cognatæ = därmed besläktade språk; LL. Gr. & Hebr. = båda språken, grekiska och hebreiska; LL OO = orientaliska språk; locales, localibus = klasskamrater; locorum mutatio = elevernas uppflyttning; loco stipendii = i st. f. stipendium; locutioner = typiska fraser; locutionerande = talande, talövningar; locutioner i åtskilliga variationes = uttrycksätt i olika alternativ; lucifuga = ljusskygg; lumina = ljus; lyda är stundom = lyssna; lägenhet = befattning; lära = undervisa; läst = 12 pund; löss = lös, ledig.

M = philosophie magister [= våra tiders fil. d:r]; m. = mark[er]; m = mäter, hantverksledare, borgerlig yrkesman; M., Mons., Monsieur, Sieur = herr, icke ordinarie statsanställd, vikarie, lärd utan finare titel, musiker e. d. konstutövare; mere = rent, oblandat; mindre = (stundom t. ex. sid. 37) ännu mindre; monsieur = herr, titel i fråga om medelståndspersoner förutan annan titel: bruksförvaltare, extralärare, musiklärare etc.; mores = seder och bruk; mp, mpp, mpr, manu propria = med egen hand; multusque recursat Gentis bonos = ättens stora ära kommer åter för tanken; mutation = förändring; mutatio rectoratus = rektorsbyte; muti = stumma; M. Ven. Cons., Magnum Venerandum Consistorium = högst vördnadsvärda domkapitel; mys Kiesäten = den med massa fyllda fogningen i en trävägg; Myskie = Myssjö; måtte, mätten, måtto = utsträckning, hänseende.

N = nerifrån; nappligast, napt, nappt = knappast; naturel = begåvning; n. b., nota bene = märk väl; nedriighet = låghet i lokal eller annan yttre bemärkelse; negotiation = syssla, möda, svårighet; nervus probandi = beviskraften; nomen, nomine = namn (konto); nomine Consistorii = på domkapitlets uppdrag, såsom domkapitlets representant; non = nej, icke; non necessaria och superflua = det icke nödvändiga och det onödiga; nr:ræ, nostræ = vår; not. sch., notarius scholæ = trivialskolans uppborädsman i fråga om inkomsterna från socknarna; Novum Testamentum Græce = nya testamentet på grekiska; numero discentium etc. = om antalet lärjungar och skälet till att man ännu icke börjat de offentliga övningarna; nutritius = fosterfar.

Oartiga = vanartade; obiter = ovanför; obligeras = förpliktas, är pliktig; ob penuriam librorum = till följd av brist på böcker; observantissimus cultor = högst troppliktige klient, tjänare; occasio = tillfälle; odeponerade = icke inskrivna vid universitetet; officio = ämbete; onus = börda; optagna lektioner = påbörjad undervisning; oratio, -nes = tal; oratio pros. de varia etc. = tal på prosa om den för hedningarna och de kristna karaktäristiska skillnaden i fråga om förberedelsen till döden; ordentlig betecknar vanligen ordinarie; ornatissimus et doctissimus = högädle och höglärde; oro = balansen, en ring med reglerskruvar i, med vilka man kan få klockan att gå rätt; ostiarius = dörrvaktare (somligstädes = ordningsman); Ovidii ex Ponte sive Tristium Libri = Ovidius' sånger från Svarta havet eller hans klagosånger.

P., pag., pagina = sida; paradigmata = höjningsmönster; paraphrasis = omskrivning; parcissime = med synnerlig sparsamhet; parente orbus = faderlös; par profession = till yrket; pars, part = del; participera = dela; pastoribus umbra

pendier; subsistence = underhåll; sufficient = lämplig; summus = den högste, här: högärevärdige; suo marte = med egen hjälp; sup., super, superior = elev i den högsta gruppen inom en klass eller ock = högsta gymnasieklassen (jfr s. 298); superficialiter = ytligt; sustinera (vices) = uppehålla (annans tjänst); sustinera etc. = sköta i kyrkans tjänst sina prästerliga ämbetsplikter i Hille; synaloepe = sammansmältning av två stavelser till en; syntaxis simplex... Ornata = elementär och stilistiskt lagd syntax; syta = sköta, ombesörja; Säderstad = Segerstad; Söder- och Norre älf = Söder- och Norrala.

T: i, Tit., T: us, Tituli, Titulus = min herre(s); t: a = tunna; tabb = tabeller, kartor; tædiousus labor = besvärligt eller tröttsamt arbete; taflor = kartor; tanquam officinæ etc. = liksom verkstäder för nyttiga vetenskaper och färdigheter; tarvligt = fortligt; tempus annui examinis = tiden för årsexamen; tendresse = ömhet, här: smärta; tenor = enligt; tenor constitutionum = stadgandenas mening; tentera = försöka; terminera = gå sockengång, uppbära djäknepengar (Votum Olai), av vilka även lärarna fingo del, varför många av dessa hade sina namn kvar på elevlistorna (jfr hörare); testes = vittnen; testimonium = vittnesbörd, intyg, betyg; till roligere = till lugn och ro (= »bliva utur oket släppte»); tom = lämplig eller ledig tid, tillfälle, anlag, förmåga; totus = hela; tr = tunnor; T. R., Tua Reuerentia = Eder vördnadsvärdhet; traktera = avhandla, undervisa; T. R. D., Tua Reuerenda Dignitas = Eders vördnadsvärda höghet; tro är ej sällan = trogen; troligen = troget, träget; tropi och schemata (verborum) = bildliga uttryck och effektfulla ordasätt; troporum och schematum denomination = tropernas och figurernas ordalydelse; tubanistæ = elever som spelade på tuba; turbera = rubba, förrycka.

UDA = Uppsala domkapitels arkiv (i ULA); ULA = Uppsala landsarkiv; unanime = enhälligt; unde = varifrån; undsäja = hota; upplagda = utgivna; uppseende = uppsikt, kontroll; upptagen = påbörjad; upvakta, upvaktning = sköta (sin tjänst) resp. fullgörande av sina åligganden; urskillningen = begåvningsprövningen: urgera = beivra; usus participiorum = participernas bruk; utgå, utgången (bok) = utsända i bokhandeln resp. utkommen.

V., Venerandum, -i = vördnadsvärde, -s; vacation = ferier; vacker = skicklig, duktig, begåvad; valeas = färdig; valedicerat = sagt farväl till, lämnat; wedsäga = uppsäga, lämna; wellige = väldiga, stora; verbotim = ordagrant; versioner, variationer, imitationer = översättningar, förändringar, försök att efterbilda; vexationer = slagsmål, förföljelser; vexera = plåga, överfalla, förhåna, slå (jfr pennialism); vices = åligganden, tjänstgöring; vices sustinera = fullgöra en annans tjänstgöringsskyldighet, vikariera; vid., vide! = se! jfr; wid anständig ökning til något roligere = när (hedrande, välavlönad) befattning (prästkjänst) av lugnare (lättskött, från barnskrik och skoltråk befriad) art blir ledig; videtur = betyg; visiteurer = tullbetjänter; vist = visst; vocabula = ord, glossor; vocationer = lediga vikariat; vocatz och befallning = kallelse och ämbete; voces = ord; w:tt, wäl:t, wel- eller wälachtat = välaktad; wählkase = vårdkase; wårdnader = omsorger; wälb:de = välbördige (adelsman); wällighet = väldighet, makt.

Yrkia = verksamhet.

ÅSU = Årsböcker i svensk undervisningshistoria; återslag = avkortning, avbräck, prissänkning, återgång av avtal.

ÅB, ÅKB = ärkebiskop; ända = ändamål; ärna igen = ämna ge i utbyte; ärtees = träda i dagen, ådagalägga, visa.

Övergivna = överlämnade; överstyras = hitsändas.

Personregister med pagina.

Många lärjungars förnamn ha uppsökts av lektor G. Bohlin.

Några förkortningar (se även huvudavdeln. Förkortningar): G. = Gefle; gymn = gymnasist; kh = kyrkoherde; koll. = kollega; l = lektor; r = rektor i sht i latin-skolan; ÅB = ärkebiskop. Detaljerade biografiska uppgifter ges i många fall vanligen blott då det gäller att tydligare skilja samtidiga personer med ett och samma tillnamn.

Abraham Andreae Ang., ÅB 3 4 6; Abrahama, Johannes, gymn. 288; Achrelius, Joh., r 108 272 372 373; Adlerberg, Alex. Magnus, underkonduktör vid fortifikation 322; Adlerberg, Gustaf, överste 322; Adolf Fredrik, sv. konung 256; Aesopos, grekisk fabeldiktare 250; Afzelius, P. W., studentgymnasist 267; Agrelius, Anders, l 171; Alberg, Joh., inform. 265; Ahl, Petrus, gymn., i Arbrå kh 464; Ahl, Mich., gymn. 1793 492; Aler, Paul, jesuit, skolman i Köln (72 r 7) 239; Alexander Magnus, macedonisk konung 21 22 79; Alm, Joh., l 123 235 256 311 357; Almquist, Abr., kh 319; Almquist, Anna Cecilia, g. Flintenberg 332; Almquist, Anna Maria, f. Ekvald 319; Almquist, Axel Johannes, konsist. amanuens 332; Almquist, Catarina Ulrica, g. Björkman 333; Almquist, Elisabeth Christina, g. Pihlman 333; Almquist, Erik Abraham, prof., kh 332; Almquist, Er. Alb., dr och professor 461; Almquist, Erik Jonas, l, kh., prof. 162 246 243 317—336 366 441 448 487; Almquist, Eva Ulrica 333; Almquist, Gustaf Carl, skattm. 332; Almquist, Hedvig Magdalena, g. Rönnqvist 332; Almquist, Jonas Ulric, konsist. not., titulärprof. 332; Almquist, Margareta Eleonora 333; Almquist, Olof Fredrik, bankman 332; Alrot, Ericus, gymn. 269; Alrot, Ericus, l 160 177 178 180 181 230 240 273 345 406 485 486; Altberg, klockare 410; Altberg, Hans, skolelev 410; Altin, gymn. 464; Amberg, Nils, grosshandl., rådm. 191 269; Ambrosius, kyrkofader 17; Amnelius, Carl, musiklärare 252; Amnell, J. J., teol. prof. 124 139 141 188 254 323; Amundi, Andreas, gymn. 489; Andersson (= Andreae), Jacob, student 8; Andersson, Lydech, länsman 212 213; Andersson, Roloff, räkneboks förf. 85 86 96; Andreae, Petrus, gymn. 265 462; Andreae, Olaus, skolelev 108 283 340; Andreae, Petrus, rector cantus 11 22 25; Anjou, Johan, tennskolelev 1681, l 1689, kh 1696 223; Anthelius, Israel Joh., l 223 337 338 376; Anthelius, Joh. (Hans) Ang., prof., kh i G., † 1646 7 10 12; Anthelius, Joh. Joh., konr. i G., kh i N. Luleå —1673 11; Apelblad, Jonas, lagman 308; Arfvelius, Petrus, gymn. 280; Aristides, atensk fältherre 98; Arnberg se Amberg 269; Arnell, custos morum 1811 298 299; Arosenius, Petrus, läroboksförf. 79; Aschling, gymn. 447 448; Aschling, Peter Joakim, postinspektör uti Gefle 245; Asp, Math., prof. 119 307 353 409 438 467; Astner, gymn. 305 306; Athanasius, kyrkofader 15; Aulævill, Peter, borgm. 356; Aurelius, Petrus, gymn. 266; Aurivillius, Carl, prof. i poesi och i österl. språk, sekr. i Vetensk. soc. i Uppsala, bibelöversättare, † 1786 323; Aurivillius, Christophoros, r 1681, l 1689, kh i Alfta, † 1709 50 53 109 161 281 343; Aurivillius, C. E., l 277 452; Aurivillius, Christina, änka 223; Aurivillius, Olaus Christophori, kh, † 1668 14—16 20; Aurivillius, Olof Olai, l † 1679 22 26 166 169 170 207—209 215 216 339—341 368 373; Aurivillius, Petrus Ol., prof., † 1677 63 87; Aurivillius, Petrus Petri, kh i Arbrå 223; Axner, Daniel, gymn., koll. 83 447.

Backlund, Olaus, gymn. 296 486; Badhe, C., gymn. 38 291; Badhe, Casper, rådm. 38; Backman, Petr., student 1728, kh i Willberga, † 1792 489; Backman, H. John, kh 247; Backmark, Johannes o. Peter, gymn. 405; Backström, Olof, gymn. 348; Bæck, Abr., arkiater 382 392; Bæckberg, Olaus, gymn. 282, 482; Bæckbom, Jac.,

gymn. 485; Bælter, Sven, domprost 311; Bagher, Jöran 211; Balk, Lars, gymn. 297; Balzar(sson), Anders, smed, son till B. Eisenbart 220; Baltau, Conrad, tenngjutare 283—285; Bartolomæus, apostel 67 260; Bastian(?), Carl 11; Baazius, Joh., ÅB 89 161 360; Bellarminus, Robert, katolsk dogmatiker 427; Bellinus, Olaus Steph., biskop 7 75; Benzelius, Henric, ÅB 64 74 77 81 89 96 99 250 307 353 356 376 378; Benzelius, Jacob, ÅB 77 249 250 327 328 329 385 393 396 417 437 456 460 475 487; Benzelstierna, Lars, biskop 353 438; Berg, Nils, sämskmakare 410; Berg, Nic., skolelev 410; Berg, Sven, gymn. 486; Bergensson, Joh., gymn. 448 464 465; Berger, studentgymnasist 260 376; Berglund, kopparslagare 284; Bergklint, Olof, l, kh 81 82; Bergman, And., skolelev 412 465—467; Bergman, Hedvig Cecilia, g. m. E. J. Almquist 331; Bergman, O., prost 331 392 448; Bergner, Olaus, gymn. 289 463; Bergquist, Guliceus Petri från Järvsö, gymn 1734, brukspatron 296; Bergquist, Martinus, std.-gymn. 265—266; Bergquist, Petr. Jonæ från Alfta, gymn. 1727, past.-adj. † 1759 489 490; Bergsten, Carl d. ä., l 138 162 192 291 310 315 357 358 392 441 471 472 475 478 487; Bergsten, Carl, d. y., l 239 246 251 270 273 275 284 314 315 380 385 389 402 448 483 485 487 492; Bergsten, Nils, l 164 199 255 279 380 385 389 448 487; Berndtson Chr. I. B., lär. i moderna språk 488 494; Bernhard av Clairvaux, klosterstiftare 17; Beronius M., ÅB 119 124 160 188 254 409 481 487; Beronius, Nic., gymn. 287; Bielke, Sten Carl von, president 356; Billberg, Johan, biskop 248 253; Biörk, Hans Andersson, länsman 112; Bjelke, C. G., landsh. 37 103; Bjurling, Ericus, gymn. 270; Björck, Nic., gymn. 292; Björckman, Michael Petri, gymn. 264 489; Biörckman, Nic., informator 265 266; Björckman, Petrus kh 333; Björling, Carl Olof, l, biskop 259 277 306; Blidh, O., l 161 292 343 345; Blix, Magnus, faktor 265; Blix, Petrus, l 343 358 360; Blom, Gustaf, organist 349; de Blom, Gustaf, l 114; Blount, Tomas Pope, utg. av Cens. Authorum 1690 242; Boberg, And., prof. i öst. språk 323; Bochart, Samuel, fransk orientalist 247; Bodin, skrivklassist 1816 286; Bodin, Henr. Gestr., gymn. 1737 486; Boëthius, Jacobus, prost i Mora 63; Bohlin, Gunnar, l 3 8 359; Boivie, Petr. Gust., r i Uppsala 448; Bolin, Olaus, gymn. 485 486; Boling, Petr., gymn., r 270 486; Bollerman, Joh., magistratsled. 38; Bomarch, Joh., gymn. 295; Bonde, Gustaf, riksråd † 1764 244; Boneauschiöld, Gustaf Bonau, statssekr. 355; Borgh, Ericus Holm, studentgymn. 265 266; Bouman, Olaus, f. 1744, student 1766 491; Boze, Petrus, gymn. 280; Brändström, Peter, kommerseråd, skoldonator 357 447; Brahe, Per d. y., riksdrots 145; Brander (= Skjöldebrand), Erik, museal samlare 323; Brandt, Laur. Hels. student 1687 281; Brauner, Joh., landsh. 228 229 231; Bremer, Joh., gymn. 297 486; Brenmehl, Petrus, gymn., komm. i Hille 447; Briegel, musiker 220 (jfr kommentaren); Brodin, A. Gustaf, gymn. 298; Brohm, Anders, länsbokhållare 112; Broman, Benj. Nic. från Rogsta, gymn. 296; Broocman, boktr. i Norrköping 72; Browallius, tionderäknare 236; Browallius, Johan, biskop i Åbo 413; Brundin, Joh. Ericus och Carl Gustaf, gymn. 348; Brunmark, Petrus, l, kh 388 487; Brunnelius, Birger, r 160 177 178 180 230 406; Brunnerus, M., prof. 203 207 218 270 488; Brunnius, Erici, prof., biskop 87; Brådd, Johannis, gymn. 287; Brändström, grosshdl. (1787) 447; Brändström, överste 199; Brändström, Jonas d. ä., koll., i Ö. Lövssta kh 164 486 487; Brändström, Jonas d. y., univ.-adj., tit. prof. 448; Bröms Isak (= Carl Isaksson?) 153; Bröms, Sven, livmedikus (jfr komment. t. s 208) 166; Budæus, Wilh., filolog 239; Buno, Johannes, historiker 361; Bure, Israel, gymn. 280 281; 293; Burman, Olaus Abrahami, editor 250; Buxtorffius, Joh., prof. i Basel 361; Bäck, arkitekt 259; Bäckberg, Ericus, koll., i Frösunda kh 133.

Cadovius, Christian Arnold, student 307; Calvin, Joh., reformator 427; Carl IX 242 244; Carl XI 144—146 201 204; Carl XII 242; Carl XIII 258; Carl XIV Johan 259; Carlsten, länsman 212 213; Casparsson, Sven W-n, kons. not. 141 240; Casström,

Nic., koll., v. l 256 436 486; Cato d. ä., rom. statsman 17 59 81 96 99 361; Catilina, Lucius Sergius 367; Cederström, Olof, statssekr., riksråd 40; Celse, Magnus von, kansliråd 245; Celsius, Anders, astronom, prof. 250 323; Celsius, Olof d. ä., teol. prof. † 1756 41 117 119 178 242 243 249 403 409 438 467 481; Celsus, antik opponent mot kristendomen 427; Chrisostomi, Johannes, skolelev 11; Christiernin, Magnus, bruksförv. 50; Christiernin, P. N., prof. 143; Christina, sv. drottning 150 390; Christophori, Olaus 16 jfr Aurivillius, Ol. C.; Chrysostomos, kyrkofader 313; Chytræus, David, tysk prof. 5; Chytræus, Nat., prof. i Rostock 150; Cicero, rom. statsman, vältalare 14 16 17 56 57 75 96 250 358 386 428; Cimon, fältherre 98; Clenardus, läroboksförf. 16; Clewberg, Christ., prof. 188 254; Colldén, Ol. J., koll. 84 194; Collin, Jonas, gymn., koll. 29 30 59 62 129 130 293 294; Collijn, Peder, koll. kaplan 30; Collner, Petrus, gymn. 297; Conrad, logikförf. 14; Corderus, latinsk editor 59 60 83 84 133 317; Cornelius Nepos, rom. förf. skrev levnadsteckningar över berömda män 15 58 63 64 75 81—83 96 98 99 487; Creutz, Michaël, organist 349; Cronstedt, Fredr. Ad. Ulrik, landsh. 47 193 195 199 322 383 448; Cruse, Hans, lagman 19; Crutenius, Simon, konr. 13—15 16 18; Cuprin, Olaus, gymn. 486; Curtius Rufus, rom. historiker 14 21 27 56 75 79 80 96 250 336.

Dahl, Carl, borgm. 191 447; Dahl, Christofer, prof. 96 98 99 367 396; Dahl, Isak, major 482; Dahl, Olof, gymn. i ring 1 1795 273; Dahl, R. G., gymn. 482; Dahlin, P. G. W., custos morum 1836 305 306; Dahlman, Erik, häradshöv. i Bollnäs 464; Dalberg, förf. i statskunskap och moral 239; Dalin, Olof von, skald, hävdatecknare 242; Daniel jfr Helsingius 150; Danzius, grammatiker 250; David, konung i Israel 250 361 387; de Brenner, musiklärare 351 352; Diodoros, grek. hist. 242; Diurberg, Dan., r i Klara 75 85 96 99; Diurberg, Dan., prof. 32 41 117 173 178 249 403 481; Diurberg, Petrus, l 232 241 243 244 246 247 290 301 407 412 438 457 466; De Geer, Jean Jacques, baron 300 301; Degerman, Nils, kronobefallningsman 115; De la Gardie, M. G., rikskansler 145 147; Depken, Christopher, sekr. 383 392 444 446 447 450; Depken, Christoph., räntmäst. o. hans son Johannes, skolelev 410; Donatus, Aelius, grammatiker i Rom 31; Dufwa, Olof, rådman 38; Dunder, And., rådman 344; Dunker, Johan Jacob, grossh. 72 91.

Eberhardt, J. Hartm., historiker 250; Edenius, Jordan, kh prof. 361; Edenlöf, Olof Hels., student, vic. koll. 139 140; Edman, Johan, boktryckare 249; Eek, Olof, snickare 186; Efwert, Johan Uddo, skolelev 410; Efwert, bagare i G. 410; Ehleus, förf. i nationalekonomi 239; Ehrenpreus, Karl Didrik, riksråd 244 356; Ehrenström, Johannes, apologist 304—306; Ehrenström, N. G., gymn. 304 306; Eisenbart, Baltzar, smed 220; Ek, Joh., koll. 164; Ekeberg, Bror Gust., koll. 128 133; Ekeblad, Claes, riksråd 236 356; Ekeroth, Matts, akademifogde 220; Ekerström, Ericus, koll. i Hudiksvall 141; Eklund, Erik, l Strängnäs 242; Ekner, Isac, gymn. 289; Ekorn, insp. i Gimo 470; Ekrot, Eric, kh 247; Ekström, Bror Anders, gymn. 452; Ekvald, Jonas, kamrer 319; Elfbrink, Olof, kommerseråd † 1835 199; Elffors, Matthias, student 139 192; Elfsberg, Joh. Gust., lärare i G. 128; Elfstadius, Matthias, gymn. 442; Elfstedt, Joh., gymn. 486; Elis, Jeremias, rådman 19; Elis, Lorentz, sekr. 171; Elis, Peter, r 223 224 248 337; Elisson, Roland 489; Elvik, Johannes från Norrala, gymn. 490; Emanuelsson, P. J., l, kh 273 402 452; Enagrius, Abr., gymn 486; Eneroth, Olof Olofsson, kh 258 275 315 448; Engelbert, O. Hanning Hels. gymn. 486; Engman, landsskrivare 211; Engman, Andreas, stud. 265; Ennes, Fredr., landssekr. 47; Erasmus Roterodamus, nederländsk humanist 248; Erici, Ericus, lärare 1647 10; Erici, Jacobus, skolelev 10; Erici, Olaus, skolelev 108; Erici, Petrus, skolelev, gymn. 108 340; Erichsson, Erich, bonde 231; Erichson, Lars 292; Erikzon Anders, bonde 219; Ernesti, Johann August, tysk teolog 329; Ersson, Johan, hantvarkare 220; Ersson,

Olof, bonde 231; Estenberg, Olof, kansliråd 356; Euclides, grekisk matematiker 96 317 367 389 430 442; Ewert jfr Friis.

Fabricius, Johan Alb., tysk filolog 242; Fagerborg, Andr., l 245 247 276 299 302 380 385 386 390; Fagerholm, Lars, koll. 119 301; Faggot, Jakob, lantmäterdir. 243; Falck, gymn 282; Fant, Erik Mich., prof. 96 99 396; Ferlander, J., gymn. 463 479 480 485; Ferlén, gymn. 270; Ferling, Martin, gymn 407 411 463 464; Ferling, Petter, lässmed 184; Fernander, Olaus Laurentii, gymn. 264 288 462; Fernström, Andreas, gymn. från 1727 405 490; Filip, konung i Macedonien 5; Filo från Tebe, borgare 5; Flemming, H. Jac. landsh. 213 219; Flintenberg, Johan David, r 239 332; Flodberg, Noak, gymn. 269 447; Floderus, Johan, prof. 143; Florin, Jonas, koll. 129 132 285 286; Florin, Olof, gymn. 348 448; Flygare, Jöns, borgm. 448; Folker, Jurg. rådman 38; Petter, gymn. 287; Fontelius, Abrahamus och Roland Petri, studentgymnasister 265 266 resp. 262; Fontelius, Petrus Olai, kh 149 161 165—167 337 368 371 372; Forell, Alex., gymn. 486; Forman, Andr., student 462; Fornander, Jacob, gymn. 437; Fors, Anders, gymn. 291; Forsbeck, E., gymn. 486; Forsberg, D., apologist 352; Forsberg, Olaus, gymn. 293; Forsell, Joh., gymn. 289 297 411 485; Forsell, Samuel, landssekr. 208 209 213 214; Forsell, häradshövd. 171; Forsgren, Olaus, gymn. 464; Forsner, Petrus, gymn. 294; Forss, Ericus Andreæ, gymn. 264 462; Forssell, C. A., l 306 349 402 455; Forssell, Olof Hansson, l, matematiker, kh 96; Forssén, v. l 306; Forssén, Olaus, gymn. 281 467 469; Forssius, Sven, elev i Hudik 269; Franc, S., prot. sekr. 144—146; Franck, Fredrik, gymn. 269 281 289 411; Fredricus, Daniel, sångutgivare 17; Fredrik I, sv. konung 40; Frenell, And., elev från Hudiksv. 270; Friedlibius, Ph. Henricus, teol. förf. 247; Friis, Ewert, bildhuggare 171; Frisk, Petr. Ericus, gymn. 451 452; Frodlin, Petrus, r i Hudiksvall 466; Fromén, Petr., koll. 193; Fromling, Jonas, stadsbyggm. 184; Fröman, Lydich, befallningsman i Håtuna 208 211.

Gærtner, gymn. 282; Gæwer, Ericus, sekreterare 490; Gæverberg, Eric, l 447; Gagge, löjtnant, värvare 269; Garnberg, Daniel, gymn. 486; Garp, Andreas, gymn. 407; Garp, F., gymn. 442; Gavelius, E. Pederson, borgm. 25; Gavelius, Nic. Johannis, gymn. från Gnarp 264; Gellert, Christian Fürchtegott, tysk moralfilosof 314; Gellius, Aulus, rom. förf. 17; Gerdzlovius, gymn. 376; Gerdzlovius, Erik, landskamrer, borgm. 38; Geringius, student 474; Gestrin, M. l 162 252 436; Gestrin, Samuel, koll. 84; Gestrinius, Johannes Petri, gymn., mönsterskrivare 265; Gevalin, Zach., koll. 34; Gevalius, Nic., gymn. 462; Gezelius, Joh. d. y., biskop 241; Gezelius, Johannes Georgii d. ä., biskop 58 79—81 83 248; Gjörwell, K. K. bibliotekarie 45 239 245; Godenius, Daniel, utg. »Barnafrågor» 46 85; Grijs, rådman 267; Grijs, And. P:n, länsman 214 219 265; Grijs, Olaus, gymn. 280 281 293; Gripenhielm, Axel Joh., landsh. 122 307; Gris, C., musikal. 350; Gris, Petrus, r 35 36 39 41 42 115 117 119 120 122 134 160 349 406 409 410; Gris, Petrus Petri, stud., 1683 266 343; Groop, And., koll. 436; Grubb, Jakob, borgmästareson från G., l 174 202 203 207 208 288 337 339 340 342 358 368—370 375 392; Grundén, Anders Ad., r 45 136 140 141 240; Grå, N., globmakare 255; Gråberg, Olof, katekesförf. 250; Grönqvist, Martin, snickare 186; Gustaf I 13 78 247 248; Gustaf II Adolf 30 55 111; Gustaf III 257 326 327 330; Gustaf IV Adolf 258; Gustaf, prins av Vasa (1799—1877) 258; Gustafsson, A., skolelev 300; Gyldenstolpe, Nils Phil., landsh. 382 392; Gyllander, Pehr, koll. kh 141; Gyllenberg, Henning Adolf, hovkansler 356; Gyllenberg, Joh., riksråd 356; Gällstedt, Johan Eric 133 285; Göransson, Anders Petter (1789—1850), grosshandl., riksdagsman, donator 273 402; Göransson, Göran Fredrik (1819—1900), custos morum, bliv. industriidkare (273) 306 452 rad 2; Göransson (Carl Gustaf?) 452 r 13n.

Haartman, Gust., rådman 38; Hægberg, Joh. Pet., gymn. 484; Haffenreffer,

Matthias, tysk teolog 14 16 27 57 358; Hagberg, Carolus, gymn. 486; Halenius, Engelbert, l, biskop 242 438; Halenius, Ericus, teol. l 1708 223 248 264; Halenius, Laur., koll. 49; Halenius, Petrus, koll. 337 376 467; Hall, Ericus, gymn. 407 411; Hallencreutz, Lars, l, kh 192 196 345 348 380 447 449 483 487; Hallenius, Johan, gymn. 467—469; Halling, Eric, gymn. 265 488; Hallström, Ericus, gymn. 491; Hallström, Lars, gymn. 348; Hammarinus, Bengt Er., teol. l † 1689 51; Hambræus, Andreas Petri, gymn. 264; Hambræus, Jonas, prof. 87; Hambræus, Olaus, gymn., fiskal 289 490; Hambræus, Peter, kh i Enångar 472; Hamilton, Hugo, landsh. 132; Hammar, Esaias Laur., gymn. stud. 1683 266 343; Hammar, Joh., gymn 281; Hammar, Lars, elev 292 294; Hammar, Lars Ersson, arrendator 215 292; Hammarinus, Gustaf, konr. 58 61 130 131 226 343; Hammerschmidt, Andreas, musiker 14; Hanning, Engelbert, gymn. kommin. 297; Hansson, Matz, gästgivare 211; Hansson, Olof, länsman 489; Hansson, Otto, fosterfar 488; Harlingson, Carl Ulric, gymn. 451; Hartzell, Joh., gymn 405; Hasselhuhn, Es. Henr., kh i Bollnäs, † 1740 247; Hasselhuhn, kamrer o. hans son Esaias, skolelev 410; Hasselström, J. G., instrumentmakare 255; Hazelius, Hans och Petrus, kyrkoherdar i Bergsjö 482 490 resp. 490; Hauswolff, Justus Christopher, kh 356; Hedenberg, Martin, konr. i Uppsala, r i Hudiksv. 183; Hedvig Eleonora, sv. drottning 145 202; Hedewisch, ekon. förf. 239; Hedin, Mattias, koll. 1683 267; Hedmark, Anders, adjutant i Uppsala 235 236; Hellberg, Jonas, student 265 266; Hellen (senare Hellstedt), Nic., kh 490; Hellinder, Carl, gymn. 469; Helsingh, Ol. Petri Gestr. r i G. 1651 16 17; Helsingius, Daniel, editor 60 150; Helvicus, Christophorus, editor 248; Henzell, Petter, landsskrivare 109; Hermann, editor 390; Hervey, religiös vältalare 314; Hesselgren, Eric, l, biskop 139 247 307 347 376 459 477 486 490; Hieronymus, kyrkofader 15; Hillberg, Laur., gymn. 273 490; Hillberg, Petrus P., koll. i G. 164; Hillén, Anders, gymn. 291; Hilleström, Joh. landsstatsämbetsman 115; Hivonius, P., koll. i Sthlm 205; Hoffman, Olof, prost 488; Hoghuusen, Johan, landsh. 55; Holberg, Ludvig, norsk-dansk förf. 250; Hollinder, Ericus, gymn. 452; Hollstrand, Jacobus, gymn. 484; Holm, gymn. 296; Holm, Olaus från G. student 265 266; Holmquist, Alb., gymn. 486; Holmstrand, Jacobus, gymn. 474 476 481 482; Holmström, F. M., gymn. 451; Homann, Johan Baptist, kejsrerlig geograf, kartförläggare 72 96; Honther, Daniel, kronobefallningsman 115; Huselius, Nic., musiklärare 349 350; Husselius, Nils, l 114; Hübner, Johan, teolog 74 83—85 96 98 99 242 243 249; Hydrén, Erik, prof. 139; Hydrén, Lars, prof. 124 139 141 188 204 254 308; Hyphoff, Jean M., landssekr. 37; Häggbom, Magnus, gymn. 407 411 463 464; Hällbom, befallningsman 112; Hällström, Lars, l 237 238 401 448; Hårdh, Carl, landsh. 112; Högberg, Johannes, lärare 134; Högberg, gymn 283—285; Högberg, Johan, gymn. 295; Högström, Pet., mag. 242; Höjer, Ericus, befallningsman 352; Höjer, Johan Carl, r 317; Höjer, Lars, gymn. 492; Hörn, Petrus, gymn. 280 489; Höök, Johannes, gymn. 281; Höök, Anders, befallningsman 202; Höök, Jonas, befallningsman 223.

Iggström, Laur., gymn. 448; Ihre, Johan, språkforskare 323; Insulander, Joachim, koll. 214; Insulin, Nic., gymn. 405 489 490 491; Insulin, Olof, gymn. 489 490; Iphicrates, en av Con. Nepos fältherrar 98; Isæus, Petrus fr. Söderala, gymn. 490; Isocrates, grek. förf. 250 387; Israelis, Michael, skolelev 11.

Jacobson, Erich i Gefle 288; Jacobsson, Lars, tiondefogde 203 207; Janeway, Jacob, religiös förf. 310; Janson, Jan och Mats, lantmän i Vaksala 234; Jansson, Jan och Per, bönder i Björklinge 231; Jerler, Johannes från Högbo, gymn. 297; Jette, Petrus, stud.-gymn. 265 266; Joense, Olof, borgm. 16; Johannes (Lingman? Nicolai?) kollega 11; Johan III, sv. kon. 242 244; Johannes, apostel 59; Johannis, And., skolelev 108; Johannis, Johannes, gymnastister en från Gefle, en från Ovansjö

264 (288); Johannis, Laur. från Gefle 264 266; Johannis, Nic. från Gnarp se Gavelius; Johannis, Olaus, skolnotarie 10—12; Johansson, Per 11; Jonæ, Andreas, gymn. 265 489; Jonæ Angermannus, Petrus, biskop 88; Jonæ, Dominicius, skolelev 108; Jonæ, Jonas Hels. gymn. 268 488; Jonæ, Johannes, gymn. 292 293; Jonæ, Jonas, koll. 11 12; Jonæ, Laur., gymn. 339; Jonæ, Petrus, koll., musiklärare 22 25; Jordanus se Edenius; Jugurtha, konung i Numidien 367; Junius, retoriker 14; Jupiter, romersk gud 61; Justus, Magnus, l 162 232 235 241 244 253 282 288 290 347 353 357 366 407 412 436 438 457 459 466 470; Justinus, historiker 56 75 77 79 338; Jäderlund, L., koll. i G., r i Hudiksvall 77; Jöran, Petter, jfr Pettersson; Jöransson, Swen, länsman 489.

Kabb, Laurentius, kapellpredikant 22 26; Kenicius, Petrus, ärkebiskop 88 89; Kiempfe, Jean George, skådespelare 262; Kierulf, Arwid, kommissarie 291; Kinberg, J. G., student 469—471; Kinmark, Erik, prof. 124 139 141 188; Kiällström, Johannes, kanslist 297; Kjelldahl, gymn. 298; Klingenstierna, Samuel, matematiker, fysiker 323; Klingstedt, Carl Gabriel (1732—1805) löjtnant 322; Klint, Ericus, kh 40 178 255; Klintberg, Sven, † i lungrot 1789 348; Klintberg, Gustaf, r 494; Knutz Brita, krögerska 292 293; Knös, Anders Olofsson, l i Skara 471; Kolmodin, Michael, l, r 202 204 207 208 272 339 340 368 370; Kock, David rustmästare 228; Krafft, Isac, l 337; Krethsmar, Joh., geflebo 293; Kromajer, Johannes, kyrkohistoriker 361; Kullberg, gymn. 447; Kullman, Eric, krongjutare 284; Küsel, köpman 477; Kärner, Jonas Hels. stud. 1686 280; König, Christian, lagman, förf. 242.

Lactanius, Firmianus, senlatinsk förf. 313; Lang, Laur., r i Klara, kh 490; Lars, kaplan se Petri, L. Watlangius 11; Larsson, Anders, fjärdingsman 229; Larsson, Arwidh, ombud 11; Larsson, Olof, rådm. 287; Lasso, Orlando di, 1500-talsmusiker 17; Laurel, Laur., prof. 244; Laur. Ol. Gestr. r, pp 3 6 7; Laurentii, Elaus, dominus 22; Laurentij, Henric skolelev 108; Laurentij, Laurentius, gymn. 283; Lefrén, veterinär 358; Leman, Herman Johannes, gymn. 463; Lemoine, John Gustaf, gymn. 486 487; Lemon, krogvärd 284; Lenæus, Joh. Canuti, ÅB 147 148 165; Less, religiös förf. 444; Leufstadius, Magnus, student 265; Leufvenius, Lars Reinh., gymn. 304; Leufstadius, Magn., kh i Hållnäs 265; Leusdenius, editor 81; Liffman, J. W., r 259; Lifner, Lars, koll., kh i Enånger 194; Lillie, Axel, landsh. 208 209; Linnelius, Ericus E., konr. 20; Lin jfr Lingman, J. A.; Lindblom, Joh., ÅB 89 92 96 98—100 195 196 323; Liedbeck, Lars, matem. förf. 250; Linde, L. v. d., riksråd 145; Lindfors, Henricus, student från Hille 246 283—285; Lindman, Lars O., gymn. 452; Lindrot, vaktm. 200; Lindschiöld, Erik L., hovmarskalk 204; Lindström, P. H., stadsfiskal 133; Lingman, Johannes Andreæ, koll. 11 13 15; Lingman, Jonas, stud.-gymn. 265 266; Lingzelius, Joh., komminister i Hedesunda 214 215; Lingzelius, R. Joh., gymn. 292—294; Linné, Carl von, botaniker 242—244 323; Lithorell, Andr., gymn. 486; Littorin, Märten, koll. 34 114; Livius, Titus, romersk hist. 373; Lodin, Erik, borgm. 195 297 300; Lodin, Gustaf Eric, gymn. 297; Longberg, I. P., gymn. 452; Lostbom, Joh., prof. 461; Lovisa Ulrika, sv. drottning 256; Lucas, evangelist 361 367; Lundberg, Edv., gymn. 284 285 407 411; Lundberg, Laur., gymn. 491; Lundén, G. E., fil. lic., folkskoleinspektör 96; Lundén, H. Sven, politinot. 236 490; Lundin, Lars Fr., gymn., r 302 304 449; Lundius, Dan., prof. 32; Lundström, Johan, r, kh 132 199 301 450; Lundquist, And. Th., kh i Torsåker 474; Lundqvist, N., r 56 317; Lundstedt, Jonas, gymn. 302—304, 449; Luth, Ad. F., gymn. 451; Luther, Martin 45 59 74 81 83—85 96 98—100 314; Lübke, Petrus, gymn. 411; Löwenhielm, Carl Gustaf, baron 354.

Mallet, Fredrik, prof. i Uppsala 323; Malmberg, Joh. Er., gymn. 298 299; Malmerfeldt, Olof, landsh. 356; Malmerstedt, Fredrik o. Olof, gymn. 322; Malmgren, Er.

Gustaf, gymn. 302; Malmqvist, gymn. 305 306; Malörth, Andr., komm. † 1690 266; Marci, Joh., skolelev 108; Marelén, G., adj. 402; Marcus, evangelist 80 82; Martinus Olai Gestr., biskop 5; Mart. Ol. Hels., k. sekr. 6; Martinsson, Andr., gymn. 291 471—473; Mathesius, Gabriel, l 124 242 353 438; Matteus, evangelist 80 82; Matson, Erich, bonde i Vaksala 234; Matzon, Peder 211; Melanchthon, Philippus, reformator 17; Meiland, Jacobus, komponist 17; Melander, Eric M., prof. 32 40 41 117 173 178 249 323 403 481; Melander, Simon, kh 91 123 183 241 252 301 308 309 357 408 438 457; Mennander, Carl Fredric, ÅB 139 141 240; Michelsson, Lars, bonde i Björklinge 231; Miller, lärob.-förf. 74 75 85 96 98; Moberger, Carl Joh., kantor 86 351 449; Modee, Reinhold Gustaf, editor 243 244; Molin, Per, elev, komm. i Norrtälje 194 352; Moman, gymn. 282; Montin, konr. 56 129 130 226; Murberg, Joh., l, akademiledamot 308 438 441 470 471 475 486; Murén, Lars, gymn. 304; Müller, C. C., grossh. 91 316 392; Myrstedt, Eric, gymn. 284 289 411; Myrtenberg, Sven, svarvare 184; Mählström, Lars, gymn. 270; Månsson, Jöns, lantbrukare 215; Möller, Joh. Olof, skolelev 448; Möller, Joh., biskop 367 393 398; Mört, Kristofer, apologist 59; Mörtenberg, J. E., gymn. 352 492.

Næssel, Jonas, gymn. 483; Netzelius, O., gymn. 345; Nibelius, Carl Eric, skolr. 86 87 92 194; Nibelius, Elias, r 42 91 126 164 255; Nicolai, Bero, gymn. 339; Nicolai, Johannes, skolnotarie 10—13 15; Nicolaus, Olavi, biskop i G 2—4 6; Nicolaj, Petrus, skolelev 108; Nielsson, Isack, sädfogde 211; Niurenus, Joh. Petri, r kh 7 8; Nizolius, Marius, italiensk filosof 239; Norberg, gymn. 281; Nordberg, D.r, hist. författare 242; Nordblad, Ericus Gestr., student 1757; 471; Nordenlöf, Joh., magistratsledamot 38; Nordin, E. W., gymn. 452; Nordin, Joh. Magnus af, v. landsh. 127 257; Nordin, Olaus, gymn. 282; Nordlinder, Ericus, gymn. 298; Nordstedt, Gustaf, kh 40; Nordstedt, Laur., gymn. 487; Norén, Jonas, gymn. 407; Norelius, Laur., gymn. 486; Norin, Laur., sekr. 124 188 243 254 307 438 456; Norman, E., koll. 436; Norstrand, Andr., gymn. 485; Norström (sedan Molinder), Petrus, gymn. 289 411 464; Norström, Magnus, skolelev 410; Norström, handelsman 410; Nybohm, Henric L., lärare i lantush. 354—357; Nybelin, Nils, vic. koll. i II kl. 138 140 141.

Odelström, Eric, landsh. 120 232; Olai, Abrahamus, skolelev 11; Olai, Ericus, gymn. 489; Olai, Jacobus, Joh., Laur. och Petrus, skolelever (1669) 108; Olai, Petrus, skolelev (1685) 293 294; Olai, Jonas, sockenmedelsinsamlare 1647; 11; Olai, Nic., koll. 10 11 13 15; Olai, Petrus, skolelev 287; Olai, Simon, apologist 13; Olaus Steph. Bellinus, r, biskop 7 75; Ollenborg, hovslagare 284; Olofson, Bengt, bonde 214; Olofsson, Lars, rådmän 271; Olofsson, Olof Eneroth, prost 258 275 315 448; Olson, Per, hantverkare 167; Omätten, tiondefogde 203; Opitius, Henricus, skolboks författare 361 387; Oscar I, sv. konung 259; Ovidius, Publius Naso, rom. skald 79 80; Oxell, löjtnant 228 229 232.

Palm, hammarsmed och hans son Johan, skolelev 410; Palmberg, Johan, just. borgm. 154; Palmquist, Fredrik, matematiker 250; Palmrot, Johannes, teol. prof. 32; Paulinus, Laur. Gothus, ÅB 9; Paulus, apostel 57; Pedersen, Sven, bonde 215; Pedersson, Elias se Gavelius 25; Pergolesi, Giovanni Battista, ital. tonsättare 252; Perotti, Nic., kommentator 17; Persson, Isaac, rusthållare 234; Person, Johan, glasm. 220; Petri, Andreas, poedagogus 10 14; Petri, Andreas, Isacus, Nic., Olaus och Petrus, skolelever 108; Petri, Ingellus, rector cantus 10 11 14; Petri, Joachimus, elev 108 340; Petri, Johannes (från G.), gymn. 265; Petri, Joh. från Segerstad se Gestrinus 265; Petri, Jonas, gymn. 293; Petri, Laur. gymn. 265; Petri, Laur. Watlangius, kaplan 11; Petri, Olaus super. (= Helsingh?), skolelev 11; Petri, Olaus infer. (= poedagogus?) 11; Petri, Petrus från Hudiksw. lvk gymn. 268; Petri, Zacharias, gymn. 265; Pettersson, Abraham (1724—1763), kh i Riddarholmen och

Bromma 311; Pettersson, Jöran, skomak. och järnhandl. 28 167 293; Pettersson (Petri), Nils (Nicolaus) och Johan (Johannes), dimitterade 8; Phragmenius, Gabriel Jonæ, konr. 1679, l 1686, r 1691, kh i V. Lövesta 1695 161 214 218 349; Phragmenius, Jonas Jonæ, l 1670, r 1679, kh i Delsbo 1681 51 52 146 202 207 209 214 215 217 218 248 262 268 288 339 340 342 344 346 368 370; Phragmenius, Olaus Gabriëlis, gymn. 405; Phædrus, fabelförf. 77—79 81 82 248; Pihl, Eric, gymn. 486; Pihlman, Nils Abraham, kh 333; Piper, Carl Fredrik, præs. i KK 356; Planudes, Maximus, editor 361; Plenning, Johannes konr., logikförf. 77 250 487; Plinius d. y. 248 386; Plutarchos, grek. förf. 250 387 388 487; Pollux, Julius, språkman 242; Pontoppidan, Erik d. y., prof. i Kbh, biskop i Bergen 312 313; Portuanus, Gudmund Laur., kh i Söderhamn † 1701 488; Portuanus, Mart. Laurentii, elev, kh i Hamrånge † 1717 265 288 462; Porzelius, Martin, r 488; Prætorius, Michael, tysk musiker 17; Printz, Jakob Herman, rådman 236; Prosperius, Olaus, r 20—28.

Querck(en)gren, Andreas, apologist 31; Quist, Lars, stud., lär. i G., Sthlm, Enköp., r i Hudiksvall 270 307 444; Quistberg, Carolus, gymn. 485 486.

Rambach, Joh. Jacob, tysk prof. 313; Ramberg, Samuel, gymn. 464; Rechenberg, lärob.förf. 250; Regner, Lars, lärare i kl. V 59 62; Rehn, Sam., gymn. 487; Rhyzelius, Andr. Ol., biskop 242; Rickman, Fredrik, gymn. 291; Rislachi, Gabr. G., läkare 198; Rogstadius, Mart., gymn. 479 480; Rollman, Mattias, gymn. (från Uppsala!) 270; Roos, Carl Oscar, gymn., kh 451 452; Rosenblad, P., l 261, 273, 306, 401, 488; Rosenstein, Nils Rosén von, landsh. 199 323; Rousseau, Jean-Jacques, fransk förf. 333 334; Rox, Anders Pärsson, befallningsman i Upps. 208 209 211 213 214; Rudbeck, Petr., prof., biskop 151 153 204 209 210 216 218 356 373; Rudenschöld, Karl, riksråd 244; Rudman, Joh. l 181 232 235 241 244 252 255 256 290 347 407 412 434 438 459 465 470 486; Röding, Joh. Nic., senare Delmark, gymn. 296; Røngren, Nic., koll. 142; Rönqvist, Jacob Erici, inform., kh i Alfva 265; Rönqvist, Petrus, koll. 52 130; Rönqvist, Fredrik Jakob, kh i Norrala 332; Røtenbeccius, G. Paulus, logiker 240.

Salenius, Joh., gymn. 288; Salomo, konung i Israel 361; Sallustius, Gaius Crispus, rom hist. skriv. 367 386; Salvius, Lars, boktryckare 243; Sandberg, Joh., gymn. 485; Sandel, Zacharias, gymn. 280 343; Sandström, Gust. Gottfr., gymn. 452; Scaliger, Joseph, editor 242 361 362; Schæfer, Johan Henriksson, kh 30 31 34 130 132 154 155 156 159 227 337 338 364 382 392; Schattenberg, Thomas, musiker 17; Schedvin, I., lärob. utg. 79 81 96 99; Schenberg, Petrus, lexikograf 251 441; Scherdin, Erik, kh i Hudiksvall 138; Schick, Andr., konsist. not. 139; Schick, Johan, not. bokauktionist 119; Schivert, Johan 248; Schrevelius, lexikograf 248; Schroderus, Olaus, l 51 149 171 215 264 268 288 341 359 360 462; Schröckh, Joh. Matth., historiker 367 388 389 395 398; Schröder, Cl., gymn. 485; Schültén, Nat. Gerh., prof. 389; Schyllberg, Petrus, prof. 41 117 173 178 403 481; Schyttner, Eric, gymn. 483; Schönberg, And., kansliråd 382 392; Schöning, H., magistr. sekr. 191; Schöning, Lars Fr., gymn. 449; Schönstedt, Ericus, student i Upps. 1758 470; Schönstedt, Joh. Melch., l 139 164 192 237 278 348 380 384 385 387 483 487 491; Schörling, Petr., gymn. 448; Sehlberg, Elisabeth, lärareänka 289; Sehlberg, N. J., rådman 191; Selggren, Jonas, r 47 48 105; Selgström, Petrus, gymn. senare notarie 485 489 490; Selgeström, Eric, gymn. 485; Selling, Andreas, gymn. 488; Selling, P. Matzon, länsman 211 213; Sellinus, Andreas, stud. inform. 265; Sernander, Sam., sekr. 356; Sibelius, Joh., gymn. 485; Sigismund, sv. konung 242 244; Silvius, Hans, koll. 29; Simming, Marcus Joh., kh 23 24 28; Simming, Peder, kh 489; Simon, se Crutenius, konr. 16 18; Sjögren, Håkan, lexikograf, domprost 441; Sjöström, C. F., konr. 304 494; Sjöström, gymn. (1836) 304 305; Sjöström, G., gymn. (1746) 297; Skough, Olaus Jonæ, Gestr., r, kh

i G o. Sthlm, superintendent i amiralitetet 10; Smaræus, M., r 124 183 184 232 235 241 244 247 252 290 412 438 457 466; Soop, G., riksråd 145 Soranus, lexikograf 239 248; Sparre, Carl, baron, landsh. 72 127 254 382 383 392; Sparre, Fredr., greve, rikskansler 43; Sparre, Gust. Fredr., landsh. 300; Sparrman, läroboksförf. 74 85; Sparrman, Nils, gymnasieadjunkt 163; Spiegel, Haqvinus, ÅB 89; Sperling, Joh., fysiker 248; Staf, Andr., gymn. 486; Stakel, Arwid, gymn. 471—473 477—479 481; Stakell, Jonas 472; Stare, Albrecht, länsman i Vändel 209; Steffanson, Anders, taktäckare 167; Stehn, Samuel, slottsfogde 209; Steinmetz, Albert, gymn. 298; Stenbock, C. O., riksråd 145; Stenfeldt, Gerhardus, gymn. 293 294; Stenfelt, Ericus Erici s:r, konr. l 1707, kh, † 1733 160 177 178 227 230 273 294 337 376 406 465; Stenfelt, Eric j:r, apol. 1739, konr. 1750, r 1752 (1754), tjänstbefriad 1768, † 1785 43 65 67 68 120 121 183 184 186 307 436; Stenfelt, Johan, r 76 79 92 128 138 143 188 190 194—196 198 223; Stenfelt, Martin, gymn. 483; Stenfelt, grossh. 448; Stephani, Jonas, gymn. 339; Stephani, Robert, lexikograf 17; Stephanus, Henricus, editor 58 242; Stephanus, musiklärare 14; Steuchius, Joannes, ÅB 40 41 182 249 403 481; Steuchius, Matthias, ÅB 32 227; Stiernman, And. Anton von, hävdaforskare 242—244; Stiernman, Andreas Olai, l 207 208 339 340 368 370; Stiernman, Petter, koll. 34 35 60 62 114 133 134; Stigzelius, Lars, ÅB 87 89 151 152 165 170 206; Stillmark, Jac., gymn. 491; Stockius, Christopher, bibelutg. 72; Stocklin, Erich, landsskrivare 110; Stocksell, Pet., kaplan 290 291; Stolpe, Carl Johan, stud. 1818 286; Strandberg, Gustaf, gymn. 269; Strandberg, Mart., kh i Färila; Strandel, Olaus Olai, gymn. 264 288; Streling, Johan, kh, titulärprof. 77 81 83 84 96 98; Ström, Joh., gymn. 1742 482; Strömberg, Alexander, landsh. 337; Strömbeck, B. och C., gymn. 451 452; Strömbeck, C., brukspatron 1811 199; Strömbeck, I. Pet., brukspatron 1791 72 89 91 392; Strömbeck, Joh. Paul, gymn. 1743 407 411; Strömbeck, P., grosshandl. 1730 273 392; Strömer, Märten, astr. prof. 96 323 431; Sturm, Johannes, tysk skolreformator 15 16; Sundberg, bergsfogde 490; Sundel, Laur., gymn. 489 490; Sundius, Joh., gymn. 1680 219; Sundius, Petr. Olai Hels., gymn., stud., kh i Ljusdal 256 301 484; Sundling, skräddare 294; Sundquist, Carl Gustaf, ordf. i kämnärsr. 133; Sundström, Jonas E., l 69 297 366 471 475; Sundvall (senare Sverkersson), gymn. 487; Svanberg, Lars, gymn. 471—473 477 479; Swebilius, Olaus, ÅB 31 35 37—39 45 49 50 59 60 74 81 83—85 89 109 204 222 317 329 336 363; Swedelius, Petr., prof. 461; Sveonius, Georgius, gymn. 489; Sylvius, Joh. stud. 265; Sätre Jöns, arbetare i G. 167; Söderblom, J., gymn. 452; Söderbom, styckjunkare 289; Söderbom, Petrus, gymn. 405; Söderlund, gymn. 452; Söderlund, Lars Er., skolelev i klass I 299; Södermark, Olof, gymn. 452.

Talenius, Ericus, från Hudiksvalls lvk, elev 268 280; Tannberg, Jacob Hels., fil. mag. 140 141; Tegman, Eric, l, kh 45 46 69 91 126 127 136—140 184 188 190 192 240 246 261 438 441 471; Terentius Afer, P., rom. förf. 58; Tessin, Carl Gustaf, kanslipresident 356; Tetting, Abraham, koll., 135—137 436; Thelaus, Magnus, gymn. 490; Thelaus, Magn., r 160 171 177 178 180 181 230 232 241 244 252 290 406 407 412 438 457 485 486; Thorild, Thomas, förf. 239; Thuanus, Jac. Aug. (de Thou), fransk historieskrivare 242; Thyrsen, Thyris, gymn. 295; Tideman, Elsa, fru, 463; Tiderus, Arvid, lärob. utg. 55 150; Tilas, Daniel, bergsråd, landsh. 244; Tillæus, Petrus, student—gesäll—gymnasist 269; Timotheus, atensk fältherre 98; Tiälberg, Lars, lärare 54; Tjerneld, Gust. o. Sven, gymn. 285 286; Tollin, Ericus, gymn. 474 476; Tolstadius, Andr., studentgymnasist 265; Torell, Joh., l 162 236 253 307 336 366 376 436 441 470 471 475 487; Torger, Nic., l, kh 51 52 248 251 362 364; Torgner, Lars, gymn. 289 490; Torgström, Lars, apolog. 135 436; Torstenson, Andreas, e. lärare 54; Trast, Jonas Jonæ, r 11 12 14—18; Tredsk, Dan. Hels., stud.—gymn. 265 266; Trie-

wald, Márten, uppfinnare 242 244; Troil, Uno von, ÄB 69 89 91 448 461 484; Troilius, Samuel, ÄB 356; Träbohm, Joh. Nilsson, landsbokhållare 208; Turdfjeld, adjutant 232; Tuscerus, Laur., stud., inform. 265; Tybeck, P. M., gymn. 452; Tybelius, Gabr. G., l 161 192 246 253 257 366 441 471 475 483 487 491; Törngren, Olaus, gymn. 464.

Ullén, Petrus, l 242; Ulsberg, A., komminister 228; Unander, Joh. O., lärare 128; Unonius, Joh., gymn. 288; Unonius, Johan, r 30 31 34 53—56 62 110 112 113 129 130 131 142 251; Unonius, Laur., skolelev 410; Unonius, Olaus, prof. 14 16 18 19 87; Unonius, Petter, rådman 410; Uthenlands, Nicolaus, skolelev 287.

Wahlman, Abraham, kh 40 376; Wahlman, P., rådman 38; Vahlquist, gymn. 286; Wahrendorff, (Joakim Daniel? grosshandl., brukspatron) köpman 477; Wahlrot, Olof, Gestr. gymn. 483; Wahrenberg, Fr. Isr., gymn. 451; Wahrenberg, C. E., borgm. 402; Walbogæus, Olaus Erics, gymn. 339; Waldenius, Olaus, gymn. 482 490; Waldius, Eric, kons. not. 467; Valdner, Jonas Jonæ från Arbrå, gymn. 264 288 296 467; Waldner, Laur., koll. 34 114; Waldner, Petrus, koll., kh i Rasbo 117 120 121 184 228 301 467; Valenius, Ol. Johannis, gymn. 1678 264; Valk, Gerh. och Leon., instrumenthandl. i Amsterdam 255; Wallberg, P., rådman 38; Wallberg, Petrus, gymn. 282; Wallén, Petrus, gymn., komm. i Östh. 485; Wallenius, Andreas och Johannes Johannis Hels. 268; Wallerius, Georg, prof. 243 244; Wallerius, Johan Gottschalk, prof. 323; Wallerius, Nic., prof. 431; Valley, Anders, gymn. 267; Valley, Sam., rådman, stadsmajor, riksdagsman, † 1805 191 267 448; Wallin, Göran, kh i G., biskop 49 268; Wallin, Jöran d. y., prof., biskop 41 249 481; Wallström, Johan, student 437; Wallström, Petrus, gymn. 289 463 486; Walster, Jonas, gymn. 467 469; Wandin, gymn. 282; Warg, Ludvig, gymn. 290 291 409; Warmholtz, Carl Gustaf, historiker 245; Waxbom, Peter, rådman 191; Wederman, Olaus, lärare 54; Wellingk, Otto, landsh. 52; Venæsius, Laurentius, student 10; Wennberg, Petrus M., stud. 1818 286; Wenström, fil. mag. 308; Werner, Carl F., gymn. 464; Wernhelt, tullman 289 301; Werfwing, I., rådman 38; Verolin, Joh., gymn. 486; Wervier, bruksförvaltare 50; Werwing, Petrus, gymn. 485; Wesslander, Helena, änkefru 392; Westadius, Laur., gymn. 407; Westlinger, Pehr, länsman, och hans son Axel, studentgymnast 267; Westberg, källarmästare 290; Westerman, Andreas, kh 34 36 41 42 177 178 180 181 267 281 350 410; Westerman, Carolus, skolelev 410; Westerman, Sven, adlad Liljencrantz 267; Westerström, Joh., koll. 164; Westin, Anders, magist.-sekr. 184; Westman, Carl, gymn. 289 411 483; Wettersand, gymn. 282; Wettersten, Nic., l 160 171 174 175 177 178 180 181 230 245 247 345 406 462 468 485; Wijkman, Casper, kh 491; Wijkman, Sven Casparsson, kons. not., biskop 141; Wiklund, Er., gymn. 479 480; Wiklund, Olof, elev i Hudik 269; Wikström, Johan, l 140 141 192 250 348 379 380 385 388 449 462 483 485 487; Wilde, Anders, kansliråd 249; Wilksson, Math., gymn. 486; Wiman, And., skolelev 412 465—467; Wiman, Johan, konst. not. 41 182 249 403 481; Wimark, J., gymn. 297; Vinberg, G., r 200; Winbom, Andreas, prof. 467; Winter, sergeant 228; Virgilius Maro Publius, rom. skald 15 250 257 367 386 398; Wixner, Elias Johannis, student 264 489; Woltemat, Henr. Jul., historiker 249; Vossius, Gerh. Joh., retoriker i Nederl. 79 250; Wossius (Voss), Johann Heinrich, tysk förf. 56 60 96 150; Vougt, Georg, l 235 236 247 256 273 347 357 436 459 470 486; Wretman, Martin, konr., kh i Öregrund 54 171; Wählberg, Johannes, gymn. 350; Wählin, Christian, domprost 77 78 96 249; Wählin, Christopher, lärob.-förf. 367, 388; 398; Wäderman, Olaus, gymn. 293; Wöldicke, Marcus, prof. i Khmn 367.

Xenophon, grekisk hist.-förf. 242.

Zellbill, Ferd., rådman 221; Zellinger, Petr., gymn. 483; Ziervogel, Evald, kartograf 72 251; Zopfen, moralförf. 250; Zwingli, Ulr., reformator 427; Zöllner, lärob.-förf. 239.

Åhberg, Petrus, koll. i G., komm. i Färnebo 265 266; Åkerberg, Eric Fr., gymn., son t. följ. 484 485; Åkerberg, M., rådman, præses i kämnärsrätten, v. borgm. 164 485; Åkerbom, Andr., gymn. 411; Åkerman, And., gravör 72 75 77 81 82 85 96 253—255; Åkersten, Andr., gymn. 464; Årsell, Andr., skolgosse 65; Åsberg, gymn. 282; Åsbrinck, Lars, koll. 80 136 137; Åslund, gymn. 286.

Ålf, Samuel, domprost (1727—99) 323.

Ödman, E. S., l 237 238; Ödman, G., gymn. 451; Ödman, Nic., gymn. 282 485; Ödman, Petter, handelsm. 410; Ödman, S., gymn. 451; Ödman, Simon, rådman 392; Öfverbom, Jonas, student 1776, övering. i gen. lant. kont. 442; Ömarck, Gabr., gymn. 407—411; Örn, Kristiern, lärare 60 62; Örner, häradshövd. 447; Österberg, Jonas, gymn. 485; Östlund, Johan Pet., gymn., primus 298.

KOMMENTAR:

Fyndorter, signa, kompletteringar o. a. anteckningar.

A I Allmänna vittnesbörd om stifts- och skolledning (s 1—6).

A Ia s 1—3. Utnämningensbrevet förvaras i Strängnäs' domkapitels arkiv: Kungl. Bref för år 1524 t. o. m. 1679 s 24—25. — Till följd av urkundsvolymens gigantiska storlek har jag i stället för att begära dess utlåning hemställt hos lektor G. Löw i Strängnäs att göra noggrann kopia därav, — i möjligaste mån utan normaliseringar. Hans tydligtvis noggranna avskrift är förlaga till utgåvan här, och denna har av honom blivit korrekturläst.

I Gustaf I:s registratur XXVII, 1557, s 110 har återgivits några specialrader ur utnämningensbrevet under rubriken Fullmakt för M. Nils Olavi att vara ordinarus i Norrland och med uppgift att avtrycket skett »Efter det i Strängnäs' domkapitels arkiv förvarade originalet som är uppsatt i enlighet med det formulär, som är infördt i riksregistr. under den 19 juni och aftryckt här nedan, s 118». Och på s 118—121 återges nämnda formulär och meddelas s 118 att det återfinnes i RR 1557, fol. 51 och att det förut är tryckt i P. E. Thyselius: Handl. rör. Sv. inre förhåll. under konung Gustaf I, band 2, h. 2 1845 s 396—400. — Utnämningensbrevet i Strängnäs företer emellertid följande sakliga olikheter mot dels förmläret i RA RR 1557 fol. 51 v:o o. f., dels Riksarkivets nämnda edition av detta. M. Nicolai biskopsbrev i Strängnäs har nämligen formen siels, ej siälers (se här s 1 r 17). S 1 r 20 har jag tryckt »nogh». Vid första påseende ser ordet i formuläret kanske ut som »migh», men vid närmare betraktande kan man finna det lika gärna beteckna »nogh»; det förra har RA:s edition tryckt, men originalbrevet i Strängnäs har »nogh». (»Nogsamt» var och är eljest i sådan placering vanligt. Det kungliga formuläret torde icke ha åsyftat ordet mig utan Oss.) I Nils brev fattas den i originalformuläret och i dess avtryck i GR s 118—121 förekommande digressen som väl skolat kraftigast uttrycka den åldrande konungens missnöje med de gångna årtiondenas utländska och svenska kyrkochefer och som i originalformuläret skrivits till i en extra passus nederst på sidan efter samma slags hänvisningstecken (icke nottecken) som man satt i texten: »Sammeledes haff:e och samme Archiebisper och Lydebisber vdj förtijden medh theris wärdzlighe ståett falledt ijn vdi thette wärtt Konungerijke Swerige medh wäldigh macht och herskiöldh, så att the Herrer som her ij Rijkedtt regerende waridtt haff:e them haff:e the uttdriff:tt och elliest ganske tyranneligen medh them handledtt, effter szom nogsamptt um theris ochristelighe Regementte och leffwerne vtaff

Historierne och förfarenheterne betygis och bewijszes kan etz.» Detta stycke skulle eljest varit intaget här s 1 r 30 o. f.

S 2 r 3. I Mäster Nils' utnämningens saknas ett för sammanhanget behöfligt ord, t. ex. något; detta finns däremot i originalformuläret och i Riksarkivets utgåva.

Förlagan har den felaktigheten att skiljetecknet komma skrivits i st. f. bokstaven i; felet har här s 2 r 15 »rättats».

D:r Löw uppger att det röda vaxet i sigillet är nästan alldeles borta. I mitten synes svagt Vasavapnet; likaså några av bokstäverna i randen.

S 3—6 A Ib: Åtta tigeribrev på latin från den i Tyskland studerande Abraham Angermann till svenska märkesmän uppbringades av danska kapare, förvaras nu i riksarkivet, København, och äro återgivna medelst duplicering (t. ex. å Kungl. bibl.) i F. de Brun: Svenska studenter. Supplement 1926 s 338—339, 369—371. Två av dessa kopior återges här i översättning, utförd av lektor G. Bohlin och rektor N. Lundqvist för föreliggande urkundsedition. »Sauerunt» i andra brevet anser rektor Lundqvist vara kopistens felskrivning för »nouerunt».

S 3 r 5n—1n Om Mag. Nils: I sin Sv. kyrkans reformationshist. III s 15 kunde biskop Anjou icke tro annat än att allt i den ljusa rundmålningen i början av brevet skulle vilja vara vittnesbörd om att konung Gustaf I gjort utomordentliga och grundläggande insatser för hela landets höjande, medan det ju endast var ett groteskt smicker inför en ordinarius och avsåg dennes markbrytningssträvanden i Norrland, de där mest synas ha yttrat sig i trägna visitationsfärder. Den felaktiga översättningen är rättad av sedermera professor Gottfr. Carlsson i Sv. Humanistisk Tidsskrift 1918, och detta är upptaget i S. Kjöllersström: Striden om kalvinismen, Lund 1935, s 51—52. Denne hänvisar s 53—54 till M. Nils' förmaning till norrländska klerker och menige man om syndabättring. (Strängnäs domkap. arkiv I IV med referat i Kyrklig tidskr. 1902).

Om s 6—28. A II: Detaljerade förstahandskällor om latinskolan.

A IIa1 och 2: Biskopstiden. De akter som här återges i A IIa1aa s 6—7 finnas bevarade i KA Summariskt register över tionden 1557—1559 utfört 1561; huvuddelningen: Summarus s 3, 4, 16. Det tredje partiet (s 7 r 4—7: om rektor Laur. Ol. Gestr.) är tidigare avtryckt i G. E. Lundén: Bidrag till Gävle skolers hist. I s 57 och 87. — Avd. A IIa1bb s 7 är hämtad ur RA Kansliarier Utgående 1558—1560: Förärlänings Register för Anno 1558 . . . fol. 5. Tryckt i Gustaf I:s Registratur 28 s 124—125 och i Lundén aa s 86—87. — S 7. De två första styckena på A IIa2 återfinnas i KA Förärläningsregister 1568—1571; i fråga om dec. 1568: s 42 i denna bunt (1568—1571) och s 49 (opaginerade sidor) resp. mitt i andra arket. Det sista stycket, rörande 1569: Biscoppers Kyrckeh. etc. (6 rader) återfinnas s 52 r:o och v:o (opaginerade) i fjärde bandet i nämnda gemensamma bunt. — Lundén aa s 57 har återgett det första av de tre styckena om 1568.

Sedan ärkestiftet delats i tre »ordinariat» genom kungabrev av 9/6 1557 (tryckt i Gustaf I:s registratur 27 s 110; jfr Kjöllersström: Striden om kalvinismen s 74—77), avfattades akterna A IIa1 (s 6—7) vid början och A IIa2 (s 7) vid slutet av den period, då Gefle var biskopligt centrum för hela Norrland (1557—1569), alltså det förra partiet under ordinarius Nicolaus Olai Helsingius (1557—1563), det senare under hans närmaste och siste efterträdare, Martinus Olai Gestricius. Den sistnämnde och Gefle förste kände skolrektor (Laur. Ol. Gestr.) voro bröder, söner till en gefleborgare. Rektorn erhöi och lämnade sitt ämbete i Gefle tidigare än Martinus kom till ordinariatet i denna stad. Båda blevo stiftschefer: Laur. i Stockholm 1562; Martinus i Linköping (utnämnd 1569, tillträdde 1571); båda voro nitiska

ej minst i kampen mot kalvinisterna. Jfr härom Anjou aa II s 178; Lundén aa s 21. Kjöllersström aa passim. Denne har t. ex. s 51 o. f., 59 o. f., 75 o. f., 170 o. f. redovisat för många av sina betydelsefulla forskningsrön om ett stort antal av vår kyrkas stormän eller kraftkarlar från och efter biskopstiden; jfr bl. a. där noterna 79 och 85 s 56—57 om Dan. Chytræi dedikation till sin »Stuffwesatte» vän Mart. Ol. Gestr. Därvid har han rättat vissa äldre uppgifter. Jag har använt några av hans »nya» årtal etc. här i boken.

Samma år (1569) som Gefle upphörde vara centrum för ett stift, ödelades staden av en eldsvåda. Om denna jfr Wilhelm Lindeberg: Gefle stads Hamn, Gefle 1905 s 10; Lundén aa s 132.

Närmast följande årtionden är ett skede emellan å ena sidan den pedagogiska uppblomstringen genom ordinariatet och å andra sidan stadens ekonomiska förluster och partiella tillbakagång samt den för lärarna deprimerande inkomstminskning, som uppstod genom de övriga norrlandsstädernas beviljade anspråk på delaktighet i sockengång o. a. inkomster.

Lundén aa har i fråga om tiden närmast efter biskopsperioden återgivit bl. a. å s 87—88 (i KA Helsinglands handlingar 1569: 9 s 20 före slutet resp. 1571: 5 påträffade) bestraffningskrivelser från Johan III till fogdar som ej utbetalt fulla lönebelopp; s 88 avtryckes ett kvitto på spannmålslön, avfattat av den fjärde kände rektorn, Ericus Nicolai Gestriensis, år 1592; s 20 en notis om det första kända rektorsförordnandet (1598), hämtad ur domkapitlets protokoll i UDA A 12. — Om lönefördelningen mellan rektor och konrektor jfr i sistnämnda samling: prot. 28/5 1600 § 2; 21/3 1640. Jfr ÅB Kenicii beslut 13 sept. 1630, citerat i bilaga till Inspectors rapport 3 jan. 1667, vilken här återges s 21—23.

Det är mycket möjligt, att vissa stadganden och seder från första separat-norrländska stiftets tid levat kvar och reformerade, upptagits i »Kyrkiolagh . . . aff presterskapet i Väster-Norrlanden» . . . eller »brukat aff gamble præpositis». I delvis olika redaktioner har den tryckts i L. Hambræus: Pastoral-kurs V, Hernösand 1809 s 146 o. f. och av E. Linderholm i Kyrkoh. årsskr. 1911 (särtryck). Den senares utredning därom (aa; också särtryck) är kunskapsrik och därför läsvärd, men man kan icke lita på vissa slutsatser.

S 7 A IIa3: Ur KA Norrland 1623: 10 (Norrlands Booken, der wtj ähr forfattadt och insatt all Renta som åhrligen falla kan) s 3 v:o, 8 v:o, 26 v:o, 27 v:o.

S 7 A IIa3: Kyrkoherden Johannes, Hans eller Johan Olai Anthelius Anger(mannus) var broder till den Zacharias Anthelius som 1624 jämte tre andra f. d. Geflebor blev avrättad för katolicism. — R. Johannes Petri Niurenus var den fjärde sonen och brodern i den lärda rektors- och kyrkoherdefamilj med detta tillnamn. Synnerligen många i denna släkt hette Olof (jfr A IIa1aa och bb 1, 2). Om bröderna Niurenus jfr Nils Ahnlund: Kring Gustav Adolf s 57 o. f.

I officiella årstrycket ingår: Kongl. M:t:z til Sverige Ordning och Stadga, Om Kyrekotijenderne i Rijket, giord på Rijkzdagen vthi Stockholm år MDCXXXVIII. Enligt den hade Kyrkotionderne varit ett förnämligt medel till prästerskapets, Kyrkors, universitets, skolers och sjukhus' samt krigsfolks underhåll. Dessutom hade allehanda ståndspersoner orättmätigt bemäktigat sig sådana. T. ex. vid riksdagarna 1600 och 1604 hade K: M:t verkat för orättfärdigheternas avskaffande men med föga resultat. Nu beslöte regeringen därför bl. a. att tiondelador skulle av socknemännen vid kyrkan uppsättas, »som Tijenden aff allahanda Sädh medh Halm och allo kan föras vthi / och ther til Cronones behoff vthtryskias och lefwereras i Kyrcchiohärbärgen: Wälförstående at Säden när hon är affskurin och står på åkeren altijd affräknas vthaff then Man som Wij eller å Wäre Wägnar Landzhöfdingen ther til

förordnar / medh Kyrckiones Sexmän effter Ordningen hwar Tjonde Skyl eller Band; Ther vtaff Kyrckioheerden tå strax sin Treding bekommer och föres i Prästegården / men Twådeelarne lämbnas til Cronan och tjidigt införes i Kyrckiones Ladu / hwarest Bonden föreskrefne twå Deelar vthtröskar eller vthtröska låter / och them in i Kyrckiohärbarget lefwererar / men Halmen tager Bonden tilbakers igen» (§ IV).

S 8, A IIb. Förlagan är en av lektor Gunnar Bohlin för föreliggande bok utförd översättning. Till grund för denna ligger en latinsk avskrift i UUB U3 tredje lägget, 8:de akten från slutet.

Av de tre ifrågavarande ynglingarna blevo Nicolaus Petri och Jacobus Andreæ immatrikulerade vid universitetet den 2/2 1638; Joh. Petri synes icke ha blivit inskriven. Intet villkor eller ingen sponson nämnes i dessa fall. — Det förberedande »studentbetygets» utfärdande skedde troligen skolan och staden till glädje och stolthet. Då, 1637, fanns redan fyra gymnasier i riket för lärjungars övergång till universitetet, men ingen av de elva Gestricii och fyra Helsingi som sagda år inskrevos vid Uppsala universitet torde ha frekventerat något av dessa gymnasier. I avseende å läroverksstudier (liksom i avseende å lärarens och prästers befördran) utgjorde vanligen varje stift en helhet för sig. Enär intet gymnasium ännu fanns i ärkestiftet, ville man ej nödga dess trivialister att söka till något gymnasium utan universitetet finga tillsvidare behålla sin urgamla — delvis till synes kära — uppgift att indirekt eller direkt förmedla deras fortsatta skolning. Sistnämnda år uttalade sig emellertid riksdagsprästerskapet och akademiska konsistoriet för att gymnasier borde vara medium mellan skolor och universitet. Och universitetet önskade på samma gång att »i Swea Rijket uthi Gäffle Stadh» måtte anläggas ett av rikets nya, fåtaliga gymnasier (utom i Linköping, Åbo och, helst även, Reval). Av intresse är ej minst att Gamla testamentets språk förbigås härvid. (P. E. Thyselius: Bidrag t. . . lärov. hist. Sthlm 1848 s 63, 51). När trivialskolor t. ex. från Hudiksvall efter gymnasietts förflyttning till Gefle gingo direkt till universitetet, väckte det därför förtrytelse i Gefle lektorskår, och det så mycket mer som gymnasiet led i hög grad av sitt elevantals ringhet. Fastän institutionerna under nästan hela tiden i Gefle saknade lokalt samband med domkapitlet och hade färre lärare än andra och sålunda näppeligen torde kunna sägas skyldiga deltaga i prästutbildningens högre grenar, så ville läroverken i Gefle göra allt vad de kunde för den verkliga indirekta och direkta prästbildningen och prästutbildningen. Till långt frammet 1800-talet försiggick denna nämligen i långt större utsträckning vid trivialskolorna och gymnasierna än vid universiteten.

I gymnasiesaknande stift skulle rektor äga rätt att efter domkapitlets tillåtelse skicka sina mest försigkomna och stadgade lärjungar till universitetet — ännu enligt 1724 års läroverksstadga Cap. 2 § 7.

Om två lärjungars antydda övergång från trivialskolan i Hudiksvall till universitetet jfr GC 27/2 1745 § 7 (här s 465). Jfr ASU 50 s 77, 88. — Med domkapitlets tillåtelse lät Frösö trivialskola, som blott hade tre kollegor, år 1745 avsända tre lärjungar till universitetet. Flera hade farit dit förut och foro dit efteråt, men om det skett med officiell tillåtelse torde böra speciellt undersökas för flertalet fall. Jfr G. Hasselberg: Frösö trivialskola s 132, jfr 113—114.

Något säkert vittnesbörd om trivialskolors kompetens för universitetsstudier utgör deras s. a. s. studentbrev icke; det intygar på sin höjd blott att de tillägnat sig vederbörande läroverks dåtida kunskapspena. Om vad som offentligens föreskrivits för dylika läroverk jfr 1611 års läroverksstadgas kapitel rörande provincialskolorna (tryckt dels av P. E. Thyselius i Handlingar rör. . . läroverkens historia II. Örebro

1841 s 54—69, dels ock, jämte översättning av C. A. Brolén utgiven av B. Rud. Hall i ASU 4). Gefle första arkivvolym upptar för år 1647 samma slags latinska skolklasser som både 1611 och 1649 års skollagar upptogo och därjämte en skrivklass, som staten först 1649 föreskriver för alla läroverk. Detta, att man i Gefle hade en skriv- och räkneklass för än det var i lag anbefallt, pekar hän på sjöfarts- och handelsstadens intresse och offervillighet för merkantil utbildning åt de unga — något som ju framlyser även här i boken (jfr s 136 o. 152) — och att skolor i vissa avseenden gingo före och lagstiftningen kom efteråt.

De första mera ingående uppgifterna om pensa i Gefle ges i de här s 14—19 återgivna arbets- och visitationsredogörelserna 1649—1651, alltså efter utfärdandet av 1649 års läroverksstadga. Detta behöver emellertid ej betyda att Gefle läroverk helt följde denna så snart efter dess avfattande. Många läroverk under 1600- och 1700-talen gingo i flera hänseenden sina egna vägar i en utsträckning som kan förefalla senare tider förvånansvärt. Jfr s 360 o. f.

S 8 A IIc1. En av GLA:s många avskrifter tryckes där, men i kommentaren här nedan återges »originalet»: ur RA Riksdagsacta 1624 Diar. o. Registr. f. 320.

. . . efter ibland annat Sochnegången, såsom ett stoort hinder för Vngdomens Studier och en root till allehanda odygd, Lättjia och Tiggerij, är godt funnet att affskaffas; Therfore och på dhet dhen fattige Vngdomen icke deste mindre må bliffua Vnderhollen och försörgd, och icke behöffua sin Tijdh medh Socknegång att onyttigt förnötha; Tå haffue wij dhet så bewilliat, att hwar Man som åå Landet sitter och boofast är, han ware sigh Heelgärdz bonde, halfue, Tredings eller Fierdings Torpare, han ware sigh Hoffman, Ryttare eller Knecht ingen Vndantagande skall åhrligen hielpa till Nästliggiande Scholars fattige dieknar, Sex öre Penningar. Och Adelen som å Landet boor, aff sine gårdar så mycket mehra, effter som dheres Macht och godhe wilje dhet kräffuer och tillåter: Och dhet wele åhrligen till Nyåhrs dagh hwar och en tillställa wåre kyrkioherdar och Sexmän, hwilka då strax skola haffua dhet till Nästa Schola, dher emellan dhe fattige Bondebarn att Vthdeelas. Och dher någon holler samme Pänninger inne medh sigh, skole kyrkiones Sexmän haffua macht dhem dagen effter att vthpanta, och lösa så Panten igen för 12 öre innan tree dagar Näst effter, eller Sexmännen sällie panten saaklöst som dhe bäst kunna, och Leffrera äganden så mycket igen, som öffwer 12 öre sigh belöper.

S 8—9 A IIc2aa. RA Upps. konsistorii underdåniga skrivelser 1609—1676.

Ärkebiskop Paulinus passade på — såsom ej sällan eljest — att verka eller bedja för sitt förra stift (Strängnäs); medan han var dess chef, ansåg han domkyrkostaden vara ett »strängt näs». Jfr H. Lundström: Laur. Paulinus Gothus passim. — Skrivelsen vittnar om samtal och löften under inkonstitutionella former, sådana som flera gånger ha i tidernas längd verkat till bojkottning av K. M:ts egna tidigare stadganden. I vissa fall gällde det kyrkan misshagliga påbud, men nu önskade ÅB få till de lärda skolorna i hela norrlandsstiftet utsprida en hel del av de understöd från sådana församlingar som förut gett löner och stipendier åt läroanstalterna i biskopsstäderna Uppsala resp. Gefle. — Härnösand blir 1647 biskopsstad i st. f. Gefle, och den andliga tyngdpunkten förskjutes sålunda i avsevärd mån norröver. Om de ekonomiska förutsättningarna därför och följderna därav talas i tre följande urkunder. — A IIc2bb. S 9—10 Ur UDA G II2a8.

S 10—12 A IIc3. Förlagan: Gefle Högre Lärdoms Skolas Archiv N:o 1.

Första stycket i texten är hämtat ur denna räkenskapsboks senare häft; det övriga står fol. 12 o. f. i suite. Av ekonomiska skäl äro originalets kolumner och spatiösa skrivutrymme här borttagna resp. förminskade; daler, öre och penningar hava i stället angivits vid varje inkomst- och utgiftspost. (Så sker även på några

flera ställen, t. ex. på s 12—14). Konton för Jonas Jonæ står i originalet fördelat på två olika ställen men ha här sammanförts till ett. De med kursivstil i början på styckena utsatta personnamnen beteckna de lärare eller lärjungar, som gått i församlingarna och uppburit sockengångspengarna och nu redovisa för sin uppbörd och för dennas användning redogöra här de båda kassaförvaltarna.

S 11 r 14. Lins osäker läsart. Säkerligen är det förkortning av Lingman, namnet på en medlärare som nämnes bland annat år 1650; jfr här s 13 r 16.

S 11 r 16—17. Riksdalern var från år 1643 värd 3 3/4 daler kopparmynt. 1 d:r = 4 mark. 3 3/4 gånger 4 mark = 15 mark.; alltså är 1 rdr värd 15 mark kopparmynt. 10×15 m. = 150 mark kmt. Eftersom det går 4 mark på dalern, blir 1/4 av 150 m. kmt. = 37 1/2 d:r = 37 d:r 16 öre, vilket belopp anges i texten. Uträknat av prof. B. Boëthius.

S 11 r 3n. Ficum är tydligtvis felskrivning för fiscum (kassan).

S 12 A IIc4. Ur UDA G II2a8. Den »skriftlärde» kulturhistorikern apoteksinnehavaren Sven Brun, Hudiksvall, har på tillfrågan förklarat sig böjd för att datera akten till början af år 1651, med stöd av Upsala domkaps protokoll den 11 december 1650, där det i § 2 heter: »Dessa socknar uti Helsingland skola höra till Gefle skola: Skogskyrka, Särstad, Båldnäs, Mo, Norrälven och Söderälven. De andra alla socknarna uti Helsingland höra till Hudiksvalls skola». Jfr härom här s 17—18 § 4 mom. 1. — De två första styckena av texten till avdelningen c4 äro skrivna nere på en vänstersida och uppräknigen fortsätter sedan uppe på den följande sidan. Författaren har sedan nederst på den förra av dessa två sidor gjort tillägget »När wij denne . . . 8 1/2 ö», vilket ju utgör ett blott parentetiskt observandum (här s 12 r 20—21). När han sedan kommit till hela den egentliga redogörelsens slut: »Summa 835 d 2 ö» (s 12 r 7n) har han åter lämnat några motsvarande extrauppgifter och därvid återkommit till summa »förlust» å 255 daler 8 1/2 öre som han förut i tillägget på förra sidan (= här s 12 r 20—21) beklagat.

S 12 r 4. Järnbeslag på sista raden där avser, vad han strukit över på den följande sidan (där han ville ha plats för ansvarsfrihetsklausulen): til Skolans kijstas Jernbeslag 16 öre. Därefter tillägges Trast (och stryker över) följande: På Credit haffwer iagh tagit af offwanb:te 109 d:r 50. Item 16 d:r Item 12 d:r.

S 13 A IIc5aa. R 2—4 (petit) referat enligt RA Skolväsendet 3. Avtrycket ur Personalstaterna: RA Östermalmsavdelningen Statskontorets arkiv Hufvudarkivet G:f. 2) Personalstater 1650—2. I Upplands Landshöfdingedöme upptogs i nämnda Personalstat t. ex. år 1650 understöd till en skolrektor i Stockholm, Uppsala, Enköping och Södertälje, en konrektor i Stockholm och två lärare i Enköping. Deras löner voro i tur och ordning: 126: 25, 508: 26, 150: —, 148: —, 121: 24, 30 plus sockengång, 40: —. Dessutom till Gymnasium i Stockholm för sju lektorer och en pedell 2925: 6 och för Uppsala universitet i hemmansränta och kyrkotionde 19911: 21. — I Personalstaten t. ex. för 1651 hade sju läkare 1000 d:r eller något mer, en fransk köksmästare 1200: —, en tysk d:o 900: —, en konterfejare 1200: —, ett stort antal musikanter 600: — vardera, en bibliotekarie 3000: — etc. S 13 r 10n—9n A IIc5bb. Kammarkollegii arkiv, Första provinskontorets nummerserie 143 = 1652 års lönestat för lärare vid läroverken.

I sitt första, centrala parti är 1652 års lönestat tryckt i Frey 1844 s 25—27 och i Wilskman: Eccl. Werk I s 233—235. — Utöver de s 13 nämnda sädestunnorna erhöll Uppsala latinskola 30 tunnor åt en Adjunctus. — Jfr här s 201 med kommentar. — Ärkebiskop Lenæus förordnade den 21/1 1654 att lönestatens praktiska konsekvenser skulle prövas under tre år. (Jfr bl. a. GLA Bref- och Copiebok I s 47 och 330.) Dess-

förinnan, därunder och därefter vunnos erfarenheter och fördes underhandlingar, vilkas resultat delvis framgår här i texten.

S 13—14 A IIc6. Ur GLA F IV: 2 s 30. Votum Olai = djäkne-, sockengångs- eller terminationspengar.

S 14—19 A IId 1—2. Ur Gefle högre lärdomsskolas arkiv N:o 1 (äldsta bandet).

S 14 r 14 och s 17 r 8n—7n: Lexiconets titel var: Dictionarium Latino-Sveco-Germanicum, ex variis probatorum Authorum Lexicis . . . excerptum . . . opera & studio Jonæ Petri Gothi. Lincopie, 1640. Upptog 273 foliosidor.

Av d2 s 15—19 har jag i Greifswalds universitetsbibliotek i Dijkmans samling Mss. Suecica 12 folio pag. 68 a—l funnit ett annat exemplar: Visitatio in Schola Gevaliensi et introductio novi Rectoris 1651 in Majo. — (Förteckning på lärarna år 1729 finns där i Suec. 86 s 28. Om annat svenskt i nämnda samling jfr ÅSU 30 s 264.) I Lundén aa s 32, 142—146 är Gefleexemplaret refererat och i några partier styckevis återgivet.

S 15 r 12. Ol. Petri Helsingh kallades ofta Skough. Jfr s 10, 11. — Olaus Christophorj = Aurivillius. — S 15 § 1, 2. Ärkebiskopen som anbefallt ifrågavarande visitation hade två år tidigare låtit i kungliga läroverksstadgan 1649 påbjuda för nederstadiet tryckning på svenska av lilla katekesen utan förklaringar men med valda bibelspråk. ÅSU 4 s 109. Uppgifterna om Svenska Catechismum (innan till) och Catechesis Svetica äro vittnesbörd om läsning på modersmålet på nederstadiet.

S 15 r 7n Pedagogikreformatorn Joannes Sturms brev äro omtryckta i R. Vormbaum: Evangelische Schulordnungen I, Gütersloh 1860.

S 16 § 5 r 2 o. f. Man var av den uppfattningen att mänskligheten först upplevat ett paradistillstånd, varefter syndafallet störtade oss i en fördärvlighet, ur vilken ett dagligt förbättringssträvande borde efter hand befria oss. Lärdom och pedagogik vore alltså ett slags renings- och upprättelsemedel under och för vandrigen åter till Gud. Paradis- och syndaflostdiderna äro därför ofta integrerande delar i 1600-talets lärda och folkliga framställningar.

S 16 § 5 r 7 nerifrån NB är skrivet i marginalen och avser tydligtvis de kursiverade (i förlagan understrukna) meddelandena om borgmästarens och rådmäns närvaro. Där om jfr s 153: samtalet mellan visitator och borgmästaren dagen efter denna visitation.

S 16 r 26, 33, 36 »näst föregående blad» och »42 blad» jfr s 14 d1 o. § 5.

S 16 § 1,6; s 17 r 2—3 uppe och r 7n Om spisel, avskrivna, fastlästa o. a. böcker, om inventarier etc. jfr s 171, 239; Lundén aa s 108.

S 17 § 2. Boklistan och inventarier jfr även GLA FIV: 2 och läroverkets äldsta bok (Gefle h. lärdomsskolas arkiv N:o 1) samt Jac. Rudbeckii förteckningar i trivialskolan i Örebro (K. F. Karlson: Örebro skolas historia) och i Stockholm (dels i SSA: Consistorii arkiv A 22 och i trivialskolans arkiv: rektorernas dagboksanteckningar 1630 o. f.; de sistnämnda torde snart utkomma i ÅSU).

S 18 r 2. Hille hade varit prebende till rektoratet 1616—1651 och blev prebende till teologie lektoratet 1671; jfr s 201—2. Enligt 1820 års läroverksstadga skulle Hille komma att bli prebende till äldste prästvigde lektor. S 18 § 2 Konrektor Simon = Cruftenius jfr s 13, 14, 22. — I mom. 2: de tre punkterna utmärka att texten här återställts till sin ursprungliga lydelse, sedan någon i senare tid här inskrivit ordet »som», vilket är vilseledande och därför här i avtrycket eliminerats. Här som i mom. 1 står NB (Nota bene) i marginalen. — S 18 r 19n. Punkterna beteckna att förf. glömt skriva ordet andra. — R 13 nerifrån står ett »honom» som enligt dåtida men icke nutida språkbruk vid »bör» syftar på talaren men som en nutida läsare skulle vilja ha ersatt med »Rektor». Av intresse är att kyrkoherden i läroverks-

staden utan särskild ersättning ännu undervisade i läroverket och det när honom behagade. Ätminstone några år hade så ägt rum i Västerås' och Stockholms gymnasier. Det visar huru intimt läroverkens beroende av kyrkan var och, vad trivialskolan angår, att även denna länge stod i den direkta prästutbildningens tjänst, något som ju alldeles särskilt gällde under tider då gymnasier icke funnos i ifrågasvarande städer. Gymnasiet är till stor del tillkommet just för att vara ett led i prästutbildningen för i synnerhet dennas teoretiska men ock i viss mån dess praktiska del. För den sistnämnda, den direkta praktiska prästutbildningen, fanns, åtminstone i Västerås dessutom tidvis en speciell övningsinstitution (collegium pietatis). En sådan upprätthöll och utvidgade biskop Nicol. Rudbeckius i Västerås omkr. 1673; han var son till gymnasii grundläggare och bror till den domprost P. Rudbeck i ärkestiftet som sistnämnda år visiterade i Gefle (se här s 368 o. f.).

Gefle var ju icke längre biskopsstad och dock ville Inspector uppehålla de teologiska prästlärdomstraditioner. Pastors strävanden att själv undervisa slöte emellertid nu 1651, tydligtvis mest på grund av hans ådagalagda maktlystnad.

S 18 r 18. Exprobreradhe är tydligtvis felskrivning för exprobradhe.

S 19 r 14n. Ahitofel, konung Davids vän och rådgivare, svek denne och anslöt sig till Absaloms upprorsrörelse. Denne slogs ned, och A. hängde sig. 2 Sam. 15—17.

A Iie s 19—28. UR G II2a8. — S 19—21 e1—2. Innehållet synes peka hän på att det är den under 2) upptagna skrivelsen från magistraten som bemötes i nr 1). Då emellertid den dubbla dateringen i båda inlagorna peka i motsatt riktning, har jag låtit akterna inflyta i den ordning data ange. — Rektor Olaus Prosperius hade flera gånger tillskrivit ärkebiskopen i skilda frågor och det tydligtvis förutan samverkan med Inspector, vilken snabbväg var förbjuden och av domkapitlet ogillades (jfr s 215—218). I UDA A II2a8 finnas flera sådana skrivelser. T. ex. den 27/9 1663 förordar P. till lägsta kollega den musikaliske prästsonen Johannes Agrivillius från Åkerby, varjämte han klagar över Inspectors, Ol. Chr. Aurivillius', olidliga herravälde i skolsaker, »migh till största wanähra»; nu önskade han ej bli »widhare af Pastore förachtadh och oförrättadh». (Jfr s 18 o. f. här om samme Inspectors förhållande till rektor Trast.) Det är denne sin förman, som rektor och prorektor s 20 r 11—13 anse ligga bakom magistratens klagomål till domkapitlet (s 20—21; jfr 30 r 5). — Att magistraten 1 1/2 månad senare samarbetade med Inspectors efterträdare, prosten Simming, framgår här av dennes skrivelse 3/1 1667 s 23 r 22. — S 20 r 6: Insp. = Ol. Aurivillius.

S 21—23 A Iie3aa. Första vokalen på första raden s 22 är lång; så ock andra vokalen uti båda occidit r 3, 4. Detta har ej kunnat utmärkas, enär officinen saknar tecken därför. Däremot är ett kort i betecknat å r 2.

S 20, 22 Om sång- och andra lärarens arbeten och löner jfr s 10—12 samt avd. BIII, CIII, CIX. — S 22, 23. Klagomålen över rektorernas räknenskaper äro många och långa; jfr senare om Joh. Unonius!

S 23 r 3 o. f. Många lakuner föreligga i förslagan. Sådana ha här (och flerstädes) ersatts med uttryck inom klammer. Ordet pastoratus å r 3 har föreslagits av rektor N. Lundqvist. — S 24 r 14 jfr s 28 r 12, 22.

S 27 r 19. Vid förslagan är intet sådant latinskt stilprov bevarat. Men i Uppsala universitetsbibliotek N. 1039 och i flera arkiv finnas sådana. — S 28 r 12, 22 jfr s 24 r 14. — S 28 r 15. Följande relation av vad som förekommit hade nämligen sänts brevledes till Inspector Simming; den förvaras nu i UDA G II2a8.

Reverende et Clarissime D:ne magister,

Högtärade och tilförlåtliga gode Wenn. Näst min flitwenlige helsan, hade iagh gerna Communicerat medh hans wördighet, seenast han war her i Gefle, men för

hans hastige Afresande schul, gafs migh der til ingen legenheet, Wij hafwom fuller förmodat at någon bettringh skulle skee medh skolans information, men det fructes som nu spörise att dett blifuer werre, ty stoor dieknarna hafua sam sett sigh att intz mera willia komma i scholan: huilket och hade skeedt, der min herre icke haf:r (i rectoris lenge Vthewarande) i rettan tijdh kommit der med vnder wädret, och gjorde sin fljt att förmana dem att förbjda bettringh medh tolamodh. Och när då rector omsijder heemkom, wore alla i den förhopningh at han skulle Påminna sigh huadh skeedt war och således corrigera sigh sielf, men då begynte han först at låta se sitt vpsååt, och det först på min hr Collegæ barns Præceptor, Och sedan på W:t Jöran Pettersons son medh icke allenast hugg och slagh, wtan och med försmädelige ordh, så at man fructar at igenom sådant Procedere skolan warder ruinerat, huarföre begärs wenligen af min herre, at förnimma huadh för resolution här på är fallen af det högwördige Consistorio, huilket E. wördighet teckes oss mz dett forderligste communicera. Jagh bekänner att iagh för min Person intet har lagtt synnerligh här om, men som iagh förnimmer icke allenast ingen bettringh, wtan här igenom skolans entlige ruin, altså går migh det til sinnes, at den fordom berömmelige skolan, skal genom et sådant Obilligt Procedere förderfuas. Detta är det iagh i hastighet har wellat låta min herre förnimma, wenlighen begärandes honom behagade denna mitt Hastige skrifuelse ExCusera befallandes E wördighet medh hans wördighets kärelskande Omwårdnat under Guds dens aldra Högstes trofaste Beschydd och beskerm.

Gefle d. 26 Martj 1667

M[in] h[erres] g[ode] W[enn] a[litid]
Elias Person Gavelius.

B = Huvudavdelningen om trivialskolan 1669—1850. — Avd. B I = Nedersta stadierna.

[Om skrivklassen och övriga nederstadier jfr G. E. Lundén aa s 214—272.]

Här s 29—31 avdelning B Ia1 Ur UDA G II2a8. Den här avtryckta delen av ett brev från rektor Unonius till ÄB Swebilius utgör fortsättning på den skrivelse, som återges s 110—111. I GLA Bref- och Copiebok 4 s 64—65 finns ett tidigare brev från U. till Eforus avskrivet; jfr här s 30 r 4. Däri begär han, att lärarna skola till lön få icke pengar utan spannmål efter Cronovärdering, samt framhåller att två lärare behövas för den överfulla klassen I. Ärkebiskopen bedes »kasta sina ögon på någon till Classem infimam»; bäst vore om f. kollegan Per Collins i Torsåker son Jonas utsåges. I lägsta klassen vore 70 lärjungar, varför brevskrivaren hemställer om utverkande hos K. M:t av lön till ännu en pedagogus; denne skulle »sköta» de nedre gossarna. — I samma samling s 73—74 ingår ett brev från samme Unonius till Inspector med bön om medverkan (t. ex. under sin stundande resa till Stockholm) till nämnda ökning av lärareantalet på nederstadiet.

Samme rektor Unonius sände till domkapitlet 14/1 1703 en anhållan, antecknad i UDA G II2a8 (§ 10): »Såsom icke allenast nu warande Apologist klagar, utan och de förre klagat, at klitedammët skiämmer, och skiämt deras lungor, om det icke kunde wara giörligt, det man finge kiöpa till Scholens behoof 20 st. steentaflor med griflar, kunnandes de, som förmögna äro, anskaffa sig sådana taflor sielfwa.» Domkapitlet avger däröver utlåtande 21/1 1703 § 6 (enligt UDA G II2a8, som för övrigt finns i avskrift i GLA Bref- och Copiebok 4 s 82) mom. 9: »För den obeqwämhet och skada, som berättas wara til befarande för Apologistis af kriterdamb, profwar Domcapitlet skiäligt, at för Scholæmedlen må upkiöpas 20 st. stentaflor

med griflar til theras behof, som uti then Classe betiena sig af information, kunnandes the förmögnare anskaffa sig sådana taflor sielfwa.» — Omkring år 1770 kallades räkneklassen, elever emellan, krittunnan (Sam. Ödmann Hågkomster).

S 29 r 12 Om motigheterna för Jonas Collin jfr här s 129—130. — Att till apologist bör utses en räknekarl och inte en ensidig latinare, framhöll bl. a. den bekante rektor Broman i Hudiksvall; ÅSU 50 s 69.

På s 29 r 15: »nagon töör» etc.; s 30 r 5: »intriguer» etc.; liksom s 30 r 6n åsyftas Inspector prosten Schæfer. ÅB utnämnde A. Querckgren; jfr s 31 r 10n. Rektor Unonii skriverier i detta sammanhang voro således förgäves. Men vid vissa andra omtvistade lärare tillsättningar fick han sin vilja fram. Så fick även den skicklige Collegan Lars Torgström, som den 14/6 1750 begärde hos Eforus att han, trots det »Promoverade Personer lära sig anmäla» måtte bli utnämnd till apologist (en befattning som hade ett slags ordinarie karaktär till skillnad från kollegaten och var bättre avlönad än dessa). Efter »åtskillige terminer» under åren 1723—1730 i Uppsala hade T. varit kollega i klass I och II (1730 o. f.) samt under 3 1/2 år vikarierat i apologistavdelningen. Nu skulle det gå honom »alt för mycket til sinnes» om han ej nu bleve hulpen efter allt tråget arbete. (Bönebrev 14/6 1750: UDA G II2a8.)

S 29 r 1n Om gnat mellan olika lärarekategorier jfr s 160—164. Jfr G. Blomqvist: Schacktavelslek. Studier. Sthlm 1941 s 144—145.

S 30 r 19n Stadgan är avtryckt s 8; se här kommentaren därtill! — S 31 B Ia2 Ur GLA Bref- och Copiebok 4 s 74—75. I Lärdomsskolans äldsta bok nämnes vid visitationen 1651 (slutet, här s 18—19) Pedagogus vid sidan av Infimus Collega; denna anordning fanns sålunda vid en tidpunkt c:a ett halvsekel innan Eforus förklarade den skola bli permanent (här s 31). (Därmed är icke sagt att den fanns under hela halvseket.)

S 32 B Ib1 UR GLA Bref- och Copiebok 4 s 118—119. — Rektor Unonius' här s 32 r 5 nämnda skrivelse finns GII2a8 och skildrar hopgyttringen på olika stadier i lägsta klassen ungefär så som här sker s 33 r 11—13. Jfr UDA domkap. protokoll 29/2 1716 s 103 § 8 och Lundén aa s 223—224. Man beakte, att domkapitlets här anbefallda anordning förde till en väsentlig överensstämmelse i sak med vad Gefle latinskola haft införd under minst ett 70-tal år och vad 1693 års läroverksstadga föreskrivit i kap. III (ÅSU 7 s 9—11), varvid dock bör ihågkommas att denna kallade dessa genuina latinklasser andra t. o. m. femte. Dess klass I var en pedagogi som på urgammalt sätt undervisade i både innanläsning, välskrivning, lillkatekesen (med några Davids psalmer) samt på latin ordböjningar och glosor. Där denna klass fanns, skulle eller kunde läraren kallas (eller vara i avlöningshänseende jämställd med) apologist. Denna märkliga föga beaktade och kortvariga nyordnings innebörd belyses på flera ställen i Gefle-papperen.

Efter beslutet 29/2 1716 om pedagogiens indragning erhöll var och en av de tre kollegorna mot kvitto av 27/5 1716: från Vessland 92 rökar, Hållnäs 118 och Danemora 51 rökar, vilket å 6 öre hade ett värde av 48 daler 30 öre. GLA FIV3 folio 79.

S 32—34 B Ib2 Ur UDA G II2a8. — S 32 r 4n Vanligen voro adliga och rika mäns söner för fina och ömskinnade att sändas till läroverken, och dessas lärdom var ej den som sådana mest värderade eller behövde. Av dessas föräldrar ansågo många att latinlärjungarna voro ungefär sådana Bondelymlar, som dessas rektor (här s 29 r 12n) sade apologistkolans elever vara till skillnad från latinisterna.

I kap. II § VIII av 1693 års läroverksstadga ålades lärarna »i synnerheet där om winläggia sig, at de Adelige Barnen, hwilke till Scholarne satte warda, blifwa på tienligt sätt uti Studierne flijteligen öfwade, på det Rijket så wäl som Gudz Försambling må alltid kunna blifwa wäl betient af them, hwilka i sine unge Åhr till

Gudzfruchtan, Wijsheet och alla Dygder håldne äre, och derutinnan itt märckeligt framsteg giort hafwa.» — Här s 412, 458—459 finna vi exempel på Gefle gymnasie-lärares strävanden c:a 1/2 sekel efteråt att söka få något gjort för adliga och rikemans barns bildning i Gefle läroverk före eller i stället för universitetsvistelse. Jfr s 479—481.

S 32—34 ådagaläggas med all önskvärd tydlighet, i vilken utomordentlig (men sedan i forskningen vanligen förbisedd) utsträckning latinläroverkens lägsta stadium fordomsdags voro småskolor för de av folkets barn som aldrig kommo att få åtnjuta någon annan skolgång. Jfr ÅSU 58 s 122—128; 383 o. f., 398 o. f. s. Enligt Gefle läroverkslednings uppgifter tillhörde de successivt och individuellt fem småskolestadier, av vilka några i det sista stadiet dock stodo blott med ena foten i småskolans men med den andra i den speciella latinskolans studiefält. Det senares begynnelsepensum i lägsta klassen var föreskrivet i 1693 års läroverksstadga Cap. III § IV; jfr ÅSU 7 s 10 r 2—4. Härvid följde man ganska troget Tysklands unglutherska skolorganisationer samt Sveriges första kyrkoordning och läroverksstadga; jfr härom R. Hall: Om Sveriges första läroverksstadga (ÅSU I slutet). Jfr även 1700—1800-talens latinska abc- och katekesupplagor.

Den 30/9 1722 skriver Inspector kh Schæfer och rektor Unonius till domkapitlet att rådhusrätten lovat taga under övervägande frågan om anskaffande av medel till den späda ungdomens uptuktelse (= undervisning och uppfostran). Enligt de föras mening borde församlingen höras samt ett skolrum för pojkar och ett för flickor »upsättias». Varken timmer eller andra förnödenheter vore nu att tillgå, varför »litet anstånd» behövdes. Den nedersta klassen borde förses »med nogon god mann» (=lärare). Urkunden som »presenterades» i domkapitlet 12/9 1722, finnes i UDA G II2a2.

S 33 r 11—13 Om dessa olikheter i kurser pr individ jfr här s 15 § 1. — En motsvarande smågruppering fanns redan tidigare.

I GLA F IV: 2 (s 255 d; opagerat där) finnes följande detaljfördelning angiven, ovanligt nog. »Discipuli Apologistæ som wore mitt i terminen [troligen höstterminen 1690] tillstades Class 1:ma [8 uppräknas], Class 2:da [4 st.], Cl. 3:tia [8 angivas], Cl. 4:ta [6 nämnas], Cl. 5:ta [6 elever], Cl. 6:ta [2 lärjungar]. Summa 34 personer. — Mitt i Novembri då coetus Discipulorum war plenus funnes dee till talet just 150». På den följande sidan uppges (summeriskt) elevantalet vid vårterminens mitt år 1691 vara i rektors klass 21, i klass IV 20, i III 14, i II 29, i I 55, i Apologista 39. Summa 178. Det är denna märkliga, genomförda klassgruppering som bibehålles i 1693 års läroverksstadga och som gällde åtminstone i läroverk »hwarest någon Apologista är» (jfr Cap. III § 4; ÅSU 7 s 9).

S 33 r 17 I elevlistor i ÅSU 60 framgår i vilken otrolig grad rektorerna i huvudstadens läroverk läto pojkar på nära nog analfabetstadiet tagas in i andra å tredje latinklasserna (t. ex. efter påtryckning eller handtryckningar av barnens föräldrar). Sådant stod i uppenbar strid mot t. ex. 1693 års läroverksstadga Cap. III § II. ÅSU 7 s 9.

S 33 r 21 »Förstå det som de läsa»; jfr den av Joh. Rudbeckius (men icke, såsom dock ideligen påstås, av Laurelius) avfattade (läs: efter Lucas Lossius plagierade) storkatekesen Enfallighe Fråghor; jfr R. Hall: Rudbeckii katekesutveckling (i Kyrkoh. årsskr. 1919) samt en min undersökning härom och om andra hithörande undervisningsfrågor, vilken snart torde utkomma under titeln Folkundervisningen i Joh. Rudbeckii stift.

S 33 r 16n I 1693 års läroverksstadga Cap III stipuleras rörande pensa och »exercitia» = stilövningar. ÅSU 7 s 9—12.

S 34 B Ic1 Ur Stenfelts Copiebok I (= Bref- och Copiebok 4) s 132, där den här intagna underrubriken ingår såsom register i marginalen. — Därsammastädes s 129—131 ingå dels samma kollegors skrivelse till domkapitlet av 9/12 1725, dels detas svar av 23/3 1726. De förra hänvisa där till den nya läroverksstadgans bestämmelse att kollegorna skola vara tre (scilicet utom rektor och konrektor) och att pedagogus skall avlönas av staten. De önska dela hans statsinkomst. ÅB Steuchii domkapitel »bifaller aldeles» förslaget om klass I:s avsondrande, pedagogus' avlöande av staden och hans statslöns delning bland medlärarna. Dessa uppmanas underställa frågan magistratens och landshövdingens prövning. — S 34 r 17: Augment jfr s 110. — S 34—35 B Ic2 Ur UDA G II2a8.

S 35 r 20, 25 Prost var A. Westerman. Landshövding var C. G. Bielke.

S 34 r 12 B Ic1 »Höga Öfwerheten» hade utfärdat bl. a. Prästerskapets Privilegier år 1723 och därvid förordnat rörande Scholæbetiente § 2: att de skulle bliva »uti theras wilkor och lägenheter af os befordrade så wida Riksens stat och tilstånd thet kan tåla och medgifwa»; § 4: att rektorer och konrektorer skulle alltid erhålla sin tillförsäkrade lön oavkortad och ungdomen icke få sina understöd förminskade utan snarare förbättrade; § 7: rektors-boställen eller ersättning därför skulle bibehållas. § 14: Spannmålslönerna borde de betalande bönderna föra till dem anvisade platser inom lagsagan samt erlägga eventuellt erforderlig port-tull. § 24: djäknar finge icke berövas sina ordinarie skol-rättigheter (frihet från krigstjänst etc.).

För att läroverket skulle för framtiden hava detta i minnet skrev den nitiske skolrektor E. Stenfelt av sådana privilegieutdrag i sin Copiebok nr 1 s 127—129 (= GLA Bref- och Copiebok 4).

S 34 r 14n De tre lärarna hade den 9/12 1725 skriftligen bett sin rektor och konrektor att verka för classis infimas avskaffande. De hänvisa därvid till 1724 års läroverksstadgas uttalande att åt trivialerna skulle bestå blott tre kollegor och att pedagogus bör av staden underhållas. Enär »Monsieur» Stiernman haft lön av staden och »äfwen informerar sådane, som efter högst bemålte förordning til en del icke uti Trivialen bör wara »bedja de rektorerna att hos stadens vederbörande rekommendera S. »til sin aflöning».

Till svar på rektorernas brev till domkapitlet yttrar detta den 23/3 1726 att det bifaller förslaget att klass I »som är en blott pædagogica» avsondras och läraren får sin lön av staden och hans statslön delas mellan hans tre kolleger; rektorerna bedjas föredraga denna och andra hithörande frågor inför magistraten och partiellt inför länsstyrelsen. Dessa två skrivelser mellan rektor och domkapitlet har rektor Stenfelt skrivit av i sin Copiebok I s 129—131. S 135—139 tar han därpå in samma tre lärares förnyade böneskrift (till Inspector Westerman) i fråga om första kollegans löns fördelning; den remitterades till magistraten 2/5 1728. S 153 kopieras domkapitlets skrivelse till Inspector den 24 okt. 1733 att Stiernman alvidit och att Insp. borde samråda med kollegorna om detaljerna av lönefördelningen samt inkomma med förslag i frågan. Därpå följer domkapitlets brev till Insp. 13/3 1734, stiftsprästerskapets besvär vid riksdagen 1734 samt kammarkollegiets och statskontorets utlåtande 25/10 1734. — Förenämnda debatter mellan lärarna på hösten 1733 och dessas därvid framställda krav samt kopior rörande vissa tidigare lönevillkor finnas verifierade bl. a. i början av UDA G II2a8.

S 34 r 2n — s 35 r 12. Prostens skrivelse föranleddes närmast av de tre kollegornas antydda skrivelse. Denna finns kopierad i GLA Bref- och Copiebok 4 (Stenfelts Cop. 1) s 135—137. Författarna äro desamma som skrivit inlagan här s 34 och en till rektorerna daterad 9/12 1725, och ärendet är detsamma som där. Det tidigaste

brevet torde varit under behandling utan positivt resultat 7/5 1726 (se här s 35 r 13, 21; s 36 r 6). Lärarna voro alltså mycket otåliga.

S 36 B Id1 Ur UDA A I:33. Domkap. prot. den 6/3 1734. Den här s 36 återgivna Resolutionen åtföljdes av skrivelser från Inspector och Rector. Dessa som inkommit s. d. och nu förvaras i UDA G II2a8 första huvudavdelningen, refererade domkapitlet på följande sätt i nämnda protokoll.

»§ 15 Probsten i Gefle Mag:r Westerman, tillika med Rectore Scholæ, Mag. Gris, hafwa inkommit med skrifteligit swar, at de ibland Scholans documenter eftersökt, af hwad orsak derstädes äro 4 Classer, utom Rectoris, och at de ei vidare kunnat erfara, än at,

1:o in actis finnes hwarken Original eller afskrift af nogon Kongl. Maj:ts Stadga och förordning, ang:de Collegernas lön, undantagande den Förordningen om Collegernas augment af tryckeritunnan i Wäster Norrland 116 d:r 21. 8 pgr Silf:mt tillsammans för 4 Collegæ och Directores Cantus, efter Kongl. Camar Collegii notification til Landzhöfdinge-ämbetet derå orten, utan synes troligit, at Hans Maj:t lemnat i förstone den saken til Consistorii anordning.

2:do Hålla de före, at orsaken til 4 Classers inrättande, utom Rectoris, warit den, at ingen Pædagogus warit i staden, med mera.»

Åsyftade lönestatut, av 1691, återgives här s 110.

S 36—37 B IId2 Ur UDA G II2a8. — S 36 r 6n—5n och s 37 r 13: om 7 och 9 maj jfr här dels s 34—35, dels kommentaren därtill. — S 36 r 4n: en slik Pædagogi belönande = avlöning åt en sådan lärare. — S 37 r 1—3 Jfr härom G. E. Lundén: Gävle folkskolas historia. Gefle 1942. Då här i boken står Lundén aa, menas i stället hans bok om läroverken i Gefle. — S 37 r 12: »Extractet» är här återgivet s 34—35.

S 37—40 d3 4 Ur UDA G II2a2. — S 39 r 15n—14n jfr här s 110. — S 39 r 16—20 Om många odugliga privatlärare i Stockholm omkring år 1810 jfr Broocman: Magasin andra bandet h. 2 s 37—41. — S 40 r 5 Om sådana socknegångar vid juletid och de därvid utförda sångerna och predikningarna i templen jfr [E. o. C. O. Roos] Skolgång och djeknegång, Gefle 1868, omtryckt i ÅSU 37 s 34—82. Jfr ÅSU 50 s 181. Om djeknegång och annat mattiggeri i Stockholm och om en lärares skymfliga behandling i st. f. lön jfr ÅSU 58 s 122—128, 369—374.

S 40 B Id5: Ur UDA E I:13 s 565, 570—571, 573. — S 41 B Id6: Ur UDA Domk. Protokoll 1735 s 263—264. Lic. G. E. Lundén, Gefle, har benäget meddelat mig denna fyndort. — S 41 B Ie Ur GLA Bref- och Copiebok 4 s 172—173. I H. Lundström: Svenska synodalakter I s 337 finns det prästmötes beslut avtryckt som här nämnes s 41 r 20n. Innehållet i båda stadgandena äro i sak desamma. — S 43 r 13n 1724 års läroverksstadga kap. 6 § 9 uppsätter läsfärdighet såsom inträdesvillkor och ger våra första mera ingående välskrivningsföreskrifter.

S 41 r 9n Såsom exempel på gymnasisters undervisargärning i »folkskola» (väl egentligen i ett slags småskola, ty till högre pensa nådde man nog icke) må avtryckas följande ur Gefle lektorsprotokoll: 17/9 1734 s 122] 3. »Vplästes Gymnasisten And. Forsbergs brev, hwaruti han begiärar för sin stora fattigdom få blifwa hemma i Ferla öfwer höst-Termin, at med Sokne-barnens information förtiena sig nogot til studiernas fortsättande; Hwilket man nödgades honom efterlåta.» Jfr ÅSU 50 s 75. — S 42—43 B If1 Ur UDA G II2a2; inlagt i ett omslag daterat 23/4 1788 och bör därför sökas under detta datum. En avskrift finns i E. Stenfelts kopiebok 1 (= Bref- och Copiebok 4) s 264—267. — S 42 r 16 Brevet är här avtryckt i texten s 41. Det undantag för analfabeter, vilket där 1735 medgavs, upprepas icke i D:s beslut 30/9 1762; jfr här s 43.

S 43 B If2,3 Ur UDA A I:54 Domkap. Prot. s 433, 438—439 resp. 479, 491—492.

S 43 r 11 jfr 1724 års läroverksstadga Caput VI. ÅSU 7 s 35 o. f.

S 43 r 18n Rektors svar inkom s. d., förvaras nu i UDA G II2a2 och var av följande lydelse i denna punkt. »Högwördigste H:r Doctor och Erchie Biskop, samt Högwördige H:r Theologiæ Doctorer och Professorer.

Om någon bespard kronotijonde här i orten til en Pædagog underhåll kunde wara at tilgå, har jag uppå Max. Venerandi Consistorii befallning sökt giöra mig underrättad, och på LandzContoiret erhållit den efterrättelse, at så wäl i Giästrikesom Helsingelands gifwes wäl kronobehållningar; men huruwida någon andel af dem skulle kunna anslås til Pædagogiens inrättning, är en sak, som ankommer på höga wederbörandes godtfinnande. Det skulle eljest tyckas, at en så ansenlig Stad, som Gefle är, skulle utom dess kunna giöra utwägar at underhålla sin egen Pædagogus.»

S 44 efter r 5. Första gången en adjunkt i trivialskolans anställes är 21/2 1763. På hemställan av rektorerna i denna skola 24/11 1762 bifaller domkapitlet förstnämnda dag förslaget om J. M. Schönstedts kostnadsfria och partiella tjänstgöring i lägsta klasserna, kollegorna Amnelius och Tetting till hjälp. GLA Bref- och Copiebok 4 (= Stenfelts Copiebok I) s 271—274. Jfr Lundén aa s 162. Till 1774 förefanns en sådan nödhjälps på snålshjälps; då övergick den utmärkte Johan Stenfelt till konrektorat och till vice rektorat. Domkapitlet förkastade hans förslag 9/5 1776 att sådan hjälp borde stå t. ex. lägsta kollegan och apologisten till buds. UDA G II2a1. Jfr Broocman: Magasin I s 151; här s 143.

S 44—46 B Ig Ur Stenfelts copiebok I (= Bref- och Copiebok 4) s 336—339. Förut avtryckt i Lundén aa s 261—264. Urkunden är säkerligen en av de första och allra mest ingående av hela det egentliga Sveriges bevarade förordningar av antydde slag. Nyhetens intresse äger bl. a. det samarbete som anbefalles s 44 r 7n—6n. Också den då gällande läroverksstadgan av 1724 var ovanligt ingående i fråga om apologistklassen (kap. VI § 8). — Till stöd och ordning för handelsyrket utgavs följande stadgande:

Allmen Förordning Hwarefter alle de, Som här i Riket Handeln wilja lära, och sedan den samma drifwa, skola hafwa sig at rätta. Gifwen Stockholm i Råd-Cammaren den 19. December. 1714 [tryckt] Sthlm 1735. — I § 2 och 4 stadgas där om undervisning åt den som »för Läro-Gosse tjäna skal».

S 47 B Ih Ur UDA G II2a2. — S 47 r 18: I Ankomne bref till Pro fide 1771—1785, K. Bibl., beklagar prostens Tegman den 17/4 1777, att oöwervinneliga hinder föreläge i Gefle för uppfostringens och barnalärans förbättrande, då icke någon ordentlig barnaskola varit eller kunnat erhållas, oaktat domkapitlets allvarliga anmaning. Ungdomens handledande hade mest varit lämnad åt unga gymnasier eller annat olärt folk. Till ett barnhus och en pedagogis upprättande hade man nu erhållit en donation. —

Barnhuspedagogen uppbar såsom förut avlöning från barnhuset och försågs nu efter hand med bostads- och (till synes) skolrum på stadens bekostnad i den halvt förfallna rektorsgården. Magistraten hade föga intresse för den påtvungna folkskolereformen, varemot den ju tydligtvis av gammalt varit positivt inställd till trivialskolans och — därefter — gymnasiet. Om Tegman, utvecklingen och besvärigheterna jfr G. E. Lundén: Gävle folkskolors historia, 1942 s 71—91. — Grosshandlaren Carl Cornelius Müller överlämnade år 1794 250 rdr rgds till kyrkorådet för avlöande — medelst årliga räntebeloppet — av en kateket för katekesundervisning åt ungdomen efter aftonsången under tre månader pr år. Den Müllerska inrättningen verkade blott några år. Jfr aa s 36—37.

S 47—48 B Ii Ur RA Handlingar ingifna till 1843 års revision öfver rikets elementarläroverk; i början av det tjockare bandet.

Ur grosshandlare Brändströms språkliga och handelsbetonade privatläroverk (jfr Broocman: Magasin för föräldrar och lärare II s 58—71) hade Athenæum och Provskolan uppstått. Latinskolans rektor var ej ombedd att yttra sig om värdet av den nya skolan men han låter likväl läsaren förstå att han ogillade förändringen. Denna gillades så mycket mer av sin upphovsman, gymnasiet rektor C. A. Forssell. Den av honom utarbetade nyorganisationsplanen är tryckt i ÅSU 32 s 25—33. — I sin inbjudningsskrift till gymnasiet årsexamen 12/6 1843 meddelar rektor Forssell, att »den förut varande Apologistklassen med innevarande termins början derifrån [= från läroverket] blifvit skild och sammanslagits med det Läroverk för borgerlig bildning, som vid nämnde tid här började sin verksamhet.» Med hjälp av den nya organisationen skapades landets första enhetsskola (om man nu skall använda detta uttryck i detta sammanhang; i själva verket voro flertalet pedagogier och även andra läroverk under århundraden ett slags enhetsskolor). Jfr Elfstrand: Sveriges första enhetsskola. — Statistiken här i Bilaga s 48 har av ekonomiska skäl berövats sin uppställning i spalter och för överskådlighetens skull försetts med avdelningssigna inom klammer [I, A etc.]. — På s 48 r 12n har ändrats Rektor Selgrens skrivfel 1843 till 1833. Det är nämligen en 10-årsöversikt, gällande tiden ifrån andra Skolrevisionen 1832 till den tredje 1843, som ock blev den sista.

BII. Redogörelser etc. i fråga om trivialskolans 1687—1843.

S 49—53 a 1—2 Förlaga: UDA G II2a2.

S 50 § III Landshövding över Norrland 1687—1693 var Otto Wellingk.

S 52 r 3n Uttalandet torde gå tillbaka på Matt 10: 10: Arbetaren är sin lön värd, och går igen även t. ex. i det påståendet i Oscar Swahn: Våra översittare, att adjunkterna i Göteborgs latinläroverk på 1840-talet voro så goda man kunde begära. — Jfr ÅSU 54—55 s 258 r 13n—10n.

S 53—55 Ur UDA G II2a8. — S 53 r 14n—12n; s 55 r 1; s 150 r 29: 1693 års läroverksstadga kap. III § V yttrar att klass II bör »Lära Regulas Grammaticæ och Syntaxeos generales utaf Grammatica Tideri». ÅSU 7 s 10 § V. Jfr här s 150 r 29. — Den 17/1 1695 hade ÅB Swebilius skrivit till rektor Unonius, att man borde »läsa Donatum och Grammaticam Tideri, lärandes den felaktighet, som i Swenskan finnes uti Donaten, igenom en försiktig Præceptoris handledande corrigeras, in til des en mera emendat Donatus kan framkomma; och jämwäl de som släppas in i Tideri Grammatica i förstone allenast läras de förnämste och angelägnaste reglor, men sedermera genom judicii tiltagande de flere». (GLA Bref- och Copiebok 4 s 36).

S 55 r 17, 22 Kongl. förordningen 7/4 1624 är här återgiven s 8; jfr kommentaren därtill. — S 55 r 18, 25 Domkapitlets resolution 1696 om sockenpengars uppbärande två i st. f. tre ggr årligen jfr att 1640-talets uppbördsmedel fördelades tre ggr om året, enligt läroverkets äldsta arkivbok.

S 56—62 avd. b2 Ur UDA G II2a8. — S 56 r 3n 1693 års läroverksstadga kap 3 § VIII. — S 57 r 4n: Författaren var Joh. Gezelius d. ä. — S 61 r 3 Karl XII:s krig. — S 63 B Iic Ur GLA Bref- och Copiebok 4 s 110—111. Flera viktiga punkter ur 1611, 1649 och 1693 års läroverksstadgor repeteras här. — Urkunden är tidigare återgiven i G. E. Lundén aa s 159, som där ock ger upplysningar om de s 63 r 10n—9n nämnda böckerna. Jfr visitationsredogörelserna 1752, här tryckta s 64—65, 376—378.

S 64 c½ Rektors redogörelse i RA Handlingar till Uppfostringskommissionen af 1745 är här av mig sammanfattad. UDA G II2a8 finns från examen i trivialskolans 11/6 1778 en av prorektor A. A. Grundén undertecknad lista på latineleverna upp-

tagande deras namn, ålder och föräldrars titel och bostadsort. Apologistklassens lärjungar uppräknas icke. En dylik av 10/6 1769 (aa) upptar även uppgifter om begåvning (»Snille») och skrivklassisterna.

S 64—68 B IId—f GLA Bref- och Copiebok 4 s 216, 261—263 resp. 266—267.

S 65 B IId r 4 jfr här s 403—410. — R 15 Liksång jfr ÅSU 58 s 107—113, 513 Dess bruk var av K. M:t förbjudet eller i varje fall inskränkt, men kyrkan stretade emot nu såsom ofta eljest; jfr aa s 113.

S 65—67 e Detta Rectoris Scholæ utlåtande är ställt till Domkapitlet; denna institution äsyftas med T. i kopians r 2, 17 och 25 (= Tituli). — S 67 r 13 Löftet om prästviga lärares befordran till prästerlig tjänst inom 7 à 8 år hade givits i läroverksstadgan 1724 Cap. 4 § 1.

S 67 r 16 Bartholomæus 24/8; Thomas 21/12; Pål (Paulus) 25/1.

S 67—68 f) Avtrycket här s 67—68 utgör direkt fortsättning (Endast första ordet: Härjämte, är nu vid återgivandet borttaget) av den skrivelse som här återges å s 29—30. Att brevets båda hälfter så tagits in på var sin avdelning, har skett för översiktighetens skull, enär innehållet är så olika.

S 69—86 B IIh Ur RA Canzlersgillets handlingar: Consistoriernas skrivelser ang. läroverken i stiftet. 1801; vol. 8. Ingressen här s 69, tryckt med petit, är ett referat av mig; jfr här s 379 avd. d. — S 72 r 1 Elementar- eller Brändströmska språk- och handelsbetonade privatskolan. Jfr Broocman: Magasin II h. 1 s 58—71. Om immanent adels-, real-, praktisk- eller B-linje eller andra gagnbetonade uttalanden jfr här s 457—458, 479—481. — S 71 sista stycket: Denna orten består mest af Närings-Idkare; jfr s 73 r 11—12, 14: »De förmögnare ... rigta nu mer än förr sina barns uppfostran till ingående uti Näringarne ... Gefle är en af Rikets wigtigare Stapelstäder.» — S 72 r 8n: Om en senare periods eldning jfr s 190—192, 200.

S 73 r 5n Första större grammatikor i svenska efter 1800 utkommo av C. Collnér, Broocman och Peter Moberg 1812—1815. — S 74 3:dje mom. a) Biskop Jacob Benzeli dogmatik jfr s 249. — S 75 § 4 Jfr ÅSU 63 s 162—163. — Om förknippning av lärostoffet jfr Herbarts pedagogik. — S 76 mom. 6 Om trängseln och larmet i dåtida och tidigare latinskolor jfr Sam. Ödmanns Hågkomster från Växjö, C. W. Böttigers från Västerås samt Fyhrvalls från Gefle. Lundén aa har återgivit intressanta brottstycken av denna samt ur prosten J. Lundströms invigningstal 1816.

S 76 r 22n Om »roliga» herdetjäll: här s 67 r 13 och kommentar därtill.

S 86—87 B IId Berättelsen över skolans och gymnasii visitation s. å. föreligger i två redaktioner. Den ena, konsistorienotariens, är tryckt i Gefleborgs Läns Wecko-Blad 15/6 1811 n:r 44, 45; dess del om trivialskolan är mera upplysande och återges därför här. Den andra redaktionen, av gymnasiet Rector, finns i GC 1811 bevarad. — S 87—105 B IIj Ur RA Uppf. komm. handl. rör. uppf.-väs. 1814 s 55 o. f. Uppställningen i spalter har här undvikits och ersatts av den anordningen att varje fråga ställts förut och svaret på den omedelbart efteråt. — S 87 r 15n ÅB Paulinus' brev till drottningen 14/2 1646 finns i RA Uppsala Consistorii (= domkapitlets) underdåniga skrivelser.

S 87—88 Denna serie av lärda och framstående män utgångna ur Gefle läroverk kan många gånger fördubblas, men angående de första som man plägar uppräknas såsom f. d. gefleelever, äro uppgifterna i stor utsträckning icke bevisbara. — S 88 r 16—20 K. M:ts utslag 17/5 1735 m. m. jfr här avd. B1. — S 90 r 24, 25 Jfr s 201—2 resp. Tiondesättning m. m. jfr GLA Copieböcker. — S 90 r 1n 1807 års läroverksstadga kap. V; ÅSU 7 s 90—92.

S 92 mom. d) Om Nibelii gåva jfr här s 86. — S 92 § 3 r 3: Joh. Stenfelt.

S 92 § 4 Jfr [E. o. C. O. Roos] Skolgång och Djeknegång; omtryckt i ÅSU 37 s 34—82.

S 92 Fr. 9 I sitt »Ödmjukaste Memorial» till 1832 års Skolrevision säger rektor Hällström i § B sig anse gymnastiken vara en »i så många afseenden nyttigt inrättning», vilken 1820 års läroverksstadga endast nämnt till namnet (6 § 3 Cap. 1 Sect. och 3 mom. 2 § 4 Cap.). I Gefle vore intet på allmän bekostnad gjort. Men i f. d. skolhuset hade magistraten tillåtit en vid Gymn Centralinstitutet examinerad gymnastiklärare att använda en privat bekostad apparelj därstädes till privatbetalda gymnastikövningar för skolungdom, av vilka de flesta dock ej hade råd att deltaga. (RA 1832 års Skolrevision, H:s Memorial s 4).

S 93 r 4 och svaret på frågan 11 jfr s 193—200. Första gången vaktmästaren tilldelas kollegatiteln skolbetjänt, s 93 § 11 (1814).

S 96 r 11 och flerstädes är »för» tillagt i hithörande sammanhang, enär uppräkningsarna här — av ekonomiska skäl — icke äro ordnade så på ideligen nya rader som i förlagan, vari ordet »för» ersatts med ett streck (= likhetstecken).

S 96 r 13n o. f. Genom anslutningen till 1807 års läroverksstadga ger man äntligen sitt erkännande åt uppsalarektorn J. C. Höjer, om vars stora men hittills obeaktade betydelse i svenska läroverkens historia Fil. lic. A. Wiberg avfattat en undersökning i ÅSU 64:2. Flertalet metodiska synpunkter i detta svar på frågan 7 äro stödda på eller hämtade ur J. A. Comenius: Stora undervisningsläran. — S 97 Svar på fr. 8 jfr s 259—262. Påbjuden ferieläsning gavs i Stockholm; jfr ÅSU nr 60 s 33—75.

S 102 r 11 Om custos' betydelsefulla ställning jfr Arosiana V s 45—63 av K. A. Karlinder. — S 103 Svar på fr. 18 jfr här s 154—160.

S 104 r 8n (Därjämte ... följande) = Det följande intill Frågan 20 är i förlagan skrivet uppe i kolumnhuvudet och bland spalterna men har här i avtrycket flyttats ned till jämnlöpande text, därför att det icke fick rum uppe i statistikspalterna och enär det där icke ingå några siffror, som skulle inräknas i Summa-kolumnen.

S 105 efter r 26 Rektor avslutar redogörelsen med en hyllning till Eforus och en förhoppning om en ny läroverksstadga, vilken skulle komma att uppfylla »det stora och viktiga ändamålet: ungdomens förädlande till förståndiga och dygdiga varelser».

S 105 avd. k: Ur RA Handlingar inkomna till Revisionen öfver Rikets Elementar Läroverk år 1843 från Gefle Högre Lärdoms Skola. — Första avd. jfr ÅSU 63 s 161—163: Prof. Dietrichsons skildring av hur f. rektor Bugge lärde honom lära sig ordentligt. — Om kollegornas undanskjutna ställning, låga lön och ringaktade titel — en icke obetydlig orättvisa ännu i dag — jfr Tidskriften Frey 1844 s 23—44, 213—258.

BIII. Ekonomi vid trivialskolan 1669—1850.

S 108 B IIIa Ur läroverkets äldsta urkundsbok. — Rektor kallar stipendiaterna Scholares (r 5—6) men några av dem synas varit lärare. Dessa voro tydligen alltså det mellanting mellan lärare och elever, som i Sveriges första kyrkoordning och läroverksstadga kallades hörare. Att föreliggande lista med lärjungars namn och med ekonomiska uppgifter hör till intyget (fastän inskrivet på den följande sidan i originalboken) framgår av en jämförelse med de omedelbart efter denna förteckning där intagna distributionslistorna i maj och dec. 1670, vilka äro ända in i smådetaljer lika med den här avtryckta utom i avseende på enstaka upp- och bortflyttande, vissa små stipendiebelopp etc. De tre upptaga alltså uppgifter om de under 1½ år företagna utdelningarna av djäknepenningar åt trivialskoleelever.

Bland dessa och de tidigast 1647 skrivna stipendielistorna (jfr här kommentaren till s 10—12) har blott den, vi här datera till 11/12 1669 och återge s 108, ett antal säregna meddelanden: 20 lärjungar ha lämnat rektor enbär $\frac{1}{2}$, 1, $1\frac{1}{2}$, 2 à $2\frac{1}{2}$ kannor vardera. Sådana avgifter omtalas tidigare i vissa tyska läroverkskällor på 1500- och 1600-talen och i fråga om Sverige åtminstone rörande läroverken i Västerås (läroverksstatuter) och Karlstad (Gyllenius: Diarium för år 1641 10/8). I allmänhet har man vid studiet av löner, stipendier, förhållningsorder, disciplin och böter i Gefle läroverk gagn av att studera motsvarigheterna i Strängnäs, Stockholm, Örebro, Västerås' o. a. läroverk.

S 109 B IIIb1 Ur UDA G II 11. Av § 5 framgår att stipendieutdelningen nu ägde rum två i st. f. tre gånger årligen. — I anledning av K. skrivelse av 10/5 1688 samt av dessa löneuppgifter m. m. av 25/5 1688 må här hänvisas till domkapitlets prot. 13/9 1688 (UDA A I:11 s 116—117), enligt vilket ÄB och Capitulares funno billigt och nödigt att för K. M:t betona kollegornas »slätta och ringa tillstånd» samt tillstyrka att collega supremus (i Uppsala, Gefle och Hudiksvall) samt pedagogernas rektorer (i Enköping, Söderhamn, Öregrund, Sigtuna och Norrtälje) måtte erhålla 400 daler kpmt och deras medlärare (»hörare») 300 d. k. Den underdåniga skrivelsen av 15/9 s. å. finns där i bandet s 207—213 och torde kunna betecknas såsom ursprung till kollegornas åren 1690—1691 beslutade augment eller första statslön. Jfr ÅSU 58 s 114—121. Jfr Lundén aa s 102. Swebilii hemställan finns i RA Upps. Cons. till K. M:t 1677—1690. —

S 109 r 6 Att lägste kollegan skulle först få löneförhöjning, jfr GC 1673 19/3 § V: »Taltet fuller och nogot om bristen för somlige af Collegis, serdeless M:ro Stiernman, hwar af den skulle opfyllas; Och fans ingen annan uthwäg, än att M:r Grubb, och Phragmenius, motte jn til tw tunnor hwar, lefwerä til M:r Stiernman, att han och kunde nogorledess blifwa behollen. Hwar och icke, motte dee som sin fylnadt hafwa fått i detta åhr der säden gäller 14 eller 15 d:r T:n, tenkia, att den brist skal opfyllas åth åhret, af obytt deel, effter 14 d:r T:n, som lijden är; Och det effter det skiähligaste». — Den 10/12 1678 repeterar kammarkollegiet ur K. brevet av 24/8 1678 i skrivelse till landshövdingarna, att alla löneförhöjningar till kyrka och skolor böra bibehållas. GLA Bref- och Cop.-bok 1 f. 39, 40.

S 109—110 B IIIb2 Ur GLA F II: 2 s 148.

S 110 c1 Ur RA Östern. Statskontorets arkiv Hufvudarkivet E ser. I:a Kungl. bref 1690 maj—sept. (i slutet av första tredjedelen i jättevolymer. Utgör en del av redogörelsen för inkomsterna vid stiftets olika läroverk. Jfr kungabrevet aa s 502). Jfr aa 1690 mars—dec., något efter mitten av volymer; avtryck i ÅSU 58 s 117.

S 110 c2 Ur Kammarkollegii arkiv, första provinskontorets nummerserie 143 8/7 1691. — K. M:ts Resolution den 8/7 1691 på ÄB O. Swebilii ansökningar (RA RR s. d. fol. 121) uppstår i förevarande hänseende blott följande »§ 3. Såsom angående Collegarum löhns förbättring uti TrivialScholarne, så ock Pædagogierne, sedan Ordre är afgången till des StatsContoir; alt så hafwer Erckiebiskopen eller wederbörande i det fallet där sig att anmähla ock förwänta där wärkställigheten af berörde Ordre». — Om Augment jfr ÅSU 58 s 114 o. f. — Även i Lundén aa s 414 är återgiven Förteckning på augmentet av 8/6 1691 ur »Gefle Trivialskolas handlingar». ULA.

I UDA G II2a8 finns i original rektor J. Unonius' »Förteckning på de Räntor och inkomster, som Schole-Betienterne wedh Gefle Trivial Schola åthniuta af Hans Kongl. Maj:t och Cronan»; daterad 22/6 1696 och inlämnad i domkapitlet s. d. den är avtryckt i Lundén aa s 412—413 (såsom vanligt utan fyndortens angivande). — År 1698 18/4 (RR fol. 340—341) i skrivelse till Consist. i Västerås angående diekne-

penningarnas uppbärande fasthåller K. M:t vid Gustaf II Adolfs placat av 7/4 1624 och K. förordningen av 23/1 1696. Förstnämnda kungabrev finns i avskrift i GLA Bref- och Copiebok I s 71—72.

S 110—111 B III d Ur UDA G II2a8. — S 110 r 2n Jfr brev i nämnda volym samt här s 29—31 och kommentaren därtill. — S 111 r 6 Avtryckt här s 8 och dess kommentar. S 111 r 11n. Om hinderliga länsmän vittna acta i Bref- och Cop. b. 1 f. 529, 235—6: a) Länsman Petter Fröman i Bred lät lägga beslag på all kronationdesad därstädes 1696 blott för den lilla del därav som nedan nämnda P. Sparrman skulle ha för kronans räkning; därigenom förstördes säden. b) Enligt rektor E. Stenfelts skrivelse till Landshövdingen 23/2 1736 hade befallningsman Hendrichson sedan 1721 sin egendom sekvesterad för tidigare skuld (till lärarekåren etc.) och tilläts likväl ännu under flera år att öka sin skuld. År 1711 meddelas att kronobefallningsmannen och v. borgmästaren Petter Sparrman i Uppsala emottagit kyrkohärbärges-spannmålen från Bred och Hjalsta och sedan avlidit »vti stor widlyftighet af skuld . . . till Cronan». Aa f. 428. — Rektor Petrus Halenius intygar å lektorernas vägnar att de t. o. m. under goda år finge sällan ens hälften av i kungliga förordningar utlovade inkomster. Aa f. 567. Stockholms, Visby och andra läroverk rönte samma eller ännu värre erfarenheter av vissa länsmäns usla affärer och moral. Kollegiet kunde ej känna tillräcklig trygghet ens om dess egen chef hade hand om kassan och räkenskaperna. Jfr Aa f. 521, 563. S 111—112 e GLA Bref- och Copiebok 4 s 83—85. — S 111 r 3n står i förlagan gå mista sin rätt.

S 113 f Ur UDA G II2a8. Akten inkom till domkapitlet 4/11 1719. — S 114—115 avd. g Ur GLA Bref- och Copiebok 4 s 133—134. S 113 r 13 K. förordning återgiven här s 8. — S 115 h Ur UDA G II2a8. — R 21: Huru man nödgas hjälpa med små medel framgår exempelvis av följande skrivelse från skolans ledning till domkapitlet, vilket gillade yrkandet. (Fyndort: Bref- och Copiebok 4 s 124, jfr 125).

Efter Mons. Normark har liten lön, synes at han äfwen bör niuta Sochnarna Särstad och Hanebo; men det öfriga sålunda bytas [= skiftas] — H:r Gavelius — 60. H:r Røngren — 50. H:r Normark — 35. Summa 145. — Hwarunder sedan begripes H:r Normarks besvär och hafda möda af upbördn för Särstad och Hanebo, som H:r Rectoris goda ompröfwande underställes. Ty såsom H:r Normark ei mera niuter än Båldnäs, ty är ock billigt, at han jämwäl niuter Särstad och Hanebo framgient. Skulle ock någon rest på röklängderne finnas, bör den strax opwisas, och af betienterne incasseras, som sedan kommer proportionaliter at delas. Gefle d. 28 Febr. 1721. Joh. H. Schæfer. Johan Unonius.

S 115 r 10n och följande jfr här s 110 och s 117 j.

S 116—117 B III i Ur Bref- och Cop. b. s 140—1. Domkapitlets svar här mitt på s 117 återfinnes: UDA GII2a1 1786. Jfr CassaRäkningsboken 1699—1732 fol. 169: Credit att Waldner övergick samtidigt från tredje kollegatet samt att Mo skulle ge 63 och Rengsiö 60 rökar = i silvermynt 23 daler 2 öre. — I ULA GII2a1 finns Trivial Scholans Cassa Räkning A:o 1732. I utdrag må meddelas att fjärde eller högsta kollegan skulle erhålla av Ovensjö 228 rökar, Uggelbo (Ockelbo) 114, Valbo 138 och Ö. Lövsta 143; summa 623 rökar à 6 öre smt = 116 daler 26 öre smt. Tredje kollegan borde få av Hedesunda 200 rökar, av Färnebo 142, av Årsunda 58, av Älvkarleby 69; summa 469 rökar à 6 öre = 87 d. 30 öre smt. Andre kollegans lön: Bollnäs 235 rökar, Segerstad 71, Hanebo 89; summa 395 rökar à 6 öre smt = 74 d. 2 öre smt. Lägsta kollegan från Vessland 84 rökar, Hållnäs 126, Dannemora 51, Tegelsmora 83. S:a 344 rökar à 6 öre = 64 d. 16 öre smt. Director Cantus Figuralis av Tolfta 74 rökar, Hille 59, Hamrånge 65, Nora 150 rökar. S:a 348 rökar à 6 öre = 65 d. 8 öre. Director Cantus Chor. av Skog 68 rökar och Film 42; s:a 110 rökar à 6 öre =

20 d. 20 öre smt. Till lärjungarna utdelades 70 daler smt. Till dem som insamlat i 5 socknar, gävos 8 daler. Rektor erhöll 19 d. 10 öre 16 pgr för besväret med skolans räkenskaper och med korrespondens angående skolmedlen. Conrektor bekom 6. 21. 8 för Inspection på sängen; apologisten fick som vanligt i augment tio daler. Klockställarens halva lön 8. 10. 16.

S 116 r 14 Jfr ÅSU 58 s 114—121; här s 110.

S 117 j Ur GLA Bref- och Copiebok 4 s 173 jfr där s 139—143.

S 118—119 k1 Ur UDA G II2a8. Inkom 17 Nov. 1740. — S 118 r 14—19. Ärkebiskopen i Lund uppger ha hälsat till sin fiende Karl Knutsson Bonde, att denne icke skulle kunna göra honom till något ringare än han varit, nämligen en arm skolelev som under sång tiggat sitt bröd vid andras dörrar. I Roskildebiskopen Petrus Palladius' VisitatsBog (1540) möter oss det betecknande uttrycket, att latinlärjungarna hade hötjugor i munnen. Bland tyska tiggareelever var ju Luther en, och man kan läsa tyska stadganden om sådant på 1500-talet i t. ex. Vormbaum: Ev. Schulordningen I s 55, 58. Västerås-biskopen Joh. Rudbeckius lät sina söner medfölja tiggargossarna för att lära sig inse deras armod (ÅSU 10 s 20). I folkskolläraren O. M. Norlins Dagboksanteckningar I s 26 läses för år 1852 rörande hans informatorstid hos orgelbyggaren Larsson i Ystad: »5 Juni War jag och gossarna till Granqvists och hörde Latingossarna sjunga och samma afton kommo desamma hit och sjöngo för fru Larsson». (Förvaras hos dottern Hedvig N., Karl XI:s gatan 21, Lund.) — Om sockengång och julandakt i Gefleelevers liv läs [E. o. C. O. Roos:] Skolgång och Djäknegång. Gefle 1868; omtryckt i ÅSU 37 s 34—82.

S 118 r 21, 25. Snett streck = öre. — S 118—120 om 1731 års Kungl. resol. på adelns besvär om sockengången jfr GLA Bref- och Cop. b. 4 (= Stenfelts n:r 1) s 151; K. resolutionen på allmogens besvär angående dieknepennningarne eller sockengången 28/6 1731. Och s 151—152 landshövding Bielkes underdåniga skrivelse om djäknepengarna 27/7 1732. (Till den och övriga Kungl. »svar» vid riksdagen torde originalen finnas i RA, men jag har ej kunnat i dessa tider besvara med allas avhämtande från evakueringsplatsen.) Jfr kommentar till s 122—127.

S 118 r 14n jfr s 126—127 och s 119 r 7. — S 119 k2 Ur GLA. FIV: 2 s 282.

S 119 r 9 sin = deras. Klammer på s 119 beteckna bortriven text.

S 120—122 B III l, m Ur Bref- och Copiebok 4 s 196—198 resp. 198—200. Avtalet med hälsingesocknarna finns inskrivet i GLA Bref- o. Copiebok I s 196—197.

S 121 r 2n—1n och s 122 r 22 Till grund för frågan resp. avsiktssatsen ligga bibelställena Ebr. 13: 17 resp. Ps. 130: 3.

S 122—123 B III n Ur ULA Bref- och Copiebok 3 s 95—97. — S 123 r 3 jfr s 118. Om djäknepengar (ersättning för sockengång) gav K. M:t den 28/6 1731 (§ 32) den Resolution på allmogens besvär att högst 6 öre smt skulle erläggas pr matlag årligen och det blott av den som bodde på hemman, varemot frikallades oskattlagde torpare och inhyses folk samt ryttare, knektar och båtsmän som bodde på dem tillslagna torp. Landshövding C. G. Bjelke i Gefle begärde den 27/7 1732 upplysning hur förfaras skulle med smeder, kolare och andra bruksarbetare samt torpare med soldater och båtsmän som icke bodde på dem tillslagna torp utan hade hemkall och hushyra samt själva försåge sig med hus eller backstugor. Sådana nekade nämligen betala. Enligt K. M:ts Resolution 7/10 1735 på Gästrikeallmogens enskilda besvär vid riksdagen 1734 ogillades kravet att bruksfolk, smeder, masmästare o. a. bergverksarbetare skulle befrias från denna avgäld, enär många sådana gärna ville ha sina barn in vid läroverken.

S 123—126 B III o 1 och 2. Ur Bref och Copiebok 4 s 304 resp. ULA G II2a8.

S 126—128 B III o 3 — p. Ur Brefbok 4 s 310—312 resp. 6 s 22—23.

S 125 r 23 D:s skrivelse till R 21/5 1751 är intagen i Stenfelts Copiebok I s 210.

S 126 avd. 3 Trivialskolans Cassa Räkning för år 1770, ingiven i landskontoret 19/2 1772, finns avtryckt i Meddelanden af Gestriklands Fornminnesförening 1893 s 26—29. — K. brev 7/4 1624 är här avtryckt s 8; jfr här kommentaren därtill. — Prorektor Grundén framlade i juni 1779 en supplik till Landshövding Nils Th. Gyldenstolpe i Gefle att djäknepenningarna måtte fördubblas efter myntförändringen och Riksdalerns år 1776 stadgade beräknande, i följd varav flera rikets ämbetsmän och »Betjente» fått sina penninglöner förbättrade. Även Hudiksvalls skolrektor insände en sådan hemställan, och landshövdingen översände båda skrivelserna med tillstyrkan till kammarkollegium och statskontoret. Dessa avslogo yrkandena den 16/6 1779. Enligt Bref- och Copiebok IV s 343—345, 347—348. — Den 12/11 1779 vände sig rektor Grundén åter till landshövdingen för att förbereda en ändring hos K. M:t; aa s 348—350. Den 6/11 1780 utkom en Kunglig förordning att av djäknepengarna skulle 6 daler silvermynt beräknas värda lika med 1 rdr specie samt att konungens befallningsmän skulle uppbära dem. Källskriften finns i RA Handels- och finansexpeditionens registratur 6/11 1780 s 319 v:o — 326; min avsikt är att trycka den i serien Pedagogiska källskrifter IV; jfr ÅSU 39 s 18—27. (Kungabrevet sagda dag till landshövdingen greve Gyldenstolpe i Gefle finns i avskrift i Bref- och Copiebok 4 s 354). Enligt Kungl. brevet 1780 synes sockengången böra ha slutat sagda år men penning- och brödtiggeri under sång fortlevde ännu åtminstone 3/4 sekel. Jfr här Norlins anteckningar i kommentaren till s 118, och rektor Utterström i Gefle upplivade seden omkring 1820. Allmänheten ansåg det »nya» tiggeriet vara föga olika det forna; det vore samma sill fastän i kapprock. »Kulturströmningarna» hade arbetat under många sekler förgäves för att bli det kvitt.

I GLA Bref- och Copiebok 6 finnes rektor Joh. Stenfelts redogörelse till Inspector och domkapitel rörande djäknepenningar till trivialskolan för 1786, daterad 23/4 1787. Socknarna äro desamma som här uppräknas å s 126 för nära 20 år förut — tack vare landshövdingens resolution (här s 126—127). En formell skillnad är att namnet Uglebo blivit år 1787 ändrat till Äckelbo. »Af insamlingen från desse Socknar, som sistledne år gjorde 109 RD 44 ssr: 6 rst. specie . . . äger ock Scholæ Cassan någre sig förbehållne Soknar, utgörande förledit år 19 RD:r 6 rst., som användas till distribution inter Discentes wid Examen anniversarium, till Augment för Apologisten, till arfwode för ScholUrets updragning, och, hwad öfwer blifwer, till smärre Reparationers bestridande. — Desse djeknepenningar upbäras sedan 1780 af krono-Befallningsmännen. Rector Scholæ håller theröfwer räkning, och redowisning sker för landsContoiuret härstädes». Om detta jfr här s 71: K. resol. 6/11 1780.

Sid 128 B III q Ur ULA G II2a9. R 23 är ScholBetient äntligen ersatt av Schollärare. Första gången?

B IV. Några lärares öden och livsgärning (s 129—143).

S 129—132 B IV a1aa—bb. Ur UDA G II2a8. — S 129 r 14 Tredje klassen ansågs vara den svåraste för både lärare och elever.

S 129 r 21 »Tårars bröd.» Jfr här flera gånger senare.

Tröstekällor sökte många lärare men på olika sätt. Christopher Justus, en rektor i Hudiksvall översatte följande volym om nära tusen halvstora sidor: En Christelig Korss-Bärare, Eller Upbyggeliga Betraktelser Öfwer Det Människliga Eländet, både til Kropp och Själ; De Säkra til Upväckelse, de Swaga til Stadfästelse, och de Bedröfwade til Tröst. Sthlm 1766. Varken förf:s eller översättarens namn uppges. Bland annat behandlas ålderdom, dyrtid, armod, blindas, döva, stumma, ofärdiga,

hemligt kors, ont samvete, olyckligt äktenskap, ogudaktiga föräldrar, sotsäng, fångenskap, plågade tjänare, otukt, sjukdomar. Av särskilt pedagogiskt intresse äro kapitlet om De försummade Ungdoms-Åren (s 71—84), Wanartiga eller olyckliga Barn (s 501—531), Föräldralösa barn (722—738), Det swåra Schole-Ämbetet (376—392).

Enligt sitt protokoll 11/9 1643 § 12 gav domkapitlet avslag på kyrkoherde Nic. Holmii förbön för »en blind och gammal hörare i Gefle». Det behövde bötesbeloppen från Gästrikland till utländska behövande och till sådana svenska studenter som ville studera i Tyskland. Gefle invånare finge försörja Uno »som dhe her till gjort hafwa». UDP A 13 f. 31. Kyrkoherden hade skildrat den gamle hörarens olycksöden och förföljelser. I Tyskland hade han studerat och därigenom gjort sig misstänkt för att sympatisera med katolikerna, något som ju år 1624 kostat fyra f. d. geflebor livet. Ju lärare han blev, dess mer obehöblig och fattig tycktes han bli. Jfr Lundén aa s 134.

S 129 r 4n jfr s 30. Collins motgångar fortsatte; han fick slutligen förordnande att förestå Classis suprema sedan hustrun i domkapitlet beklagat sin nöd och mannen skriftligen betonat detsamma. Enligt Bref- och Copiebok 4 s 124.

S 130 r 20 Stockholms Stads PolitieCollegium avlåter den 16/9 1725 en skrivelse till domkapitlet (UDA G II2a1 andra huvudavd.) relaterande dettas begäran att med Mag. Andreas Montins intagande uti Danvikens fribröd emot 1200 dr kmt:s medgift ej måtte gå alltför långt ut på tiden, eftersom M. skall till sitt underhåll platt intet hava att tillgå. Något anständigt och för M. nöjaktigt logement finnes icke ännu förr än de fattiga blivit vid Michaeli överflyttade till den nya byggnaden. Försäkran ges att domkapitlet skall snarast efter sagda transport få underrättelse om var och när M. kan erhålla tjänligt husrum.

S 131 r 2 o. f. Om nedskärning av klassantalet jfr s 32 o. f. samt kommentaren.

S 131 r 19, 22, 27 I de tre angivna bilagorna meddelas blott — litet ordrikare — det som i texten meddelas, varför de icke här avtryckas. Bilaga I slutar med uttalandet: »Hela Scholan är förargat, så at barnen seija, sij hwar took Rector kämmer så wit är det beklageligen kämmit.»

S 132 r 18 blåsbasun, jfr Uppenbarelsboken 8, 9, 11 kap.

S 132—133 cc Ur UDA G II2a9. — Både Florin och en sig avdagatagande trädgårdsmästare voro ogifta. Jfr ÅSU 65 s 83, 253; jfr ÅSU 54—55 s 151; ÅSU 58 s 443—444.

S 133—138 avd. 2 Ur UDA G II2a8. — På rektors hemställan om utlåtande över kollegan Petrus Stiernmans läreduglighet yttrar Inspector prosten Nic. N. Torger i Ovansjö 21/1 1715 att S. under T:s verksamhet vid gymnasiet var »befunnen icke så beqwäm och tjenlig, som thet sig borde, att förrätta sin anförtrödde Post; hwaraf hände, at redan då förtiden then tilbörliga Rädzl och wyrdnad, som en Præceptor af sina lärjungar bör äga, begynte beklageligen, mehr och mehr aftaga och förminska» (UDA G II2a8).

S 133 r 9 Stunder = lektionstimmar. — S 134 § 2, 3 jfr här s 34—35. Man beakte att alla eller flertalet klasser i latinskolan »läste» i ett och samma rum.

S 135 r 10n Alltså: om Tetting nu äntligen får bli apologist och sålunda ett slags ordinarie lärare, så kan han därmed få så hög lön, att han får råd att hålla vikarie! Synnerligen många kollegor måste gå ett halvt liv eller mera såsom vikarier eller i varje fall ha en mycket osäker ställning och ringa lön; när de så till sist blevo »ordinarie», blev för många den första omsorgen den, huru de skulle kunna ha råd att hålla vikarie för sig. Pensionering fanns ju icke, och när vissa präster i landsorten började arbeta för en sådan, motsatte sig Stockholms kyrkoherdar förslaget; jfr ÅSU 58 s 167 och kommentaren s 518.

S 139—141 c 3 Ur GLA Bref och Copiebok 4 s 332—333 resp. 351—352 resp. 352—353 resp. 357. — Elffors hörde till de många lärare som tidigt avledos i lungdot (s 192). — En kollegabefattning var oavlönad för att pengarna gingo till avlöning åt annan lärare som uppehöll den äldrande rektor E. Stenfelts tjänst, aldeles som vid gymnasiet i Stockholm länge rektor Murbergs befattningslön gavs honom förutan tjänstgöringsskyldighet, varigenom t. ex. vikarien J. C. Höjer icke kunde bli ordinarie rektor där utan måste flytta till Uppsala; jfr ÅSU 64: 2. — S 140 nere visa rektorerna det verkliga skälet till att kyrkoledningen hindrar pensionerings införande: lärare borde vara unga; såsom gamla skulle de inte vara kvar i skolan utan ha avlastats på kyrkan! Denna skulle alltså vara ett slags mål samt avstjäpnings- och pensionsanstalt för läroverken (och universiteten).

S 141 r 4 »Förslaget» är infört i Bref- och Copiebok 4 (eller Stenfelts Copiebok n:o 1) s 351—352 och daterat 14/8 1780. — S 141 nedersta stycket (brevurvalet) är hämtat där s 357. — Där t. ex. s 341—342 framlägger Insp. Tegman den 21/6 1779 ett flertal tillsättningsalternativ för domkapitlet och i Bref- och Copiebok 6 (= Stenfelts Cop. nr 2) illustreras egendomliga tillsättningsprocedurer och bisarra avlöningsförhållanden, t. ex. å s 7—10, 24—32 (om Fromén och Tanberg m. fl.).

De abderitiska lönevillkoren och andra faktorer samverkade till att det ej sällan uppstod krångel med eller brister i rektorernas kassor. Jfr här avd. B IV. Så ock sedan i C IV om kyrkoherde Vougt, som behövde låna bibliotekskassan vid avresan och ej heller senare visade nit att återlämna den. Rektor Utterström i nederskolan (Högre lärdomsskolan) kunde vid sin utnämning till kyrkoherde i Alsike icke leverera kassamedlen och dog 1826 utan att ha tillträtt. I anslutning till 1820 års läroverksstadgas 2 Sect. 3 Kap. 7 § voro kollegiets ledamöter medansvariga för brister efter senaste revision, varom tvister nu uppstodo. Jfr UDA G II2a9 skrivelse från prosten Joh. Lundström 6/11 1826, skolans protokoll 1827 26/9 § 2 och 8/12; så ock skrivelse från rektor G. Vinberg till domkapitlet i Uppsala 6/12 1827.

S 142 b Ur UDA G II2a1 senare huvuddelen.

S 143 c Ur C. U. Broocman: Magasin för föräldrar och lärare. Första bandet. Utgivet Sthlm 1810. Sednare häftet. — »Benäget meddeladt genom en af dess fordna lärjungar». — Vissa små detaljer om J. Stenfelts tjänstgöringstider etc. ha här utelämnats. De refereras delvis i Personförteckningen. Jfr ÅSU 64: 2 s. 139 not 253. Om hans lycka i att vara lärare jfr ÅSU 63 s 297. Ansträngningarna vid de smittade finlandskrigarnas inlogering 1809 påskyndade tydligtvis hans död; jfr här s 193—198.

En blivande biskops lovordande minnestal över en rektor i Jakob i Stockholm år 1826: ÅSU 58 s 310—311.

Apologisten Samuel Gestrin i Gefle författade under flera års tjänstledighet till Uppsala »Academiska Bibliothek» dels en bio- och bibliografisk »Matrikel öfver alla dem, som vid detta Bibliothek varit tjenstgörande ifrån 1621 till och med 1803 (54 ark); dels »Genealogiska Tabeller öfver dem, som donerat några SlägtStipendier till Upsala Academi» jämte några flera Samlingar uti Historia Litteraria. Den förstnämnda matrikeln överlämnades den 2/7 1804. UDA G II2a9.

C = TREDJE HUVUDDAVDELNINGEN: GYMNASIET 1669—1850.

C I: Gymnasiets instiftelse. Samverkan i Gefle. Elevbristens avhjälpande.

S 144 C Ia1 Ur UDA G II2a8. Inkom »1 apr 667». Åtskilligt är tidigare i flera böcker avtryckt eller relaterat om gymnasiets verksamhetstid, underlägsenhet, elevbrist och lektoratsminskning i Stockholm samt om olika förslag dels rörande nedläggelse till förmån för katedralskolekaraktär åt stiftets andra läroverk, dels rörande

förflyttning till andra städer. Där om jämte instiftelsebrevet samt överflyttningen till och skolhusbygget i Gefle må hänvisas exempelvis till ÅSU 58 s 28—36 samt till Sundströms, Fyhrvalls och Lundéns skolhistoriska undersökningar rör. Gefle läroverk. Nämnas här må blott följande. K. M:t resolverade 13/4 1620, att »uthi de halffue Gymnasier eller trivial Skoler» borde finnas en teol. lektor som undervisade i teologi, grekiska och hebreiska. Thyselius: Handl. I s 29—30. Ett sådant lektorat tillät Axel Oxenstierna sin förre lärare superintendenten Jonas Rhotovius att inrätta i Kalmar 1623. Jfr C. E. Göransson: Rhotovius och Kalmar skola. Årsred. där 1924. Och densamme i Läroverkslärarnas Riksförbunds Årsbok 1937 s 161—163. — Denna tankegång möter oss drygt 40 år senare i UDA Domkapitlets protokoll 1665 22/2 A 15 s 428 § 3: »Discurrerades om Gymnasio j Stockholm, at det nu intet gör någon synnerligh frucht, såsom länge deröfr: klagat är, sade fördenskuld R:dissimus, ibland många andra förslag, serdeles om dess translation der ifrån til något annat beqvämare rum som af R. Dn. Consist. tå föregofwes, sigh willia skrifwa til R. cantzleren, at om en Lector sattes widh hwar Trivial Schola, at de kunde der igenom förbättras, wore icke så orådeligit etc.»

Bland andra sände Gefle magistrat år 1665 en underdånig hemställan om gymnasium, på det staden som nu på någon tid haver varit beträngd, kunde något mera tilltaga och förkovras. UDA G II 2a 8 s 24. Efter två år skickade man en ny anhållan, den här s 144 återgivna. — I ULA G II 2a 1 (senare hälftens början) finns ett brev av 8/11 1667 från rektor A. Leufstadius till ärkebiskopen med begäran att det flyttande gymnasiet i Stockholm måtte förläggas till Uppsala samt att »socknarna» måtte omgrupperas och det delvis så som sedan blev fallet efter 1673. Jfr ock brevet där av 27/11 1668. — Att ÄB föredrog Uppsala framför övriga städer framgår t. ex. av nästa urkund (C Ia 2). — Både gymnasium och trivialskolan hade sina efterhängsna friare. Sundsvall och Frösö önskade förgäves erhålla den senare, sedan Gefle fått gymnasium. Jfr k. brev till ÄB 9/2 1671 ULA E 14 s 1—2; dennes svar 22/3 1671 D:s prot. s. d. § 1 s 112 och utlåtande från Gefle magistrat den 27/3 1671. Jfr Lundén aa s 25. Om Frösö och Sundsvalls läroverks utvecklingstendenser och inbördes kamp jfr G. Hasselberg: Frösö trivialskola s 50—55.

S 144—146 C Ia 2 Ur RA RR 1667 f 536—538. Nederst på de tre kungabreven i RR är antecknat, att de blivit underskrivna av regeringsmedlemmarna den 27/11 1667 men av drottning Kristina först den 10/12 1668. Hennes och Soops fullständiga namnteckning och de övrigas initialer äro skrivna under besluten i exemplaret i RR; här ha alla medtagits blott under akten till ÄB. — En avskrift av K. brevet till Cammaren sände prosten Fontelius den 9/5 1670 till Ärkebiskopen, då han relateerade byggnadsverksamhetens framåtskridande (här återgivet s 166). Till gymnasiet eller åtminstone till Inspector torde alltså den och väl även de övriga stiftelseurkunderna av 27/11 1667 ha skickats. Men de måtte sedan gått förlorade, ty senare begärde och erhöill rektor kollegiets fullmakt att under sin förestående resa till huvudstaden låta taga kopior av de tre skrivelserna. Dessa finnas nu lösa i band GLA Bref- och Copiebok I och äro avtryckta bl. a. i Weckoblad För Gefleborgs Län 1798 15/12 (såsom Lic. A. Wiberg påpekat för mig); vidare i rektor Fyhrvalls och (2 st.) i Lic. G. Lundéns böcker om läroverket. — Kungabrevet till ÄB är även återgivet i ÅSU 58 s 36; s 35 där är avtryckt Kungl. svaret 1664 på Enköpings stads begäran att erhålla gymnasiet från Stockholm; svaret innebar uppskov. — Törhända grundar sig en del av Uppsala domkapitels och dekaners partiella avoghet mot Gefle gymnasium bl. a. därpå att icke Uppsala utan Gefle blev plats för gymnasiet. — 140 à 150 år senare blev det kravet extra modernt att stora och medelstora läroverk skulle läggas i småstäder eller på landsbygden; det var när man

trodde på den rousseauanska naturgodheten och det tillbörliga hatet till människors sammangyttring i städer. Jfr G. Hasselberg: Frösö skola passim; ÅSU nr 37 s 154—161 och nr 40 s 95—109 (båda om Frösö); nr 39 s 50 (om Lund 1821); nr 37 s 138—143 (om Visingsö). Bland annat å sistnämnda sidor ges autentiskt vittnesbörd att sedefördärv kunde vara rådande även på landsbygden.

S 146—147 C Ia 3 Ur UDA G II a 1 andra huvuddelen. De »somblice i Upsala» (s 147 r 1) voro tydligtvis redan inskrivna vid universitetet eller skulle snart så bli och kunde alltså snart bli studentgymnasier i Gefle — något som lektorerna, kyrkan och staten gillade efter hand allt mindre. Jfr här s 150—151, 265—267. — Phragmenii redogörelse är förut återgiven i Lundén aa s 27.

Det är rätt betecknande, att raden av gymnasiet bevarade protokoll börjar med 1) att rektor beder till Gud om »förståndh, och kraffter det beswärlige ämbete wäl förestå»; 2) att examen hålles för tidigt på grund av »de långvägades» brist på kost; och 3) att en gymnasist utövat rättskränkning mot en faderlös skolgosse, samt 4) att spannmålslönerna o. d. debatteras.

S 147 r 1—3, 150 r 1n—s 151 r 17 Om studentgymnasier jfr s 265—7.

S 147—148 C Ia 4 aa, bb. Ur UDA B I 3 § 218 resp. § 223. — På s 147 r 17: Gymnasiet inrymdes, tydligtvis sällsynt nog, i ett stenhus. Det ägdes av komminister Abraham Fortelius i Valbo. Jfr Lundén aa s 30 o. f. — S 147 r 11n Jfr här s 206 r 14n. Jfr UDA B I: 28 s 402—403: Domkap. skrivelse till Inspectores Scholarum i Sthlm 25/9 1745 med tillstyrkan att Sigtuna skolmästare får lön av Långtora kyrkohärbärge. Jfr domkapitlets skrivelse till Scholmästaren Joh. Ahlroth i Sigtuna 6/11 1745.

S 148 r 8 ÄB äsyftar dels Kongl. Maj:sts Placat och Påbudh Om Gamble Monumenter och Antiquiteter av 28/11 1666, dels Kongl. Maj:tz Breff til Erkiebiskopen, Biskoperne och Superintendenterna av 18/12 s. å. Båda äro avtryckta i H. Schück: K. Vitt-, Hist.- o. Antikvitets Akademien Dess Förhistoria och Historia i Sthlm 1932 s 264—269. Det var under Antikvitetskollegiets och Hadorphs första tid.

S 149 r 3 Suppliken avsåg — naturligtvis — intäkterna: att man måtte få a) mottaga Helsingespannmålen som vanligt om vintern och b) enligt riksdagsbeslut och K. brev av 30/5 s. å. på samma sätt som förut. Den 9/10 s. å. hade rektor företräde hos landshövdingen och träffade landskamreraren samt vann därvid bevis på bådas välvilja. Aa.

S 149—152 C Ib 2, 3. Ur GLA Bref och Copiebok I s 312—313 resp. 314. — Brevens författare är den som har främsta äran av 1649 års läroverksstadga, med vilken hans båda skrivelser här äro tydligt befryndade. Om nämnda stadga jfr ÅSU 4 samt B. Rud. Hall: »Sveriges förnämsta läroverksstadga och världens första folkskoleman», i Pedagog. tidskrift 1930 s 107—116 (särtryck). Också betonar ÄB här s 149—152 åtskilliga av de utmärkta undervisningsprinciper som han tidigare gjort sig till tolk för i nämnda läroverksstadga. Flera av dem finna vi förverkligas först här i kap. XI. Stadgan finns avtryckt i Thyselius: Handl. till läroverkens historia II och i ÅSU IV. Den finns i översättning utgiven av prof. Sundbärg och av rektor C. A. Brolén. Den förra är delvis felaktig; den senare ingår i ÅSU 4.

S 150 r 2. Domkapitlet beslutade följande på nytt den 11/11 1671 enligt protokoll § 5: »Skal skrifwes till Præp: M: Fontelium i Gevele om Gymnasij inspection, att han måtte noga tillsee både uthi Gymn: och Scholan huru medh läsandet tillgår». — S 150 r 11 pålydne (y med punkter över) betyder troligen pålysta, påbjudna. Reformandi ratio är tydligen felskrivning för Informandi ratio = undervisningssätt. R 13: I publico är sista bokstaven osäker läsart; kanske publice, vilket dock ger dålig mening. S 150 r 28, 31, 33, 34; s 151 r 15 Vossius, en nordvästtysk

pedagog, en av förebilderna till Stigzelius under hans utformning av 1649 års läroverksstadga (jfr ÅSU 4 s 64).

S 150 r 29 Jfr s 53 r 12n. Pluttradt, osäker läsart. Kanske förvrängning av ordet Chytræi? Nathanael Chytræus' lärobok hade partiellt utgivits (ovanligt nog) på svenska, vilket ÄB naturligtvis ogillade. Denna översättning utkom första gången i Uppsala 1620 under titeln Grammatica Latina N. Chytræi magna ex parte in Sueticum idioma qua fieri potuit translata a Arv. J. Tidero Smolando. Användningen tilläts icke i 1649 års läroverksstadga och förbjöds sedan bl. a. 1732. — S 150 r 31 Daniel = Dan. Laur. Helsingius: Grammatica Latina contracta & in multis quoad Svetica lingua emendata. Ups. 1662.

S 150 r 11n—9n Motsvarande förbud mot grekiska i latinskolans minimikurser är ett slags motsvarighet till den jämt 100 år tidigare utfärdade kyrkoordinationen med vår däri innellyckta första läroverksstadga, enligt vilken rektor i den dåtida läroverksorganisationens större och vanligare del förbjöds undervisa i högre ämnen än trivialskolans grundläggningsspråk (latin) jämte möjligen elementerna av retorik och logik; vad däröver var, var då ännu ett slags privilegierat universitetsgebit, och alltså ville skolrektorerna gärna undervisa däri, men det måste lagen förbjuda och det av samma skäl som ÄB nu 1671: Rektor hade tillräckligt och nödvändigare arbete med neder- och mellanstadiets uppgifter. Det vore icke en slät och ringa ting, säger kyrkoordinationen 1571 (efter tyskt original); ty blott genom dem kunde man göras skicklig att fortsätta vidare. Jfr B. Rud. Hall: Om Sveriges första läroverksstadga, ÅSU I passim. Jfr här s 373 r 13n.

S 151 r 24—25 Eforus' sätt att här hota med den världsliga makten, fick en motsvarighet i lektorskollegiets påpekande för domkapitlet 3/11 1729 att om det icke hjälpte till bättre genom brevs positiva besvarande och penningmedels insändande till skolhusbygget, så torde magistraten komma att ingripa med det för kyrko- och skolmän förfärliga kravet på sekularinspection. Jfr här s 152—160.

S 151—152 avd. 3. En annan avskrift finns i Stenfelts Copiebok I (= Bref- och Copiebok IV) s 11—12. Den åsyftade visitationen hölls den 29/8 1673 (jfr här s 368—373 och s 153—154), varför datum å s 152 r 23 utgör en misskrivning i förlagan.

S 151 Visitation jfr s 153—154, 368 o. f. — S 152—153. C Ic1 Ur UDA G II2a8.

S 152 r 13n C Ic1. Jfr ärkestiftets domkapitels utlåtande om Enköpings läroverk 12/4 1652 (UDA) att dess första uppgift icke är musik utan skrivning och läsning; det fick dock sockengång. Alltså en övergångsperiod för skolan under upplösande och förskjutande eller nybyggande tendenser.

Trots brister och gammalmodighet var trivialskolan ett slags allmänbildningsläroverk, som långt flera kunde ha nytta utav än av gymnasiet. Detta däremot var huvudsakligen en institution som mer eller mindre direkt och uteslutande förberedde för universitet och prästämbeten. Den som icke ville eller kunde den vägen vandra, ansågs ha föga gagn av att studera där.

Ett slags motsvarande tankegång ligger senare i Skolrevisionens uttalande år 1832: hellre pedagogier än apologistskolor. (ÅSU 45—46 s 195). De senare voro å sin sida lika ensidiga, lika mycket för en viss grupp avsedda som gymnasierna åtminstone tidigare å sin sida varit. Pedagogierna voro begynnelsekolor för båda eller alla tre studievägarna och alltså gagneligast för flertalet, anser tydligen skolrevisionen.

S 153—154 C Ic2 Ur UDA G II2a1. — Redogörelsen för domprosten P. Rudbecks visitation den 29/8 1673: här 368—373; jfr 153—154. G. E. Lundén aa har avtryckt båda skildringarna.

S 154—160 C Ic3 aa, bb. Ur GLA Bref- och Copiebok I f. 72—73 resp. 75—81 jämfört med RA Städernas skrivelser och besvär: Gefle besvär 1719—1731 25. — Magi-

stratens tal om Schæfers bibliotek är tydligtvis huvudsakligen ett svepskäl. — Kyrkans inflytande över läroverken hade ju Gustaf I velat skjuta undan till förmån för politici. I det andliga moderlandet Tyskland hade det varit verklighet sedan Luther gillat det 1540. — Kravet på kyrklig inklusive pedagogisk lekmanastyrelse hade Gustav II Adolf och Oxenstierna fordrat på 1620—1630-talen. I Resolutionen 13/4 1620 hade K. M:t förordnat att inspektion över läroverken skulle uppdragas åt biskopen och en lekman; P. E. Thyselius: Handl. I s 32. Kungl. Majt:s beslut om gymnasiets flyttning till Gefle 1667 upptog ju »förmodan» om samverkan och hjälp (s 145 r 3n). Med eller utan påverkan därav krävde magistraten sekulär medbestämmningsrätt t. ex. på grund av läroverkets stadsunderstöd, och av de här icke utsagda förhållandena att disciplinen var dålig och bildningsmålet ensidigt. Men vad en utbredd folkmening krävde, blev likväl icke ännu förverkligat. Blott kyrkans och läroverkens inre cirklar stretade emot. Det lär man kalla »kulturströmningar».

S 154 r 4n—2n: denna ståtliga och uppfordrande karakteristik å skolungdomen repeteras nästan ordagrant två gånger i lärarkårens svar här s 157. Och dock voro båda gruppernas inställning och krav så olika varandras!

S 155 r 9—14 Magistraten hotar sålunda att om det icke bleve en annan ordning (i tysthet inklusive bättre disciplin, skickligare lärare och nyttigare schema), indraga sådana understöd, varom K. M:t vid gymnasieöverlätnandet uttalat sin förhoppning (s 145 r 2n). — Mångestädes och alltjämt framträder en spänning mellan magistraten eller borgmästaren och läroverken eller rektorerna. Ej minst förekom sådan i fråga om processionsordningen vid högtidliga tillfällen. I GLA Bref- och Copiebok n:r 1 s 68 är avskriven K. M:t:s resolution 18/1 1700 att lektorerna i Härnösand skulle hava sitt bänkrum i Kyrkan framför stadsens borgmästare. De förre hade av ålder haft det så. Senaste bänkförändringen hade skett till borgmästarens favör; det blev överklagat av de förra, och vardera parten anförtrödde »skialet och omständigheterna» för sin mening. Enligt K. M:t syntes minsta Disputen skola äga rum om man vidbleve traditionen. Jfr skolrektorns i Gefle tågordning 1809 här s 193 r 14—15.

S 156 r 11—13 jfr här s 247 om tvångsförvärvade böcker. — S 154 r 5n; s 157 r 4. Den »orolige» prosten Schæfer var nu, 1726—1727, 70 år. — S 157 r 12n avtryckt i ÅSU vol. 7 s 33. — S 159 r 14n—7n Katalogen utgavs törhända icke; finns åtminstone ej å KB. — Ibland antecknas i akterna, vilka eller huru många magistratspersoner varit närvarande vid examina, rektorsinstallationer eller gymnasistationer. Stundom äro därvid deras namn understrukna.

Den 30/12 1730 daterar lektorskollegiet och nederskolans rektorer en hemställan till ärkebiskopen och domkapitlet att vid riksdagen 1731 kraftigt bemöta Gefle riksdagsrepresentant som torde komma att återupptaga de tidigare anspråken (jfr 1730 års riksdag). GLA Bref- och Copiebok 1 fol. 83—84.

S 160—161 C Id1 Ur UDA G II2a2. Spänning och avstånd mellan lärarna å gymnasiet å ena sidan och i trivialskolan å den andra belyses t. ex. i GC 16/10 1683 § 3, som här återges s 343. Och d:o d:o mellan »krittunnans» (apologistens) och latingrammatikens lärare exemplifieras här s 29 nere.

S 161 r 10—13. K. brevet 28/1 1673 avtryckes här s 204.

S 161—162. C Id2aa, bb. Ur GLA Bref- och Copiebok 3 s 245—246 resp. 4 s 296—298. — Om gymnasieadjunkts uppgifter i huvudstaden jfr ÅSU 58 s 58—59. Läroverksstadgan 1724 kap. 7 § 9 föreskrev att adjunkten skulle befordras före andra till sådana lediga lektorat (vid samma läroverk eller åtminstone inom samma stift) vilka han var kompetent att företräda. (Mot följderna av detta påbud opponera sig

kollegor här bb s 162—163). Adjunkten borde korrigera två lag stilar pr vecka, »repetera» [= examinera på] predikan, vara bibliotekarie, vara privatlärare för elever som anlita honom samt slutligen vikariera för permitterade, nyss avlidna eller frånvarande lektorer. Det är denna sista skyldighet lektorskollegiet önskar få förtydligad (här s 162 r 15). — S 162 r 3—6: om undervisning i historia naturalis på lediga ons- och lördagseftermiddagar jfr här s 354—357 om planerad ekonomiundervisning av Nybohm. — S 162—164. Inspector var prosten Tegman. — S 164 avd. 3 Lektorskollegiets protokoll 2/10 1801 § 2.

C II. Skolhus. Inredning. Environger. Sjukhus.

S 165 C IIa1 Förlaga: UDA BI: 3 § 217 I Fyhrvall: Gefle stads historia s 94 o. f. berättas om skolhuset, mörker, fönsterrutor, kyla, eldning, sopning etc. samt finns en bild av den läroverksbyggnad som började uppföras omedelbart efter gymnasiets överflyttning. — I prosten Johan Lundströms Tal vid skolhusinvigningen 1816 ingick tydligtvis utomordentligt värdefulla detaljer om 1670 års byggnad och livet där. Ett och annat av stort intresse är avtryckt i Lundén aa s 38, 48 o. f.

S 165—166 C IIa2 Ur UDA Domkapitlets protokoll å angivna data. — I Lundén aa s 30 o. f. läses om skolans lokaler, 1569 års brand etc.

S 166—170 C IIa3—b Ur UDA G II2a1 andra resp. första huvudavdelningen. För jan. 1670 uppges där inköp av 420 lass sten à 8 öre lasset och 40 lass à 6 öre. I februari anskaffades 473 stockar à exempelvis 8 öre alnen. Man måste i april 1670 göra »Åtskillige reesor til Timbermännen», vilket kostade 220 d:r 16 öre. Utgifterna för bygget stego till 1078 daler. — S 167 r 21 mootskrefne = 1191 d:r.

S 170 r 12n I förlagan står mycket. R 9n Donationen: av K. M:t; Enligt RA 1669 16/3 folio 367—368 hade regeringen till gymnasiebygget sagda dag anslagit 500 d:r smt utav konfiskationsmedel. Enligt UDA A 17 Domkap. prot. 1670 18/5 § 6 beslöts tillskriva presidenten Knut Kurck i KK om utfäendet av dessa pengar. — Jfr GLA Bref- och Copiebok I s 11 k. skrivelse 15/2 1671. Jfr Lundén aa s 36. I skrivelse till tullnären Andreas Lenæsius 28/11 1673 föreskriver kammarskollegiet att 250 d:r smt skola utgå av skepparen Berndt Wilmssons beslagtagna 119 t:r råg; jfr Bref- och Copiebok I f. 24. För användningen av dessa 750 d:r kopparmynt redogöres i GC 1 fol. 17, 28, 80. En del av dem hade lektorerna lånat »för trångmål skull, som dee hafwa måst lida af nogot åhrs misswext; Och älliest wnder den swåra krigztiden, der dee hafwa bortmist sin wnderholdz Spanmål, och intet hafwa kundt sig älliest uppeholla».

S 171 akterna 1—2: Uti GLA FIV: 2 s 15 upptages i inventarieförteckningen år 1682: »1 Stort Vrvärk som har stådt på gamble Scholan med handh hammar och någre Trissor med oroon Klockan finnes i Kyrkian loden efterfrågas [Sedan tillagt: uppsattes 1687].

S 171 akterna 3—5. I andra huvudavdelningen av G II2a1 i UDA finns prosten Joh. H. Schæfers yrkande av 3/10 1698, att läroverkens kassor måtte förvaras i kyrkan tillsammans med dennas medel. Såsom svar härfpå ålade ärkebiskop Swedilius honom den 12/10 1698 förvara skolkassan i kyrkan till skydd mot eldsvåda eller annan vådlig händelse. GLA Bref- och Copiebok 4 s 70.

S 171 r 9n Sigill hade även tidigare funnits. Bland annat hade rektor använt det vid utfärdandet av sockengångsbrev, för vilket han uppbar en särskild avgift »pro sigillo et voto» (för sigillens användning och för hemställen hos brevemottagaren att förhjälpna ynglingen till understöd.

S 171 o. f. Såsom exempel på arbetsuppgifter, arbetslöner och skrivfärdighet må återges följande kvitton. Dessa äro skrivna av skolmän eller andra; namnunder-

skrift har blott en arbetare försökt, och den blev till 1/4 oläslig. Kvittona förvaras i UDA G II2a1 första huvudavdelningen.

BeKomit för 1. dags arbete med Lerbrukning på Gymnasio af Hr Magst. Wettersten 1. dal: 16. öre. som taKsaml. betygas.

Gefle d. 30 august. 1728.

Margreta Järs dåter.

Undertecknad har på Gymnasii gården satt 7 unga trån, i stället för dem som blifwit utgångna, och der före af Rector Magist: Hr Bernhard Brunelius fått betahling à 1 d stycket, siu d K:mt, så som och köpt dertill ympwax för 9 öre, hwilket alt Sammans qwitteras Gefle d. 29 octob: 1733. Per Ersson Hierpe. [bomärke]

Säg:r 7 d:r 9 [öre] K:mt

För trädens Klippande på Gymnasii-gården har jag effter accord blifwit af Rector Gymnasii betalt med fyra D:r Koppt. Som quitteras. Gefle d. 2 Maji 1747.

Anders Diup [oläslig fortsättning på namnet].

Af Rector Gymnasii, Hr Magist. Magnus Thelaus har jag bekommit En D:r Kmt för mitt beswär, at iag ränsat Rännstenarna omkring Gymnasii huset, samt med Häst och Kärra bortfördt 4. Kärror spillning. Hwilka p:g:r quitteras Gefle, d 14. Aprilis, 1748. Johan Forsström [bomärke]

S:r 1: D:r Kmt.

S 172—181 C II d 1—7. Nr: 1—3: GLA Bref- och Copiebok 2 s 77—91; 4, 6, 7) d:o d:o s 97—98 resp. 130—133 resp. 152—153; 5) d:o 1 s 451—452. — Om flertalet av de föremål och angelägenheter som avhandlas s 172, talas här även senare i C II. — 1724 års läroverksstadga hade i Cap. 4 § 7, 8 anbefallt städerna dels vidmakthålla statens läroverkshus, dels anlägga »någre plantager ock annat, som kan lända ungdomen til recreation», dels bygga spis eller kakelugn i vart och ett av de mindre skolrummen »särdeles i Scholarne». Om orten icke anslag bränsle, borde skolgos-sarna »sammanskjuta tarfwelig wed».

Om s 172 § 3. Den 7/10 1724 beslöt gymnasiekollegiet (GC s. d. fol. 160) »at en god gärdesgård skal upsättias emellan Gymnasii gården och Kryddtåppan, i stället för det kullfalne brädesplanket». — GC 1731 22/9 § 2. Beslöts Collegialiter, at inga Creatur, ware sig Hästar, Kor, Får, Lamb, Gäss, Gåsungar, eller dylikt måtte hädanefter insläppas til bete på Gymnasii gården; emedan nu på denna platsen är anlagd plantage, til ungdomens recreation. Desutom ser det illa ut, för kyrkio-folket skull, som der skola framgå. Och sidst blifwer Gymnasii Qwisten af träck orenat och besölat.

Om s 172 § 1 och s 173 r 3: Till sist säger kollegiet om förstukvisten, att den behö-ver fullbordas, »emedan han effter thet ansenliga Gymnasii och Scholæ husets proportion nogot större och kostsammare måste byggias». Alltså: fattig var man, men konstens grundprinciper ville man ej bryta; något så elementärt och grundväsentligt som proportionslagar finge ej trampas under fötterna. — Kollegiet skriver till sist i den första skrivelsen: »Wore ock wäl om så mycket [ekonomiskt understöd af domkapitlet] kunde erhållas, att man i tid kunde upköpa och tinga materialier, som til the andre nödigaste reparationer fordras».

S 173 § 6 Erik Dahlbergs Svecia hade lärarkollegiet inköpt; s 240 r 4n.

S 174 § 3a r 2 I förlagan står rat; ordet har här påbättrats till rät; torde betyda rätt. — S 172, 174—177 d 1, 3 Att domkapitlet lämnade viktiga delar av dessa två brev ävensom skrivelser rörande biblioteket i sak obesvarade under två eller flera

år, påpekade lärarkollegiet i skrivelsen av 12/10 1732; jfr s 179—181. — Institutionsbyggnadens och skoltomtens här belysta bofällighet och förfall var tydligtvis avhängiga dels av den allt förkrympande penningbristen, dels av domkapitlets byråkratism och missnöje med lärarkåren. Samtidigt därmed — på 1730-talet — förefanns ett inre förfall i läroverket, i det att en jämförelsevis stor elevgrupp med gymnasterna Petrus Wahlman och Jonas Waldner Helsingi i spetsen levde ett veritabelt gangsterliv, vilket i fräckhet och långvarighet torde ha få motstycken i läroverkens svenska historia i så pass sen tid.

S 176, 190—193. Att förnämsta läroverket arbetade i sämsta skolhuset, hade en markant motsvarighet i Stockholm, vars främsta läroverk arbetade i ett skolhus av den genomslaste beskaffenhet. Jfr ÅSU 58. — Gefle lektorskollegium ställer i utsikt ingripande från magistraten som icke skulle vilja längre tåla hälsovådligheten och övriga underhaltigheter i bebyggelsen. Den tiden var det nämligen icke, som nu, staden utan staten som hade skyldigheten att tillhålla gymnasiobyggnader. Magistraten skulle nödgas återupptaga sitt forna krav på inspektion — något som var att kasta eld på både domkapitel och lektorer. De förra borde därför tillmötesgå de senares krav; annars skulle dessa skicka fram magistraten mot domkapitlet! Jfr s 155 r 10—14.

S 181—182 C II d 8 Ur GLA Bref- och Copiebok 2 s 154—155.

S 182—183 C II e, f1 Ur UDA G II 2 a 8. Ersättning åt rektor s 169—170. S 183 r 24. Om Särlande jfr Sam. Ödmann: Hågkomster från skolan; Böttiger: Minnen från Vesterås läroverk; här s 192 r 1n.

S 183 C II f 2 Ur GLA Bref- och Copiebok 4 s 216—217. — I aa s 213—214 ingår frågor av 28/3 1753 från ÄB om byggnadskassan samt om avbalknings- o. a. reparationskostnader. I aa. s 214—215 är återgivet rektor E. Stenfelts svar av 5/4 1753. Enligt detta skulle avbalkningen och nytt golv kosta 643 d:r 21 öre kmt. I kassan funnos dels det av ÄB berörda saldo om 99 d:r 12 öre, dels kollektmedlen från åren 1749—1752 utgörande 280 d:r 71 öre (= 282:7); s:a 381 d:r 19 öre. För golvplankorna hade i förväg betalats 204 d:r 21 öre. Alltså S:a 586 d:r 8 öre. Rektor tilllägger: »Som befinnes af Scholans räkenskaper, at dieknepeningar, stundom blifwit brukade til nog kostsamma reparationer, såsom åhren 1733 och 1734 utom de mindre, som åhrligen kunnat förefalla, och man nu kan hafwa i besparing något öfwer 300 D:r Kpmt, utan hwad til distributionen inter discentes bör innehållas», så hemställdes nu till AB:s godtfinnande, »Om och huru wida något af desse medel kunde användas til at fylla resten, i brist af annan tilgång». Godkännande svar avgavs 11/4 1753. Detaljerna av arbetet och kostnaderna framgår av C II f 3 s 184, vars förlaga är GLA F IV: 4 fol. 95 v:o.

S 184—185 C II g 1, 2 Förlagor: GLA Bref- och Copiebok 3 s 290 resp. 298. Om elevcellen jfr här s 167 nere. Rektor meddelar i GC 1678 11/10: »Begiärte H:s Högre:w:t H: Jnspector att lägga mossa i proban och frågade effter utamläs. Jag [rektor Olaus Schroderus] swarade mig det icke fådt om händer».

S 185 r 12 står verkligen i förlagan osynl. — Sammanfattning av och datum för beslutet i kollegiet s 185 framgår av följande protokoll: GC 1764 21/11 § 3. [afgordes] »Att gamla Prubban komme att borttagas, och i dess ställe ett planck göras vid stora gatan, samt af gamla virket, så långt thet räcker, en bod upsättes på Gymnasii gården vid plancket, som kan tjena till material-hus och i nödfall till Prubba». Dock stod prubban där ännu 1765 16/9, enligt Bref- och Copiebok 3 s 312.

S 185—186 C II h 1 Ur UDA G II 2 a 8. — S. 186—188 C II ha Ur GLA Bref- och Copiebok 3 s 345—349. — S 188 h 3 ur Bref- och Copiebok 6 s 19—20. ÄB Mennanders eller Domkapitlets bifall till anhållan s 188 r 4n avgavs 17/9 1783. Avskrift i Bref-

och Copiebok 6 s 20. Å samma sida återges Inspectors och Rektors tacksamhets-skrivelse för pengarna. — S 189—190 C II h 4 Förlaga: UDA G II 2 a 8. — S 190—192 C II h 5 Ur d:o d:o a 1. — S 192—193 C II h 6 Ur d:o d:o a 8. I samma band G II 2 a 8 finnes en tillstyrkande skrivelse från Inspector prosten E. Tegman och rektor P. Boling. De intyga att Fromén länge lidit av svagt bröst som alltmer försämrats. Varannandagstjänstgöringen såsom vikarie i rektors klass har han kunnat bestrida, men det nu åter begynnande varjedagsarbetet i klass III synes han ej uthärda med i synnerhet under kallare tid. »At hålla en Vicarius af sin ringa lön tillåter icke hans torfftighet, och til en sådan finnes här någon tienlig». Jfr J. O. Nordlund: Lärare vid Hudiksvalls skola 1650—1858 s 14.

S 193—199 C II i—k Ur G II 2 a 9. — S 193 r 14—15 Beakta tågordningen! En annan logeringsplats var Manhem nära intill där nu Manilla ligger; jfr ÅSU 45—46 s X. — S 194 r 6. S. d. den 27/10 1808 skriver gymnasiets rektor, N. J. Bergsten, till domkapitlet om samma tillsägelse av landshövdingen. Sjukhuset, två nästbelägna hus och en våning av rådhuset voro tidigare belagda. Lektorerna hade nu efteråt överenskommit att fördubbla sina arbetstimmar och fördela gymnasiungdomen samt läsa med dem hemma på sina rum. Den ena cirkeln undervisades hos en lektor, den andra hos en annan. UDA G II 2 a 3. Inkom d. 29 Oct. — Aa förvaras hans brev av 13/2 1809 om en del elevers fruktan att komma tillbaka till gymnasiet och läkares tvekan om sjukdomens art och långvarighet. — S 195 r 7 31/10 1808. Lärareförordnandena gillades av Eforus i skrivelse av 2/11 som framkom 7/11. Lifner anställdes därvid dock för ett lägre stadium, men på rektors hemställen s. d. ändrades det så av ÄB 9/11, att L. skulle tjänstgöra i klass 3. Fallet var ett exempel på hur det kunde gå till, när läroverket och domkapitlet residerade i var sin stad; jfr här B IV: Villervallor. — S 196 r 17n »bristande» är felskrivning för brist.

S 198 Skrivelsens innebörd gillades av ÄB.

S 199 r 9 Landshövding var Cronstedt. R 23: han = Elfbrink.

C III. Gymnasial ekonomi.

S 201 Avd. a Jfr s 13. 1652 års lönestat för riket, som aldrig blivit i fullständigt skick utgiven, kan icke här in extenso intagas, enär den fordrar fenomenalt utrymme och enär dess plats är i en bok rörande landets alla läroverk. De speciella bestämmelserna rörande ärkestiftet återges här i texten (i jämnlöpande text; genom att vi så undgå originalets spatiösa uppställning har plats vunnits s 13 även för de andra läroverken i stiftet). Dessa partiella avtryck ha här medtagits därför att de ofta citeras i Gefleläraernas klag- och böneskrivelser; lönevillkoren för gymnasium år 1652 gällde ju Stockholm men medföljde institutionen vid förflyttningen till Gefle.

I det följande i C III ordnas acta så tämmeligen efter årtalen. Inledningsvis må nämnas att ÄB Paulinus måste lida mycken oförrätt i fråga om tiondeleveranserna i Uppsala län, såsom han klagat i skrivelse till K M:t 15/7 1639 (RA Domk. underd. skrivelser). Paulinus och Lenæus måste låta sända ut tryckta cirkulär t. ex. den 20/11 1644 resp. 8/12 1647 och 11/1 1651 till prostar och kyrkoherdar i ärkestiftet om nödvändigheten av snabbare leverans av pengar för domkyrkokotunnorna. Sådant ettbladstryck finns bevarat t. ex. i Kammarkoll. arkiv Första provinskontorets nummerserie 143, den mindre bunten. — ÄB Stigzelius måste t. ex. 1671 tillskriva Inspector i Gefle en påminnelse om lönelängden för föregående året. — 1657 18/11 avfattade Kammarkollegiet en underdånig skrivelse angående Ridderskapets och adelns kontributioners fördröjda erläggande.

Enligt UDA Domk. Prot. 1670 26/10 § 76: »Vidlyftigt talade man i Domkapitlet om lektorernas lön. Beslöt på grund av den något svaga årsväxten sänka lönen från

Björklinge till 70 t:r, Vändel till 170, Vaksala 80, Danmark 80. S:a 400 t:r». Jfr Lundén aa s 109—110.

S 201—202 C IIIb Förlaga: UDA EI: 4 s 5—6. Riksråden, som skrivit under, äro Axel Sparre, Gustaf Kurck, G. O. Stenbock, M. G. de la Gardie och Clas Rålamb. Förbindelsen att löneminskning icke fick ske, vilade på bl. a. Kammarkollegii underdåniga utlåtande 22/11 1669 om statens (riksekonomiens) grundande på vissa, ofelbara inhemska medel och upprepades flera gånger (jfr t. ex. RA RR 24/8 1678 fol. 424—425); förbindelsen var naturligtvis genomärligt menad, men det framgår ideligen i urkunderna, att den ofta icke kunde hållas i nödtider.

S 202 r 3 Om Grubb och hans dubbla tjänst jfr här s 337, 369—370 och kommentar därtill. Han är en av de många tusen lärda, som tack vare sina »meriter» avlastats på kyrkan och starkt bidragit att minska hennes duglighet. Dels mängder av usla prästtillsättningar, dels bristen på pensionering (de förra berodde till stor del på den senare) ha varit till stor olycka för vårt folk, vår kyrka och våra läroverk. Jfr ÅSU 58 s 157—169.

S 202 r 10n jfr s 203 och s 207. »Collega» Kolmodinus betyder här icke läroverkskollega utan arbetskamrat. Denne lektor överflyttade till skolrektoratet 1675, när femte lektors lönen uppdelades (s 204). Samma kollegala betydelse = kamrat i gymnasiikollegiet, alltså lektor, finns i flera lektorsprotokoll. T. ex. GC 1673 25/2. Kommo alle Collegæ tilhopa hooss Rectorem [Gymnasij Olaum Aurivillium] . . . § 5. Bleaf . . . påmint af Rectore, att äntelign böön ordinarij hollass motte affton och morgon. Jtem förmantet D:n Collegæ wänligen att medh flijt drijwa exercitierne, och holla disciplerne til Flijt, och skickelighet, etc.

S 202 före r 3n kan beaktas följande GC 1672 3/6 § 4. »Tapeten pantsattr utj Börklinge kyrkia ståendes om Spångberger intet wil lösa honom igen, sällies wenderat effter mätismanne ordom och det öfwrige uthpantas af honom, utj Spannmåhl strax i höst meda[n] nogot kan wara taga, för än andra gäldnärer komma. Jemwäl Jntres[se] och fohrpeningar, ty den Spannmåhl hade Bönderna älliest bordt hijt til Gefle föra oss tilhanda, som kan utan wår wetenskap lähntes». — GC 1672 25/9 § 5 . . . »Om dee 8 tr han lähnte Spångenber och dee 23, tr (: af hwilke 13 reen sädh äro betalte :) han lätt Sahl. H:r Erich i Longtora taga, emoth Lectorum Ordre och wetenskap. Vti ty hafwer Omätten sin wnderskrefne Jnstruction intet fulgiordt». Jfr här s 203 § 4, 5. Tapet = gobeläng?

S 203 § 8 Proportionella fördelningen blev beslutad 3/11 1731; jfr s 230.

S 203 r 16, 24 Om byte med Stockholms trivialskola jfr 205—206.

S 204 2aa Förlaga UDA EI: 4 s 81—82. Det är den till domkapitlet skickade akten. Den i RA RR befintliga texten har sålunda icke här använts. I den är nämligen raden om goda ingenia [»som spöras . . . serdeles dem»] övershoppad, vilket törhända bidragit till viss tvekan om fattigas och begåvades företrädesrätt; jfr t. ex. nästa text s 204. — Titlarna efter konungens namn i den här använda förlagan äro desamma som här s 201 återgivits utom däri att orden Arfförste, Hertig Uthi Skåne, Estland, Lijfland saknas 1673.

S 204—206 2bb—3aa bb Ur GLA Bref- och Copiebok I f. 49, 325—327 resp. 327.

S 206 r 13n Om Sigtuna jfr s 147 med kommentar.

S 208 e1, 2 Förlaga d:o Brefbok s 119 resp. 134.

S 208 s 19n—18n Resolutionen i GLA Bref- och Copiebok I f. 26.

Om den fejd som här beröres s 209—210, 215—218, må anföras följande. GC 1674 23/9. »Wijd denne tiden förspordes, at Pastor uthi Upsala Reverendiss. D:nus Carolus Lithman blef promoverader till Episcopatum Strengnensem; för den skull fans rådeligit, att uthi tijd giöra hoos Hans Kongl: Maj:tt aller underdånigst ansökning

om Waxala Spannmåhls reduction till gymnasiumet igen, som för detta Pastor uthi Upsala på några åhr, såsom ett personalt beneficio, effter Kongl: breff, niutet hade, Hwar om den 19 8:bris twenne Supplicationer till Stockholm afginge. Den eena till Hans Kongl. Maj:tt; Den andra till Hans Höggrefl: Excell:ntz Rikz Cantzlern, Hwilka bägge recommenderades Doct. Swän Bröms, Kongl: Maj:tz lijfmedico, at han wille dem insinuera, och på Gymnasii bästa een nådig resolution utwärecka.»

ÅB Stigzelius har avfattat en historisk framställning rörande dels Stockholms och Gefle gymnasiers innehav av kronotinden från vissa åkrar invid Uppsala, dels orsakerna till att inkomsterna av vissa hemmansdelar bortföll. Avskrift i GLA Bref och Cop. 1 f. 315—316. Törhända ligger orsaken till denna historik däri att han ville vara fritagen från inblandning i den långa och stundom heta strid, som kom att pågå mellan den följande kyrkoherden, Petrus Rudbeckius, och Gefle lärare — kollegium. Dennas innebörd tolkas och misstolkas i klagobrev och svar, som nu finnas delvis och passim i avskrift i aa f. 331—365 samt i protokollsböckerna relaterade. Bland de många svaren och frågorna i denna tvist kan nämnas exempelvis en mycket lång urkund från vardera parten såsom ett exempel på lösligheten i lärarnas rättsliga ställning och såsom ett smakprov på båda parternas temperament och bevisföring (aa f. 346—349; 356—365). De båda där meromskrivna men till namnet ej nämnda lektorer, med vilka R. närmast låg i fejd, voro Grubb och Phragmenius. Om striden och dess fortsättning: aa fol. 110, 111, 515.

GC 1676. Jn Majo affärdades M:r Phragmenius, nomine Collegij, til Stockholm, I. att sökia hooss Kongl. Senaten emoth Doctor Rudbeckium, att Collegium motte få niuta, Kongl. Maj:tz öpne bref til godo om den deelen av Waxala Cronotijonde, som borgarena uthgöra II. att göra ansökning i Kongl. Cammar Collegio, om betalning för den Spannmål, Collegium hade mist af wnderhollet pro Anno 1675.

Och wan Mag:r Phragmenius godt uthslag på både ährenden, een god Kongl. Senatens resolution, emoth Doct. Rudbeckium, som in actis copialiter ligger förwarat; Item Assignationer til fougderne Lydich Fröman i Håtuna, och Anders Persson Rox i Ubsala, Albrecht Stare i Wändel, hwilka assignationer stå att uthfordra

H:r Secret:n Swenhielm, fik til discretion 10 RD:r. — M:r Phragmenius war borta 14 wickors tijd, honom bestås 5 D:r om weckan, och resepeningar.

Jn Augusti finge wij uth Kongl. Senatens Resolution, och som H:r Landz Höfdingen Gref Axel Lillie, hade skrifwit Doctor Rudbeckio til der om, och äfwen Slotz Bef:n Samuel Stehn ordre gifwit, om Execution utan dröjsmål, förreste Jag p. t Rector, åstad til Ubsala, att drijwa på Executionen, jemwäl på Assignationerna uthfordra peningar af fougderne. Och war Jag 3 weckor borta, Expenser med resepeningar belöper 25 D:r Kopm:t.

GC 1678 23/1. Skrefz wijdyfftigt till Reverendiss:m D: num Archiepiscopum medh ödmuikt anholdande H:s H. HW:t wille sigh så högt wårda om Gymnasij bästa, att H. Doct:r Rudbeck icke kunde uthwårka sigh någon resolution emot Gymnasium wijdh Herredaghen. Derinnuthi ladhes och dee förnembste documenter som Gymnasium hadde att stödia sigh oppå Nembl. Kongl. Majestetz bref Kongl. Senatens begge resolutioner Commissorial domen etc. Detta pacqvot lefreradhes sedan åth R:do Dn. Pastori i Boldnäs att insinuera. Och det alt effter samptl. Collegiarum godtfinnande.

S 210 r 11n Om ny resa till Uppsala jfr s 215—216 samt kommentaren.

S 210—213 e3 Förlaga: GLA Bref- och Copiebok I s 33—35. — Sedan 23/5 1635 hade pågått en segsliten tvist mellan professorn i österländska språk blivande biskopen Sven Jonæ Westrogothus och Uppsala-Näs församling. Domkapitlet ovetande hade den förre hos drottningen utverkat sig utnämning till kyrkoherde i för-

samlingen och därmed avlägsnat en kaplan som församlingen var mycket nöjd med. (Domkap. prot. s. d. s 45 o. f.).

S 211 r 3n Doctoren = Uppsala kyrkoherde den omstridde P. Rudbeck.

S 213 r 13 Ordet ifrån står två gånger i originalet. Å föregående rad saknas där ett »träffa» eller »finna». R 16 Min Broder = Gabriel Phragmenius. Enligt GC 1679 14/3—11/4 f. 58 v:o var rektor Ol. Schroderus hela denna tid på en dylik kontroll- och agitationsresa till Uppsala-trakten.

S 215. Om forsling av säd. I K. M:ts vid riksdagen den 16/3 1739 avgivna Resolution på allmogens besvär lindrades bondens forslingsplikt utöver vad bestämts i K. förklaringen 7/4 1685 över 1684 års reglemente. Spannmålen borde ej behöva föras från domsagans ena ände till den andra och ej till alltför mycket avlägsna orter eller på obekanta och svåra vägar etc. Cop. 4 s 189—190. — Det myckna körandet på vägarna bidrog till att utarma jordbrukarna. Jfr C. Th. Odhner: Sveriges politiska historia under Gustaf III. Sthlm 1885 s 314; Kammarkollegii förslag 1774 och 1778 rörande hjälp åt jordbruket resp. penningskatt.

S 215 r 15—16 Sådana klagomål över sämre lönesäd skymta ofta. Leveranser av dålig säd var dock stridande mot bibliska och kyrkliga påbud. Jfr Mal. 3:8—11. Kirchenordnung 1585 i Sachsen-Lauenburg, en förebild för många av Sveriges kraftigaste yrkanden 1608 o. f.; jfr Sveriges kyrkoordning 1571 och förslag 1608, 1619 samt kyrkolagen 1686. Men ofta var det förgäves. En praktisk medelväg stadgades 8/1 1748; medelgod säd skulle ges; jfr s 233 r 7.

S 215—217 g1 Ur UDA G II2a1. Jfr här s 209—210 om kampen mot Rudbeck.

S 216 r 2 Här såsom oftast annars finnas icke de bilagor inlagda, som i urkunderna omtalas. Också saknas ju mängder av original; i vissa fall återstå blott kopior (delvis felaktiga).

S 216 r 18—26 jfr s 166 r 17n om kungl. understöd. Med kommentar.

S 218 r 12n Lektorerna funno detta vara säkrast, »enär de saknade kännedom om saken själv och omständigheterna därvid». — Den 25/3 1673 hade länsstyrelsen underrättat befallningsman Anders P. Råx, att gymnasiets lärarekår besvärat sig över stor tredska i Danmarks församling. Ryttnaren Johan Bengtsson i Säffvia hade med våld uttagit en ko ur kyrkvärden Matz Eriksons gård, vilken nämningsmannen Nils Matzson i Quifbrunna och tiondefogden Lars Jakobson utpantat hos B. och där inställt. Bref- och Copiebok I f. 96. — S 217—218 g2 Ur GLA Bref- och Copiebok I f. 331.

S 218—219 Förlaga till h2 utom de tre sista raderna: GLA Bref- och Copiebok I f. 142. — 219—220 i: Förlaga GLA F IV:2 s 185—186. Jfr där s 89. Den summa, 75 daler, som anges på avtryckets r 1, hör rätteligen hemma på r 2, efter ordet cantus. — S 219 r 13n står Huddunde även i förlagan. Jfr här s 88 r 8n. Att Huddunge i Västmanland hör hit, beror därpå, att församlingen ingår i ärkestiftet (Fjärdhundra norra kontrakt).

S 219 r 11n jagh = rektor; det var Olaus Schroderus före och Petrus Blix efter rektorsskiftet den 20/9. — S 220 r 7 Ut i GLA F IV:2 s 14 upptages bland musikalier år 1682 »Briegels Trostqwelle köpt för 2 år sedan uthi 9 bandh». — S 220 r 9 om teater jfr här avd. CV.

S 220—222 j: Rådman och lektorer till domkapitlet 1696. Ur GLA Bref- och Copiebok I s 561—562 resp. UDA G II2a2. Den senare skrivelsen jfr en annan formulering i förstnämnda bok fol. 532 den 15/6 1696.

S 221 r 10n, 6n Quintum = femte lektoratet; jfr s 204, 227.

S 222 r 5, 6. Stor lön på papperet, ringa i verkligheten; om detta och s 222 r 16 jfr löftena s 201—202; om vederbörandes vackra sakuppgifter och utelämnade halva

lönebelopp jfr t. ex. s 237—238. — År 1696 års lönestater för skolan uppges i G II2a8 och är avtryckt i Lundén aa s 412—413.

S 224, 227 Ur G II2a1. S 225—226 Ur Bref- och Copiebok 4 s 116—117, 119—120.

S 226 r 10n Om vikarienöd jfr fallet Tetting här s 135—137.

S 227 r 1. Femte lektoratet, ägnat i synnerhet matematik, återupprättades genom kungl. brev av 22/7 1718 (ingår i RA RR s. å. fol. 1352). Domkapitlet hade den 10/7 s. å. begärt att detta lektorat som indragits för några stipendiars åstadkommande måtte åter träda i sin ursprungliga funktion, enär ungdomens förkovring bleve lidande genom förra anordningen. Nu ägde Domkapitlet att »utse och föreslå» innehavare. Magister Thelaus utsågs därtill 1722 21/2. — S 227 r 11, 12. Ett A:o [alltså Anno] synes kunna läsas i början av det partiellt bortrivna. Därefter torde alltså ha stått ett årtal. Jfr om försäljning och myntväxling s 378—379 med kommentar.

S 228 Ur Cop. 2 s 101 må anföras följande om svårigheter för lärarna att »slippa ur oket». Därom skriva gymnasielärarna till Domkapitlet 17/12 1730 följande.

... § 2:o Angående Lectorernas promotion, så ehuru Kongl. Maj:t uti nyare Gymnasii och Scholæ ordningen Allernådigast försäkrar och befaller at wi åtminstone effter 7 åhrs tienst skola slippa utur oket och til bättre lägenheter blifwa befordrade; Så är dock thetta så aldeles intet at förewänta, emedan församlingen hafwer frihet at både inom och utom stiftet upsökia, hwilka the sielfwe behaga. Hwarföre Eder Faderlige Högwördighet och Venerandum Consistorium höggunstigast täcktes wid instundande Riksdag hos Höga Öfwerheten på sådant församlingarnas förfarande ändring sökia, på thet Lectores och Rectores samt andre Scholæbetiente ej måtte från alt hopp om förlossning från sina trägna sysslor och swaga wilkor blifwa uteslutne.

S 228 r 5. Landshövding Brauner tillställde lektorskollegiet ett den 1/7 1730 dateerat, senare i GLA Bref- och Copiebok 2 s 45—46 inskrivet erbjudande som var resultatet av ett allmogemöte rörande »tiondeersättning». Lämnas skulle

från Hjalsta 1 fjärding säd pr tunnland (= 28 t:r) + 3 fj. pr skyl.

» Bred av all säd, i ond och god tid, 3 fjärdingar pr skyl.

» Vaksala och Danmark 4½ kappa pr tunnland (= 57 resp. 80 t:r)

» Vändel 6½ kappe pr tunnland (133 t:r); från Björklinge 5 kappar (35 t:r).

Hjalsta, Vaksala, Danmark och Björklinge uttala sig för sädräkning, om ej anbudet antages. Den 26/7 1731 uppger kollegiet att det två år förgäves anhållit om provtröskning. Den 7/8 s. å. tillmötesgår B. dess önskan i så måtto att sådant bör beslutas blott för ett år i sänder. Han hade dock lovat rektor Alrot motsatsen, påstår kollegiet 28/5 1734. Församlingarna behöva ej föra säden gratis utanför domsagan. Det är närmast Björklinge som konsternerar. Dess andra gensaga gäller provtrösknings framtvängande, vilket avslås (här s 231). — Om allt det sagda: avskriften i Bref- o. Cop. b. 1 f. 257—273; 277. Av urkunderna där efter s 290 framgår att lärarna visserligen inhämtade domkapitlets tillstyrkan 8/5 1738 (aa f. 488) men dock ställde sig avvaktande till den tydligtvis bland dem impopulära landshövdingen Brauners projekt till ständig spannmålslön (1738). Den finns i Bref- o. Cop. b. I s 289. Jfr aa f. 507 (1740) o. f.

Ett sätt att förminska lärarelönen påtalas i lektorernas genom rektor Eric Stenfelt ingivna skrivelse till landshövdingen: allmogen ville låta säden rinna löst utur säckarna ned i tunnan i st. f. att, såsom förr, skyffla den dit (jfr här s 218 r 3n). Länschefen J. Hoghusen ansåg sig dock icke kunna vidtaga någon åtgärd med anledning därav utan hänvisade 16/8 1709 blott till gällande förordning om mått och vikt. Aa f. 524—525. — Ett annat sätt berättas i ett gymnasiets projekt till tingsrätten i Vaksala 4/5 1721: Almogen i Vaksala hade befunnits vara så svekfull, att

den satt 11—14 band i skylen i st. f. 10; stadgandet att det skulle vara 3 fjärdingar av skylen, borde slopas, »emedan därunder så mycket underslef brukas». Aa f. 534.

Enligt K. M:ts stadgande den 22/4 1735 (RA Inr. Civ. Exp. s. d. fol. 465—466) och skånska städernas riksdagsfullmäktig (aa) hade generaltullarrendesocieteten sedan 1728 utkrävt dubbel spannmålstull genom att räkna tio kärvar på varje skyl i st. f. de 20, som K. resolutionen på Landskrona besvär 1720 föreskrivit. K. M:t hade den 14/5 1734 bestämt att tio sådana kärvar skulle anses vara en skyl, vilka uti omkretsen hålla tre alnars mått över bandet eller en aln mitt igenom och under bandet och att på de orter, därest för gräsblandningar och andra orsaker så stora band utan skada icke kunna bindas, var och en må fritt stå att under samma mått inberäkna två, tre eller flera band och därför, såsom för ett enda band, tullen efter skyltalet sedan erlägga. Ständernas önskan att städerna icke måtte betungas över billigheten, bifölls nu på samma gång som sist framförda statut förklaras vara alltjämt giltigt.

S 229 r 11 min = rektor Magnus Thelaus'. — S 230 r 1—8 Andra stadganden som flera gånger avskrevos och återopades i Gefle läroverk voro exempelvis följande. Kammarkollegii skrivelse 12/7 1664 om bl. a. förbud för länsmännen att ej oombedda lägga sig i sädlönefrågan etc. (Bref- och Copiebok I fol. 12). Kongl. bref till KK den 10/7 1739 om tiondesättningen; (SSA Handl. rörande Stockholms skolstats Lönings Spannmål). Kungl. Maj:ts Nådiga Förordning Angående Afrads- och Kronotionde-Spannemålens utgörande, förslande eller lösande m. m. Gifwen Haga slott den 22 Julii 1803. Sthlm. Tryckt i Kongl. Tryckeriet, 1803. Ändrad edition: Kungörelse 1/10 1823; offentliga trycket 1823.

S 230 r 4 1638 års tiondestatuter äro här refererade i kommentaren till s 7.

S 230 r 4—5: »PRIVILEGIA ... Åhr 1723 [16/10] stadfästade, För ... samtliga Presterskapet Sthlm, uti Kungl. Tryckeriet» upprepade flera gånger ett vidmakt-hållande av tidigare privilegier, inkomster etc. för de lärda stånden, bl. a. för »Scholæ Betiente» dvs. »allom them, som wid Wåra Gymnasier och Scholer någon tjänst bekläda». »The Ecclesiæ och Reipublicæ Seminaria, nemligen Academier, Gymnasier och Scholar» som då funnos eller komme att upprättas, skulle »med sine nödtorftige Personer blifwa wid macht hållna ...», så wida Riksens Stat och tilstånd thet kan tåla och medgifwa». Ett ex. finns på SSA i Handl. rör scholstatens lönings-spannmål, sista sidan.

S 231—235 avd. 2 och q Ur Bref- och Copiebok I fol. 273 resp. 3 s 69—72, 76—77. — S 232 r 6—7, 18—19 jfr D:o 2 s 423—424. — S 232 r 12: akt ur GC. — S 236 r 7, 8 Avskrifter i GLA Bref- och Copiebok 3 s 143.

S 238 r 9 Den 25/6 1807 tilldelades gymnasiet ett sjätte lektorat; akten, som icke finns i RA Inrikes civil akter, är avtryckt i Lundén aa s 437—443.

S 239—255. CIV: Hjälpmedel vid undervisningen.

S 239 r 1 I GC ingår följ. 2 stycken som dock ej beröra biblioteket. GC 1675 17/3 § 2. Emådan Postmästarn i Stockholm lät skriffteligen förnimma hoos D. Lectores, om dee hade lust för billigt prijs betinga sig aviser med hwar Post ifrån åtskillige orter både skrefne och trychte; blef denna gången bewilliat, at blifwa allenast wid dee trychte Swänske aviserne, och at dee ingastädes läggias neder, för än dee hafwa gått wärfwet omkring.

GC 1676 5/4 § 4. Förfrågades om Aviserne öfwer detta åhret 1676? R. Samtyckte Collegium at gifwa for dem efter begäran 1 Ducat wijd termins ända.

S 239 § 6. År 1676 17/8 har rektor Kolmodin vid tillträdet skrivit (F IV:2 s 10) »Emedan den gamle Schole biblien war mehrendels förderfwat och sönder Rijfwen, dy försäldes den för — 8 dahler kpmt och köptes een ny i stället för 24 dr». Denna,

i quarto, var tryckt i Stockholm av Henrich Keyser 1674, enligt anteckning 1682 aa s 13. — Om Lexicon Lincopense antecknas i 1642 års inventarieförteckning (F IV:2 s 13) att det är »i Scholen illa faret».

S 239 § 7. Nicolivs, sive Thesaurus Ciceronianus, omnia Ciceronis uerba. Basilæ 1568. Fyller 4036 spalter (3 sp. pr sida) i folio. Andra upplagan: Francofurti, 1613. Upptar 4214 spalter (2 sp. pr sida) i mycket stor folio.

Paulus Aler, jesuitpater, gymnasiektor i Köln, utgav Gradus ad Parnassum, Elegantias, Flavissas Poeticas, Parnassum poëticum, Thesaurum Virgilio, Smetium, Januam Musarum ... Coloniae Agrippinae 1732. 760 sidor. Upptar lexikaliska ord-förklaringar med hänvisningar till nämnda auktorer.

S 239 r 15 Flintenberg var lektor E. J. Almquists svärson; jfr 332 r 1n. Mångsysslande, »flyttfågel», sjuklig. Utgav bl. a. Svenska Grammaticaliska Tabeller (användes i Söderhamns folkskolor 1814; RA Uppfostringskommitténs handl. s. å.). Hans samlingar finnas nu i Helsinglands museum i Hudiksvall. Därom jfr UDA senaste Förteckning över arkivet s 364. —

S 239—240 Efter de ur GC = gymnasieprotokoll hämtade styckena följer här i föreliggande boks text dels skollärdningens skrivelse till domkapitlet, förvarad i UDA G II2a8, dels (s 240) svaret, ur GLA Bref- och Copiebok 4 s 351. — S 240—241 a2 aa. Förlagor för texten t. o. m. s 241 r 3 äro de första bokräkningsöversikterna 1729—1735 i UDA G II2a1 första huvudavdelningen (som innehåller mängder av räkningar över bokköp och reparationer etc.). Förlagor för s 241 r 3—9 GC 13/3 1745. Inköpet av Dahlbergs Suecia fann domkapitlet vara onödigt, självsvåldigt eller för dyrt, varför beslutas följande enligt GC 1729 27/11 s 40 mom 6: »Svecia Antiqua et nova skal man söka att föryttra wid första tillfälle, som ske kan». Jfr här s 173 § 6. I UDA G II2a1 meddelas, att domkapitlet betalade det övriga beloppet och att Dahlbergs Antiqua ... försålades inbundna exemplaret till landshövdingen Carl Gustaf Bjelke för samma belopp 168 daler som gymnasiet betalat för exemplaret (120) och bindning (48). Jfr Joh. [Beronius] Björnstierna: Berättelse Om Arbetet med det så kallade Sveciæ-Verket, Eller det i Koppar stuckna Verket Suecia antiqua & hodierna. I Kongl. Vitterhets ... Academiens Handl. VIII Sthlm 1808 s 35—95.

S 241—244 Avd bb—ee ha sina förlagor i GLA Bref- och Copiebok 3: bb s 24—25; cc s 25; dd s 36; ee s 38—39.

S 242 nere Domkapitlets bokförslag avgivet när dogmatikförfattaren ÅB Jacob Benzelius låg på dödsbädden, påminner ju mycket om 1500- och 1600-tal, medan lärarkollegiets s 242 uppe var osedvanligt modernt. Det förra var ett slags avbild av vad 1724 års läroverksstadga cap X § 9 ålagt Eforus att anskaffa till läroverksbiblioteken. Ovanligt nog var det stora svenska reformpedagogiska verket av lektor Eklund föreslaget i Gefle; det kunde man behövt ha t. ex. när man skulle yttra sig om Browallii Tankar (här s 413—436). Men teologie professorerna i domkapitlet hindrade dess inköp. Jfr ÅSU 58 s 163 r 4n; s 166 r 4—16.

S 243—244 ee Lars Salvii avlätna svarsbrev, daterat 9/6 1748 var naturligtvis jakande och tacksamt och är jämte boklistan och senare kvitto samt lektorn, bibliotekarien Peter Diurbergs kritikbrev återgivet i Copieboken n:r 3 s 40 o. f.

S 244 Avd. ff: ur UDA G II2a1 första huvudavdelningen. Här kan tilläggas följande ur GC 1750 7/3 § 3: »Efter som man täncker lemna Historiam Animalium af Lärda Tidningarna til Biblioteket; så blef beslutit at af Bibliotequesmedlen skulle the betalas, och af samma medel inbindas.» — S 244 gg) Svenska Mercurius, C. C. Gjörwells månadsskrift 1755—65 för vitterhet och vetenskap, en kritisk journal av betydelse. — Ur lektorskollegiets brev till domkap. 13/11 1760 (UDA G II2a1 andra huvuddelen) må citeras följande.

C V. Korta och långa avbrott i arbetet.

S 256. Om festligheter med illuminationer, transparanger, inskriptioner etc. jfr Stockholms Lärda Tidningar 1748 n:o 101 om Gbgs läroverks 100-årsminne; jfr R. Röding: Gbgs latinläroverks hist. Ny följd sid 97. Om festen 1751 jfr Lundén aa sid 77. Sju år före sin kröning 1751 hade kronprinsparet förmäls och tagit det nya, Tessinska slottet på Drottningholm i besittning. Det året — 1744 — hade kommissarien Johan Berger uppläst vid gymnasiet hyllningsfest den 2 febr. ett »Underdånigt Fägneqwäde» på svenska som fyller 36 å 40 skrivsidor (UUB N 1126). Jfr GC sid 257 s. å. 2 febr.: »wid hwilket tilfälle jämwäl H:r Landshöfdingen, Probsten, Gymnasii och Scholæstaten war tilstädes, samt alla förnämsta Stadsens inwånare, och Borgerskapet af Cavalleriet stodo wakt utåt gången och wid Choret. När in- och utgången skedde Musicerades på åtskilliga instrumenter. Äljest blef ock Gymnasium samt Scholan dagen förut tå Hans Kongl. Höghet til Staden anlände om aftonen wackert illuminerade, och med twänne papperslycktor, hwaruppå tienliga deviser woro målade, wäl utzirade».

Om en nationalfest året förut meddelas följande i GC 1743 8/10. »Til Åminnelse af then med Keysarinnan i Rysland lyckeligen återwundna freden, hölt H:r Mag:r Eric Wallström thenna dag, som är dagen efter Tacksäjelse dagen, kl. 10 förmiddagen, et på Svenska wäl författadt Skaldeqwäde, uti Gymnasio, närwarande H:r Probsten samtliga af Gymnasii och Scholæstaten, samt ganska många af Stadsens förnäma inwånare: tå äfwen Musique upfördes». 47 år senare hölls en ny fredsfest efter ryskt krig enligt GC 1790 29/10, varvid lektor Carl Bergsten »wackert tolkade wår gemensamma glädje, och undersåttliga wördnad emot Hans Maj:ts Konungen; hwilket slöts med innerliga och trogna önskingar för Deras Kongl. Maj:ters, och hela Konungahusets beständiga sällhet, samt fäderneslandets förkofran genom näringarnes lyckliga och oafbrutna gång under en säker och långwarig fred... Wid samma tilfälle upfördes af de i staden warande Musique Älskare en wacker instrumental Musique, hwarmed denna act slutades».

S 256 r 20. Den 5/8 1752 kom ÄB till Gefle kl. 5 e. m. Konungen kom dit »under sin höga resa Norra wägen ifrån Finland». Enligt GC 6/8 1752. Stadens Prost var nu Simon Melander.

S 257 r 1—9. Lektor Tybelius höll högtidstalet om Gustaf I vid kronprinsparets vigsel 4/11 1766. Hyllningsdikten på 24 tätt tryckta sidor har följande titel: Underdånigt Minne Af Konung Gustaf Den Förstes Förtjenster emot Fäderneslandet, Då Höga Bilägret emellan Deras Kongeliga Högheter, Svea-Rikes Kron-Prins Gustaf, och Kron-Prinsessan af Danemark Sophia Magdalena, Den 4 Nov. 1766. Följande dagen firades i Gefle. Yttradt uti Gymnasii Läro-Salen, Af Mag. Gabriel G. Tybelius. Adj. Gymn. och ViceMath. Lector. Gefle, Tryckt hos Ernst Peter Sundqvist. — Dagen förut hade rektor Carl Bergsten senior utgivit ett inbjudningsprogram i folio, hyllande brudparet och slutande så: »Norden två GUSTAVERS namn skal, med ewig wördnad, pränta, Och bör äfwen något stort i den Tredje G u s t a f wänta». — Räkningen på kostnaden för festen finnes i UDA GII2a1.

S 257 r 14. Vid kronprins Gustafs första besök i Gefle 10/9 1768 hyllades han å gymnasiet vägnar av samme rektor med en svensk dikt, påminnande om gymnasieförflyttningens sekelminne: »Sen wår Kulle måste byta Mälarn bort mot denna plats, ... Jemt nu hundra år få räknas» ... »Njut en glad och långlig lefnad! Svare ock SOPHIAS trefnad Mot Dess kända Fromhets dygd!» — Den 19/10 1768 sände domkapitlet 337 d:r kmt till Inspector och gymnasiekollegiet till bestridande av utgif-

ter vid firandet av kronprinsens besök GLA Bref- och Copiebok 3 s 339. — Om besöket se Inrikes Tidningar 1768 n:r 78, 79 och Anmärkningar i Svenska Historien, Samlade af Et Sällskap I:1 Sthlm [1782] sid 42—44.

S 257 r 21 o. f. Om riksdagen i Gefle 1792 jfr Fyhrvall aa sid 148—156; Lundén aa sid 49. — I Trivialskolan höllos bondeståndets sammanträden, i gymnasiet prästeståndets. — Vid riksdagen torde Gustaf III ha burit sin ceremonidräkt av blekt purpursiden med guldspetsar och hermelin; han hade burit den vid genomdrivandet av förenings- och säkerhetsakten 1789. Nu i Livrustkammaren 3495, Enligt Katalog över riksdagshistoriska utställningen 1935. Sthlm s. å. sid 81. — I ett hus vid Västra Vägen bodde Anckarström och planerade sitt kungamord.

S 258 r 14n. Enligt GC 17/4 1800 hade lektor Schönstedt »genomsett och hullet» Hwassers opus. Tillkännagavs å gymnasii tavla 27/4. — Förf. gick tidigt under efter ett tämligen tygellöst liv och föga poetisk alstring.

S 259 r 19. Initialerna till konungens och kronprinsens namn = Carl Johan och Josef Frans Oscar. Härom samt om luciafirandet 1810 och 1814 jfr Lundén aa s 381—385.

S 259 r 22—23. År 1830 den 29 och 30 nov. firades kristendomens införande i Norden medelst tal av teol. lektor Björkman resp rektor Winberg. GC s. d. — Rektor våren var C. A. Forssell. — S 259 r 8n I 1561, 1571 samt 1611 års latinskolestatuter stadgas att skoltimmarna (åtminstone de fyra läsdagarna: måndag, tisdag, torsdag och fredag) skulle ligga mellan 5 f. m. och 5 e. m. Likaså i 1693 års stadga för gymnasiet vidkommande, medan lärjungarna i trivialskolan skulle behöva börja först kl. 6 f. m. Enligt 1724 års dito försenades början 1/2 timme för gymnasium, och i 1807 års läroverksstadga påbjudes, att arbetet skulle börja överallt kl. 7. ÅSU n:r 4 s 13 o. f.; n:r 7 s 9, 12 resp. 36, 45 resp. 98. I läroverksstadgan 1820 Cap. 4 § 2 föreskrevs att början skulle ske kl. 6 den 1/4—15/10, kl. 7 den 16/10—31/5; dock kunde läroverkets ledning besluta en timmes senare början. De två eftermiddagslektionerna skulle förläggas mellan 1 och 5. ÅSU 9 s 12.

S 260—261. Redogörelsens förlaga UDA GII2a1. Urkunden ankom till domkapitlet d. 2 Martii 1774. I aa finns ock Inspectors lista på lovdagarna 28/2 1774 i skrivelse till domkapitlet. — Sid 260 r 10n; sid 261 r 3: 1724 års läroverksstadga Cap XIII (ÅSU 7 s 46—65). — Sid 260 r 6n. Om luciafirande jfr K. F. Karlson: Örebro skolas historia 4 sid CXLIV o. f. (nyss förut även om viaticerande). L. L. L(aurén): Minnen från Skolan (i Wasa). Sthlm 1877 s 245—253. ÅSU 58 sid 440; SSA Stockholms trivialskolas rektorsuppteckningar II samt ÅSU 62 s 73—76. Om komedier, gästbud och lekar vid andra läroverk i in- och utlandet jfr K. F. Karlson aa I 1870 s 16—19; II 1872 s XLIV—LI. Vor Ungdom 1925 s 180 o. f.

S 261 r 13n. Lovdagar under tiden från sommaren 1828 till jul 1829 finnas antecknade av rektor C. E. Aurivillius i UDA GII2a4. — S 261 r 8n. Om firandet av aftonen före 1 maj i Västerås jfr Arosiana V 1932 s 63—75. — S 262. Att en comedie uppfördes vid gymnasiet invigning 1671 framgår här s 167 r 22. Om komediteaterns upprättande 1680 jfr s 220 r 9—10. Inspector var 1680 Fontelius, far till »Mons. Roland» F. — Ol. Schroderus var rektor ht 1680.

S 262 r 7n—6n K. M:ts resolution gavs 10/6 1802. Prost var O. Eneroth Olofsson. — Om gymnasii övervåning jfr Lundén aa s 50—51.

C VI: Gymnasisterna. (S 264—273).

S 264—265 CVIa1. Förlagan: i UDA GII2a8. Den utgör en del av ett brev, som i andra delar tryckas här s 358—360. Det ofta upprepade »af» betecknar, att yng-

lingen före gymnasisttiden gått i latinskolan i den angivna staden. — S 265 CVIa2 = förra hälften av en urkund i senare huvudavdelningen i UDA GII2a1. [Inkom till domkapitlet] »4 febr. 1676». — Senare hälften av samma skrivna akt lämnar följande uppgifter om de gymnasister som icke blivit vid universitetet in-skrivna, när denna gymnasistförteckning sistnämnda dag kom domkapitlet i handom.

Nicolaus Joh. Gestr. Past:s son i Gnarp af swärth ingenio doch flitigh	
Henrich Car. Busk Hels. Past:s Son i Jerfsiö	mehr-
Johan Abraham Forthelius Gestr. S. Sacell:i S. i Wahlbo	endels
Gudmundus L. Portuanus Hels. Past:s S. i Söderhambn	af snälle
Olaus Joh. Fernæus Hels. S. Past:s S. i Jerfsiö	inge-
Johannes O. Helsing Gev. S. Rect:s Sch. s. i Gefle	niis.
Ericus L. Medelpadius Mycket fattigh	af swära
Andreas Fohrman Upl. ifrå Löfstadh Bruk	ingeniis
Andreas Erici Gev. Borgare S:n i Gefle	alle af
Laurentius Joh. Gev. Kloockar:s S. i Gefle	tämme-
Johan Unonius Gev. Borg:es S:n i Gefle	lighe
Johannes Collinder Gestr. Länsm:s S:n i Hedsunda	inge-
Andreas Tolfstadius Upl. Bonde Son i Tolfsta	niis
Johan L. Staaf Upl. Past:s Br:s S:n i Ofwansiö	men
Johannes Johannis Gestr. Bondes S:n i Ofwansiö	olijke
Eric J Halenius Hels. Past:s S. i Borgsiö Nykommen ifrå Hudwijkzw.	Medhel.
Andreas Sellinus Ängerm. I dagh ankommen ifrån Härnösand.	

d 4 Febr. A:o 1676 Ex albo Gymnasii transcripti J. Phragmenius.

S 266 r 1 o. f. avd. a2 senare hälften ur GC, gymnasieprotokolls-boken I fol 39. — S 266—267 a3 ÅB Stigzelius (s 150—151) o. a. önskade förbjuda studenters återkomst till gymnasiet. Men för att kunna hålla elevantalet åtminstone någorlunda uppe måste lektorerna mot sin vilja böja sig för den gamla seden att studenter för brödfödans (informationens) skull återkommo till gymnasiet. Dessa medförde från lärdomsstaden fria fasoner och självsvaldiga maner samt ingåvo många gymnastister hopp att snart bli studenter — på orätt vis. Jfr kap. C XII. Många voro på en gång lärare i nederskolan och lärjungar i gymnasiet — alldeles som många före gymnasiets hitförande varit på en gång både lärare och elever i trivialskolan (»hörare»); jfr s 267 r 9—10. — Studentgymnasister skulle eller ville ha sovrmorgnar (s 260 r 13); de borde inte under predikan »stå» bland gymnasisterna i kyrkan (s 341 r 18n); de behövde ej skriva latinstilar när de icke deponerade måste det o. s. v. — Många ha ansett Västerås' gymnasium ha varit särskilt förnämligt och likvärdigt med universiteten; här finna vi att det berodde helt enkelt på brödfödan och på rädslan att bli satt i knekthopen om man inte hade tämligen fast levebröd eller anställning eller studiegång. Jfr R. Hall: J. Rudbeckius I s 179—181. — I Ped. Tdskr. 1891 kallar O. I. Fehrnborg sådana studenter — kanske är det feltryck? — deputerade, vilket tydligtvis skall vara deponerade (hade avlagt hornen, blivit studenter; jfr B. Rud. Hall: Valda aktstycken s 166—168).

S 267 efter r 11: 1693 års läroverksstadga hade förordnat följande i kap. II § XIII: Inge Studenter, som icke hålla sikh till Academier, eller Driffte-Dieknar, som i Otijd öfvergifwa Scholar och Gymnasier, skola i Städer och å Landet lidne warda, utan när sådane finnes, och de effter Förmaning willia sig ey till behörig Ort och Underwijssning inställa, skola de mista de Frijheter, hwilka äre studerande Personer förunte, och hållas för Löösdrifware. — § XIV. De som så försummelige och tröge äre, at intet Hopp är om deras Förkofring, skola i tijd rådås till at företaga sig något annat lofligit at lära, hwilket och skall gjfwas deras Föräldrar eller Fränder tillkänna: Men the, som wahnartige och odygdige äre, så at the ey willia låta

aga och rätta sig, eller slå sig till Fyllerij och annan oskickelighet, måste drifwas utur Scholan, på det de icke skola utthrötta Præceptoren, och förföra andre fromme och enfaldige.

Emellertid kom kyrkan som så ofta eljest med något slags undanflykt eller skydd mot de statliga ingripandena. Ärkebiskop Swebilius yttrar den 3/9 1694 i skrivelse till Gefle läroverk (Cop. 1 f. 403 v:o § 8): Det synes oförgripeligen swårt vara, om Kungl. Förordningen [=SO 1693] skulle Simpliçiter förmæna alla Studenter att uppehålla sig wed Gymnasier, medan en dehl, intet så mogne til Academiska Lec-tioners afhörande med frucht kunna wed Gymnasier frequentera, hålst då de intet äga at betala præceptores privatos och Collegier med wed Academierne.

Rektor Unonius tillskriver domkapitlet 14/1 1703 bl. a. följande (UDA GII2a8): »Så hafwa ochså Lectorerne begiärt, iag wille giöra een ödmiuk förfrågan, utj hwad Consideration, som Studenterne de böra komma, som sig uppehålla utj Gefle, effter wärfwarena ibland slå effter dem, om de icke der kunna genom studente-privilegierna skyddas, emedan de för medellössheet skull eij vara wed Acade-mien.» Domkapitlet svarar 21/1 1703 § 7: »The Studenter, som wid Gymnasio wis-tas, och ther sina Studier behörigen ijdka, efter de icke äre förmögne at uppehålla sig här wid Academien, nu besynnerligen, tå så stor swårighet är efter nödiga herbergen, äro nogsam genom Privilegierna beskyddade ifrån wärfningar.» (GLA Bref- och Copiebok 4 s 81, 82.)

Studenter fingo debetsedel för undervisning: GC 1711 19/1 § 1. Såsom Casseu-ren begiärat attest om några Studenter här warit i staden 1708. och 1709 haft disciplar och niutit sådan löhn, som de borde giöra contribution före; ty skulle Mag: Anthelius för sitt Rectoratz åhr och Mag: Stenfeldt för sitt, betyga, att inga Studenter wisat sig i gymnasio och fördensull eij wetta andra, än de som hållit sig till Upsala, hwilka eij sortera under gymnasio.

S 267 r 13 Om bröderna Westermans blivande adelskap (Liljencrantz) och äre-ställen jfr A. Wiberg i ÅSU 64: II s 12, 89, 124. — S 267 r 16, 24, 31 Resultaten exemplifiera humbergen i många dåtida »studentexamina» samt ger syn för sägen att det var svårare att komma ur gymnasiet än in i universitetet (jfr s 461—2). Jag har ej påträffat något vittnesbörd om »handtryckningar» i Gefle. Men biskopen i Göteborg skulle ha en stut av varje lärjunge som inskrevs och utskrevs i Gbgs läroverk, enligt Per Osbecks (1723—1805) självbiografi (Göteborgs Vetenskaps- och Vitterhetssamhälles arkiv). Stuten kesade på vägen efter pojkskjutsen, och yng-lingen var i nästan samma dödsfara då som när han i barnåren föll i en varg-grop, där han räddades blott för att vargen blivit lika rädd som gossen.

Om den segslitna kampen mellan gymnasium och Hudiksvalls läroverk kan man läsa i ÅSU 50. Det senares lärjungar ville ej till Gefle bl. a. på grund av bristen på stipendier.

S 270 r 13 Förtroende mellan läroverken; jfr här s 155—160; 164. Men 1/2 sekel förut lät det annorlunda. Jfr följande stycke.

GC 1732 20/9. § 6. Begiärade Rector Gymnasii [Nils Wettersten] af Rectore Scholæ H:r Mag:r Gris, at han wille tilhålla Collegas, at i rättn tid komma up i Scholen, och icke för lemna informationen innan kläckan slår, eller sielfwa Scholæ ordningen dem lof gif:er.

S 271 r 7 »Lexor» låtit sig undervisa av flera lektorer, i flera ämnen. — S 271 skrivelsen från rektor till domkapitlet: ur UDA GII2a8. Vid sökandet i den väldiga opaginerade volymen må man beakta att datum överst uppges vara 646 och att brevet därför skall uppsökas under året 1646, ehuru det är 30 år för sent.

S 273 nere Huru sockengång och sångbesök bibehållas eller återuppstå, fastän

deras siste timme (för vilken gång i ordningen?) skulle ha slagit vid år 1780, framgår av följande.

SC 1821 8/12. Sedan Rector Scholæ [L. U. Utterström] framställt Öfverläggnings- ämnena, ventilerades deröfver och blef af Collegium beslutadt...

3:o Att, enär Skol-Ordningen [1820] ej förbjuder Fattige Skol-Gossar så kallade Socknegång å Landet och Sångbesök i Staden under Julhelgen; denna vanliga förmån Dem icke heller härefter skulle förnekas; ehuru väl, sådant kunde tyckas vara mindre förenligt med Skol-Ordningens esprit.

SC 1823 11/12... skedde utdelning af Sång Quartér i Staden åt dem af Skole ungdomen, som dertill under tillståndande Julehelg sig anmält.

SC 1825 14/12. skedde utdelning af Sångquarter till den fattiga SkolUngdomen och bestämdes slutExamen till följande Dag.

Jfr härom kommentaren till s 126 (Norlins berättelse).

C VII. Viljefostran och vandel (s 274—306).

S 274 r 9—18 Prot. 1734 12/10 återges här s 296. Denna datering och andra rön på s 190 pekar hän på att årtalet 1734 där (här s 274 r 9) är felskrivning i förlagan. Skall vara 1738. Rektor nu ht 1738 var E. Alrot. — Om pennialism jfr ÅSU 34; här s 292 o. f. — S 274 r 3n o. f. jfr här s 344—349; ÅSU 7 s 61 o. f. — S 275 r 14 Murbergiska flyttningsförslaget jfr här s 440—442. — S 277 § 2 Ur GLA Bref- och Copiebok 4 s 212. — S 278 r 14n ÄB var nu Lindblom. — S 279 § 7 Enligt GLA F. IV2 s 269 resp. 118 byggdes ett Tarfhuus 1684 för 15 daler 10 öre och ett 1693 för 30 daler. — S 280 r 8 GC 23/4 1673, 1/12 1677 utdömdes en dag resp. 6 timmar i cellen för skriftliga öknamn på latin resp. olämpligt klätter. — S 281 skrivelser: Ur UUB U3. — S 283 r 4 skall skulle; fel i förlagan. — S 283 r 5 Rektor: G. J. Vougt. Rad 20—21. Straffens stränghet uppgavs vid visitationen 1673 vara en viktig orsak till relevantets ringhet. Den avskräckte ju främst adels- och rika barn, som läroverken voro särskilt angelägna att få till lärjungar. — De båda anförda protokollen och Laur. Laurentii straff belysas genom en detaljskildring av slagsmålet i GC. — S 285 r 15n jfr s 289 mitten. — S 286 Om fiendskap mellan latinare och räkneklassister jfr här bl. a. s 305 r 6n. — S 287 efter r 13: År 1835 relegerades en gymnasist för knivhugg och år 1837 en för tjuvnad. S 288 r 21n, 18n, 17n om Särsta jfr här s 265 r 2. — S 289 mitten o. f. jfr s 283—285, 407 mitten. Om Myrstedt hade man hopp om bättring, och han hade ej tidigare varit anklagad, varför han gick fri denna gång. Men han och Lundberg blevo anklagade inför kammarrätten den 13/7 1744 för slagsmål; jfr dess protokoll s. d. och 21/7 s. å. och GLA Bref- och Copiebok 2 s 410—421. Lundberg dömdes böta 3 d:r s:mt för 2 örffilar samt 40 d:r för hemfridsbrott. Lektorskollegiet dömde honom den 29/10 s. å. till att efter terminens slut lämna läroverket. Om Myrstedts slutliga befrielse från värvaren etc. jfr GC 27/4 1745 s 271—272; jfr GLA Bref- och Copiebok 2 s 449—453.

I offentliga årstrycket ingår: Kongl. Maj:ts Nådige Förordning. Angående Öfverlopps Manskap, som kommer at användas til vacancernes Recruitering och Arméens skyndesamma i stånd sättiande til Lands och Siös. Gifwen Stockholm i Råd-Cammaren then 11. Febr. 1743. Den stadgar följande i § 8 rörande krigstider: Emedan wid Gymnasier och Scholar många redan til åren komme dieknar och gåssar sig uppehålla, som ej äro med the snille och then naturliga bögelse begåfwade, at the i Bokliga vetenskaper kunna något särdeles framsteg göra; altså hafwa the, hvilka Informations wärket anförtrödt är, tillika med Biskopen eller närmaste Scholæ

Inspectoren, sådane at urskilja, och them på en Förteckning til Biskopens och Consistorii närmare bepröfwande at upgifwa, hwilken samma Förteckning til Landshöfdingen i orten har at insända, som föranstaltar, thet sådane dieknar och Scholæ gåssar begifwa sig i Cronans tjenst eller annan nyttig näring.

Tilläggas må följande. Betygssaknande student tvångsvärvas: Enligt GC 1751 23/9 § 6. Skulle Gymnasisten Flykt, som i 4 år setat i Gymnasio och förl. termin, fast han för sin siukdom icke bewistat examen, blef dimitterad, men ännu icke uttagit testimonium och afrest, tillsägas, at han icke hade något beskydd af Gymnasio, at förwänta emot wärfning el. annan olägenhet, ther han icke wille freqventera sina studier i Gymnasio, til thes han uttogte testimonium och begåfwe sig til academien.

S 289 r 9n o. f. Elisabeth Sahlberg var änka efter den utmärkte apologisten Nicolaus Røngren (jfr s 142) och sedan efter hans efterträdare i skolämvetet Forsberg. — Domkapitlets skrivelse (8/7 1745; Copiebok 3 s 1) ifrågasatte indragande av det beneficium, hon såsom hörande till prästeståndet, dittills åtnjutit, och begärde därför en utförlig berättelse om sakens nuvarande beskaffenhet.

GC 1745 25/9 § 3. »Uplästes W. Consist. bref af d. 8 Julii 1745, huruwida apologistens Røngrens Enka borde med den wanl. Änke-tionden anses. Hwar uppå blef swarat, at Enke-tionden henne så mycket mindre hädaneffter kunde bewiljas, som hon a:) gädt uhr Präste-ståndet, och antagit Borgel. näring med öppen Krogs hållande. b:) olofl. och emot Gymnasii Ordningens XII C et 10 § sålt öhl och bränwin till de förledne termin till attollerie förfallna 4 Gymnasister.» — Kollegiets svar är här återgivet s 289—290 ur GLA Bref- och Copiebok 3 s 2—3. — Jfr UDA AI 42 s 139, 407: hon förlorade änkegratialeen från prästeståndet 23/10 1745. — En lärareänkas ställning i Stockholm har belysts i ÅSU 58 s 33. En annans — i Gefle — må belysas av följande ur GLA Bref- och Copiebok 4 s 63: Rektors skrivelse till Eforus 1696.

... Kan jag intet underlåta wed handen gifwa, huru som nu sedermera en ouverture eller öpning uti Scholen är blefwen medelst Anders Torstensons död för detta Collegæ i 3:dje Classen, och som har lemnat en änka med 3 barn efter sig i extrem fattigdom, som intet annat har at lefwa af, än Gud genom milda menniskior kan beskiära henne, ty har hon bedt mig jag wille i ödmuikhet bönfalla hos Tit. hon måtte niuta detta åhret til nådåhr; hwilket jag så mycket mindre har kunnat wägra, som jag wet hennes nöd är stor, och jag redan öfwertalt en wacker Student wed namn Olaus Alvenius, som mot halfwa lönen låft antaga sig informations arbetet i 3:dje Classen. Hwarföre är til Tit. min ödmuika bön Tit. i behiertande af hennes eländige tilstånd täcktes hennes begiäran wilfara, och denne förenämde Alvenius der til authorizera under försäkran, at Gud, som särdeles slik godhet, som skier mot fattige förswarslöse änkiör och faderlöse barn, aldrig lærer lemna sådant oihugkommit.

S 290 r 9 Om och mot kortspel talas i Weckoblad För Gefleborgs Län 1787 n:r 1, 9, 27 m. fl. ställen. S 162—163 ingår en uppsats: Kortspel och Helgonatjänst gifwa närmaste anledning til Boktryckeri-Konsten. — Om spelkort av Collijn jfr »Juldagar» 1904 s 20 o. f. Jfr minnen i Vestrogothica 3. Att en klockare spelade kort i kyrkan under gudstjänsten jfr Östgöten 16/10 1893.

S 291 mitten Jfr s 485—488: Om högsta prov för och moralkrav på klass IV, från vilken de flesta skulle öwergå till universitetet och prästämbetet. — S 292 r 2 1724 års läroverksstadga Cap. XII. — S 292 avd. 4. Om pennialism i synnerhet wid Leipzigs o. a. universitet ges en ingående skildring i Gunnar Bolin: Lucidor som student i Greifswald och Leipzig i Samlaren 1939 s 14—18, där flera tyska arbeten därom angivas och refereras. Jfr ÅSU 34, 37, 40 bl. a. om kamratöwerdåd, intag-

ningsakter och pennalism i Gefle o. a. städer. — S 292 under mitten. De ifrågasvarande Helsinglänningarna voro Olaus Ruth, Jonas Blæstadius, Petrus Fernæus, Petrus Bergh och Ericus Bjur. — S 293 r 14 Möjligen änka efter Ericus Joh. Almenius i Valbo. — S 296 § 1 Lärjungarna hade av sina lärare lärt att hantera fär- lan, och yngre elever lärde det även av sina äldre kamrater. Och av lärarna fingo de stryk (t. ex. på stutamötena) för att de slogo så som lärarna slogo. Jfr här s 274 r 5—8 samt i ÅSU 34 bildsidorna 16 a—c. — Om hur färila och timglas anskaffas i Gefle vittna lektorsprotokollen följande: 1680 16/2. Förehölt iag Gymnasisterne, att de flitigt frequentera Gymnasium och i Kyrckia sig alltid infinna, till den ända en ferla skulle insättias för delinquentibus. — GC 1680 13/3. Insattes ferla och inkom Fasciculus dictionum och timglas i Gymnasium. — GC 1683 2/3. köptes en ferla till Gymnasium effter den förre war bortstulen. Dito lewererte M. Blijd timglas och Prublås, som han hade köpt i Distingen.

Om vissa slags översitteri, om olämpliga fester och om efemärt eller ock bestån- dande förbud mot dylikt jfr rörande Västerås 1792 ÅSU 55 s 326; om Borgå och Björneborg: A. Hultin: Borgå gymn. hist. II s 193 o. f. och ÅSU 62 s 71, 146; rör. Rugby: Tom Browns skollif s 78—98. Gefle consilia jfr ÅSU 34 (med bild). Vexa- tioner förbjödos i 1820 års läroverksstadga. — S 297 Våren 1746 var Schönstedt rektor och Melander inspector. — S 298 r 11n står ega; läs: ega någon. — S 299 r 4n — s 301 r 4 Ur UDA GII2a9. Om 1 maj i Växjö jfr ÅSU 40 s 59; i Västerås jfr Arosiana II s 46 o. f., V s 63 o. f. — Törhända förorsakades uppträdet delvis av den efter franska revolutionen starkt framträdande animositeten mot adel och andra förnäma. Bland Uppsala studenter gingo frihetsrörelserna starka (jfr »Juntan») och hånades adelsprivilegierna. Jfr N. G. Ohlson: Det pedagogiska problemet, Sthlm 1939. Till gymnasiernas ungdom hade svallvågor från Uppsala nått i alla tider.

S 301—302 Relegerad. Ur GLA Bref- och Copiebok n:r 3 s 240—244. Präsen- terad i Consistorio 24/3 1762. Malmgren hade gjort sig skyldig till nattspökerier, hemgång och tubbning samt visat sig vara mer hårdfjällad och fräck inför kol- legiet än någon annan elev. Jfr rannsakingen 15, 19/3 1762 i UDA GII2a1. Rek- tors skrivelse därom, aa. Malmgrens avbön, inkommen 19/5 s. å., aa. Han lyckades slutligen få sin förvisningsdom upphävd. Präst blev han icke. — Hans s 301 r 4n —3n antyddas kamrater hette Stocksell och Åberg.

S 302 r 6n; s 303 r 14 Enligt GC 1809 s 313 erhöil Lundstedt den 22/9 1809 vid uppflyttning till ring IV idel lilla a (högsta betyg som utdelades); ämnena voro latin, grekiska-hebreiska, teologi, historia och matematik. Samma betyg erhöil Daniel Malmberg (till klass IV) och Lars Olof Berg (till klass III). — I här avtryckta protokollet av 4/11 1809 har första stavelsen i ordet vettlöshet tillkom- mit efter radering (s 303 r 12). Sannolikt har stavelsen förut varit »hut». Såsom primus i högsta ringen var L. notarius Coetus Gymnasii, alltså den i kamraternas ögon mäktigaste mannen i hela gymnasium, ja i staden. Om en sådan rektorsrep- resentants och oppositionsledares inflytande och maktställning, jfr ÅSU 34 samt K. A. Karlinder: Notarius gymnasii i Arosiana V, Sthlm 1932 s 45 o. f., där i synner- het Västerås-förhållanden några år senare avhandlades. Hur framstående och om- tyckt Lundstedt blev såsom matematiklektor vid huvudstadens gymnasium fram- går bl. a. av hans elev Olof Eneroths Dikter (avtryckt i ÅSU 25). Där antyder denne det slags tunghäfta, den ordknapphet, den svårighet att finna ord, som Lundstedt söker skylä sin »hut- eller vettlöshet» med under förhöret 4/11 1809 (här s 303 r 7n).

S 304 r 8. De fyra voro Daniel och Jonas Gustaf Malmberg, Östlund och Israel Bergman. Den sistnämnde var fullständigt »prickfri» under hela läroverkstiden,

blev sedan matematiklektor och (mot sin vilja) biskop; lämnade sist antyddas äm- bete, ovanligt nog, vid pensionstidens inträde. — Rad 9: Norling, Åsbrink, Joh. Erik Malmberg, Ronander, Berger, Arnel, Schröder och Lindberg. — Rad 16—17 Motsvarande »akademisk filosofi» möter oss s 478 r 20n—18n. — S 305 r 6n jfr s 286. De förolämpande uttrycken äro bevis på att vederbörandes »bildning» ingen verklig bildning var, ty bildning är hänsyn. Jfr ÅSU 65 s 12 r 1n — 13 r 2; s 69 r 1—3. — S 305 r 2n—1n. Citatet avser 1820 års läroverksstadga. — S 306 r 13—15 Inspector: Johan Lundström. Rektor: C. E. Aurivillius. — Forsell står det i för- lagen. Läs: Forssell.

C VIII. Gymnasielärarna (s 307—338).

Här kan det vara lämpligt att (ur GC) ge några exempel rörande valet och om- bytet av rektorer samt sådanas och lektors tal vid tillträde och avgång.

Inträdestal. Rektor Wetterstens inauguraloration 2/4 1728 hölls på grekiska och handlade »Om Hebreiska ok Greska tungomålets höga nytta ock nödwändighet för Theologiæ studiosis». — Med en dikt mottog lektor Gabriel G. Tybelius chefskapet å den frånvarande rektor Hallencreutz vägnar. Den är avtryckt i Gefle Wecko- blad n:r 35 år 1784. — Den 9/12 1837 talade C. A. Forssell om Fata Astronomiæ och 30/4 1842 blivande biskop Björling De Stilo Taciti historico.

Rektorers avskedsorationer m. m. Rektor Alrot höll 19/5 1735 »uti en mycket folkrik församling en widlyftig Swänsk o r a t i o n på wers, om the förnämsta och märkwärdigaste Siöfarter, som uti the gamlare tider skiedde äro. — Effter slu- ten o r a t i o n blef then andra af C o l u m b i wisor: Thet wida wilda haf e t c. under musique siungen af G y m n a s i s t e r n a. Eliest blef ock en wacker m u s i q u e så wid Jn- och utgången, som R e c t o r e r n a s up- och ned- trädande uti C a t h e d e r n, på åtskilliga i n s t r u m e n t e r hållen, af G y m n a s i s t e r n a».

GC 1774 12/4. »Introducerades Herr Lectorn Magister Johan Murberg på det sättet, att Hans Fullmagt upplästes i Collegio Gymnastico Hos Herr Doctorn och Inspector. Sedan upträdde i Gymnasio, då Introducendus holt en wacker Latinsk Oration de Fatis et Historia Philosophiæ Moralis Antiquissimæ. Denna Act behed- rades ock med Herr Grefwens, Landshöfdingens och Commendeurens Gyllden- stolpes närvaro. Rector [=E. J. Almquist] banade vägen till denna Högtidelig- het, igenom ett utgifwet Latinskt Programme, som blef tryckt.»

Tybelius föreläste 1778 3/6 om Philosophiska Vetenskapers behöriga värde. Den 18/6 1784 talade rektor J. Wikström på Svenska »om Upfostrans Nyttas och Nödvändighet, såsom verkande på Enskildt och Allmänt väl». Enligt vad Fil. lic. A. Wiberg påpekat, är talet anonymt tryckt i Gefle Weckoblad n:o 33—35 s. å. (Av ekonomiska skäl kan det mycket läsvärda talet ej här återges, men törhända kom- mer det att inflyta i något band Reformpedagogik i ÅSU.)

1793 26/2 § 2 höll Rector Hallencreutz »ett wackert Latinskt Tal om en Gym- nasii Rectors skyldigheter och granlaga answar».

Den 4/3 1796 talade rektor Carl Bergsten d. y. om smakens inflytande på od- lingen av vetenskaper och seder. — Den 15/6 1818 framställde Rektor N. Berg- sten i et Svenskt Tal korteligen »de Matematiska Vetenskapernas Historia ifrån de äldsta tider till slutet af det 17:de Århundredet». Och 13/6 1843 orerade C. A. Forssell på modersmålet Om Matematikens studium och dess förhållande till bild- ningen i allmänhet. — Den 9/12 1837 behandlade P. J. Emanuelsson Hypomnemata quædam de Poësi Pindarica.

Y. Brilioths officiella utredning 1942 om förbättrad prästutbildning, den föreslår lektorat i exegetik för att främja bibelstudiet samt önskar utrota »predikotonen».

S 312 r 12n Bergsten fortsätter här första brevet med att önska »Präst- och Skolsysslors samwetsgranna tillsättande» och uppger sådana tankegångar som herrnhutarna o. a.: »Sal. Biskop Rydelii förslag om lottkastning, som wid Tyska församlingen i Stockholm, med så märkelig fördel, blifwit brukad ända intill våra tider, förtjenar än en gång att komma i öfwerwägande. Församlingarne måga gerna wälja af flera profpredikanter utan något wist antal, hwilka af Consistorierna fått tillstånd at låta höra sig, och sjelfwe göre sitt förslag; men lotten, den Gud, på menighetens ödmjuka anhollan, styrer, fälla utslaget. En myckenhet oredor skulle härigenom förekommas»... B-n fortsätter, att Janneways Exempel-bok (jfr s 310 r 1n) kunde lämpligen utkomma i ökad upplaga. »Om ock Samfundet täcktes anmoda sina ledamöter at aflemna underrättelse skriftel. om den delen af sin lefnad, som ingen kan bättre, än de sjelfwa, weta i det, som rörer religionens wärkan på deras egna hjertan i hwar och en ålder, blefwe det wisserligen en wärdig samling i Samfundets archiv, som med tiden torde medföra större nytta, än man sig i början skulle föreställa.»

S 314—315 bb. Ur UDA GII2a1 senare huvudavdelningen. Presenterades i domkapitlet 24/2 1790. I samma jättevolym finns ock den skrivelse, vari i okt. 1784 den då 60-åriga C. B-n d. ä. framhöll att hans syn, hörsel och i synnerhet bröst blivit sämre, samt begärde få sin son (av samma namn) till hjälp (vikarie). Han hoppades det så mycket mer som ingen läroverksman i stiftet kunde jämföras med honom i ålder eller tjänstetid. K. M:ts bifall utverkades till båda framställningarna: Sonen fick bli vikarie och 22/3 1790 ärva lektoratet. Även sonen-brodern Nils blev lektor i Gefle, en mycket framstående matematiker; jfr B. Boëthius: Svenskt biogr. lexikon om honom.

S 317—336: artiklarna av och om E. J. Almquist.

Många stormän i vår lärdoms-, litteratur- och undervisningshistoria ha tillhört den från Almunge härstammande Almquistiska släkten. Dess mest kända namn är Törnrosskaldens.

Den förste av de speciellt höglärda inom släkten var n:r 2 bland de bokutgivande, nämligen lektorn, prosten och professorn Eric Johan Almquist (1729—1808); på släktens uppritade stamträd ser man därför hans namn nära roten; blott hans fars, Almungeprostens, läses därnedanför. Titlarna på hans (och släktens) många tryckta böcker till 1892 finner man i Joh. Ax. Almquist: Almquistiana. Bibliografiskt försök. Ups. 1892.

Vid Almquists ansökan till ordinarie teologie lektoratet i Gävle avgav f. d. Gävlelektorn, dåvarande professorn och blivande biskopen Er. Hesselgren den motivering för sitt positiva votum (UDA GII2a2) att A. »befinnes ibland thes här wid Academien hållne fem disputationer hafwa utgifwet 2:ne Philoso-logicæ Exegeticæ, 2:ne gånger præsiderat, undergått examen foro, Candidatum Theol., docterat in Theologicis både härstädes såsom Docens in facultate Theologica och sedermera i Gefle såsom vicarius Theologiæ Lector, således medelst flera, alla med heder, aflaggda prof och förrättade göromål å daga lagt sin Academiska erudition, serdeles i Theologien och thermed oskiljakteliga delar, till hwilka Græckiska och Ebraiska Språken höra». Om nu Almquists hopp att erhålla den ordinarie befattning han såsom vikarie under flera år förestått för en ringa penning ginge om intet, skulle han se sig aldeles sysslolös, han som tre gånger föreslagits till teol. adjunkt vid universitetet.

Redan i början av det betydelsefulla sällskapet Pro fide et Christianismos verk-

samhet finnes lektor Almquist stå i förbindelse med detsamma. Den 31/7 1771 är dagtecknat ett Kort och enfaldigt betänckande angående orsakerne till vår kristendoms förfall, samt botemedlet deremot. (2 blad folio. Pro fides Handl. vol. 3:1, akt 4.) Enligt otryckta akter i sina »Handlingar 1771—1795» efterlyste »Societeten» nämligen »Hjelpmedel som äro nödige för att i synnerhet befordre [Christendomens tillwext]» och önskade därvid se utarbetade, bland annat, åtskilliga Små enkla barnfrågor. Detta sammanhänge i viss mån med en inom och utom föreningen framträdande kritik mot Swebilii katekesutveckling, vilken opposition och vilket yrkande på barnkatekes ledde till flera reformprojekt, förefintliga i Pro fides akter. I nämnda sammanhang anbefaller förbundet D:r Watts böner [och psalmer].

Sammanhanget belyser, att då ännu kvarlevde eller återuppplammade användningen av ordet böner i betydelsen katekesstycken med eller utan böneform — en användning som varit rikligt förekommande under medeltiden samt 1500- och 1600-talen. Ett flertal »bönböcker» dåtilldags voro nämligen rätt och slätt katekesutvecklingar med eller utan böneform och bibelcitater. Kyrkoherden A. Nordberg i Nederluleå har (i Norrb. l. hem. för. skr. 1) bekantgjort en upptäckt som prisades vida i pressen, den att allmogen däruppe skulle i äldre tider ha föreslagit och skapat en dittills okänd gudstjänstform: bönesamkväm. Men det är självklart att den i stället avsåg att vara ett slags katekesinpräglings- och katekesförhörstillfällen eller småskoletimmar för äldre och barn. Ej minst i de glest bebyggda, med få prästmän och lärare försedda bygderna voro sådana övningar högeligen välbehörliga dels av religiösa skäl, dels för att man skulle kunna bestå vid de många katekesförhören (före nattvard, utflyttning, äktenskap etc.). Någon barnaläroare var nog närvarande. Legala bönesamkväm och bibelutläggningar som icke leddes av präster, voro naturligtvis något otänkbart före och under det konventikelplakatet och 1735 års mötesförbud gällde. Katekesövningen var befriendad med 1571 års kyrkoordnings gillande av den plägseden »somligstädes» att i städer hålla katekesförhör (= inlärningsövningar) i st. f. aftonsång i kyrkan. Hade man kanske många mil till templet, fick man söka hjälpa sig själv. Men sådant känner man föga till, när det hör till Sveriges undervisningshistoria.

Andra av Pro fide önskade Hjelpmedel voro spörsmål för konfirmander samt en bok med exempel på unga personers gudsfruktan. (Sistnämnda bok tillkom genom översättning av skolrektorn och prästmannen O. Rönigk i Stockholm under titeln »Andelig Exempel-Bok För Barn, Thet är: En utförlig Beskrifning, om åtskillige unga Barns omvändelse, heliga och Exemplariska lefwerne, samt frögdefulla död; För thetta på Engelska Språket Sammanfattad af Jacob Janneway, Och nu, I förhoppning om någon nytto, i synnerhet til många gamlas utskämmande, upmuntran til efterföljd, och til bewis, at en rätt Christendom icke är i alla mätto omöjelig; Efter den Tyska öfwersättningen, på vårt Modersmål, i liuset framgifwen, och med några Exempel tilökad. Stockholm, Hos Johan Friedrich Lochner. År 1746». Översättarens, pastor Olof Rönigks, namn är icke utsatt. Han var rektor i Stockholm. Till boken har han skrivit ett företal om 60 små sidor. Själva de söndags-skoleartade berättelserna om underbart fromma barn fylla 294 små sidor. I andra upplagan (1798) drogs texten samman till 68 sidor. Dess titel är »Några Andeliga och Märkwärdiga Exempel för Barn». Boken är huvudsakligen ett urval ur Rambachs Barnabok.

För att förmå yngre och äldre att med uppmärksamhet läsa bibeln borde jämväl, enligt önskelistan, en framställning utkomma, avfattad t. ex. efter ett par engelska förebilder. »Herr Lector Almquist har åtaget sig detta arbete.» Om hans förarbeten till denna bok tala ett flertal skrivelser i Pro fides arkiv (Societetens

ankomne Bref). Genom dess försorg utkom den digra volymen om bibelstudium år 1775.

A:s andra brev till samfundet avhandlade bland annat avhjäljande av Swebiliska katekesförklaringens brister genom en metodiskt riktig barnundervisning (brev t. ex. 21/11 1771), offentliga konfirmandförhör (efter privata förhör), skriftmål och första nattvardsgång. Också bemötte han jesuiternas påstående att reformationen åvägabragtes enbart av politiska skäl (brev t. ex. 24/6, 22/8 1771).

Till samfundets arkiv skickade Almquist även följande digra manuskript.

1) Sammandrag, eller Förteckning uppå vår alldramildaste Frälsares Stamfäder, med kort biographie, samt korta, så genealogiska och Chronologiska, som Historiska och Geographiska Anmärkningar för Personer och Ställen.

2) Århindringar wid herr Rousseaus upfostringslära uti dess så kallade Emile i et tal förestälte då rectoratet sidsta gången nedlades i Gefle gymnasium den 25. april 1775. (Pro fides arkiv vol. 19:1.) När Almquist den 13/3 1777 insände denna utredning, meddelade han (vad man ock kan förstå av längden på »talet» som torde kunna fylla ett 40- à 50-tal trycksidor), att det föreligger i utvidgat skick. Eventuell tryckning motsätter han sig dock, åtminstone senare (brev 2/3 1778), ehuru officiell tillåtelse till utgivande förelåg.

Talet utgår från en fransk upplaga av Emile och upptar en mängd uttalanden därur, alla ordagrant citerade i noter (ur en upplaga som icke finnes representerad i KB eller UUB). Någon svensk upplaga av Emile utkom ännu icke på en mansålder. Blott del I trycktes i översättning i Åbo 1805 av J. W. Tuderus. (Se vidare därom t. ex. Werner Söderhjelm: Åboromantiken, utgiven av Åbo akademi.) Och en sammandragen travestering med anmärkningar av Chr. Aug. Struwe utgavs i Lund 1808 av C. S. Collnér. Också är Almquists framställning ett av de första och tydligaste vittnesbörden om att Emile (som utkommit 1762) var grundligt känd hos oss och hade framkallat en helig indignation, som ville skydda framtiden för den form av fritänkeri och tuktlöshet som nu hotade t. o. m. barnen. Liksom boken om bibelläsningen samt ett flertal av A:s skrifter och brev är talet ett led i hans nitiska strävan att bemöta, nej nedslå fritänkeriet, alltså led i kyrkans, universitetens, läroverkens och Pro fides långa och sega kamp mot detta, vilken pågått ett århundrade och skulle delvis pågå ännu minst ett sekel. En positiv insats med samma syfte var exempelvis dels A:s kamrat Gävlelektorn Carl Bergsten d. ä:s skrivelser till Pro fide åren 1784 och 1787 rörande önskvärd universitetsbildning i och för en mera andekraftig och metodisk bibelförkunnelse, dels det av kyrkoherden blivande Visbybiskopen Johan Möllers till samma Pro fide överlämnade Förslag till Fritänkeriets motande medelst en Theologisk Lection i Stockholm (Pro fides arkiv 19:1 n:o 7; 10 1/2 foliosidor).

Tidigare svenska avhandlingar om renegaten Rousseau voro avfattade framför allt av kyrkoherde Anund Hammar, Varberg, amiralitetspastor Hans Bergström, Karlskrona, och finländarna Pehr Adrian Gadd och Fr. Collin. Mera om dessa jfr A. Wiberg: Om skolslöjden, ÅSU 56—57 s. 87—88, 38×.

Flertalets inställning var — liksom Almquists — i övertvångande mån avböjande. Redan under Rousseaus livstid ävensom senare brändes hans skrifter i Frankrike och Spanien. Även Voltaires offerades åt lågorna. Som motgift mot denne hade kyrkoherde Blomberg i Stockholm 1784 varnat de unga (SSA, Stockh. Consist. Prot. 1784 27/4 § 13 s. 164: något till ungdomens eftersinnande, som läser V:s skrifter). Och tolv år därefter sände professorn, lektorn och prosten M. S. Fröling i Landeryd i Linköpings stift till Pro fide vissa Pia Desideria Till Jubel-Fästen Åhr 1793 (KB. Pro fides Handl. 1796—1805, § 11) med önskan bland annat att

Rousseaus andlige frände Basedows populärundervisningsprinciper icke måtte vanställa vetenskaperna genom de redbaraste sanningarnas utgallring och icke ersätta grundelig Lärdom med ytelighets-ande, den äkta religionen till stor skada.

Närmast följande notifikationer avse Höjers tal om Almquist.

Om denne rektor Höjer jfr A. Wiberg: J. C. Höjer; i ÅSU 64. Med särskild paginering (s. 1—28) ingår det latinska talet av Höjer i »Handlingar vid Prästmötet i Upsala den 22, 23 och 24 Januarii År 1812».

»Fysikernas uppfinning»; jfr J. Priestleys idéer samt bröderna Montgolfiers och andras verksamhet för luftballongkonstruktion och flygförsök (på 1770- och 1780-talen).

Teol. professur erhöi Almquist 1790. Om besättande av minst en av Uppsala teologiska fakultets professurer med en (den danske professorn) Pontoppidans like, en ordaförkunnare i Andens kraft och en prästkandidaternas andeburne och skicklige handledare i predikokont hade Almquists forne lektorskamrat i Gävle Carl Bergsten d. ä. där motionerat om hos Pro fide 1784 och 1787 och bett Societeten direkt verka därför. Breven äro partiellt avtryckta s 310—4. Obekant är, om Bergsten därvid haft Almquist i tankarna. Under alla omständigheter var B:s förslag om förbättrad prästutbildning med ty åtföljande förbättrad folkundervisning i kristendom i högsta måtto sakligt välmotiverat. Men först ett sekel senare skulle praktisk teologi erhålla egen professur i Uppsala.

Den ärkebiskopliga herdestaven innehades då av talets förslagsställare och främste åhörare, J. A. Lindblom.

En dygderik hustru är bättre än pärlor; Ordspr. 31:10.

S 315—317 cc Framställningen ingår i O. Eneroth Olofssons Tal, vid... Lectors... Carl Bergsten den äldres begrafning i Gefle d. 17 dec. 1802. Ups. 1803. — Om vedervärdigheterna i B:s skolgång jfr Älfs erfarenheter: ÅSU 63 s 272 samt Olof Eneroths dikt Den lärde (i Dikter och i ÅSU 25). — Tyvärr har B:s självbiografi gått förlorad (förstörts?) sedan man i Pro fide därur infört några data ur hans liv i Societetens medlemsförteckning. Tyvärr ha även flera andra (men dess bättre icke alla) sådana självbiografier på motsvarande sätt gått till spillo. — B:s kallelse till medlem (s 317 r 15) hade föranletts av följande skrivelse från prosten i Gefle Er. Tegman till Pro fide sommaren 1781: »Wid detta får jag til Ledamot föreslå här i orten och Staden, Moralium och Historiarum Lectorn wid Gymnasium Magister Carl Bergstén, som allmänt är känd för en alfvarlig Gudzfrucktan, jämte grundelig insikt så i Theologicis som Philosophicis, samt god erfarenhet uti uppföstringen, då han flera år hafvt och ännu hafwer Förnäma och hederliga ynglingar i pension til uppfostran.» (KB. Pro fide Ankomne Bref 1771—1785. Upläst 26/9 1781.)

Kampen mot fritänkarna hade erhållit ett stöd i den av biskop Kalsenius donerade femte teologie professuren i Uppsala 1754, som skulle »förklara och vinderade femte teologie professuren i Uppsala 1754, som skulle »förklara och vinderade prænotiones theologicas samt i synnerhet med våra många fritänkares sådrom Atheorum, Naturalistarum, Deistarum, Antiscripturariorum, Indifferentistarum och andra dylika villfarelser grundliga väderläggande hafva att syssla». — S 333—336 bb—cc. Ur KB Pro fides arkiv vol. 19:1 n:r 7 resp. Soc. Ankomna bref 1771—1785. Däri finns ock ett flertal andra brev från A. till Pro fide.

Det är mycket möjligt att lektorerna Bergstens och Almquists samt Sällskapet Pro fides insatser medverkat till utfärdandet av k. cirkuläret 27/12 1799 om predikosättets förbättring. Denna förordning hade haft en föregångare i cirkuläret 26/10 1691. Till båda hänvisas i företalet till 1807 års läroverksstadga i samband med dennas krav på dels antydda predikoreform, dels alla lärares och läroämnens tillbörliga inordnande i den kyrkliga teologiens, kristliga moralens och borgerliga sam-

hällets tjänst. Ännu mera oväntat och sällsynt än att predikans reform bringas på tal i en läroverksstadga i allmänhet och i en modern sådan i synnerhet, är att i samma sammanhang pläderas för en högre uppskattning av naturlig teologi — såsom ock Linné, Browallius och otaliga före dem gjort. (Jfr Davids Psalt. 146—150 och Wallins psalm 481.) Bland andra hade frikyrkliga vetenskapsmän och fromma naturälskare formulerat en generalsats om Guds »allmakt, vishet och godhet»; i nämnda läroverksstadgas företal citeras denna formel ordagrant; den vann även i Sverige en avsevärd utbredning (bland annat vid konfirmationsundervisningen), och den sattes såsom underrubrik på alla band i den stora naturkunskapligt betonade serie, som 1833 började utkomma genom de två banden: frikyrkogrundaren **Thomas Chalmers** Adaption of external nature to the moral and intellectual constitution of man samt **John Kidds** The adaption of external nature to the physical condition of man. Serien utkom även i Stockholm (1841 o. f.) på den »naturfromme» bokförläggaren Zacharias Hæggströms förlag under följande huvud- och underrubriker på alla band: »Bibliothek i populär Naturkunnighet. — Andra Afdelningen, innehållande Bridgewater-Afhandlingarne om Guds i Skapelsen uppenbarade Allmagt, Vishet och Godhet.» Band I, Chalmers, fick i särrubriken denna ordalydelse: »Den yttre naturens öfverensstämmelse med människans moraliska och intellectuela beskaffenhet.» Band II, Kidds, har följande separatitel: »Den yttre naturen, betraktad i förhållande till människans fysiska beskaffenhet, hufvudsakligast med afseende på hennes behof och på uppöfningen af hennes förståndsformögenheter.»

År 1876 skrev trädgårdsmästaren, fri- och folkskoleivraren Fil. Mag. Olof Eneroth sitt testamente och hade därvid (eller vid eventuella tidigare redaktioner därav) tydligtvis de två engelska böckerna framför sig — något som var och en som förstår engelska, ja alla, böra kunna inse, om de ävenså veta att E:s antydda gåvobrev till Stockholms »fria högskola» innebar följande (ja de böra begripa sammanhanget även om de blott se Hæggströmska förlagsbokens översatta titel och med den jämföra Eneroths testamente). Däri önskade han nämligen få till stånd »en professur i läran om sambandet mellan naturlagarna och människans sedliga och fysiska natur, med hänsyn till det uppväxande slägtets uppfostran till andlig och kroppslig hälsa» (tryckt bl. a. i Verdandi 1903 [särtryck] och i ÅSU 42—43 s 3). — På förekomna anledningar må meddelas, att jag gjort denna upptäckt den 20 dec. 1936, och att jag har sedan dess sökt på många vederbörliga håll väcka uppmärksamheten på denna lösning av ett problem, som under 40 å 60 år förklarats vara olösligt.

S 337—338. Ur UDA GII2a1 i början av andra resp. första resp. andra huvudavdelningen. Första skrivelsen uppges vara inlämnad i domkapitlet samma dag den är daterad: 18/10 1670. Enligt 1693 års läroverksstadga Cap. II § XI skulle försumliga läremästare »afsättias samt all Befordring mista». Men teol. lektor Grubb behagade tycka det vara bättre att bo kvar i Stockholm 1½ år efter det gymnasiet flyttat till »landsorten» (Gefle). Sedan man nu äntligen i augusti 1670 — efter varning att bli berövad lönen — fått honom dit och han tjänstgjort mindre än två månader och därunder varit, enligt uppgift, flitig och icke drucken, gällde det att få åt honom utskrivet ett »fint» tjänstgöringsbetyg därom, på det att gymnasiet måtte — liksom andra gymnasier och universiteten — kunna få en löneökning medelst Hille pastorats prebendenatur åt teologie lektoratet. Den ständiga lönehungern vid svältgränsen! Det lyckades, och så fick Grubb tillfälle att ytterligare försumma lektorstjänsten (s 369—370 samt i otryckta källor ännu oftare!) genom att skylla på avståndet från och uppgifterna i Hille — trots det kungabrevet påvisat närbe-

lägenheten och den ökning i flit som ökningen i lön borde medföra. Det är, som om K. M:t varit väl underrättad om fallet; också talar kungl. anvisningsskrivelsen (här s 202 r 4) varken om Grubbs flit eller sedlighet utan om tjänsteåren. Både K. M:ts och prosten Fontelius' skrivelser böra sålunda läsas huvudsakligen mellan raderna. Det är för den skull, det till synes berömmade tjänstgöringsbrevet blivit här placerat på avdelningen »Skavanker». Både om Grubb, Tetting och P. Stiernman (s 135—137) och tydligen även om flera andra underhaltiga pedagoger gäller det att de blevo sämre lärare, ju bättre lön de erhöles (jfr ÅSU 65 s 69 r 23—25).

Inspector prosten Fontelius skriver 1/6 1679 till ÄB, att de fyra lektorer som nyss examinerat, varit flitiga. »M. Jacobus Grubb läser vnderstundom, men för trötthet af information och ålder samt Församlingens skiötzel, förstår han eij gierna till fullkomligt arbete wijdh gymnasium eller til examen». (GII2a1 andra huvudavdeln.). — Även en av efterträdarna i Hille prebende, Torger, tog det till intäkt för försummelse av teologie lektoratet, åtminstone gymnasiöpredikningarna (s 364 § 5).

Såsom ett slags avplaning donerade Grubb på dödsbädden muntligen ett stipendium, som länge blev gymnasiet enda. Men såsom ett slags hämnd över hans slöhet eller ock såsom ett bevis på den vanliga okunnigheten i svensk undervisningshistoria har eftervärlden stundom berövat honom tack för hans enda välgärning, i det man stundom nämnt honom Grubbe och hans gåva Stipendium Grubbeanum (s 375).

S 337 r 1n Samme Anthelius som där undertecknat anmälan, sitter själv på följande sida på de anlagades bänk. Bl. a. för bortresa under skoltid, en gammal skötesynd inom kåren i många läroverk, trots upprepade förbud i skolstatuterna (jfr SO 1693 Cap. II § IX; ÅSU n:r 7 s 8. Prosten Schæfers kända och överklagade »orolighet» torde ha medverkat till hans anmälan mot Anthelius. Dennes slöhet framgår t. ex. av ingressen till ett protokoll i juni 1708 (GC f. 147 v:o). A. var två gånger kallad till sammanträde den 11/6 men infann sig icke, vadan något beslut icke kunde fattas. Följande lördag kom han »till slutet tillstädes». — Anthelius indrev icke utestående fordringar ordentligt; jfr GC 1717 8/10 § 4. — Aa § 2: »Berättade Mag. Stenfeldt at vti Actis Gymnasii finnes intet yngre protokoll än för 1709, och då Mag. Anthelius, som näst före varit rector, tillspordes therom, mente han at han hade them hemma vti en låda.» Men blott få protokoll kommo från den lådan in i ordinarie protokollsboken. Enligt vissa lärdas bortförklaringsätt skulle man väl nu säga att han förstod inte bättre — fastän man haft vett att göra det under århundraden.

S 338 r 6—9. För Schæfers »orolighet» gick ingen säker; han ville tvinga »förnäma och Lectorer» (Isak Kraft t. ex.) med på katekesförhören — visserligen i enlighet med lagarna, men domkapitlet måste ändå ta honom i örat (7/11 1698; GII2a1 andra hälften). Det bekom honom föga. Ett stycke från prästgården satt hans bror i fängelse för förment irrlärighets skull. Kanske borde de bytt plats; jfr Fant: Årkestiftets herdaminne I om prosten, avd. Gefle. En magistratens skrivelse till sin »orolige Kyrkioherde» rörande flera hans övergrepp finns i GII2a8 tämligen i början av första huvuddelen.

De här två försummelseakterna äro nära nog de enda i sitt slag i Gefle och gälla båda teol. lektorer. Kanske sammanhänger detta sista därmed att sådana vanligen — liksom ÄB — kommo sent till ämbetet, att de och gymnasiisterna funno föga glädje i att läsa dogmatiska spekulationsparagrafer utantill på latin och delvis kanske eventuellt även på grekiska samt förklara dem på latin. Denna klassiska hybris förklaras med vad en finlandssvensk rektor och präst yttrade i en skrivelse

till Pro fide: att vi bli saliga tack vare latinska språket. På 1600- och 1700-talen funnos översättningar till svenska av dogmatiska o. a. läroböcker, men de voro länge förbjuden lektyr för lärjungar. 1813 uppges i Gefle, att dogmatiken förklarades då på svenska (men säkerligen inpluggades den ännu på latin).

De vettiga avsteg från den kroniska ensidigheten, vilka rektor J. C. Höjer lyckades få stipulerade i 1807 års läroverksstadga (jfr ÅSU 64: 2 av A. Wiberg) voro tydligtvis allt för vettiga för att bli bestående, varför »kulturströmningarna» åstadkommo återgång till äldre ensidigheter i skollagstiftningen. I verkligheten möttes dessa av ett utbrett motstånd bland allmänheten och uppmjukades därför av undantagsstatuter och mängder av dispenser, tills 1849 års k. cirkulär åter bragte jämvikt i och överensstämmelse med utvecklingen och det på basis av 1807 års stadga, den de lärda föraktade men de borgerliga välsignade.

S 338 r 10n. I ett PS tillägger prosten Schæfer, att Anthelius före sin avresa till Uppsala sagt sig ha bett en annan att vikariera, — något som denne förnekade.

CIX. Gymnasiets undervisning och arbetsförhållanden (s 339—367).

S 339 r 7n Rektor = Ol. Aurivillius; — r 2n—1n—s 341 uppräknas första lektorsserien i Gefle utom Schroderus. Kolmodin inträdde efter gymnasiets överflyttning dit. — S 340 r 1 Inspector var Fontelius.

S 340. En första uppryckning skedde kanske efter fyra år, genom prof. P. Rudbecks visitation i slutet av augusti 1673. Därom jfr här akterna 1) Visitationsuppgifter av ärkebiskopen, jämförda med dennes Instruktion 1671; här s 149—152; 2) Visitationsberättelsen s 368—373, kompletterad genom samtalet med borgmästare Bröms s 153—154. Därtill må här läggas följande ur GLA Bref- och Copiebok I (insatt näst före det ena ex. av Visitationsberättelsen).

Kort Extract på thet som i ödmjukhet begäras Resolution och Swar af R:ndiss:o D:mo ArchiEp:o och V:do Consistorio Upsal. från Gymnasio i Gewle 1673.

Begäres 1. Tillståndh att thet ena öfra rummet må sönderdelas till tjänlige Kamrar för Gymnasij och Scholens tarfwer: Men thet Södre heelt behållit till ett Auditorium. 2. Någre wisse leges disciplinam angående kunde uppsättias och Confirmeras. 3. Proemia pro Discentibus kunde på Lämpeligit sätt förskaffas. 4. Om icke Lectores efter handen måtte Läsa 2 Lectiones om dagen som Gymnasij Constitutiones förmå. 5. Att Distributio Classium må skeep när Numerus Discentium till 30 eller 40 personer blifwer. 6. Att the må hafwa een wiss och stadigh Cursorem. 7. Att ingen Diekne i Helsingelandz Scholerna må gifwas Testimonium af Pædagogis till annat Gymnasium, än i Gewle. 8. Att Pastores förmanas uthgifwa giltige Verificationer på penningarna som Collectores för Scholan uptaga, och the otrogne eller försummelige af Collectoribus straffas. 9. Om någon förordningh göras kunde att Musicen kunde något tilltaga och sedan widh macht hållas. 10. Om Rectori Scholæ må tillståås att taga någon Historisk book i Swenske Biblien: then Diecknarna må transferera på Latin? Item om han icke må göra ett Extract af Profess: Aurivillij Logica, och dhen föreLäsa emedan hon brukas i Gymnasio?

S 341 r 15n, 10n, 9n jag = rektor Phragmenius. S 342 r 11n iag = Blix. S 343 mitten. Gymnasialt översitteri; svar på kyliga mottagandet s 146? S 344 Rector = Phragmenius; Kh och Insp. = Fontelius. S 344 r 9 De helgade språken: hebreiskan, som Gud ansågs hava talat i paradiset, med Abraham etc.; grekiskan som Jesus menades ha använt; latinet, på vilket man över hans kors skrivit: Jesus, judarnas konung. På de båda förstnämnda ansågs bibeln vara skriven (nya testamentet på en »avart» arameiska). Jfr Johannes Rudbeckii Akademiska högtidstal, i översätt-

ning utgiven i ÅSU n:r 5. — S 345 r 13n; s 346 r 2, 3, 6. Rektor var 1790 Wikström, 1794 Schönstedt, 1673 O. Aurivillius. S 346 r 10 ÅB = H. Benzelius. — S 346—347. Ur GLA Bref- och Copiebok 3 s 125—126. Om utbyte av somliga ämnen mot andra jfr här 412, 457 med kommentar: ansatser och förebud till vad sedan skulle komma i form av reallinjer etc. Jfr i ÅSU 64 och 66 av Wiberg om Höjer, Ruder, Nording m. fl. Broocman hör och hit. S 348 r. 3, 6 Rektor var Schönstedt resp. Wikström. Sidans mitt: Collega och Rector Cantus L. Regner i Gefle försvarar sig mot beskyllningen att ej sköta figuralsången, den han aldrig haft sig ålagd, och han önskar få, »såsom en collega efter wanligheeten på denna tijdhen, medan scholan hwijlar, resa på bygden att colligera mitt Salarium, at iag icke må taga skada såsom i förledet åhr». 13/12 1704. UDA GII2a8. — Rektor i Uppsala var tidvis på sin lantgård under terminerna för att sköta den. Jfr 1729 UDA GIIIa1. — S 349 r 3—8 Inskrivet i protokolls-boken emellan de stycken, som äro daterade 15/1 och 21/11 1849.

S 349 r 14n. Koralmusik = noter med endast ett (obestämt) tidsvärde. Enstämmig psalmsång o. d. — Figural eller mensural musik = noter med olika (bestämda) tidsvärden, nödvändiga vid stämsång eller polyfon musik. Enligt benäget givna definitioner av lektor N. Fransén, Karlstad. — S 349 nere — 350 mitten INI (= I Jesu Namn) o. f. Ur äldsta aktboken: »arkiv N:o 1». — S 350 mitten INI — 351 r 5. Ur GLA F IV: 2 s 153—154. — S 351 r 10. Klagan över att studenter som genomgått Gefle läroverk, varit illa funtade i det musikaliska, ledde till förbättrad eller åtminstone utökad undervisning i musik i Gefle samt att speciellt intyg åtminstone år 1731 översändes till Uppsala i okt. s. å. Det förvaras i andra huvuddelen av UDA GII2a1 och uppräknar sex abiturienter som övats å fiol, en av dem därjämte på valthorn och en av de övriga även på basfiol, klaver, hautboe, dulcian och flöjt. — Jfr här s 116—117. — S 352 r 4 o. f. — 353 r 6 Ur GLA F IV: 2 s 150—152. Ämnet hade införts i klass IV i nederskolan först genom 1724 års läroverksstadga. Förut hade det förekommit mest blott i apologistklassen. 1730-talet var tuktlöshet rådande i Gefle-läroverken. — S 353 avd. 4 Ur GLA Bref- och Copiebok 3 s 197. Första sällsynta lektoratet i Sverige av denna art upprättades 130 år tidigare, jfr R. Hall: Joh. Rudbeckius I s 287—294. — S 354—356 RA Uppfostringskommittén af 1745: Skrifvelser till K. M:t. — Följande intyg hade Nybohm vidfogat sin ansökan. A) Av ÅB Beronius om att N. som varit informator hos denne, gjort berömliga framsteg vid universitetet; B) Av Johan Hård i Stockholm ett högeligen rosande betyg för 1½ års information; C) Av G. v. Grooth å Dahlerö Castel d:o d:o; D) Av F. Tivall i huvudstaden d:o d:o; E) Av KK om hans antagande »til Skäfer-Discent wid Ahlingsåhs Scholan; F) Av Petter Kiellman å Höjentorp om 1½ års studier rör. humlegårds- och trädgårdsskötsel; G) Av Anders Biörnsson vid Alingsås Manufactorie om skicklighet under 1½ års arbete med plantering av färggräs och vilda träd; H) Av Olof Andersson i Höjentorp om grundlig och mogen kunskap i allt vad till en Provincial Skäfers syssla hör; K) Av Jonas Alströmer, daterat 23/7 1747; han säger sig vara ganska väl nöjd med N:s metod vid undervisningen av A:s barn i botanik och landskultur i Alingsås. — Jfr A. Wiberg i ÅSU 56—57 s 70 o. f. om schäferiskolan på Höjentorp, som 1748 utvecklats till lantbruksskola. — S 357 Lektorskollegiets utlåtande till domkapitlet 23/12 1751: ur UDA GII2a1. — S 357 f. o. m. r 10n se Bref- och Copiebok 3 pag. 99 o. f. Kungl. svar jfr 356 r 1n. — S 357 r 6n Om Nybohms undervisningsverksamhet i Stockholm 1753—1754 jfr ÅSU 58 s 532—533.

Kansliet uttalade sig den 15/5 1787 för införande i Gefle gymnasium av

undervisning i naturalhistoria och de första grunderna av läkarevetenskapen. Åt domkapitlet uppdrogs att inkomma med yttrande i frågan vad i Gefle gjorts på området och vilken medicus skulle kunna meddela sådan undervisning. Bref- och Copiebok 5 s 77—78. Den 25/7 s. å. begärde Capitulares utlåtande från Gefle. Lektorskollegiets svar 16/8 1787 aa s 80—81. Om detta och sjätte lektoratet jfr Lundén aa s 274—278.

Assessorn, provinsialläkaren i Gefleborgs län, Erik Nordblad, erhöll 1792 kungl. löfte om första lektorat (i naturkunnighet); ålades av domkapitlet 19/7 s. å. att fylla läroverksstadgans kompetensvillkor att disputerat men sökte ett par gånger uppskov därmed och försatt fatalierna. Domkapitlet gav dispens i vissa andra fall men ej här. — Den framstående matematikern Nils Bergsten blev senare utnämnd.

Avd. bb) Hans far och dennes svåger Brändström hade samarbetat även vid Elementarskolans (det handelsbetonade språkläroverkets) upprättande. — Lefréns son i gymnasiets klass II utsågs bland de tolv kursdeltagarna. — Redogörelse för Brändströmska skolan lämnas i Broocmans Magasin II s 58—71 samt (för år 1813) I ASU 44 s 71—81. — S 358 avd. c. Ett stort antal schemata finnas bevarade, t. ex. GII2a1, a3, a8. Många äro återgivna i G. E. Lundén aa. I O. Fyhrvall: Gefle stads historia. Gefle 1901, finnas, jämte skildringar om skolväsendet där, avtryckta följande acta ibland Bilagor: K. brev om gymnasiets förflyttning dit från Stockholm 27/8 1667. Läsordning jämte program vid gymnasiet 23/9, 1/10 1673 (med översättning till svenska). D:o (på svenska) 8/10 1717. — S 358—360 Ur UDA GII2a8. Till samma brev: här s 264—265. — ÅB var nu Swebilius. — S 360—363: ur Bref- och Copiebok 1 s 517—518 resp. 403—404. — S 365—366: ur d:o 3 s 221—225. — S 366 r 28 saknas »afseende» i förlagan.

C X. Redogörelser för gymnasiets arbetsförhållanden etc.

S 368—373 C Xa. Förlaga: GLA Bref- och Copiebok 1 s 319—323 jämförd med det andra originalet, i UDA GII2a1 andra huvudavd. Båda äro försedda med visitators egenhändiga namnunderskrift. Till det senare exemplaret är fogad den tillskrift, som här återges s 153—154. Både den och visitationsberättelsen äro avtryckta hos Lundén aa s 443—451. — Här s 368 r 18—20: Om kungl. gåvorna jfr här s 166, 168 med kommentar. — S 368 r 13n fattas i förlagan ordet Scholans. Det återfinnes i ex. i GII2a1. — S 369—370 §§ 4—5 Præ = företrädesrättighet. Om lektor Grubb jfr s 337 med kommentar; s 375 r 18n; s 392 § 8. — S 370 § 7 r 4 uppsat = uppsats, utlåtande (jfr s 109 r 3). — S 371 § 10. Även under Joh. Rudbeckii d. ä:s tid i Västerås var det praxis där att konrektors och sångledares arbetsuppgifter ålåg en och samma person. Jfr Album Scholæ Aros. utg. av W. Molér passim. — S 371 i slutet på § 10 är texten något korrumpad i båda förlagorna; tydligtvis åsyftas att övningarna borde få pågå blott på de s. k. lekdagarna (ons- och lördagar). — § 11 r 1 jfr s 151—152. — S 372 § 3 jfr s 10—12. § 8 r 6 om »skadlig tävlan» mellan lärarekategorier jfr s 383 under mitten. — S 373 § 6 m. fl. jfr här kommentaren till s 340. — S 373—376 b Ur UDA GII2a1. — S 373 r 2n Att femte lektoratet skulle upprättas, hade K. M:t bestämt 22/7 1718; det besattes 21/2 1722 med den underhållige Thelaus. Jfr dels herdaminnet om honom, dels Lundén aa s 111, 273 och här s 227. Det sjätte lektoratet beslöts 25/6 1807. — S 376 r 9n—8n jfr s 290.

S 377 § 3 och s 65 r 12—17 ges exempel på att ändamålet helgar medlen; jfr här s 65 r 15 och kommentar därtill och till s 8—9. Att liksång skulle upphöra var nämligen anbefallt av ÅB Swebilius vid synoden 1693 8/2 (UDA Domkap.

prot.; H. Lundström: Sv. synodalakter I s 182 § 4) och stod i enlighet med regeringens flera gånger uttalade önskemål. Jfr ASU 58 s 107—113. Även folket var sedan länge motspänstigt mot liksången. — S 377 § 4. Jfr här s 183—184. Den 11/4 1753 inkom till domkapitlet rektor E. Stenfelts den 5/4 daterade, av ÅB 22/3 infordrade ombyggnadsförslag, som nu förvaras i UDA GII2a8 och »angår Classernas afdelning i Gefle Schola 1753». Förslaget hade uppgjorts i stadsbyggmästaren Fromlings »bortovaro i Stockholm». — S 378 r 7n Underskriften är gjord av ÅB personligen. — S 378 r 1, s 379 r 5 Br. etc. = Bref- och Copiebok 3 s 134 resp. 134—135. Jfr här s 227 r 12. — S 379—390 Såsom där s 379 anges, är förlagan GC. Ett annat ex. (utan ingressen) finns i RA Canzlersgillets handlingar: Consistoriernas skrivelser ang. läroverken i stiftet. 1801. vol. 8. Daterat 3/2 1800. Inspector var prosten Eneroth.

S 380—381 §§ 6, 7 I RA Kansli Collegii inkomna skrivelser E XII 30 e finnas två formulär, som tydligen tryckts för Uppsala nationer att ifyllas under vt 1764 och som 1763 ifyllts vid Gefle båda läroverk. I avseende på gymnasiet meddelas, att av lärjungarna voro en under 15 år, 37 emellan 15 och 20 år och sju emellan 20 och 25 år. S:a 45. Av dem tillhörde 14 präste-, 11 borgare- och 8 bondeståndet, 10 civil- och 2 militärstaten. Allesamman voro närvarande under terminen och förplägades »af egen kost, eller Spis-lag». Rörande trivialisterna yttras, att 130 voro under 15 år, 31 emellan 15 och 20 år. De tillhörde förenämnda stånd i följande ordning och omfattning: 10, 79, 52, 16, 4. Summa 161. — S 389 r 13 I förlagan står Locicans; läs Logicans.

S 390 mitten: I RA Uppfostringskomm. av 1812. Div. ink. skriv. II yttrar sig domkapitlet om Gefle gymn. och trivialskola bland annat om ekonomi, lärohus och bibliotek samt, senare, i varjehanda frågor, bl. a. om läsarets längd. — I nämnda hunt ingår även gymnasirektor Lars Hällströms utlåtande å lektorskollegiets vägnar 29/10 1812. Lektor C. Bergsten d. y. yttrade sig bl. a. om övergång till universitet, lärobokspris, överflyttande av vissa ämnen från läroverken till universiteten, enligt Niemeyer. Han menade att 72 skoltimmar i veckan voro för mycket, att befrielse från hebreiskan icke borde medgivas, att särskilda förskrifter om kroppsövningar vore onödiga, att svidande aga måtte få återinföras (jfr kap. 12 i läroverksstadgan) och att i Gefle gymnasium moderna språk icke behövde läras — detta emedan (hans frände) Brändströms (handelsbetonade) språkskola hade snabbkurser om ett år, medan andra skolor hade fyraårskurser. Till rektor Hällströms uttalande har han såsom Tillägg fogat en kort framställning över den »högsta grundsatsen för all uppfostran, att så utveckla och utbilda människans alla krafter att hon derigenom når sin bestämmelse för sedligheten» alltså ovanligt tidiga intryck från Pestalozzi och nyhumanismen (jfr här s 334 om Rousseau). Han kommer därvid fram till läroanstalternas gruppering i 3: folkskolor, borgar- eller trivialskolor och lärda skolor, dvs. gymnasier och universitet. — Jfr A. Wiberg: J. C. Höjer, i ASU 64: 2 s 72. 73.

I sitt »Ödmjukaste Memorial» till 1832 års Skolrevision säger rektor Hällström sig anse gymnastiken vara en »i så många avseenden nyttig inrättning», vilken 1820 års läroverksstadga endast nämnt till namnet (6 § 3 Cap. 1 Sect. och 3 mom. 2 § 4 Cap.). I Gefle vore intet på allmän bekostnad gjort. Men i f. d. skolhuset hade magistraten tillåtit en vid Gymn. Centr. Inst. examinerad gymnastiklärare att använda en där privat bekostad apparatus till privat betalda gymnastikövningar för skolgungdom, i vilken de flesta dock ej hade råd att deltaga. (RA 1832 års Skolrevision, H:s Memorial s 4).

S 390—401 e Ur RA Uppf. komm. handl. rör. uppfostr.-väsendet 1814 s 9—23. Jfr

här s 87—105. Det gällde att med ledning av uppfostringskommitténs häfte av år 1813 lämna: »N:o 1. Uppgifter, hvilka af Consistorierna omedelbarligen meddelas angående Gymnasier». Concept m. m. föreligger i »Gefle högre Elem. lärov. Archiv N:r 5». — S 390 § 1: Det andra Momentet gällde Gymnasii tillgångar och utgifter samt de förras historia och förrättning, allt åtföljt av tabell över inkomster och utgifter samt dessutom anmärkningar etc. Svar därpå lämnade Rektor alltså ej. — Vissa gymnasiale ändringar inklusive hebreiskans överflyttning från græcus till theologus, från och med läsåret 1813—1814 kan man finna genom en jämförelse mellan å ena sidan det här s 397 återgivna schemat för gymnasiet 1814 och å andra sidan det i G. E. Lundéns läroverkshistorik s 428 intagna schemat för läsåret 1812—1813. — S 392 § 9 Handlingar om tryckeriet f. o. m. 18/10 1759; Bref- o. Copiebok 3 s 211 o. f. (jämväl om hotande tryckfrihetsåtal, därest en förberedd översättning av Marmontels Belisaire utgäves.)

S 392 § 10 Om Kroppsövningar må citeras följande ur Rektor C. Bergsten d. y:s i Gefle yttrande rör. 1807 års läroverksstadga. (Ur RA Consistoriernas betänkan- den ang. 1807 års Skolordning s 53 § 7. Flerstädes hänvisar B. till Niemeyers utta- landen.)

7.mo. »För den lifligare och muntrare åldern torde serskilta föreskrifter af kropsövningar, hvilka 5:te §:n af samma Capitel omnämner, vara umbärliga. Brist på rörelse är ibland de sällsyntare orsaker till ohälsa hos ungdomen, hvilken merendels opåmint dertill upofrar alla mellanstunder, och gifver sina Lärare dag- liga anledningar till föreställningar om varsamhet och måtta. Man medgifver gerna, att vissa Gymnastiska öfningar, såsom Dansa, Rida, Fäkta, Voltigera m. m. synner- ligen bidraga, att gifva kroppen vighet, färdighet och styrka; men dessa fordra egna Läromästare, kostsammare anstalter och mera tid, än som äro behöfliga för, och förenliga med den Gymnastiska undervisningen, ur hvilket skel de troligen hittills endast varit Academierne förbehöllne. Hvad åter andra kropsrörelser be- träffar, såsom Springa, Slå bäll, klifva, Hoppa, m. fl. behöfvas för sådane inga upmuntringar och inrättningar; ty de äro för ynglingar nästan ett behof, hvilket de i sjelfva Läsrummet, om tillfälle gifves, söka att förnöja.» — Jfr här s 92 § 9; s 103 § 15, 16; s 399 § 14. — Om Ling och litteraturen om honom jfr Fil. Lic. A. Wibergs märkliga artikel i Hylten-Cavalliusföreningens årsbok (och särtryck) 1942. (På tal om voltigerandet här ovan må nämnas universitetskanslerns svar på Lings första begäran om statsanslag: Vi ha nog av lindansare och akrobater, utan att belasta budgeten med deras uppehälle.) — Andra gymnastikhistoriska upp- satser av A. Wiberg: i Ped. Tidskr. 1942 och 1943; Dag. Nyh. 1943 17/5; Svensk Idrott 1942 n:r 40 o. 49; 1943 n:r 12; Skola och samhälle 1943 n:r 7. — S 401—402 f. Förlaga: RA 1843 års skolrevision Inkomna handlingar.

C XI. Effektiviserande reformer. Snilleval (s 403—455).

Ordet effektivisera tycks icke finnas upptaget i Sv. Akad. Ordbok. i dess Ord- förteckning eller i Olof Östergrens Nysvensk ordbok. Vad som åsyftas torde vara rätt klart. Men såsom förverkligat syftemål inom pedagogi torde det varit ganska ofullkomligt. Huru värdefullt det är, framgår t. ex. av professor Dietrichsons skildring av huru rektor Bugge gjorde honom under pojåkåren till en helt annan människa för dåtid och framtid genom kravet att icke inhämta nytt vetande under slöhet utan under intensiv uppmärksamhet. Också kan man lätt beakta hur svårt man haft att lära sig det man under sömnighet och tankspriddhet försökt in- hämta, medan man däremot, om man är riktigt vaken, vital och kunskapshung-

rig, kan tydligt lägga märke till hur vetandet formligen flyger in i sinne och minne och blir rotfäst. Jfr Urban Hjärne i 1940 års skolutredningsbetänkanden Bil. I Hygieniska förutsättningar för skolarbetet, Sthlm 1943.

Den gamla Gregoriusfesten i början av febr (skildrad i R. Hall: Valda akt- stycken s 163—165) firades tydligtvis med anledning av inträdesprovet till den egentliga latinskolan, latinlinjen alltså, och därmed de godkändas avskiljande från reservoiren eller lägsta klassens höstterminkurs (jfr R. Hall i ÅSU I sista si- dorna). Därmed var den folkliga gemensamheten i en och samma klass slut och skulle den studieskollinje börja som 1561, 1571 års kyrkoordning och läroverks- stadga sades vara av Gud ordnad för dem som skulle i första hand söka Guds rike och hans rättfärdighet (ÅSU 4 s 9) och som ansågs vara åsyftad i Ovidius' pentameter i brev från Pontus II: 9 v. 48: Adde quod ingenuas didicisse fide- liter artes Emollit mores nec sinit esse feros. Det är så uttytt (av Bernhard Ris- berg): Härtill kommer att trägen tillägnan av vittra idrotter mildrar sederna och ej medger dem att vara vilda.

Denna lärda eller speciella läroverksundervisning (alltså icke läroverkens små-, folk- och räkneskoleartade avdelningar) har i alla tider sökt eller åtminstone förmanats utgå från snillevalsidén. Under sådana förhållanden må det anses be- hövligt att meddela några strödda notiser ur och hänvisningar rörande de äldre snille- och yrkesvalens samt linjeavdelningarnas förhistoria och historia och där- med sammanhängande önskemål och företeelser. 1700-talet är såsom i flertalet andra pedagogiska hänseenden den stora markbrytningsperioden.

Snilleval anbefalles t. ex. i Bugenhagens Braunschweigska kyrkoordning 1528. Enligt Danmarks kyrkoordning 1537, 1539 borde de latinlärjungar, som ej syntes bli »bättre» genom sitt studerande, lämna skolan och övergå till ett ärligt hant- verk. Jfr ÅSU I s 146—148. — Gustaf I berör flera gånger detta problem. Om 1561, 1571 års kyrkoordnings inklusive läroverksstadgas inställning: ÅSU 4 s 10 resp. Handl. rör Sv. hist. II: II KO:ar och Förslag I s 156—159. Vid rådsmöte i Vad- stena 1580 påyrkas att sådana skulle avvisas från skolorna »som icke kunne lära någott wdj Boklige kånster», och hållas »j skriffue skoler heller brwke groffue Embeter, heller och till att tiene andre». (RA Rådslag i Vadstena 1580 s 41 v:o o. f.) — Enligt kungl. förslag till ordning för Uppsala universitet 1604 samt bisko- parnas och professorernas betänkande däröver s. å. skulle ekonomiskt understöd vid universitets- och läroverkskommunitet ej ges mer än sex år; — sedan gånge den, sig icke »förbättrat», i konungatjänst, varde hovman, fotgångare, borgare, yrkesman eller bonde. Student- och djäknefrihet finge ej gälla mer än sex år. Lagförslag i Karl IX:s tid, Sthlm 1864 s 76—77. Annerstedt: Uppsala universitets historia. Bih. I s 49—50, 54, 169—170; RA Riksdagshandlingar 1604: Comitua Nor- copiana. — Se regeringens förslag i jan. 1619 till Forma för ett general Consisto- rium II: VI tryckt i P. E. Thyselius: Bidrag till ... lärov. hist. s 125; jfr hans Hand- lingar rör. lvks hist. I s 2; s 32 § 11. ÅSU 33 passim.

Man torde kunna säga att lärarna i flera viktiga hänseenden dittills ställt sig ganska oförstående inför ett flersidigt snilleval. Det är som om eleverna borde vara födda för läroverket, icke läroverket omskapas efter dem. Till det mesta vilja Gefle-lärarna även då ha sina läroverk i orubbat skick. Men nu börjar där dock framträda den meningen, att såsom tvångslösa bihang för icke-teologer kunde ett och annat praktiskt tillfogas; nya skolor av sådana eller andra slag kunde de väl ock vara med om. De stå alltså icke längre på den minst 200- å 300-åriga ståndpunkt som kommit till synes i 1561, 1571 års kyrkoordning och läroverks- stadga, den att alla begåvade böra gå i det ensidiga latinläroverket; om Gud vill

att tekniska o. a. slags sÄrlÄroverk skola inrättas, sÄ sköter han nog om det (jfr Jesu ord: Söken först efter Guds rike, sÄ skall allt tillfalla Eder). S 415 § 5. Fjärde ringen skulle vara överkurs närmast för prästämmen; jfr här s 485 o. f. § 5 mom. 2, 3. Jfr hetsiga riksdagsdebatter på 1830—1860-talen om grekiskans och hebreiskans förefintlighet på schemat. Jfr däremot här rektor C. Bergsten d. ä:s brev om predikan och fritänkeri avd. VIII. — S 421 r 9n—5n jfr kaniken Christiern Pedersens vittnesmål i det danska Lund 1531: lärarna slog eleverna därför att de själva under sin skolgång fått mycket stryk; i båda fallen gällde det bristen på kunskaper i latinska grammatiken. — S 423 § 1 s 433 r 22—23 jfr här om ekonomilÄran s 354—357. S 424 § 8 r 1 Comenii illustrerade reformbok för bibringande av sak- och ordvetande samtidigt, det senare på latin och svenska. S 426 r 2; s 429 r 13: troligen skrivfel i förlagan för Älska (?) resp. hÄgn. — S 430 r 12n—10n. Om Jacob Benzeli dogmatiklÄroböcker jfr s 249.

Ett snilleval (= begÄvnings- och moralprövninÄ men ej Ännu yrkesval) förutsÄtter exempelvis VästerÄsbiskopen Johannes Rudbeckius i sitt krav att till klockare och barnalÄrare (pÄ landet) borde utses sÄdana (djÄknar) som till intet annat dugde (VÄst.domk. prot. 7/9 1621). Det var alltså ett krav pÄ folkskollÄrarkÄrens förfÄder! Men det var vackert sÄ, att de skulle ha gÄtt i lÄroverk; dÄrmed hade man t. ex. ett slags (visserligen icke alldeles osviklig) borgen för att de icke voro sÄ vidskepliga som den klockare i Haraker, som 1619 lÄtit en döv lägga sig under kyrkklockorna vid förstagångsringningen för att fÄ sin hörsel igen. Redan vid andragångsringningen kom straffet frÄn skyn: klockan sprack! Det var början till dödsringning över det olÄrda klockareslÄktet Ätminstone i det stiftet. (Jfr B. Rud. Hall: Sekelminnen inom Sveriges bildningshistoria.)

Kanslern M. G. de la Gardie yttrade följande om tidig studieinriktning enligt begÄvningen: »Att Studenterna mÄste slÄ sig till ett wist studium och deras ingenier eligeras, mÄste icke allenast med störrer fljÄt här efter wid Academien i acht tagas, utan och frÄn Scholan til Gymnasium och derifrÄn til Academien, ty man seer, som nu tilgÄr, riket stoor skada ther af tager.» (KB Engeströmska saml. B. IX. 1: 36. Förslag om nÄgra legum academicarum limitation och förklaring. Cap. 20 § 5. Avtryckt i Annerstedt: Uppsala universitets historia. Bihang 2 s 92, som daterat aktstycket till sept. 1663 men som ej återgiver diskurserna i akademiska konsistoriet 1662 om lÄngre allmÄnbildningstid eller ock snabbare yrkesval vid universitetet. Dessa refereras i UUB U40: 66 Afd. II: 35 s 335—337.)

Teol. fak. i Uppsala sÄger 1663: »Ingenia stupida styrkes taga sig nÄgot annat före» (Annerstedt: U. U:s h. Bihang 2 s 95).

S 403—406 a1aa, bb: Inledning till Cap. XI, XII. Förlagan: GLA Bref- och Copiebok 2 s 123 resp. 124—128; bb Är jämförd med ett ex. i UDA GII2a1 andra huvudavdelningen, som inkom till domkapitlet 23/8 1732.

PÄ kollegiets svar och frÄgor av 19/6 1732 svarar ÄB den 23/8 s. Ä. att domkapitlet övertÄgt och tagit behörliga författningar dÄrtill att gymnasister förutan Testimonia icke skulle kunna bli vid universitetet inskrivna utan tillbakavisas, vilket förmodades skola hava sin behörliga effekt. LÄrarnes begÄran om inspektion skulle han söka tillmötesgÄ, om det Än icke torde kunna ske vid en examen. Om den av lÄrarna ifrÄgasatta »linje-delningen» nämner ÄB intet dÄ eller sedan kollegiet den 7/10 s. Ä. upprepat sin frÄga om »nya» lÄroÄmnen. Jfr här avd. C XII a.

Ur Bref- och Copiebok 2 s 455—456 mÄ här anföras följande uttalande frÄn domkapitlet till gymnasiet rektor 21/2 1733 om »Huru med extra ordinarie qwicka disciplar skal förhÄllas... Consistorium wil »uppÄ H:r Rectoris för frÄgan sam-

tycka ther til, at the disciplar, som wisa en extraordinair qwikhet, mÄge nÄgot förr dimitteras til Gymnasium, hwarwid H:r Rector dock mÄste noga tilse, at thetta icke misbrukas, sÄ at the, som Äro mindre för sig komne i studier, icke niuta samma förmon til godo. Och ehuruwÄl thet intet aldeles kan förbiudas, at nÄgon discipel mÄ sÄndas hit til academien under privat information, när omständigheterna kunna sÄ fordra, sÄ wil dock nödigt wara, at al möjelig försigtighet ther wid brukas, pÄ thet ingen under skien af privat information mÄ hit komma, som sedermera hafwer ingen sÄrskilt manuduction; börÄndes Consistorium Äfwen wid thetta tilfÄllet hafwa berättat, at ingen discipel antages nu wara wid Academien under Sponsion, som hitintil skiett, emedan förfarenheten intygat, hwad skada sÄdant hafwer Ästadkommit.»

S 405 r 5: 1724 Ärs lÄroverksstadga. Avtryckt i ÄSU 7.

S 406 r 4 och 13 pÄ avd. 2. Förordningen återges här i kommentaren till s 410.

S 407 r 5 o. f. Förteckningen pÄ avskrapet 22/3 1743 finns dels s 248—249 i den kollegieprotokollsbok 2, ur vilken det föregÄende Är hämtat, dels ock i den urkund som insÄndes till domkapitlet och dit inkom den 9/7 1743. Den senare av dessa båda originalhandlingar förvaras i UDA GII2a1 och ligger till grund för avtrycket här, enÄr den upptar färre förkortningar och Är en smula fullständigare; sÄ t. ex. Är i frÄga om eleven Westadius i prot. en lakun för antalet Är i trivialskolan, medan den insÄnda, nu här återgivna akten har uppgiften 4½ Är. — Andra »intelligensprov» relateras i ÄSU 50; de avse Hudiksvalls lÄroverk. — S 408 Consistorii (= domkapitlets) brev finns avskrivet i GLA Bref- och Copiebok 2 s 372—373. PÄ s 408 r 18n Är ordet en tydligtvis övertoppat i förlagan. Med denna akt jfr ÄSU 50 passim. — S 409—410 avd. 3bb UDA G II: XI. — Snilleval nämnes redan pÄ fol. 8 v:o i första protokollsboken 23/4 1673: Nicolaus Bolinius förmantas, och emedan han intet Är fallen til Studier, och [icke] kan gifwa förhopning om sig att komma fort der igenom, Att utj tjdÄ sokia annadt honestum vitÄ genus, och icke gÄ, utan frucht, och fornöta sin vngdom i lÄttia widh Gymnasio. — S 410 r 8n Prostens son torde varit sjuklig och snart allvidt. Hans tvÄ bröder voro över det normala begÄvade (Liljencrantz; jfr ÄSU 64: 2).

S 411—412 CXIcc Ur GLA Bref- och Copiebok 2 s 445—449. I ett annat exemplar, i UDA GII2a1 andra huvudavdelningen, finnas nÄgra tillÄgg och Ändringar. De viktigaste Äro följande. I 3:dje meningens början har borttagits: »I... hafwa» och i stället insatts »Men Är nÄgon af sÄ trögt ingenio, att Præceptores märka all sin möda pÄ honom förgÄfwes användes, bör en sÄdan rÄdas, at i tid taga sig nÄgot annat loflit före, hwilket af Rectore skal gifwas thes FörÄldrar, förmyndare eller frÄnder tilkienna. Och hafwer en del tagit...»

Mot slutet av urkunden Är ordningen mellan fÄltskÄrer, organister och skrifvare omkastad etc. Den ordning som i stället finns i den här avtryckta akten har vid lÄroverket Även anvÄnts i det utlÄtande av den 7/10 1745, som upptar samma tankegång och ordval och här återgives s 457. — S 411 r 1. Översta rubriken Är hämtad ur marginalen. — I samma Copiebok s 441 ingÄr en avskrift av domkapitlets i UDA BI: 27 s 472 intagna begÄran 31/10 1744 att de av kanslikollegiet den 16/10 s. Ä. infortrade uppgifterna om snilleval mÄtte till Capitulares insÄndas. Enligt kanslikollegiets Äsikt borde de, vilka till fortsatta studier funnes otjÄnliga, icke fÄfÄngt förnöta sin tid, till rikets och deras egen skada. Listor pÄ de under 2—3 Är avvisade och till yrken hänvisade lÄroverkselever borde insÄndas. — S 411 r 10. Domkapitlets här nämnda skrivelse av 31/10 1744 Är intagen i Copieboken n:r 2 s 440—441. Den avtryckes ej här i boken, enÄr dess innehÄll tillräckligt framgÄr av här tryckta skrivelse frÄn lÄrarkollegiet, vilken skrivelse kopierats i nämnda

brevbok 2 s 445—449. — S 411 r 21 Slutet av denna § lyder på följande sätt: »Men är någon af så trögt ingenio, att Præceptores märkia all sin möda på honom för-giäfwes användas, bör en sådan rådås, att i tid taga sig något annat lofligt före, hwilket af Rectore skall gifwas thes föräldrar, förmyndare, eller fränder tilkiänna.» ÅSU 7 s 26. — S 411 r 24—27. Man beakte att årtalet före personnamnet betecknar året för den »förrymdes» avgång från Gefle och inskrivning i Uppsala. — S 411—412. Flera av de bortfarna nämnas här Cap. VII, IX, XII. — S 412 r 14n o. f. Riktningen är befryndad med de näringsskolor som 1820 började bli verklighet. ÅSU 58 s 160.

S 412 nere. Man syftar åt en praktisk, nyttighets- och konstbetonad, allmän-mänsklig B- eller reallinje av immanent art och avsedd i synnerhet för rikemans- och adelsynglingar. Också ansåg Browallius att ett läroverk skulle få dubbelt så många lärjungar, därest man tillhandahölle undervisning i »moderna» ämnen. (Oförgripeliga Tankar s 22.) Om en borgerlig reallinje, planerad vid Frösö läroverk 1782, jfr G. Hasselberg: Frösö trivialskola s 173—179. — Enligt Wallquist: Eccl. Saml. II 1795 flock 8 utgjorde antalet adelssöner vid läroverken ungefär $\frac{1}{107}$ av hela elevantalet. — S 413—436 avd. b. Ur GII2a1 andra huvudavdelningen. — Domkapitlets skrivelse till läroverken 7/10 1753 om skolkommissionens övervägningspunkter finns inskriven i GLA Bref- och Copiebok 6 s 129—131. Den upplästes i domkapitlet 31/10 s. å., varvid båda läraregrupperna beslöt låta Browallii »Tankar» cirkulera i hemmen; var och en skulle läsa häftet och överväga dess innehåll, varefter gemensamt utlåtande skulle uppsättas. GLA Bref- och Copiebok 3 s 76, 77. — Aa s 129—131 ger domkapitlet ett referat av läroverkskommissionens uppgifter.

Biskop Browallii inlägg har varit grundläggande för modern svensk läroverks-pedagogik. Det är dock aldrig senare omtryckt, och det omtalas ofta i litteraturen, men få äga tillfälle att ta kännedom om vad däri verkligen står. Jag har därför tryckt om det i ÅSU 66: Reformpedagoger och det med angivande även av den ursprungliga pagineringen (till vilken ju här i Gefle-utlåtandet ofta hänvisas). — Man beakte, att ett stort antal satser i det betänkandet äro citat ur Browallius' utlåtande utan att citationstecken använts. I många fall är där efteråt uppgift lämnad om sidan eller paragrafen, varifrån uttalandet är lånat. De många hänvisningarna till eller omnämmandena av p (= pagina) och § gälla nämligen just Browallius' utdelade »Tankar». ÅSU 66 och 68 supplerar sålunda varandra.

S 424 § 8 Orbis... = Världen i bilder, övningsbok i språk och realia av Comenius. — S 426 r 17 Efter ordet de är här borttappat ordet allmänna. — S 427 r 19 o. f. anges skälen till att högsta gymnasieklassen måste vara ett slags prästseminarium och den (näst) lägre gymnasieklassen bör kunna vara tillräcklig för tillträde till de världsliga fakulteterna.

S 430 r 24 sats ur Comenii Stora undervisningslära. Rad 39, 40 Benzeli läroböcker i dogmatik.

S 432 r 15n Dessa österländska språk lät Joh. Rudbeckius 128—144 år tidigare sina gymnasister läsa, ehuru H. Lundström, H. Schück o. a. lärda män försäkra att det var tyska, engelska och franska. Så går det när man är lärd i andra historiska discipliner men anser sig kunna klara av pedagogikens historia medelst gissningar i st. f. källstudier. Jfr B. Rud. Hall: Joh. Rudbeckius I, Stockholm 1911.

S 432 r 11n Auctorn var ju biskop i svenska kyrkan! (Där i Finland verkade »kulturströmningar» på ett helt annat sätt än hos oss! Hade Browallius varit biskop i det egentliga Sverige, skulle hans bok nog icke ha utkommit och han nog icke »tänkt tanken ut». I biskop Nylander i Borgå hade han en själsfrände.) Under

1700-talet var man i Finland ojämförligt mera vaken och driftig i fråga om mellan-skoleproblemen än på denna sida Östersjön. Jfr K. Svanljungs avhandling om finländska pedagogier.

S 432 r 8n—In Jfr att vissa dispenserade prästmän sakna kunskaper i hebreiska och att det senaste förslaget rörande reformer i prästutbildningen ej är helt främmande för en sådan utveckling i undantagsfall — S 433 tredje stycket och s 435 om »den II läraren» och om »II:e Geographien» jfr Nybohms lanthushållning här s 354—357. — S434 nere — 435 uppe får icke tolkas så att alla barn kunde ordentligt läsa innantill och förstå (= med egna ord besvara frågor om) kristendomen (= katekesen m. m.). Kunskapsstatistiken visar annat. Flerstädes var det klenst bestämt med möjligheten att få lära. — S 436 r 22—24 jfr här CI s 160—164. — S 436—438 cl. Förlaga: GLA Bref- och Copiebok 3 s 33—34 resp. 39—40. Med den förra jfr UDA GII2a1. — S 440 r 9 — 441 r 7n Ur UDA GII2a1. — S 441 r 18—19 lexikonet: »Svinmagen». — Efter r. 25 s 442 må beaktas följande. När gymnasiekollegiet den 24/3 1777, på anmodan insänder elevlistor till domkapitlet, sker det med bilagd skrivelse, vari lärarna tacka för att ifrågavarande »Författning» godkänts samt tillägga att vid läroverket dämra hållas, utom årsexamen, två årliga examina, vardera upptagande vanligen tre hela dagar, »hvarvid en noggrann pröfning af hvarje Lärlings framsteg, efter Protocoll anställles, och flyttning i Classerna sker; och verkan deraf har, till vår hugnad, så tydeligen visat sig, at vi ifrån denna tiden börjat räkna detta Läro-Verkets lyckligare period. (UDA GII2a1 s. d.)

S 444 efter rad 9: Ur Bref- och Copiebok 5 s 114. — Stipendiebrev: Ur UDA GII2a1; finns i 2 ex.). Om Depken yttras i GC 27/9 1743: Aldenstund Christofer Depken Gestr: för detta varit Student och nu setat 4 år uti Gymnasio, ty undfeck han allenast et kort Testimonium på Svenska. — Om hans testamente 1781 påminner i viss grad en donation i Bäckseda församling i Småland, där årliga understöd utdelas åt ärbara ungmör. Det sker till minne av Annette von Liewens sorgliga öde. Hennes föräldrar uppges ha nekat henne gifta sig med en som hon blev bekant och hemligt förlovad med på ett bröllop 1802. Hon dog av sorg. — S 445 r 1, s 447 r 21, 22 jfr här s 312—313, 334. — S 445 r 5 »Allmakt, vishet och godhet»; jfr här kommentaren till s 333—336 slutet. — S 445 r 25 Den majoritet lärare och präster som var mera kyrkligt-ortodoxt än naturteologiskt inriktade, synas sällan dragit sådana lärdomar på predikstolen eller i katedern. — I UDA GII2a3 finnas förvarade tre Specimina Stili Latini skrivna för uppflyttning till ring 4 av tre gymnasister hemma hos lektor Eric Sam. Ödmann, som insände dem på begäran till ÄB den 11/9 1811. — S 447 överst. Denna underavdelning må vi inledningsvis för kuriositetens skull belysa med följande skildring av huru begäran om flyttning återtoges med näsrynknig över villkoren.

GC 16/1 1771... bifölls Tull-Inspectoren Rossanders begäran, som Rector [Tybelius] anmälte, at dess son må af Collegio examineras, för at pröfva om Faderns åstundan kunde villfaras med sonens inskrifwande bland gymnasisterne, som föregafs endast hafva afseende på gossens lättare befordran, sedan han, för Inspectorns instundande flyttning, ej kunde längre här fortsätta studierna. Dock lade Collegium detta dertill, at i fall han kunde emottagas, skulle han likväl anses lika med sina kamrater i Scholen, som vid Termins slut komme at flyttas up, om han ville gå Gymnasium igenom. Detta villkoret, som dagen derpå, efter föregånget förhör, tillkänna gafs, behagade hvarken Candidaten eller Fadern; dertfore skedde ej denne flyttning....

S 450 r 5n Inspector var prosten Joh. Lundström. — S 453 r 3n Om två audi-

torier från 1694 jfr här s 363 § 1. — S 454—455 I början på tre av styckena saknas uppgift om förlagan; den är GC.

C XII. Nekad resp. tillåten övergång till universitetet.

S 456—457 C XIIa1 Ur GLA Bref- och Copiebok 3 s 4 resp. 4—6; jfr UDA GII2a1 andra huvudavdelningen. Den senare skrivelsen utgör svar på den förra. — Om förtidig dimission till Uppsala jfr dels skrivelser från domkapitlet i Linköping och gymnasiet i Gefle till Uppsala universitet att studerande ej måtte för tidigt inskrivas: 1694 17/10 resp. 1709 10/10, dels påbud i Gefle gymnasium 8/10 1717 § 3 (GC aa), dels förbud i 1724 års läroverksstadga Cap. 2 § 6, dels en prisskrift i Patriotiska Sällskapet: Svar om mäst Oeconomiska nyttiga författningar; andra stycket: om följd af okunnighetens språng uppför tjänste- och ämbetsstrapporna — och föraktet. — S 457 om tendensen till praktiskt gagnelig undervisning jfr här s 412, 479—482 och kommentaren till s 32—34 B Ib2. — Även skriv- och räkneklassens utbyggnad torde här ha föresvävat kollegiet i ej ringa mån, ehuru latinkunskaper nämnas. I samma brev som rörande Novander (jfr s 475 här r 10n) citerar ÄB Jacob Benzelius ungefär samma uppräknings å yrken, som kollegiet upptagit i här s 457 återgivna brev. Och han säger sig ha hänskjutit frågan till akademiska konsistoriets yttrande, och när detta avgivits, lovar han sig skola komma med sitt utlåtande. (Bref- och Copiebok 3 s 9—10; datum 13/11 1745). I mig tillgängliga handlingar nämnes intet mer yttrande härutinnan från Uppsala. Här s 475 r 8n nämner ej heller kollegiet ännu 30 år senare att något svar skulle ha kommit, vilket tydligen var det en besvikelse. I H. Hernlunds och Karl Nordlunds arbeten nämnes intet om framstötten från Gefle.

S 457 nederst. Efter ÄB J. Benzeli död finner lektorkollegiet situationen åter förtvivlad. I brev till domkapitlet skildrar det sina strävanden att bedöma och utexaminera gymnasisterna individuellt och rättvist men anser allt vara förgäves om ej ordning och ansvarskänsla kommer att karakterisera »studentexamina» i Uppsala. Kollegiet skriver följande den 28/4 1748 (UDA GII2a1).

præs. d. 26. Maji 1748.

Högwördige Herr S. Theol. Doctor, Professor och Dom Probst, Vice Præsæs.

Högwördige Herrar, S. Theolog. Professores; Vener. Consistorii Assessores.

Här wid Gymnasium har tillförne varit then inrättning, at hwar och en Gymnasist skulle här förblifwa fult de fyra åhr, innan han til Kongl. Academien härifrån blefwe afskedad; men som Collegium Gymnasticum funnit, at thetta varit et twång för Gymnasisterna, hwarigenom alle blifwit lika räknade, och wunnit samma förmån, antingen the varit mer, eller mindre flitige, qwickke, skickelige och wälartade; Ty hafwer Collegium Gymnasticum, med Inspectoris goda minne, samt Sal. Högwördigste Hr: Archiebiskopens, Doct. Jacob Benzeli ther å gifna approbation och samtycke, i thessa sednare åhren, fattat thet beslut, det låta en och annan, som wisat prof af någon mera flit, qwickhet och färdighet, än the öfrige, enär han thet åstundat och begärt, med wederbörligt Testimonio blifwa til Academien försänd, innan the fyra åhren lupit til ända, och thet i sådan afsicht, at härmedelst upwäcka hos hwar och en så mycket större hog och lust til flit och alfwar med sina studier, samt en loflig, och nästan aldeles nödwändig æmulation emellan samt:le Gymnasisterne; Som man ock å andra sidan, nödgat en och annan, hwilken varit besynnerligen trög och oartad, at sitta här qwar öfwer the utsatta fyra åhr. J anledning häraf, hafwer ock thenna termin Collegium låtit Johan Wallström, Gestric. med wederbörligt Testimonio blifwa til Academien för-

sänd, efter thes begäran, fast än han icke setat mer än 3 $\frac{1}{2}$ åhr: men såsom en annan, wid namn, Jacob Fernander, Gestricius, så wäl näst:le Lucie tid, som sidst [nu?] wekne Februari, månde begära dimission; Så har Collegium med skäl nekat honom thet samma, förrän the fyra utsatte åhr wore til ända, och thet emedan han varit en af the minst färdiga, och i sina stycken minst kunnig ibland them, som varit med honom i samma Classe suprema. Hwarföre har ock sedermera anhållit om Rectoris Testimonio vitæ, med utlåtelse at begifwa sig til annat Vitæ genus, och icke söka Academien. Här emot hafwer nu Collegium kommit i erfarenhet, at han lika fult på thetta Testimonio Vitæ blifwit til Studiosus antagen wid Academien; och är således föranlåtet, at anhålla om Vener. Consistorii gunstiga utlåtelse, huru här med, wid thes lika flera tilfällen, skal förehållas, anten the fyra åhr skola strictè hållas, eller om man skal hafwa anseende på flit, qwickhet och mera kunskap i studier, wid en och annans tidigare, och sednare afsändande: Så ock huru the skola ansees, som med et sådant Testimonio Vitæ tränga sig fram, at blifwa Studenter. Här om är man så mycket mera angelägen, som Collegium eljest icke finner, huru någon ordning här wid Gymnasium skal hållas, eller någon æmulation, såsom nödwändig, upwäckas; Ty skulle Collegium släppa saken handlöst, kunde man wäl undwika många ledsamheter af sollicitationer, och sådant, när hwar och en finge resa här ifrån, enär honom behagade, med wanligit Testimonio; Men man fruktar billigt, det sådant icke skulle lända til Rikets förmån; helst sådane Ynglingar mera söka Academien, för en friare lefnads skull, än at Fäderneslandet ther af, med tiden, skulle hafwa thet gagn och nytta, som wid Scholar, Gymnasier och Academier är påsyftad.

Förblifwe med wördnad, Venerandi Consistorii Ödmiuke tienare

Simon Melander.

M. Thelaus. I: Rudman. M: Smaræus. M: C: Justus. Peter Diurberg.
h. t. Rector.

Gefle, d. 28 April. 1784.

S 458—460. Ur GLA Bref- och Copiebok 3 s 125—128, 131—133.

På 1760-talet och senare ordas mycket i Uppsala akad. konsistorium, i Vetenskapsakademien etc. om att ynglingarna komma allt för oförberedda till universitetet, skaffa sig få kunskaper (och då helst yrkesnyttiga) samt skynda alltför fort därifrån. Jfr akad. protokoll t. ex. 1765 23/10, 1767 3/6, 5/9, 1768 13/10 (bl. a. av Linné), 1775 8/3; Annerstedt: Upps. universitets hist. med Bihang t. ex. 4 s 363 o. f. samt hans referat i U 40: 66 Afd. II 35 UUB s 399 o. f. Jfr Carl G. Löwenhielm. Om ungdomens uppfostran i et wälbestält regemente; tal i Vetenskapsakademien 21/1 1767. Sthlm s. å. 50 sidor. Ett slags svar ger »hatten» lektor Anders Schönberg dels i brev till J. H. Lidén 1768 8/12 (G 151 b UUB), dels i sitt 1770 tryckta Utkast om det allmänna uppfostringsväsendet. — Ett utländskt häfte behandlar sådana kampfrågor: »Den Förtidige Studenten, Eller Wälmenande Föreställning Om den skada, Som Et, förtidigt Universiteters Besökande Med sig förer, och de wigtiga orsaker, som derifrån afråda.» Öfwersättning. Västerås 1777. 59 små sidor. 4 Schilling. — Då häftet omnämnes i Chr. W. Lüdeke: Allg. Schwed. Gelehrsamkeits-Archiv IV Leipzig 1786, yttrar denne stockholmske författare och skolvän: Diese Vorstellung darf vielleicht nirgends mehr, als in Schweden, beherziget werden.

S 460 r 13n. Den 10/6 1757 skriver ÄB Henric Benzelius till lektorkollegiet beklagande att ej alla studentkandidater inställa sig hos honom såsom dem tillsagt blifvit vid avresan från Gefle. Nu borde deras testimonia sändas i särskilt omslag, varefter han skulle efter granskningen tillstå dem universitetets rektor.

Av lärarnas svar och ÄB:s gensvar framgår, att Rector magnificus ej böjt sig för ÄB:s påbud. — I svar 22/6 1757 gillar denne lektorskollegiets tanke och redan påbörjade förfaringsätt att dels göra ett tillägg till Rector magnificus om att Efori gillande erfordrades, dels (vid dennes bortovaro) låta studentkandidaten lämna betyget till domprosten (GLA Bref- och Copiebok 3 s 186—190).

Gymnasisten Carl Johan Cadovius begärde hos ÄB Henrik Benzelius att få för juridiska studier inskrivas vid universitetet trots lärarkollegiets förbud: lektorerna avstyrkte 28/5 1753 C:s hemställan; domkapitlet bejakade denna, eftersom C. icke ämnade bli präst och enär hans föräldrar lovat bekosta hans fortsatta underbyggningsstudier vid akademien. (Bref- och Copiebok 3 s 106—110.)

S 460 nere—462 uppe Ur GII2a8 resp. GC 9/7 1800 Skrivelser från domkapitlet. — S 462 r 20. Distingen = marknad i Uppsala c:a 2 febr. — S 462 r 20n. Martinus Laurentii Portuanus Helsingus jfr här s 265 r 8; han inskrevs i universitetets matrikel 7/2 1680. Blev senare kyrkoherde i hemorten Hamrånge; nitisk folkskoleman. — S 463 r 3—13 jfr s 479—480. — I GII2a1 finns lektorskollegiets skrivelse av 28/4 1735 till domkapitlet om bl. a. Joannes Ferlanders hemliga avresa till Uppsala; jfr här s 479, 480. — S 464 r 5—11 Ur GC. — S 465 r 9n och s 466 r 7 ÄB var v. Troil. — S 465 r 4 o. f. lycka = framtida yrke, övergång till befattning. — Rad 7: Svaret av den 6/2 upplästes i Coll. gymn. den 24/2. Joh. Olof Bergensson återkom och begärde avgångsbetyg 26/4 och sade sig komma att lämna studierna. Den 17/5 erhöill han betygen admittitur i österl. språk, hist.-moral och matem.-logik samt approbatur i eloquens och poesi men intet i theologi. Blev likväl sedan teologie studerande, kollega i Uppsala och kh i Wada. — S 465 cl Ur UDA GII3a1. — Gymnasiekollegiets första brev till domkapitlet om skoleleven Anders Bergmans resa till och inskrivning vid universitetet samt And. Wimans hejdande i Gefle på resan till Uppsala (dat. 4/3 1745) finns i avskrift i Cop. 2 s 441—442. Jfr här s 412. — S 466—467 c2 Ur Bref- och Copiebok 2 s 443—444 resp. 453—454, den senare jämförd med UDA BI:28 för år 1745 s 145—146. Jfr nämnda Copiebok s 441—443.

S 467 nere: rektor var nu Wettersten. — S 468 r 4 är ett ord (företaga?) utelämnat i förslaget. — S 467—469 Kollegiets skrivelse till Eforus samt lockelsebrevet och avbönsskrivelsen finnas intagna i Bref- och Copiebok 2 s 140—147. Skålar vid bälur gävo visshet om reellt väsende och ädel frihet trots »Spring fort» = ordern till förstaåringarna, när var och en var de äldres springpojke (Poenal el:r Pinal, Novitius). Jfr biskop A. O. Rhyzelii Studentminnen (c:a 1700) utg. i Skr. utg. af Kyrkoh. för.

S 469—471 ävd. 2 aa bb Ur d:o Copiebok 3 s 203—205 resp. 202—203. Citerade rubrikerna här och senare hämtade i Cop. b. — Joh. Gust. Kindberg hade blivit godkänd till övergång (»dimitterad») till universitetet 31/5 1756 (prot. b. s 107). Hans brev illustrerar, huru bildningsväsendet välvde kring ekonomiens hjul och hur nödvändigt det var för många studenter att återvända till sitt forna gymnasium för att få levebröd. Jfr ävd. VI.

S 469, 470 C: Hellinder nekades dimission bl. a. 1/3, 28/3 1759. Den 29/3 protokollföres att han rest utan lov. Efter återkomst och den 25 och 26/3 genomgången examen dimitterades han 26/5 s. å. S. d. utexaminerades åtta andra, och den 30/5 s. å. immatrikulerades alla nio. Antingen voro de alltså alla väl »mogna» eller ock var »studentexamen» mest en formalitet (åtminstone den gången). — S 470 r 9, 10 Ericus Schönstedt hade immatrikulerats i Uppsala 15/12 1758. Blev icke präst. — S 471 r 9 Troligen Ericus Nordblad, Gestr., f. 1738, immatrikulerad 16/6 1757.

S 471—472 cl, 2 Förlaga d:o Copiebok 3 s 360—361; rörande den förra jfr GII2a1. S 471 r 22: »kollegiehäst»; r 20 förpassning. Åtminstone något senare formulär till pass hade följande utseende: ... ärna begifwa sig till ... ward. ... såsom i lofligt ärende stadd och för ärligt uppförande känd, till fri fram- och återresa recommenderad. Och gäller detta bewis, enligt Kongl. Brefwet af den 4 Oct. 1810, för ordentligt Resepass, hwaraf dock Innehafwar ..., wid laga ansvar, endast för en resa få sig begagna. — S 472 ävd. 3 första brevet: Ur GLA Bref- och Copiebok 3 s 361; jfr GII2a1.

S 472 nere—473 uppe: Ur d:o Copiebok 3 s 361—363. — S 473 nere—475. Ur UDA GII2a1; jfr nämnda Cop. b. 3 s 363—366. I denna står å s 366 angivet 1/11 såsom datum. — S 474 r 14n. Den ene sonen, Bernhard Lundqvist, blev kh i Norrbo. Fadern var kyrkoherden i Torsåker Anders Th. Lundqvist. En son blev ingenjör, av herdaminnet att döma.

S 475 r 7. Om Holmstrand jfr här s 481—482. — I skrivelse till domkapitlet 20/1 1775 (Bref- och Copiebok 3 s 359) frågar lektorskollegiet »om det icke ær ett missbruk, at ynglingar som gått wid de Publiqve Informations werken och redan hunnit till någon ålder, må wid Kongl. Academien intagas under sponson, emedan forfarenheten noggsamt wisat, att sponsore icke willja, och ofta icke heller kunna fullgöra den förbindelse, som de sig derwid åtaga: Men det wågar Collegium Gymnasticum uttryckeligen förklara, att om de, som allenast wistats twænne år wid Gymnasium, och sedan begæra Testimonium vitæ, under förewændande, att öfwergifwa Studier, icke destomindre finna fri och obehindrad tillgång till Academien; då blifwa wi aldeles försatte ur stånd, att fullgöra den i Gymnasii och Scholæordningens C. 2 § oss ålagda förbindelse, att icke slæppa andra, æn skickeliga æmnen till Academien; och upphæfwes tillika derigenom aldeles den till detta ändamålets winnande af Maxime Venerando Consistorio nyligen stadsfästade inrættning. Ærfarenheten har redan öfwertrygt oss derom, ty upmuntrade af Holmstrands efterdöme har æfwen nu en och annan af hans Camerader begært Testimonium vitæ, under hopp, att derpå lika lætt blifwa intagne wid Academien, som med det wanliga Testimonio Commendatitio. Om detta icke företages, blifwer påföljden tydelig, att Academien, öfwerhopas med oskickeliga Studerande, i samma mån, som Gymnasium blifwer tomt på lærlingar. Anhålla fördenskuil ödmiukast att Tit. tæcktes så begå med Rector och Decanus wid Academien, att de ej må wara så facile som denna gången, icke heller læmna andre tilltræde ibland de studerande utan sponson, æn dem, som med behörigt tillstånd och Testimonio afsændas.» (Stavningen med æ är karakteristisk för E. J. Almquist.)

Kollegiets och domkapitlets relationer av Holmstrands uppgifter strida mot varandra. Av mig tillgängliga handlingar rörande honom och flera andra framgår att många gymnasister bedrivit ett dubbelspel, i det de t. ex. uppgivit olika framtidsmål allt efter som det hos den ena eller andra myndigheten gällt att främja sitt gemensamma syfte: att få slippa till Uppsala. Därvid funno de hjälp av de inbördes motsägande stadgandena och av ett alltför släpphänt immatrikulerings-system med mera proforma än verkliga prov för inträde vid universitetet. Sorgligt nog var det en uppenbar och skadlig konkurrens mellan lärarekärerna; den och föräldrarnas okunnighet och slapphet begagnade sig många ynglingar utav för att slippa från arbetet och tvånget i Gefle och komma till friheten och glädjen i Uppsala. Om den sistnämnda berättas i Nora stads och bergslags tidnings sekelnnummer 1943 att en fader på beklagandet över att hans son ej tagit någon examen i Uppsala under de många studieåren, svarade: »Men han har så hjär-

Innehållsförteckning.

Förord. Bilder	I o. f.
A—B = FÖRSTA OCH ANDRA HUVUDDAVDELNINGARNA : om latin- eller trivialskolans under dess dokumenterade verksamhet såsom självständig institution (1557 intill sommaren 1850)	1—143
A = FÖRSTA HUVUDDAVDELNINGEN som avser första dokumenterade perioden, då latinskolan saknade gymnasial överbyggnad: 1557—åtminstone in i mars 1669	1—28
I Inledningsvis meddelade, tendentiöst färgade och allmänt hållna vittnesbörd om Gefle stifts resp. läroverks ledning under »första» årtiondet ..	1—6
a Förste Geflebiskopen tillsattes av kung Gösta 9/6 1557. Gästriklands och Gefle prost blir chef för ett särskilt Norrlandsstift. Ärkestiftets tredelning föranledes av »store Bispers» påstådda maktlystnad eller av en äldre konungs stegrade misstänksamhet	1—6
b Brev från sedermera ärkebiskopen Abr. Angermannus 1564 till f. d. förste Norrlandssuperintendenten, Strängnäs-biskopen Nic. Ol. Hels. och till sin f. d. rektor pastor primarius Laur. Ol. Gestr. I översättning från latin av lektor G. Bohlin och rektor N. Lundqvist	3—6
II Detaljerade förstahandsuppgifter om latinskolan 1557—1669 , alltså under biskopstiden 1557—1569 och jämt ett sekel därefter	6—28
a Kyrkligt-statliga spannmålslöner åt sju av statens, kyrkans och läroverkens främsta män 1557—1623	6—7
1 Lönesäd åt tre märkesmän Olavi: konungens sekreterare Martinus Ol. Hels. i Stockholm, ordinarus i Gefle Nic. Ol. Hels. och rektor i Gefle Laur. Ol. Gestr.	6—7
aa Avlöning åt dessa tre under åren 1557—1559	6—7
bb Kunglig anvisning på rektorlönen 12/3 1558, den troligen tidigaste av de daterade, tills nu bevarade akterna rörande latinskolan	7
2 Lön åt två andra Olaver: andre (= siste) ordinarus i Gefle stift Martinus O. Gestr. och åt Geflerektorn, blivande Västerås-biskopen Olaus Stephani Bellinus 1568—1569	7
3 Lön åt kyrkoherde Johannes Anthelius Angermannus och rektor Johannes Petri Niurenius 1623 — båda i Gefle	7
b Undervisningsresultatens förmenta höjdpunkt i Gefle: officiellt betyg åt tre ynglingar för övergång från Gefle latinskola till Uppsala universitet. År 1637	8
c Ekonomiska spørsmål 1624—1653	8—14
1 Kungligt beslut om sockengången, fattat 7/4 1624 vid riksdagen	8
2 F. d. biskopsdömets djäknepenningar utdelas efterhand till hembygdens småläroverk	8—10
aa Ärkebiskop Paulinus till K. M:t 1638 om rätt för norrländska läroverk att få taga i arv f. d. norrlandsstiftets prästbildningsunderstöd	8—9
bb Skall Gefle trivialskola tvingas avstå ännu mera sockengång eller djäknepenningar till Härnösands läroverk? Inspector J. Anthelius och rektor Skough till domkapitlet 1641	9—10
3 Äldsta bevarade detaljerade sockenpenningräkenskaper i Gefle. Lärarnas och eleverns uppbörds- och utbetalningskonton. 1646—1647	10—12
4 Inkomster. Förluster till Hudiksvalls läroverk senast 1651	12

5 Statliga lönestater — följda mestadels blott på papperet. 1649—1652	13
aa Ur 1649 års lönestat samt 1650—1652 års Personalstater. Gefleskolans lärares namn och (fiktiva?) lönebelopp 1650	13
bb Ur statsverkets nya lönestat 1652	13—14
6 Gefle latinskolas första bevarade räkenskapsöversikt. 1653	13—14
d Arbets- och visitationsredogörelser underskrivna av visitator professor Olaus Unonius 1651	14—19
1 Rektor Trasts och konrektor Crutenius' arbetsuppgifter för läsåren 1649—1651	14—15
2 Visitations- och examensprotokoll 1651: Om pensa, tal, stil, kollegium, inventarium, böcker, flit, frid, Inspector, löner etc.	15—19
e Misshälligheter mellan Inspectores Olaus Christopheri Aurivillius och M. Simming samt magistraten å ena sidan och rektor Olaus Prosperius å den andra 1663—1667	19—28
1 Hos domkapitlet tillbakavisar rektor vissa beskyllningar; önskar inspektion	19—20
2 Magistraten om lärjungeantalets minskning, kyrkosångens försämring och behovet av ny Inspector	20—21
3 T. f. Inspectors, kh Simmings, rapporter i jan. och febr. 1667	21—24
aa Om examensresultat, sångundervisning, balanser och »befordran»	21—23
bb Om lärares oflit, eleverns olydnad, vårterminens försening och rektors förivring	23—24
4 Rektor Prosperius' försvar i febr. 1667	24—26
5 Inspectors fortsatta kritik våren 1667: Rektor är okunnig; miss-sköter sin tjänst och misshandlar lärjungar. Bortovaro på skoltid och försök till undanflykter. I önskar R »befordrad» till kyrkoherde (vilket ledde till R:s avflyttning till kyrkoherdeämbetet i Arbrå 1669)	26—28
B ANDRA HUVUDDAVDELNINGEN som avhandlar trivialskolans (inklusive räkneklassen), medan den hade ett fristående gymnasium till påbyggnad, alltså f. o. m. mars, våren eller senast augusti 1669 t. o. m. läsåret 1849—1850. (I några få fall av samhörighet behandlas här även gymnasiet).	29—143
I Primärstadiet och apologistklassen. Organisation och arbete. Statsunderstöd eller stadskola?	29—48
a Dragkamp före lärareutnämning. Lägsta klassens klyvning 1699. Olika lärare- och lärjungearter	29—31
1 Rektors fåfänga strävan att hjälpa en fattig latinare och hindra en välbestutten skriv- och räknekarl att bli lärare i skriv- och räkneklassen. Rektor Joh. Ol. Unonius till ärkebiskop Swebilius 1698, 1699	29—31
2 ÅB Swebilius delar klass I (= classis pedagogica) i cl. infima och cl. alphabetica 1699. Eforus till Inspector prosten Schæfer	31
b Pedagogien på nytt enklassig 1716	32—34
1 Grammatikläsarna (classis infima) uppflyttas till klass II. Så vinnes löneförhöjning, och så hindras överbelastningen i klass I. Domkapitlet till rektor 1716	32
2 Opposition mot påbudet att slopa hela klass I. Fyra skolklasser böra icke bli tre. Inspector och rektor till domkapitlet 1718	32—34
c Lägsta kollegan får stadstjänst? Bör ej hans statslön delas mellan kollegorna för att dessa inte skola behöva svälta ihjäl?	34—35
1 Skrivelse från två kollegor och apologisten till skolans rektor och konrektor 1726 om brist på lön och augment. Lägsta kollegan bort!	34

2 Magistraten 1730: Lägsta kollegan stannar till sin död!	34—35
d Behövligheten av klass I eller av en folkskola. Inlägg 1734. Kungl. beslut 1735	36—41
1 Den 6/3 1734 önskar domkapitlet lönedelning och folkskola. Ber landshövdingen verka för att staden »fullgör sin skyldighet»	36
2 Classis pedagogica föga frekventerad av stadsbarn. Man har ej funnit utvägar till lärarelön. Barnskolans öde anses bero på ärkebiskopen. Skrivelse från landshövding Bielke till domkapitlet 1734	36—37
3 Magistraten till kammarkollegium 1734: Pedagogien icke nödvändig	37—38
4 Rektor Gris: Magistratens påståenden och resonemang äro oriktiga!	39—40
5 K. M:t: Varken stat eller stad behöver hålla pedagogi eller folkskola. Förbryllande förordning 17/5 1735, som syntes strida mot 1724 års läroverksstadga IV: 5	40
6 Domkapitlet bekantgör det märkliga regeringsbeslutet 4/6 1735	41
e Analfabeter lära i klockare- eller privatskolor, icke i läroverk! Domkapitlet till Inspector prosten Westerman 8/10 1735	41
1 Rektor E. Stenfelt till domkapitlet 2/9 1762: Staden bör bekosta folkundervisningspedagogi. Bör perfekt läsfärdighet vara inträdesvillkor vid läroverket?	42—43
f Rektor E. Stenfelt till domkapitlet om pedagoglön, om folkskola och om läsfärdighet såsom inträdesvillkor vid läroverket 1762	42—44
2 Domkapitlet 30/9 s. å.: Fordra katekes och — helst — läsfärdighet!	43
3 D:o 20/10 s. å. Landshövdingen medverke till folkskola	43—44
g Författning rörande räkneklassen 1778; undertecknad av Inspector prosten Tegman och apologisten A. A. Grundén. Med schema	44—46
h Landshövding Cronstedt och magistraten stödjade folkskoleplanerna 1788	47
i Rektor Selggren: Apologisk skolans sista årtionde. Översikt av elevbeståndet 1833—1842. Till skolrevisionen 1843.	47—48
B II Redogörelser, föreskrifter, utlåtanden och reformkrav (Om det söcken-dagliga arbetets pedagogiska detaljer jfr ock avd. CIX—XI)	49—107
a Rectoris Scholæ Chr. Aurivillius' hemliga underrättelseväsen inför ärkebiskop Swebilius 1687, 1690	49—53
1 Behov, elevantal, sockengångsbrev, kronotionden. Bärgningsvädret försenar matsäcken och därmed höstterminens början. Avsändaren är villig bli dels præses vid följande stiftssynod, dels professor i Uppsala. (Han blev i stället orator vid mötet, teol. lektor och kh.)	49—50
2 Lärare tjänstgöra hellre i gymnasiet än i skolan. Ur jorden utverkar Gud lärarnas säkraste lönebelopp. Skatt för 200 tunnor utebliven spannmål? »Jag gör nog rätt för det lilla jag får». 1690	51—53
b Rektor J. Unonius' reformkrav och redogörelser 1696, 1697, 1712	53—62
1 Rätt grammatik! Rätta lärare! Rätt lönespannmål! 1696, 1697	53—55
2 Arbetsredogörelse 1712. I översättning av rektor N. Lundqvist	56—62
c Domkapitlet: Skolan i Gefle rätte sig efter den i Uppsala! 1712 Mera plats för läroverksstadgan, minnesböcker, koncentration! Grekiska och latinska samövningar! Täta repetitioner! Lärjungarnas utvecklingsgrad vare normerande!	63
c ^{1/2} Statistik rörande trivialskolaelever, fäder och löner. Ht 1748. Av R. Hall sammanställd ur rektors redogörelse inför 1745 års uppfostringskommission	64
d Episcopal examen i skolan 1752. »Snilleval» och »liksång»	64—65

e Rektor E. Stenfelt om 1760 års förslag till läroverksstadga	65—67
f Tids-, hälso- och ljusbesparande schema önskvärt. R till D 1762	67—68
g Vikten av goda lärares tillsättande på nederstadiet. Inspectors framgångsrika förord i en utnämningsfråga hos domkapitlet 1775	68—69
h Rektor J. Stenfelts och kollegornas detaljredogörelser vid sekelskiftet ..	69—86
i Visitation med examen av ärkebiskop Lindblom 1811. Stipendiegåva av rektor Nibelius. Kamratkänsla	86—87
j Rektor Nibelius' redogörelse för trivialskolan, daterad 1814	87—105
k Rektor Selggren till Skolrevisionen 1843: om ettårskurser för lärjungarna och om bättre ställning för kollegorna	105—107
B III Ekonomiska spörsmål vid trivialskolan. (För sammanhangets och översiktlighetens skull äro vissa lönefrågor etc. behandlade på avd. CIII i samband med gymnasiets ekonomi)	108—128
a Lista på elever, djäknepengar och enbärsleverans dec. 1669	108
b Lönebidrag och elevunderstöd 1668, 1693	109—110
1 Rektors redogörelse för ÄB 1688 om lönerna och elevunderstöden	109
2 Lista på rök- och motsvarande skolpengar för 1692	109—110
c Första statliga lön åt kollegorna	110
1 August 12/6 1690 uppkommet ur bibeltryckstunnorna	110
2 Penningvärdet hålles tills vidare uppe genom att daler k:mt ersättes av d. silvermynt. 1691	110
d—f Rektor Unonius och länsstyrelsen om djäknepenningar, lärarelöner, rök- och restlängder, valörförsämringar, tredska, olidliga uppskov och önskvärd exekution	110—113
d Rektor Unonius' klagomål inför ärkebiskop Swebilius 14/11 1698	110—111
e Restlängder böra minskas, icke ökas. Rektor begär hos länsstyrelsen exekution och får gunstigt svar men ock skrapa för försenade räknenskaper 1703	111—112
f Rektor Unonius till D: Giv ej nödställda lärare nödmynst! 1719	113
g Djäknepenningarna, som ersätta sockengången, utebliva. Kollegorna om uppbördsmäns, ståndspersoners och allmänhetens ovillighet. Samt länsstyrelsens välvilliga resolution om handräckning 1727	114—115
h Rector Scholæ Gris relaterar lärarelönerna 1729	115
i Musik- och räknelärare få äntligen löneökning (av Mo och Regnsjö socknars djäknepengar) 1731 resp. 1732, enär skolhuset ifrågavarande år icke behöver repareras. Brevväxling mellan R och ÄB (jfr s. 351)	116—117
j Augmentslönen (av 1690, 1691) förvandlad till säd. 1733	117
k Måste förnyade kungliga förbudet för sockengång åtlidas? 1740	118—119
1 Rektor Gris till domkapitlet: Det är kulturvidrigt! Attackera riksdagen!	118—119
2 Domkapitlet: Lyd! — i lämpliga delar.	119
1 Trivialskolälärarnas beslut 1744 om dels offentliga, dels hemliga instruktioner åt underhandlarna 1744	120—121
m Faran av skatteberäkning efter markegång. 1744. Scholæstaten till landshövding Odelström om förböner hos K. M:t	121—122
n Sockengången »obefintlig» bondeplåga? Skrivelser 1751:	122—123
1 Från landshövding Gripenhielm till läroverkets inspector prosten S. Melander 3/8 1751	122
2—3 Bilagor till förenämnda skrivelse	123
2 Ur Hälsinglands allmoges besvär vid riksdagen 1751	123

3	Lektorernas utredning genom rektor Alm	123
o	Slitningar mellan Gefle och Hudiksvalls latinskolor rörande djäknepenningarnas uppbärande 1769	123—127
1	Domkapitlet relaterar Hudiksvalls läroverks klagomål	123—124
2	Svar från Gefle trivialskolas inspector och rektor. Jämte förteckning på församlingar som leverera djäknepengar (jfr s 10—14, 109—110)	124—126
3	Landshövding Sparres utslag till förmån för Gefle lvk 1770	126—127
p	Matbrist och fiskarfärder motivera, att examen och uppflyttningar uppskjutas till hösten. 1784. Senare bifallet förslag från R till ÄB	127—128
q	Välbehövlige men försenade lönetillägg. Lärare äro villiga att betala ränta, blott de få sin fördröjda lön. 1832	128
B IV	Några lärares sorgliga öden. Två skolmäns föredömliga gärning.	129—143
a	Trista förhållanden. Små krafter och stora bedrövelser	129—141
1	J. Collins, Montins, Unonius' och Florins olycksöden 1711—1824	129—132
aa	Kollegan Jonas Collins armod 1711 (»uppflyttad» först 1715)	129—130
bb	Prosten Schol-Inspector Schæfer till domkapitlet 1717, 1720 om sinnesförvirring hos konrektor Montin och rektor Unonius. Oenighet, vikariatselände, nödmynt, två lärarlöners indragning, klassers sammanslagning, konrektors vansinne, Inspectors »orolighet» och länsstyrelsens räkenskapskrav göra den nitiske och fattige, för skolans enerverande lönein- drivning och tilltrasslade räkenskapsföring olämplige rektor Unonius själssjuk för en tid	130—132
cc	Kollega självspilling, 1824. Skrivelse från Inspector. Kammarrättsproto- koll	132—133
2	Skolans lokala ledning om tre dåliga lärare. 1732—1782	133—138
aa	Rektor upprepar klagomålen om lägsta kollegan, den förut här (i BI) avhandlade »pedagogen» P. Stiernman. 1/3 1732	133—134
bb	Tettingens brist på »håg och munterhet», på rättskänsla och takt både ti- digare såsom lägsta kollega och sedan man 1779 sökt få honom mindre »slocknad» genom utnämning till apologist. Dennes klass är Gefles vik- tigaste skolavdelning. Bort därför med dess (nyttillsatte) lärare Tetting genom (ständig) tjänstledighet! I och R till D 1779—1785	135—137
cc	Skicklig men förfallen vikarie avpolleteras. I till D 1782	138
3	Ordinaries automatiska befordran. Vikariatsvillervallor. Skriftväxling mellan domkapitlet och skolans lokala ledning 1778—1782	139—141
aa	Lärares automatiska »befordran». Studenter såsom vikarier och vika- riers vikarier 1778. Förfallen student och vikarie med rekommenderande intyg skall fortsätta i Uppsala och ha vikarie i Gefle. Han återkom ytter- ligare examinerad, betygsförsedd, rekommenderad och »färdig» och var därefter snart »färdig» för den s 138 omnämnda avpolletteringen	139
bb	»Memorial till Högwördigste Dom Capitlet angående Collegatets Besät- tande uti Classe Secunda». 1780	140
cc	Domkapitlet utser en lärd tjänstlös till lönlös tjänst i Gefle 1780, sedan till avlönat vikariat i Hudiksvall 1782 med oavlönad vikarie för sig i Gefle	141
b—c	Goda lärare	142—143
b	Ett utmärkt tjänstgöringsbetyg åt kollega Röngren. 1716	142
c	En f. d. lärjunges hyllning till rektor Joh. Stenfelts minne	143

C TREDJE HUVUDDAVDELNINGEN, som upptar urkunder rörande det fri- stående **GYMNASIET** och dess förberedande: 1667—1850 (liksom även ett mindre antal därmed befryndade akter rörande den samtida trivialsko- lan) 144 o. f.

I—IV	Föresättningar för, omramning kring och hjälpmedel vid det peda- gogiska arbetet: Gymnasiets förläggning till och samverkan i Gefle; läroverkshus; ekonomi; hjälpmedel	144—255
C I	Gymnasiets förflyttning till Gefle. Den av K. M:t i ena instiftelsebrevet begärda »kooperationen» är här i boken utsträckt till samverkan respek- tive motsättning mellan myndigheter och gymnasielärare samt mellan dessa och kollegorna	144—164
a	Gymnasiets instiftelse och första besvärligheter. Tidiga åtgärder för av- hjälpande av elevbristen, som var och blev läroverkets akilleshäla	144—148
1	Magistratens bön 1667 till ärkebiskopen, att Stockholms gymnasium måtte förläggas till Gefle	144
2	Medelst tre skrivelser av 27/11 1667 bifaller K. M:t denna hemställan av staden. Nu må den stödja och båda samarbeta!	144—146
aa	Kungabrev till ärkebiskopen, med angivande av skälen till förläggandet i Gefle, icke, såsom Eforus begärt, i Uppsala. Domkapitlet bör förbereda lektorsutnämningar	144—145
bb	Kungabrev till magistraten. Denna »förmodas» (= önskas, ålägges) komma att »med alla görliga medel och råd» stödja upprättandet av det gymnasium, som den nu enligt sin begäran erhållit	145
cc	Kungabrev till kammarkontoret. Hinc robur	146
3	Påvra förhållanden. Rå lönesäd. Kyligt mottagande. Skrivelse till dom- kapitlet från rektor Phragmenius 5/3 1669 om sina första erfarenheter i Gefle	146—147
4	Eforus ÄB Lenæus om ekonomiens och elevfrekvensens upphjälpande 1669	147—148
aa	Skrivelse till M. G. de la Gardie 1669	147—148
bb	Till prästerskapet »Om . . . antiquiteter . . . och Gymnasio»	148
b	Läroverkets avhängighet av stifts- och länscheferna	148—152
1	Läns- och stiftschefer välkomnas av rektor med böner om hjälp	148—149
2	Eforus' första instruktion till Inspector 1671	149—151
3	Visitatorsuppgifter fastställda av ÄB Stigzelius 1673 på grundvalen av den av honom slutredigerade 1649 års läroverksstadga	151—152
c	Magistratens och magistrarnas inställning till varandra	152—160
1	Gefle föredrar trivialskolan framför gymnasiet. Hemställan från magi- straten till ärkebiskopen 1671	152—153
2	Magistraten till visitator P. Rudbeck 1673 om missförstånds undanrö- jande, musiklivets höjande och stipendiens anskaffande	153—4
3	Sekulär medverkan och kontroll föreslås men avvisas 1726—1727. Olika meningar om tillbörliga infattningen av »rikets ädlaste juveler»	154—160
aa	Bör icke en statlig-borgerlig lokalinspektion vid sidan av den kyrkliga öva tillsyn över läroverket? Borgerskapets underdåniga »besvär» vid riks- dagen 1726	154—155
bb	Lärarna 1727: Avslå den ogrundade och otillständiga begäran! Magi- straten upprätte i stället en folklig barnskola! Snilleval önskvärt	155—160
d	Gnabb och sammanhållning mellan lärargrupperna	160—164
1	Lönetvister 1684. Måtte lektorerna få leva i ro för trivialskolans rektors	

rer! Lektorerna synas anse det vara rätt, när de själva klaga men icke när kollegorna göra det	160—161
2 Gymnasiadjunkten förloras för 25 år delvis till följd av kollegornas klagomål över minskade befordringsutsikter 1762	161—164
aa Lektorerna till Eforus 1762 om gymnasieadjunkternas allhjälpsskär och gagn	161—162
bb Kollegorna till Inspector 1769: Bort med adjunkten!	162—164
3 Rakryggade och eniga böra lärarkårerna vara mitt i armodet! Böra omogna och okunniga få flytta upp till gymnasium blott därför, att de ha borgmästaren till far? Harmoni vare mellan båda läroverken! 1801 ..	164
C II Läroverkshus. Inredning. Environger. Temporärt sjukhus	165—200
a Uppförandet 1669 o. f. av gemensam läroverksbyggnad, som användes till in på år 1816	165—169
1 Eforus beder landshövdingen gynna läroverksbygget 1669	165
2 Domkapitlets beslut om skolhusets storlek 1669	165—166
3 Inspector Fontelius till ÄB Stigzelius 1670 rörande arbetarnas matfråga och prestationer. Byggnadsunderstöd från konung och församlingar	166
4 Byggnadsräkningar under 1671 av Inspector och under 1673 av rektor O. Aurivillius	167—169
b Rektors bittra reflexioner inför domkapitlet 1678 om den snåla ersättningen för hans arbetstillsyn (jfr s 182—183)	169—170
c Gymnasiets tornklocka, kassaskrin, sigill och kakelugn 1675—1728	171
d Läroverkshusets bofällighet 1729—1733	172—182
1 Lektorskollegiet påpekar bofälligheten inför domkapitlet 1729	172
2 Domkapitlets svar »med näbbar och klor»	172—173
3 Replik från »stiftets förnämsta plantskola näst universitetet»	174—177
4 Lärarna: Mera »reparationsmedel» nödvändiga 1730	177—178
5 Gymnasiets odugliga fönster må användas ovanför skolan 1730	178
6 Önskemål om reparation och nyanskaffning 1732. Biblioteksmedel måste anlitas därför	179—180
7 Lärarnas upprepade begäran om reparationer 3/9 1733	180—181
8 900 daler kmpt och en skrapa ger Eforus 17/12 1733	181—182
e Kon-Rektors i Uppsala ekonomiska avbräck genom byggnadskontrollarbetet. Tegelrykning i stället för privatinformation 1750 (jfr s 169—170). Ansökan belyser svårigheter och klagomål även i Gefle	182—183
f Klasskättar. Andra byggnadsfrågor 1744—1753	183—184
1 Skolsalen bör uppdelas i kättar, såsom Inspector hade det ordnat under sitt rektorat i huvudstaden. Inspector till domkapitlet 1744	183
2 Önskemål på tal vid visitation; uppskjutes. 1752	183
3 Utgifter för den märkliga skolrumsinredningen 1753	184
g Elevfängelset bör ersättas med kryddgård. 1764. Men kanske ett annat skolhäkte kan behövas?	184—185
1 Utdrag af Protocollet, hållet på Gefle Rådhus d. 2 Aug. 1764	184
2 Lektorskollegiet till domkapitlet senhösten 1764	185
h Läroverkshuset hälsofördärligt. Reparationer nödvändiga 1763 o. f.; verkställas efter hand	185—193
1 Rector Scholæ till domkapitlet om fönster och inredning 1763	185—186
2 Skriftväxling mellan lektorerna och domkapitlet 1769—1770	186—188
aa cc Skrivelser från lektorskollegiet till domkapitlet	186—187
bb dd Skrivelser från domkapitlet till gymnasium	186—188

3 Sju riksdaler begära (och få) Inspector och rektor 1783 för att ersätta 176 utslagna rutor och en sönderbränd kakelugn	188
4 350 söndriga fönsterrutor och en usel kakelugn. Fallfärdigt skolhus repareras för 24 Rdr. I och R till D 1787	189—190
5 Lättantändligt skolhus en fara för staden. Eldsvådetillbud och eldningsförbud. Skriftväxling mellan magistrat och lektorer. 1786	190—192
6 Mot hälsofördärv och sorl begär sjuk kollega få i sin bostad undervisa skoleleverna. Hemställen till domkapitlet 1788. (Senare bifallen.)	192—193
i—j Skolbyggnaden apterad till soldatsjukhus. Följder därav. Extrabekymmer 1808—1809. Rektors sorgliga interiörer och nödtorftiga förslag inför domkapitlet; förslagen gillade av ärkebiskop Lindblom	193—198
i Klassläsning i privatrum. Lärares sjukdom och vikariat 1808. Skolrektors skildringar 1808 27/10, 31/10, 7/11	193—196
j Inflyttning i smittade och smutsiga skollokaler uppskjutes. Skrivelse 23/1 1809 från en överansträngd skolrektor som avled efter ett år (jfr s 143)	196—198
k Jättebyggnad köpes till läroverkshus 1811. Insp. till ÄB	199
1 Skolvaktmästares arbete och lön. Eldfara. 1826—1843	200
C III Ekonomiska spörsmål i synnerhet för gymnasieinstitutionen och dess lärare; akterna ordnade mestadels årsvis	201—238
a Excerpt ur 1652 års lönestat (jfr s 13, 110)	201
b Kungabrev 9/2 1671: Ingen löneminskning får ske! Lat lektor befordras till första prebendepastoratet (på landsbygden) och skall likväl uppehålla lektorsbefattningen	201—202
c Gymnasielärares spannmålstionde 1672, 1673	202—207
1 Lönesädsförsäljning, leveranser och fördelning. Förluster	202—203
2 Femtelektoratets lön användes till stipendier och reparationer	204
aa Enligt Kungl. brev 1673 må beloppet bli understöd åt några välbegåvade, framför allt fattiga lärjungar. Användningen begynte 1675	204
bb Eforus nämner begävnings- men icke armodesvillkoret samt gillar »lönens» partiella användning till ett pro-diverse-konto 1693	204
3 Debatt och överenskommelse med lärarna vid centralläroverket i huvudstaden bl. a. rörande säden från Vendel och om sockenbyte	205—206
aa Klagomål från kollegorna i Stockholm 1673	205
bb Ärkebiskop Stigzelius' medlingsförfarande; senare godkänt	206
4 Löneminskning. Misskund med och tredska i Danmarks församling. Lektorerna sina egna sädförsäljare 1673	207
d Lektorslöernas storlek 1674	208
e Löneförluster. Resor i löne- och rättsärenden. 1676—1677	208—213
1 Länsmannen ur stånd att leverera den försenade ersättningsspannmålen 1676. Landsh. Lillie dels 28/6 1676 till länsbokhållaren om snabbaste utlösen, dels till länsman Rox 15/11 1676 om läraresvälten vållad av underslev och nöd under krigstiden	208—209
2 Löneförluster genom domprosten Rudbeck 1676—1677. Båda parterna resa till huvudstaden för att försöka vinna i tvekampen	209—210
3 Rektor Phragmenius' resor i löne- och rättsärenden 1677	210—213
f Lärares avlöningssäd användes för Jämtlandskrigares behov. Forböndernas löneskruv. Forslingsstrejk i Arbrå och Hedesunda. Allmänhetens fattigdom och dess motvilja mot beskattningsmässiga pålagor från »herarnas» sida 1677—1678	213—215

g Notväxling mellan rektor och domkapitlet om löner, stipendier och pensioner	215—218
1 Hindra teol. prof. Rudbecks eventuella machinationer vid riksdagen! Är brev illvilligt undanstucket på posthuset eller annorstädes (d. v. s.: Vågar eller mäktar inte domkapitlet hålla med sanningen därför att en dess medlem är anklagad?) Skrivelse från rektor Jonas Phragmenius 21/1 1678	215—217
2 Domkapitelsledamoten Prof. M. Brunnerus: Omnämnda brevet bortkommet. Gymnasiet bör samarbeta med Inspector samt inlämna till D sina statistiska och ekonomiska redogörelser!	217—218
h Överfall. Ersättningslön. Statlig kassabrist 1679	218—219
1 Överfall på tiondefogden i Danmarks socken 1679	218
2 Härens sädunderstöd utgår av lärarelöner 1679. Landshövdingens check för år 1678; kan ej betalas	218—219
i »Geffle Scholas Uthgift för Åhr 1680»	219—220
j Oduglig avlöningsspannmål. Skuldsättning. Rådman och lektorskollegium till domkapitlet och Eforus 1696	220—222
1 Lönesäd duglig blott till svinmat och brännvinsbränning	220—221
2 Lektorskollegiet till ÄB om 5:te lektorslönen, skatter och löner. De under regn inhöstade sädtunnorna blevo delvis fördärvade. 1/2, 2/3 à 3/4 av lönen erhålla lärarna icke (jfr s. 238)	221—222
k Lönespannmål och dess priser för 1708; kollegiebeslut 12/5 1709	223
l Contribution under ryss-skräcken? 1710. Lärarna ha sämre ställning och lön än prästerna. Uti sjökanten leves var stund i fruktan	224
m Lärarnas nöd under missväxt och sädesbeslag	225—226
1 Gymnasie- och skolelärarnas gemensamma bön till K. M:t 1716: Nöden når lärarna över öronen. All kredit är förlorad; stjäla är förbjudet. Bättre än hunger, törst, nakenhet och utmätning vore hantverkarliv eller soldatdöd	225
2 Trivialskolans lärare till länsstyrelsen 1718: Varför skola Gefle lärare ha en sämre ställning än Uppsala, Härnösands och andra lärare? Ge oss åtminstone ärter och havre! Måste vikarien svälta ihjäl för att ordinarier är vansinnig?	226
n Rektor E. Stenfelt 1721 till ÄB: Gymnasium har inte råd att ha det 5:te lektoratet (i matematik och historia) som K. M:t 22/7 1718 beslutat men som först 21/2 1722 blev tillsatt	227
o Fixt tiondebelopp, gruppering, skördekontroll etc. 1730, 1731	228—231
1 Stabilisering i flertalet socknar 1730. Tiondes räknare, belopp, tröskning, femdelning etc. 1731	228—230
2 Björklinges klagan över provtröskning. Avslag 1731	231
p Provtröskningar 1744. Orättrådighet. Medlidande	232
q Skriftväxling mellan Vaksala och nödtidens lektorer med anledning av de senares lönekrav. 1749	232—235
r Omkostnader och instruktion för kontrollen 1754	235—236
s Kontrakt om tiondet, i synnerhet med Uppsala. 1793	236—237
t Vissa lektorslöner utgå med hälften av vad höga vederbörande tro och uppgiva. Debatt och beslut i gymnasiekollegiet 13/9 1819	237—238
C IV Hjälpmedel vid undervisningen	239—255
a Gefle-läroverkens bokförvärv och boksamling. Läroböcker	239—251

1 Förslitet »referensbibliotek» 1734—1780. Premieböcker 1804 o. f. I, R och D om pengar till köp av bibel och psalmbok 1780	239—240
2 Bokinköp av lektorskollegiet samt diskussioner mellan det och domkapitlet 1729—1783	240—245
aa Inköp av Svecia Antiqua, bibelkommentar, landskapslagar etc. 1729—1745	240—241
bb Förslag till bokköp från lektorerna till D 13/4 1747	241—242
cc Consistorii Upsaliensis swar på föregående 29/4 1747	242
dd Domkapitlet till Lektor Djurberg om bokinköp 28/4 1748	243
ee Lektorerna utse boktryckaren Salvius till kommissionär 1748	243—244
ff Inköp av huvudsakligen naturvetenskapliga arbeten m. m. 1748	244
gg Vetenskapsakademiens handlingar. Sv. Mercurius. Historiska, litterära och encyklopediska böcker 1760, 1783, 1799	244—245
3 Katalogisering. Inventering. Bibliotekarie. Arkivvård	245—247
4 Tvångsbetonade bokförvärv från prästerliga dödsbon 1745—1757. Böra inte också alla stiftets större trivialskolor ge inskrivningspengarna till Geflebiblioteket? 1745	247
5 Skolböcker debatteras, av- och föreskrivas. 1679—1793	248—251
Debatter och beslut, s. 248—249. J. Benzeli böcker i dogmatik anbefallas överallt 1735 s. 249; Rektor C. Bergsten d. ä. redogör för gymnasietens läroböcker 1769	249—251
b Undervisningsmateriell behövas. 1701—1793	251—255
1 Lexika, glober och kartor böra anskaffas. Lärarna behöva befordras till prästjäll. Hudiksvalls latinskola bör ge Gefle vissa socknar. Gefleskolans Inspector till domkapitlet 1701	251
2 Läroverket hemställer om inköp av musikinstrument 1748, 1764	252
3 Astronomiska instrument ur biskop Bilbergs dödsbo önskas. 1761	253
4 Domkapitlet och läroverket om kartor och glober 1769	253—255
5 Förteckning på matematiska och fysiska instrument 1793	255
C V Korta mellanspel och långa avbrott i läroverksarbetet	256—263
a Furstligt-nationella högtidligheter 1751—1843. Riksdagsvistelse 1792. Kröningsfester 1751, 1800, 1843; Furstebesök 1752, 1768, 1794, 1819; Biläger 1766; Födelsefest 1799	256—259
b Fritider. Gymnasieprotokoll och ett Inspektorsbrev om läsårets alla lov-dagar 1774, 1836; läsårets början 1764, 1838; marknadslov 1732, 1759; sov-morgnar 1746, 1753, påsklov 1750, sommarlov 1789; läsårets slut 1838. »Lindring» för långväga studentgymnasister 1753; Höstningslov vid sen skörd 1764	259—262
c Teater. Med nöjesskatt till gymnasiet	262—263
1 Bibliska och klassiska »komedier». Björnspel. 1680—1721	262
2 »Spektakel» 1802? (tillåtes). Intäkten till skolhusbygge?	262—263
C VI—XII Gymnasiets (och delvis trivialskolans) personer och arbetsliv. 264 o. f.	264—306
C VI—VII Gymnasisterna och elevmoralen	264—306
C VI Gymnasisterna, uppfostringsarbetets objekter	264—273
a Tidigaste fullständigare listor på gymnasister, deras påbrå, hemorter, levebröd och studieämnen. Studentgymnasister o. a. åter- resp. ny-inskrivas. 1676 o. f.	264—270
1 Listor å inskrivna gymnasister utan eller med »studentexamina» 1676—1679; Rektor Schroderus till ÄB J. Baazius 3/11 1679	264—265
2 Listor på återkomna studenter dec. 1677—jan. 1678	265—266

3	Sponsions- o. a. studenter och deras ställning 1679—1813	266—267
4	Sökandes kunskapsgrader och ställning. Fysikstudier och treårsgräns. Latinelever i Uppsala och Hudiksvall fortsatte i Gefle? 1673—1789	267—270
b	Ekonomiska understöd åt gymnasisterna, närmast för fattigdoms skull. 1673—1839. (Prästerliga sammanskott 1673—1674. Domkapitlet, rektor O. Aurivillius och lektorskollegiet om nödvändigheten av stipendier och håvgång 1676, 1729. Strömbecks, Bergsten d. y:s och Göranssonss stipendier. Lovtal och kamrathjälp 1729—1839)	270—273
C	VII Lärjungarnas viljefostran och vandel	274—306
a	Förmaningar, åttvarningar, tillsyn, straffhot och ordningsstadgar. Smärre statuter även rörande yttre ordning och förhållanden	274—280
1	Kollegiebeslut och kortfattade tillsägelser rörande pennialism, skolk, plikt-pengar, flyttningvillkor, elev- och kamratövervakning	274—277
2	Åttvarningar från kyrkorådet: Stockstraff och böter för sönderslagna kyrkfönster ställas i utsikt. Kyrkorådsprotokoll 30/11 1750	277
3	Ordningsstadgar för olika kategorier av lärare och elever; för och om vaktmästare; om bokauktioner etc. 1803 o. f. Påbud i samband med nyordningen 1821	277—280
b	Oförstånd, ungdomsyra och tuktlöshet. Tukt. 1672—1848	280—306
1	Skolk och oarter under lektioner, predikningar etc. Skolans rektor till lektorskollegiet om gymnasist-stim i kyrkan. Sammanrotning o. snidade kyrkbänkar. Bestraffningar: djäknehäkte, böter o. s. v. 1674—1736. Kyrkskolkandes böter användes till vedköp 1751—1788	280—283
2	Slagsmål mellan kamrater och med lärpojkar. Gymnasistöverfall. Missämjan mellan olika grupper bör upphöra. 1672—1816	283—287
3	Krogliv, kortspel, nattsudd och »härjningståg». Värkning, stut och stock, försening, degradering. »Stilla drängiar». Kronpenningkastare och kortoxar; betar på temabok. Rökning, bröllopsbesök och uteliv. Rektors fönster och ogärningsmännens förlägna avbön i enrum. Två sörjande modershjertan. CG till ÄB om en lärareänkans krog och knektskrivna gymnasister. 1672—1848	287—292
4	Subordination. Pennialism. Kamrattillsyn. Uppflyttning till gymnasium må firas blott med Collation vid ett stop öl. Spenderingar med kamratdråp o. a. sorgliga följder. Misstänksam polis förhindrar (en efteråt hopdiktad?) hyllningsgård. 1685—1826	292—301
5	Andra exempel på vanvördnad. Tillrop. Avbön av en som relegerats för nattspökerier, hemgång, sidovördnad, tubbning och annan fräckhet. Skrålsång av t. ex. ordningsmän, bl. a. en blivande stockholmslektor. »Djerfhets», ovet, »sammansättningar». 1744—1836	301—306
C	VIII Gymnasielärarna och Inspectores, undervisningsarbetets subjekter respektive kontrollanter på överstadiet	307—338
a	Vetenskapliga och pedagogiska prestationer och intressen. Karakteristiker. Minnesgärder	307—336
1	Pedagogiska lektorsdisputationer 1752, 1755: en av en blivande teologie professor och biskop hållen i Gefle i ÄB:s närvaro 1752 samt en av en rektor med biträde av en nyligen avgången Gefle-elev, som senare blev rektor i Gefle och Stockholm samt ledamot av Svenska akademien	307—308
2	Dödsruna på vers 1762 över rektorn och prosten S. Melander	308—309

3—4	Två lektorer med enträgna krav på, respektive betydande insatser vid universitetsteologernas nitälskande verksamhet i och för predikoförnyelse, folkväckelse, trosenhet och moralupprustning	310—336
3	Carl Bergsten den äldre	310—317
aa	Hans skrivelser till Pro fide 18/3 1784 och 5/3 1787 310—314. — (Grundligare och praktiskt betonad prästutbildning! Gladare pedagogik! Kristlig fostran är huvudkällan till släktets förbättring. — Religiös övertygelses värde i en sömnsjuk tid. En Pontoppidan behövs. Världsliga stånden förbättras ej förutan bättre präster. Vårt kalla Norrland är icke utan värma.)	310—314
bb	Densammes senare bifallna begäran till ÄB om avsked och om sonensvikariens arvtagande av ordin. lektoratet liksom han förut länge varit sin fars vikarie när denne under många år hade tjänstebefrielse med bibehållen lön	314—315
cc	Ur prosten Eneroths karakteristik vid baren. Med tillägg ur C. Bergsten d. ä:s läroverksminnen från Uppsala	315—317
4	Om och av Eric J. Almquist, »en svenska teologernas hövding», en nitisk moralist och folkundervisningsbefrämjare	317—336
aa	Minnestal av rektor J. C. Höjer. Översatt från latin av rektor Nils Lundqvist	317—333
bb	E. J. Almquists avskedstal till gymnasisterna 1775, efter tidig krigsförklaring mot Rousseaus Emile	333—335
cc	Skrivelse 1776 om folkundervisningsbefrämjandet i Vändel	335—336
b	Skavanker. I till ÄB om försumlighet och kassabrist 1670—1721: Inspector Fontelius 1671 om Grubb (jfr kommentaren!); Insp. Schæfer om Krafft och I. Anthelius	337—338
C	IX—XI Gymnasiets och i viss mån trivialskolans undervisningsverksamhet, kunskapskontroll och pedagogiskt metodiska reformsträvanden	339 o. f.
C	IX Spridda upplysningar om dagliga undervisningsdetaljer och smärre institutionsförbättringar.	339—367
a	Kortfattade protokollsnötiser om arbetsförhållandena under gymnasiet första årtionden: om armod och intresselöshet; få elever, klasser, lektioner, läsdagar; slapp regim; små stipendier. Matsäck, fiske, oväder, foror avgöra läsarens längd	339—344
b	Verkliga och planerade läroämnen. 1672—1850	344—358
1	Bibelns utläggning. De tre helgade språken	344—349
2	Sång och musik	349—351
3	Räkning i högsta trivialskoleklassen	352—353
4	Stats- och rättskunskap. 1757	353
5	Naturvetenskaper böra ej få välla »oreda». Komma på snålskjuts	354—358
aa	Oavlönad befattning tillstyrkes på papperet men omöjliggöres genom latinherraväldet 1751 o. f.	354—358
1/2	Skrivelse från ekonomen Nybohm	364—365
2/3	Utlåtanden av uppfostringskommissionen och lektorerna	356—357
3/4	Kunglig Maj:t vill icke röra de lärda, klassiska cirklarna. Nybohm avstår från att komma och svälta och klämmas ihjäl i trångboddheten hos beati possidentes	357
bb	Donerad botanikundervisning i gymnasiet samt i Brändströmska språk- och handelsläroverket 1798, anordnad av svågarna C. Bergsten d. ä. och donatorn C. Brändström	357—358

c Läsordning, pensa o. a. pedagogiskt-teoretiska anordningsfrågor	358—367	vernans protokoll inför D. Jämta utlåtanden av I och D. Bekantgörande inför skolan och gymnasisterna)	406—409
1 Lektorerna till ÄB 1679 om schema och pensa	358—360	3 Granskningar 1743—1745	409—412
2 Lektorernas och ÄB:s anordningsdetaljer än enligt, än emot 1693 års läro- verksstadga: om schema, böcker, predikobesök, -förhör, -övningar; sov- morgnar etc. 1693, 1694, 1698	360—364	aa Placering efter stilhalten 1744. Lektorerna till domkap.	409
3 »Collegii Gymnastici anmärkningar wid Kongl. Educations Deputations project till en ny Scholæ ordning» 1760	365—366	bb Icke-läslystna ha (alltid!) bortmotats från latinklasserna. Skolans rek- tor sänder år 1745 domkapitlet en förteckning på tio »utmönstrade». Skriv- och räkneklassen ger sådana sedan fackutbildning	409—410
4 Pensa. Hembesök. Generell examen vid höstterminernas början. Beslut år 1821 i anledning av 1820 års läroverksstadga	367	cc »Sättet huruledes Selectus ingeniorum sker wid Gymnasium» (1745). Lektorskollegiets redogörelse till domkapitlet jämte ett lösligt förslag till ett slags immanent B-linje eller i varje fall någon hänsyn till tidens och specialbegävningarnas mera praktiska krav?	411—412
C X Mångomfattande redogörelser för undervisningen och arbetsförhål- landena (hinder o. a. svårigheter; elevernas oseder, understöd och antal; lärare, undervisningsmaterieell, läroböcker etc.) 1673—1843	368—402	b Lärarekollegiernas till stor del negativa inställning till Åbobiskopen Browallius' reformkrav. 1755—1756	413—436
a Domkapitelsledamoten prof. P. Rudbecks visitationsberättelse 1673. Om oration av en studentgymnasist; skolhuset; klockan; latinlilar; flit, elevantal; försenad terminsbörjan; Grubbs och Achrelis lojhet; gräl; schema; halvtidsarbete; klassfördelning; disciplin; straffarter; elevun- derstöd; elevbristens orsaker; musikundervisningen; undervisningens lämpande efter lärjungarnas utvecklingsgrad	368—372	c Sporrande uppflyttningsnormer	436—
b Lektorskollegiet till domkapitlet om elevernas och stipendiernas fåtal. Femte lektorslönen har använts till reparationer. Konkurens med Hu- diksvalls läroverk. 1719	373—376	1—2 Skrivelser och beslut av lektorerna och domkapitlet om rationell gym- nasieförgrening och i samband därmed om övergång till universitet. 1748—1774	436—442
c Inspection i gymnasium av ÄB H. Benzelius 1752. Om vandel, inskriv- ningsavgifter, kyrkbänkar, ankomst- och avgångstider, liksång, biblio- teket, häktet, uret, myntväxling, skolans utrymmen, skolårets början och slut etc. — Bilaga: Mynttecknens försäljning. Stipendium	376—379	1 Skall 4-årsgränsen gälla eller upprivas? »Kvicka» och lärda må gå tidi- gare; andra få enbart sedebetyg	436—438
d Lärarnas redogörelse och önskemål vid sekelskiftet. Bilaga: Gymnasie- lärnarnas specialredogörelser för arbetet 1799—1800	379—390	2 Den gamla 4-årsstämningen ersättes av sedermera akademiledamoten Mur- bergs 4-ringsgymnasium med terminliga kunskapsprov. 1774	438—442
e Rektors redogörelse för gymnasiets 2 auditorier 1814. Schema	390—401	3 Villkor för uppflyttningar i Gefle och Hudiksvall. Tackskrivelser från dettas skolrektor 1795. För flyttning resp. bortval av bibelns språk er- fordras 4 resp. 3 lektors jaröster	442—444
f Landvinningar i realia på gymnasiet 1833—1843. Ny undervisningsmate- riell. Ny ringfördelning: 4 klasser i 3 rum. Nya stipendier (av C. Berg- sten d. y., A. P. Göransson och C. E. Wahrenberg). Rektor C. A. Fors- sell till Skol Revisionen 1843	401—402	d—e Fattighjälp blive oppmuntringsstipendier! Tävlingar. Examina	444 o. f.
C XI—XII Påtagligt förbättrade metoder. Strängare gallring och krav för dimission från gymnasiet och tillträde till universitet.	403 o. f.	d Depkens stipendiebrev 1781; mot fritänkeri, för naturfromhet, vetenskap, tankekraft, geometri och musik. Eventuellt även till brudgåva åt en fat- tig flicka, som gifter sig med en geflebo	444—446
C XI Effektiviserande och kritiserande reformtendenser i akademisk och kyrklig riktning. Frambringa elitklasser genom att hindra och tubba me- delst rigorösa moralkrav, examina och uppflyttningsvillkor (»snilleval») samt genom att sporra och glädja medelst tävlingsstipendier, klassifi- ceringssystem och organisationsförändringar!	403—455	e Lärdomstävlingar och examina 1784—1843	447—452
a Studiekontroll. Snilleval 1732—1745. Differentiering. Reformatoriska för- slag och insatser. Begävningsurval och moral vare skedvattnet	403—412	f Betyg 1805 o. f. (jfr s. 399—400)	452—453
1 Inledning till kapitlen XI och XII vittnande om universitetets och gym- nasiets ömsesidiga anspråk på och missnöje med varandra. D:s och CG:s notväxling 1732 om studieresultat och spärr	403—406	g Organisationsförändringar: auditorier, klassdelar 1809—1848	453—455
aa Studenter odugliga för universitetsstudier och prästtjänst. ÄB J. Steu- chius begär flyttnings spärr och studietidsfördelning	403	C XII Gymnasiets spärrar och bryggor till universitetet. Mogenhetsprov. Snillevalets praktiska följder vid slutet av gymnasievistelsen.	456 o. f.
bb Lektorskollegiet begär spärr, kontrollbesök och annan medverkan från universitetet för studieresultatens förbättring	404—406	a Årkebiskopens och lektorskollegiets principdebatter om spärr, dispen- ser, differentiering och dimission. 1745, 1753, 1800. (Inledning härtill jfr C XIa och c samt e)	456—462
2 Valda protokoll 1743. Motivering. Inspektors och domkapitlets utlåtanden om utmönstring av »odugliga». (Soldatutskrivning. Kunskapsprov. Lekto-		1 Enligt dogmatikförf. ÄB Jacob Benzelius bör avgång från gymnasiet och inskrivning vid universitet vara beroende av Eforus (Prokanslerns) eller ock äldste domkapitelledamotens prövning och godkännande. Lektorerna tacka och påyrka realundervisning på latin grund med slutnål i univer- sitetet, alltså positiv »snillehjälp» även för andra än prästämmen! 1745 ..	456—457
		2 Om bortval och kompositioner. Treårskurs och svenskt intyg för bli- vande icke-teologer. Skriftväxling mellan gymnasiekollegiet och dom- kapitlet 1753	458—460
		3—4 Rektors klagan och ÄB Troils svar	460—462
		3 Det är svårare att få dimissions- än studentbetyg. 1800. Lektorerna anses ha för höga, filosofiska fakultetens dekaner för låga fordringar	460—461
		4 Nations-Inspectores förbjude inkompetentas studentinskrivning! Dom- kapitlet söker få studentnationernas Inspektors att hjälpa och ersätta	

den under tusen arbetsuppgifter dignande AB att hindra omognas mogenhetsförklaring. 1800	461—462
b Gymnasiet beslutar för sin del i förväg hindra vissa i moraliskt eller kunskapligt avseende undermåliga studerande från inträde vid universitetet. 1680—1794	462—465
c—d Lektorerna påkalla domkapitlets uppmärksamhet på »förlupne gymnasister». De »aldraswagaste» bli »lika fult» studenter. Universitetsrektorerna och filosofidekanerna synas ha »ringare tankar om lektorerna än om en okunnig informatorstudent»	465—471
c Gymnasiets klagomål över Hudiksvallsgossarnas »flygfärdighet». 1714, 1745. Lärarna: Eleverna vare rätta Scholmästaredjäknar! Annat strider mot läroverksstadgan! Domkapitlet: Det strider mot föräldramyndigheten	465—467
1 Gymnasiets rätt och heder läderas genom Hudiksvalls trivialskolas oanständighet att träda i dess ställe. 1714	465
2 Misslyckade klagomål hos domkapitlet över att Hudiks-trivialskolorna Bergman och Wiman snabbt immatrikulerats vid universitetet. 1745	466—467
d Uppsaloromantik. Skalkar locka. Bakslag; avböner 1733—1776	467—471
1 Gymnasiekollegiet om tre fanflyktingar som fått biträde av sina fränder ibland trivialskolelärarna. 1733. Lektorernas redogörelse; de flyddas locktoner och avbön	467—469
2 Studenten Kinbergs förespeglningar om konditioner. 1759	469—471
aa Lektorernas skrivelse till domkapitlet om Helinders avresa	469—470
bb Bilagor därtill; Kinbergs två brev till Helinder	470—471
e För rå elev förvärras sakläget genom beskyllningar mot lärare. För levnaden är gefleitisk moral och grundläggande kunskaper viktigare än matnyttig kemikunskap och uppsaliensiskt juristeri	471—479
1 Lektorskollegiet till domkapitlet »om förreste Gymnasister till Academien utan Testimonio»	471
2 Ynglingarna finna först nu, att sedebetyg »torde vara nödigt»	471—472
3 Stakels far begär vitsord åt sonen. Och rektor Carl Bergsten d. ä. ger beskrivningar och råd rörande denne och framtiden	472
4 Gymnasisterna söka lägga saken till rätta inför domkapitlet bl. a. genom påståendet att de voro okunniga om lärarnas (ideliggen gjorda) tillsägelser. Gymnasiekollegiet påvisar ynglingarnas undermålighet och lättsinne. 1775	473—475
5 Under episkopalt interregnum tillbakavisas i huvudsak lärarnas synpunkter: »Det ömar Consistorium» att se elevernas krokodiltårar. Tre tillsägelser av domkapitlet negligeras av ynglingarna	476
6 Stakel är kvar i Uppsala trots allt samt gör nytt försök att få sedebetyg och bli student. En rektor, moralfilosof och far undervisas därvid av sin forne elev, en andraringare, om tillbörlig mänsklighet och välgörenhet mot en andlig desertör. Rektor svarar honom och AB på påståendet att lärarna förföljt Stakel. Avgörandet lämnar rektor i AB:s händer	477—479
f Adligas, rikas, specialbegåvningars och icke-bokmalars kortare väg till profanafakulteter och till »fria studier». Bibelns språk och högsta gymnasieklassen kunna de möjligen gå förbi	479—492
1 Fattiga lycksökare (Ferlander o. a.) böra ej få förstöra sin framtid genom adels- och rikemansstudier i moderna språk eller genom övningar	

i ritt o. a. »vackra konstern». (Jfr positiv snillehjälps sid. 458.) Beslut av lärarkollegiet och av domkapitlet inklusive AB J. Steuchius 1735	479—481
2 Under interregnum underkänner domkapitlet lektorskollegiets resonemang i fallet Holmstrand 17/1 1776, fastän den senare institutionens f. d. medlem E. Hesselgren nu blivit ledamot av stiftsstyrelsen	481—482
3 Exempel på vid gymnasiet tillåtna minimikurser för sådana som uppgåvo sig icke ämna bli teologer	482—485
g Högsta offentliga mogenhetsprov och inskränkingsfri dimission till universitetet	485—492
1 Gymnasiets fjärde (högsta) avdelning söker efterlikna ej minst kyrkans och universitetens högsta offentliga lärdomsprestationer i retorik och disputationskonst på latin samt i predikokonst på modersmålet. Den bör tjänstgöra såsom ett slags speciell förberedelse till (de facto i ej ringa mån ersättning för) teol. fakulteten och prästseminarium. Tydligast vittna källorna därom under 1724 års läroverksstadgas giltighetstid (till 1807). — Blott moraliska få öva sig i predikokonst. Minimipensa för godkänd övergång från ring IV till universitetet	485—487
2 Avgångsprövning och godkännande. Slutligen specialbetyg	488—492
AVSLUTNING: Tidigare reformtendenser utkristalliseras till grundritning för framtidens dubbelsidiga gemensamhetsläroverk med ämnesläsning, årskurser och bortval.	
Båda lärarkollegiernas detaljförslag 1850 rörande det läroverk, som skulle uppstå s. å. enligt Kungliga cirkuläret 6/7 1849	493—494
Förklaringar till ord och upplösning av förkortningar	495—502
Personregister	503—513
Kommentar: Fyndorter, signa, kompletteringar o. a. anteckn.	513 o. f.
Textens avdelningar	kommenteras här å
AI—AII sid 1—6 resp. sid 6—28	513—514 resp. 514—521
BI—BII—BIII—BIV s 29—49—108—129—143	521—527—529—533—535
CI—CII—CIII—CIV s 144—165—201—239—255	535—540—543—548—551
CV—CVI—CVII—CVIII s 256—264—274—307	552—553—556—559—568
—338	
CIX—CX s 339—367 resp. s 368—402	568—570 resp. 570—572
CXI—CXII s 403—455 resp. s 456—494	572—578 » 578—583
Detaljerad innehållsförteckning	584—599
Illustrationsförteckning. Tillägg och rättelser	599

Illustrationsförteckning.

1) Sid. 2: »Skändning» i försalen till pennalintagning. Ur Ny Ill. Tidn. 1872 s 100 vid [C. A. Forssells?] »Skolminnen»; jfr ASU 34, här s 298. — 2—5) Sid. VI—VII a) Läroverkens miljö och byggnad; aa) över på båda sidorna: 1671—1816; s VII ingång för gymnasiet som disponerade husets högra hälft; bb) nere på s VII: 1816—1869. b) Skrankverk; nere på s VI. — Bilderna å s VI: Scole utgör ett upphöjt parti ur Dahlbergs Suecia, enligt Julhälsn. t. förs. i ärkestiftet 1931; kättar: ur Lundén aa. Å s VII: skolhus ur Fyhrvalls Gefle stads historia.

Tillägg och rättelser. S 3 r 11n jfr s 514 r 14, 15. S 236 § 3 står W., läs M[ag.]. S 269 r 9n står Arnberg, läs Amberg. S 471 r 6n står G.T., läs J.T. S 493 r 2 läs tendenser. S 497 r 9 läs dissentientibus. S 514 r 24 tillägges sp 23—26.

[Fortsättning från s XII.]

Rörande *dispositionen* ha flera olika förfaringssätt övervägts. Enbartidsföljd har alltid sitt givna berättigande, men den skulle i föreliggande volym som avhandlar två olika läroverk och en stor mängd olika specialgebit, omöjliggöra eller åtminstone försvåra överskådliggörelsen. Med beaktande härav har jag sökt åstadkomma en modererad och av praktiska synpunkter stundom jämkad gruppering av epoker och gebit, och det inom följande tre huvudavdelningar: A och B = Den självständiga trivialskolan före resp. under gymnasietiden. C = Det självständiga gymnasium.

Signa och arkiv anges i kommentaren separat för alla band och buntar. Undantag härifrån utgöra alla GC och SC, alltså utdragen ur gymnasie- och skolprotokollen. Avtrycken ur dessa äro nämligen redan i texten försedda med nämnda signa och med erforderliga data — något som både ger läsaren (och arkivforskaren) upplysning om situationen, tidpunkten, förlagan samt övervägande och beslutande myndighet.

En brist är att paginering saknas i volymerna UDA G II2a1 o. f., varför sådan icke kunnat här angivas. Svårigheten att finna är dock ej så stor, enär nu här i kommentaren (ofta för första gången) anges tydliga signa för varje avtryck ur dessa band.

B. Rud. Hall.